

శ్రీ:

శ్రీ రామాయణ నామ బోధినీ

(తెలుగులో)

వాల్మీకి రామాయణ ప్రసక్తానామ్

జనానాం చ, స్థలనాం చ, వస్తునాం చ, అకారాదిసూచికా

(వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన

వ్యక్తుల, స్థలాల, వస్తువుల, పేర్లకు అకారాది సూచిక)

జోగాంబాయా: పుత్రో మార్కణ్డేయప్రసాదనామాహమ్,
మాత్యస్మృత్యర్థ మిమామ్ రామాయణనామబోధినీం కృతవాస్.

మమ మాత్యదేవ్యా: జోగాంబాయా: స్మృత్యర్థమ్ కృతా .

ఇతి

సంగృహీతా

మార్కణ్డేయప్రసాద్

ఆంధ్ర బ్యాంక్ విశ్రాంతాధికారీ

భావపురీ (బాపట్ల), గుంటూరు మండలమ్, 522101

చరవాణీ : 9440260163

హేమలంబ సంవత్సరే, ఆషాఢ శుక్ల చతుర్థ్యామ్, మంగళవాసరే

25. 06. 2017.

శ్రీ:

SREE RAAMAAYANA NAAMA BODHINI

(In ENGLISH)

*(An alphabetical index to names of
persons, **places** and **things** mentioned in
Vaalmeeke's Raamaayanam)*

Compiled
in memory of
my late MOTHER
Smt JOGAMMA.

Compiler
MARKANDEYA PRASAD

Retired Bank Manager,
Patel Nagar, BAPATLA –AP- 522101
Mobile No : 9440260163
25.06.2017.

Hemalamba, Aashaadha, Shukla Chathurthi.

ఒక చిన్న విన్నపము

మా అమ్మ కి. శే. జోగమ్మగారి స్మృతిగా వాల్మీకి రామాయణాన్ని ఇంగ్లీష్ లోనికి అనువదించాలనే ఆలోచన వచ్చి, ఈ మధ్య ఆ ఇతిహాసాన్ని పూర్తిగా చదివే అవకాశం నాకు కలిగింది. ఆ అనువాదాన్ని వెబ్ పేజ్ గా త్వరలోనే సిద్ధం చేసే ప్రయత్నాలలో ఉన్నాను. అలా చేస్తే, చదివే వాళ్ళకు అందులోని విషయాలను ఎక్కడినుండి ఎక్కడికైనా అందుకొని సులభంగా చూసుకోవటానికి వీలౌతుందని నా ఉద్దేశం.

ఆ ఆలోచనతో, అందులోని సూక్ష్మమైన వివరాల మీద ఒక కన్ను ఉంచి రామాయణాన్ని వివరంగా చదువుతూ ఉన్నప్పుడు, ఆ మహాగ్రంథంలో ప్రసక్తమైన పేరులను ఒక పట్టి రూపంలో కొద్దిపాటి వివరణతో సహా వ్రాస్తే, అది ఎంతో మందికి ఉపకరిస్తుందేమోనని ఒక ఊహ తట్టింది. ఆ ఊహ ఫలితమే ఈ చిన్న సంకలనం . ఇలాంటి పుస్తకాలు ఎన్నో అందుబాటులో ఉన్నట్లు లేవు. నా వరకు నాకు, ఎప్పుడో దాదాపు తొంభై ఏళ్ళనాడు మన్మథనాథరాయ్ గారు వ్రాసి ప్రచురించిన పుస్తకం ఒక్కటే దొరికింది. అందులో విషయం చాలా బాగా ఉన్నప్పటికీ, దురదృష్టవశాత్తే, అది అసంపూర్ణం.

రామాయణానికి నా చేయబోయే ఆంగ్లానువాదానికి పూర్వంగా ఈ నామబోధినిని కూర్చాను. సాధ్యమైనంత ఎక్కువ మందికి ఉపయోగపడాలనే ఉద్దేశంతో నేను దీనిని తెలుగులోనూ, ఇంగ్లీషులోనూ కూడా , PDF రూపంలో వ్రాసాను.

ఇందులో, రామాయణంలో పేరుకొన్న వ్యక్తుల, స్థలాల, వస్తువుల పేరులను అకారాదిగా కూర్చాను. వస్తువులలో జంతువులను , పక్షులను, చెట్లను, లతలను కూడా కలిపాను. ఇది నిఘంటువు కాదు గాబట్టి, సాధారణ పదజాలాన్ని ఇందులో చేర్చలేదు. వ్యక్తుల పేరులను నీలం రంగులోనూ, స్థలాల పేరులను ఆకుపచ్చ రంగులోనూ, వస్తువుల పేరులను ఎరుపు రంగులోనూ సూచించాను. కొన్ని కొన్ని చోట్ల, అంటే, స్త్రీపురుషనామాలకు రెండింటికీ ఒకే ఆంగ్లవర్ణక్రమం (spelling) వచ్చి నప్పుడు, అవి స్త్రీ నామాలో, పురుషనామాలో అన్నది సూచించాను. ఉదా: Anala, Rambha, Thrijata లాంటి పేరులకు – Anala 1 (female) , Anala 2 (male), ఇలా వ్రాసాను. దానిని బట్టి - అనల, అనలుడు; రంభ, రంభుడు; త్రిజట, త్రిజటుడు; అని తెలియటానికన్నమాట. తెలుగులోనైతే అనల, అనలుడు అని మాటలో తేడాను బట్టి స్త్రీపురుషభేదం తెలిసిపోతుంది గాబట్టి ఈ గొడవతో పని ఉండదు. ఐతే, సంస్కృతంలోని పేరులకు ఇంగ్లీష్ వర్ణక్రమం (spelling) ఇచ్చేటప్పుడు నేను, మనకు సాధారణంగా అలవాటైనదానికంటే కొద్దిగా వేరుగా ఉండే విధానాన్ని అనుసరించాను. బల-బాల, జనక-జానకి, ఇలాంటి ప్రాస్వ దీర్ఘ భేదాలను చూపటానికి Bala-Baala, Janaka-Jaanaki అని ఒక A ను ఎక్కువగా చేర్చాను. అలా అని, అంతమాత్రానికే, ఒకే స్పెల్లింగ్ రెండు వేరు వేరు ధ్వనులను పలికే సందర్భాలు తప్పలేదు. అందుకని, నేను పాటించిన స్పెల్లింగ్ విధానాన్ని గురించి ఒక చిన్న వివరణ వ్యాసం కూడా ఇంగ్లీషు పుస్తకానికి మొదట చేర్చాను.

నేను రామాయణపు దాక్షిణాత్యపాఠాన్ని బట్టి ఈ సూచికను వ్రాసాను. అందులోనూ, 2005 లో గీతా ప్రెస్ వాళ్ళు ముద్రించిన రామాయణం ప్రతిని నేను మూలపాఠానికి నా ప్రాథమికమైన ఆధారంగా తీసుకొన్నాను. మహాపండితులు శ్రీ పుల్లెల శ్రీరామచంద్రుడుగారు సంపాదకులుగా, ఆర్షవిజ్ఞాన ట్రస్ట్ వాళ్ళు 1995 లో ప్రచురించిన ప్రతిని, 1972 లో చిత్తూరు నుండి ప్రచురితమైన జీయర్ ముద్రణనూ, 1931 లో ముద్రితమైన వావిళ్ళ వారి ప్రతిని కూడా కొన్ని చోట్ల సంప్రదించాను. 1940 లో పాలఘాట్ నుండి ప్రచురించిన ధర్మాలయ ప్రతిని కూడా, ఎక్కడన్న ఒక చోట, చూసుకొన్నాను. పూర్తి ప్రతులు దొరకకపోవడంతో, గౌడ పాఠాన్నిగాని, ఉత్తరాది పాఠాన్ని గాని, నేను సంప్రదించలేదు. ఇక , ఒక్క పేరుల విషయంలోనే కాక, కాండల సర్గల విభజనలో కూడా మన దాక్షిణాత్య ప్రతితో ఎంతో భేదిస్తున్న కారణంగా, లాహోర్ నుండి 1931 లో ముద్రితమైన వాయవ్య సంప్రదాయ ప్రతిని కూడా నేను పరిగణనలోనికి తీసుకోలేదు. మన ప్రతికీ, ఈ వాయవ్య ప్రతికీ, శ్లోకాలకు శ్లోకాలే ఎచ్చుతగ్గులు ఉన్నాయి. ఆయా పుస్తకాలను ప్రచురించిన వాళ్ళకూ, వాటిని అంతర్జాలంలో అందుబాటులో ఉంచినవాళ్ళకూ, నా కృతజ్ఞతాపూర్వకనమస్కారాలు.

వేరు వేరు సంప్రదాయాల పాఠాల మధ్య ఉన్న భేదాలను గురించి ఎంతో లోతుగా పరిశీలించ వలసి ఉండటంతో, ఆ భేదాల మాట పక్కన పెట్టి, మన దాక్షిణాత్యపాఠాన్ని చదువుకొనే వాళ్ళకైనా ఇది ఉపకరిస్తుంది గదా అనే ఉద్దేశంతో, నేను నా పనిని కొనసాగించాను. అందరికీ సులభంగా తెలియాలనే ఉద్దేశంతో, దీనిని వాడుకభాషలోనే వ్రాసాను.

ఈ చిన్న సంకలనాన్ని మా తల్లి జోగమ్మ గారి స్మృతిగా అంకితం చేస్తున్నందుకు నాకెంతో ఆనందంగా ఉన్నది. నా ఇతరపుస్తకాలలాగే దీనినికూడా, నేను నా మేనగోడలు వైష్ణవీకృష్ణ పేరుమీద నడుపుతున్న www.vyshnavikrishnamemorial.in అనే వెబ్ సైట్ లో ఉంచాను. నా పనికి అంతరాయం కలిగించకపోవడం ద్వారా, ఈ రచన సాగటానికి తోడుపడ్డ నా అర్ధాంగి మెహర్ లక్ష్మికి నా కృతజ్ఞతలు.

ఇలాంటి పనికి ఎంతో శ్రద్ధ, పరిశీలన కావాలన్న సంగతి విశదమే. మానవమాత్రులెవరూ పొరబాట్లకు అతీతులు కారు. ఇక,పరిజ్ఞానమూ, విషయసమగ్రతా రెండూ అరకొరగానే ఉన్ననాబోటి ఉబలాటరాయుడిని గురించి చెప్పనే అక్కరలేదు. ఇందులో ఏవైనా పొరబాట్లు గానీ, వదలివేసినవి గానీ, ఉన్నట్లైతే, వాటిని గమనించిన సహృదయులైన పండితులు దయతో తెలియపరిస్తే, వాటిని సరిచేసి, ఉత్సుకులైన పాఠకులకు, మరీ ముఖ్యంగా యువతరం పాఠకులకు, దీనిని మరింత ఉపయోగకరంగా అందించవచ్చని నా విన్నపం.

మార్కండేయ ప్రసాద్,

హేమలంబ, ఆషాఢ, శుక్ల చతుర్థి. 25. 06. 2017.

ఆంధ్ర బ్యాంక్ విశ్రాంతాధికారి,

బాపట్ల. ఆంధ్రప్రదేశ్ - 522101 మొబైల్ : 9440260163

A HUMBLE WORD

Recently, I got a chance of reading Vaalmeeki's Raamaayanam fully with a thought of translating it into English, in memory of my late mother Smt Jogamma. I am planning to present the translation soon, in html format, with a view that it would be that way easier for the readers for referring to various things in the text.

While reading the book intently with an eye to its minute details, it occurred to me that it would be useful to many, if a list of all the names mentioned in the great book is prepared with a brief explanation about each name. The present document is the result of that thought. Books like this are not many. I could come across only the one by Manmatha Naath Ray, written and published nearly ninety years ago, which unfortunately was incomplete, though, very informative. I prepared this index as a preliminary product before the actual translation of the entire Raamaayanam.

I prepared the lists of the names of the persons, places, and things (including animals, birds and trees) mentioned in the Raamaayanam. General words used as a part of vocabulary are not considered as this is not a dictionary. Names of **persons** are given in **blue** color, names of **places** are given in **green** color, and names of **things** are given in **red** color. Wherever needed and possible, I indicated whether the name refers to a male or female one, since those English spellings are the same for both feminine and masculine names, for example, Anala, Rambha, Thrijata etc. Giving English spellings to Samskritham names, I followed, just for the sake of clarity in pronunciation, a spelling scheme that is slightly different from what we are generally used to, eg, I spelt Baala, Raama, Jaanaki etc to avoid confusion with Bala, Rama and Janaka. Still, some duplicate spellings for different sounds became inevitable. Hence, I provided a brief guide on the adopted scheme of spelling and pronunciation.

I prepared this alphabetical index separately both in English and Thelugu in PDF format, so that it might serve more people from more fronts.

I adopted the Southern Recension of the text of Raamaayanam, taking the Geetha Press Publication (2005) as the primary reference. Occasionally I used Aarshavijnaana Trust publication (1995) which was ably edited by the great scholar Shree Pullela Shreeraamachandrudu. Every here and there, I consulted the Jeeyar publication (from Chithoor - 1972) and the Vaavilla Edition (1931). Seldom, I referred to the Dharmaalaya edition (Palghat Publication - 1940) too.

I did not refer to the Northern or Gouda versions for want of those texts in full. I kept aside the North-West Edition (Lahore Edition) too, since it widely varied from our Southern Edition not simply regarding some names or some stanzas but even in the division of Sargas and Kaandas. I am thankful to the publishers of those books and to those who kept them available in the internet.

Keeping aside the issue of variations among the texts of various editions (about which I need more study), I went on with this work, since it would serve at least those who habitually read the Southern-Edition.

I am immensely pleased to dedicate this small compilation work in the memory my late mother Smt Jogamma. I am sincerely thankful to my wife Meher Lakshmi who helped me in this work by not disturbing me. Like all my other books, I keep this book too in the web site www.vyshnavikrishnamemorial.in which I run in memory of my late niece Vyshnavi Krishna.

Needless to say that this is such a work that needs both care and study besides thorough comprehension of the subject. No human is perfect. It is more so in the case of a fellow like me,

with more enthusiasm than knowledge and command over the subject. I pray to all the learned, to point out any flaws or any missing items in this , so as to make a still improved presentation for the benefit of the enthusiastic readers , the young ones in particular.

B Markandeya Prasad, Retired Bank Manager,
BAPATLA, AP - 522101 - Mobile: - 9440260163

25.06.2017.
Hemalamba, Aashaadha, Shukla-Chathurthi.

ఉచ్చారణ

సంస్కృతంలోని నామవాచకకబ్జాలను ఎలా ఉచ్చరించాలో, వాటి ఇంగ్లీష్ స్పెల్లింగ్ వ్రాయటంలో నేను అనుసరించిన పద్ధతి ఏమిటో, తెలియటానికి సూచనమాత్రంగా ఈ క్రింది పట్టికను వ్రాస్తున్నాను. ఎట్లైనా సరే, ఒప్పైన ఉచ్చారణను మాత్రం, సంస్కృతాన్ని సరిగా ఉచ్చరించగలవారి దగ్గరనుండి విని మాత్రమే తెలుసుకోగలం.

ఈ పట్టికలో సంస్కృతంలోని ముఖ్యమైన అచ్చులకు, ముఖ్యమైన హల్లులకు, ఇంగ్లీష్ స్పెల్లింగ్ చూపాను. మనకు సాధారణంగా అలవాటైన పద్ధతికి, దీనికి, కొంచెం భేదం ఉంటుంది.

- సున్నకు M గాని, N గాని, వాడాను.
- అచ్చులలో ఐ , హల్లులలో య, ఈ రెండిటికీ ఇంగ్లీషులో Y ఒకటే వస్తుంది. అలాగే, ఋ అనటానికి వ్రాసే RI, రి అనటానికి వ్రాసే RI ఒకటే. కాబట్టి, వీటి విషయంలో భేదాన్ని సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి.
- హల్లులలో కూడ, త, థ, ఠ, అనే మూడిటికీ THA అనే ఒకే వర్ణక్రమం; డ, డ, అనే రెండిటికీ DA అనే ఒకే వర్ణక్రమం; న, ణ, అనే రెండిటికీ NA అనే ఒకే వర్ణక్రమం; శ, ష, అనే రెండిటికీ SHA అనే ఒకే వర్ణక్రమం; ల, ళ, అనే రెండిటికీ LA అనే ఒకే వర్ణక్రమం;- వస్తాయి గాబట్టి, వీటి విషయంలో గూడ సందర్భాన్ని బట్టి తేడాను తెలుసుకోవాలి.

ముఖ్యమైన అచ్చులు

సంఖ్య	సంస్కృతంలో ఉచ్చారణ	నేను వ్రాసిన వర్ణక్రమం	ఇంగ్లీషులో ఉదాహరణ	Naamabodhini లో ఉదాహరణ
1	అ	A	CUP లో U	Adithi లో A
2	ఆ	AA	DOLL లో O	Raama లో aa
3	ఇ	I	PIN లో I	Shiva లో I
4	ఈ	EE	DEED లో EE	SEETHA లో EE
5	ఉ	U	PUT లో U	UMA లో U
6	ఊ	OO	POOR లో OO	Oormila లో oo
7	ఋ	RI	ఈ అచ్చు ఇంగ్లీషులో లేదు	RISHYASHRINGA లో RI , BHRIGU లో RI
8	ఎ	E	DATE లో A	MENAKA లో E
9	ఐ	Y	MY లో Y	KYKA లో Y
10	ఓ	O	ROAD లో OA	KOSALA లో O
11	ఔ	OU	ROUND లో OU	KOUSALYA లో OU

ముఖ్యమైన హల్లులు

సంఖ్య	సంస్కృతం	మన వర్ణక్రమం	ఇంగ్లీషులో ఉదాహరణ	Naamabodhini ఉదాహరణ
1	క	K	CUP లో C	Kyka లో K
2	ఖ	KH	HOOK-HANGER లో KH	KHARA లో KH
3	గ	G	GUN లో G	GAJA లో G
4	ఘ	GH	BIG HOOK లో GH	MEGHANAADA లో GH
5	చ	CH	MUCH లో CH	MAAREECHA లో CH
7	జ	J	JUG లో J	JANAKA లో J
8	ట	T	TUB లో T	JATAAYUVU లో T
10	డ	D	DUMP లో D	KANDU లో D
11	ఢ	DH	DUMP లోని Dని ఉదాహరించు.	DRIDHANETHRA లో DH
12	ణ	N	TURN లో N లాగ.	VIBHEESHANA లో NA
13	త	TH	WITH లో TH	SEETHA లో TH
14	థ	TH	THUMB లో TH	DASHARATHA లో TH
15	ద	DA	BROTHER లో TH	DASHARATHA లో D
16	ధ	DHA	THE లోని THని ఉదాహరించు.	GAADHI లో DH
17	న	N	NUT లో N	JANAKA లో N
18	ప	P	CUP లో P	PANASA లో P
19	ఫ	PH	PUN లో P ని ఉదాహరించు	PHALGUNI లో PH
20	బ	B	BUS లో B	BUDHA లో B
21	భ	BH	BUS లో B ని ఉదాహరించు	BHARATHA లో BH
22	మ	M	MUCH లో M	MANU లో M
23	య	Y	YOUNG లో Y	YUDHAAITH లో Y
24	ర	R	RUG లో R	RAAMA లో R
25	ల	L	LUCK లో L	LAKSHMANA లో L
26	వ	V	VENT లో V	VAAALMIKI లో V
27	శ	SH	లేదు.	DASHARATHA లో SHA
	దీనిని Intermediary SH అన్నాను. (దీని ఉచ్చారణ, SUN లో S కు, SHUT లో SH కు, మధ్య ఉంటుంది.)			
28	ష	SH	SHUT లో SH	VIBHEESHANA లో SH
29	స	S	SUM లో S	SUMITHRA లో S
30	హ	H	HUNT లో H	HANUMAAN లో H
31	ళ	L	GIRL లో L	OORMILA లో L
32	క్ష	KSH	ACTION లో CTIO	LAKSHMANA లో KSH

పైన చెప్పినవి కాక, జ అనే హల్లు ఒకటి, జ్జ అనే సంయుక్తాక్షరం ఒకటి, ఉన్నాయి. ఇవి అంగ్లంలో ఉండవు గాబట్టి వీటికి సరైన అంగ్లవర్ణక్రమం ఉండదు. కనుక, జ్జ అనటానికి నేను jna / jgna అని, జ అనటానికి ng అని, వ్రాసాను.

***** **రామాయణంలో వచ్చిన వ్యక్తుల పేరులు** *****

రామాయణంలో పేర్కొన్న వ్యక్తుల పేర్లు, ఆ వ్యక్తులను గురించిన స్వల్పవివరణ, ఈ క్రింద ఇచ్చాము. పేర్లకు చివర 1, 2, 3, 4.. అని అంకెలు తగిలించి ఉన్నప్పుడు, అవి అదే పేరుతో ఉన్న మరొక వ్యక్తినిగాని, స్థలాన్నిగాని, వస్తువునుగాని సూచిస్తాయని అర్థం. ఉదాహరణకు - రాముడు 1 అంటే దశరథరాముడు, రాముడు 2 అంటే పరశురాముడు అని అర్థం. సుదర్శనుడు అనే పేరుగల వ్యక్తేకాక, సుదర్శనము అనే ఏనుగు, సరస్సు, పర్వతం, ఆయుధం కూడ ఉన్నాయికాబట్టి వీటికి సుదర్శనం 1, సుదర్శనం 2, ఇలా వేరు వేరు ఆరోపాలు ఉంటాయి. ఐతే, ఇలా అంకెలు ఇచ్చేటప్పుడు , తెలుగులోనైతే వ్యక్తులకు ఒక శ్రేణిలోను, స్థలాలకూ వస్తువులకూ కలిపి మరొక శ్రేణిలోను ఇచ్చాము. అదే ఇంగ్లీష్ లోనైతే, అన్నిటికీ కలిపి ఒకే శ్రేణిలో ఇచ్చాము. దీనికి కారణం , ఈ మూడు రకాలపేర్లకూ ఇంగ్లీషులో ఒకే వర్ణక్రమం ఉండటమే.

ఈ విధంగానే, స్థలాల, వస్తువుల పేర్లు కూడ ఇచ్చాము. పాఠసంప్రదాయాలను బట్టి పేర్లలో కొద్దిగా తేడా ఉండవచ్చు, గమనించాలి.

* * * **రామాయణంలో చెప్పిన స్థలాల పేరులు** * * *

గమనిక :

- ఇక్కడ వ్రాసినవన్నీ రామాయణంలో చెప్పిన స్థలాల పేర్లు, అంటే, ఆ స్థలాలకు ఆ కాలంలో వాడుకలో ఉన్న పేర్లు మాత్రమే. ఎంతో ప్రసిద్ధమైన కొన్ని స్థలాలు తమ పేర్లను కోల్పోకుండా అప్పటి పేర్లతోనే ఇప్పుడుకూడ ఉండి ఉండవచ్చు. ఉదాహరణకు - అయోధ్య, కాశి, నైమిశం, గంగ ఇలాంటివి. చాల స్థలాలు ఇప్పుడు లేకపోయి ఉండవచ్చు, ఒకవేళ ఉన్నా, మనం గుర్తించలేనంత మారుపేర్లతో ఉండి ఉండవచ్చు. ఉదాహరణకు, స్యందికా అని చెప్పిన నదిని ఇప్పుడు సకా అని అంటారట! అందుకని, ఇక్కడ చెప్పే అన్ని స్థలాలను మనం ఇప్పుడు భూమి మీద చూపి గుర్తించగలమని అనుకోవద్దు.
- సీత జాడ తెలుసుకోవటానికి సుగ్రీవుడు వానరులను నాలుగుదిక్కులకూ పంపుతూ, ఏ దిక్కున ఏ దేశాలు, ఏ నదులు, ఏ కొండలు, ఏ అడవులు, ఏ సరస్సులు, ఏ సముద్రాలు, ఏ ద్వీపాలు వస్తాయో వాళ్ళకు వివరించి చెప్పాడు. ఈ సందర్భంలో, తాను తన వానరసైన్యంతో సహా ఏ ప్రదేశంలో ఉన్నాడో ఆ ప్రదేశం దృష్ట్యా తూర్పు, పడమర, ఉత్తరం, దక్షిణం అని నిర్దేశించినట్లు అర్థం చేసుకోవాలి. అప్పుడు వాళ్ళు ఉన్నది కిష్కింధ దగ్గర ప్రస్తావించిరి మీద గనుక, ఆ కొండనుబట్టి ఏ దిక్కు ఎటో చెప్పినట్లు ఊహించటం సమంజసం. అలా ఐతే, వింధ్య పర్వతాన్ని ఉత్తర దిక్కున ఉన్న ప్రదేశాలతోపాటు కలిపి చెప్పాలి. కాని, దక్షిణాన వెదుకవలసిన ప్రాంతాలలో వింధ్యపర్వతాన్ని చేర్చి సుగ్రీవుడు వానరులకు చెప్పాడు. ఐతే, ఒక ప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యాత, ఈ దిక్కులు కిష్కింధను బట్టి కాదని, మేరుపర్వతాన్ని బట్టికూడకాదని, హిమాలయానికీ వింధ్యకూ మధ్యన గుండ్రంగా ప్రవహించే శరావతి అనే ఒక నదినిబట్టి, దానికి తూర్పున, పడమట, ఉత్తరాన, దక్షిణాన, అని సుగ్రీవుడు చెప్పినట్లు భావించాడు.

- దేశం అంటే ఒక ప్రాంతం లేదా రాజ్యం అని మాత్రమే తప్ప, వేరే దేశం అని అర్థం కాదు. సంస్కృతభాషలో, దేశాలపేర్లు సాధారణంగా పుంలింగబహువచనంలో ఉంటాయి. మనతెలుగుభాషలో నపుంసకలింగంలో, ఏకవచనంలో ఉంటాయి. ఉదా : కోసలాః - కోసలం లేదా కోసల. అంగాః - అంగం. ఆంధ్రాః - ఆంధ్రం , కళింగాః - కళింగం . ఇలా అన్నమాట. (కోసలాః అని ఒకచోట ఏకవచనంలో ఉన్నా, ఆ సందర్భం వేరు.)
- కొండ అన్నా పర్వతం అన్నా ఒక అర్థం లోనే వాడాము. దానిని బట్టి చిన్నది పెద్దది అని తేడాను చూపలేదు. సంస్కృతభాషలో, కొండల / పర్వతాల పేర్లు సాధారణంగా పుంలింగంలో ఉంటాయి. మన తెలుగు భాషలో ఐతే ఇవి ఎప్పుడూ నపుంసక లింగంలో ఉంటాయి. ఉదా : హిమాలయః - హిమాలయం. మలయః - మలయం, కైలాసః - కైలాసం . ఇలా అన్నమాట.
- నగరం అన్నా పట్టణం అన్నా ఒకే అర్థంలోనే వాడాముగాని, అంతమాత్రంతో అది చిన్నదో పెద్దదో అని ఉద్దేశించలేదు. సంస్కృతభాషలో, నగరాల పేర్లు కొన్ని నపుంసకలింగంలోను, కొన్ని స్త్రీలింగంలోను, ఉంటాయి. కాబట్టి వాటికి సామాన్యనియమం లేదు. ఉదా: అయోధ్యా, లంకా, మధురా - ఇలాంటివి స్త్రీలింగంలో ఉంటాయి. రాజగృహం, గిరివ్రజం, మధుమంతం, వైదిశం - ఇలాంటివి నపుంసకలింగంలో ఉంటాయి.
- సంస్కృతభాషలో, నదుల పేర్లు స్త్రీలింగంలో ఉంటాయి. సరస్సులపేర్లు, అడవులపేర్లు, సాధారణంగా నపుంసకలింగంలో ఉంటాయి. కాని, ఒక సరస్సుకు పంపా అని, దండకం అనే అడవికి దండకా అని స్త్రీలింగంలో పేర్లు కూడా రామాయణంలోనే ఉన్నాయి.

వాల్మీకిరామాయణంలో పేర్కొన్న కొన్ని వస్తువుల పేరులు

రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొన్ని విశిష్టమైన వస్తువుల జాతుల పేర్లు మాత్రమే ఈ పట్టికలో ఉంటాయి. సాధారణమైన పదజాలం క్రిందికి వచ్చే మాటలు ఇందులో ఉండవు. ఉదా: రాజు, సాధం, వనం మొదలైనవి. ఉత్సుకత గల యువపాఠకుల సౌలభ్యం కోసం, రకరకాల చెట్ల పేర్లు, ఆయుధాల పేర్లు, సంగీతవాద్యాల పేర్లు, యుద్ధసాధనాల పేర్లు కూడ చేర్చాను. అవసరమనిపించినచోట స్వల్పంగా వివరణ ఇచ్చాను. ఈ సందర్భంలో నాకు ఉపయోగపడిన పూర్వనిఘంటువులను కూర్చిన రచయితలకు నా కృతజ్ఞతలు.

*** **రామాయణంలోని వ్యక్తుల, స్థలాల, వస్తువుల పేర్లు** ***

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1.	అంకుశం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన యుద్ధ పరికరాలలో ఒక దాని పేరు అంకుశం. ఇది యుద్ధంలో శత్రువులను చంపటానికి వాడే ఆయుధం కాదుగాని, యుద్ధంలోనే, ఇతరత్రనే, ఏనుగును నడిపే మావటి చేతిలో ఉండే పరికరం. అంకుశంతో పొడిస్తే ఏనుగు కదులుతుంది, నడుస్తుంది, పరుగు తీస్తుంది. బాగా మదించి ఉన్న ఏనుగులు ఒక్కొక్క దశలో అంకుశపు పోట్లకు చర్మం చీలి రక్తం కారుతున్నా లొక్కచేయవట. అలాంటి ఏనుగును గంభీరవేది అంటారు.
2.	అంకోలం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక చెట్టు పేరు అంకోలం. దీనిని తెలుగులో ఊడుగు చెట్టు అంటారు. దీని కాయల గింజలు రాలి కిందపడ్డా గానీ, ఏ ఉరుమో మెరుపో వచ్చినప్పుడు మళ్ళీ చెట్టుకే అంటుకొంటాయట. అందుకే శంకరాచార్యులు శివానందలహరిలో ఒకచోట భక్తుడి మనసు భగవంతుడి వైపు ఎలా ఆకృష్టమౌతుందో చెబుతూ " అంకోలం నిజబీజ సంతతి: " అని అన్నారు.
3.	అంగం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు అంగం . చాలా రాజ్యాలకు వచ్చినట్లే, అంగదేశానికి కూడ దీనిని పాలించిన మొదటి రాజైన అంగుడి పేరుమీదుగా అంగరాజ్యం అని పేరు వచ్చింది (వివరాలు భాగవతంలో.) రామాయణకాలం నాటికి అంగరాజ్యానికి రాజు రోమపాదుడు. ఈయన దశరథుడికి మిత్రుడు. దశరథుడి కూతురు శాంతను తన కుమార్తెగా దత్తు తీసుకొన్నాడు.
4.	అంగదీయం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు అంగదీయం. లక్ష్మణుడి కొడుకు అంగదుడు పాలించిన కారుపథదేశానికి కొత్తగా నిర్మించిన రాజధాని అంగదీయం. లక్ష్మణుడు అక్కడ ఒక ఏడాదిపాటు ఉండి, అంగదుడు రాజుగా నిలదొక్కుకున్న తరువాత అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చాడు.
5.	అంగదుడు 1	వానర యువరాజు	(అంగదుడు అనే పేరుతో ఇంకొక ఆయన ఉన్నాడు, ఆయన లక్ష్మణుడి పెద్ద కొడుకు.) అంగదుడు వానరరాజ్యపు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>యువరాజు. అతని తండ్రి వాలి, తల్లి తార. వాలి మరణించిన తర్వాత అంగదుడు తన పినతండ్రి సుగ్రీవుణ్ణి భయభక్తులతో సేవించాడు. సీతాన్వేషణ విషయమై గుర్తు చేయటానికి సుగ్రీవుడి దగ్గరకు వెళుతూ లక్ష్మణుడు, కిష్కింధ వీధులలో, అంగదుడితోపాటు అనేక వానరప్రముఖుల ఇళ్ళు చూసాడు. లక్ష్మణుడికోపాన్ని గమనించిన అంగదుడు, ప్లక్షుడు ప్రభావుడు అనే ఇద్దరు మంత్రులతో కలిసి వెళ్ళి సుగ్రీవుడిని చూసి, లక్ష్మణుడిని ప్రసన్నుడిగా చేసుకొమ్మని చెప్పాడు. సుగ్రీవుడి ఆనతి మేరకు సీతను వెదుకుతూ దక్షిణదిశకు వెళ్ళిన వానరబృందానికి అంగదుడు నాయకుడు. సముద్రం దాటి విషయంలో, 'నూరు యోజనాల దూరం దూకగలనుగాని తిరిగిరాగలనో లేదో' అని తన శక్తిని వెల్లడించాడు అతడు. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటి లంకానగరం లోనికి ప్రవేశించిన తరువాత, పటిష్ఠమై అభేద్యంగా ఉన్న ఆ నగర రక్షణవ్యవస్థను చూసి అచ్చెరువు పడి, ఆ నగరాన్ని చేరటానికి గాని, ప్రవేశించటానికి గాని, తాను, సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, జాంబవంతుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, సుషీణుడు, కుశపర్వుడు, ఋక్షుడు, కేతుమాలుడు లాంటి ఏ కొద్దిమంది యోధులకో తప్ప అందరికీ సాధ్యం కాదని భావించాడు. రావణుడి మీదికి యుద్ధానికి రాముడితోపాటు వెళ్ళే సుగ్రీవుడి వెంట అంగదుడు తనకింద ఉండే అసంఖ్యాక వానరసైన్యంతో సహా నడిచాడు. యుద్ధానికి ముందు రాముడు పంపగా రావణుడి దగ్గరకు దూతగా వెళ్ళి వచ్చాడు. యుద్ధంలో అంగదుడి చేతిలో వజ్రదంష్ట్రుడు, నరాంతకుడు, మహాపార్వుడు, ప్రజంఘుడు, కంపనుడు, వికటుడు మొదలైన రాక్షసులు హతులైనారు. తన పట్టాభిషేకసమయంలో రాముడు అంగదుడికి రెండు కేయూరాలను బహూకరించాడు. ఇతర వానరవీరులతో పాటు అంగదుడు కూడ రాముడి సత్కారాలను అందుకొని, అయోధ్యలో ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్నాడు. మహాప్రస్థానానికి పోయే రాముడి వెంట సుగ్రీవుడు తాను కూడ వెళుతూ, అంగదుణ్ణి వానరరాజ్యానికి రాజుగా నిలిపాడు.</p>
6.	అంగదుడు 2	రాజు	<p>(అంగదుడు అనే పేరుతో ఇంకొక ఆయన ఉన్నాడు, ఆయన వాలి కొడుకు, వానర యువరాజు.) అంగదుడు లక్ష్మణుడి ఇద్దరు కొడుకులలో పెద్ద వాడు. ఇతడి తల్లి ఊర్మిళ, తమ్ముడు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చంద్రకేతువు. రాముడు ఇతణ్ణి కారుపథ దేశానికి రాజుగా చేసాడు. ఇతని రాజధాని అంగదీయపురం. లక్ష్మణుడే అంగదుణ్ణి అక్కడ స్వయంగా స్థిరపరచి వచ్చాడు.
7.	అంగలోపం (అంగలోపం అని పారాంతరం)	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు అంగలోపం. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు.
8.	అంగవిషయం (కామాశ్రమం)	ఆశ్రమం	శివుడు తన కంటిమంటతో మన్మథుడిని కాల్చివేసిన స్థలమే అంగవిషయం. దీనికే కామాశ్రమం అని కూడా పేరు. ఈ స్థలం గురించి విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
9.	అంగారక (సింహిక)	రాక్షసి	దక్షిణ సముద్రంలో నివసించే ఒక రాక్షసి పేరు అంగారక. దానికి మరొక పేరు సింహిక. వస్తువుల నీడను బట్టి ఆ వస్తువులను తనవైపునకు లాగుకొనే శక్తి ఆ రాక్షసికి ఉన్నదట. సీతను వెదకటానికి దక్షిణంవైపు వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిశలో ఉండే స్థలాలను గురించి చెబుతూ, సుగ్రీవుడు ఈ అంగారకను గురించి కూడ చెప్పాడు. సముద్రాన్ని దాటుతూ ఉన్న హనుమంతుడి నీడను బట్టి సింహిక అతణ్ణి లాగటానికి ప్రయత్నించింది కాని, హనుమంతుడు దాన్ని చంపేసాడు.
10.	అంగారకుడు (కుజుడు / మంగళుడు)	గ్రహం	అంతరిక్షంలోని తొమ్మిది గ్రహాలలో అంగారకుడు ఒకడు. కుజుడు, మంగళుడు, భౌముడు అని కూడ అంగారకుడికి పేర్లు. సూర్యుడు, చంద్రుడు, కుజుడు, బుధుడు, గురుడు, శుక్రుడు, శని, రాహువు, కేతువు అని తొమ్మిది గ్రహాలను మన జ్యోతిషాస్త్రం చెబుతుంది. సూర్యుడు ఈ గ్రహాలకు రాజు. అందుకనే సూర్యుడిని గ్రహరాజు అంటారు.
11.	అంగారకుడు (కుజుడు / మంగళుడు)	ఒక గ్రహం	అంగారకుడు లేదా కుజుడు లేదా మంగళుడు, జ్యోతిషాస్త్రంలో చెప్పిన తొమ్మిది గ్రహాలలో ఒకటి. భౌముడు అని కూడా అంగారకుడి పేరు. సూర్యుడు, చంద్రుడు, బుధుడు, గురుడు లేదా బృహస్పతి, శుక్రుడు, శని లేదా మందుడు లేదా శనైశ్చరుడు, రాహువు, కేతువు అనేవి తొమ్మిది గ్రహాలు. వాళ్ళే ఆ గ్రహదేవతలు కూడ.
12.	అంగిరసుడు 1 (అంగిరా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	ఋషి	(అంగిరసుడు అనే పేరుతో ఒక ఋషి, ఒక ప్రజాపతి, ఒక పురోహితుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) అంగిరసుడు ఒక మహర్షి. ఆయన చాల తపస్సంపన్నుడు. ఏ ఋషి గొప్పదనాన్నైనా చెప్పవలసినప్పుడు, 'భృగువంతుడివాడు' 'అంగిరసుడంతటివాడు' అని అంటారు. హనుమంతుడికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తన శక్తులు తనకు గుర్తురాకుండా శపించింది భృగ్వంగిరసుల వారసులే. నిమి అనే విదేహదేశరాజు ఒకసారి ఐదువేల ఏళ్ళ పాటు నడిచే యజ్ఞం చేయబూనుకొని, ఇంక కొందరితోపాటు అంగిరసుడిని కూడా దానికి యాజకుడిగా ఎన్నుకొన్నాడు.
13.	అంగిరసుడు 2 (అంగిరా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	ప్రజాపతి	(అంగిరసుడు అనే పేరుతో ఒక ఋషి, ఒక ప్రజాపతి, ఒక పురోహితుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) అంగిరసుడు ప్రజాపతులలో ఒకడు. ప్రజాపతులంటే, బ్రహ్మ మానసపుత్రులు, ఈ సృష్టిని చేసిన వాళ్ళు. దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన పుట్టుక, వంశం గురించి చెబుతూ పేర్కొన్న పదహారుగురు ప్రజాపతులలో అంగిరసుడు కూడ ఉన్నాడు.
14.	అంగిరసుడు 3 (అంగిరా: అని సంస్కృత మూలం. సకారాంతం.)	బ్రాహ్మణుడు	(అంగిరసుడు అనే పేరుతో ఒక ఋషి, ఒక ప్రజాపతి, ఒక పురోహితుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) అంగిరసుడు, కేకయరాజు యుధాజిత్తు పురోహితులలో ఒకడైన గార్ఘ్యుడికి తండ్రి. గంధర్వరాజ్యాన్ని గెలుపుమని యుధాజిత్తు రాముడికి వార్త పంపింది గార్ఘ్యుడి ద్వారానే.
15.	అంజనం 1	పర్వతం	(అంజనం అనే పేరుతో ఒక పర్వతం, ఒక దిగ్గజం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు అంజనం.. భూభారాన్ని భరించే కులపర్వతాలలో అంజనం ఒకటి. సీతాన్వేషణకోసమని ఎక్కడెక్కడి వానరులనూ పిలిపించుమని సుగ్రీవుడు హనుమంతుడికి చెబుతూ, అంజనాద్రిమీద నివసించే వానరులనుకూడా పిలిపించుమన్నాడు. భూమిని మోస్తూ ఉండే ఎనిమిది దిగ్గజాలలో ఒక దిగ్గజం పేరు కూడ అంజనమే.
16.	అంజనం 2	దిగ్గజం	(అంజనం అనే పేరుతో ఒక పర్వతం, ఒక దిగ్గజం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) పడమటి దిక్కున ఉండే దిగ్గజం పేరు అంజనం. రామాయణంలో కొన్ని చోట్ల దిగ్గజాల, ఇతరదివ్యగజాల, ప్రసక్తి ఉన్నది. మన పురాణ సంప్రదాయం ప్రకారం భూమిని మోస్తూ ఎనిమిది దిక్కులా ఉండే దివ్యగజాలను దిగ్గజాలు అంటారు. ఇవి ఎనిమిది గాబట్టి వీటిని అష్టదిగ్గజాలు (అష్ట=ఎనిమిది, దిక్=దిక్కు, గజం=పనుగు) అంటారు. తూర్పు నుండి మొదలుకొని ఈశాన్యం దాక ఉండే దిగ్గజాల పేర్లు - ఐరావతం, పుండరీకం, వామనం, కుముదం, అంజనం, పుష్పదంతం, సార్యభౌమం, సుప్రతీకం. వీటి భార్యలైన ఆడు ఏనుగుల పేర్లు , అదే వరుసలో - అబ్రము/అబ్రమువు, కపిల,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పింగళ, అనుపమ, తామ్రపర్ణి, శుభదంతి, అంగనా, అంజనావతి . ఐతే, రామాయణం వీటినన్నిటినీ చెప్పలేదనుకోండి! మహాపద్మం, విరూపాక్షం, సౌమనసం, భద్రం, సార్వభౌమం, అంజనం, అనే వాటిని పేర్కొన్నది.
17.	అంజన	వానర స్త్రీ.	అంజన ఒక వానర స్త్రీ. నిజానికి ఈమె పుంజికస్థల అనే ఒక అప్పరస. ఒక శాపం కారణంగా కుంజరుడు అనే వానరుడికి కూతురుగా పుట్టింది. కేసరి ఈమె భర్త. వాయువు వరంతో ఈమెకు పుట్టిన వాడే హనుమంతుడు. అంజనకు కొడుకు గాబట్టి ఆయనకు అంజనేయుడు అనే పేరు కూడ వచ్చింది.
18.	అంజలికము	ఒక బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ఒకటి బాణం. ఈ బాణం రకరకాలుగా ఉంటుంది. ఒక రకమైన బాణానికి అంజలికం అని పేరు. అర్ధచంద్రం, కుర్రపుం, వత్సదంతం, కూర్మముఖం, భల్లం, అని రకరకాల బాణాల పేర్లు.
19.	అంజలిపానులు	మునులు	అంజలిపానులు అనే వాళ్ళు ఒక ప్రత్యేకమైన నిష్ఠను పాటించే మునులు. వీళ్ళు దినానికి ఒక్క దోసెడు నీళ్ళు మాత్రమే తాగుతూ తమ తపస్సులు సాగిస్తారు. దశరథుడి మరణం తర్వాత భరతుణ్ణి పిలుచుకొని రావటానికి వసిష్ఠుడు కేకయ రాజ్యానికి పంపిన దూతలు, కేకయ రాజుధాని ఐన రాజగృహనగరానికి పోతూ, దారిలో బాహ్లిక దేశంలో ఇక్షుమతీ నదీతీరాన ఇలాంటి మునులను చూసారు.
20.	అంతఃపురం	రాణివాసం	రాజధానీనగరంలో రాణుల నివాసభవనాలు ఉన్న ప్రాంతాన్ని అంతఃపురం అంటారు. ఇది సాధారణంగా నగరం అంతర్భాగంలో ఉండటం వల్ల అంతఃపురం (పురం=ఊరు, అంతః=లోపల) దీనికి అంతఃపురం అనే పేరు వచ్చింది. దీనినే శుద్ధాంతం అనే అవరోధం అనే అంటారు. అంతఃపురాలు కట్టుదిట్టమైన రక్షణలో, ఇతరులకు - ముఖ్యంగా ఇతరపురుషులకు - ప్రవేశం లేకుండా నపుంసకుల కాపలాలో ఉంటాయి. అంతఃపురానికి తెలుగులో రాణివాసం అని పేరు. కొన్నిచోట్ల నగరు అనికూడ అంటారు. ఇ రాణివాసం అనే మాట ఒక వైరిసమాసం, అంటే, తెలుగు మాటతో సంస్కృతం మాట కలిసిన సమాసం అన్నమాట. గర్భగుడి, మహారాణి, అన్నట్లు. రామాయణంలో, సీతకోసం హనుమంతుడు రావణుడి అంతఃపురాన్ని గాలించిన సందర్భంలో రావణుడి అంతఃపురవర్ణన ఉన్నది. ఆ వర్ణన మనోహరంగా ఉండి, మహారాజుల అంతఃపురాలలోని విలాసవంతమైన వాతావరణం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఒకప్పుడు ఎలా ఉండేదో కళ్ళకు కట్టి చూపుతుంది.
21.	అంతకుడు	యముడు	యముడికి ఉన్న పేరులలో అంతకుడు అనేది ఒకటి. 'అంతకుడు' అంటే, 'అంతం చేసే వాడు' అని అర్థం.
22.	అంధకసూదనుడు	శివుడు	శివుడికి ఉన్న పేర్లలో అంధకసూదనుడు అనేది ఒకటి. 'అంధకసూదనుడు' అంటే, 'అంధకుణ్ణి చంపినవాడు' అని అర్థం. కావేరీనదీసముద్ర సంగమం దగ్గర శ్వేతారణ్యంలో అంధకుడు అనే రాక్షసుణ్ణి చంపటంతో శివుడికి ఆ పేరు వచ్చింది.
23.	అంధకుడు	రాక్షసుడు	అంధకుడు ఒక రాక్షసుడు. అతడి తండ్రి విప్రచిత్రి, తల్లి సింహిక. కావేరీనది సముద్రంలో కలిసే చోట, శ్వేతారణ్యం అనే ప్రదేశంలో శివుడు అంధకుణ్ణి సంహరించాడు.
24.	అంబరీషుడు	రాజు	అంబరీషుడు రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. అతడు ప్రశుశ్రుకుడి కొడుకు, నహుషుడి తండ్రి. అంబరీషుడు చేస్తున్న ఒకానొక యజ్ఞంలో బలిపశువు తప్పిపోయింది. అప్పుడతడు ఒక లక్ష గోవుల వెల ఇచ్చి ఋచీకుడి కొడుకైన శునశ్యేపుణ్ణి యజ్ఞపశువుగా తెచ్చాడు. కాని, విశ్వామిత్రుడు శునశ్యేపుణ్ణి బలికానీయక కాపాడాడు.
25.	అంబుపుడు	వరుణుడు	అంబుపుడు అనేది వరుణుడికి (రామాయణంలో వాడిన) ఉన్న పేరులలో ఒకటి.
26.	అంశుధానం	పట్టణం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు అంశుధానం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ అంశుధానపట్టణాన్ని చేరారు. అక్కడ గంగానదిని దాటటం సాధ్యం కాకపోవటంతో, ప్రాగ్భటం అనే పట్టణానికి వెళ్ళి, అక్కడ గంగను దాటి వెళ్ళారు.
27.	అంశుమంతుడు 1 (అంశుమాన్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	రాజు	(అంశుమంతుడు అంటే సూర్యుడి పేర్లలో ఒకటి కూడా గమనించాలి.) అంశుమంతుడు, రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. అతడు సగరుడి మనుమడు, అసమంజుడి కొడుకు, దిలీపుడి తండ్రి. సగరుడి కొడుకులు తమ తండ్రి యజ్ఞాశ్వాన్ని తేలేకపోయినప్పుడు, అంశుమంతుడే దానిని వెదుకుతూ వెళ్ళి పాతాళంలో కపిలమహర్షి ఆశ్రమం నుండి ఆ అశ్వాన్ని తెచ్చాడు. ఆ సమయంలో అక్కడ ఉన్న గరుత్మంతుడు (సగరుడి కొడుకులకు గరుత్మంతుడు మేనమామ.) అంశుమంతుడితో, సగరుడి కొడుకులు కపిలుడి పట్ల చేసిన అపరాధం వల్ల కాలిపోయారని, వాళ్ళకు సద్గతులు కలగాలంటే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అకాశగంగాప్రవాహం వాళ్ళ శరీరావశేషాలమీద ప్రవహించాలని, ఆ పవిత్రజలాలతో వాళ్ళకు తర్పణాలను ఇవ్వాలని, చెప్పాడు. అంశుమంతుడు సగరుడి పిమ్మట రాజ్యం చేసాడు. తన తరువాత తన కొడుకు దిలీపుడికి రాజ్యాన్ని ఇచ్చి, అంశుమంతుడు హిమాలయాలకు వెళ్ళి గంగను భూమి మీదికి తెచ్చే ఉద్దేశంతో తపస్సు మొదలుపెట్టాడు. కాని, ముప్పదిరెండు వేల ఏళ్ళు తపస్సు చేసినా, ఆయన తన కోరిక తీరకుండానే తనువు చాలించాడు .
28.	అంశుమంతుడు 2 (అంశుమాన్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	సూర్యుడు	(రాముడి పూర్వులలో ఒకరి పేరు కూడ అంశుమంతుడు, గమనించాలి.) సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో అంశుమంతుడు అనేది ఒకటి. అంశువులు అంటే కిరణాలు, అవి ఉన్నవాడు అంశుమంతుడు. (ఐతే, సుందరకాండలో ఒక చోట, చంద్రుడిని కూడ అంశుమంతుడు అనే అన్నారు. అది అరుదైన విశిష్టప్రయోగం. ఇతరత్ర అప్రసిద్ధం. అందుకే మనం దానిని చంద్రుడి పేర్లకింద తీసుకోలేదు.)
29.	అకంపనుడు 1	రాక్షసుడు	(అకంపనుడు అనే పేరులో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. ఒకడు జనస్థానం లో ఖరుడి బంటు, మరొకడు రావణుడి మేనమామలలో ఒకడు.) అకంపనుడు ఒక రాక్షసుడు. రావణుడి ప్రతినిధిగా జనస్థానంలో ఉన్న ఖరుడి చేతి కింది రాక్షసులలో అకంపనుడు ఒకడు. శూర్యణఖ కారణంగా, ఖరుడు సమూలంగా రాముడి చేతిలో నాశనమైనప్పుడు చావుతప్పి మిగిలి, లంకకు పారిపోయి, ఆ విషయమంతా చెప్పి, రాముడిమీద ప్రతీకారంగా సీతను అపహరించుమని ప్రోత్సహించింది ఈ అకంపనుడే. ఈ పేరులో ఇంకో రాక్షసుడుకూడ ఉన్నాడు. అతడు రావణుడి మేనమామలలో ఒకడు.
30.	అకంపనుడు 2	రాక్షసుడు	(అకంపనుడు అనే పేరులో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. ఒకడు జనస్థానం లో ఖరుడి బంటు, మరొకడు రావణుడి మేనమామలలో ఒకడు.) ఈ అకంపనుడు కూడ రాక్షసుడే కాని, జనస్థానపు నాశనం వార్తను రావణుడికి మోసుకొని వచ్చిన అకంపనుడు, ఇతడూ వేరు వేరు వ్యక్తులు. ఈ అకంపనుడు, సుమాలికి కేతుమతికి పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో ఒకడు. తన మిగిలిన నోదరులలాగే, అకంపనుడు కూడ , రావణుడికి మేనమామ, సచివుడున్నా. అకంపనుడు రథికుడు. యుద్ధంలో వజ్రదంష్ట్రుడు కూలిన తరువాత అతడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			యుద్ధానికి వెళ్ళాడు. హనుమంతుడు ఒక చెట్టుతో కొట్టి అకంపనుణ్ణి చంపాడు.
31.	అక్షతలు	పవిత్ర ధాన్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వస్తువులలో అక్షతలు ఒకటి. పసుపు నీటితో తడిపి మంత్రించిన బియ్యమే అక్షతలు. అక్షతలు వాడని శుభకార్యమే ఉండదు. చివరకు, సాధారణంగా చేసే ఆశీర్వాచనంలో కూడ తల మీద అక్షతలు వేసే ఆశీర్వాదిస్తారు. క్షతం అంటే హాని/అపాయం. హానిని పోగొట్టేవి అక్షతలు. మన వాడుకలో వీటిని అక్షింతలు అని అంటారు. అక్షింతలు పడ్డాయి అంటే తిట్లు పడ్డాయి అనే అర్థం కూడ ఉంది. అక్షతలు అనే మాటకు అక్షింతలు అనే రూపం ఎలా వచ్చిందో! పైగా, అవి పడ్డాయంటే తిట్లు పడ్డాయనే అర్థం ఎలా వచ్చిందో !
32.	అక్షుడు	రాక్షసుడు	అక్షుడు ఒక రాక్షసుడు. అతడు రావణుడికీ మండోదరికీ పుట్టాడు. లంకలో అశోకవనాన్ని ధ్వంసం చేసిన హనుమంతుణ్ణి పట్టి తెమ్మని రావణుడు అక్షుణ్ణి పంపాడు. మిగిలిన వాళ్ళలాగే అతణ్ణి కూడ హనుమంతుడు చంపేసాడు.
33.	అక్షౌహిణి	సైన్య ప్రమాణం	అక్షౌహిణి అనేది పూర్వకాలంలో సైన్యపరిమాణం చెప్పడానికి వాడే ఒక పెద్ద ప్రమాణం. ఒక నిర్ణీత సంఖ్యలో ఏనుగులు(21, 870), రథాలు (21, 870), గుర్రాలు (65, 610), కాల్యలం (1,09,350), కలిస్తే ఆ సైన్యానికి అక్షౌహిణి అని పేరు. ఐతే, రామాయణంలో అక్షౌహిణి అనే మాటను పెద్ద సైన్యం అనే అర్థంలో వాడారు. అదే భారతంలోనైతే, ఇంత పరిమాణం ఉన్న సైన్యం అనే ప్రత్యేకమైన అర్థంలో వాడారు. అక్షౌహిణిశబ్దానికి అక్షౌహిణి అనే ఇంకొక రూపం కూడ ఉంది.
34.	అగస్త్యబ్రాత (అగస్త్యబ్రాతా అని సంస్కృతమూలం. ఋకారాంతం.)	ముని	అగస్త్యబ్రాత అంటే 'అగస్త్యుడి సోదరుడు' అని అర్థం. ఆయన పేరు సుదర్శనుడు. కాని, రామాయణం ఆయన పేరును చెప్పలేదు. ఊరక 'అగస్త్యబ్రాత' అని మాత్రమే పేర్కొన్నది. దండకారణ్యంలో అగస్త్యుడిని చూడటానికి ముందుగా రాముడు అగస్త్యబ్రాత ఆశ్రమాన్ని దర్శించాడు. ఆయన ఆశ్రమానికి అగస్త్యుడి ఆశ్రమం ఒక యోజనం దూరంలో ఉన్నది. ఈ రెండు ఆశ్రమాలకు పోవటానికి రాముడికి దారి చెప్పింది సుతీక్ష్ణుడు అనే మహర్షి. ఇప్పుడు కూడ, ఎవరైనా ప్రముఖులకు దగ్గర వాళ్ళైన ఆప్రసిద్ధులను గురించి మాట్లాడుతూ, "అగస్త్యబ్రాత లాంటి వాడు" అని అంటూ ఉంటారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
35.	అగస్త్యుడు 1	మహర్షి	<p>(అగస్త్యుడు అనే పేరుతో ఒక మహర్షి ఒక పురోహితుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) అగస్త్యుడు ఒక ప్రఖ్యాతుడైన మహర్షి. సూర్యుడి, వరుణుడి అంశలతో జన్మించాడు. అందుకే ఆయనను మైత్రావరుణుడు (=సూర్యుడికి,వరుణుడికి కొడుకు. మిత్రః=సూర్యుడు, వరుణః=వరుణుడు) అంటారు. అగస్త్యుడి భార్య లోపాముద్ర చాల గొప్ప పతివ్రత. అగస్త్యుడు దండకారణ్యంలో పంచవటికి ఉత్తరాన నివసించాడు. ఆయనకు దక్షిణాదిన మలయపర్వతం మీద కూడా ఆశ్రమం ఉన్నది. దక్షిణాన కుంజరపర్వతం మీద విశ్వకర్మ అగస్త్యుడికి ఒక భవనం నిర్మించాడని, అది పదియోజనాల విస్తీర్ణం కలదని, సుగ్రీవుడు దక్షిణాదిక్కున సీతను వెదకటానికి పోయే వానరులతో ప్రస్తావించాడు. మాయోపాయాలతో దండకారణ్యంలోని మునులను చంపుతున్న వాతాపి, ఇల్వలుడు అనే ఇద్దరు రాక్షసులను మట్టుపెట్టి అగస్త్యుడు మునులకు భయం లేకుండా చేసాడు. ఈయన శాపం వల్లనే తాటక, మారీచుడు ఇద్దరూ రాక్షసులుగా మారారు. సూర్యుడి మార్గాన్ని అడ్డగించే అంత ఎత్తుకు ఎదిగిన వింధ్య పర్వతాన్ని అగస్త్యుడు తనమాటమాత్రంతో పూర్వపు స్థాయికి వచ్చేటట్లు చేసాడు. అప్పటినుండే ఈయనకు అగస్త్యుడు అని పేరు వచ్చింది అని కొందరు చెబుతారు (అగః=కొండ, స్త్య=నిలపటం). రాముణ్ణి పంచవటిలో నివసించమని చెప్పి పంపింది అగస్త్యుడే. ఆయనే రాముడికి వైష్ణవ ధనుస్సునూ, రెండు అక్షయతూణీరాలనూ, బంగారు ఒర ఉన్న కత్తినీ, బ్రహ్మస్త్రానీనీ కూడా ఇచ్చాడు. యుద్ధరంగంలో రావణుడితో పోరుతూ రాముడు అలసిపోయి ఉండగా, అగస్త్యుడు రాముడికి, యుద్ధంలో గెలుపును కలిగించే 'ఆదిత్యహృదయం' అనే సూర్యస్తోత్రాన్ని ఒకదాన్ని ఉపదేశించి, దానిని ముమ్మారు చదువుకొని యుద్ధం సాగించుమన్నాడు. నేటికీ చాల మంది భక్తులు ఆరోగ్యం కోసమూ, విజయం కోసమూ, ఈ స్తోత్రాన్ని నిత్యం పఠిస్తూ ఉంటారు. రాజ్యాభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడటానికి వచ్చిన ఋషులలో అగస్త్యుడు కూడా ఉన్నాడు. రావణుడి పూర్వుల ను గురించి, పుట్టుకను గురించి, పరాక్రమాన్ని గురించి, పూర్వచరిత్రను గురించి ఆయన రాముడికి వివరంగా</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చెప్పాడు. తరువాత కాలంలో, రాముడు శంబుకుణ్ణి చంపి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు, అగస్త్యుడు రాముణ్ణి తన ఆశ్రమంలో ఒకదినం విశ్రాంతి తీసుకోమని ఆదరించి , ఒక దివ్యకంకణాన్ని బహుమతిగా కూడా ఇచ్చాడు. ఆ సందర్భంలోనే ఆయన రాముడికి, ఆ కంకణాన్ని తనకు ఇచ్చిన శ్రేతుడు అనే ప్రాచీనరాజు చరిత్రను, దండకారణ్యానికి ఆ పేరు రావటానికి కారణమైన దండుడు అనే ఇక్ష్వాకువంశపు రాజు చరిత్రనూ చెప్పాడు. రాముడి అశ్వమేధయాగం సమయంలో, సీత తనకు రాముడి మీది నిబద్ధతను ప్రకటిస్తూ ప్రతిజ్ఞచేసి భూమిలోకి వెళ్ళిపోయినప్పుడు, ఇతర ఋషులతోపాటు అగస్త్యుడు కూడ ఉన్నాడు.
36.	అగస్త్యుడు 2	ఒక బ్రాహ్మణుడు	(అగస్త్యుడు అనే పేరుతో ఒక మహర్షి, ఒక పురోహితుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) అగస్త్యుడు అయోధ్యలో నివసించే ఒక బ్రాహ్మణుడు. రాముడి పురోహితవర్గంలో ఈయన ఒకడు (ఇక్కడ, అగస్త్యుడు అంటే అగస్త్యుడి కొడుకు అనీ, కొశికుడు అంటే విశ్వామిత్రుడి కొడుకు అనీ, పూర్వవ్యాఖ్యాతలు అర్థం చెప్పారు గాని, నాకు అది అంత సమంజసంగా అనిపించలేదు. పెద్దలు మన్నించాలి.). వనవాసానికి పోబోతూ రాముడు సుయజ్ఞుడికి, అగస్త్యుడికి, కొశికుడికి, తైత్తిరీయవేద శాఖాధ్యాయులకు, కఠశాఖాధ్యాయులకు, కలాపి శాఖాధ్యాయులకు, కొందరు బ్రహ్మచారులకు, పలురకాల వస్తువులను ఇచ్చి పూజించి, వాళ్ళ ఆశీస్సులను పొందాడు. చిత్తరథుడు అనే సారథికి ఎన్నో కానుకలను ఇచ్చాడు. త్రిజటుడు అనే బ్రాహ్మణుడికి, అయోధ్యనుండి సరయూనది ఆవలిఒడ్డువరకు ఉన్న గోసంపదను దానంగా ఇచ్చాడు.
37.	అగురువు	ఒక సుగంధ ద్రవ్యం	అగురు లేదా అగురువు ఒక సుగంధద్రవ్యం. ఇది ధూపం వేయడానికి ఉపయోగపడుతుంది. దీనిని మనం సామాన్యంగా అగురు అంటాం. పూజలో ధూపం వేయడానికి మనం వాడే అగురుబత్తీలకు ఆ పేరు ఈ అగురు అనే మాట నుండే వచ్చింది. (అగురు అనే ఒక చెట్టు కూడ ఉన్నది, దానిని తెలుగులో ఇరుగుడు చెట్టు అంటాం, అది వేరు.)
38.	అగ్ని	అగ్ని దేవుడు	పంచభూతాలలో ఒకటి అగ్ని లేదా అగ్నిదేవుడు. ఆగ్నేయ దిక్కుకు అధిపతి అగ్ని.రామాయణానికి సంబంధించినంతవరకు అగ్ని పాత్ర - అగ్ని అంశతో నీలుడు అనే వానరుడు జన్మించాడు. ఆ నీలుడే వానర సైన్యానికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సేనాపతి. లంకలోని రాక్షసులు హనుమంతుడి తోకకు నిప్పు పెట్టినప్పుడు అగ్ని తన వేడితో ఆ తోకను కాల్చకుండా చల్లబడి, హనుమంతుడికి బాధ లేకుండా చేసాడు. యుద్ధం తర్వాత, రాముడు తనను స్వీకరించనందుకు బాధతోను, తన పవిత్రతను నిరూపించుకోవటానికి, సీత అగ్నిలోకి దూకినప్పుడు, అగ్ని ఆమెను క్షేమంగా బయటకు తెచ్చి చూపి, ఆమె పవిత్రతను గురించి బహిరంగంగా ప్రకటించాడు.
39.	అగ్నికేతువు	రాక్షసుడు	అగ్నికేతువు ఒక రాక్షసుడు. అతడు రావణుడి అనుచరుడు. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో అగ్నికేతువు కూడా ఒకడు. యుద్ధం మొదటిలో అగ్నికేతువు, రశ్మికేతువు, సుప్తఘ్నుడు, యజ్ఞకోపుడు కలసి రాముణ్ణి ఎదుర్కొన్నారు, కాని, కొద్దిసేపటిలోనే అందరూ హతులైనారు. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ప్రోత్సహిస్తూ ఉన్న విభీషణుడు, అప్పటిదాక యుద్ధంలో వానరుల చేతిలో నేలకూలిన రాక్షసులను పేర్కొనేటప్పుడు అగ్నికేతువు పేరును కూడ చెప్పాడు.
40.	అగ్నిపుత్రుడు	ముని	అగ్నిపుత్రుడు ఒక ముని. రాముడి అశ్వమేధయాగశాలలో, సీత తన పవిత్రతను గురించి, రాముడి పట్ల తన నిబద్ధతను గురించి ప్రతిజ్ఞ చేసి భూమిలోకి వెళ్ళిపోయినప్పుడు, ఇతర ఋషులతో పాటు అగ్నిపుత్రుడు కూడ ఉన్నాడు.
41.	అగ్నిముఖ్యం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక చెట్టు పేరు అగ్నిముఖ్యం. అగ్నిముఖ్యం అన్నా ఇదే. తెలుగులో జీడిమాను చెట్టు. (జీడి చెట్టూ ఇదీ ఒకటి కాదేమో!). అగ్నిశిఖ అంటే తరిగొట్టు చెట్టు, అది వేరు.
42.	అగ్నివర్ణుడు	రాముడి పూర్వుడు	అగ్నివర్ణుడు, రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. అతడు సుదర్శనుడికి కొడుకు, శేషుగుడికి తండ్రి. ఈ వంశపరంపరనంతటినీ రాముడి వివాహానికి ముందు జనకుడి సభలో వసిష్ఠుడు అందరికీ చెప్పాడు.
43.	అగ్నిష్టోమము	యాగము (వైదిక క్రియ)	అగ్నిష్టోమం అనేది ఒక వైదిక యాగం పేరు. రాముడు చేసిన అనేక యాగాలలో అగ్నిష్టోమయాగాలు కూడ ఉన్నాయి. లంకలోని నికుంభిలావనంలో, శుక్రుడి పర్యవేక్షణలో, శివుడిని మెప్పించి వరాలు సాధించటానికి ఇంద్రజిత్తు చేసిన ఏడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			యాగాలలో కూడ అగ్నిష్టోమం ఉన్నది. అగ్నిష్టోమం, అశ్వమేధం, బహుసువర్ణకం, గోమేధం, రాజసూయం, వైష్ణవం, మాహేశ్వరం అని ఆ ఏడు యాగాల పేర్లు. చివరిదైన మాహేశ్వరయాగం పూర్తి కాగానే, శివుడు ప్రత్యక్షమై, ఇంద్రజిత్తుకు ఎన్నో వరాలిచ్చాడు. మనసులో అనుకోన్న ప్రకారం వెళ్ళగలిగే విమానం ఒకటి, ఒక దివ్య ధనుస్సు, రెండు అక్షయతూణీరాలు, ఒక మహాస్త్రం, వీటన్నిటికంటే ముఖ్యమైనది తామసి అనే ఒక మాయావిద్యను, శివుడు ఇంద్రజిత్తుకు ఇచ్చాడు. తామసిని ప్రయోగిస్తే, దాని ప్రభావంతో యుద్ధరంగంలో దట్టమైన చీకట్లు క్రమి, ప్రయోక్త ఉనికిని శత్రువులకు తెలియనీయకుండా చేస్తాయి. ఇంద్రజిత్తు తాను వానరసేన మీద పోరాడిన అన్ని యుద్ధాలలోనూ ఈ తామసిని మహాసమర్థంగా ఉపయోగించుకొని, రామలక్ష్మణులను, వానరసైన్యాన్నీ చావుదెబ్బలు కొట్టాడు.
44.	అజము	జంతువు	వాల్యేకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో అజం ఒకటి. అజం అంటే మేక అని అర్థం.
45.	అజాముఖి	రాక్షసి	లంకలో సీతకు కాపలాగా ఉన్న , రాక్షస స్త్రీలలో అజాముఖి ఒకతె. రావణుడు పెట్టిన గడువులోగా సీత అతణ్ణి పెళ్ళిచేసుకోకపోతే గనుక, ఆమెను చంపుతామని బెదిరించిన వాళ్ళలో ఈమె కూడ ఒకతె.
46.	అజుడు	రాముడి తాత	అజుడు సూర్యవంశపు రాజు. అతడు నాభాగుడికి కొడుకు, దశరథుడికి తండ్రి. అజుడికి సువ్రతుడు అనే సోదరుడు ఉన్నాడు.
47.	అతికాయుడు	రాక్షసుడు	అతికాయుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడికి, ధాన్యమాలినికి పుట్టాడు. పేరుకు తగ్గట్టు అతికాయుడు చాల పెద్ద శరీరం గలవాడు. ఇతడు యుద్ధంలోకి అడుగుపెట్టగానే ఆ మహాదేహాన్ని చూసి, చచ్చిన కుంభకర్ణుడు మళ్ళి బతికి వచ్చాడనుకొని వానరులందరూ పరుగులు తీసారు. అతికాయుడికి బ్రహ్మ ఒక అభేద్యమైన దివ్య కవచాన్ని ఇచ్చాడు. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో అతికాయుడు కూడ ఒకడు. ఇతడు రావణుడి సేనానులలో ఒకడు. మొదటిసారి రావణుడు యుద్ధరంగానికి వెళ్ళినప్పుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			ఇతడు కూడ వెంట ఉన్నాడు. కుంభకర్ణుడి మరణం తర్వాత, అతికాయుడు తన నోదరులైన దేవాంతకుడు, నరాంతకుడు, త్రిశిరుడు వెంట రాగా యుద్ధానికి వెళ్ళాడు. అందరూ హతులైనారు. అతికాయుడు లక్ష్మణుడితో పోరుతూ ఉండగా వాయువు రహస్యంగా లక్ష్మణుడితో, అభేద్య కవచం ధరించిన అతికాయుణ్ణి బ్రహ్మాస్త్రంతో సంహరించుమని చెప్పాడు. అలానే లక్ష్మణుడు బ్రహ్మాస్త్రాన్ని వేసి అతికాయుణ్ణి చంపాడు.
48.	అతిబల	ఒక విద్య	అతిబల అనేది ఒక మంత్ర విద్య పేరు. రామలక్ష్మణులను తన వెంట తీసుకొనిపోయేటప్పుడు విశ్వామిత్రుడు, దారిలో వాళ్ళకు బల, అతిబల అనే రెండు మంత్రవిద్యలను ఉపదేశించాడు. వాటి ప్రభావంతో ఆకలిగాని దప్పికగాని అలసటగాని లేకుండా ఎంత ప్రయాణమైనా చేయవచ్చు. (ఐతే, ఆయుర్వేదంలో బల, అతిబల అనే పేర్లతో రెండు మూలికలు కూడ ఉన్నాయి. బల అంటే ముత్యవపులగం అని, అతిబల అంటే పెద్ద ముత్యవపులగం అని తెలుగులో అర్థం.)
49.	అతిముక్తకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక చెట్టు పేరు అతిముక్తకం. దీనిని తెలుగులో నెమ్మి చెట్టు అంటారు. కాని, అతిముక్తకం అంటే పూలగురివెంద చెట్టు అని కూడ అర్థం ఉన్నది.
50.	అతిరథుడు	గొప్ప స్థాయి వీరుడికి పేరు	ఎంతమంది రథికులతోనైనా ఏకకాలంలో పోరాడగల మహాయోధుడైన రథికుడికి అతిరథుడు అని పేరు. రామాయణంలో ఈ మాటను గొప్ప వీరుడు అనే అర్థంలో వాడారు. అర్ధరథుడు (పూర్తి నైపుణ్యం లేని వాడు), సమరథుడు (పూర్తి నైపుణ్యం ఉండి ఒక రథికుడితో పోరాడగలవాడు), మహారథుడు (ఏకకాలంలో పదకొండు వేల మంది రథికులతో పోరగలవాడు), అతిరథుడు (ఎందరితోనైనా ఒకేసారి పోరాడగల వాడు) అని రథికులలో నాలుగు స్థాయిలు ఉంటాయి. ఇవి రామాయణంలో చెప్పలేదు గాని, భారతంలో, ధనుర్వేదపుస్తకాలలో చెప్పారు.
51.	అతిరాత్రం	యాగం	వైదికసంప్రదాయ యాగాలలో అతిరాత్రం ఒకటి. అశ్వమేధయాగం చేసిన దశరథుడు, దానిలో భాగంగా చేసిన క్రతువులలో అతిరాత్రం కూడ ఒకటి. అతిరుద్రం, అతిరాత్రం, పౌండరీకం, బహుసువర్ణకం, అగ్నిష్టోమం, అశ్వమేధం వంటి యాగాలను ఎన్నో రాముడు చేసాడని రామాయణం చెప్పింది.
52.	అతిరుద్రం	యాగం	వైదికసంప్రదాయ యాగాలలో అతిరుద్రం ఒకటి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అశ్వమేధయాగం చేసిన దశరథుడు, దానిలో భాగంగా చేసిన క్రతువులలో అతిరుద్రం కూడ ఒకటి. అతిరుద్రం, అతిరుద్రం,పౌండరీకం, బహుసువర్ణకం, అగ్నిష్టోమం, అశ్వమేధం వంటి యాగాలను ఎన్నో రాముడు చేసాడని రామాయణం చెప్పింది.
53.	అతివృష్టి	ఒక ఈతిబాధ	ఆరు ఈతిబాధలలో అతివృష్టి ఒకటి. దేశానికి, ముఖ్యంగా పంటలకు, నష్టం కలిగించే ఆరు ఉపద్రవాలను ఈతి బాధలు అంటారు. “అతివృష్టి రనావృష్టి రూషకాః శలభాః శుకాః, అత్యాసన్నా శ్చ రాజానః, షడేతా ఈతయః స్మృతాః” అనే శ్లోకం ఈ ఆరు ఈతిబాధలనూ తెలుపుతుంది. అతివృష్టిః = వానలు ఎక్కువగా కురవటం, అనావృష్టిః = వానలు తగినంతగా పడకపోవటం, మూషకాః = ఎలుకలు, శలభాః = మిడుతలు, శుకాః = చిలుకలు, అత్యాసన్నాశ్చ రాజానః = అతి సమీపంలో ఉన్న రాజులు - ఈ ఆరు ఈతిబాధలు. ఏ రాజు రాజ్యంలో ఈ ఆరు బాధలూ ఉండవో ఆ రాజు రాజ్యపాలన నిరీతిగా (నిర్, ఈతి = ఈతి లేకుండు) ఉన్నదని మెచ్చుకొంటారు. మిడుతల దండులూ చిలుకల గుంపులూ పంటలకు ఎంత నష్టం చేయగలవో అన్నది, పంటలు ఎలా పండుతాయో గూడ తెలియని ఈ నాటి వాళ్ళకు వింతగానే అనిపించవచ్చు! మరీ ఎక్కువ మంది జనంవచ్చి పడితే, “మిడుతల దండు లాగ వచ్చి పడ్డారు.” అని అంటారు.
54.	అత్రి 1 (అత్రిః అని సంస్కృతమూలం. ఇకారాంతం.)	ఋషి	(అత్రి అనే పేరుతో ఒక మహర్షి ఒక ప్రజాపతి, సప్తర్షులలో ఒకరు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) అత్రి ఒక మహర్షి. ఆయన ప్రయాగ దగ్గర చిత్రకూట పర్వతానికి దూరంగా నివసించాడు. ఆయన భార్య అనసూయ మహాపతివ్రత. ఆమె సీతకు ఎప్పటికీ వాడని పూలదండలు, వస్త్రాలు, నగలు, బహుమానంగా ఇచ్చింది. రాముడు రాజ్యాభిషిక్తుడైన తరువాత ఆయనను చూడడానికి వచ్చిన మహర్షులలో అత్రి కూడ ఒకడు. నిమి అనే విదేహదేశరాజు ఒకసారి ఐదువేల ఏళ్ళ పాటు నడిచే యజ్ఞం చేయబూనుకొని, ఇంక కొందరితోపాటు అత్రిని కూడా దానికి యాజకుడిగా ఎన్నుకొన్నాడు. అత్రి కొడుకు దుర్వాసుడు, రాముడి జీవితం చివరిలో ఒక ప్రముఖకార్యం నిర్వర్తించాడు.
55.	అత్రి 2	ప్రజాపతి	(అత్రి అనే పేరుతో ఒక మహర్షి ఒక ప్రజాపతి, సప్తర్షులలో ఒకరు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) అత్రి ఒక ప్రజాపతి. అంటే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			బ్రహ్మ మానసపుత్రులలో ఒకడు. దండకారణ్యంలో మొదటిసారి రాముణ్ణి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన పుట్టుకను గురించి, వంశాన్ని గురించి చెబుతూ పేర్కొన్న పదహారు మంది ప్రజాపతులలో అత్రి ఒకడు.
56.	అత్రి 3	సప్తర్షులలో ఒకడు	(అత్రి అనే పేరుతో ఒక మహర్షి ఒక ప్రజాపతి, సప్తర్షులలో ఒకడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) సప్తర్షులు (సప్త=ఏడు) అనే పేరుతో ప్రసిద్ధులైన ఏడుగురు ఋషులలో అత్రి ఒకడు. వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, అత్రి, భరద్వాజ, కశ్యప, జమదగ్ని, గౌతముడు అనే వాళ్ళు సప్తర్షులు. ఈ సప్తర్షులు ఒక్కొక్క మన్వంతరానికి మారిపోతూ ఉంటారని మన పురాణాలు చెబుతున్నాయి. పట్టాభిషేకం తరువాత రాముణ్ణి చూడటానికి సప్తర్షులు కూడ వచ్చారు. సప్తర్షులు ఆకాశంలో ఒక గుంపుచుక్కలుగా మనకు కనబడుతూ ఉంటారు. ఆధునిక ఖగోళశాస్త్రం ప్రకారం ఈ సప్తర్షి మండలానికి 'బిగ్ డిప్సర్', 'గ్రేట్ బేర్', 'ఉర్సా మేజర్' అని పేర్లు. నాలుగు చుక్కలు ఒక చతురస్రంగా, పక్క న మూడు చుక్కలు త్రిభుజంగా ఈ కూటమి మనకు కనబడుతుంటుంది. త్రిభుజంలో మధ్య చుక్కను వసిష్ఠుడని, దాని పక్కన ఉన్న చిన్న చుక్కను అరుంధతి అని, చెబుతారు. మనదేశంలో, నూత్న వధూవరులకు ఈ అరుంధతిని చూపించటం ఆచారం.
57.	అధర్వశిరస్సు	వేదభాగం	వేదంలో ఒక భాగానికి అధర్వ శిరస్సు అని పేరు. దీనినే అధర్వశీర్షం అని కూడ అంటారు. అధర్వశీర్షం అనే పేరుతో ఒక ఉపనిషత్తు కూడ ఉంది.
58.	అదితి	దేవతల తల్లి	దక్షుడి అరవై మంది కూతుళ్ళలో అదితి ఒక ఆమె. ఆమె భర్త కశ్యపుడు. అదితికి కలిగిన సంతానమే దేవతలలో ఆదిత్యులు. ఆదిత్యులు అంటే " అదితి కొడుకులు " అని అర్థం. ఆదిత్యులు మొత్తం పన్నెండు మంది. (రామాయణం ప్రకారం, రుద్రులు, వసువులు, అశ్వినులు కూడు అదితి సంతానమే.)
59.	అనంగుడు	మన్మథుడు	అనంగుడు అంటే మన్మథుడు. ఇతడు విష్ణువు కొడుకు. ఒకసారి శివుడు మన్మథుణ్ణి కాల్చి బూడిద చేసాడు. అప్పటినుండి మన్మథుడికి దేహం లేదు. అనంగుడు అంటే, 'శరీరంలేని వాడు' అని అర్థం. అలా మన్మథుడు కాల్చిపోయిన చోటును అనంగవిషయం లేదా కామాశ్రమం అంటారని విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
60.	అనంతుడు	నాగుడు	అనంతుడు నాగులలోని ప్రముఖులలో ఒకడు. అతనికే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			శేషువు అని కూడా పేరు. కశ్యప ప్రజాపతికి, కర్ణువకూ పుట్టిన సంతతే నాగులు. అనంతుడు భూభారాన్ని మోస్తూ ఉంటాడు. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కు వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉండే ప్రదేశాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, తూర్పు సముద్రంలో తీరానికి పదమూడు యోజనాల దూరంలో జాతరూపశిల అనే పర్వతం మీద అనంతుడు ఉంటాడనీ, అక్కడ దేవతలు నిర్మించిన ఒక వేదిక మీద అతని ధ్వజం మెరుస్తూ ఉంటుందనీ, ఆ ధ్వజం మీద తాటి చెట్టు గుర్తు ఉంటుందనీ చెప్పాడు.
61.	అనరణ్యుడు	రాజు	అనరణ్యుడు, రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. అతడు బాణుడికి తండ్రి, పృథువుకు కొడుకు. ఒకసారి రావణుడు అనరణ్యుణ్ణి యుద్ధానికి ఆహ్వానించాడు. ఆ పోరులో ఓడి కొనసాగితో పడి ఉన్న తనను రావణుడు ఎగతాళి చేయటంతో మండిపడ్డ అనరణ్యుడు, రానున్న కాలంలో తన వంశంలోనే పుట్టే రాముడనే రాజు చేతిలోనే రావణుడు చస్తాడని శపించాడు. రాముడితో జరిగిన యుద్ధంలో తన ప్రముఖవీరులందరూ పడిపోయిన తరువాత, రావణుడు గతంలో తనకు తగిలిన శాపాలనన్నిటినీ స్మరించుకొంటూ, అనరణ్యుడిచ్చిన శాపాన్ని కూడ గుర్తు చేసుకొన్నాడు.
62.	అనల 1	ఒక సృష్టిమాత.	(అనల అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) దక్షుడి అరవై మంది కుమార్తెలలోనూ, కశ్యపుడి పదమూడుమంది భార్యలలోనూ అనల ఒకతి. చరాచర సృష్టికి మూలమాతలలో ఈమె కూడా ఒకతి. అనల ద్వారా వృక్షాలన్నీ జన్మించాయి.
63.	అనల 2	రాక్షసి	(అనల అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు, ఉన్నారు. రాక్షసస్త్రీలలో, విభీషణుడి కూతురు అనల వేరు, ఈ అనల వేరు. గమనించాలి.) అనల ఒక రాక్షసి. రావణుడి పెద్ద తాత మాల్యవంతుడికి, సుందరికి పుట్టింది. ఈమె భర్త విశ్వావసువు అనే గంధర్వుడు. వీరిద్దరి కూతురు కుంభీనసి. ఈ కుంభీనసిని మధువు అనే రాక్షసుడు ఎత్తుకొనిపోయి పెళ్ళిచేసుకొన్నాడు. దానికి కోపగించిన రావణుడు అతడిని చంపటానికి వెళ్ళాడు గాని, తన చెల్లెలు కుంభీనసి కోరిక మేరకు అతణ్ణి వదిలేసాడు.
64.	అనల 3	రాక్షసి	(అనల అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు, ఉన్నారు. రాక్షసస్త్రీలలో, మాల్యవంతుడి కూతురు అనల వేరు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			విభీషణుడి కూతురు ఈ అనల వేరు. గమనించాలి.) అనల ఒక రాక్షసి. ఈమె విభీషణుడికి సరమకూ పుట్టిన పెద్ద కూతురు. ఈమె చెల్లెల్ త్రిజట. సరమ, అనల, త్రిజట - ముగ్గురూ సీత మీద అభిమానంతో ఉండేవాళ్ళు. సీతను రాముడికి తిరిగి అప్పగించి రాక్షసుల సుఖ సంతోషాలను కాపాడుమని, విభీషణుడే కాక అవింధ్యుడు (లేక అవిధుడు) అనే ఒక వృద్ధమంత్రి కూడ రావణుడికి బోధించిన సంగతి, రావణుడా మాటలను లెక్కచెయ్యని సంగతి, సరమ పంపగా అనల వెళ్ళి సీతతో చెప్పింది.
65.	అనలుడు 1	అగ్ని	(అనలుడు అనే పేరుతో ఒక రాక్షసుడు కూడ ఉన్నాడు. గమనించాలి.) అగ్నికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి అనలుడు.
66.	అనలుడు 2	రాక్షసుడు	(అనలుడు అనేది అగ్నికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి కూడా. గమనించాలి.) అనలుడు ఒక రాక్షసుడు. రావణుడి చిన్న తాత ఐన మాలి అనే రాక్షసుడికి వసుధ అనే గంధర్వస్త్రీకి పుట్టిన నలుగురు కొడుకులలో అతనొకడు. అనిలుడు, అనలుడు, హరుడు, సంపాతి అనే ఆ నలుగురూ విభీషణుడికి మంతులు. విభీషణుడు రాముడితో చేరినప్పుడు వాళ్ళు అతనితోపాటే వెళ్ళారు.
67.	అనసూయ	మునిపత్ని	అనసూయ ఒక మహా పతివ్రత. ఆమె అత్రి మహర్షి భార్య. రాముడు, సీత వనవాసకాలంలో తన దగ్గరకు వచ్చినప్పుడు ఆమె సీతతో వాత్సల్యంగా మాట్లాడి, సీత పెళ్ళి ఎలా జరిగిందో అడిగి తెలుసుకొని, ఎప్పటికీ వాడని పుష్పమాలలను, మాయని వస్త్రాలను, మైపూతలను, నగలను, సీతకు బహుమానంగా ఇచ్చింది. అనసూయ పదివేల సంవత్సరాలపాటు తపం చేసిందని, ఒకసారి పెనుకాటకం వచ్చినప్పుడు, ప్రజలకు తిండికోసం కందమూలాలను సృష్టించిందని, త్రాగటానికి నీటికోసం గంగను ప్రవహింపజేసిందని, మరొక సందర్భంలో పదిదినాలను కలిపి ఒకే దినంగా చేసిందని, ఆమె గొప్పదనాన్ని గురించి అత్రి స్వయంగా రాముడికి చెప్పాడు.
68.	అనావృష్టి	ఒక ఈతిబాధ	ఆరు ఈతిబాధలలో అనావృష్టి ఒకటి. దేశానికి, ముఖ్యంగా పంటలకు, నష్టం కలిగించే ఆరు ఉపద్రవాలను ఈతి బాధలు అంటారు. “అతివృష్టి రనావృష్టి రూషకాః శలభాః శుకాః, అత్యాసన్నా శ్చ రాజానః, షడేతా ఈతయః స్మృతాః ” అనే శ్లోకం ఈ ఆరు ఈతిబాధలనూ తెలుపుతుంది. అతివృష్టిః =

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			వానలు ఎక్కువగా కురవటం, అనావృష్టి: = వానలు తగినంతగా పడకపోవటం, మూషకా: = ఎలుకలు, శలభా: = మిడుతలు, శుకా: = చిలుకలు, అత్యాసన్నాశ్చ రాజాన: = అతి సమీపంలో ఉన్న రాజులు - ఈ ఆరూ ఈతిబాధలు. ఏ రాజు రాజ్యంలో ఈ ఆరు బాధలూ ఉండవో ఆ రాజు రాజ్యపాలన నిరీతిగా (నిర్, ఈతి = ఈతి లేకుండు) ఉన్నదని మెచ్చుకొంటారు. మిడుతల దండులూ చిలుకల గుంపులూ పంటలకు ఎంత నష్టం చేయగలవో అన్నది, ఏ పంటలు ఎలా పండుతాయో గూడ తెలియని ఈ నాటి వాళ్ళకు వింతగానే అనిపించవచ్చు!
69.	అనిలుడు 1	దేవత	(అనిలుడు అనే పేరుతో ఒక రాక్షసుడు కూడ ఉన్నాడు, గమనించాలి.) అనిలుడు అనేది వాయువుకు ఉన్న పేరులలో ఒకటి.
70.	అనిలుడు 2	రాక్షసుడు.	(అనిలుడు అనేది వాయువుకు ఉన్న పేర్లలో ఒకటి కూడా. గమనించాలి.) అనిలుడు ఒక రాక్షసుడు. రావణుడి చిన్న తాత ఐన మాలికి, వసుధ అనే గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టిన నలుగురు కొడుకులలో అనిలుడు ఒకడు. అనిలుడు, అనలుడు, హరుడు, సంపాతి అనే ఈ నలుగురు, విభీషణుడి మంత్రులు. విభీషణుడు రాముడితో చేరినప్పుడు వీళ్ళుకూడ అతనితో ఉన్నారు.
71.	అనుష్ఠాదుడు	రాక్షసుడు	అనుష్ఠాదుడు ఒక రాక్షసుడు. అతడొకసారి ఇంద్రుడి భార్య ఐన శచిని అపహరించాడు. అప్పుడు ఇంద్రుడు, అనుష్ఠాదుణ్ణి శచి తండ్రి పులోముణ్ణి కూడ చంపి శచిని తిరిగి తెచ్చుకొన్నాడు. సీతాన్వేషణకోసం సుగ్రీవుడు చేసిన సన్నాహాలను మెచ్చుకొంటూ రావణుడు ఈ శచీహరణం మాటను ప్రస్తావించి, రావణుడు తన వినాశనానికే సీతను హరించాడని, తాను సుగ్రీవుడి సాయంతో అతడిని వధిస్తానని, చెప్పాడు.
72.	అపరతాళం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు అపరతాళం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి వెళ్ళే దారిలో దీనిని దాటారు.
73.	అపరసర్పటం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు అపరసర్పటం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు దీనిని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దాటారు.
74.	అప్పర (అప్పరస అని కూడ అనవచ్చు) (అప్పరా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	దేవకాంత	<p>అప్పర (అప్పరస) అంటే దేవలోకంలోని నర్తకి. నృత్యం, సంగీతం వీళ్ళ విద్యలు. ఇంద్రుడు వీళ్ళకు ప్రభువు. పదునాలుగు వేరు వేరు మాతృకలనుండి పుట్టిన ఈ అప్పరసలు పదునాలుగు రకాలని పురాణాలలో వివరంగా ఉన్నది. రామాయణంలో - రంభ, మేనక, ఊర్వశి, హేమ, ఘృతాచి, అలంబుస, హిమ, పుంజికస్థల, మొదలైన అప్పరసల ప్రసక్తి ఉంది. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందులను, వినోదాలను, సమకూర్చటానికి భరద్వాజ మహర్షి ఎందరో అప్పరసలను, గంధర్వులను, తన ఆశ్రమానికి రప్పించాడు. ఒకసారి రంభ విశ్వామిత్రుడి తపస్సును చెడగొట్టి, ఆయన శాపానికి గురి ఐంది. మేనక విశ్వామిత్రుడి తపస్సును భగ్నం చేయటమేకాక, ఆయన ద్వారా శకుంతల అనే బాలికకు జన్మనిచ్చింది. హేమతో కలిసి తిరగటం వలన, మయుడు అనే దానవుడు ఇంద్రుడిచేతిలో చచ్చాడు.</p> <p>పుంజికస్థల అనే అప్పరస శాపవశాత్ అంజన అనే వానరస్త్రీగా పుట్టి, హనుమంతుడికి జన్మనిచ్చింది. సూర్యుడి శాపానికి గురైన ఊర్వశి, పురూరవుడు అనే రాజుకు భార్య ఐ, ఆయువు అనే రాజుకు జన్మనిచ్చింది. నిమి అనే రాజు శాపం వలన తన శరీరాన్ని కోల్పోయిన వసిష్ఠుడు, మరల తన దేహాన్ని పొందింది కూడ ఊర్వశి ద్వారానే. భారతంలోను, పురాణాలలోను, అప్పరసలు నడిపిన కథలు చాలా ఉన్నాయి.</p>
75.	అప్పరస (అప్పర అని కూడ అనవచ్చు) (అప్పరా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	దేవకాంత	<p>అప్పరస (అప్పర) అంటే దేవలోకంలోని నర్తకి. నృత్యం, సంగీతం వీళ్ళ విద్యలు. ఇంద్రుడు వీళ్ళకు ప్రభువు. పదునాలుగు వేరు వేరు మాతృకలనుండి పుట్టిన ఈ అప్పరసలు పదునాలుగు రకాలని పురాణాలలో వివరంగా ఉన్నది. రామాయణంలో - రంభ, మేనక, ఊర్వశి, హేమ, ఘృతాచి, అలంబుస మొదలైన అప్పరసల ప్రసక్తి ఉంది. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందులను, వినోదాలను, సమకూర్చటానికి భరద్వాజ మహర్షి ఎందరో అప్పరసలను, గంధర్వులను, తన ఆశ్రమానికి రప్పించాడు. ఒకసారి రంభ విశ్వామిత్రుడి తపస్సును చెడగొట్టి, ఆయన శాపానికి గురి ఐంది. మేనక విశ్వామిత్రుడి తపస్సును భగ్నం చేయటమేకాక, ఆయన ద్వారా శకుంతల అనే బాలికకు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			జన్మనిచ్చింది. హేమతో కలిసి తిరగటం వలన, మయుడు అనే దానవుడు ఇంద్రుడిచేతిలో చచ్చాడు. పుంజికస్థల అనే అప్పరస శాపవశాత్ అంజన అనే వానరస్త్రీగా పుట్టి, హనుమంతుడికి జన్మనిచ్చింది. సూర్యుడి శాపానికి గురైన ఊర్వశి, పురూరవుడు అనే రాజుకు భార్య ఐ, ఆయువు అనే రాజుకు జన్మనిచ్చింది. నిమి అనే రాజు శాపం వలన తన శరీరాన్ని కోల్పోయిన వసిష్ఠుడు, మరల తన దేహాన్ని పొందింది కూడ ఊర్వశి ద్వారానే. భారతంలోను, పురాణాలలోను, అప్పరసలు నడిపిన కథలు చాలా ఉన్నాయి.
76.	అభికాళం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు అభికాళం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి వెళ్ళే దారిలో దీనిని దాటారు.
77.	అభిజిత్తు	క్రతువు	అభిజిత్తు అనేది ఒక వైదిక క్రతువు పేరు. అశ్వమేధయాగంలో భాగంగా దశరథుడి చేత అతడి ఋత్విజులు చేయించిన యాగాలలో అభిజిద్యాగం కూడ ఒకటి. (పగటి కాలాన్ని పన్నెండు భాగాలు చేస్తే అందులో మొదటి నుండి ఏడవ భాగాన్ని అభిజిత్తు/అభిజిల్లగ్నం అని అంటారు, అది పేరు.)
78.	అభిషేచనం	పట్టాభిషేకం	ఏదైనా ఒక పెద్ద పదవికి (మనం వాడుకలో పదవి అని అంటాం గాని, నిజానికి పదం అనాలి.) ఎవరినైనా నియమించినప్పుడు ఆ వ్యక్తికి ఆ పదవికి సంబంధించిన అధికారం అప్పగించే సూచనగా కొంత క్రతువు చేస్తారు. అందులో ప్రధాన భాగం ఏమిటంటే, పవిత్రజలాలను ఆ వ్యక్తి తల మీద పోసి స్నానం చేయించటం. అలా చేయించే స్నానానికి అభిషేకం లేదా అభిషేచనం అని పేరు (సింఛ్=తడుపుట). ఎవరికైనా అభిషేకం చేసారంటే పెద్ద పదవిని ఇచ్చారని అర్థం. సాధారణంగా రాజు, యువరాజు, సేనాధిపతి మొదలైన పెద్ద పదవులను అప్పగించటానికి ఈ అభిషేకం నిర్వహిస్తారు. రాజుకుగాని, యువరాజుకుగాని జరిగే అభిషేకాన్ని మన వాడుకలో పట్టాభిషేకం అని అంటూ ఉంటాం. తెలుగులోనైతే పట్టం కట్టటం అని అంటాం. ఈ అభిషేకానికి కావలసిన సామగ్రిని అంతా కలిపి ఆభిషేచనం (=అభిషేకానికి సంబంధించినది) అంటారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
79.	అబ్రావకాశులు	ఒక రకమైన మునులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన రకరకాలైన మునులలో అబ్రావకాశులు ఒక రకమైన మునులు. వీళ్లు ఏ ఆచ్ఛాదనా లేని స్థలాలలో నిలచి తమ తపస్సులను సాగిస్తారట. అబ్రం అంటే ఆకాశం, అవకాశం అంటే ఎడం. అంటే వీళ్ళకు ఆకాశమే ఆచ్ఛాదనమన్నమాట.
80.	అమరావతి	ఇంద్రుడి రాజధాని	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు అమరావతి. ఇది స్వర్గానికి రాజధాని. ఇంద్రుడి నివాసం.
81.	అమృతం	దివ్యాహారం	అమృతం అంటే చావు రాకుండా చేసే పదార్థం అని అర్థం (అ=లేకుండా, మృతం=చావు). ఇది దేవతల ఆహారం అని మన పురాణాలు చెబుతాయి. దేవతలూ దానవులూ కలిసి పాలసముద్రాన్ని చిలికితే ఆ సముద్రం నుండి ఎన్నో వస్తువులతోపాటు అమృతం కూడా పుట్టిందని, దానిని దానవులకు అందకుండా దేవతలకు మాత్రమే విష్ణువు పంచాడని, పురాణకథ. రామాయణంలో, విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఈ అమృతోత్పత్తి కథను వివరించాడు.
82.	అయుతం	సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం అయుతం అనేది ఒక సంఖ్య. అయుతం అంటే పదివేలు అని అర్థం. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశా ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
83.	అయోధ్య	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు అయోధ్య. దీనికే సాకేతం అని ఇంకొక పేరు. ఇది ఇక్ష్వాకు వంశీయుల రాజధాని. అయోధ్య సరయు/సరయువు అనే నది ఒడ్డున ఉన్నది. అయోధ్యానగరం పన్నెండు యోజనాల పొడవున, మూడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>యోజనాల వెడలుపున, విస్తరించి ఉన్నది. దీనిని మనువే నిర్మించాడు. రాముడి జన్మస్థలం అయోధ్యానగరమే. రాముడి తరువాత అయోధ్య నిర్జనం కావటంతో, తరువాత రాజుల రాజధాని మారింది. మళ్ళీ కొన్నేళ్ళకు, ఋషభుడు అనే రాజు అయోధ్యను నివాసయోగ్యం చేసాడు.</p>
84.	<p>అయోధ్యాకాండ/ అయోధ్యాకాండం</p>	<p>రామాయణంలో ని రెండవ కాండ పేరు.</p>	<p>రామాయణంలో మొత్తం ఏడు కాండాలు/కాండలు ఉన్నాయి. వాటిలో రెండవది అయోధ్యాకాండం. కొన్ని సంప్రదాయాల ప్రతులలో బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అంటారు. బాలకాండం, అయోధ్యాకాండం, అరణ్యకాండం, కిష్కింధాకాండం, సుందరకాండం, యుద్ధకాండం, ఉత్తరకాండం అనేవి ఆ ఏడు కాండాలు. బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అన్నట్లే, యుద్ధకాండాన్ని లంకాకాండం అని కూడా అంటారు. ఉత్తరకాండం వాల్మీకి రచన కాదని కొందరూ, వాల్మీకి రచనేకాని అక్కడక్కడ ప్రక్షిప్తాలు ఉన్నాయని కొందరూ, అంటారు. రాముడి పుట్టుకనుండి వివాహం వరకు జరిగిన కథ బాలకాండంలో ఉంటుంది. రాముడి వివాహం తర్వాత నుండి, రాముడు అడవులకు వెళ్ళే అంతవరకు ఉన్న కథ అయోధ్యాకాండంలో ఉంటుంది. రాముడి అరణ్యవాసం తొలినాళ్ళనుండి, సీతాపహరణం తర్వాత రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకోబోయే ముందు వరకు ఉన్న కథ అరణ్యకాండంలో ఉంటుంది. రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకొన్నప్పటినుండి, సీతాన్వేషణలో వానరులు దక్షిణసముద్రాన్ని చేరేవరకు ఉన్న కథ కిష్కింధాకాండంలో ఉంటుంది. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటటం మొదలుకొని, అతడు లంకనుండి తిరిగి వచ్చి రాముడిని చేరే వరకు ఉన్న కథ సుందరకాండంలో ఉంటుంది. రాముడు వానరసైన్యంతో లంకకు బయలుదేరడంతో మొదలై, యుద్ధం తర్వాత అయోధ్యకు వెళ్ళి రాజుగా పట్టం కట్టుకోవటం వరకు ఉన్న కథ యుద్ధకాండంలో ఉంటుంది (ఐతే, ఒక సంప్రదాయప్రతి ప్రకారం, ఆ సుందరకాండంలో, మన యుద్ధకాండంలోని మొదటి సర్గలు కొన్ని కలిసి ఉంటాయి.). రాముడు రాజైన తరువాత, అగస్త్యుడిద్వారా రావణాదుల పూర్వవృత్తాంతాన్ని తెలుసుకోవటంతో మొదలై, రాముడి జీవితంలోని కొన్ని ముఖ్య సంఘటనలను తెలియజేస్తూ, అవతారసమాప్తి వరకూ ఉన్న కథ ఉత్తరకాండంలో ఉంటుంది.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			రాముడి చరిత్రను వర్ణించిన కొన్ని పురాణాలలో ఈ ఉత్తరకాండలోని కథలు కనబడవు. అందుకే ఇది వాల్మీకి రచన కాదని కొందరు గట్టిగా అభిప్రాయపడుతారు.
85.	అయోముఖం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు అయోముఖం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. ఈ కొండ నిండా గంధపు చెట్లు ఉంటాయని సుగ్రీవుడు చెప్పాడు. అందువలననే, వ్యాఖ్యాతలు ఈ అయోముఖమే మలయపర్వతం అని అభిప్రాయపడ్డారు. ఒక వ్యాఖ్యాత సహ్యాపర్వతం అని అన్నాడు. అలానే ఇది సహ్యామైనా కావచ్చు, మలయమే ఐనా కావచ్చు, దానిని ఆనుకొని ఉన్న మరొక కొండ ఐనా కావచ్చు. నాకుమాత్రం మలయపర్వతం అని చెప్పటమే సమంజసమని తోస్తున్నది.
86.	అయోముఖి	రాక్షసి	అయోముఖి ఒక రాక్షసి. సీత అపహరణకు గురైన తరువాత ఆమెను వెదుకుతూ రాముడు, లక్ష్మణుడు దండకాటవిలో మతంగముని ఆశ్రమం దాపుల, క్రౌంచారణ్యం అనే చోటికి చేరుకొన్నప్పుడు, అయోముఖి అనే రాక్షసి వచ్చి లక్ష్మణుణ్ణి పట్టుకొని తనతో విహరించుమని బలవంతపెట్టింది. కోపంతో లక్ష్మణుడు ఆమె ముక్కు, చెవులు, కోసి తరిమేసాడు. (అప్పటికి లక్ష్మణుడు ముగ్గురు రాక్షసస్త్రీలకు ఆ సన్మానం చేసాడు - తాటకకు, శూర్యణఖకు, ఈ అయోముఖికి.)
87.	అరజ	ఋషి కుమార్తె	అరజ శుక్రాచార్యుడి కుమార్తె. శుక్రుడు కొంతకాలం దండుడు అనే రాజుకు గురువుగా ఉన్నాడు. ఆ సమయంలో అరజ కూడ తండ్రితోపాటే ఉన్నది. ఆమె ఒక్కతే ఉన్న సమయంలో దండుడు ఆమెను బలాత్కరించాడు. దానికి కోపించిన శుక్రుడు, ఏడు దినాలలోపల ఇసుక వానకు గురై దండుడు తన రాజ్యంతో సహా మొత్తం నాశనమౌతాడని శపించాడు. అరజను కూడ ఆ రాజ్యం చివరన ఉన్న ఒక సరస్సు ఒడ్డున ఉండమని, ఇసుక వాన ఉపద్రవానికి వెరచి వచ్చిన వాళ్ళంతా అక్కడ సురక్షితంగా ఉంటారనీ చెప్పాడు. అలా నాశనమైన దండుడి రాజ్యమే తర్వాత అడవిగా మారి, దండుడి పేరుమీద దండకారణ్యం ఐంది. పారిపోయి వచ్చిన ప్రజలు, మునులు నివసించిన ప్రాంతం జనస్థానం అని పేరు పడ్డది.
88.	అరణ్యకాండ /	రామాయణంలో	రామాయణంలో మొత్తం ఏడు కాండాలు/కాండలు ఉన్నాయి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	అరణ్యకాండ	ని మూడవ కాండ పేరు	<p>వాటిలో మూడవది అరణ్యకాండం / అరణ్యకాండం. కొన్ని సంప్రదాయాల ప్రతులలో బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అంటారు. బాలకాండం, అయోధ్యాకాండం, అరణ్యకాండం, కిష్కింధాకాండం, సుందరకాండం, యుద్ధకాండం, ఉత్తరకాండం అనేవి ఆ ఏడు కాండాలు. బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అన్నట్లే, యుద్ధకాండాన్ని లంకాకాండం అని కూడ అంటారు. ఉత్తరకాండం వాల్మీకి రచన కాదని కొందరూ, వాల్మీకి రచనేకాని అక్కడక్కడ ప్రక్షిప్తాలు ఉన్నాయని కొందరూ, అంటారు. రాముడి పుట్టుకనుండి వివాహం వరకు జరిగిన కథ బాలకాండలో ఉంటుంది. రాముడి వివాహం తర్వాత నుండి, రాముడు అడవులకు వెళ్ళే అంతవరకు ఉన్న కథ అయోధ్యాకాండలో ఉంటుంది. రాముడి అరణ్యవాసం తొలినాళ్ళనుండి, సీతాపహరణం తర్వాత రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకోబోయే ముందు వరకు ఉన్న కథ అరణ్యకాండలో ఉంటుంది. రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకొన్నప్పటినుండి, సీతాన్వేషణలో వానరులు దక్షిణసముద్రాన్ని చేరేవరకు ఉన్న కథ కిష్కింధాకాండలో ఉంటుంది. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటటం మొదలుకొని, అతడు లంకనుండి తిరిగి వచ్చి రాముడిని చేరే వరకు ఉన్న కథ సుందరకాండలో ఉంటుంది. రాముడు వానరసైన్యంతో లంకకు బయలుదేరడంతో మొదలై, యుద్ధం తర్వాత అయోధ్యకు వెళ్ళి రాజుగా పట్టం కట్టుకోవటం వరకు ఉన్న కథ యుద్ధకాండలో ఉంటుంది (ఐతే, ఒక సంప్రదాయప్రతి ప్రకారం, ఆ సుందరకాండలో, మన యుద్ధకాండలోని మొదటి సర్గలు కొన్ని కలిసి ఉంటాయి.). రాముడు రాజైన తరువాత, అగస్త్యుడిద్వారా రావణాదుల పూర్వవృత్తాంతాన్ని తెలుసుకోవటంతో మొదలై, రాముడి జీవితంలోని కొన్ని ముఖ్య సంఘటనలను తెలియజేస్తూ, అవతారసమాప్తి వరకూ ఉన్న కథ ఉత్తరకాండలో ఉంటుంది. రాముడి చరిత్రను వర్ణించిన కొన్ని పురాణాలలో ఈ ఉత్తరకాండలోని కథలు కనబడవు. అందుకే ఇది వాల్మీకి రచన కాదని కొందరు గట్టిగా అభిప్రాయపడుతారు.</p>
89.	అరవిందం	నీటి పూవు	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూవులలో ఒక దాని పేరు అరవిందం. తామరసం అన్నా పద్యం అన్నా ఇదే. ఇది నీటిలో పూస్తుంది. అరవిందాన్ని తెలుగులో తామర అంటారు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తామరలో చాల రకాలు ఉన్నాయి, ఒక్కో రకానికి ఒక్కో పేరు ఉంది. మన సంప్రదాయం ప్రకారం తామరపూవు లక్షీదేవికి నివాసస్థానం. అందుకని తామరను పవిత్రంగా భావిస్తారు. స్త్రీపురుషుల కళ్ళు వెడల్పుగా అందంగా ఉంటే వాటిని ఈ తామరపూవు దళాలతో పోలుస్తూ ఉంటారు. కవులు తమ కావ్యాలలో సృష్టించిన కావ్యనాయికల ముఖానికి పోలిక దేనితోరా అంటే, అటు నింగిలో చందమామతోగానీ ఇటు నేలమీద తామరపువ్వుతోగానీ!
90.	అరిష్టం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు అరిష్టం. హనుమంతుడు లంకనుండి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు సముద్రాన్ని దాటటానికి అరిష్టపర్వతం మీదినుండి ఆకాశంలోకి ఎగిరాడు. సందర్భాన్నిపట్టి చూస్తే, అరిష్టం అనేది సువేలగిరికి మరొక పేరైనా ఐ ఉండ వచ్చు, లేదా ఆ కొండలో ఒక శిఖర భాగం ఐనా కావచ్చు.
91.	అరిష్టం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకదాని పేరు అరిష్టం. దీనిని తెలుగులో వేప చెట్టు అంటారు. ఇదికాక, అరిష్టం అంటే కుంకుడు చెట్టు అనే అర్థం కూడా ఉన్నది.
92.	అరిష్టనేమి 1 (కక్కపుడు1) (అరిష్టనేమీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	ఒక ప్రజాపతి	(అరిష్టనేమి అనే పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, ఒక ఋషి, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ప్రజాపతులలో ఒకడైన కక్కపుడికి అరిష్టనేమి అనే పేరు కూడా ఉన్నది. ఈ అరిష్టనేమికి కూతురు, గరుత్మంతుడికి చెల్లెలు ఐన సుమతి, సగరుడి రెండవ భార్య, 60 000 మంది కొడుకుల తల్లి.
93.	అరిష్టనేమి 2 (అరిష్టనేమీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	ఋషి	(అరిష్టనేమి అనే పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, ఒక ఋషి, ఉన్నారు. గమనించాలి.) అరిష్టనేమి ఒక ఋషి. ఇలుడు అనే ఒక రాజు ప్రమాదవశాత్తు తన పురుషరూపాన్ని కోలుపోయి, ఇల అనే పేరుతో స్త్రీగా మారాడు. ఆ రూపంలో ఉన్న అతణ్ణి బుధుడు పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. కొంతకాలం తర్వాత , ఇలుడి పురుష రూపాన్ని తిరిగి తెప్పించటానికి శివస్త్రీతికరంగా బుధుడు అతని చేత అశ్వమేధం చేయించటానికి పూనుకొని, కొందరు ఋషులను పిలిచాడు. ఆ ఋషులలో అరిష్టనేమి ఒకడు. ఇలుడి అశ్వమేధానికి చ్యవనుడు, అరిష్టనేమి, ప్రమాదనుడు, మోదకరుడు, దుర్వాసుడు, పులస్తుడు, క్రతువు, వషట్కారుడు, ఓంకారుడు అనే మునులేకాక, మరుత్తుడు అనే ప్రఖ్యాతరాజు కూడా సాయం చేసాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
94.	అరుంధతి (అరుంధతీ అని సంస్కృతమూలం. ఈకారాంతం.)	వసిష్ఠుడి భార్య	అరుంధతి వసిష్ఠ మహర్షి భార్య. ఆమె చాల గొప్ప పతివ్రత. ఆకాశంలో సప్తర్షిమండలంలో వసిష్ఠుడి పక్కన ఉన్న చిన్న నక్షత్రాన్ని అరుంధతిగా చెబుతారు. మనదేశంలో, నూతన వధూవరులకు అరుంధతీదర్శనం చేయించటం ఆచారం. సీత రాక్షసస్త్రీలతో, తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్ని అని చెబుతూ, కొందరు దంపతులను పేర్కొన్నది. ఆ జంటలు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సాదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి, ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; శ్రీమతి, కపిలుడు.
95.	అరుణుడు 1	సూర్యుడు	(అరుణుడు అంటే సూర్యుడి పేరు, సూర్యుడి రథసారథి పేరు కూడా. గమనించాలి.) సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో అరుణుడు అనేది ఒకటి. ఐతే, సూర్యుడి సారథి పేరు కూడ అరుణుడు.
96.	అరుణుడు 2	సూర్యుడి సారథి	(అరుణుడు అంటే సూర్యుడి పేరు, సూర్యుడి రథసారథి పేరు కూడా. గమనించాలి.) సూర్యుడి సారథి పేరు అరుణుడు. ఆయనకే అనూరుడు అనే పేరు కూడ ఉన్నది. సూర్యుడికి కూడ అరుణుడనే పేరు ఉంది. రామాయణంలో సంపాతి, జటాయువు అనే పక్షిసోదరులు ఈ అరుణుడికి, శ్యేనికి పుట్టిన వాళ్ళు.
97.	అర్కుడు 1	సూర్యుడు	(అర్కుడు అంటే సూర్యుడు. ఒక వానరుడికి కూడా అర్కుడు అనే పేరు ఉన్నది. గమనించాలి.) అర్కుడు అనేది సూర్యుడి పేర్లలో ఒకటి.
98.	అర్కుడు 2	వానరుడు	(అర్కుడు అనేది ఒకానొక వానరుడికేకాక, సూర్యుడికి కూడ పేరే. గమనించాలి.) అర్కుడు ఒక వానరుడు. లంకకు పోయిన వానరసైన్యపు సేనాపతులలో అర్కుడు కూడ ఒకడు.
99.	అర్ఘ్యం	పూజ వస్తువు	దేవతలకుగాని, పూజ్యులైన పెద్దలకుగాని, భక్తిగౌరవాలతో సమర్పించే పూజాద్రవ్యాన్ని అర్ఘ్యం అంటారు. పూవులు, నీళ్ళు, అర్ఘ్యంలో ఉండే ముఖ్యమైన వస్తువులు.
100.	అర్పిర్మాలులు	వానరులు	అర్పిర్మాలులు అనేవాళ్ళు, మరీచి ప్రజాపతి అంశతో పుట్టిన వానరులు. సీతను వెదకడానికని కొంతమంది వానరులను సుషేణుడి నాయకత్వంలో పడమటికి పంపుతూ సుగ్రీవుడు ఈ అర్పిర్మాలులు అనే వానరులతో మాట్లాడి వాళ్ళని కూడ ఆ బృందంతో పంపాడు.
101.	అర్జునం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకదాని పేరు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అర్జునం. అర్జునకం అన్నా, కకుభం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని ఏరుమద్దిచెట్టు అంటారు. మద్దిచెట్టలో నల్లమద్ది, తెల్లమద్ది ఏరుమద్ది/ఎర్రమద్ది లాంటి రకాలున్నాయి. (అర్జుకం అంటే తెల్లగగ్గెర చెట్టు, అది వేరు.)
102.	అర్జునకం	నీటి పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకదాని పేరు అర్జునకం. అర్జునకం అంటే అర్జునమే. ఇది ఒక రకమైన మద్ది చెట్టు. తెలుగులో దీని పేరు ఏరుమద్ది/ఎర్రమద్ది చెట్టు. అర్జుకం అంటే తెల్లగగ్గెర చెట్టు, అది వేరు.
103.	అర్జునుడు 1 (కార్తవీర్యుడు)	రాజు	(అర్జునుడు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు కూడా ఉన్నారు. గమనించాలి.) అర్జునుడు హైహయ వంశపు రాజు. మాహిష్మతి అతని రాజధాని. కృతవీర్యుడి కొడుకు గాబట్టి, కార్తవీర్యుడు అనే పేరు కూడా ఆయనకు ఉన్నది. అర్జునుడికి వెయ్యి చేతులు ఉన్నాయి. అతడు దత్తాత్రేయుడి భక్తుడు. రావణుడు బలగర్వంతో విర్రవీగుతూ, కనబడిన వాళ్లనల్లా యుద్ధానికి పిలుస్తూ తిరిగే కాలంలో, అర్జునుణ్ణి గెలుద్దామని ఒకసారి మాహిష్మతికి వెళ్ళాడు. కాని అర్జునుడు నగరంలో లేడని, నర్మదా నదిలో రాణులతో ఈతలాడుతున్నాడనీ, అతని మంత్రులు రావణుడికి చెప్పారు. నది దగ్గరనే పోరాడుతానని రావణుడు అక్కడికే వెళ్ళాడు. అంతలో శివపూజకు వేళ కావడంతో, నర్మద ఒడ్డుననే రావణుడు శివపూజ మొదలుపెట్టాడు. దిగువన నదిలో విహరిస్తున్న అర్జునుడు వేడుకగా తన వేయి చేతులతో నర్మదా ప్రవహాహాన్ని అడ్డగించాడు. దాంతో నది వెనక్కు పారి రావణుడి పూజాసామగ్రిని కొట్టేసింది. రావణుడు కోపించి, అందుకు కారణమేంటో చూడమని తన సచివులకు సైగ చేయగా, వాళ్ళు వెళ్ళి చూసి వచ్చి, ఎవడో తన వెయ్యి చేతులతో ప్రవాహాన్ని అడ్డగించి ఉన్నాడనీ, అందువల్ల నది తిరగబారిందనీ చెప్పారు. అతడే అర్జునుడని గ్రహించి రావణుడు అక్కడికి వెళ్ళి అతణ్ణి యుద్ధానికి ఆహ్వానించాడు. అర్జునుడు రావణుణ్ణి చితకబాది, కట్టిపడేసి, మాహిష్మతిలో చెరలో ఉంచాడు. రావణుడి తాత పులస్తు్యుడు వచ్చి అడిగితే అర్జునుడు రావణుణ్ణి వదిలేసాడు.
104.	అర్జునుడు 2	రాక్షసుడు	(అర్జునుడు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు కూడా ఉన్నారు. గమనించాలి.) అర్జునుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. విష్ణువు చేతిలో మరణించాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రాక్షసులను సంహరిస్తానని విష్ణువు దేవతలకు అభయం ఇచ్చిన సంగతి తెలిసి, రాక్షసనాయకుడు మాల్యవంతుడు (రావణుడి పెద్ద తాత, అంటే, తల్లికి పెద్దతండ్రి) తన తమ్ముళ్లైన సుమాలిని, మాలిని పిలిచి వాళ్ళతో చర్చిస్తూ, అంతకు ముందు విష్ణువు చేతిలో చాల మంది రాక్షసవీరులు హతులైనారని, హిరణ్యకశిపుడు, సంహ్రాదుడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హర్షిక్యుడు, శుంభుడు, నిశుంభకుడు అనే వాళ్ళను ప్రస్తావించాడు.
105.	అర్థసాధకుడు	దశరథుడి మంత్రి	దశరథుడి ఎనిమిది మంది మంత్రులలో అర్థసాధకుడు ఒకడు. ధృష్టి, జయంతుడు, విజయుడు, అర్థసాధకుడు, అశోకుడు, మంత్రపాలుడు, సిద్ధార్థుడు, సుమంత్రుడు అనే వాళ్ళు దశరథుడి మంత్రులు. వీళ్ళలో కొందరు రాముడికి కూడా మంత్రులే.
106.	అర్థచంద్రం	బాణం	ఒక రకమైన బాణానికి అర్థచంద్రం అనిపేరు. రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో బాణం ఒకటి. బాణాన్ని వింటికి తోడిగి లాగి వదలటం ద్వారా ప్రయోగిస్తారు గాని విడిగా వీటికి ప్రయోగం ఉండదు. ఐనా, ఒక ఆత్యయికసందర్భంలో, తన మీదికి దూకిన ధృష్టద్యుమ్నుడిని ద్రోణుడు, వింటితో పనిలేకుండా, జేన పొడవు ఉండే పొట్టి బాణాలను చేతితో విసరటం ద్వారా, వెనక్కు తరిమేసాడని భారతంలో చెప్పారు. పూర్వకాలంలో, అన్ని యుద్ధవిద్యలలోకెల్ల ఈ బాణవిద్యకు అగ్రస్థానం ఉండేది. ఈ బాణం పలురకాలగా ఉంటుంది. ఒక రకమైన బాణం పేరు అర్థచంద్రం. పేరును బట్టి, దీని కొన అర్థవృత్తాకారంగా ఉంటుందని అర్థమౌతుంది. నారాచం, అర్థచంద్రం, భల్లం, కర్ణి, కర్ణం, కూర్మనఖం, కురం, కురప్రం, వత్సదంతం, అంజలికం మొదలైనవి బాణాలలోని రకాలు. "తిరుగు లేనిది, తప్పిపోనిది." అనే అర్థంలో మనం "రామబాణం" అనే మాట వాడుతూ ఉంటాం. వాడుకలో, "అర్థచంద్రప్రయోగం" అంటే మెడపట్టి నెట్టటం అని అర్థం!
107.	అర్థనారాచం	బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో బాణం ఒకటి. బాణం పలురకాలగా ఉంటుంది. ఒక రకమైన బాణం పేరు అర్థనారాచం. దీని ఆకారం లాంటి వివరాలు తెలియవు. ఒకవేళ అర్థచంద్రబాణమే అర్థనారాచమేమో! నారాచం, అర్థచంద్రం, భల్లం, కర్ణి, కర్ణం, కూర్మనఖం, కురం, కురప్రం,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వత్సదంతం, అంజలికం మొదలైనవి బాణాలలోని రకాలు.
108.	అర్యముడు (అర్యమా అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	ఆదిత్యులలో ఒకడు.	పన్నెండు మంది ఆదిత్యులలో అర్యముడు ఒకడు. ఐతే, అర్యముడు అనేది, సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి కూడ.
109.	అలంబుస	అప్పరస	అలంబుస ఒక అప్పరస. ఈమెకూ, ఇక్షాకువుకూ పుట్టిన విశాలుడు అనే రాజు, విశాల అనే నగరాన్ని నిర్మించాడు. భరతుడికి అతడి సైన్యానికి దివ్యభోజనం సమకూర్చడానికి, దివ్యనినోదాలు కల్పించడానికి, ఇతర దివ్యపురుషులు అప్పరసలతోపాటు భరద్వాజ మహర్షి అలంబుసను కూడా రప్పించాడు.
110.	అలక్షితం	వనం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వనాలలో ఒక వనం పేరు అలక్షితం. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు.
111.	అలర్కుడు	రాజు	అలర్కుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాజు. కంటిచూపును కోల్పోయిన ఒక బ్రాహ్మణుడికి ఆయన తన కళ్ళను దానమిచ్చాడట. అన్న మాటను తప్పవద్దని దశరథుణ్ణి ఎచ్చరిస్తూ, కైకేయి అతడికి అలర్కుడిని ఉదాహరణగా చూపింది.
112.	అవంతి 1	నగరం	(అవంతి అనే పేరుతో ఒక దేశం, రెండు నగరాలు, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు అవంతి. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. అవంతి అనే పేరుతోటే, పడమట ఇంకో నగరం ఉన్నట్లు సుగ్రీవుడు ఆ దిక్కుకు పంపే వానరులకు చెప్పాడు. అవంతి అనే పేరుతో ఒక రాజ్యంకూడ ఉన్నది.
113.	అవంతి 2	దేశం	(అవంతి అనే పేరుతో ఒక దేశం, రెండు నగరాలు, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు అవంతి. [ఇటీవలి కథ గాబట్టి రామాయణంలో ఉండదుగాని, అవంతీదేశరాజు ఉదయనుడు (వత్సరాజు), ఉజ్జయినీరాజైన ప్రద్యోతుడి (చండమహాసేనుడి) కుమార్తె వాసువదత్తను అపహరించుకొని పోవటం ఒక

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రసవంతమైన ప్రణయకథ. సంస్కృతసాహిత్యంలో సుప్రసిద్ధమైన భాసుడి నాటకం స్వప్నవాసుదత్తం చెప్పేది ఈ కథనే. ఈ రాజ్యమేకాక, అవంతి పేరుతో దక్షిణాన ఒక నగరం, పడమట ఇంకొక నగరం కూడ ఉన్నట్లు సుగ్రీవుడు పేర్కొన్నాడు.
114.	అవంతి 3	నగరం	(అవంతి అనే పేరుతో ఒక దేశం, రెండు నగరాలు, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు అవంతి. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. ఐతే, అవంతి అనే పేరుతో, ఇంకో నగరం దక్షిణానకూడ ఉన్నట్లు సుగ్రీవుడు చెప్పాడు. అవంతి అనే పేరుతో ఒక రాజ్యంకూడ ఉన్నది.
115.	అవాఙ్మఖుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'శూలం' అనే అస్త్రానికి ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు అవాఙ్మఖుడు.
116.	అవిందుడు (అవిద్ధుడు)	రాక్షసుడు	అవిందుడు (లేదా అవిద్ధుడు) అ ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి వృద్ధమంత్రులలో ఒకడు. మాల్యవంతుడు, విభీషణుడు చెప్పినట్లుగానే అవిద్ధుడు కూడ సీతను రాముడికి అప్పగించి రాక్షసుల సుఖసంతోషాలను కాపాడుమని రావణుడికి హితవు చెప్పాడు. రావణుడు ఆ మాటలను పట్టించుకోలేదు. అవిద్ధుడు అలా చెప్పిన సంగతి విభీషణుడి కూతురు అనల ద్వారా సీతకు తెలిసింది.
117.	అవిద్ధుడు (అవిందుడు)	రాక్షసుడు	అవిద్ధుడు (లేదా అవిందుడు) ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి వృద్ధమంత్రులలో ఒకడు. మాల్యవంతుడు, విభీషణుడు చెప్పినట్లుగానే అవిద్ధుడు కూడ సీతను రాముడికి అప్పగించి రాక్షసుల సుఖసంతోషాలను కాపాడుమని రావణుడికి హితవు చెప్పాడు. రావణుడు ఆ మాటలను పట్టించుకోలేదు. అవిద్ధుడు అలా చెప్పిన సంగతి విభీషణుడి కూతురు అనల ద్వారా సీతకు తెలిసింది.
118.	అవీచి	నరకంలో ఒక రకం	నరకలోకంలో ఉండే నరకాలలో ఒకటి అవీచి. రామాయణంలో ఒక సందర్భంలో ఒక కుక్క ఈ నరకాన్ని ప్రస్తావించింది. రాముడు రాజ్యం చేస్తూ ఉండగా - అయోధ్యలో నివసించే సర్వార్థసిద్ధుడు అనే భిక్షువు తనను అకారణంగా కొట్టాడనీ అతడిని తగినట్లు శిక్షించుమనీ, ఒక కుక్క రాముడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కొలువులోకి వచ్చి ప్రార్థించింది. రాముడా భిక్షువును పిలిపించి అడిగితే అతడు తన తప్పును ఒప్పుకొన్నాడు. ఆ భిక్షువుకు ఏ శిక్ష వేయాలో చెప్పుమని రాముడు న్యాయకోవిదులను అడిగితే, వాళ్ళు "బ్రాహ్మణుడికి వధశిక్ష లేదు." అని చెప్పారు. అప్పుడాకుక్క రాముడితో , " ఈ భిక్షువును కాలంచరం మఠానికి అధిపతిగా చేయండి. ఆ ధర్మకర్త స్థానంలో ఉండి ఇతడు తప్పక పరద్రవ్యాన్ని దుర్వినియోగం చేస్తాడు. ఆ పాపమే ఇతడిని అవీచి నరకంలో పడేస్తుంది." అని చెప్పింది. రాముడు అలాగే ఆ భిక్షువును మఠానికి ధర్మకర్తగా నియమించాడు. కొందరు ఈ కథ ఉన్న సర్గను ప్రక్షిప్తం అన్నారు. శంబూకుడి కథ లాగనే ఈ కథలో కూడ బోలెడు లోసుగులు ఉన్నాయి. కాబట్టి ఇది నిశ్చయంగా ప్రక్షిప్తమై ఉండాలి.
119.	అవ్యక్షం (చూ: కామశైలం, మానసం 2)	కొండ	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో, మానసం అనే కొండకు ఉన్న మరొక పేరు అవ్యక్షం. దీనినే కామశైలం అనికూడ అన్నారు. ఇది హిమాలయాలలో, క్రౌంచపర్వతాన్ని దాటిన తరువాత ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి ఉత్తర దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ అవ్యక్షపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు. సుగ్రీవుడు దీనిని అవ్యక్షం (=చెట్లు లేనిది) అని, విహగాలయం (=పక్షుల నివాసం) అని, కామశైలం (=కోరికలను తీర్చేది) అని కూడ అన్నాడు. (కాని, గమనించవలసినది ఏమిటంటే, ఇక్కడ సందర్భాన్ని పట్టి చూస్తే, అవ్యక్షం, కామశైలం, మానసం అనే మూడు పేరు పేరు పర్వతాలను గురించి చెప్పినట్లు అనిపిస్తున్నది. ఒక ప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యాత అలానే గ్రహించాడు కూడ.)
120.	అశని 1 (ఆర్థాశని)	ఆయుధం	(అశని అనే పేరుతో ఒక సాధారణమైన ఆయుధం, రెండు అస్త్రాలు ఉన్నాయి గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ఒకదాని పేరు అశని. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో అశని కూడ ఒకటి. ఇది ఆర్థాశని అనే శుష్కాశని అనే, రెండు రకాలు. పేరును బట్టి చూస్తే ఇది ఒక పేలుడు ఆయుధం అని అనిపిస్తున్నది (అశని=పిడుగు). ఇది కాక, సాధారణమైన ఆయుధాలలో కూడ అశని అనే దానిని ప్రస్తావించారు.
121.	అశని 2	ఆయుధం	(అశని అనే పేరుతో ఒక సాధారణమైన ఆయుధం, రెండు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(శుష్కాకాని)		అస్త్రాలు, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ఒకదాని పేరు అకాని. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో అకాని కూడ ఒకటి. ఇది ఆర్థాకాని అనీ శుష్కాకాని అనీ, రెండు రకాలు. పేరును బట్టి చూస్తే ఇది ఒక పేలుడు ఆయుధం అని అనిపిస్తున్నది (అకాని=పిడుగు). ఇది కాక, సాధారణమైన ఆయుధాలలో కూడ అకాని అనే దానిని ప్రస్తావించారు.
122.	అకానిప్రభుడు	రాక్షసుడు	అకానిప్రభుడు ఒక రాక్షసుడు. అతడు రావణుడి సైనికుడు. లంకా యుద్ధం మొదట్లో అకానిప్రభుడు మైందుడి చేతిలో మరణించాడు.
123.	అకాయులు	ఒక రకం తపస్యులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన మునులలో అకాయులు అనేవాళ్ళు ఒక రకం. ఈ మునులు కటికి నేల మీద నిద్రిస్తారు. అకాయులు అంటే, శయ్య (= పడక) లేని వాళ్ళు.
124.	అశోకవనం (అశోకవనిక 1)	తోట	(అశోకవనం లేదా అశోకవనిక అనే పేరుతో లంకలో ఒక వనం, అయోధ్యలో కూడ ఒక వనం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తోటలలో ఒక తోట పేరు అశోకవనం. దీనినే అశోకవనిక అని కూడా అంటారు. రావణుడు సీతను తెచ్చి ఈ అశోకవనంలో ఉంచాడు. హనుమంతుడు సీతను మొదటగా చూసింది ఈ అశోకవనంలోనే. ఆ తరువాత హనుమంతుడు ధ్వంసంచేసింది కూడ ఈ అశోకవనాన్నే. అయోధ్యలో కూడ సీతారాముల విహారవనాన్ని అశోకవనం అనే చెప్పుతుంది రామాయణం. ఒకవేళ, ఆ కాలంలో విహారవనాలను అశోకవనం అంటారేమో!
125.	అశోకవనిక 1 (అశోకవనం)	తోట	(అశోకవనం లేదా అశోకవనిక అనే పేరుతో లంకలో ఒక వనం, అయోధ్యలో కూడ ఒక వనం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తోటలలో ఒక తోట పేరు అశోకవనిక . దీనినే అశోకవనం అని కూడా అంటారు. రావణుడు సీతను తెచ్చి ఈ అశోకవనంలో ఉంచాడు. హనుమంతుడు సీతను మొదటగా చూసింది ఈ అశోకవనంలోనే. ఆ తరువాత హనుమంతుడు ధ్వంసంచేసింది కూడ ఈ అశోకవనాన్నే. అయోధ్యలో కూడ సీతారాముల విహారవనాన్ని అశోకవనం అనే చెప్పుతుంది రామాయణం. ఒకవేళ, ఆ కాలంలో విహారవనాలను అశోకవనం అంటారేమో!

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
126.	అశోకవనిక 2	తోట	(అశోకవనం లేదా అశోకవనిక అనే పేరుతో లంకలో ఒక వనం, అయోధ్యలో కూడ ఒక వనం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తోటలలో ఒక తోట పేరు అశోకవనిక. అయోధ్యలో సీతారాములు విహరించే రాజోద్యానంపేరు అశోకవనిక. లంకలో ఉన్న విహారవనం పేరు కూడ అదే. ఆ కాలంలో ఉద్యానవనాలను అశోకవనాలు అని అంటారో, లేదా, రాజోద్యానాలలో అశోకవృక్షాలు ఎక్కువ ఉండి అందువల్ల వాటికి ఆపేరు ఉండేదో!
127.	అశోకుడు 1	దశరథుడి మంత్రి	(అశోకుడు అనే పేరుతో ఒక మంత్రి, ఒక దూత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) అశోకుడు, దశరథుడి ఎనిమిది మంది మంత్రులలో ఒకడు. ధృష్టి, జయంతుడు, విజయుడు, అర్థసాధకుడు, అశోకుడు, మంత్రపాలుడు, సిద్ధార్థుడు, సుమంతుడు అనే వాళ్ళు ఆ మంత్రులు. వీళ్ళలో కొందరు రాముడికి కూడ మంత్రులే.
128.	అశోకుడు 2	ఒక దూత.	(అశోకుడు అనే పేరుతో ఒక మంత్రి, ఒక దూత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) దశరథుడి మరణం తర్వాత , కేకయరాజ్యంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వెళ్ళిన ఐదుగురు దూతలలో అశోకుడు ఒకడు. సిద్ధార్థుడు, విజయుడు, జయంతుడు, అశోకుడు, నందనుడు - ఆ ఐదుగురు దూతలు. వీళ్ళలో మొదటి నలుగురి పేర్లు, దశరథుడి మంత్రుల పేర్లూ ఒకటిగానే ఉన్నాయి, గమనించాలి.
129.	అశ్మకుట్టులు	మునులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన మునులలో అశ్మకుట్టులు అనే వాళ్ళు ఒక రకం మునులు. వీళ్ళు రెండు రాళ్ళతో కొన్ని గింజలను నలగగొట్టుకొని వాటిని మాత్రమే తిని బ్రతుకుతారు. అశ్మ అంటే రాయి, కుట్టనం అంటే ఒలుచుకోవటం.
130.	అశ్మము (అశ్మ అని సంస్కృతమూలం నకారాంతం, నపుంసకలింగం.)	సముద్రనగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు అశ్మము. ఇది సముద్రం మధ్యలో ఉన్నది. కాలకేయులు అనే బలవంతులైన దైత్యులు అశ్మనగరానికి పాలకులు. రావణుడు తన జైత్రయాత్రలో వీళ్ళ మీదికి కూడ దాడి చేసాడు. ఈ యుద్ధంలోనే పౌరబాటున శూర్యణఖ భర్త ఐన విద్యుజ్జిహ్వాడిని చంపాడు. అందుకు ఓదార్పుగానే రావణుడు ఆమెను జనస్థానంలో స్వేచ్ఛగా తిరుగుమని పంపాడు.
131.	అశ్వం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఒక దాని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పేరు అశ్వం. హయం అన్నా, వాహం అన్నా ఇదే. ఈ జంతువు అందరికీ తెలిసినదీ, ఎంతో ఉపయుక్తమైనదీ. తెలుగులో దీనిని గుర్రం అంటారు. గుర్రాలు బరువులు మోయటానికి, బండ్లు లాగటానికే కాక, యుద్ధంలో వీరులకు వాహనాలగా కూడా పనికి వస్తాయి. యోధులను స్వయంగా తమ మీద మోయటంతోపాటు, రథాలను లాగటానికి కూడా ఉపయోగపడేవి కావటంతో, గుర్రాలకు ప్రాచీనకాలపు సైన్యంలో ఎంతో ముఖ్యమైన స్థానం ఉన్నది. సింధు, ఆరట్ట, బాహ్లిక, కాంభోజ దేశాలు మేలుజాతి గుర్రాలకు ప్రసిద్ధమైన దేశాలు. ఆవులు, ఏనుగుల లాగానే గుర్రాలు కూడా పవిత్రజంతువుల కింద లొక్క. అశ్వమేధ యాగంలో గుర్రానిది ప్రముఖపాత్ర.
132.	అశ్వకర్ణం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో అశ్వకర్ణం ఒకటి. ఇది మద్దిచెట్లలో ఒక జాతి. దీనిని తెలుగులో ఇనుమద్ది చెట్టు అంటారు. తెల్లమద్ది చెట్టు, ఏరుమద్ది చెట్టు కూడా ఉంటాయి. అవి వేరే మద్ది జాతి చెట్లు.
133.	అశ్వగ్రీవుడు	రాక్షసుడు	అశ్వగ్రీవుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. (నిజానికి ఇతణ్ణి దానవుడు అనాలి. రాక్షసులు, దానవులు, దైత్యులు వేరు వేరు తెగలైనా, మనం వాళ్ళందరినీ అన్ని పేర్లతోటి చెబుతూ ఉంటాము.) ఇతడు కశ్యప ప్రజాపతికి, ఆయన భార్యలలో ఒకరైన దనువుకూ పుట్టాడు. దనువు సంతానమే దానవులు.
134.	అశ్వత్థం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక చెట్టు పేరు అశ్వత్థం. పిప్పలం అన్నా, బోధిధ్రుమం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని రావి చెట్టు అంటారు. ఈ చెట్టుకు ఉన్న పూజ్యత అంతా ఇంతా కాదు. దీనిని సాక్షాత్ విష్ణుస్వరూపంగా భావిస్తూ అశ్వత్థనారాయణుడని పూజిస్తారంటే దీని పవిత్రతను అర్థం చేసుకోవచ్చు. సంతానం లేని స్త్రీలు సంతానం కోసం చేసే పూజలలో అశ్వత్థవృక్షానికి ప్రదక్షిణలు చేయటం కూడా ఒకటి. పాత తరాల వాళ్ళు రావి ఆకులతో భోజనాలకు విస్తరులు కుట్టుకొనే వాళ్ళు.
135.	అశ్వపతి (యుధాజిత్తు 1)	కేకయ రాజు కొడుకు.	అశ్వపతి అనేది కేకయరాజుకుగాని, ఆయన కొడుకైన యుధాజిత్తుకు గాని, వర్తించే పేరు. ఈ యుధాజిత్తు కైకేయికి సోదరుడు, కాబట్టి భరతుడికి మేనమామ. యుధాజిత్తు ఒకసారి తన మేనల్లుడు భరతుడిని తమ దేశానికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తీసుకొనిపోవటానికి అయోధ్యకు వచ్చాడు. అప్పటికే దశరథుడు తన కొడుకుల పెళ్ళికి వాళ్ళందరితో కలిసి మిథిలకు వెళ్ళాడని తెలిసి అక్కడికి వెళ్ళాడు. పెళ్ళి నుండి తిరిగి అయోధ్యకు వచ్చిన కొంత కాలానికి దశరథుడి అనుమతితో ఆయన భరత శత్రుఘ్నులను తన వెంట తీసుకొని కేకయ దేశం వెళ్ళిపోయాడు. భరతుణ్ణి పంపుమని అయోధ్యనుండి వార్త రాగానే వాళ్ళను తిరిగి పంపాడు. రాముడు రాజ్యానికి వచ్చిన చాలకాలం తర్వాత, కేకయ రాజ్యం దాపులలో ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని గెలుపుమని యుధాజిత్తు రాముడికి వార్త పంపాడు. రాముడి పనుపు మీద గంధర్వరాజ్యం మీదికి యుద్ధానికి వెళ్ళిన భరతుడితోపాటు యుధాజిత్తు కూడ వెళ్ళాడు.</p>
136.	అశ్వమేధం	యాగం	<p>మన వేదసంప్రదాయం ప్రకారం చేసే యాగాలలో అశ్వమేధం ఒకటి. ఇది చాలా ప్రసిద్ధమైన యాగం. ఇది కేవలం రాజులు గానీ క్షత్రియులు గానీ చేయాలి. దీనికి ఉపాంగంగా చాలా క్రతువులు నడుస్తాయి. అశ్వమేధం దాదాపు ఒక ఏడాదిపైగా నడిచే యాగం. పూర్వం రాజులు తమ అభీష్ట సిద్ధికి పుణ్యసంపాదనకూ, పాపనివారణకే కాక, తమ ఆధిక్యాన్ని నిరూపించుకోవటానికి కూడా అశ్వమేధయాగం చేసేవాళ్ళు. యాగ దీక్షితుడైన రాజు మంత్రపూర్వకంగా విడిచిన అశ్వం తన ఇష్టానుసారం దేశమంతా తిరుగుతూ ఉంటుంది. దానికి రక్షణగా ఆ రాజు తమ్ముడో కొడుకో మరొకరో వెంట ఉంటారు. ఏ దేశంలో ఎవరైనా ఆ గుర్రాన్ని పట్టుకొంటే, వాళ్ళు ఆ రాజు ఆధిక్యాన్ని ప్రశ్నించినట్లూ దానిని అంగీకరించనట్లూ లెక్క. అప్పుడు ఆ అశ్వరక్షకుడు వాళ్ళను గెలిచి అశ్వాన్ని విడిపించుకొని ముందుకు సాగాలి. అతడా పనిలో విఫలమైతే యాగం విఫలమైనట్లు. అశ్వం తిరిగి రాజధానికి చేరిన తరువాత అశ్వమేధయాగం పరిసమాప్తి చేస్తారు. పాత కాలపు రాజులందరూ ఈ అశ్వమేధాన్ని చేసినవారే. దానిని చేయటం ఒక గొప్పగా భావించే వారు. ఐతే, ఈ యాగంలో రాజుగారి పట్టమహిషి పాత్రను గురించి ఎంతో అనోహ ఉన్నది. దానికి కారణం కేవలం, వేదమంత్రాలకు సరైన అర్థం తెలుసుకోలేని వ్యాఖ్యాతలు తమ వ్యాఖ్యానాలలో చూపిన అసమర్థతే అని నా ఉద్దేశం. రామాయణానికి సంబంధించినంతవరకు - (1) కొడుకులు కలగాలనే కోరికతో దశరథుడు పుత్రీయేష్టిని</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			<p>చేయటానికి ముందుగా అశ్వమేధాన్ని చేసాడు. ఆ సందర్భంగా అశ్వమేధవిధానాన్ని గురించీ దాని ఉపాంగకృతువులను గురించీ వివరంగా చెప్పారు.</p> <p>(2) రాముడు కూడ సీతాపరిత్యాగం తర్వాత, గోమతీనదీతీరాన నైమికారణ్యంలో అశ్వమేధం చేసాడు. ఆ అశ్వమేధ యాగానికి వాల్మీకితో పాటు వచ్చిన లవకుశులు రామాయణకథను గానం చేయటం, రాముడు దానిని వినటం, వాళ్ళు తన కొడుకులేనని గుర్తించటం, అనంతరం సీత రాముడిని వదలి భూమిలోకి వెళ్ళటం మొదలైన ముఖ్యసంఘటనలకు ఆ యాగ కాల వేదిక ఐంది.</p> <p>(3) ఐతే, లంకలో ఇంద్రజిత్తు శివప్రీతిగా చేసిన ఏడు యాగాలలో అశ్వమేధాన్ని కూడ చెప్పారు.</p> <p>(4) శివుడి ఆంక్షను పొరబాటున ఉల్లంఘించినందుకు ఇలుడు అనే రాజు తన పురుషరూపాన్ని కోల్పోయి స్త్రీగా మారినప్పుడు, అతడికి పురుషరూపాని తిరిగి రప్పించటానికి అతడి చేత బుధుడు అశ్వమేధాన్ని చేయించాడని కూడ రామాయణం చెపుతున్నది. ఈ చివరి సందర్భాలను బట్టి చూస్తే, దశరథుడు, రాముడు చేసిన అశ్వమేధాలకూ వీళ్ళిద్దరు చేసిన అశ్వమేధాలకూ విధానంలో కొంత తేడా ఉన్నదేమోనని అనిపిస్తున్నది.</p> <p>మరికొన్ని విషయాలలాగే, ఈ అశ్వమేధయాగం కూడ కలియుగంలో నిషిద్ధం.</p>
137.	అశ్వవంతి	నగరం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు అశ్వవంతి. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు.</p>
138.	అశ్వినులు (అశ్వులు) (అశ్వినీదేవతలు) (అశ్వినౌ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం. ద్వీవచనం.)	దేవతలు,	<p>అశ్వినులనే అశ్వులు లేదా అశ్వినీదేవతలు అంటారు. వీళ్ళు ఇద్దరు, కవలలు కూడ. అశ్వినీదేవతలు కళ్యపుడికి, అదితికి పుట్టారు (ఇది రామాయణంలో ఉన్నది, కాని ఇతర పురాణాల ప్రకారం, అశ్వినులు సూర్యుడికి, అశ్వరూపంలో ఉన్న సంజ్ఞాదేవికి పుట్టినవాళ్ళు). పన్నెండు మంది ఆదిత్యులు, పదకొండు మంది రుద్రులు, ఎనిమిది మంది వసువులతో పాటు అశ్వినులు ఇద్దరూ కలిసి దేవతలు మొత్తం ముప్పదిమూడు మంది ఔతారు. మైందుడు, ద్వీవిదుడు అనే ఇద్దరు వానరవీరులు ఈ అశ్వినీదేవతల అంశలతో</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పుట్టినవాళ్ళే.
139.	అష్టావక్రడు	ముని	అష్టావక్రడు ఒక ముని. ఈయన తండ్రి కహోళుడు (కహోళుడిని ఏకపాదుడు అనికూడ అంటారు.). అష్టావక్రడు బాలుడిగా ఉన్నప్పుడు, కహోళుడు ఒకసారి జనకుడి ఆస్థానంలో వంది అనే విద్వాంసుడితో విద్యావాదంలో ఓడిపోయాడు. ఆ వాదానికి పెట్టుకొన్న నియమాలమేరకు వంది కహోళుణ్ణి ఒక జలగృహంలో బంధించాడు. అష్టావక్రడు పెద్దవాడైన తర్వాత ఆ విషయం తెలుసుకొని, జనకరాజు ఆస్థానానికి వెళ్ళి వందిని ఓడించి తన తండ్రిని విడిపించుకొన్నాడు. రాముడు యుద్ధంలో రావణుణ్ణి చంపిన తర్వాత, దేవతలందరితో పాటుగా స్వర్గంలో ఉన్న దశరథుడు కూడ వచ్చి రాముణ్ణి దీవించాడు. ఆ సందర్భంలో, తండ్రికి సంతోషం కలిగించటంలో రాముడు అష్టావక్రడికి సాటి అని దశరథుడు మెచ్చుకొన్నాడు.
140.	అసంగుడు	వానరుడు	అసంగుడు ఒకవానరుడు. సీతను వెదకటానికి సుగ్రీవుడు దక్షిణానికి పంపిన వానరబృందంలో అసంగుడు ఒకడు. ఆ బృందంలోని ప్రముఖులు -అంగదుడు, జాంబవంతుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, గజుడు, గవయుడు, గవాక్షుడు, గంధమాదనుడు, సుహోత్రుడు, శరారి, శరగుల్ముడు, ఋషభుడు, విజయుడు, ఉల్కాముఖుడు, అసంగుడు, సుషేణుడు (సుగ్రీవుడి మామ కాక వేరు వ్యక్తి.). అసంగుడు, ఉల్కాముఖుడు ఇద్దరూ అగ్ని అంశలతో పుట్టారు.
141.	అసమంజసుడు (అసమంజుడు) (అసమంజః అని సంస్కృతమూలం. అకారాంతమే. కాని, అసమంజసుడు అనే వాడుక ఉండటంతో ఇది ఇచ్చాను.)	రాముడి పూర్వుడు	అసమంజసుడు లేదా అసమంజుడు, రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. అతడు సగరుడి కొడుకు, అంశుమంతుడి తండ్రి. అసమంజుడు ఒక విచిత్ర వ్యక్తి. అయోధ్యలోని పిల్లలను తీసుకొనిపోయి సరయూ నదిలో ముంచుతుండేవాడు. ప్రజలు సగరుడికి అసమంజుడి దుశ్చర్యల గురించి చెప్పితే, సగరుడు కొడుకును రాజ్యం నుండి వెళ్ళగొట్టాడు. వింత ఏమిటంటే, తాను నీటిలో ముంచిన పిల్లలనందరినీ అసమంజుడు తన యోగకృతి ద్వారా మళ్ళీ రప్పించి ఇచ్చాడు. సగరుడి తర్వాత అంశుమంతుడే రాజైనాడు. (రామాయణంలో అసమంజుడు అనే ఉన్నదిగాని, భాగవతంలో అసమంజసుడు అని ఉండటంతో, అసమంజసుడు అనే ఆరోపాన్ని కూడ ఇచ్చాను.)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
142.	అసమంజసుడు (అసమంజసుడు) (అసమంజః అని సంస్కృతమూలం. అకారాంతమే.)	రాముని పూర్వుడు	అసమంజసుడు లేదా అసమంజసుడు రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. అతడు సగరుడి కొడుకు, అంశుమంతుడి తండ్రి. అసమంజసుడు ఒక విచిత్ర వ్యక్తి. అయోధ్యలోని పిల్లలను తీసుకొనిపోయి సరయూ నదిలో ముంచుతుండేవాడు. ప్రజలు సగరుడికి అసమంజసుడి దుశ్చర్యల గురించి చెప్పితే, సగరుడు కొడుకును రాజ్యం నుండి వెళ్ళగొట్టాడు. వింత ఏమిటంటే, తాను నీటిలో ముంచిన పిల్లలనందరినీ అసమంజసుడు తన యోగశక్తి ద్వారా మళ్ళీ రప్పించి ఇచ్చాడు. సగరుడి తర్వాత అంశుమంతుడే రాజైనాడు. (రామాయణంలో అసమంజసుడు అనే ఉన్నదిగాని, భాగవతంలో అసమంజసుడు అని ఉండటంతో, అసమంజసుడు అనే ఆరోపాన్ని కూడ ఇచ్చాను.)
143.	అసి	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ఒకటి అసి. ఖడ్గం అన్నా, చంద్రహాసం అన్నా, కరవాలం అన్నా, ఇదే. అసి అంటే తెలుగులో కత్తి అని అర్థం. ఇది చాల ప్రసిద్ధమైన ఆయుధం. కత్తిసాము అనేది ఒకప్పుడు యుద్ధవిద్యలో అతిప్రాథమికమైనది. రామాయణంలో శివుడు రావణుడికి చంద్రహాసం అనే కత్తిని ప్రసాదించాడు. అగస్త్యుడు రాముడికి ఇచ్చిన దివ్యాయుధాలలో ఒక కత్తి, దాని ఒర కూడ ఉన్నాయి. అతికాయుడి రథం మీద పది మూరల పొడవు ఉన్న కత్తులను చూసి రాముడు ఆశ్చర్యపడ్డాడట. రాముడు శంబుకుడిని కత్తితోనే వధించాడు. సాధారణంగా కత్తిని ఒక ఒరలో పెట్టి, ఆ ఒరను నడుముకు కట్టుకొంటారు. అవసరమైనప్పుడు ఆ కత్తిని బయటకు లాగుతారు. ఆ లాగటాన్నే కత్తిదూయటం అంటారు. ఏ ఇద్దరికైనా సఖ్యత లేక కలహించుకొంటూ ఉన్నారు అని చెప్పటానికి, 'వాళ్ళు ఒకరిమీద ఒకరు కత్తులు దూసుకుంటున్నారు.' అనే పలుకుబడిని వాడుతుంటారు. కత్తులలో చాల రకాలు ఉన్నాయి. దాదాపు రెండు వందల ఏబది ఏళ్ళ క్రిందట పుదుక్కోట నవనప్ప అనే ఆయన, అసిప్రబంధం లేదా ఖడ్గలక్షణశిరోమణి అనే ఒక పుస్తకం వ్రాసాడు. దానిలో దాదాపు 130 రకాల కత్తులను గురించీ వాటిలోని దోషాలను గురించీ వివరించాడు. ఇందులో చాల మాటలు అరవంలీనూ హిందూస్థానిలోనూ ఉన్నప్పటికీ, తెలుగులో ఇలాంటి పుస్తకం మాత్రం మరొకటి లేదు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
144.	అసితుడు	రాముడి పూర్వుడు	అసితుడు, రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. ఈయన భరతుడి కొడుకు, సగరుడి తండ్రి. అసితుడు తన శత్రువులైన శశిబిందులు, తాళజంఘులు అనే వాళ్ళకు ఓడి, హిమాలయాలకు పారిపోయి అక్కడనే మరణించాడు. అప్పటికి ఆయన భార్య కాళింది గర్భవతి. ఆ గర్భస్థ శిశువును చంపటానికి ఆమె సవతులు ఆమెకు విషం పెట్టారు కాని, చ్యవనమహర్షి దయ వల్ల ఆ శిశువు సురక్షితంగా పుట్టాడు. ఆ బాలుడే ప్రసిద్ధుడైన సగరుడు.
145.	అసిపత్రవనం	నరకంలోని వనం	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన వనాలలో ఒక వనం పేరు అసిపత్రవనం. అది నరకంలో ఉంటుంది. ఈ అడవిలో చెట్ల ఆకులు కత్తులే. పాపులను ఆ చెట్ల ఆకులు చీల్చుతూ ఉంటాయట. తనను అపహరించుకొని పోతున్న రావణుడితో సీత , అతడు చేసిన పాపానికి ఫలితంగా నరకంలో పడి అసిపత్రవనాన్ని చూస్తాడని ఈసడించింది.
146.	అసురులు	రాక్షసులు	అసురులు అనే మాటను మనం రాక్షసులకు, దానవులకు, దైత్యులకు- వీళ్ళందరికీ సాధారణమైన పేరుగా వాడుతూ ఉంటాం. కాని, వీళ్ళంతా వేరు వేరు తెగలు. అందరికీ దేవతలతో వైరం ఉంది. సురలు అంటే దేవతలు, సురలు కాని వాళ్ళు అసురులు. అదీ కాక, సముద్రమథనం సమయంలో పుట్టిన సురను రాక్షసులు తీసుకోక అసురులు ఐనారని, దానిని తీసుకొని దేవతలు సురలు ఐనారని, ఒక కథ.
147.	అస్తం	పడమటి కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు అస్తం. దీనినే పడమటికొండ అని అంటాం. సూర్యుడు ఈ కొండ దాటితే అస్తమించినట్లు లెక్క. వానరులను అందరినీ కిప్పింధకు రప్పించుమని సుగ్రీవుడు హనుమంతుడితో చెప్పతూ, అస్తగిరి మీది వానరులను కూడా పది దినాలలో తన దగ్గరకు రావలసిందని వార్త పంపుమన్నాడు. సీతాన్వేషణకై పడమటి దిక్కుకు వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ, సుగ్రీవుడు అస్త పర్వతాన్ని గురించి కూడా చెప్పాడు. అస్తపర్వతం, పడమటి సముద్రంలో ఉత్తరమేరువుకు పదియోజనాల ఆవల ఉంటుందని, ఆ దూరాన్ని సూర్యుడు ముహూర్తకాలంలో దాటుతాడని, ఆ అస్త పర్వతంమీదనే విశ్వకర్మ వరుణుడి నివాసాన్ని నిర్మించాడని, సుగ్రీవుడు వానరులకు వివరించాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
148.	అస్త్రం	ఆయుధం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో అస్త్రం అనేది ఒక ప్రత్యేకమైన రకం. సాధారణంగా ఆయుధాలను శస్త్రాలు, అస్త్రాలు, అని రెండు రకాలగా చెప్పవచ్చు. కేవలం భౌతిక వస్తువులతో చేసినవీ చేతులతో ప్రయోగించేవి ఐనవి శస్త్రాలు. అలా కాక, భౌతికమైన వస్తువులు ఉన్నా లేకపోయినా, కేవలం మంత్రాలు పఠించి ప్రయోగించేవి అస్త్రాలు. ఏ చిన్న వస్తువుకైనా అస్త్రమంత్రశక్తిని ఆవహింపజేసి, ఆ వస్తువును ఆ అస్త్రంగా ప్రయోగించవచ్చు. శస్త్రానికి అస్త్రానికి ప్రధానమైన తేడా మంత్రమే. ఒక్కొక్క అస్త్రాన్ని ప్రయోగించటానికి ఒక్కొక్క మంత్రం, ఆ అస్త్రాన్ని ఉపసంహరించటానికి ఇంకొక మంత్రమూ ఉంటాయి. ప్రతి మంత్రానికి ఒక అధిష్ఠానదేవత ఉంటాడు. శస్త్రాల ప్రయోగం ఎవరి దగ్గరనైనా నేర్చుకోనూ వచ్చు, స్వయంగానైనా సాధన చేయ వచ్చుగాని, అస్త్రాల ప్రయోగం మాత్రం ఆ అస్త్రాన్ని సిద్ధి పొందిన వాళ్ళ దగ్గరనుండి ఉపదేశం పొందితే మాత్రమే ప్రయోగించవీలౌతుంది. రామాయణంలో బ్రహ్మాస్త్రం, ఐంద్రాస్త్రం, ఆగ్నేయాస్త్రం, వారుణాస్త్రం, వాయువ్యాస్త్రం వంటి అస్త్రాల ప్రసక్తి ఉంది. విశ్వామిత్రుడు, రాముడు, లక్ష్మణుడు, రావణుడు, ఇంద్రజిత్తు, అతికాయుడు, కుబేరుడు మొదలైన వాళ్ళు తమ ప్రత్యర్థులపైన వివిధాస్త్రాలను ప్రయోగించారు.</p>
149.	అహల్య	మునిపత్ని	<p>అహల్య గౌతముడు అనే ముని భార్య. అహల్యను బ్రహ్మ ఏమాత్రం లోపం లేని స్త్రీని సృజించాలనే ఉద్దేశంతో ప్రత్యేకంగా సృష్టించాడు. అహల్య అందానికి భ్రమసి ఇంద్రుడు ఆమెను తనకిమ్మని అడిగినా, గౌతముడి నిష్ఠకు మెచ్చిన బ్రహ్మ ఆమెను గౌతముడికి ఇచ్చాడు. అహల్యమీది వ్యామోహంతో ఇంద్రుడు ఒకసారి, గౌతముడు ఆశ్రమంలో లేనప్పుడు ఆమెను మలినపరిచాడు. కాని గౌతముడి కంటబడటంతో, ఆ పాపపు పనికి కోపించిన ఆ మహర్షి, ఇంద్రుడికి, అతని స్థానం శాశ్వతం కాకుండా ఉండేటట్లు, అతని వైభవం శత్రువులపాలయ్యేటట్లు, అతని పురుషదేహవయవాలు నశించేటట్లు శపించాడు. గౌతముడు అహల్యనుకూడ, కొన్ని వేల సంవత్సరాలపాటు ఎవరికీ కనబడకుండా ఆ ఆశ్రమప్రాంతంలోనే ధూళిలో పడి ఉండమని శపించాడు. రాముడి దర్శనమై, ఆయనను సేవించినప్పుడు ఆ శాపం తీరిపోతుందని శాపవిమోచనంకూడా ఆయనే చెప్పాడు. అలానే, రాముడు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			లక్ష్మణుడితో కలిసి విశ్వామిత్రుడి వెంట మిథిలకు పోతూ ఉండగా, ఆ నగర పరిసరాల్లో గౌతమాశ్రమానికి చేరినప్పుడు అహల్యకు శాపం తీరిపోయి వాళ్ళకు కనబడి, వాళ్ళను ఆదరించింది. ఆ విషయమంతా తన జ్ఞానదృష్టితో తెలుసుకొన్న గౌతముడు అక్కడకు చేరి అహల్యను స్వీకరించాడు. అహల్య, ద్రౌపది, తార, సీత, మండోదరి అనే ఐదుగురినీ పంచకన్యలు అని ఇప్పటికీ స్మరిస్తూ ఉంటారు.
150.	ఆంధ్రం	దేశం / రాజ్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు ఆంధ్రం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. ఆంధ్రం అంటే దాదాపుగా ఇప్పటి తెలుగురాష్ట్రాల ప్రాంతం.
151.	ఆకాశనిలయులు	మునులు	ఆకాశనిలయులు అనేవాళ్ళు దండకారణ్యంలో రాముడు చూసిన తాపసులలో ఒక రకమైన మునులు. ఈ మునులు చెట్ల కొనలమీద ఉండి తమ తపస్సులు సాగిస్తారట. ఆకాశనిలయులు అంటే, గాలిలో ఉండేవాళ్ళు అని అర్థం.
152.	ఆగ్నేయం	అస్త్రం	భయంకరమైన అస్త్రాలలో ఆగ్నేయం ఒకటి. ఇది అగ్నిదేవతాకం. దీనిని ప్రయోగిస్తే శత్రుసేనలు మాడి మసి ఐపోతాయి. దీనికి విరుగుడుగా వారుణాస్త్రాన్ని ప్రయోగిస్తూ ఉంటారు. ఆగ్నేయాస్త్రప్రయోగాన్ని గురించి రామాయణంలో సందర్భాల వరకు చూద్దాం. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు దీనిని వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడుగాని, అది వసిష్ఠుడి బ్రహ్మాదండం ముందు చల్లబడి చప్పబడిపోయింది. కుబేరుడు రావణుడి మీద ఆగ్నేయాస్త్రాన్ని ప్రయోగించినా, బ్రహ్మవరరక్షితుడై ఉన్న అతణ్ణి ఆ అస్త్రం ఏమీ చేయలేకపోయింది. రాముడు ఆగ్నేయాస్త్రాన్ని, విశ్వామిత్రయాగరక్షణసమయంలో సుబాహుడి మీద, లంకాయుద్ధంలో మకరాక్షుడిమీద, రావణుడి మీద, ప్రయోగించాడు. లక్ష్మణుడు అతికాయుడిమీద ఈ అస్త్రాన్ని వేసాడు. రావణుడు నీలుడి మీద ఆగ్నేయాస్త్రాన్ని వేసినప్పటికీ, అతడు గాయపడ్డాడు గాని, మరణించ లేదు. ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మణుడి మీద ఆగ్నేయాస్త్రాన్ని వాడాడు.
153.	ఆగ్రయానకం	క్రతువు (వైదికక్రియ)	పంటలను కోయగా కొత్తగా వచ్చిన ధాన్యాన్ని ఉపయోగించటం మొదలుపెట్టబోయే ముందు చేసే ఒక క్రతువు పేరు ఆగ్రయానకం. ఇలాంటివి ఇప్పుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఆచరణనుండి తప్పుకొన్నాయి.
154.	ఆత్రేయుడు (స్వస్థ్యాత్రేయుడు)	ముని	అభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు ఆత్రేయుడు లేదా స్వస్థ్యాత్రేయుడు. ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్ఘ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థ్యాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాడు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి కవషుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .
155.	ఆదికావ్యం (రామాయణం)	వాల్మీకి రామాయణం	వాల్మీకిమహర్షి రచించిన రామాయణం మన దేశపు మొదటి ఇతిహాసం. రెండవ ఇతిహాసం వేదవ్యాసమహర్షి రచించిన మహాభారతం. మొదటి లౌకిక కవిత్వరచన కాబట్టి రామాయణానికి ఆదికావ్యం అని, దాని రచయిత వాల్మీకికి ఆదికవి అని, పేర్లు ప్రసిద్ధాలు. “ఆదికావ్యమిదంత్యార్షం” అని రామాయణమే పేర్కొన్నది. నారదుడు చెప్పిన దానిని బట్టి, బ్రహ్మ అనుగ్రహించిన శక్తి ద్వారా, వాల్మీకి రాముడి చరిత్రను రచించాడు. దీనికి రామాయణం, సీతాచరితం, పాలస్త్యవధం, అని మూడు పేర్లున్నాయి. ఇప్పుడు మనకు రామాయణం ప్రతులు వేరు వేరు సంప్రదాయాలలో వేరు వేరు రకాలగా లభిస్తున్నాయి. గౌడపాఠం, దాక్షిణాత్యపాఠం, వాయవ్యపాఠం అనేవి ప్రధాన సంప్రదాయాలు. మన వైపు దాక్షిణాత్య పాఠం ప్రతులు ప్రచారంలో ఉన్నాయి, వాయవ్య పాఠం మిగిలినవాటితో బాగా భేదిస్తున్నది. రామాయణంలో దాదాపు 24000 శ్లోకాలు ఉన్నాయి. ఇది ఏడు కాండలు, 640 సర్గలుగా విభక్తమై ఉంటుంది. సర్గల సంఖ్య, శ్లోకాల సంఖ్య, ప్రతికి ప్రతికి వేరు వేరుగా ఉండటం సాధారణం. దక్షిణ సంప్రదాయానికి చెందిన పాలఘాట్ ప్రతిలో ఐతే సరిగా 24000 శ్లోకాలు ఉన్నాయి. చిరకాలం నాటి రచన కావటం, దేశం లోనేకాక ఖండాంతరాలలో సైతం వ్యాప్తి కలిగి ఉండటం, మన దేశంలో సాంస్కృతికరంగానికి కలిగిన రాజకీయసంకటాలు, పాఠకులు లేఖకులు మొదలైన వాళ్ళు చేసిన పొరపాట్లు, ఇలా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చాలకారణాల వలన రామాయణంలో పాఠవిప్లవం జరిగింది. ఏదేమైనా, మాధుర్యంలో రామాయణకవిత్వానికి సాటి లేదు, కలుగబోదు.
156.	ఆదిత్యహృదయం	సూర్యస్తోత్రం	ఆదిత్యహృదయం అనేది రామాయణంలో ఉన్న సూర్యస్తోత్రం. ఇది యుద్ధకాండంలో 107 వ సర్గలో ఇరవై శ్లోకాలమేరకు ఉంటుంది (గ్రంథం ప్రతి సంప్రదాయాన్ని బట్టి సర్గసంఖ్య మారవచ్చు). రావణుడితో యుద్ధ చేస్తూ ఉన్న రాముడు అలసి ఉండటం చూసిన అగస్త్యుడు రాముడికి దీనిని ఉపదేశించి, ఈ ఆదిత్యహృదయాన్ని జపించి సూర్యుడి అనుగ్రహం సాధిస్తే రావణుణ్ణి క్షణంలో సంహరించవచ్చునని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు. అలానే చేసి రాముడు తదుపరి యుద్ధంలో రావణుడిని సంహరించాడు. ఇప్పటికీ ఆరోగ్యాన్ని, జయాన్ని, కోరేవారు ఈ ఆదిత్యస్తోత్రాన్ని భక్తిశ్రద్ధలతో పఠిస్తూ ఉంటారు. ఐతే, కొన్ని ప్రతులలో ఈ సర్గ లేనేలేదని, ఉదారి అనే వ్యాఖ్యాత దీనిని వ్యాఖ్యానించలేదని, ఆయన లెక్క ప్రకారం యుద్ధకాండలో 130 సర్గలే ఉన్నాయని, ఈ సర్గను కూడ కలుపుకొన్నట్లైతే మనకులాగే ఆయనకుకూడ 131 సర్గలే వచ్చి ఉండేవని, ప్రముఖవ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు చెప్పాడు.
157.	ఆదిత్యుడు	సూర్యుడు	ఆదిత్యుడు అనేది సూర్యుడికి ఉన్న మరొక పేరు. ఐతే, ఆదిత్యులు అనే పేరున్న దేవగణంలోని పన్నెండు మంది దేవతలలో ఎవరినైనా కూడ ఆదిత్యుడు అని చెప్పతారు.
158.	ఆదిత్యులు	ఒక గణం దేవతలు	ఆదిత్యులు అనే వాళ్ళు పన్నెండు మంది దేవతల సమూహం. దేవతలలో ఆదిత్యులనే పన్నెండు మంది, రుద్రులనే పదకొండు మంది, వసువులనే ఎనిమిది మందీ, ప్రధాన గణాలు. అశ్వినీ దేవతలు ఇద్దరు మరొక గణం. మరుత్తులు, విశ్వదేవతలు, పితృదేవతలు వంటి గణాలు మిగిలినవి. పన్నెండుగురు ఆదిత్యుల పేర్లు - ధాత, మిత్రుడు, వరుణుడు, శక్రుడు, అర్యముడు, అంశుడు, పూషుడు, వివస్వతుడు, భగుడు, సవిధ, త్వష్ట, విష్ణువు. ఈ పేర్లలో కొన్ని, కొందరు ఇతరదేవతలకు కూడా ఉన్నాయి. పైగా, ఈ పేర్లు, అన్ని గ్రంథాలలోనూ ఒకేలాగా ఉండక కొద్దిగా మార్పులతో కనిపిస్తాయి.
159.	అధూర్తరజస్సు	విశ్వామిత్రుడి	అధూర్తరజస్సు అనే ఆయన విశ్వామిత్రుడి పూర్వులలో ఒకడు. ఆయన ధర్మారణ్యం అనే నగరాన్ని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(ఆధారరజా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	పూర్వుడు	నిర్మించాడు. విశ్వామిత్రుడు రాముడితో తన వంశాన్ని గురించి చెప్పతూ తన పూర్వుల క్రమాన్ని ఇలా పేర్కొన్నాడు. బ్రహ్మకు, కుశుడు, కుశుడికి కుశాంబుడు, కుశనాభుడు, ఆధారరజస్సు, వసు అనే నలుగురు. కుశనాభుడికి గాధి, ఆయనకు విశ్వామిత్రుడు.
160.	ఆప్తోర్యామము	క్రతువు	ఆప్తోర్యామము ఒక వైదిక క్రతువు. దశరథుడి అశ్వమేధయాగం సందర్భంగా ఈ ఆప్తోర్యామక్రతువును ఋత్విజులు నిర్వహించారు.
161.	ఆభిహారికం	రాజు ఉదయాననే వాడే కొన్ని వస్తువులు	రాజు ఉదయాన నిద్ర లేవగానే వాడటానికి కొన్ని మంగళ ద్రవ్యాలను, అలంకారవస్తువులను, సిద్ధంగా ఉంచుతారు. అందులో అద్దం, వస్త్రం, పూలు, ఆభరణాలు, లేపనాలు, దంతధావనవస్తువులతోపాటు ఆవు కూడ ఉంటుంది. ఆవును తాకిన తర్వాత రాజు దినచర్య మొదలౌతుంది. ఈ అన్ని వస్తువులను కలిపి ఆభిహారికం అంటారు. తెల్లవారగానే దశరథుడి అంతఃపురపరివారం ఈ వస్తువులతో వచ్చి ఆయనను నిద్రలేపటానికి ప్రయత్నించారని రామాయణంలో వర్ణించారు. అంతకు ముందు శ్లోకంలో వాడిన ఉపస్కరం అనే శబ్దానికి కూడ, ఈ పై సామగ్రి అనే భావంలో ఇదే అర్థం.
162.	ఆభీరులు	ఒక జాతి ప్రజలు	ఆభీరులు అనేవాళ్ళు , దక్షిణ సముద్రపు ఉత్తర తీరాన, ఉత్తరంగా నివసించే ఒక జాతి ప్రజలు. లంకకు వెళ్ళటానికి తనకు ఎంతకూ దారి ఇయ్యని సముద్రుడి మీద కోపంతో రాముడు ఒక అస్త్రాన్ని సంధించాడు. అప్పుడు ప్రత్యక్షమైన సముద్రుడు తన మీద నలుడి చేత ఒక వంతెన కట్టించమని చెప్పాడు. తోడిగిన తన బాణం వ్యర్థం కాకూడదనీ, దానికి ఒక లక్ష్యాన్ని చూపమనీ అన్నాడు రాముడు. తన తీరాన నివసిస్తూ, తన నీటిని వాడుకొనే ఆభీరులు అనే క్రూరజాతి ప్రజల నివాసస్థానమైన ద్రుమకుల్యం అనే చోట ఆ బాణాన్ని వెయ్యమన్నాడు సముద్రుడు. రాముడు తన అస్త్రాన్ని అక్కడ వేసి అక్కడి నీటిని అంతా ఇంకించాడు. అప్పటినుండి ఆ ప్రాంతానికి మరుకాంతారం అనీ, వ్రణం అనీ, వ్రణకూపం అనీ పేరులు వచ్చాయి. మరు అంటే ఎడారి. వ్రణం అంటే దెబ్బ లేదా గాయం. కూపం అంటే గొయ్యి లేదా బావి.
163.	ఆమలకం (ఆమలకీ)	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక చెట్టు పేరు ఆమలకం. దీనికి ఆమలకీ అనే పేరు కూడ ఉన్నది. దీనిని తెలుగులో ఉసిరి లేదా ఉసిరిక అంటారు. ఆమ్లికా అంటే గనుక

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చింతచెట్టు అని అర్థం. ఆహారంలో పులుపు కోసం మనం ఇప్పుడు వాడే చింతపండుకు మారుగా ఒకప్పుడు ఉసిరి పొడిని వాడేవాళ్ళట. ఆవుం అంటే పులుపు అని అర్థం.
164.	ఆమలకి (ఆమలకం)	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక చెట్టు పేరు ఆమలకి. దీనికి ఆమలకం అనే పేరు కూడ ఉన్నది. దీనిని తెలుగులో ఉసిరి లేదా ఉసిరిక అంటారు. అమ్మికా అంటే చింతచెట్టు, అది వేరు. ఆహారంలో పులుపు కోసం మనం ఇప్పుడు వాడే చింతపండుకు మారుగా ఒకప్పుడు ఉసిరి పొడిని వాడేవాళ్ళట. ఆవుం అంటే పులుపు అని అర్థం.
165.	ఆవుం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక చెట్టు పేరు ఆవుం. ఆవుం అంటే మామిడి చెట్టు. మామిడిలో సహకారం అని, రసాలం అని, అనేక రకాలున్నాయి. అందులో ఆవుం ఒక రకం. ఐతే, ఈ శబ్దాలన్ని కావ్యభాషలో సమానార్థకాలగానే వాడుతూ ఉంటారు.
166.	ఆయుర్యాగము	క్రతువు	ఆయుర్యాగం అనేది ఒక వైదిక క్రతువు. దశరథుడి అశ్వమేధంలో భాగంగా చేసిన క్రతువులలో, ఋత్విజులు అతడి చేత ఆయుర్యాగాన్ని కూడ చేయించారు.
167.	ఆయువు (ఆయుః అని సంస్కృతమూలం. భారతాన్నిబట్టి ఇది ఉకారాంతం, సకారాంతం కూడ.)	రాజు	ఆయువు ఒక చంద్ర వంశపు రాజు. పురూరవుడికీ, ఊర్వశి అనే అప్పరసకూ జన్మించాడు. ఆయన కొడుకు నహుషుడు చాలా పేరుపడ్డవాడు. నహుషుడు ఒకప్పుడు ఇంద్రపదవిని అధిష్టించాడు గాని, పొగరుతో ఋషులకుచేసిన అవమానం వల్ల కొండ చిలువగా మారి మళ్ళీ భూమి మీదికి పడ్డాడు.
168.	ఆరట్టకం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు ఆరట్టకం . సీతను వెదకటానికి ఉత్తర దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు.
169.	ఆర్ద్రపటులు	మునులు	ఆర్ద్రపటులు అనే వాళ్ళు, రాముడు దండకారణ్యంలో దర్శించిన మునులలో ఒక రకమైన మునులు. ఈ మునులు తడిబట్టలతో ఉండి తమ నిష్ఠలను పాటిస్తారట. ఆర్ద్రం అంటే తడిసినది, పటం అంటే వస్త్రం.
170.	ఆర్యపుత్రుడు	పూజ్యులను పిలిచే పిలుపు	ఆర్యపుత్రుడు అంటే, "పూజ్యుడి కొడుకు" అని అర్థం (ఆర్యః = పూజ్యుడు, పుత్రః = కొడుకు). కావ్యనాటకపరిభాషలో, స్త్రీలు తమ భర్తలను ఆర్యపుత్రా! అని సంబోధిస్తారు. కాని,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			రామాయణంలో మాత్రం అది కేవలం ఒక గౌరవసూచకమైన సంబోధన లేదా సూచన. విభీషణుడు ఒకసారి రామలక్ష్మణులను ఉద్దేశిస్తూ ఆర్యపుత్రులు అన్నాడు. అలాగే, రావణుడి సేవకుడు రావణుణ్ణి ఆర్యపుత్ర! అని పిలిచాడు.
171.	ఆవరణుడు	అస్త్రదేవత.	విశ్వామిత్రుడు రామునికి ఇచ్చిన అనేక అస్త్రాలలో ఒకటైన తేజఃప్రభం (సూర్యుడికి సంబంధించినది) అనే అస్త్రానికి ఉపసంహార మంత్రపు అధిష్ఠాన దేవత పేరు ఆవరణుడు.
172.	ఆవర్తిని	దివ్యవిద్య	ఆవర్తిని అనేది ఒక దివ్య విద్య. ఈ విద్య సాయంతో, ఏ వ్యక్తిని గురించి గాని, ఏ వస్తువును గురించి గాని, గతంలో జరిగిన విషయాలన్నీ తెలుసుకోవచ్చు. ప్రమాదవశాత్ తన పురుషరూపాన్ని కోలుపోయి స్త్రీగా మారి అడవులలో తిరుగుతున్న ఇలుడిని (ఈయన బాహ్లికదేశరాజు) చూసిన బుధుడు (ఈయన చంద్రుడి కొడుకు), ఈ ఆవర్తినివిద్య సాయంతోనే బుధుడి గతచరిత్రను తెలుసుకోగలిగాడు. శివుడు పురుషసంచారాన్ని నిషేధించిన ప్రాంతంలోకి పొరబాటున రావటం వలన ఇలుడు స్త్రీగా మారి తన గతాన్ని మరచాడని బుధుడికి అర్థమైంది.
173.	ఆశ్వయుక్కు (ఆశ్వయుజం) (ఆశ్వయుక్ అని సంస్కృతమూలం, జకారాంతం.)	ఒక నెల	ఆశ్వయుక్/ఆశ్వయుజం అనేది, సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో ఏడవ నెల పేరు. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం, ఆశ్వయుక్కు/ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశీర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గునం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టి, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కష్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.
174.	ఆషాఢం	నెల	ఆషాఢం అనేది, సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో నాలుగవ నెల పేరు. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం, ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశీర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గునం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. వివాహం ఐన మొదటి సంవత్సరం వధువు గాని, వరుడు గాని, తన అత్తతో కలిసి ఒకే ఇంట ఉండరాదనే/ఒకే గడప దాటరాదనే ఆచారం మన దేశంలో ఉన్నది.
175.	ఆసనం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక చెట్టు పేరు ఆసనం. తెలుగులో దీని పేరు వేగి చెట్టు.
176.	ఆసనం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక చెట్టు పేరు ఆసనం. సర్దకం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు వేగి చెట్టు.
177.	ఆసురం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ఒకదాని పేరు ఆసురం. ఈ అస్త్రాన్ని రావణుడు రాముడి మీద, ఇంద్రజిత్తు లక్ష్మణుడి మీద, ప్రయోగించారు.
178.	ఆసురి	మాయావిద్య	ఆసురి అనేది ఒక మాయావిద్య పేరు. సముద్రం మధ్యలో ఉన్న మణిపురిలో నివసించే నివాతకవచులు అనే రాక్షసులు రావణుడికి ఈ ఆసురిని నేర్పారు. దీని ప్రభావంతో శత్రువులను చీకాకుపెట్టటానికి ఎన్నెన్నో మాయలను కల్పించవచ్చు.
179.	ఆహుకుడు	వానరుడు	ఆహుకుడు ఒక వానరుడు. లంకా యుద్ధంలో ఇంద్రజిత్తు ధాటికి దెబ్బతిని పడిపోయిన వానరులలో ఆయన ఒకడు. ఓషధిగిరినుండి హనుమంతుడు తెచ్చిన మూలికలద్వారా, మిగిలిన వాళ్ళతో పాటు ఆయనా కోలుకొన్నాడు.
180.	ఇంగుది	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకటి ఇంగుది. తెలుగులో దీని పేరు గార చెట్టు. ఈ చెట్టు కాయల రసంతో మునులు తమ కేశాల జటలను శుద్ధి చేసుకొంటారు. అందుకే దీనికి తాపసవృక్షం అనికూడ పేరు ఉన్నది. శాకుంతలనాటకంలో కాళిదాసు కూడ కణ్వాశ్రమాన్ని వర్ణిస్తూ, గారకాయలను పగలగొట్టటం వల్ల జిడ్డుబారిన రాళ్ళను ప్రస్తావించాడు.
181.	ఇంద్రకేతువు (ఇంద్రధ్వజం)	ఉత్సవ కేతువు	ఆలయాలలోగాని, ఇతరత్రగాని, ఏదైన దేవతోత్సవాలు జరిగేటప్పుడు, మొదట ఒక ఎత్తైన స్తంభం చివరన ఒక జెండాను ఎగురవేస్తారు. ఉత్సవం పూర్తి కాగానే దానిని దించి వేస్తారు. అందుకే ఆలయాలలో ధ్వజస్తంభం అని ఒక స్తంభం ఉంటుంది. రాజులు ఇంద్రప్రీతిగా ఏటా చేసే ఇంద్రోత్సవంలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఎత్తైన జెండానే ఇంద్రధ్వజం లేదా ఇంద్రకేతువు అంటారు. రాముడి బాణం దెబ్బకు కూలిన వాలి, ఉత్సవం చివరన కిందకు పడిన ఇంద్రధ్వజం లాగా ఉన్నాడని వర్ణించారు.
182.	ఇంద్రజానువు	వానరుడు	రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో ఇంద్రజానువు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు, వలీముఖుడు, ప్రజజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.
183.	ఇంద్రజిత్తు (మేఘనాదుడు) (ఇంద్రజిత్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	రాక్షసుడు	ఇంద్రజిత్తు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడికి, మండోదరికి పుట్టాడు. పుట్టినప్పుడు ఇతడి ఏడుపు మేఘాలు ఉరిమినంత భయంకరంగా ఉండడంతో ఇతడికి మేఘనాదుడు అని పేరు పెట్టారు. ఇంద్రుణ్ణి గెలిచినప్పటినుండి ఇంద్రజిత్తు (జిత్=గెలిచినవాడు) అని ప్రసిద్ధుడైనాడు. ఇంద్రజిత్తు గొప్ప యోధుడు. అతడు శుక్రాచార్యుడి ఆదర్శవంశంలో లంకలోని నికుంభిలావనంలో శివప్రీతికరంగా అగ్నిష్టోమం, అశ్వమేధం, బహుసువర్ణకం, గోమేధం, రాజసూయం, వైష్ణవం, మాహేశ్వరం, అనే ఏడు మహాయాగాలు చేసి, శివుడి వలన ఒక విమానాన్ని, ఒక దివ్య ధనుస్సును, రెండు అక్షయతూణీరాలను, మహాస్త్రాలను, అన్నిటికంటే ముఖ్యంగా తామసి అనే మాయావిద్యనూ , వరాలుగా పొందాడు. ఈ తామసి అనే విద్య ప్రభావం ఏమిటంటే, అది పెనుచీకటి సృష్టించటమే కాక, దానిని ప్రయోగించినవాడు తన శత్రువుల కళ్ళకు కనబడకుండా చేస్తుంది. ఈ వరాలేకాక, తాను పట్టుకొన్న ఇంద్రుణ్ణి విడిచిపెట్టినందుకు ప్రతిఫలంగా ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మ వలన కూడ కొన్ని వరాలు సాధించాడు. వాటన్నిటి ప్రభావంతో ఇంద్రజిత్తు అజేయుడిగా మారాడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో ఇంద్రజిత్తు నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తన తోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ ఇంద్రజిత్తు ఇల్లు ఉంది. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసి ఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో ఇంద్రజిత్తు కూడ ఒకడు. యుద్ధం మొత్తం మీద అతడు నాలుగు సార్లు పోరిలోకి దిగాడు. అన్నిసార్లూ వానరసైన్యాన్ని అక్షరాల చావుదెబ్బలు కొట్టాడు. ప్రజంఘుడు హతుడైన తరువాత తాను చేసిన మొదటిసారి యుద్ధంలో ఇంద్రజిత్తు రామలక్ష్మణులను నాగాస్త్రపాశాలతో కట్టిపడేశాడు. గరుత్మంతుడు వచ్చి వాళ్ళ బంధాలు విడిపించాడు. రెండవసారి, అతికాయుడు కూలిన తరువాత చేసిన యుద్ధంలో, బ్రహ్మాస్త్రాన్ని ప్రయోగించి అరవై ఏడు కోట్ల వానరులను చంపటమే కాక, రామలక్ష్మణులను మూర్ఖిల్లేటంతగా దెబ్బతీసాడు. అప్పుడు హనుమంతుడు హిమాలయాలలోని ఓషధిగిరిని తెస్తే, దాని మీది మూలికలతో దెబ్బతీన్నవాళ్ళు అందరూ కోలుకొన్నారు, మరణించిన వాళ్ళు అంతా బ్రదికారు. మకరాక్షుడి వధ తరువాత, ఇంద్రజిత్తు మూడవసారి యుద్ధానికి దిగినప్పుడు, ఒక మాయాసీతను సృష్టించి, ఆమెను వానరులందరూ చూస్తూ ఉండగా నరికివేసి, ఆ దృశ్యాన్ని చూసి వాళ్ళంతా భయసంభ్రాంతులై ఉండగా, తాను కొన్ని హోమాలు చేయటానికి నికుంభిలా వనానికి జారుకొన్నాడు. కాని విభీషణుడు అదంతా మాయ అని తెలియజెప్పి, లక్ష్మణుణ్ణి, ఇతర వీరులను, నికుంభిలకు తీసుకొని వెళ్ళాడు. నికుంభిలాదేవతను ఉద్దేశించి ఇంద్రజిత్తు చేసే హోమాలను వాళ్ళు భగ్నం చేసారు. అప్పుడు అక్కడ జరిగిన చివరి యుద్ధంలో, లక్ష్మణుడితో భీకరంగా పోరి, చివరకు అతడి ఐంద్రాస్త్రానికి నేలకూలాడు. రాముడి పట్టాభిషేకం తర్వాత అతణ్ణి చూడటానికి వచ్చిన మునులు, రావణుణ్ణి చంపిన రాముడికంటే లక్ష్మణుణ్ణి చంపిన ఇంద్రజిత్తును ఎక్కువగా శ్లాఘించారు. ఇంద్రజిత్తు పరాక్రమం అంతటిది.</p>
184.	ఇంద్రజిహ్వాడు	రాక్షసుడు	<p>లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో ఇంద్రజిహ్వాడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ ఇంద్రజిహ్వాడి ఇల్లు ఉంది.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
185.	ఇంద్రధ్వజం (ఇంద్రకేతువు)	ఉత్సవ కేతనం	ఆలయాలలోగాని, ఇతరత్రగాని, ఏదైన దేవతోత్సవాలు జరిగేటప్పుడు, మొదట ఒక ఎత్తైన స్తంభం చివరన ఒక జెండాను ఎగురవేస్తారు. ఉత్సవం పూర్తి కాగానే దానిని దించి వేస్తారు. అందుకే ఆలయాలలో ధ్వజస్తంభం అని ఒక స్తంభం ఉంటుంది. రాజులు ఇంద్రప్రీతిగా ఏటా చీసే ఇంద్రోత్సవంలో ఎత్తైన జెండానే ఇంద్రధ్వజం లేదా ఇంద్రకేతువు అంటారు. రాముడి బాణం దెబ్బకు కూలిన వాలి, ఉత్సవం చివరన కిందకు పడిన ఇంద్రధ్వజం లాగా ఉన్నాడని వర్ణించారు.
186.	ఇంద్రుడు	దేవతల రాజు	ఇంద్రుడు దేవతలకు రాజు, సర్గరానికి ఏలిక. (పురాణాలలో వాడిన ఇంద్రుడు అనే మాట ఆ పదవిలో ఉన్నవాళ్ళకు వాడే సాధారణ పదం. అది ఒక పేరు కాదు. ఒక్కో మన్వంతరానికి ఒక్కో ఇంద్రుడు ఉంటాడు.). గౌతముడు లేనప్పుడు ఆ ముని భార్య అహల్యను అపవిత్రపరచి, ఇంద్రుడు గౌతముడి చేతశాపం పొందాడు. దాని ఫలంగా తన శత్రువుల చేతిలో బంది ఐనాడు. వృత్రుణ్ణి అన్యాయంగా సంహరించటంవల్ల ఇంద్రుడికి బ్రహ్మహత్యాపాపం అంటుకొన్నది. యాగాలు చేసి, ఆ పాపాన్ని భూమికి, చెట్లకు, నదులకు, స్త్రీలకు పంచి, ఇంద్రుడు దానినుండి విడుదలపొందాడు. రావణుడి కోడుకు ఇంద్రజిత్తు యుద్ధంలో ఇంద్రుణ్ణి బంధించి లంకకు తీసుకొని వెళ్ళినప్పుడు బ్రహ్మ అతణ్ణి విడిపించాడు. రాముడు వనవాసంలో ఉండగా, అతడి ఎదుటనే ఇంద్రుడు శరభంగమునిని దర్శించి ఆయనకు ఊర్ధ్వలోకసిద్ధి కలిగిందని చెప్పివెళ్ళాడు. తరువాట రాముడికి అందజేయటానికని ఇంద్రుడు కొన్ని దివ్యాయుధాలను అగస్త్యుడి దగ్గర ఉంచాడు. రామరావణులకు యుద్ధం జరుగుతున్నప్పుడు, రాముడికోసం ఇంద్రుడు తనరథాన్ని సారథి మాతలితో సహా పంపాడు. సీత అగ్నిలోకి ప్రవేశించినప్పుడు దేవతలందరితోపాటు ఇంద్రుడు కూడ వచ్చి రాముణ్ణి స్తుతించాడు. రాముడి అభిషేకం సమయంలో, ఒక ముత్యాల దండను వాయువుద్వారా రాముడికి కానుకగా పంపించాడు.
187.	ఇక్షుమతి	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు ఇక్షుమతి. దశరథుడు మరణించిన తరువాత, కేకయరాజ్యంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వేళ్ళిన అయోధ్య దూతలు, గిరివ్రజానికి పోయే దారిలో ఈ నదిని దాటారు. దినానికి ఒక దోసెడు నీళ్ళుమాత్రమే తాగుతూ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తపస్సు చేసుకొంటూ ఉండే అంజలిపానులు అనే మునులను ఈ నది ఒడ్డుననే ఆ దూతలు చూసారు. ఇక్షుమతి తీరాన సాంకాశ్యం అనే నగరం ఉన్నది. దాని రాజు సుధన్వుడు. ఒక సందర్భంలో తన మీదికి దాడికి వచ్చిన సుధన్వుణ్ణి చంపి, జనకుడు తన తమ్ముడు కుశధ్వజుణ్ణి సాంకాశ్యానికి రాజుగా నిలిపాడు.
188.	ఇక్షాకువు (ఇక్షాకుడు)	రాజు	ఇక్షాకువు సూర్యవంశపు రాజులలో ఒకడు. నిజానికి ఈయన ఆ వంశపు మూలపురుషుడైన సూర్యుడికి (వివస్వంతుడికి) మూడో తరంవాడు. సూర్యుడి కొడుకైన మనువుకు ఈ ఇక్షాకువు కొడుకు. ఇక్షాకువు కొడుకు కుక్షి. ఇక్షాకుడి కొడుకులలో ఒకడైన దండుడి పేరుమీదనే దండకారణ్యం ఏర్పడిందని అగస్త్యుడు రాముడికి చెప్పాడు. ఇక్షాకువుకు, అలంబుస అనే అప్పరసకు విశాలుడు అనే కొడుకు పుట్టాడని, ఆ విశాలుడే విశాలానగరాన్ని స్థాపించాడని, విశ్వమిత్రుడు రాముడితో చెప్పాడు.
189.	ఇరావతి	గజాలకు తల్లి	కశ్యప ప్రజాపతికి, క్రోధవశకు పుట్టిన పది మంది కూతుళ్ళలో ఒకరైన మృగమందకు ఈ ఇరావతి కూతురు. ఇంద్రుడి వాహనమైన ఐరావతం మొదలైన దివ్యగజాలకు ఈమె తల్లి.
190.	ఇల	స్త్రీగా ఉన్న ఇలుడి పేరు	ఇలుడు అనే రాజు ప్రమాదవశాత్తు స్త్రీ రూపం పొందినప్పటి పేరు ఇల. ఇలుడు కర్ణముడు అనే ప్రజాపతికి కొడుకు. కర్ణముడి కొడుకు గాబట్టి కార్ణమి అని కూడ ఇలుడికి పేరు. ఇలుడు బాహ్లికదేశపు రాజు. పురుషజీవులు ఎవరూ ప్రవేశించరాదని శివుడు ఆంక్ష పెట్టిన చోటికి పొరపాటున ఒకసారి వెళ్ళిన ఇలుడు, అతని పరివారం, అంతా స్త్రీలుగా మారిపోయారు. ఇలుడు కాస్తా ఇల ఐపోయింది. ఆ స్త్రీ రూపంలో ఉన్న ఇలను బుధుడు అనే చంద్రవంశపురాజు వివాహమాడాడు. వాళ్ళకు పురూరవుడు అనే ఒక కొడుకు కలిగాడు. బుధుడు, కొంతమంది మహర్షులను ప్రార్థించి వాళ్ళసాయంతో ఇలుడి చేత శివస్త్రీగా అశ్వమేధం చేయించి పోయిన అతడి పురుషరూపాన్ని మళ్ళీ తెప్పించాడు. అప్పుడు ఇలుడు తన బాహ్లిక రాజ్యాన్ని తన కొడుకైన శశిబిందుడికి ఇచ్చేసి, తనకు కొత్తగా ప్రతిష్ఠానం అనే నగరాన్ని నిర్మించుకొని అక్కడి నుండి రాజ్యం చేసాడు. అశ్వమేధ ప్రభావాన్ని గురించి లక్ష్మణుడికి చెబుతూ రాముడు ఇలుడి చరిత్రను చెప్పాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
191.	ఇలుడు (ఇళుడు /కార్దమి / కార్దమేయుడు)	రాజు	ఇలుడు కర్దముడు అనే ప్రజాపతికి కొడుకు. కర్దముడి కొడుకు గాబట్టి కార్దమి అని, కార్దమేయుడు అని కూడ ఇలుడికి పేరు. ఇలుడు బాహికదేశపు రాజు. పురుషజీవులు ఎవరూ ప్రవేశించరాదని శివుడు ఆంక్ష పెట్టిన చోటికి పొరసాటున ఒకసారి వెళ్ళిన ఇలుడు, అతని పరివారం, అంతా స్త్రీలుగా మారిపోయారు. ఇలుడు కాస్తా ఇల ఐపోయింది. ఆ స్త్రీ రూపంలో ఉన్న ఇలను బుధుడు అనే చంద్రవంశపురాజు వివాహమాడాడు. వాళ్ళకు పురూరవుడు అనే ఒక కొడుకు కలిగాడు. బుధుడు, కొంతమంది మహర్షులను ప్రార్థించి వాళ్ళసాయంతో ఇలుడి చేత శివస్త్రీతిగా అశ్వమేధం చేయించి పోయిన అతడి పురుషరూపాన్ని మళ్ళీ తెప్పించాడు. అప్పుడు ఇలుడు తన బాహిక రాజ్యాన్ని తన కొడుకైన శశిబిందుడికి ఇచ్చేసి, తనకు కొత్తగా ప్రతిష్ఠానం అనే నగరాన్ని నిర్మించుకొని అక్కడి నుండి రాజ్యం చేసాడు. అశ్వమేధ ప్రభావాన్ని గురించి లక్ష్మణుడికి చెప్పతూ రాముడు ఇలుడి చరిత్రను చెప్పాడు.
192.	ఇల్వలుడు	రాక్షసుడు	ఇల్వలుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడి తమ్ముడు వాతాపి. ఇద్దరూ మహా మాయావులు. దండకారణ్యంలో ఉన్న మునులను బ్రాహ్మణులను చంపి తినడానికి వీళ్ళిద్దరు ఒక ఉపాయం పన్నారు. వాతాపి ఒక మేకగా మారుతాడు. ఇల్వలుడు ఆ మేకను కోసి దాని మాంసాన్ని వండి భోజనం సిద్ధం చేసి, ఎవరో ఒక బ్రాహ్మణుడి దగ్గరకు బ్రాహ్మణ వేషంలో వెళ్ళి, తన ఇంటికి శ్రాద్ధభోజనానికి రమ్మని ఎంతో సంస్కారవంతంగా అడుగుతాడు. ఆ బ్రాహ్మణుడు అలాగే వస్తాడు. అప్పుడు ఇల్వలుడు అంతకు ముందు సిద్ధం చేసి ఉంచిన మేక మాంసాన్ని ఆ బ్రాహ్మణుడికి వడ్డించి, అతని భోజనం పూర్తి ఐన తరువాత, 'వాతాపీ! బయటకు రా!' అని పిలుస్తాడు. వాతాపి బ్రాహ్మణుడి పొట్ట చీల్చుకొని బయటకు వస్తాడు. అలా చనిపోయిన బ్రాహ్మణుణ్ణి ఆ ఇద్దరు అన్నదమ్ములూ తినే వాళ్ళు. వీళ్ళను ఎమీ చేయలేక, దండకంలోని మునులు తమను కాపాడుమని అగస్త్యుణ్ణి అర్థించారు. అగస్త్యుడు ఒక అమాయిక బ్రాహ్మణుడిలాగ ఇల్వలుడి ఇంటికి శ్రాద్ధభోజనానికి వెళ్ళాడు. ఎప్పటిలాగే వాతాపి మేకగా మారటం, ఇల్వలుడు దాని మాంసాన్ని అగస్త్యుడికి వడ్డించి, అతడు దానిని తినటం ఐపోయినాయి. తరువాత ఇల్వలుడు వాతాపిని బయటకు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రమ్మని పిలిచాడు. దానికి అగస్టుడు నవ్వి, వాతాపి తనపొట్టలో ఎప్పుడో జీర్ణమైపోయాడని, ఆపాటికి యముడిలోకానికి చేరి ఉంటాడని నిశ్చలంగా చెప్పాడు. కోపించిన ఇల్వలుడు అగస్టుడి మీదికి దూకగా, ఆ ముని తన హుంకారంతో వాణ్ణి బూడిద ఐ పోయేటట్లు చేసాడు. ఆ రకంగా ఆ ఇద్దరు రాక్షసుల పీడ నుండి మునులు తప్పించుకొన్నారు.
193.	ఇషీకం	తృణజాతి	ఇషీకం అనేది ఒక రకమైన గడ్డి. వనవాసకాలంలో ఒకసారి ఒక కాకి సీతను గాయపరచింది. దానికి కోపించిన రాముడు ఒక ఇషీకాన్ని తీసుకొని, దానిని బ్రహ్మాస్త్రంతో అభిమంత్రించి, ఆ కాకి మీదకు విడచాడు. ప్రాణభయంతో అన్నిదెసలకూ పరుగులు పెట్టిన కాకి చివరకు రాముడినే శరణు వేడి, తన అపరాధానికి దండనగా ఒక కంటిని ఆ అస్త్రానికి సమర్పించుకొన్నది. హనుమంతుడు లంకలో తనను చూసిన సంగతిని రాముడు నమ్మటానికి, తమ మధ్య జరిగిన ఆ ఏకాంతసంఘటనను గుర్తుగా చెప్పుమని సీత హనుమంతుడికి ఈ కాకి వ్యవహారాన్ని చెప్పింది. పిచ్చుక మీద బ్రహ్మాస్త్రం అన్నట్లు, ఒక కాకి మీద బ్రహ్మాస్త్రం ఎందుకు వేయాల్సి వచ్చిందో రాముడికి! ఐతే, ఈ కాకి సాధారణపు కాకి కాదని, ఇంద్రుడి కొడుకు ఆ రూపంలో వచ్చాడని, రామాయణం చెప్పిందనుకొండి! కొందరు పౌరాణికులైతే ఈ కాకిని "కాకాసురుడు" అని రాక్షసులలో చేర్చిపారేసారు కూడా.
194.	ఇష్టాపూర్తం	ప్రజాసంక్షేమ చర్య లేదా క్రతువు	ధర్మం కోసం, అంటే పుణ్యం కోసం, చేసే కొన్ని ప్రజోపయోగకరకార్యాలను ఇష్టాపూర్తాలు అంటారు. ఇష్టం, పూర్తం, అనే రెండు మాటలు కలిసి ఇష్టాపూర్తం ఔతుంది. బావులు త్రవ్వించటం, తోటలు వేయించటం, చలిపందిరులు పెట్టించటం, అన్నసత్రాలను పెట్టటం, మొదలైనవి ఇష్టాపూర్తాలు. గృహస్థాశ్రమంలో ఉన్న వాళ్ళు తమ ఆశ్రమధర్మంగా ఇలాంటివి చేస్తారు. రాజులు పరిపాలనలో భాగంగా ప్రజల కోసం ఇలాంటివి చేస్తారు.
195.	ఇష్టి	యాగం	ఇష్టి అన్నా, యాగం అన్నా, యజ్ఞం అన్నా ఒకటే. యజ్ఞంలో ప్రాథమికమైన పని ఏమిటంటే, తగిన మంత్రాలు చదువుతూ, ఒక పాత్రతో నేయి మొదలైన ద్రవ్యాలను దేవతల ప్రితి కోసం హోమకుండంలోని అగ్నిలో పోయటం. వైదిక క్రతువులలో విస్తారమైనది ఇష్టి. ఆశించిన ప్రయోజనాన్ని బట్టి, చేసే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఒక్కొక్క ఇష్టికి ఒక్కొక్క పేరు ఉంటుంది. కొడుకులు కావాలనుకొని చేసేది పుత్రీయేష్టి. దీనినే మనం పుత్రకామేష్టి అంటూ ఉంటాం. దైనందినంగా చేసుకొనే చిన్న చితక ఇష్టలనుండి అతివిస్తృతమైన ప్రయోగవిధానాలు ఉండే బృహదిష్టలదాక, రకరకాల ఇష్టలు/యాగాలు ఉంటాయి. సత్రయాగాల వంటివి కొని సంవత్సరాల పాటు సాగుతాయి. యజ్ఞం నిర్వహించడానికి ఋత్విజులు, వాళ్ళకు కొందరు సహాయులు, ఉంటారు. వీళ్ళకందరికి ఎవరు చేయవలసిన పనులు వాళ్ళకు ఉంటాయి. ఏ మాత్రం పొరబాటుగాని, తప్పుగాని యాగంలో జరగటానికి వీలు లేదు. క్రియలో, ఉచ్చారణలో, పరిపూర్ణమైన నిర్గుప్తత పాటించాలి. కొడుకులు కలగాలని దశరథుడు చేసిన యాగాలలో అశ్వమేధం, పుత్రీయయాగం, ఉన్నాయి. రాముడు అశ్వమేధం, పౌండరీకం, వాజపేయం వంటి యాగాలను చేసాడు. శివుడిని ప్రసన్నుడిగా చేసుకోవటానికి, ఇంద్రజిత్తు ఏడు గొప్ప యాగాలు చేసాడు. త్రిశంకుడిని శరీరంతోసహా స్వర్గానికి పంపటానికి, విశ్వామిత్రుడు అతడిచేత ఒక యజ్ఞం చేయించాడు. ఇక, విశ్వామిత్రుడి యాగానికి రక్షణగా రాముడు వెళ్ళటం తోనే కదా రామాయణంలోని నిజమైన కథ మొదలైంది!</p>
196.	ఉంఛం	జీవనవిధానం	<p>ఉంఛం అనేది ఒక నిరాడంబరమైన జీవనవిధానం. బిచ్చం ఎత్తుకొనిగాని, రాలిపడ్డ గింజలను ఏరుకొని తిని గాని బతకటం ఉంఛవృత్తి.</p>
197.	ఉక్షం	జంతువు	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఉక్షం ఒకటి. ఋషభం అన్నా, వృషభం అన్నా, వృషం అన్నా, బలీవర్ధం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని ఎద్దు అంటారు. మహోక్షం అంటే పూర్తిగా పెరిగిన ఎద్దు అనిగాని, ముసలి ఎద్దు అనిగాని అర్థం. ఆవులాగానే ఎద్దు కూడ మనకు చాల పవిత్రమైనది. శివుడి వాహనమైన నంది ఒక వృషభమే. ఎద్దులు ఒకప్పుడు ముఖ్యంగా వ్యవసాయంలోను, ప్రయాణసాధనం గాను, బరువులు మోయటంలోను, బాగా ఉపయోగపడేవి. మన దేశంలో, మరణించిన వాళ్ళకు సద్గతులు కలగాలనే కోరికతో, వాళ్ళ సంతానం ఒక ఎద్దును పూజించి, దాని మీద ఒక ముద్ర (అంటే అచ్చు) వేసి, ఊరి మీద వదులుతారు. అలా వదలటాన్ని వ్యవోత్సర్జనం (వృష =ఎద్దు,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉత్సర్జనం=వదలటం) అనీ, ఆ ఎద్దును ఆబోతు అనీ అంటారు. అది ఎవరిచేనిలో ఎంత మేత మేసినా దానిని అడ్డగించరు, అదిలించరు. దానిని ఏ పనికి వాడరు. అందుకే, ఊరకే తిని నోమరిగా తిరిగే వాళ్ళను "అచ్చు పోసిన ఆబోతులాగా తిరుగుతున్నాడు." అని గేలి చేస్తారు.
198.	ఉచ్చైశ్రవం	గుర్రం పేరు	ఉచ్చైశ్రవం అనేది స్వర్గలోకంలోని ఇంద్రుడి గుర్రానికి పేరు. ఇది సముద్రమథనంసమయంలో పాలకడలి నుండి పుట్టింది. రామాయణంలో మెలుజాతి గుర్రాలను వర్ణించేటప్పుడు, "ఉచ్చైశ్రవం లాంటి గుర్రాలు" అని ఉచ్చైశ్రవంతో పోల్చటం కనబడుతుంది.
199.	ఉజ్జిహానం	పట్టణం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు ఉజ్జిహానం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు మార్గమధ్యంలో ఈ పట్టణాన్ని దాటారు.
200.	ఉత్కళ	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు ఉత్కళ. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఉత్కళానదిని పేర్కొన్నాడు. ఉత్కళదేశం అంటే ప్రస్తుతపు ఒరిస్సాగాబట్టి, ఉత్కళ అనే పేరును బట్టి ఈ నది ఓడ్రదేశంలోనిదని భ్రమపడే అవకాశం ఉంది. కాని, ఆ సందర్భంలో సుగ్రీవుడు చెప్పిన దేశాల పేర్లను బట్టి, ఈ ఉత్కళానది మధ్యదేశంలో దశార్ణరాజ్యప్రాంతంలో ఉన్నదని తెలుస్తున్నది. ఐతే, రామాయణంలో ఈ సందర్భంలో ఓడ్రదేశాన్ని ఉద్దేశించి కళింగం అన్న మాట వాడారు గాని, ఉత్కళం అని వాడలేదు.
201.	ఉత్తరకాండ / ఉత్తరకాండం	రామాయణం లోని ఏడవ కాండం	రామాయణంలో మొత్తం ఏడు కాండాలు/కాండలు ఉన్నాయి. వాటిలో ఏడవదీ చివరిదీ ఉత్తరకాండం. కొన్ని సంప్రదాయాల ప్రతులలో బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అంటారు. బాలకాండం, అయోధ్యాకాండం, అరణ్యకాండం, కిష్కింధాకాండం, సుందరకాండం, యుద్ధకాండం, ఉత్తరకాండం అనేవి ఆ ఏడు కాండాలు. బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అన్నట్లే, యుద్ధకాండాన్ని లంకాకాండం అని కూడ అంటారు. ఉత్తరకాండం వాల్మీకి రచన కాదని కొందరూ, వాల్మీకి రచనేకాని అక్కడక్కడ ప్రక్షిప్తాలు ఉన్నాయని కొందరూ, అంటారు. రాముడి పుట్టుకనుండి వివాహం వరకు జరిగిన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>కథ బాలకాండలో ఉంటుంది. రాముడి వివాహం తర్వాత నుండి, రాముడు అడవులకు వెళ్ళే అంతవరకు ఉన్న కథ అయోధ్యాకాండలో ఉంటుంది. రాముడి అరణ్యవాసం తొలినాళ్ళనుండి, సీతాపహరణం తర్వాత రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకోబోయే ముందు వరకు ఉన్న కథ అరణ్యకాండలో ఉంటుంది. రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకున్నప్పటినుండి, సీతాస్వేషణలో వానరులు దక్షిణసముద్రాన్ని చేరేవరకు ఉన్న కథ కిష్కింధాకాండలో ఉంటుంది. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటటం మొదలుకొని, అతడు లంకనుండి తిరిగి వచ్చి రాముడిని చేరే వరకు ఉన్న కథ సుందరకాండలో ఉంటుంది. రాముడు వానరసైన్యంతో లంకకు బయలుదేరడంతో మొదలై, యుద్ధం తర్వాత అయోధ్యకు వెళ్ళి రాజుగా పట్టం కట్టుకోవటం వరకు ఉన్న కథ యుద్ధకాండలో ఉంటుంది (ఐతే, ఒక సంప్రదాయప్రతి ప్రకారం, ఆ సుందరకాండలో, మన యుద్ధకాండలోని మొదటి సర్గలు కొన్ని కలిసి ఉంటాయి.). రాముడు రాజైన తరువాత, అగస్త్యుడిద్వారా రావణాదుల పూర్వవృత్తాంతాన్ని తెలుసుకోవటంతో మొదలై, రాముడి జీవితంలోని కొన్ని ముఖ్య సంఘటనలను తెలియజేస్తూ, అవతారసమాప్తి వరకూ ఉన్న కథ ఉత్తరకాండలో ఉంటుంది. రాముడి చరిత్రను వర్ణించిన కొన్ని పురాణాలలో ఈ ఉత్తరకాండలోని కథలు కనబడవు. అందుకే ఇది వాల్మీకి రచన కాదని కొందరు గట్టిగా అభిప్రాయపడుతారు.</p>
202.	ఉత్తరకురు	దేశం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు ఉత్తరకురు లేదా ఉత్తరకురువు. దీనినే ఉత్తరకురుభూములు అని కూడ అంటారు. ఈ ఉత్తరకురువు, ఉత్తరదిక్కున చాలా పైన, ఉత్తరసముద్రానికి ముందు ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఉత్తరకురుదేశాన్ని పేర్కొనటమేకాక, దానిని గురించి ఎంతో వివరంగా వర్ణించాడు. అక్కడ కేవలం పుణ్యవంతులు మాత్రమే నివసిస్తూ ఉంటారని, వాళ్ళు నిరంతరం సుఖాలలో మునిగితేలుతూ ఉంటారని, అక్కడి చెట్లు వాళ్ళకు కావలసిన ఆభరణాలను, శయ్యలను, వస్త్రాలను, పుష్పమాలలను ఇస్తుంటాయని సుగ్రీవుడు వానరులకు చెప్పాడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
203.	ఉత్తరమేరువు	పర్వతం	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ఉత్తరమేరువు. పేరులో ఉన్న ఉత్తరం అనే మాటను చూసి, ఈ పర్వతం ఉత్తరదిక్కున ఉంటుందని పొరబడగూడదు. ఉత్తరమేరువు అనే ఈ పర్వతం పడమటి సముద్రంలో, మేఘవంతం అనే పర్వతానికంటే ఇంకా పడమరగా ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కునకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ ఉత్తరమేరువును ప్రస్తావించాడు. వసువులు, విశ్వేదేవతలు, మరుత్తులు అనే దేవగణాలు, ఈ పర్వతం మీద ప్రతిదినం సాయంసంధ్యాసమయంలో సూర్యుడిని ఆరాధిస్తూ ఉంటారని సుగ్రీవుడు వానరులతో చెప్పాడు.
204.	ఉత్తానిక	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు ఉత్తానిక. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ నదిని దాటారు.
205.	ఉత్పలం	పూవు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి పూవులలో ఉత్పలం ఒకటి. కుముదం అన్నా, కల్హారం అన్నా, ఇదే. దీనిని తెలుగులో కలువ అంటారు. కలువలలో తెల్ల కలువ, ఎర్ర కలువ, నీలికలువ మొదలైన రకాలున్నాయి. మహోత్పలం అంటే గనుక తామర పూవు, అది వేరు.
206.	ఉత్పాతం	శకునం	ఉత్పాతం అంటే అశుభసూచకం అని అర్థం. మనకు తెలిసిన భాషలో అపశకునం అని అర్థం. ఏదైన అనర్థం జరగబోతున్నదని సూచించే సంఘటనను ఉత్పాతం అంటారు. ఉదాహరణకు - తోకచుక్క పడటం, దిశలంతటా చీకట్లు కమ్ముకోవటం, భూమి కంపించటం, కొన్ని పక్షులు కొన్ని రకాలగా కూయటం, మొదలైనవి. ఐతే, ఉత్పాతాలు మూడు రకాలగా ఉంటాయని చెప్పతారు. భౌమాలు అంటే భూమి మీద కనపడేవి, అంతరిక్షాలు అంటే ఆకాశంలో గ్రహనక్షత్రాదులలో మార్పులు, దివ్యం అంటే పిడుగులు పడటం మొదలైనవి.
207.	ఉధ్యం	క్రతువు	ఉధ్యం అనేది ఒక వైదిక క్రతువు పేరు. దశరథుడు అశ్వమేధం చేస్తూ అందులో భాగంగా చేసిన ఉపాంగక్రతువులలో ఉధ్యం ఒకటి. ప్రవర్ణం, ఉపసదం కూడ ఇలాంటి ఉపాంగక్రతువులే.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
208.	ఉదయం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ఉదయం. సూర్యుడి ప్రతిదినం ఈ కొండ మీదినుండి ఉదయిస్తూ ఉంటాడు. అందుకే ఈ కొండకు ఉదయపర్వతం అని పేరు. ఈ ఉదయపర్వతం తూర్పు సముద్రంలో ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి తూరుపుదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పతూ సుగ్రీవుడు, ఉదయపర్వతం గురించి వివరిస్తూ, దాని శిఖరం ఒకటి ఆకాశంలో నూరు యోజనాల ఎత్తుకు ఉంటుందని చెప్పాడు. తూర్పున సూర్యుడు ఉదయించే పర్వతానికి ఉదయపర్వతం అని పేరున్నట్లే, పడమట సూర్యుడు అస్తమించే కొండకు అస్తపర్వతం అని పేరు ఉన్నది. ఉదయపర్వతాన్ని తెలుగులో పొడుపుకొండ అని అంటారు.
209.	ఉదావసుడు (ఉదావసు: అని సంస్కృతమూలం)	జనకుడి పూర్వుడు	విదేహ దేశపు రాజులలో, జనకుడి పూర్వుల లో, ఉదావసుడు ఒకడు. ఈయన, మిథికి కొడుకు, నందివర్ధనుడికి తండ్రి.
210.	ఉద్దాలకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్టు పేరు ఉద్దాలకం. ఉద్దాలకం అన్నా, శ్లేష్మాతకం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు విరిగి చెట్టు. రావణుడు మొదట్లో తన తండ్రి విశ్రవసుడు నివసించిన శ్లేష్మాతకవనంలోనే నివసించాడు. శ్లేష్మాతకపు చెట్టు ఎక్కువగా ఉండటంతో ఆ వనానికి శ్లేష్మాతకవనం అని పేరు వచ్చింది.
211.	ఉన్మజ్జకులు	మునులు	దండకారణ్యంలో రాముడు చూసిన మునులలో, ఒకరకమైన తపస్సు చేసుకొనే మునులు ఉన్మజ్జకులు. ఈ మునులు, నిలువులోతు నీటిలో నిలబడి తపస్సు చేసుకొంటూ ఉంటారట.
212.	ఉన్మత్తుడు	రాక్షసుడు	ఉన్మత్తుడు ఒక రాక్షసుడు. మాల్యవంతుడికి (ఈయన రావణుడి పెద్ద తాత), సుందరికి పుట్టిన ఏడుగురు కొడుకులలో ఉన్మత్తుడు ఒకడు. తన అన్నదమ్ములందరిలాగే ఉన్మత్తుడు కూడ రావణుడికి మేనమామ, సచివుడు.
213.	ఉపసదం	క్రతువు	ఉపసదం అంటే ఒక వైదిక క్రతువు. దశరథుడు చేసిన అశ్వమేధయాగానికి ఉపాంగాలగా చేసిన క్రతువులలో ఉపసదం ఒకటి. ఉపసదం కంటే ముందుగా చేసిన ప్రవర్ణం కూడ ఇలాంటి ఉపాంగక్రతువే.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
214.	ఉపసుండుడు	రాక్షసుడు	ఉపసుండుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు సుబాహుడి తండ్రి. (విశ్వామిత్రుడు దశరథుడి దగ్గరకు వెళ్ళి, మారీచుడు, సుబాహుడు అనే ఇద్దరు రాక్షసులు తన యజ్ఞాలకు విఘ్నాలు కలిగిస్తున్నారని, వాళ్ళను చంపటానికి రాముణ్ణి తన వెంట పంపుమని అడిగాడు. ఆ ఇద్దరు రాక్షసుల పేర్లు వింటూనే వణకిపోయిన దశరథుడు, వాళ్ళ శక్తిని గురించి చెప్పుతూ వాళ్ళను సుందోపసుండుల కొడుకులు అని అన్నాడు. మారీచుడు సుండుడి కొడుకు అని, సుబాహుడు ఉపసుండుడి కొడుకు, అని.)
215.	ఉమ (చూ: పార్వతి)	పార్వతి	ఉమ అనేది, శివుడి పత్ని పార్వతికి ఉన్న మరొక పేరు. ఈమె మొదటి పేరు గౌరి. పూర్వజన్మలో శివుడి భార్య ఐన సతి, తరువాత జన్మలో పర్వతరాజైన హిమవంతుడికి కూతురుగా పుట్టింది. పర్వతుడికి కూతురు గాబట్టి గౌరికి పార్వతి అని పేరు వచ్చింది. శివుణ్ణి భర్తగా పొందాలని పార్వతి తపస్సు మొదలుపెట్టింది. ఆమె తల్లి మేన, తపస్సు చాలా క్షేకారణం గాబట్టి వద్ద అన్నదట. (ఉ=ఓ బిడ్డా!, మా=వద్దు). అందుకని గౌరికి ఉమ అని పేరు వచ్చింది. (ఇదంతా రామాయణంలో లేదుగాని, పురాణాలలో ఉన్నది.). మిగిలిన వివరాలకోసం, పార్వతి అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
216.	ఉరగం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఉరగం ఒకటి. సర్పం అన్నా, నాగం అన్నా, భుజంగం అన్నా, ఇదే. ఒక పడగ ఉండే సాధారణజాతివి సర్పాలని, ఎక్కువ పడగలు ఉండే దివ్యజాతివి నాగులని, పౌరాణికుల వివరణ. రామాయణం ప్రకారం, కశ్యపప్రజాపతి భార్య క్రోధవశ. ఆమెకు పుట్టిన పది మంది కూతుళ్ళలో కఅద్రువ/కద్రుక ఒకతే. కద్రువ సంతానమే నాగులు/సర్పాలు. ఈ నాగులలో ప్రసిద్ధులు అనంతుడు, వాసుకి, తక్షకుడు మొదలైనవాళ్ళు. ఐతే, భారతం ప్రకారం, కశ్యపప్రజాపతికి ఆయన భార్య కద్రువకు కలిగిన సంతతే నాగుకు/ఉరగులు/సర్పాలు.
217.	ఉరగుడు	నాగుడు	నాగులనే ఉరగులు అంటారు. వీళ్ళు సర్పజాతి దివ్యపురుషులు.
218.	ఉల్క	కొరవి / తోక చుక్క	ఉల్క అంటే తోక చుక్క అని ఒక అర్థం, కొరవి అని ఒక అర్థం, ఉన్నాయి. సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి. తోకచుక్క అంటే ఆకాశంలో కనబడే ఒక మండే పదార్థం. ఏవైన అపకకునాలు కనబడట్లు వర్ణించేటప్పుడు, "ఉల్కలు రాలి పడ్డాయి." అని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వ్రాస్తూ ఉంటారు. అక్కడ ఉల్క అంటే తోకచుక్క అని అర్థం. లంకాయుద్ధంలో ఒకసారి సుగ్రీవుడు తన వానరసైన్యానికి లంకను తగులబెట్టుమని ఉత్తరువిచ్చాడు. వెంటనే వానరులు తలా ఒక ఉల్క చేతబట్టుకొని లంక కోటగోడలమీదికి పాకిపోయారు. ఇక్కడ ఉల్క అంటే కొరవి అని అర్థం.
219.	ఉల్కాముఖుడు	వానరుడు	ఉల్కాముఖుడు ఒక వానరుడు. సీతను వెదకటానికి అంగదుడి నేతృత్వంలో దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళిన వానరబృందంలో ఉల్కాముఖుడు ఒకడు. ఉల్కాముఖుడు, అసంగుడు అనే ఇద్దరు వానరులు అగ్ని అంశతో పుట్టారు.
220.	ఉశన	శుక్రుడి తల్లి	ఉశన, రాక్షసులకు గురువైన శుక్రాచార్యుడి తల్లి.
221.	ఉశనసుడు / ఉశనుడు (ఉశనా: అని సంస్కృతమూలం) (చూ : శుక్రుడు)	శుక్రుడు	ఉశనసుడు / ఉశనుడు అంటే శుక్రాచార్యుడు. మిగిలిన వివరాలకు శుక్రుడు అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
222.	ఉశనుడు / ఉశనసుడు (ఉశనా: అని సంస్కృతమూలం) (చూ : శుక్రుడు)	శుక్రుడు	ఉశనుడు అంటే శుక్రాచార్యుడు. మిగిలిన వివరాలకు శుక్రుడు అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
223.	ఉశీరం	మొక్క	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తృణజాతి మొక్కలలో ఉశీరం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో వట్టివేళ్ళు అంటారు. వీటిని తడపితే, చల్లదనమూ సువాసనా వస్తాయి.
224.	ఉశీరబీజం 1	కొండ	(ఉశీరబీజం అనే పేరుతో ఒక ప్రదేశము, ఒక పర్వతము, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ఉశీరబీజం. వానరసేనానులలో ఒకడైన ప్రమాధి, తన సహచరులతో ఈ ఉశీరబీజపర్వతంమీద నివసించాడు.
225.	ఉశీరబీజం 2	హిమాలయ ప్రాంతం	(ఉశీరబీజం అనే పేరుతో ఒక ప్రదేశము, ఒక పర్వతము, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) హిమాలయపర్వతాలలో ఒక ప్రాంతం పేరు ఉశీరబీజం. బహుశా: ఇది ఉశీరబీజపర్వతప్రాంతమే ఐ ఉండవచ్చు. మరుత్తుడు అనే ఒక ప్రాచీనమహారాజు ఒకసారి ఇక్కడ యాగం చేస్తూ ఉండగా అతణ్ణి యుద్ధానికి ఆహ్వానిస్తూ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>రావణుడు అక్కడికి వెళ్ళాడు. రావణుడిని చూసే చూడటంతోటే అక్కడ ఉన్న దేవతలు అందరూ తలా ఒక పక్షిరూపమో జంతురూపమో ధరించి కాలికి బుద్ధి చెప్పారు. రావణుడితో తలపడటానికి మరుత్తుడు సిద్ధమైనాడుగాని, మరుత్తుడికి యాజకుడిగా ఉండి ఆ యాగాన్ని చేయిస్తున్న సంవర్తుడు అడ్డుపడ్డాడు. అప్పుడు జరిగేది మహేశ్వర యాగమనీ, దానిని మధ్యలో ఆపటం హానికారకమనీ, యాగదీక్షలో ఉన్నవాడికి యాగం ముగిసేదాక కోపగించుకోవటం గాని, ఆయుధాలు పట్టటం గాని, యుద్ధం చేయటం గాని, తగవని చెప్పి సంవర్తుడు మరుత్తుణ్ణి శాంతింపజేసాడు. మరుత్తుడు రావణుడిని పట్టించుకోకుండా తన యాగంలో మునిగిపోయాడు. రావణుడి అనుచరులు ఆ యాగశాలలో ఉన్న మునులను మింగినేసి, " గెలిచాం, గెలిచాం " అని అరుచుకుంటూ వెళ్ళిపోయారు.</p>
226.	ఉష్ట్రం	జంతువు	<p>వాల్యేకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఉష్ట్రం ఒకటి. క్రమేలకం అన్నా, మయం అన్నా, మహాంగం అన్నా, ఇదే. దీనిని తెలుగులో ఒంటె అంటారు. ఒంటె పిల్లను కరభం అంటారు. ఒంటెలు వాహనంగా, ప్రయాణసాధనంగా, బరువులు మోయటానికి, బాగా ఉపయోగపడుతాయి.</p>
227.	ఊర్మిళ 1	గంధర్వ స్త్రీ	<p>(ఊర్మిళ అనే పేరుతో ఒక గంధర్వ స్త్రీ, ఒక రాజపుత్రిక, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ఊర్మిళ ఒక గంధర్వ స్త్రీ. ఆమె కూతురు పేరు సోమద. ఈ సోమద, చూళి అనే ఒక గొప్ప మునిని చాలకాలంపాటు సేవించింది. అందుకు ప్రతిగా ఆయనద్వారా బ్రహ్మదత్తుడు అనే మహిమశాలి ఐన కొడుకును పొందింది. బ్రహ్మదత్తుడు కాంపిల్యం అనే నగరానికి రాజై, కుశనాభుడి నూరుగురు కుమార్తెలను వివాహమాడి, అంతకుపూర్వం వాళ్ళందరికీ వాయుదేవుడి కోపం వల్ల వచ్చిన గూనిని పోగొట్టాడు.</p>
228.	ఊర్మిళ 2	లక్ష్మణుడి భార్య	<p>(ఊర్మిళ అనే పేరుతో ఒక గంధర్వ స్త్రీ, ఒక రాజపుత్రిక, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ఊర్మిళ జనకుడి చిన్న కూతురు. జనకుడు యాగం కోసం భూమిని దున్నుతుండగా ఆయనకు భూమిలో దొరికి ఆయన పెంపుడుకూతురై ప్రసిద్ధురాలైన సీతకు ఊర్మిళ చెల్లెలు. సీత రాముడిని పెళ్ళాడినప్పుడే ఊర్మిళ లక్ష్మణుణ్ణి పెళ్ళాడింది. ఈమె పినతండ్రి కుశధ్వజుడికి కూతుల్చైన మాండవి, శ్రుతకీర్తి అనే ఇద్దరిలో మాండవి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			భరతుడిని, శ్రుతకీర్తి శత్రుఘ్నుడిని పెళ్ళాడారు. ఊర్మిళ తన అక్కచెల్లెళ్ళతో కలిసి అత్తమామలను సేవించి వాళ్ళను సంతోషపెట్టింది అన్న మాట తప్ప రామాయణంలో ఊర్మిళ గురించి మరొక ముక్క లేదు. రాముడిపెంట లక్ష్మణుడు అడవులకు ప్రవాసం పోయినప్పుడు ఊర్మిళ అయోధ్యలోనే ఉండి పోయింది. అంగదుడు, చంద్రకేతువు అని ఈమెకు ఇద్దరు కొడుకులు కలిగారు. సీతాపరిత్యాగం తర్వాత కొంతకాలానికి, భరతుడి సూచన మేరకు రాముడు, అంగదుణ్ణి కారుపథ దేశానికి రాజుగా అంగదీయపురంలోను, చంద్రకేతువును మల్ల దేశానికి రాజుగా చంద్రకాంతనగరంలో నిలిపాడు. స్త్రీలు పాడుకొనే జానపదరామాయణగీతాలలో ఊర్మిళ గురించి అవామ్మీకమైన కథ ఒకటి (ఊర్మిళాదేవినిద్ర అనే పేరుతో) బాగా ప్రచారంలో ఉన్నది.
229.	ఊర్వశి	అప్పరస	ఊర్వశి ఒక అప్పరస. ఒకసారి మిత్రుడి (సూర్యుడి) శాపం వల్ల ఈమె మానవుడైన పురూరవుడితో కొంతకాలం నివసించవలసి వచ్చింది. పురూరవుడి వల్ల ఆమెకు ఆయువు అనే కొడుకు పుట్టాడు. ఈ ఆయువు కొడుకే ఇంద్రుడన్నా పొంది ప్రసిద్ధుడైన నహుషుడు. మిత్రావరుణుల (సూర్యుడు, వరుణుడు) తేజస్సును సంగ్రహించి ఉంచి తద్వారా అగస్త్యుడికి జన్మనివ్వటంలోను, వసిష్ఠుడికి పోయిన అతడి శరీరాన్ని తిరిగి కల్పించటంలోను, ఊర్వశి పాత్ర ప్రముఖం.
230.	ఋక్షం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఋక్షం ఒకటి. భల్లూకం అన్నా, భల్లకం అన్నా, భల్లం అన్నా, అచ్చభల్లం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని ఎలుగు/ బంటి/ ఎలుగు బంటి/ ఎలుగు గొడ్డు అంటారు. రామాయణంలో ఋక్షాల ప్రాధాన్యం ఏమిటంటే, అవి రాముడి వానరసైన్యంలో ఒక భాగం. అందుకే వానర సైన్యాన్ని, ' హర్ష్యక్షవీరసహితం' (హరి=కోతి, ఋక్ష=ఎలుగు) అన్నారు. ప్రసిద్ధులైన ఋక్షవీరులు - ధూమ్రుడు, ఈయన తమ్ముడు జాంబవంతుడు. ఐతే, వీరందరూ ఎలుగుల రూపాలతో జన్మించిన దేవతలు, గంధర్వులు, అని రామాయణమే చెప్పింది. మనం అడవులలో చూసే ఎలుగులు సాధారణజంతువులు. వీటి ఒంటి నిండా దట్టమైన రోమాలు ఉంటాయి. ఈ ఎలుగులకు తేనె అంటే ఇష్టం. ఇవి తేనె

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తెట్టెలను పట్టుకొని, గోళ్ళతో వాటిని చీల్చి, తెనెను పిండుకొని తాగుతాయి. భల్లూకాలు తమ పట్టును అంత సులభంగా వదలవు. అందుకనే గట్టిగా పట్టుకొన్నాడు అనటానికి, “భల్లూకపు పట్టు పట్టాడు.” అని అంటూ ఉంటారు. ఎలుగులకు నిప్పు/మంట అంటే భయం అట.
231.	ఋక్షరజస్సు / ఋక్షరజుడు (ఋక్షరజాః అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం)	వానరరాజు	ఋక్షరజస్సు వానరులకు, భల్లూకాలకు, రాజు. కిష్కింధ ఈయన రాజుడాని. ఈయనకు ఇంద్రుడి అంశతో పుట్టిన వాలి అనే కొడుకు, సూర్యుడి అంశతో పుట్టిన సుగ్రీవుడు అనే కొడుకు, ఉన్నారు. ఈ ఋక్షరజస్సు వింతచరిత్రం ఉత్తరకాండలో ఉన్నది. ఋక్షరజస్సు తరువాత వాలి, వాలి తరువాత, సుగ్రీవుడు, సుగ్రీవుడి తరువాత అంగదుడు, వానర రాజ్యానికి రాజులైనారు.
232.	ఋక్షవంతం (ఋక్షవాస్ అని సంస్కృతమూలం తకారాంతం.)	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ఋక్షవంతం. “ఋక్షం” అంటే “ఎలుగుబంటి” అని, “ఋక్షవాస్” అంటే “ఎలుగుబంటులను కలిగినది” అని, అర్థం. ఆ పేరుకు తగ్గట్టే, ఈ పర్వతం మీద ఎలుగుల నాయకుడు ధూమ్రుడు తన ఎలుగులసేనతో కలిసి నివసించేవాడు. ఈ ధూమ్రుడు జాంబవంతుడికి అన్న. ఈ ఋక్షవంతం ఎందరో వానరులకు నివాసస్థానం అని రామాయణం చెబుతున్నది.
233.	ఋక్షవనం	గుహ	ఋక్షవనం అనేది, వింధ్యపర్వతశ్రేణిలో ఉన్న ఒక పెద్ద గుహ. మయుడు అనే దానవుడు తన ప్రియురాలైన హేమ అనే అప్పరస కోసం ఈ గుహలో ఒక అద్భుతమైన బంగారు మేడను నిర్మించాడు. ఇంద్రుడి చేతిలో మయుడు చనిపోయిన తరువాత, బ్రహ్మ ఆ గుహను, అందులోని అద్భుతమందిరాన్ని, హేమకు ఇచ్చివేసాడు. హేమ, తన గుహను, అందులోని కట్టడాలను, రక్షిస్తూ ఉండుమని తన మిత్రురాలైన స్వయంప్రభకు చెప్పి అప్పగించింది. ఈ స్వయంప్రభ మేరుసావర్ణి కూతురు, గొప్ప తపస్సంపన్నురాలు. సీతకోసం వెదుకుతూ దక్షిణదిశకు వెళ్ళిన హనుమదాది వానరులు ఈ గుహలోకి వెళ్ళి బయటకు రాలేక అందులోనే చిక్కుబడ్డారు. వాళ్ళకు సుగ్రీవుడు ఇచ్చిన నెల గడువు కాస్తా ఈ గుహలో తడుములాటలోనే గడచిపోయింది. చివరకు వాళ్ళు స్వయంప్రభను చూసి, ఆమెను ప్రార్థిస్తే, ఆమె ఆ వానరులనందరినీ క్షేమంగా బయటకు చేర్చింది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
234.	ఋక్షుడు	వానరుడు	ఋక్షుడు ఒక వానరుడు. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటి లంకలోనికి ప్రవేశించినతరువాత, పటిష్ఠమై అభేద్యంగా ఉన్న ఆ నగరరక్షణవ్యవస్థను చూచి అచ్చెరువుపడ్డాడు. అలాంటి లంకను చేరాలన్నా, లోపలకు చొరబడాలన్నా, తానుగాక మిగిలిన వానరవీరులలో - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, జాంబవంతుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, సుషేణుడు, కుశపర్వుడు, ఋక్షుడు, కేతుమాలుడు వంటి ఏ కొద్దిమందికో మాత్రమే సాధ్యమౌతుందని భావించాడు. దీనినిబట్టి ఋక్షుడు ఎంత శక్తిశాలి అన్నది అర్థమౌతుంది.
235.	ఋచీకుడు	ఋషి	ఋచీకుడు భృగువంశంలో పుట్టిన ఒక ముని. గాధికీ కూతురు, విశ్వామిత్రుడికి అక్క ఐన సత్యవతి ఋచీకుడి భార్య. అయోధ్య రాజైన అంబరీషుడు ఒకసారి తన యజ్ఞంలో బలిపశువుగా ఉండాడానికి ఋచీకుడి కొడుకులలో ఒకడిని తనకు అమ్మమని, లక్ష గోవులు వెలగా ఇస్తానని ఋచీకుడితో అన్నాడు. ఋచీకుడు తమ పెద్దకొడుకును అమ్మటానికి ఒప్పుకోలేదు, సత్యవతి తమ చిన్న కొడుకును అమ్మటానికి ఒప్పుకోలేదు. నడిమి వాడైన శునఃశేషుడు తనకుతానే అమ్ముడుపోయి అంబరీషుడి వెంట వెళ్ళాడు. తరువాత, పోయే దారిలో శునఃశేషుడు విశ్వామిత్రుడిని వేడుకోవటం, ఆయన శునఃశేషుడిని రక్షించటం, అదంతా వేరేకథ.
236.	ఋతుధాముడు (ఋతుధామా అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	విష్ణువు	ఋతుధాముడు అన్నది విష్ణువుకు ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. రావణవధ తర్వాత, సీత అగ్నిప్రవేశం చేస్తుంటే రాముడు చూస్తూ ఉపేక్షించినప్పుడు, బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమై రాముణ్ణి సౌఖాత్ విష్ణువే అని స్తుతిస్తూ, రాముణ్ణి ఋతుధాముడు అనే వసువుగా పేర్కొన్నాడు.
237.	ఋత్విక్/ ఋత్విక్కు/ ఋత్విజుడు (ఋత్విక్ అని సంస్కృతమూలం, జకారాంతం.)	యజ్ఞం చేయించే పురోహితుడు	ఋత్విక్/ఋత్విక్కు/ఋత్విజుడు అంటే, యజ్ఞం/యాగం చేయించే పురోహితుడు. ఈ ఋత్విజులు ప్రధానంగా నలుగురు. హోత, ఉద్గాత, అధ్వర్యువు, బ్రహ్మ. ఈ ప్రధానులైన ఋత్విజులకు ఒక్కొక్కళ్ళకు ముగ్గురు సహాయ ఋత్విజులు ఉంటారు. వాళ్ళు - బ్రాహ్మణాచ్యంసి, ప్రస్తోత, మైత్రావరుణుడు, ప్రతిప్రస్థాత, ప్రోత, ప్రతిహర్ష, అచ్చావాకుడు, నేష్ఠ, ఆగ్నీధ్యుడు, సుబ్రహ్మణ్యుడు, గ్రావస్తుతుడు, ఉన్నేత. యజ్ఞం చేసే ఆయన యజమానుడు, చేయించే వాళ్ళు ఋత్విజులు, సభలో ఉండే వాళ్ళు సదస్యులు. ఋత్విజులకు యజమానుడు ఇచ్చే ప్రతిఫలం దక్షిణ.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
238.	ఋశ్యం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఋశ్యం ఒకటి. ఋశ్యం అన్నా ఇదే. ఇది ఒక జింక జాతి జంతువు. ఋశ్యాలు నిశ్చబ్దంగా తిరుగుతూ ఉండటం వల్లనే ఋశ్యమూక పర్వతానికి ఆ పేరు వచ్చింది (మూకం=మౌనంగా).
239.	ఋశ్యమూకం (సుదుఃఖారోహణం)	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ఋశ్యమూకం. (సుదుఃఖారోహణం అనే అరోపాన్ని కూడ చూడండి). ఇది పంపాసరస్సుకూ కిష్కింధకూ మధ్యలో ఉంటుంది. “ఋశ్యమూకశ్చ పంపాయాః పురస్తాత్ పుష్పితద్రుమః, సుదుఃఖారోహణో నామ శిశునాగాభిరక్షితః” అని అనటం వలన, ఋశ్యమూకానికే సుదుఃఖారోహణం అని పేరు ఉన్నట్లు అనిపిస్తున్నది. ఈ సుదుఃఖారోహణం అనే మాటను కొండకు విశేషణంగానే తప్ప పేరుగా ఎవరూ భావించినట్లు లేదు. ఋశ్యం అంటే ‘ఒక జాతి మృగం’ అనీ, మూకం అంటే ‘మౌనంగా ఉన్నది’ అనీ, అర్థాలు. ఋశ్యాలు ఆ పర్వతం మీద నిశ్చబ్దంగా తిరుగుతూ ఉంటాయి గాబట్టి దానికి ఋశ్యమూకం అనే పేరు వచ్చింది అని వ్యాఖ్యాతలు చెప్పారు. ఎన్నో గున్న ఏనుగులు ఘోరకారాలు చేస్తూ తిరుగుతూ ఆ కొండను రక్షిస్తున్నట్లు ఉండటంతో, వాటిని తప్పించుకొని ఆ కొండను ఎక్కటం కష్టం గాబట్టి ‘సుదుఃఖారోహణం’ (సుదుఃఖం= ఎంతో కష్టం, అరోహణం=ఎక్కటం) అని పేరు పడ్డది. ఈ కొండను సాక్షాత్ బ్రహ్మ స్వయంగా సృష్టించాడు. ధర్మాత్ములు మాత్రమే ఈ కొండను ఎక్కగలరు. ఈ కొండ మీద నిద్రించినప్పుడు కలలో ఏది కనబడితే అది నిజంగా కూడ జరుగుతుంది. ఒకవేళ ఎవరైనా అపవిత్రులు ఈ కొండ మీద నిద్రిస్తే, నిద్రలోనే వాళ్ళను ఎత్తుకొనిపోయి రాక్షసులు తినివేస్తారు. రామాయణంలో వర్ణించిన కొన్ని ముఖ్యమైన సంఘటనలు ఈ కొండ చుట్టుపక్కలే జరిగాయి. మహాతపశ్శాలి ఐన మతంగమహర్షి ఈ కొండ మీదనే తన శిష్యులతో కలిసి తపస్సు చేసుకొనేవాడు. ఆయనకు, ఆయన శిష్యులకు, శబరి అనే ఒక వృద్ధస్త్రీ సేవలు చేస్తూ ఉండేది. వానరరాజు వాలి ఒకసారి దుందుభి అనే దానవుణ్ణి చంపి వాడి మృతకళబరాన్ని విసరివేయటంతో అది వచ్చి ఋశ్యమూక పర్వతం మీదపడింది. ఆ శవం మీదినుండి కొన్ని రక్తపు చుక్కలు మతంగముని ఆశ్రమంలో పడ్డాయి. అలా శవరక్తంతో తన ఆశ్రమాన్ని అపవిత్రం చేసినందుకుగాను వాలిపై కోపించిన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>మతంగుడు, తన ఆశ్రమంలోనికి ప్రవేశిస్తే వాలి చస్తాడని, మరునాటినుండి వాలి అనుచరులు తన ఆశ్రమం లోపలకు వచ్చినా తన కంటబడినా రాళ్ళెపోతారని, శపించాడు. అలా ఋష్యమూకం వాలికి పోరాని చోటైంది. అందుకనే వాలి వెంటపడి తరుముతుంటే లోకమంతా పరుగులు తీసిన సుగ్రీవుడు, చివరకు వాలి నివాసానికి దగ్గరలోనే ఉన్న ఋష్యమూకం మీదనే, శిలాపిఠాన అనే గుహలో, నిర్భయంగా దాగుకొన్నాడు. ఆ కొండ మీద ఉన్నప్పుడే అతణ్ణి రామలక్ష్మణులు కలుసుకోవటం, వాలివధ, తరువాత సుగ్రీవుడి రాజ్యాభిషేకమూ, జరిగాయి. రాముడి వలన శాపవిముక్తుడై తన పూర్వగంధర్వరూపాన్ని తిరిగి పొందిన కబంధుడు, రాముడికి సుగ్రీవుడి గురించి తెలియజేసి, అతడితో మైత్రి చేసుకోమని చెప్పి, ఋష్యమూకానికి దారికూడా చెప్పి తన లోకానికి వెళ్ళిపోయాడు.</p>
240.	ఋషభం 1	కొండ	<p>(ఋషభం అనే పేరుతో ఒక జంతువు, మూడు దిక్కుల మూడు కొండలు, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ఋషభం. ఋషభం అనే పేరుతో మూడు వేరు వేరు కొండలను రామాయణం పేర్కొన్నది. ఇవి మూడు వేరు వేరు దిక్కులలో ఉన్నాయి గాబట్టి, ఇవన్నీ ఒకటేనోమో అనే అనుమానం కూడ అక్కర లేదు. ఈ ఋషభ పర్వతం హిమాలయపర్వతశ్రేణిలో ఉన్నది, అంటే ఉత్తరదిశన ఉన్నది. ఈ ఋషభపర్వతం దగ్గరనే ఓషధిగిరి అనే పర్వతం ఉన్నది. ఓషధిగిరి నిండా ఔషధమూలికలు ఉన్నాయి. అందుకే దానికి ఓషధిగిరి అని పేరు వచ్చింది. (ఓషధి=మందు మూలిక). యుద్ధంలో ఇంద్రజిత్తు దెబ్బకు గాయపడి మూర్చిల్లిన వానరులను తేర్చటానికిగాను, ఈ ఓషధిగిరి నుండి మూలికలు తేవటానికే జాంబవంతుడు హనుమంతుణ్ణి పంపాడు.</p>
241.	ఋషభం 2	కొండ	<p>(ఋషభం అనే పేరుతో ఒక జంతువు, మూడు దిక్కుల మూడు కొండలు, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ఋషభం. ఋషభం అనే పేరుతో మూడు వేరు వేరు కొండలను రామాయణం పేర్కొన్నది. ఇవి మూడు వేరు వేరు దిక్కులలో ఉన్నాయి గాబట్టి, ఇవన్నీ ఒకటేనోమో అనే అనుమానం కూడ అక్కర లేదు. ఈ ఋషభ పర్వతం దక్షిణముద్రంలో ఉన్నది.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ ఋషభపర్వతాన్ని ప్రస్తావించాడు. ఆ పర్వతం నిండా గంధపుచెట్ల తోపులు ఉంటాయని, రోహితులు అనే ఐదుగురు భీకరులైన గంధర్వులు ఆ గంధపుచెట్లకు కాపలాగా ఉంటారని, ఆ గంధపుచెట్లను పొరబాటుగానైన సరే తాకనైనా తాకనేరాదని, సుగ్రీవుడు వానరులను ఎచ్చరించాడు. (అన్నట్లు, ఆ ఐదుగురు గంధర్వుల పేర్లు - శైలూషుడు, గ్రామణి, బభ్రువు/డు, శుభ్రుడు, శిర్గువు.)
242.	ఋషభం 3	కొండ	(ఋషభం అనే పేరుతో ఒక జంతువు, మూడు దిక్కుల మూడు కొండలు, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ఋషభం. ఋషభం అనే పేరుతో మూడు వేరు వేరు కొండలను రామాయణం పేర్కొన్నది. ఇవి మూడు వేరు వేరు దిక్కులలో ఉన్నాయి గాబట్టి, ఇవన్నీ ఒకటేమో అనే అనుమానం కూడ అక్కర లేదు. ఈ ఋషభ పర్వతం తూర్పున పాలసముద్రం మధ్యలో ఉన్నది. ఈ పర్వతం తెల్లగా ఉంటుంది. ఈ కొండ శిఖరం మీద సుదర్శనం అనే సరస్సు ఉన్నది. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు వెళ్ళే వానరులకు, ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెప్పతూ సుగ్రీవుడు, ఈ ఋషభ పర్వతాన్ని, దాని మీది సుదర్శనసరస్సును కూడ పేర్కొన్నాడు.
243.	ఋషభం 4	జంతువు	(ఋషభం అనే పేరుతో ఒక జంతువు, మూడు దిక్కుల మూడు కొండలు, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఋషభం ఒకటి. వృషభం అన్నా, బలీవర్ధం అన్నా, ఇదే. ఋషభం అంటే తెలుగులో ఎద్దు అని అర్థం. చిన్న వయసులో ఉన్న ఎద్దును కోడె అంటారు. ఎద్దులు ఒకప్పుడు ముఖ్యంగా వ్యవసాయంలోను, ప్రయాణసాధనం గాను, బరువులు మోయటంలోను, బాగా ఉపయోగపడేవి. ఆవులాగానే ఎద్దు కూడ మనకు చాల పవిత్రమైనది. శివుడి వాహనమైన నంది ఒక వృషభమే. మన దేశంలో, మరణించిన వాళ్ళకు సగ్గతులు కలగాలనే కోరికతో, వాళ్ళ సంతానం ఒక ఎద్దును పూజించి, దాని మీద ఒక ముద్ర (అంటే అచ్చు) వేసి, ఊరి మీద వదులుతారు. అలా వదలటాన్ని వృషోత్సర్జనం (వృష =ఎద్దు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉత్సర్జనం=వదలటం) అనీ, ఆ ఎద్దును ఆబోతు అనీ అంటారు. అది ఎవరిచేనిలో ఎంత మేత మేసినా దానిని అడ్డగించరు, అదిలించరు. దానిని ఏ పనికి వాడరు. అందుకే, ఊరకే తిని నోమరిగా తిరిగే వాళ్ళను "అచ్చు పోసిన ఆబోతులాగా తిరుగుతున్నాడు." అని గేలి చేస్తారు.
244.	ఋషభస్కంధుడు	వానరుడు	ఋషభస్కంధుడు ఒక వానరుడు. యుద్ధంలో ఇంద్రజిత్తు ఆకాశంలో అదృశ్యుడుగా ఉండి యుద్ధం చేస్తుంటే, అతడి జాడ కనుగొనడని రాముడు పదిమంది వానరవీరులను పంపాడు. ఆ పదిమంది లో ఋషభస్కంధుడు ఒకడు.
245.	ఋషభుడు 1	వానరుడు	(ఋషభుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ఋషభుడు ఒక వానరుడు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణం వైపు వెళ్ళిన వానరబృందంలో ఇతడు ఒకడు. వానరసైన్యం లంకకు ప్రయాణిచేటప్పుడు - దానికి రక్షణగా కుడివైపు భాగంలోను, సైన్యానికి దారి చూపుతూ నీలుడితో, కుముదుడితో కలిపి సేనకు ముందుభాగంలోను, నడిచాడు. యుద్ధంలో, ఋషభుడు మహాపార్శుడు అనే రాక్షసుణ్ణి చంపాడు. అయోధ్యలో రాముడి రాజ్యాభిషేకం సమయంలో, దక్షిణ సముద్రం నుండి పవిత్రజలాలను తీసికొని వచ్చింది ఋషభుడే.
246.	ఋషభుడు 2	రాజు	(ఋషభుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ఋషభుడు ఒకరాజు. రాముడు మహాప్రస్థానం చేసినప్పుడు అయోధ్యలో ఉన్న ప్రజలందరూ రాముడితోపాటే వెళ్ళటంతో అయోధ్య నిర్జనమైపోయింది. అలా వట్టిపోయిన అయోధ్యను ఆ తరువాత కాలంలో ఋషభుడు అనే రాజు మళ్ళీ జనంతో నింపుతాడని రామాయణంలో ఉన్నది.
247.	ఋషికం 1	దేశం	(ఋషికం అనే పేరుతో రెండు దేశాలు ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు ఋషికం. ఐతే, ఋషికం అనే పేరుతో రెండు దేశాలు ఉన్నాయి. ఒకటి ఉత్తరాన, ఇంకొకటి దక్షిణాన. కాబట్టి, ఈ రెండూ నిస్సందేహంగా వేరు వేరు దేశాలే. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కునకు, దక్షిణదిక్కునకు పంపి వానరులకు ఆయా దిక్కులలో వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ రెండు ఋషికదేశాలను గురించి కూడ వాళ్ళకు చెప్పాడు. అంతకు మించి ఈ ఋషికదేశాలను గురించి ఇక ఏ వివరాలూ లేవు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
248.	ఋషికం 2	దేశం	(ఋషికం అనే పేరుతో రెండు దేశాలు ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు ఋషికం. ఐతే, ఋషికం అనే పేరుతో రెండు దేశాలు ఉన్నాయి. ఒకటి ఉత్తరాన, ఇంకొకటి దక్షిణాన. కాబట్టి, ఈ రెండూ నిస్సందేహంగా వేరు వేరు దేశాలే. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కునకు, దక్షిణదిక్కునకు పంపి వానరులకు ఆయా దిక్కులలో వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ రెండు ఋషికదేశాలను గురించి కూడ వాళ్ళకు చెప్పాడు. అంతకు మించి ఈ ఋషికదేశాలను గురించి ఇక ఏ వివరాలూ లేవు.
249.	ఋష్టి	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ఒకటి ఋష్టి. రిష్టి అనే పాఠం కూడ ఉన్నది. ఋష్టి అంటే, చివరన పదునైన కత్తి బిగించిన కొయ్య గాని, లోహపు కడ్డీ గాని. ఋష్టి అన్నా, రిష్టి అన్నా, కత్తి అనే అర్థం కూడ ఉంది.
250.	ఋశ్యశృంగుడు	ముని	ఋశ్యశృంగుడు ఒక ముని. ఈయన విభండకుడి కొడుకు. అడవిలో స్త్రీ అంటే ఏమిటో కూడ తెలియకుండా పెరుగుతూ, తపస్సులోనే మునిగి ఉండేవాడు. ఒకసారి అంగదేశంలో కరువు వచ్చింది. ఋశ్యశృంగుడు అంగదేశంలో కాలుమోపితేకాని ఆ కరువుకాటకాలు పోవని తెలుసుకొన్న అంగరాజు రోమపాదుడు (ఈయన దశరథుడికి మిత్రుడు.). ఎలాగైనా ఋశ్యశృంగుణ్ణి ఆకర్షించి తన రాజ్యంలోనికి తీసుకొనిరండని కొందరు వేళ్ళను పంపాడు. వాళ్ళు, విభండకుడికి తెలియకుండా ఋశ్యశృంగుడితో పరిచయం పెంచుకొని, మొత్తానికి ఆయనను అంగదేశానికి తెచ్చారు. ఆయన కాలుపెట్టగానే అంగదేశంలో వానలు పడ్డాయి. రోమపాదుడు సంతోషించి, దశరథుడి దగ్గరనుండి తాను దత్తత తీసుకొన్న తన పెంపుడు కూతురు శాంతను ఋశ్యశృంగుడికి ఇచ్చి వివాహం చేసాడు. ఉత్తరత్ర, ఈ ఋశ్యశృంగుడే దశరథుడి పుత్రకామయాగాన్ని నిర్వహించాడు.
251.	ఏకజట	రాక్షసి	ఏకజట ఒక రాక్షసి. లంకలో అశోకవనంలో ఉన్న సీతకు కాపలాగా ఉన్న రాక్షసస్త్రీలలో ఏకజట ఒకతే. చెప్పిన గడువులోగా రావణుణ్ణి చేపట్టకపోతే చంపుతామని సీతను బెదిరించినవాళ్ళలో ఈమె కూడ ఒకటి.
252.	ఏకపాదుడు	ముని	ఏకపాదుడు (ఈయనకు కహోళుడు అని కూడా పేరు) ఒక

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(కహోళుడు)		ముని. అష్టావక్రడు ఈయన కొడుకు. అష్టావక్రడి శైశవంలో, ఏకపాదుడు ఒకసారి జనకరాజు ఆస్థానంలో విద్యావాదంలో పాల్గొని, అక్కడ ఉన్న వంది అనే విద్వాంసుడి చేతిలో ఓడిపోయాడు. ముందుగా పెట్టుకొన్న వాదనియమాల ప్రకారం, వంది కహోళుణ్ణి ఒక నీటి గదిలో బంధించాడు. అష్టావక్రడు పెద్దవాడైన తరువాత, ఆ విషయం తెలుసుకొని, వెళ్ళి, వందిని ఓడించి, తన తండ్రిని విడిపించుకొని తెచ్చాడు. రాముడు రావణుణ్ణి చంపిన తరువాత, దేవతలతోపాటు దశరథుడు కూడ రాముణ్ణి ఆశీర్వదిస్తూ, తండ్రికి సంతోషం కలిగించడంలో రాముడు అష్టావక్రడికి సాటి అని మెచ్చుకొన్నాడు.
253.	ఏకసాలం	గ్రామం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక గ్రామం పేరు ఏకసాలం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు దీనిని దాటారు.
254.	ఏకాక్షిపింగళుడు	కుబేరుడు	ఏకాక్షిపింగళుడు అంటే కుబేరుడు. ఏక=ఒక, అక్షి=కన్ను, పింగళ=పచ్చగా'. ఒక కన్ను పచ్చబారటంతో కుబేరుడికి ఏకాక్షిపింగళుడు అని పేరు వచ్చింది. పార్వతి శాపం వల్ల కుబేరుడికి అలా ఐంది. ఈ విషయాన్ని కుబేరుడు రావణుడి దగ్గరకు ఒక సందర్భంలో పంపిన సందేశంలో తానే స్వయంగా తెలిపాడు.
255.	ఏణం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఏణం ఒకటి. హరిణం అన్నా, సారంగం అన్నా, మృగం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని జింక అంటారు. ఆడుజింకకు లేడి అని పేరు. జింక పెంపుడు జంతువు కూడ. మునుల ఆశ్రమాలలో ఉండే పెంపుడు జంతువులలో జింకలదే మొదటిస్థానం. లేళ్ళకు కళ్ళు పెద్దవిగా ఉంటాయి. అందుకని, కావ్యనాయికల విశాలమైన కళ్ళకు పోలిక ఈ లేడికళ్ళే. మృగాక్షి, ఏణాక్షి, హరిణాక్షి మొదలైన మాటలకు స్త్రీ అనే అర్థం, ఈ పోలిక వలననే వచ్చింది. రామాయణంలో, రాముడిని బురిడీ కొట్టించటానికి రావణుడు మారీచుడి చేత బంగారు లేడి వేషం వేయించాడు. అందుకే, మోసపుచ్చే వస్తువులను, వ్యక్తులను, 'మాయలేడి' అంటారు.
256.	ఏలాధానం	పట్టణం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు ఏలాధానం. దశరథుడి మరణం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు, ఈ పట్టణం దగ్గర శతద్రూనదిని దాటారు.
257.	ఐంద్రం (ఐంద్రాస్థం)	అస్థం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ఐంద్రాస్థం ఒకటి. ఈ అస్త్రాన్ని ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడు. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఐంద్రాస్థం ఒకటి. లంకా యుద్ధంలో - రాముడు కంభకర్ణుడి మీద రెండు సారులు, లక్ష్మణుడు అతికాయుడి మీద ఒకసారి, లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తు మీద ఒకసారి, ఐంద్రాస్థాన్ని వేసారు.
258.	ఐక్వాకువు	ఇక్వాకు వంశీయుడు	ఐక్వాకువు అంటే 'ఇక్వాకువు సంతతి' అని అర్థం. సూర్య వంశంలో ఇక్వాకువు తరువాత తరాల వాళ్ళనందరినీ ఐక్వాకువులు అనే పేరుతో చెప్పవచ్చు. దశరథుడు, రాముడు ఇక్వాకువు వంశంలో అతని తరువాత వాళ్ళు గాబట్టి వాళ్ళిద్దరినీ ఐక్వాకువు అని రామాయణం పేర్కొన్నది.
259.	ఐరావతం	దిగ్గజం	అష్టదిగ్గజాలలో ఐరావతం ఒకటి. ఇది ఇంద్రుడి వాహనం కూడ. దేవదానవులు అమృతం కోసం పాలసముద్రాన్ని చిలికినప్పుడు ఇతర వస్తువులతోపాటు ఐరావతం కూడ పుట్టిందని పురాణకథ. రామాయణం ప్రకారం - కశ్యపుడికి క్రోధవశాత్తూ పుట్టిన భద్రమదకు ఇరావతి అనే కూతురు ఉన్నది. ఆ ఇరావతినుండి ఐరావతం పుట్టింది. మన పురాణ సంప్రదాయం ప్రకారం భూమిని మోస్తూ ఎనిమిది దిక్కులా ఉండే దివ్యగజాలను దిగ్గజాలు అంటారు. ఇవి ఎనిమిది గాబట్టి వీటిని అష్టదిగ్గజాలు (అష్ట=ఎనిమిది, దిక్=దిక్కు, గజం=ఏనుగు) అంటారు. తూర్పు నుండి మొదలుకొని ఈశాన్యం దాక ఉండే దిగ్గజాల పేర్లు - ఐరావతం, పుండరీకం, వామనం, కుముదం, అంజనం, పుష్పదంతం, సార్యభౌమం, సుప్రతీకం. వీటి భార్యలైన ఆడు ఏనుగుల పేర్లు , అదే వరుసలో - అబ్రమువు, కపిల, పింగళ, అనుపమ, తామ్రపర్ణి, శుభదంతీ, అంగనా, అంజనావతి . ఐతే, రామాయణం వీటినిన్నిటినీ చెప్పలేదు. కాని, సగరుడి కొడుకులు భూమిని తవ్వకొంటూ పాతాళానికి పోయిన సంఘటనను వర్ణిస్తూ, వాళ్ళు చూసిన దిగ్గజాల పేర్లను వేరు తీరుగా చెప్పింది. ఆ ప్రకారం దిగ్గజాల పేర్లు - తూర్పున విరూపాక్షం, దక్షిణాన మహాపద్మం, పడమట సౌమనసం, ఉత్తరాన భద్రం అనేవి. మరి, ఆ దిగ్గజాలకు ఈ పేర్లు కూడ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉన్నాయేమో!
260.	ఐషికం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ఐషికం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఐషికం కూడ ఉన్నది. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు ఈ అస్త్రాన్ని వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడు. లంకాయుద్ధంలో అతికాయుడు లక్ష్మణుడి మీద ఐషికాస్త్రాన్ని వేసాడు.
261.	ఓంకారుడు	ముని	ఓంకారుడు ఒక ఋషి . ఇలుడు అనే ఒక రాజు ప్రమాదవశాత్తు తన పురుషరూపాన్ని కోలుబోయి, ఇల అనే పేరుతో స్త్రీగా మారాడు. ఆ రూపంలో ఉన్న అతణ్ణి బుధుడు పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. కొంతకాలం తర్వాత , ఇలుడి పురుష రూపాన్ని తిరిగి తెప్పించటానికి శివప్రీతికరంగా బుధుడు అతని చేత అశ్వమేధం చేయించటానికి పూనుకొని, కొందరు ఋషులను పిలిచాడు. ఆ ఋషులలో ఓంకారుడు ఒకడు. ఇలుడి అశ్వమేధానికి చ్యవనుడు, అరిష్టనేమి, ప్రమోదనుడు, మోదకరుడు, దుర్వాసుడు, పులస్త్యుడు, క్రతువు, వషట్కారుడు, ఓంకారుడు అనే మునులొకాక, మరుత్తుడు అనే ప్రఖ్యాతరాజు కూడ సాయం చేసాడు.
262.	ఓఘం	సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం, ఓఘం అనేది ఒక సంఖ్య. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం(10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం(10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²) . నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
263.	ఓషధిగిరి	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ఓషధిగిరి. ఇది హిమాలయాలలో ఉన్నది. ఈ ఓషధిగిరి మందుమూలికలకు ప్రసిద్ధం. రామలక్ష్మణులు, వానరసైన్యంఅంతా మూర్చిల్లి పడి ఉన్నప్పుడు, వాళ్ళను తేర్చటానికి కావలసిన మూలికలు ఓషధిగిరి మీద

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉంటాయని, వాటి పేర్లు - సంజీవకరణి, సంధానకరణి, సావర్ణకరణి, విశల్యకరణి అని జాంబవంతుడు హనుమంతుడితో చెప్పి, తెల్లవారేటప్పటికి ఆ మూలికలను తెమ్మన్నాడు. హనుమంతుడు వెళ్ళి ఆ కొండమీద ఉన్న మూలికలను కనుగొనలేక, ఓషధిగిరినే పెకలించుకొని వచ్చాడు. మూలికలతో పని ఐవోగానే మళ్ళి ఆ కొండను హిమాలయాలలో నిలిపి వచ్చాడు. అంతకు ముందు ఒక సందర్భంలో సుషేణుడు కూడ ఈ మూలికల అవసరం ఉందని చెప్పి, అవి హిమాలయాలలో ద్రోణగిరి మీద, చంద్రగిరి మీద, ఉంటాయని చెప్పాడు. ఒకవేళ, ద్రోణగిరికి కాని, చంద్రగిరికి కాని, ఓషధిగిరి అని పేరు ఉండేదేమో!
264.	కంకం	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో కంకం ఒకటి. ఇది గద్ద జాతికి చెందిన ఒక మాంసాహారపక్షి. దీని ముక్కు వంగి ఉంటుంది. అందుకే, పాతకాలంలో, శరీరంలో ఇరుక్కొని పోయిన ఆయుధపు ముక్కలను బయటకు లాగటానికి ఆయుర్వేదశస్త్రచికిత్సలో వాడే పట్టుకారును దీని ముక్కుతో చేసేవాళ్ళు.
265.	కంకణం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో కంకణం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు ఒకప్పుడు ఈ అస్త్రాన్ని వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడు గాని, అన్నిటిలాగే ఇది కూడ పనికిరాకుండాపోయింది. రాముడికి విశ్వామిత్రుడు ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో కంకాళం కూడ ఒకటి. కంకాళం, కాపాలం, ముసలం, కంకణం అనే అస్త్రాలను అసురులు ఎక్కువగా వాడుతారని ఆ సందర్భంలో విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
266.	కంకపత్రం	ఒక బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన అయుధాలలో బాణం ఒకటి. కంకపత్రం అనేది ఒక రకమైన బాణం. బాణాలలో - అర్థచంద్రం, భల్లం, కంకపత్రం, వత్సదంతం, కూర్మనఖం, క్షురప్రం, కర్ణి, మొదలైన రకాలు ఉన్నాయి.
267.	కంకాళం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో కంకాళం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు ఒకప్పుడు ఈ అస్త్రాన్ని వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడు గాని, అన్నిటిలాగే ఇది కూడ పనికిరాకుండాపోయింది. రాముడికి విశ్వామిత్రుడు ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో కంకాళం కూడ ఒకటి. కంకాళం, కాపాలం, ముసలం, కంకణం అనే అస్త్రాలను అసురులు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఎక్కువగా వాడుతారని ఆ సందర్భంలో విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
268.	కండువు 1 (కణ్ణు: అని సంస్కృతమూలం)	ముని	(కండువు అనే పేరుతో ఇద్దరు ఋషుల ప్రస్తావన ఉన్నది. గమనించాలి.) కండువు ఒక ముని. రాముడు ఈయన పేరును రెండు సార్లు ఉదాహరించాడు. చెయ్యగూడని పని ఐనప్పటికీ, తండ్రి ఆనతి మేరకు కండువు అనే ముని ఆవును చంపాడు గనుక, అలానే తాను కూడ తండ్రి ఆనతిని బట్టి అడవులకు వెళ్ళాల్సిందేనని కౌసల్యకు నచ్చజెప్పుతూ ఒకసారి ఈ ముని పేరును చెప్పాడు. ఇంకొకసారి, సుగ్రీవాదులతో మాట్లాడుతూ, శరణార్థులను కాపాడడంలోని గొప్పదనాన్ని గురించి కణ్ణుడి కొడుకు కండువు ఒక సూక్తి చెప్పాడని కండువు పేరును ప్రస్తావించాడు. ఐతే, ఈ ఇద్దరు కండువులు ఒకరేనా లేక వేరు వేరు వ్యక్తులా అన్నది స్పష్టంగా లేదు.
269.	కండువు 2 (కణ్ణు: అని సంస్కృతమూలం)	ముని	(కండువు అనే పేరుతో ఇద్దరు ఋషుల ప్రస్తావన ఉన్నది. గమనించాలి.) వింధ్యపర్వతాల దగ్గర ఉన్న ఒక పాడుబడ్డ అడవిని వర్ణిస్తూ వాల్మీకి, కండువు అనే ముని గురించి చెప్పాడు. కండువు గొప్ప మునే కాని కోపిష్టుడు. ఆ ముని వింధ్యపర్వతపాదం దగ్గర ఒక అడవిలో నివసించాడు. ఆయన కొడుకు ఒకడు పదహారేళ్ళ వయసులో ఉండగా ఆ అడవిలో చనిపోయాడు. దానితో కండువుకు ఆ అడవిమీదే కోపం వచ్చి, అది పాడుబడిపోవాలని శపించాడు. అలాగే ఆ అడవి ఏ ప్రాణికి నివాసయోగ్యం కాకుండా పోయింది. జంతువులు, పక్షులు, ఆ అడవిని వదలి వెళ్ళాయి. సీతను వెదకుతూ దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళనన వానరులు ఈ పాడుబడ్డ అడవిలోగూడ శక్తిమేరకు వెదకారు.
270.	కందరాళం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో కందరాళం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని కలుజువ్వి చెట్టు అంటారు.
271.	కందర్పుడు (మన్మథుడు)	దేవత	కందర్పుడు అనేది మన్మథుడికి ఉన్న ఇంకొక పేరు.
272.	కంపనుడు	రాక్షసుడు	కంపనుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. వానరులు లంకను తగులబెట్టినప్పుడు, వాళ్ళను తరిమివేయడానికి రావణుడు కుంభుణ్ణి, నికుంభుణ్ణి పంపాడు. కంపనుడు కూడ వాళ్ళతోపాటే వెళ్లి, యుద్ధంలో అంగదుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చేతిలో నేలకూలాడు.
273.	కకుత్స్థుడు	రాముడి పూర్వుడు	కకుత్స్థుడు రాముడి పూర్వికుడు. ఈయన భగీరథుడికి కొడుకు, రఘువుకు తండ్రి. ఈ కకుత్స్థుడి పేరు మీదుగనే ఆ వంశంలో తరువాతి వాళ్ళకందరికీ కాకుత్స్థులు (=కకుత్స్థుడి వంశం వాళ్ళు) అని పేరు వచ్చింది.
274.	కకుభం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో కకుభం ఒకటి. అర్జునం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో ఏరుమద్ది చెట్టు అంటారు. మద్దిలో తెల్ల మద్ది, ఏరుమద్ది, నల్ల మద్ది మొదలైన రకాలున్నాయి.
275.	కచ్చపం 1	దివ్య నిధి	(కచ్చపం అనేది ఒక జంతువుకూ ఒక దివ్యనిధికి పేరు. గమనించాలి.) ఐశ్వర్యానికి అధిదేవత, ఉత్తరదిక్కుకు అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉంటాయి. ఇవే నవనిధులు (నవ=తొమ్మిది). వాటి పేర్లు - కచ్చపం, పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కుందం, నీలం, వరం, ముకుందం. ఈ తొమ్మిది నిధులకు తొమ్మిది మంది అధిదేవతలు ఉంటారు. ఆ నిధులపేర్లే ఆ దేవతల పేర్లు కూడ. రావణుడు కుబేరుడి మీదికి దండెత్తిపోయినప్పుడు కుబేరుడి వెంట పద్ముడు, శంఖుడు, అనే ఇద్దరు నిధిదేవతలు కూడ ఉన్నారు.
276.	కచ్చపం 2	నీటి జంతువు	(కచ్చపం అనేది ఒక జంతువుకూ ఒక దివ్యనిధికి పేరు. గమనించాలి.)వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి జంతువులలో కచ్చపం ఒకటి. కూర్మం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో తాబేలు అంటారు.
277.	కచ్చపుడు	దివ్యనిధి దేవత	కచ్చపుడు, కుబేరుడి అధీనంలో ఉండే తొమ్మిది దివ్యనిధులలో ఒక నిధికి అధిష్ఠాన దేవత. ఉత్తర దిక్కుకు పాలకుడు, ఐశ్వర్యానికి అధిపతి ఐన కుబేరుడి దగ్గర పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కచ్చపం, నీలం, వరం, కుందం, ముకుందం అనే తొమ్మిది నిధులు ఉంటాయి. ప్రతి ఒక్క నిధికి, అదే పేరు ఉన్న అధిష్ఠాన దేవత ఉంటుంది.
278.	కణ్వుడు 1	ముని	(కండువు అనే పేరుతో ఇద్దరు వేరు వేరు మునులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) కండువు అనే ముని తండ్రిపేరు కణ్వుడు. కండువు పేరును రెండు సందర్భాలలో రెండు సార్లు ప్రస్తావించిన రాముడు, రెండవ ప్రస్తావనలో అతణ్ణి కణ్వుడి కొడుకుగా పేర్కొన్నాడు. ఐతే, ఈ ఇద్దరు కండువులు ఒక్కరేనా లేక వేరువేరా అన్నది స్పష్టంగా లేదు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
279.	కణ్వుడు 2	ముని	(కండువు అనే పేరుతో ఇద్దరు వేరు వేరు మునులు ఉన్నారు. గమమనించాలి.) కణ్వుడు ఒక ముని. ఈయన తండ్రి పేరు మేథాతిథి. రాజ్యాభిషేకం తరువాత రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులో కణ్వుడు ఒకడు. ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్ఘ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేథాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్త్వాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాడు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి కవచుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్ళు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.).
280.	కదంబం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో కదంబం ఒకటి. తెలుగులో దీని పేరు కడిమి/కడప చెట్టు. ఇది అన్నిచోట్లలో పెరిగేదికాదు. దీనిని మనవాళ్ళు దేవతావృక్షాలలో ఒకటిగా లెక్కిస్తారు.
281.	కదళి	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో కదళి ఒకటి. తెలుగులో దీనిని అరటి చెట్టు అంటారు. అరటి పండును ఆహారఫలంగానేకాక పూజావస్తువులలో ఒకటిగాను, అరటి కాండాన్ని మంగళాలంకారవస్తువులలో ఒకటిగాను వాడుతారు.
282.	కద్రుక (కద్రువ) (కద్రుకా అని , కద్రూ: అని, సంస్కృతమూలం)	నాగుల తల్లి	కశ్యపుడు అనే ప్రజాపతికి, క్రోధవశ అనే ఆమెకు పుట్టిన పది మంది కూతుళ్ళలో కద్రుక లేక కద్రువ ఒకతే. ఈ కద్రుక సంతానమే నాగులు అంటే పాము జాతులు. భూమిని మోస్తూ ఉండే అనంతుడు వాళ్ళలో ప్రముఖుడు. వాసుకి, తక్షకుడు మొదలైన వాళ్ళు ఇతర ప్రముఖులు.
283.	కద్రువ (కద్రుక) (కద్రుకా అని ,	నాగుల తల్లి	కశ్యపుడు అనే ప్రజాపతికి, క్రోధవశ అనే ఆమెకు పుట్టిన పది మంది కూతుళ్ళలో కద్రువ లేక కద్రుక ఒకతే. ఈ కద్రుక సంతానమే నాగులు అంటే పాము జాతులు. భూమిని మోస్తూ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	కద్రూ: అని, సంస్కృతమూలం)		ఉండే అనంతుడు వాళ్ళలో ప్రముఖుడు. వాసుకీ, తక్షకుడు మొదలైన వాళ్ళు ఇతర ప్రముఖులు.
284.	కనఖలం	ఊరు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక గ్రామంపేరు కనఖలం. రాముడు లక్ష్మణుడికి చెప్పిన నృగమహారాజు చరిత్రలో ఈ ఊరి ప్రసక్తి వస్తుంది. ఒక బ్రాహ్మణుడి ఆవు తప్పిపోయి నృగమహారాజు ఆవులమండలలో కలిసిపోయింది. ఆ సంగతి తెలియని నృగుడు ఆ ఆవును వేరొక బ్రాహ్మణుడికి తీర్థదానంగా ఇచ్చాడు. మొదటి బ్రాహ్మణుడు తన ఆవుకోసం వెదకి వెదకి చివరకు దాన్ని కనఖలం అనే ఊళ్లో, ఈ రెండవ బ్రాహ్మణుడి ఇంట చూసాడు. ఆ ఆవు తనదంటే తనదని ఇద్దరు బ్రాహ్మణులూ గొడవపడి, నిజం తేల్చుకొందామని నృగుడి దగ్గరకే వెళ్ళారు.
285.	కపర్ది (కపర్ది అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	శివుడు	కపర్ది అనేది శివుడికి ఉన్న పేరులలో ఒకటి. శివుడి జటాజుటాన్ని (జడలు గట్టిన జుట్టు) ' కపర్దం' అంటారు. కపర్దం గలవాడు గాబట్టి కపర్ది.
286.	కపి (కపి: అని సంస్కృతమూలం)	కోతి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో కపి ఒకటి. కపి అంటే కోతి అని అర్థం. వానరం అన్నా, వనచరం అన్నా, శాఖామృగం అన్నా, ప్లవం అన్నా, ప్లవంగం అన్నా, ప్లవంగమం అన్నా, మర్కటం అన్నా, ఇదే. నిజానికి రామాయణకథలో వానరం ఒక ప్రధాన వస్తువు. లంకాయుద్ధంలో కోతులే రాముడి సైన్యం. ఐతే, ఈ కోతులు సాధారణమైన కోతులు కావు. సాధారణంగా అడవులలో ఉండే వానరాలు కాక, దేవతాంశలతో వానరజాతిలో పుట్టిన మేటి వానరవీరులు రామాయణంలో ఎందరో ఉన్నారు. హనుమంతుడు , సుగ్రీవుడు, వాలి, అంగదుడు వంటి వానరయోధులు ప్రసిద్ధులు. కామరూపులు, మహాబలవంతులు ఐన వానరులు వాళ్ళంతా. రాముడి సైన్యంలో కోతులు, కొండముచ్చులు, ఎలుగులు, అన్నీ కలిసి ఉన్నాయి. ఐనా ఆ సైన్యానికి కపిసేన అని, వానరసైన్యం అని పేరు స్థిరపడిపోయింది. కాబట్టి వానరవీరులు అంటే, కేవలం వానరులే కాక, పై మూడుజాతులలో ఎవరిని ఉద్దేశించి ఐనా కావచ్చు. రావణుడికి దేవదానవుల చేతిలో చావు లేదుగాబట్టి మానవుడే అతణ్ణి చంపాలి. నంది శాపం వలన, రావణుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సైన్యం, పరివారం, అంతా వానరుల చేతులలోనే చావాలి. అందుకని విష్ణువు మానవుడై రాముడిగా రావణవధార్థం పుట్టాడు. దేవతల అంశలతో అనేక వానరవీరులు పుట్టారు. ఆ రకంగా రామాయణంలో కనబడే వానరులు కారణజన్ములు.
287.	కపిలుడు	ఋషి	కపిలుడు ఒక ప్రాచీన మహర్షి. ఈయన విష్ణువు అవతారం. (కపిలుడు సాంఖ్యయోగ ప్రవర్తకుడు. రామాయణంలో ఈయనగురించి పెద్దగా లేదుగాని భాగవతంలో కొంత వివరంగా ఉంది.). సగరుడి అరవైవేలమంది కొడుకులు తమ తండ్రి యజ్ఞశ్వాన్ని వెదుకుతూ భూమిని త్రవ్వి పాతాళానికి చేరి, అక్కడ కపిలుడి ఆశ్రమం దాపులలో తమ గుట్టాన్ని చూసారు. ఆ మునే ఆ అశ్వాన్ని అపహరించి ఉంటాడని ఎంచి, వాళ్ళందరూ ఆయన మీదికి దూకారు. కపిలుడు వాళ్ళను చూసి ఒకసారి హుంకరించేటప్పటికి, ఆ హుంకారం నుండి వెలువడ్డ మంటలలో సగరుడి కొడుకులందరూ మాడి మండి బూడిదైపోయారు. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని రావణుడితో చెబుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి ,ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రీ, సత్యవంతుడు; శ్రీమతి , కపిలుడు.
288.	కపీవతి	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు కపీవతి. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు, లౌహిత్యం అనే ఊరి దగ్గర ఈ కపీవతినదిని దాటారు.
289.	కబంధుడు	రాక్షసుడు	కబంధుడు ఒక రాక్షసుడు. దండకారణ్యంలో రామలక్ష్మణులు ఇతణ్ణి చంపారు. నిజానికి కబంధుడు ఒక గంధర్వుడు. దనువు అనే వాడి కొడుకు. (గంధర్వుడిగా ఉన్నప్పుడు కబంధుడికి ఏమి పేరు ఉండేదో రామాయణంలో చెప్పలేదు.). వీడు, అంటే దనువు కొడుకు, ఎంతో అందగాడు, కామరూపుడు. తపస్సు చేసి బ్రహ్మను మెప్పించి ఆయన వల్ల వరాలు పొందినవాడు. ఐనప్పటికీ, భయంకరమైన వికృతరూపం ధరించి అడవిలో మునులను భయపెట్టడం వీడికి ఒక ఆట. అలా ఒకసారి స్థూలశిరుడు అనే మునిని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>కూడ భయపెట్టాడు. చిర్రెత్తిన ఆ ముని వాణ్ణి ఇక శాశ్వతంగా అదే రూపంలో ఉండిపోమ్మని శపించాడు. గంధర్వుడు బతిమాలుకోగా, ఎప్పుడు రాముడు వాడి చేతులు నరికివేస్తాడో అప్పుడు శాపవిముక్తి బెతుందని స్థూలశిరుడు అనుగ్రహించాడు. కొంతకాలం తర్వాత ఆ గంధర్వుడు వరగర్వంతో ఇంద్రుడికే ఎదురుతిరిగి అతడితో యుద్ధం చేసాడు. ఇంద్రుడు కొట్టిన వజ్రాయుధం దెబ్బకు వాడికి, పైనుండి తల, క్రిందినుండి కాళ్ళు ఒకేసారి పొట్టలోకి దూరిపోయాయి. ఒట్టి మొండెంగా మిగిలాడు (నిజానికి, కబంధం అంటే మొండెం అనే అర్థం.). అప్పుడు ఇంద్రుడు వాడికి ఒక యోజనం పొడవు ఉండే చేతులు ఉండేట్లు చేసి, దండకారణ్యంలో పడిఉండు పోమ్మన్నాడు. అలా ఆ అడవిలో ఒకచోట కదలకుండా పడిఉండి, కబంధుడు తనపొడవైన చేతులతో జంతువులను పట్టుకొని లాగుకొని తింటూ ఉండేవాడు. సీత కోసం వెదుకుతూ రామలక్ష్మణులు అటుగా వస్తే వాళ్ళను కూడ తన పొడవైన చేతులతో పట్టి లాగుకొని తినబోయాడు. ముందు బిత్తరపోయినా, వెంటనే తేరుకొన్న రామలక్ష్మణులు, కత్తులతో కబంధుడి రెండు చేతులనూ నరికి వేసారు. అప్పుడు కబంధుడికి తన శాపవిమోచనం సంగతి గుర్తుకు వచ్చింది. తనను చంపి తగులబెట్టమని, అందువల్ల తనకు తన పూర్వరూపం వస్తుందని, చెప్పి రామలక్ష్మణులచేత అలా చేయించుకొని కబంధుడు తన పూర్వ రూపాన్ని పొందాడు. కబంధుడితో రాముడు, తాము రావణుడు అనే రాక్షసుడి చేత అపహరణకు గురైన తన భార్య సీతను వెదుకుతూ ఉన్నానని, చేతనైతే సాయం చేయుమని అడిగాడు. దానికి కబంధుడు , ఆ దగ్గరలోనే ఉన్న ఋశ్యమూకం అనే కొండ మీద నివసించే సుగ్రీవుడు అనే వానరుడితో మైత్రి చేసుకోంటే అతడు సీతాన్వేషణకు సహాయం చేస్తాడని చెప్పి , తనలోకానికి వెళ్ళిపోయాడు.</p>
290.	కరవీరకరుడు	అస్త్రదేవత	<p>విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'తామసం ' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు . కరవీరకరుడు.</p>
291.	కరవీరాక్షుడు	రాక్షసుడు	<p>కరవీరాక్షుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో కరవీరాక్షుడు ఒకడు. శూర్యణఖ కారణంగా</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రాముడితో జరిగిన యుద్ధంలో కరవీరాక్షుడు రాముడిచేతిలో చనిపోయాడు.
292.	కరాళుడు	రాక్షసుడు	కరాళుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో కరాళుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ కరాళుడి ఇల్లు ఉంది.
293.	కరుణం	ఒక కావ్యరసం	కావ్యాలలో ఉండే కవితారసాలలో ఒకటి కరుణం. (కరుణ అంటే దయ, అది వేరు.). కవిత్యంలో, ఇతరభావాల వలన మరుగు పడకుండా ప్రధానస్థానంలో ప్రకటంగా ఉండే భావానికి స్థాయిభావం అని పేరు. ఈ స్థాయిభావమే కనుక చివరిదాకా పుష్టిమంతంగా పోషించబడితే దాన్నే రసం అంటారు. ఇవి ఎనిమిది అని కొందరు, తొమ్మిది అని కొందరు, చెప్పారు. ఇప్పుడు నవరస సిద్ధాంతమే అందరూ అంగీకరించినట్లు. ఒక్కొక్కరసానికి ఒక్కొక్క పేరు, ఆ రసపు ప్రధానభావానికి /స్థాయిభావానికి ఒక్కొక్క పేరు ఉంటుంది. కరుణరసానికి స్థాయిభావం " శోకం " . రామాయణాన్ని గూర్చి రామాయణంలోనే చెప్పినట్లు " రామాయణంలో శృంగార, హాస్య, కారుణ్య, వీర, రౌద్ర, భయానక రసాలు ఉన్నాయి. " . శాంతం, అద్భుతం అనే రెండు రసాలనే ఈ సందర్భంలో పేర్కొనలేదు. రామాయణం, భారతమూ రెండు శాంతరస ప్రధానాలు అని పండితుల నిర్ణయం. రసాలలో పూర్తిగా చేరకపోయినా, భక్తిరసం అనేది కూడ ఒక రసంగా కొందరు పరిగణించారు. పోతనగారు వ్రాసిన తెలుగు భాగవతంలో వేదాంతం ఎంతో, అంతకు కొన్ని రెట్లు ఎక్కువ భక్తిరసమే కదా!
294.	కరూషం (కరూషం)	దేశం	వాల్యేకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు కరూషం. కరూషం అనే రూపం కూడ వాడుకలో ఉన్నది. మలదం , కరూషం అనే రెండు ప్రాంతాలను గురించి విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు. వృత్రుణ్ణి అన్యాయంగా చంపినందుకు ఇంద్రుడికి తగులుకొన్న బ్రహ్మహత్యాపాపాన్ని అతడు ఈ మలదకరూషదేశాలలోనే వదిలించుకొన్నాడని, యక్షస్త్రీగా పుట్టి రాక్షసిగా మారిన తాటక, ఆ ప్రాంతాలలోనే జనులను హింసిస్తూ ఉన్నదని, అప్పటికి ఆ రెండు దేశాలూ పాడుబడిపోయి ఉన్నాయని, రాముడికి విశ్వామిత్రుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వివరించాడు. విశ్వామిత్రుడి వెంట ఆయన ఆశ్రమానికిపోతూ దారిలో ఈ పాడుబడ్డ మలదకరూశం దగ్గరలోనే తాటకావనం దగ్గర రాముడు తాటకను చంపాడు.
295.	కరేణువు	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో కరేణువు ఒకటి. కరేణువు అంటే ఆడు ఏనుగు అని అర్థం. కరేణువునే వశ అని కూడ అంటారు.
296.	కర్కటకం	రాశి	కర్కటకం అనేది జ్యోతిషాస్త్రంలోని పన్నెండు రాశులలో ఒక రాశి పేరు. కర్క అన్నా కర్కం అన్నా, కుశీరం అన్నా, ఇదే. రామాయణంలో కర్కటరాశికి ప్రాధాన్యం ఏమిటంటే - రాముడు, ఆయన తమ్ముళ్ళు ముగ్గురూ, ఈ కర్కటరాశిలోనే పుట్టారు. రామలక్ష్మణుల జన్మలగ్నం కూడ కర్కాటకమే. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేశారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేరా ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాసులుగా మన జ్యోతిషశాస్త్రం విభజించింది. అశ్విని, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం, మిథునం, కర్కాటకం, సింహం, కన్య, తుల, వృశ్చికం, ధనుస్సు, మకరం, కుంభం, మీనం అనేవి పన్నెండు రాశుల పేర్లు. రామాయణానికి సంబంధించినంతవరకు కర్కాటక రాశికి ప్రాధాన్యం ఏమిటంటే, అది రాముడి జన్మరాశి.
297.	కర్ణి	ఒక బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన అయుధాలలో బాణం ఒకటి. కర్ణి అనేది ఒక రకమైన బాణం. బాణాలలో - అర్ధచంద్రం, భల్లం, కంకపత్రం, వత్సదంతం, కూర్మనఖం, క్షురప్రం, కర్ణి, మొదలైన రకాలు ఉన్నాయి.
298.	కర్ణికారం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో కర్ణికారం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని కొండగోగు అంటారు. భారతంలో అభిమన్యుడి రథానికి ఉన్న జెండా మీద ఈ కర్ణికారపుష్పం బొమ్మ ఉంటుంది.
299.	కర్దముడు	ప్రజాపతి	కర్దముడు ఒక ప్రజాపతి. జటాయువు తన వంశం గురించి పూర్వుల గురించి రాముడికి చెప్పతూ ప్రస్తావించిన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పదహారుగురు ప్రజాపతులలో కర్ణముడు ఒకడు. కర్ణముడికి ఇలుడు (ఇళుడు) అనే కొడుకు ఉన్నాడు. అతడు బాహ్లిక దేశానికి రాజు. ఈ ఇలుడు ఒకసారి ప్రమాదవశాత్తు స్త్రీగా మారి ఇల ఐవోయాడు. ఇల అనే పేరుతో అలా స్త్రీగా ఉన్న కాలంలో బుధుడు అనే రాజు ఆమెను పెళ్ళాడాడు. వాళ్ళకు పురురవుడు అనే కొడుకు కలిగాడు. కొంతకాలం తర్వాత కొందరు ఋషులు, సంవర్తుడు అనే రాజు సాయం చేయగా బుధుడు ఇల (ఇలుడి) చేత అశ్వమేధం చేయించి పోయిన అతడి పురుషరూపాన్ని తిరిగి తెప్పించాడు. అలా శివప్రీతిగా అశ్వమేధం చేయించుమని సూచించింది కర్ణముడే.
300.	కలమం (శాలి)	ధాన్యపు మొక్క	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ధాన్యపు మొక్కలలో కలమం ఒకటి. శాలి అన్నా ఇదే. తెలుగులో వరి అంటారు. ఈ గింజలను వడ్లు అని, వాటిని దంచితే వచ్చే ధాన్యాన్ని బియ్యం అని , అంటారు. బియ్యం మనదేశంలో ప్రధానమైన ఆహార ధాన్యం. వీటిలో చాలరకాలు ఉంటాయి.
301.	కలి	యుగం	మన సంప్రదాయం ప్రకారం కాలాన్ని కొలిచే పద్ధతిలో యుగం అనేది ఒక ప్రమాణం. యుగాలు నాలుగు. కృతం, త్రేత, ద్వాపరం, కలి అని వాటి పేర్లు. ఈ నాలుగు యుగాలు ఒకదాని తరువాత ఒకటి మళ్ళీ పునరావృతమౌతూ ఉంటాయి. నాలుగు యుగాలను కలిపి మహాయుగం అంటారు. కృతయుగానికి 1728000 మానవ సౌర సంవత్సరాలు, త్రేతాయుగానికి 1296000, ద్వాపరానికి 864000, కలియుగానికి 432000 సౌర సంవత్సరాలు ఉంటాయి. ఒక మహాయుగానికి 4320000 సంవత్సరాలు. కృతయుగంలో ధర్మం నాలుగు పాదాలుగా, త్రేతలో మూడు పాదాలుగా, ద్వాపరంలో రెండు పాదాలుగా, కలిలో ఒక పాదంగా, నడుస్తుంటుంది. సృష్టి ఆదినుండి కృతయుగంతో మొదలై యుగాలు నడుస్తూ ఉంటాయి. కొన్ని మహాయుగాలు ఒక మన్వంతరం, కొన్ని మన్వంతరాలు కలిసి బ్రహ్మాకు ఒక పగలు, అన్నే మన్వంతరాలతో బ్రహ్మాకు ఒక రాత్రి ఔతాయి. బ్రహ్మ పగలు పూర్తి కాగానే ప్రళయం. రాత్రి పూర్తి కాగానే పునఃసృష్టి. ఇలా బ్రహ్మాకు నూరు ఏళ్ళు పూర్తి ఐతే, మరొక బ్రహ్మ ఆ స్థానానికి వస్తాడు. పురాణసంప్రదాయం ప్రకారం, రాబోయే బ్రహ్మ మన రామాయణంలోని హనుమంతుడే.
302.	కల్పం 1	దివ్య వృక్షం	(కల్పం అంటే ఒక దేవతావృక్షానికీ, ఒక కాలపరిమాణానికీ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>పేరు. గమనించాలి.) స్వర్గంలో ఉండే దివ్యవృక్షాలలో కల్పం ఒకటి. దీనిని సాధారణంగా కల్పవృక్షం అంటూ ఉంటారు. కల్పం అంటే, 'కోరిక' అని అర్థం. కోరుకొన్నదాన్ని ఇచ్చేది గాబట్టి కల్పవృక్షం ఐంది. కల్పము, సంతానము, హరిచందనము, పారిజాతము, మందారము అని ఐదు దివ్యవృక్షాలు.</p>
303.	కల్పం 2	ఒక కాల వ్యవధి	<p>(కల్పం అంటే ఒక దేవతావృక్షానికీ, ఒక కాలపరిమాణానికీ పేరు. గమనించాలి.) మన సంప్రదాయం ప్రకారం కాలాన్ని కొలిచే ప్రమాణాలలో అతి పెద్ద ప్రమాణం కల్పం. కృతం, త్రేత, ద్వాపరం, కలి అని నాలుగు యుగాలు ఒకదాని తరువాత ఒకటి తిరిగి తిరిగి నడుస్తూ ఉంటాయి. ఈ నాలుగు యుగాల కాలప్రమాణాలు వరుసగా - 1728000, 1296000, 864000, 432000 సౌర సంవత్సరాలు. నాలుగు యుగాలూ కలిస్తే ఒక మహాయుగం, అంటే 4320000 సంవత్సరాలు. . 72 మహాయుగాలు కలిస్తే ఒక మన్వంతరం, అంటే, ఒక మనువు పరిపాలనాకాలం. 14 మన్వంతరాలు పూర్తి ఐతే బ్రహ్మాకు ఒక పగటి కాలం పూర్తి ఐనట్లు. అదే కల్పం. బ్రహ్మ పగలు పూర్తి కాగానే ప్రళయం వస్తుంది. ఇక అంతా జలమయమే. బ్రహ్మ పగటితో సమానమైన కాలమే బ్రహ్మాకు ఒక రాత్రి కూడ. బ్రహ్మ రాత్రి పూర్తి కాగానే మరల పునఃసృష్టి. అలా బ్రహ్మాకు నూరు సంవత్సరాలు నిండితే, మరిఒక బ్రహ్మ ఆ పదంలోకి వస్తాడు. మనకు కాబోయే బ్రహ్మ హనుమంతుడే.</p>
304.	కల్మాషపాదుడు (ప్రవృద్ధుడు/ సౌదాసుడు / మిత్రసహుడు/ వీరసహుడు)	రాముడి పూర్వుడు	<p>కల్మాషపాదుడు రాముడి పూర్వులలోఒకడు. ఈయన రఘువుకు కొడుకు, శంఖణుడికి తండ్రి. కల్మాషపాదుడి మొదటి పేరు ప్రవృద్ధుడు. ఈయననే సౌదాసుడు, మిత్రసహుడు, వీరసహుడు అనికూడ అంటారు. ఈయన భార్య మదయంతి గొప్ప పతివ్రత. సీత రావణుడితో, తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాననని చెప్పతూ, ప్రసిద్ధులైన కొన్ని జంటలను పేర్కొంటూ సౌదాసుణ్ణి మదయంతిని కూడ చెప్పింది. లవణుణ్ణి చంపటానికి మధుపురం పోతూ మార్గమధ్యంలో శత్రుఘ్నుడు వాల్మీకి ఆశ్రమంలో ఆగినప్పుడు, వాల్మీకి శత్రుఘ్నుడికి ఈ కల్మాషపాదుడి కథను చెప్పాడు. (ఐతే, ఇక్కడి వాల్మీకి కథనం ప్రకారం, ఈ వీరసహుడి లేదా కల్మాషపాదుడి తండ్రి సుదాసుడు. కాని, బాలకాండలోను, అయోధ్యాకాండలోను, కల్మాషపాదుడి తండ్రి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పేరు రఘువు అని ఉన్నది. కాబట్టి రఘువుకే సుదాసుడు అనే మారుపేరు ఉన్నదేమో! కాని, భాగవతం ప్రకారం, సౌదాసుడికి ఐదారు తరాల తరువాత వాడు రఘువు. ఈ రఘువు మరొక రఘువేమో! పండితులు నిర్ణయించాలి.) ఒక రాక్షసుడు పన్నిన పన్నాగం వల్ల వసిష్ఠుడు ఇతణ్ణి పన్నెండేళ్ళపాటు నరభక్షకుడిగా ఉండిపోమ్మని శపించాడు. దానికి కోపగించిన సౌదాసుడు తాను కూడ వసిష్ఠుణ్ణి శపించడానికి మంత్రజలం చేతిలోకి తీసుకొన్నాడు. కాని, ఆయన రాణి మదయంతి ఆయనను వారించింది. దానితో, సౌదాసుడు ఆ మంత్రజలాన్ని తన పాదాలమీదనే చల్లుకొన్నాడు. ఆ మంత్రజలాల శక్తికి అతడి పాదాలు కమిలిపోయాయి. అప్పటినుండి సౌదాసుడికి కల్మాషపాదుడు అని పేరు వచ్చింది.
305.	కల్మాషి	కామధేనువు	రామాయణంలో ఒకచోట కామధేనువును కల్మాషి అనే పదంతో చెప్పారు. రావణుడి పుష్పకవిమానం, కామధేనువైన కల్మాషి లాగా ఏది కావాలంటే దానిని ఇస్తుందని చెప్పే సందర్భంలో, పుష్పకాన్ని కల్మాషితో పోల్చారు. అలాగే, వసిష్ఠుడి హోమధేనువును శబల అని పేర్కొన్నారు. సాధారణమైన వాడుకలో కల్మాషి అన్నా శబల అన్నా మచ్చల ఆవు అనే అర్థం.
306.	కళింగం 1	దేశం	(కళింగం అనే పేరుతో ఒక నగరం, ఒక దేశం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు కళింగం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు కళింగరాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఇది మన తెలుగువాళ్ళ నేలకు పొరుగుననే ఉన్న రాజ్యం.
307.	కళింగం 2	పట్టణం	(కళింగం అనే పేరుతో ఒక నగరం, ఒక దేశం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు కళింగం. ఈ పట్టణం గోమతీనదీ తీరాన ఉన్నది. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ నగరాన్ని దాటారు. వంగరాజ్యం పక్కన ఉన్న కళింగం అనే రాజ్యం వేరు, కళింగం అనే ఈ పట్టణం వేరు, గమనించండి.
308.	కవచం	మైమరువు	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన యుద్ధసాధనాలలో కవచం ఒకటి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>యుద్ధంలో ప్రత్యర్థుల ఆయుధాల దెబ్బలబారిననుండి శరీరాన్ని కాచుకోవటానికి వీరులు తమ శరీరం చుట్టు బిగించుకొనే లోహపు చట్రానికి కవచం అని పేరు. బాణాలు, బల్లెములు, కత్తులు మొదలైన ఆయుధాల తాకిడినుండి శరీరాన్ని కవచం రక్షిస్తుంది. శత్రువును దెబ్బతీయాలంటే ముందు అతడి కవచాన్ని బద్దలు చేయటం ఒక ఉపాయం. దానితో అతడికి ఆయుధాల దెబ్బలు తగిలి బలహీనుడౌతాడు. రామాయణంలో, రావణుడి కొడుకు అతికాయుడికి బ్రహ్మ ఒక దివ్యకవచం ఇచ్చాడు. దానిని ధరించటం వల్ల అతడిని బ్రహ్మాస్త్రం తప్ప ఏ ఇతరాయుధాలు దెబ్బ తీయలేవు. భారతంలో కర్ణుడికి ఉన్న సహజకవచం, దాని గురించి నడిచిన వివరాలు, సుప్రసిద్ధం.</p>
309.	కవచుడు	ముని	<p>అభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు కవచుడు. ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్గ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాడు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి కవచుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .</p>
310.	కశ్యపుడు 1 (అరిష్టనేమి)	ప్రజాపతి	<p>(కశ్యపుడు అనే పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, సప్తర్షులలో ఒకరు, ఒక ముని, ఉన్నారు. గమనించాలి.) కశ్యపుడు ఒక ప్రజాపతి. జటాయువు తన వంశాన్ని గురించి, పూర్వుల గురించి, రాముడికి చెబుతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో కశ్యపుడు ఒకడు. కశ్యపుడికి అరిష్టనేమి అనే పేరు కూడ ఉన్నది. ఈ అరిష్టనేమికి కూతురు, గరుత్మాంతుడికి చెల్లెలు ఐన సుమతి, సగరుడి రెండవ భార్య, 60 000 మంది కొడుకుల తల్లి.</p>
311.	కశ్యపుడు 2	సప్తర్షులలో ఒకడు	<p>(కశ్యపుడు అనే పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, సప్తర్షులలో ఒకరు, ఒక ముని, ఉన్నారు. గమనించాలి.) సప్తర్షులు (సప్త=ఏడు) అనే పేరుతో ప్రసిద్ధులైన ఏడుగురు ఋషులలో కశ్యపుడు ఒకడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, అత్రి, భరద్వాజ, కశ్యప, జమదగ్ని, గౌతముడు అనే వాళ్ళు సప్తర్షులు. ఈ సప్తర్షులు ఒక్కొక్క మన్వంతరానికి మారిపోతూ ఉంటారని మన పురాణాలు చెపుతున్నాయి. పట్టాభిషేకం తరువాత రాముణ్ణి చూడటానికి సప్తర్షులు కూడ వచ్చారు. సప్తర్షులు ఆకాశంలో ఒక గుంపుచుక్కలుగా మనకు కనబడుతూ ఉంటారు. నాలుగు చుక్కలు ఒక చతురస్రంగా, పక్కన మూడు చుక్కలు త్రిభుజంగా ఈ కూటమి కనబడుతుంటుంది. ఆధునిక ఖగోళశాస్త్రం ప్రకారం ఈ సప్తర్షి మండలానికి 'బిగ్ డిప్పర్' , 'గ్రేట్ బేర్', 'ఉర్సా మేజర్' అని పేర్లు.
312.	కశ్యపుడు 3	ముని	(కశ్యపుడు అనే పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, సప్తర్షులలో ఒకరు, ఒక ముని, ఉన్నారు. గమనించాలి) కశ్యపుడు ఒక ముని. రాముడి కొలువులో వసిష్ఠుడితోపాటు ఉండే వాళ్ళలో కశ్యపుడు ఒకడు.
313.	కహోళుడు (ఏకపాదుడు)	ముని	కహోళుడు (ఈయనకు ఏకపాదుడు అని కూడా పేరు) ఒక ముని. అష్టావక్రుడు ఈయన కొడుకు. అష్టావక్రుడి శైశవంలో, ఏకపాదుడు ఒకసారి జనకరాజు ఆస్థానంలో విద్యావాదంలో పాల్గొని, అక్కడ ఉన్న వంది అనే విద్వాంసుడి చేతిలో ఓడిపోయాడు. ముందుగా పెట్టుకొన్న వాదనియమాల ప్రకారం, వంది కహోళుణ్ణి ఒక నీటి గదిలో బంధించాడు. అష్టావక్రుడు పెద్దవాడైన తరువాత, ఆ విషయం తెలుసుకొని, వెళ్ళి , వందిని ఓడించి, తన తండ్రిని విడిపించుకొని తెచ్చాడు. రాముడు రావణుణ్ణి చంపిన తరువాత, దేవతలతోపాటు దశరథుడు కూడ రాముణ్ణి ఆశీర్వదిస్తూ, తండ్రికి సంతోషం కలిగించడంలో రాముడు అష్టావక్రుడికి సాటి అని మెచ్చుకొన్నాడు.
314.	కాంచనుడు	పురోహితుడు	కాంచనుడు, మధురానగరంలో శత్రుఘ్నుడి పురోహితుడు. మహాప్రస్థానానికి సిద్ధమైన రాముడిదగ్గరకు తానుకూడా వెళ్ళబోయేముందు శత్రుఘ్నుడు, ఈ కాంచనుడనే పురోహితుణ్ణి, ఇంకా మిగిలిన ముఖ్యులను పిలిచి వాళ్ళకు తన ప్రయాణం సంగతి వెల్లడించాడు.
315.	కాండం	రామాయణం లోని భాగాల	రామాయణంలోని భాగాలను కాండాలు/కాండలు అంటారు. రామాయణంలో ఏడు కాండాలు/కాండలు ఉన్నాయి. బాలకాండం, అయోధ్యాకాండం, ఆరణ్యకాండం/అరణ్యకాండం, కిష్కింధాకాండం, సుందరకాండం, యుద్ధకాండం, ఉత్తరకాండం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		పేరు	అనేవి ఆ ఏడు కాండల పేర్లు. ఉత్తరకాండం వాల్మీకి రచనే కాదని కొందరూ, వాల్మీకి రచనేకాని కొన్ని ప్రక్షిప్తాలు ఉన్నాయని కొందరూ, అంటారు. భారతంలోని భాగాలను పర్వాలని, భాగవతంలోని భాగాలను స్కంధాలని, అంటారు. కొన్ని గ్రంథాలు అధ్యాయాలుగా, కొన్ని పటలాలుగా, కొన్ని మండలాలుగా, కొన్ని ప్రకరణాలగా, కొన్ని అధికరణాలగా, ఇలా రకరకాలగా విభజించబడి ఉంటాయి. రామాయణంలో ప్రతి కాండమూ తిరిగి కొన్ని సర్గములుగా విభక్తమై ఉంటుంది. ఒక్కొక్క సర్గలో కొన్ని శ్లోకాలు ఉంటాయి. ఈశ్లోకాల సంఖ్యకు ఇంత అంటూ నియమం ఏమీ లేదు. పాఠసంప్రదాయాన్ని బట్టి సర్గల సంఖ్యలోను, శ్లోకాల సంఖ్యలోను, తేడాలు ఉన్నప్పటికీ, దక్షిణసంప్రదాయపాఠాన్ని బట్టి, రామాయణంలోని కాండల, సర్గాల, శ్లోకాల, సంఖ్య ఇలా ఉంటుంది. బాల లేదా ఆది (77 / 2276), అయోధ్యా (119 / 4279), అరణ్య (75 / 2479), కిష్కింధా (67/ 2486), సుందర (68/ 2832), యుద్ధ (131/ 5798), ఉత్తర (111/ 3543) . అన్ని కాండలు, సర్గాలు, శ్లోకాలు - 7/ 648/ 23693)
316.	కాంపిల్యం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు కాంపిల్యం. బ్రహ్మాదత్తుడు అనేరాజు ఈ నగరాన్ని పాలించాడు. కుశనాభుడి నూరుగురు కుమార్తెలను వివాహమాడి, వాళ్లకు అంతకుముందు కొంతకాలంగా ఉన్న గూని మూపులను సరిచేసినది ఈ బ్రహ్మాదత్తుడే. ఈ రాజు చరిత్రను విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు. ఇంతకూ ఆ నూరుగురు రాజకుమార్తెలూ విశ్వామిత్రుడికి స్వయాన మేనత్తలే.
317.	కాంభోజం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు కాంభోజం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పతూ సుగ్రీవుడు ఈ కాంభోజ దేశాన్ని పేర్కొన్నాడు. సింధు, బాహ్లిక, ఆరట్ట దేశాలలాగే, కాంభోజం కూడ మేలుజాతి గుఱ్ఱాలకు ప్రసిద్ధి.
318.	కాంభోజులు	ఒక తెగ ష్టేచ్ఛులు	విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి హోమధేనువైన శబలను బలవంతంగా లాగుకొనిపోవటానికి ప్రయత్నించినప్పుడు, ఆ ఆవు విశ్వామిత్రుడి సైన్యాన్ని నాశనం చేయటానికి సృష్టించిన ష్టేచ్ఛ జాతులలో కాంభోజులు ఒక తెగ.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
319.	కాకం	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో కాకం ఒకటి. వాయసం అన్నా, ధ్యాంక్షం అన్నా, ధ్యాంక్షం అన్నా, చిరజీవి అన్నా, బలిభుక్కు అన్నా ఇదే. రామాయణంలో బలిభోజనం అనికూడ వాడారు. దీనిని తెలుగులో కాకి అంటారు. ఒక సందర్భంలో రావణుడి రాకను చూసి బెదిరిన దేవతలు ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క పక్షిరూపమో జంతువు రూపమో తాల్పి పారిపోయారు. యముడు కాకిరూపంలో పారిపోయాడు. కాకిరూపం తనకు చేసిన మేలుకు ప్రతిఫలంగా, కాకులు చాలకాలం బతుకుతాయని, అవి పిండాలు తింటే పితృదేవతలకు తృప్తి కలుగుతుందని, యముడు వరమిచ్చాడట. సీతారాముల వనవాసకాలంలో ఒక కాకి సీతను గాయపరచి, రాముడి బ్రహ్మాస్త్రం దెబ్బ తిని, ఒక కంటిని పోగొట్టుకొన్నది. ఐతే, ఈ కాకి సాధారణమైన కాకి కాదు. ఇంద్రుడి కొడుకు ఆ రూపంలో వచ్చాడట.
320.	కాకతాళీయం	నుడికారం	కాకం అంటే కాకి. తాళం అంటే తాటి చెట్టు. కాకికీ తాటి చెట్టుకూ సంబంధించింది కాకతాళీయం. ఒకడు తాటిచెట్టుకిందికి చేరిన సమయంలోనే ఒక కాకి ఆ చెట్టు కాయ మీద వాలటం, ఆ బరువుకు అది రాలి వాడి నెత్తి మీద పడటం, జరిగిపోయాయి. ఇందులో ఎవరూ ఏదీ ముందుగా అనుకోలేదు, కోరుకోలేదు. అంతా యాదృచ్ఛికంగా జరిగింది. అలా జరగటాన్నే కాకతాళీయంగా జరగటం అంటారు. రాముడి మీదికి పోవటానికి తనను బలవంతపెడుతున్న రావణుడితో మారీచుడు ఇలా అన్నాడు. “నేను రాముడి చేతిలో చావటం కాకతాళీయం కావచ్చేమోకాని, నీవు మాత్రం నీ నాకనాన్ని నీ వాళ్ళ నాకనాన్ని చేజేతుల కొనితెచ్చుకుంటున్నావు.” మన సంభాషణలో కూడ, “ఏదో కాకతాళీయంగా ఇద్దరం ఒకేసారి ఇక్కడకు వచ్చాం.” అని అంటూ ఉంటారు. భర్తహరి నీతి శతకంలో ఉన్న “ఖర్వాటో దివసేశ్వరస్య కిరణైః ...” అనే శ్లోకం ఈ కాకతాళీయాన్ని పురస్కరించుకొని చెప్పిందే.
321.	కాకుత్స్థుడు (కాకుత్స్థుడు అని వ్రాయగూడదు.	కకుత్స్థుడి వంశంలోని వాడు	“కాకుత్స్థుడు” అంటే ‘కకుత్స్థుడి వంశంలో పుట్టిన వాడు’ అని అర్థం. (ఈ కకుత్స్థుడు అన్నది గూడ అతడి మొదటి పేరు గాదు. ఒకసారి ఎడ్డు రూపం ధరించిన ఇంద్రుడి మూపు మీద ఎక్కి కొందరు రాక్షసులను సంహరించినందున ఆ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	అది తప్ప.)		రాజుకు కకుత్స్థుడు అనే పేరు వచ్చింది. కకుద్ అంటే ఎద్దు మూపురం, స్థః అంటే 'ఉన్నవాడు' . ఆ కకుత్స్థుడి వంశంలో పుట్టిన ఎవరినైనా కకుత్స్థుడు అని అనవచ్చు. సందర్భాన్ని బట్టి దశరథుణ్ణి గురించి చెప్పటానికి రామాయణంలో ఒక చోట ఈ మాటను వాడి ఉన్నప్పటికీ, ఈ కకుత్స్థుడు అనే ఈ మాట సాధారణంగా, దాశరథి రాఘవుడు లాంటి మాటలలాగా, రాముడు అనే అర్థాన్నే ఇస్తుంది.
322.	కాత్యాయనుడు	దశరథుడి పురోహితుడు	కాత్యాయనుడు దశరథుడి పురోహితులలో ఒకడు. వసిష్ఠుడు, వామదేవుడు, జాబాలి, కాత్యాయనుడు, సుయజ్ఞుడు, గౌతముడు, విజయుడు, కాశ్యపుడు కలిసి రాముడి పట్టాభిషేకాన్ని నిర్వహించారు. ఒక బ్రాహ్మణబాలుడి అకాలమరణానికి కారణం విషయమై చర్చిస్తూ రాముడు కాశ్యపుణ్ణి కూడ సంప్రదించాడు. చివరలో రాముడి యాగశాలలో సేత రాముడి ఎదుట ప్రమాణం చేసి భూమిలోనికి ప్రవేశించిన సమయంలో మిగిలిన మునులతోపాటు అక్కడ కాత్యాయనుడు కూడ ఉన్నాడు.
323.	కాద్రవేయులు	నాగులు	కాద్రవేయులు అంటే ' కద్రువ కొడుకులు' అని అర్థం. (రామాయణం ప్రకారం) కశ్యపుడికి క్రోధవశకు కూతురైన కద్రుకకు కలిగిన సంతానమే నాగులు లేదా పాములు. వీళ్ళలో చాలా రకాలు ఉంటారు. నాగాస్త్రంతో ఇంద్రజిత్తు రామలక్ష్మణులను బంధించినప్పుడు ఆ నాగరూపపాశాలలో ఉన్నది ఈ కాద్రవేయనాగులే. వాళ్ళిద్దరినీ ఆ కట్లనుండి విడిపించటానికి గరుత్మంతుడు రాగా, అతణ్ణి చూడటంతోటే ఆ పాములన్నీ పారిపోయాయి.
324.	కాపాలం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో కాపాలం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఇది కూడ ఒకటి. కాపాలము, కంకణము, ముసలము, కంకాళము అనే అస్త్రాలను రాక్షసులు ఉపయోగిస్తారని విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు ఈ కాపాలాస్త్రాన్ని వసిష్ఠుడి మీద వేసాడుగాని, అన్ని అస్త్రాలలాగే ఇదీ వ్యర్థమైపోయింది.
325.	కామరుచి	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన ' సత్యాస్త్రం ' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు కామరుచి.
326.	కామరూపుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			'మౌసలం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు కామరూపుడు
327.	కామశైలం (చూ: అవ్యక్షం, మానసం2)	కొండ	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో, మానసం అనే కొండకు ఉన్న మరొక పేరు కామశైలం. దీనినే అవ్యక్షం అని కూడ అన్నారు. ఇది హిమాలయాలలో, క్రౌంచపర్వతాన్ని దాటిన తరువాత ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి ఉత్తర దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ కామశైలాన్ని పేర్కొన్నాడు. సుగ్రీవుడు దీనిని అవ్యక్షం (=చెట్లు లేనిది) అని, విహగాలయం (=పక్షుల నివాసం) అని, కామశైలం (=కోరికలను తీర్చేది) అని కూడ అన్నాడు. (కాని, గమనించవలసినది ఏమిటంటే, ఇక్కడ సందర్భాన్ని పట్టి చూస్తే - అవ్యక్షం, కామశైలం, మానసం అనే మూడు వేరు వేరు పర్వతాలను గురించి చెప్పినట్లు అనిపిస్తున్నది. ఒక ప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యాత అలానే గ్రహించాడు కూడ.)
328.	కామాశ్రమం (అంగవిషయం)	ఆశ్రమం	అంగవిషయానికే కామాశ్రమం అని కూడా పేరు. శివుడు తన కంటిమంటలో మన్మథుడిని కాల్చివేసిన స్థలమే అంగవిషయం. ఈ స్థలం గురించి విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
329.	కాముడు	మన్మథుడు	కాముడు అన్నది మన్మథుడికి మరొక పేరు. 'కామః' అంటే 'కోరిక' అని అర్థం.
330.	కారండం / కారండవం	నీటి పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి పక్షులలో కారండం ఒకటి. కారండవం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనికి కన్నెలేడిపిట్ట అని పేరు.
331.	కారండవం / కారండం	నీటి పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి పక్షులలో కారండవం ఒకటి. కారండం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనికి కన్నెలేడిపిట్ట అని పేరు.
332.	కార్తవీర్యుడు (అర్జునుడు 1)	రాజు	అర్జునుడు హేహయ (హైహయ అని కూడా అనవచ్చు) వంశీయుడైన రాజు. అతడి రాజధాని మాహిష్మతి. తండ్రి పేరు కృతవీర్యుడు గాబట్టి అర్జునుణ్ణి కార్తవీర్యుడు (=కృతవీరుడి కొడుకు) అని కూడ అంటారు. అర్జునుడికి వెయ్యి చేతులు ఉన్నాయి. అతడు దత్తాత్రేయుడి భక్తుడు, మహాబలపరాక్రమశాలి కూడ. రావణుడు తన శక్తికి ఎదురు లేదని మిడిసిపడుతూ కనబడ్డ ప్రతివాణ్ణి యుద్ధానికి ఆహ్వానిస్తూ తిరిగే కాలంలో, ఒకసారి అర్జునుణ్ణి ఓడించుదామని మాహిష్మతికి వెళ్ళాడు. అర్జునుడు అప్పుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>నగరంలో లేడని, నర్మదానదిలో తన రాణులతో కలిసి ఈతలాడుతున్నాడని, అతని మంత్రులు రావణుడికి చెప్పారు. ఐతే అక్కడే యుద్ధం చేస్తానని రావణుడు నర్మద దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఇంతలో అతనికి శివపూజకు వేళ కావడంతో, ఆ నది ఒడ్డుననే తన శివపూజను మొదలుపెట్టాడు. పూజ మధ్యలో, ఉన్నట్టుండి నర్మద వెనక్కు పొర్లి పారింది. దానితో రావణుడి పూజాసామగ్రి మొత్తం కొట్టుకొని పోయింది. ఆ విపరీత సంఘటనకు కారణమేంటో చూడుమని రావణుడు తన అనుచరులను పంపాడు. వాళ్ళు వెళ్ళి చూసి వచ్చి, దిగువన ఎవడో తన వెయ్యి చేతులతో నర్మదాప్రవాహాన్ని అడ్డగించి ఉన్నాడని, అందుకని నది వెనక్కు మరలబడిందని చెప్పారు. అతడే అర్జునుడని గ్రహించి రావణుడు అర్జునుడు ఉన్న చోటికి వెళ్ళి అతణ్ణి యుద్ధానికి ఆహ్వానించాడు. కొంత యుద్ధం జరిగిన తరువాత అర్జునుడు రావణుణ్ణి చితకగొట్టి కట్టేసి లాక్కుని పోయి మాహిష్మతిలో చెరలో పడేసాడు. రావణుడి తాత పులస్తుడికి ఆ సంగతి తెలిసి అర్జునుడి దగ్గరకు వెళ్ళి రావణుణ్ణి వదిలెయ్యమన్నాడు. ఆయన మీది గౌరవంతో అర్జునుడు మారు మాటాడకుండా రావణుణ్ణి వదిలిపెట్టాడు.</p>
333.	కార్తికం	నెల	<p>కార్తికం అనేది సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో ఎనిమిదవ నెల పేరు. దీనిని కార్తికం అంటూ ఉంటారుగాని, అది తప్పు. ఈ నెలలో పౌర్ణమినాడు చంద్రుడు కృత్తికానక్షత్రంతో కలిసి ఉంటాడు. కార్తికమాసపు వెన్నెల ఎంతో ఆహ్లాదకరంగా ఉంటుంది. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యేష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ ప్రోష్ఠ పదం, ఆశ్వయుక్కు/ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం / మార్గశీర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గునం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టి, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కట్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
334.	కార్తికేయుడు (కుమారుడు)	కుమార స్వామి	కార్తికేయుడు అనేది కుమారస్వామికి మరొక పేరు. ఆయన పుట్టినప్పుడు ఆరుగురు కృత్తికామాతలు ఆయనకు పాలు ఇచ్చారు. అందువలన కుమారస్వామిని కృత్తికలకు కూడ కొడుకుగా భావిస్తారు. కృత్తికల కొడుకు గాబట్టి కుమారుడికి కార్తికేయుడు (=కృత్తికలకు కొడుకు) అన్న పేరు వచ్చింది.
335.	కార్దమి (ఇలుడు) (కార్దమి: అని సంస్కృతమూలం.)	రాజు	ఇలుడు కర్దముడు అనే ప్రజాపతికి కొడుకు. కర్దముడి కొడుకు గాబట్టి కార్దమి అని కూడ ఇలుడికి పేరు. ఇలుడు బాహ్లికదేశపు రాజు. పురుషజీవులు ఎవరూ ప్రవేశించరాదని శివుడు ఆంక్ష పెట్టిన చోటికి పొరపాటున ఒకసారి వెళ్ళిన ఇలుడు, అతని పరివారం, అంతా స్త్రీలుగా మారిపోయారు. ఇలుడు కాస్తా ఇల ఐపోయింది. ఆ స్త్రీ రూపంలో ఉన్న ఇలను బుధుడు అనే చంద్రవంశపురాజు వివాహమాడాడు. వాళ్ళకు పురూరవుడు అనే ఒక కొడుకు కలిగాడు. బుధుడు, కొంతమంది మహర్షులను ప్రార్థించి వాళ్ళసాయంతో ఇలుడి చేత శివస్త్రీతిగా అశ్వమేధం చేయించి, పోయిన అతడి పురుషరూపాన్ని మళ్ళీ తెప్పించాడు. అప్పుడు ఇలుడు తన బాహ్లిక రాజ్యాన్ని తన కొడుకైన శశిబిందుడికి ఇచ్చేసి, తనకు కొత్తగా ప్రతిష్ఠానం అనే నగరాన్ని నిర్మించుకొని అక్కడి నుండి రాజ్యం చేసాడు. అశ్వమేధ ప్రభావాన్ని గురించి లక్ష్మణుడికి చెప్పతూ రాముడు ఇలుడి చరిత్రను చెప్పాడు.
336.	కార్దమేయుడు	రాజు	ఇలుడు కర్దముడు అనే ప్రజాపతికి కొడుకు. కర్దముడి కొడుకు గాబట్టి కార్దమి అని, కార్దమేయుడు అని కూడ ఇలుడికి పేరు. ఇలుడు బాహ్లికదేశపు రాజు. పురుషజీవులు ఎవరూ ప్రవేశించరాదని శివుడు ఆంక్ష పెట్టిన చోటికి పొరపాటున ఒకసారి వెళ్ళిన ఇలుడు, అతని పరివారం, అంతా స్త్రీలుగా మారిపోయారు. ఇలుడు కాస్తా ఇల ఐపోయింది. ఆ స్త్రీ రూపంలో ఉన్న ఇలను బుధుడు అనే చంద్రవంశపురాజు వివాహమాడాడు. వాళ్ళకు పురూరవుడు అనే ఒక కొడుకు కలిగాడు. బుధుడు, కొంతమంది మహర్షులను ప్రార్థించి వాళ్ళసాయంతో ఇలుడి చేత శివస్త్రీతిగా అశ్వమేధం చేయించి, పోయిన అతడి పురుషరూపాన్ని మళ్ళీ తెప్పించాడు. అప్పుడు ఇలుడు తన బాహ్లిక రాజ్యాన్ని తన కొడుకైన శశిబిందుడికి ఇచ్చేసి, తనకు కొత్తగా ప్రతిష్ఠానం అనే నగరాన్ని నిర్మించుకొని అక్కడి నుండి రాజ్యం చేసాడు. అశ్వమేధ ప్రభావాన్ని గురించి లక్ష్మణుడికి చెప్పతూ రాముడు ఇలుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చరిత్రను చెప్పాడు.
337.	కాలంచరం (కొలంచరం)	ఊరు (మరం)	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక గ్రామం పేరు కాలంచరం. కొలంచరం అని కూడా పాఠం ఉంది. ఈ గ్రామం ఒక మఠానికో లేక పీఠానికో నెలవు. ఒకసారి ఒక కుక్క రాముడికోలువులోనికి వచ్చి, సర్వార్థసిద్ధుడు అనే బ్రాహ్మణభిక్షువు తనను అకారణంగా కొట్టాడని, అందుకని అతడికి తగిన శిక్ష విధించుమని, రాముణ్ణి కోరింది. రాముడు ఆ భిక్షువును సభలోనికి పిలిపించి అడిగితే ఆ బ్రాహ్మణుడు తన తప్పును ఒప్పుకొన్నాడు. అప్పుడు ఆ భిక్షువుకు శిక్షగా , అతణ్ణి కాలంచరం అనే చోట మఠానికి అధిపతిగా నియమించుమని ఆ కుక్క రాముడితో చెప్పింది. అలా ఎందుకు చేయాలి అని అడిగితే, మఠాధిపతులు ఏదో ఒకరకంగా పరధనాన్ని దుర్వినియోగపరుస్తారని, అందువలన వాళ్ళు అవీచి అనే నరకానికి పోక తప్పదని, అదే ఆ భిక్షువుకు నిజమైన శిక్ష బెతుందని, ఆ కుక్క వివరించింది. (ఈ కథ ఉన్న సర్గలు ప్రక్షిప్తాలు కావచ్చు. అందుకే అధికపాఠంగా చూపిస్తారు.)
338.	కాలకార్ముకుడు	రాక్షసుడు	కాలకార్ముకుడు ఒక రాక్షసుడు. సుమాలికి కేతుమతికి పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో కాలకార్ముకుడు ఒకడు. తన సోదరులందరిలాగే ఇతడు కూడ రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో ఒకడిగా ఉన్న కాలకార్ముకుడు , రాముడితో అక్కడ జరిగిన యుద్ధంలో రాముడి చేతిలో మరణించాడు.
339.	కాలకుడు	రాక్షసుడు	కాలకుడు ఒక రాక్షసుడు. కశ్యపప్రజాపతికి, ఆయన భార్యలలో ఒకతె ఐన కాళికకు పుట్టాడు.
340.	కాలకూటం	విషం	కాలకూటం అనేది ఒక బలవంతమైన విషం. దానిని తిన్నవాడు చావవలసిందే. మన సాధారణ సంభాషణలలో ఏదైనా చేదు వస్తువును గురించి చెప్పేటప్పుడు "అబ్బా! కాలకూటవిషం!" అని అంటాం.
341.	కాలకేతువు	రాక్షసుడు	కాలకేతువు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి రథసారథి. రాముడితో యుద్ధం జరుగుతూ ఉన్నప్పుడు ఒకసారి రావణుడు అలసి దెబ్బతిని మూర్ఛ పోయాడు. అప్పుడు రావణుణ్ణి కాపాడడానికి కాలకేతువు రథాన్ని యుద్ధరంగం నుంచి తప్పించాడు. తెప్పరిల్లిన రావణుడు తన సారథి చేసిన పిరికి పని వల్ల తన పరువు పోయిందని ముందు మండిపడ్డా,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సారథిగా రథికుణ్ణి రక్షించవలసిన బాధ్యత తనది గనుక అలా చేయవలసి వచ్చిందని కాలకేతువు విన్నవించగా శాంతించి, అతడి కర్తవ్యనిష్ఠను మెచ్చుకొంటూ తన చేతి కంకణాన్ని బహుమతిగా ఇచ్చాడు.
342.	కాలకేయులు	రాక్షసులు	కాలకేయులు దైత్యులలో ఒక బలమైన గణం. సముద్రగర్భంలో ఉన్న అశ్మనగరం వాళ్ళ నివాస స్థానం. ఒకసారి రావణుడు వాళ్ళమీదికి యుద్ధానికి వెళ్ళాడు. ఈ యుద్ధంలోనే పౌరబాటున అతడు తన చెల్లెలు శూర్పణఖ భర్త విద్యుజ్జిహ్వాణ్ణి చంపాడు. తరువాత శూర్పణఖ వచ్చి లబలబలాడితే, జనస్థానంలో తన ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి రక్షణలో ఆ ప్రాంతమంతటా స్వేచ్ఛగా తిరుగుమని ఆమెను ఖరుడి వెంట అక్కడికి పంపించాడు.
343.	కాలచక్రం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ఒకటి కాలచక్రం. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఇది ఒకటి. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ఈ కాలచక్రాన్ని ప్రయోగించాడుగాని, అది ఇతరాస్త్రాలలాగే వమ్మైపోయింది.
344.	కాలదండము	యముడి ఆయుధం	కాలదండం అన్నది యముడి ఆయుధం. ఎవరిమీద దానిని ప్రయోగిస్తే వాళ్ళకు చావు తప్పదు. ఈ కాలదండం పురుషరూపంలో యముణ్ణి అనుసరించి ఉంటుంది. రావణుడు యమలోకం మీదికి దండు వెళ్ళి యముడితో యుద్ధం చేస్తున్నప్పుడు యముడు ఈ కాలదండాన్ని ప్రయోగించబోతూ ఉండగా బ్రహ్మ వచ్చి వారించాడు.
345.	కాలనేమి (కాలనేమీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	రాక్షసుడు	కాలనేమి ఒక ప్రాచీన రాక్షసుడు. దేవతలను రక్షించడానికని రాక్షసులను వధీస్తానని విష్ణువు దేవతలకు అభయమిచ్చిన సంగతి తెలిసి, మాల్యవంతుడు తన తమ్ముళ్ళైన మాలి సుమాలులతో ఆ విషయమై చర్చిస్తూ, అంతకు ముందు విష్ణువు చేతిలో చాల మంది రాక్షసులు చచ్చిన సంగతి ప్రస్తావించాడు. మాల్యవంతుడు ఆ సందర్భంలో, హిరణ్యకశిపుడు, సంహ్రాదుడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హార్దిక్కుడు, శుంభుడు, నిశుంభకుడు అనే రాక్షసులను పేర్కొన్నాడు.
346.	కాలపాశం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ఒకటి కాలపాశం. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఇది ఒకటి. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ఈ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కాలపాశాన్ని ప్రయోగించాడుగాని, ఇతరాస్త్రాలలాగే ఇదీ వమ్మైపోయింది.
347.	కాలుడు	యముడు	కాలుడు అనేది యముడికి మరొక పేరు. రాముడు పదకొండు వేల సంవత్సరాలు రాజ్యపాలన చేసిన తరువాత, ఆయన తిరిగి వైకుంఠానికి చేరవలసిన సమయం ఐందని గుర్తు చేయడానికి బ్రహ్మ పంపగా కాలుడు బ్రాహ్మణ వేషంలో రాముడిని కలవడానికి వచ్చాడు. వచ్చి, తాను రాముడితో ఏకాంతంగా మాట్లాడాల్సి ఉందని, అలా తాము మాట్లాడుకోంటున్నప్పుడు ఎవరైనా మధ్యలో వచ్చినా, చూసినా, విన్నా, వాళ్ళకు మరణశిక్ష వెయ్యాలని నియమం పెట్టి రాముడిని తనతో మాట్లాడమన్నాడు. రాముడు తన మందిరం వాకిట్లో స్వయంగా లక్ష్మణుణ్ణి నియమించి లోపలకు ఎవరినీ అనుమతించవద్దని చెప్పి కాలుడితో ఒంటరిగా సమావేశమయ్యాడు. ఆ ఏకాంతంలో తానెవరో ఎందుకు వచ్చాడో చెప్పాడు. రాముడు కూడ తానా సంగతిని గమనించానని చెబుతూ ఉండగా ఇంతలో ముక్కోపి ముని దుర్వాసుడి దెబ్బకు తప్పని సరై లక్ష్మణుడు లోపలకు వెళ్ళవలసి వచ్చింది. మూడో వ్యక్తి లోపలకు రాగానే కాలుడు అంతర్నితూడైపోయాడు. బ్రాహ్మణరూపంలో ఉన్న కాలుడికి ఇచ్చిన మాటమేరకు లక్ష్మణుడికి మరణశిక్ష విధించాల్సి రావడం, సభలో ధర్మశాస్త్రజ్ఞులందరూ, లక్ష్మణుణ్ణి పరిత్యజించటం మరణశిక్షతో సమానమే అని చెప్పడం, అలాగే రాముడు లక్ష్మణుణ్ణి వదిలివేస్తున్నానని చెప్పడం, లక్ష్మణుడు సరయూనదిలోకి ప్రవేశించడం ద్వారా ఈ లోకాన్ని వదిలి వెళ్ళడం, ఆ తరువాత రాముడు కూడా మహాప్రస్థానం చెయ్యడం జరిగిపోయాయి.
348.	కాలేయకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకదాని పేరు కాలేయకం. తెలుగులో దీనిని మాని పసుపు చెట్టు అని అంటారు. కాలేయం అంటే తాండ్ర చెట్టు, అది వేరు.
349.	కాళం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు కాళం. ఇది ఉత్తరాన హిమాలయాలకు ఇంకా ఉత్తరంవైపుగా ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి ఉత్తర దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు ఈ కొండను పేర్కొన్నాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
350.	కాళమహి	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు కాళమహి. సీతను వెదకటానికి ఉత్తర దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెప్పతూ సుగ్రీవుడు ఈ నదిని పేర్కొన్నాడు. (కొన్ని తెలుగు టీకలలో, ఈ కాలమహిని, దానికంటే ముందు చెప్పిన మహిని - రెండింటిని రెండు దేశాలుగా చెప్పారు.)
351.	కాళింది 1	రాణి	(కాళింది అనే పేరుతో ఒక రాణి, ఒక నది, ఉన్నారు. గమనించాలి.) కాళింది, అసీతుడు అనే సూర్యవంశపు రాజుకు ఉన్న ఇద్దరు రాణులలో ఒకతే. ఈమె గర్భవతిగా ఉండగా అసీతుడు మరణించాడు. కాళింది గర్భాన్ని పోగొట్టాలని ఆమె సవతి ఆమెకు విషాహారం పెట్టించింది. అప్పటికి ఆమె చ్యవన మహర్షిని సేవిస్తూ ఉండినందువలన, ఆమె సేవకు ప్రతిఫలంగా ఆ మహర్షి ఆమె శిశువును ఆ విషం బాధించకుండా కాపాడాడు. తరువాత కాళిందికి ఒక కొడుకు పుట్టాడు. విషంతోపాటు ఉండి పుట్టాడు గాబట్టి అతడికి సగరుడు అనిపేరు వచ్చింది (స=తో, గరం=విషం).
352.	కాళింది 2 (యమున) (చూ : యమున)	నది	(కాళింది అనే పేరుతో ఒక రాణి, ఒక నది, ఉన్నారు. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో యమున ఒకటి. యమునకే కాళింది అని కూడ పేరు. మిగిలిన వివరాలకోసం, యమున అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
353.	కాళిక	సృష్టి మాతలలో ఒకతే	కాళిక, దక్షుడి అరవై మంది కూతుళ్ళలో ఒకతే. ఈమె కశ్యప ప్రజాపతికి భార్య. ఈమె సంతానం కూడ దైత్యులలోనే లెక్క పడ్డారు. కాలకుడు , నరకుడు ఈమె కొడుకులలో ముఖ్యులు.
354.	కాళియుడు	విదూషకుడు	రాముడి కొలువులో ఆయనకు వినోదం కలిగించే విదూషకులలో కాళియుడు ఒకడు. విజయుడు, మధుమత్తుడు, కాశ్యపుడు, పింగళుడు, కూటుడు, సురాజుడు, కాళియుడు, భద్రుడు, దంతవక్త్రుడు, సుమాగధుడు అని వాళ్ళు పదిమంది. వాళ్ళలో భద్రుడు, నగరంలోని ప్రజలు సీత గురించి చెప్పుకొనే వదంతిని రాముడికి తెలిపాడు. అదే రాముడు సీతను అడవులకు పంపడానికి దారితీసింది.
355.	కావేరి	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు కావేరి. ఇది మనదేశ దక్షిణనదులలో ముఖ్యమైన నదులలో ఒకటి. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపే వానరులకు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఆ దిశన ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పతూ, సుగ్రీవుడు ఈ కావేరీనదిని కూడ పేర్కొన్నాడు. కావేరీనది సముద్రంలో కలిసేచోట, శ్వేతారణ్యం అనే ప్రదేశంలో, శివుడు అంధకుణ్ణి వధించాడని పురాణకథ.
356.	కాశి 1	దేశం	(కాశి అనేది ఒక దేశానికి పేరు, ఆ దేశపు రాజధానికీ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు కాశి. ఈ రాజ్యానికి రాజధాని కూడ కాశినగరమే. ఆ నగరం పేరుమీదనే ఆ రాజ్యం కాశిరాజ్యం ఐనది. కాబట్టి కాశి అంటే నగరమా రాజ్యమా అన్నది సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి. దశరథుడు తన అధీనంలో ఉన్న రాజ్యాలలో ఒకటిగా ఈ కాశిని పేర్కొన్నాడు. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాల గురించి చెప్పతూ, సుగ్రీవుడు కాశి రాజ్యాన్నికూడ ప్రస్తావించాడు. రామాయణకాలానికి కాశిరాజ్యానికి రాజు ప్రతర్దనుడు. ఈయన రాముడికి మేనమామ ఔతాడని ఒక రామాయణంలో ఉన్నది. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వచ్చిన రాజులలో ప్రతర్దనుడు కూడ ఒకడు.
357.	కాశి 2 (వారణాసి, వారాణసి)	నగరం	(కాశి అనేది ఒక దేశానికి పేరు, ఆ దేశపు రాజధానికీ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు కాశి. ఇది కాశిరాజ్యానికి రాజధాని. ఈ నగరం పేరుమీదనే ఈ రాజ్యం కాశిరాజ్యం ఐనది. కాబట్టి కాశి అంటే నగరమా రాజ్యమా అన్నది సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి. కాశీనగరానికి వారణాసి అని, వారాణసి అని కూడ పేరు. విదేశీయుల నోళ్ళలో పడి వారణాసి కాస్తా ఇప్పుడు టెనారస్ ఐపోయింది. కాశి మన దేశంలో అతి ప్రసిద్ధమైన అత్యంతపవిత్రస్థలం.
358.	కాశిరాజు (కాశీయుడు / ప్రతర్దనుడు)		రామాయణ కాలంలో కాశిరాజ్యానికి రాజు ప్రతర్దనుడు. ఈయన రాముడి పట్టాభిషేకాన్ని అయోధ్యకు వచ్చాడు. కొన్ని నాళ్ళ తరువాత రాముడు ఆయనను సగౌరవంగా కాశికి సాగనంపాడు. ఈయన రాముడికి మేనమామ ఔతాడని ఒక రామాయణంలో చెప్పారు. ప్రతర్దనుణ్ణి కాశిరాజు అని, కాశీయుడు (= కాశికి సంబంధించిన వాడు) అని, పేర్కొన్నారు.
359.	కాశీయుడు	కాశీనగరపు	రామాయణ కాలంలో కాశిరాజ్యానికి రాజు ప్రతర్దనుడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(కాశిరాజు / ప్రతర్దనుడు)	రాజు	ఈయన రాముడి పట్టాభిషేకోత్సవానికి అయోధ్యకు వచ్చాడు. కొన్ని నాళ్ళ తరువాత రాముడు ఆయనను సగౌరవంగా కాశికి సాగనంపాడు. ఈయన రాముడికి మేనమామ ఔతాడని ఒక రామాయణంలో చెప్పారు. ప్రతర్దనుణ్ణి కాశిరాజు అని, కాశేయుడు (= కాశికి సంబంధించిన వాడు) అని, పేర్కొన్నారు.
360.	కాశ్మీరి	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్టలో కాశ్మీరి ఒకటి. తెలుగులో దీని పేరు గుమ్ముడు చెట్టు.
361.	కాశ్యపుడు 1	దశరథుడి పురోహితుడు	(కాశ్యపుడు అనే పేరుతో మొత్తం నలుగురు ఉన్నారు. ఒక పురోహితుడు, ఒక ప్రజాపతి, ఒక ఋషి, ఒక విదూషకుడు. గమనించాలి.) కాశ్యపుడు దశరథుడి పురోహితులలో ఒకడు. వసిష్ఠుడు, వామదేవుడు, జాబాలి, కాత్యాయనుడు, సుయజ్ఞుడు, గౌతముడు, విజయుడు, కాశ్యపుడు కలిసి రాముడి పట్టాభిషేకాన్ని నిర్వహించారు. సర్వార్థసిద్ధుడు అనే భిక్షువు తనను కొట్టినందున అతణ్ణి శిక్షించుమని ఒక కుక్క రాముడి సభలోనికి వచ్చి కోరిన సమయంలో ఆ సభలో భృగువు, అంగిరసుడు, వసిష్ఠుడు, ధర్మపాలుడు మొదలైనవాళ్ళతోపాటు కాశ్యపుడు కూడ ఉన్నాడు. ఒక బ్రాహ్మణబాలుడి అకాలమరణానికి కారణం విషయమై చర్చిస్తూ రాముడు కాశ్యపుణ్ణి కూడ సంప్రదించాడు. చివరలో రాముడి యాగశాలలో సేత రాముడి ఎదుట ప్రమాణం చేసి భూమిలోనికి ప్రవేశించిన సమయంలో మిగిలిన మునులతోపాటు అక్కడ కాశ్యపుడు కూడ ఉన్నాడు.
362.	కాశ్యపుడు 2 (మారీచుడు 3)	ప్రజాపతి	(కాశ్యపుడు అనే పేరుతో మొత్తం నలుగురు ఉన్నారు. ఒక పురోహితుడు, ఒక ప్రజాపతి, ఒక ఋషి, ఒక విదూషకుడు. గమనించాలి.) కాశ్యపుడు సృష్టిని విస్తరించిన ప్రజాపతులలో ఒకడు. కాశ్యపుడు మరీచుడికి కొడుకు గాబట్టి, ఆయనకు మారీచుడు అని పేరు కూడ వచ్చింది. జటాయువు తన వంశాన్ని గురించి, తన పూర్వుల ను గురించి, రాముడితో చెప్పే సందర్భంలో ఉదాహరించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో కాశ్యపుడు ఒకడు. ఈ కశ్యపుడికి అదితికి, విష్ణువు వామనుడై జన్మించాడు.
363.	కాశ్యపుడు 3	ఋషి	(కాశ్యపుడు అనే పేరుతో మొత్తం నలుగురు ఉన్నారు. ఒక పురోహితుడు, ఒక ప్రజాపతి, ఒక ఋషి, ఒక విదూషకుడు. గమనించాలి.) కాశ్యపుడు ఒక ముని. ఈయన కొడుకు విభండకుడు, విభండకుడి కొడుకు ఋశ్యశృంగుడు. దశరథుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పుత్రకామయాగాన్ని నిర్వహించింది ఈ ఋష్యశృంగుడే.
364.	కాశ్యపుడు 4	రాముడి విదూషకుడు, చారుడు.	(కాశ్యపుడు అనే పేరుతో మొత్తం నలుగురు ఉన్నారు. ఒక పురోహితుడు, ఒక ప్రజాపతి, ఒక ఋషి, ఒక విదూషకుడు. గమనించాలి.) రాముడి కొలువులో ఆయనకు వినోదం కలిగించే విదూషకులలో కాశ్యపుడు ఒకడు. విజయుడు, మధుమత్తుడు, కాశ్యపుడు, పింగళుడు, కూటుడు, సురాజుడు, కాళియుడు, భద్రుడు, దంతవక్త్రుడు, సుమాగధుడు అని వాళ్ళు పదిమంది. వాళ్ళలో భద్రుడు, నగరంలోని ప్రజలు సీత గురించి చెప్పుకొనే వదంతిని రాముడికి తెలిపాడు. అదే రాముడు సీతను అడవులకు పంపడానికి దారితీసింది.
365.	కింపురుషుడు	దివ్యజాతి	కింపురుషులు ఒక దివ్యజాతి. వీళ్ళందరూ ఉత్తరదిక్కుకు పాలకుడైన కుబేరుడి అధీనంలో ఉంటారు. రామాయణంలో ఇలుడి చరిత్ర చెప్పేటప్పుడు, ఇలుడితోపాటుగా స్త్రీలుగా మారిన అతని పరివారమంతా కింపురుషస్త్రీలుగా మారినట్లు, తరువాత వాళ్ళకు కింపురుషులే భర్తలుగా దొరుకుతారని, చెప్పారు. కాని కొన్ని శ్లోకాల తరువాత మాత్రం, వాళ్ళంతా కిన్నరస్త్రీలుగా మారిపోయారని చెప్పారు.
366.	కింశుకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో కింశుకం ఒకటి. పలాశం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని మోదుగు చెట్టు అంటారు. మోదుగు పూలు ఎర్రగా ఉంటాయి. కాబట్టి, యుద్ధంలో బాగా గాయపడి రక్తసిక్తమైన దేహాన్ని నిండుగా పూచిన మోదుగు చెట్టుతో పోలుస్తారు. ఉపనయనమైనప్పటి నుండి బ్రాహ్మణుడు చేత ధరించ వలసిన దండం ఈ మోదుగు కర్రే. ఈ మధ్య కాలం వరకూ, మోదుగు ఆకులతో భోజనానికి విస్తర్ణ కుట్టుకొనేవారు.
367.	కిన్నరులు	దివ్యజాతి	గంధర్వులలాగ, కింపురుషులలాగ, కిన్నరులు కూడ ఒక దివ్యజాతి. వీళ్ళు ఉత్తరదిక్కుకు అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో ఉంటారు. రామాయణంలో ఇలుడి చరిత్ర చెప్పేటప్పుడు, ఇలుడితోపాటుగా స్త్రీలుగా మారిన అతని పరివారమంతా తరువాత కిన్నరస్త్రీలుగా మారినట్లు చెప్పారు. కాని కొన్ని శ్లోకాల తరువాత మాత్రం, వాళ్ళంతా కిన్నరస్త్రీలుగా మారిపోయారని చెప్పారు.
368.	కిరాతులు	ఒక	కిరాతులు ఒక వేద్యజాతి. విశ్వామిత్రుడి సైన్యం వసిష్ఠుడి హోమధేనువు శబలను బలవంతంగా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		వేదాచార్యులు	బంధించబడినప్పుడు , ఆ సైన్యాన్ని నాశనం చేయటానికి ఆ ఆవు సృష్టించిన వేదాచార్యులలో కిరాతులు ఒక జాతి.
369.	కిష్కింధ	పట్టణం / గుహ	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు కిష్కింధ. ఇది వానరరాజ్యానికి రాజధాని. ఋక్షరజస్సు, వాలి, సుగ్రీవుడు, అంగదుడు వరుసగా వానరరాజ్యానికి రాజులుగా ఇక్కడినుండి రాజ్యం చేసారు. రామాయణంలో, వాలివధ, సుగ్రీవరాజ్యాభిషేకం, లక్ష్మణకోడం, వానరసేనాసన్నాహం, సైన్యప్రయాణారంభం వంటి ముఖ్యసంఘటనలు కిష్కింధలోనే జరిగాయి. కిష్కింధను గుహ అని కొన్ని చోట్ల చెప్పారు. సుగ్రీవుడి రాజ్యాభిషేకం చెయ్యటానికి కిష్కింధలోనికి రమ్మని హనుమంతుడు రాముడిని పిలుస్తున్నప్పుడు " గిరిగుహం " అని స్పష్టంగా " కొండ గుహ" అనే అన్నాడు. కాని, ఎన్నెన్నో వీధులు, సాధాలు ఉన్నది గుహ కాజాలదు. కిష్కింధ ప్రవేశద్వారం ఏదైన ఒక గుహముఖం ఐ ఉంటుంది. చుట్టూ కొండలు ఉండి ఉంటాయి. అందుకని దానిని గుహ అని సూచనామాత్రంగా అని ఉంటారేమో!
370.	కిష్కింధాకాండ / కిష్కింధాకాండం	రామాయణం లోని నాలుగవ కాండం పేరు	రామాయణంలో మొత్తం ఏడు కాండాలు/కాండలు ఉన్నాయి. వాటిలో నాలుగవది కిష్కింధాకాండం. కొన్ని సంప్రదాయాల ప్రతులలో బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అంటారు. బాలకాండం, అయోధ్యాకాండం, అరణ్యకాండం, కిష్కింధాకాండం, సుందరకాండం, యుద్ధకాండం, ఉత్తరకాండం అనేవి ఆ ఏడు కాండాలు. బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అన్నట్లే, యుద్ధకాండాన్ని లంకాకాండం అని కూడ అంటారు. ఉత్తరకాండం వాల్మీకి రచన కాదని కొందరూ, వాల్మీకి రచనేకాని అక్కడక్కడ ప్రక్షిప్తాలు ఉన్నాయని కొందరూ, అంటారు. రాముడి పుట్టుకనుండి వివాహం వరకు జరిగిన కథ బాలకాండంలో ఉంటుంది. రాముడి వివాహం తర్వాత నుండి, రాముడు అడవులకు వెళ్ళే అంతవరకు ఉన్న కథ అయోధ్యాకాండంలో ఉంటుంది. రాముడి అరణ్యవాసం తొలినాళ్ళనుండి, సీతాపహరణం తర్వాత రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకోబోయే ముందు వరకు ఉన్న కథ అరణ్యకాండంలో ఉంటుంది. రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకొన్నప్పటినుండి, సీతాస్వేషణలో వానరులు దక్షిణసముద్రాన్ని చేరేవరకు ఉన్న కథ కిష్కింధాకాండంలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉంటుంది. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటటం మొదలుకొని, అతడు లంకనుండి తిరిగి వచ్చి రాముడిని చేరే వరకు ఉన్న కథ సుందరకాండలో ఉంటుంది. రాముడు వానరసైన్యంతో లంకకు బయలుదేరడంతో మొదలై, యుద్ధం తర్వాత అయోధ్యకు వెళ్ళి రాజుగా పట్టం కట్టుకోవటం వరకు ఉన్న కథ యుద్ధకాండలో ఉంటుంది (ఐతే, ఒక సంప్రదాయప్రతి ప్రకారం, ఆ సుందరకాండలో, మన యుద్ధకాండలోని మొదటి సర్గలు కొన్ని కలిసి ఉంటాయి.). రాముడు రాజైన తరువాత, అగస్త్యుడిద్వారా రావణాదుల పూర్వవృత్తాంతాన్ని తెలుసుకోవటంతో మొదలై, రాముడి జీవితంలోని కొన్ని ముఖ్య సంఘటనలను తెలియజేస్తూ, అవతారసమాప్తి వరకూ ఉన్న కథ ఉత్తరకాండలో ఉంటుంది. రాముడి చరిత్రను వర్ణించిన కొన్ని పురాణాలలో ఈ ఉత్తరకాండలోని కథలు కనబడవు. అందుకే ఇది వాల్మీకి రచన కాదని కొందరు గట్టిగా అభిప్రాయపడుతారు.
371.	కీరకం	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో కీరకం ఒకటి. కీరం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు చిలుక.
372.	కీర్తిరథుడు	జనకుడి పూర్వుడు	కీర్తిరథుడు జనకుడి పూర్వులలో ఒకడు. ఈయన ప్రతింధకుడి కొడుకు, దేవమీఠుడికి తండ్రి. ఇదే వంశంలో కీర్తిరాతుడు అని ఇంకో రాజు ఉన్నాడు. ఆయన వేరు, ఆయన మహీధ్రకుడికి కొడుకు, మహారోముడికి తండ్రి. కీర్తిరథుడు, కీర్తిరాతుడు, అనే రెండు పేర్లు దగ్గరదగ్గరగా ఉంటాయి, గమనించాలి.
373.	కీర్తిరాతుడు	జనకుడి పూర్వుడు	కీర్తిరాతుడు జనకుడి పూర్వులలో ఒకడు. ఈయన మహీధ్రకుడికి కొడుకు, మహారోముడికి తండ్రి. ఈ వంశంలోనే కీర్తిరథుడు అని ఇంకొక రాజు ఉన్నాడు. ఆయన వేరు. ఆయన ప్రతింధకుడి కొడుకు, దేవమీఠుడి తండ్రి. కీర్తిరాతుడు, కీర్తిరథుడు అనే రెండు పేర్లు దగ్గరదగ్గరగా ఉంటాయి, గమనించాలి.
374.	కుంజరం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు కుంజరం. ఈ పర్వతం, దక్షిణసముద్రంలో, రావణుడి లంకను దాటిన తరువాత, వైద్యుత పర్వతానికి ఇంకా దక్షిణంగా ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. ఈ కుంజరపర్వతం మీదనే విశ్వకర్మ అగస్త్యుడికి ఒక భవనాన్ని నిర్మించాడని,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అది పదియోజనాల విస్తీర్ణంలో ఉంటుందనికూడ సుగ్రీవుడు చెప్పాడు.
375.	కుంజరుడు	వానరుడు	కుంజరుడు ఒక వానరుడు. పుంజికన్ఠ అనే అప్పరస ఒక శాపం కారణంగా వానరస్త్రీగా పుట్టవలసి వచ్చింది. అప్పుడు ఆమె , కుంజరుడికి కూతురిగా అంజన అనే పేరుతో పుట్టింది. ఈ అంజన భర్త కేసరి అనే వానరుడు. కేసరికి, అంజనకు వాయుదేవుడి వరంతో పుట్టినవాడే హనుమంతుడు. అంటే, కుంజరుడు హనుమంతుడికి స్వయాన తాత అన్నమాట.
376.	కుందం 1	దివ్యనిధి	(కుందం అనేది ఒక దివ్యనిధికి, ఒక పూలమొక్కకూ పేరు. గమనించాలి.) ఐశ్వర్యానికి అధిదేవత, ఉత్తరదిక్కుకు అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉంటాయి. ఇవే నవనిధులు (నవ=తొమ్మిది). వాటి పేర్లు - కచ్చపం, పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కుందం, నీలం, వరం, ముకుందం. ఈ తొమ్మిది నిధులకు తొమ్మిది మంది అధిదేవతలు ఉంటారు. ఆ నిధులపేర్లే ఆ దేవతల పేర్లు కూడ. రావణుడు కుబేరుడి మీదికి దండెత్తిపోయినప్పుడు కుబేరుడి వెంట పడ్డుడు, శంఖుడు, అనే ఇద్దరు నిధిదేవతలు కూడ ఉన్నారు.
377.	కుందం 2	పూల చెట్టు	(కుందం అనేది ఒక దివ్యనిధికి, ఒక పూలమొక్కకూ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూల చెట్లలో కుందం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో మొల్ల పువ్వు అంటారు. తెల్లగా మిలమిలలాడుతూ ఉండే పలువరుసకు కుందం ఒక పోలిక.
378.	కుందుడు	నిధి దేవత	కుందుడు ఒక నిధిదేవత. ఉత్తరదిక్కుకు పాలకుడు, ఐశ్వర్యానికి దేవత ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్యనిధులు ఉన్నాయి. ప్రతి ఒక్క నిధికి ఒక అధిష్ఠాన దేవత ఉంటాడు. నిధి పేరే ఆ అధిష్ఠాన దేవత పేరు కూడా. ఆ తొమ్మిది నిధుల పేర్లు - పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కచ్చపం, నీలం, వరం, కుందం, ముకుందం.
379.	కుంభకర్ణుడు	రాక్షసుడు	కుంభకర్ణుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడికి తమ్ముడు, విభీషణుడికి అన్న. కుంభకర్ణుడి భార్య పేరు వజ్రజ్వాల. కుంభుడు, నికుంభుడు అనే ఇద్దరు కుంభకర్ణుడికి కొడుకులు. రావణుడితోపాటు కుంభకర్ణుడుకూడ బ్రహ్మాను గురించి తపస్సు చేసి బ్రహ్మాను మెప్పించాడు కాని దురదృష్టవశాత్, తనకు నిద్ర కావాలని వరం అడిగాడు. ఆరు నెలలు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఏకవారంగా నిద్ర పోయి ఒక్కనాడు మేలుకొని ఉండి, మళ్ళీ ఆరు నెలలపాటు నిద్రపోయేటట్లు బ్రహ్మ అతడికి వరం ఇచ్చాడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో కుంభకర్ణుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ కుంభకర్ణుడి ఇల్లు ఉంది. కుంభకర్ణుడి శరీరం ఆరు వందల బారల ఎత్తు, వంద బారల వెడలుపుతో బ్రహ్మాండమైన పరిమాణంతో ఉండి చూసేవాళ్ళకు అక్షరాలా దడ పుట్టించేటట్లే ఉండేది. రావణుడు తాను మొదటిసారి రాముడి చేతిలో ఓడిపోయినప్పుడు కుంభకర్ణుణ్ణి నిద్రలేపుమని అనుచరులకు చెప్పాడు. అతణ్ణి మేల్కొల్పటానికి రాక్షసులకు తల ప్రాణం తోకకు వచ్చింది. విశ్వప్రయత్నాలమీద నిద్రలేచిన కుంభకర్ణుడు పరిస్థితిని అంతా విని ముందు రావణుడిని మందలించినా, తరువాత తన అన్న మాట మేరకు యుద్ధానికి కదిలాడు. కదులుతూ ఉన్న కొండ లాగా ఉన్న ఆ రాక్షసుడి భీకరవిగ్రహాన్ని చూసే చూడటంతోనే గుండెలు జలదరించి వానరులంతా చెట్టుకొకడు పుట్టుకొకడుగా పరుగులు తీసారు. కుంభకర్ణుడు తన పాదాలతో వానరులను పురుగులలాగా నలిపేసాడు. ఒక్కొక్కసారి పదిమందినీ, ఇరవై మందినీ చేతులలో పట్టుకొని నమిలి మింగేసాడు. ఒక దశలో కుంభకర్ణుడు, సుగ్రీవుణ్ణి మూర్ఛపోయేటట్లు కొట్టి, పట్టుకొని లంకకు తీసుకొని పోవటం మొదలుపెట్టాడుగాని సుగ్రీవుడు తెప్పరిల్లుకొని, కుంభకర్ణుడి ముక్కు చెవులు కొరికి, తప్పించుకొని పారిపోయాడు. చివరకు రాముడు రౌద్రం, వాయవ్యం, ఐంద్రం అనే మూడు మహాస్త్రాలు ప్రయోగించి కుంభకర్ణుణ్ణి చంపాడు. రాముడి బాణాల దెబ్బలకు తెగి కింద పడ్డ కుంభకర్ణుడి చేతులు, కాళ్ళు, శరీరం కొన్ని వేల మంది వానరులను పచ్చడి పచ్చడి చేసాయి.</p>
380.	కుంభగణం	వాద్యం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సంగీతవాద్యాలలో ఒక దాని పేరు కుంభగణం. పేరు తప్ప దీనిని గురించి ఏమీ చెప్పలేదు. కాని, దీని పేరును బట్టి చూస్తే, ఇది నేటి జలతరంగిణి వంటిదేమో! వేరు వేరు మట్టాలకు నీటితో నింపిన పాత్రల అంచుల మీద ఒక కొణుపుతో కొట్టటం ద్వారా వేరు వేరు స్వరాలను పలికించేదే జలతరంగిణి.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
381.	కుంభయోని (కుంభయోని: అని సంస్కృతమూలం)	అగస్త్యుడు	కుంభయోని అనేది అగస్త్యుడికి ఉన్న మరొక పేరు. (ఈ పేరు వసిష్ఠుడికి కూడ వర్తిస్తుంది.) సూర్యుడు, వరుణుడు అనే దేవతల తేజస్సు ఉన్న కుండ లోనుండి పుట్టాడు గాబట్టి అగస్త్యుడిని కుంభయోని (= కుండ తనకు జన్మస్థానంగా ఐనవాడు) అంటారు. అప్పటికి కొంత కాలానికి పూర్వం నిమి అనే రాజు శాపం కారణంగా తన రూపాన్ని కోల్పోయిన వసిష్ఠుడు కూడ అగస్త్యుడు జన్మించిన కుండ నుండే మళ్ళీ జన్మించటం ద్వారా తిరిగి శరీరవంతుడైనాడు.
382.	కుంభహనువు	రాక్షసుడు	కుంభహనువు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. ప్రహస్తుడు వానరులతో యుద్ధం చేస్తున్నప్పుడు కుంభహనువు కూడ ఆ యుద్ధంలో పోరాడి, తారుడు అనే వానరుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
383.	కుంభీనసి 1	రాక్షసి	(కుంభీనసి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు ఉన్నారు. గమనించాలి.) కుంభీనసి ఒక రాక్షసి. సుమాలి అనే రాక్షసుడికి, కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టిన నలుగురు కూతుళ్ళలో కుంభీనసి ఒకతె. రాక, పుష్పొత్పట, కైకసి (ఈమె రావణుడి తల్లి) అనే ముగ్గురు కుంభీనసికి అక్కలు. కాబట్టి కుంభీనసి రావణుడికి పినతల్లి ఔతుంది. పైన చెప్పిన సుమాలికి అన్న ఐన మాల్యవంతుడి (రావణుడి పెద్ద తాత) కూతురైన అనల అనే ఆమెకు కూడ కుంభీనసి అనే పేరు గల కూతురు ఉన్నది. కనుక, కుంభీనసి పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు ఉన్నారు; ఒక పిల్ల కుంభీనసి, ఒక పినతల్లి కుంభీనసి.
384.	కుంభీనసి 2	రాక్షసి	(కుంభీనసి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు ఉన్నారు. గమనించాలి.) కుంభీనసి ఒక రాక్షసి. ఈమె, రావణుడి పెద్ద తాత ఐన మాల్యవంతుడి కూతురైన అనల అనే ఆమెకు కూతురు. కుంభీనసి తండ్రి విశ్వావసువు అనే గంధర్వుడు. ఈ కుంభీనసి రావణుడికి చెల్లెలు వరుస ఔతుంది. మధువు అనే రాక్షసుడు, రావణుడికి తెలియకుండా, ఈ కుంభీనసిని ఎత్తుకొనిపోయి పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. సంగతి తెలిసిన రావణుడు మధువు మీదికి వెళ్ళాడుగాని కుంభీనసి అడ్డుపడి తన భర్తను ఏమీ చెయ్యవద్దని కోరడంతో రావణుడు మధువును వదిలేసాడు. ఈ మధువుకు కుంభీనసికి పుట్టిన లవణాసురుడే మధురానగరపాలకుడూ, చాలాకాలం తర్వాత శత్రుఘ్నుడి చేతిలో చచ్చినవాడూ. ఇక, మరొక కుంభీనసిని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			గురించి చూద్దాం. సుమాలి (రావణుడికి తాత) అనే రాక్షసుడికి, కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టిన నలుగురు కూతుళ్ళలో కుంభీనసి ఒకతె. రాక, పుష్పొత్కట, కైకసి (ఈమె రావణుడి తల్లి) అనే ముగ్గురు కుంభీనసికి అక్కలు. కాబట్టి ఈ పెద్ద కుంభీనసి రావణుడికి, చిన్న కుంభీనసికి కూడ పినతల్లి బెతుంది. ఈ విధంగా, కుంభీనసి పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసుస్త్రీలు ఉన్నారు; ఒక పిల్ల కుంభీనసి, ఒక పినతల్లి కుంభీనసి.
385.	కుంభుడు	రాక్షసుడు	కుంభుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు కుంభకర్ణుడి కొడుకు, రావణుడి అనుచరుడు. కుంభుడి నోదరుడి పేరు నికుంభుడు. లంకలో సేతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో కుంభుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ కుంభుడి ఇల్లు ఉంది. రావణుడు మొదటిసారి స్వయంగా యుద్ధానికి బయలుదేరినప్పుడు కుంభుడు కూడ వెంట నడిచాడు. యుద్ధంలో తరువాత, వానరులు లంకను తగులబెట్టినప్పుడు వాళ్ళను తరిమివేయటానికి రావణుడు కుంభుణ్ణి, నికుంభుణ్ణి పంపాడు. అప్పుడు జరిగిన పోరులో కుంభుడు సుగ్రీవుడిచేతిలో చనిపోయాడు.
386.	కుక్షి (కుక్షి: అని సంస్కృతమూలం)	రాముడి పూర్వుడు	కుక్షి రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. ఈయన ఇక్ష్వాకువుకు కొడుకు, వికుక్షికి తండ్రి.
387.	కుజుడు (అంగారకుడు / మంగళుడు)	గ్రహం	అంతరిక్షంలోని తొమ్మిది గ్రహాలలో కుజుడు ఒకడు. అంగారకుడు, మంగళుడు, భౌముడు అని కూడ కుజుడికి పేర్లు. సూర్యుడు, చంద్రుడు, కుజుడు, బుధుడు, గురుడు, శుక్రుడు, శని, రాహువు, కేతువు అని తొమ్మిది గ్రహాలను మన జ్యోతిషాస్త్రం చెప్పుతుంది. సూర్యుడు ఈ గ్రహాలకు రాజు. అందుకనే సూర్యుడిని గ్రహరాజు అంటారు.
388.	కుటిక	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు కుటిక. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు మార్గమధ్యంలో ఈ నదిని దాటారు.
389.	కుటికోష్ఠిక	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు కుటికోష్ఠిక . దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు మార్గమధ్యంలో ఈ నదిని దాటారు.
390.	కుఠారం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో కుఠారం ఒకటి. కుఠారం అంటే గొడ్డలి అని అర్థం. శత్రువుల శరీరాలను నరకటానికి, సాధనాలను భగ్నంచేయటానికి, గొడ్డలి ఉపయోగపడుతుంది. గొడ్డళ్ళలో గండ్రగొడ్డలి ఒక రకం. దానిని పరశువు అంటారు. పరశువు ఆయుధంగా ఉండబట్టే భార్గవరాముడికి పరశురాముడు అనే పేరు వచ్చింది.
391.	కుత్సుడు	ముని	కుత్సుడు ఒక ముని. రాముడి కొలువులోనికి ఒక కుక్క వచ్చి, సర్వార్థసిద్ధుడు అనే భిక్షువు తనను అకారణంగా కొట్టాడని, అందుకు తగిన విధంగా అతణ్ణి శిక్షించి తనకు న్యాయం చేయుమని రాముడిని కోరినప్పుడు, ఆ సభలో భృగువు, అంగిరసుడు, వసిష్ఠుడు (వీళ్ళు మునులు), కాశ్యపుడు (ఇతడు రాముడి పురోహితుడు), ధర్మపాలకుడు మొదలైన మంత్రులతోపాటు కుత్సుడు కూడ ఉన్నాడు.
392.	కుబేరుడు	దేవత	కుబేరుడు ఉత్తర దిక్కుకు పాలకుడు. ధనానికి, ఐక్యత్వానికి అధిదేవత కూడ. ఈయన తండ్రి విశ్రవుడు, తల్లి దేవవర్షిని. కుబేరుడిని ఐలబిలుడు, ధనపతి, ధనాధ్యక్షుడు, ధనదుడు, సార్వభౌముడు, రాజరాజు అని కూడ అంటారు. విశ్రవసుడి కొడుకు గాబట్టి వైశ్రవణుడు అనే పేరు కూడ ఉంది. కుబేరుడు బ్రహ్మ గురించి తపస్సు చేసి ఆయనను మెప్పించి ఎన్నో వరాలను, పుష్పకం అనే విమానాన్ని పొందాడు. బ్రహ్మ కుబేరుణ్ణి ఉత్తర దిక్కుకు పాలకుడిగాను, యక్షులకు, గుహ్యకులకు, పిశాచులకు రాజుగాను నియమించాడు. విశ్రవసుడికి కైకసి అనే ఆమెకు పుట్టిన వాడు రావణుడు. కాబట్టి రావణుడు కుబేరుడికి సవతి తమ్ముడు ఔతాడు. కుబేరుడు మొదట్లో లంకానగరంలో నివసించేవాడు. కాని, తరువాత రావణుడు లంక తనకు రావలసినదని చెప్పి ఆ నగరాన్ని తాను ఆక్రమించాడు. అప్పుడు కుబేరుడు తన తండ్రి విశ్రవసుడి మాటమేరకు అలకాపురంలో నివాసం ఏర్పాటు చేసుకొన్నాడు. మరికొంతకాలానికి, రావణుడు దిక్పాలకులమీదికి దండయాత్రలు చేస్తున్నప్పుడు, కుబేరుణ్ణి ఓడించి పుష్పకాన్ని కూడ లాగేసుకొన్నాడు. రావణవధ కోసం మానవుడిగా అవతరించే విష్ణువుకు సహాయంగా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వానరవీరులను సృష్టించవలసినదని బ్రహ్మ దేవతలకు చెప్పినప్పుడు కుబేరుడు తన అంశతో గంధమాదనుడు అనే వానరుణ్ణి సృష్టించాడు.
393.	కుమారుడు	దేవత, శివుని కొడుకు.	శివునికి పార్వతికి జన్మించిన బాలుడి పేరు కుమారుడు. ఈయననే కుమారస్వామి అంటారు. వల్లి, దేవసేన అని ఈయనకు ఇద్దరు భార్యలు. కుమారుని ఆయుధం శక్తి, వాహనం నెమలి. రామాయణం లోని బాలకాండంలో కుమారజన్మవృత్తాంతాన్ని విశ్వామిత్రుడు రామునికి వివరించాడు. దేవతలు తమకొక సేనాపతి కావాలని బ్రహ్మను కోరగా - శివునికి, పార్వతికి పుట్టబోయే శిశువు దేవసేనకు అధిపతి ఔతాడని బ్రహ్మ వాళ్ళకు చెప్పాడు. ఆ శివసంతానం కోసం దేవతలు చాల కాలం ఎదురు చూసారు. శివుని నుండి వెలువడిన తేజస్సును పార్వతి ధరించవలసి ఉన్నది. కాని, బ్రహ్మ అనుమతితో, సేనాని కోసం తొందర పడుతున్న దేవతల కోరిక మేరకు, ఆ తేజస్సును అగ్ని ధరించాడు. తరువాత ఆ తేజస్సును గంగకు అందించాడు. గంగ తానా తేజస్సును భరించలేక హిమాలయపర్వతపాదాల దగ్గర జారవిడిచింది. ఆ తేజస్సు నుండే రకరకాల లోహాలు పుట్టాయి. అలా జారవిడిచిన శివతేజస్సు అక్కడ ఉన్న ఒక శరవణం , అంటే, రెల్లుతోటలోకి పోయింది. ఆ రెల్లుపొదలలోనే ఆ తేజస్సునుండి నుండి ఒక బాలుడు ప్రభవించాడు. అతడినే కుమారుడు అన్నారు. ఆ శిశువుకు పాలివ్వటానికి దేవతలు ఆరుగురు కృత్తికలను పంపారు. కుమారుడు ఆరు ముఖాలు ధరించి ఆ ఆరుగురు తల్లల దగ్గరనుండి ఒకేసారి పాలు తాగాడు. తరువాత, దేవతలు కుమారుడిని దేవసైన్యానికి సేనాపతిగా చేసారు. అగ్ని ధరించటం వలన “ఆగ్నేయుడు” అని, గంగ భరించటం వలన “గాంగేయుడు” అని, జారవిడివటం వలన పుట్టాడు గాబట్టి “స్కందుడు” అని, శరవణంలో పుట్టాడు గనుక “శరవణభవుడు” అని, కృత్తికలు పోషించటం వలన “కార్తికేయుడు” అని, దేవతలకు సేనాపతి గాబట్టి “సేనాని” అని, శక్తి అనే ఆయుధాన్ని ధరిస్తాడు గాబట్టి “శక్తిధరుడు” అని, కుమారస్వామికి రకరకాల పేర్లు వచ్చాయి.
394.	కుముదం	పుష్పం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి పువ్వులలో కుముదం ఒకటి. ఉత్పలం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని కలువ అంటారు. ఇందులో ఎర్ర కలువ, తెల్ల కలువ, నల్ల కలువ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అని రకాలున్నాయి.
395.	కుముదుడు	వానరుడు	కుముదుడు ఒక వానరుడు. గోమతీనదీతీరాన ఉన్న సంకోచనం అనే కొండ ఇతడికి నివాసస్థానం. సీతాన్వేషణ గురించి సుగ్రీవుణ్ణి ఎచ్చరించటానికి పోతూ లక్ష్మణుడు కిప్పింధ వీధులలో చూసిన వానరప్రముఖుల ఇళ్ళలో కుముదుడి ఇల్లు ఒకటి. లంకాయుద్ధానికని కుముదుడు తన దగ్గర ఉన్న పది కోట్ల వానరులతో సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. లంకమీదికి దాడి నడిచేటప్పుడు, నీలుడితో ఋషభుడితో కలిసి కుముదుడు సేనకు అగ్రభాగాన నడిచాడు. శుకుడు, సారణుడు అనే ఇద్దరు మంత్రులు తమ ప్రభువు రావణుడికి చూపి పర్ణించి చెప్పిన వానరప్రముఖులలో కుముదుడు ఒకడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, రాముడి సత్కారాన్ని అందుకొని అక్కడ ఒక ఏడాది పాటు ఉన్న వానరప్రముఖులలో కుముదుడు కూడ ఉన్నాడు.
396.	కురంటం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో కురంటం ఒకటి. కురంటంకం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని పెద్ద గోరింట చెట్టు అంటారు. ఈ చెట్టు రకాలలో, పచ్చ పువ్వుల చెట్టును కురంటం/ కురంటంకం/ అనీ, పచ్చపువ్వుల చెట్టును కురవకం అనీ, నల్ల పువ్వుల చెట్టును నీలి/బాణ/ఘాంటి అనీ అంటారు, అదీ తేడా.
397.	కురరం	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి పక్షులలో కురరం ఒకటి. ఇది ఒక రకమైన కొక్కెర జాతి పక్షి. దీనిని తెలుగులో పెన్నడ పులుగు అంటారు.
398.	కురవకం	పూల చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూల చెట్లలో కురవకం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని ఎర్రగోరింట అంటారు. పచ్చపూల చెట్టైతే కురవకం, ఎర్రపూల చెట్టైతే రక్కకురవకం. కురవకం అంటే చేమంతి అని ఒకరు అర్థం చెప్పారు.
399.	కురు / కురువు	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన రాజ్యాలలో ఒక రాజ్యం పేరు కురు. దీనినే కురురాజ్యం అంటారు. కురువు అనే చంద్రవంశపు రాజు పేరు మీదుగా ఈ రాజ్యానికి ఈ పేరు వచ్చింది. మహాభారతకథాక్షేత్రం ఈ కురురాజ్యమే. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పతూ, సుగ్రీవుడు ఈ కురురాజ్యాన్ని, అంటే భరతవంశీయుల రాజ్యాన్ని, కూడా పేర్కొన్నాడు (ప్రస్థలాస్ , భరతాస్ , కురుాస్ అని మూలం.).

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
400.	కురుక్షేత్రం	క్షేత్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పుణ్యస్థలాలలో కురుక్షేత్రం ఒకటి. కురుక్షేత్రం వంటి పుణ్యక్షేత్రాలను దర్శించినా, అలాంటి చోటులలో బంగారపు రాకులు దానం చేసినా వచ్చే పుణ్యం, రామాయణాన్ని పఠించే పాఠకుడికి వస్తుందని, రామాయణమాహాత్మ్యాన్ని గురించి రామాయణంలో చెప్పారు.
401.	కురుజాంగలం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన రాజ్యాలలో ఒక రాజ్యం పేరు కురుజాంగలం. ఇది భరతవంశీయుల రాజ్యమైన కురురాజ్యంలో ఒక భాగం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి (రాజగృహానికి) వెళ్ళే దారిలో ఈ కురుజాంగలాన్ని దాటారు.
402.	కుళింగం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు కుళింగం. ఈ పట్టణం, శరదండానదీతీరాన ఉన్నది. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి (రాజగృహానికి) వెళ్ళే దారిలో ఈ పట్టణాన్ని దాటారు.
403.	కుళింగ	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు కుళింగ. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు మార్గమధ్యంలో ఈ నదిని దాటారు.
404.	కుశం (దర్భ)	ఒక పవిత్ర తృణజాతి	కుశం అనేది ఒక జాతి గడ్డి. దర్భ అన్నా ఇదే. ఇప్పుడు వాడుకలో లేని మాట్ ఐనా, దీనికి తెలుగులో కుస్సు అని అంటారు. దర్భలు అత్యంతపవిత్రమైన వస్తువులు. దర్భకు ఉన్న పేర్లలోనే ఒకటి 'పవిత్రం'. శుభకార్యాలకు, ఇతరకార్యాలకు కూడ వీటిని వాడుతారు. చేతికి దర్భ ఉంగరం లేకుండా ఏ వైదికకార్యమూ చేయరు. పవిత్రవస్తువులను సరాసరి నేలమీద పెట్టకుండా దర్భలమీద ఉంచుతారు. గురువులను సందర్శించేటప్పుడు దర్భలు, సమిధలు చేతిలో పట్టుకొని వెళ్ళటం ఆచారం. జపం గానీ ధ్యానం గానీ చేసేటప్పుడు దర్భ చాప మీద కూర్చోవటం సంప్రదాయం.
405.	కుశధ్వజుడు 1	జనకుడి తమ్ముడు	(కుశధ్వజుడు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక దివ్యపురుషుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) కుశధ్వజుడు, విదేహరాజు హ్రస్వరోముడి కొడుకు. జనకుడికి (ఈయన పేరు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>సీరధ్వజుడు) తమ్ముడు. అంటే సీతకు పినతండ్రి. ఇక్షుమతీ నదీతీరాన ఉన్న సాంకాశ్యనగరానికి రాజైన సుధన్వుడు ఒకసారి మిథిల మీదికి దండెత్తి వచ్చి సీతనూ శివధనుస్సునూ తనకు అప్పగించాలని జనకుణ్ణి కోరాడు. అందుకు తిరస్కరించిన జనకుడు సుధన్వుణ్ణి యుద్ధంలో చంపి, తన తమ్ముడు కుశధ్వజుణ్ణి సాంకాశ్యానికి రాజుగా చేసాడు. సీతారాముల పెళ్ళితోపాటే కుశధ్వజుడి ఇద్దరు కూతుళ్ళు మాండవీశ్రుతకీర్తులకు కూడ భరతశత్రుఘ్నులతో వివాహాలు జరిగాయి.</p>
406.	కుశధ్వజుడు 2	వేదవతి తండ్రి	<p>(కుశధ్వజుడు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక దివ్యపురుషుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) కుశధ్వజుడు ఒక దివ్యపురుషుడు. ఇతడు వేదవతి గురువైన బృహస్పతికి కొడుకు. కుశధ్వజుడికి వేదవతి అనే కూతురు ఉంది. ఆమెని విష్ణువుకు ఇవ్వాలని అతని ఉద్దేశం. అందువల్లనే, దంభుడు అనే రాక్షసుడు వచ్చి వేదవతిని తనకు ఇమ్మని ఎంత అడిగినా కుశధ్వజుడు ఒప్పుకోలేదు. దానితో పగబట్టిన దంభుడు ఒకనాడు కుశధ్వజుడు నిద్రిస్తున్న సమయంలో అతణ్ణి చంపేసాడు. తన తండ్రి కోరిక ప్రకారం తాను విష్ణువునే భర్తగా పొందాలని వేదవతి తపస్సులో మునిగిపోయింది. ఆ సమయంలోనే రావణుడు ఆమెను చూసి మోహించాడు. కాని వేదవతి అతణ్ణి తిరస్కరించటంతో ఆమెను బలవంతంగా ఎత్తుకొనిపోవాలని ప్రయత్నించాడు. ఉగ్రురాలైన వేదవతి, మరొక జన్మలో స్త్రీగా పుట్టి రావణుడి పతనానికి కారణమౌతానని శపథం చేసి యోగాగ్నిలో శరీరాన్ని దహించుకొని తనువు చాలించింది. ఆ వేదవతి సీతగా పుట్టి రావణుడి నాశనానికి కారణమైంది.</p>
407.	కుశనాభుడు	విశ్వామిత్రుడి తాత	<p>కుశనాభుడు విశ్వామిత్రుడికి తాత. ఈయన కుశుడి కొడుకు. కుశాంబుడు, ఆధూర్తరజస్సు, వసువు అనే ముగ్గురు కుశనాభుడికి సోదరులు. ఈ కుశనాభుడు మహోదయం అనే నగరాన్ని నిర్మించాడు. కుశనాభుడి భార్య ఘృతాచి. ఆయనకు నూరుగురు కూతుళ్ళు ఉన్నారు. వాళ్ళంతా తన కోరికను కాదన్నారని వాయుదేవుడు ఒకసారి వారిమీద కోపంతో వాళ్ళనందరినీ గూనివాళ్ళనుగా చేసాడు. కొంతకాలం తర్వాత కుశనాభుడు వాళ్ళందరిని కాంపిల్యనగరానికి రాజైన బ్రహ్మదత్తుడికి ఇచ్చి పెళ్ళి చేసాడు. బ్రహ్మదత్తుడు ఆ రాజకుమార్తెలలో ఒక్కొక్కరి చేయి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పట్టుకోగానే వాళ్ళ అంగవైకల్యం పోయి పూర్వపు రూపానికి వచ్చారు. ఆ తరువాత కుశనాభుడికి గాధి అనే కొడుకు కలిగాడు. ఆ గాధి కొడుకే విశ్వామిత్రుడు. విశ్వామిత్రుడే స్వయంగా రాముడికి చెప్పిన ప్రకారం, విశ్వామిత్రుడి వంశపరంపర ఇలా ఉంది. బ్రహ్మ, ఆయనకు కుశుడు, ఆయనకు కుశాంబుడు, కుశనాభుడు, ఆధూర్తరజస్సు, వసువు అనే నలుగురు, వీళ్ళలో కుశనాభుడికి గాధి, ఆయనకు విశ్వామిత్రుడు.
408.	కుశపర్వుడు (కుశపర్వా అని సంస్కృత మూలం. నకారాంతం.)	వానరుడు	కుశపర్వుడు ఒక వానరుడు. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటి లంకలోనికి ప్రవేశించినతరువాత, పటిష్ఠమై అభేద్యంగా ఉన్న ఆ నగరరక్షణవ్యవస్థను చూచి అచ్చెరువుపడి - అలాంటి లంకను చేరాలన్నా, లోపలకు చొరబడాలన్నా, తానుగాక మిగిలిన వానరవీరులలో - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, జాంబవంతుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, సుషేణుడు, కుశపర్వుడు, ఋక్షుడు, కేతుమాలుడు వంటి ఏ కొద్దిమందికో మాత్రమే సాధ్యమౌతుందని భావించాడు. దీనిని బట్టి కుశపర్వుడు ఎంతటి శక్తిశాలి అన్నది అర్థమౌతుంది.
409.	కుశప్లవనం	అదితి ఆశ్రమం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆశ్రమాలలో కుశప్లవనం ఒకటి. కశ్యపప్రజాపతి భార్య అదితి పుత్రసంతానం కోసం ఈ కుశప్లవనం ఆశ్రమంలోనే వ్రతాలు చేసింది. అప్పుడు విష్ణువు ఆమెకు వామనుడిగా జన్మించాడు.
410.	కుశాంబుడు	రాజు.	కుశాంబుడు విశ్వామిత్రుడికి పూర్వికుడు. ఈయన కుశుడి కొడుకు. కుశనాభుడు, ఆధూర్తరజస్సు, వసువు అనే ముగ్గురు కుశాంబుడికి సోదరులు. ఈ కుశాంబుడు కౌశాంబి అనే నగరాన్ని నిర్మించాడు. విశ్వామిత్రుడే స్వయంగా రాముడికి చెప్పిన ప్రకారం, విశ్వామిత్రుడి వంశపరంపర ఇలా ఉంది. బ్రహ్మ, ఆయనకు కుశుడు, ఆయనకు కుశాంబుడు, కుశనాభుడు, ఆధూర్తరజస్సు, వసువు అనే నలుగురు, వీళ్ళలో కుశనాభుడికి గాధి, ఆయనకు విశ్వామిత్రుడు.
411.	కుశావతి	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు కుశావతి. రాముడి తరువాత ఆయన కుమారుడు కుశుడు, దక్షిణకోసల దేశాన్ని ఈ కుశావతీనగరాన్ని రాజధానిగా చేసుకొని పాలించాడు.
412.	కుశాశ్వుడు	రాజు	కుశాశ్వుడు ఒక రాజు. ఈయన ఇజ్వాకు వంశానికి చెందినవాడే. విశాలానగరపరిపాలకులో కుశాశ్వుడు ఒకడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఈయన సహదేవుడికి కొడుకు, సోమదత్తుడికి తండ్రి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి విశాలానగరం చరిత్రను చెబుతూ ఆ నగరపాలకుల వంశాన్ని గురించి వివరంగా చెప్పాడు.
413.	కుశికుడు	రాజు	కుశికుడు అనేది విశ్వామిత్రుడి తండ్రి ఐన గాధికి మరొక పేరు. ఆ విషయం రామాయణంలో స్పష్టంగా చెప్పలేదు. కాని, విశ్వామిత్రుడిని ' కుశికుడి కొడుకు ' అని (కుశికాత్మజుః, కుశికదాయాదః) అని చెప్పడాన్ని బట్టి గాధికి కుశికుడు అనే పేరు కూడ ఉన్నట్లు తెల్లమౌతున్నది. గోవిందరాజీయవ్యాఖ్యలో కూడ ' గాధేః కుశిక ఇతి నామాంతరం ' (= గాధికి కుశికుడు అని మరొక పేరు) అని ఉన్నది(బాలకాండం- 34 వ సర్గ).
414.	కుశీలవులు (కుశుడు2,లవు డు- వీళ్ళిద్దరిని కలిపి ఇలా అంటారు.) (కుశీలవౌ అని సంస్కృతమూలం. ద్వీవచనం.)	కుశుడు, లవుడు.	రాముడి కొడుకులైన కుశుణ్ణి, లవుణ్ణి కలిపి వాల్మీకి కుశీలవులు అని పేర్కొన్నాడు. తాను రచించిన రామాయణాన్ని మొదట వాల్మీకి వీళ్ళిద్దరికే నేర్పాడు. రాముడి అశ్వమేధయాగశాలలో కుశలవులిద్దరూ రామాయణాన్ని గానం చేసారు. రాసురాసు, నాటకాలాడేవాళ్ళకు, కథాగానం చేసేవాళ్ళకు, కుశీలవులు అనే పేరు వాడుకలోకి వచ్చింది.
415.	కుశుడు 1	విశ్వామిత్రుడి పూర్వుడు	(కుశుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాజులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) కుశుడు విశ్వామిత్రుడికి పూర్వుడు. కుశుడి భార్య వైదర్భి(అంటే విదర్భరాజు కూతురు. ఈమెకు పెట్టిన పేరు ఏమిటో తెలియదు.). కుశుడికి నలుగురు కొడుకులు - కుశాంబుడు, కుశనాభుడు, ఆధూర్తరజస్సు, వసువు అని. విశ్వామిత్రుడే స్వయంగా రాముడికి చెప్పిన ప్రకారం, విశ్వామిత్రుడి వంశపరంపర ఇలా ఉంది. బ్రహ్మ, ఆయనకు కుశుడు, ఆయనకు కుశాంబుడు, కుశనాభుడు, ఆధూర్తరజస్సు, వసువు అనే నలుగురు, వీళ్ళలో కుశనాభుడికి గాధి, ఆయనకు విశ్వామిత్రుడు.
416.	కుశుడు 2	రాముడి కొడుకు	(కుశుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాజులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) కుశుడు రాముడి కొడుకు. లవుడు ఇతడి కవల సోదరుడు. సీత వాల్మీకి ఆశ్రమంలో ప్రవాసంలో ఉండగా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అక్కడ లవకుకులు పుట్టారు. ఇద్దరూ తమ సాధారణ విద్యతోపాటు ధనుర్విద్య కూడ వాల్మీకి దగ్గరనే నేర్చుకొన్నారు. వాల్మీకి తాను రచించిన రామాయణాన్ని ముందుగా నేర్పింది లవకుకులకే. లవకుకులను ఇద్దరినీ కలిపి కుశీలవులు అని పేర్కొన్నాడు వాల్మీకి. తర్వాత కాలంలో నాటకాలు ఆడే వాళ్ళకు కథాగానం చేసే వాళ్ళకు ఈ కుశీలవులు అనే పేరు వాడుకలోనికి వచ్చింది. రాముడి అశ్వమేధ శాలలో లవకుకులు రామాయణకథను గానం చేసారు. ఆ సమయంలోనే, సీత వచ్చి బహిరంగసభలో తన పరిశుద్ధతను నిరూపించుకోవాలని రాముడు వాల్మీకి ద్వారా కోరాడు. సీత రాముడి పట్ల తన నిబద్ధతను శపథపూర్వకంగా ప్రకటించి భూమిలోనికి ప్రవేశించింది. వాల్మీకి లవకుకులను రాముడికి అప్పగించాడు. రాముడు మహాప్రస్థానానికి సిద్ధమౌతూ, కుశుణ్ణి దక్షిణకోసల దేశానికి రాజుగా కుశావతీనగరంలోను, లవుణ్ణి ఉత్తరకోసల దేశానికి రాజుగా శ్రావస్తి నగరంలోను, ప్రతిష్ఠించాడు.
417.	కుష్ఠం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో కుష్ఠం ఒకటి. దీనిని చెంగల్యకోష్ఠం అని అంటారు. ఇది ఒక గొప్ప ఔషధమూలిక కూడ.
418.	కూటం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ఒకదాని పేరు కూటం. ఇది గద లాంటిదే కాని, కొయ్యతో చేసింది.
419.	కూటుడు	రాముడి విదూషకుడు, చారుడు	రాముడి కొలువులో ఆయనను వినోదపరచే విదూషకులలో కూటుడు ఒకడు. విజయుడు, మధుమత్తుడు, కాశ్యపుడు, పింగళుడు, కూటుడు, సురాజుడు, కాళియుడు, భద్రుడు, దంతవక్త్రుడు, సుమాగధుడు అని వాళ్ళు పదిమంది. వాళ్ళలో భద్రుడు, నగరంలోని ప్రజలు సీత గురించి చెప్పుకొనే వదంతిని రాముడికి తెలిపాడు. అదే రాముడు సీతను అడవులకు పంపడానికి దారితీసింది.
420.	కృకలాసం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒక జంతువు పేరు కృకలాసం. ఇది ఒక సరీసృపం, అంటే, పాకే జంతువు. తెలుగులో దీనిని తొండ అంటారు. కృకలాసం అంటే ఊసరవెల్లి అనే అర్థం కూడ ఉంది. ఒకానొక సమయంలో, మరుత్తుడి యాగశాలలోకి రావణుడ రాగా, అతడిని చూసి భయపడ్డ దేవతలు ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క పక్షిరూపమో జంతురూపమో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ధరించి పారిపోయారు. అప్పుడు కుబేరుడు తొండ రూపం తాల్చి పారిపోయాడు. అలా తొండ రూపం తనకు చేసిన ఉపకారానికి ప్రతిఫలంగా కుబేరుడు తొండ శరీరం అప్పటినుండి బంగారు రంగులో ఉండేటట్లు వరమిచ్చాడు. అప్పటిదాకా నీలంగా ఉన్న తొండలు ఆ తరువాత నుండి పచ్చగా ఐనాయి. ఇంకా, న్యగుడు అనే రాజు బ్రాహ్మణశాపం వలన తొండగా మారి ఒక గుంతలో పడి ఉన్న కథను రాముడు లక్ష్మణుడికి చెప్పాడు.</p>
421.	కృతం	యుగం	<p>మన సంప్రదాయం ప్రకారం కాలాన్ని కొలిచే పద్ధతిలో యుగం అనేది ఒక ప్రమాణం. యుగాలు నాలుగు. కృతం, త్రేత, ద్వాపరం, కలి అని వాటి పేర్లు. ఈ నాలుగు యుగాలు ఒకదాని తరువాత ఒకటి మళ్ళి పునరావృతమౌతూ ఉంటాయి. నాలుగు యుగాలను కలిపి మహాయుగం అంటారు. కృతయుగానికి 1728000 మానవ సౌర సంవత్సరాలు, త్రేతాయుగానికి 1296000, ద్వాపరానికి 864000, కలియుగానికి 432000 సౌర సంవత్సరాలు ఉంటాయి. ఒక మహాయుగానికి 4320000 సంవత్సరాలు. కృతయుగంలో ధర్మం నాలుగు పాదాలుగా, త్రేతలో మూడు పాదాలుగా, ద్వాపరంలో రెండు పాదాలుగా, కలిలో ఒక పాదంగా, నడుస్తుంటుంది. సృష్టి ఆదినుండి కృతయుగంతో మొదలై యుగాలు నడుస్తూ ఉంటాయి. కొన్ని మహాయుగాలు ఒక మన్వంతరం, కొన్ని మన్వంతరాలు కలిపి బ్రహ్మకు ఒక పగలు, అన్నే మన్వంతరాలతో బ్రహ్మకు ఒక రాత్రి బెతాయి. బ్రహ్మ పగలు పూర్తి కాగానే ప్రళయం. రాత్రి పూర్తి కాగానే పునఃసృష్టి. ఇలా బ్రహ్మకు నూరు ఏళ్ళు పూర్తి ఐతే, మరొక బ్రహ్మ ఆ స్థానానికి వస్తాడు. పురాణసంప్రదాయం ప్రకారం, రాబోయే బ్రహ్మ మన రామాయణంలోని హనుమంతుడే.</p>
422.	కృశాశ్వుడు (భృశాశ్వుడు)	ప్రజాపతి	<p>కృశాశ్వుడు ఒక ప్రజాపతి. ఈయనకే భృశాశ్వుడు అనికూడ పేరు. దక్షుడి కూతులైన జయ , సుప్రభ అనే వాళ్ళు ఈయనకు భార్యలు. జయకు కలిగిన ఏబది మంది కొడుకులు దివ్యాస్త్రాల ప్రయోగమంత్రాలకు అధిష్ఠాన దేవతలు. సుప్రభకు కలిగిన ఏబది మంది కొడుకులు ఆ దివ్యాస్త్రాల ఉపసంహారమంత్రాలకు అధిష్ఠాన దేవతలు. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఈ దివ్యాస్త్రాలనన్నిటిని ప్రయోగం ఉపసంహారంతో సహా ఉపదేశించాడు. ఆ తరువాత రాముడు లక్ష్మణుడికి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వాటిని ఉపదేశించాడు.
423.	కృషణుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన ' హయశిరస్సు ' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు కృషణుడు
424.	కృష్ణగిరి	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు కృష్ణగిరి. రంభుడు అనే వానరసేనాపతికి నివాసస్థానం ఈ కృష్ణగిరి. ఈ కొండ మీద మాత్రమేకాక, రంభుడు వింధ్యపర్వతం మీద, సుదర్శనపర్వతం మీద కూడ నివసించేవాడు.
425.	కృష్ణవేణి	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు కృష్ణవేణి. దీనిని సాధారణంగా కృష్ణ అని అంటారు. దక్షిణభారతదేశనదులలో ముఖ్యమైనవాటిలో కృష్ణవేణి ఒకటి. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ నదిని పేర్కొన్నాడు.
426.	కేకయం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు కేకయం. దశరథుడి పట్టపురాణులలో ఒకటి ఐన కైకయి ఈ దేశపు రాజు కుమార్తె. కైకయి నోదరుడు యుధాజిత్తు కేకయ రాజకుమారుడు. ఈ కేకయం మన దేశపు వాయవ్యభాగంలో (పశ్చిమోత్తరభాగంలో) ఉంటుంది. ఈ దేశపు రాజును అశ్వపతి అని సాధారణంగా అంటారు. దశరథుడు మరణించినప్పుడు భరతశత్రుఘ్నులు ఈ కేకయదేశంలోనే ఉన్నారు. తిరిగి అయోధ్యకు రావలసినదని దూతలద్వారా వార్త అందుకొని, ఏడుదినాల నిరంతరప్రయాణం చేసి వాళ్ళిద్దరూ అయోధ్యకు చేరుకొన్నారు. చాల కాలం తర్వాత, గంధర్వ రాజ్యం మీదికి దండయాత్ర చేస్తూ భరతుడు కేకయం వెళ్ళి అక్కడినుండి తన మేనమామ యుధాజిత్తును తనతో కలుపుకొని వెళ్ళి గంధర్వరాజ్యాన్ని జయించాడు.
427.	కేకయుడు	కేకయ రాజు	కేకయుడు అంటే కేకయదేశపు రాజు అని అర్థం. (సంస్కృతభాషలో, దేశాల పేర్లు పులింగ బహువచనంలోను, ఆ దేశ పాలకుల పేర్లు పులింగ ఏకవచనంలోను ఉండడం సంప్రదాయం. ఐతే, ఈ మాటలు ఒక్కొక్కసారి ఆ దేశ ప్రజలను, ఆ దేశానికి సంబంధించిన వ్యక్తులను కూడ సూచిస్తాయి. సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి. మన తెలుగు భాషలో ఐతే, కేకయం, పాంచాలం, మగధం అని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దేశాలనూ, కేకయుడు, పాంచాలుడు, మాగధుడు అని ఆయా దేశాల రాజులను లేదా ప్రజలనూ సూచిస్తాము.) రామాయణానికి సంబంధించినంతవరకు, కేకయ దేశం దశరథుడి భార్య ఐన కైకయికి మాతృదేశం. ఆ దేశపు రాజులను అశ్వపతి అని అనటం పరిపాటి. కైకయి తండ్రిపేరు రామాయణంలో చెప్పలేదుగాని, ఆమె సోదరుడి పేరు మాత్రం యుధాజిత్తు. దశరథుడు రాముడికి యౌవరాజ్యాభిషేకం నిర్ణయించినప్పుడు భరతుడు శత్రుఘ్నుడు ఇద్దరూ ఈ కేకయ దేశంలో ఉన్నారు. దశరథుడి మరణానంతరం వసిష్ఠుడి దూతలు వెళ్ళి భరతశత్రుఘ్నులను అయోధ్యకు పిలుచుకొని వచ్చారు. అయోధ్య నుండి దూతలు కేకయకు వెళ్ళిన దారిని, భరతుడు కేకయ నుండి అయోధ్యకు వచ్చిన దారిని, వాల్మీకి వివరంగా వ్రాసాడు.
428.	కేతకం	పూల చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూలచెట్లలో కేతకం ఒకటి. కేతకి అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని మొగలి అంటారు. మొగలి పూల రేకులు ఎంతో సువాసనతో ఉంటాయి. వీటి వాసన పాములను ఆకర్షిస్తుందని అంటారు. మొగలి పొదలలో పాములు తిరగటం సాధారణమైన విషయమే. కొన్ని రకాల సాందర్యసాధనాలను చేయటానికి మొగలి పువ్వును వాడుతారు.
429.	కేతుమతి	గంధర్వస్త్రీ	కేతుమతి, నర్మద అనే ఒక గంధర్వ స్త్రీకి కూతురు, సుమాలి అనే రాక్షసుడికి భార్య. కేతుమతికి - రాక, పుష్పొత్కట, కుంభీనసి, కైకసి అనే నలుగురు కూతుళ్ళే కాక, ప్రహస్తుడు, అకంపనుడు, మహాబలుడు, వికటుడు, కాలకార్ముకుడు, ధూమ్రాక్షుడు, దండుడు, సుపార్శ్వడు, సంప్రోది, ప్రఘనుడు, భాసకర్ణుడు అనే పదకొండు మంది కొడుకులు కలిగారు. వీళ్ళంతా తరువాత కాలంలో రావణుడికి అనుచరులుగా సచివులుగా ఐనారు.
430.	కేతుమాలుడు	వానరుడు	కేతుమాలుడు ఒక వానరుడు. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటి లంకానగరం లోనికి ప్రవేశించినతరువాత, పటిష్ఠమై అభేద్యంగా ఉన్న ఆ నగర రక్షణవ్యవస్థను చూసి అచ్చెరువు పడ్డాడు. ఆ నగరాన్ని చేరటానికి గాని, ప్రవేశించటానికి గాని, తాను, సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, జాంబవంతుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, సుషేణుడు, కుశపర్శుడు, ఋక్షుడు, కేతుమాలుడు లాంటి ఏ కొద్దిమంది యోధులకో తప్ప అందరికీ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సాధ్యం కాదని హనుమంతుడు భావించాడు. దీనిని బట్టి కేతుమాలుడు ఎంతటి శక్తిశాలి అన్నది అర్థమౌతుంది.
431.	కేరళం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు కేరళం. ఇది, ఒకప్పుడు చేరదేశం అనేపేరున్న ప్రస్తుత కేరళ రాష్ట్రానికి దాదాపుగా సరిపోతుంది. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు.
432.	కేళిని 1	రాణి	(కేళిని అనే పేరుతో ఒక రాణి, ఒక నది, ఉన్నారు. గమనించాలి.) కేళిని సగరుడి రాణులలో ఒకతె. ఈమె కొడుకు అసమంజసుడు (అసమంజసుడు). సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని రావణుడితో చెప్పుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి, ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేళిని, సగరుడు; శ్రీమతి, కపిలుడు.
433.	కేళిని 2	నది	(కేళిని అనే పేరుతో ఒక రాణి, ఒక నది, ఉన్నారు. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు కేళిని. లోకాపవాదానికి వెరచి రాముడు సీతను అడవిలో గంగాతీరాన వాల్మీకి ఆశ్రమం దాపుల దించి రమ్మని లక్ష్మణుడిని పంపగా, ఆమెను అక్కడ దించి వస్తూ, లక్ష్మణుడు తన సారథి సుమంత్రుడితో సహా ఈ కేళినీనది ఒడ్డున ఒక దినం బస చేసాడు.
434.	కేసరి (కేసరీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం. కాని, "కేసరిం" అని ఇకారంతప్రయోగం కూడ ఉంది.)	వానరుడు	కేసరి ఒక వానరుడు. ఈయన మేరువు (ఒక పర్వతం) చుట్టుపక్కల, మాల్యవంథం (ఒక కొండ) చుట్టుపక్కల నివసించేవాడు. పుంజికస్థల అనే అప్పరస శాపవశాత్తు అంజన అనే వానరస్త్రీగా పుట్టింది. ఆ అంజన ఈయన భార్య. ప్రసిద్ధుడైన హనుమంతుడు వీళ్ళ కొడుకు. ఒకసారి గోకర్ణపర్వతం దగ్గర శంబసాదనుడు అనే రాక్షసుడు ఏనుగురూపంతో తిరుగుతూ అక్కడ మునులను పీడిస్తూ ఉండేవాడు. కేసరి అక్కడికి వెళ్ళి ఆ రాక్షసుణ్ణి చంపాడు. లంకాయుద్ధం కోసమని, తన దగ్గర ఉన్న అసంఖ్యాకమైన వానర సైన్యంతో కేసరి సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. రావణుడి మంతులైన శుకుడు, సారణుడు, వానరసైన్యంలోని ప్రముఖులను రావణుడికి చూపిస్తూ పేర్కొన్న

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>వానరనాయకులలో కేసరి కూడ ఒకడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు, వలీముఖుడు, ప్రజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.</p>
435.	కైకయి (కైకేయి)	దశరథుడి రాణి	<p>కైకయి లేదా కైకేయి (తెలుగు సాహిత్యంలో కైక అని కూడ వాడుతారు.), దశరథుడి ముగ్గురు పట్టపురాణులలో మూడవది. కేకయ దేశపు రాజు కూతురు గాబట్టి ఆమెకు కైకయి అని పేరు వచ్చింది. యుధాజిత్తు ఈమెకు తమ్ముడు. దశరథుడు ఒకసారి దేవతలకు సహాయంగా రాక్షసులతో యుద్ధం చేస్తున్నప్పుడు కైకేయి కూడ అతడి వెంట వెళ్ళి, ఒక సమయంలో అతడి ప్రాణాన్ని కాపాడింది. అందుకు మెచ్చిన దశరథుడు, కైకయికి ఆమెకు నచ్చిన రెండు కోరికలను తీరుస్తానని మాట ఇచ్చాడు. కైకయి కూడ తనకు కావలసినప్పుడు వాటిని అడుగుతానని, అలా అడిగినప్పుడు తన కోరికలను తీర్చుమని భర్తకు చెప్పింది. తరువాత సంతానార్థి ఐ దశరథుడు పుత్రకామయాగం చేయగా కౌసల్యకు రాముడు, కైకయికి భరతుడు, సుమిత్రకు లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు అనే కొడుకులు కలిగారు. కైకయి రాముడిని కూడ తన సొంత కొడుకులాగే వాత్సల్యంతో చూసుకొనేది. భరతుడు కేకయదేశంలో ఉన్న సమయంలో దశరథుడు రాముడిని యువరాజుగా ప్రకటించినప్పుడు మొదట్లో ఆమె అందరిలాగే నిజంగానే సంతోషపడి, తనకు ఆ వార్తను చెప్పిన దాసి మంథరకు బహుమతి కూడ ఇవ్వబోయింది. కాని, మంథర కైకయిని భయపెట్టింది. రాముడు యువరాజై తరువాత రాజు కూడ ఐతే, ఇక కైకయి తన కొడుకులతోపాటు రాముడి తల్లికి దాస్యం చేయాల్సి ఉంటుందని, భరతుడు గాని అతడి సంతతిగాని సింహాసనం ఎక్కే అవకాశమే ఉండదని, ఎలాగైనా భరతుడికి రాజ్యం దక్కించుకొమ్మని మంథర కైకయికి నూరిపోసింది. చెప్పగా చెప్పగా కైకయికి కూడ ఆ మాటలు తలకెక్కాయి. మంథర సూచించిన ఉపాయం ప్రకారం</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>కైక, గతంలో తనకు దశరథుడు వాగ్దానం చేసిన రెండు వరాలను అప్పుడు కోరుకోవాలని నిశ్చయించుకొన్నది. దశరథుడు తన మందిరానికి రాగానే అలక పట్టి, తనకు మునుపు ఇస్తానన్న రెండు వరాలను అప్పుడే ఇచ్చేటట్లు ముందుగా అతడినుండి మాట తీసుకొని, ఆ తరువాత తన రెండు కోరికలేమిటో బయట పెట్టింది. మొదటిది - రాముడికి మారుగా భరతుడికి యౌవరాజ్యాభిషేకం చెయ్యటం, రెండవది - రాముడిని పదునాలుగేళ్ళపాటు దండకారణ్యంలో వన వాసానికి పంపటం. ఆ మాటలను విన్న దశరథుడికి నెత్తిన పిడుగు పడ్డట్టేంది. భర్త ఎంతగా బతిమాలినా కైకయి తన పట్టు విడవలేదు. సవతులైన కౌసల్యాసుమిత్రలు, వృద్ధమంత్రి సుమంతుడు, ఎవరు చెప్పినా కైకయి లెక్క చేయక తన మాట చెల్లాల్సిందేనని భీష్మించుకొన్నది. చివరకు రాముడితో ఆ మాట చెప్పటానికి నోరు రాక దశరథుడు మిన్నకుండిపోతే, కైకయి తానే రాముడికి దశరథుడి వాగ్దానాల గురించి చెప్పింది. ఆ విధంగా బలవంతంగా తన ముద్దుల కొడుకును ఎడబాయవలసివచ్చిన దశరథుడు, రాముణ్ణి కలవరిస్తూ ఏడ్చి ఏడ్చి, కొన్నిదినాలకే నిద్రలోనే కన్నుమూసాడు. అత్యవసరంగా అయోధ్యకు తిరిగి రావలసినదని దూతల ద్వారా వార్త అందుకొన్న భరతుడు ఇల్లుచేరి, తన తల్లి చేసినపనికి ఆమెను తీవ్రంగా దూషించి, రాముణ్ణి వెనక్కు పిలుచుకొని వస్తానని అడవులలో ఉన్న రాముడి దగ్గరకు తల్లులతో మంత్రులతో సహా కలిసి వెళ్ళాడు. కాని, తండ్రి ఆజ్ఞ మేరకు గడువు తీరినదాకా వనవాసం చేయకుండా తిరిగి రావటానికి రాముడు ఒప్పుకోకపోవడంతో, అతడి ప్రతినిధిగా అతడి పాదుకలను తీసుకొని వచ్చి, భరతుడు తాను అయోధ్యలో నివసించకుండా, సింహాసనం ఎక్కకుండా, నందిగ్రామంలో ముని జీవితం గడుపుతూ నివసిస్తూ అన్న పేరుమీదనే పరిపాలన సాగించి రాముడు తిరిగి రాగానే రాజ్యాన్ని అతడికి అప్పగించాడు. కైకయికి లోక నింద మాత్రం మిగిలింది. రాముడి రాజ్యా భిషేకం తరువాత, రాముడు సీతను ప్రవాసానికి పంపిన తరువాత కూడ, కైకయి చాలాకాలం జీవించి కొడుకులను, మనుమళ్ళను చూసి , ప్రశాంతంగా జీవితం ముగించింది.</p>
436.	కైకసి	రాక్షసి	కైకసి ఒక రాక్షసి. సుమాలి అనే రాక్షసుడికి, ఆయన భార్య

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఐన కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీ ద్వారా - ప్రహస్తుడు, అకంపనుడు, మహాబలుడు, వికటుడు, కాలకార్ముకుడు, ధూమ్రాక్షుడు, దండుడు, సుపార్శ్వుడు, సంప్రోది, ప్రఘసుడు, భాసకర్ణుడు అనే పదకొండు మంది కొడుకు లతోపాటు, రాక, పుష్పొత్కట, కుంభీనసి, కైకసి అనే నలుగురు కూతుళ్ళు కూడ కలిగారు. ఈ నలుగురిలో కైకసి, తన తండ్రి సుమాలి సూచనమేరకు, సంతానాన్ని కోరి విశ్రవసుణ్ణి చేరింది. దురద్యష్టవశాత్, అప్పుడు సాయంసంధ్యాసమయం ఐంది. విశ్రవసుడు ఆమె కోరికను మన్నిస్తూనే, అడగగూడని సమయంలో ఆ కోరిక అడగడం వల్ల ఆమెకు కలగబోయే కొడుకులు దుర్బుద్ధులు, లోకపీడకులు ఔతారని చెప్పాడు. "నీ వంటి మహాత్ముడి వలన నాకు అలాంటి సంతతి కలగడం భావ్యం కాదు." అని కైకసి ప్రార్థిస్తే, నీ చిన్న కొడుకు ధర్మాత్ముడు ఔతాడని ఆయన కైకసిని ఊరడించాడు. ఆ విధంగా కైకసికి విశ్రవసుడి వల్ల రావణుడు, కుంభకర్ణుడు, విభీషణుడు అనే ముగ్గురు కొడుకులు, శూర్పణఖ అనే కూతురు, కలిగారు. కైకసి ఒకసారి తన సవతి కొడుకు కుబేరుడి వైభవాన్ని చూచి, రావణుడు కూడ అంత ఉన్నతిని సాధించాలని వాంఛించి, రావణుణ్ణి పిలిచి, "తపస్సు చేసి కుబేరుడంతవాడివి కా." అని చెప్పింది. తల్లి మాట ప్రకారం రావణుడు తపస్సుకు దిగాడు, బ్రహ్మాను మెప్పించి వరాలు సాధించాడు. రావణుడు సీతను అపహరించి తెచ్చినప్పుడు, అవిధుడు, మాల్యవంతుడు, విభీషణుడు చెప్పినట్లుగానే కైకసి కూడ రావణుడితో "సీతను రాముడికి తిరిగి అప్పగించి సుఖంగా ఉండు." అని బోధించింది. కాని, ఈ విషయంలో మాత్రం రావణుడు తల్లి మాటను పట్టించుకోలేదు.</p>
437.	కైకేయి (కైకయి)	దశరథుడి రాణి	<p>కైకేయి లేదా కైకయి (తెలుగు సాహిత్యంలో కైక అని కూడ వాడుతారు.), దశరథుడి ముగ్గురు పట్టపురాణులలో మూడవది. కేకయ దేశపు రాజు కూతురు గాబట్టి ఆమెకు కైకయి అని పేరు వచ్చింది. యుధాజిత్తు ఈమెకు తమ్ముడు. దశరథుడు ఒకసారి దేవతలకు సహాయంగా రాక్షసులతో యుద్ధం చేస్తున్నప్పుడు కైకేయి కూడ అతడి వెంట వెళ్ళి, ఒక సమయంలో అతడి ప్రాణాన్ని కాపాడింది. అందుకు మెచ్చిన దశరథుడు, కైకయికి ఆమెకు నచ్చిన రెండు కోరికలను తీరుస్తానని మాట ఇచ్చాడు. కైకయి కూడ తనకు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>కావలసినప్పుడు వాటిని అడుగుతానని, అలా అడిగినప్పుడు తన కోరికలను తీర్చుమని భర్తకు చెప్పింది. తరువాత సంతానార్థి ఐ దశరథుడు పుత్రకామయాగం చేయగా కౌసల్యకు రాముడు, కైకయికి భరతుడు, సుమిత్రకు లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు అనే కొడుకులు కలిగారు. కైకయి రాముడిని కూడ తన సొంత కొడుకులాగే వాత్సల్యంతో చూసుకొనేది. భరతుడు కేకయదేశంలో ఉన్న సమయంలో దశరథుడు రాముడిని యువరాజుగా ప్రకటించినప్పుడు మొదట్లో ఆమె అందరిలాగే నిజంగానే సంతోషపడి, తనకు ఆ వారసు చెప్పిన తన దాసి మంథరకు బహుమతి కూడ ఇవ్వబోయింది. కాని, మంథర కైకయిని భయపెట్టింది. రాముడు యువరాజై తరువాత రాజు కూడ ఐతే, ఇక కైకయి తన కొడుకులతోపాటు రాముడి తల్లికి దాస్యం చేయాల్సి ఉంటుందని, భరతుడు గాని అతడి సంతతిగాని సింహాసనం ఎక్కే అవకాశమే ఉండదని, ఎలాగైనా భరతుడికి రాజ్యం దక్కించుకొమ్మని మంథర కైకయికి నూరిపోసింది. చెప్పగా చెప్పగా కైకయికి కూడ ఆ మాటలు తలకెక్కాయి. మంథర సూచించిన ఉపాయం ప్రకారం కైక, గతంలో తనకు దశరథుడు వాగ్దానం చేసిన రెండు వరాలను అప్పుడు కోరుకోవాలని నిశ్చయించుకొన్నది. దశరథుడు తన మందిరానికి రాగానే అలక పట్టి, తనకు మునుపు ఇస్తానన్న రెండు వరాలను అప్పుడే ఇచ్చేటట్లు ముందుగా అతడినుండి మాట తీసుకొని, ఆ తరువాత తన రెండు కోరికలేమిటో బయట పెట్టింది. మొదటిది - రాముడికి మారుగా భరతుడికి యౌవరాజ్యాభిషేకం చెయ్యటం, రెండవది - రాముడిని పదునాలుగేళ్ళపాటు దండకారణ్యంలో వనవాసానికి పంపటం. ఆ మాటలను విన్న దశరథుడికి నెత్తిన పిడుగు పడ్డట్టింది. భర్త ఎంతగా బతిమాలినా కైకయి తన పట్టు విడవలేదు. సవతులైన కౌసల్యసుమిత్రలు, వృద్ధమంత్రి సుమంతుడు, ఎవరు చెప్పినా కైకయి లెక్క చేయక తన మాట చెల్లాలిందేనని భీష్మించుకొన్నది. చివరకు రాముడితో ఆ మాట చెప్పటానికి నోరు రాక దశరథుడు మిన్నకుండిపోతే, కైకయి తానే రాముడికి దశరథుడి వాగ్దానాల గురించి చెప్పింది. ఆ విధంగా బలవంతంగా తన ముద్దుల కొడుకును ఎడబాయవలసివచ్చిన దశరథుడు, రాముణ్ణి కలవరిస్తూ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఏడ్చి ఏడ్చి, కొన్నిదినాలకే నిద్రలోనే కన్నుమూసాడు. అత్యవసరంగా అయోధ్యకు తిరిగి రావలసినదని దూతల ద్వారా వార్త అందుకొన్న భరతుడు ఇల్లుచేరి, తన తల్లి చేసినపనికి ఆమెను తీవ్రంగా దూషించి, రాముణ్ణి వెనక్కు పిలుచుకొని వస్తానని అడవులలో ఉన్న రాముడి దగ్గరకు తల్లులతో మంత్రులతో సహా కలిసి వెళ్ళాడు. కాని, తండ్రి ఆజ్ఞ మేరకు గడువు తీరినదాకా వనవాసం చేయకుండా తిరిగి రావటానికి రాముడు ఒప్పుకోకపోవడంతో, అతడి ప్రతినిధిగా అతడి పాదుకలను తీసుకొని వచ్చి, భరతుడు తాను అయోధ్యలో నివసించకుండా, సింహాసనం ఎక్కకుండా, నందిగ్రామంలో ముని జీవితం గడుపుతూ నివసిస్తూ అన్న పేరుమీదనే పరిపాలన సాగించి రాముడు తిరిగి రాగానే రాజ్యాన్ని అతడికి అప్పగించాడు. కైకయికి లోక నింద మాత్రం మిగిలింది. రాముడి రాజ్యా భిషేకం తరువాత, రాముడు సీతను ప్రవాసానికి పంపిన తరువాత కూడ, కైకయి చాలాకాలం జీవించి కొడుకులను, మనుమళ్ళను చూసి , ప్రశాంతంగా జీవితం ముగించింది.</p>
438.	కైటభుడు	రాక్షసుడు	<p>కైటభుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. మధువు ఇతడికి సోదరుడు. వీళ్ళనిద్దరినీ విష్ణువు చంపాడు. ఈ ఇద్దరు రాక్షసుల దేహాలలోనుండి పడ్డ కొవ్వుతో నిండటం వల్లనే భూమికి "మేదిని " అనే పేరు వచ్చింది. (మేదస్ = కొవ్వు)</p>
439.	కైలాసం	పర్వతం	<p>రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక దాని పేరు కైలాసం. ఇది శివుడి నివాసస్థానం కాని, దీని అధిపతి మాత్రం కుబేరుడు. కైలాసం ఒక దివ్యస్థలం. అది అందరు మానవులకూ చేరరానిది. ఈ కైలాసం , హిమాలయాలలో సుదర్శనపర్వతానికి, దేవసఖపర్వతానికి ఉత్తరం వైపునకు ఉంటుంది. ఇక్కడే విశ్వకర్మ కుబేరుడి నివాసస్థానమైన అలకాపురాన్ని నిర్మించాడు. రామకార్యార్థం ఎక్కడెక్కడీ వానరులనూ పిలిపించుమని హనుమంతుడితో చెపుతున్నప్పుడు సుగ్రీవుడు కైలాసపర్వతం మీది వానరులను కూడ రప్పించుమని చెప్పాడు. సీతాన్వేషణకోసం ఉత్తరదిశకు వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిశలో వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు కైలాసపర్వతాన్ని గూడ ప్రస్తావించాడు. ఒకసారి ఈ పర్వతసమీపంలో రావణుడి పుష్పకవిమానం ఆగిపోయింది. శివుడి సేవకుడు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			నంది వచ్చి, ఆ సమీపంలో శివుడు పార్వతితో కలిసి విహరిస్తున్నాడుగాబట్టి ఇతరులు ఆ ప్రదేశానికి రాజాలరని, అక్కడినుండి వెళ్ళిపోమ్మని, రావణుడితో చెప్పాడు. కాని రావణుడు అహంకారంతో, "అలాగైతే ఈ కైలాసశైలాన్నే పెళ్ళగిస్తాను చూడు." అని ఆ కొండను పెకలించబోయాడు. శివుడు కోపించి కొండను కిందకు అదమటంతో రావణుడి చేతులు ఆ కొండకింద ఇరుక్కొనిపోయాయి. ఆ బాధకు తాళలేక గావుకేకలు పెట్టాడు రావణుడు. ఒక వెయ్యేళ్ళపాటు శివుణ్ణి సామగానాలతో మెప్పించి రావణుడు శివుడి అనుగ్రహం సంపాదించి తన చేతులను విడిపించుకొన్నాడు. అప్పుడు అరచిన అరపులవలననే శివుడు అతడికి రావణుడు అనే పేరు పెట్టాడు (రావణం=అరపు) . అప్పటినుండి రావణుడు అనే పేరు స్థిరపడిందిగాని అంతకుముందు రావణుడి పేరు దశగ్రీవుడు. ఈ విధంగా రావణుడికి ఆ పేరు రావటానికి కైలాసమే కారణం.
440.	కోకిలం (కోకిల)	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో కోకిలం ఒకటి. పికం అన్నా, పరభృతం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో కోకిల/కోయిల అంటారు. కోకిల కళ్ళు ఎర్రగాను, శరీరం అంతా కాకిలాగానే నల్లగా ఉన్నా, కంఠం మాత్రం బహుమధురం. వసంత ఋతువులో కోకిలల కుహూ శబ్దాలు అడవికే అందాన్నిస్తాయి. కోకిలలు తమ గుడ్లను కాకుల గూళ్ళలో పెట్టి వెళ్ళిపోతాయి. అవి తమ గుడ్ల అనుకొని కాకులు వాటిని పొదిగి, పిల్లలను పెంచుతాయి. ఆ పిల్లలు పెద్దైన తరువాత వాటి కూతను బట్టి అవి తమ పిల్లలు కాదని తెలుసుకొని వెళ్ళగొడతాయి. ఇలా ఇతరులచేత పోషించబడతాయి గాబట్టి కోకిలలకు " పరభృతాలు " (పర=ఇతరులు, భృతం= పెంచబడ్డది) అని పేరు వచ్చింది. అలానే కోకిలను పెంచుతాయి గాబట్టి కాకులకు పికవర్ధనం అని పేరు. .
441.	కోటి	ఒక సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం కోటి అనేది ఒక సంఖ్య. కోటి అంటే నూరు లక్షలు అని అర్థం. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			(10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియంతానికీ కోటికీ మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
442.	కోణాలకం	పక్షి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో కోణాలకం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని మందపిచ్చుక అంటారు. కాతుక పిట్ట అని ఒకరు అర్థం వ్రాసారు.
443.	కోణాహతం	వాద్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో కోణాహతం ఒకటి. ఇక్కడిసందర్భాన్ని బట్టి ఇది ఒక సంగీత వాద్యం అని తప్ప దీని స్వరూపం గూర్చి ఏమీ తెలియటం లేదు గాని, దీని పేరును బట్టి ఇది కొణుపుతో వాయింపే వాద్యం ఐ ఉండవచ్చనిపిస్తున్నది. పారిభాషికంగా కోణాహతం అంటే వేరే అర్థం ఉన్నదిగాని, అది ఇక్కడ వర్తించదు. ఆ పారిభాషికమైన అర్థం ఏమిటంటే - లక్ష డక్కలు, పది వేల దుందుభులు ఒకేసారి మోగిస్తే అది కోణాహతమని భరతుడి నాట్యశాస్త్రం నిర్వచనం చెపుతుంది.
444.	కోద్రవనం	అడవి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒక అడవి పేరు కోద్రవనం. ఈ కోద్రవనం అనే అడవి, వింధ్యపర్వతపాదాల దగ్గర ఉన్నది. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళిన వానరులు, ఈ అడవినికూడా క్షుణ్ణంగా గాలించారు.
445.	కోయష్టికం	నీటి పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటిపక్షులలో కోయష్టికం ఒకటి. ఇది ఒక రకమైన కొంగజాతి పక్షి. తెలుగులో దీనిని " చీకు కొక్కెర " లేదా " గుడ్డి కొక్కెర" అని అంటారు. కోయష్టికం అంటే టిట్టిభకం అని వ్యాఖ్యలో ఉన్నదిగాని, అమరనిఘంటువు వ్యాఖ్యలో టిట్టిభకం అంటే లకుముకిపిట్ట అని వ్రాసారు. కోయష్టికం అనే మాటకు - కోయష్టిమకం, కోయష్టిభకం అని కూడా రూపాంతరాలు ఉన్నాయి. కోయష్టి అంటే బెళగువ్వ పక్షి, అది వేరు. కొందరేమో, కోయష్టి అన్నా కోయష్టికం అన్నా ఈ రెండు పక్షులకూ పేర్లే అని అంటారు. కాని, అది సమంజసం అనిపించటం లేదు.
446.	కోవిదారం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో కోవిదారం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని ఎర్ర గన్నేరు చెట్టు అని, ఎర్ర కాంచనం అని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కూడ అంటారు. దశరథుడి రథంమీది జెండా మీద ఈ కోవిదారం చెట్టు బొమ్మ ఉంటుంది.
447.	కోశకారం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు కోశకారం. సీతను వెదకటానికి తూర్పుదిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ కోశకారదేశం గురించి కూడ చెప్పాడు.
448.	కోసలం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు కోసలం. మనం సాధారణంగా కోసల అని అంటూ ఉంటాం. అయోధ్య ఈ కోసల దేశానికి రాజధాని. రామాయణకథలో మొదటినుండి చివరిదాక చాల ముఖ్యమైన సంఘటనలు ఇక్కడ జరిగాయి. రాముడి జన్మదేశం కోసల. ఈ దేశరాజు దశరథుడికే విష్ణువు రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులనే నలుగురు కుమారులుగా పుట్టాడు. రాముడి వనవాసం పదునాలుగేళ్లు తప్ప ఆయన మిగిలిన జీవితం అంతా అయోధ్యలోనే గడచింది. ఈ కోసల రాజ్యం ఉత్తరకోసలం అని, దక్షిణకోసలం అని, రెండు భాగాలుగా ఉంటుంది. రాముడు తన తరువాత ఉత్తరకోసలానికి కుసుడిని, దక్షిణకోసలానికి లవుడినీ రాజులుగా నిలిపాడు.
449.	కౌంభకర్ణి (కౌంభకర్ణి: అని సంస్కృతములం)	రాక్షసుడు (నికుంభుడు)	"కౌంభకర్ణి" అంటే, "కుంభకర్ణుని కొడుకు" అని అర్థం. కుంభకర్ణుడికి కుంభుడు, నికుంభుడు, అని ఇద్దరు కొడుకులు ఉన్నారు. రామాయణంలో యుద్ధకాండంలో ఒకచోట, నికుంభుడిని చెప్పటానికి ఈ మాటను వాడారు. అదే విధంగా యుద్ధకాండంలోనే ఇంకొకచోట, కుంభుడిని, నికుంభుడిని, కలిపి "కౌంభకర్ణిభ్యాం" అని ఆ మాటతోనే చెప్పారు.
450.	కౌలంచరం (కౌలంచరం)	ఊరు (మఠం)	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక గ్రామం పేరు కౌలంచరం. కాలంచరం అని కూడా పాఠం ఉంది. ఈ గ్రామం ఒక మఠానికో లేక పీఠానికో నెలవు. ఒకసారి ఒక కుక్క రాముడికొలువులోనికి వచ్చి, సర్వార్థసిద్ధుడు అనే బ్రాహ్మణభిక్షువు తనను అకారణంగా కొట్టాడని, అందుకని అతడికి తగిన శిక్ష విధించుమని, రాముణ్ణి కోరింది. రాముడు ఆ భిక్షువును సభలోనికి పిలిపించి అడిగితే ఆ బ్రాహ్మణుడు తన తప్పును ఒప్పుకొన్నాడు. అప్పుడు ఆ భిక్షువుకు శిక్షగా , అతణ్ణి కాలంచరం అనే చోట మఠానికి అధిపతిగా నియమించుమని ఆ కుక్క రాముడితో చెప్పింది. అలా ఎందుకు చేయాలి అని అడిగితే, మఠాధిపతులు ఏదో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఒకరకంగా పరధనాన్ని దుర్వినియోగపరుస్తారని, అందువలన వాళ్ళు అవీచి అనే నరకానికి పోక తప్పదని, అదే ఆ భిక్షువుకు నిజమైన శిక్ష బెతుందని, ఆ కుక్క వివరించింది. (ఈ కథ ఉన్న సర్గలు ప్రక్షిప్తాలు కావచ్చు. అందుకే అధికపాఠంగా చూపిస్తారు.)
451.	కౌశాంబి (కౌశాంబీ అని సంస్కృతమూలం, ఈకారాంతం.)	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు కౌశాంబి. విశ్వామిత్రుడి పూర్వీకుడైన కుశాంబుడు అనే రాజు నిర్మించిన నగరం పేరు కౌశాంబి. కుశాంబుడు, కుశనాభుడు, ఆధూర్తరజస్సు, వసువు అనే తన నలుగురు పూర్వీకులు నిర్మించిన - కౌశాంబి, మహోదయం, ధర్మారణ్యం, గిరివ్రజం అనే నాలుగు నగరాలను గురించి విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
452.	కౌశికం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు కౌశికం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ కౌశిక రాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు.
453.	కౌశికి 1	స్వర్గ దేవత	(కౌశికి అంటే స్వర్గదేవత పేరు, ఒక నది పేరు కూడ. గమనించాలి.) స్వర్గలోకపు ఐశ్వర్యానికి అధిష్ఠాన దేవత పేరు కౌశికి. కౌశికుడు అంటే ఇంద్రుడు. ఇంద్రుడికి సంబంధించిన దేవత గాబట్టి కౌశికి ఐంది. వృత్రుణ్ణి చంపిన ఇంద్రుడికి బ్రహ్మహత్యాపాపం చుట్టుకోవడంతో స్వర్గలక్ష్మి ఇంద్రుణ్ణి వదలి వెళ్ళి పాతాళంలో దాగుకొని ఉన్నది. ఋషులు దేవతలు కలిసి ఇంద్రుడి చేత కొన్ని యాగాలు చేయించటం ద్వారా శుద్ధిపరచి, మళ్ళీ అతణ్ణి ఇంద్రుడవదికి యోగ్యుడిగా చేసారు. అప్పుడు విష్ణువు కౌశికిని బయటకు తెచ్చి మళ్ళీ ఇంద్రుడికి అప్పగించాడు.
454.	కౌశికి 2 (చూ: సత్యవతి)	నది	(కౌశికి అంటే స్వర్గదేవత పేరు, ఒక నది పేరు కూడ. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు కౌశికి. ఋచీకముని భార్య సత్యవతి కౌశికి నదిగా మారింది. ఈ సత్యవతి గాధికి కుమార్తె, అంటే విశ్వామిత్రుడికి అక్క. ఈమె భృగువంశీయుడైన ఋచీకుడిని వివాహం చేసుకొని, జీవితాంతం వరకు ఆయనను సేవించి, తన మహిమతో హిమాలయాల దగ్గర నదిగా మారి, కౌశికి అనే పేరుతో ప్రవహించింది. తన అక్క మీది అభిమానం కొద్దీ విశ్వామిత్రుడు ఆ నది ఒడ్డున తపస్సు చేసుకొంటూ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉండేవాడు. ఈ చరిత్రన మొత్తాన్ని విశ్వామిత్రుడే రాముడికి చెప్పాడు.
455.	కౌశికుడు 1	విశ్వామిత్రుడు	(కౌశికుడు అనే పేరుతో విశ్వామిత్రుడు, మరొక ముని, ఒక బ్రాహ్మణుడు ఉండటమే కాక ఇంద్రుడి పేర్లలో కూడ కౌశికుడు ఒకటి గమనించాలి.) కౌశికుడు అన్నది విశ్వామిత్రుడికి ఉన్న మరొక పేరు. విశ్వామిత్రుడి తండ్రి ఐన గాధికి కుశికుడు అనే మరొక పేరు కూడ ఉన్నది. కుశికుడి కొడుకు గాబట్టి విశ్వామిత్రుణ్ణి కౌశికుడు అంటారు.
456.	కౌశికుడు 2	ముని	(కౌశికుడు అనే పేరుతో విశ్వామిత్రుడు, మరొక ముని, ఒక బ్రాహ్మణుడు ఉండటమే కాక ఇంద్రుడి పేర్లలో కూడ కౌశికుడు ఒకటి గమనించాలి.) అభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు కౌశికుడు. ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్గ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాడు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి కవశుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.).
457.	కౌశికుడు 3	ఇంద్రుడు	(కౌశికుడు అనే పేరుతో విశ్వామిత్రుడు, మరొక ముని, ఒక బ్రాహ్మణుడు ఉండటమే కాక ఇంద్రుడి పేర్లలో కూడ కౌశికుడు ఒకటి గమనించాలి.) కౌశికుడు అన్నది ఇంద్రుడికి ఉన్న మరొక పేరు.
458.	కౌశికుడు 4	ఒక బ్రాహ్మణుడు	(కౌశికుడు అనే పేరుతో విశ్వామిత్రుడు, మరొక ముని, ఒక బ్రాహ్మణుడు ఉండటమే కాక ఇంద్రుడి పేర్లలో కూడ కౌశికుడు ఒకటి గమనించాలి.) కౌశికుడు అయోధ్యలో నివసించే ఒక బ్రాహ్మణుడు. రాముడి పురోహితవర్గంలో ఈయన ఒకడు (ఇక్కడ, కౌశికుడు అంటే విశ్వామిత్రుడి కొడుకు అనీ, అగస్త్యుడు అంటే అగస్త్యుడి కొడుకు అనీ, పూర్వవ్యాఖ్యాతలు అర్థం చెప్పారు గాని, నాకు అది అంత సమంజసంగా అనిపించలేదు. పెద్దలు మన్నించాలి.). వనవాసానికి పోబోతూ రాముడు సుయజ్ఞుడికి, అగస్త్యుడికి, కౌశికుడికి,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తైత్తిరీయవేదశాఖాధ్యాయులకు, కఠశాఖాధ్యాయులకు, కలాపి శాఖాధ్యాయులకు, కొందరు బ్రహ్మచారులకు, పలురకాల వస్తువులను ఇచ్చి పూజించి, వాళ్ళ ఆశీస్సులను పొందాడు. చిత్రరథుడు అనే సారథికి ఎన్నో కానుకలను ఇచ్చాడు. త్రిజటుడు అనే బ్రాహ్మణుడికి, అయోధ్యనుండి సరయూనది ఆవలిఒడ్డువరకు ఉన్న గోసంపదను దానంగా ఇచ్చాడు.
459.	కౌసల్య	రాముడి తల్లి	కౌసల్య దశరథుడి ముగ్గురు రాణులలో పెద్దది. దశరథుడు అశ్వమేధయాగం, పుత్రకామ యాగం చేసినప్పుడు పెద్ద పట్టపురాణిగా అన్ని కార్యక్రమాలలోనూ కౌసల్యయే పాల్గొన్నది. దశరథుడికి నలుగురు కొడుగులుగా పుట్టిన విష్ణువు ఈమె గర్భాన రాముడిగా అవతరించాడు. కౌసల్యకు తన కొడుకు రాముడంటే అమితప్రేమ. కైక కోరిక మూలంగా రాముడు అడవికి పోవలసి వచ్చినప్పుడు వెళ్ళవద్దని కొడుకును బతిమాలింది. ఐనా రాముడు తండ్రి మాటమేరకు అడవికి వెళ్ళటానికే పట్టుబట్టడంతో కొడుకుతోపాటుగా ఆమెకూడా అడవికి వెళ్ళతానన్నది కాని రాముడు ఆమెను వారించాడు. తప్పనిసరి ఐ కొడుకు అడవికి వెళ్ళటానికి ఒప్పుకొందిగాని కొడుకును విడువలేక మిక్కిలి విలపించింది. విశల్యకరణి అనే ఒక మంత్రోషధిని రాముడి చేతికి రక్షగా కట్టింది. దశరథుడు మరణించిన తరువాత రాముడిని అయోధ్యకు తిరిగి రమ్మని నచ్చజెప్పటానికి అందరితోపాటు కౌసల్య కూడ అడవిలో రాముడి దగ్గరకు వెళ్ళింది. కాని, గడువు పూర్తి కాకుండా తిరిగి రావటానికి రాముడు ఒప్పుకోకపోవడంతో భరతుడితో కలిసి వెనక్కు వచ్చింది. రాముడి పట్టాభిషేకం తర్వాత, రాముడు సీతను త్యజించిన తరువాత కూడ కౌసల్య చాలాకాలం జీవించే ఉంది.
460.	కౌస్తుభం	మణి	విష్ణువు మెడలో వేసుకొనే మణి పేరు కౌస్తుభం. కృష్ణుడికి కూడ కౌస్తుభాన్ని అలంకారంగా భారతం చెప్పింది.
461.	క్రకరం	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో క్రకరం ఒకటి. కరీరం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని వెణుతురు చెట్టు అంటారు.
462.	క్రతువు 1	ప్రజాపతి	(క్రతువు పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, ఒక ముని, ఉన్నారు. గమనించాలి.) క్రతువు ఒక ప్రజాపతి. దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసిన జటాయువు , తన వంశం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			గురించి, తన పూర్వుల గురించి చెప్పుతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో క్రతువు ఒకడు.
463.	క్రతువు 2	ముని	(క్రతువు పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, ఒక ముని, ఉన్నారు. గమనించాలి.) క్రతువు ఒక ఋషి . ఇలుడు అనే రాజు పొరపాటున పురుషరూపం కోల్పోయి స్త్రీగా మారినప్పుడు అతని పురుషరూపం అతనికి తిరిగి తెప్పించటానికి బుధుడు చేయించిన అశ్వమేధంలో పాల్గొన్న ఋషులలో క్రతువు ఒకడు. చ్యవనుడు, అరిష్టనేమి, ప్రమోదనుడు, మోదకరుడు, దుర్వాసుడు, పులస్తుడు, క్రతువు వషక్కారుడు, ఓంకారుడు అనే ఋషులు ఇలుడి చేత శివప్రీతికరంగా అశ్వమేధయాగం చేయించారు. మరుత్తుడు అనే రాజు కూడ ఈ యాగానికి సాయం చేసాడు. .
464.	క్రథనుడు	వానరుడు	క్రథనుడు ఒక వానరుడు. ఇతడు అగ్ని వరం వల్ల ఒక గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టాడు. కైలాసపర్వతం చుట్టుపక్కల ప్రాంతాలు క్రథనుడి నివాసస్థానం. శుకుడు, సారణుడు అనే రావణుడి మంత్రులు అతనికి చూపి చెప్పిన వానర ప్రముఖులలో క్రథనుడు కూడ ఒకడు.
465.	క్రోధనుడు	వానరుడు	క్రోధనుడు ఒక వానరుడు. రావణుడి మంత్రులైన శుకుడు, సారణుడు అనే వాళ్ళు రావణుడికి చూపి చెప్పిన వానర ప్రముఖులలో క్రోధనుడు ఒకడు.
466.	క్రోధవశ	సృష్టి మాతలలో ఒకతె	దక్షప్రజాపతికి ఉన్న అరవై మంది కూతుళ్ళలో క్రోధవశ ఒకతె. ఈమె కశ్యపుడి భార్య. ఈమెకు మృగి, మృగమంద, హరి, భద్రమద, మాతంగి, శార్దూలి, శ్వేత, సురభి, సురస, కద్రుక (కద్రువ) అనే పది మంది కూతుళ్ళు కలిగారు. ఈ పదిమంది వేరు వేరు జంతువులకు జన్మనిచ్చారు.
467.	క్రొంచం 1	పర్వతం	(క్రొంచం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక నీటిపక్షి, ఒక అస్త్రం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు క్రొంచం. ఇది హిమాలయాలలో ఒక పర్వతం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ కొండను పేర్కొన్నాడు. ఒకసారి కుమారస్వామి, పరశురాముడితో పోటీ పడి, ఈ పర్వతానికి ఒక రంధ్రం చేసాడట. ఈ రంధ్రం ద్వారానే హంసలు మానససరస్సు నుండి రాకపోకలు చేస్తూ ఉంటాయి. కుమారస్వామి చేసిన ఈ రంధ్రాన్ని గురించిన ప్రసక్తి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రామాయణంలో కూడ ఉన్నది.
468.	క్రొంచం 2	నీటి పక్షి	(క్రొంచం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక నీటిపక్షి, ఒక అస్త్రం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో క్రొంచం ఒకటి. ఇది కొంగజాతికి చెందిన ఒక నీటి పక్షి. ఒక సారి ఒక వేటగాడు జంట క్రొంచపక్షులలో మగపక్షిని బాణంతో కూల్చాడు. ఆడు పక్షి కుయ్యోమని ఏడుస్తూ మగపక్షి శరీరం చుట్టూ తిరుగుతూ ఉంది. ఆ దృశ్యాన్ని చూసిన వాల్మీకి, అలాంటి క్రూరపు పని చేసినందుకు ఆ వేటగాణ్ణి మందలించాడు. ఆ మందలింపు అప్రయత్నంగా ఒక క్షోకం రూపంలో వెలువడేది. ఆ విధంగా తొలి పద్యకవిత్యం, తదనంతరం రామాయణం వంటి ఆదికావ్యము, ఉద్భవించటానికి ఒక అనామకక్రొంచపక్షి నిమిత్తమైంది. రామాయణంలో ఇతరత్ర కూడ ప్రకృతి వర్ణనలలో పక్షులను గురించి చెప్పేటప్పుడు క్రొంచ పక్షులను చాలసార్లు ప్రస్తావించారు.
469.	క్రొంచం 3	అస్త్రం	(క్రొంచం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక నీటిపక్షి, ఒక అస్త్రం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో క్రొంచం ఒకటి. ఒకానొకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు దీనిని వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడు. ఐనా అది ఆయన శక్తి ముందు వీగిపోయింది. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో క్రొంచం ఒకటి.
470.	క్రొంచవనం	ఒక ప్రాంతం	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన స్థలాలలో ఒక స్థలం పేరు క్రొంచవనం. చంద్రవంశపురాజు యయాతి తన రాజ్యాన్ని చిన్నకొడుకైన పూరుడికి ఇచ్చి పెద్దకొడుకైన యదువుకు రాజ్యార్హతలేదని శాపం ఇచ్చాడు. తండ్రి తరువాత, యదువు ఈ క్రొంచవనం అనే స్థలంలో నివసించాడు. ఈ యయాతియదువుల చరిత్రను రాముడు లక్ష్మణుడికి ఒక సందర్భంలో చెప్పాడు .
471.	క్రొంచారణ్యం	దండకారణ్యం లో ఒక చోటు	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన అటవీప్రాంతాలలో క్రొంచారణ్యం ఒకటి. ఇది దండకారణ్యంలోని ప్రదేశాలలో ఒకటి. ఇది మతంగముని ఆశ్రమానికి దగ్గరలో ఉన్నది. సీతను వెదుకుతూ రామలక్ష్మణులు ఈ చోటికి చేరినప్పుడు, అయోముఖి అనే ఒక రాక్షసి వచ్చి లక్ష్మణుడిని తనతో విహరించుమని కోరింది. కోపించిన లక్ష్మణుడు ఆమె ముక్కు, చెవులు కోసివేసాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
472.	క్రొంచి	పక్షుల తల్లి	కశ్యప ప్రజాపతికి, క్రోధవశకు పుట్టిన ఐదుగురు కూతుళ్ళలో క్రొంచి ఒకతె. ఈమె గుడ్లగూబ జాతి పక్షులకు తల్లి.
473.	క్షణదాచరుడు	రాక్షసుడు	క్షణదాచరుడు అంటే (క్షణద=రాత్రి, చరుడు=సంచరించేవాడు) 'రాత్రి వేళలలో తిరిగేవాడు' అని అర్థం. రాక్షసులు రాత్రి సమయంలో తిరుగుతూ ఉంటారు గాబట్టి వాళ్ళను రాత్రించరులు, నిశాచరులు, క్షణదాచరులు అని పిలుస్తారు. రాముడు ఖరుణ్ణి "క్షణదాచర!" అని సంబోధించాడు.
474.	క్షత్రియుడు	ఒక వర్ణం	క్షత్రియుడు అన్నది, సంఘంలో ఒక వర్ణం పేరు. ప్రాచీనకాలంలో భారతదేశ సమాజం నాలుగు వర్ణాలుగా ఉండేది. బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు అన్నవి ఆ నాలుగు వర్ణాలు. రామాయణం ప్రకారం, కశ్యపప్రజాపతికి ఆయన భార్య మనువుకూ జన్మించిన మానవులు అనేజీవులే ఈ నాలుగు వర్ణాల వాళ్ళు. ఈ వర్ణాలలో ఒక్కొక్క వర్ణం వారికి ఒక్కొక్క రకమైన విధులు ఉండేవి. వేదాలను అభ్యసించటం, అర్చనలైనవాళ్ళకు వాటిని నేర్పటం, యజ్ఞాలు చేయటం, ఇతరులు చేసే యజ్ఞాలను నిర్వహించటం, మిగిలిన వర్ణాలవాళ్ళకు మార్గదర్శకంగా ఉండడం అన్నవి బ్రాహ్మణుల ముఖ్య విధులు. వేదాలను అభ్యసించటం, యజ్ఞాలు చేయటం, దేశాన్ని ప్రజలను రక్షించటం, పరిపాలన చేయటం, క్షత్రియుల ముఖ్య విధులు. వేదాలను అభ్యసించటం, యజ్ఞాలు చేయటం, వ్యవసాయం, వాణిజ్యం, పసుపాలనం వైశ్యుల ముఖ్య విధులు. ఈ మూడు వర్ణాల వాళ్ళకు వారి వారి విధులు నిర్వహించడంలో కావలసిన సహాయం అందించే పనులు చేయటం శూద్రుల ముఖ్యమైన విధి. వేదాలు అభ్యసించటం అనేది శూద్రులు కూడా చెయ్యవలసినపనే. కాకపోతే వాళ్ళకు అది తప్పనిసరి కాదు, మిగిలినవాళ్ళకు మాత్రం అది తప్పనిసరి.
475.	క్షీరసాగరం (క్షీరోదం)	పాల సముద్రం	క్షీరసాగరం అన్నా క్షీరోదం అన్నా పాలసముద్రం అని అర్థం. దీనిని తెలుగులో పాలకడలి అంటారు. ఇది విష్ణువు నివాసస్థానం. అమృతం కోసం దేవతలు, దానవులు, కలిసి ఈ పాలసముద్రాన్ని చిలికారు. అప్పుడు మందరం అనే పర్వతాన్ని కవ్వంగాను, వాసుకి అనే సర్పరాజును కవ్వపుత్రాటిగాను, వాడారు. ఆ చిలకటం నుండి వచ్చినవి - హాలాహలం (దీనిని విష్ణువు చెప్పగా శివుడు మింగాడు.),

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>లక్ష్మి, చంద్రుడు, అప్పరసలు, సుర, ఐరావతం అనే ఏనుగు, ఉచ్చైశ్రవం అనే గుర్రం, చివరలో అమృతం. ఆ అమృతం కోసం దేవదానవుల పోట్లాట, విష్ణువు మోహినీరూపంలో అవతరించటం, మొదలైన కథలనన్నిటినీ మన పురాణాలలో వివరంగా వర్ణించారు. ఈ క్షీరసాగరమథనకథను విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు ఈ పాలసముద్రాన్ని కూడ పేర్కొన్నాడు. (మేరువు లాగానే, పాలసముద్రం అనేది కూడ ఒక ఖగోళస్థానమే అని కొందరు విద్వాంసుల భావన.)</p>
476.	క్షీరోదం (క్షీరసాగరం)	పాల సముద్రం	<p>క్షీరోదం అన్నా, క్షీర సాగరం అన్నా, పాలసముద్రం అని అర్థం. దీనిని తెలుగులో పాలకడలి అంటారు. ఇది విష్ణువు నివాసస్థానం. అమృతం కోసం దేవతలు, దానవులు, కలిసి ఈ పాలసముద్రాన్ని చిలికారు. అప్పుడు మందరం అనే పర్వతాన్ని కవ్వంగాను, వాసుకి అనే సర్పరాజును కవ్వపుత్రాటిగాను, వాడారు. ఆ చిలకటం నుండి వచ్చినవి - హాలాహలం (దీనిని విష్ణువు చెప్పగా శివుడు మింగాడు.), లక్ష్మి, చంద్రుడు, అప్పరసలు, సుర, ఐరావతం అనే ఏనుగు, ఉచ్చైశ్రవం అనే గుర్రం, చివరలో అమృతం. ఆ అమృతం కోసం దేవదానవుల పోట్లాట, విష్ణువు మోహినీరూపంలో అవతరించటం, మొదలైన కథలనన్నిటినీ మన పురాణాలలో వివరంగా వర్ణించారు. ఈ క్షీరసాగరమథనకథను విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు ఈ పాలసముద్రాన్ని కూడ పేర్కొన్నాడు. (మేరువు లాగానే, పాలసముద్రం అనేది కూడ ఒక ఖగోళస్థానమే అని కొందరు విద్వాంసుల భావన.)</p>
477.	క్షుపుడు (క్షుపః అని సంస్కృత మూలం.)	రాజు	<p>క్షుపుడు మానవులకు మొట్టమొదటి పరిపాలకుడు. బ్రహ్మ మానవులకు ఒక రాజును సృష్టించాలనుకొని, ఇంద్రుడు, యముడు, వరుణుడు, కుబేరుడు అనే నలుగురు దిక్పాలకుల శక్తులలోనుండి కొంత కొంత అంశను తీసుకొన్నాడు. ఆ సమయంలో బ్రహ్మకు తుమ్ము వచ్చింది. ఆ తుమ్ములోనుండి ఒక మానవుడు జన్మించాడు. బ్రహ్మ అతడికి క్షుపుడు (క్షుపం=తుమ్ము) అని పేరు పెట్టి అతడిలో దిక్పాలకుల అంశాలను చొప్పించి అతణ్ణి మానవులకు రాజుగా నిలిపాడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అగస్త్యుడు ఒక కంకణాన్ని రాముడికి కానుకగా ఇవ్వబోతే, కత్తియుడైన తాను ఇవ్వటమే కాని తీసుకోవటం ధర్మం కాదని రాముడు అన్నప్పుడు, దానం రూపంలో కాక కానుకగా ఎవరైన యోగ్యులు ఇచ్చిన వస్తువులను రాజు కూడ తీసుకోవచ్చునని చెబుతూ, అగస్త్యుడు ఈ కుపుడి వృత్తాంతం చెప్పాడు.
478.	కురం	ఒక బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన అయుధాలలో బాణం ఒకటి. కురం అనేది ఒక రకమైన బాణం. బాణాలలో - అర్ధచంద్రం, భల్లం, కంకపత్రం, వత్సదంతం, కూర్మనఖం, కురం, కురప్రం, కర్ణి, సింహదంష్ట్రం, మొదలైన రకాలు ఉన్నాయి.
479.	కురప్రం	ఒక బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన అయుధాలలో బాణం ఒకటి. కురప్రం అనేది ఒక రకమైన బాణం. బాణాలలో - అర్ధచంద్రం, భల్లం, కంకపత్రం, వత్సదంతం, కూర్మనఖం, కురం, కురప్రం, కర్ణి, సింహదంష్ట్రం, మొదలైన రకాలు ఉన్నాయి.
480.	క్షేపణి	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో క్షేపణి ఒకటి. ఇది, చేతితో కాని, యంత్రంతో కాని, విసరివేసే ఆయుధాలలో ఒక రకం కావచ్చు. (సాధారణమైన వాడుకలో ఐతే క్షేపణి అంటే పడవను నడిపే గడకర్ర అని అర్థం.).
481.	ఖడ్గం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ఒకటి ఖడ్గం. అసీ అన్నా, కృపాణం అన్నా, కరవాలం అన్నా, చంద్రహాసం అన్నా, ఇదే. ఖడ్గం అంటే కత్తి అని అర్థం. రామలక్ష్మణులతో సహా, చాల మంది వీరులు కత్తిని ధరించినట్లు రామాయణం చెబుతుంది. రావణుడికి శివుడు స్వయంగా చంద్రహాసం అనే కత్తిని ఇచ్చాడు. అతికాయుడి కత్తులు పది మూరల పొడవున ఉన్నాయని చెప్పి రాముడే ఆశ్చర్యపోయాడు. కత్తులలో చాల రకాలు ఉన్నాయి. దాదాపు రెండు వందల ఏబది ఏళ్ళ క్రిందట పుదుక్కోట నవనప్ప అనే ఆయన అసీప్రబంధం లేదా ఖడ్గలక్షణశిరోమణి అనే ఒక పుస్తకం వ్రాసాడు. దానిలో దాదాపు 133 రకాల కత్తులను గురించీ వాటిలోని దోషాలను గురించీ వివరించాడు. ఇందులో మాటలన్నీ అరవంలోనూ హిందూస్థానిలోనూ ఉన్నప్పటికీ, తెలుగులో ఇలాంటి పుస్తకం మాత్రం మరొకటి లేదు.
482.	ఖదిరం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఖదిరం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని చంద్ర చెట్టు అంటారు. చంద్ర కట్టలు బాగా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కాలుతాయి. వీటి నిప్పులు చాల ఎర్రగా ఉంటాయి. అందుకే ఎర్రబడ్డ కళ్ళను "చండ్ర నిప్పులలాగా ఉన్నాయి." అని అంటూ ఉంటారు.
483.	ఖరము	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఖరం ఒకటి. ఖరం అంటే తెలుగులో గాడిద అని అర్థం. కాని, కొన్ని సందర్భాలలో, ఈ ఖరాలు రథాలను లాగుతూ ఉన్నాయని వర్ణించటంతో, ఖరం అనేది ఒకానొక గుర్రపు జాతి ఐ ఉంటుందేమోననిపిస్తున్నది. గోవిందరాజు అనే ప్రముఖ వ్యాఖ్యాత, ఖరం అంటే అశ్వతరం (కంచరగాడిద) అని చెప్పి, అశ్వశాస్త్రంలో ఖరానికి చెప్పిన లక్షణాలను ఉదాహరించాడు.
484.	ఖరుడు	రాక్షసుడు	ఖరుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడికి తమ్ముడి వరుస ఔతాడు. జనస్థానంలో తన ప్రతినిధిగా రావణుడు ఖరుణ్ణి నియమించి, ఆ ప్రాంతాలలో శూర్యణఖ స్వేచ్ఛగా తిరుగుతూ ఉంటుందని, ఆమెను కాపాడుతూ ఉండమని, చెప్పి అతడికి పదునాలుగు వేల రాక్షససైన్యాన్ని ఇచ్చి పంపాడు. శూర్యణఖ ప్రేరేపించగా, ఖరుడు రాముడి మీదికి యుద్ధానికి వెళ్ళి, తన పదునాలుగు వేల సైన్యాన్ని, అనుచరులైన దూషణుణ్ణి, త్రిశిరుణ్ణి పోగొట్టుకొని చివరకు తానుగూడ రాముడి బాణాలకు బలి ఐపోయాడు. (యాజ్ఞవల్క్యుడి శిష్యులు ముగ్గురు శివుడి శాపానికి గురై, ఖరుడు, దూషణుడు, త్రిశిరుడుగా పుట్టారని, రాముడి చేతిలో చావుతో వారికి శాపం తీరిందని, వేరే గ్రంథాలలో ఒక కథ ఉంది.).
485.	ఖర్జూరం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఖర్జూరం ఒకటి. ఖర్జూరాలను ఆహార పదార్థంగానే కాక, ఎండు ఖర్జూరాలను పూజావస్తువుగా కూడా వాడుతారు.
486.	ఖర్వం	ఒక సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం ఖర్వం అనేది ఒక సంఖ్య. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
487.	గంగ 1	నది	<p>(గంగ అంటే వస్తువుగా ఒక నది అని, వ్యక్తిగా ఒక నదీదేవత అని, వేరుగా తెలుసుకోవాలి.) గంగ మన భారతదేశంలోని నదులన్నిటిలోకి అతిపవిత్రమైన నది. ఈ నదీదేవత పేరే గంగ. గంగ, పర్యతరాజైన హిమవంతుడి పెద్ద కూతురు, పార్వతికి అక్క. దేవతలకోరిక మేరకు హిమవంతుడు గంగను దేవతలకు ఇచ్చివేసాడు. ఆమె అక్కడ నదీరూపంలో ప్రవహిస్తూ ఉండేది. భగీరథుడు అనే సూర్యవంశపు రాజు, తన పితృదేవతలకు సద్గతులు కలిగించటానికని , వాళ్ళ అవశేషాల మీదుగా ప్రవహింపజేయటానికి , పెక్కు ప్రయాసలకు ఓర్పి, బ్రహ్మ అనుగ్రహంతోను, శివుడి దయతోను, గంగను భూమి మీదికి, అక్కడి నుండి పాతాళానికి తెచ్చాడు. గంగ ఆకాశం నుండి మొదట శివుడి తల మీదికి దూకింది. అహంకారపూరితమైన ఆమె దూకుడుకు బుద్ధి చెప్పాలని శివుడు గంగను తన జటలమధ్య బిగించివేసాడు. కొన్నేళ్ళ తర్వాత, భగీరథుడి ప్రార్థన మేరకు జటల మధ్యలోనుండి గంగను వదిలాడు. అలా కట్టు వదిలించుకొన్న గంగ శివుడి తల మీది నుండి బిందుసరస్సు దగ్గర హిమాలయాల పైకి దూకి, అక్కడి నుండి ఏడు పాయలుగా చీలింది. ప్లాదిని, పావని, నళిని అనే మూడు ప్రవాహాలు తూర్పు వైపు పారాయి. సుచక్షువు, సీత, సింధువు అనే మూడు పాయలు పడమటి వైపుకు ప్రవహించాయి. ఒక ప్రవాహం భగీరథుడి రథాన్ని అనుసరించి వెళ్ళింది. అదే భాగీరథి. దారిలో జహ్నువు అనే ముని యాగవాటికను ముంచెత్తినందుకు కోపించిన ఆ ముని భాగీరథి ప్రవాహజలాన్ని మొత్తం తాగేసాడు. దేవతలు, భగీరథుడు వేడుకోగా, ఆ జలాన్ని తన చెవులనుండి బయటకు వదిలాడు. దానితో గంగకు జాహ్నువి అనే పేరు కూడ వచ్చింది. ఈ గంగావతరణ చరిత్రను విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.</p>
488.	గంగ	నది	<p>(గంగ అంటే వస్తువుగా ఒక నది అని, వ్యక్తిగా ఒక నదీదేవత అని, వేరుగా తెలుసుకోవాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు గంగ. దీనికి భాగీరథి అని, త్రిపథగ అని, దేవనది అని పేర్లు ఉన్నాయి. గంగ హిమవంతుడి కూతురు. గంగానది మొదట్లో స్వర్గంలోనే</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ప్రవహిస్తూ ఉండేది. భగీరథుడు అనే రాజు తపస్సు చేసి బ్రహ్మను, గంగను, శివుణ్ణి, మెప్పించి, ఆ నదిని ఆకాశంనుండి భూమికి, అక్కడినుండి పాతాళానికి ప్రవహింపజేసాడు. పూర్తి వివరాలకు వ్యక్తుల పేర్లలో, గంగ అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
489.	గంధమాదనం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు గంధమాదనం. ఈ పర్వతం మీద ఎందరో వానరులు నివసిస్తారట. మన సంప్రదాయం ప్రకారం, హనుమంతుడు నివసించేది కూడ గంధమాదనం మీదనే.
490.	గంధమాదనుడు	వానరుడు	గంధమాదనుడు ఒక వానరప్రముఖుడు. ఈయన కుబేరుడి అంకతో పుట్టాడు. (గజుడు, గవయుడు, గవాక్షుడు, శరభుడు, గంధమాదనుడు అనే ఐదుగురూ యముడి వల్ల జన్మించారని యుద్ధకాండలో ఉంది.) వాలి వధ తర్వాత సుగ్రీవుడి అభిషేకానికి ఏర్పాట్లు చేసిన వానరముఖులలో గంధమాదనుడు ఒకడు. పదకొండు వేల పటాలాల వానరులతో ఈయన సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళిన వానరబృందంలో గంధమాదనుడు ఉన్నాడు. యుద్ధానికి నడిచే వానరసైన్యంలో ఈయన ఎడమభాగంలో కాపుగా ఉన్నాడు. యుద్ధంలో - శరభుడు, రభసుడు, ప్రమాధి అనే ముగ్గురితో పాటు కలిసి గంధమాదనుడు, ఇంద్రజిత్తు రథానికి ఉన్న నాలుగు గుర్రాలను కూల్చాడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో గంధమాదనుడు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు, వలీముఖుడు, ప్రజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.
491.	గంధర్వపురం	మాయ వస్తువు	నిజంగా లేకపోయినా ఉన్నట్లు కనబడేదానినిగాని, తన స్వరూపం వేరుగా ఉన్నా మనకు మరొక రూపంతో కనబడేదానినిగాని గాంధర్వవస్తువు అంటారు. గంధర్వనగరం లేదా గంధర్వపురం అన్నా అదే. అంటే మాయావస్తువు అన్నమాట. మారీచుడు ధరించిన బంగారులేడి రూపం చూసి సీతారాములు దానిని నిజమనుకొని దానికోసం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వెంపరలాడుతుంటే, లక్ష్మణుడు మాత్రం అది తప్పక మారీచుడి మాయే అని నొక్కిచెప్పాడు. ఆ సందర్భంలో, ఆ లేడి గంధర్వపురం వంటి ఒక గాంధర్వవస్తువు తప్ప మరేమీ కాదని అతడు తేల్చిచెప్పాడు గాని రాముడు ఆ మాటను పట్టించుకోలేదు. దాని పర్యవసానం ఏమిటో తెలిసిందే.
492.	గంధర్వవిషయం	గంధర్వుల రాజ్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు గంధర్వవిషయం. విషయం అంటే రాజ్యం. గంధర్వవిషయం అంటే, గంధర్వుల రాజ్యం అని అర్థం. ఇది సింధునదీ తీరాలలో వ్యాపించి ఉన్నది. శైలూషుడు అనే గంధర్వుడు దీనికి అధిపతి. ఈ గంధర్వరాజ్యాన్ని గెలుపుమని కేకయరాజు యుధాజిత్తు రాముడికి వార్తపంపగా, రాముడు భరతుడిని ఆ పనికి పంపాడు. భరతుడు తన మేనమామ యుధాజిత్తుతో కలిసి గంధర్వరాజ్యం మీదికి దాడిపోయి, గంధర్వులను అందరినీ వధించి, ఆ రాజ్యాన్ని రెండు భాగాలుగా చేసి, వాటికి తక్షశిల, పుష్కలావతి అనే రెండు రాజధానులను నిర్మించి, ఆ రెండు నగరాలలోను తన కొడుకులైన తక్షుణ్ణి పుష్కరుణ్ణి రాజులుగా నిలిపి వచ్చాడు. (ఈ గంధర్వవిషయం అంటే గాంధారం కావచ్చేమో! గాంధారాన్ని ఇప్పుడు కాంధహార్ అంటున్నాము.)
493.	గంధర్వి	సృష్టి మాతలలో ఒకతె.	కశ్యప ప్రజాపతికి, క్రోధవశకు పుట్టిన పదిమంది కూతుళ్ళలో ఒకతె ఐన సురభికి - గంధర్వి, రోహిణి అని ఇద్దరు కూతుళ్ళు. వాళ్ళలో గంధర్వి గుర్రాలకు, రోహిణి గోవులకు జన్మనిచ్చారు.
494.	గంధర్వులు	దివ్యజాతి	గంధర్వులు ఒక దివ్య జాతి. సాధ్యులు, సిద్ధులు, యక్షులు, చారణుల లాగే వీళ్ళు కూడ దివ్యశక్తి సంపన్నులు. సంగీతము, నాట్యము వీరి ప్రధాన విద్యలు. గంధర్వులు మాయాబలసంపన్నులు కూడ. ఎందరో రాక్షసులకు గంధర్వులు తమ కన్యలను ఇచ్చారు. ఎన్నెన్నో ప్రముఖ సంఘటనలలో ఎందరో ప్రముఖ గంధర్వులు ఉన్నట్లు మన పురాణాలు చెబుతాయి. స్వర్గంలో గాని, భూమి మీదగాని, మహాపురుషులకు సంబంధించి ఏ ఉత్సవం జరిగినా గంధర్వుల గీతనాట్యాలు వినోదకార్యాలుగా ఉంటాయి. అది వైభవానికి, మహత్తుకూ ఒక చిహ్నం కూడ. రామాయణంలో విశ్వావసువు, తుంబురుడు, దనువు, గ్రామణి, శైలూషుడు లాంటి గంధర్వులు, సోమద, నర్మద, దేవవతి, వసుధ,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కేతుమతి, సుందరి లాంటి గంధర్వ స్త్రీలు ప్రముఖులు.
495.	గంధవహుడు	వాయువు	గంధవహుడు అంటే వాయువు. గంధం అంటే వాసన, వహుడు అంటే మోసేవాడు. వాయువు వాసనలను చేరవేస్తాడు గాబట్టి గంధవహుడు. గంధవహుడు అన్నా అదే అర్థం.
496.	గంధవాహుడు	వాయువు	గంధవాహుడు అంటే వాయువు. గంధం అంటే వాసన, వాహుడు అంటే మోసేవాడు. వాయువు వాసనలను చేరవేస్తాడు గాబట్టి గంధవాహుడు. గంధవహుడు అన్నా అదే అర్థం.
497.	గజం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో గజం ఒకటి. ఒకటి. ద్వీపం అన్నా, హస్తీ అన్నా, దంతి అన్నా, ఇభం అన్నా, కరి అన్నా, వారణం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని ఏనుగు / ఏనిక అంటారు. దశరథుడి ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, వాటిలో భద్ర, మంద్ర, మృగ, భద్రమంద్ర, భద్రమృగ, మృగమంద్ర, భద్రమృగమంద్ర, అనే విభిన్నజాతులవి ఉన్నాయని చెప్పారు. పూర్వకాలంలో రాజుల చతురంగసైన్యంలో ఒక ప్రధానమైన అంగంగానే కాక, రాజులకు వాహనంగా కూడా ఏనుగుకు ప్రత్యేకస్థానం ఉండేది. రాజుకు వాహనంగా ఉండే ఏనుగుకు ఔపవాహ్యం అంటారు. తెలుగులో దీనిని పట్టపుటేనుగు అంటారు. అన్నీ శుభలక్షణాలున్న ఏనుగును భద్రగజం అంటారు. పూర్వమేకాక, ఈ కాలంలో సైతం, దేవాలయాలలో దేవతోత్సవాలలో ఊరేగింపులకు ఏనుగులను వాడుతారు. కొంతకాలం కిందటి వరకు కూడా, ఎవరికైనా సన్మానం చేయాలంటే వారిని ఏనుగునెక్కి ఊరేగించేవాళ్ళు. దానికే గజారోహణం అని పేరు. ఆ కాలంలో అది ఎంతో గొప్ప. అందుకే ఏదన్నా ఇష్టమైన వస్తువు లభించి ఎవరన్నా ఆనందపడుతుంటే, "ఏనుగును ఎక్కినట్లు ఉంది." అని అంటారు. ఏనుగు దంతాలతో చేసిన వస్తువులు ఎంతో వెలగలవి. వాటి వాడుక ఒక విలాసం కింద లెక్క. ఏనుగు రాజసానికి చిహ్నం. ఏనుగును నడిపేవాడిని మావటి/మావటీడు అంటారు. ఏనుగును అదుపులో ఉంచడానికి మావటి వాడే సాధనాన్ని అంకుశం అంటారు. బాగా మదించి ఉన్న ఏనుగులు ఒక్కొక్క దశలో అంకుశపు పోట్లకు చర్మం చీలి రక్తం కారుతున్నా లెక్కచేయవట. అలాంటి ఏనుగును గంభీరవేది అంటారు. ఏనుగు వీపు మీద

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అరోహకులు కూర్చోనే గూటికి అంబారి అని పేరు. కొన్ని ఏనుగులకు ప్రత్యేకమైన పేర్లు కూడ పెట్టుకొనేవాళ్ళు. దశరథుడి దగ్గర శత్రుంజయం అనే గొప్ప ఏనుగు ఉన్నది. ఇక దివ్యగజాలైన అష్టదిగ్గజాల లాంటి వాటికి వేరువేరుగా పేర్లుంటాయని చెప్పనక్కరలేదు. వాటి వివరాలకోసం ఐరావతం అన్న ఆరోపంలో చూడండి.
498.	గజపుష్పి	పూల తీగ	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూలతీగలలో ఒకదానిపేరు గజపుష్పి. దీనినే నాగకేసరం అనికూడ అంటారు. వాలిమీదకు సుగ్రీవుడిని రెండవసారి పోరికి పంపుతూ రాముడు , వాళ్ళిద్దరిలో సుగ్రీవుడిని తాను ఆనవాలు పట్టటానికి, అతడి మెడలో లక్ష్మణుడిచేత గజపుష్పి తీగను చుట్టించాడు.
499.	గజుడు	వానరుడు	గజుడు ఒక వానరప్రముఖుడు. (గజుడు, గవయుడు, గవాక్షుడు, శరభుడు, గంధమాదనుడు అనే ఐదుగురూ యముడి వల్ల జన్మించారని యుద్ధకాండలో ఉంది.) వాలి వధ తర్వాత సుగ్రీవుడి అభిషేకానికి ఏర్పాట్లు చేసిన ముఖ్యులలో గజుడు ఒకడు. సీతాస్వేషణ గురించి సుగ్రీవుణ్ణి ఎచ్చరించటానికి పోతూ లక్ష్మణుడు కిష్కింధలో చూసిన వానరప్రముఖుల ఇళ్ళలో గజుడి ఇల్లు కూడ ఒకటి. ఈయన తన మూడు కోట్ల వానరులతో సుగ్రీవుడితో కలిసాడు. సీతను వెదుకుతూ దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళిన వానరబృందంలో గజుడు ఉన్నాడు. లంకమీదికి దాడికి నడిచేటప్పుడు గవయుడు, గవాక్షుడు అనే వాళ్ళతో కలిసి గజుడు సేనకు ముందు భాగంలో నడిచాడు.
500.	గద	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ఒకటి గద. ముద్గరం అన్నా ఇదే. గద కూడ పాతకాలపు ఆయుధాలలో ముఖ్యమైనవాటిలో ఒకటి. తెలుగులో దీనిని గుదియ/గుదె అని అంటారు. ఒక లోహపు దండానికి ఒకవైపు పిడి, మరొక వైపు పెద్ద గడ్డ ఉంటే, గద ఔతుంది. ఆ గడ్డ చుట్టూ మేకులు గాని, మొనదేరిన బుడిపులు గాని ఉంటే, దానిని కూటముద్గరం (=ముళ్ళగద) అంటారు. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి అనుగ్రహించిన అస్త్రాలలో మోదకి, శిఖరి, అనే రెండు గదలు కూడ ఉన్నాయి. విభీషణుడి ఆయుధం గద అని రామాయణం చెప్పుతుంది. సాధారణంగా అందరూ వేసే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			బొమ్మలలో హనుమంతుడిని గదాధారిగా చూపుతారుగాని, హనుమంతుడికి గద ఆయుధంగా ఉన్నట్లు రామాయణంలో సూచన నాకైతే కనబడలేదు. అందరు దేవతలతో పాటు కుబేరుడు కూడ హనుమంతుడికి వరాలిస్తూ, "నీకు నాగద వలన అపాయం జరగదు." అని అన్నాడని మాత్రం రామాయణం చెప్పింది. విష్ణువు ఆయుధమైన కౌమోదకీ గద సుప్రసిద్ధం. కుబేరుడు, యముడు కూడ గదాధారులే. రామాయణంలో రావణుడు, ఇంక కొందరు రాక్షసులు, గదను ఆయుధంగా వాడారు. కార్తవీర్యార్జునుడు కూడ గద తోటే రావణుడిని ఎదిరించాడు. అర్జునుడి గద దెబ్బకు ప్రహస్తుడు దిమ్మతిరిగి కింద పడ్డాడు. ఆ గద దెబ్బకే రావణుడు సైతం బారెడు దూరంలో పోయి పడ్డాడుగాని, అతడి గుండెకు తగిలిన ఆ గద కూడ విరిగి రెండు ముక్కలైపోయింది. ఇక భారతకాలం నాటికి గదాయుధం ఒక విశిష్టమైన కళ కింద లెక్క పడ్డది. ఆ నాడు బలరాముడు, శల్యుడు, జరాసంధుడు, భీముడు, దుర్యోధనుడు, మొదలైన ఉత్తమగదాయోధులు ఉండేవాళ్లు.
501.	గద్గదుడు	ఋక్షవీరుడు	గద్గదుడు ఒక ఋక్షవీరుడు. అంటే ఎలుగు బంటులకు నాయకుడు. ధూమ్రుడు, జాంబవంతుడు ఈయన కొడుకులు. ఈ అన్నదమ్ములిద్దరూ రాముడి సైన్యంలో ఉండి లంకాయుద్ధంలో పాల్గొన్నారు.
502.	గయుడు	రాజు	గయుడు ఒక ప్రాచీన రాజు. రావణుడు అజేయుడని తెలిసి, అతనితో యుద్ధం చేయకుండానే ఓటమిని ఒప్పుకొన్న రాజులలో గయుడు ఒకడు. దుష్కంతుడు. సురథుడు, గాధి, గయుడు, పురూరవుడు అనే రాజులు అలా చేసారని అగస్త్యుడు రాముడికి చెప్పాడు.
503.	గరుడం	వ్యూహం	యుద్ధరంగంలో సైన్యాన్ని తీర్చి నిలబెట్టే విధానానికి వ్యూహం అని పేరు. దీనిని తెలుగులో మోహరం అంటారు. పోరాటంలో అవలంబించే రక్షణపద్ధతులను బట్టి గాని, దాడితీరులను బట్టిగాని, తీర్చిన సేన ఆకారాన్ని బట్టిగాని, ఈ వ్యూహాలకు కొన్ని పేర్లు పెట్టారు. లంకను ముట్టడించిన రాముడు, తన వానరసైన్యాన్ని గరుడవ్యూహంగా నిలిపాడు. ఇంతకు మించి వ్యూహాల గురించి రామాయణం ఏమీ చెప్పలేదుగాని, భారతంలో మాత్రం - గరుడం, క్రౌంచం, శకటం, పద్మం/చక్రం, వజ్రం, సూచీ, కూర్మం, సర్పం, సర్వతోభద్రం, మకరం, శ్వేనం, అచలం, మొదలైన వ్యూహాలను గురించి ఒకంత వివరంగా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉంది.
504.	గరుడుడు (గరుత్మంతుడు)	పక్షిరాజు	గరుడుడు లేదా గరుత్మంతుడు పక్షిరాజు. ఈయన విష్ణువుకు వాహనం, ధ్వజం కూడ. (రామాయణం ప్రకారం కశ్యపుడి కూతురు శుకి అనే ఆమెకు మనుమరాలైన) వినత గరుత్మంతుడికి తల్లి. సూర్యుడికి సారథి ఐన అరుణుడు (అనూరుడు అని కూడ అంటారు) గరుడుడికి అన్న. గరుడుడి చెల్లెలు సుమతి, సగరుడికి భార్య, అరవైవేల కొడుకులకు తల్లి. ఈ అరవై వేల మందీ కపిలుడి కోపానికి కాలి బూడిదగా ఐనప్పుడు, వాళ్ళ బూడిదల మీదుగా ఆకాశగంగ ప్రవహిస్తేగాని వాళ్ళకు సద్గతులు కలగవని గరుత్మంతుడే అంశుమంతుడికి చెప్పాడు. సీతను వెదకుమని తూర్పు దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కులోని స్థలాలను వర్ణిస్తూ సుగ్రీవుడు, శాల్మలీద్వీపంలో గరుత్మంతుడి నివాసం ఉంటుందని, దానిని విశ్వకర్మ నిర్మించాడని చెప్పాడు. లంకాయుద్ధంలో, ఇంద్రజిత్తు నాగాస్త్రపు నాగపాశాలకు కట్టుబడి పడిపోయి ఉన్న రామలక్ష్మణులను గరుత్మంతుడే ఆ నాగబంధాలనుండి విడిపించాడు.
505.	గరుత్మంతుడు (గరుత్మాస్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	గరుడుడు	గరుడుడు లేదా గరుత్మంతుడు పక్షిరాజు. ఈయన విష్ణువుకు వాహనం, ధ్వజం కూడ. (రామాయణం ప్రకారం కశ్యపుడి కూతురు శుకి అనే ఆమెకు మనుమరాలైన) వినత గరుత్మంతుడికి తల్లి. సూర్యుడికి సారథి ఐన అరుణుడు (అనూరుడు అని కూడ అంటారు) గరుడుడికి అన్న. గరుడుడి చెల్లెలు సుమతి, సగరుడికి భార్య, అరవైవేల కొడుకులకు తల్లి. ఈ అరవై వేల మందీ కపిలుడి కోపానికి కాలి బూడిదగా ఐనప్పుడు, వాళ్ళ బూడిదల మీదుగా ఆకాశగంగ ప్రవహిస్తేగాని వాళ్ళకు సద్గతులు కలగవని గరుత్మంతుడే అంశుమంతుడికి చెప్పాడు. సీతను వెదకుమని తూర్పు దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కులోని స్థలాలను వర్ణిస్తూ సుగ్రీవుడు, శాల్మలీద్వీపంలో గరుత్మంతుడి నివాసం ఉంటుందని, దానిని విశ్వ నిర్మించాడని చెప్పాడు. లంకాయుద్ధంలో, ఇంద్రజిత్తు నాగాస్త్రపు నాగపాశాలకు కట్టు బడి పడిఉన్న రామలక్ష్మణులను గరుత్మంతుడే ఆ నాగబంధాలనుండి విడిపించాడు.
506.	గర్గుడు	ముని	గర్గుడు ఒక ముని. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ గర్గుడు కూడ ఉన్నాడు.
507.	గవయుడు	వానరుడు	గవయుడు ఒక వానర వీరుడు. (గజుడు, గవయుడు, గవాక్షుడు, శరభుడు, గంధమాదనుడు అనే ఐదుగురూ యముడి వల్ల జన్మించారని యుద్ధకాండలో ఉంది.) ఈయన చేతి కింద దెబ్బది లక్షల మంది వానరవీరులు ఉన్నారు. వాలి వధ తర్వాత సుగ్రీవుడి అభిషేకానికి ఏర్పాట్లు చేసిన ముఖ్యులలో గవయుడు ఒకడు. సీతను వెదుకుతూ దక్షిణ దిక్కుకు పోయిన వానర బృందంలో గవయుడు ఉన్నాడు. ఐదు (కోట్ల) పటాలాల సైన్యంతో ఈయన సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. వానరసైన్యం లంకకు పోయేటప్పుడు, గజుడు, గవాక్షుడు, గవయుడు ముగ్గురూ సేనకు అగ్రభాగంలో నడిచారు. శుకుడు, సారణుడు అనే ఇద్దరు సచివులు రావణుడికి చూపి వర్ణించిన వానరవీరులలో గవయుడు ఒకడు. రాముడి రాజ్యాభిషేకం సమయంలో గవయుడు పశ్చిమ సముద్రం నుండి పవిత్రజలాలను తెచ్చాడు.
508.	గవాక్షుడు	ఋక్షవీరుడు	గవాక్షుడు ఒక భల్లూకవీరుడు. (గజుడు, గవయుడు, గవాక్షుడు, శరభుడు, గంధమాదనుడు అనే ఐదుగురూ యముడి వల్ల జన్మించారని యుద్ధకాండలో ఉంది.) పది కోట్ల భల్లూకాలకు ఈయన నాయకుడు. వాలి వధ తర్వాత సుగ్రీవుడి అభిషేకానికి ఏర్పాట్లు చేసిన ముఖ్యులలో గవాక్షుడు ఒకడు. సీతాన్వేషణ నిమిత్తమై సుగ్రీవుణ్ణి ఎచ్చరించటానికి పోతూ, కిష్కింధలో లక్ష్మణుడు చూసిన ప్రముఖుల నివాసాలలో గవాక్షుడి ఇల్లు ఒకటి. సీతను వెదకడానికి సుగ్రీవుడు దక్షిణానికి పంపిన వానరుల బృందంలో గవాక్షుడు ఉన్నాడు. ఒక వెయ్యి పటాలాల భల్లూక సైన్యంతో గవాక్షుడు సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. వానరసేన లంకకు యుద్ధానికి పోయేటప్పుడు, గజుడు గవయుడు, గవాక్షుడు కలిసి ఆ సేనకు ముందు నడిచారు. రావణుడికి అతడి మంత్రులైన శుకుడు, సారణుడు చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరసైన్యపు వీరులలో గవాక్షుడు ఒకడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న ఋక్షవానరులలో గవాక్షుడు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధాన్యుడు, వలీముఖుడు, ప్రజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.
509.	గాంధర్వం 1	అస్త్రం	(గాంధర్వం ఒక అస్త్రానికి పేరు. ఆ మాటకు మాయావస్తువు అని కూడ అర్థం. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో గాంధర్వం ఒకటి. ఈ అస్త్రం మనువుకు సంబంధించింది. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఇచ్చిన అస్త్రాలలో గాంధర్వం కూడ ఉన్నది. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు ఈ అస్త్రాన్ని వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడుగాని, అది వమ్మైపోయింది. జనస్థానపు యుద్ధంలో రాక్షసులమీద రాముడు గాంధర్వాస్త్రాన్ని వాడాడు. లంకాయుద్ధంలో కూడ రాముడు రావణుడి మీద ఈ అస్త్రాన్ని వేసాడు. అలానే, రావణుడు కూడ రాముడి మీద, వానరసైన్యం మీద, గాంధర్వాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు.
510.	గాంధర్వం 2	మాయా వస్తువు	గాంధర్వం ఒక అస్త్రానికి పేరు. ఆ మాటకు మాయావస్తువు అని కూడ అర్థం. గమనించాలి.) నిజంగా లేకపోయినా ఉన్నట్లు కనబడేదానిగాని, తన స్వరూపం వేరుగా ఉన్నా మనకు మరొక రూపంతో కనబడేదానిగాని గాంధర్వవస్తువు అంటారు. అంటే మాయావస్తువు అన్నమాట. మారీచుడు ధరించిన బంగారులేడి రూపం చూసి సీతారాములు దానిని నిజమనుకొని దానికోసం వెంపరలాడుతుంటే, లక్ష్మణుడు మాత్రం అది తప్పక మారీచుడి మాయే అని నొక్కిచెప్పాడు. ఆ సందర్భంలో, ఆ లేడి ఒక గాంధర్వవస్తువు తప్ప మరేమీ కాదని అతడు తేల్చిచెప్పాడు గాని రాముడు ఆ మాటను పట్టించుకోలేదు. దాని పర్యవసానం ఏమిటో తెలిసిందే.
511.	గాత్రశయ్యలు	మునులు	దండకారణ్యంలో రాముడు చూసిన మునులలో గాత్రశయ్యలు ఒకరకమైన తపస్సులు. వీళ్ళు తమ చేతులే తలగడలుగా నేల మీద నిద్రిస్తారు. గాత్రం అంటే శరీరం, శయ్య అంటే పడక. వీళ్ళకు తమ ఒళ్ళే తమకు పరుపన్నమాట.
512.	గాధి (కుశికుడు)	రాజు	గాధి ఒక రాజు. ఈయన కుశనాభుడికి కొడుకు, విశ్వామిత్రుడికి తండ్రి. గాధి కుమార్తె సత్యవతి ఋచీకమహర్షి భార్య. రావణుడు అజేయుడని తెలుసుకొని, అతడితో పోరాడకుండానే ఓటమిని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
	(గాధి: అని ఇకారాంతం, గాధీ అని నకారాంతం, రెండు రకాలుగా సంస్కృతమూలం)		అంగీకరించిన రాజులలో గాధి ఒకడు. అలా చేసిన రాజులు - గాధి, సురథుడు, దుష్యంతుడు, గయుడు, పురూరవుడు. రావణుడికి లోంగిపోయిన గాధి, విశ్వామిత్రుడి తండ్రి గాధి, ఒకరేనా వేరా అని రామాయణంలో ఐతే స్పష్టంగా లేదు. గాధికి 'కుశికుడు' అనే పేరు కూడా ఉన్నది . కాబట్టి రామాయణం పెక్కుచోట్ల, విశ్వామిత్రుణ్ణి 'కుశికుడి కొడుకు ' అని పేర్కొన్నది..
513.	గాయత్రి	ఒక మంత్రం	గాయత్రి అనేది ఒక మంత్రం. ఈ మంత్రం మహాత్ము సాటిలేనిది. "న గాయత్ర్యాః పరో మంత్రో, న మాతు రైవతం పరమ్." అని పూర్వఋషుల మాట. అంటే, "గాయత్రిని మించిన మంత్రం లేదు, కన్నతల్లిని మించిన దైవం లేదు." అని అర్థం. దీనిని బట్టి గాయత్రీమంత్రపు గొప్పదనాన్ని తెలుసుకోవచ్చు. ఇంత గొప్ప గాయత్రీమంత్రానికి ద్రష్ట విశ్వామిత్రుడు. ఈయన రామాయణంలోని విశ్వామిత్రుడే. ప్రతి ఒక్కరూ, ఉపనయనం ఐన తరువాత ఆజీవితాంతం ప్రతిదినం ఈ గాయత్రీమంత్రాన్ని జపించవలసిందే. అనుదినమూ సంధ్యావందనలో భాగంగా సూర్యుడికి అర్ఘ్యం ఇచ్చేటప్పుడు పఠించే మంత్రం ఈ గాయత్రీమంత్రమే. ఈ మంత్రంలో ఒక్కొక్క పాదానికి ఎనిమిది అక్షరాల చొప్పున మూడు పాదాలు, ఇరవైనాలుగు అక్షరాలు, ఉంటాయి. రామాయణానికి సంబంధించినంతవరకు గాయత్రీమంత్రానికి ఒక ప్రత్యేకమైన స్థానం ఉన్నది. రామాయణం సాక్షాత్ గాయత్రీస్వరూపం అని రామాయణమే పేర్కొన్నది. రామాయణంలో, ప్రతి వెయ్యి శ్లోకాలకు మొదట ఒక అక్షరం చొప్పున, ఇరవై నాలుగు వేలశ్లోకాలమధ్య గాయత్రీమంత్రం మొత్తం ఇమిడి ఉంటుంది. గాయత్రీమంత్రాక్షరాలతో మొదలయ్యే ఈ ఇరవైనాలుగు శ్లోకాలను కలిపి గాయత్రీరామాయణం అంటారు. (ఈ శ్లోకాలు ఏవి అనేవిషయంలో మళ్ళీ మతతభేదాలున్నాయి.). పిల్లలకు చదువులో భాగంగా దీనిని నేర్పటమేకాక, చాల మంది భక్తులు ఈ గాయత్రీ రామాయణాన్ని నిత్యం పారాయణం చేస్తూ ఉంటారు. ఐతే, ఇక్కడ ఒక మాట. గాయత్రి పేరుతో చాల మంత్రాలు ఉంటాయి. ఇప్పుడు మం చెప్పుకొనేది, విశ్వామిత్రుడు దర్శించిన సవిత్యగాయత్రీ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మంత్రాన్ని గురించి మాత్రమే. "ఓమ్. తత్సవితుర్వరేణ్యం, భర్గో దేవస్య ధీమహి, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్. " అనేది గాయత్రీమంత్రం. ఇన్యం అనే అక్షరాన్ని "ణీయం" అని విడగొట్టి పలకటం కూడ ఉన్నది. కొందరు "పరో రజసి మావదోమ్." అనే నాలుగవ పాదంతో కలిపి జపిస్తారు, అది వేరు. ఈ మంత్రపు ఉచ్ఛారణను, దానిలోని దీర్ఘస్వరాలను, ముఖతః విని నేర్చుకోవాలి. గాయత్రికే సావిత్రి అనికూడ పేరు. మనువు ఒకసందర్భంలో గాయత్రిని "సావిత్రి" అనే పేర్కొన్నాడు.
514.	గారుడం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో గారుడం ఒకటి. రాముడు రావణుడి మీద ఈ అస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు. సాధారణంగా నాగాస్త్రానికి విరుగుడుగా గారుడాస్త్రాన్ని వాడుతారు.
515.	గార్గ్యుడు	పురోహితుడు	గార్గ్యుడు అంగిరసుడి కొడు కు. ఈయన కేకయరాజు పురోహితులలో ఒకడు. సింధూనదీ తీరాన ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని గెలుపుమని యుధాజిత్తు రాముడికి గార్గ్యుడి ద్వారా వార్త పంపాడు.
516.	గాలవుడు	ఋషి	అభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు గాలవుడు. ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్గ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాడు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి కవచుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .
517.	గిరివ్రజం 1 (రాజగృహం 1)	నగరం	(గిరివ్రజం లేదా రాజగృహం అనే రెండు పేర్లతో రెండు వేరు వేరు నగరాలు ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు గిరివ్రజం. దీనికే రాజగృహం అనే పేరుకూడ ఉన్నది. ఇది కేకయ దేశానికి రాజధాని. (మగధలో కూడ గిరివ్రజం అనే నగరం ఉన్నది, దానికి రాజగృహం అనే నామాంతరం ఉన్నది.) దశరథుడు మరణించినప్పుడు, భరతశత్రుఘ్నులు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఈ కేకయ గిరివ్రజంలోనే ఉన్నారు. వాళ్ళను పిలుచుకొనిరావటానికి వెళ్ళిన అయోధ్యదూతలు మూడు దినాలు నిర్విరామంగా పయనించి గిరివ్రజానికి చేరారు. తన తిరుగు ప్రయాణంలో భరతుడికి గిరివ్రజం నుండి అయోధ్యకు రావటానికి ఏడు దినాలు పట్టింది. ఆ మార్గం కూడ వేరు.
518.	గిరివ్రజం 2 (రాజగృహం 2)	నగరం	(గిరివ్రజం లేదా రాజగృహం అనే రెండు పేర్లతో రెండు వేరు వేరు నగరాలు ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు గిరివ్రజం. దీనికే రాజగృహం అనే మారుపేరు కూడ ఉన్నది. ఇది మగధరాజ్యానికి రాజధాని. విశ్వామిత్రుడి పూర్వికుడైన వసువు అనే రాజు దీనిని నిర్మించాడు. విశ్వామిత్రుడు తన పూర్వుల గురించి రాముడితో చెబుతూ ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావించాడు. అంతకుమించి ఈ మగధ గిరివ్రజానికి రామాయణకథతో పెద్దగా సంబంధం లేదు. (కేకయరాజ్యం రాజధాని పేరు కూడ గిరివ్రజమే, దానిని రాజగృహం అని అంటారు. గమనించాలి. ఈ కేకయ గిరివ్రజానికి మాత్రం రామాయణకథతో ప్రత్యక్షంగా సంబంధం ఉంది.)
519.	గిరిశుడు	శివుడు	గిరిశుడు అనేది శివుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. గిరిశుడు అంటే కొండపై శయనించేవాడు అని అర్థం.
520.	గిరీశుడు	శివుడు	గిరీశుడు అనేది శివుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. గిరీశుడు అంటే కొండకు అధిపతి అని అర్థం. శివుణ్ణి కైలాసానికి అధిపతిగా భావిస్తారు (అది కుబేరుడిదైనప్పటికీ) గనుక ఆయనకు గిరీశుడు అని పేరు వచ్చింది.
521.	గురువు / గురుడు (గురు: అని సంస్కృతమూలం)	బృహస్పతి	బృహస్పతికి గురువు అని పేరు. ఆయన దేవతలకు గురువు గాబట్టి, గురువు అనే పేరుతోనే ప్రసిద్ధుడైనాడు. నవగ్రహాలలో గురువు అనే గ్రహం, వారాలలో గురువారము, ఈయనకు సంబంధించినవే.
522.	గుహుడు 1	కుమారస్వామి	(గుహుడు అనేది కుమారస్వామికి పేరు, ఒక నిషాదరాజుకూ పేరు. గమనించాలి.) గుహుడు అనేది కుమారస్వామికి పేరు.
523.	గుహుడు 2	నిషాద రాజు	(గుహుడు అనేది కుమారస్వామికి పేరు, ఒక నిషాదరాజుకూ పేరు. గమనించాలి.) గుహుడు ఒక నిషాద రాజు (నిషాదులు అంటే జాలరులు/వేటగాళ్ళు.) . ఇతడు రాముడికి భక్తుడు, సన్నిహితుడు. గంగా తీరాన శృంగిబేరం గుహుడి నివాసం. అక్కడ పడవలు నడిపే వాళ్ళకు, జాలరులకూ ఈయన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			నాయకుడు. వనవాసానికి వెళ్ళే రాముడికి గంగానదిని దాటడానికి గుహుడు పడవ ఏర్పాటు చేసాడు. గుహుడికి రాముడి మీద ఎంత భక్తి అంటే, రాముడి దగ్గరకు వెళుతున్న భరతుణ్ణి అతడి సైన్యాన్ని చూసి, ఒకవేళ భరతుడు రాముడికి కీడు చేసే ఉద్దేశంతో వస్తున్నాడేమోనని అనుమానించి, అవసరమైతే వాళ్ళతో పోరాడానికి తన సైనికులను సిద్ధంగా ఉండమన్నాడు. భరతుడు అంత సైన్యంతో రాముడి దగ్గరకు వెళ్ళటంలో ఉద్దేశం ఏమిటి అని గుహుడు భరతుణ్ణి స్వయంగా అడిగి తన అనుమానం తీర్చుకొన్నాడు. ఆ తర్వాతనే భరతుణ్ణి, అతడి సైన్యాన్ని, గుహుడు తన పడవలతో గంగానదిని దాటించాడు. రాముడు వనవాసం ముగించి తిరిగి వచ్చేటప్పుడు, నందిగ్రామం లో ఉన్న భరతుడి దగ్గరకు హనుమంతుణ్ణి పంపుతూ, దారిలో గుహుణ్ణి కూడ కలుపుమన్నాడు.
524.	గుహ్యకులు	దివ్యజాతి	గుహ్యకులు ఒక దివ్య జాతి పురుషులు. యక్షులకు లాగే గుహ్యకులకు కూడ కుబేరుడే అధిపతి. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఉత్తరాన కైలాస పర్వతం మీద గుహ్యకులు కుబేరుణ్ణి సేవిస్తూ ఉంటారని పేర్కొన్నాడు.
525.	గృధ్రం	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో గృధ్రం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని గద్ద అంటారు. రామాయణంలో వచ్చే జటాయువు, సంపాతి అనే అన్నదమ్ములు గృధ్రజాతిపక్షివీరులు. అంతేకాక, పక్షులకు రాజైన గరుత్మంతుడు కూడ గృధ్రపక్షి. పక్షులలోకెల్ల, గద్దలకు చాల నిశితమైన సూక్ష్మదృష్టి ఉంటుంది. దేగ అనేది కూడ ఒక రకం గద్దజాతి పక్షి.
526.	గోకర్ణం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు గోకర్ణం. ఇది హిమాలయపర్వతాలలో ఉంటుంది. ఒకప్పుడు ఇక్కడ శంబసాదనుడు అనే రాక్షసుడు మునులను బాధిస్తూ ఉండేవాడు. హనుమంతుడి తండ్రి ఐన కేసరి, మునుల అభ్యర్థన మేరకు ఆ రాక్షసుణ్ణి సంహరించాడు. రావణుడు తన నోదరులతో కలిసి బ్రహ్మాను గురించి ఘోరతపస్సు చేసింది ఇక్కడే. అకాశగంగను భూమిమీదికి తేవాలనే సంకల్పంతో భగీరథుడు కూడ ఈ గోకర్ణపర్వతంమీదనే తపస్సు చేసాడు. ఈ గోకర్ణం వేరు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దక్షిణదేశంలో కర్ణాటకాన ఉన్న గోకర్ణం వేరు, అని గమనించాలి.
527.	గోదావరి	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు గోదావరి. ఇది భారతదేశంలో దక్షిణానికంతటికీ పెద్ద నది. రాముడు వనవాసం చేస్తూ ఉండగా అగస్త్యమహర్షిని దర్శించినప్పుడు, గోదావరి ఒడ్డున జనస్థానంలోని పంచవటిలో నివసించుమని ఆయన రాముడికి సూచించాడు. రాముడు అక్కడ నివసిస్తూ ఉన్నప్పుడే వాళ్ళను ఏమార్చి రావణుడు సీతను ఎత్తుకొనిపోయాడు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు గోదావరినదిని కూడ పేర్కొన్నాడు.
528.	గోధా	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఒకటి గోధ. తెలుగులో దీనిని ఉడుము అంటారు. అల్లెత్రాటి ఒరిపిడి బారినుండి కాపాడుకోవటానికి విలుకాడు తన చేతి వ్రేళ్ళకు, ముంజేతికి, తోడుగుకొనే తోడుగులను ఉడుము తోలుతో చేస్తారు. ఈ వ్రేళ్ళ తోడుగులను అంగుళిత్రాణములు అని, ముంజేతి తోడుగులను తలత్రాణములు అని, అంటారు. ఒకప్పుడు కోటలను ముట్టడించిన సైన్యాలు, ఆ కోటగోడలమీదికి పాకటానికి ఉడుముల సాయం తీసుకొనేవాళ్ళట. ఉడుము మూతికి తేనె రాచి, దాని నడుముకు ఒక తాడు కట్టి, ఇక దానిని కోట గోడ మీదికి వదులుతారు. ఆ తేనె ముందు ఎక్కడో ఉన్నదనుకొని ఉడుము ముందుకు పాకుతూ పోతుంది. ఏ చెట్టుకో బండకో ఆ తాడు తగులుకొనే దాక అది అలా పోతూనే ఉంటుంది. ఆ వెనుకే కొందరు సైనికులు ఆ తాడును పట్టుకొని పైకి పాకి కోటగోడ మీదకు ఎక్కుతారు. ఈ మధ్యలో ఎక్కడా ఉడుము తన పనిని ఆపదు, పట్టును కోలువోదు. అందుకే పట్టిన పట్టు విడువని వారిని గురించి " అబ్బో! వాడిది ఉడుము పట్టు. " అంటారు. అపాయం నుండి తప్పించుకొనే విషయంలో, "ఉడుము పోతే పోయిందిలే, చేయి దక్కింది చాలు!" అని అంటారు.
529.	గోధూమం	ధాన్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ధాన్యాలలో గోధూమం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని గోధుమలు అంటాం గాని, నిజానికి గోధుమలు అనాలి. మన దేశంలోని ప్రధాన ఆహారధాన్యాలలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			గోధుమ ఒకటి. “ గోధూమాశ్చమే ” అని చమకంలో చెప్పింది ఈ ధాన్యాన్నే.
530.	గోపతి	శివుడు	గోపతి అనేది శివుడికి ఉన్నపేర్లలో ఒకటి. గోపతి అన్నా, పశుపతి అన్నా, 'జీవులకు అధిపతి' అని అర్థం.
531.	గోపుచ్చం (గోలాంగూలం)	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో గోపుచ్చం ఒకటి. గోలాంగూలం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని కొండముచ్చు అని, కొండవెంగ/కొండెంగ అని, అంటారు. వీటికి ముఖం నల్లగా ఉంటుంది. రామాయణంలో, రాముడి సేనలో కొంతభాగం కోతులు, కొంతభాగం కొండముచ్చులు, కొంత భాగం ఎలుగులు. అందులో కొండముచ్చుల ముఖ్యనాయకుడి పేరు గవాక్షుడు. ఆయన సైన్యం వెయ్యి కోట్లు, అంటే వెయ్యి దళాలు అని కావచ్చు.
532.	గోపుడు	గంధర్వుడు	గోపుడు ఒక గంధర్వుడు. భరతుడికి అతడి సైన్యానికి విందు, వినోదాలు సమకూర్చడానికి ఇతర అప్పరసలు దివ్యపురుషులతోపాటు భరద్వాజ మహర్షి గోపుణ్ణి కూడ రప్పించాడు.
533.	గోప్రతారం	గంగా ఘట్టం	సరయూ నదిలోనికి దిగటానికి ఉన్న ఘట్టాలలో (రేవులలో) గోప్రతారం ఒకటి. మహాప్రస్థానం చేసిన రాముడు తనవారందరితో కలిసి, ఈ గోప్రతారం దగ్గరనే సరయూనదిలోనికి ప్రవేశించి దేహత్యాగం చేసాడు.
534.	గోమతి (గోమతీ అని సంస్కృతమూలం, ఈకారాంతం.)	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు గోమతి. వనవాసానికి పోతూ రాముడు ఈ నదిని దాటాడు. దశరథుడి మరణం తరువాత కేకయ నుండి అయోధ్యకు వచ్చేటప్పుడు భరతుడు ఈ నదిని దాటాడు. ఈ గోమతీనదీ తీరాన ఉన్న సంకోచనం అనే కొండ మీద కుముదుడు అనే వానరుడు తన అనుచరులతో నివసించాడు. యుద్ధం తరువాత, హనుమంతుడు శృంగిబేరం నుండి అయోధ్యకు పోతూ మధ్యలో ఈ గోమతీ నదిని చూసాడు. రాముడు అశ్వమేధయాగం చేసిన నైమిశారణ్యం గోమతి ఒడ్డుననే ఉన్నది.
535.	గోముఖుడు 1	వానరుడు	(గోముఖుడు అనేది ఒక వానరుడికి మాత్రం కొడుకుకు కూడ పేరు. గమనించాలి.) గోముఖుడు ఒక వానరుడు. ఇంద్రజిత్తు అస్త్రాల ధాటికి దెబ్బతిన్న వానరులలో ఇతడొకడు. హిమాలయాలలోని ఓషధిగిరి నుండి ఆంజనేయుడు తెచ్చిన మందుమూలికలవల్ల అందరితోపాటు గోముఖుడూ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కోలుకోన్నాడు.
536.	గోముఖుడు 2	దివ్య పురుషుడు	(గోముఖుడు అనేది ఒక వానరుడికి, మాతలి కొడుకుకు కూడ పేరు. గమనించాలి.) గోముఖుడు మాతలి కొడుకు. మాతలి ఇంద్రుడికి సారథి ఐతే గోముఖుడు ఇంద్రుడి కొడుకు జయంతుడికి సారథి. రావణుడి రాక్షససైన్యాలకూ దేవసైన్యాలకూ మధ్య జరిగిన యుద్ధంలో గోముఖుడు జయంతుడి రథాన్ని నడిపాడు.
537.	గోమేధం	క్రతువు	గోమేధం ఒక వైదిక క్రతువు. లంకలోని నికుంభిలావనంలో, శుక్రుడి పర్యవేక్షణలో, శివుడిని మెప్పించి వరాలు సాధించటానికి ఇంద్రజిత్తు చేసిన ఏడు యాగాలలో అగ్నిష్టోమం కూడ ఉన్నది. అగ్నిష్టోమం, అశ్వమేధం, బహుసువర్ణకం, గోమేధం, రాజసూయం, వైష్ణవం, మాహేశ్వరం అని ఆ ఏడు యాగాల పేర్లు. చివరిదైన మాహేశ్వరయాగం పూర్తి కాగానే, శివుడు ప్రత్యక్షమై, ఇంద్రజిత్తుకు ఎన్నో వరాలిచ్చాడు. మనసులో అనుకోన్న ప్రకారం వెళ్ళగలిగే విమానం ఒకటి, ఒక దివ్య ధనుస్సు, రెండు అక్షయతూణీరాలు, ఒక మహాస్త్రం, వీటన్నిటికంటే ముఖ్యమైనది తామసి అనే ఒక మాయావిద్యను, శివుడు ఇంద్రజిత్తుకు ఇచ్చాడు. తామసిని ప్రయోగిస్తే, దాని ప్రభావంతో యుద్ధరంగంలో దట్టమైన చీకట్లు క్రమ్మి, ప్రయోక్త ఉనికిని శత్రువులకు తెలియనీయకుండా చేస్తాయి. ఇంద్రజిత్తు తాను వానరసేన మీద పోరాడిన అన్ని యుద్ధాలలోనూ ఈ తామసిని మహాసమర్థంగా ఉపయోగించుకొని, రామలక్ష్మణులను, వానరసైన్యాన్నీ చావుదెబ్బలు కొట్టాడు.
538.	గోలభుడు	గంధర్వుడు	గోలభుడు ఒక గంధర్వుడు. ఇతడు వాలి తో ఒక సంవత్సరంపాటు ఘోరయుద్ధం చేసి చివరకు వాలి చేతిలో చనిపోయాడు.
539.	గోలాంగూలం (గోపుచ్చం)	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో గోలాంగూలం ఒకటి. గోపుచ్చం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని కొండముచ్చు అని, కొండవెంగ/కొండెంగ అని, అంటారు. వీటికి ముఖం నల్లగా ఉంటుంది. రామాయణంలో, రాముడి సేనలో కొంతభాగం కోతులు, కొంతభాగం కొండముచ్చులు, కొంత భాగం ఎలుగులు. అందులో కొండముచ్చుల ముఖ్యనాయకుడి పేరు గవాక్షుడు. ఆయన సైన్యం వెయ్యి కోట్లు, అంటే వెయ్యి దళాలు అని కావచ్చు. (కానీ, ఇక్కడ వాడిన కోటి అంటే కోటి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			(10000000) సంఖ్యే అని రామాయణం యుద్ధకాండను బట్టి తెలుస్తున్నది.)
540.	గోవిందుడు	విష్ణువు	విష్ణువుకు ఉన్న పేర్లలో గోవిందుడు అనేది ఒకటి. (గో=భూమి, వింద్=పొందుట) వరాహావతారంలో భూమిని పొందాడు గాబట్టి విష్ణువు గోవిందుడు ఐనాడు. ఈ మాటకు ఇది ఒక అర్థం.
541.	గోవు 1 లేదా గౌ (గౌ: అని సంస్కృత మూలం. ఓకారాంతం.)	వరుణుడి సేనాపతి	(గోవు అనే పేరు, వరుణుడి సేనానులలో ఒకడికీ, ఆవు అనే జంతువుకూ ఉన్నది. గమనించాలి.) వరుణుడి సేనాపతులలో ఒకడి పేరు గోవు. వరుణుడు లేని సమయంలో రావణుడు వరుణుడికి మీదికి దండెత్తి వెళ్ళినప్పుడు, అక్కడ ఉన్న వరుణుడి సేనాపతులు, గోవు, పుష్కరుడు అనే వాళ్ళు, రావణుడితో యుద్ధం చేసారు. చివరికి ఓడిపోయారు.
542.	గోవు 2	జంతువు	(గోవు అనే పేరు, వరుణుడి సేనానులలో ఒకడికీ, ఆవు మరియు ఎద్దు అనే రెండు జంతువులకూ ఉన్నది. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో గోవు ఒకటి. ధేనువు అన్నా ఇదే. గోవు అంటే ఆవు. ఆవు వైదిక సంప్రదాయంలో అత్యంతపవిత్రజంతువు. ఆవును సర్వదేవతాస్వరూపంగా భావిస్తారు. ఆవు పాలు, వాటినుండి వచ్చే పెరుగు, మజ్జిగ, నెయ్యి మాత్రమే కాక, ఆవు మూత్రాన్ని సైతం మహాపవిత్రవస్తువుగా ఉపయోగిస్తారు. ఎన్నెన్నో శుద్ధి కార్యక్రమాలలోను, ఔషధాలలోను, ఆవు మూత్రాన్ని వాడుతారు. ఉదయాన్నే లేవగానే గాని, ప్రయాణసమయంలో గాని, ఆవును తాకటం ఒకప్పటి సంప్రదాయం. పూర్వం రాజులు బ్రాహ్మణులకు ఆవులను దానం ఇవ్వటం సర్వసాధారణం. ఒకప్పుడు ఆవులే సంపదగా లెక్కపడ్డాయి. ఆవుల మందలు ఉండే పల్లెచోట్లను ఘోషములు అంటారు. ఆవును చంపటం అనేది అత్యంతనీచమైన పాపం కింద లెక్క. ఏ ఆవు పాలను పెరుగును నేయిని, హోమకార్యాలకు వాడుతారో ఆ ధేనువు హోమధేనువు. అడిగినవాటి నన్నిటినీ ఇచ్చే ఆవు ఒకటి స్వర్గలోకంలో ఉంటుంది. దానిని, దాని సంతతిని కామ ధేనువులు అంటారు. వసిష్ఠుడి హోమధేనువు నిజంగా కామధేనువే. దానిని చూసి వ్యామోహపడిన విశ్వామిత్రుడు దానిని కావాలనుకొన్నాడు. కోరిన ప్రతిఫలం తీసుకొని ఆ ఆవును తనకు ఇమ్మని వసిష్ఠుడిని అడిగి, బలిమాలి,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఎచ్చరించి, బెదరించి, బలవంతంగా లాగుకొనిపోవటానికి యత్నించి, చివరకు యుద్ధం కూడ చేసి, తీరా విఫలుడైపోవాల్సి వచ్చింది. ఆ సంఘటనే విశ్వామిత్రుడిని తరువాత బ్రహ్మర్షిగా మార్చింది.
543.	గౌతముడు 1	ఋషి	(గౌతముడు అనే పేరుతో ముగ్గురు ఉన్నారు. ఒక ఋషి, ఒక పురోహితుడు, సప్తర్షులలో ఒకరు. గమనించాలి.) గౌతముడు ఒక ఋషి. ఈయన భార్య అహల్య. గౌతముడి కొడుకు శతానందుడు జనకరాజుకు గురువు, పురోహితుడు. తన పరోక్షంలో అహల్యను వంచించిన ఇంద్రుణ్ణి పదభ్రష్టుడివై పొమ్మని, పురుషదేహావయవాలు లేకుండా మిగిలిపోమ్మని శపించి, అహల్యను కూడ కొన్ని వేల ఏళ్ళపాటు అందరికీ అదృశ్యంగా దుమ్ములో పడి ఉండమని, రాముడి దర్శనంతో శాపమోక్షం ఔతుందనీ శాసించి గౌతముడు తపస్సుకు వెళ్ళి పోయాడు. విశ్వామిత్రుడి వెంట మిథిలకు పోతూ రాముడు అహల్యాశ్రమం దగ్గర ఆమెకు కనబడగానే అహల్యకు శాపం పోయింది. వెంటనే గౌతముడు వచ్చి, రాముణ్ణి అభినందించి అహల్యను స్వీకరించాడు.
544.	గౌతముడు 2	పురోహితుడు	(గౌతముడు అనే పేరుతో ముగ్గురు ఉన్నారు. ఒక ఋషి, ఒక పురోహితుడు, సప్తర్షులలో ఒకరు. గమనించాలి.) దశరథుడి పురోహితులలో గౌతముడు ఒకడు. వసిష్ఠుడు, జాబాలి, వామదేవుడు, కాశ్యపుడు, కాత్యాయనుడు, సుయజ్ఞుడు, విజయుడు, గౌతముడు - అందరూ కలిసి రాముడి అభిషేకాన్ని నిర్వహించారు. ఒక బ్రాహ్మణ బాలుడి అకాలమరణం విషయమై జరిగిన చర్చలో రాముడు గౌతముణ్ణి కూడ సంప్రదించాడు.
545.	గౌతముడు 3	సప్తర్షులలో ఒకడు	(గౌతముడు అనే పేరుతో ముగ్గురు ఉన్నారు. ఒక ఋషి, ఒక పురోహితుడు, సప్తర్షులలో ఒకరు. గమనించాలి.) సప్తర్షులు (సప్త=ఏడు) అనే పేరుతో ప్రసిద్ధులైన ఏడుగురు ఋషులలో గౌతముడు ఒకడు. వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, అత్రి, భరద్వాజ, కశ్యప, జమదగ్ని, గౌతముడు అనే వాళ్ళు సప్తర్షులు. ఈ సప్తర్షులు ఒక్కొక్క మన్వంతరానికి మారిపోతూ ఉంటారని మన పురాణాలు చెబుతున్నాయి. పట్టాభిషేకం తరువాత రాముణ్ణి చూడటానికి సప్తర్షులు కూడ వచ్చారు. సప్తర్షులు ఆకాశంలో ఒక గుంపుచుక్కలుగా మనకు కనబడుతూ ఉంటారు. నాలుగు చుక్కలు ఒక చతురస్రంగా, పక్క న

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మూడు చుక్కలు త్రిభుజంగా ఈ కూటమి కనబడుతుంటుంది. ఆధునిక ఖగోళశాస్త్రం ప్రకారం ఈ సప్తర్షి మండలానికి 'బిగ్ డిప్పర్', 'గ్రేట్ బేర్', 'ఉర్వా మేఘర్' అని పేర్లు.
546.	గ్రామణి 1 (గ్రామణి: అని సంస్కృతమూలం. ఈకారాంతం.)	విష్ణువు	(గ్రామణి అనేది విష్ణువుకూ, ఇద్దరు వేరు వేరు గంధర్వులకూ కూడ పేరు. గమనించాలి.) గ్రామణి అనేది విష్ణువుకు వాడిన పదం. రావణవధ తర్వాత సీత పవిత్రతను ప్రకటించి, రాముణ్ణి విష్ణుస్వరూపుడని స్తుతిస్తూ, బ్రహ్మ ఈ 'గ్రామణి' అనే పదం వాడాడు. గ్రామణి అంటే అందరికీ నాయకుడు అని అర్థం.
547.	గ్రామణి 2 (గ్రామణి: అని సంస్కృతమూలం. ఈకారాంతం.)	గంధర్వుడు	(గ్రామణి అనేది విష్ణువుకూ, ఇద్దరు వేరు వేరు గంధర్వులకూ కూడ పేరు. గమనించాలి.) గ్రామణి ఒక గంధర్వుడు. దక్షిణ సముద్రంలో ఋషభపర్వతం మీద ఉన్న గంధపు చెట్ల వనాలకు కాపలాగా ఉండే రోహితులు అనే పేరున్న ఐదుగురు గంధర్వులలో గ్రామణి ఒకడు. ఆ ఐదుగురు గంధర్వులు - శైలాషుడు, గ్రామణి, శుభ్రుడు, శిర్షువు, బభ్రువు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపి వానరులకు, ఆ దిక్కులో ఉండే స్థలాల గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ ఋషభ పర్వతం గురించి, దాని మీది చందనవనాల గురించి, వాటికి రక్షణగా ఉండే రోహితులనే భీకరులైన గంధర్వుల గురించి చెప్పి, వానరులు ఆ గంధపు చెట్లను తాకనైన తాకగూడదని ఎచ్చరించాడు.
548.	గ్రామణి 3 (గ్రామణి: అని సంస్కృతమూలం. ఈకారాంతం.)	గంధర్వుడు	(గ్రామణి అనేది విష్ణువుకూ, ఇద్దరు వేరు వేరు గంధర్వులకూ కూడ పేరు. గమనించాలి.) గ్రామణి ఒక గంధర్వుడు. ఇతడు తన కూతురు దేవవతిని సుకేశుడు అనే రాక్షసుడికి ఇచ్చి వివాహం చేసాడు. ఈ గ్రామణి, ఋషభ పర్వతం మీది చందనవనాలకు కాపలాగా ఉన్న గ్రామణి ఒకరో కాదో స్పష్టంగా తెలియటం లేదు.
549.	గ్రాహం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి జంతువులలో ఒకటి గ్రాహం. నక్రం అన్నా మకరం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో మొసలి అంటారు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కునకు పోతున్న వానరులకు సుగ్రీవుడు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెబుతూ తామ్రపర్ణినదిని చెప్పి, ఆ నదిలో చాల మొసళ్ళు ఉంటాయని చెప్పాడు. అలాగే నర్మదానది లోను. మహాభాగానది లోను, పెద్ద పెద్ద పాములు ఉంటాయి అని చెప్పాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
550.	గ్రీష్మం	ఋతువు	సంవత్సరంలో ఉండే ఆరు ఋతువులలో గ్రీష్మం ఒకటి. గ్రీష్మం అంటే ఎండ కాలం. ఒక ఏడాదిలో, చైత్రం నుండి ఫాల్గునం దాక ఉన్న పన్నెండు నెలలను, చైత్రంతో మొదలుపెట్టి రెండేసి నెలల చొప్పున ఒక్కొక్క ఋతువుగా విభజించారు. అలా ఏడాదికి ఆరు ఋతువులు వస్తాయి. వసంతం, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం- అని ఆ ఆరు ఋతువుల పేర్లు. ఏడాదిపొడవునా కష్టించి పనిచేయటాన్నే "ఆరుగాలం శ్రమించటం" అంటారు.
551.	ఘటోదరుడు	రాక్షసుడు	ఘటోదరుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. ఇంద్రుణ్ణి జయించటానికి రావణుడు స్వర్గలోకంపైన దాడి చేసినప్పుడు, ఇతర రాక్షసులతోపాటు ఘటోదరుడు కూడ రావణుడి వెంట ఉండి, దేవసైన్యాలతో యుద్ధం చేసాడు.
552.	ఘనుడు	రాక్షసుడు	ఘనుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో ఘనుడి నివాసం కూడ ఒకటి.
553.	ఘృతాచి 1 (ఘృతాచీ అని సంస్కృతమూలం. ఈకారాంతం.)	అప్పరస	(ఘృతాచి అనే పేరుతో ఒక అప్పరస, ఒక రాణి ఉన్నారు. గమనించాలి.) ఘృతాచి ఒక అప్పరస. భరతుడికి అతడి సైన్యానికి విందు, వినోదాలు సమకూర్చడానికి ఇతర అప్పరసలు దివ్యపురుషులతోపాటు భరద్వాజ మహర్షి ఘృతాచిని కూడ రప్పించాడు. (తార లక్ష్మణుడితో మాటలాడుతూ 'విశ్వామిత్రుడు ఘృతాచితో పదేళ్ళు గడిపాడు.' అని ఘృతాచి పేరును ప్రస్తావించింది. ఇక్కడ ఘృతాచి అంటే మేనక అని వ్యాఖ్యాతలు చెప్పారు. విశ్వామిత్రుడు మేనక వలలో పడి పదేళ్ళు తపస్సును మరచినట్లు బాలకాండంలో చెప్పినమాట నిజమే. కాని మేనకకు ఘృతాచి అనే పేరున్నట్లు ఎక్కడా లేదు. లేకపోతే, విశ్వామిత్రుడి తపస్సును చెడగొట్టటానికి రంభను, మేనకను పంపిన విధంగానే ఇంద్రుడు ఘృతాచిని కూడా పంపినట్లు ఎక్కడైనా ఉన్నదేమో! లేకపోతే, ఇవి తార మాటలే కాని వాల్మీకి మాటలు కాదు గాబట్టి, తార తెలియక పొరబడి ఘృతాచి అని ఉన్నప్పటికీ, ఆమె అన్న మాటలను అన్నట్లే వ్రాయాలి కనుక వాల్మీకి కూడ అలాగే వ్రాశాడేమో! కాదా, పాఠమే లేఖకుల దోషమేమో! ఇక్కడ, "ఘృతాచ్యాం కిల సంసక్తః" అన్న దానికి, లాహోర్ ప్రతిలో "ఘృతాచీకేలిసంసక్తః" అని ప్రధానపాఠమూ "ఘృతాచ్యాం కిల సంసక్తః" అనే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పాఠాంతరమూ కనబడుతున్నాయి. ఒకవేళ “మేనకాకేళి సంసక్తః” అని ఏ సంప్రదాయపాఠంలో నైనా ఉండేమో!
554.	ఘృతాచి 2 (ఘృతాచీ అని సంస్కృతమూలం. ఈకారాంతం.)	రాణి	(ఘృతాచి అనే పేరుతో ఒక అప్పరస, ఒక రాణి ఉన్నారు. గమనించాలి.) విశ్వామిత్రుడి తాత కుశనాభుడి రాణి పేరు ఘృతాచి (ఈమె అప్పరస ఘృతాచి అని చెప్పడానికి రామాయణంలో ఆధారం లేదు.). ఈమెకు నూరుగురు కూతుళ్ళు కలిగారు. వాళ్ళందరికీ వాయువు కోపం వల్ల గూనిమూపులు వచ్చాయి. బ్రహ్మాదత్తుడు అనే రాజు వాళ్ళనందరినీ వివాహమాడాడు. అతడు ఒక్కొక్కరిని తాకగానే వాళ్ళ అంగవైకల్యం పోయి ఎప్పటిలాగే ఐనారు.
555.	ఘోరుడు	రాక్షసుడు	ఘోరుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో ఘోరుడి నివాసం కూడ ఒకటి.
556.	చండోదరి	రాక్షసి	చండోదరి ఒక రాక్షసి స్త్రీ. లంకలోని అశోకవనంలో రావణుడు సీతకు కాపలాగ పెట్టిన రాక్షసస్త్రీలలో ఈమె ఒకతే. రావణుడు పెట్టిన గడువులోగా అతణ్ణి పెళ్ళి చేసుకోకపోతే గనుక చంపుతామని సీతను బెదిరించిన వాళ్ళలో చండోదరి కూడ ఉన్నది.
557.	చందనం 1	చెట్టు	(చందనం అంటే గంధపు చెట్టు అని, ఆ చెట్ల కొయ్యను అగదీస్తే వచ్చే గంధం అనే వస్తువు అని, రెండు అర్థాలు వస్తాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో చందనం ఒకటి. దీనిని సాధారణంగా గంధపు చెట్టు అంటారు. ఇందులో తెల్లగా ఉండేదాన్ని హరిచందనం/తెల్లచందనం అని, ఎర్రగా ఉండేదాన్ని ఎర్రచందనం/రక్తచందనం అని, అంటారు. మలయపర్వతం చందనవృక్షాలకు ప్రసిద్ధి చెందిందిం దక్షిణసముద్రంలో ఋషభపర్వతం మీద చందనవృక్షాలు సమృద్ధిగా ఉంటాయని, రోహితులు అనే పేరున్న ఐదుగురు గంధర్వులు (శైలూషుడు, గ్రామణి, శిశువు, బభ్రువు, శుభ్రుడు అనే వాళ్ళు) ఆ చందనవనాలకు కాపలాగా ఉంటారని, వాటిజోలికి మాత్రం వెళ్ళకూడదని, సీతాన్వేషణకు వెళ్ళే వానరులను సుగ్రీవుడు ఎచ్చరించాడు. ఒకప్పుడు, సంపన్నుల శవాలను మంచిగంధపు కర్రలతో కాలేవవాళ్ళు. చందనం కర్ర ముక్కలను అరగదీస్తే వచ్చేదే గంధం. ఇది ఒక పవిత్రవస్తువు. దీనిని పూజలోను, సత్కారాలలోను, వాడుతారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
558.	చందనం 2	గంధం	(చందనం అంటే గంధపు చెట్టు అని, ఆ చెట్ల కొయ్యను అగదీస్తే వచ్చే గంధం అనే వస్తువు అని, రెండు అర్థాలు వస్తాయి. గమనించాలి.) చందనం అనేది ఒక ముఖ్యమైన సుగంధద్రవ్యం. చందనపు చెట్ల కర్రలను అరగదీస్తే గంధం వస్తుంది. ఇది ఎంతో చల్లని స్పర్శ గలది. గంధాన్ని దేవతాపూజలలోనే కాక, సాధారణసత్కారసందర్భాలలోకూడ వాడుతారు. పూర్వకాలంలో అలాంటి సందర్భాలప్పుడు, చందనకర్పూరతాంబూలాలు సమర్పించటం ఒక ఆచారం. ఇటీవలికాలం వరకు కూడ పెళ్ళి శుభలేఖలలో "మదర్పితచందనతాంబూలాది సత్కారములు స్వీకరించి మమ్ము ఆనందింపజేయ ప్రార్థన." అని ఒక వాక్యం ఉండేది. ఇక కావ్యనాయికల విరహవేదనను వర్ణించేటప్పుడు, శ్రేయోపచారాలకోసం గంధాన్ని తీసుకొనిరాని కవి ఉండడు.
559.	చంద్రం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు చంద్రం. ఇది హిమాలయాలలో ఉంటుంది. ఇంద్రజిత్తు నాగాప్రబంధనాలకు రామలక్ష్మణులు మూర్ఖపోయినప్పుడు, హిమాలయాలలో చంద్రం, ద్రోణం అనే కొండలమీద సంజీవకరణి, విశల్యకరణి అనే ఔషధమూలికలు దొరుకుతాయని, వాళ్ళను మూర్ఖనుండి తేర్చటానికి ఆ మూలికలు అవసరమౌతాయని సుషేణుడు సుగ్రీవుడితో చెప్పాడు. .
560.	చంద్రకాంతం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు చంద్రకాంతం. ఇది మల్లరాజ్యానికి రాజధాని. లక్ష్మణుడి రెండవ కొడుకు చంద్రకేతువు దీనికి రాజు. ఈ నగరాన్ని కొత్తగా నిర్మించి, అక్కడ చంద్రకేతువును రాజుగా నిలిపి, దాదాపు ఒక ఏడాదిపాటు అతడికి సహాయంగా అక్కడే ఉండి, రాజుగా అతడు నిలదొక్కుకొన్న తరువాత భరతుడు అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చాడు.
561.	చంద్రకేతువు	లక్ష్మణుడి కొడుకు	చంద్రకేతువు, లక్ష్మణుడి కొడుకు. ఊర్మిళ ఇతడి తల్లి. అంగదుడు ఇతడి అన్న. సీతాపరిత్యాగం తర్వాత కొంతకాలానికి, భరతుడి సూచన మేరకు రాముడు, అంగదుణ్ణి కారుపథ దేశానికి రాజుగా అంగదీయపురంలోను, చంద్రకేతువును మల్ల దేశానికి రాజుగా చంద్రకాంతనగరంలో నిలిపాడు. చంద్రకేతువు రాజుగా నిలదొక్కుకొనేదాక భరతుడు స్వయంగా అతడితోపాటు ఒక సంవత్సరం కాలం పైగా ఉండి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తిరిగి అయోధ్యకు వచ్చాడు.
562.	చంద్రహాసం	కత్తి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒక కత్తి పేరు చంద్రహాసం. ఇది ఒకానొక కత్తికి ఉన్న ప్రత్యేకమైన పేరు. అంతేకాని, చంద్రహాసపు కత్తులు అంటూ కత్తులలో ఒక జాతి ఉండదు. కాని, కత్తికి ఉన్న పేర్లలో చంద్రహాసం ఒకటి. అందుకే, పాతతరాల పెద్దలు పిల్లలకు చెప్పే జానపదకథలలో కత్తి అనటానికి చంద్రహాసం అని గాని చంద్రాయుధం అని గాని వాడేవాళ్ళు. ఇక రామాయణంలోని ఈ చంద్రహాసం కథ ఏమిటంటే-నందితో పంతగించి కైలాసాన్ని ఎత్తబోయిన రావణుడి చేతులు ఆ కొండ కింద ఇరుక్కొని పోయినప్పుడు, ఆ బాధను తట్టుకోలేక గావుకేకలు పెట్టి , విముక్తి కోసం అతడు వెయ్యేళ్ళపాటు సామగానస్తోత్రాలకు చేసాడు. దానికి సంతసించి మెచ్చిన శివుడు రావణుడికి అనేకవరాలతోపాటు చంద్రహాసం అనే కత్తిని కూడ అనుగ్రహించాడు. ఇచ్చి, ఆ ఖడ్గాన్ని ఏ మాత్రం అవమానించరాదని, అలా చేసిన వెంటనే అది తిరిగి తన దగ్గరకు వస్తుందని రావణుడిని ఎవ్వరించి పంపాడు.
563.	చంద్రుడు (సోముడు)	సోముడు	చంద్రుడు ఒక దేవత, తొమ్మిది గ్రహాలలో ఒక గ్రహం కూడ. చంద్రవంశ క్షత్రియులకు చంద్రుడే మూల పురుషుడు. ఈయన ఒక రూపంలో పాలసముద్రం నుండి పుట్టాడని, మరొక రూపంలో అత్రి అనే మహర్షికి పుట్టాడని పురాణకథలు.
564.	చంపకం	పూల చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూలచెట్లలో చంపకం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో సంపెంగ అంటారు. కావ్యనాయికల ముక్కుకు సంపెంగ పువ్వు సరైన పోలిక. అన్ని పువ్వుల మీద వాల్ తుమ్మెదలు సంపెంగల మీద వాలవట.
565.	చకోరం	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో ఒకటి చకోరం. ఇది ఒక విశిష్టమైన పక్షి. ఇది చంద్రుడి కిరణాలలోని అమ్మతాన్ని ఆహారంగా తీసుకొని బతుకుతుందట. ఆ కారణంగా ఇది చంద్రోదయం కోసం ఎదురుచూస్తూ ఉంటుందట. అందుకే చకోరానికి వెన్నెలపులుగు అని పేరు. దేనికోసమైనా పడిగాపులు పడి ఎదురుచూస్తూ ఉన్నవాళ్ళను గురించి, “చకోరపక్షిలాగా ఎదురు చూస్తున్నాడు.” అని అంటారు. ఇలాంటి వింత పక్షి ఇంకోకటి ఉన్నది. దాని పేరు చాతకం. అది నేల మీద పడ్డ నీటిని తాగదట. మేఘాలనుండి వర్షపునీరు కిందపడుతూ ఉండగా మధ్యలోనే అందుకొని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తాగుతుందట. అందుకని చాతకపక్షి మేఘాల రాక కోసం ఎదురు చూస్తూ ఉంటుందట. కొందరేమో, దాని కంఠానికి రంధ్రం ఉంటుందని, ఆ రంధ్రంద్వారానే ఇది వాననీటిని పట్టుకొని తాగుతుందని, అంటారు. ఐతే, హంసలలాగే ఈ చాతకాలు, చకోరాలు కూడ ఇప్పుడు అంతరించిపోయాయేమో!
566.	చక్రం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో చక్రం ఒకటి. దీని వివరాలు ఏమీ లేవుగాని, పేరును బట్టి ఇది గుండ్రంగా ఉండే ఒక లోహపు పలక ఐ ఉండవచ్చని, ఇది చేతితోగాని యంత్రంతో గాని విసరివేసే సాధనం ఐ ఉండవచ్చని, అనిపిస్తున్నది. విష్ణువుకు , కృష్ణుడికి ఆయుధమైన సుదర్శనం అనే చక్రం సుప్రసిద్ధం.
567.	చక్రమాలి (చక్రమాలీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	రాక్షసుడు	చక్రమాలి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. నికుంభిలలో ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ప్రోత్సహిస్తున్నాడు, అంతవరకు యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొన్నప్పుడు చక్రమాలి పేరును కూడ చెప్పాడు.
568.	చక్రవంతం (చక్రవాన్ అని సంస్కృతమూలం, తకారాంతం.)	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు చక్రవంతం. ఇది పడమటి సముద్రంలో, పారియాత్రపర్వతానికి, వజ్రపర్వతానికి ఇంకా పడమటికి ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు చక్రవంతపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు. వేయి అంచుల సుదర్శనచక్రాన్ని విశ్వకర్మ ఈ కొండమీదనే చేసాడు . పంజజనుడు, హయగ్రీవుడు, అనే ఇద్దరు రాక్షసులను చంపి, పాంచజన్యం అనే శంఖాన్ని విష్ణువు స్వాధీనంచేసుకొన్నది ఈ చక్రవంతం మీదనే.
569.	చక్రవాకం (రథాంగం)	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో చక్రవాకం ఒకటి. కోకం అన్నా, చక్రం అన్నా, రథాంగం అన్నా, ఇదే. ఇవి పగలంతా ఆడుపక్షి, మగ పక్షి కలసి జంటగానే ఉంటాయట. తెలుగులో దీనిని జక్కవ అంటారు.
570.	చక్రహస్తుడు (విష్ణువు)	విష్ణువు	చక్రహస్తుడు అనేది విష్ణువుకు ఉన్న పేరులలో ఒకటి. ఆ మాటకు అర్థం 'చక్రం చేతిలో ఉన్నవాడు' అని. విష్ణువు సుదర్శనం అనే చక్రాన్ని ఆయుధంగా వాడటం వల్ల ఆయనకు ఆ పేరు వచ్చింది. ఇలాంటిదే చక్రపాణి అనే పదం కూడ. (

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			హస్తః = పాణిః = చేయి))
571.	చక్రీ (విష్ణువు) (చక్రీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	విష్ణువు	చక్రీ అనేది విష్ణువుకు ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. ‘చక్రీ’ అంటే ‘చక్రం ఉన్నవాడు’ అని అర్థం. సుదర్శనం అనే చక్రాన్ని ఆయుధంగా వాడుతాడు గాబట్టి విష్ణువుకు చక్రీ అని పేరు.
572.	చతురాననుడు	బ్రహ్మ	చతురాననుడు అనేది, బ్రహ్మకు ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. ‘చతుః’ అంటే నాలుగు. ‘ఆననం’ అంటే ముఖం. నాలుగు ముఖాలు ఉన్నాయి గాబట్టి బ్రహ్మ చతురాననుడు.
573.	చతురాస్యడు	బ్రహ్మ	చతురాస్యడు అనేది బ్రహ్మకు ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. ‘చతుః’ అంటే నాలుగు, ‘ఆస్యం’ అంటే ముఖం. నాలుగు ముఖాలు గలవాడు గాబట్టి బ్రహ్మ చతురాస్యడు.
574.	చతుర్ముఖుడు	బ్రహ్మ	చతుర్ముఖుడు అనేది బ్రహ్మకు ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. ‘చతుః’ అంటే నాలుగు. నాలుగు ముఖాలున్నవాడు గాబట్టి బ్రహ్మను చతుర్ముఖుడు అని అంటారు.
575.	చతుర్వర్గం	నాలుగు పురుషార్థాలు	చతుః అంటే నాలుగు. వర్గం అంటే సమూహం. నాల్గిటికి కలిపి పెట్టిన పేరే చతుర్వర్గం. ఆ నాలుగు ఏమిటంటే - ధర్మం, అర్థం, కామం, మోక్షం. మానవుడు జీవితంలో సాధించవచ్చిన నాలుగు ప్రయోజనాలూ ఇవే. వీటినే చతుర్విధపురుషార్థాలు అంటారు. శ్రద్ధగా రామాయణరంధాన్ని పఠించినవాళ్ళకు చతుర్విధపురుషార్థాలూ సిద్ధిస్తాయని, రామాయణమహిమను గురించి రామాయణమే చెప్పింది.
576.	చతుష్టోమం	యాగం	చతుష్టోమం అనేది ఒక వైదికక్రతువు. దశరథుడు అశ్వమేధయాగాన్ని చేస్తూ, దానికి ఉపాంగాలుగా నడిచిన క్రతువులలో ఒకటిగా చతుష్టోమం అనే క్రతువును కూడ చేసాడు.
577.	చాతకం (స్తోకకం)	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో చాతకం ఒకటి. దీనికే స్తోకకం అని, సారంగం అని కూడ పేరులు. దాత్యూహం అని కూడ అంటారు. తెలుగులో దీనిని వానకోయిల అంటారు. ఇది ఒక విశిష్టమైన పక్షి. ఇది నేల మీద పడ్డ నీటిని తాగదు. మేఘాలనుండి వర్షపునీరు కిందపడుతూ ఉండగా మధ్యలోనే అందుకొని తాగుతుందట. అందుకని చాతకపక్షి మేఘాల రాక కోసం ఎదురు చూస్తూ ఉంటుందట. కొందరేమో, దీని కంఠానికి రంధ్రం ఉంటుందని, ఆ రంధ్రంద్వారానే ఇది వాననీటిని పట్టుకొని తాగుతుందని, అంటారు. ఇలాంటి వింత

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>పక్షే ఇంకొకటి ఉన్నది. దానిని చకోరం అంటారు. అది చంద్రుడి కిరణాలలో ఉన్న అమృతాన్ని తాగి బతుకుతుందట. అందుకని చకోరం చంద్రోదయం కోసం కాచుకొని ఉంటుందట. అందుకే దేనికోసమైన తెగ ఎదురు చూసే వాళ్ళను గురించి "చకోరపక్షిలాగా ఎదురు చూస్తున్నాడు." అని అంటారు. ఐతే, హంసలలాగే ఈ చాతకాలు, చకోరాలు కూడ ఇప్పుడు లేవేమో!</p>
578.	చాతుర్మాస్యం	వ్రతం	<p>చాతుర్మాస్యం అనేది ఒక వ్రతం పేరు. చతు: అంటే నాలుగు, మాసం అంటే నెల. నాలుగు నెలల పాటు చేసే నియమం గాబట్టి దీనికి చాతుర్మాస్యం అని పేరు. ఈ చాతుర్మాస్యాన్ని సాధారణంగా సన్యాసులు అంటే యతులు చేస్తారు. యతులు ఎక్కడైనాగాని ఒక్కనాడు మాత్రమే బస చేయాలి. ఏదైనా అగత్యం వచ్చినప్పుడు తప్పనిసరైతే గనుక మూడు దినాల వరకు ఒకచోట ఉండవచ్చు. అంతకు మించి వరుసగా ఎక్కువనాళ్ళు ఒక్కచోటనే స్థిరంగా ఉండకూడదు. ఐతే, వానకాలం నాలుగు నెలలకు ఈ సంచారనియమం నుండి అపవాదం ఉంది. అంటే, వానకాలం నాలుగు నెలలు పూర్తి అయ్యేటంత వరకు యతులు కూడ ఏదైనా ఒక్కచోటనే నివాసం ఉండవచ్చు. కాని, ఆ నాలుగు నెలలపాటు వాళ్ళు పాటించే కొన్ని ప్రత్యేకమైన నిష్ఠలు ఉంటాయి. అదే చాతుర్మాస్యవ్రతం. సాధారణంగా యతులు ఈ వ్రతాన్ని తమ ఆశ్రమాలలోనే ఆచరించుకొంటారు. పూర్వకాలంలో, చాతుర్మాస్యవ్రతాన్ని తమ దగ్గర జరుపుకొండని రాజులు, సంపన్నులు, సన్యాసులను కోరి తెచ్చుకొనేవాళ్ళు. ఈ చాతుర్మాస్యవ్రతం ఆషాఢ శుద్ధ ఏకాదశి నాడు మొదలై, కార్తిక శుద్ధ ఏకాదశినాటితో ముగుస్తుంది. ఐతే, కొందరు ఈ వ్రతాన్ని రెండు నెలలకే ముగిస్తారని కూడ నేను విన్నాను. ప్రయాణసాధనాలు బాగా అభివృద్ధి చెందిన ఈ కాలంలో అన్నేసి నెలలు ఒకచోటనే ఆగటం అనవసరమని వాళ్ళకు తోచి ఉండవచ్చు. ఒకసారి దుర్వాసుడు అనే మహర్షి తన చాతుర్మాస్యవ్రతాన్ని వసిష్ఠుడి ఆశ్రమంలో ఆచరించుకొంటూ ఉన్నాడు. అదే సమయంలో, దశరథుడు తన గురువైన వసిష్ఠుడిని చూడటానికి అక్కడకు వెళ్ళాడు. ఆ సందర్భంలో దశరథుడు, రాముడి భవిష్యత్తు ఎలా ఉంటుందో చెప్పుమని దుర్వాసుడిని అడిగాడు. అప్పుడు దుర్వాసుడు, రాముడికి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			భవిష్యత్తులో రానున్న కడగండ్లు, భార్యావియోగం, సోదరపరిత్యాగం, మొదలైనవన్నీ చెప్పాడట. పక్కనే ఉన్న సుమంతుడితో దశరథుడు, ఆ విషయాన్ని బయటకు పొక్కనీయవద్దని చెప్పాడు. దశరథుడు మరణించిన చాల కాలం తరువాత, రాముడు సీతను వదిలివేసినప్పుడు, లక్ష్మణుడితోపాటు వెళ్ళి ఆమెను అడవులలో దించి తిరిగివస్తూ, సుమంతుడు లక్ష్మణుడికి ఈ పాత కథనంతా చెప్పాడు.
579.	చాపం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో చాపం ఒకటి. దీనికి ధనుస్సు అనే పేరు బాగా ప్రసిద్ధం. కోదండం అన్నా, కార్ముకం అన్నా, శరాసనం అన్నా, బాణాసనం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో విల్లు అంటారు. అంబు/అమ్ము అంటే బాణం. కాబట్టి ధనుర్బాణాలకు కలిపి విల్లుంబులు అనే పేరు వచ్చింది. విల్లు అంటే ఒక వంపుగల బద్ద. దాని రెండు కొనలను ఒక తాడుతో కలిపి కట్టుతారు. ఈ తాడును మౌర్వి, గుణం, అల్లె, గొనయం, అంటారు. ఇలా అల్లెతాటికట్టుతో బిగిసిన వింటి బద్ద మీద బాణాన్ని ఉంచి, దానిని అల్లెతాటితో కలిపి లాగి లక్ష్యం మీదికి వదులుతారు. సాధారణమైన బాణాలనేకాక, మంత్రయుక్తమైన అస్త్రాలను కూడ బాణాలకు ఆవహింపజేసి ప్రయోగిస్తారు. వింటి కొనకు కోటి అని, మధ్య పిడికి లస్తకం అని, పేర్లు. ప్రాచీనకాలపు యుద్ధకళలో ధనుర్విద్య అగ్రస్థానం. విల్లుంబులు ఆయుధంగా యుద్ధం చేసే వీరుడిని ధనుస్సుడు / విలుకాడు అని అంటారు. రామాయణంలో విశ్వామిత్రుడు, రాముడు, లక్ష్మణుడు, రావణుడు, ఇంద్రజిత్తు, అతికాయుడు మొదలైన ప్రసిద్ధధానుస్సులు ఉన్నారు. సీతను పరిగ్రహించడానికి రాముడు శివుడి విల్లును ఎక్కుపెట్టి విరచటం రామాయణంలో ఒక ముఖ్యమైన సంఘటన. కొందరు దేవతలకు కూడ ధనుస్సు ఆయుధం. విష్ణువు ధనుస్సుకు శార్ఙ్గము అని, శివుడి ధనుస్సుకు పినాకం/అజగవం అనీ పేర్లు.
580.	చారణులు	దివ్యజాతి	చారణులు ఒక దివ్యజాతి. వీళ్ళు అన్నిలోకాలు తిరుగుతూ, పేరుగాంచిన దేవతల, రాజుల, ఋషుల కీర్తిని గురించి గానం చేస్తూ ఉంటారు. సిద్ధులు, గంధర్వులు, విద్యాధరులు మొదలైన దివ్యజాతులలాగే చారణులు కూడ ఇంద్రుడి ఆధిపత్యంలో ఉంటారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
581.	చిత్ర	నక్షత్రం	మన జ్యోతిషాస్త్రం చెప్పే ఇరవైఏడు నక్షత్రాలలో పదునాల్గవదాని పేరు చిత్ర. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేశారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేరా ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాసులుగా మన జ్యోతిషశాస్త్రం విభజించింది. అశ్విని, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం మొదలైనవి పన్నెండు రాశుల పేర్లు. రామాయణంలో పలుతావులలో వర్ణన సందర్భాలలో పోలికలు చెప్పేటప్పుడు సూర్యచంద్రనక్షత్రాల ప్రసక్తి వస్తుంది.
582.	చిత్రకూటం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు చిత్రకూటం. రాముడు తన వనవాసకాలంలో మొదట నివసించింది ఇక్కడే. ఈ కొండ ప్రయాగకు కొంత దూరంగా ఉంటుంది. భరద్వాజ మహర్షి సూచన మేరకు రాముడు ఇక్కడ నివసిస్తూ ఉన్నప్పుడే భరతుడు రావటం, రాముడు తండ్రికి పితృకార్యాలు చేయటం, అయోధ్యకు తిరిగి రమ్మని భరతుడు రాముణ్ణి అడగటం, రాముడు కాదనటం, రాముడి ప్రతినీధిగా రాముడి పాదుకలను భరతుడు తీసుకొనిపోవటం, ఈ సంఘటనలన్ని ఈ చిత్రకూటం దగ్గరే జరిగాయి. ఆ తరువాత రాముడు ఇంకా లోపలకు, అంటే, దండకారణ్యం లోనికి వెళ్ళిపోయాడు. .
583.	చిత్రరథుడు	సారథి	చిత్రరథుడు అయోధ్యానగరం లోని సారథులలో ఒకడు. వనవాసానికి వెళ్ళేముందు రాముడు ఈయనకు చాలా బహుమతులు ఇచ్చాడు.
584.	చిరిబిల్వం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో చిరిబిల్వం ఒకటి. తమాలం అన్నా, కరంజం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని కానుగు చెట్టు అంటారు. నక్షమాలకం/నక్షమాలం అంటే గనుక చీకటి కానుగు చెట్టు.
585.	చీనం (చీనా)	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు చీనం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపే వానరులకు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఆ దిక్కున ఉన్న ప్రదేశాలను గురించి చెబుతూ, సుగ్రీవుడు చీనదేశాన్ని పేర్కొన్నాడు. దీని కంటే ఇంకా ఉత్తరానికి, పరమచీనం అనే ఇంకొక దేశం ఉందనికూడ చెప్పాడు. పేరును బట్టి, దిక్కును బట్టి, చూస్తే, చీనం ఒకవేళ నేటి చీనా దేశానికి ఆనుకొని ఉన్న ప్రాంతమేమో అనిపిస్తున్నది.
586.	చూతం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకటి చూతం. తెలుగులో దీనిని మామిడి అంటారు. మామిడిలో చాల రకాలున్నాయి. ఒక రకం మామిడి పేరే చూతం. ఇందులో ఇంకా ఆవుల రసాలం మొదలైన రకాలున్నాయి. కాని, ఏ మాటనైనా అన్ని రకాల మామిడి చెట్లకూ. కాయలకూ వాడుతూనే ఉంటారు.
587.	చూర్ణకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకటి చూర్ణకం. తెలుగులో దీని పేరేమిటో చూడాలి.
588.	చూళి (చూళి అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	ముని	చూళి ఒక ముని. ఈయన చరిత్రను విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు. చూళి సుదీర్ఘకాలం తపస్సు చేసాడు. సోమద అనే ఒక గంధర్వ స్త్రీ ఆయనకు అంత కాలమూ సేవ చేసింది. దానికి మెచ్చి ఆ ముని ఆమెకు ఏమి కావాలో కోరుకోమన్నాడు. దానికి ఆమె బ్రహ్మతేజస్సు పన్నుడైన ఒక కొడుకును కోరుకొన్నది. చూళి అలాగే అనుగ్రహించాడు. అప్పుడు సోమదకు బ్రహ్మదత్తుడు అనే కొడుకు పుట్టాడు. కొంతకాలానికి ఈయన కాంపిల్య నగరానికి రాజైనాడు. ఈయనే విశ్వామిత్రుడి మేనత్తలను నూరుగురిని పెళ్ళాడాడు. ఈయన వాళ్ళలో ఒక్కొక్కరి చేయి పట్టుకోగానే, వాళ్ళందరికీ కొన్నేళ్ళ ముందు వాయుదేవుడి కోపం వల్ల వచ్చిన గూని మూపులు చక్కబడిపోయాయి.
589.	చైత్రం	నెల	చైత్రం అనేది సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో మొదటి నెల పేరు. ఈ నెలలో పౌర్ణమినాడు చంద్రుడు చిత్రాక్షత్రంతో కలిసి ఉంటాడు. రామాయణంలో చైత్రమాసానికి ఉన్న ప్రముఖత ఏమిటంటే, రాముడూ ఆయన తమ్ముళ్ళూ పుట్టింది చైత్రమాసంలోనే. శుద్ధ నవమినాడు రాముడు, మరునాడు భరతుడు, ఆ మరునాడు లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు, జన్మించారు. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ప్రోష్ఠపదం, ఆశ్వయుక్కు/ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశీర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గునం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టి, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కష్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.
590.	చైత్రరథం 1	అడవి	(చైత్రరథం అనే పేరుతో రెండు వనాలు ఉన్నాయి. ఒకటి కుబేరుడి విహారవనం, మరొకటి సాధారణమైన అడవి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒక అడవి పేరు చైత్రరథం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ అడవిని దాటారు.
591.	చైత్రరథం 2	తోట	(చైత్రరథం అనే పేరుతో రెండు వనాలు ఉన్నాయి. ఒకటి కుబేరుడి విహారవనం, మరొకటి సాధారణమైన అడవి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తోటలలో ఒక తోట పేరు చైత్రరథం. ఇది ఉత్తరదిక్కుకు పాలకుడైన కుబేరుడి రాజధాని అలకాపురంలో ఉంటుంది. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి విందును వినోదాలను సమకూర్చడానికి, అప్పరసలను గంధర్వులనేకాక, భరద్వాజ మహర్షి ఈ వనంలోని వస్తువులనుకూడ ప్రయాగలోని తన ఆశ్రమానికి రప్పించాడు.
592.	చోళం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు చోళం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. పేరును బట్టి, దిక్కును బట్టి చూస్తే, ఇది నేటి తమిళ ప్రాంతానికి సరిపోలుతున్నది.
593.	చ్యవనుడు	ఋషి	చ్యవనుడు భృగు వంశీయుడైన ఋషి. ఈయన చరిత్ర భారతంలో విస్తృతంగా ఉన్నది గాని రామాయణంలో తక్కువ. సూర్యవంశపు రాజు అసీతుడు తన శత్రువులకు ఓడి, తన ఇద్దరు రాణులతో కలిసి హిమాలయాలకు పారిపోయాడు. అప్పటికి ఆయన భార్య కాళింది గర్భవతి. ఆ సమయంలోనే అసీతుడు చనిపోయాడు. కాళింది గర్భంలోని శిశువును చంపాలని ఆమె సవతి ఆమెకు అన్నంలో విషం కలిపి పెట్టింది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>కాళింది చ్యవన మహర్షిని సేవించి ఆయన దయతో తన గర్భానికి ఏ ఆపదా రాకుండా చూసుకొన్నది. విషాన్ని తట్టుకొని, ఆ విషంతో సహా కాళిందికి ఒక శిశువు పుట్టాడు. ఆ శిశువే ప్రసిద్ధుడైన సగరుడు. 'స' అంటే 'తో', 'గరం' అంటే విషం. విషంతోపాటు పుట్టాడు గాబట్టి ఆయన సగరుడని పేరుపడ్డాడు. ఇలుడు అనే రాజు పౌరపాటున పురుషరూపం కోల్పోయి స్త్రీగా మారినప్పుడు అతని పురుషరూపం అతనికి తిరిగి తెప్పించటానికి బుధుడు చేయించిన అశ్వమేధంలో చ్యవనుడు కూడా ఇతర ఋషులతోపాటు పాల్గొన్నాడు. శర్యాతి అనే రాజు కూతురు సుకన్య చ్యవనుడి భార్య. సుకన్య చాల గొప్ప పతివ్రత. రావణుడితో సేత, తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్ని అని చెబుతూ, ప్రసిద్ధ దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి, ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రీ, సత్యవంతుడు; శ్రీమతి, కపిలుడు. రావణవధ తర్వాత, చ్యవనుడు రాముడి దగ్గరకు వెళ్ళి, యమునాతీరాన మధుపురంలో లవణుడు అనే రాక్షసుడు చేసే ఆగడాలను తెలిపి, అతణ్ణి వధించి మునులకు రక్షణకల్పించుమని కోరాడు. రాముడు శత్రుఘ్నుడిని పంపి లవణుణ్ణి చంపించి, ఆ రాజ్యానికి శత్రుఘ్నుణ్ణి రాజుగా నిలిపాడు. ఆ దండయాత్ర సందర్భంలో, యమునాతీరాన విడిసే ఉన్న శత్రుఘ్నుడికి చ్యవనుడు - లవణుడి చరిత్రను, అతడికి తండ్రి మధువు నుండి సంక్రమించిన శివదత్తమైన శూలాయుధపు ప్రభావాన్ని, ఆ శూలంతో ఒకప్పుడు లవణుడు మాంధాత అనే ఇక్ష్వాకువంశరాజును చంపినగాథను, వివరంగా తెలియపరచాడు.</p>
594.	జంఘుడు	రాక్షసుడు	<p>జంఘుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు జంఘుడి పేరును కూడ చెప్పాడు.</p>
595.	జంబుమాలి 1 (జంబుమాలీ అని)	రాక్షసుడు	<p>(జంబుమాలి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. ఒకడు ప్రహస్తుడి కొడుకు, మరొకడు వేరే వాడు. గమనించాలి.) జంబుమాలి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)		లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో జంబుమాలి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ జంబుమాలి ఇల్లు ఉంది. మరి, ఈ ఇల్లు ఏ జంబుమాలిదో! ఇతడు యుద్ధంలో హనుమంతుడి చేతిలో మరణించాడు. (ఈ జంబుమాలి కాక ప్రహస్తుడి కొడుకు జంబుమాలి అని ఇంకొకడు ఉన్నాడు, ఆ జంబుమాలిని కూడ హనుమంతుడే అశోకవనంలో జరిగిన పోరాటంలో చంపాడు.)
596.	జంబుమాలి 2 (జంబుమాలి అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం. జంబుమాలి: అని ఇకారాంతంగా కూడ వాడారు.)	రాక్షసుడు	(జంబుమాలి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. ఒకడు ప్రహస్తుడి కొడుకు, మరొకడు వేరే వాడు. గమనించాలి.) జంబుమాలి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు ప్రహస్తుడి కొడుకు, రావణుడి అనుచరుడు. అశోకవనాన్ని ధ్వంసం చేసిన హనుమంతుణ్ణి పట్టెత్తెమ్మని రావణుడు జంబుమాలిని పంపాడు. కాని హనుమంతుడి చేతిలో జంబుమాలి ప్రాణాలు పోగొట్టుకొన్నాడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో జంబుమాలి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ జంబుమాలి ఇల్లు ఉంది. ఈ ఇల్లు ఏ జంబుమాలిదో! (జంబుమాలి అనే పేరుతో ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు కూడ యుద్ధంలో హనుమంతుడి చేతిలోనే చనిపోయాడు.)
597.	జంబువు 1 (జంబూద్వీపం) (జంబూ అని సంస్కృతమూలం, ఊకారాంతం.)	ద్వీపం (ఇప్పటి భాషలో 'ఖండం')	(జంబువు అనేది ఒక ద్వీపానికే ఒక చెట్టుకూ పేరు. గమనించాలి.) భూమి మీది ద్వీపాలలో జంబూద్వీపం ఒకటి. జంబూ ద్వీపమే జంబువు. ఇప్పుడు మనం ఖండం అని చెప్పే దానిని ఆ కాలంలో ద్వీపం అని అనేవాళ్ళు. భూమి మొత్తం ఏడు దీవులుగా (ద్వీపాలుగా, అంటే, ఇప్పటి భాషలో ఐతే ఖండాలుగా అని) ఉంటుందని మన సంప్రదాయం. ఈ జంబూ ద్వీపం మళ్ళి కొన్ని వర్షాలుగా విభక్తమై ఉంటుంది. అందులో భరత వర్షం ఒకటి. భరతవర్షం మళ్ళి తొమ్మిది ఖండాలుగా విభజించబడి ఉంటుంది. ఆ తొమ్మిది ఖండాలలో ఒకటి భరతఖండం. అదే ప్రస్తుతం మనం నివసించే మన భారతదేశం. రామాయణంలో ఈ దీవుల గురించి అంతగా ప్రసక్తి లేదుగాని, భారతంలోను, పురాణాలలోను, విస్తృతంగా ఉంటుంది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
598.	జంబువు 2	చెట్టు	(జంబువు అనేది ఒక ద్వీపానికి ఒక చెట్టుకూ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్టలో జంబువు ఒకటి. తెలుగులో దీని పేరు నేరేడు చెట్టు. ఈ చెట్టు కాయలను సాధారణంగా తినటమేకాక, ఔషధంగా కూడా వాడతారు. భూమి మీద ఉన్న సప్తద్వీపాలలో జంబూ ద్వీపం ఒకటి. ఆ ద్వీపానికి ఆ పేరు రావటానికి కారణం అక్కడ ఉన్న నేరేడు చెట్టే.
599.	జంబూద్వీపం (జంబువు 1)	ద్వీపం (ఇప్పటి భాషలో "ఖండం")	భూమి మీది ద్వీపాలలో జంబూద్వీపం ఒకటి. జంబూ ద్వీపమే జంబువు. ఇప్పుడు మనం ఖండం అని చెప్పే దానిని ఆ కాలంలో ద్వీపం అని అనేవాళ్ళు. భూమి మొత్తం ఏడు దీవులుగా (ద్వీపాలుగా, అంటే, ఇప్పటి భాషలో ఐతే ఖండాలుగా అని) ఉంటుందని మన సంప్రదాయం. ఈ జంబూ ద్వీపం మళ్ళీ తొమ్మిది వర్షాలుగా విభక్తమై ఉంటుంది. అందులో భరత వర్షం ఒకటి. భరతవర్షం మళ్ళీ తొమ్మిది ఖండాలుగా (ఈ ఖండం అనే పదానికి ఉన్న మన సంప్రదాయార్థం వేరు, మనం ఇప్పుడు భూగోళశాస్త్రంలో వాడే ఖండం అనే పదానికి ఉన్న అర్థం వేరు.) విభజించబడి ఉంటుంది. ఆ తొమ్మిది ఖండాలలో ఒకటి భరతఖండం. అదే ప్రస్తుతం మనం నివసించే మన భారతదేశం. రామాయణంలో ఈ దీవుల గురించి అంతగా ప్రసక్తి లేదుగాని, భారతంలోను, పురాణాలలోను, విస్తృతంగా ఉంటుంది.
600.	జంబూప్రస్థం	గ్రామం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక గ్రామం పేరు జంబూప్రస్థం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయ నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ, భరతశత్రుఘ్నులు దారిలో గంగానది తీరాన ఈ గ్రామాన్ని దాటారు.
601.	జంభుడు / ఝర్ణుడు (జంభుః, ఝర్ణుః, అని సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	(ఈ పేరు కొన్ని ప్రతులలో జంభుడు అని ఉండగా, మరి కొన్ని ప్రముఖప్రతులలో ఝర్ణుడు అని ఉన్నది.) జంభుడు ఒక రాక్షసుడు. ఈ జంభుడి కొడుకైన సుందుడే తాటకకు భర్త, మారీచుడికి తండ్రి.
602.	జటాయువు (జటాయుః అని ఉకారాంతంగాను, జటాయుః అని	పక్షిరాజు	జటాయువు ఒక పక్షిరాజు. సూర్యుడికి సారథి ఐన అరుణుడికి (ఈయననే అనూరుడు అని కూడా అంటారు.), శ్వేనికి, ఈయన రెండవ కొడుకు. జటాయువు అన్న పేరు సంపాతి. ఒకసారి ఈ పక్షినోదరులిద్దరూ పందెం పెట్టుకొని సూర్యమండలం దాక ఎగిరివెళ్ళారు. సూర్యుడి వేడికి రెక్కలు మాడిపోతుంటే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	షకారాంతంగాను, రెండు రకాలుగా సంస్కృతమూలం)		<p>సంపాతి తన రెక్కలను తమ్ముడి మీద గొడుగులాగ కప్పాడు. దానితో జటాయువు క్షేమంగా కిందికి దిగి జనస్థానం ప్రాంతంలో వాలాడు కాని సంపాతి రెక్కలు మాత్రం మాడిపోయాయి. దానితో అతడు ఎగరలేక వింధ్యపర్వతం మీద పడిపోయాడు. రాముడు దండకారణ్యంలో పంచవటిలో నివసించటానికి వచ్చినప్పుడు జటాయువు దారిలో కనబడి తనను తాను దశరథుడి పూర్వమిత్రుణ్ణి పరిచయం చేసుకొన్నాడు. రామలక్ష్మణులు కుటీరంలో లేని సమయాలలో సీతను తాను కాపాడుతూ ఉంటానని తనకు తానే ముందుకు వచ్చాడు. కొంత కాలం తరువాత రావణుడు ఒంటరిగా దొరికిన సీతను అపహరించుకొని పోయేటప్పుడు ఆమె పెట్టిన కేకలను విని ఆమెను కాపాడటానికి వచ్చాడు. మొదట రావణుడికి బుద్ధి చెప్పాలని ప్రయత్నించి, అందువల్ల ఉపయోగం లేకపోవటంతో అతడు రావణుడితో యుద్ధానికే తలపడ్డాడు. కొంత సేపు యావచ్చకే పెనగి రావణుడి రథాన్ని విరచి, సారథిని చంపి, గుర్రాలను కూల్చి, అతణ్ణి తీవ్రంగా గాయపరచి, చివరకు రావణుడి కత్తి దెబ్బలకు రెక్కలు తెగిపోవటంతో కొస ప్రాణంతో జటాయువు నేల కూలాడు. రామలక్ష్మణులు సీతను వెదుకుతూ వచ్చి తనను చూసే వరకు అలా మరణవేదనతో పడి ఉండి , సీతకు ఏమి జరిగిందో వారికి చెప్పి అప్పుడు జటాయువు ప్రాణాలు విడిచాడు. ఆపుడి మరణానికి ఎంతో దుఃఖించిన రాముడు జటాయువుకు దహనసంస్కారాలు తానే స్వయంగా చేసాడు. ఆ విధంగా జటాయువు తానన్న మాట ప్రకారం సీత రక్షణ కోసం శక్తివంచన లేకుండా ప్రయత్నించి ప్రాణాలను సైతం కోలుపోయాడు. ఇంక కొన్ని నాళ్ళ తరువాత, జటాయువు అన్న సంపాతికూడ సీతాన్వేషణలో విఫలులై దిక్కుతోచక, ఆత్మహత్యా ప్రయత్నంలో ఉన్న వానరులకు, లంకలో సీత ఉనికిని గురించి తెలియజెప్పి వాళ్ళనందరినీ కాపాడాడు.</p>
603.	జటి 1 (జటి అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	నాగుడు	(జటి అనే పేరుతో ఒక నాగుడు ఉన్నాడు, ఒక పట్టణం ఉన్నది. గమనించాలి.) జటి, నాగలోకంలో నివసించే నాగులలోని ముఖ్యులలో ఒకడు. రావణుడు తన దండయాత్రలలో ఒకసారి ఇతణ్ణి ఓడించాడు.
604.	జటి 2	పట్టణం	(జటి అనే పేరుతో ఒక నాగుడు ఉన్నాడు, ఒక పట్టణం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఉన్నది. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు జటి. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు ఈ పట్టణాన్ని కూడ పేర్కొన్నాడు.</p>
605.	<p>జనకుడు (సీరధ్వజుడు)</p>	<p>సీత తండ్రి</p>	<p>విదేహ దేశపు రాజులకు వాళ్ళ సొంత పేర్లు వాళ్ళకు ఉన్నప్పటికీ, జనకుడు అనేది అందరికీ సాధారణానామం. ఆ వంశంలో మిథి అనే రాజు కాలం నుండి ఈ సంప్రదాయం నాటుకొన్నది. అలానే సీత తండ్రి పేరు సీరధ్వజుడు, కాని ఆయన జనకుడిగానే ప్రసిద్ధుడు. జనకుడి తండ్రి పేరు పూర్వరోముడు. జనకుడికి కుశధ్వజుడు అనే తమ్ముడు ఉన్నాడు. సీరధ్వజుడు ఒకసారి యజ్ఞం చేయటానికి భూమిని దున్నుతూ ఉండగా, ఆ నాగటి చాలులోనుండి ఒక కన్య ఉద్భవించింది. నాగటిచాలులో దొరికింది గాబట్టి ఆ కన్యకు సీత (సీత= నాగటిచాలు) అని పేరుపెట్టి, జనకుడు ఆమెను తన కుమార్తెగా పెంచుకొన్నాడు. తగ్గ వరుడికి సీతను ఇవ్వాలనే ఉద్దేశంతో జనకుడు, తరాల తరబడి తన ఇంట పూజలందుకొంటూ ఉన్న శివధనుస్సును ఎవరు ఎక్కుపెట్టి తన శక్తిని చాటుకొంటారో వారికే ఆమెను ఇస్తానని ఒక నియమం పెట్టాడు. శివధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి సీతను పొందాలనే ఉత్సాహం కొద్దీ ఎందరో వచ్చి ప్రయత్నించి విఫలులైపోయారు. అలా విఫలులైనవాళ్ళంతా కలిసి జనకుడి మీదికి యుద్ధానికి వచ్చారు. ఒక ఏడాది పాటు వాళ్ళతో జరిగిన యుద్ధంలో జనకుడు తన సైన్యసాధనసంపత్తిని మొత్తం పోగొట్టుకొన్నా, చివరికి దేవతలను ప్రార్థించి, వాళ్ళు ప్రసాదించిన సైన్యం సహాయంతో శత్రువులను ఓడించి, తరిమివేసాడు. ఇక్షుమతీ నదీ తీరాన ఉన్న సాంకాశ్యనగరానికి రాజైన సుధన్వుడు ఒకసారి మిథిల మీదికి దండెత్తి వచ్చి సీతను, శివధనుస్సును తనకు అప్పగించుమని జనకుణ్ణి కోరాడు. జనకుడు అతణ్ణి యుద్ధంలో చంపి, అతడి రాజ్యానికి రాజుగా తన తమ్ముడు కుశధ్వజుణ్ణి సాంకాశ్యపురంలో నిలిపాడు. చివరకు రాముడు ఆ ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి సీతను పెళ్ళాడాడు. సీతారాముల పెళ్ళితోపాటే, సీత చెల్లెలు ఊర్మిళకు లక్ష్మణుడిలోను, కుశధ్వజుడి కుమార్తెలు మాండవీ శ్రుతకీర్తులకు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			భరతశత్రుఘ్నులతోను, పెళ్లిళ్ళు జరిగాయి. రాముడు వనవాసం నుండి తిరిగి వచ్చి రాజ్యాభిషిక్తుడైనప్పుడు జనకుడు కూడ ఆ ఉత్సవానికి వచ్చాడు.
606.	జనమేజయుడు	రాజు	జనమేజయుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాజు. దశరథుడి చేతిలో ప్రమాదవశాత్తు చనిపోయిన తన కొడుకును గురించి విలపిస్తూ ఒక అంధ ముని, ధర్మాత్ముడైన జనమేజయుడు అనే రాజుకు కలిగిన సద్గతులు తన కొడుకుకు కూడ కలగాలని కోరుకొన్నాడు.
607.	జనస్థానం	అడవి	శుక్రాచార్యుడి శాపం వల్ల, దండుడు అనే ఒకరాజు రాజ్యం మట్టివానకు నాశనమైపోయి, ఆవాసయోగ్యం కాక, అడవిగా మారింది. ఆ అడవే దండకాటవి. కైక రాముణ్ణి వనవాసానికి దండకారణ్యానికే పంపుమని కోరింది. ఆ అడవికి ఒక చివర మునులు, ప్రజలు, నివాసం ఏర్పరచుకొన్న స్థానమే జనస్థానం. ఇక్కడ రాక్షసులు పెచ్చుమీరి మునులను బాధిస్తూ వాళ్ళ యజ్ఞాలను పాడుచేస్తూ ఉండేవాళ్ళు. ఇక్కడ రావణుడు తన ప్రతినిధిగా ఖరుణ్ణి ఉంచాడు. శూర్పణఖాదర్శనం, ఖరాదివధ, మారీచవధ, జటాయువధ, సీతాపహరణం, ఇవన్నీ జరిగింది, రాముడు ఇక్కడ నివసిస్తూ ఉన్నప్పుడే.
608.	జమదగ్ని 1	ముని	జమదగ్ని ఒక ముని. ఋచీకుడు ఈయన తండ్రి. విశ్వామిత్రుడి అక్క ఐన సత్యవతి ఈయన తల్లి. రేణుక జమదగ్ని భార్య. పరశురాముడు అని పేరుపడ్డ రాముడు జమదగ్ని చిన్న కొడుకు.
609.	జమదగ్ని 2	ఋషి	సప్తర్షులు (సప్త=ఏడు) అని ప్రసిద్ధులైన ఏడుగురు ఋషులలో జమదగ్ని ఒకడు. వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, అత్రి, భరద్వాజ, కశ్యప, జమదగ్ని, గౌతముడు అనే వాళ్ళు సప్తర్షులు. ఈ సప్తర్షులు ఒక్కొక్క మన్వంతరానికి మారిపోతూ ఉంటారని మన పురాణాలు చెపుతున్నాయి. పట్టాభిషేకం తరువాత రాముణ్ణి చూడటానికి సప్తర్షులు కూడ వచ్చారు. సప్తర్షులు ఆకాశంలో ఒక గుంపుచుక్కలుగా మనకు కనబడుతూ ఉంటారు. నాలుగు చుక్కలు ఒక చతురస్రంగా, పక్కన మూడు చుక్కలు త్రిభుజంగా ఈ కూటమి కనబడుతుంటుంది. ఆధునిక ఖగోళశాస్త్రం ప్రకారం ఈ సప్తర్షి మండలానికి 'బిగ్ డిస్పర్' , 'గ్రేట్ బేర్', 'ఉర్నా మేజర్' అని పేర్లు.
610.	జయంతుడు 1	దశరథుడి	(జయంతుడు అనే పేరుతో ముగ్గురు ఉన్నారు. ఒకడు మంత్రి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(జయంత: అని సంస్కృత మూలం.)	మంత్రి	ఒకడు దూత ఒకడు ఇంద్రుడి కొడుకు గమనించాలి.) దశరథుడి ఎనిమిది మంది మంత్రులలో జయంతుడు ఒకడు. దృష్టి, జయంతుడు, విజయుడు, అర్థసాధకుడు, అశోకుడు, మంత్రపాలుడు, సిద్ధార్థుడు, సుమంత్రుడు అనే వాళ్ళు దశరథుడి మంత్రులు. వీళ్ళలో కొందరు రాముడికి కూడా మంత్రులే.
611.	జయంతుడు 2 (జయంత: అని సంస్కృత మూలం.)	ఇంద్రుడి కొడుకు	(జయంతుడు అనే పేరుతో ముగ్గురు ఉన్నారు. ఒకడు మంత్రి ఒకడు దూత ఒకడు ఇంద్రుడి కొడుకు గమనించాలి.) ఇంద్రుడి కొడుకు పేరు జయంతుడు. ఇతడి సారథి పేరు గోముఖుడు. రావణుడు దేవతలమీదికి దండెత్తి పోయినప్పుడు జయంతుడు రాక్షససైన్యాలతో యుద్ధం చేసాడు. ఆ యుద్ధంలో ఇంద్రజిత్తు తన మాయాశక్తితో గాఢాంధకారం సృష్టించి కల్పించిన కలకలంలో, పులోముడు అనే రాక్షసుడు జయంతుణ్ణి ఎత్తుకొనిపోయి, సముద్రగర్భంలో దాచాడు. ఈ పులోముడు ఎవరో కాదు, జయంతుడి తల్లి శచికి తండ్రి, అంటే జయంతుడి సొంత తాత అన్నమాట.
612.	జయంతుడు 3 (జయంత: అని సంస్కృతమూలం)	దూత	(జయంతుడు అనే పేరుతో ముగ్గురు ఉన్నారు. ఒకడు మంత్రి ఒకడు దూత ఒకడు ఇంద్రుడి కొడుకు గమనించాలి.) దశరథుడి మరణం తర్వాత , కేకయరాజ్యంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వెళ్ళిన ఐదుగురు దూతలలో జయంతుడు ఒకడు. సిద్ధార్థుడు, విజయుడు, జయంతుడు, అశోకుడు, నందనుడు - ఆ ఐదుగురు దూతలు. వీళ్ళలో మొదటి నలుగురి పేర్లు, దశరథుడి మంత్రుల పేర్లు ఒకటిగానే ఉన్నాయి, గమనించాలి.
613.	జయ	దక్షుడి కూతురు	దక్ష ప్రజాపతి కూతుళ్ళలో జయ ఒకతే. ఈమె కృశాశ్వుడికి (ఈయనను భృశాశ్వుడు అని కూడా అంటారు.) భార్య. ఏబది (50) మంది అస్త్రదేవతలు ఈమె కొడుకులు. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఇచ్చింది ఈ అస్త్రాలనే.
614.	జయుడు	గంధర్వుడు	జయుడు ఒక గంధర్వుడు. శతపూద ఇతని భార్య. వీళ్ళిద్దరి కొడుకు తుంబురుడు. ఈ తుంబురుడు ఒకసారి కుబేరుడి శాపానికి గురి ఐ, విరాధుడు అనే రాక్షసుడిగా మారాడు. రాముడి చేతిలో చావుతో ఆ శాపం నుండి విడుదలై విరాధుడు మళ్ళీ తుంబురుడైపోయాడు.
615.	జలకుక్కుటం	నీటిపక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి పక్షులలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			జలకుక్కుటం ఒకటి. నత్యూహకం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో నీటికోడి/బుడమకోడి అంటారు. (జలం=నీరు, కుక్కుటం=కోడి.)
616.	జహ్నువు	ముని	జహ్నువు ఒక గొప్ప ముని. భగీరథుడిని అనుసరించి ప్రవహిస్తూ ఉన్న గంగానది దారిలో ఈ జహ్నుముని ఆశ్రమాన్ని ముంచివేసింది. అందుకు కోపం వచ్చి ఆయన ఆ నదీప్రవాహజలమంతా తాగివేసాడు. మళ్ళీ భగీరథుడు, దేవతలు ప్రార్థించగా, ఆ నీటిని తన చెవులద్వారా బయటికి వదిలాడు. దేవతలు జహ్నువుతో ' గంగానది నీకు కూతురు బెతుంది' అని అన్నారు. అప్పటినుండి గంగకు జాహ్నువి (=జహ్నువు కుమార్తె) అని పేరు వచ్చింది.
617.	జాంబవంతుడు (జాంబవాస్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	ఎలుగుల రాజు	జాంబవంతుడు ఎలుగుబంటులకు నాయకుడు. ఈయన గద్గడుడికి కొడుకు, ధూమ్రుడికి తమ్ముడు. (ఒకసారి బ్రహ్మ ఆవులించినప్పుడు ఆయన నోటినుండి జాంబవంతుడు పుట్టాడు.) జాంబవంతుడు తన అన్నధూమ్రుడి తోను, తన ఎలుగుల సేనతోను కలిసి , రామరావణయుద్ధంలో పాల్గొన్నాడు. అప్పటికే జాంబవంతుడు కడు వృద్ధుడు. వామనావతారం కంటి, సముద్రమథనం కంటి కూడ పూర్వం నుండే అతడు జీవించి ఉన్నాడు. సీతాన్వేషణ నిమిత్తమై సుగ్రీవుణ్ణి ఎచ్చరించటానికి పోతూ, కిష్కింధ వీధులలో లక్ష్మణుడు చూసిన వానరభల్లూకప్రముఖుల ఇళ్ళలో జాంబవంతుడి నివాసం కూడ ఉన్నది. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు వెళ్ళిన వానరబృందంలో జాంబవంతుడు ఉన్నాడు. సముద్రాన్ని దాటి విషయంలో, ఆ వృద్ధాప్యంలో కూడ తనకు తొంబది యోజనాలు దూకగలిగే శక్తి ఉన్నదని ప్రకటించాడు. తిరిగి రాగలగటం అనుమానమే ఐనా తాను సముద్రాన్ని దాటగలనని అంగదుడన్నప్పుడు, జాంబవంతుడతణ్ణి వారించి, అందుకు తగిన వ్యక్తి హనుమంతుడేనని సముద్రలంఘనానికి హనుమంతుణ్ణి ప్రోత్సహించాడు. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటి లంకలోనికి ప్రవేశించినతరువాత, పటిష్ఠమై అభేద్యంగా ఉన్న ఆ నగరరక్షణవ్యవస్థను చూచి అచ్చెరువుపడి - అలాంటి లంకను చేరాలన్నా, లోపలకు చేరబడాలన్నా, తానుగాక మిగిలిన వానరవీరులలో - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, జాంబవంతుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, సుషేణుడు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>కుశపర్వుడు, ఋక్షుడు, కేతుమూలుడు వంటి ఏ కొద్దిమందికో మాత్రమే సాధ్యమౌతుందని భావించాడు. దీనిని బట్టి జాంబవంతుడు ఎంతటి శక్తిశాలి అన్నది అర్థమౌతుంది. జాంబవంతుడికి బ్రహ్మస్త్రం వల్ల హాని లేకుండా వరం ఉన్నది. కనుకనే ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మస్త్రం దెబ్బకు దాదాపు అందరూ పడిపోయినా, జాంబవంతుడు మాత్రం క్షేమంగా ఉండి, హనుమంతుడి చేత హిమాలయాలలోని ద్రోణగిరి నుండి ఓషధులను తెప్పించి అందరినీ కాపాడాడు. యుద్ధంలో మహానాడు అనే రాక్షసుడు జాంబవంతుడి చేతిలో చనిపోయాడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న భల్లూక వానరులలో జాంబవంతుడు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు, వలీముఖుడు, ప్రజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు. జాంబవంతుడు కృష్ణావతారకాలం వరకు జీవించే ఉన్నాడు.</p>
618.	జాతరూపశిలం	కొండ	<p>వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు జాతరూపశిలం. ఇది తూర్పు సముద్రంలో, తీరానికి పదమూడు యోజనాల దూరం లోపలకు ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు ఈ జాతరూపశిలం అనే పర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు. భూభారాన్ని మోసే నాగపై అనంతుడు ఈ కొండ శిఖరం మీదనే ఉంటాడని కూడ సుగ్రీవుడు వానరులకు చెప్పాడు.</p>
619.	జానకి (చూ: సీత)	సీత	<p>జానకి అనేది సీతకు ఉన్న మరొక పేరు. విదేహ దేశపు రాజులందరినీ, వాళ్ళ పేర్లు ఏవైనా సరే, జనకుడు అనటం ఒక సంప్రదాయం. సీత తండ్రి సీరధ్వజుడు కూడా జనకుడు అని ప్రసిద్ధుడు. కనుకనే సీతకు జానకి అని పేరు వచ్చింది. జానకి అంటే, ' జనకుడి కూతురు ' అని అర్థం. మిగిలిన వివరాలకోసం సీత అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.</p>
620.	జాబాలి	పురోహితుడు.	<p>జాబాలి దశరథుడి పురోహితులలో ఒకడు. దశరథుడి మరణం తరువాత వ్యవహారాలు నిర్ణయించిన పెద్దలలో జాబాలి కూడ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(జాబాలి: అని సంస్కృతమూలం)		ఉన్నాడు. వనవాసం మానేసి వెనక్కు రావటంలో తప్పులేదని, అలా వెనుకకు రమ్మని రాముణ్ణి ఒప్పించటానికి నాస్తికుడిలాగా మాట్లాడాడు. రాముడి రాజ్యాభిషేకం నిర్వహించటంలో వసిష్ఠుడు, వామదేవుడు, కాశ్యపుడు. కాత్యాయనుడు, సుయజ్ఞుడు, గౌతముడు, విజయుడు మొదలైనవాళ్ళందరితో కలిసి పాల్గొన్నాడు. రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, సీత తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ జాబాలి కూడ ఉన్నాడు.
621.	జాహ్నువి (చూ : గంగ)	గంగ	జాహ్నువి అనేది గంగకు ఉన్న మరొక పేరు. భగీరథుడి రథాన్ని అనుసరించి పాతాళానికి ప్రవహించేటప్పుడు గంగ మధ్యలో భూమి మీద ఒకచోట జహ్నువు అనే ముని యజ్ఞవాటికను తన ప్రవాహంలో ముంచెత్తింది. దానికి కోపించిన జహ్నువు గంగాప్రవాహం మొత్తాన్ని తాగివేసాడు. దేవతలు, భగీరథుడు వేడుకోగా, ఆ నీటిని తన చెవుల ద్వారా బయటకు వదిలాడు. అప్పటినుండి గంగను జహ్నువు కుమార్తెగా భావించి, ఆమెను జాహ్నువి (=జహ్నువు కూతురు) అని కూడ అంటారు.
622.	జ్యంభ	కీటకం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కీటకాలలో ఒకటి జ్యంభ. జ్యంభ అనేది ఒక పక్షి కూడ ఐ ఉండవచ్చునని ఒక వ్యాఖ్యాత అన్నాడు. రాముడిని అడవులకు పంపితిరాల్సిందేనని కైక పట్టుబట్టినప్పుడు, ఆమెను మందలిస్తూ సుమంత్రుడు పూర్వం కైక తల్లి కూడా తన భర్తకు అపాయం అని తెలిసినాసరే, ఒక విషయాన్ని చెప్పకతప్పదని బలవంతపెట్టిందని ఈ జ్యంభ వృత్తాంతాన్ని చెప్పాడు. కైక తండ్రి ఐన కేకయరాజుకు, కీటకాల భాషనూ పక్షుల భాషనూ తెలుసుకొనే శక్తిని ఒక సిద్ధుడు ఇచ్చాడట. ఐతే, ఆ తెలుసుకొన్న విషయాన్ని ఎవరికైనా చెపితేగనుక, ఆ చెప్పిన ఆయన తల పగిలిపోతుందట. కేకయరాజు ఒకసారి కైక తల్లితో కలిసి ఉన్నప్పుడు జ్యంభ అనే ఒకజాతి కీటకాల సంభాషణను విని నవ్వాడట. తన భర్త తనను చూసి నవ్వాడేమోననుకొని, ఆ నవ్వుకు కారణమేమిటని ఆమె భర్తను అడిగిందట. ఆ విషయాన్ని చెప్పటానికి ఎందుకు వీలులేదో ఆయన తన భార్యకు చెప్పినప్పటికీ, నవ్వుకు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కారణం చెప్పి తీరాల్సిందేనని కైక తల్లి పట్టుబట్టడం. అలానే, రాముడి విషయంలో మొండిపట్టు పట్టి దశరథుడి ప్రాణం మీదికి తేవద్దని సుమంతుడు కైకను దులిపిపారేసాడు.
623.	జ్యంభకుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'శిశిరం' (ఇది చంద్రసంబంధమైన అస్త్రం.) అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు జ్యంభకుడు.
624.	జ్యంభణం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో జ్యంభణం ఒకటి. ఈ అస్త్రాన్ని ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీదవేసాడు. మిగిలిన అస్త్రాలలాగే ఇది కూడ నిప్పుయోజనమై పోయింది.
625.	జ్యేష్ఠం (జ్యేష్ఠం)	నెల	జ్యేష్ఠం అనేది సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో మూడవ నెల పేరు. దీనిని సాధారణంగా జ్యేష్ఠం అని అంటారు. ఈ నెలలో పౌర్ణమినాడు చంద్రుడు జ్యేష్ఠానక్షత్రంతో కలిసి ఉంటాడు. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యేష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ ప్రోష్ఠ పదం, ఆశ్వయుక్కు/ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశిర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గుణం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టి, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కష్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.
626.	జ్యోతి. (జ్యోతిః అని సంస్కృతములం. సకారాంతం.)	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'వాయవ్యం' (దీనికి ప్రథమం అనే పేరు కూడ ఉంది.) అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు జ్యోతి. ("వెలుగు" అనే అర్థంలో ఇది నపుంసకం. ఐతే, అస్త్రదేవత పేరుగా దీనిని "జ్యోతిషం" అని ద్వితీయలో పుంలింగంలో వాడారు. కాదంటే, ఆ దేవతపేరు జ్యోతిషః కావలసి ఉంటుంది. అప్పుడు తెలుగులో జ్యోతిషుడు అని ఔతుంది.)
627.	జ్యోతిముఖుడు	వానరుడు	జ్యోతిముఖుడు ఒక వానరుడు. ఇంద్రజిత్తు ధాటికి యుద్ధంలో గాయపడ్డ వానరులలో అతడు ఒకడు. హనుమంతుడు ఓషధిగిరినుండి తెచ్చిన మూలికలవల్ల అందరితోపాటు జ్యోతిముఖుడు కూడ కోలుకొన్నాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
628.	జ్యోతిర్ముఖుడు	వానరుడు	జ్యోతిర్ముఖుడు ఒక వానరుడు. ' శ్వేతుడు, జ్యోతిర్ముఖుడు అనే ఇద్దరు వానరులు సూర్యుడి వలన జన్మించారు ' అని రావణుడి గూఢచారి శార్దూలుడు రావణుడితో చెప్పాడు.
629.	జ్యోతిష్టోమం	యాగం	జ్యోతిష్టోమం అనేది ఒక వైదిక క్రతువు. అశ్వమేధయాగంలో భాగంగా దశరథుడు చేసిన ఉపాంగక్రతువులలో జ్యోతిష్టోమం ఒకటి.
630.	ఝర్లుడు / జంభుడు (జంభుః, ఝర్లుః, అని సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	(ఈ పేరు కొన్ని ప్రతులలో జంభుడు అని ఉండగా, మరి కొన్ని ప్రముఖప్రతులలో ఝర్లుడు అని ఉన్నది.) ఝర్లుడు / జంభుడు ఒక రాక్షసుడు. ఈ జంభుడి కొడుకైన సుందుడే తాటకకు భర్త, మారీచుడికి తండ్రి.
631.	ఝషం	నీటి జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి జంతువులలో ఝషం ఒకటి. మత్స్యం అన్నా, మీనం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని "చేప" అంటారు. వీటిలో చాల రకాలుంటాయి.
632.	ఝల్లిక	కీటకం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కీటకాలలో ఝల్లిక ఒకటి. ఝల్లి న్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని "కీచురాయి" అంటారు. ఈలపురుగు అనే పేరు కూడా ఉంది.
633.	టంకణం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు టంకణం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ టంకణరాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు.
634.	డిండిమం	వాద్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో డిండిమం ఒకటి. డక్క అన్నా ఇదే. ఇది ఒక రకమైన డంకా లాంటిది. యుద్ధాలలో సైనికులకు ఉత్తేజం కలిగించటానికి మోగించే వాద్యాలలో డిండిమం ఒకటి. సాధారణసమయంలోనైతే ఊరేగింపుల్లో సందడి కోసం, వైభవాన్ని సూచించటానికి కూడా దీనిని వాయిస్తారు.
635.	తండులం	ధాన్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ధాన్యాలలో తండులం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని బియ్యం అంటారు. వడ్లు అనే ధాన్యాన్ని దంచితే వచ్చే ధాన్యమే తండులం. పైన పొట్టు ఉంటే వడ్లు, పొట్టు వలిస్తే బియ్యం, అదీ తేడా. కలమం, శాలి అనే ఆరోపాలు కూడా చూడండి.
636.	తక్షకుడు	నాగరాజు	తక్షకుడు నాగులలో ఒక ప్రముఖుడు. రావణుడు అన్నిదిక్కుల పాలకులనూ జయిస్తూ దండయాత్రలు చేసే కాలంలో ఒకసారి తక్షకుణ్ణి జయించాడు. (ఈ తక్షకుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వ్యవహారం రామాయణంలో ఏమీ లేదుగాని, భారతంలో బోలెడు ఉంది.)
637.	తక్షశిల	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు తక్షశిల. కేకయరాజు ఆహ్వానించగా, రాముడి పనుపున వెళ్ళి భరతుడు సింధూనదీతీరాన ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని జయించాడు. తరువాత భరతుడు ఆ గంధర్వ రాజ్యాన్ని రెండు భాగాలుగా చేసి ఒకభాగానికి రాజధానిగా తక్షశిలానగరాన్ని, మరొక భాగానికి రాజధానిగా పుష్కలావతనగరాన్ని నిర్మించి, తక్షశిలలో తన పెద్దకోడుకు తక్షుడిని, పుష్కలావతంలో తన చిన్నకోడుకు పుష్కరుడిని, రాజులుగా నిలిపాడు. ఐదేళ్ళపాటు వాళ్ళదగ్గరే ఉండి, వాళ్ళు రాజ్యంలో స్థిరపడ్డతరువాత భరతుడు తిరిగి అయోధ్యకు వెళ్ళాడు.
638.	తక్షుడు	రాజు	తక్షుడు, భరతుడి ఇద్దరు కొడుకులలో పెద్దవాడు. ఇతడి తమ్ముడు పుష్కలుడు. వీళ్ళ తల్లి మాండవి. కేకయరాజుల సందేశం మేరకు రాముడు పంపగా పోయి గంధర్వరాజ్యాన్ని జయించిన భరతుడు, అక్కడ తక్షశిల, పుష్కలావతి అనే నగరాలను నిర్మించి, తక్షశిలలో రాజుగా తక్షుణ్ణి, పుష్కలావతిలో రాజుగా పుష్కలుణ్ణి, నెలకొలిపి వచ్చాడు.
639.	తపసుడు	సూర్యుడు	తపసుడు అనేది సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. తపసుడు అంటే "వేడి కలిగించేవాడు" అని అర్థం (తప= వేడి చేయటం.)
640.	తపస్సు (తపస్ అని సంస్కృతమూలం, సకారాంతం.)	ఒక నిష్ఠ	తపస్సు అంటే ఒక నిష్ఠ ప్రకారం చేసే పూజ, జపం, ధ్యానం, మొదలైనవి. శరీరాన్ని, మనస్సునూ శుద్ధిపరచే ప్రక్రియలతో నిరంతరం చేసే ధ్యానాదికం, పరదైవతస్వరూపాన్ని మనసులో అనుసంధానించుకోవటమే తపస్సు. తపస్సు చేసే వాడే తాపసుడు లేదా తపస్వి లేదా ముని. మన మహర్షులందరూ తపస్సు చేసే అంతంత గొప్పవాళ్ళైనారు. మన పురాణగాథలలో అడుగడుగున, ఎవరో ఒకరు ఏ దేవత గురించో తపస్సు చేయటం, ఆ దేవత ప్రత్యక్షమై ఆ తపస్వి కోరిన వరాలివ్వటం, కనబడుతుంది.
641.	తమస	నది	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక దాని పేరు తమస. రామాయణకవి ఐన వాల్మీకి మహర్షి ఈ తమసానది ఒడ్డున నివసించాడు. వాల్మీకి ఈ నదిలో స్నానం చేయటానికి వచ్చినప్పుడే ఒక వేటగాడు క్రౌంచపక్షుల జంటలో మగదానిని చంపటం, అందుకు దుఃఖపడ్డ వాల్మీకి ఆ వేటగాడిని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మందలించటం, సంభవించాయి. ఆ మందలింపు కూడ ఒక క్లోకరూపంలో వెలువడి, లోకంలో ఆదికవిత్వమైంది. ఐతే, అయోధ్యాకాండంలో ఒకచోట, రాముడు వనవసానికి వెళ్ళినప్పుడు చిత్రకూటం దగ్గర వాల్మీకిని కలిసి ఆయనకు నమస్కరించినట్లు చెప్పారు. రాముడి వనవాసం సమయంలో చిత్రకూటం దగ్గర నివసించిన వాల్మీకి, ఆ తరువాత కాలంలో తన నివాసాన్ని తమసానదీతీరానికి మార్చుకొని ఉండవచ్చు.
642.	తమాలం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో తమాలం ఒకటి. తాపింధం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని చీకటి కానుగు చెట్టు అంటారు. ఇవి సముద్రతీరాననే పెరుగుతాయని కొందరంటారు. వీటి మానులు, పూవులు, ఆకులు, నల్లగా ఉంటాయి. అందుకే కృష్ణుడిని వర్ణిస్తూ, ఆయన శరీరాన్ని ఈ తమాలపుష్పాలతో పోలుస్తారు.
643.	తాటక	యక్షి / రాక్షసి	తాటక సుకేతుడు అనే యక్షుడి కూతురు. ఈమెకు వేయి ఏనుగులకు ఉన్నంత బలం ఉంది. జంభుడి/ఝుండుడి కొడుకైన సుందుడు తాటక భర్త. తాటక కొడుకు మారీచుడు. సుందుడు అగస్త్యుడి చేతిలో మరణించిన కారణంగా తాటక ఆ ముని మీది కోపంతో ఆయనమీదికి దూకింది. అగస్త్యుడు తాటకను నరభక్షకురాలైన రాక్షసిని ఐపోమ్మని శపించాడు. మారీచుడు కూడ అగస్త్యుడిని చంపబోయి ఆయన చేత అలాంటి శాపాన్నే తగిలించుకొన్నాడు. తాటక, మారీచుడు, అతడి మిత్రుడు సుబాహుడు కలిసి దండకారణ్యంలోని మునులను హింసిస్తూ వాళ్ళయజ్ఞాలను పాడు చేస్తూ ఉండేవాళ్ళు. ఆ పరిస్థితులలో, విశ్వామిత్రుడు తన యాగానికి రక్షణగా ఉండటానికి రామలక్ష్మణులను తన ఆశ్రమానికి తీసుకొని పోతూ ఉండగా దారిలో తాటకావనం అనే చోట, తాటక వాళ్ళమీద పడ్డాది. తమ మీదికి దూకిన తాటక ముక్కుచెవులు కోసివేసాడు లక్ష్మణుడు. ఎదిరించింది. అప్పుడు విశ్వామిత్రుడు రాముడితో, ఆమె స్త్రీ ఐనకారణంగా చంపదగనిదే ఐనా, పాపపు పనులు చేస్తూ ఉన్నది గాబట్టి ఆమెను చంపినా పాపం లేదని రాముడికి చెప్పి ప్రోత్సాహపరచి, విశ్వామిత్రుడు తాటకను రాముడిచేత చంపించాడు.
644.	తాటకావనం	ఒక అడవి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒక అడవి ప్రాంతం పేరు తాటకావనం. అగస్త్యుడి శాపంవలన రాక్షసిగా మారిన తాటక ఈ ప్రాంతంలో నివసించటంచేత ఈ అడవికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తాటకావనం అని పేరు వచ్చింది. మలదం, కరూశం అనే రెండు పాడుబడిపోయిన దేశాలకు దగ్గరగా ఈ తాటకావనం ఉంటుంది. విశ్వామిత్రుడి యాగాన్ని రాక్షసులబారినుండి కాపాడటానికి ఆయన వెంట వెళుతున్న రాముడు , మార్గమధ్యంలో తాటకను చంపింది ఈ తాటకావనంలోనే. ఆ రాత్రికి విశ్వామిత్రుడు, రామలక్ష్మణులు అక్కడే బసచేసారు కూడ .
645.	తామసం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో తామసం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో తామసం ఒకటి. రావణుడు వానరసైన్యం మీద ఒకసారి తామసాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు. ఈ తామసం అనే అస్త్రం వేరు. ఇంద్రజిత్తు పొందిన తామసి అనే మాయావిద్య వేరు. తామసి అన్న ఆరోపం చూడండి.
646.	తామసి	మంత్ర విద్య	తామసి అనేది ఒక మంత్రవిద్య. లంకలోని నికుంభిలావనంలో, శుక్రుడి ఆధ్వర్యంలో ఏడు యాగాలు చేసి ఇంద్రజిత్తు శివుడిని మెప్పించి సాధించిన వరాలలో తామసి ఒకటి. ఈ విద్య ప్రభావంతో యుద్ధరంగంలో పెనుచీకట్లను సృష్టించి, శత్రువుకు తన ఉనికిని తెలియరానీయక యుద్ధం చేయవచ్చు. లంకాయుద్ధంలో తాను పాల్గొన్న ప్రతిసారి, ఇంద్రజిత్తు ఈ తామసిని ఉపయోగించి రామలక్ష్మణులను, వానరసైన్యాన్ని చావుదెబ్బ తీసాడు. ఈ తామసి అనే మంత్రవిద్య వేరు, తామసం అనే అస్త్రం వేరు.
647.	తాన్రు	పక్షుల తల్లి	తాన్రు, సృష్టిమాతలలో ఒకతె. ఈమె దక్షుడికి కూతురు, కశ్యప ప్రజాపతికి భార్య. తాన్రుకు క్రౌంచి, భాసి, శుకి, శ్యేని, ధృతరాష్ట్ర అనే ఐదుగురు కూతుళ్ళు కలిగారు. ఈ ఐదుగురు, ఒక్కొక్కళ్ళు ఒక్కొక్క పక్షిజాతికి జన్మనిచ్చారు.
648.	తాన్రుపర్ణి	నది	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక దానిపేరు తాన్రుపర్ణి. ఇది దక్షిణభారతదేశంలోని ద్రవిడరాష్ట్రంలో ఉన్నది. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ తాన్రుపర్ణినదిని పేర్కొన్నాడు. తాన్రుపర్ణినదిలో మొసళ్ళు ఎక్కువగా ఉంటాయనికూడ సుగ్రీవుడు చెప్పాడు.
649.	తార	వానర స్త్రీ	తార ఒక వానరస్త్రీ, ఈమె సుషేణుడి కూతురు, వాలికి భార్య. ఈమె కొడుకు అంగదుడు. వాలి చేతిలో ఓడి పారిపోయిన సుగ్రీవుడు వెంటనే మరల వచ్చి వాలిని యుద్ధానికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			<p>పిలిచినప్పుడు, ఇప్పుడే ఓడిపారిపోయినవాడు ఇంతలోనే తిరిగి యుద్ధానికి రావటం వెనుక ఏదో పన్నాగం ఉండి ఉంటుందని, ఇద్దరు రాకుమారులు కొత్తగా సుగ్రీవుడితో మైత్రి చేసుకొన్నట్లు చారులద్వారా వార్తలు తెలిసాయని, అందుచేత అప్పుడు సుగ్రీవుడితో యుద్ధానికి పోవద్దని తార తన భర్తను వారించింది. ఐనా వాలి లొక్క చేయకుండా వెళ్ళి, చాటునుండి వచ్చిపడ్డ రాముడి బాణానికి నేలకు ఒరిగాడు. తన భర్త మృతికి తార ఎంతో విలపించింది. సుగ్రీవుడు రాజైన తరువాత తార, సుగ్రీవుడి భార్య రుమతోపాటు సుగ్రీవుడితోనే కలిసి నివసించింది. అహల్య, ద్రౌపది, తార, సీత, మండోదరి అనే ఐదుగురిని పంచకన్యలుగా మనవాళ్ళు స్మరిస్తూ ఉంటారు.</p>
650.	తారుడు 1	వానరుడు	<p>తారుడు ఒక వానరుడు. (తారుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక వానరుడు ఉన్నాడు. అతడు వేరు.) ఇతడు దేవతల గురువైన బృహస్పతి అంశతో పుట్టాడు. తారుడి కూతురు రుమ సుగ్రీవుడికి భార్య. అనుకొన్న ప్రకారం వానకాలం గడచిన తరువాత కూడ సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ పని మొదలుపెట్టినందుకు కోపంతో, అతడిని ఆ పని నిమిత్తమై ఎచ్చరించటానికి పోతూ, లక్ష్మణుడు కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానర ప్రముఖుల నివాసాలలో తారుడి ఇల్లు ఒకటి. లంకాయుద్ధానికి తారుడు తన సైన్యంతో కలిసి సుగ్రీవుడితోపాటు వెళ్ళాడు.</p>
651.	తారుడు 2	వానరుడు	<p>తారుడు ఒక వానరుడు. (తారుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక వానరుడు ఉన్నాడు. అతడు సుగ్రీవుడి మామ. అతడు వేరు.) వాలి దెబ్బకు పారిపోయిన సుగ్రీవుడు భూమి అంతా తిరిగి తిరిగి చివరకు వాలి రాలేని చోటైన ఋశ్యమూక పర్వతం మీద దాగుకొని ఉండేటప్పుడు, అతడి వెంట ఉన్న నమ్మకమైన మంత్రులు నలుగురిలో తారుడు ఒకడు. మిగిలిన ముగ్గురు హనుమంతుడు, నలుడు, నీలుడు. అనుకొన్న ప్రకారం వానకాలం గడచిన తరువాత కూడ సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ పని మొదలుపెట్టినందుకు కోపంతో, అతడిని ఆ పని నిమిత్తమై ఎచ్చరించటానికి పోతూ, లక్ష్మణుడు కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానర ప్రముఖుల నివాసాలలో తారుడి ఇల్లు ఒకటి. లంకాయుద్ధానికని తారుడు ఐదు పటాలాల వానరసేనతో వచ్చి సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. యుద్ధంలో తారుడు కుంభహనువు అనే రాక్షసుణ్ణి చంపాడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
652.	తారేయుడు (అంగదుడు)	అంగదుడు	తారేయుడు అంటే "తార కొడుకు అని అర్థం ". అంగదుడు, తార కొడుకు గాబట్టి, తారేయుడు ఐనాడు. రామాయణంలో ఒకచోట అంగదుణ్ణి తారేయుడు అని అగస్టుడు నిర్దేశించాడు.
653.	తాళం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో తాళం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని తాడి/తాటి చెట్టు అంటారు. మన పూర్వులు ఈ చెట్ల ఆకుల మీదనే వ్రాసుకొనేవారు. అందుకనే ఆనాటి పుస్తకాలను తాళపత్రప్రతులు అంటారు. ఈ తాడి చెట్టులో ఉపయోగపడని భాగం అంటూ లేదు. కాగితాలనుండి కల్లుదాకా అందిస్తుంది గాబట్టి దీనిని భూలోకకల్పవృక్షం అని చమత్కరిస్తూ ఉంటారు. నాటిన పాతిక ఏళ్ళకు కాని తాడి కాపు కాయదు. అందుకే మూడు తరాల తాటిచెట్ల కాయలను తిన్న వృద్ధుడిని 'ముతాడి ముసలి' అంటారు.
654.	తాళజంఘలు	అసీతుడి శత్రువులు	రాముడి పూర్వికుడైన అసీతుడికి హైహయలు, తాళజంఘలు, శశిబిందువులు అనే వాళ్ళు (ఆ వంశాల వాళ్ళు) శత్రువులు. శక్తిమంతులైన ఈ శత్రువుల దెబ్బ తట్టుకోలేక అసీతుడు తన ఇద్దరు భార్యలతో కలిసి హిమాలయాలకు వెళ్ళిపోయాడు. అక్కడే అసీతుడి భార్య కాళిందికి సగరుడు అనే కొడుకు జన్మించాడు.
655.	తిందుకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో తిందుకం ఒకటి. స్ఫూర్ణకం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు తుమికి చెట్టు. నల్లతుమికి అని వేరే ఉన్నది, దానిని కాకతిందుకం అంటారు.
656.	తినిశం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో తినిశం ఒకటి. స్యందనం అన్నా, అతిముక్తకం అన్నా, నేమి అన్నా వంజుళం అన్న ఇదే. తెలుగులో దీనిని నేమి/నెమ్మి చెట్టు అంటారు.
657.	తిమిధ్యజుడు. (శంబరుడు 2)	రాక్షసుడు	శంబరుడు అనే రాక్షసుడికి ఉన్న మరొక పేరు తిమిధ్యజుడు. వైజయంతం అనే పట్టణం ఇతని నివాసస్థానం. ఒకసారి దేవతలపక్షాన నిలచి దశరథుడు ఇతడితో యుద్ధం చేసాడు. ఆ యుద్ధంలో కైకయి కూడ దశరథుడి వెంట ఉన్నది. తిమిధ్యజుడి కొడుకును రాముడు చంపాడని ఒకచోట ప్రసక్తం. "శంబరుడితో సాటిరాగల మాయలమారివి " అని తన దాసి మంథరను మెచ్చుకొంటూ కైకయి ఉదాహరించిన శంబరుడు ఇతడే కావచ్చు.
658.	తిమిశం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో తిమిశం ఒకటి. దీనికి తెలుగు పేరు ఏమిటో చూడాలి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
659.	తిలం (తిలలు)	ధాన్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ధాన్యాలలో తిలలు ఒకటి. తెలుగులో వీటిని నువ్వులు అంటారు. నువ్వులలో నల్ల నువ్వులు, తెల్ల నువ్వులు, అని రెండు రకాలు ఉంటాయి. నల్ల నువ్వులను కొన్ని వైదికక్రియలలో వాడుతారు. నువ్వులు కూడ దర్శల లాగే పవిత్రవస్తువులు. పితృకార్యాలలో వీటి వాడుక ఎక్కువ, ఆవశ్యకం కూడ. మరణించిన వాళ్ళకు చేసే శ్రాద్ధక్రియలలోను, పితృదేవతలకు ఇచ్చే తర్పణాలలోను, నువ్వులు నీళ్ళు కలిపి వదలటం ముఖ్యమైన చర్య. దీనినే తిలోదకాలు (తిల=నువ్వులు, ఉదకం=నీళ్ళు) వదలటం, లేదా, నువ్వులు నీళ్ళు వదలటం అంటారు. ఇప్పటి వాడుకలో కూడ, ఏదైన వస్తువు మీద ఆకాలు వదులుకోవటం అనే భావంలో "దానికి తిలోదకాలు ఇచ్చినట్లే." అని అంటూ ఉంటారు. కేవలం పితృకార్యాలలో వాడేవైనంతమాత్రాన, కొందరు నువ్వులంటేనే తాకరానివస్తువులన్నట్లు భయపడుతుంటారు. అది పొరటాటు. నువ్వులు పవిత్రవస్తువులలో ఒకటి. అవి విష్ణువు శరీరం నుండి పుట్టినవని పురాణకథ. దశదానాలలో తిలదానంకూడ ఒకటి.
660.	తిలకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో తిలకం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో ఎర్రగోరింట అంటారు. బొట్టుగు చెట్టు అనే పేరు కూడ ఉంది.
661.	తిప్పం	కలియుగం	రామాయణంలో ఒకచోట కలియుగం అనే అర్థంలో తిప్పం అనే మాటను వాడారు. రావణుడి చిన్నతాత మాల్యవంతుడు రావణుడికి నీతిబోధ చేస్తూ, కలియుగం అనటానికి తిప్పం అని అన్నాడు.
662.	తీక్ష్ణవేగుడు	రాక్షసుడు	తీక్ష్ణవేగుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడురావణుడి అనుచరుడు. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు తీక్ష్ణవేగుడి పేరును కూడ చెప్పాడు.
663.	తీర్థం	పుణ్యస్థలం	పవిత్రజలాశయంగాని, పవిత్రజలప్రవాహంగాని ఉన్న పుణ్యస్థలాన్ని తీర్థం అంటారు. నీటితో సంబంధం లేకుండు స్థలమే కనుక పవిత్రమైనదైతే దానిని పుణ్యక్షేత్రం అంటారు. తీర్థానికి, క్షేత్రానికి, ఇదీ తేడా. ఐనా, మన వాడుకలో రెండూ ఒకే అర్థంలో వాడుతూనే ఉంటాయి. ఒక్కొక్క సారి, ఒకే స్థలం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పుణ్యతీర్థమూ, పుణ్యక్షేత్రమూ రెండూ కావచ్చు.
664.	తుంబురుడు 1 (తుంబురు: అని సంస్కృత మూలం.)	గంధర్వుడు	(తుంబురుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు గంధరులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) తుంబురుడు ఒక గంధర్వుడు. ఇతడి తండ్రి జయుడు, తల్లి శత్రుధ. తుంబురుడు ఒకసారి కుబేరుడి శాపానికి గురై, విరాధుడు అనే రాక్షసుడిగా మారాడు. రాముడి చేతిలో మరణించటంతో విరాధుడు తన శాపం నుండి విముక్తుడైనాడు. (తుంబురుడు అనే ఇంకొక గంధర్వుడు ఉన్నాడు. ఆయన వేరు. భరతుడి సైన్యానికి విందులు వినోదాలు సమకూర్చటానికి భరద్వాజుడు ప్రయాగకు రప్పించిన గంధర్వులలో ఆయన ఒకడు.)
665.	తుంబురుడు 2 (తుంబురు: అని సంస్కృత మూలం.)	గంధర్వుడు	(తుంబురుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు గంధరులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) తుంబురుడు ఒక గంధర్వుడు. భరతుడి సైన్యానికి విందులు వినోదాలు సమకూర్చటానికి, ఎందరో అప్పరసలతోబాటు భరద్వాజుడు ప్రయాగకు రప్పించిన గంధర్వులలో తుంబురుడు ఒకడు. (తుంబురుడు అనే ఇంకొక గంధర్వుడు ఉన్నాడు. ఆయన వేరు. కుబేరుడి శాపంతో విరాధుడు అనే రాక్షసుడిగా మారింది ఈ తుంబురుడే.)
666.	తూణి (తూణీరం)	అంబుల పొది	బాణాలను ఉంచుకొనే పొడుగుబుట్టల వంటి వస్తువును తూణి అంటారు. తూణీరం అన్నా, శరధి అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని పొది అంటారు. సాధారణంగా విలుకాడు రెండు పొదులలో బాణాలను నింపి ఆ పొదులను భుజాల మీదుగా వీపుకు తగిలించుకొంటాడు. ఒకచేతితో విల్లును పట్టుకొని, మరొక చేతితో బుజం మీదుగా పొదిలోని బాణాన్ని అందుకొని, వింటిమీద తోడిగి, అల్లెతాటితో కలిపి లాగి, గురిచూసి వదులుతాడు. కొన్ని దివ్యమైన తూణీరాలలో బాణాలు ఎన్నటికీ తరిగిపోవు. అలాంటి తూణీరాలను "అక్షయతూణీరాలు" (అ=లేని, క్షయ=తరుగు) అంటారు. రామాయణంలో, రాముడికి అగస్త్యుడు ఇచ్చిన అక్షయతూణీరాలు, ఇంద్రజిత్తుకు శివుడు ఇచ్చిన అక్షయ తూణీరాలు, ఉన్నట్లు చెప్పారు. భారతంలో అర్జునుడి అక్షయతూణీరాలు ప్రసిద్ధాలు.
667.	తూణీరం (తూణి)	అంబుల పొది	బాణాలను ఉంచుకొనే పొడుగుబుట్టల వంటి వస్తువును తూణీరం అంటారు. తూణి అన్నా, శరధి అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని పొది అంటారు. సాధారణంగా విలుకాడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రెండు పొదులలో బాణాలను నింపి ఆ పొదులను భుజాల మీదుగా వీపుకు తగిలించుకొంటాడు. ఒకచేతితో విల్లును పట్టుకొని, మరొక చేతితో బుజం మీదుగా పొదిలోని బాణాన్ని అందుకొని, వింటిమీద తొడిగి, అల్లెతాటితో కలిపి లాగి, గురిచూసి వదులుతాడు. కొన్ని దివ్యమైన తూణీరాలలో బాణాలు ఎన్నటికీ తరిగిపోవు. అలాంటి తూణీరాలను "అక్షయతూణీరాలు" (అ=లేని, క్షయ=తరుగు) అంటారు. రామాయణంలో, రాముడికి అగస్త్యుడు ఇచ్చిన అక్షయతూణీరాలు, ఇంద్రజిత్తుకు శివుడు ఇచ్చిన అక్షయ తూణీరాలు, ఉన్నట్లు చెప్పారు. భారతంలో అర్జునుడి అక్షయతూణీరాలు ప్రసిద్ధాలు.
668.	తృణం	మొక్క	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన మొక్కలలో తృణం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని గడ్డి అంటారు. ఏ గడ్డి జాతినినా తృణం అని చెప్పినప్పటికీ, తృణం అంటే సాధారణంగా గరిక అని అర్థం.
669.	తృణబిందుడు/వు (తృణబిందు: అని సంస్కృతమూలం)	ముని	తృణబిందువు / తృణబిందుడు ఒక ఋషి. మేరుపర్వతం మీద ఈయన ఆశ్రమం ఉండేది. బ్రహ్మ మానసపుత్రులలో ఒకడైన పులస్తుడు తృణబిందుడి ఆశ్రమంలోనే ఉండి తపస్సు చేసుకొంటూ ఉండేవాడు. అక్కడకు ఎప్పుడూ వచ్చే అప్పరసలు చేసే ఆటపాటలు పులస్తుడి తపస్సుకు కొంత అవరోధం కలిగిస్తూ ఉండేవి. దానితో చిరాకుపడ్డ పులస్తుడు, " ఇక మీదట ఏ స్త్రీ ఐన నాకంటపడితే ఆమె వెంటనే గర్భవతి బయటైంది. " అని ఆంక్ష పెట్టాడు. ఆ దెబ్బకు బెంబేలెత్తిన అప్పరసలు ఆ ఛాయలకు పోవడం మానేసారు. కాని, ఈ కథ ఎమీ తెలియక, తృణబిందుడి కూతురు (ఈమె పేరు ఎక్కడా చెప్పలేదు.) ఒకసారి ఎప్పటిలాగే పులస్తుడు ఉన్న చోటికి వెళ్ళింది. ఆయనను చూడటంతో ఆమె గర్భం దాల్చింది. విషయం తెలుసుకొన్న తృణబిందుడు, తన కుమార్తెను చేపట్టుమని పులస్తుడిని కోరాడు. పులస్తుడు ఆమెను వివాహమాడాడు. వాళ్ళకు పుట్టినవాడే విశ్రవసుడు. కుబేరుడు, రావణసోదరులు, ఈ విశ్రవసుడి సంతతే.
670.	తేజఃప్రభం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ఒకటి తేజఃప్రభం. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో తేజఃప్రభం ఉన్నది.
671.	తైలద్రోణి	నూనె తొట్టి	తైలం అంటే నూనె, ద్రోణి/ద్రోణం అంటే తొట్టి. నెయ్యి గాని, నూనె గాని ఒక తొట్టిలో పోసి, దానిలో కొన్ని సుగంధద్రవ్యాలను కలిపి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉంచితే అదే తైలద్రోణి. పాతకాలంలో, మృతశరీరం చెడిపోకుండా నిలువ ఉంచటానికి వాటిని తైలద్రోణిలో ఉంచేవాళ్ళు. దశరథుడు మరణించినప్పుడు, భరతుడు కేకయదేశంలో ఉండటంతో, అతడిని అయోధ్యకు పిలిపించేటంతవరకు ఆ మృతదేహం పాడుకాకుండా ఉండటానికి దానిని తైలద్రోణిలో ఉంచారు. ఆ తరువాత చాల కాలానికి, రాముడు రాజ్యం చేసే సమయంలో, ఒక బ్రాహ్మణబాలుడు అకాలమరణం పాలైతే, అందుకు కారణం తెలుసుకోనేటంతవరకు ఆ బాలుడి మృత దేహాన్ని తైలద్రోణిలో ఉంచి కాపాడారు.
672.	తోమరం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో తోమరం ఒకటి. ఇది ఒకరకమైన ఈటె. సాధారణంగా ఏనుగు మీద ఎక్కి యుద్ధం చేసే వాళ్ళు ఈ తోమరాలను వాడుతూ ఉంటారు.
673.	తోరణం	గ్రామం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక గ్రామం పేరు తోరణం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు తమ దారి మధ్యలో ఈ గ్రామాన్ని దాటారు.
674.	త్రికూటం 1	కొండ	(త్రికూటం అనే పేరుతో హిమాలయాలలో ఒక పర్వతం, లంకలో ఇంకొక పర్వతం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు త్రికూటం. ఈ త్రికూటం హిమాలయాలలో ఉంటుంది. ఇప్పుడి శిరస్సు నుండి బయటకు దూకిన గంగానది ఈ కొండ మీం పడిన తరువాత అక్కడినుండి మూడు ప్రవాహాలుగా చీలి పోయింది. అందుకే గంగను త్రిపథగ అంటారు. (త్రి = మూడు, పథ=దారి, గ = పోయేది.). కాని, త్రికూటం అనే పేరుతో లంకలో కూడ ఒక కొండ ఉన్నది, అది వేరు.
675.	త్రికూటం 2	కొండ	(త్రికూటం అనే పేరుతో హిమాలయాలలో ఒక పర్వతం, లంకలో ఇంకొక పర్వతం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు త్రికూటం. ఇది దక్షిణ సముద్రంలో లంకాద్వీపంలో, ఆ ద్వీపానికి ఉత్తరభాగాన ఉన్నది. మహేంద్రపర్వతం మీది నుండి సముద్రాన్ని లంఘించిన హనుమంతుడు లంకలో మొదటగా కాలుమోపింది ఈ త్రికూటపర్వతం మీదనే.
676.	త్రిజట	రాక్షసి	త్రిజట ఒక రాక్షసి. ఈమె విభీషణుడి కూతురు. త్రిజట తల్లి సరమ అనే గంధర్వ స్త్రీ. త్రిజట అక్క పేరు అనల (రావణుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పినతల్లి పేరు కూడ అనల. ఆమె వేరు.). రావణుణ్ణి చేపట్టకపోతే గనుక చంపేస్తామని అశోకవనంలో ఉన్న సీతను కాపలా రాక్షసస్త్రీలు బెదిరిస్తూ ఉంటే, త్రిజట వారినందరినీ వారించింది. తనకు ఒక కల వచ్చిందనీ, అందులో సీతకు శుభం, రాముడికి గెలుపు, రావణుడికి మృత్యువు, లంకకు నాశనం, కలిగే సూచనలు ఉన్నాయని, త్రిజట తన కలను వివరంగా వాళ్ళకు చెప్పి, సీతను వేధించవద్దని, ఆమెను శరణు వేడితే తమకందరికీ ముందుముందు ఏ అపాయం కలగకుండా కాపాడుతుందని చెప్పింది.
677.	త్రిజటుడు	బ్రాహ్మణుడు	త్రిజటుడు ఒక బ్రాహ్మణుడు. ఈయన గర్భగోత్రానికి చెందినవాడు. అయోధ్యా నగరంలోనో ఆ చుట్టు పక్కలనో నివసిస్తూ ఉండేవాడు. ఆయనకు సంతానం ఎక్కువ సంపద శూన్యం. దుంపలు తవ్వుకొంటూను, ఉంచవృత్తితోను (ఒక్కొక్క ధాన్యపు గింజనూ ఏరుకొని తింటూ బ్రతకటం), బ్రదికేవాడు. ధర్మాత్ముడైన రాముడిని అడిగి ఏదైనా తెమ్మని త్రిజటుడి భార్య ఆయనను రాముడి దగ్గరకు పంపింది. చినుగుల ఉత్తరీయం కప్పుకొని ఉన్నప్పటికీ, రాజసౌధంలో ఐదో కక్షలోనికి చేరేవరకుకూడా ఆ తేజస్విని ఎవరూ ఆపలేదు. త్రిజటుడు వెళ్ళేటప్పటికి రాముడు వనవాసానికి బయలుదేరుతూ దానాలు చేస్తూ ఉన్నాడు. తన సంగతి చూడుమని త్రిజటుడు రాముణ్ణి అడిగాడు. అప్పుడు రాముడు, " నీవు నీ చేతి కణ్ణును ఎంతదూరం విసరగలవో, అంతవరకు ఉన్న ఆవులను నీకు ఇస్తాను." అని అన్నాడు. త్రిజటుడు నడుం బిగించి, శక్తి కొద్ది చేతి కణ్ణును గిరగిరతిప్పి విసరివేసాడు. అది పోయి సరయూనదికి ఆవలి తీరాన ఒక గోశాలలో ఉన్న ఎద్దు దగ్గర పడింది. అయోధ్యనుండి నది ఆవలి ఒడ్డు వరకు ఎంత గోసంపద ఉన్నదో అన్ని గోవులను రాముడు త్రిజటుడికి దానంగా ఇచ్చాడు.
678.	త్రిదశులు	దేవతలు	త్రిదశులు అంటే దేవతలు. త్రిదశులు అనే మాటకు రెండు రకాల అర్థాలు ఉన్నాయి. వాళ్ళకు బాల్యం. కౌమారం, యౌవనం అనే మూడు దశలే ఉంటాయికాని, జర (వార్షక్యం) అనే నాలుగవ దశ ఉండదు. మూడు దశలే ఉన్నవాళ్ళు గాబట్టి దేవతలు త్రిదశులు (త్రి=మూడు, దశ=అవస్థ) ఐనారు. మరొక రకంగా - దేవతలు ఎప్పుడు ముప్పది ఏళ్ళ వయసులో ఉన్నట్లే ఉంటారట. (త్రి-దశ=మూడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పదులు).అందువలనగూడ వాళ్లకు త్రిదశులు అనే పేరు వచ్చింది. రాముడి శరభంగమునిని చూడటానికి వెళినప్పుడు ఆయన ఆశ్రమంలోనికి వెళుతున్న ఇంద్రుడిని, అతడి పరివారాన్ని చూసి, తమ్ముడితో " ఇంద్రుడి పరివారం అంతా ఇరవై ఐదు ఏళ్ళ వయసు ఉన్నవాళ్ళ లాగా కనిపిస్తున్నారు. దేవతలు అలా కనిపిస్తారనే మనం విన్నాం." అని చెప్పాడు.
679.	త్రిదశేశ్వరుడు	ఇంద్రుడు	త్రిదశేశ్వరుడు అంటే ఇంద్రుడు. త్రిదశులు అంటే దేవతలు. త్రిదశులకు రాజు గాబట్టి ఇంద్రుడు త్రిదశేశ్వరుడు ఐనాడు.
680.	త్రినేత్రుడు	శివుడు	శివుడికి ఉన్న పేర్లలో త్రినేత్రుడు అనేది ఒకటి. శివుడికి నుదుటి మీద మూడవ కన్ను ఉంటుందని పురాణకథ. త్రినేత్రుడు అంటే "మూడు కన్నులు ఉన్నవాడు" అని అర్థం (త్రి=మూడు, నేత్రం=కన్ను). అందుకే శివుడికి తెలుగులో "ముక్కంటి " అనే పేరు ఉంది. త్రిలోచనుడు, త్రినయనుడు,త్రినేత్రుడు,త్ర్యంబకుడు, త్ర్యక్షుడు లాటి మాటలన్నీ ఈ కోవలోనివే.
681.	త్రిపథగ	గంగ	త్రిపథగ అంటే గంగానది. త్రిపథగ అంటే మూడు మార్గాలుగా ప్రవహించేది అని అర్థం. (త్రి=మూడు, పథి=దారి, గా=పోయేది). ఆకాశంలోను, భూమిమీద, పాతాళంలోను, మొత్తం మూడు మార్గాలుగా ప్రవహించింది గాబట్టి గంగను త్రిపథగ అంటారు. లేదా, మొత్తం ఏడు పాయలుగా చీలి, కొన్ని పాయలుగా తూర్పుకు, కొన్ని పాయలుగా పడమటికి, ఒకపాయగా పాతాళానికి- మొత్తంగా మూడు దారులలో ప్రవహించింది గాబట్టికూడ గంగకు త్రిపథగ అనే పేరు వచ్చింది.
682.	త్రిపురాంతకుడు	శివుడు	త్రిపురాంతకుడు అంటే శివుడు. (త్రి=మూడు, పురం=పురం, అంతకః=నాశనం చేసినవాడు) ముగ్గురు రాక్షసుల మూడు పురాలను ధ్వంసం చేయటంతో శివుడికి త్రిపురాంతకుడు అనే పేరు వచ్చింది. (రామాయణంలో లేదుగాని, ఈ మూడు పురాల కథ భారతంలోను, ఇతర పురాణాలలోను, ఉన్నది. తారకాసురుడు చనిపోయినతరువాత అతడి ముగ్గురు కొడుకులు - విద్యున్నాలి,తారాక్షుడు, కమలాక్షుడు అనే వాళ్ళు మూడు ఎగిరే పురాలను సంపాదించటం, వాటిని శివుడు ఒకేసారి ఒకే బాణంతో ధ్వంసం చేయటం ఆ కథ.)
683.	త్రిశంకువు/ త్రిశంకుడు/వు	రాజు	సూర్యవంశపు రాజులలో రాముడి పూర్వులలో త్రిశంకువు / త్రిశంకుడు ఒకడు. ఇతడు పృథువుకు కొడుకు, ధుంధుమారుడికి తండ్రి. త్రిశంకుడికి శరీరంతో సహా స్వర్గానికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(త్రిశంకు: అని సంస్కృతమూలం)		<p>పోవాలని బుద్ధి పుట్టింది. తన గురువు వసిష్ఠుడి దగ్గరకు పోయి తన కోరికను చెప్పి ఎలాగైనా తనను బొందితో స్వర్గానికి పంపుమని వేడుకొన్నాడు. వసిష్ఠుడేమో అది కుదరదు పొమ్మన్నాడు. వసిష్ఠుడి కొడుకులను అడిగితే వాళ్ళు కూడ అది జరిగే పని కాదనే చెప్పారు. అంతటితో పోక, తమ తండ్రి కాదన్న పనిని సాధించుమని తమను అడిగినందుకు కోపపడి, చండాలుడివైపొమ్మని శపించారు. లేనిపోని శాపాలు పైబడ్డప్పటికీ ఆశ చావని త్రిశంకుడు, విశ్వామిత్రుడి దగ్గరకు వెళ్ళి, తన కోరికను చెప్పుకొన్నాడు. విశ్వామిత్రుడు అతణ్ణి అలానే మేనితోనే స్వర్గానికి పోయేటట్లు చేస్తానని చెప్పి, త్రిశంకుడి చేత ఒక యజ్ఞం తానే స్వయంగా చేయించాడు. దేవతలు హవిర్భాగాలను అందుకోకపోవటంతో కోపించిన విశ్వామిత్రుడు తన తపశ్శక్తితో త్రిశంకుణ్ణి స్వర్గానికి ఎక్కించాడు. ఇంధ్రుడు అతణ్ణి కిందకు తోసేసాడు. భయంతో కేకలు పెట్టిన త్రిశంకుణ్ణి అంతరాళంలోనే నిలిపి, విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకుడి కోసం కొత్త స్వర్గాన్ని నిర్మించటం మొదలుపెట్టాడు. కాని, బ్రహ్మ వచ్చి, విశ్వామిత్రుడికి నచ్చజెప్పి ఆ పనిని మానిపించాడు. ఐతే, తాను సృష్టించిన కొత్త విశ్వం, అందులోని త్రిశంకుడు, ఎప్పటికీ మిగిలిపోవాలని విశ్వామిత్రుడు కోరాడు. బ్రహ్మ అలానే అని చెప్పి, త్రిశంకుడు జ్యోతిశ్చక్రానికి ఆవల వెలుగుతూ ఉండేటట్లు వరమిచ్చాడు. లంకా యుద్ధానికి బయలుదేర బోయేటప్పుడు , ఆ క్షణంలో త్రిశంకువు ఆకాశంలో ప్రకాశమానుడై కనబడుతున్నాడనీ, అది తమకు శుభసూచకం అనీ, లక్ష్మణుడు రాముడితో, అన్నాడు.</p>
684.	త్రిశిరుడు 1 (త్రిశిరా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	రాక్షసుడు	<p>(త్రిశిరుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) త్రిశిరుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడూ దూషణుడూ కలిసి, జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడికి సేనానులుగా, సహాయులుగా, ఉండేవాళ్ళు. (త్రిశిరుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడి కొడుకు.) శూర్యణఖ నిమిత్తంగా జనస్థానంలో రాముడితో జరిగిన యుద్ధంలో ఖరుడికంటే ముందే త్రిశిరుడు, దూషణుడు చనిపోయారు. (ఖరుడు, దూషణుడు, త్రిశిరుడు - ఈ ముగ్గురూ పూర్వజన్మలో యాజ్ఞవల్క్యుని శిష్యులని, శివుడి శాపం కారణంగా రాక్షసులై, రాముడి చేతిలో మరణంతో శాపం నుండి విముక్తులైనారని, ఒక పురాణంలో ఒక కథ.)</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
685.	త్రిశిరుడు 2 (త్రిశిరా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	రాక్షసుడు	(త్రిశిరుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) త్రిశిరుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి కొడుకు. (త్రిశిరుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడికి సేనాని.) రావణుడు మొదటిసారిగా యుద్ధానికి దిగినప్పుడు అతడి వెంట త్రిశిరుడు గూడ వెళ్ళాడు. కుంభకర్ణుడి వధ తరువాత, త్రిశిరుడు తన సోదరులైన దేవాంతకుడితో నరాంతకుడితో కలిసి యుద్ధానికి వెళ్ళాడు. ఆ యుద్ధంలో త్రిశిరుడు హనుమంతుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
686.	త్రిశూలం 1	శివుడి ఆయుధం	(త్రిశూలం అనేది శివుడి ఆయుధానికి, ఒక అస్త్రానికి, ఒక సామాన్యమైన ఆయుధానికి, పేరు. గమనించాలి.) శివుడి చేతిలో ఉండే ఆయుధాన్ని త్రిశూలం అంటారు. శూలం అన్నా ఇదే. దీనిని విశ్వకర్మ నిర్మించాడు. శూలం/త్రిశూలం గలవాడు గాబట్టి శివుడికి శూలి/త్రిశూలి అనే పేర్లు వచ్చాయి. త్రిశూలాన్ని తెలుగులో ముమ్మొన/ముమ్మొనవాలు అంటారు. లోకంలో యోధులు వాడే సాధారణ ఆయుధాలలో కూడ శూలం అని, త్రిశూలం అని, ఉంటాయి. అవి వేరు.
687.	త్రిశూలం 2	అస్త్రం	(త్రిశూలం అనేది శివుడి ఆయుధానికి, ఒక అస్త్రానికి, ఒక సామాన్యమైన ఆయుధానికి, పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో త్రిశూలం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఇది ఉన్నది. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద శూలం అనే అస్త్రాన్ని వాడాడు. ఒకవేళ, శూలం, త్రిశూలం, రెండూ ఒకటేనా! సాధారణమైన ఆయుధాలలో కూడ త్రిశూలం అనేది ఒకటున్నది, అది వేరు.
688.	త్రిశూలం 3	ఆయుధం	(త్రిశూలం అనేది శివుడి ఆయుధానికి, ఒక అస్త్రానికి, ఒక సామాన్యమైన ఆయుధానికి, పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో శూలం ఒకటి. ఒక పొడవైన లోహపు చువ్వకు చివరన రెండుగాని, మూడుగాని, చీలిన పళ్ళు ఉన్నదే శూలం. యుద్ధవర్ణంలో పలుతావుల శూలం ప్రసక్తి వస్తుంది. కుంభకర్ణుడి శూలం వేయి బారువుల బరువైనది. దానిని హనుమంతుడు "పుటుక్కుమని" విరిచేసాడు. మధువు దగ్గర, అతడి తరువాత అతడి కొడుకు లవణుడి దగ్గర ఉన్న మహిమాన్వితమైన, శివదత్తమైన, శూలం సుప్రసిద్ధం.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
689.	త్రేత	యుగం	మన సంప్రదాయం ప్రకారం కాలాన్ని కొలిచే పద్ధతిలో యుగం అనేది ఒక ప్రమాణం. యుగాలు నాలుగు. కృతం, త్రేత, ద్వాపరం, కలి అని వాటి పేర్లు. రామాయణకథాకాలం త్రేతాయుగమే. ఈ నాలుగు యుగాలు ఒకదాని తరువాత ఒకటి మళ్ళి పునరావృతమౌతూ ఉంటాయి. నాలుగు యుగాలను కలిపి మహాయుగం అంటారు. కృతయుగానికి 1728000 మానవ సౌర సంవత్సరాలు, త్రేతాయుగానికి 1296000, ద్వాపరానికి 864000, కలియుగానికి 432000 సౌర సంవత్సరాలు ఉంటాయి. ఒక మహాయుగానికి 4320000 సంవత్సరాలు. కృతయుగంలో ధర్మం నాలుగు పాదాలుగా, త్రేతలో మూడు పాదాలుగా, ద్వాపరంలో రెండు పాదాలుగా, కలిలో ఒక పాదంగా, నడుస్తుంటుంది. సృష్టి ఆదినుండి కృతయుగంతో మొదలై యుగాలు నడుస్తూ ఉంటాయి. కొన్ని మహాయుగాలు ఒక మన్వంతరం, కొన్ని మన్వంతరాలు కలిసి బ్రహ్మకు ఒక పగలు, పగటి అంత కాలంతో బ్రహ్మకు ఒక రాత్రి, ఔతాయి. బ్రహ్మ పగలు పూర్తి కాగానే ప్రళయం. రాత్రి పూర్తి కాగానే పునఃసృష్టి. ఇలా బ్రహ్మకు నూరు ఏళ్ళు పూర్తి ఐతే, మరొక బ్రహ్మ ఆ స్థానానికి వస్తాడు. పురాణసంప్రదాయం ప్రకారం, రాబోయే బ్రహ్మ మన రామాయణంలోని హనుమంతుడే.
690.	త్ర్యంబకుడు	శివుడు	త్ర్యంబకుడు అంటే శివుడు. (త్రి=మూడు, అంబకం=కన్ను) మూడు కన్నులు గలవాడు గాబట్టి శివుణ్ణి త్ర్యంబకుడు ఐనాడు. త్రిలోచనుడు, త్రినయనుడు, త్రినేత్రుడు, త్ర్యంబకుడు, త్ర్యక్షుడు - ఇలాటి మాటలన్నీ ఈ కోవలోనివే. ఈ మాటలన్నిటికీ సమానార్థకమైన తెలుగు మాట - ముక్కంటి.
691.	త్వష్ట (త్వష్టా అని సంస్కృతమూలం ఋకారాంతం.)	దేవత	పన్నెండుగురు ఆదిత్యులలో త్వష్ట ఒకడు. (ఆదిత్యులు అనే పేరుతో దేవతల గణం ఒకటి ఉంది.). స్వర్గాన్ని జయించాలని రావణుడు తన రాక్షససైన్యంతో ఇంద్రలోకంపైన దాడి చేసినప్పుడు జరిగిన దేవరాక్షసయుద్ధంలో త్వష్ట, పూషుడు అనే మరొక ఆదిత్యుడితో కలిసి రావణుడి సైన్యాలతో పోరాడాడు.
692.	త్వాష్ట్రుడు	దివ్యవ్యక్తి	దేవతల పురోహితులలో త్వాష్ట్రుడు ఒకడు. ఇతడి మొదటి పేరు విశ్వరూపుడు. విశ్వరూపుడి తండ్రి పేరు త్వష్ట. త్వష్ట

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(త్యాజ్య: అని సంస్కృత మూలం.)		కొడుకు గాబట్టి, విశ్వరూపుడు త్యాజ్యుడు ఐనాడు. విశ్వరూపుడు చేసే భీకరమైన తపస్సును చూసి బెంబేలెత్తిన ఇంద్రుడు, అతణ్ణి అధర్మమార్గంలో వధించాడు. అందువల్ల ఇంద్రుడికి బ్రహ్మహత్యాదోషం తగిలింది. కొన్ని యాగాలు చేసి, తన దోషాన్ని స్త్రీలకు, సముద్రాలకు, చెట్లకు, భూమికి పంచి, ఇంద్రుడు ఆ పాపంబారి నుండి బయటపడ్డాడు. వాలి మరణించినప్పుడు, ఆ పాడుపని తనమూలంగానే జరిగిందని దుఃఖిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఇంద్రుడు గొప్పవాడు గాబట్టి తన పాపాన్ని వదిలించుకోగలిగాడుగాని, తన పాపాన్ని వదిలించుకోవటం మాత్రం తనకు శక్యం గాదని వాపోయాడు.
693.	దండం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో దండం ఒకటి. ఒక పొడవైన కట్టెకు గాని, లోహపు కడ్డీకి గాని, చివరన ఇనుప మేకులు కొట్టితే దండం సిద్ధమౌతుంది. దండం అనే పేరుతో ఒక స్తంభం అంది, అదివేరు. దండాస్త్రం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
694.	దండకం (దండక) (దండకా అని స్త్రీలింగం, దండకం అని నపుంసకలింగం, దండకాస్ అని పుంలింగ బహువచనం, సంస్కృతమూలం పలురకాలుగా ఉంది.)	అడవి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒక అడవి పేరు దండకం. దండకం అనేది సాధారణంగా వాడే మాట. కాని, దండక అనే రూపం కూడ ఉన్నది. (దండకారణ్యంలో జనస్థానం ఒక భాగం.) సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. దండకం అనేది ఒక దట్టమైన అడవి. శుక్రాచార్యుడి శాపం వల్ల, దండుడు అనే ఒకరాజు రాజ్యం మట్టివానకు నాశనమైపోయి, ఆవాసయోగ్యంకాక, అడవిగా మారింది. ఆ అడవే దండకాబి. ఆ అడవికి ఒక చివర మునులు, ప్రజలు, నివాసం ఏర్పరచుకొన్న స్థానమే జనస్థానం. ఇక్కడ రాక్షసులు పెచ్చుమీరి మునులను బాధిస్తూ వాళ్ళ యజ్ఞాలను పాడుచేస్తూ ఉండేవాళ్ళు. ఇక్కడ రావణుడు తన ప్రతినిధిగా ఖరుణ్ణి ఉంచాడు. కైక రాముణ్ణి వనవాసానికి దండకారణ్యానికే పంపుమని కోరింది. జటాయువధ, సీతాపహరణం జరిగింది, రాముడు ఇక్కడ నివసిస్తూ ఉన్నప్పుడే.
695.	దండక (దండకం) (దండకా అని	అడవి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒక అడవి పేరు దండక. దండకం అనేది సాధారణంగా వాడే మాట. కాని, దండక అనే రూపం కూడ ఉన్నది. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
	స్త్రీలింగం, దండకం అని నపుంసకలింగం, దండకాస్ అని పుంలింగ బహువచనం, సంస్కృతమూలం పలురకాలుగా ఉంది.)		గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. దండకం అనేది ఒక దట్టమైన అడవి. శుక్రాచార్యుడి శాపం వల్ల, దండుడు అనే ఒకరాజు రాజ్యం మట్టివానకు నాశనమైపోయి, ఆవాసయోగ్యంకాక, అడవిగా మారింది. ఆ అడవే దండకాటవి. ఆ అడవికి ఒక చివర మునులు, ప్రజలు, నివాసం ఏర్పరచుకొన్న స్థానమే జనస్థానం. ఇక్కడ రాక్షసులు పెచ్చుమీరి మునులను బాధిస్తూ వాళ్ళ యజ్ఞాలను పాడుచేస్తూ ఉండేవాళ్ళు. ఇక్కడ రావణుడు తన ప్రతినిధిగా ఖరుణ్ణి ఉంచాడు. కైక రాముణ్ణి వనవాసానికి దండకారణ్యానికే పంపుమని కోరింది. జటాయువధ, సీతాపహరణం జరిగింది, రాముడు ఇక్కడ నివసిస్తూ ఉన్నప్పుడే.
696.	దండచక్రం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో దండచక్రం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో దండచక్రం ఉన్నది..
697.	దండాస్త్రం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒక అస్త్రం పేరు దండాస్త్రం. నిజానికి దీని పేరు దండం. కాని, దండం అనే ఆయుధం కూడ (దండం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.) ఒకటి ఉండటంతో, అస్త్రం అని గుర్తుగా ఉండటానికి దండాస్త్రం అని అన్నాం. ఒకసారి విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించిన అస్త్రాలలో దండాస్త్రం కూడ ఒకటి.
698.	దండుడు 1 (దణ్ణ: అని సంస్కృతమూలం. అకారాంతం.)	రాజు	(దండుడు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక రాక్షసుడు, ఉన్నారు.) దండుడు సూర్యవంశపు రాజు. ఈయన ఇక్ష్వాకువు కొడుకులలో ఒకడు. చదువు సంధ్యలు సరిగా అబ్బని మూర్ఖుడు. దండుడి దుష్ప్రవర్తన కారణంగా ఇక్ష్వాకువు అతణ్ణి రాజ్యం వదిలి పొమ్మన్నాడు. దండుడు వెళ్ళి, వింధ్య పర్వతానికి, శైవల పర్వతానికి మధ్య మధుమంతం అనే నగరాన్ని నిర్మించుకొని, ఆ నగరం రాజధానిగా తన సొంత రాజ్యాన్ని స్థాపించుకొని, శుక్రాచార్యుణ్ణి తన గురువుగా చేసుకొన్నాడు. శుక్రుడితోపాటు ఆయన కూతురు అరజ కూడా ఉండేది. ఒకసారి శుక్రుడు లేనప్పుడు ఒంటరిగా ఉన్న అరజను దండుడు బలాత్కరించాడు. ఇంటికి తిరిగివచ్చి ఆ సంగతి తెలిసుకొన్న శుక్రుడు మండిపడి, ఏడు దినాలలోపల భయంకరమైన ఇసుక వాన పడి దండుడు చస్తాడని, అతడి రాజ్యం నశిస్తుందని శపించాడు. ఆ శాపానికి భయపడ్డ ప్రజలు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దండుడి రాజ్యం వదిలి దాని పొలిమేరలకు చేరాడు. శుక్రుడు అరజను కూడ ఆ రాజ్యం చివర ఒక సరస్సు ఒడ్డున ఉండమని, పారిపోయి వచ్చిన ప్రజలందరూ అక్కడ శాపబాధ లేకుండా సుఖంగా ఉంటారని చెప్పాడు. శుక్రుడి శాపం ఫలితంగా, దండుడి రాజ్యం నాశనమై కొంతకాలానికి అది వట్టి అడవిగా మారింది. ఆ అడవికి దండుడి పేరు మీద దండకారణ్యం అని, జనం స్థిరపడ్డ చోటుకు జనస్థానం అని, పేర్లు వచ్చాయి. దండకారణ్యం, జనస్థానం అనే పేర్లను ఒకదానికి మారు ఒకటి వాడుతూ ఉంటారుగాని, జనస్థానం దండకారణ్యం చివరన ఒక ప్రదేశం మాత్రమే. రావణుడు తన చెల్లెలు శూర్యణఖను ఈ జనస్థానంలోనే స్వేచ్ఛగా తిరుగుమని చెప్పి, ఆమెకు రక్షణగాను, తన ప్రతినిధిగాను, పదునాలుగు వేల రాక్షస సైన్యంతో ఖరుణ్ణి అక్కడ ఉంచాడు. రావణుడు సీతను అపహరించింది ఈ జనస్థానం నుంచే. ఈ దండుడి చరిత్రను, అగస్త్యుడు రాముడికి చెప్పాడు.
699.	దండుడు 2 (దణ్ణ: అని సంస్కృతమూలం. అకారాంతం.)	రాక్షసుడు	(దండుడు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక రాక్షసుడు, ఉన్నారు.) దండుడు ఒక రాక్షసుడు. సుమాలికి ఆయన భార్య ఐన కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో దండుడు ఒకడు. తన సోదరులందరిలాగే దండుడు కూడ రావణుడికి అనుచరుడు, సచివుడు.
700.	దంతవక్త్రుడు	రాముడి విదూషకుడు	దంతవక్త్రుడు రాముడికి వినోదం కలిగించే విదూషకులలో ఒకడు. విజయుడు, మధుమత్తుడు, కాశ్యపుడు, పింగళుడు, కూటుడు, సురాజుడు, కాళియుడు, భద్రుడు, దంతవక్త్రుడు, సుమాగధుడు అని వాళ్ళు పది మంది. వాళ్ళు రాముడి చారులు కూడ. వాళ్ళలో భద్రుడు రాముడికి సీత విషయమై నగరప్రజలలో ఉన్న వదంతిని తెలిపాడు. అది రాముడు సీతను అడవులకు పంపటానికి దారి తీసింది.
701.	దంతోలూఖులు	మునులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన మునులలో దంతోలూఖులు ఒకరకం మునులు. వీళ్ళు తమ పళ్ళతోనే ఒలుచుకొన్న ధాన్యం తింటూ జీవిస్తారట. దంతం అంటే నోటిలోని పన్ను, ఉలూఖలం అంటే రోలు.
702.	దంభుడు (దంభ: అని సంస్కృత మూలం.)	వానరుడు	దంభుడు ఒక వానరుడు. రావణుడు లంకలోని తన భవనంలో ఆసీనుడై ఉండగా, అతని మంత్రులు శుకుడు, సారణుడు అతనికి చూపించి వర్ణించిన వానరసేన లోని ప్రముఖవీరులలో దంభుడు ఒకడు. అప్పుడు పేర్కొన్న వానరులు - నీలుడు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	అకారాంతం)		నలుడు, అంగడుడు, శ్వేతుడు, కుముడుడు, రంభుడు, శరభుడు, పనసుడు, వినతుడు, క్రోధనుడు, గవయుడు, హారుడు, ధూముడు, జాబవంతుడు, క్రథనుడు, సన్నాదనుడు, దంభుడు, ప్రమాధి, గవాక్షుడు, కేసరి, శతబలి(శతవలి), మైందుడు, ద్వివిదుడు, హనుమంతుడు, సుగ్రీవుడు, శార్దూలుడు, జ్యోతిర్ముఖుడు, హేమకూటుడు. దంభుడు ఇంద్రుడికి కూడ యుద్ధాలలో సాయపడ్డాడని సారణుడు రావణుడితో చెప్పాడు.
703.	దంభువు (దంభు: అని సంస్కృతములం. ఉకారాంతం)	రాక్షసుడు (దైత్యుడు)	దంభువు ఒక దైత్యుడు. బృహస్పతి కొడుకైన కుశధ్వజుడు అనే బ్రహ్మర్షికి వేదవతి అనే కూతురు ఉన్నది. ఆమెను తనకిమ్మని దంభుడు ఆమె తండ్రిని అడిగాడు. కుశధ్వజుడేమో తన కూతురిని విష్ణువుకు తప్ప వేరెవరికీ ఇవ్వను పొమ్మన్నాడు. దాంతో కోపం వచ్చి పగబట్టిన దంభుడు, కుశధ్వజుడు నిద్రిస్తూ ఉండగా అతన్ని చంపేసాడు.
704.	దంశం	కీటకం	వాల్యీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కీటకాలలో దంశం ఒకటి. మక్షిక అన్నా ఇదే. దంశం అంటే ఈగ అని అర్థం. వనదంశం అంటే అడవి ఈగ.
705.	దంష్ట్రుడు	రాక్షసుడు	దంష్ట్రుడు ఒక రాక్షసుడు. లంకలో సీత కోసం వెదుకుతూ ఉన్న హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసనివాసగృహాలలో ఇతడి ఇల్లు ఒకటి. తర్వాత, లంక రాక్షసులు తన తోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చిన ఇళ్లలో దంష్ట్రుడి ఇల్లు కూడ ఉంది.
706.	దక్షుడు	ప్రజాపతి	దక్షుడు ఒక ప్రజాపతి . ప్రజాపతులు అంటే బ్రహ్మ మానస పుత్రులు. దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన వంశం గురించి, పూర్వుల గురించి చెబుతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో దక్షుడు ఒకడు.
707.	దధిముఖుడు	వానరుడు	దధిముఖుడు ఒక వానరుడు. ఈయన సుగ్రీవుడికి మేనమామ. తన చేతిలో ఉన్న పది కోట్ల వానరులతో సుగ్రీవుణ్ణి చేరి లంకకు యుద్ధానికి వెళ్ళాడు. దధిముఖుడు కిష్కింధలో ఉన్న మధువనం అనే రాజవనాన్ని కాపాడే ఉద్యోగంలో ఉన్నాడు. సీతాన్వేషణనుండి విజయవంతంగా తిరిగి వచ్చిన హనుమంతుడూ అతని బృందం సభ్యులూ దధిముఖుడి మాటలను లెక్కచెయ్యక, అతణ్ణి చితకబాది, మధువనంలోకి వెళ్ళి అక్కడి చెట్లమీద ఉన్న తేనెలను

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			యధేష్టంగా తాగారు . దధిముఖుడు, అతడి అనుచరులు సుగ్రీవుడి దగ్గరకు పరుగెత్తి వెళ్ళి మధువనంలో జరిగిన రాజాపరాధం గురించి విన్నవించారు. కాని, కార్యాన్ని సాధించుకొని వచ్చిన వాళ్ళ అపరాధాన్ని సుగ్రీవుడు క్షమించి వదిలేసాడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో దధిముఖుడు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు, వలీముఖుడు, ప్రజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు, దధిముఖుడు .
708.	దధివక్త్రుడు	వానరుడు	దధివక్త్రుడు ఒక వానర ప్రముఖుడు. సీతాన్వేషణ గురించి గుర్తు చేయటానికి సుగ్రీవుడి దగ్గరకు పోతున్న లక్ష్మణుడు, కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానరుల నివాసగృహాలలో దధివక్త్రుడి ఇల్లు కూడ ఒకటి.
709.	దనువు 1 (స్త్రీ) (దను: అని సంస్కృతమూలం. ఉకారాంతం.)	దక్షుడి కుమార్తె , ఒక సృష్టిమాత	(దనువు అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఒక గంధర్వుడు, ఉన్నారు.) దక్షుడి అరవై మంది కూతుళ్ళలో దనువు ఒకతె. ఈమె కశ్యపుడి భార్యలలో ఒకతె. ఈమెకు పుట్టిన వాళ్ళే దానవులు. అశ్వగ్రీవుడు మొదలైనవాళ్ళు దానవులలో ప్రముఖులు. మనం సాధారణంగా, దానవులు, దైత్యులు, రాక్షసులు అనే వాళ్ళను అందరినీ ఒకటిగానే కలిపి చెప్పుతూ ఉంటాం గాని, ఈ ముగ్గురూ మూడు వేరు వేరు జాతులు.
710.	దనువు 2 (పు) (దను: అని సంస్కృతమూలం. ఉకారాంతం.)	గంధర్వుడు	(దనువు అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఒక గంధర్వుడు, ఉన్నారు.) దనువు ఒక గంధర్వుడు. ఇతడి కొడుకు (రామాయణంలో ఈ కొడుకు పేరు చెప్పలేదు.) స్థూలశిరుడు అనే మునిశాపం వల్ల కబంధుడు అనే రాక్షసుడిగా మారాడు. కబంధుణ్ణి రామలక్ష్మణులు దండకారణ్యంలో సంహరించారు. సుగ్రీవుడితో మైత్రి చేసుకొమ్మని, సీతను వెదకటానికి అతడి సాయం తీసుకొమ్మని రాముడికి చెప్పింది ఈ కబంధుడే.
711.	దమయంతి	ఒక రాణి	దమయంతి విదర్భరాజైన భీముడి కూతురు. భీముడి కూతురు గాబట్టి దమయంతిని బైమి అని కూడ అన్నారు.ఆమె నిషధ దేశపు రాజైన నలుడి రాణి. గొప్ప పతివ్రతలలో దమయంతి ఒకతె. సీత తాను రాముడినుండి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			విడదీయరానిదాన్నని రాక్షసస్త్రీలతో చెపుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సాదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి, ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; శ్రీమతి, కపిలుడు.
712.	దముడు	రాక్షసుడు	దముడు ఒక రాక్షసుడు. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు దముడి పేరును కూడ చెప్పాడు.
713.	దరదము	దేశము	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు దరదము. సీతను వెదకటానికి తూర్పు ఉత్తర దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు.
714.	దరీముఖుడు	వానరుడు	దరీముఖుడు ఒక వానరుడు. లంకా యుద్ధానికని తన వెయ్యి వానర యూథాలతో ఇతడు సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. దండయాత్రకు సాగిన వానరసైన్యాన్ని రక్షిస్తూ నడిచిన సేనానులలో దరీముఖుడు కూడ ఒకడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో దరీ ముఖుడు కూడ ఉన్నాడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేశరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు, వలీముఖుడు, ప్రజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.
715.	దర్దరము (దర్దురము)	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు దర్దరం. దీనినే దర్దురం అని కూడ అంటారు. ఇది మలయ పర్వతానికి ఆనుకొని ఉంటుంది. మలయం లాగే దర్దరం కూడా గంధపు చెట్లతో నిండి ఉంటుంది..
716.	దర్భ (కుశం)	ఒక పవిత్ర తృణజాతి	దర్భ అనేది ఒక జాతి గడ్డి. కుశం అన్నా ఇదే. ఇప్పుడు ఎవరూ వాడే మాట కాదు గాని, తెలుగులో దీనిని దబ్బ అంటారు. దర్భలు అత్యంతపవిత్రమైన వస్తువులు. దర్భకు ఉన్న పేర్లలోనే ఒకటి 'పవిత్రం'. శుభకార్యాలకు, ఇతరకార్యాలకు కూడ వీటిని వాడుతారు. చేతికి దర్భ ఉంగరం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			లేకుండా ఏ వైదికకార్యమూ చేయరు. పవిత్రవస్తువులను సరాసరి నేలమీద పెట్టకుండా దర్భలమీద ఉంచుతారు. గురువులను సందర్శించేటప్పుడు దర్భలు, సమిధలు చేతిలో పట్టుకొని వెళ్ళటం ఆచారం. జపం గానీ ధ్యానం గానీ చేసేటప్పుడు దర్భ చాప మీద కూర్చోవటం సంప్రదాయం.
717.	దశం	సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం దశ/దశం అనేది ఒక సంఖ్య. దశ అంటే పది అని అర్థం. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశా ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
718.	దశకంతుడు (చూ: రావణుడు)	రావణుడు	దశకంతుడు లేదా దశగ్రీవుడు అనేది రావణుడి మొదటి పేరు. ఆయనకు పది ముఖాలు, ఇరవై చేతులు ఉన్నాయి గాబట్టి దశకంతుడు అని పేరు. 'దశ' అంటే పది; 'ఆననం' అన్నా 'ఆస్యం' అన్నా ముఖం. 'గ్రీవా' అంటే కంఠం. 'శిరః' అంటే తల. కనుక దశాననుడు, దశాస్యుడు, దశగ్రీవుడు, దశగ్రీవుడు, దశకంతుడు, దశశిరుడు అనేవి అన్నీ రావణుడికి పేర్లుగా వాడారు. పులస్తుడి వంశంలో పుట్టాడు గనుక పౌలస్తుడు అని కూడా పేరు వచ్చింది. ఇవన్నీ రామాయణంలో వాడిన పేర్లే. మిగిలిన వివరాలకోసం రావణుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
719.	దశగ్రీవుడు (చూ: రావణుడు)	రావణుడు	దశగ్రీవుడు లేదా దశకంతుడు అనేది రావణుడి మొదటి పేరు. ఆయనకు పది ముఖాలు, ఇరవై చేతులు ఉన్నాయి గాబట్టి దశగ్రీవుడు అని పేరు. 'దశ' అంటే పది; 'ఆననం' అన్నా 'ఆస్యం' అన్నా ముఖం. 'గ్రీవా' అంటే కంఠం. 'శిరః' అంటే తల. కనుక దశాననుడు, దశాస్యుడు, దశగ్రీవుడు, దశగ్రీవుడు, దశకంతుడు, దశశిరుడు అనేవి అన్నీ రావణుడికి పేర్లుగా వాడారు. పులస్తుడి వంశంలో పుట్టాడు గనుక పౌలస్తుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అని కూడా పేరు వచ్చింది. ఇవన్నీ రామాయణంలో వాడిన పేర్లే. మిగిలిన వివరాల కోసం రావణుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
720.	దశముఖుడు (చూ: రావణుడు)	రావణుడు	దశముఖుడు అంటే రావణుడు ఆయనకు పది ముఖాలు, ఇరవై చేతులు ఉన్నాయి గాబట్టి దశముఖుడు అని పేరు. 'దశ' అంటే పది; 'ఆననం' అన్నా 'ఆస్యం' అన్నా ముఖం. 'గ్రీవా' అంటే కంఠం. 'శిరః' అంటే తల. కనుక దశాననుడు, దశాస్యుడు, దశగ్రీవుడు, దశగ్రీవుడు, దశకంఠుడు, దశశిరుడు అనేవి అన్నీ రావణుడికి పేర్లుగా వాడారు. పులస్తు్యుడి వంశంలో పుట్టాడు గనుక పౌలస్తు్యుడు అని కూడా పేరు వచ్చింది. ఇవన్నీ రామాయణంలో వాడిన పేర్లే. మిగిలిన వివరాలకోసం రావణుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
721.	దశరథుడు	రాజు. రాముడి తండ్రి	దశరథుడు సూర్యవంశపు రాజు. ఆయన తండ్రి అజుడు. దశరథుడు కోసల దేశానికి రాజు. ఆయనకు మూడువందల ఏబది మంది రాణులు కాక కౌసల్య, సుమిత్ర, కైకేయి అనే ముగ్గురు పట్టపు రాణులు ఉన్నారు. దశరథుడు చిన్నతనంలో ఒకసారి వేటకు వెళ్ళి, చీకటిలో జంతువులకోసం పొంచి ఉండి, పొరపాటున ఏనుగేమో అనుకొని కబ్బవేధి బాణాన్ని ప్రయోగించి, ఒక మునిబాలకుణ్ణి చంపాడు. వృద్ధులు, అంధులు ఐన ఆ బాలకుడి తల్లిదండ్రులు కొడుకు కోసం విలపించి, మాలాగే నీవుకూడ పుత్రకోకతోనే మరణిస్తావు అని దశరథుడికి శాపం ఇచ్చి, అగ్నిలో పడి ప్రాణాలు వదిలారు. రాజైన తరువాత దశరథుడు ఇంద్రుడికి సాయంగా వెళ్ళి శంబరుడు అనే రాక్షసుడితో యుద్ధం చేసాడు. ఆ యుద్ధంలో కైకేయి అతని వెంట ఉండి ఒక సందర్భంలో అతణ్ణి కాపాడింది. అందుకు మెచ్చి దశరథుడు ఆమెను ఏవైనా రెండు వరాలు కోరుకోమన్నాడు. కైకేయి, తనకు కావలసినప్పుడు వాటిని కోరుకోవటానన్నది. అలా ఉండగా, చాలకాలం పాటు సంతానం కోసం తపించిన దశరథుడు, పుత్రులు కలగాలని అశ్వమేధం, పుత్రకామం అనే యాగాలు చేసాడు. అదే సమయంలో, రావణుడు అనే రాక్షసుణ్ణి సం హరించడానికి విష్ణువు మానవజన్మ ధరించవలసి, దశరథుడికి నలుగురు కొడుకులుగా పుట్టదలచాడు. యజ్ఞపురుషుడు ప్రత్యక్షమై తనకిచ్చిన పాయసాన్ని దశరథుడు తన ముగ్గురు రాణులకూ పంచగా, కౌసల్యకు రాముడు, కైకేయికి భరతుడు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>సుమిత్రకు లక్ష్మణుడు, శత్రుఘ్నుడు అనే కవలలు, జన్మించారు. ఆ కొడుకులు బాల్యంలో ఉండగా, విశ్వామిత్రుడు దశరథుడి దగ్గరకు వచ్చి తన యాగాన్ని రాక్షసులబారినుండి కాపాడే నిమిత్తం రాముణ్ణి లక్ష్మణుణ్ణి తన వెంట అడవికి పంపుమని కోరాడు. బాలుడైన రాముణ్ణి రాక్షసులతో పోరుకు పంపడానికి దశరథుడు మొదట భయపడ్డా, తన గురువు వసిష్ఠుడి మాటమేరకు రామలక్ష్మణులను విశ్వామిత్రుడి వెంట పంపాడు. ఆ పంపడమే దశరథుడి నలుగురి కొడుకుల వివాహానికి దారి తీసింది. కొడుకుల వివాహాలైన కొన్నేళ్ళ తర్వాత దశరథుడు రాముణ్ణి యువరాజుగా ప్రకటించాడు. అప్పుడు భరతుడు శత్రుఘ్నుడితో సహా మేనమామ కేకయరాజు దగ్గర ఉన్నాడు. కైకేయి దశరథుడి ప్రకటన విని సంతోషపడ్డా, ఆమె దాసి మంధర ఆమె చెవి కొరికి, పూర్వం రాజు తనకిచ్చిన రెండు వరాలను అప్పుడు కోరుకోమని ఎగదోసింది. కైకేయి కూడ మంధర మాటలకు లొంగి, దశరథుణ్ణి తన రెండు వరాలూ తీర్చమని, అందులో ఒక వరంగా రాముణ్ణి పదునాలుగేళ్ళపాటు అడవులకు పంపుమని, రెండవ వరంగా భరతుడికి యువరాజుపట్టం కట్టమని, పట్టుబట్టింది. దశరథుడు ఎంత నచ్చజెప్పినా, బతిమాలినా, రోదించినా, కైకేయి తన పట్టు విడవలేదు. తప్పనిసరి ఐ దశరథుడు రాముణ్ణి అడవులకు పంపాడు. కాని, తనకు ఎంతో ఇష్టుడైన కొడుకును విడచి ఉండలేక, ఏడ్చి ఏడ్చి, కొద్ది నాళ్ళకే వీధుల్లోనే ప్రాణాలు విడిచాడు. యుద్ధంలో రాముడు రావణుణ్ణి చంపిన తరువాత అందరు దేవతలతోపాటు స్వర్గం నుండి దశరథుడు కూడ వచ్చి రాముణ్ణి సీతను ఆశీర్వదించాడు.</p>
722.	<p>దశశిరుడు (దశశిరా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.) (చూ: రావణుడు)</p>	రావణుడు	<p>దశశిరుడు అంటే రావణుడు ఆయనకు పది ముఖాలు, ఇరవై చేతులు ఉన్నాయి గాబట్టి దశశిరుడు అని పేరు. 'దశ' అంటే పది; 'ఆననం' అన్నా 'ఆస్యం' అన్నా ముఖం. 'గ్రీవా' అంటే కంఠం. 'శిరః' అంటే తల. కనుక దశాననుడు, దశాస్యుడు, దశగ్రీవుడు, దశగ్రీవుడు, దశకంఠుడు, దశశిరుడు అనేవి అన్నీ రావణుడికి పేర్లుగా వాడారు. పులస్త్యుడి వంశంలో పుట్టాడు గనుక పౌలస్త్యుడు అని పేరు వచ్చింది. ఇవన్నీ రామాయణంలో వాడిన పేర్లే. " దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధ్వం" అని రామాయణాన్ని గూర్చి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రామాయణంలోనే చెప్పారు. మిగిలిన వివరాలకోసం రావణుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
723.	దశశీర్షుడు 1 (చూ: రావణుడు)	రావణుడు	(దశశీర్షుడు అని రావణుడికి ఒక అస్త్రదేవతకు కూడ పేరు. గమనించాలి.) దశశీర్షుడు అంటే రావణుడు. ఆయనకు పది ముఖాలు, ఇరవై చేతులు ఉన్నాయి గాబట్టి దశశీర్షుడు అని పేరు. 'దశ' అంటే పది; 'ఆననం' అన్నా 'ఆస్యం' అన్నా ముఖం. 'గ్రీవా' అంటే కంఠం. 'శిరః' అన్నా 'శీర్షం' అన్నా తల. కనుక దశాననుడు, దశాస్యుడు, దశగ్రీవుడు, దశగ్రీవుడు, దశకంఠుడు, దశశిరుడు అనేవి అన్నీ రావణుడికి పేర్లుగా వాడారు. పులస్త్యుడి వంశంలో పుట్టాడు గనుక పౌలస్త్యుడు అని కూడా పేరు వచ్చింది. ఇవన్నీ రామాయణంలో వాడిన పేర్లే. మిగిలిన వివరాలకోసం రావణుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
724.	దశశీర్షుడు 2	అస్త్రదేవత	(దశశీర్షుడు అని రావణుడికి ఒక అస్త్రదేవతకు కూడ పేరు. గమనించాలి.) విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'వరుణపాశం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు దశశీర్షుడు. (దశశీర్షుడు అని రావణుడికి కూడ ఒక పేరు.)
725.	దశాక్షుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ప్రసాదించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన ధర్మపాశం అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రానికి అధిదేవత పేరు దశాక్షుడు.
726.	దశాననుడు (చూ: రావణుడు)	రావణుడు	దశాననుడు అంటే రావణుడు. దశగ్రీవుడు అన్నదే రావణుడి మొదటి పేరు. ఆయనకు పది ముఖాలు, ఇరవై చేతులు ఉన్నాయి గాబట్టి దశాననుడు అని పేరు. 'దశ' అంటే పది; 'ఆననం' అన్నా 'ఆస్యం' అన్నా ముఖం. 'గ్రీవా' అంటే కంఠం. 'శిరః' అంటే తల. కనుక దశాననుడు, దశాస్యుడు, దశగ్రీవుడు, దశగ్రీవుడు, దశకంఠుడు, దశశిరుడు అనేవి అన్నీ రావణుడికి పేర్లుగా వాడారు. పులస్త్యుడి వంశంలో పుట్టాడు గనుక పౌలస్త్యుడు అని కూడా పేరు వచ్చింది. ఇవన్నీ రామాయణంలో వాడిన పేర్లే. మిగిలిన వివరాలకోసం రావణుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
727.	దశార్ణము	దేశము	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు దశార్ణం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
728.	దశాస్యుడు (చూ: రావణుడు)	రావణుడు	దశాస్యుడు అంటే రావణుడు. పది ముఖాలు ఉన్నవాడు గాబట్టి దశాస్యుడు అన్నారు. దశగ్రీవుడు అన్నదే రావణుడి మొదటి పేరు. ఆయనకు పది ముఖాలు, ఇరవై చేతులు ఉన్నాయి గాబట్టి దశాననుడు అని పేరు. 'దశ' అంటే పది; 'అననం' అన్నా 'అస్యం' అన్నా ముఖం. 'గ్రీవా' అంటే కంఠం. 'శిరః' అంటే తల. కనుక దశాననుడు, దశాస్యుడు, దశగ్రీవుడు, దశగ్రీవుడు, దశకంఠుడు, దశశిరుడు అనేవి అన్నీ రావణుడికి పేర్లుగా వాడారు. పులస్త్యుడి వంశంలో పుట్టాడు గనుక పౌలస్త్యుడు అని కూడా పేరు వచ్చింది. ఇవన్నీ రామాయణంలో వాడిన పేర్లే. మిగిలిన వివరాలకోసం రావణుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
729.	దాక్షాయణి (సురస)	నాగమాత	సృష్టిమాతలలో ఒకతె ఐన సురభికి దాక్షాయణి అని కూడ పేరు. కశ్యపప్రజాపతికి క్రోధవశకూ పుట్టిన పదిమంది కూతుళ్ళలో సురస ఒకతె. దక్షుడికి మనుమరాలు గాబట్టి సురసనే దాక్షాయణి అని కూడ అంటారు. నాగులలో ఒక వర్ణానికి తల్లి ఈ సురస. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటుతున్నప్పుడు, అతడి శక్తిసామర్థ్యాలను పరీక్షించటానికి అతడికి అడ్డుపడుమని దేవతలు పంపింది ఈ నాగమాత సురసనే.
730.	దాడిమం	పండ్ల చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పండ్ల చెట్లలో ఒకటి దాడిమం. బీజకం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని దానిమ్మ చెట్టు అంటారు. అందమైన పలువరుసను దానిమ్మ గింజలలో పోలుస్తూ ఉంటారు.
731.	దానవులు	రాక్షసులలో ఒక తెగ	కశ్యపప్రజాపతికి, ఆయన భార్యలలో ఒకతె ఐన దనువుకు, పుట్టిన సంతతి దానవులు. మనం దానవులు, దైత్యులు, రాక్షసులు అనే మూడు మాటలను సమానార్థకంగా వాడుతూ ఉంటాము. కాని, వాళ్ళు ముగ్గురూ ఒకటి కాదు. బ్రహ్మ ఆదికాలంలో సృష్టించిన ఒక భూతగణం రాక్షసులు. కశ్యపుడికి అదితికి పుట్టిన వాళ్ళు ఆదిత్యులు ఐనట్లే, కశ్యపుడికి దితికి పుట్టిన వాళ్ళు దైత్యులు ఐనట్లే, కశ్యపుడికి దనువుకు పుట్టిన వాళ్ళు దానవులు. ఈ దానవులకు దేవతలకు మధ్య దాయాది వైరం ఉంది. పోను పోను, ఆదిత్యులకు, అంటే దేవతలకు వ్యతిరేకంగా ఈ దైత్యులు, దానవులు, రాక్షసులు ఒకటైనారు. తరచు వాళ్ళకు దేవతలతో యుద్ధాలు జరుగుతూ ఉండేవి.
732.	దారుణం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో దారుణం ఒకటి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఈ అస్తం భగుడు అనే దేవతకు సంబంధించింది. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఇచ్చిన అస్త్రాలలో దారుణం కూడ ఉన్నది..
733.	దాశరథి (దాశరథి: అని సంస్కృతమూలం. ఇకారాంతం.)	రాముడు	దాశరథి అంటే దశరథుడి కొడుకు అని అర్థం. దశరథుడి నలుగురి కొడుకులలో ఎవరినైనా దాశరథి అని అనవచ్చు గాని, సాధారణంగా రాముడనే అర్థం లోనే ఆ మాట వాడతారు.
734.	దితి	కశ్యపుడి భార్య	దితి దక్షప్రజాపతి కూతుళ్ళలో ఒకతె, కశ్యప ప్రజాపతి భార్యలలో ఒకతె. ఈమె సంతానమే దైత్యులు. దితికి పుట్టినవాళ్ళు గాబట్టి వాళ్ళు దైత్యులు ఐనారు. దైత్యులకు దేవతలకు విరోధం ఉన్నది.
735.	దినేశ్వరుడు	సూర్యుడు	సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో దినేశ్వరుడు అనేది ఒకటి. దినేశ్వరుడు అంటే "పగటికి అధిపతి" అని అర్థం . (దినం=పగలు, ఈశ్వరః= అధిపతి)
736.	దిలీపుడు	రాముడి పూర్వుడు	దిలీపుడు సూర్యవంశపు రాజులలో ఒకడు, రాముడికి పూర్వకుడు. ఈయన అంశుమంతుడికి కొడుకు, భగీరథుడికి తండ్రి. దశరథుడి చేతిలో పొరపాటున మరణించిన తమ కొడుకును గురించి విలపిస్తూ ఒక వృద్ధతాపసుడు దిలీపుడు అనే రాజును ప్రస్తావించాడు. ఐతే, ఈ ఇద్దరూ ఒకరేనా కాదా అని స్పష్టంగా లేదు.
737.	దివాకరుడు	సూర్యుడు	దివాకరుడు అనేది సూర్యుడి పేర్లలో ఒకటి. 'దివా' అంటే పగలు, 'కరుడు' అంటే చేసేవాడు. పగటిని కలిగిస్తాడు గాబట్టి సూర్యుడు దివాకరుడైనాడు.
738.	దుందునాభుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'నారాయణం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు దుందునాభుడు.
739.	దుండుభి	రాక్షసుడు	దుండుభి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు మయుడికి కొడుకు, మాయావికి నోదరుడు. దుండుభి ఒకసారి దున్న రూపంలో వచ్చి వాలిని ద్వంద్వయుద్ధానికి ఆహ్వానించాడు. వాలి దుండుభిని చంపి, ఆ శవాన్ని గిరగిర తిప్పి ఋశ్యమూక పర్యటం వైపు విసిరేసాడు. అది పోయి ఆ కొండ మీద తపస్సు చేసుకొంటూ ఉండే మతంగముని ఆశ్రమం దాపుల పడింది. అలా పడటంలో, కొన్ని రక్తపు చుక్కలు ఆయన కుటీరంలోనే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>పడ్డాయి. ఆ అపవిత్రచేష్టకు కోపించిన మతంగుడు, వాలిగాని, అతని అనుచరులుగాని, ఋశ్యమూకపర్యతం మీద కాలుమోపితే చచ్చిపోతారని శపించాడు. ఆ కారణంగానే వాలికి భయపడి దిక్కులన్నీ తిరిగిన సుగ్రీవుడు చివరికి వాలి ఏలుతూ ఉన్న కిష్కింధకు అనతిదూరంలోనే ఉన్న ఋశ్యమూకం మీద నిర్భయంగా నిలిచిపోయాడు.</p>
740.	దుండుభి	వాద్యం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో దుండుభి ఒకటి. దీనినే భేరి అని కూడ అంటారు. గిన్నె లాగా ఉన్న ఒక లోహపు డిప్ప మూతిని పలుచటి చర్మంతో బిగించి మూస్తే భేరి/దుండుభి సిద్ధమౌతుంది. ఆ చర్మం మీద దండం/కొణుపు అనే దానితో కొడితే పెద్ద శబ్దం వస్తుంది. దుండుభిని/భేరిని తెలుగులో ఢంకా అంటారు. దుండుభి సాధారణ సంగీత వాద్యం కాదు. సాధారణ సందర్భాలలో చాటింపు వేయటానికి, సమయం తెలపటానికి భేరి ఉపయోగపడుతుంది. రాజులలాంటి గొప్పగొప్పవాళ్ళ ప్రయాణసమయాలలో బయలుదేరే వేళ ఐందని తెలపటానికి, ఉత్సవాలప్పుడు ఊరేగింపులలో సందడి కోసమూ, యుద్ధ సమయాలలో సైన్యానికి ఉత్సాహం కలిగించటానికి, దుండుభులను మోగిస్తారు. సందర్భాన్ని బట్టి, ప్రయాణభేరి/ప్రస్థానభేరి అనీ యుద్ధభేరి అనీ విజయభేరి అనీ వాడుతూ ఉంటారు. మన పురాణాలలో, ఏదైన అత్యద్భుతం జరిగినప్పుడు దానిని దేవతలు మెచ్చారనో దానికి దేవతలు సంతోషించారనో చెప్పేటప్పుడు " ఆకాశంలో దేవదుండుభులు మోగాయి. " అని వర్ణిస్తారు. ఇప్పటి వాడుకలో కూడ - కలహానికి సిద్ధమైనారు అనటానికి " యుద్ధభేరి మోగించారు" అనీ గెలిచారు అనటానికి " విజయభేరి/విజయదుండుభి మోగించారు" అనీ అంటారు.</p>
741.	దుంధుమారుడు (దుంధుమారుడు)	రాముడికి పూర్వికుడు	<p>దుంధుమారుడు సూర్యవంశపు రాజులలో ఒకడు, రాముడికి పూర్వికుడు. ఈయన త్రిశంకుడికి కొడుకు, యువనాశ్వడికి తండ్రి. దశరథుడి చేతిలో పొరపాటున మరణించిన తమ కొడుకును గురించి విలపిస్తూ ఒక వృద్ధతాపసుడు దుంధుమారుడు అనే రాజును ప్రస్తావించాడు. ఐతే, ఈ ఇద్దరూ ఒకరేనా కాదా అని స్పష్టంగా లేదు. కాని, దుంధుమారుడు అనేది కువలయాశ్వడికి, దుంధువు అనే రాక్షసుణ్ణి చంపటం వల్ల వచ్చిన పేరు అని భారతం. దానిని బట్టి, ఆ పేరుతో ఇద్దరు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రాజులు ఉండే అవకాశం లేదని అనిపిస్తున్నది.
742.	దుర్జయుడు	రాక్షసుడు	దుర్జయుడు ఒక రాక్షసుడు. అతడు రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో ఒకడు. శూర్యణఖ కారణంగా రాముడితో జరిగిన యుద్ధంలో దుర్జయుడు చనిపోయాడు.
743.	దుర్ధరుడు 1	రాక్షసుడు	(దుర్ధరుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) దుర్ధరుడు ఒక రాక్షసుడు. అతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో అశోకవనాన్ని ధ్వంసం చేసిన హనుమంతుణ్ణి పట్టితెమ్మని రావణుడు పంపగా పోయి హనుమంతుడి చేతిలో చచ్చిన ఐదుగురు రాక్షసులలో దుర్ధరుడు ఒకడు. విరూపాక్షుడు, యూపాక్షుడు, దుర్ధరుడు, ప్రఘనుడు, భాసకర్ణుడు అనే వాళ్ళు ఆ ఐదుగురు. దుర్ధరుడనే పేరుతో ఇంకొక రాక్షసుడున్నాడు గాని, అతడు రావణుడి మంత్రులలో ఒకడు.
744.	దుర్ధరుడు 2	రాక్షసుడు	(దుర్ధరుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) దుర్ధరుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మస్థానికి కట్టుబడి రావణుడి సభలోకి ప్రవేశించిన హనుమంతుడు రావణుడి పక్కన అతడి నలుగురు మంత్రులను కూడ చూసాడు. వాళ్ళు - ప్రహస్తుడు, మహాపార్శ్వుడు, దుర్ధరుడు, నికుంభుడు. దుర్ధరుడనే ఇంకొక రాక్షసుడున్నాడుగాని, అతడు అంతకు ముందే అశోకవనంలో హనుమంతుడి చేతిలో చచ్చాడు.
745.	దుర్ధర్షుడు	రాక్షసుడు	దుర్ధర్షుడు ఒక రాక్షసుడు. అతడు రావణుడి అనుచరుడు. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు దుర్ధర్షుడి పేరును కూడ చెప్పాడు.
746.	దుర్ముఖి	రాక్షసి	దుర్ముఖి ఒక రాక్షసి. లంకలో అశోకవనంలో ఉన్న సీతకు కాపలాగా ఉన్న రాక్షసస్త్రీలలో దుర్ముఖి ఒకతె. చెప్పిన గడువులోగా రావణుణ్ణి పెళ్ళాడకపోతేగనుక చంపేస్తామని సీతను బెదిరించిన వాళ్ళలో దుర్ముఖి కూడ ఉన్నది.
747.	దుర్ముఖుడు 1	వానరుడు	(దుర్ముఖుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాక్షసుడు, ఉన్నారు, గమనించాలి.) దుర్ముఖుడు ఒక వానరప్రముఖుడు. అతడు తన రెండు కోట్ల వానరులతో సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రావణుడి గూఢచారి శార్దూలుడు రావణుడికి వానరవీరులను గురించి చెబుతూ, రాముడికి సహాయపడటానికని సుముఖుడు, వేగదర్శి, దుర్ముఖుడు అనే ముగ్గురు వానరులను బ్రహ్మ సృజించాడని వివరించాడు. లంకాయుద్ధంలో దుర్ముఖుడు, సమున్నతుడు అనే రాక్షసుణ్ణి చంపాడు.
748.	దుర్ముఖుడు 2	రాక్షసుడు	(దుర్ముఖుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాక్షసుడు, ఉన్నారు, గమనించాలి.) దుర్ముఖుడు ఒక రాక్షసుడు. మాల్యవంతుడికి సుందరికి పుట్టిన ఏడుగురు కొడుకులలో అతడొకడు. తన అందరి సోదరులలాగే దుర్ముఖుడు కూడ రావణుడికి మేనమామ, సచివుడు. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో దుర్ముఖుడు కూడ ఒకడు.
749.	దుర్వస	బ్రహ్మహత్యా పాపస్వరూప దేవత	బ్రహ్మహత్య అంటే బ్రాహ్మణుణ్ణి చంపటం లేదాబ్రాహ్మణుడి చావుకు కారణం కావటం. ఆ చంపటం వల్ల వచ్చే పాపానికి బ్రహ్మహత్యాపాపం అని పేరు. అది పంచమహాపాపాలలో ఒకటి. ఆ పాపానికి అధిష్ఠాన దేవత స్వరూపమే దుర్వస. వృత్రుణ్ణి అన్యాయంగా చంపిన ఇంద్రుణ్ణి, బ్రహ్మహత్య దుర్వస వెంటాడింది. దానిని తప్పించుకోవడానికి, దేవతలు ఇంద్రుడు కలిసి దుర్వసకు కొన్ని చోట్లు చూపించి అందులో నివాసం ఉండమన్నారు. అందుకు దుర్వస అంగీకరించి, ఇంద్రుణ్ణి వదలి ఆ చోట్లలో ఆవహించింది. అవి - ఋతుకాలంలో స్త్రీలు, చవిటి నేలలు, వర్షాకాలంలో నదులు, బ్రాహ్మణహంతలు. అందుకే ఆ స్థలాలు అపవిత్రాలు, ఆ వ్యక్తులు అపవిత్రులు.
750.	దుర్వాసుడు. (దుర్వాసాః అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	ముని	దుర్వాసుడు ఒక గొప్ప ముని. ఐనా కోపిష్టుడు. ఈయన అత్రి మహర్షి కుమారుడని, శివుడి కోపపు అంశతో పుట్టాడని, ఇతరపురాణకథలు. ఇలుడు ప్రమాదవశాత్తు పోగొట్టుకొన్న పురుషరూపాన్ని అతడికి తిరిగి తెప్పించడానికి బుధుడు చేయించిన అశ్వమేధంలో పాల్గొన్న మునులలో దుర్వాసుడు ఒకడు. ఒకసారి దుర్వాసుడు తన చాతుర్మాస్యవ్రతాన్ని వసిష్ఠుడి ఆశ్రమంలో ఉండి నిర్వహించుకొంటున్నాడు. అదే సమయంలో తన గురువు వసిష్ఠుణ్ణి చూడటానికి దశరథుడు కూడ అక్కడికి వెళ్ళాడు. మర్యాదలు పూర్తి ఐన తరువాత

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>దశరథుడు, తన కొడుకు రాముడి భవిష్యత్తును గురించి చెప్పుమని దుర్వాసుణ్ణి అడిగాడు. దానికి దుర్వాసుడు, రాముడు చాల కష్టాలు పడుతాడని, ముందు ముందు తన భార్యను తమ్ముళ్ళను కూడ త్యజిస్తాడు అని చెప్పాడు. తన పక్కనే ఉన్న సుమంతుణ్ణి ఈ మాట ఎక్కడా అనవద్దని దశరథుడు ఆదేశించాడు. ఆ తరువాత ఎన్నో ఏళ్ళకు, సీతను అడవులలో దించి తిరిగి వస్తూ ఉండగా లక్ష్మణుడికి సుమంతుడు ఆ విషయాలన్నీ చెప్పాడు. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ దుర్వాసుడు కూడ ఉన్నాడు. ఆ తరువాత చాల సంవత్సరాలకు, రాముడు లక్ష్మణుణ్ణి భవనం వాకిటిలో కావలి ఉంచి, లోపలకు వచ్చిన వాళ్ళకు మరణశిక్ష అని నియమించి, లోపల తాను కాలుడితో ఏకాంతంగా మాటాడుతూ ఉండగా దుర్వాసుడు అయోధ్యకు వచ్చాడు. వచ్చి రావటంతోనే తాను రాముణ్ణి ఆ క్షణంలోనే చూడాలని లక్ష్మణుణ్ణి ఒత్తిడిచేసాడు. లేదంటే శాపమిచ్చి అయోధ్యనే నాశనం చేస్తానని బెదిరించాడు. విధిలేక లక్ష్మణుడు రాముడికి ఆ విషయం చెప్పటానికని లోపలకు వెళ్ళాడు. మారువేషంలో ఉన్న కాలుడు అంతర్నితుడైపోయాడు. రాముడు దుర్వాసుణ్ణి ఆహ్వానించి పనేమిటని అడిగాడు. దానికి దుర్వాసుడు, ఆ నాటితో తన దీర్ఘకాలోపవాసవ్రతం ఒకటి పూర్తి ఐందని సుష్టుగా పారణభోజనం కావాలని అడిగాడు. ఆ పని పూర్తి చేసిన తరువాత రాముడు సభచేసి నియమభంగం చేసిన లక్ష్మణుణ్ణి పరిత్యజించాడు. రాముడిచేత ఆ పని చేయించడానికి, దాని పర్యవసానంగా రాముడి మహాప్రస్థానం మొదలు కావడానికి, దేవతలు పన్నిన పథకంలో భాగంగానే దుర్వాసుడు అలా చేసాడు.</p>
751.	<p>దుష్యంతుడు (దుష్యంత: అని సంస్కృతమూలం. అకారాంతం.)</p>	రాజు	<p>దుష్యంతుడు ఒక ప్రాచీన రాజు. యుద్ధం చేయకుండానే ఓటమిని ఒప్పుకొని రావణుడి ఆధిక్యాన్ని అంగీకరించిన రాజులలో దుష్యంతుడు ఒకడని అగస్త్యుడు రాముడికి చెప్పాడు. రావణుడు ఆ సమయంలో అజేయుడు అని తెలుసుకొని అలా చేసిన రాజులు - దుష్యంతుడు, సురథుడు, గాధి, గయుడు, పురూరపుడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
752.	దూషణుడు	రాక్షసుడు	దూషణుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడికి సేనాపతి. శూర్యణఖ కారణంగా ఖరుడు రాముడి మీదికి యుద్ధానికి పోయినప్పుడు ఖరుడికంటే ముందే దూషణుడు, త్రిశిరుడు ఇద్దరూ రాముడి చేతిలో హతులైనారు. (ఈ ఖరుడు, దూషణుడు, త్రిశిరుడు అనే ముగ్గురు పూర్వజన్మలో యాజ్ఞవల్క్యుడి శిష్యులని, శిష్యుడి శాపం కారణంగా రాక్షసులై పుట్టారని, రాముడి చేతిలో మరణంతో వాళ్ళ శాపానికి మోక్షమని, ఒక కథ ఉంది.)
753.	దృఢనాభుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'బ్రహ్మాస్త్రం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు దృఢనాభుడు.
754.	దృఢనేత్రుడు	విశ్వామిత్రుడి కొడుకు	దృఢనేత్రుడు విశ్వామిత్రుడి కొడుకు. విశ్వామిత్రుడు తన భార్యతో కలిసి నివసిస్తూ, దక్షిణ దిక్కున తపస్సు చేస్తూ ఉన్న కాలంలో ఆయనకు హవిష్యండుడు, మధుష్యండుడు, దృఢనేత్రుడు, మహారథుడు అనే నలుగురు కొడుకులు కలిగారు.
755.	దేవదారువు	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో దేవదారువు ఒకటి. పారిభద్రకం అనే పేరు కూడ దీనికి ఉంది కాని, పారిభద్రకం అంటే పారిజాతం అని కూడ అర్థం ఉంది గాబట్టి, సందర్భాన్ని బట్టి అర్థం తెలుసుకోవాలి. ఈ దేవదారువు చెట్టు మానుసు కొన్ని యాగాలలో యూపస్తంభాలకు వాడుతారు. కాబట్టి పవిత్రవృక్షాలలో ఒకటిగా దీనిని లెక్కిస్తారు. దేవదారువు అంటేనే దేవతల కలప (దారువు=కొయ్య) అని అర్థం.
756.	దేవమీథుడు	జనకుడి పూర్వుడు	దేవమీథుడు విదేహ దేశపు రాజులలో ఒకడు, జనకుడికి పూర్వుడు. అతడు కీర్తిరాతుడికి కొడుకు, విబుధుడికి తండ్రి.
757.	దేవయాని	రాణి	దేవయాని శుక్రుడి కూతురు. ఆమె చంద్రవంశపు రాజైన యయాతిని పెళ్ళాడింది. యయాతికి ఇంకో భార్య ఉన్నది. ఆమె వృషపర్వుడనే రాక్షసరాజు కూతురైన శర్మిష్ఠ. శర్మిష్ఠ కొడుకైన పూరువును యయాతి ఎక్కువ ప్రేమగా చూసుకొంటాడని, దేవయాని కొడుకు యదువుకు కంటగింపుగా ఉండేది. యయాతి తరువాత పూరువే రాజైనాడు. యదువు, అతని వంశీయులు సింహాసనం ఎక్కరాదని యయాతి శపించాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
758.	దేవరాతుడు	జనకుడి పూర్వుడు	దేవరాతుడు విదేహదేశపురాజులలో ఒకడు, జనకుడికి పూర్వుడు. అతడు సుకేతుడి కొడుకు, బృహద్రథుడి తండ్రి. ఈ దేవరాతుడి కాలంలోనే దేవతలు శివధనుస్సును విదేహరాజులకు ఇచ్చారు. అప్పటినుండి ఆ ధనుస్సు ఆ వంశపు రాజుల దగ్గర కొన్ని తరాలపాటు ఉన్నది. సీతను పెళ్ళాడటానికి రాముడు ఎక్కుపెట్టి లాగి విరిచినది ఈ శివధనుస్సునే.
759.	దేవర్షి	ఒక స్థాయి ఋషి	ఒక దివ్య వ్యక్తి ఋషి కూడ ఐతే అతడు దేవర్షి ఔతాడు. బ్రాహ్మణుడు తపస్సు చేసి ఋషి స్థాయికి చేరితే బ్రహ్మర్షి ఔతాడు. క్షత్రియుడు తపస్సు చేసి ఋషి స్థాయికి చేరితే రాజర్షి ఔతాడు. విశ్వామిత్రుడు జన్మనా క్షత్రియుడు. తన మహాస్తనంపద అంతా వసిష్ఠుడి ముందు ఎందుకూ కొరగాకపోవడంతో, ఆయన తన క్షత్రతేజస్సు కంటి విశ్వామిత్రుడి బ్రహ్మతేజస్సే గొప్పదని గ్రహించి, తాను కూడా బ్రహ్మర్షి స్థాయికి చేరాలని దిక్కులదిరిపోయేటంత తపస్సును వేలకొద్దీ సంవత్సరాలపాటు చేసాడు. మధ్యలో ఎన్నెన్నో విఘ్నాలు వచ్చినా వాటినిన్నిటిని దాటుకొని తపస్సు కొనసాగిస్తూనే ఉన్నాడు , బ్రహ్మదేవుడు ప్రత్యక్షమై, ముందు రాజర్షి స్థాయిని, తరువాత ఋషి స్థాయిని, ఆ తరువాత మహర్షి స్థాయిని ఇచ్చినా కూడ పట్టు విడవక, ఆ బ్రహ్మ చేతనే తనకు బ్రహ్మర్షి అనే పేరును ఇప్పించుకొని, ఆ స్థాయిని వసిష్ఠుడే సాక్షాత్తు వచ్చి ధ్రువపరచేదాక విశ్వామిత్రుడు తృప్తి పడలేదు. బ్రహ్మర్షి స్థాయి అంతటిది.
760.	దేవవతి	గంధర్వ స్త్రీ	దేవవతి, గ్రామణి అనే గంధర్వుడి కూతురు. ఆమె సుకేశుడు అనే రాక్షసుడికి భార్య. వీళ్ళిద్దరికీ మాల్యవంతుడు, మాలి, సుమాలి అనే ముగ్గురు కొడుకులు ఉన్నారు. ఈ ముగ్గురి తరం నుండి రాక్షసులు శక్తిమంతులుగా ఎదిగారు. వీళ్ళలో మాలి కూతురు కైకసికే రావణుడు కొడుకు.
761.	దేవవర్ణిని	ఋషి కుమార్తె	దేవవర్ణిని భరద్వాజ మహర్షి కుమార్తె. దేవవర్ణిని భర్త విశ్రవసుడు (విశ్రవుడు). వీళ్ళ కొడుకే ఉత్తర దిక్కుకు పాలకుడైన కుబేరుడు. (భాగవతం ప్రకారం, దేవవర్ణినికే ఇలబిల అనే పేరుకూడ ఉంది. అందుకే కుబేరుడికి ఐలబిలుడు(=ఇలబిల కొడుకు) అనికూడ పేరు.)
762.	దేవసఖం	కొండ	నాల్గేకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పేరు దేవసఖం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. ఈ దేవసఖ పర్వతం, హిమాలయాలకు ఇంకా ఉత్తరాన, సుదర్శపర్వతాన్ని దాటిన తరువాత ఉంటుంది.
763.	దేవాంతకుడు	రాక్షసుడు	దేవాంతకుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి కొడుకు. కుంభకర్ణుడి వధ తర్వాత దేవాంతకుడు తన సోదరులైన నరాంతకుడు, త్రిశిరుడు, అతికాయుడు అనే వాళ్ళతో కలిసి యుద్ధానికి వెళ్ళాడు. దేవాంతకుడు హనుమంతుడి చేతిలో చచ్చిపోయాడు.
764.	దేవుడు, దేవత	దివ్య వ్యక్తి	దేవుడు అంటే ఒక దివ్య శక్తి. ఆ శక్తి స్త్రీ స్వరూపంలో ఉంటే గనుక దేవత. పురుషస్వరూపం ఐనా, స్త్రీ స్వరూపం ఐనా, ఆ శక్తిని దేవత అనే పేరుతో నిర్దేశించ వచ్చు. ఆ మాట రకరకాల స్థాయిలలో ఉండే రకరకాల శక్తులను సూచిస్తుంది. ఇంగ్లీషులో ఉన్న god అనే మాటకు పర్యాయపదంగా మనం దీన్ని వాడటం పరిపాటి ఐంది గాని, ఆ రెండు పదాల అర్థాలకు పొంతనే లేదు. దేవతలలో ఆదిత్యులు, రుద్రులు, వసువులు, అశ్వులు, ఇలా కొన్ని గణాలు ఉంటాయి.
765.	దైత్యుడు 1	దితి సంతతి	(దైత్యుడు అనేది దితి సంతానానికి పేరు, ఒక అస్త్రదేవతకూ పేరు. గమనించాలి.) దక్షుడి కూతుళ్ళలో దితి ఒకతే. ఈమె కశ్యపుడి భార్యలలో ఒకతే. దితికి కలిగిన సంతానమే దైత్యులు. వీళ్ళ సవతి తల్లి అదితి సంతానం ఆదిత్యులు, వీళ్ళే దేవతలు. దైత్యులకు, ఆదిత్యులకు వైరం ఉంది. దైత్యులను మనం సాధరణంగా దానవులు, రాక్షసులతో కలిపి అందరినీ రాక్షసులు అని చెప్పుతూ ఉంటాం. దేవతలతో విరోధం విషయంలో వీళ్ళంతా ఒకటేగాని, పుట్టుకను బట్టిమాత్రం ఒకటేకాదు.
766.	దైత్యుడు 2	అస్త్రదేవత	(దైత్యుడు అనేది దితి సంతానానికి పేరు, ఒక అస్త్రదేవతకూ పేరు. గమనించాలి.) విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'కాపాలం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు దైత్యుడు.
767.	ద్యుమత్యేనుడు	రాజు	ద్యుమత్యేనుడు మద్రదేశపు ప్రాచీన రాజులలో ఒకడు. ఇతడు సత్యవంతుడి తండ్రి. ద్యుమత్యేనుడు తన రాజ్యాన్ని పోగొట్టుకొని అంధుడై అడవులపాలైనాడు. చివరకు, మహాపతివ్రత ఐన తన కోడలు సావిత్రి మహిమతో పోయిన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దృష్టిని, రాజ్యాన్ని కూడ తిరిగి పొందాడు.
768.	ద్రుమకుల్యం (వ్రణం, వ్రణకూపం, మరుకాంతారం)	సముద్రతీర దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక ప్రదేశం పేరు ద్రుమకుల్యం. ఇది ఒక సముద్రతీర ప్రాంతం. దీనికే వ్రణం అని, వ్రణకూపం అని, మరుకాంతారం అని, పేర్లు. సముద్రం మధ్యలో ఉన్న లంకకు పోవటానికి తనకు సముద్రుడు ఎంతకూ దారి ఈయకపోవటంతో, కోపించిన రాముడు సముద్రం మీదికి తన అస్త్రాన్ని ఎక్కుపెట్టాడు. దానితో ప్రత్యక్షమైన సముద్రుడు, నలుడి చేత తన మీద ఒక వంతెన కట్టించుమని రాముడికి చెప్పాడు. ఎక్కుపెట్టిన తన బాణాం వమ్ముకాకుండ దానికి ఒక లక్ష్యం చూపించుమని రాముడు అడిగితే, సముద్రుడు ఆ బాణాన్ని, అక్కడికి ఉత్తరాన నివసిస్తూ తన నీటిని వాడుకొంటూ ఉన్న ఆభీరులు అనే క్రూరజాతి జనులు నివసించే ద్రుమకుల్యం అనే చోట వెయ్యమన్నాడు. రాముడు తన బాణాన్ని అక్కడ వేసి, అక్కడి నీటిని అంతా ఇంకించాడు. ఆ దెబ్బకు ఏర్పడే పెద్ద గోతికే వ్రణం అని, వ్రణకూపం అని, పేర్లు. మరుకాంతారం అనికూడ ఆ స్థలాన్ని అంటారు.
769.	ద్రోణం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ద్రోణం. ఇది హిమాలయాలలో ఉంటుంది. ఇంద్రజిత్తు నాగాస్త్రబంధనాలకు రామలక్ష్మణులు మూర్ఛిల్లినప్పుడు, హిమాలయాలలో ద్రోణం, చంద్రం అనే కొండలమీద సంజీవకరణి, విశల్యకరణి అనే మూలికలు ఉంటాయని, వాళ్ళను మూర్ఛనుండి తేర్చటానికి ఆ మూలికలు కావాలని, సుషేణుడు సుగ్రీవుడితో చెప్పాడు. అంతలోకే గరుత్మంతుడు రావటంతో ఆ మూలికలతో పనిలేకుండానే ఆ నాగబంధనాలు విడిపోయినాయి. ఆ తరువాత మరొక సందర్భంలో జాంబవంతుడు హనుమంతుడిని ఈ మూలికలకోసమే పంపుతూ, అవి హిమాలయంలో ఓషధిగిరి మీద ఉంటాయని చెప్పాడు. మందు మూలికలకు నెలవు గాబట్టి ద్రోణగిరికికాని, చంద్రగిరికికాని ఓషధిగిరి అనే పేరు ఉండేదేమో! (ఓషధి=మందుమొక్క)
770.	ద్వాపరం	యుగం	కాలాన్ని కొలవటానికి వాడే నాలుగు యుగాలలో మూడవది ద్వాపరం. మన సంప్రదాయపు కాలమానం ప్రకారం కాలాన్ని కొలిచే పెద్ద ప్రమాణాలలో యుగం ఒకటి. యుగాలు నాలుగు. ఒక్కొక్క యుగం ఒక్కొక్క కాలపరిమితితో ఉంటుంది. కృతం, త్రేత, ద్వాపరం, కలి అని నాలుగు యుగాల పేర్లు. ఇవి నాలుగు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఇదే వరుసలో మళ్ళి మళ్ళి వస్తాయి. ఇప్పుడు కలియుగం నడుస్తూ ఉన్నది. కృతయుగం 17 28 000 సంవత్సరాలు, త్రేతాయుగం 12 96 000 సంవత్సరాలు, ద్వాపరయుగం 8 64 000 సంవత్సరాలు, కలియుగం 4 32 000 సంవత్సరాలు. ఈ నాలుగు యుగాలు కలిసి ఒక మహాయుగం ఔతుంది. 72 మహాయుగాలు కలిసి ఒక మన్వంతరం, అంటే, ఒక మనువు పరిపాలనాకాలం ఔతుంది. 14 మన్వంతరాలు కలిస్తే బ్రహ్మకు ఒక పగలు ఔతుంది. ఇదే కల్పం. బ్రహ్మ పగలు పూర్తి కాగానే ప్రళయం వస్తుంది. పగలు ఎంత కాలమో అంతే కాలం బ్రహ్మకు ఒక రాత్రి ఔతుంది. ఆ రాత్రికాలంలో జగత్తంతా జలమయంగా ఉంటుంది. రాత్రి పూర్తి ఐ బ్రహ్మ పగలు మొదలు కాగానే మరల సృష్టి ఆరంభమౌతుంది. అలా బ్రహ్మకు నూరు సంవత్సరాలు పూర్తి ఐన తరువాత మరొక బ్రహ్మ సృష్టినిర్మాణం చేస్తాడు. మనపురాణసంప్రదాయాన్ని బట్టి, ఇప్పటి బ్రహ్మ తరువాత మనకు కాబోయే బ్రహ్మ హనుమంతుడు. ఇదీ మన సంప్రదాయ కాలమానం. రామావతారం త్రేతాయుగం నాటిది. కృష్ణావతారం, భారతము, ద్వాపరయుగం నాటివి.</p>
771.	ద్వీజిహ్వాడు	రాక్షసుడు	<p>ద్వీజిహ్వాడు ఒక రాక్షసుడు, ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. యుద్ధంలో రాముడు మరణించినట్లు సీతను భ్రమింపజేయటానికి ఒక తంత్రం పన్నుదామని మహోదరుడు రావణుడితో చెప్పతూ, ఆ తంత్రంలో పాల్గొనే వాళ్ళలో ఒకడిగా ద్వీజిహ్వాడి పేరును చెప్పాడు. అలాగే, నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు ద్వీజిహ్వాడి పేరును కూడ చెప్పాడు.</p>
772.	ద్వీపం	జంతువు	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ద్వీపం ఒకటి. గజం అన్నా, హస్తీ అన్నా, దంతి అన్నా, ఇభం అన్నా, కరి అన్నా, వారణం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని ఏనుగు అంటారు. దశరథుడి ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, వాటిలో భద్ర, మంద్ర, మృగ, భద్రమంద్ర, భద్రమృగ, మృగమంద్ర, భద్రమృగమంద్ర, అనే విభిన్నజాతులవి ఉన్నాయని చెప్పారు. పూర్వకాలంలో రాజుల సైన్యంలో ఒక ప్రధానమైన అంగంగానేకాక, రాజులవాహనంగా కూడ ఏనుగుకు ప్రత్యేకస్థానం ఉండేది. రాజుకు వాహనంగా ఉండే ఏనుగుకు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఔపవాహ్యం అంటారు. తెలుగులో దీనిని పట్టపుటేనుగు అంటారు. అన్నీ శుభలక్షణాలున్న ఏనుగును భద్రగజం అంటారు. పూర్వమేకాక, ఈ కాలంలో సైతం, దేవాలయాలలో దేవతోత్సవాలలో ఊరేగింపులకు ఏనుగులను వాడుతారు. కొంతకాలం కిందటి వరకు కూడ, ఎవరికైనా సన్మానం చేయాలంటే వారిని ఏనుగునెక్కి ఊరేగించేవాళ్ళు. దానికే గజారోహణం అని పేరు. ఆ కాలంలో అది ఎంతో గొప్ప. అందుకే ఏదన్నా ఇష్టమైన వస్తువు లభించి ఎవరన్నా ఆనందపడుతుంటే, "ఏనుగును ఎక్కినట్లు ఉంది." అని అంటారు. ఏనుగు దంతాలతో చేసిన వస్తువులు ఎంతో వెల గలవి. వాటి వాడుక ఒక విలాసం కింద లెక్క. ఏనుగు రాజసానికి చిహ్నం. ఏనుగును నడిపేవాడిని మావటి/మావటీడు అంటారు. ఏనుగును అదుపులో ఉంచడానికి మావటి వాడే సాధనాన్ని అంకుశం అంటారు. ఏనుగు వీపు మీద ఆరోహకులు కూర్చోనే గూటికి అంబారి అని పేరు. కొన్ని ఏనుగులకు ప్రత్యేకమైన పేర్లు కూడ పెట్టుకోనేవాళ్ళు. దశరథుడి దగ్గర శత్రుంజయం అనే గొప్ప ఏనుగు ఉన్నది. ఇక దివ్యగజాలైన అష్టదిగ్గజాల లాంటి వాటికి వేరువేరుగా పేర్లుంటాయని చెప్పనక్కరలేదు. వాటి వివరాలకోసం ఐరావతం అన్న ఆరోపంలో చూడండి.</p>
773.	ద్వీవిదుడు	వానరుడు	<p>ద్వీవిదుడు ఒక వానర ప్రముఖుడు. ఇతడు, మైందుడు, కవలలు. ఇద్దరు అశ్వ(నీ)దేవతల అంశతో పుట్టారు. విశ్వద్ధరు అంగదుడికి మేనమామలు (సుషేణుడి కొడుకులు కావచ్చు). వారి వధ తర్వాత సుగ్రీవుడి అభిషేకానికి ఏర్పాట్లు చేసిన వానరప్రముఖులలో ద్వీవిదుడు ఒకడు. సీతాన్వేషణ గురించి సుగ్రీవుణ్ణి ఎచ్చరించడానికి పోతూ కిష్కింధలో లక్ష్మణుడు చూసిన వానరనివాసాలలో ద్వీవిదుడి నివాసం ఉన్నది. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పోయిన వానరబృందంలో మైందద్వీవిదులు ఉన్నారు. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటి లంకానగరం లోనికి ప్రవేశించినతరువాత, పటిష్ఠమై అభేద్యంగా ఉన్న ఆ నగర రక్షణవ్యవస్థను చూసి అచ్చెరువు పడి, ఆ నగరాన్ని చేరటానికి గాని, ప్రవేశించటానికి గాని, తాను, సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, జాంబవంతుడు, మైందుడు, ద్వీవిదుడు, సుషేణుడు, కుశపర్వుడు, ఋక్షుడు, కేతుమాలుడు లాంటి ఏ కొద్దిమంది యోధులకో తప్ప అందరికీ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సాధ్యం కాదని భావించాడు. దీనిని బట్టి ద్వవిదుడు ఎంతటి శక్తిశాలి అన్నది అర్థమౌతుంది. లంకాయుద్ధానికని, మైందుడు ద్వవిదుడు, ఇద్దరూ చెరొక వెయ్యి పటాలాల వానరసైన్యంతో సుగ్రీవుణ్ణి చేరారు. రావణుడు తన సాధలో కూర్చోని ఉండగా అతనికి వానరసైన్యాన్ని చూపుతూ అతని మంత్రులు శుకుడు, సారణుడు పేర్కొన్న వానరవీరులలో ద్వవిదుడు ఒకడు. యుద్ధంలో ద్వవిదుడి చేతిలో అశనిప్రభుడు, నరాంతకుడు, శోణితాక్షుడు అనే రాక్షస ముఖ్యులు చనిపోయారు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వవిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూముడు, వలీముఖుడు, ప్రజజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.
774.	ధనదుడు	కుబేరుడు	ధనదుడు అనేది కుబేరుడి పేర్లలో ఒకటి. (ధనమ్ = సంపద, దః = ఇచ్చేవాడు .) సంపదను ఇచ్చేవాడు గాబట్టి కుబేరుడు ధనదుడు ఐనాడు.
775.	ధనపుడు	కుబేరుడు	ధనపుడు అన్నది కుబేరుడి పేర్లలో ఒకటి. (ధనమ్ = సంపద, పః = కాపాడేవాడు) సంపదను కాపాడేవాడుగాబట్టి కుబేరుడు ధనపుడు ఐనాడు.
776.	ధనరక్షకుడు	కుబేరుడు	ధనరక్షకుడు అనేది కుబేరుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. ధనరక్షకుడు అంటే " ఐశ్వర్యాన్ని కాపాడేవాడు" (ధనం=ఐశ్వర్యం, రక్షకుడు= కాపాడేవాడు) అని అర్థం.
777.	ధనాధ్యక్షుడు	కుబేరుడు	ధనాధ్యక్షుడు అనేది కుబేరుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. ధనాధ్యక్షుడు అంటే , " ఐశ్వర్యానికి అధిపతి " (ధనం= ఐశ్వర్యం, అధ్యక్షుడు = అధిపతి) అని అర్థం.
778.	ధనుడు (ధనః అని సంస్కృత మూలం. అకారాంతం, పుంలింగం.)	అస్త్ర దేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన ' సౌమనం ' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు ధనుడు.
779.	ధనుర్వేదం	విలువిద్య	ధనుస్సు అంటే విల్లు. విలువిద్యను ధనుర్విద్య అనీ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ధనుర్వేదం అనీ కూడా అంటారు. ఆయుర్వేదం లాగే ధనుర్వేదాన్ని కూడ ఒక ఉపవేదంగా పరిగణించారంటే ఆ విద్యకు మనవాళ్ళు ఇచ్చిన గౌరవాన్ని ఊహించవచ్చు. ధనుర్విద్యకు తప్ప మరే ఆయుధ విద్యకూ గదావేదం అనో కృపాణవేదం అనో, వేదం అన్న పేరు లేదు. ప్రాచీన కాలపు ఆయుధాలలో ధనుస్సు మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది. ధనుస్సును ఆయుధంగా వాడే వీరుడిని ధానుష్కుడు / విలుకాడు అంటారు. సాధారణబాణాలను ప్రయోగించే నైపుణ్యంతో పాటు మంత్రయుక్తమైన అస్త్రాలను కూడ ప్రయోగించగల విలుకాడు మహావీరుడి కింద లెక్క. రామాయణంలో ధనుర్వేదాన్ని ఆపోశనం పట్టిన వీరులేకాక, మహర్షులు కూడ ఉన్నారు. వసిష్ఠుడు రామాదులకు వేదవిద్యతోపాటు విలువిద్యను కూడ నేర్పాడు. వాల్మీకి లవకుశులకు వేదాలనూ ధనుర్వేదాన్ని కూడ బోధించాడు. విశ్వామిత్రుడు ఒకసారి వసిష్ఠుడి మీద పంతం పెట్టుకొని యుద్ధానికి దిగి తన ధనుర్విద్యనంతటినీ ఆయన మీద ప్రయోగించాడు. అదంతా వమ్ము కావటంతో తన అస్త్రశక్తిని అసహ్యించుకొని, ఎలాగైనా వసిష్ఠుడిని ఓడించబూని, రాజ్యాన్ని కొడుకుకు ఇచ్చి, ఘోరతపస్సు చేసి శివుడిని మెప్పించి, ధనుర్వేదం సంపూర్ణంగా తనకు తెలిసేటట్లు ఆయన నుండి వరం పొందాడు. అలా సమగ్ర ధనుర్వేదపాండిత్యం సంపాదించి మళ్ళీ వసిష్ఠుడి మీదికి పోయి అసంఖ్యాకమైన అస్త్రాలను ఆయనపై ప్రయోగించాడు. ఐనా అవేమీ ఆయనను ఏమీ చేయలేకపోవటం వేరే సంగతి. రామాయణంలో రాముడు, లక్ష్మణుడు, రావణుడు, ఇంద్రజిత్తు, అతికాయుడు మొదలైన అసమానధానుష్కులు ఉన్నారు. ఇక భారతంలోని వీరులలోనైతే ధనుర్విద్య పరకాష్ఠకు చేరింది. శివధనుర్వేదం అని, వసిష్ఠధనుర్వేదం అని, రెండు ధనుర్వేదశాస్త్రగ్రంథాలను నేను చూశాను.</p>
780.	<p>ధనుస్సు / ధనువు (ధనుస్ అని సంస్కృతములం, సకారాంతం. అరుదుగా, ధనుః</p>	<p>ఆయుధం (విల్లు)</p>	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ధనుస్సు ఒకటి. దీనికి ధనుస్సు అనే పేరు బాగా ప్రసిద్ధమే కాని, చాపం అన్నా, కోదండం అన్నా, కార్ముకం అన్నా, శరాసనం అన్నా, బాణాసనం అన్నా ఇదే. ధనుస్సును తెలుగులో విల్లు అంటారు. అంటు/అమ్ము అంటే బాణం. కాబట్టి ధనుర్బాణాలకు కలిపి విల్లంబులు అనే పేరు వచ్చింది. విల్లు అంటే ఒక వంపుగల బద్ద. దాని రెండు కొనలను ఒక తాడుతో కలిపి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	అని ఉకారాంతం కూడ ఉన్నది.)		కట్టుతారు. ఈ తాడును మార్పి, గుణం, అల్లె, గొనయం, అంటారు. ఇలా అల్లెత్రాటికట్టుతో బిగిసిన వింటి బద్ద మీద బాణాన్ని ఉంచి, దానిని అల్లెత్రాటితో కలిపి లాగి లక్ష్యం మీదికి వదులుతారు. సాధారణమైన బాణాలనేకాక, మంత్రయుక్తమైన అస్త్రాలను కూడ బాణాలకు ఆవహింపజేసి ప్రయోగిస్తారు. వింటి కొనకు కోటి అని, మధ్య పిడికి లస్తకం అని, పేర్లు. ప్రాచీనకాలపు యుద్ధకళలో ధనుర్విద్యది అగ్రస్థానం. విల్లంబులు ఆయుధంగా యుద్ధం చేసే వీరుడిని ధానుష్కుడు/విలుకాడు అని అంటారు. రామాయణంలో విశ్వామిత్రుడు, రాముడు, లక్ష్మణుడు, రావణుడు, ఇంద్రజిత్తు, అతికాయుడు మొదలైన ప్రసిద్ధధానుష్కులు ఉన్నారు. సీతను పరిగ్రహించటానికి రాముడు శివుడి విల్లును ఎక్కుపెట్టి విరచటం రామాయణంలో ఒక ముఖ్యమైన సంఘటన. కొందరు దేవతలకు కూడ ధనుస్సు ఆయుధం. విష్ణువు ధనుస్సుకు శార్ఙ్గము అని, శివుడి ధనుస్సుకు పినాకం/అజగవం అనీ పేర్లు.
781.	ధనేశ్వరుడు	కుబేరుడు	ధనేశ్వరుడు అంటే కుబేరుడు. (ధనమ్ = సంపద, ఈశ్వరః = అధిపతి .) సంపదకు అధిపతి గాబట్టి కుబేరుడు ధనేశ్వరుడు ఐనాడు.
782.	ధన్వంతరి (ధన్వంతరిః అని సంస్కృతమూలం)	దివ్య పురుషుడు	దేవదానవులు పాలసముద్రాన్ని మఢించినప్పుడు దండము, కమండలువు, ధరించి ఆ పాలసముద్రం నుండి ఆవిర్భవించిన దివ్యపురుషుడు ధన్వంతరి . (ఆయన విష్ణువు అవతారమని, ఆయుర్వేదానికి మూలపురుషుడని చెబుతారు.).
783.	ధన్వనం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకటి ధన్వనం.
784.	ధరణి	భూమి	భూమాతకే ధరణి అనేది మరొక పేరు. రాముడి యాగశాలలో అందరి ఎదుట సీత తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధత గురించి చేసిన ప్రతిజ్ఞలో, తన మాటలు సత్యమైతే భూదేవి తనకు భూమిలోపలికి దారి ఇస్తుందని చెప్పగనే, నాగులు మోస్తూ ఉన్న ఒక దివ్యసువర్ణసింహాసనం మీద ఆసీనురాలై భూదేవి కనబడి, సీతను తన ఒడిలోకి తీసుకొని, రెప్పపాటులో మళ్ళీ భూగర్భం లోకి అదృశ్యురాలై పోయింది.
785.	ధర్మచక్రం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ఒకటి ధర్మచక్రం. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఈ ధర్మచక్రం కూడ ఉన్నది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
786.	ధర్మపాలకుడు (ధర్మపాఠకుడు అని పాఠాంతరం)	రాముడి మంత్రి	ధర్మపాలకుడు రాముడి మంత్రులలో ఒకడు. రాముడి సభలోకి ఒకసారి ఒక కుక్క వచ్చి, స్వార్థసిద్ధుడు అనే బ్రాహ్మణ భిక్షువు తనను అకారణంగా కొట్టాడని, అందుకు అతణ్ణి శిక్షించుమని రాముణ్ణి కోరింది. ఆ సమయంలో సభలో, వసిష్ఠుడు, భృగువు, అంగిరసుడు, కుత్సుడు అనే ఋషులు, కాశ్యపుడు అనే పురోహితుడు, ధర్మపాలకుడు మొదలైన మంత్రులు ఉన్నారు.
787.	ధర్మపాశం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ధర్మపాశం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఇచ్చిన అస్త్రాలలో ఇది కూడ ఉన్నది.
788.	ధర్మభృత్తు (ధర్మభృత్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	ముని	ధర్మభృత్తు, దండకారణ్యంలో నివసించే ఒక ముని. మాండకర్ణి మహాముని గురించి, ఆయన గొప్పదనం గురించి, ఆయన సృష్టించిన పంచాప్సరం అనే సరస్సు గురించి, దాని విశిష్టత గురించి, ధర్మభృత్తు రాముడికి వివరించాడు.
789.	ధర్మవర్ధనం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు ధర్మవర్ధనం. ఇది గంగా నది సమీపాన ఉంటుంది. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతకత్తుఘ్నులు ఈ పట్టణాన్ని దాటారు.
790.	ధర్మారణ్యం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు ధర్మారణ్యం. విశ్వామిత్రుడి పూర్వులలో ఒకడైన ఆధూర్తరజస్సు అనే ఆయన ఈ నగరాన్ని నిర్మించాడు. తన వంశాన్ని గురించి, పూర్వుల గురించి, రాముడికి చెప్పతూ విశ్వామిత్రుడే ఈ విషయం తెలిపాడు.
791.	ధవము	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ధవం ఒకటి. ఖదిరం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో చండ్ర చెట్టు అంటారు. (ధవం అంటే ఉమ్మెత్త అని కూడ అర్థం ఉంది.) చండ్ర కట్టెలు బాగా మండుతాయని, వాటి నిప్పులు చాల ఎర్రగా ఉంటాయని పెద్దలు చెప్పతారు. కోపంతో గాని, మద్యం మత్తులో గాని, ఎవరి కళ్ళైనా ఎర్రబడితే, "వాడి కళ్ళు చండ్ర/చింత నిప్పులలాగా ఉన్నాయి." అని అంటారు.
792.	ధాత	ఆదిత్యుడు	పన్నెండు మంది ఆదిత్యులలో ఒకడి పేరు ధాత. ధాత అనేది బ్రహ్మకు కూడ ఒక పేరే. సందర్భాన్ని బట్టి అర్థం చేసుకోవాలి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(ధాతా అని సంస్కృతమూలం. ఋకారాంతం.)		
793.	ధాన్యమాలిని	రాక్షసి	ధాన్యమాలిని ఒక రాక్షసి. రావణుడి భార్యలలో ఆమె ఒకతె. తనను చేపట్టని సీతపై కోపంతో రావణుడు ఆమెను చంపబోతే, ధాన్యమాలిని అడ్డుపడి నచ్చజెప్పి అతణ్ణి ప్రక్కకు తీసుకొనిపోయింది. యుద్ధంలో లక్ష్మణుడి చేతిలో చనిపోయిన అతికాయుడు ఈమె కొడుకే.
794.	ధాన్యుడు (ధాన్యః అని సంస్కృతమూలం. అకారాంతం, పుంలింగం.)	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'సంవర్తం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు ధాన్యుడు
795.	ధుంధుమారుడు (ధుంధుమారుడు)	రాముడి పూర్వుడు	ధుంధుమారుడు సూర్యవంశపు రాజులలో ఒకడు, రాముడికి పూర్వీకుడు. ఈయన త్రిశంకుడికి కొడుకు, యువనాశ్యుడికి తండ్రి. దశరథుడి చేతిలో పొరపాటున మరణించిన తమ కొడుకును గురించి విలపిస్తూ ఒక వృద్ధతాపసుడు ధుంధుమారుడు అనే రాజును ప్రస్తావించాడు. ఐతే, ఈ ఇద్దరూ ఒకరేనా కాదా అని స్పష్టంగా లేదు. కాని, ధుంధుమారుడు అనేది కువలయాశ్యుడికి, ధుంధువు అనే రాక్షసుణ్ణి చంపటం వల్ల వచ్చిన పేరు అని భారతం. దానిని బట్టి, ఆ పేరుతో ఇద్దరు రాజులు ఉండే అవకాశం లేదని అనిపిస్తున్నది.
796.	ధూమకేతువు	రాక్షసుడు	ధూమకేతువు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. ఇంద్రుణ్ణి జయించటానికి రావణుడు స్వర్గలోకంపైన దాడి చేసినప్పుడు, ఇతర రాక్షసులతోపాటు ధూమకేతువు కూడ రావణుడి వెంట ఉండి, దేవసైన్యాలతో యుద్ధం చేసాడు.
797.	ధూమ్రాక్షుడు	రాక్షసుడు	ధూమ్రాక్షుడు ఒక రాక్షసుడు. సుమాలికి ఆయన భార్య ఐన కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో ధూమ్రాక్షుడు ఒకడు. తన నోదరులందరిలాగే ధూమ్రాక్షుడు కూడ రావణుడికి మేనమామ, అనుచరుడు, సచివుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో ధూమ్రాక్షుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			హనుమంతుడు కాల్యవేసిన లంకాగృహాలలో కూడ ధూమ్రాక్షుడి ఇల్లు ఉంది. లంకాయుద్ధంలో ధూమ్రాక్షుడు హనుమంతుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
798.	ధూమ్రాక్షుడు	రాజు	ధూమ్రాక్షుడు ఇక్ష్వాకు వంశపు రాజులలో ఒకడు. ఈయన సుచంద్రుడి కొడుకు, స్వంజయుడి తండ్రి. విశాల నగర చరిత్రను రాముడికి చెబుతూ, విశ్వామిత్రుడు ఆ నగరపు పూర్వరాజులలో ఒకడిగా ధూమ్రాక్షుణ్ణి పేర్కొన్నాడు.
799.	ధూమ్రుడు	ఋక్షవీరుడు (ఎలుగుబంటి)	ధూమ్రుడు ఒక ఋక్షవీరుడు. రాముడిది 'వానర సైన్యం' అని వాడుక పడింది గాని, నిజానికి అది 'ఋక్షవానరసైన్యం'. అంటే, ఎలుగులు, కోతులు కలిసిన సైన్యం అన్నమాట. అందులో వానరులు ఎక్కువ మంది ఉన్నారు గాబట్టి వానరసేన అని, అందులోని వీరులను వానరవీరులు అని అంటారు. ఈ ధూమ్రుడు ఎలుగులకు నాయకుడుకాని, వానరరాజే వీళ్ళకూ రాజు. జాంబవంతుడు ధూమ్రుడికి తమ్ముడు. ధూమ్రుడు నర్మదానది ఒడ్డున ఋక్షవంతు అనే కొండపైన నివసించేవాడు. రెండువేల పటాలాలతో ఈయన సుగ్రీవుడి వెంట లంకాయుద్ధానికి వెళ్ళాడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న ఋక్షవానరులలో ధూమ్రుడు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు, వలీముఖుడు, ప్రజజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.
800.	ధృతరాష్ట్ర	సృష్టిమాత పక్షుల తల్లి	కశ్యప ప్రజాపతికి, ఆయన భార్యలలో ఒకటి ఐన తామ్రుకు పుట్టిన ఐదుగురు కూతుళ్ళలో ధృతరాష్ట్ర ఒకతే. ఈమె హంసలకూ, కలహంసలకు, చక్రవాకాలకు, తల్లి.
801.	ధృతిర్మాలి (ధృతిర్మాలి అని సంస్కృత మూలం. నకారాంతం.)	అస్తదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'వర్షణం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు ధృతిర్మాలి.
802.	ధృష్టకేతువు	జనకుడి పూర్వుడు	ధృష్టకేతువు విదేహ దేశపు రాజులలో ఒకడు, జనకుడికి పూర్వుడు. ఈయన సుధృతికి కొడుకు, హర్యశ్వుడికి తండ్రి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
803.	ధృష్టుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'కాలచక్రం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు ధృష్టుడు.
804.	ధేనువు	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ధేనువు ఒకటి. గోవు అన్నా ఇదే. ధేనువు అంటే ఆవు. ఆవు వైదిక సంప్రదాయంలో అత్యంతపవిత్రజంతువు. ఆవును సర్వదేవతాస్వరూపంగా భావిస్తారు. ఆవు పాలు, వాటినుండి వచ్చే పెరుగు, మజ్జిగ, నెయ్యి మాత్రమే కాక, ఆవు మూత్రాన్ని సైతం మహాపవిత్రవస్తువుగా ఉపయోగిస్తారు. ఎన్నెన్నో శుద్ధి కార్యక్రమాలలోను, ఔషధాలలోను, ఆవు మూత్రాన్ని వాడుతారు. ఉదయాన్నే లేవగానే గాని, ప్రయాణసమయంలో గాని, ఆవును తాకటం ఒకప్పటి సంప్రదాయం పూర్వం రాజులు బ్రాహ్మణులకు ఆవులను దానం ఇవ్వటం సర్వసాధారణం. ఒకప్పుడు ఆవులే సంపదగా లెక్కపడ్డాయి. ఆవుల మందలు ఉండే పల్లెచోట్లను ఘోషములు అంటారు. ఆవును చంపటం అనేది అత్యంతనీచమైన పాపం కింద లెక్క. ఏ ఆవు పాలను పెరుగును నేయిని, హోమకార్యాలకు వాడుతారో ఆ ధేనువు హోమధేనువు. అడిగినవాటి నన్నిటినీ ఇచ్చే ఆవు ఒకటి స్వర్గలోకంలో ఉంటుంది. దానిని కామధేనువు అంటారు. వసిష్ఠుడి హోమధేనువు నిజంగా కామధేనువే. దానిని చూసి వ్యామోహపడిన విశ్వామిత్రుడు దానిని కావాలనుకొన్నాడు. కోరిన ప్రతిఫలం తీసుకొని ఆ ఆవును తనకు ఇమ్మని వసిష్ఠుడిని అడిగి, బలిమాలి, ఎచ్చరించి, బెదరించి, బలవంతంగా లాగుకొనిపోవటానికి యత్నించి, చివరకు యుద్ధం కూడ చేసి, తీరా విఫలుడైపోవాల్సి వచ్చింది. ఆ సంఘటనే విశ్వామిత్రుడిని తరువాత బ్రహ్మర్షిగా మార్చింది.
805.	ధౌమ్యుడు	ముని	అభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు ధౌమ్యుడు. ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్ఘ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్త్వాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాదు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి కవచుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.).
806.	ధ్రువసంధి	రాముడి పూర్వుడు	ధ్రువసంధి సూర్యవంశపు రాజులలో ఒకడు, రాముడికి పూర్వుడు. ఈయన సుసంధికి కొడుకు, భరతుడికి తండ్రి.
807.	ధ్వజగ్రీవుడు	రాక్షసుడు	ధ్వజగ్రీవుడు ఒక రాక్షసుడు. అతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో ధ్వజగ్రీవుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ ధ్వజగ్రీవుడి ఇల్లు ఉంది.
808.	నందనం 1	స్వర్గంలోని తోట	(నందనం అనే పేరుతో స్వర్గంలోని ఒక వనం, ఒక అస్త్రము, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తోటలలో ఒక తోట పేరు నందనం. ఇది స్వర్గలోకంలో, ఇంద్రుడి రాజధాని ఐన అమరావతీనగరంలో ఉంటుంది. చిత్రకూటం దగ్గర ఉన్న రాముడిని చూడటానికి పోయే భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందును వినోదాలను అందించటానికని, భరద్వాజు మహర్షి ఈ నందనవనంలోని వస్తువులనుకూడ ప్రయాగలోని తన ఆశ్రమానికి రప్పించాడు.
809.	నందనం 2	అస్త్రం	(నందనం అనే పేరుతో స్వర్గంలోని ఒక వనం, ఒక అస్త్రము, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో నందనం ఒకటి. ఇది ఒక సమంత్రకమైన కత్తి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో నందనం కూడ ఉన్నది. దానితోపాటే వైద్యాధరం అనే అస్త్రాన్ని కూడ ఇచ్చాడు. ఐతే, ఇక్కడ మూలంలో "వైద్యాధరం మహాస్త్రం చ నందనం నామ నామతః, అసీరత్నం మహాబాహో! దదామి చ నృపాత్మజ! " అని ఉంది. ప్రముఖవ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు మాత్రం వైద్యాధరం అనేదే నందనమని, అది అసీరత్నం అని, అసీ విద్యాధరాస్త్రం అని, వివరించాడు. కాని, వైద్యాధరం అన్న వెంటనే మహాస్త్రం అని అనటం వల్ల, నందనం అన్న తర్వాత అసీరత్నం అనటం వల్ల, రెండు చోట్ల రండు చకారాలు ఉండటం వల్ల, నాకుమాత్రం వైద్యాధరం అస్త్రమని, నందనం అసీ/కత్తి అని, అనిపించింది. నా వివరణ అలాగే వ్రాసాను. పొరబడితే క్షంతవ్యుణ్ణి..

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
810.	నందనుడు	దూత	దశరథుడి మరణం తర్వాత , కేకయరాజ్యంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వెళ్ళిన ఐదుగురు దూతలలో నందనుడు ఒకడు. సిద్ధార్థుడు, విజయుడు, జయంతుడు, అశోకుడు, నందనుడు - ఆ ఐదుగురు దూతలు. వీళ్ళలో మొదటి నలుగురి పేర్లు, దశరథుడి మంత్రుల పేర్లు ఒకటిగానే ఉన్నాయి, గమనించాలి.
811.	నంది (నందీశ్వరుడు) (నందీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	శివుడి వాహనం	నంది శివుడికి వాహనం, ధ్వజం మీది చిహ్నం కూడ. నందినే నందీశ్వరుడు అని కూడ అంటారు. గోమాత ఐన సురభి నందికి తల్లి. నంది వృషభరూపంలోనే కాక, పురుషరూపంలోకూడ ఉంటాడు. అతడి ఆకారం పొట్టిగా, తల బోడిగా, ముఖం కోతిముఖంలాగ ఉంటాయి. అందుకనే, శివపార్వతుల విహారస్థలమైన కైలాసం దగ్గర తన పుష్పకం ఆగిపోయినప్పుడు తనను అక్కడినుండి వెనక్కు వెళ్ళుమని చెప్పటానికి వచ్చిన నంది కోతిముఖాన్ని చూసి రావణుడు ఎగతాళిగా పకపక నవ్వాడు. అందుకు ఒళ్ళుమండిన నంది, నా కోతిముఖాన్ని చూసి నవ్వావుగనుక కోతులే నీ అంతుచుస్తాయి పొమ్మని రావణుణ్ణి శపించాడు. ఇంద్రజిత్తు కట్టితెచ్చి సభలో నిలబెట్టిన హనుమంతుణ్ణి చూసిన రావణుడు, అతడు నందీశ్వరుడా లేక బాణుడా అని ఆశ్చర్యపడ్డాడు. యుద్ధంలో మొదటిసారి రాముడిచేతిలో ఓడి పారిపోయిన రావణుడు కుంభకర్ణుణ్ణి నిద్రలేపుమని అజ్ఞాపించేముందు, గతంలో తనకు తగిలిన వివిధశాపాలను గుర్తు చేసుకొంటూ నంది శాపాన్ని కూడ తలచుకొన్నాడు.
812.	నందిగ్రామం	ఊరు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక గ్రామం పేరు నందిగ్రామం. ఇది అయోధ్యకు దగ్గరలో ఉంటుంది. రాముడు తన వనవాసాన్ని ముగించుకొని తిరిగి వచ్చేవరకు ఆయన కోసం ఎదురు చూస్తూ భరతుడు ఈ నందిగ్రామం లోనే తపస్విజీవితం గడుపుతూ ఉండిపోయాడు. లంకనుండి తిరిగివస్తూ రాముడు, తన రాకను భరతుడికి ముందుగా తెలియజేయుమని పంపిన హనుమంతుడు, భరతుడిని నందిగ్రామంలోనే కలిసాడు.
813.	నందివర్ణనుడు	జనకుడి పూర్వుడు	విదేహదేశరాజులలో, జనకుడి పూర్వులలో, నందివర్ణనుడు ఒకడు. ఈయన ఉదావసువుకు కొడుకు, సుకేతుడికి తండ్రి.
814.	నందీశ్వరుడు	శివుడి	నంది శివుడికి వాహనం, ధ్వజం మీది చిహ్నం కూడ . నందినే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(నంది)	వాహనం	నందీశ్వరుడు అని కూడ అంటారు. గోమాత ఐన సురభి నందికి తల్లి. నంది వృషభరూపంలోనే కాక, పురుషరూపంలోకూడ ఉంటాడు. అతడి ఆకారం పొట్టిగా, తల బోడిగా, ముఖం కోతిముఖంలాగ ఉంటాయి. అందుకనే, శివపార్వతుల విహారస్థలమైన కైలాసం దగ్గర తన పుష్పకం ఆగిపోయినప్పుడు తనను అక్కడినుండి వెనక్కు వెళ్ళుమని చెప్పటానికి వచ్చిన నంది కోతిముఖాన్ని చూసి రావణుడు ఎగతాళిగా పకపక నవ్వాడు. అందుకు ఒళ్ళుమండిన నంది, నా కోతిముఖాన్ని చూసి నవ్వావుగనుక కోతులే నీ అతుచుస్తాయి పోమ్మని రావణుణ్ణి శపించాడు. ఇంద్రజిత్తు కట్టితెచ్చి సభలో నిలబెట్టిన హనుమంతుణ్ణి చూసిన రావణుడు, అతడు నందీశ్వరుడా లేక బాణుడా అని ఆశ్చర్యపడ్డాడు. యుద్ధంలో మొదటిసారి రాముడిచేతిలో ఓడి పారిపోయిన రావణుడు కుంభకర్ణుణ్ణి నిద్రలేపుమని అజ్ఞాపించేముందు, గతంలో తనకు తగిలిన వివిధశాపాలను గుర్తు చేసుకొంటూ నంది శాపాన్ని కూడ తలచుకొన్నాడు.
815.	నక్తమాలకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్టలో నక్తమాలకం ఒకటి. చిరిబిల్వం అన్నా ఇదే. తెలుగులో కానుగు చెట్టు అంటారు. తమాలం అంటే చీకటి కానుగు చెట్టు.
816.	నక్రుడు	రాక్షసుడు	నక్రుడు ఒకరాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో నక్రుడి నివాసం కూడ ఒకటి.
817.	నడమీనం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జలజంతువులలో నడమీనం ఒకటి. ఇది చేపలలో ఒక జాతి.
818.	నత	ఒక సృష్టిమాత	కశ్యపప్రజాపతికి క్రోధవశకు పుట్టిన పదిమంది కూతుళ్ళలో, శుకి ఒకతె. ఈ శుకి కూతురు నత, నత కూతురు వినత. వినత కొడుకులు గరుడుడు, అరుణుడు (ఈయనను అనూరుడు అని కూడ అంటారు.). అరుణుడి పెద్ద కొడుకు సంపాతి, చిన్న కొడుకు జటాయువు.
819.	నత్యూహము	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి పక్షులలో నత్యూహం ఒకటి. జలకుక్కుటం అన్నా, ఇదే. దీనిని తెలుగులో నీటికోడి అంటారు. (వ్యాఖ్యలో దీనిని దాత్యూహం అని అన్నారు గాని, నిఘంటువులో దాత్యూహం అంటే భరతపక్షి అని ఉన్నది.)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
820.	నభుడు (నభ: అని అకారాంతం సంస్కృతమూలం)	వానరుడు	నభుడు ఒక వానరుడు. రావణుడు తొలిసారి యుద్ధానికి దిగినప్పుడు అతడి అస్త్రాల ధాటికి గాయపడిన వానరులలో నభుడు ఒకడు.
821.	నముచి 1 (నముచి: అని సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	(నముచి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు, ఒక ముని, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నముచి ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. ఇంద్రుడు ఇతణ్ణి కపటోపాయంతో వధించాడు.
822.	నముచి 2 (నముచి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)	ముని	(నముచి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు, ఒక ముని, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నముచి ఒక ముని. అభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఆయన ఒకడు. ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్గ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాదు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి కవచుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .
823.	నముచి 3 (నముచి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)	రాక్షసుడు	(నముచి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు, ఒక ముని, ఉన్నారు. గమనించాలి.) రాక్షసులను మట్టుపెడతానని విష్ణు దేవతలకు అభయంఇచ్చిన సంగతిని విని, మాల్యవంతుడు తన తమ్ముకొనిన మాలి సుమాలలతో ఆ విషయమై చర్చిస్తూ, పూర్వం విష్ణువు చంపిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ, నముచి పేరును కూడ చెప్పాడు. ఆ రాక్షసులు - హిరణ్య కశిపుడు, సంహ్రాదుడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హార్దిక్యుడు, శుంభుడు, నిశుంభకుడు. ఐతే, ఇంద్రుడు చంపిన నముచి కాక ఈ నముచి వేరే రాక్షసుడే, లేక ఇంద్రుడు నముచిని చంపటంలో విష్ణువు సాయం ఉండకపోదన్న ఉద్దేశంతో మాల్యవంతుడు ఆ నముచినే విష్ణువు చేత ప్రాణాలు కోల్పోయినవాళ్ళలో కలిపి చెప్పాడే, స్పష్టంగా తెలియదు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
824.	నరకుడు 1	రాక్షసుడు	(నరకుడు అనే పేరుతో ముగ్గురు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) నరకుడు ఒక రాక్షసుడు (అంటే రాక్షసజాతివాడు అని కాదు, దైత్యదానవులలాగే దేవతలకు విరోధి అని మాత్రమే.) . ఇతడు కశ్యపప్రజాపతికి కాళికకు పుట్టాడు. (ద్వాపరయుగంలో కృష్ణుడి చేతిలో చనిపోయిన నరకుడు వేరు.)
825.	నరకుడు 2	రాక్షసుడు	(నరకుడు అనే పేరుతో ముగ్గురు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) నరకుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు పడమటి సముద్రంలో పారియాత్రం, చక్రవంతం అనే పర్వతాలకు ఇంకా పడమరగా ఉన్న వరాహపర్వతం మీద ఉన్న ప్రాగ్భ్యోతిషం అనే నగరంలో నివసించాడు. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పతూ సుగ్రీవుడు ఈ నరకుడి గురించి అతడి నివాసం గురించి చెప్పాడు. (ద్వాపరయుగంలో కృష్ణుడి చేతిలో చనిపోయిన నరకుడు వేరు.)
826.	నరకుడు 3	రాక్షసుడు	(నరకుడు అనే పేరుతో ముగ్గురు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) నరకుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. ఇతడి తండ్రి పేరు విప్రచిత్తి. నరకుణ్ణి విష్ణువు చంపాడు. (ద్వాపరయుగంలో కృష్ణుడి చేతిలో చనిపోయిన నరకుడు వేరు.)
827.	నరవాహనుడు	కుబేరుడు	నరవాహనుడు అనేది కుబేరుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. నరవాహనుడు అంటే 'పురుషుడు వాహనంగా ఉన్నవాడు ' అని అర్థం.
828.	నరాంతకుడు 1	రాక్షసుడు	(నరాంతకుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు, గమనించాలి.) నరాంతకుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. నరాంతకుడు ప్రహస్తుడితోపాటు యుద్ధానికి వెళ్ళి, ద్వీవిదుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
829.	నరాంతకుడు 2	రాక్షసుడు	(నరాంతకుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు, గమనించాలి.) నరాంతకుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి కొడుకు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో నరాంతకుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ నరాంతకుడి ఇల్లు ఉంది. రావణుడు తొలిసారి పోరికి దిగినప్పుడు అతనివెంట నరాంతకుడు కూడ వెళ్ళాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కుంభకర్ణుడు చనిపోయిన తరువాత నరాంతకుడు తన సోదరులైన త్రిశిరుడు, దేవాంతకుడు, అతికాయుడు అనే వాళ్ళతో కలిసి యుద్ధానికి వెళ్ళాడు. నలుగురూ ప్రాణాలు కోలుపోయిన ఆ యుద్ధంలో నరాంతకుడు అంగదుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
830.	నరుడు	దేవర్షి	నరుడు ఒక దేవర్షి. సాక్షాత్ విష్ణువు అవతారమైన నారాయణుడు అనే దేవర్షి, నరుడు ఇద్దరు మిత్రులు. వీళ్ళు తరచుగా కలిసి ఒకచోట ఉంటూ ఉంటారు. రాముడు లక్ష్మణుడికి చెప్పిన నృగుడి కథలో ఈ ఇద్దరు దేవర్షుల ప్రసక్తి వస్తుంది. నృగుడు అనే రాజును తొండగా మారి ఒక గుంటలో పడిఉండుమని ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు కపించారు. రాసున్న ద్వాపరయుగంలో నరుడు, నారాయణుడు భూభారం తగ్గించడానికి భూమిపై అవతరిస్తారని, అందులో నారాయణుడు యదువంశంలో వాసుదేవుడు అనే పేరుతో పుట్టుతాడని, ఆ వాసుదేవుని దర్శనంతో నృగుడికి శాపం తీరిపోతుందని ఆ బ్రాహ్మణులు చెప్పారు.
831.	నర్మద	నది	(నర్మద అనే పేరుతో ఒక నది, ఒక గంధర్వ స్త్రీ, ఉన్నారు. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు నర్మద. ఇది భారతదేశపు ప్రముఖనదులలో ఒకటి. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ, సుగ్రీవుడు నర్మదానదిని పేర్కొన్నాడు. ఈ నదినిండా పెద్దపెద్ద పాములు ఉంటాయని కూడా సుగ్రీవుడు వాళ్ళకు చెప్పాడు (మహాభాగానదిలో కూడ ఇలాగే పెద్దపెద్ద పాములు ఉంటాయని, తామ్రపర్ణి నదిలో మొసలులు ఉంటాయని కూడ చెప్పాడు.). ఎందరో వానరవీరులు, ఎలుగుల నాయకుడైన ధూముడు, ఈ నర్మదానదీ తీరాన ఉన్న ఋక్షవంతం అనే పర్వతం మీద నివసించేవాళ్ళు (ధూముడు అని తన సొంత పేరు కాకుండా, జాంబవంతుడికి అన్న అని చెపితే ఈయనను గుర్తు పట్టటం సులభం.).
832.	నర్మద 2	గంధర్వ స్త్రీ	(నర్మద అనే పేరుతో ఒక నది, ఒక గంధర్వ స్త్రీ, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నర్మద ఒక గంధర్వ స్త్రీ. ఈమెకు సుందరి, కేతుమతి, వసుధ అని ముగ్గురు కూతుళ్ళు. వీళ్ళను ఈమె వరుసగా మాల్యవంతుడు, మాలి, సుమాలి అనే ముగ్గురు రాక్షసులకు ఇచ్చి పెళ్ళి చేసింది. అలా చాల మంది గంధర్వులు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తమ కన్యలను రాక్షసులకు ఇచ్చిన సందర్భాలు ఉన్నాయి.
833.	నలకూబరుడు	కుబేరుడి కొడుకు	నలకూబరుడు, ఉత్తరదిక్పాలకుడైన కుబేరుడి కొడుకు. మిక్కిలి అందగాళ్ళలో ఒకడిగా నలకూబరుణ్ణి ఉదాహరిస్తుంటారు. అప్పరస రంభ అతని ప్రేయసి. ఒకసారి రంభ నలకూబరుడి దగ్గరకు పోతూ ఉన్న రంభ, స్వర్గం మీదికి దాడి వెళుతూ రావణుడు విడిది చేసి ఉన్న శిబిరాల మధ్యగా వెళ్ళవలసి వచ్చింది. ఆమెను చూసి మోహించిన రావణుడు రంభ ఎంత చెప్పినా వినకుండా ఆమెను బలాత్కరించాడు. ఆ సంగతి తెలిసిన నలకూబరుడు, ఇకపై రావణుడు గనుక ఇష్టం లేని స్త్రీని బలాత్కరిస్తే అతడి తల ఏడు ముక్కలుగా పగులుతుందని శపించాడు. కుబేరుడు, రావణుడు అన్నదమ్ములుగనుక, రావణుడు నలకూబరుడికి పినతండ్రి ఔతాడు. యుద్ధంలో ఒకదశలో కిందిచేయిగా ఉన్న రావణుడు, తనకు తగిలిన శాపాలను గుర్తు చేసుకొనేటప్పుడు ఈ రంభాకారణశాపాన్ని కూడ తలచుకొన్నాడు.
834.	నలుడు 1	వానర సేనాని	(నలుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాజు, ఉన్నాడు. గమనించాలి.) నలుడు (నళుడు అని కూడ అనవచ్చు) ఒక వానరసేనాని. ఇతడు దేవశిల్పి ఐన విశ్వకర్మ అంశతో పుట్టాడు. వాలి వెళ్ళగొట్టి తరిమితే ఋశ్యమూకం మీద తలదాచుకొన్న సుగ్రీవుడికి అండగా ఉన్న నలుగురు సచివులలో నలుడు ఒకడు. హనుమంతుడు, నీలుడు, తారుడు మిగిలిన ముగ్గురు. వాలి వధ తర్వాత సుగ్రీవుడి రాజ్యాభిషేకానికి ఏర్పాట్లు చేసిన ప్రముఖులలో నలుడు ఒకడు. సీతాస్వేషణ కోసం సుగ్రీవుణ్ణి ఎచ్చరించటానికి పోతూ కిష్కింధ వీధులలో లక్ష్మణుడు చూసిన ప్రముఖుల ఇళ్ళలో నలుడి ఇల్లు ఒకటి. లంకా యుద్ధానికని, ఒక వెయ్యి పటాలాల వానరసైన్యంతో నలుడు సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. తన మీద సేతువును కట్టగలవాడు నలుడుకాబట్టి అతడి చేత ఆ పనిని చేయించుమని సముద్రుడు రాముడికి చెప్పినప్పుడు నలుడు అలానే సముద్రానికి అడ్డంగా ఒక సేతువును కట్టాడు. వానరులు తెచ్చిన చెట్లు రాళ్ళతో ఐదు దినాలలో నలుడు కట్టిన ఆ వంతెన, పదియోజనాల వెడల్పుతో, సముద్రపు ఉత్తర తీరాన మహేంద్రగిరి నుండి దక్షిణ తీరాన లంకలోని సువేలగిరి దాక నూరు యోజనాల పొడవుతో అద్భుతంగా కనబడింది. ఆ సేతువునే నలసేతువు (=నలుడి వంతెన)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అంటారు. యుద్ధం తర్వాత అయోధ్యకు వెళ్ళినప్పుడు రాముడి రాజ్యాభిషేకం కోసం ఉత్తరసముద్రం నుండి పవిత్రజలాలను నలుడు తెచ్చాడు. రాజ్యాభిషేక సమయంలో రాముడి సత్కారాన్ని అందుకొని అయోధ్యలోనే ఒక సంవత్సరం పాటు ఉన్న వానరముఖ్యులలో నలుడు ఒకడు.
835.	నలుడు 2 (నైషధుడు)	ప్రాచీన రాజు	(నలుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాజు, ఉన్నాడు. గమనించాలి.) నలుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాజు. నిషధ దేశానికి పాలకుడు గాబట్టి ఆయనను నైషధుడు అని కూడా అంటారు. రామాయణంలో, నైషధుడు అనే అన్నాడుగాని, నలుడు అనలేదు. నలుడి భార్య దమయంతి గొప్ప పతివ్రత. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని రావణుడితో చెప్పుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శబి , ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి , కపిలుడు.
836.	నళసేతువు (సేతువు)	సేతువు	సేతువు అంటే వంతెన. నలుడు కట్టిన సేతువు నలసేతువు. సేతువు అన్నా ఇదే. వానరసేనతో లంకకు పోతున్న రాముడు, దారిలో అడ్డుగా ఉన్న సముద్రాన్ని తనకు దారి ఇమ్మని ప్రార్థించాడు. మూడు దినాలు ప్రార్థించినా సముద్రుడు కదలకపోయేటప్పటికి రాముడికి కోపం వచ్చి, సముద్రాన్ని ఇంకిస్తానని అస్తప్రయోగం చేయబోయాడు. అప్పుడు సముద్రుడు కనబడి, విశ్వకర్మ కొడుకైన నలుడు అనే వానర సేనానికి నీటిలో వంతెన కట్టే నైపుణ్యం ఉన్నదని, అందుకని అతడి చేత తన మీద ఒక వంతెనను కట్టించి ఆ వంతెన మీదిగా తనను దాటిపోమ్మని, వానరసైన్యం దాటేదాకా ఆ వంతెనను తాను నిలుపుతానని, చెప్పాడు. అంతట, సముద్రం మీద సేతువు కట్టుమని రాముడు నలుడికి ఉత్తరువు ఇచ్చాడు. అప్పుడు నలుడు, వానరులు తెచ్చిన చెట్లను, రాళ్ళను, నీటి మీద పేర్చి, సముద్రపు ఈ చివర నుండి ఆ చివరకు , పది యోజనాల వెడలుపున, నూరు యోజనాల పొడవున, ఒక పెద్ద సేతువును నిర్మించాడు. ఒక్కొక్క దినానికి 14, 20, 21, 22, 23 యోజనాల చొప్పున నాలుగు దినాలలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఆ సేతువు కట్టటం పూర్తి ఐంది.అదే నలసేతువు. ఆకాశంలో స్వాతీపథం లాగ సముద్రం మీద అంత పెద్దగా పరచుకొని ఉన్న ఆ సేతువును, ఆకాశంనుండి దేవతలు ఆశ్చర్యంతో చూసారట.
837.	నళిని	గంగ పాయ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు నళిని. వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు పావని. నిజానికి ఇది గంగానదికి ఒక పాయ. శివుడి తల మీది నుండి బిందుసరస్సు దగ్గర హిమాలయాల పైకి దూకిన గంగ, అక్కడి నుండి ఏడు పాయలుగా చీలింది. ప్లోదిని, పావని, నళిని అనే మూడు ప్రవాహాలు తూర్పు వైపు పారాయి. సుదక్షువు, సీత, సింధువు అనే మూడు పాయలు పడమటి వైపుకు ప్రవహించాయి. ఒక ప్రవాహం భగీరథుడి రథాన్ని అనుసరించి వెళ్ళింది. అదే భాగీరథి.
838.	నహుషుడు 1	రాముడి పూర్వుడు	(నహుషుడు అనే పేరుతో సూర్యవంశంలో ఒక రాజు, చంద్రవంశంలో ఒక రాజు, మరొక ప్రాచీనరాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నహుషుడు రాముడికి పూర్వికులైన సూర్యవంశపురాజులలో ఒకడు. ఈయన అంబరీషుడికి కొడుకు, యయాతికి తండ్రి. ఐతే, చంద్రవంశంలో కూడ నహుషుడు యయాతి అనే పేర్లతో తండ్రికొడుకుల జంట ఉంది. ఈ చంద్రవంశపు నహుషయయాతులను గురించి రాముడు ఒక సందర్భంలో లక్ష్మణుడికి చెప్పాడు.
839.	నహుషుడు 2	ప్రాచీన రాజు	(నహుషుడు అనే పేరుతో సూర్యవంశంలో ఒక రాజు, చంద్రవంశంలో ఒక రాజు, మరొక ప్రాచీనరాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నహుషుడు అనే పేరుతో సూర్యవంశంలో ఒక రాజు, చంద్రవంశంలో ఒక రాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నహుషుడు చంద్రవంశంలో ఒక ప్రాచీన రాజు. ఈయన తండ్రి ఆయువు, కొడుకు యయాతి. నహుషుడు ఒకసారి స్వర్గలోకంలో ఇంద్రపదవిని కూడ అధిష్టించాడు గాని, ఋషులపట్ల చేసిన అపరాధం వల్ల సర్వరూపం పొంది మళ్ళీ కిందిలోకాలకు పడిపోయాడు. ఈ చంద్రవంశపు రాజులందరిగురించి ఒకసారి రాముడు లక్ష్మణుడికి చెప్పాడు. ఐతే, నహుషుడు యయాతి అనే పేర్లతోనే ఒక తండ్రికొడుకుల జంట సూర్యవంశంలో కూడ ఉన్నారు.
840.	నహుషుడు 3	ప్రాచీన	(నహుషుడు అనే పేరుతో సూర్యవంశంలో ఒక రాజు, చంద్రవంశంలో ఒక రాజు, మరొక ప్రాచీనరాజు, ఉన్నారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		రాజు	గమనించాలి.) నహుషుడు ఒక ప్రాచీన రాజు. ప్రమాదవశాత్ దశరథుడి బాణం తగిలి మరణించిన తన కొడుకును గురించి దుఃఖిస్తూ ఒక వృద్ధ తాపసుడు, ధర్మాత్ముడైన తన కొడుకుకు నహుషుడు లాంటి రాజులకు లభించిన సద్గుణాలు కలగాలని కోరుకొన్నాడు. ఈ నహుషుడు ఏ వంశం వాడో ఎప్పటివాడో రామాయణంలోని ఈ సందర్భాన్ని బట్టి మాత్రం తెలియదు.
841.	నాగం 1	జంతువు	(నాగం అనేది పాముకు, ఏనుగుకు, పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సరీసృపం (పాకేవి) జాతి జంతువులలో నాగం ఒకటి. ఫణి అన్నా, వ్యాళం అన్నా, సర్పం అన్నా, అహి అన్నా, ద్వీజిహ్వాం అన్నా, చక్షుశ్రవం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని పాము అంటారు (నాగం అంటే ఏనుగు అని కూడా, గమనించాలి.). నాగులు అనేది ఒక దివ్య జాతి. వీరంతా కశ్యపప్రజాపతికి, కర్ణువకు కలిగిన సంతతి. సురస అనే ఆమె సంతతి కూడ ఒక నాగ జాతి. సర్పాలు అంటే ఒక పడగ ఉన్నవని, నాగులు అంటే ఎక్కువ పడగలు ఉన్నవని, పౌరాణికులు చెబుతారు. ఆదికేషువు/అనంతుడు నాగజాతికి రాజు. లక్ష్మణుడు ఆదికేషుడి అవతారమే.
842.	నాగం 2	జంతువు	(నాగం అనేది పాముకు, ఏనుగుకు, పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన స్థలజంతువులలో నాగం ఒకటి. గజం అన్నా, దంతి అన్నా, హస్తీ అన్నా, ద్వీపం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని ఏనుగు అంటారు (నాగం అంటే పాము అని కూడా, గమనించాలి.). మిగిలిన వివరాలకోసం, గజం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
843.	నాగదంత (నాగదత్త అని పారాంతరం.)	అప్పరస	నాగదంత ఒక అప్పరస. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందును, వినోదాలను, సమకూర్చటానికి భరద్వాజమహర్షి, ప్రయాగ దగ్గర ఉన్న తన ఆశ్రమానికి, ఇతర గంధర్వులతో అప్పరసలతోపాటు నాగదంతను కూడ రప్పించాడు.
844.	నాగవృక్షం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో నాగవృక్షం ఒకటి. దీనికి తెలుగు పేరు ఏమిటో చూడాలి. నాగకేసరం, అంటే సురపొన్న, ఇదేనేమో!
845.	నాగాస్త్రం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో నాగాస్త్రం ఒకటి. ఇంద్రజిత్తు ఈ అస్త్రాన్ని ప్రయోగించి రామలక్ష్మణులను బంధించాడు. నాగాస్త్రప్రభావం వల్ల, కాద్రవేయ జాతికి చెందిన పాములు వచ్చి వాళ్ళిద్దరినీ కట్టిపడేశాయి. అస్త్రబంధాన్ని విప్పటానికి వచ్చిన గరుత్మంతుణ్ణి చూడగానే ఆ పాములు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పారిపోయాయి.
846.	నాగులు	దివ్యజాతి	నాగులు ఒక దివ్య జాతి. వీళ్ళనే పన్నుగులు, ఉరగులు అని కూడ అంటారు. సాధారణభాషలో చెప్పాలంటే , సర్పజాతి లేదా పాములు. కశ్యపప్రజాపతికి క్రోధవశకు పుట్టిన పదిమంది కూతుళ్ళలో ఒకటి ఐన కద్రుక (కద్రువ అని కూడ. కద్రూ: అని సంస్కృతమూలం.) ఈ నాగులకు తల్లి. సాధారణంగా సర్పజాతినంతటినీ నాగులు అనే పరిగణిస్తారు గాని, అనేకమైన పడగలు ఉన్నవాళ్ళు నాగులు అని, మిగిలినవాళ్ళు ఉరగులు అని పండితులు చెబుతారు. నాగులను కాద్రవేయులు (=కద్రువ సంతానం) అని రామాయణం చెప్పింది. ఇంద్రజిత్తు నాగాస్తం ప్రయోగించి రామలక్ష్మణులను కట్టిపడేసినప్పుడు ఆ బంధాలనుండి విడిపించడానికి వచ్చిన గరుత్మంతుడు రాముడితో, ఆ కట్లరూపంలో ఉన్నది కాద్రవేయజాతి సర్పాలని, అవి తనకుతప్ప మరెవరికీ భయపడవని, వివరించాడు.
847.	నాటకం	రూపకం	నాటకం అంటే ఇప్పటి భాషలో "ప్రదర్శించేది" అని అర్థం. రామాయణంలో ఒకచోట నాటకకట్టం ఉన్నది. బాలాకాండంలో "వధూనాటకసంఘై:" అని అయోధ్యాపురవర్ణనలో చెప్పారు. అంటే, "వధూనాటకసంఘాలతో అయోధ్య విలసిలుతున్నది. " అని అర్థం. 'నాట్యకత్తెలను ఆడించే వాళ్ళ సంఘం' అని ఆ మాటకు వ్యాఖ్యాతలు వివరణ వ్రాసారు. అలా కాక, 'వధూసంఘాలు, నాటకసంఘాలు' అని ఆ మాటకు అర్థం ఐ ఉండవచ్చని నా ఊహ. అలా ఐతే, స్త్రీల నాట్యసంఘాలు, (స్త్రీలవిగాని/ఇతరులవిగాని) నాటకసంఘాలు, అని భావం వస్తుంది. ఏదేమైనా ఆ కాలానికి నాట్యసంఘాలో నాటకసంఘాలో ఉన్నవని మాత్రం స్పష్టం.
848.	నాది (నాదీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	రాక్షసుడు	నాది ఒక రాక్షసుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలో నాది నివాసం కూడ ఒకటి.
849.	నాభాగుడు	రాముడి పూర్వుడు	నాభాగుడు, సూర్యవంశపురాజులలో, రాముడికి పూర్వులలో ఒకడు. ఈయన యయాతికి కొడుకు; అజడికి, సువ్రతుడికి, తండ్రి.
850.	నారదుడు 1	దేవర్షి	(నారదుడు అనే పేరుతో ఒక దేవర్షి, ఒక గంధర్వుడు, ఒక

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>పురోహితుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నారదుడు ఒక దేవర్షి. ఈయన బ్రహ్మకు మానసపుత్రుడు. అనేక పురాణ సంఘటనలలో నారదుడి పాత్ర చాలా ప్రముఖం. వాల్మీకి ఒకసారి నారదుణ్ణి పూజించి, ఆ కాలంలో భూలోకంలో సర్వసద్గుణాలు కలిగిన మహాపురుషుడు ఎవరో చెప్పుమని అడిగాడు. దానికి వాల్మీకి, అటువంటి అన్ని ఆదర్శగుణాలు ఉన్న వ్యక్తి ఆ కాలానికి రాముడు మాత్రమే అని సమాధానం చెప్పి, రాముడి చరిత్రను అప్పటికి జరిగిన సంఘటనలు, ఆ పైన జరగబోయే సంఘటనలతో సహా వివరంగా చెప్పాడు. అ తరువాత బ్రహ్మ కూడ వాల్మీకిని రామాయణం వ్రాయమని ఆదేశించాడు. ఆ విధంగా నారదుడు చెప్పిన చరిత్ర, బ్రహ్మ ఇచ్చిన శక్తి, రెండూ కలిసి వాల్మీకిని రామాయణనిర్మాతగా చేసాయి. రావణుడు భూలోకంలో అందరినీ గడగడలాడిస్తూ తిరుగుతున్నప్పుడు, నారదుడు అతడితో " రోగాలకు చావుకు కట్టుబడి మొదలే చచ్చినట్లు ఉన్న మానవులను చంపటంలో గొప్ప ఏమీ లేదు. ప్రజలను చంపే యముడిని గెలుపు." అని పురికొల్పాడు. నారదుడు అటు మళ్ళగానే అతడికంటే తానే ముందు యముడిదగ్గరకు వెళ్ళి రావణుడు దండయాత్రకు రాబోతున్నాడని చెప్పింది కూడ నారదుడే. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమై పోయినప్పుడు, అక్కడ నారదుడు కూడ ఉన్నాడు.</p>
851.	నారదుడు 2	గంధర్వుడు	<p>(నారదుడు అనే పేరుతో ఒక దేవర్షి, ఒక గంధర్వుడు, ఒక పురోహితుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నారదుడు ఒక గంధర్వుడు. ప్రయాగలో భరతుడికి అతడి సైన్యానికి విందును వినోదాలను సమకూర్చటానికి. భరద్వాజ మహర్షి ఎందరో అప్పరసలను, గంధర్వులను రప్పించాడు. అప్పుడు నారదుడు, తుంబురుడు, గోపుడు అనే ముగ్గురు గంధర్వులు భరతుడి ముందు సంగీతం పాడారు.</p>
852.	నారదుడు 3	రాముడి పురోహితుడు, సచివుడు.	<p>(నారదుడు అనే పేరుతో ఒక దేవర్షి, ఒక గంధర్వుడు, ఒక పురోహితుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నారదుడు రాముడి పురోహితులలో ఒకడు (బ్రహ్మ కొడుకు నారదుడు వేరు, ఈయన వేరు.). ఒక బ్రాహ్మణబాలకుడి అకాలమృత్యువుకు కారణాన్ని గురించి చర్చించేటప్పుడు రాముడు సంప్రదించిన</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఎనిమిది మంది సచివులలో నారదుడు ఒకడు. శ్రేణాయుగం నాటి యుగధర్మానికి వ్యతిరేకంగా ఒక శూద్రుడు తీవ్ర తపశ్చర్యకు దిగటమే శిశుమరణానికి కారణం అని నారదుడు రాముడికి స్పష్టంగా చెప్పాడు.
853.	నారాచం	బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ప్రముఖమైనది బాణం. బాణాలలో ఒక రకం బాణం పేరు నారాచం. నారాచాన్ని తెలుగులో నారసం అంటారు. అర్ధచంద్రం, కురం, కురప్రం, కూర్మనఖం, వత్సదంతం, కర్ణి, భల్లం, కర్ణం, నారాచం, నాళీకం మొదలైనవి బాణాలలో రకాలు. మిగిలిన వివరాల కోసం బాణం అన్న అరోపాన్ని చూడండి.
854.	నారాయణం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో నారాయణాస్త్రం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో నారాయణాస్త్రం కూడ ఉన్నది. నారాయణాస్త్రం మహాస్త్రాలలో ఒకటి. భారతంలో అశ్వత్థామ నారాయణాస్త్రప్రయోగఘట్టం సుప్రసిద్ధం.
855.	నారాయణుడు 1	విష్ణువు	(నారాయణుడు అనేది విష్ణువుకు, ఒక దేవర్షికి కూడ పేరే. గమనించాలి.) నారాయణుడు అన్నది, విష్ణువుకు ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. నారాయణుడు అంటే, " నీటిలో ఉండేవాడు " (నారం=నీరు, అయనం=స్నానం) అని అర్థం.
856.	నారాయణుడు 2	దేవర్షి	(నారాయణుడు అనేది విష్ణువుకు, ఒక దేవర్షికి కూడ పేరే. గమనించాలి.) నారాయణుడు ఒక దేవర్షి. ఈయనను శాక్షాత్ విష్ణువు అవతారమని భావిస్తారు. నారాయణుడు, నరుడు అనే మరొక దేవర్షి, ఇద్దరు మిత్రులు. వీళ్ళు తరచుగా కలిసి ఒకచోట ఉంటూ ఉంటారు. రాముడు లక్ష్మణుడికి చెప్పిన న్యగుడి కథలో ఈ ఇద్దరు దేవర్షుల ప్రసక్తి వస్తుంది. న్యగుడు అనే రాజును తొండగా మారి ఒక గుంటలో పడిఉండుమని ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు శపించారు. రానున్న ద్వాపరయుగంలో నరుడు, నారాయణుడు భూభారం తగ్గించడానికి భూమిపై అవతరిస్తారని, అందులో నారాయణుడు యదువంశంలో వాసుదేవుడు అనే పేరుతో పుట్టుతాడని, ఆ వాసుదేవుని దర్శనంతో న్యగుడికి శాపం తీరిపోతుందని ఆ బ్రాహ్మణులు చెప్పారు.
857.	నారికేళం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో నారికేళం ఒకటి. నాళికేరం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో టంకాయ చెట్టు అని, కొబ్బరి చెట్టు అని అంటారు. మన పూజలో కొబ్బరికాయ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ప్రధాన వస్తువు. పచ్చి కొబ్బరికాయను బోండ్లం అంటాం. నవవధువు వివాహవేదిక మీదకు వచ్చేటప్పుడు చేతిలో కొబ్బరి బోండ్లం ఉంచుకొని రావడం సంప్రదాయం. కొబ్బరికాయలనుండి తీసే నూనె తైలసంస్కారానికి ఉపయోగపడుతుంది.
858.	నాళీకం	బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ప్రముఖమైనది బాణం. బాణాలలో ఒక రకం బాణం పేరు నాళీకం. దీనినే నాళీకనారాచం అని కూడ అంటారు. అర్ధచంద్రం, క్షురం, క్షురప్రం, కూర్మనఖం, వత్సదంతం, కర్ణి, భల్లం, కర్ణం, నారాచం, నాళీకం మొదలైనవి బాణాలలో రకాలు.
859.	నాహుషుడు (యయాతి) (చూ:యయాతి 2)	రాజు.	రాముడు లక్ష్మణుడికి చంద్రవంశపు రాజైన యయాతి కథను చెప్పతూ, యయాతిని "నాహుషుడు " అని అన్నాడు. నాహుషుడి కొడుకు గాబట్టి, యయాతిని నాహుషుడు (అంటే, " నాహుషుడి కొడుకు " అని అర్థం) అన వచ్చు.
860.	నింబం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకదాని పేరు నింబం. పిచుమందం అన్నా, అరిష్టం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని వేప చెట్టు అంటాం. వేప ఆకులు చేదుగా ఉన్నా, చర్మరోగాలకు ఔషధంగా బాగా పనికివస్తాయి.
861.	నికుంభిల 1	దేవత	(నికుంభిల అనే పేరుతో ఒక తోట, ఒక చెట్టు, ఒక దేవత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) లంకలో, నికుంభిల అనే తోటలో నికుంభిల అనే మర్రిచెట్టుకింద నెలకొని ఉన్న దేవత పేరు నికుంభిల (నికుంభిల అనే పేరుతో ఒక దేవత, ఒక వనం, ఒక చెట్టు, మొత్తం మూడు ఉన్నాయి.). శుక్రాచార్యుడి ఆధ్వర్యంలో ఇంద్రజిత్తు సప్తయాగాలు చేసి శివుణ్ణి మెప్పించింది ఈ నికుంభిలావనంలోనే. లంకాయుద్ధం జరుగుతూ ఉండగా, ఇంద్రజిత్తు కొన్ని హోమాలు చేయడానికి వెళ్ళింది కూడ ఈ నికుంభిలకే. అక్కడ ఇంద్రజిత్తు చేసే క్రతువులను భగ్నం చేసి లక్ష్మణుడు అతణ్ణి అక్కడే చంపాడు.
862.	నికుంభిల 2	తోట	(నికుంభిల అనే పేరుతో ఒక తోట, ఒక చెట్టు, ఒక దేవత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తోటలలో ఒక తోట పేరు నికుంభిల. ఇది లంకానగరంలో ఉన్నది. ఈ వనంలో ఉన్న దేవత పేరు నికుంభిల. ఆ దేవతను ప్రతిష్ఠించి ఉంచిన మర్రిచెట్టు పేరు కూడ నికుంభిలయే. కనుక, నికుంభిల పేరుతో ఒక దేవత, ఒక తోట, ఒక చెట్టు, మొత్తం మూడు రకాల వస్తువులు ఉన్నాయి. శుక్రాచార్యుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అధ్యర్థవంలో ఇంద్రజిత్తు ఏడు మహాహోమాలు చేసి శివుణ్ణి మెప్పించి వరాలు పొందింది ఈ నికుంభిలలోనే. లంకా యుద్ధం జరుగుతున్నప్పుడు ఇంద్రజిత్తు వానరులను ఏమార్చి , హోమాలు చేయటానికి వెళ్ళిందికూడ ఈ నికుంభిలకే. ఇంద్రజిత్తు ఆ హోమాలు చేస్తూ ఉండగానే విభీషణుడు అక్కడికి లక్ష్మణుడు మొదలైనవాళ్ళతో వచ్చి, హోమాలను భగ్నం చేయించి, లక్ష్మణుడిచేత ఇంద్రజిత్తును చంపించాడు.
863.	నికుంభిల 3	చెట్టు	(నికుంభిల అనే పేరుతో ఒక తోట, ఒక చెట్టు, ఒక దేవత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక దాని పేరు నికుంభిల. ఇది ఆ చెట్టుకు ఉన్న ప్రత్యేకమైన పేరేతప్ప, మామిడి, తాడి లాగా నికుంభిల జాతి చెట్లు అంటూ ఉండవు. లంకలో ఒక చెట్ల తోపు పేరు నికుంభిల. అక్కడ ఈ నికుంభిల అనే చెట్టు ఉన్నది. అక్కడనే నికుంభిల అనే దేవత కూడ ఉన్నది. కాబట్టి, నికుంభిల అనే పేరుతో ఒక వనం, ఒక దేవత, ఒక చెట్టు- మొత్తం మూడు వస్తువులు ఉన్నాయన్నమాట. ఇంద్రజిత్తు నికుంభిలలో హోమాలు చేస్తూ ఉన్నప్పుడే లక్ష్మణుడు విభీషణుడి సాయంతో అక్కడకు వెళ్ళి, ఆ హోమాన్ని భగ్నం చేసి, యుద్ధంలో ఇంద్రజిత్తును వధించాడు.
864.	నికుంభుడు (కౌంభకర్ణి)	రాక్షసుడు	నికుంభుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు కుంభకర్ణుడి కొడుకు. కనుక రావణుడికి కొడుకు వరుస బెతాడు. నికుంభుడి సోదరుడి పేరు కుంభుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో నికుంభుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ నికుంభుడి ఇల్లు ఉంది. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో నికుంభుడు కూడ ఒకడు. యుద్ధంలో, నికుంభుడు మొదట నీలుడితో పోరాడు. తరువాత రావణుడు తొలిసారి పోరికి దిగినప్పుడు అతనివెంట నికుంభుడు కూడ వెళ్ళాడు. అనంతర యుద్ధంలో వానరులు లంకను తగులబెట్టినప్పుడు వాళ్ళను తరిమివేయండని రావణుడు కుంభుణ్ణి నికుంభుణ్ణి పంపాడు. అప్పుడు జరిగిన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పోరిలో, కుంభుడు సుగ్రీవుడి చేతిలోను, నికుంభుడు హముమంతుడి చేతిలోను చనిపోయారు. రామాయణంలో నికుంభుణ్ణి ఒకచోట కౌంభకర్ణి అని నిర్దేశించారు.
865.	నికూలం (సత్యోపయాచనం)	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒకానొక చెట్టు పేరు నికూలం. దీనికే సత్యోపయాచనం అనే పేరు కూడ ఉన్నది. ఐతే, ఇది ఆ చెట్టుకు ఉన్న ప్రత్యేకమైన పేరేతప్ప, మామిడి, వేప లాగా సత్యోపయాచనం జాతి చెట్లు అంటూ లేవు. ఉపయాచనం అంటే కోరుకోవటం. సత్యం అంటే నిజం లేదా సఫలం. అంటే, ఈ చెట్టును పూజించి ఏది కోరుకొంటే అది సిద్ధిస్తుంది గాబట్టి దానికి సత్యోపయాచనం అని పేరు వచ్చింది (ఉపయాచనం=స్మారణ, సత్యం=నిక్కము). ఈ సత్యోపయాచనం చెట్టు శరదండానది ఒడ్డున ఉన్నది. దశరథుడి మరణం తర్వాత, భరతుడిని వెనక్కు పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి కేకయరాజ్య రాజధాని ఐన రాజగృహానికి పోతూ, దారిలో ఈ చెట్టును చూసారు.
866.	నిఖాతం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో నిఖాతం ఒకటి. దీని వివరాలేమీ తెలియవు. ఇది ఈటెలాంటి విసిరివేసే ఆయుధం ఐ ఉండవచ్చు.
867.	నిఘ్నుడు	రాక్షసుడు	నిఘ్నుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు నిఘ్నుడి పేరును కూడ చెప్పాడు.
868.	నిచుళం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో నిచుళం ఒకటి. ఇది ఎర్రగన్నేరు చెట్లలో ఒక రకం. కొందరు దీనిని నీటి గన్నేరు అని, పచ్చ గన్నేరు అని, అంటారు. నిచుళం అంటే నీటి ప్రబృలి చెట్టు అని కూడ అర్థంఉంది.
869.	నిమి (నిమి: అని సంస్కృతమూలం)	జనకుడి పూర్వుడు	నిమి ఒక రాజు. ఇతడు ఇక్ష్వాకువు కొడుకులలో పన్నెండవవాడు (రామాయణం ప్రకారం). విదేహదేశపురాజులైన జనకులకు ఈ నిమియే మూలపురుషుడు. నిమి చరిత్రను రాముడు ఒక సందర్భంలో లక్ష్మణుడికి చెప్పాడు. గౌతమముని ఆశ్రమం దగ్గర వైజయంతం అనే నగరాన్ని నిమి నిర్మించాడు. ఒకసారి, ఐదువేలవిఘ్న పట్టే ఒక మహాయజ్ఞాన్ని చెయ్యాలని నిమి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>సంకల్పించాడు. ఆ యజ్ఞానికి, అత్రి, భృగువు, అంగిరసులతోపాటు యాజకుడిగా ఉండుమని నిమి మొదట వసిష్ఠుణ్ణి అడిగాడు. వసిష్ఠుడేమో, తానంతకుముందే ఇంద్రుడి యజ్ఞానికి యాజకుడిగా ఉంటానని మాట ఇచ్చి ఉన్నానని, ఆ యజ్ఞం పూర్తిచేసి వచ్చేదాక ఆగుమని చెప్పి తన పని మీద వెళ్ళిపోయాడు. కాని, అంతకాలం వేచి ఉండలేక నిమి, ఈలోపు గౌతముడిని యాజకుడిగా చేసుకొని యజ్ఞం మొదలుపెట్టాడు. ఇక్కడ గౌతముడు చేయించే నిమి యజ్ఞం, అక్కడ వసిష్ఠుడు చేయించే ఇంద్రుడి యజ్ఞం రెండూ పూర్తి ఐనాయి. అంతకు ముందు నిమితో అన్న ప్రకారం అతడి యజ్ఞాన్ని చేయించే ఉద్దేశంతో తిరిగి వచ్చిన వసిష్ఠుడు, అది అప్పటికే ఐపోయిందన్న సంగతి తెలుసుకొని , నిమి తన మాటను త్రోసిపుచ్చి తనను అవమానించాడని భావించి కోపంతో, అతణ్ణి చూడడానికి వెళ్ళాడు. కాని, ఆ దినం నిమి మంచి నిద్రలో ఉండటంతో వసిష్ఠుడికి అతడి దర్శనం దొరకలేదు. కోపం పట్టలేని వసిష్ఠుడు, నిమిని అతడి శరీరం కోల్పోయేటట్లు శపించాడు. నిద్రలేచి ఆ సంగతిని తెలుసుకొన్న నిమికి కూడా తిక్కరేగింది. నిద్రలో ఉన్న నాకు తెలియకుండా నన్ను శపించిన నీకు కూడా శరీరం అనేది ఉండదు పొమ్మని అతడు వసిష్ఠుణ్ణి తిరిగి శపించాడు. దానితో నిమికి, వసిష్ఠుడికి శరీరాలు, ఆత్మలు వేరు వేరైపోయాయి. అలా పరస్పర శాపాలతో నిమివసిష్ఠులకు ఇద్దరికీ దేహాలు లేకుండా పోయి, కేవలం ఆత్మలతో మిగిలారు. నిమి దేహం మాత్రం నిశ్చేతనంగా పడి ఉండిపోయింది. దానిని యాజకులు తైలకటాహంలలో (నూనెతోట్టిలో) భద్రపరచి ఉంచారు. యజ్ఞం పూర్తి ఐన తర్వాత భృగుమహర్షి, దేవతలు, కలిసి నిమికి శరీరాన్ని ఇస్తామన్నారుకాని, నిమి తనకు భౌతిక శరీరం అక్కరలేదని, ప్రాణుల రెప్పపాల్లలో ఉంటానని, కోరుకొన్నాడు. దేవతలు సరే నన్నారు. అప్పటినుండి నిమి వాయురూపంలో జీవుల కనురెప్పపాల్లలో ఆవేశించి ఉన్నాడు. అందుకే రెప్పపాటుకు నిమిషం అనీ నిమేషం అనీ పేర్లు. ఇక ఆత్మరహితంగా పడి ఉన్న నిమి దేహాన్ని మునులు శాస్త్రవిధుల ప్రకారం అగ్నితో మథనం చేశారు. అలా మథించగా నిమి దేహంనుండి ఒక కొడుకు పుట్టాడు. అతడికి మిథి అని పేరు పెట్టారు. ఈ మిథి నిర్మించిందే మిథిలానగరం.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అదే విదేశానికి రాజధాని. ఇక వసిష్ఠుడు కూడ దేహప్రాప్తికై బ్రహ్మను ప్రార్థించి, ఆయన చెప్పినట్లు, సూర్యుడి వరుణుడి తేజస్సుల వలన ఊర్వశిద్వారా మరొక శరీరాన్ని సంపాదించుకొన్నాడు. అందుకని వసిష్ఠుణ్ణి మైత్రావరుణుడు అని అంటారు.
870.	నియుతం (లక్ష)		మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం నియుతం అనేది ఒక సంఖ్య. నియుతం అంటే లక్ష అని అర్థం. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
871.	నిర్ఘాతం 1	ఆయుధం	(నిర్ఘాతం అనేది ఒక ఆయుధానికి పేరుగా కూడ, పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ఒకటి నిర్ఘాతం. దీని వివరాలు తెలియటం లేదుగాని, పేరునుబట్టి చూస్తే, ఇది ఒక పేలుడు ఆయుధమై ఉండవచ్చని అనిపిస్తున్నది. విడిగా నిర్ఘాతం అంటే పేడుగు అని అర్థం, అది వేరు.
872.	నిర్ఘాతం 2	పేడుగు	(నిర్ఘాతం అనేది ఒక ఆయుధానికి పేరుగా కూడ, పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన వస్తువులలో నిర్ఘాతం ఒకటి. నిర్ఘాతం అంటే పేడుగు అని అర్థం. ఏవైనా ఘోరమైన అపకతునాలు కనబడ్డట్లు వర్ణించేటప్పుడు, ' ఆకాశం నుండి అకస్మాత్తుగా పేడుగులు పడ్డాయి' అని వ్రాస్తూ ఉంటారు.
873.	నివాతకవచులు	దైత్యులు	నివాతకవచులు ఒక దైత్య గణం. సముద్రం మధ్యలో ఉన్న మణిపురం అనే నగరం వీళ్ళ నివాసస్థానం. బ్రహ్మ ఇచ్చిన వరాల కారణంగా వీళ్ళు అజయ్యులు. రావణుడు నివాతకవచుల మీదికి కూడా దాడికి పోయి ఒక సంవత్సరం పాటు వాళ్ళతో యుద్ధ చేసాడు గాని, చివరకు బ్రహ్మ మాట

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మేరకు వాళ్ళతో సంది చేసుకొన్నాడు. ఆ తర్వాత మరొక ఏడాది పాటు అక్కడే ఉండి వాళ్ళ దగ్గర అనేక మాయలు తంత్రాలు నేర్చుకొన్నాడు. ఆ మాయా విద్యలలో ఆసురి అనేది ప్రముఖమైనది. ఆసురిని ప్రయోగించటం ద్వారా శత్రువులను ఎన్నెన్నో భ్రాంతులకు గురిచేయ వచ్చు.
874.	నిశాకరుడు	ముని	నిశాకరుడు ఒక ముని. ఆయన వింధ్య పర్వత ప్రాంతంలో ఉండేవాడు. పక్షివీరులైన సంపాతి, జటాయువు ఆయనను తరచుగా దర్శించి సేవిస్తూ ఉండే వాళ్ళు. ఒకసారి పౌరబాటున సంపాతి రెక్కలు సూర్యతాపానికి కాలిపోయి అతడు వింధ్యపర్వతం మీద పడిపోయాడు. ఏదో ఒక రకంగా కిందికి వచ్చి నిశాకరుణ్ణి చేరి తనకు కలిగిన ఆపదను చెప్పుకొన్నాడు. అప్పుడు ఆముని, కొంతకాలం తర్వాత రాముడు అనే ఒక ఇక్ష్వాకువంశీయుడికి సాయం చేయటానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉన్న కొందరు వానరులు అక్కడికి వచ్చి సంపాతిని కలుస్తారనీ, ఆ సందర్భంగా వాళ్ళకు కొంత సహాయపడడంద్వారా సంపాతికి రెక్కలు మళ్ళి వస్తాయనీ చెప్పి సంపాతిని ఊరడించాడు. తనకు కూడా రాముణ్ణి చూడాలని ఉన్నప్పటికీ, అంతకాలం శరీరాన్ని ధరించదలుచుకోలేదని చెప్పి నిశాకరుడు దేహత్యాగం చేసాడు. చేసేది ఏమీ లేక వానరులరాకకు ఎదురు చూస్తూ వింధ్యప్రాంతంలో కాలం గడుపుతూ ఉన్నాడు. నిశాకరుడు గతించిన ఎనిమిది వేల సంవత్సరాల తరువాత సంపాతి నిరీక్షణ ఫలించి, వానరులు రావడం, అతడు వాళ్ళకు సీత లంకలో ఉన్నదన్న సమాచారం ఇవ్వడం, పోయిన రెక్కలు అతడికి మళ్ళి మొలవడం, అన్ని జరిగిపోయాయి.
875.	నిశాచరుడు	రాక్షసుడు	నిశాచరుడు అంటే రాక్షసుడు అని అర్థం. (నిశా =రాత్రి, చరః=తిరిగేవాడు) రాత్రివేళలలో తిరుగుతారు గాబట్టి రాక్షసులకు నిశాచరులు, రాత్రించరులు, క్షణదాచరులు (క్షణదా=రాత్రి), క్షపాచరులు (క్షపా=రాత్రి) మొదలైన పేర్లు ఉన్నాయి. నంది రావణుణ్ణి 'నిశాచర!' అని సంబోధించాడు.
876.	నిశుంభకుడు	రాక్షసుడు	నిశుంభకుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. విష్ణువు ఇతణ్ణి చంపాడు. రాక్షసులను మట్టుపెడతానని విష్ణువు దేవతలకు అభయం ఇచ్చిన సంగతిని విని, మాల్యవంతుడు తన తమ్ముళ్ళైన మాలి సుమాలులతో ఆ విషయమై చర్చిస్తూ,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పూర్వం విష్ణువు చంపిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ, నికుంభకుడి పేరును కూడ చెప్పాడు. ఆ రాక్షసులు - హిరణ్య కశిపుడు, సంహ్రాదుడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హార్దిక్కుడు, శుంభుడు, నికుంభకుడు.
877.	నిషాదుడు	వేటగాడు / ఒక జాతి	నిషాదుడు అనేది ఒక జాతి పేరు. వృత్తిని బట్టి వాళ్ళకు ఆ పేరు వచ్చింది. నిషాదులు అంటే వేటగాళ్ళు అనికాని లేదా ఒక కులం జనులు అనికాని అర్థం. " మా నిషాద " అన్న ప్రసిద్ధ శ్లోకంలో ఉన్న నిషాద శబ్దం వేటగాడినే చెబుతుంది. ఇక, గుహుణ్ణి నిషాదరాజు అని రామాయణం చెబుతున్నది. అతడు వనచరులకు నాయకుడని సందర్భాన్ని బట్టి తెలుస్తున్నది.
878.	నిఘ్నలి (నిఘ్నలి: అని సంస్కృతమూలం)	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'ప్రస్వాపనం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు నిఘ్నలి
879.	నిస్త్రింశం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో నిస్త్రింశం ఒకటి. ఇది కత్తులలో ఒక రకం. ముప్పది అంగుళాల పొడవు, అంటే రెండున్నర అడుగుల పొడవు ఉండే కత్తిని నిస్త్రింశం అంటారు (త్రింశత్=ముప్పది).
880.	నీపం	మొక్క	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో నీపం ఒకటి. ప్రియకం అన్నా కదంబం అన్నా కూడ ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు కడిమి/కడప చెట్టు. కదంబం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
881.	నీలం	దివ్య నిధి	ఐశ్వర్యానికి అధిదేవత, ఉత్తరదిక్కుకు అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉంటాయి. ఇవే నవనిధులు (నవ=తొమ్మిది). వాటి పేర్లు - కచ్చపం, పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కుందం, నీలం, వరం, ముకుందం. ఈ తొమ్మిది నిధులకు తొమ్మిది మంది అధిదేవతలు ఉంటారు. ఆ నిధులపేర్లే ఆ దేవతల పేర్లు కూడ. రావణుడు కుబేరుడి మీదికి దండెత్తిపోయినప్పుడు కుబేరుడి వెంట పద్ముడు, శంఖుడు, అనే ఇద్దరు నిధిదేవతలు కూడ ఉన్నారు.
882.	నీలకంఠుడు	శివుడు	నీలకంఠుడు అనేది, శివుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. అమృతం కోసం దేవదానవులు పాలసముద్రాన్ని చిలికినప్పుడు అందులోనుండి పుట్టిన హాలాహలం అనే విషాన్ని శివుడు మింగాడు. ఐతే, దానిని తన గొంతులోనే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			నిలుపుకొనిఉంచాడు. ఆ హాలాహలం వల్ల శివుడి గొంతుభాగం నల్లగా ఐంది. అప్పటినుండి శివుడికి నీలకంఠుడు (నీలం=నల్లని) అనికూడా పేరు వచ్చింది.
883.	నీలుడు 1	వానరుడు	(నీలుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక నిధిదేవత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నీలుడు ఒక వానరుడు. ఇతడు వానరసర్వసేనాపతి. . ఇతడు అగ్ని అంశతో పుట్టాడు. వాలి తరిమివేస్తే ఋశ్యమూకపర్వతం మీద తలదాచుకొన్న సుగ్రీవుడికి అండగా ఉన్న నలుగురు సచివులలో నీలుడు ఒకడు. మిగిలిన ముగ్గురు - నలుడు, తారుడు, హనుమంతుడు. వాలి వధ తర్వాత సుగ్రీవుడి అభిషేకానికి ఏర్పాట్లు చేసిన వాళ్ళలో నీలుడు ఒకడు. సీతాన్వేషణ గురించి ఎచ్చరించటానికి సుగ్రీవుడి దగ్గరకు పోతూ కిష్కింధ వీధులలో లక్ష్మణుడు చూసిన వానరప్రముఖుల ఇళ్ళలో నీలుడి ఇల్లు ఉంది. సీతను వెదకటానికి అంగదుడి నాయకత్వంలో దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళిన వానర బృందంలో నీలుడు ఉన్నాడు. లంకాయుద్ధానికి నడచిన సుగ్రీవుడి వానరసైన్యానికి నీలుడు సర్వాధ్యక్షుడు. యుద్ధంలో కూడ నీలుడు గొప్ప పరాక్రమం చూపాడు. ప్రహస్తుడు, మహోదరుడు వంటి దిగ్గంతులైన రాక్షసులను చంపాడు. ఒకసారి సాక్షాత్ రావణుడితోనే తలపడి అతణ్ణి బిత్తరపోగొట్టి, అతడి ఆగ్నేయాస్త్రం దెబ్బకు నేలమీద కూలబడ్డాడు. యుద్ధం తర్వాత రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో నీలుడు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూముడు, వలీముఖుడు, ప్రజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.
884.	నీలుడు 2	నిధిదేవత	(నీలుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక నిధిదేవత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) నీలుడు ఒక నిధిదేవత. ఉత్తరదిక్కుకు పాలకుడు, ఐశ్వర్యానికి దేవత ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్యనిధులు ఉన్నాయి. ప్రతి ఒక్క నిధికి ఒక అధిష్ఠాన దేవత ఉంటాడు. నిధి పేరే ఆ అధిష్ఠాన దేవత పేరు కూడా. ఆ తొమ్మిది నిధుల పేర్లు - పద్మం, శంఖం,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మహాపద్మం, మకరం, కచ్చపం, నీలం, వరం, కుండం, ముకుందం
885.	నీవారం 1	చెట్టు	(నీవారం అనే పేరుతో ఒక చెట్టు, ఒక ధాన్యం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్టలో నీవారం ఒకటి. ఇది సాధారణంగా సముద్రతీరం లాంటి తేమ ప్రదేశాలలో పెరుగుతుంది. ఇదికాక, నీవారం అనే పేరుతోనే తృణధాన్యం ఒకటి ఉంది, అది వేరు.
886.	నీవారం 2	ధాన్యం	(నీవారం అనే పేరుతో ఒక చెట్టు, ఒక ధాన్యం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ధాన్యాలలో నీవారం ఒకటి. ఋషుల ఆశ్రమాలలో వాడే ధాన్యం ప్రధానంగా ఇదే. ఈ ధాన్యపు గింజలతోనే వాళ్ళు తమ దైనందిన క్రియలను చేసుకొంటారు. పిడికెడు నీవారపు గింజలను వండుకొని తిని బతికేవాళ్ళు గాబట్టి మునులను "నీవారముష్టిపచులు" అంటారు (ముష్టి=పిడికెడు, పచ్=వండుకొనుటం). నీవారాన్నే నివ్వరి అనీ, గునుకు వరి అనీ అంటారు. నీవారం అంటే ఎవరూ దున్నకుండనే పండిన తృణధాన్యం అని పండితులు వివరించారు. ఇదికాక, నీవారం అని, చెమ్మచోట్లలో పెరిగే చెట్టు ఒకటుంది, అది వేరు.
887.	నృగుడు	రాజు	నృగుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాజు. (రామాయణంలో చెప్పలేదుగాని, భాగవతం ప్రకారం, ఈయన ఇక్ష్వాకువు కొడుకు.). ఒక బీద బ్రాహ్మణుడి ఆవు పొరబాటున ఈ రాజుకున్న పెక్కు ఆవులమందలలో కలిసిపోయింది. ఆ సంగతి తెలియక, నృగుడు ఆ ఆవును (తనది కాదని తెలియదుగాబట్టి) ఒక బ్రాహ్మణుడికి తీర్థదానంగా (పుణ్యక్షేత్రంలో చేసేదానం) ఇచ్చాడు. తప్పిపోయిన తన ఆవును వెదకుతూ కొన్ని సంవత్సరాలపాటు తిరిగిన ఆ మొదటి బ్రాహ్మణుడు కనఖలం అనే ఊళ్ళో తన ఆవును చూసాడు. ఆవు బాగానే ఉందిగాని దూడ మాత్రం చిక్కిపోయి ఉన్నది. తన ఆవును గుర్తు పట్టగానే ఆయన దానిని పిలిచాడు. ఆవుకూడ తన పాత యజమానుడి వెంట వెళ్ళింది. అది చూసిన రెండవ బ్రాహ్మణుడు (కనఖలగ్రామనివాసి) అడ్డుపడి ఆ ఆవును నృగుడు తనకు దానమిచ్చాడు గాబట్టి అది తనదేనన్నాడు. దాని మీద వాళ్ళిద్దరూ బాగా గొడవపడి నృగుడి దగ్గరనే ఈ వ్యవహారం తేల్చుకొందామని ఆయనదగ్గరకు వెళ్ళారు. కాని, దినాలు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>గడుస్తున్నా వాళ్ళకు రాజదర్శనానికి సెలవు దొరకలేదు. (సెలవు అంటే, అనుమతి అని అర్థం. మనం మన ఉద్యోగాలకు పెట్టే సెలవు గాదు.). న్యగుడి అలక్ష్యభావానికి కోపగించిన ఆ బ్రాహ్మణులు న్యగుణ్ణి ఒక తొండగామారి ప్రజలకెవ్వరికి కనబడకుండా కొన్ని వేల ఏళ్ళపాటు ఒక గోయ్యిలో పడి ఉండుమని శపించి వెళ్ళిపోయారు.(ఈ బ్రాహ్మణుల పేర్లు పర్వతుడు, నారదుడు అని మన దాక్షిణాత్యపాఠంలో ఉంది గాని, అది కేవలం అసంగతం. " నారదప్రతిమో=నారదుడంతటివాళ్ళు " అన్న ప్రాచ్య పాఠం మేలు అని శ్రీ పుల్లెల శ్రీరామచంద్రుడుగారు సరిగా చెప్పారు.). న్యగుడు తన కొడుకైన వసువును రాజుగా చేసి, మూడు కాలాలలోను (ఎండ కాలం, చలి కాలం, వాన కాలం) సుఖంగా నివసించడానికి అనువుగా మూడు గోతులను శిల్పులచేత నిర్మింపజేసి, తాను తొండగా మారగానే వాటిలోకి చేర్చుమని చెప్పాడు. అలాగే తొండ రూపంలో కొన్ని వేలఏళ్ళు ఉండి, ద్వాపరయుగం చివర యదువంశంలో కృష్ణుడిగా పుట్టిన నారాయణుడి దర్శనంతో శాపం నుండి బయట పడ్డాడు. కార్యార్థులై వచ్చిన పౌరులకు దర్శనం ఈయటంలో అనుచితమైన కాలయాపన రాజులకు తగదని రాముడు లక్ష్మణుడితో అంటూ, ఈ న్యగమహారాజు కథను ఉదాహరణంగా చెప్పాడు.</p>
888.	<p>న్యషడ్గువు (న్యషడ్గు: అని సంస్కృతమూలం)</p>	ముని	<p>రాజ్యాభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు న్యషడ్గువు. ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్గ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాదు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి న్యషడ్గువు, కవషుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్ళు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .</p>
889.	నైమిశం	అడవి	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒకదానిపేరు నైమిశం. దీనిని మనదేశంలోని పవిత్రక్షేత్రాలలో ఒక</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ముఖ్యమైనదానినిగా లెక్కిస్తారు. ఇది గోమతీ నదీతీరాన ఉన్నది. రాముడు ఇక్కడ అశ్వమేధంచేస్తున్నప్పుడే, కుశలవులు రామాయణాన్ని గానం చేయటం, రాముడు వాళ్ళను తన కుమారులని గుర్తించటం, సీత తనకు రాముడిపట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి అందరి ఎదుటా కపథం చేసి భూమాతవెంట భూమిలోనికి వెళ్ళిపోవటం, జరిగాయి. ఈ నైమిశం ఒకప్పుడు తపస్సులకు ఆలవాలం. మన పురాణాలకథలన్ని, సూతుడు నైమిశారణ్యంలో శౌనకుడు మొదలైన మహర్షులకు చెప్పినట్లు ప్రారంభమౌతాయి (సూతుండు శౌనకాది మహర్షులకిట్లనియె... అని) .
890.	నైరాశ్యుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'క్రౌంచం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు నైరాశ్యుడు.
891.	నైషధుడు (నలుడు 2)	ప్రాచీన రాజు	నలుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాజు. నిషధ దేశానికి పాలకుడు గాబట్టి ఆయనను నైషధుడు అని కూడ అంటారు. రామాయణంలో, నైషధుడు అనే అన్నారగాని, నలుడు అనలేదు. నలుడి భార్య దమయంతి గొప్ప పతివ్రత. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని రావణుడితో చెప్పతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శబి ,ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి , కపిలుడు.
892.	న్యగ్రోధం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో న్యగ్రోధం ఒకటి. వటం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు మర్రి చెట్టు. రామాయణంలో, ప్రయాగనుండి చిత్రకూటానికి వెళ్ళే దారిలో శ్యామం అనే మహిమాన్వితమైన మర్రి చెట్టును సీత పూజించింది. గోదావరీ తీరంలో సీతారాములు నివసించిన ప్రాంతానికి పంచవటి అని పేరు. అంటే, ఐదు మర్రి చెట్లు (ఉన్న ప్రదేశం) అని అర్థం.
893.	పంచజనుడు	రాక్షసుడు	పంచజనుడు ప్రాచీనకాలం నాటి రాక్షసుడు. పడమటి సముద్రంలో దూరాన ఉన్న చక్రవంతం అనే పర్వతం మీద విష్ణువు ఇతణ్ణి చంపి, పాంచజన్యం అనే గొప్ప శంఖాన్ని స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు. పాంచజన్యం అంటే "పంచజనుడికి సంబంధించినది" అని అర్థం.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
894.	పంచతపులు (పంచతపోన్వీతులు)	ఒక రకం మునులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన మునులలో పంచతపులు లేదా పంచతపోన్వీతులు అనే వాళ్ళు, ఒక విధమైన తపస్సు చేసుకొనే మునులు. ఈ పంచతపులు, తమ చుట్టూ నాలుగువైపుల నాలుగు అగ్నులను ఉంచుకొని, పైన ఆకాశంలో ఉన్న సూర్యుణ్ణి చూస్తూ నిలబడి తపస్సు చేస్తారట. నాలుగు అగ్నులు, సూర్యుడు మొత్తం ఐదు తాపాలను, అంటే వేడులను, తట్టుకొంటారు గనుక వాళ్ళకు పంచతపులు అనే పేరు. దీనినే సాధారణంగా "పంచాగ్నిమధ్యం" అంటారు (పంచ=ఐదు, అగ్ని=మంటలు, మధ్యం=నడుమ). ఈ మునులు చేసే ఈ విధమైన తపస్సు వల్ల వీళ్ళను పంచతపులు అని అంటారేకాని, మునులలో పంచతపులు అంటూ వేరుగా ఉండరని తెలుసుకోవాలి.
895.	పంచవటి	దండకారణ్యం లో ఒక చోటు	దండకారణ్యంలో దక్షిణాన, గోదావరి ఒడ్డున ఉన్న ఒక ప్రదేశం పేరు పంచవటి. పంచవటి అంటే, " ఐదు మర్రిచెట్లు " అని అర్థం. రామాయణంలో ఈ పేరును గురించిన వివరణ లేదుగాని, ఐదు మర్రిచెట్లు ఒకచోట ఉండటంతో, ఆ చోటుకు ఆ పేరు వచ్చి ఉండవచ్చు. రాముడు తన వనవాసం చివరి సంవత్సరాలలో అగస్త్యుడి సూచన మేరకు ఈ పంచవటిలో నివసించాడు. వాళ్ళు అక్కడ ఉన్నప్పుడే, శూర్యణఖ రాక, ఖరాదివధం, మాయలేడి వింత, మారీచవధం, సీతాపహరణం, జటాయువధం వంటి ప్రముఖసంఘటనలు జరిగాయి.
896.	పంచాప్సరసం (పంచాప్సరస్ అని సంస్కృతమూలం సకారాంతం.)	సరస్సు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సరస్సులలో ఒక సరస్సు పేరు పంచాప్సరం, లేదా, పంచాప్సరం. పంచ అంటే ఐదు. ఐదుగురు అప్సరసలకు సంబంధించిన సరస్సు కావటంతో, ఈ సరస్సుకు పంచాప్సరం అనే పేరు వచ్చింది. ఆ కథ ఏమిటంటే - మాండకర్ణి అనే ముని దండకారణ్యంలో తపస్సు చేసుకొంటూ ఉండేవాడు. ఆయన తన తపశ్శక్తితో ఒక సరస్సునే సృష్టించాడు. అది ఒక యోజనం మేర విస్తరించి ఉండేది. దానిలో ఎల్లవేళలా నీరు ఉండేది. మాండకర్ణి చేసే తీవ్రతపస్సును చూసి బెదిరిపోయిన దేవతలు, ఆయన తపస్సును చెడగొట్టటానికి ఐదుగురు అప్సరసలను పంపారు. వాళ్ళ వ్యామోహంలో చిక్కి మాండకర్ణి తన తపస్సును వదిలి వాళ్ళను భార్యలగా చేసుకొని విహరించాడు. వాళ్ళతో కలిసి నివసించటానికని, సరస్సు అడుగున ఒక భవనాన్ని కూడా తానే సృష్టించాడు. ఆ భవనంలో ఆ ఐదుగురు అప్సరసలూ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			తమ ఆటపాటలతో మాండకర్ణిని సేవిస్తూ ఉండేవాళ్ళు. ఐదుగురు అప్పరసలు నివసించినకారణంగా ఆ సరస్సుకు పంచాప్పరం అనే పేరు వచ్చింది. ఐతే, ఆ ముని ప్రభావం కారణంగా, ఆ అప్పరసలుకాని, మునులుకాని, ఇతరులకెవరికీ కనబడరు. ఆ సంగీతధ్వనులుమాత్రం బయటకు వినబడుతూ ఉంటాయి. రాముడు సుతీక్ష్ణమహర్షి ఆశ్రమం నుండి ఇతరమున్యాశ్రమాలకు పోతూ దారిలో ఆ సరస్సు దగ్గర ఆ విధంగా సంగీతధ్వనులు వినబడుతూ మనుషులెవరూ కనబడకపోవటంతో, ఆ వింతను గురించి ధర్మభృతులు అనేమునిని అడిగితే, ఆ ముని రాముడికి ఈ సరస్సు వృత్తాంతమంతా చెప్పాడు.
897.	పంప	సరస్సు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సరస్సులలో ఒక సరస్సు పేరు పంప. ఇది దండకారణ్యానికి దక్షిణాన, మతంగవనానికి ఆనుకొని ఉంటుంది. ఈ సరస్సులో ఒక చివరన ఉన్న భాగమే మతంగసరస్సు. అక్కడ మతంగుడు అనే మహాముని తపస్సు చేసుకొంటూ ఉండేవాడు. ఆయనకూ ఆయన శిష్యులకూ సేవ చేస్తూ శబరి అనే వృద్ధస్త్రీ నివసించేది. రాముడు కబంధుడిని వీడుకొన్న తరువాత, అతడి సూచనమేరకు శబరిని కలిసినది ఈ పంపసరస్సు ఒడ్డుననే. రాముడిని దర్శించిన తరువాత శబరి అగ్నిలోకి ప్రవేశించి దేహత్యాగం చేసింది. యుద్ధం తరువాత సీతను తీసుకొని అయోధ్యకు పోతూ, పుష్పకవిమానంలోనుండి రాముడు సీతకు తాము అంతకు ముందు తిరిగిన స్థలాలను చూపిస్తూ పంపను కూడ చూపాడు.
898.	పటహం	వాద్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో పటహం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని తప్పెట అంటారు. ఒక గుండ్రని చుట్టును ఒక వైపున పలుచని తోలుతో బిగించి మూసివేస్తే తప్పెట సిద్ధమౌతుంది. ఆ చర్మం మీద కొణుపులతో కొట్టి దీనిని వాయిస్తారు. ఇది ఉత్సవాలలో వాయిస్తారు. ఈ మధ్య కాలం దాకా ఊళ్ళలో చాటింపు వేయటానికి వాడినది ఈ పటహాన్నే.
899.	పట్టసం / పట్టిసం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో పట్టసం ఒకటి. పట్టిసం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో అడ్డకత్తి అంటారు.
900.	పట్టిసం /	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో పట్టిసం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	పట్టసం		ఒకటి. పట్టసం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో అడ్డకత్తి అంటారు.
901.	పణవం	వాద్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో పణవం ఒకటి. ఇది ఒక రకమైన మద్దెల లాంటిది. దీనిని ఊరేగింపులలోను, ఉత్సవాలలోను, యాత్రలప్పుడు, యుద్ధరంగాలలోను, మోగిస్తారు.
902.	పతంగం	కీటకం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కీటకాలలో పతంగం ఒకటి. శలభం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని మిడుత అంటారు. ఇది, దీపం మంటను చూసి ఆకర్షించబడి ఆ మంట మీద వాలి, ఆ వేడికి కాలి చస్తుంది. ఇవి దండులు దండులుగా వచ్చి పంటలను నాశనం చేస్తాయి కూడ. శలభం అనే ఆరోపాన్ని కూడ చూడండి.
903.	పత్రాహారులు	మునులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన మునులలో పత్రాహారులు అనే వాళ్ళు, ఒక విధమైన తపస్సు చేసుకొనే మునులు. ఈ పత్రాహారులు చెట్ల ఆకులను చిగుళ్ళను మాత్రం ఆహారంగా తీసుకొంటూ తమ తపస్సులను సాగిస్తారు.
904.	పద్మం 1	నీటి పూవు	(పద్మం అనే పేరుతో ఒక పూవు, ఒక దివ్యనిధి, ఒక సంఖ్య, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) రామాయణంలో ప్రసక్తమైన పుష్పాలలో పద్మం ఒకటి. జలజం అన్నా, నీరజం అన్నా, సరోజం అన్నా, సరసిజం అన్నా, పంకజం అన్నా, శతపత్రం అన్నా, తామరసం ఇదే. తెలుగులో దీనిని తామర అంటారు. తామరపూవు కాడను తామరతూడు అంటారు. తామరలో తెల్ల తామర, ఎర్ర తామర, అనే ప్రధానమైన రకాలు ఉన్నాయి. పద్మాన్ని లక్ష్మీనివాసంగా ఎంచుతారు గనక మనకు పద్మం ఎంతో పవిత్రమైనది. సరస్సులకు అందాన్ని ఇచ్చేవి ఈ పద్మాలే. పద్మాలు సూర్యుడి రాకతో విచ్చుకొని సూర్యాస్తమయానికి ముడుచుకొంటాయని కవిసమయం. స్త్రీలను వర్ణించేటప్పుడు, సరస్సులను వర్ణించేటప్పుడు, పుష్పకవిమానాన్ని వర్ణించేటప్పుడు, రామాయణంలో పద్మాల ప్రసక్తి ఉన్నది. ఇక లౌకికసాహిత్యం లోనైతే, స్త్రీల వర్ణనలలో పద్మం లేకపోతే కథ నడవదు. వాళ్ళ ముఖానికి, చేతులకు, పాదాలకు, తామరే మొదటి పోలిక. హంసలకు, తామరలకు, విడదీయరాని సంబంధం కూడా.
905.	పద్మం 1	దివ్య నిధి	(పద్మం అనే పేరుతో ఒక పూవు, ఒక దివ్యనిధి, ఒక సంఖ్య, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) ఐశ్వర్యానికి అధిదేవత, ఉత్తర

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దిక్కుకు అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉంటాయి. ఇవే నవనిధులు (నవ=తొమ్మిది). వాటి పేర్లు - కచ్చపం, పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కుందం, నీలం, వరం, ముకుందం. ఈ తొమ్మిది నిధులకు తొమ్మిది మంది అధిదేవతలు ఉంటారు. ఆ నిధులపేర్లే ఆ దేవతల పేర్లు కూడ. రావణుడు కుబేరుడి మీదికి దండెత్తిపోయినప్పుడు కుబేరుడి వెంట పద్ముడు, శంఖుడు, అనే ఇద్దరు నిధిదేవతలు కూడ ఉన్నారు.
906.	పద్మం 2	సంఖ్య	(పద్మం అనే పేరుతో ఒక పూవు, ఒక దివ్యనిధి, ఒక సంఖ్య ఉన్నాయి. గమనించాలి.) మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం, పద్మం అనేది ఒక సంఖ్య. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయితం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియతం(10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం(10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓషుం (10 ⁵⁷), మహాషుం (10 ⁶²) . నియతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
907.	పద్మకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో పద్మకం ఒకటి.
908.	పద్మతాళం (పద్మాచలం అని కూడ)	అడవి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒక అడవి పేరు పద్మతాళం (పద్మాచలం). ఎక్కడెక్కడి వానరులనూ రామకార్యార్థం కిప్పింధకు రప్పించుమని హనుమంతుడికి ఉత్తరువునిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ పద్మతాళంలో నివసించే వానరులను కూడ పిలిపించుమని చెప్పాడు.
909.	పద్మనాభుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'అశని' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు పద్మనాభుడు . ఈ అశని, ఆర్ద్రం అని, శుక్లం అని, రెండు రకాలుగా ఉంటుంది. రెండిటికీ ఉపసంహారదేవత ఒకే.
910.	పద్మవనం	అడవి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒక అడవి పేరు పద్మవనం. ఇది ఎక్కడ ఉన్నదో తెలియదు. రాముడు దండెత్తి వచ్చి సముద్రపు అవతలి ఒడ్డున విడిసి ఉన్నప్పుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>సీతను రాముడికి తిరిగి అప్పగించుమని విభీషణుడు తన అన్న రావణుడికి నచ్చజెప్పబోతే, రావణుడు విభీషణుడిని ఆక్షేపిస్తూ, దాయాదుల వలన కలిగే హానికి ఉదాహరణగా ఈ పద్మవనంలోని ఏనుగుల మాటలను ఉదాహరించాడు. తమను పట్టుకోవటానికి తమ జాతిలోని కొన్ని ఏనుగులే మనుష్యులకు సాయం చేయటం వల్లనే తాము మనుష్యులకు పట్టుబడిపోతున్నామని, అందువలన, పరులైన మనుష్యులకంటే తమవాళ్ళైన దాయాదులవలననే తమకు ఎక్కువ హాని జరుగుతున్నదని, ఆ ఏనుగులు వాపోయాయట.</p>
911.	పద్ముడు (పద్మః అని సంస్కృతమూలం)	నిధి దేవత	<p>పద్ముడు ఒక నిధిదేవత. ఉత్తరదిక్కుకు పాలకుడు, ఐశ్వర్యానికి దేవత ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్యనిధులు ఉన్నాయి. ప్రతి ఒక్క నిధికి ఒక అధిష్ఠాన దేవత ఉంటాడు. నిధి పేరే ఆ అధిష్ఠాన దేవత పేరు కూడా. ఆ తొమ్మిది నిధుల పేర్లు - పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కచ్చపం, నీలం, వరం, కుందం, ముకుందం</p>
912.	పనసం (పనస)	చెట్టు	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో పనసం ఒకటి. దీనిని మనం పనస అంటాం. పనటి అనే పేరు కూడ ఉంది. దీని తొనలను తింటారు, పొట్టుతో కూర చేస్తారు. పనస చెట్లు పూత లేకుండా సరాసరి కాయలనే కాస్తాయి. అవి కూడా మానుకే కాస్తాయి గాని, తీగలకో కొమ్మలకో వేలాడుతూ ఉండవు.</p>
913.	పనసుడు	వానరుడు	<p>పనసుడు ఒక వానరుడు. ఇతడు తన ఏబది లక్షల అనుచరులతో కలిసి పారియాత్రం అనే పర్యతం మీద నివసించేవాడు. ప్రముఖులైన వానర సేనాపతులలో పనసుడు కూడ ఒకడు. లంకా యుద్ధానికని, ఇతడు తన మూడు పటాలాల వానరసైన్యంతో వచ్చి సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో పనసుడు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు, వలీముఖుడు, ప్రజజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
914.	పల్లవులు	ఒక తెగ ష్టేచ్చులు	పల్లవులు ష్టేచ్చులలో ఒక తెగ. విశ్వామిత్రుడు తన సైన్యంతో వసిష్ఠుడి హోమధేనువైన శబలను బలవంతంగా పట్టుకోబోయినప్పుడు, ఆ సైన్యాన్ని నాశనం చేయటానికి శబల సృష్టించిన మొరకు జాతులను ష్టేచ్చులు అంటారు. పల్లవులు, శకులు, కాంభోజులు, హారీతులు, కిరాతులు, ష్టేచ్చులు అనే రకరకాల జాతుల సైన్యాలను శబల సృష్టించింది. వీళ్ళనందరికీ ష్టేచ్చులు అనే పేరు. రానురాను, అనాగరిక విదేశజాతుల నందరినీ ష్టేచ్చులు అని చెప్పటం పరిపాటి ఐపోయింది.
915.	పరమచీనం	దేశం	వాల్యీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు పరమచీనం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, చీనదేశంతోపాటు ఈ పరమచీనదేశాన్ని కలిపి పేర్కొన్నాడు. దిక్కునుబట్టి పేరును బట్టి చూస్తే, ఇది ఇప్పటి చీనాకు నైర్యతిప్రాంతం కావచ్చనిపిస్తున్నది.
916.	పరశురాముడు (రాముడు 2)	ముని	పరశురాముడు అనే పేరుతో బాగా ప్రసిద్ధికెక్కిన రాముడు భృగువంశంలో పుట్టిన ఒక ముని. పరశువు అంటే గండ్రగొడ్డలి. అది ఆయుధంగా ఉన్నవాడు గాబట్టి ఆయనను పరశురాముడు అని అంటారు. భృగు వంశంలోనివాడు గాబట్టి భార్గవుడు అని, భార్గవరాముడు అనే అంటారు. పరశురాముడు జమదగ్ని కొడుకులలో చివరివాడు. ఈయన తల్లి పేరు రేణుక. హైహయవంశపు రాజైన కార్తవీర్యుడు జమదగ్నిని అన్యాయంగా చంపినందుకు కోపించిన పరశురాముడు, క్షత్రియ వంశాలనన్నిటినీ ఇరవై ఒక్కసార్లు రూపుమాపి, చివరలో ఒక మహాయజ్ఞం చేసి ఆ యజ్ఞం సందర్భంగా ఈ భూమి మొత్తాన్ని కశ్యపుడికి దానంగా ఇచ్చాడు. నాకు దానంగా ఇచ్చిన ఈ భూమి మీద నివసించవద్దని కశ్యపుడు నిషేధిస్తే, అప్పటినుండి పరశురాముడు మహేంద్రగిరిని తన నివాసంగా చేసుకొని ఉన్నాడు. అదంతా పాత చరిత్ర. దానిని ఆయనే స్వయంగా రాముడికి చెప్పాడు. రామాయణంలో పరశురాముడు ఒక్కసారి మాత్రమే కనిపిస్తాడు. దశరథుడు తన కొడుకులు కోడళ్ళతో కలిసి మిథిలనుండి అయోధ్యకు పోతూ ఉండగా, దారిలో విశ్వామిత్రుడు అడ్డు తగిలాడు. సరాసరి రాముడితోనే మాట్లాడాడు. తన చేతిలో ఉన్న వైష్ణవచాపాన్ని చూపి, దాని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చరిత్ర గురించి, శివధనుస్సుకు దానికి గల సంబంధం గురించి, తన పరాక్రమాన్ని గురించి, తాను పూర్వం చేసిన క్షత్రియసంహారం గురించి చెప్పి, శివ ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి విరచటం గొప్పపనేకాని, తాను తెచ్చిన వైష్ణవచాపాన్ని కూడ రాముడు ఎక్కుపెట్టగలిగితే అప్పుడు రాముడితో తాను ద్వంద్వయుద్ధం చేస్తానన్నాడు. భయపడ్డ దశరథుడు ఎంత బతిమాలినా పరశురాముడు చెవినిపెట్టలేదు. చివరకు రాముడు, పరశురాముడు తెచ్చిన వైష్ణవధనుస్సును తీసుకొని ఎక్కుపెట్టి ఒకబాణం తోడిగి, అమోఘమైన ఆబాణం ఊరక పోగూడదు గనుక, దానితో పరశురాముడు సాధించుకొన్న పుణ్యాలను నాశనం చేయాలో, లేక, ఎక్కడికైనా క్షణంలో వెళ్ళగలిగే అతడి పాదగమనాన్ని నాశనం చేయాలో, ఆయననే చెప్పుమన్నాడు. పాదగమనాన్ని కోల్పోవటం కుదరకపోవటంతో, పరశురాముడు తన పుణ్యాలనే ఆ బాణానికి బలిపెట్టి, రాముణ్ణి సాక్షాత్ విష్ణువే అని పొగిడి, తన దారిన వెళ్ళాడు. ఆ తరువాత రామాయణం సంఘటనలలో ఎక్కడా పరశురాముడు రాలేదు. సీతాశపథ ఘట్టంలో భార్గవుడు అనే ఒక ముని ఉన్నాడని ఉంది గాని, ఆ భార్గవుడు ఎవరో తెలియదు.
917.	పరశ్వధం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో పరశ్వధం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో గొడ్డలి అంటారు. శత్రువుల శరీరాలను నరకటానికేకాక, వాళ్ళ సామగ్రిని ధ్వంసం చెయ్యటానికికూడ గొడ్డళ్ళను వాడుతారు.
918.	పరాజ్ఞుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'వజ్రం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు పరాజ్ఞుడు.
919.	పరిఘం (పరిఘ)	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో పరిఘం ఒకటి. పరిఘ అని కూడ అంటారు. ఇది, ఇనుప చుట్టతో కట్టి ఒక పొడవైన ఇనుప కడ్డీ లేదా గుదియ.
920.	పరివ్రాజకుడు	సన్యాసి	పరివ్రాజకుడు అంటే సంన్యాసి అని అర్థం. మన ధర్మ శాస్త్రం ప్రకారం, మూడవదైన వానప్రస్థాశ్రమం తరువాత చివరిదైన సంన్యాసాశ్రమం లోకి ప్రవేశించాలి. అలా సంన్యాసం చేసిన వ్యక్తి ఒకే చోట నివాసం ఉండకూడదు (ఒక్క వర్షాకాలం నాలుగు నెలలు తప్ప). ఎప్పుడూ తిరుగుతూ ఉంటాడు గాబట్టి సంన్యాసిని పరివ్రాజకుడు (పరి=అంతట, వ్రజ్ = తిరుగుట,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వ్రాజకుడు=తిరిగేవాడు) అంటారు. యతి అన్నా సంన్యాసి అనే అర్థం. సాధారణంగా సంన్యాసాశ్రమంలో ఉన్నవాళ్ళు ఆధ్యాత్మికబుద్ధితో ఉండే జ్ఞానులు గాబట్టి వాళ్ళను అందరూ చాలా గౌరవిస్తారు, నమ్ముతారు. అందుకే, సంన్యాసి వేషంలో వెళితే గనుక కుటీరంలో ఒంటరిగా ఉన్న సీతకు ఏ అనుమానం గాని భయం గాని కలగదనే ఆలోచనతోనే రావణుడు ఆ వేషంలో ఆమె దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఈ కాలంలో నిజంగానే దొంగ సంన్యాసులు ఎటుచూసినా కనబడుతున్నారనుకోండి! .
921.	పరుషుడు	రాక్షసుడు	పరుషుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో పరుషుడు ఒకడు. శూర్పణఖ కారణంగా జనస్థానంలో రాముడితో జరిగిన యుద్ధంలో పరుషుడు చనిపోయాడు.
922.	పర్జన్యుడు	వర్ష దేవత	పర్జన్యుడు వర్షానికి అధిదేవత. రావణవధలో రాముడికి సహాయం చేయటానికి భూమిమీద వానరవీరులని సృష్టించడని బ్రహ్మ దేవతలకు చెప్పగా, పర్జన్యుడు తన అంకతో శరభుడు అనే వానరుణ్ణి సృష్టించాడు. సాధారణంగా వాడుకలో పర్జన్యం అంటే మేఘం అని అర్థం. ఇంద్రుణ్ణి వర్షాలకు అధిపతిగా చెప్పుతారు గదా అంటే, వర్షాలకు అధిదేవత పర్జన్యుడు అని, ఆ పర్జన్యుడికి నియంత ఇంద్రుడు అని, వివరణ.
923.	పర్ణాస	నది	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు పర్ణాస. వినతుడు అనే వానరసేనాపతి, తన అరవై లక్షలమంది సహచరులతో కలిసి ఈ పర్ణాసానదీతీరాన నివసించేవాడు.
924.	పర్ణాసం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో పర్ణాసం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో నల్ల గగ్గెర చెట్టు అని అంటారు. సుగంధి చెట్టు అని కూడా దీనికి పేరు. ఇందులో తెల్ల గగ్గెర అనే రకం కూడ ఉంది, దానిని అర్జుకం అంటారు.
925.	పర్ణి	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో పర్ణి ఒకటి. పర్ణి/త్రిపర్ణి అంటే తెలుగులో మోదుగు చెట్టు అని అర్థం. కింశుకం, పలాశం అన్న ఆరోపాలు కూడ చూడండి.
926.	పర్వతుడు	ముని	పర్వతుడు ఒక దేవర్షి. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ పర్యటించు కూడ ఉన్నాడు.
927.	పలాశం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో పలాశం ఒకటి. కింశుకం అన్నా, పర్ణి అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు మోదుగుచెట్టు. ఇటీవలికాలం దాకా, బాదం ఆకులలాగే ఈ చెట్టు ఆకులను కూడ, భోజనానికి విస్తర్ణ కుట్టుకోవటానికి వాడేవాళ్ళు.
928.	పాంచాలము	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు పాంచాలం. ప్రాచీన జనపదాలలో ప్రసిద్ధమైనవాటిలో పాంచాలం కూడ ఒకటి. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి (రాజగృహానికి) వెళ్ళే దారిలో ఈ రాజ్యాన్ని దాటారు.
929.	పాండ్యం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు పాండ్యం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పుతూ, సుగ్రీవుడు ఈ పాండ్యరాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు.
930.	పాకశాసనుడు	ఇంద్రుడు	ఇంద్రుడికి ఉన్న పేర్లలో పాకశాసనుడు అన్నది ఒకటి. పాకుడు అనే రాక్షసుణ్ణి శిక్షించినవాడు, అంటే చంపిన వాడు, గాబట్టి ఇంద్రుణ్ణి పాకశాసనుడు అన్నారు.
931.	పాటలం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో పాటలం ఒకటి. పాటలి అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో కలిగొట్టు చెట్టు అనే మొక్కపై చెట్టు అనే అంటారు. ఒకప్పటి మగధదేశరాజుధాని పాటలీపుత్రానికి ఆ పేరు, కుసుమపురం అనే మరొక పేరు, ఈ పాటలవృక్షాల తోపులు ఉండటం వలననే వచ్చినవని అంటారు. పాటలపుష్పాలు చాల ఎర్రగా ఉంటాయి.
932.	పాతాళం	క్రింది లోకం	మన పురాణ సంప్రదాయం ప్రకారం భూమి నుండి మొదలై, పైన ఉండే ఏడు లోకాలు ఊర్ధ్వలోకాలు, భూమి కింద ఉండే ఏడు లోకాలు అధోలోకాలు. పై ఏడు లోకాలలో మొదటిది భూలోకం. ఆ పైన, భువః, సువః, మహః, జనః, తపః, సత్యమ్ అనే ఆరు లోకాలు ఉంటాయి. భూమి కింద ఉనంఅపడు అధోలోకాలు - అతల, వితల, సుతల, తలాతల, రసాతల, మహాతల, పాతాళ లోకాలు . (ఊర్ధ్వ= పై, అధః=కింది) ఈ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పాతాళలోకం నాగులకు నివాసస్థానం. నాగులకు రాజు వాసుకి. ఆయన రాజధాని భోగవతి. సగరుడి కొడుకులు తమ తండ్రి యాగాశ్వాన్ని వెదుకుతూ భూమిని పాతాళం దాక తవ్వారు. వాళ్ళు అక్కడే కపిలుడి కంటి చూపుమంటలకు కాలి బూడిద ఐనారు. ఆ తరువాత అంశుమంతుడు పాతాళం దాక వెళ్ళి, తన పెదతండ్రులకు పట్టిన గతిని గరుత్మాంతుడి ద్వారా తెలుసుకొని, యాగాశ్వాన్ని తీసుకొని భూమికి తిరిగి వచ్చాడు. రావణుడు తన దండయాత్రలలో భాగంగా పాతాళం మీదికి కూడ వెళ్ళి, అక్కడే నాగులను ఓడించి వచ్చాడు.
933.	పాదుక	చెప్పు	పాదుక అంటే కాలికి వేసుకొనే చెప్పు. ఐతే, రామాయణంలో ఈ పాదుకకు ఒక ప్రత్యేకస్థానం ఉన్నది. దశరథుడి మరణం తరువాత భరతుడు రాముడి దగ్గరకు వెళ్ళి, వనవాసం మానుకొని అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చి రాజ్యం ఏలుమని బతిమాలాడు. కాని, రాముడు అంగీకరించకపోవటంతో, భరతుడు రాముడికి మారుగా ఆయన పాదుకలను తెచ్చి, వాటికి అభిషేకం చేసి, వాటినే రాజుగా భావించి, రాముడి పేరిమీద ప్రతినిధిగా రాజ్యకార్యాలు నిర్వహించాడు. ఈ పాదుకల కథ ఆధారంగా మన తెలుగు సాహిత్యంలో పాదుకాపట్టాభిషేకం అనే ప్రసిద్ధనాటకం వెలిసింది.
934.	పాద్యం	పూజావస్తువు	పాద్యం అంటే కాళ్ళు కడుగుకోవటానికి ఇచ్చే నీళ్ళు. ఎవరైనా అతిథులు ఇంటికి వచ్చినప్పుడు, వాళ్ళకు ఇచ్చే పూజా వస్తువులలో అర్ఘ్యం, పాద్యం, పానీయం, మొదలైన వస్తువులు ఉంటాయి. ఇంటికి చుట్టాలు వచ్చినప్పుడు, " మామయ్యకు కాళ్ళకు నీళ్ళివ్వు. " అని పెద్దలు తమ పిల్లలను పురమాయించటం, ఈ మధ్యకాలం దాకా ఉన్న ఆచారం. ఇప్పుడు చుట్టాలు రావటం తగ్గింది, వాళ్ళకు కాళ్ళకు నీళ్ళు ఇవ్వటం పోయింది, ఇచ్చినా వాళ్ళు కాళ్ళు కడుగుకోవటమూ పోయింది.
935.	పాయసం	ఒక రకమైన అన్నము	పాలతో వండిన బియ్యపు అన్నాన్ని పాయసం అంటారు. (పయస్=పాలు, పాయసం=పాలతో వండినది.). పర్వదినాలలో, ఉత్సవాలలో, పాయసాన్ని దేవతానైవేద్యంగా సమర్పిస్తారు. అందుకే దీనిని పర్వాన్నం అని కూడ అంటారు (పర్వ=పండుగ) మృష్టాన్నభోజనంలో పాయసం ఒక తప్పనిసరి పదార్థం. రామాయణంలో, పుత్రసంతానం కోసం పుత్రీయయాగం చేసిన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దశరథుడికి ప్రాజాపత్యపురుషుడు ప్రత్యక్షమై ఒక పాయసపాత్రను ఇచ్చి, ఆ పాయసాన్ని ముగ్గురు రాణులకూ తినిపిస్తే పుత్రులు కలుగుతారని చెప్పాడు. దశరథుడు అలానే చేసి నలుగురు కొడుకులను పొందాడు. ఈ పాయసాన్ని ముగ్గురు రాణులకు ఎలా పంచాడో అన్నది రామాయణంలో వివరంగా ఉన్నది. కౌసల్యకు సగం ఇచ్చి, కైకకు పరక ఇచ్చి, సుమిత్రకు మాత్రం - పావు ఒక భాగంగా, పరక ఒక భాగంగా, రెండు భాగాలు ఇచ్చాడు. పావు అంటే నాల్గవ వంతు, పరక అంటే ఎనిమిదవ వంతు.
936.	పారిజాతం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకటి పారిజాతం. దీనినే పారిభద్రకం అని కూడ అంటారు. తెలుగులో దీనిని బాడిద చెట్టు అంటారు. పారిజాతపు చెట్టు పూలు సువాసనతో ఉంటాయి. స్వర్గలోకంలో ఉండే ఐదు దివ్యవృక్షాలలో పారిజాతం ఒకటి, అది వేరు (సంతానం, హరిచందనం, కల్పం, మందారం, పారిజాతం అనేవి ఆ ఐదు.).
937.	పారిభద్రకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో పారిభద్రకం ఒకటి. దీనినే దేవదారువు అంటారు. తెలుగులో కూడ దీని పేరు దేవదారు చెట్టు అనే. దేవదారి అనే మాట కూడ ఉంది. కొన్ని కొన్ని రకాల యాగాలలో యూపస్తంభాలను ఈ చెట్టు మానుతో చేస్తారు. ఐతే, పారిజాతపు చెట్టుకు ఉన్న పేర్లలో కూడ ఒకటి పారిభద్రకం. సందర్భాన్ని బట్టి ఏది ఏదో తెలుసుకోవాలి.
938.	పారియాత్రం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు పారియాత్రం. ఇది పడమటి సముద్రంలో ఉన్నది. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు ఈ పారియాత్రపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఈ పర్వతం శిఖరం నూరు యోజనాల ఎత్తు ఉంటుందని, దాని మీద ఇరవైనాలుగు కోట్ల మంది గంధర్వులు ఉంటారని, వాళ్ళు కామరూపులు, భయంకరులు కూడా అనీ, ఆ పర్వతంమీది వస్తువులను వేటిని కూడ తీసుకోరాదని, అతడు వానరులను హెచ్చరించాడుకూడ.
939.	పార్వతి	శివుడి భార్య	పార్వతి, పర్వతరాజైన హిమవంతుడి చిన్న కూతురు. ఆమె మొదటి పేరు గౌరి. పర్వతుడి కూతురు గాబట్టి పార్వతి అనే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పేరు వచ్చింది. ఊమ అనికూడా ఒక ప్రసిద్ధమైన పేరు ఈమెకు ఉన్నది. (కొన్ని పురాణాల ప్రకారం దక్షుడికి కూతురు, శివుడికి భార్య ఐన సతి, తన తరువాతి జన్మలో హిమవంతుడికి పార్వతిగా పుట్టింది.). పార్వతి అక్క పేరు గంగ. గంగ ప్రసిద్ధమైన పవిత్రనది అని మనకు తెలుసు. వినాయకుడు, కుమారుడు పార్వతికి కొడుకులు. రావణుడు కైలాసాన్ని కదిలించినప్పుడు పార్వతి కోపించి, ఒక స్త్రీ వలన నాశనమౌతాడని రావణుడిని శపించింది. అలాగే సీత కారణంగా రావణుడు నాశనమైపోయాడు. ఒకసారి యుద్ధంలో ఓడిన రావణుడు తనకు తగిలిన శాపాలను గుర్తుచేసుకొనేటప్పుడు పార్వతి శాపాన్ని కూడ తలచుకొన్నాడు.
940.	పార్వమౌళి (మణిభద్రుడు / మాణిభద్రుడు / మాణిచారుడు)	యక్షుడు	మాణిచారుడు అనే ఒక యక్షుడికే మాణిభద్రుడు అని, మణిభద్రుడు అని, పార్వమౌళి అని పేర్లు ఉన్నాయి. మాణిచారుడు కుబేరుడి సేనాపతులలో ఒకడు. రావణుడు కుబేరుణ్ణి జయించటానికి దండెత్తిపోయినప్పుడు జరిగిన యక్షరాక్షసయుద్ధంలో మాణిచారుడు ధూమ్రాక్షుణ్ణి ఓడించి రావణుణ్ణి తీవ్రంగా గాయపరచాడు కూడ. కాని, రావణుడు కొట్టిన దెబ్బకు మాణిచారుడి కిరీటం ఒక పక్కకు తిరిగి పోయింది. అప్పటినుండి మాణిచారుడి కి పార్వమౌళి (పార్వం= పక్క, మౌళి=కిరీటం) అని పేరు వచ్చింది.
941.	పావకాక్షుడు	వానరుడు	పావకాక్షుడు ఒక వానరుడు. ఇంద్రజిత్తు చేసిన మాయాయుద్ధంలో అతడి అస్త్రాల ధాటికి దెబ్బతిన్న వానరులలో పావకాక్షుడు ఒకడు. హిమాలయాలలోని ఓషధీగిరినుండి హనుమంతుడు తెచ్చిన మందుమూలికల ప్రభావంతో, అందరితోపాటు పావకాక్షుడు కూడ తేరుకొన్నాడు.
942.	పావకి (పావకి: అని సంస్కృతమూలం)	నీలుడు (వానరుడు)	పావకి అంటే నీలుడు. ఈయన వానరసైన్యానికి సర్వాధ్యక్షుడు. పావకుడు అంటే, అగ్ని. పావకి అంటే, " అగ్ని కొడుకు " అని అర్థం. నీలుడు అగ్ని అంశతో పుట్టాడు గాబట్టి అతణ్ణి అగ్ని కొడుకుగా భావించి, పావకి అని అంటారు. విడిగా , పావకి అనే మాటకు కుమారస్వామి అని కూడా అర్థం వస్తుంది. ఆయనకూడ అగ్నికి కుమారుడే కాబట్టి. నీలుడిలాగా కుమారస్వామి కూడ సేనాపతే కాని, ఈయన దేవసైన్యానికి అధ్యక్షుడు.
943.	పావకుడు	అగ్ని	పావకుడు అనేది అగ్నికి ఒక పేరు. పావకుడు అంటే,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			"పవిత్రంగా చేసేవాడు" అని అర్థం.
944.	పావని	గంగ పాయ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు పావని. నిజానికి ఇది గంగానదికి ఒక పాయ. శివుడి తల మీది నుండి బిందుసరస్సు దగ్గర హిమాలయాల పైకి దూకిన గంగ, అక్కడి నుండి ఏడు పాయలుగా చీలింది. ప్లోదినీ, పావని, నళిని అనే మూడు ప్రవాహాలు తూర్పు వైపు పారాయి. సుచక్రువు, సీత, సింధువు అనే మూడు పాయలు పడమటి వైపుకు ప్రవహించాయి. ఒక ప్రవాహం భగీరథుడి రథాన్ని అనుసరించి వెళ్ళింది. అదే భాగీరథి.
945.	పాశం 1	యముడి ఆయుధం/ వరుణుడి ఆయుధం	(పాశం అనేది యముడి ఆయుధానికి, వరుణుడి ఆయుధానికే కాక ఒక సాధారణమైన ఆయుధానికి కూడ పేరు. గమనించాలి.) దక్షిణ దిక్కుకు అధిపతి, మృత్యుదేవత, ధర్మదేవత, ఐన యముడి ఆయుధం పేరు పాశం. దీనినే యమపాశం అని, కాలపాశం అని అంటారు. పాశంతోబాటు యముడికి దండం అనే ఆయుధం ఉన్నది. దానికి కూడ యమదండం, కాలదండం అనే పేర్లు ఉన్నాయి. పాశం, దండం, రెండూ వ్యక్తి రూపంతో ఉండి, యముడిని సేవిస్తూ ఉంటాయి. రావణుడి మీద యముడు ఈ కాలదండం వేయబోతే, బ్రహ్మ వచ్చి వారించాడు. ఐతే, పడమటి దిక్కుకు అధిపతి ఐన వరుణుడి ఆయుధం కూడ పాశమే. అది వేరొకటి. ఈ రెండూ కాక, మానవుల ఆయుధాలలో కూడ పాశం అనేది ఒకటుంది. పాశం 2 అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
946.	పాశం 2	ఆయుధం	(పాశం అనేది యముడి ఆయుధానికి, వరుణుడి ఆయుధానికే కాక ఒక సాధారణమైన ఆయుధానికి కూడ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో పాశం ఒకటి. పాశం అంటే, ఒక కొసన ఉచ్చు వేసి ఉంచిన తాడు. దీనిని శత్రువుల మీదకు విసరి, వాళ్ళను బంధించవచ్చు. లేదా దీని చివర ఆయుధాన్ని గుచ్చి విసరి, దానితో శత్రువును గాయపరచవచ్చు.
947.	పాశుపతం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో పాశుపతం ఒకటి. ఒకానొకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు ఈ పాశుపతాస్త్రాన్ని వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడుగాని, అది ఆయనను ఏమీ చేయలేకపోయింది. రావణుడు ఒకసారి యముడితో యుద్ధం చేస్తూ, యముడి సైన్యం మీద పాశుపతాస్త్రాన్ని వేసాడు. ఇక భారతంలో, అర్జునుడు శివుడినుండి పాశుపతాన్ని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సంపాదించటం, దానిని రెండు విశిష్టసందర్భాలలో ఉపయోగించటం, సుప్రసిద్ధం. ఈ కథను ఆధారంగా చేసుకొని పుట్టిందే భారవిమహాకవి రసవత్కావ్యం కిరాతార్జునీయం.
948.	పింగళుడు	రాముడి విదూషకుడు, చారుడు	రాముడి కొలువులో ఆయనకు వినోదం కలిగించే విదూషకులలో పింగళుడు ఒకడు. విజయుడు, మధుమత్తుడు, కాశ్యపుడు, పింగళుడు, కూటుడు, సురాజుడు, కాళియుడు, భద్రుడు, దంతవక్త్రుడు, సుమాగధుడు అని వాళ్ళు పదిమంది. వాళ్ళలో భద్రుడు, నగరంలోని ప్రజలు సీత గురించి చెప్పుకొనే వదంతిని రాముడికి తెలిపాడు. అదే రాముడు సీతను అడవులకు పంపడానికి దారితీసింది.
949.	పితృసౌమనసుడు (పితృసౌమనసః అని సంస్కృతమూలం)	అస్తదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన ' విలాసనం ' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు పితృసౌమనసుడు
950.	పినాకం	శివుడి విల్లు	శివుడి ఆయుధమైన ధనుస్సుకు పినాకం అని పేరు. అజగవం అని కూడ దీనికి పేరు. పినాకం గలవాడు గాబట్టి, శివుడికి పినాకి అనే పేరు వచ్చింది. ఇది కాక, ఒకసందర్భంలో శివుడు ఒక వింటిని వాడి విష్ణువుతో పోరాడాడు. తరువాత, ఆ వింటిని దేవతలు విదేహరాజైన దేవరాతుడికి ఇచ్చారు. కొన్ని తరాలు ఆ విల్లు ఆ రాజుల ఇళ్ళలో పూజలు అందుకొని, చివరకు సీరధ్వజుడి కాలంలో, రాముడి చేతిలో రెండు ముక్కలుగా విరిగింది. ఈ విరిగిన శివధనుస్సు వేరు, శివుడి పినాకం వేరు.
951.	పినాకి (పినాకీ అని సంస్కృతమూలం నకారాంతం)	శివుడు	పినాకి అంటే శివుడు. శివుడి ధనుస్సు పేరు పినాకం (రాముడు ఎక్కుపెట్టినది ఈ పినాకం కాదు. దానికథ వేరు). పినాకం కలవాడు గాబట్టి శివుడిని పినాకి అంటారు. రామాయణంలో చెప్పలేదుగాని, పినాకానికి అజగవం అనే ఇంకొక పేరు కూడ ఉన్నది.
952.	పిప్పలం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో పిప్పలం ఒకటి. బోధిద్రుమం అన్నా, చలదళం అన్నా, అశ్వత్థం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు రావి చెట్టు. మిగిలిన వివరాల కోసం, అశ్వత్థం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
953.	పిశాచుడు 1	రాక్షసుడు	(పిశాచుడు అనేది ఒకానొక లంకారాక్షసుడి పేరు, ఒక దివ్యజాతి పేరు కూడ. గమనించాలి.) పిశాచుడు ఒక

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ పిశాచుడి ఇల్లు ఉంది. రావణుడు తొలిసారిగా యుద్ధానికి దిగినప్పుడు పిశాచుడు కూడ రావణుడి వెంట నడిచాడు.
954.	పిశాచుడు 2	దివ్యజాతి	(పిశాచుడు అనేది ఒకానొక లంకారాక్షసుడి పేరు, ఒక దివ్యజాతి పేరు కూడ. గమనించాలి.) సిద్ధులు, సాధులు లాగే, పిశాచులు కూడ ఒక దివ్య జాతి వాళ్ళు. వీళ్ళంతా కుబేరుడి అధీనంలో యక్షులతోను, గుహ్యకులతోను కలిసి ఉంటారు.
955.	పుంజికస్థల	అప్పరస	పుంజికస్థల ఒక అప్పరస. ఈమె వరుణుడి కూతురు. ఒకసారి బ్రహ్మ సభకు పోతూ ఉన్న ఈమెను, రావణుడు బలాత్కరించాడు. అందుకు బ్రహ్మ కోపించి, ఇకమీద ఏ స్త్రీనైనా ఆమె ఇష్టానికి వ్యతిరేకంగా బలాత్కరించితే గనుక రావణుడు మరణిస్తాడని శపించాడు. ఆ శాపానికి వెరచే రావణుడు సీతను ఏమీ చేయలేకపోయాడు. ఇంకొక సందర్భంలో, పుంజికస్థల తానే ఒక శాపానికి గురై, వానరస్త్రీగా పుట్టవలసి వచ్చింది. అప్పుడు ఆమె, కుంజరుడు అనే వానరుడికి అంజన అనే పేరుతో కూతురిగా పుట్టింది. అంజనను కేసరి పెళ్ళాడాడు. వాళ్ళకు వాయువు వరం వల్ల ఒక కొడుకు కలిగాడు. ఆయనే హనుమంతుడు లేదా ఆంజనేయుడు.
956.	పుండరీకం (మహాపద్మం 1)	దిగ్గజం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన దివ్యగజాలలో మహాపద్మం ఒకటి. దీనికే పుండరీకం అని కూడ పేరు. ఇది ఆగ్నేయ దిక్కున ఉంటుంది. తమ తండ్రి యాగాశ్వం కోసం భూమిని తవ్వుకొంటూ పాతాళానికి పోతున్న సగరపుత్రులు, దక్షిణదిక్కున ఉన్న మహాపద్మం అనే దిగ్గజాన్ని చూసారు. భూమిని మోస్తూ ఎనిమిది వైపుల ఉన్న ఎనిమిది ఏనుగులనే అష్టదిగ్గజాలు (అష్ట=ఎనిమిది, దిక్=దిక్కు, గజం=ఏనుగు) అంటారు. ఆ అష్టదిగ్గజాల పేర్లు - తూర్పు నుండి ఈశాన్యానికి వరుసగా - ఐరావతం, పుండరీకం, వామనం, కుముదం, అంజనం, పుష్పదంతం, సార్యభౌమం, సుప్రతీకం.
957.	పుండరీక	అప్పరస	పుండరీక ఒక అప్పరస. ప్రయాగలో భరతుడికి అతడి సైన్యానికి విందును వినోదాలను సమకూర్చటానికి, గంధర్వులతోపాటు, ఇతర అప్పరసలతోపాటు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			భరద్వాజమహర్షి పుండరీకను కూడ రప్పించాడు.
958.	పుండ్రం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు పుండ్రం. సీతను వెదకటానికి తూర్పు, దక్షిణం దిక్కులకు వెళ్ళే వానరుల బృందాలకు రెండిటికీ ఆయా దిక్కులలో వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు పుండ్రదేశాన్ని పేర్కొన్నాడు. తూర్పున ఒకటి, దక్షిణాన ఒకటి రెండు పుండ్రదేశాలు ఉండకపోవచ్చుగాని, ఆ కాలంలో పుండ్రదేశం తూర్పునుండి దక్షిణానికి విస్తరించి ఉండవచ్చునేమో! భాగవతంలో, బలి అనే ఒక ప్రాచీనరాజు కొడుకులైన అంగుడు, సుహ్యుడు, పుండ్రుడు, ఆంధ్రుడు మొదలైనవాళ్ళు తమ తమ పేర్లమీద కొత్త రాజ్యాలను స్థాపించారని, ఆ దేశాలే అంగ, సుహ్య, ఆంధ్ర, పుండ్ర మొదలైనవని, ఉన్నది.
959.	పుత్రకామం / పుత్రీయం	యాగం	తనకు కొడుకులు కలగాలనే కోరికతో, ముందు అశ్వమేధయాగం చేసి, ఆ తరువాత దశరథుడు చేసిన యాగం పేరు పుత్రీయేష్టి. దానినే పుత్రకామేష్టి (పుత్ర=కొడుకు, కామ=కోరిక, ఇష్టి=యాగం) అని అంటారు. పుత్రులు కలగాలనే కోరికతో చేసే యాగం కాబట్టి, ఆ యాగానికి పుత్రీయం లేదా పుత్రకామం అని పేరు. దశరథుడి కూతురు శాంత , అంగరాజు రోమపాదుడికి దత్తపుత్రిక. ఆమె భర్త ఋశ్యశృంగుడు. ఆ ఋశ్యశృంగుడే దశరథుడిచేత పుత్రకామయాగాన్ని చేయించాడు. అందులో వసిష్ఠుడు, వామదేవుడు మొదలైన వాళ్ళు ఆయనకు సహాయులుగా ఉన్నారు. యాగం చివరలో ప్రాజాపత్యపురుషుడు ప్రత్యక్షమై, ఒక పాయసపాత్రను దశరథుడికి ఇచ్చి, ఆ పాయసాన్ని అతడి ముగ్గురు రాణులకు తినిపిస్తే కొడుకులు కలుగుతారని చెప్పాడు. అలాగే చేసి దశరథుడు నలుగురు కొడుకులను పొందాడు.
960.	పుత్రీయం లేక పుత్రకామం	యాగం	తనకు కొడుకులు కలగాలనే కోరికతో, ముందు అశ్వమేధయాగం చేసి, ఆ తరువాత దశరథుడు చేసిన యాగం పేరు పుత్రీయేష్టి. దానినే పుత్రకామేష్టి (పుత్ర=కొడుకు, కామ=కోరిక, ఇష్టి=యాగం) అని అంటారు. పుత్రులు కలగాలనే కోరికతో చేసే యాగం కాబట్టి, ఆ యాగానికి పుత్రీయం లేదా పుత్రకామం అని పేరు. దశరథుడి కూతురు శాంత , అంగరాజు రోమపాదుడికి దత్తపుత్రిక. ఆమె భర్త

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఋశ్యశృంగుడు. ఆ ఋశ్యశృంగుడే దశరథుడిచేత పుత్రకామయాగాన్ని చేయించాడు. అందులో వసిష్ఠుడు, వామదేవుడు మొదలైన వాళ్ళు ఆయనకు సహాయులుగా ఉన్నారు. యాగం చివరలో ప్రాజాపత్యపురుషుడు ప్రత్యక్షమై, ఒక పాయసపాత్రను దశరథుడికి ఇచ్చి, ఆ పాయసాన్ని అతడి ముగ్గురు రాణులకు తినిపిస్తే కొడుకులు కలుగుతారని చెప్పాడు. అలాగే చేసి దశరథుడు నలుగురు కొడుకులను పొందాడు.
961.	పునర్వసు	నక్షత్రం	మన జ్యోతిషాస్త్రం చెప్పే ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలలో ఏడవదాని పేరు పునర్వసు. ఇది ఒక జంట నక్షత్రం. అందుకే ఈ మాట పునర్వసు అని ద్వీవచనంలో ఉంటుంది. రామాయణంలో పునర్వసునక్షత్రం ప్రాధాన్యం ఏమిటంటే, అది రాముడి జన్మనక్షత్రం. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేశారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేరా ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాశులుగా మన జ్యోతిషాస్త్రం విభజించింది. అశ్విని, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం మొదలైనవి పన్నెండు రాశుల పేర్లు. రామాయణంలో పలుతావులలో వర్ణన సందర్భాలలో పోలికలు చెప్పేటప్పుడు సూర్యచంద్ర నక్షత్రాల ప్రసక్తి వస్తుంది.
962.	పున్నాగం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో పున్నాగం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని పొన్న/సురపొన్న చెట్టు అంటారు.
963.	పురందరుడు	ఇంద్రుడు	ఇంద్రుడికి ఉన్న పేర్లలో పురందరుడు అన్నది ఒకటి. (పురం=పురమును, దరః = కూల్చేవాడు) శత్రువుల పురాలను నాశనం చేస్తాడు గాబట్టి, ఇంద్రుడికి ఆ పేరు వచ్చింది.
964.	పురుహూతుడు	ఇంద్రుడు	పురుహూతుడు అన్నది, ఇంద్రుడికి ఉన్న మరొక పేరు.
965.	పురూరవుడు / పురూరవసుడు (పురూరవాః అని	రాజు	పురూరవుడు చంద్రవంశపు ప్రాచీనరాజులలో ఒకడు. ఈయన తండ్రి బుధుడు. తల్లి ఇళ . (ఈ ఇళ కూడ మొదట్లో పురుషుడే. ఇలుడు అనే రాజు శివుడి ఆంక్ష కారణంగా స్త్రీగా మరి ఇళ అనే పేరుతో ఉండగా బుధుడు ఆమెను

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	సంస్కృత మూలం. సకారాంతం)		పెళ్ళిచేసుకొన్నాడు. తరువాత మళ్ళి అమెను పురుషుడిగా మారేటట్లు చేసాడు.). పురూరవుడు ఒకసారి ఊర్యశి అనే అప్పర వ్యామోహంలో పడి, కొంతకాలం ఆమెతో గడిపాడు. అప్పుడు వాళ్ళకు ఆయువు అనే కొడుకు కలిగాడు. ఈ ఆయువు కొడుకైన నహుషుడే ఉత్తరత్ర ఇంద్రపదవిని అధిష్టించాడు. రావణుడిని గెలవటం అసాధ్యమని తెలిసి, పోరాడకుండానే అతడికి లొంగిపోయిన రాజులలో పురూరవుడు అని ఒకడు ఉన్నాడు. దుష్యంతుడు, సురథుడు, గాధి, గయుడు, పురూరవుడు అనే రాజులు అలా రావణుడి చేతిలో ఓటమిని అంగీకరించారని అగస్త్యుడు రాముడికి చెప్పాడు. ఐతే, ఈ పురూరవుడు, ఆ పురూరవుడు, ఒకరేనో లేక వేరు వేరో తెలియదు.
966.	పులస్త్యుడు 1	ప్రజాపతి	(పులస్త్యుడు అనే పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, ఒక ఋషి, ఒక ముని కూడ ఉన్నారు. గమనించాలి.) పులస్త్యుడు ఒక ప్రజాపతి. దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన వంశం గురించి, పూర్వుల గురించి చెప్పతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో పులస్త్యుడు ఒకడు. పులస్త్యుడు ఒక సారి మేరు పర్వతం దగ్గర తృణబిందుముని ఆశ్రమంలో తపస్సు చేసుకొంటూ ఉన్నాడు. అక్కడకు అప్పరసలు తరచు విహారానికి వస్తూ ఉండేవాళ్ళు. వాళ్ళ ఆటపాటల సందడి తన తపస్సుకు భంగం కలిగిస్తూ ఉండటంవల్ల విసుగు చెందిన పులస్త్యుడు, " ఇకపై ఏ స్త్రీ ఐనా నా కంటబడితే ఆమె గర్భవతి ఔతుంది." అని శాపం పెట్టాడు. దానికి అడలిపోయిన అప్పరసలు అటువైపు పోవడం మానేసారు. ఐతే, తృణబిందువు కూతురుకు (ఈమె పేరు తెలియదు) ఆ సంగతి తెలియక ఎప్పటిలాగే పులస్త్యుడు ఉన్న చోటికి వెళ్ళింది. ఫలితంగా గర్భవతి ఐంది. పులస్త్యుడు ఆమె నిరపరాధిని అని తెలుసుకొని ఆమెను వివాహం చేసుకొన్నాడు. ఆమెకు పుట్టిన వాడే విశ్రవసుడు. విశ్రవసుడి కొడుకులలో రావణుడు ఒకడు. ఒకసారి హైహయవంశపురాజు కార్తవీర్యార్జునుడు రావణుణ్ణి ఓడించి, బంధించి మాహిష్మతీనగరంలో కారాగారంలో పెట్టిఉంచితే, పులస్త్యుడు వెళ్ళి అర్జునుడికి చెప్పి రావణుణ్ణి విడిపించి పంపాడు.
967.	పులస్త్యుడు 2	ఋషి	(పులస్త్యుడు అనే పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, ఒక ఋషి, ఒక ముని కూడ ఉన్నారు. గమనించాలి.) పులస్త్యుడు ఒక ఋషి .

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఇలుడు అనే ఒక రాజు ప్రమాదవశాత్తు తన పురుషరూపాన్ని కోలుపోయి, ఇల అనే పేరుతో స్త్రీగా మారాడు. ఆ రూపంలో ఉన్న అతణ్ణి బుధుడు పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. కొంతకాలం తర్వాత , ఇలుడి పురుష రూపాన్ని తిరిగి తెప్పించటానికి శివప్రీతికరంగా బుధుడు అతని చేత అశ్వమేధం చేయించటానికి పూనుకొని, కొందరు ఋషులను పిలిచాడు. ఆ ఋషులలో పులస్తుడు ఒకడు. ఇలుడి అశ్వమేధానికి చ్యవనుడు, అరిష్టనేమి, ప్రమోదనుడు, మోదకరుడు, దుర్వాసుడు, పులస్తుడు, కతువు, వషట్కారుడు, ఓంకారుడు అనే మునులేకాక, మరుత్తుడు అనే ప్రఖ్యాతరాజు కూడ సాయం చేసాడు.
968.	పులస్తుడు 3	ముని	(పులస్తుడు అనే పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, ఒక ఋషి, ఒక ముని కూడ ఉన్నారు. గమనించాలి.) పులస్తుడు ఒక ముని. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ పులస్తుడు కూడ ఉన్నాడు.
969.	పులహుడు	ప్రజాపతి	పులహుడు ఒక ప్రజాపతి. దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన వంశం గురించి, పూర్వుల గురించి చెబుతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో పులహుడు ఒకడు.
970.	పులోముడు (పులోమా అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	రాక్షసుడు	పులోముడు ఒక రాక్షసుడు. ఇంద్రుడి భార్య ఐన శచికి ఇతడు తండ్రి. రావణుడు స్వర్గం మీదికి దండెత్తిపోయినప్పుడు జరిగిన దేవరాక్షసయుద్ధంలో , ఇంద్రుడి కొడుకు జయంతుడు మూర్ఖిల్లి పడిపోతే, పులోముడు అతణ్ణి ఎత్తుకొనిపోయి సముద్రగర్భంలో దాచాడు. ఒకసారి, అనుష్ఠాదుడు అనే రాక్షసుడు శచిని అపహరిస్తే, ఇంద్రుడు అనుష్ఠాదుడితోపాటు పులోముడిని కూడ చంపి శచిని తిరిగి తెచ్చుకొన్నాడు.
971.	పుళిందం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు పుళిందం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి వానరులకు చెబుతూ సుగ్రీవుడు ఈ పుళిందరాజ్యాన్ని గురించి పేర్కొన్నాడు.
972.	పుష్కరం	తీర్థం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన పవిత్రస్థలాలలో పుష్కరం ఒకటి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			విశ్వామిత్రుడు పశ్చిమదిశలో తపస్సుచేయటానికి వచ్చింది ఈ పుష్కరానికే. ఇక్కడ పదివేల ఏళ్ల పాటు కఠోరతపస్సు చేసి ఆయన “ఋషి” స్థాయికి చేరుకొన్నాడు. ఐతే, ఇక్కడ తపస్సు చేసేటప్పుడే ఆయన మేనక అనే అప్పరస వ్యామోహంలో పడి తన తపస్సును చెడగొట్టుకొన్నాడు. ఇప్పుడు రాజస్థాన్ రాష్ట్రంలో ఉన్న పుష్కర్, బహుశా: ఈ పుష్కరమే ఐ ఉండ వచ్చు.
973.	పుష్కరుడు 1	వరుణుడి సేనాని	(పుష్కరుడు అనే పేరుతో వరుణుడి సేనాని ఒకరు, ఒక రాజు ఒకరు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) పుష్కరుడు, వరుణుడి సేనానులలో ఒకడు. వరుణుడు లేని సమయంలో రావణుడు వరుణులొకం మీద దాడి చేసినప్పుడు, పుష్కరుడు, గోవు అనే ఇద్దరు వరుణసేనానులు రావణుడితో యుద్ధం చేసారుగాని, చివరకు ఓడిపోయారు.
974.	పుష్కరుడు 2	రాజు	(పుష్కరుడు అనే పేరుతో వరుణుడి సేనాని ఒకరు, ఒక రాజు ఒకరు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) పుష్కరుడు, భరతుడి చిన్న కొడుకు. కాబట్టి ఈయనకు రాముడు పెదతండ్రి. పుష్కరుడి తల్లి మాండవి, అన్న తక్కుడు. రాముడి పసుపున వెళ్ళిన భరతుడు, సింధూనదీతీరాన ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని జయించి, అక్కడ పుష్కలావతి, తక్షశిల అనే రెండు నగరాలను నిర్మించి, పుష్కలావతిలో పుష్కరుణ్ణి, తక్షశిలలో తక్కుణ్ణి, రాజులుగా నిలిపి వచ్చాడు.
975.	పుష్కలావతి	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో ఒక దాని పేరు పుష్కలావతి. సింధూనదీతీరాన ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని జయించిన భరతుడు, ఆ రాజ్యాన్ని రెండు భాగాలుగా చేసి, ఒక భాగానికి రాజధానిగా పుష్కలావతి అనే నగరాన్ని నిర్మించి, అక్కడ తన రెండవ కొడుకైన పుష్కరుడిని రాజుగా నిలిపాడు. మరొక భాగానికి రాజధానిగా తక్షశిల అనే నగరాన్ని నిర్మించి, తన పెద్ద కొడుకు తక్కుడిని అక్కడ రాజుగా చేసాడు. ఇప్పుడు ఈ రెండు నగరాలూ పాకిస్తాన్ దేశంలో ఉన్నాయి.
976.	పుష్పకం (పుష్పం / పుష్పాహ్వయం)	పుష్పక విమానం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ప్రసిద్ధ విమానం పేరు పుష్పకం. దీనిని పుష్పంఅని, పుష్పాహ్వయం అని కూడ అన్నారు. (అంతేకాక, దేవతల విమానాలను పుష్పకాలని సాధారణంగా కూడ పేర్కొన్నారు.). పుష్పకవిమానాన్ని విశ్వకర్మ అత్యద్భుతసుందరంగా, చిత్రాలంకారభరితంగా నిర్మించాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఇది ఒక యోజనం పొడవు, అర యోజనం వెడల్పు ఉంటుంది. పుష్పకం ఒక ఎగిరే సాధం లాంటిది. అది అందులో ఎక్కినవాడి ఉద్దేశాన్ని బట్టి పోతుంది. దానిలో లేని అందం లేదు, దొరకని వస్తువు ఉండదు. ఎందరు ఎక్కినా సరే, వాళ్ళకు దానిలో చోటు సరిపోవటమే ఈ పుష్పకం విశిష్టత. కుబేరుడి తపస్సుకు మెచ్చి అతడిని ఉత్తరదిక్పాలుడిగా నియమిస్తూ, బ్రహ్మ ఈ పుష్పకాన్ని అతడికి ఇచ్చాడు. కొంతకాలానికి రావణుడు కుబేరుడిని బెదరించి, లంకానగరాన్ని, పుష్పకవిమానాన్ని, తాను స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు. రావణుడు పుష్పకాన్ని నివాసంగాను, ప్రయాణవాహనంగాను కూడ వాడాడు. యుద్ధం తరువాత రాముడు సమస్తవానరసైన్యంతో కలిసి పుష్పకాన్ని ఎక్కి అయోధ్యకు వెళ్ళాడు. ఆ తరువాత కొన్నాళ్ళకు, శంబూకుడిని వధించటానికి శైవలపర్వతానికి వెళ్ళేటప్పుడు కూడ రాముడు పుష్పకం మీదనే వెళ్ళాడు. అక్కడినుండి తిరిగి వచ్చిన తర్వాత దానిని కుబేరుడి దగ్గరకు పంపివేసాడు.</p>
977.	పుష్పొత్కట	రాక్షసి	<p>పుష్పొత్కట ఒక రాక్షస స్త్రీ. సుమాలి అనే రాక్షసుడికి, ఆయన భార్య ఐన కేతుమతి అనే గంధర్వస్త్రీకి ప్రహస్తుడు, అకంపనుడు మొదలైన పదకొండుమంది కొడుకులేకాక నలుగురు కూతుళ్ళు కూడ కలిగారు. ఆ నలుగురు కూతుళ్ళు - రాక, పుష్పొత్కట, కైకసి, కుంభీనసి. వీళ్ళలో కైకసి రావణుడి తల్లి. కాబట్టి, పుష్పొత్కట రావణుడికి పెద్దతల్లి బెతుంది.</p>
978.	పుష్పం 1 (పుష్పమి)	నక్షత్రం	<p>(పుష్పం అంటే పుష్పమీనక్షత్రానికీ, పౌష్కమాసానికీ కూడ పేరు. గమనించాలి.) మన జ్యోతిషాస్త్రం చెప్పే ఇరవైవిడు నక్షత్రాలలో ఎనిమిదవదాని పేరు పుష్పం/పుష్పమి. పూషం అన్నా ఇదే. రామాయణంలో పుష్పమీ నక్షత్రానికి ప్రాధాన్యం ఏమిటంటే, అది భరతుడి జన్మనక్షత్రం. రాముడికి యువరాజాభిషేకానికి దశరథుడు పెట్టించిన ముహూర్తం కూడ పుష్పమీ నక్షత్రమే. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేసారు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేరా ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాసులుగా మన జ్యోతిషశాస్త్రం విభజించింది. ఆశ్విని, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం మొదలైనవి పన్నెండు రాకుల పేర్లు. రామాయణంలో పలుతావులలో వర్ణన సందర్భాలలో పోలికలు చెప్పేటప్పుడు సూర్యచంద్రనక్షత్రాల ప్రసక్తి వస్తుంది.
979.	పుష్యం 2 (లేక పౌషం)	నెల	(పుష్యం అంటే పుష్యమీనక్షత్రానికే, పౌష్యమాసానికే కూడ పేరు. గమనించాలి.) పుష్యం అనేది సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో పదవ నెల పేరు. దీనిని పౌషం అని, పౌష్యం అని కూడ అంటారు. ఈ నెలలో పౌర్ణమినాడు చంద్రుడు పుష్యమి అనే నక్షత్రంతో కలిసి ఉంటాడు. మకరసంక్రాంతి పండుగ వచ్చే నెలగా పుష్యమాసం మనకు బాగా గుర్తు ఉంటుంది. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ ప్రోష్ఠపదం, ఆశ్వయుక్కు/ ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశిర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గునం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టి, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కష్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.
980.	పుష్యమి (లేక పుష్యం 1)	నక్షత్రం	మన జ్యోతిషశాస్త్రం చెప్పే ఇరవైఏడు నక్షత్రాలలో ఎనిమిదవదాని పేరు పుష్యమి/ పుష్యం. పూషం అన్నా, తిష్యం అన్నా ఇదే. రామాయణంలో పుష్యమీ నక్షత్రానికి ప్రాధాన్యం ఏమిటంటే, అది భరతుడి జన్మనక్షత్రం. రాముడికి యువరాజాభిషేకానికి దశరథుడు పెట్టించిన ముహూర్తం కూడ పుష్యమీ నక్షత్రమే. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేసారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేరా ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాశులుగా మన జ్యోతిషశాస్త్రం విభజించింది. అశ్వినీ, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం మొదలైనవి పన్నెండు రాశుల పేర్లు. రామాయణంలో పలుతావులలో వర్ణన సందర్భాలలో పోలికలు చెప్పేటప్పుడు సూర్యచంద్రనక్షత్రాల ప్రసక్తి వస్తుంది.</p>
981.	పుష్కరధం	అలంకార రధం	<p>యుద్ధానికి కాక ఇతరత్ర ప్రయాణాలకుగాని, ఊరేగింపులకుగాని, వాడే రథాన్ని పుష్కరధం అంటారు. పుష్కరధం అన్నా ఇదే. కైక వరాల కారణంగా రాముడు యువరాజాభిషేకాన్ని వదలుకొని అడవికి పోవలసివచ్చి, సీతకు చెప్పి వెళ్ళటానికి అధికారచిహ్నాలేమీ లేకుండా ఆమె మందిరానికి వెళ్ళాడు. అప్పుడు, నాలుగు గుర్రాలు కట్టిన పుష్కరధం, వందులు, వింజామరలు, ఛత్రం, భద్రగజం, మొదలైన అధికారలాంఛనాలు లేకుండా నిరాడంబరంగా రావటానికి కారణం ఏమిటని, సీత రాముడిని అడిగిన సందర్భంలో, పుష్కరధం ప్రసక్తి ఉంది.</p>
982.	పూరుడు / పూరువు (పూరు: అని సంస్కృతమూలం. భారతంలోనైతే, పూరు: అని, పురు: అని, రెండు రకాలగా ఉంది.)	రాజు	<p>పూరువు /పూరువు చంద్రవంశపు తొలి రాజులలో ఒకడు. ఈయన యయాతికి ఆయన చిన్న రాణి శర్మిష్ఠకు పుట్టాడు. శర్మిష్ఠ, వృషపర్వుడు అనే దానవరాజు కూతురు. యయాతి పెద్ద రాణి పేరు దేవయాని. ఈమె శుక్రమహర్షి కూతురు. యయాతికి దేవయాని ద్వారా యదువు అనే కొడుకు కలిగాడు. యదువు పెద్ద, పూరువు చిన్న. పెద్దకొడుకైన తనకంటే చిన్నకొడుకైన పూరువును ఎక్కువ ప్రేమతో చూసుకొంటాడని యదువుకు తండ్రి మీద గుఱ్ఱుగా ఉండేది. తన సవతి కొడుకును లాలించటం ద్వారా తన భర్త తనను నిర్లక్ష్యం చేస్తున్నాడని దేవయాని తండ్రితో మొర పెట్టుకొన్నది. కూతురు దుఃఖం చూసి కోపం వచ్చిన శుక్రుడు, ముసలివాడివైఖొమ్మని యయాతిని శపించాడు. యయాతి యదువును పిలిచి, తన అకాల వార్ధక్యాన్ని తీసుకొని అతడి యౌవనాన్ని తనకు ఇమ్మని అడిగాడు. అదేదో నీ ముద్దుల కొడుకు పూరువునే అడుగుమని యదువు తండ్రిమాటను తిరస్కరించాడు. యయాతి ఆ మాటనే పూరువుకు కూడ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చెపితే అతడు మారుమాటాడకుండా తండ్రి చెప్పినట్లు చేసాడు. పూరువు యౌవనంతో కొంతకాలం గడపిన యయాతి తన తర్వాత పూరువునే రాజుగా చేసి, యదువుకు గాని అతని అనంతరులకుగాని రాజ్యాన్ని పరిపాలించే అర్హత ఉండదని శపించాడు. పూరువేమో కాశిరాజ్యంలోని ప్రతిష్ఠానం నుండి పరిపాలిస్తుంటే, యదువేమో క్రౌంచవనం అనే చోట నివసించాడు. ఒక సందర్భంలో రాముడు లక్ష్మణుడికి ఈ యయాతి పూరువుల కథ చెప్పాడు.
983.	పూర్ణకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక దాని పేరు పూర్ణకం. తిలకవృక్షానికే ఇది మరొక పేరు. తెలుగులో దీనిని ఎర్ర గోరింట అని, బొట్టుగు చెట్టు అని, అంటారు. అంటారు.
984.	పూషుడు (పూషా అని సంస్కృత మూలం. నకారాంతం.)	ఒక ఆదిత్యుడు	పన్నెండుగురు ఆదిత్యులలో పూషుడు ఒకడు. (ఆదిత్యులు అనే పేరుతో దేవతల గణం ఒకటి ఉంది.). స్వర్గాన్ని జయించాలని రావణుడు తన రాక్షససైన్యంతో ఇంద్రలోకంపైన దాడి చేసినప్పుడు జరిగిన దేవరాక్షసయుద్ధంలో పూషుడు, త్వష్ట అనే మరొక ఆదిత్యుడితో కలిసి రావణుడి సైన్యాలలో పోరాడాడు. పన్నెండుగురు ఆదిత్యుల పేర్లు - ధాత, మిత్రుడు, వరుణుడు, శక్రుడు, అర్యముడు, అంశుడు, పూషుడు, వివస్వతుడు, భగుడు, సవిధ, త్వష్ట, విష్ణువు. ఈ పేర్లలో కొన్ని, కొందరు ఇతరదేవతలకు కూడా ఉన్నాయి. పైగా, ఈ పేర్లు, అన్ని గ్రంథాలలోనూ ఒకేలాగా ఉండక కొద్దిగా మార్పులతో కనిపిస్తాయి.
985.	పృథుగ్రీవుడు	రాక్షసుడు	పృథుగ్రీవుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో పృథుగ్రీవుడు ఒకడు. శూర్పణఖ కారణంగా జనస్థానంలో రాముడితో జరిగిన యుద్ధంలో పృథుగ్రీవుడు చనిపోయాడు.
986.	పృథువు 1	రాముడి పూర్వుడు	(పృథువు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక వానరుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) సూర్యవంశపు రాజులలో, రాముడికి పూర్వుల లో, పృథువు ఒకడు. ఈయన, అనరణ్యుడికి కొడుకు, త్రిశంకువుకు తండ్రి.
987.	పృథువు 2	వానరుడు	(పృథువు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక వానరుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) పృథువు ఒక వానరుడు. లంకా యుద్ధంలో, ఇంద్రజిత్తు నాగాస్తం ధాటికి రామలక్ష్మణులు కట్టుపడి మూర్ఖిల్లి ఉన్నప్పుడు, వానరసైన్యానికి రక్షణగా ఉన్న

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ప్రముఖులలో పృథువు ఒకడు.
988.	పుషతం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో పుషతం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని చారల దుప్పి అంటారు.
989.	పైనాకం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో పైనాకం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఇది కూడ ఉన్నది. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ఈ పైనాకాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడుగాని, అది వ్యర్థమైపోయింది.
990.	పైశాచం (లేక మోహనం)	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో పైశాచం ఒకటి. దీనికే మోహనం అని కూడ పేరు. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో పైశాచం కూడ ఉంది. ఒకానొకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ఈ అస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడుగాని, అన్ని అస్త్రాలలాగే ఇది కూడ పనికిరాకుండాపోయింది.
991.	పాండరీకం	యాగం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన వైదిక క్రతువులలో పాండరీకం ఒకటి. రాముడు చేసిన రకరకాల యాగాలలో పాండరీకాలు కూడ ఉన్నాయని రామాయణం చెబుతుంది.
992.	పౌరవం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు పౌరవం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ పౌరవరాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు. పేరునుబట్టి దిక్కునిబట్టి చూస్తే, ఇది కురురాజ్యమే ఐ ఉండాలి.
993.	పౌలస్త్యుడు (రావణుడు) (చూ: రావణుడు)	రావణుడు	పౌలస్త్యుడు అంటే "పులస్త్యుడి వంశంలో పుట్టినవాడు" అని అర్థం. దానిని బట్టి పౌలస్త్యుడు అంటే కుబేరుడు, రావణుడు, రావణుడి సోదరులు, అందరూ పౌలస్త్యులే కాని, పౌలస్త్యుడు అంటే రావణుడు అనే రూఢిపడిపోయింది. దాశరథి అంటే రాముడు అని రూఢిపడ్డట్లు అన్నమాట. రామాయణానికి ఉన్న మరొక పేరు కూడ "పౌలస్త్యవధం" అని వాల్మీకి చెప్పాడు. కాబట్టి, సందర్భాన్ని బట్టి వేరే అర్థం అవసరమైతే తప్ప, పౌలస్త్యుడు అంటే రావణుడు అనే అర్థం. పౌలస్త్యుడి లేదా రావణుడి మొదటి పేరు దశగ్రీవుడు. మిగిలిన వివరాలకోసం రావణుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
994.	పౌలోమి	శబ్దం	దేవతల రాజైన ఇంద్రుడి భార్య శచికి, పౌలోమి అని కూడ పేరు. శచి తండ్రి, పులోముడు అనే దానవుడు. పులోముడి కూతురు గాబట్టి, శచికి పౌలోమి అని పేరు (పౌలోమి=పులోముడి కూతురు). ఒకసారి, అనుష్ఠాదుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అనే రాక్షసుడు, పులోముడి సహాయంతో శచిని అపహరించుకొనిపోయాడు. దానికి కోపించిన ఇంద్రుడు, అనుష్టాదుడితోపాటు పులోముణ్ణి కూడ చంపి, శచిని తిరిగి తెచ్చుకొన్నాడు. ఒక సందర్భంలో సుగ్రీవుడితో మాట్లాడుతూ రాముడు ఈ పురాణకథ ప్రసక్తి తెచ్చాడు.
995.	ప్రఘస	రాక్షసి	ప్రఘస ఒక రాక్షసి. రావణుడు ఇచ్చిన గడువులోపల అతణ్ణి చేపట్టకపోతే చంపుతామని సీతను బెదిరించిన రాక్షసస్త్రీలలో ప్రఘస ఒకతె. ప్రఘసుడు అనే పేరుతో కూడ ఇద్దరు (మగ) రాక్షసులు కూడ ఉన్నారు, గమనించండి.
996.	ప్రఘసుడు 1	రాక్షసుడు	(ప్రఘసుడు అనే పేరుతోనే ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) ప్రఘసుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. అశోకవనాన్ని ధ్వంసం చేసిన హనుమంతుణ్ణి పట్టితెమ్మని రావణుడు పంపగా పోయి, హనుమంతుడి చేతిలో చనిపోయిన ఐదుగురు రాక్షసవీరులలో ప్రఘసుడు ఒకడు. అప్పుడు హతులైన ఆ ఐదుగురు - విరూపాక్షుడు, యూపాక్షుడు, దుర్ధరుడు, ప్రఘసుడు, భాసకర్ణుడు. ప్రఘసుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. ప్రఘస అని ఒక రాక్షసి (స్త్రీ) కూడ ఉన్నది. అంతేకాదు, ప్రఘాసుడు అనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. ఈ పేర్లలో ఉన్న స్వల్పమైన తేడాలను గమనించండి.
997.	ప్రఘసుడు 2	రాక్షసుడు	(ప్రఘసుడు అనే పేరుతోనే ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) ప్రఘసుడు ఒక రాక్షసుడు. సుమాలికి ఆయన భార్య ఐన కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో ప్రఘసుడు ఒకడు. తన సోదరులందరిలాగే ప్రఘసుడు కూడ రావణుడికి అనుచరుడు, సచివుడు. యుద్ధం మొదటిలో ప్రఘసుడు విభీషణుడితో పోరాడాడు. ప్రఘసుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. ప్రఘస అని ఒక రాక్షసి (స్త్రీ) కూడ ఉన్నది. అంతేకాదు, ప్రఘాసుడు అనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. ఈ పేర్లలో ఉన్న స్వల్పమైన తేడాలను గమనించండి.
998.	ప్రఘాసుడు	రాక్షసుడు	ప్రఘాసుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. (ప్రఘసుడు అనే పేరుతో కూడ ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. ఈ పేర్లలో తేడా స్వల్పమే, గమనించండి.) నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అప్పటిదాకా యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు ప్రసూనుడి పేరును కూడ చెప్పాడు.
999.	ప్రచేతసుడు 1 (వరుణుడు) (ప్రచేతా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	వరుణుడు	(ప్రచేతసుడు అనే పేరు వరుణుడికే ఉన్నది, ఒక ప్రజాపతికే ఉన్నది. గమనించాలి.) ప్రచేతసుడు అనేది వరుణుడికి ఇంకొక పేరు. ఈ వరుణుడు పడమటి దిక్కుకు అధిపతి, జలాలకు అధిదేవత. సుపేణుడు అనే వానరుడు వరుణుడి అంశతో పుట్టాడు. అగస్త్యుడి జననానికి, శరీరాన్ని కోల్పోయిన వసిష్ఠుడు మరొక శరీరాన్ని పొందటానికి, కారకులు వరుణుడు, సూర్యుడు.
1000.	ప్రచేతసుడు 2 (ప్రచేతా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	ప్రజాపతి	(ప్రచేతసుడు అనే పేరు వరుణుడికే ఉన్నది, ఒక ప్రజాపతికే ఉన్నది. గమనించాలి.) ప్రచేతసుడు ఒక ప్రజాపతి. దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన వంశం గురించి, పూర్వుల గురించి చెప్పతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో ప్రచేతసుడు ఒకడు. రామాయణ రచయిత ఐన వాల్మీకి ప్రచేతసుడికి పదవ కొడుకు. ఆ సంగతి వాల్మీకి రాముడితో స్వయంగా చెప్పాడు. అందుకే వాల్మీకికిని ప్రాచేతసుడు (= ప్రచేతసుడి కొడుకు) అంటారు.
1001.	ప్రజంఘుడు 1	వానరుడు	(ప్రజంఘుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాక్షసుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ప్రజంఘుడు ఒక వానరుడు. వానరసైన్యం లంకకు ప్రయాణించేటప్పుడు - దరీముఖుడు, రంభుడు, రభసుడు అనే వాళ్ళతో కలిసి ప్రజంఘుడు ఆ సైన్యానికి రక్షణగా నడిచాడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో ప్రజంఘుడు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుపేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు, వలీముఖుడు, ప్రజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.
1002.	ప్రజంఘుడు 2	రాక్షసుడు	(ప్రజంఘుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాక్షసుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ప్రజంఘుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. యుద్ధం మొదటిలో ఇతడు, విభీషణుడి అనుచరుడైన సంపాతితో తలపడ్డాడు. యుద్ధం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మధ్యలో, వానరులు లంకను తగులబెట్టగా , వాళ్ళను తరిమివేయండని రావణుడు కుంభుణ్ణి, నికుంభుణ్ణి, పంపినప్పుడు, వాళ్ళతోపాటు యుద్ధానికి వెళ్ళిన రాక్షసులలో ప్రజంఘుడు ఉన్నాడు. అప్పుడు జరిగిన పోరిలో ప్రజంఘుడు అంగదుడి చేతిలో చనిపోయాడు. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు ప్రజంఘుడి పేరును కూడ చెప్పాడు.
1003.	ప్రజాపతి 1	బ్రహ్మ	(ప్రజాపతి అనేది బ్రహ్మకు పేరు. బ్రహ్మ మానసపుత్రులకు కూడ ప్రజాపతి అనే పేరు ఉన్నది. గమనించాలి. విష్ణువు నాభిపద్మం నుండి పుట్టిన ఆదిసృష్టికర్త ఐన బ్రహ్మకు మరొక పేరు ప్రజాపతి. ఐతే, ప్రజాపతి అంటే బ్రహ్మ అని ఒక అర్థం ఉంది, బ్రహ్మ మానసపుత్రులుగా పుట్టి ఈ సృష్టిని విస్తరించినవాళ్ళు అని మరొక అర్థం ఉంది. ప్రజాపతి అనే మాటను ఈ రెండు సందర్భాలలో కూడ తరచుగానే వాడుతూ ఉంటాము.
1004.	ప్రజాపతి 2	సృష్టికర్త	(ప్రజాపతి అనేది బ్రహ్మకు పేరు. బ్రహ్మ మానసపుత్రులకు కూడ ప్రజాపతి అనే పేరు ఉన్నది. గమనించాలి.) ఆదిసృష్టికర్త ఐన బ్రహ్మకు మానసపుత్రులుగా పుట్టి ఈ సృష్టిని విస్తరించినవాళ్ళకు ప్రజాపతులు అని పేరు. క్రతువు, పులహుడు, పులస్తుడు, కశ్యపుడు, మరీచి మొదలైన వాళ్ళు ప్రజాపతులు. చరాచరమైన వస్తువులను, జీవులను, అందరికంటే ఎక్కువగా సృష్టించింది కశ్యపుడు గనుక, కశ్యపుడిని ప్రజాపతులలో ముఖ్యుడిగా భావిస్తారు. జటాయువు రాముడితో తన వంశాన్ని గురించి పూర్వుల గురించి చెప్పతూ పదహారుగురు ప్రజాపతుల పేర్లు చెప్పాడు. ఐతే, ప్రజాపతి అంటే బ్రహ్మ అని ఇంకొక అర్థం కూడ ఉంది. ప్రజాపతి అనే మాటను ఈ రెండు సందర్భాలలో కూడ తరచుగానే వాడుతూ ఉంటాము.
1005.	ప్రతపనుడు	రాక్షసుడు	ప్రతపనుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకాయుద్ధం మొదటిలో ప్రతపనుడు నీలుడితో పోరాడాడు.
1006.	ప్రతర్దనుడు (కాశీయుడు/ కాశిరాజు)		రామాయణ కాలంలో కాశీరాజ్యానికి రాజు ప్రతర్దనుడు. ఈయన రాముడి పట్టాభిషేకోత్సవానికి అయోధ్యకు వచ్చాడు. కొన్ని నాళ్ళ తరువాత రాముడు ఆయనను సగౌరవంగా కాశికి సాగనంపాడు. ఈయన రాముడికి మేనమామ ఔతాడని వేరొక

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రామాయణంలో చెప్పారు. ప్రతర్దనుణ్ణి కాశిరాజు అని, కాశీయుడు (=కాశికి సంబంధించిన వాడు) అని, పేర్కొన్నారు.
1007.	ప్రతింధకుడు	జనకుడి పూర్వుడు	విదేహ దేశపు రాజులలో, జనకుడి పూర్వులలో ప్రతింధకుడు ఒకడు. ఈయన మరువుకు కొడుకు, కీర్తిరథుడికి (కీర్తిరాతుడికి కాదు.) తండ్రి. రాముడి పూర్వుల లోకూడ మరువు అనే పేరున ఒక ఆయన ఉన్నాడు, గమనించండి.
1008.	ప్రతిష్ఠానం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు ప్రతిష్ఠానం. రామాయణం ప్రకారం, చంద్రవంశపురాజు పూరువు, ఈ ప్రతిష్ఠాననగరంనుండి పరిపాలించాడు. రామాయణం ప్రకారమే, ఈ నగరం అప్పట్లో కాశీరాజ్యంలో భాగం. బాహ్లికదేశరాజు ఇళుడు, ఒకానొకకారణంవల్ల తాను బోగొట్టుకొన్న తన పురుషరూపాన్ని తిరిగి పొందిన తరువాత, ప్రతిష్ఠానం అనే నగరాన్ని నిర్మించుకొని అక్కడినుండి రాజ్యం చేసాడనికూడ రామాయణం చెబుతున్నది. మరి, ఈ ఇళుడి ప్రతిష్ఠానమూ, ఆ పూరువు ప్రతిష్ఠానమూ, ఒకటేనో, వేరువేరో! ఉండటం మాత్రం, కురురాజ్యం కాశీరాజ్యానికంటే పడమటివైపు, బాహ్లికదేశం కురురాజ్యానికంటే ఇంకా పడమటివైపు ఉంటాయి.
1009.	ప్రతిహారతరుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'ఐంద్రం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు ప్రతిహారతరుడు.
1010.	ప్రథనం (వాయవ్యం)	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో వాయవ్యం ఒకటి. దీనికి ప్రథనం అనే పేరు కూడ ఉన్నది. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో వాయవ్యం ఉన్నది. పూర్వం ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు దీనిని వసిష్ఠుడి మీద వేసాడు గాని, అది ఆయన ముందు వమ్మైపోయింది. విశ్వామిత్రుడి యాగాన్ని కాపాడే సమయంలో, మారీచసుబాహుల అనుచరులైన రాక్షసులను తరిమికొట్టడానికి రాముడు వాయవ్యాస్త్రాన్ని వాడాడు. లంకాయుద్ధంలో , రాముడు కుంభకర్ణుడి మీద, లక్ష్మణుడు అతికాయుడి మీద, వాయవ్యాస్త్రాన్ని ప్రయోగించారు.
1011.	ప్రభావుడు	వానరుడు	ప్రభావుడు ఒక వానరుడు. ఇతడు సుగ్రీవుడి మంత్రులలో ఒకడు. అనుకొన్న సమయం దాటినాకూడ సీతను వెదకే పని మొదలుపెట్టనందుకు సుగ్రీవుడి మీద కోపంతో అతన్ని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఎచ్చరించటానికి లక్ష్యణుడు కిప్పింధకు వెళ్ళినప్పుడు - ప్లక్షుడు, ప్రభావుడు అనే ఇద్దరు మంత్రులు అంగదుడితో కలిసి సుగ్రీవుడి దగ్గరకు వెళ్ళి, లక్ష్యణుడు వచ్చాడనీ, కోపంగా ఉన్నాడనీ, కనుక వెంటనే వెళ్ళి అతణ్ణి శాంతపరచుమనీ విన్నవించారు.
1012.	ప్రమత్తుడు (యుద్ధోన్మత్తుడు / మహోదరుడు 1) (చూ:మహోదరుడు)	రాక్షసుడు	రావణుడికి తమ్ముడి వరుస అయ్యే మహోదరుడు అనే రాక్షసుడికే ప్రమత్తుడు అని, యుద్ధోన్మత్తుడు అని, పేర్లు ఉన్నాయి. (రావణుడి సేనాని మహోదరుడు వేరు) . మిగిలిన వివరాలకోసం మహోదరుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి. మహోదరుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడి సేనానులలో ఒకడు. ఆ మహోదరుడు , ఇంద్రజిత్తు పడిపోయిన తర్వాత, యుద్ధంలో అంగదుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1013.	ప్రమాధి 1 (ప్రమాధి అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	రాక్షసుడు	(ప్రమాధి అనే పేరుతో, ఒక రాక్షసుడు, ఒక వానరుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ప్రమాధి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో ప్రమాధి ఒకడు. శూర్పణఖ కారణంగా జనస్థానంలో రాముడితో జరిగిన యుద్ధంలో ప్రమాధి చనిపోయాడు.
1014.	ప్రమాధి 2 (ప్రమాధి అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	వానరుడు	(ప్రమాధి అనే పేరుతో, ఒక రాక్షసుడు, ఒక వానరుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ప్రమాధి ఒక వానరుడు. ఇతడు హిమాలయాలలో, గంగానది ఒడ్డున, ఉశీరబీజం అనే పర్వతం మీద నివసించే వాడు. ఇతడి కింద లక్ష వానరసైన్యం ఉంది. శుకుడు, సారణుడు అనే మంత్రులు రావణుడికి చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరముఖ్యులలో ప్రమాధి ఒకడు. నికుంభిలలో ఇంద్రజిత్తుతో లక్ష్యణుడు పోరుతున్నప్పుడు - ప్రమాధి, గంధమాదనుడు, శరభుడు, రభసుడు కలిసి ఇంద్రజిత్తు రథానికి ఉన్న నాలుగు గుఱ్ఱాలను చంపారు. దాంతో ఇంద్రజిత్తు విరఘుడైపోయాడు.
1015.	ప్రముచి (ప్రముచి: అని సంస్కృతమూలం)	ముని	రాజ్యాభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు ప్రముచి . ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్ఘ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థ్యాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాడు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి నృషద్గువు, కవషుడు, ధౌమ్ముడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .
1016.	ప్రమోదనుడు	ఋషి	ప్రమోదనుడు ఒక ఋషి . ఇలుడు అనే ఒక రాజు ప్రమాదవశాత్తు తన పురుషరూపాన్ని కోలుపోయి, ఇల అనే పేరుతో ప్తీగా మారాడు. ఆ రూపంలో ఉన్న అతణ్ణి బుధుడు పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. కొంతకాలం తర్వాత , ఇలుడి పురుష రూపాన్ని తిరిగి తెప్పించటానికి శివప్రీతికరంగా బుధుడు అతని చేత అశ్వమేధం చేయించటానికి పూనుకొని, కొందరు ఋషులను పిలిచాడు. ఆ ఋషులలో మోదకరుడు ఒకడు. ఇలుడి అశ్వమేధానికి చ్యవనుడు, అరిష్టనేమి, ప్రమోదనుడు, మోదకరుడు, దుర్వాసుడు, పులస్త్యుడు, క్రతువు, వషట్కారుడు, ఓంకారుడు అనే మునులొకాక, మరుత్తుడు అనే ప్రఖ్యాతరాజు కూడ సాయం చేసాడు.
1017.	ప్రయాగం (ప్రయాగ అంటారు.) (ప్రయాగః అని సంస్కృతములం అకారాంతం.)	క్షేత్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన స్థలాలలో ప్రయాగ ఒకటి. ఇది ఒక ప్రసిద్ధపుణ్యక్షేత్రం. గంగ, యమున, సరస్వతి అనే మూడు నదులూ ఇక్కడ కలుస్తాయి. అందుకే దీనిని త్రివేణి అనీ, త్రివేణీసంగమం అనీ, పిలుస్తారు (ఇప్పుడు సరస్వతీనది ఎండిపోయింది. అది పైకి కనబడదు. దానిని అంతర్వాహిని అని చెబుతారు. ఈ త్రివేణి అన్న పేరు రామాయణంలో లేదు. ప్రయాగను, కేవలం గంగాయమునల సంగమప్రదేశం అనే పేర్కొన్నది. మనం మాత్రం మనదేశాన్ని నాశనం చేసిన శత్రువులు ఎవరో పెట్టిన అలహాబాద్ అనే పేరుతో ప్రయాగను పిలుస్తూ తరించిపోతున్నాం. రాముడు వనవాసానికి వెళ్ళినప్పుడు ప్రయాగలో భరద్వాజు మహర్షిని దర్శించి, ఆయన సూచనమేరకు చిత్రకూటపర్వతం దగ్గర కుటీరం నిర్మించుకొని కొంతకాలం నివాసం ఉన్నాడు. రాముడిని చూడటానికి వచ్చిన భరతుడికీ అతడి సైన్యానికీ భరద్వాజుమహర్షి దివ్యమైన పదార్థాలతో విందును వినోదాలను కలిగించింది ఈ ప్రయాగలోనే, అంటే, ప్రయాగ సమీపంలోని తన ఆశ్రమంలో. యుద్ధం తర్వాత అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చేటప్పుడు కూడ రాముడు ప్రయాగలో భరద్వాజుడి దగ్గర

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఆగి, ఆయన ఆతిథ్యం తీసుకొని వానరులతో కలిసి లంకకు వెళ్ళాడు. (ఇది వ్రాసిన ఏడాది తరువాత, 2018 లో, అలహాబాద్ పేరును ప్రయాగరాజ్ అని మార్చినట్లు వార్తలలో వచ్చింది. సంతోషం.)
1018.	ప్రలంబం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు ప్రలంబం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి (రాజగృహానికి) వెళ్ళే దారిలో దీనిని దాటారు.
1019.	ప్రవర్ణం	క్రతువు	ప్రవర్ణం అనేది ఒక వైదిక క్రతువు పేరు. దశరథుడి అశ్వమేధయాగానికి ఉపాంగాలుగా చేసిన క్రతువులలో ప్రవర్ణం ఒకటి. ఇలాంటిదే ఉపసదం కూడ.
1020.	ప్రవృద్ధుడు (కల్యాషపాదుడు/ మిత్రసహుడు/ వీరసహుడు / సౌదాసుడు)	రాముడి పూర్వుడు	ప్రవృద్ధుడు రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. ఈయన రఘువుకు కొడుకు, శంఖణుడికి తండ్రి. ప్రవృద్ధుడినే మిత్రసహుడు, వీరసహుడు, సౌదాసుడు కల్యాషపాదుడు అనికూడ అంటారు. ఈయన భార్య మదయంతి గొప్ప పతివ్రత. సీత రావణుడితో, తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాననని చెప్పతూ, ప్రసిద్ధులైన కొన్ని జంటలను పేర్కొంటూ సౌదాసుణ్ణి మదయంతిని కూడ చెప్పింది. లవణుణ్ణి చంపటానికి మధుపురం పోతూ మార్గమధ్యంలో శత్రుఘ్నుడు వాల్మీకి ఆశ్రమంలో ఆగినప్పుడు, వాల్మీకి శత్రుఘ్నుడికి ఈ మిత్రసహుడి కథను చెప్పాడు. (అప్పుడు వాల్మీకి శత్రుఘ్నుడితో, కల్యాషపాదుడి తండ్రి పేరు సుదాసుడు అని చెప్పాడు. బాలకాండంలోను, అయోధ్యాకాండంలోను, వసిష్ఠుడు మాత్రం కల్యాషపాదుడి తండ్రి పేరు రఘువు అని చెప్పాడు. దీనినిబట్టి చూస్తే, రఘువుకే సుదాసుడు అనే మారుపేరు ఉన్నదేమో! పండితులు నిర్ణయించాలి.) ఒక రాక్షసుడు పన్నిన పన్నాగం వల్ల వసిష్ఠుడు ఇతణ్ణి పన్నెండేళ్ళపాటు నరభక్షకుడిగా ఉండిపోమ్మని శపించాడు. దానికి కోపగించిన సౌదాసుడు తాను కూడ వసిష్ఠుణ్ణి శపించడానికి మంత్రజలం చేతిలోకి తీసుకొన్నాడు. కాని, ఆయన రాణి మదయంతి ఆయనను వారించింది. దానితో, సౌదాసుడు ఆ మంత్రజలాన్ని తన పాదాలమీదనే చల్లుకొన్నాడు. ఆ మంత్రజలాల శక్తికి అతడి పాదాలు కమిలిపోయాయి. అప్పటినుండి సౌదాసుడికి కల్యాషపాదుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అని పేరు వచ్చింది.
1021.	ప్రశమనం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ప్రశమనం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ప్రశమనం ఉన్నది.
1022.	ప్రశమనుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'కంకణం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు ప్రశమనుడు.
1023.	ప్రశుశ్రుకుడు	రాముడి పూర్వుడు	సూర్య వంశపు రాజులలో, రాముడి పూర్వులలో ప్రశుశ్రుకుడు ఒకడు. ఈయన, మరువుకు కొడుకు, అంబరీషుడికి తండ్రి. జనకుడి పూర్వులలో కూడ ఒక ఆయన పేరు మరువు. గమనించండి.
1024.	ప్రసేనజిత్తు (ప్రసేనజిత అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	రాముడి పూర్వుడు	ప్రసేనజిత్తు సూర్యవంశపు రాజులలో రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. ఈయన తండ్రి పేరు సుసంధి, అన్న పేరు ధ్రువసంధి. ప్రసేనజిత్తు కొడుకులను గురించి రామాయణం ఏమీ చెప్పలేదు.
1025.	ప్రస్థలం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు ప్రస్థలం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తర దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ ప్రస్థలరాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1026.	ప్రస్తవణం	కొండ (ఈ పేరుతో రెండు కొండలు ఉన్నాయి.)	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో రెండు కొండల పేరు ప్రస్తవణం. ఆ రెండు కొండలు ఏవో చూద్దాం. ఒక ప్రస్తవణం ఇది దండకారణ్యంలో గోదావరి నది ఒడ్డున పంచవటి దగర ఉన్నది. రావణుడు సీతను ఎత్తుకొనిపోయేటప్పుడు, తనను కాపాడుమని ఆమె తనకు కనపడే ప్రతి కొండను, చెట్టును వేడుకొన్నది. అప్పుడు సీత, తన కుటీరానికి దగ్గరలోనే గోదావరీతీరాన ఉన్న ప్రస్తవణగిరిని కూడ పేర్కొన్నది. "మాల్యవంతం ప్రస్తవణం" అన్న మూలానికి వ్యాఖ్యాత, మాల్యవంతం అనేదాన్ని విశేషణంగా చెప్పి, ప్రస్తవణం అనేది కొండ పేరు అని చెప్పాడు (ప్రస్తవణాఖ్యం = ప్రస్తవణం అనే పేరున్న దానిని). కాబట్టి, ఇది ఇంకొక ప్రస్తవణగిరి. తరువాత కాలంలో, వాలివధం, సుగ్రీవపట్టాభిషేకం జరిగిన పిమ్మట - సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ ప్రయత్నాలు మొదలుపెట్టేటంతవరకూ - వర్షాకాలం నాలుగునెలలూ, రాముడు ప్రస్తవణగిరి మీదనే గడిపాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>కిష్కింధలో వానరులు మ్రోగించే సంగీతవాద్యాల ధ్వనులు కూడ అక్కడకు వినబడుతున్నాయని రాముడు అన్నాడు. అంటే ఆ కొండ కిష్కింధకు అంత చేరువలో ఉన్న దన్నమాట. పంచవటి నుండి కిష్కింధ చాల దూరం కాబట్టి, ఈ ప్రస్తవణగిరి మరొకటి. ఈ విధంగా, ప్రస్తవణం అన్న పేరుతో రెండు కొండలు ఉన్నాయి.</p> <p>అనుకొన్న సమయానికి సుగ్రీవుడు ఖోడచూపక పోవటంతో కోపించిన రాముడు, సుగ్రీవుణ్ణి ఎచ్చరించుమని ఈ ప్రస్తవణగిరి నుండే లక్ష్మణుణ్ణి కిష్కింధకు పంపాడు. సీతను వెదుకుతూ పోయిన వానరులు బయలుదేరినది కూడ ఈ ప్రస్తవణం నుండే. వానరులు సీతకోసం ఈ పర్యతాన్ని కూడ గాలించారు.</p>
1027.	ప్రస్వాపనం	అస్త్రం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ప్రస్వాపనం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఇది కూడ ఉన్నది. ఒకానొకప్పుడు వసిష్ఠుడి మీద విశ్వామిత్రుడు స్వాపనం అనే అస్త్రాన్ని వేసాడు. బహుశః, స్వాపనం, ప్రస్వాపనం, ఒకటే ఐ ఉండవచ్చు.</p>
1028.	ప్రహసుడు	వరుణుడి మంత్రి	<p>ప్రహసుడు , వరుణుడి మంత్రులలో ఒకడు. వరుణుడు లేని సమయంలో రావణుడు వరుణుడికి మీద దాడి చేసి అక్కడ ఉన్న వీరులను ఓడించి, వరుణుణ్ణి యుద్ధానికి రమ్మని వార్త పంపాడు. వరుణుడు ఆ సమయంలో అక్కడ లేడని, బ్రహ్మలోకంలో గంధర్వుల సంగీతాన్ని వింటూ ఉన్నాడని, ముఖ్యుడైన రాజు లేడు గాబట్టి, ప్రస్తుతం అందుబాటులో ఉన్న వీరులందరూ ఓడిపోయినారు గాబట్టి, ఇప్పుడు ఇక యుద్ధంతో ఏమీ ప్రయోజనం ఉండదని, ప్రహసుడు రావణుడికి చెప్పాడు. దానితో, రావణుడు తాను వరుణుణ్ణి జయించానని ప్రకటించుకొని వెళ్ళిపోయాడు.</p>
1029.	ప్రహస్తుడు	రాక్షసుడు	<p>ప్రహస్తుడు ఒక రాక్షసుడు. సుమాలికి ఆయన భార్య ఐన కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో ప్రహస్తుడు ఒకడు. తన సోదరులందరిలాగే ప్రహస్తుడు కూడ రావణుడికి మేనమామ , సచివుడు. నిజానికి ప్రహస్తుడు రావణుడి ప్రధానమంత్రి, సైన్యాధ్యక్షుడు కూడ. లంకానగరం న్యాయంగా రాక్షసులకు చెందిందని, దానిని కుబేరుడి నుండి స్వాధీనం చేసుకొమ్మని, మాల్యవంతుడి లాగే ప్రహస్తుడు కూడ రావణుడికి బోధించి, అలా చేయించాడు. ప్రహస్తుడు రథికువీరుడు. ఇతడి రథం</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			జెండా మీద పాము గుర్తు ఉంటుంది. రావణుడు చేసిన అన్ని దండయాత్రలలోను ప్రహస్తుడు అతడి వెంట ఉండి దేవదానవ యుద్ధాలలో కూడ పాలుగొన్నాడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో ప్రహస్తుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ ప్రహస్తుడి ఇల్లు ఉంది. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో ప్రహస్తుడు కూడ ఒకడు.
1030.	ప్రాగ్జ్యోతిషం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు ప్రాగ్జ్యోతిషం. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెబుతూ, సుగ్రీవుడు ఈ ప్రాగ్జ్యోతిషనగరాన్ని పేర్కొన్నాడు. ప్రాగ్జ్యోతిషం, పడమటి సముద్రంలో, పారియాత్రపర్వతం, చక్రవంతం అనే పర్వతాలకంటే ఇంకా పడమటికి ఉంటుందని, నరకుడు అనే రాక్షసుడు ఆ నగరంలో నివసిస్తుంటాడని, సుగ్రీవుడు వానరులకు చెప్పాడు. ఐతే, ద్వాపరయుగంలో కృష్ణుడి చేతిలో చనిపోయిన ఒక రాక్షసుడి పేరు కూడ నరకుడు, అతని నగరం పేరు కూడ ప్రాగ్జ్యోతిషమే. కాని, ఈ ద్వాపరకాలపు నరకుడు తూర్పున కామరూపదేశంలో నివసించాడని భారతంలో ఉన్నదిగాబట్టి, ఈ ద్వాపరనరకుడూ రామాయణపు నరకుడూ, వేరు వేరు వ్యక్తులై ఉండాలి.
1031.	ప్రాగ్వంశం	యాగశాలలో ఒకభాగం	ప్రాక్ అంటే తూర్పు. వంశం అంటే వెదురు. యాగశాలలో తూర్పు వైపునకు ఉండే వెదురు వాసాన్ని ప్రాగ్వంశం అంటారు. యాగశాలకు తూర్పుభాగాన్ని కూడ ప్రాగ్వంశం అంటారు. తూర్పు వైపునకు కొనలు ఉండేటట్లు వెదురు బొంగులను పెట్టి నిర్మించిన గోశాలను కూడ ప్రాగ్వంశం అనే అంటారు. మరుత్తమహారాజు యాగశాలలోనికి రావణుడు రాగానే అతడిని చూసిన దేవతలు తలా ఒక పక్షిరూపంలో పారిపోయారు. యముడు కాకి రూపంలో పారిపోయాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రావణుడు నిప్పుమించిన తరువాత మళ్ళీ వచ్చిన దేవతలు, తాము తాల్చిన రూపాల పక్షులకు వరాలు ఇచ్చారు. యాగశాలలో ప్రాగ్వంశం మీద ఉన్న కాకిని చూసి యముడు మెచ్చి, కాకులకు చిరకాలజీవితాన్ని, పితృదేవతలకు జనం పెట్టిన పిండాలను తిని పితృదేవతలకు తృప్తి కలిగించే కక్తిని, వరాలుగా ఇచ్చాడు.
1032.	ప్రాగ్వటం	పట్టణం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు ప్రాగ్వటం. ఇది గంగానదీతీరాన ఉన్నది. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు, అంశుధాన పట్టణం దగ్గర గంగానదిని దాటటానికి కుదరకపోవటంతో, ఈ ప్రాగ్వటపట్టణాన్ని చేరి, అక్కడ గంగను దాటి వచ్చారు.
1033.	ప్రాచేతసుడు (వాల్మీకి)	వాల్మీకి	వాల్మీకినే ప్రాచేతసుడు అని కూడ అంటారు. ప్రచేతసుడికి కొడుకు గాబట్టి ఆయనకు ఆ పేరు వచ్చింది. తాను ప్రచేతసుడికి పదవ కొడుకునని వాల్మీకి రాముడితో స్వయంగా తానే చెప్పాడు. వాల్మీకినే భార్గవుడు అనికూడ అంటారు. ఇంతకు, రామాయణంలో వాల్మీకి మొదటి పేరు చెప్పలేదు. విష్ణుపురాణం ప్రకారం, వాల్మీకికి మొదటి పేరు ఋక్షుడు.
1034.	ప్రాజాపత్యుడు	యజ్ఞదేవత	ప్రాజాపత్యుడు అంటే బ్రహ్మస్వరూపమైన యజ్ఞదేవతామూర్తి. దశరథుడి పుత్రకామయాగం పూర్తి ఐనప్పుడు ప్రాజాపత్యపురుషుడు సాక్షాత్కరించి దశరథుడికి పాయసపాత్రను ఇచ్చి, అందులోని పాయసాన్ని ముగ్గురు రాణులచేత తినిపించుమని చెప్పాడు.
1035.	ప్రాయోపవేశనం	నిరాహార శయనదీక్ష	ఏదైన ఒక పని కోసం పట్టుబట్టి, ఆహారం మానివేసి, దీక్షలు, నేలపైన మంత్రశయ్య మీద కదలకుండా పడుకోని ఉండటమే ప్రాయోపవేశం/ప్రాయోపవేశనం. ఒక్కొక్కసారి, చేసిన పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తంగానైనా, ప్రాణాలు వదలటానికైనా కూడ ఇలా చేస్తారు. లంకకు పోవటానికి దారి ఇవ్వమని సముద్రుడిని ప్రార్థిస్తూ రాముడు మూడు దినాలపాటు సముద్రపు ఒడ్డున ప్రాయోపవేశం చేశాడు. ఐనా సముద్రుడు చలించకపోవటం, రాముడికి కోపం వచ్చి సముద్రుడి మీద అస్త్రాలు వేయబోవటం, దానితో సముద్రుడు కనబడి ఉపాయం చెప్పటం, అదంతా తరువాత కథ.
1036.	ప్రావృట్ /	వర్షకాలం	వర్షర్తువుకు మరొక పేరు ప్రావృట్/ప్రావృట్టు. సంవత్సరంలో చైత్రంతో మొదలై ఫాల్గుణం వరకు ఉన్న పన్నెండు నెలలను ,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	ప్రావృట్టు		రెండేసి నెలలు ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, మొత్తం ఆరు ఋతువులుగా మనవాళ్ళు విభజించారు. అందులో శ్రావణం, భాద్రపదం అనే రెండు నెలలతో ఏర్పడడే వర్ష/ ప్రావృట్/ ప్రావృట్టు. దీనిని మనం సాధారణంగా వర్షకాలం అంటూ ఉంటాం. సీతాన్వేషణ కోసం వానరులను పంపటానికి వర్షకాలం అనువుగాకపోవటంతో, రాముడు ఈ వర్షకాలం రెండు నెలలు ప్రస్తవణగిరి మీద గడిపాడు. వర్షకాలం పూర్తి ఐనా సుగ్రీవుడు కదలకపోవటంతో కోపించిన రాముడు లక్ష్మణుడిని పంపి సుగ్రీవుడిని ఎచ్చరించాడు. సుగ్రీవుడు అదిరిపడి, హుటాహుటిన వానరసైన్యాన్ని రప్పించాడు.
1037.	ప్రాసం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ప్రాసం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని ఈటి అంటారు. బారీటి అన్నా ఇదే.
1038.	ప్రియంగువు	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ప్రియంగువు ఒకటి. ప్రియకం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు ప్రీంకణం/ప్రింకడం.
1039.	ప్రియకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ప్రియకం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని వేగి చెట్టు అని అంటారు. (ఐతే, ప్రియకం అంటే నీపం లేదా కదంబం అని కూడా అర్థం. అప్పుడు తెలుగులో దీని పేరు కడిమి/కడప చెట్టు. ప్రియకం అంటే ప్రీంకణపు చెట్టు అని కూడా అర్థం ఉంది. సందర్భాన్ని బట్టి ఏది ఏదో తెలుసుకోవాలి.)
1040.	ప్రియాళువు	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ప్రియాళువు ఒకటి. ప్రియాళం అని కూడా అంటారు. తెలుగులో దీని పేరు మోరటి చెట్టు.
1041.	ప్రోష్ఠపదం (భాద్రపదం)	నెల	ప్రోష్ఠపదం అనేది సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో ఆరవ నెల పేరు. దీనిని ప్రోష్ఠపదం/ప్రాష్ఠపదం అని కూడా అంటారు. ఈ నెలలో పౌర్ణమినాడు చంద్రుడు ఉత్తరభాద్ర/ఉత్తరప్రోష్ఠపద అనే నక్షత్రంతో కలిసి ఉంటాడు. వినాయకచతుర్థి పండుగ వచ్చే నెలగా భాద్రపదం మనకు బాగా గుర్తు ఉంటుంది. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ ప్రోష్ఠపదం, ఆశ్వయుక్కు/ ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశీర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గుణం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టి, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి, "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కష్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.
1042.	ప్రోష్ఠపదుడు	యక్షుడు	ప్రోష్ఠపదుడు ఒక యక్షుడు. ఈయన కుబేరుడి సచివుడు. అలకాపురి మీదికి రావణుడు దండెత్తిపోయినప్పుడు, ఆ సమయంలో అక్కడ కుబేరుడితోపాటు , ఈ ప్రోష్ఠపదుడు, శుక్రుడు అనే మరొక సచివుడు, శంఖుడు, పద్ముడు అనే ఇద్దరు నిధిదేవతలు, కలిసి ఉన్నారు.
1043.	ప్లక్షం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ప్లక్షం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని జున్వి చెట్టు అంటారు. భూమండలం మీది ఏడు దీవులలో ఒకదానికి ప్లక్షద్వీపం అనే పేరు రావటానికి కారణం ఆ దీవిలో ఉన్న ప్లక్షవృక్షాలే.
1044.	ప్లక్షుడు	వానరుడు	ప్లక్షుడు ఒక వానరుడు. ఇతడు సుగ్రీవుడి మంత్రిలలో ఒకడు. అనుకోన్న సమయం దాటినాకూడ సీతను వెదకే పని మొదలుపెట్టినందుకు సుగ్రీవుడి మీద కోపంతో అతన్ని ఎచ్చరించటానికి లక్ష్మణుడు కిష్కింధకు వెళ్ళినప్పుడు - ప్లక్షుడు, ప్రభావుడు అనే ఇద్దరు మంత్రిలు అంగదుడితో కలిసి సుగ్రీవుడి దగ్గరకు వెళ్ళి, లక్ష్మణుడు వచ్చాడనీ, కోపంగా ఉన్నాడనీ, కనుక వెంటనే వెళ్ళి అతణ్ణి శాంతపరచుమనీ విన్నవించారు.
1045.	ప్లవం	కోతి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ప్లవం ఒకటి. ప్లవం అంటే తెలుగులో కోతి. మిగిలిన వివరాలకు కపి అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1046.	ప్లవం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ప్లవం ఒకటి. మండూకం అన్నా, భేకం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని కప్ప అంటారు. ప్లవం, ప్లవంగం, ప్లవంగమం అనే మూడు మాటలకు, కప్ప అనే అర్థమూ ఉంది, కోతి అనే అర్థమూ ఉంది. సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి.
1047.	ప్లవంగం	కోతి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ప్లవంగం ఒకటి. ప్లవంగం అంటే తెలుగులో కోతి. మిగిలిన వివరాలకు కపి అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1048.	ప్లవంగమం	కోతి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ప్లవంగమం ఒకటి. ప్లవంగమం అంటే తెలుగులో కోతి. మిగిలిన వివరాలకు కపి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1049.	ఫల్గుని	నక్షత్రం	మన జ్యోతిషాస్త్రం చెప్పే ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలలో పన్నెండవదాని పేరు ఫల్గుని. ఒత్తరఫల్గుని అన్నా ఉత్తర అన్నా ఇదే. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేశారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేరా ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాసులుగా మన జ్యోతిషశాస్త్రం విభజించింది. అశ్విని, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం మొదలైనవి పన్నెండు రాశుల పేర్లు. రామాయణంలో పలుతావులలో వర్ణన సందర్భాలలో పోలికలు చెప్పేటప్పుడు సూర్యచంద్రనక్షత్రాల ప్రసక్తి వస్తుంది.
1050.	ఫాల్గునం	నెల	ఫాల్గునం అనేది సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో పన్నెండవ నెల పేరు. దీనిని ఫాల్గుణం అని అంటారుగాని, అది తప్పు. ఈ నెలలో షార్ణమినాడు చంద్రుడు ఉత్తరఫల్గుని అనే నక్షత్రంతో కలిసి ఉంటాడు. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ ప్రోష్ఠపదం, ఆశ్వయుక్కు/ ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశిర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గునం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టే, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనడానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కష్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.
1051.	బంధుజీవం	పూల చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్టు పేరు బంధుజీవం. బంధూకం అన్నా, రక్తకం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో మంకెన చెట్టు అంటారు. ఎరుపు రంగుకు ఉదాహరణగా దీని చిగుళ్ళను పూవులను చెప్పుతూ ఉంటారు.
1052.	బకము	నీటి పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో ఒక దాని పేరు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			బకం. బకం అంటే తెలుగులో కొంగ అని అర్థం . కాని, క్రొంచం అంటే కొంగ అని, బకం అంటే వక్కుపులుగు/ఒక్కపులుగు అని, పూర్వనిఘంటువ్యాఖ్యాతలు వ్రాసారు. బకం, క్రొంచం రెండు కూడ వేరు వేరు కొంగజాతి పక్షులు.
1053.	బడబానలం (బడబాముఖం/ హయముఖం)	బడబాగ్ని	సముద్రంలో నిరంతరం మండుతూ ఉండే అగ్నిని బడబానలం అంటారు. బాడబానలం అన్నా, బడబాగ్ని అన్నా, బడబాముఖం హయముఖం అన్నా ఇదే. బడబ అంటే ఆడు గుర్రం. అనలం అంటే అగ్ని. ఒకప్పుడు భృగువంశీయుడైన ఔర్వుడు అనే ముని, తన పూర్వులపట్ల అపరాధం చేసిన రాజులను సంహరించబూని గొప్ప హోమం చేస్తూ ఉన్నాడట. అతడి పితృదేవతలు వచ్చి కోపాన్ని విడువవలసిందని ఔర్వుణ్ణి శాంతపరిచారట. అప్పుడు తన పితృదేవతల ఆనతి మేరకు ఔర్వుడు తన కోపాన్ని సముద్రంలో వదలివేసాడట. ఆ కోపాగ్ని గుర్రం ముఖంతో ఉండి సముద్రపు జలాలను తాగుతూ ఎప్పుడూ భయంకరంగా మండుతూ ఉంటుందట. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, తూర్పు సముద్రం మధ్యలో ఉన్న బడబాగ్నిని గురించి ప్రస్తావించాడు.
1054.	బడబాముఖం (బడబానలం/ హయముఖం)	బడబాగ్ని	సముద్రంలో నిరంతరం మండుతూ ఉండే అగ్నిని బడబానలం అంటారు. బాడబానలం అన్నా, బడబాగ్ని అన్నా, హయముఖం అన్నా ఇదే. బడబ అంటే ఆడు గుర్రం. అనలం అంటే అగ్ని. ఒకప్పుడు భృగువంశీయుడైన ఔర్వుడు అనే ముని, తన పూర్వులపట్ల అపరాధం చేసిన రాజులను సంహరించబూని గొప్ప హోమం చేస్తూ ఉన్నాడట. అతడి పితృదేవతలు వచ్చి కోపాన్ని విడువవలసిందని ఔర్వుణ్ణి శాంతపరిచారట. అప్పుడు తన పితృదేవతల ఆనతి మేరకు ఔర్వుడు తన కోపాన్ని సముద్రంలో వదలివేసాడట. ఆ కోపాగ్ని గుర్రం ముఖంతో ఉండి సముద్రపు జలాలను తాగుతూ ఎప్పుడూ భయంకరంగా మండుతూ ఉంటుందట. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, తూర్పు సముద్రం మధ్యలో ఉన్న బడబాగ్నిని గురించి ప్రస్తావించాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1055.	బదరి	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక చెట్టు పేరు బదరి. కర్కంధువు అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని రేగుచెట్టు అంటారు. ఇందులో మళ్ళీ కొండరేగు, గంగరేగు (కాశీరేగు) అని రకాలు ఉన్నాయి.
1056.	బభ్రువు	గంధర్వుడు	బభ్రువు ఒక గంధర్వుడు. దక్షిణ సముద్రంలో, ఋషభపర్వతం మీద ఉండే చందనవనాలకు రక్షణగా ఉండే ఐదుగురు గంధర్వులలో బభ్రువు ఒకడు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిశగా వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిశలో ఉండే స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ సంగతి ప్రస్తావించాడు. ఋషభపర్వతం నిండా గంధపు చెట్లు ఉంటాయని, రోహితులనే పేరున్న ఐదుగురు భీకరులైన గంధర్వులు వాటిని కాపలా కాస్తూ ఉంటారని, సుగ్రీవుడు చెప్పాడు. ఆ గంధర్వుల పేర్లు - శైలాషుడు, గ్రామణి, శిర్షువు, శుభ్రుడు, బభ్రువు.
1057.	బర్హి	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో ఒకటి బర్హి. మయూరం అన్నా, శిఖి అన్నా, శితికంఠం అన్నా, నీలకంఠం అన్నా, కేకీ అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని నెమలి అంటారు. నెమలి అరుపును కేక అంటారు. నెమలి పెంపుడు పక్షి. దీని పింఛపు అందం అంతా ఇంతా కాదు. మన పురాణాల ప్రకారం నెమలి కుమారస్వామికి వాహనం. కృష్ణుడికి నెమలి ఈకలు అలంకార చిహ్నం. రామాయణంలో ఒక చోట వర్ణించిన ప్రకారం - ఒక యాగశాలలోకి రావణుడు ప్రవేశించగానే అతడిని చూసి అక్కడున్న దేవతలు భయపడి తలా ఒక పక్షి రూపమో జంతురూపమో ధరించి కాలికి బుద్ధి చెప్పారట. అప్పుడు ఇంద్రుడు నెమలిరూపంలో జారుకున్నాడట. ఆ తరువాత నెమలి రూపం తనకు చేసిన ఉపకారానికి మెచ్చి , ఇంద్రుడు నెమలికి చిత్రవర్ణమైన పింఛం ఉండేటట్లు వరమిచ్చాడట. ఐనా, తెల్ల పింఛం ఉన్న నెమళ్ళు అక్కడక్కడ ఇంకా ఉన్నాయి.
1058.	బల	ఒక విద్య	బల అనేది ఒక మంత్ర విద్య పేరు. రామలక్ష్మణులను తన వెంట తీసుకొనిపోయేటప్పుడు విశ్వామిత్రుడు, దారిలో వాళ్ళకు బల, అతిబల అనే రెండు మంత్రవిద్యలను ఉపదేశించాడు. వాటి ప్రభావంతో ఆకలిగాని దప్పికగాని అలసటగాని లేకుండా ఎంత ప్రయాణమైనా చేయవచ్చు. (ఐతే, ఆయుర్వేదంలో బల, అతిబల అనే పేర్లతో రెండు మూలికలు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కూడ ఉన్నాయి. బల అంటే ముత్తవపులగం అని, అతిబల అంటే పెద్ద ముత్తవపులగం అని తెలుగులో అర్థం.)
1059.	బలి (మహాబలి, వైరోచనుడు, వైరోచని) (బలిః, మహాబలిః అని సంస్కృతమూలం. ఇకారాంతం.)	రాక్షసుడు	బలి ఒక రాక్షసుడు (దైత్యుడు). ఈయన ప్రహ్లాదుడికి పూర్వికుడు, విరోచనుడి కొడుకు. గొప్ప దాత. వామనావతారం ద్వారా ప్రసిద్ధుడైనది ఈయనే. విష్ణువు వామనుడిగా వచ్చి బలిని యాచించి, తరువాత త్రివిక్రముడై బలిని పాతాళానికి పంపిన కథ అందరికీ తెలిసిందే. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పిన పూర్వగాథలలో బలిని, వామనుణ్ణి, వామనుడు తపస్సు చేసిన వామనాశ్రమాన్ని ప్రస్తావించాడు.
1060.	బలీవర్ధం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో బలీవర్ధం ఒకటి. ఋషభం అన్నా వృషభం అన్నా కూడ ఇదే. బలీవర్ధం అంటే తెలుగులో ఎద్దు అని అర్థం. ఎద్దులు ఒకప్పుడు ముఖ్యంగా వ్యవసాయంలోను, ప్రయాణసాధనం గాను, బరువులు మోయటంలోను, బాగా ఉపయోగపడేవి. ఆవులాగానే ఎద్దు కూడ మనకు చాల పవిత్రమైనది. శివుడి వాహనమైన నంది ఒక వృషభమే. మన దేశంలో, మరణించిన వాళ్ళకు సద్గతులు కలగాలనే కోరికతో, వాళ్ళ సంతానం ఒక ఎద్దును పూజించి, దాని మీద ఒక ముద్ర (అంటే అచ్చు) వేసి, ఊరి మీద వదులుతారు. అలా వదలటాన్ని వ్యజీత్సర్జనం (వృష =ఎద్దు, ఉత్సర్జనం=వదలటం) అనీ, ఆ ఎద్దును ఆబోతు అనీ అంటారు. అది ఎవరిచేనిలో ఎంత మేత మేసినా దానిని అడ్డగించరు, అదిలించరు. దానిని ఏ పనికి వాడరు. అందుకే, ఊరకే తిని నోమరిగా తిరిగే వాళ్ళను "అచ్చు పోసిన ఆబోతులాగా తిరుగుతున్నాడు." అని గేలి చేస్తారు.
1061.	బహుపుత్రుడు	ప్రజాపతి	బహుపుత్రుడు ఒక ప్రజాపతి, అంటే, బ్రహ్మ మానసపుత్రులలో ఒకడు. జటాయువు దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు, తన వంశాన్ని గురించి చెబుతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో బహుపుత్రుడు ఒకడు.
1062.	బహుసువర్ణకం	యాగం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన వైదిక క్రతువులలో ఒక దాని పేరు బహుసువర్ణకం. రాముడు చేసిన అనేక యాగాలలో అశ్వమేధం, ఘోండరీకం, అగ్నిష్ఠోమం, బహుసువర్ణకం మొదలైన యాగాలు ఉన్నాయి. లంకలోని నికుంభిలావనంలో, శుక్రుడి పర్యవేక్షణలో ఇంద్రజిత్తు శివప్రీతికరంగా చేసిన ఏడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			యాగాలలో బహుసువర్ణకం కూడ ఒకటి.
1063.	బాణం 1	ఆయుధం	(బాణం అనేది ఒక ఆయుధానికి, ఒక చెట్టుకు కూడ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో బాణం ఒకటి. దీనిని ధనుస్సు మీది నుండి ప్రయోగిస్తారు. బాణానికే శరం, సాయకం, శిలీముఖం, విశిఖం, అంబకం, ఇషువు, మొదలైన పేర్లు ఉన్నాయి. బాణాలలో చాల రకాలు ఉన్నాయి. కురప్రం, అంజలికం, అర్ధచంద్రం, భల్లం, కూర్మనఖం, వత్సదంతం, శల్యం, నారాచం, సింహదంష్ట్రం, కర్ణి, కర్ణం, వికర్ణి, విపాఠం, విషీకం, మొదలైనవి రకరకాల బాణాలు. బాణాలను ఉంచుకొనే పొదులను తూణీరాలు అంటారు. ఈ తూణీరాలను విలుకాడు తన వీపుమీదుగా భుజాలకు తగిలించుకొంటాడు. సాధారణంగా అస్త్రాలను ప్రయోగించేటప్పుడు, వింటిమీద ఒక బాణం సంధించి ఆ బాణం మీదికి అస్త్రశక్తిని ఆవహింపజేసి ప్రయోగిస్తారు. అంటే, అస్త్రాలకు భౌతికవాహకంగా కూడ బాణాలను వాడుతారన్నమాట.
1064.	బాణం 2	చెట్టు	(బాణం అనేది ఒక ఆయుధానికి, ఒక చెట్టుకు కూడ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒక చెట్టు పేరు బాణం. బాణ అన్నానీలి అన్నా, ఝింటి అన్నా కూడా ఇదే. దీనిని తెలుగులో నీలి గోరింట అంటారు.
1065.	బాణుడు 1	రాముడి పూర్వుడు	(బాణుడు అనే పేరుతో ఒక రాక్షసుడు, ఒక రాజు, ఉన్నాడు. గమనించాలి.) బాణుడు సూర్య వంశపు రాజు. ఇతడు వికుక్షి కొడుకు, అనరణ్యుడి తండ్రి.
1066.	బాణుడు 2	రాక్షసుడు	(బాణుడు అనే పేరుతో ఒక రాక్షసుడు, ఒక రాజు, ఉన్నాడు. గమనించాలి.) బాణుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు ప్రహ్లాదుడి మనుమడు. ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మాస్త్రానికి కట్టుబడి రావణుడి సభలో నిలబెట్టబడ్డ హనుమంతుణ్ణి చూసి రావణుడు, 'ఇతడు సాక్షాత్తు నంది గాని బాణుడు గాని ఐ ఉంటాడా!' అని అచ్చెరువు పడ్డాడు. ఐతే, వానరుడైన హనుమంతుడిని చూసిన రావణుడికి, అలాంటి ముఖమే ఉన్న నందిని తాను అంతకు ముందు చూసి ఉండటం వలన, నంది గుర్తుకు వస్తే రావచ్చుగాక, బాణుడు ఎందుకు గుర్తు వచ్చాడో మరి! బాణుడిని రావణుడు చూసి ఉంటాడా, లేక విన్న గుర్తేనా!
1067.	బాలకాండం /	రామాయణంలో	రామాయణంలో మొత్తం ఏడు కాండాలు/కాండలు ఉన్నాయి. వాటిలో మొదటిది బాలకాండం. కొన్ని సంప్రదాయాల

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	బాలకాండ	మొదటి కాండ	<p>ప్రతులలో బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అంటారు. అయోధ్యాకాండం, అరణ్యకాండం, కిష్కింధాకాండం, సుందరకాండం, యుద్ధకాండం, ఉత్తరకాండం అనేవి మిగిలిన కాండాలు. బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అన్నట్లే, యుద్ధకాండాన్ని లంకాకాండం అని కూడ అంటారు. ఉత్తరకాండం వాల్మీకి రచన కాదని కొందరూ, వాల్మీకి రచనేకాని అక్కడక్కడ ప్రక్షిప్తాలు ఉన్నాయని కొందరూ, అంటారు. రాముడి పుట్టుకనుండి వివాహం వరకు జరిగిన కథ బాలకాండలో ఉంటుంది. రాముడి వివాహం తర్వాత నుండి, రాముడు అడవులకు వెళ్ళే అంతవరకు ఉన్న కథ అయోధ్యాకాండలో ఉంటుంది. రాముడి అరణ్యవాసం తొలినాళ్ళనుండి, సీతాపహరణం తర్వాత రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకోబోయే ముందు వరకు ఉన్న కథ అరణ్యకాండలో ఉంటుంది. రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకొన్నప్పటినుండి, సీతాన్వేషణలో వానరులు దక్షిణసముద్రాన్ని చేరేవరకు ఉన్న కథ కిష్కింధాకాండలో ఉంటుంది. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటటం మొదలుకొని, అతడు లంకనుండి తిరిగి వచ్చి రాముడిని చేరే వరకు ఉన్న కథ సుందరకాండలో ఉంటుంది. రాముడు వానరసైన్యంతో లంకకు బయలుదేరడంతో మొదలై, యుద్ధం తర్వాత అయోధ్యకు వెళ్ళి రాజుగా పట్టం కట్టుకోవటం వరకు ఉన్న కథ యుద్ధకాండలో ఉంటుంది (ఐతే, ఒక సంప్రదాయప్రతి ప్రకారం, ఆ సుందరకాండలో, మన యుద్ధకాండలోని మొదటి సర్గలు కొన్ని కలిసి ఉంటాయి.). రాముడు రాజైన తరువాత, అగస్త్యుడిద్వారా రావణాదుల పూర్వవృత్తాంతాన్ని తెలుసుకోవటంతో మొదలై, రాముడి జీవితంలోని కొన్ని ముఖ్య సంఘటనలను తెలియజేస్తూ, అవతారసమాప్తి వరకూ ఉన్న కథ ఉత్తరకాండలో ఉంటుంది. రాముడి చరిత్రను వర్ణించిన కొన్ని పురాణాలలో ఈ ఉత్తరకాండలోని కథలు కనబడవు. అందుకే ఇది వాల్మీకి రచన కాదని కొందరు గట్టిగా అభిప్రాయపడుతారు.</p>
1068.	బాహువు 1	అస్త్రదేవత	<p>(బాహువు అనేది ఒక అస్త్రదేవతకు పేరు, ఒక కొలతకు కూడ పేరే. గమనించాలి.) విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'నందనం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహార మంత్రదేవత పేరు బాహువు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1069.	బాహువు 2	ఒక కొలత	(బాహువు అనేది ఒక అస్త్రదేవతకు పేరు, ఒక కొలతకు కూడ పేరే. గమనించాలి.) బాహువు అనేది పొడవును కొలిచే కొలతలలో ఒకటి. భుజం నుండి వ్రేళ్ళ కొనలదాక ఉన్న పొడవును బాహువు అంటారు. అంటే, చేతెడు పొడవు అన్నమాట. ఇది దాదాపు రెండు మూరలకు సమానం. వ్యామము అని ఇంకోక కొలత కూడ ఉన్నది. దానిని తెలుగులో బార అని అంటారు. అంటే, ఎడమ చేయిని ఎడమ వైపు కుడి చేయిని కుడివైపు పూర్తిగా చాచి ఉంచినప్పుడు, రెండు చేతుల వ్రేళ్ళ కొనల మధ్యదూరం అన్నమాట. అంగుళం, బెత్త, జిత్త/జిట్టి, జేన, మూర, చేయి, బార, నిలువు అనేవి పొడవును గాని ఎత్తునుగాని లోతునుగాని కొలవటానికి మన దేశీయ పద్ధతిలో వాడే ప్రమాణాలు.
1070.	బాహ్లికం (బాహ్లికం / బాహ్లి)	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు బాహ్లికం. దీనిని బాహ్లికం అని, బాహ్లికం అని, బాహ్లి అని రకరకాలుగా పేర్కొన్నారు. ఈ దేశం మేలు జాతి గుర్రాలకు ప్రసిద్ధి. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి వెళ్ళే దారిలో బాహ్లికదేశాన్ని దాటారు. సీతను వెదకటానికి ఉత్తర దిక్కుకు, పడమటి దిక్కుకు, పంపి వానరులకు ఆ దిక్కులలో ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు బాహ్లికాన్ని పేర్కొన్నాడు. బాహ్లికం పేరులో రెండు దిక్కుల రెండు రాజ్యాలు ఉండేవో, లేక బాహ్లికం ఉత్తరానా పడమటా రెండు వైపులకూ వ్యాపించి ఉండేదో తెలియదు. ఒకప్పుడు బాహ్లికాన్ని ఏలిన ఇళుడు అనే రాజు చరిత్రను రాముడు లక్ష్మణుడికి చెప్పాడు.
1071.	బిందుసరస్సు (బిందుసరస్ అని సంస్కృతమూలం, సకారాంతం, నపుంసకలింగం.)	సరస్సు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సరస్సులలో ఒక సరస్సు పేరు బిందుసరస్సు. ఇది హిమాలయాలలో ఉన్నది. శివుడి జటాబంధం నుండి విడుదల పొందిన గంగ ముందుగా ఈ బిందుసరస్సుమీదికి దూకి, అక్కడి నుండి ఏడుపాయలుగా చీలి ప్రవహించింది.
1072.	బిభీషిక	వెరబొమ్మ / దిష్టి బొమ్మ	బిభీషిక అంటే ఎవరినైనా భయపెట్టటానికి పెట్టే ఒక బొమ్మ. దీనినే తెలుగులో వెరబొమ్మ అంటారు (వెర/వెరపు =భయం). చేలలోనూ ఇళ్ళలోనూ పెట్టే దిష్టిబొమ్మలు ఈ కోవలోవే. ప్రాణం లేక పోయినా, వాటి పరిమాణం వలనగానీ రూపం వలనగానీ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఇతరులను భయపెట్టటానికి ఇవి పనికి వస్తాయి. నిజంగా సత్య లోకపోయినా ఊరక గొప్పలు చెప్పేవాళ్ళను చూసి " ఆ! అవన్నీ వట్టి బిబీషికల్. " అని తీసిపారేస్తుంటారు. రామాయణంలో, లంకాయుద్ధం నడుస్తున్నప్పుడు, కుంభకర్ణుడు యుద్ధభూమిలో అడుగుపెట్టగానే, ఆరునూరుల బారల ఎత్తైన ఆ పర్వతాకారాన్ని చూసిచూడటంతోనే గుండె నీరై వానరులు పిక్కబలం చూపారు. అప్పుడు విభీషణుడు సుగ్రీవుడితో, " 'అది వట్టి బిబీషిక మాత్రమే, మనలను భయపెట్టటానికి రాక్షసులు నిలిపిన వెరబొమ్మ, అంతే.' అని ఈ పారిపోయే వానరులకందరికీ చెప్పి వాళ్ళను మరలించు." అని ఒక ఉపాయం చెప్పాడు.
1073.	బిల్వం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్టలో బిల్వం ఒకటి. మాలూరం అన్నా శ్రీఫలం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో మారేడు అంటారు. మనం శివపూజకు మారేడు ఆకులు వాడుతాం. అందుకే మారేడు చెట్టును పవిత్రంగా భావిస్తారు.
1074.	బీజకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒక చెట్టు పేరు బీజకం. బీజపూరం అన్నా ఇదే. దీనిని మాతులుంగకం అని, మాదిఫలం అని కూడా అంటారు.
1075.	బీజపూరం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒక చెట్టు పేరు బీజపూరం. మాతులుంగం అన్నా ఇదే. దీనిని సాధారణంగా మాదిఫలం అని అంటారు.
1076.	బుధుడు 1	ఒక గ్రహం	(బుధుడు అనే పేరుతో ఒక గ్రహదేవత, ఒక రాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి. ఈ ఇద్దరూ ఒకరేనని కొందరి అభిప్రాయం.) బుధుడు నవగ్రహ దేవతలలో ఒకడు. ఏడు వారాలలో బుధవారం ఈ బుధుడికి సంబంధించింది.
1077.	బుధుడు 2	రాజు	(బుధుడు అనే పేరుతో ఒక గ్రహదేవత, ఒక రాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి. ఈ ఇద్దరూ ఒకరేనని కొందరి అభిప్రాయం.) బుధుడు ఒక రాజు. ఇతడు చంద్రుడి కొడుకు. ఈయనతోనే చంద్రవంశం మొదలు. రామాయణం ప్రకారం, ఈయన కాశి నుండి పాలించాడు. బాహ్లికరాజైన ఇలుడు ప్రమాదవశాత్తే స్త్రీ ఐ ఇల అనే పేరుతో ఉన్నప్పుడు బుధుడు ఆమెను పెళ్ళాడాడు. వాళ్ళిద్దరికీ పురుషుడు అనే కొడుకు పుట్టాడు. బుధుడు కొందరు మహర్షులసాయంతో ఇలుడి చేత శివప్రీతికరంగా అశ్వమేధం చేయించి, శివుడి అనుగ్రహంతో ఇలుడికి పోయిన పురుషురూపాన్ని తిరిగి తెప్పించాడు. బుధుడి కొడుకు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పురూరవుడికి, అప్పరస ఊర్వశికి పుట్టినవాడు ఆయువు. ఈ ఆయువు కొడుకే ప్రసిద్ధుడైన నహుషుడు.
1078.	బృందం	సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం బృందం అనేది ఒక సంఖ్య. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓషుం (10 ⁵⁷), మహాషుం (10 ⁶²). నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
1079.	బృహద్రథుడు	జనకుడి పూర్వుడు	బృహద్రథుడు విదేహరాజులలో ఒకడు, జనకుడికి పూర్వికుడు. ఈయన దేవరాతుడికి కొడుకు, మహావీరుడికి తండ్రి.
1080.	బృహస్పతి (వాచస్పతి)	దేవతల గురువు	బృహస్పతి అంగిరసుడి కొడుకు, దేవతలకు ఆచార్యుడు. రాముడికి రావణవధలో సహాయపడటానికని బృహస్పతి తన అంకతో తారుడు అనే వానరవీరుణ్ణి సృష్టించాడు. బృహస్పతి బుద్ధికి వివేకానికి పేరుగాంచాడు. నవగ్రహాలలో గురుగ్రహము, ఏడు వారాలలో గురువారము, బృహస్పతికి సంబంధించినవే.
1081.	బోధిభవనం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు బోధిభవనం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి వెళ్ళే దారిలో ఈ బోధిభవనపర్వతాన్ని దాటారు.
1082.	బ్రహ్మ (బ్రహ్మ అని సంస్కృతములం. నకారాంతం.) (ఇదే శబ్దం బ్రహ్మ అని నకారాంతం ఐతే వేదం అని అర్థం. కాని, ఈ	దేవత, సృష్టికర్త	బ్రహ్మ ఈ సృష్టికి కర్త. త్రిమూర్తులని చెప్పే ముగ్గురు ప్రధాన దేవతలలో ఒకడు. విష్ణువు, శివుడు మిగిలిన ఇద్దరు. ఊర్ధ్వలోకాలు ఏడిటిలో అన్నిటి కంటే పైదైన సత్యలోకం ఈయన స్థానం. ఎన్నో ధర్మకార్యాలూ తపస్సులూ చేసి ఎంతో పుణ్యం సంపాదించిన జీవులకే ఈ సత్యలోకం చేరటం సాధ్యం. భగీరథుడు, విశ్వామిత్రుడు, కుబేరుడు, రావణుడు, కుంభకర్ణుడు, విభీషణుడు, ఇంద్రజిత్తు మొదలైన వాళ్ళకే కాక

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	అర్థం లోనే రామాయణంలో ఒకచోట, బ్రహ్మ అనేదానికి మారుగా బ్రహ్మం అని అకారాంత ప్రయోగం ఉంది. అది ఆర్షరూపం అన్నాడు వ్యాఖ్యాత.)		బ్రహ్మ ఇంకా చాల మంది మునులకు, రాజులకు చాల వరాలు ఇచ్చాడు. రామాయణంలో చాల సందర్భాలలో బ్రహ్మ సాక్షాత్కరించటం కనబడుతుంది. ఆయన వాల్మీకికి దర్శనమిచ్చి రామాయణాన్ని రచించమని ఆదేశించి ప్రోత్సహించాడు. లంకలో ఇంద్రజిత్తుకు ప్రత్యక్షమై అతడి చేతిలో బందిగా ఉన్న ఇంద్రుణ్ణి విడిపించాడు. యుద్ధానంతరం, సీత అగ్నిలో ప్రవేశించినప్పుడు ఇతరదేవతలతోపాటు బ్రహ్మ కూడ వచ్చి సీత పవిత్రత గురించి, రాముడి విష్ణుత్వాన్ని గురించి స్తుతించాడు. రాముడి యాగశాలలో సీత భూమిలోకి ప్రవేశించినప్పుడూ బ్రహ్మ వచ్చి రాముణ్ణి ఊరడించాడు. రాముడు భూలోకాన్ని వీడవలసిన సమయం ఆసన్నమైనదని గుర్తు చేయడానికి కాలుణ్ణి రాముడి దగ్గరకు పంపాడు. రాముడి మహాప్రస్థాన సమయంలో, ఆయన కోరిక మేరకు బ్రహ్మ అయోధ్యావాసులందరికీ 'సాంతానికము' అనే ఊర్ధ్వలోకంలో నివాసం అనుగ్రహించాడు.
1083.	బ్రహ్మదత్తుడు	రాజు	బ్రహ్మదత్తుడు ఒక ప్రాచీన రాజు. విశ్వామిత్రుడి మేనత్తలకు భర్త. ఈయన చరిత్రను విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు. సోమద అనే ఒక గంధర్వ స్త్రీ, చూళి అనే ఒకమునిని చాలకాలం సేవించి, ఆయన అనుగ్రహంతో బ్రహ్మదత్తుడు అనే కొడుకును పొందింది. బ్రహ్మదత్తుడు కాంపిల్యం అనే నగరానికి రాజుగా ఐనాడు. విశ్వామిత్రుడి తాత ఐన కుశనాభుడి నూర్గురు కుమార్తెలనూ బ్రహ్మదత్తుడు పెళ్ళాడి, వాళ్ళకు కొన్నేళ్ళ క్రిందట వాయుదేవుడి కోపం వల్ల కలిగిన గూనిమూపులను పోగొట్టాడు.
1084.	బ్రహ్మపాశం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో బ్రహ్మపాశం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీదకు ప్రయోగించిన అనేకాస్త్రాలలో బ్రహ్మపాశం ఉన్నది.
1085.	బ్రహ్మమాల	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు బ్రహ్మమాల. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు.
1086.	బ్రహ్మర్షి	ఋషులలో ఒక స్థాయి ఋషి	దివ్య వ్యక్తి ఋషి కూడ ఐతే అతడు దేవర్షి ఔతాడు. బ్రాహ్మణుడు తపస్సు చేసి ఋషి స్థాయికి చేరితే బ్రహ్మర్షి ఔతాడు. కత్రియుడు తపస్సు చేసి ఋషి స్థాయికి చేరితే రాజర్షి ఔతాడు. విశ్వామిత్రుడు జన్మనా కత్రియుడు. తన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>మహాస్థనంపద అంతా వసిష్ఠుడి ముందు ఎందుకూ కొరగాకపోవడంతో, ఆయన తన క్షత్రతేజస్సు కంటి విశ్వామిత్రుడి బ్రహ్మతేజస్సే గొప్పదని గ్రహించి, తాను కూడా బ్రహ్మర్షి స్థాయికి చేరాలని దిక్కులదిరిపోయేటంత తపస్సును వేలకొద్దీ సంవత్సరాలపాటు చేసాడు. మధ్యలో ఎన్నెన్నో విఘ్నాలు వచ్చినా వాటినిన్నిటిని దాటుకొని తపస్సు కొనసాగిస్తూ, బ్రహ్మదేవుడు ప్రత్యక్షమై, ముందు రాజర్షి స్థాయిని, తరువాత ఋషి స్థాయిని, ఆ తరువాత మహర్షి స్థాయిని ఇచ్చినా కూడా పట్టు విడవక, ఆ బ్రహ్మ చేతనే తనకు బ్రహ్మర్షి అనే పేరును ఇప్పించుకొని, ఆ స్థాయిని వసిష్ఠుడే సాక్షాత్తు వచ్చి ధ్రువపరచేదాక విశ్వామిత్రుడు తృప్తి పడలేదు. బ్రహ్మర్షి స్థాయి అంతటిది.</p>
1087.	బ్రహ్మలోకం (సత్యలోకం)	బ్రహ్మ స్థానం	<p>మన పురాణాల సంప్రదాయం ప్రకారం లోకాలు పదునాలుగు. భూమి కింద ఉన్న ఏడు లోకాలను అధోలోకాలు (అధస్=క్రింద) అంటారు. ఆ ఏడు అధోలోకాల పేర్లు - అతలం, వితలం, సుతలం, తలాతలం, రసాతలం, మహాతలం, పాతాళం. భూమి, దాని పైన ఉన్న మరొక ఆరులోకాలు, మొత్తం ఏడిటిని కలిపి ఊర్ధ్వలోకాలు లేదా పై లోకాలు (ఊర్ధ్వం=పైన) అంటారు. ఆ ఊర్ధ్వలోకాల పేరులు - భూ, భువర్, సువర్, మహర్, జనన్, తపన్, సత్య లోకాలు. ఏడు ఊర్ధ్వలోకాలలో చివరిది - అంటే- అన్నిటికంటే పైది సత్యలోకం లేదా బ్రహ్మలోకం. అది చతుర్ముఖబ్రహ్మ స్థానం. అది ఎంతో తపస్సు చేసినవాళ్ళకే గమ్యం. అక్కడ ఏ చిత్త వికారాలు, దేహాక్షేణాలు ఉండవు. కాని, తపస్సులో దోషంవల్ల, అక్కడకుపోయిన తరువాతకూడా ఆకలిదప్పుల తంటా తప్పించుకోలేని శ్వేతుడి కథ రామాయణంలో ఉంది.</p>
1088.	బ్రహ్మశత్రువు	రాక్షసుడు	<p>బ్రహ్మశత్రువు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో బ్రహ్మశత్రువు నివాసం కూడా ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడా బ్రహ్మశత్రువు ఇల్లు ఉంది.</p>
1089.	బ్రహ్మశిరం / బ్రహ్మశిరస్సు (బ్రహ్మశిరా: అని	అస్త్రం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో బ్రహ్మశిరం/బ్రహ్మశిరస్సు ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో బ్రహ్మశిరం కూడా ఉన్నది. భారతంలో, యుద్ధం అంతా ముగుసిన తరువాత,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	సంస్కృతమూలం, సకారాంతం, నపుంసకం.)		పాండవవంశాంకురాలను నాశనం చేయటానికి అశ్వశ్లామ బ్రహ్మశిరోఽస్త్రాన్ని ప్రయోగించటం ప్రసిద్ధం.
1090.	బ్రహ్మహత్య 1	ఒక పాపం	(ఒకానొక పాపానికి బ్రహ్మహత్య అని పేరు, ఆ పాపపు అధిదేవత పేరు కూడ బ్రహ్మహత్యయే. దీనిని దుర్వస అని కూడ అన్నారు. గమనించాలి.) బ్రహ్మహత్య అంటే బ్రాహ్మణుడిని హత్య చేయటం గాని, చేయించటం గాని, అందుకు కారణం కావటం గాని. అందువలన వచ్చే పాపాన్ని బ్రహ్మహత్యాపాపం అంటారు. పాపాలలోకెల్ల అతిఘోరమైన పాపం ఇదే. వృత్తుడిని అన్యాయంగా చంపటం వలన ఇంద్రుడికే బ్రహ్మహత్యాపాపం చుట్టుకొన్నది. దానిని వదిలించుకోవటానికి ఇంద్రుడు ఎన్ని తిప్పలు పడ్డదీ భారతంలోను, రామాయణంలోను వర్ణించారు. ఇంద్రుడు తన బ్రహ్మహత్యాపాపాన్ని వదిలించుకొన్న ప్రదేశాన్ని మలదం, కరూకం అనే పేర్లతో పిలుస్తారు. ఈ రెండు ప్రాంతాలను కలిపి మలదకరూకం అని కూడా అంటారు. ఈ బ్రహ్మహత్యాపాపపు దేవతాస్వరూపం పేరు దుర్వస అని రామాయణంలో ఉన్నది.
1091.	బ్రహ్మహత్య 2	బ్రహ్మహత్యా పాపానికి అధిదేవత	(ఒకానొక పాపానికి బ్రహ్మహత్య అని పేరు, ఆ పాపపు అధిదేవత పేరు కూడ బ్రహ్మహత్యయే. దీనిని దుర్వస అని కూడ అన్నారు. గమనించాలి.) బ్రాహ్మణుడిని చంపినా, చంపించినా, అందుకు కారణమైనా దానిని బ్రహ్మహత్య అంటారు. దాని వలన వచ్చే పాపం బ్రహ్మహత్యాపాపం. ఇది అన్ని పాపాల కంటే ఘోరమైనది. ఈ బ్రహ్మహత్యాపాపపు అధిష్ఠానదేవత కూడ బ్రహ్మహత్యే. ఈ దేవతపేరు దుర్వస అని రామాయణంలో పేర్కొన్నారు. ఇంద్రుడు వృత్తుడిని అధర్మంగా చంపి బ్రహ్మహత్యాపాపాన్ని తగిలించుకొని, ఎన్నెన్నో కష్టాలు పడి దానిని వదిలించుకొన్న కథను విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
1092.	బ్రహ్మస్త్రం	అస్త్రం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో బ్రహ్మస్త్రం ఒకటి. అది ఒక మహాభయంకరమైన అస్త్రం. బ్రహ్మ దీనికి అధిదేవత. ఇది ప్రపంచాన్నంతటినీ నాశనం చేయగల అంతటి శక్తిమంతం. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఇచ్చిన అస్త్రాలలో బ్రహ్మస్త్రం కూడ ఉన్నది. ఎవరివలన ఉపదేశం పొందకుండానే తనకు బ్రహ్మస్త్రం తెలిసి ఉండాలని విభీషణుడు బ్రహ్మనుండి వరం కోరుకొన్నాడు. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు ఈ అస్త్రాన్ని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడుగాని, ఆయన దానిని మింగివేసాడు. అరణ్యంలో ఉండేటప్పుడు ఒక కాకి సీతను గాయపరిస్తే, రాముడు కోపించి దాని మీద బ్రహ్మస్త్రాన్ని వేసి, దానికి ఒక కన్ను పోగొట్టాడు. లంకలో అశోకవనాన్ని పాడుచేసిన హనుమంతుడిని బంధించటానికి ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మస్త్రాన్ని వాడాడు. కాని, బ్రహ్మ హనుమంతుడికి పూర్వం వరం ఇచ్చి ఉండటం వలన, ఆ అస్త్రం అతడికి ప్రాణహానిచేయకుండా కొంతసేపు బంధించి మాత్రం ఉంచింది. లంకకు పోయేటప్పుడు తనకు దారి విడువలేదని కోపించి రాముడు సముద్రమీద కూడ బ్రహ్మస్త్రాన్ని వేయబోయాడు. మళ్ళీ యుద్ధం చివరలో రావణుడి మీద కూడ బ్రహ్మస్త్రాన్నే వేసి అతడిని వధించాడు. లక్ష్మణుడు బ్రహ్మస్త్రాన్ని ప్రయోగించి అతికాయుడిని చంపాడు. ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మస్త్రప్రయోగం ద్వారా రామలక్ష్మణులను బంధించి మూర్ఖపోగొట్టాడు. బ్రహ్మస్త్రం వల్ల హాని లేకుండా జాంబవంతుడికి కూడ వరం ఉంది. అందుకే ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మస్త్రం ధాటికి వానరసైన్యమంతా దిమ్మతిరిగి పడిపోయినా, అతడు మాత్రం స్పృహలోనే ఉండి, హనుమంతుడిని పంపి ఔషధమూలికలు తెప్పించి, అందరినీ కాపాడగలిగాడు. ఇప్పటి వాడుకలోగూడ, " తప్పక పనిచేసేది, తిరుగులేనిది" అనే అర్థంలో " బ్రహ్మస్త్రం లాంటి ఉపాయం ఉంది. " అని అంటారు.</p>
1093.	<p>బ్రాహ్మణుడు (బ్రాహ్మణులు)</p>	<p>సంఘంలో ఒక వర్ణం</p>	<p>మన ప్రాచీనకాలపు సమాజంలో మనుష్యులు - బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు అని నాలుగు వర్ణాలుగా ఉండే వాళ్ళు. రామాయణం ప్రకారం, కశ్యపప్రజాపతికి ఆయన భార్య మనువుకూ జన్మించిన మానవులు అనే జీవులే ఈ నాలుగు వర్ణాల వాళ్ళు. అందులో బ్రాహ్మణుడు అనేది మొదటి స్థాయి వర్ణం పేరు. వేదాలను అభ్యసించటం, వాటిని తగ్గవాళ్ళకు బోధించటం, యజ్ఞాలను తాము చేయటం, ఇతరులచేత చేయించటం, దానం తీసుకోవటం, దానం చేయటం, మిగిలిన మూడు వర్ణాలకు మార్గదర్శకంగా ఉండటం అనేవి బ్రాహ్మణుల విధులు. రెండవ స్థాయి వర్ణంపేరు క్షత్రియుడు. తమనే కాక మిగిలిన మూడు వర్ణాలను, దేశాన్ని రక్షించటం, పరిపాలన, దండన, వేదాభ్యాసం, యజ్ఞాలు చేయటం, దానంఇవ్వడం అనేవి క్షత్రియుల విధులు. మూడవస్థాయి వర్ణం పేరు వైశ్యుడు. వేదాభ్యాసం, వాణిజ్యం, వ్యవసాయం, పశుపాలన,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			యజ్ఞాలు చేయటం, దానం ఇవ్వటం అనేవి వైశ్యుల విధులు. నాల్గవ స్థాయి వర్ణం పేరు శూద్రుడు. మిగిలిన మూడు వర్ణాలకు కావలసిన వస్తువులు, సేవలు అందిస్తూ, వాళ్ళ విధులు వాళ్ళు సక్రమంగా నిర్వహించడానికి కావలసిన పనులు నెరవేర్చడం, శూద్రుల విధులు. ఈ వర్ణవిభజన మీద ఆధారపడి చాల నియమాలు అప్పుడు ఉండేవి గాని, నేడు ఈ విభాగం ఆచరణలో లేదు.
1094.	భగీరథుడు	రాముడి పూర్వుడు	భగీరథుడు సూర్యవంశపు రాజు, రాముడికి పూర్వుకుడు, సగరుడి నాలుగో తరం వాడు, దిలీపుడి కొడుకు, కకుత్స్థుడి తండ్రి. సగరుడి అరవై వేల మంది కొడుకులు పాతాళంలో కపిలమహర్షి కోపానికి కాలి బూడిద ఐనారు. వాళ్ళకు సద్గతులు కలగాలంటే ఆ బూడిద కుప్ప మీదుగా ఆకాశగంగ ప్రవహించాలని వాళ్ళ మేనమామ గరుత్మాంతుడు అంశుమంతుడితో చెప్పాడు. అంశుమంతుడు గాని, ఆయన కొడుకు దిలీపుడు గాని, గంగను భూమిమీదికి తేలేకపోయారు. భగీరథుడు తానా పనికి పూనుకొన్నాడు. తపస్సు చేసి ఆయన బ్రహ్మను, గంగను, శివుణ్ణి ఆరాధించి చివరకు గంగానదిని ఆకాశం నుండి భూమి మీదికి అవతరింపజేసి, అక్కడినుండి పాతాళానికి నడిపి, తన పూర్వుల దేహాల బూడిదల మీదిగా ప్రవహింపజేసాడు. అలా, కొన్ని వేల ఏళ్లనుండి సాధ్యం కాని దానిని తన దృఢదీక్షతో సాధించి, పట్టుదలకు, ప్రయత్నశీలతకు మారుపేరుగా నిలిచాడు భగీరథుడు. ఆయన పేరు మీదుగానే గంగను 'భాగీరథి' అంటారు.
1095.	భగుడు	ఒక ఆదిత్యుడు	పన్నెండు మంది ఆదిత్యులలో భగుడు ఒకడు. ఆదిత్యులు అనే వాళ్ళు దేవతలలో ఒక గణం.
1096.	భద్రం 1	దిగ్గజం	(ఒక దివ్యగజానికి భద్రం అనే పేరు ఉన్నది, ఏనుగులలో ఒకానొక జాతికి భద్రం అనే పేరు ఉన్నది, గమనించాలి.) రామాయణం పేర్కొన్న దివ్యగజాలలో భద్రం ఒకటి. మన పురాణ సంప్రదాయం ప్రకారం భూమిని మోస్తూ ఎనిమిది దిక్కులా ఉండే దివ్యగజాలను దిగ్గజాలు అంటారు. ఇవి ఎనిమిది గాబట్టి వీటిని అష్టదిగ్గజాలు (అష్ట=ఎనిమిది, దిక్=దిక్కు, గజం=ఏనుగు) అంటారు. తూర్పు నుండి మొదలుకొని ఈశాన్యం దాక ఉండే దిగ్గజాల పేర్లు - ఐరావతం,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>పుండరీకం, వామనం, కుముదం, అంజనం, పుష్పదంతం, సార్యభౌమం, సుప్రతీకం. వీటి భార్యలైన ఆడు ఏనుగుల పేర్లు , అదే వరుసలో - అభ్రమువు, కపిల, పింగళ, అనుపమ, తామ్రపర్ణి, శుభదంతీ, అంగనా, అంజనావతి . ఐతే, రామాయణం వీటినన్నిటినీ చెప్పలేదు. కాని, సగరుడి కొడుకులు భూమిని తవ్వుకొంటూ పాతాళానికి పోయిన సంఘటనను వర్ణిస్తూ, వాళ్ళు చూసిన దిగ్గజాల పేర్లను వేరు తీరుగా చెప్పింది. ఆ ప్రకారం దిగ్గజాల పేర్లు - తూర్పున విరూపాక్షం, దక్షిణాన మహాపద్మం, పడమట సౌమనసం, ఉత్తరాన భద్రం అనేవి. మరి, ఆ దిగ్గజాలకు ఈ పేర్లు కూడ ఉన్నాయేమో!. అంతేకాక, దశరథుడి ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, అవి ఐరావతం, మహాపద్మం, అంజనం అనే దివ్యగజాల నుండి పుట్టినవి అని చెప్పుతూ మూడు దివ్యగజాలపేర్లను రామాయణం పేర్కొన్నది. (భద్రం అంటే ఏనుగులలో ఒక జాతి పేరు, అది వేరు. భద్రం 2 అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.)</p>
1097.	భద్రం 2	ఏనుగులలో ఒక జాతి	<p>(ఒక దివ్యగజానికి భద్రం అనే పేరు ఉన్నది, ఏనుగులలో ఒకానొక జాతికి భద్రం అనే పేరు ఉన్నది, గమనించాలి.) రామాయణం పేర్కొన్న ఏనుగుల జాతులలో భద్రం అనేది ఒక జాతి. దశరథుడి దగ్గర ఉన్న ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, అవి ఐరావతం, మహాపద్మం, అంజనం అనే దివ్యగజాల నుండి పుట్టినవి అని, వాటిలో భద్రజాతివి, మంద్రజాతివి, మృగజాతివి, భద్రమంద్రజాతివి, భద్రమృగజాతివి, మృగమంద్రజాతివి, భద్రమంద్రమృగ జాతివి, ఉన్నాయని చెప్పారు ప్రముఖవ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు ఈ సందర్భంలో - ఈ మూడు శుద్ధజాతుల పేర్లను, వాటి నాలుగు సంకరజాతుల పేర్లను చెప్పి, వాటికి హలాయుధంనుండి, వైజయంతినుండి, శ్లోకాలను కూడ ఉదాహరించాడు. (భద్రం అనేది రామాయణంలో పేర్కొన్న ఒక దివ్యగజానికి పేరు, అది వేరు. భద్రం 1 అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.)</p>
1098.	భద్రమంద్రం	ఏనుగులలో ఒక రకం	<p>రామాయణం పేర్కొన్న ఏనుగుల జాతులలో భద్రమంద్రం అనేది ఒక జాతి. దశరథుడి దగ్గర ఉన్న ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, అవి ఐరావతం, మహాపద్మం, అంజనం అనే దివ్యగజాల నుండి పుట్టినవి అని, వాటిలో భద్రజాతివి, మంద్రజాతివి, మృగజాతివి, భద్రమంద్రజాతివి, భద్రమృగజాతివి, మృగమంద్రజాతివి, భద్రమంద్రమృగ జాతివి, ఉన్నాయని</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చెప్పారు ప్రముఖవ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు ఈ సందర్భంలో - ఈ మూడు శుద్ధజాతుల పేర్లను, వాటి నాలుగు సంకరజాతుల పేర్లను చెప్పి, వాటికి హలాయుధం నుండి, వైజయంతి నుండి, శ్లోకాలను కూడ ఉదాహరించాడు. భద్రజాతి ఏనుగుకూ మంద్రజాతి ఏనుగుకూ పుట్టిన సంకరజాతి ఏనుగు భద్రమృగం.
1099.	భద్రమంద్రమృగం	ఏనుగులలో ఒక రకం	రామాయణం పేర్కొన్న ఏనుగుల జాతులలో భద్రమంద్రమృగం అనేది ఒక జాతి. దశరథుడి దగ్గర ఉన్న ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, అవి ఐరావతం, మహాపద్మం, అంజనం అనే దివ్యగజాల నుండి పుట్టినవి అని, వాటిలో భద్రజాతివి, మంద్రజాతివి, మృగజాతివి, భద్రమంద్రజాతివి, భద్రమృగజాతివి, మృగమంద్రజాతివి, భద్రమంద్రమృగ జాతివి, ఉన్నాయని చెప్పారు ప్రముఖవ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు ఈ సందర్భంలో - ఈ మూడు శుద్ధజాతుల పేర్లను, వాటి నాలుగు సంకరజాతుల పేర్లను చెప్పి, వాటికి హలాయుధంనుండి, వైజయంతినుండి, శ్లోకాలను కూడ ఉదాహరించాడు. ఈ మూడు శుద్ధజాతులలో రెండింటి సంకరంతో పుట్టిన ఏనుగుకూ మరొక శుద్ధజాతి ఏనుగుకూ పుట్టిన ఏనుగులు భద్రమంద్రమృగం జాతివి.
1100.	భద్రమద	ఒక సృష్టిమాత	కశ్యపప్రజాపతికి, ఆయన భార్య క్రోధవశకు పుట్టిన కూతురు భద్రమద. ఈమె కూతురు ఇరావతి, ఇరావతి ద్వారా ఐరావతం అనే దివ్యగజం పుట్టింది.
1101.	భద్రమృగం	ఏనుగులలో ఒక రకం	రామాయణం పేర్కొన్న ఏనుగుల జాతులలో భద్రమృగం అనేది ఒక జాతి. దశరథుడి దగ్గర ఉన్న ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, అవి ఐరావతం, మహాపద్మం, అంజనం అనే దివ్యగజాల నుండి పుట్టినవి అని, వాటిలో భద్రజాతివి, మంద్రజాతివి, మృగజాతివి, భద్రమంద్రజాతివి, భద్రమృగజాతివి, మృగమంద్రజాతివి, భద్రమంద్రమృగ జాతివి, ఉన్నాయని చెప్పారు ప్రముఖవ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు ఈ సందర్భంలో - ఈ మూడు శుద్ధజాతుల పేర్లను, వాటి నాలుగు సంకరజాతుల పేర్లను చెప్పి హలాయుధుడి శ్లోకాలను కూడ ఉదాహరించాడు. భద్రజాతి ఏనుగుకూ మృగజాతి ఏనుగుకూ పుట్టిన సంకరజాతి ఏనుగులు భద్రమృగాలు.
1102.	భద్రాసనం	రాజుపీఠం	రాజులు సభలో కూర్చోనే పీఠానికి భద్రాసనం అని పేరు. దీనినే సింహాసనం అని కూడ అంటారు. న్యాయవిషయాలలో తీర్పు చెప్పటానికి న్యాయసభలో రాజు /ధర్మాధికారి కూర్చోనే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పీఠానికి ధర్మాసనం అని పేరు. రాజమహేంద్రంలో సభలు తీరి పనికి మాలిన చర్చలు చేస్తూ ఉండే విద్వాంసుల పీఠాలను 'ధర్మాసనాలు' అని శ్రీనాథుడు ఎద్దేవ చేసాడు. " విద్వాంసుల్ రాజమహేంద్రపట్టణమునన్ ధర్మాసనంబుండి... " అని ఆయన వెక్కిరింపు.
1103.	భద్రుడు	రాముడి విదూషకుడు, చారుడు.	రాముడి కొలువులో ఆయనను వినోదపరచే విదూషకులలో భద్రుడు ఒకడు. విజయుడు, మధుమత్తుడు, కాశ్యపుడు, పింగళుడు, కూటుడు, సురాజుడు, కాళియుడు, భద్రుడు, దంతవక్త్రుడు, సుమాగధుడు అని వాళ్ళు పదిమంది. వాళ్ళలో భద్రుడు, నగరంలోని ప్రజలు సీత గురించి చెప్పుకోనే వదంతిని రాముడికి తెలిపాడు. అదే రాముడు సీతను అడవులకు పంపడానికి దారితీసింది.
1104.	భయ	దేవ కాంత	భయ యముడి చెల్లెలు. ఆమె భర్త హేతి అనే రాక్షసుడు. వీళ్ళిద్దరి కొడుకు విద్యుత్కేకుడు. ఇతడి కొడుకు సుకేకుడి తరం నుండి రాక్షసులు సంఖ్య లోను, శక్తిలోను, బలీయులుగా ఎదిగారు.
1105.	భయానకం	కావ్యరసం	కావ్యాలలో ఉండే కవితారసాలలో ఒకటి భయానకరసం. కవిత్వంలో, ఇతరభావాల వలన మరుగు పడకుండా ప్రధానస్థానంలో ప్రకటంగా ఉండే భావానికి స్థాయిభావం అని పేరు. ఈ స్థాయిభావమే కనుక చివరిదాకా పుష్టిమంతంగా పోషించబడితే దాన్నే రసం అంటారు. ఇవి ఎనిమిది అని కొందరు, తొమ్మిది అని కొందరు, చెప్పారు. ఇప్పుడు నవరస సిద్ధాంతమే అందరూ అంగీకరించినట్లు. ఒక్కొక్కరసానికి ఒక్కొక్క పేరు, ఆ రసపు ప్రధానభావానికి /స్థాయిభావానికి ఒక్కొక్క పేరు ఉంటుంది. భయానకరసానికి స్థాయిభావం " భయం " . రామాయణాన్ని గూర్చి రామాయణంలోనే చెప్పినట్లు " రామాయణంలో శృంగార, హాస్య, కారుణ్య, వీర, రౌద్ర, భయానక రసాలు ఉన్నాయి. " . శాంతం, అద్భుతం అనే రెండు రసాలనే ఈ సందర్భంలో పేర్కొనలేదు. రామాయణం, భారతమూ రెండు శాంతరసప్రధానాలు అని పండితుల నిర్ణయం. రసాలలో పూర్తిగా చేరకపోయినా, భక్తిరసం అనేది కూడ ఒక రసంగా కొందరు పరిగణించారు.
1106.	భరతం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు భరతం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరం దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సుగ్రీవుడు ఈ రాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఇది భరతవంశీయుల రాజ్యం.
1107.	భరతుడు 1	రాముడి పూర్వుడు .	(భరతుడు అనే పేరుతో సూర్యవంశంలో ఇద్దరు ఉన్నారు. గమనించాలి.) భరతుడు సూర్యవంశపు రాజు, రాముడికి పూర్వికుడు. ఈయన ధ్రువసంధి కొడుకు, అసితుడి తండ్రి.
1108.	భరతుడు 2	రాముడి తమ్ముడు.	(భరతుడు అనే పేరుతో సూర్యవంశంలో ఇద్దరు ఉన్నారు. గమనించాలి.) దశరథుడి నలుగురు (రాముడు, భరతుడు, లక్ష్మణుడు, శత్రుఘ్నుడు) కొడుకులలో రాముడి తరవాత వాడు భరతుడు. ఈయన చైత్రమాసంలో దశమినాడు పుష్కమీనక్షత్రంలో పుట్టాడు. రాముడి కంటే ఒక దినం చిన్న. భరతుడి తల్లి కైకేయి లేదా కైకయి. (తెలుగులో కైక అనికూడ వాడుక.). సుమిత్ర కవల కొడుకులైన లక్ష్మణుడు, శత్రుఘ్నులు ఈయనకు తమ్ముళ్ళు. భరతుడి భార్య మాండవి. తక్షుడు, పుష్కులుడు అని భరతుడికి ఇద్దరు కొడుకులు. చిన్నప్పటినుండి రాముడితో లక్ష్మణుడు, భరతుడితో శత్రుఘ్నుడు కలిసి తిరుగుతూ ఉండేవాళ్ళు. భరతుడు రాముడికి ఎంతో విధేయుడు. రాముణ్ణి వనవాసానికి పంపించటం ద్వారా తన తల్లి తనకు చేకూర్చిన రాజ్యాన్ని ఏలుకోవటానికి భరతుడు ఒప్పుకోలేదు. పైగా, ఆమెనే దూషించి, అడవిలో ఉన్న రాముడి దగ్గరకు వెళ్ళి, తిరిగి అయోధ్యకు వచ్చి రాజ్యాన్ని ఏలమని బతిమాలాడు. కాని, రాముడు తండ్రి మాటను వమ్ము చేయటానికి ఏ మాత్రం ఒప్పుకోకపోవడంతో, భరతుడు రాముడి పాదుకలను తెచ్చి వాటిని రాముడి ప్రతినిధిగా అభిషేకించి, నందిగ్రామం అనే ఊళ్ళో నిరాడంబరంగా నివసిస్తూ, అక్కడినుండి రాజ్యపాలన రాముడి పేరనే సాగించాడు. రాముడు తిరిగి వచ్చే వరకు అలానే ఉండి, పదిరెట్లుగా పెంచిన కోశాగారంతో సహా రాజ్యం మొత్తం రాముడికి అప్పగించాడు. రాముడు రాజైన తర్వాత భరతుడు యువరాజుగా ఉండి అతణ్ణి భక్తి శ్రద్ధలతో సేవించాడు. జనాపవాదానికి వెరచి రాముడు సేతను అడవిలో వదిలి రమ్మని లక్ష్మణుణ్ణి ఆదేశించినప్పుడు భరతుడు ఎంత దుఃఖపడ్డా, అన్న మాటకు ఎదురాడలేదు. రాముడు రాజసూయం చేస్తానన్నప్పుడు దాని మూలంగా రాజులకు హాని కలుగుతుందని భరతుడు వారించాడు. కేకయ రాజ్యం దాపులలో ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని జయించుమని భరతుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>మేనమామ యుధాజిత్తు రాముడికి వార్త పంపినప్పుడు , రాముడి పనులు మీద భరతుడే తన కొడుకులతో కలిసి , తన మామ యుధాజిత్తు వెంటరాగా సింధూతీరాన ఉన్న గంధర్వరాజ్యపు రాజైన శైలూషుణ్ణి గెలవటానికి వెళ్ళాడు. మూడు కోట్ల గంధర్వసైన్యంతో వచ్చిన శైలూషుడితో భరతుడు ఏడు దినాలు ఘోరయుద్ధం చేసాడు. చివరకు, రాముడు తనకిచ్చిన ' సంవర్తము ' అనే అస్త్రాన్ని ప్రయోగించి సమస్త గంధర్వులనూ నాశనం చేసాడు. సింధూ నదికి ఒక వైపున తక్షశిల అనే నగరాన్ని నిర్మించి అక్కడ తన పెద్ద కొడుకు తక్షుణ్ణి, రెండవ వైపున పుష్కలావతి అనే నగరాన్ని నిర్మించి అక్కడ తన చిన్న కొడుకు పుష్కరుణ్ణి, రాజులుగా నిలిపి, ఐదేళ్ళపాటు అక్కడే ఉండి వాళ్ళు సింహాసనం మీద కుదురుకున్న తర్వాత, భరతుడు తిరిగి అయోధ్య వెళ్ళాడు. కొన్నాళ్ళ తరువాత, లక్ష్మణుడి ఇద్దరు కొడుకులను కారుపథ దేశానికి, మల్ల దేశానికి, రాజులుగా చేయమని రాముడితో తన అభిప్రాయం చెప్పాడు. రాముడు మహాప్రస్థానం చేసినప్పుడు భరతుడు కూడ మిగిలిన వాళ్ళతోపాటు అతణ్ణి అనుసరించి ఈ లోకాన్ని వదిలాడు. అప్రయత్నంగా అందిన అధికారాన్ని గాని పదవిని గాని కాదనగలగటం, చెప్పినంత తేలికా కాదు, వ్రాసినంత చులకనా కాదు. అలా చేసి చూపిన వాడు భరతుడు. అధికారం కోసం అడ్డమైన గడ్డి మేసే నేటికాలపు రాజకీయనికృష్టకీటకాలు, భరతుడిలాంటి వాడికి ఆమడ దూరంలో నిలవటానికైనా అర్హులేనా?</p>
1109.	భరద్వాజుడు 1	వాల్మీకి శిష్యుడు	<p>(భరద్వాజుడు అనే పేరుతో, ఒక మునిశిష్యుడు, ఒక ఋషి, సప్తర్షులలో ఒకరు, మొత్తం ముగ్గురు ఉన్నారు. గమనించాలి.) భరద్వాజుడు ఒక ముని. ఈయన వాల్మీకికి శిష్యుడు. ఒకసారి తమసానదిలో స్నానంచేయడానికి వెళ్ళిన వాల్మీకిని భరద్వాజుడు అనుసరించాడు. అప్పుడక్కడ ఒక వేటగాడు క్రౌంచపక్షుల జంటలో మగపక్షిని బాణం వేసి చంపాడు. అది చూచి వాల్మీకి మహర్షికి పక్షి మీద జాలి, వేటగాడి మీద కోపం, రెండూ కలిగాయి. ఆ అవివేకపు క్రూరచేష్టకు ఆయన ఆ వేటగాడిని మందలిస్తూ, అప్రయత్నంగా ఆ మందలింపును ఒక శ్లోకరూపంలో పలికాడు. అప్పుడు, ఆశ్రమానికి తిరిగి వెళ్ళిన తరువాత కూడ వాల్మీకి, భరద్వాజుడు, ఇతర శిష్యులు, ఆ ఛందోబద్ధమైన శ్లోకం గురించి తలపోస్తూ ఉండిపోయారు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1110.	భరద్వాజుడు 2	ఋషి	<p>(భరద్వాజుడు అనే పేరుతో, ఒక మునిశిష్యుడు, ఒక ఋషి, సప్తర్షులలో ఒకరు, మొత్తం ముగ్గురు ఉన్నారు. గమనించాలి.) భరద్వాజుడు ఒక గొప్ప ఋషి. ఆయన ఆశ్రమం ప్రయాగ దగ్గర చిత్రకూట పర్వతానికి ఉత్తరాన ఉన్నది. ఆయన తన కూతురు దేవవర్ణిని విశ్రవసువుకు ఇచ్చి పెళ్లి చేసాడు. (భాగవతాన్ని పట్టి, దేవవర్ణినికే ఇలబిల అనే పేరు కూడ ఉన్నది. అందుకే కుబేరుణ్ణి ఐలబిలుడు అంటారు.) వాళ్ళ కొడుకే ధనపతి, ఉత్తర దిక్కుకు పాలకుడు, ఐన కుబేరుడు. వనవాసానికని అయోధ్యను వదిలి వెళ్ళిన రాముడు మొట్టమొదట వెళ్ళింది భరద్వాజుడి ఆశ్రమానికే. రాముణ్ణి చిత్రకూట పర్వతం దగ్గర నివసించుమని చెప్పింది భరద్వాజుడే. రాముడు అక్కడ కొన్నాళ్ళు ఉండి, తరువాత, ఇంకా దక్షిణానికి దండకారణ్యంలోనికి వెళ్ళాడు. చిత్రకూటం దగ్గర రాముడు ఉండగా ఆయనను కలవటానికి వచ్చిన భరతుడిని, అతని రాకలోని ఉద్దేశం ఏమిటని భరద్వాజుడు తనకేమీ తెలియనట్లే అడిగి, భరతుడి సమాధానం విని అతణ్ణి మెచ్చుకొన్నాడు. అప్పరసలను, గంధర్వులను, అనేక దివ్య వస్తువులను, తన ఆశ్రమానికి రప్పించి, వాళ్ళ ద్వారా భరతుడికి, అతని వెంట ఉన్న సైన్యానికి, భరద్వాజు మహర్షి అద్భుతమైన, అక్షరాలా దివ్యమైన, భోజనవినోదాలను అందించాడు. మళ్ళీ, పదునాలుగేళ్ళ తర్వాత, రాముడు అడవులనుండి తిరిగి వచ్చినప్పుడు, భరద్వాజుడు ఆయనను తన ఆశ్రమంలో విశ్రమించుమని చెప్పి, తన ఆశ్రమం దగ్గరనుండి అయోధ్యదాక దారిలో ఉన్న చెట్లన్నీ వానరులకు సరిపోయే లాగా అక్షయమైన పండ్లను అందిస్తాయని వరమిచ్చాడు. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ భరద్వాజుడు కూడ ఉన్నాడు.</p>
1111.	భరద్వాజుడు 3	సప్తర్షులలో ఒకడు	<p>(భరద్వాజుడు అనే పేరుతో, ఒక మునిశిష్యుడు, ఒక ఋషి, సప్తర్షులలో ఒకరు, మొత్తం ముగ్గురు ఉన్నారు. గమనించాలి.) సప్తర్షులు (సప్త=ఏడు) అనే పేరుతో ప్రసిద్ధులైన ఏడుగురు ఋషులలో భరద్వాజుడు ఒకడు. వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, అత్రి, భరద్వాజు, కశ్యప, జమదగ్ని, గౌతముడు అనే వాళ్ళు సప్తర్షులు. ఈ సప్తర్షులు ఒక్కొక్క మన్వంతరానికి మారిపోతూ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉంటారని మన పురాణాలు చెబుతున్నాయి. పట్టాభిషేకం తరువాత రాముణ్ణి చూడటానికి సప్తర్షులు కూడ వచ్చారు. సప్తర్షులు ఆకాశంలో ఒక గుంపుచుక్కలుగా మనకు కనబడుతూ ఉంటారు. నాలుగు చుక్కలు ఒక చతురస్రంగా, పక్కన మూడు చుక్కలు త్రిభుజంగా, ఈ కూటమి కనబడుతుంటుంది. ఆధునిక ఖగోళశాస్త్రం ప్రకారం ఈ సప్తర్షి మండలానికి 'బిగ్ డిస్కర్', 'గ్రేట్ బేర్', 'అర్పా మేజర్' అని పేర్లు.
1112.	భల్లం 1	బాణం	(భల్లం అనేది ఒక ఆయుధానికీ, ఒక రకమైన బాణానికీ కూడ పేరు. గమనించాలి.) రామాయణంలో పేర్కొన్న ఆయుధాలలో బాణం ఒకటి. బాణం పలురకాలగా ఉంటుంది. భల్లం అనేది ఒక రకమైన బాణం. ఇది కాక, భల్లం అనే ఒక ఆయుధం ఉన్నది, దానిని తెలుగులో బల్లెం అంటారు, అది వేరు.
1113.	భల్లం 2	ఆయుధం	(భల్లం అనేది ఒక ఆయుధానికీ, ఒక రకమైన బాణానికీ కూడ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో భల్లం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో బల్లెం అనీ ఈటి అనీ బరిసె అనీ అంటారు. ఒక పొడవైన కర్రకు చివరన మొనదేలిన ఒక ఇనుపముక్కను బిగిస్తే అది బల్లెం ఔతుంది. బల్లెం చేతితో వినరే ఆయుధాల కోవలోకి వస్తుంది. ఇదికాక, బాణాలలో ఒకరకమైన బాణానికీ కూడ భల్లం అనే పేరే ఉంది, అది వేరు.
1114.	భల్లాతకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకటి భల్లాతకం. భల్లాతకీ అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని జీడి చెట్టు అంటారు. ఈ కాయల రసం అంటుకుంటే ఆ మరక ఎంతకూ పోదట. అందుకే, కరకకాయల రసంతో చేసుకొన్నట్లే ఈ కాయల రసంతో ఒకప్పుడు వ్రాత సీరాను చేసేవాళ్లట.
1115.	భవుడు	శివుడు	భవుడు అనేది శివుడి పేర్లలో ఒకటి.
1116.	భవ్యం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒక చెట్టు పేరు భవ్యం. దీనికే గజపిప్పలి అనే పేరు కూడ ఉన్నది.
1117.	భాండీరం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక దాని పేరు భాండీరం. దీనికే మంజిష్ఠ చెట్టు అని కూడా పేరు.
1118.	భాగీరథి (గంగ)	గంగ	(భాగీరథిని ఒక స్థలం అని భావించినప్పుడు నదిగాను, ఒక దేవతగా భావించినప్పుడు గంగాదేవిగాను, అర్థం చేసుకోవాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			భాగీరథి. భాగీరథి అనేది గంగానదికి ఉన్న పేరులలో ఒకటి. భగీరథుడు అనే సూర్యవంశపురాజు ప్రయత్నాల ఫలితంగా స్వర్గం నుండి భూమికి వచ్చి, ఆయనను పాతాళం దాక అనుసరించి అక్కడ పడి ఉన్న ఆయన పూర్వుల దేహభస్మరాశిపై ప్రవహించి వాళ్ళకు ఊర్ధ్వలోకప్రాప్తిని కలిగించటంవల్ల, భగీరథుడి పేరు మీదుగా గంగకు 'భాగీరథి' అనే పేరు వచ్చింది. 'భాగీరథి' అంటే 'భగీరథుడికి సంబంధించినది' అని అర్థం. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు, పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ నదిని పేర్కొన్నాడు. వివరాలకు గంగ అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
1119.	భాద్రపదం (ప్రోష్ఠపదం)	నెల	భాద్రపదం అనేది, సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో ఆరవ నెల పేరు. దీనికే ప్రోష్ఠపదం అనే పేరు. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ప్రోష్ఠపదం, ఆశ్వయుక్కు/ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశీర్షం, పుష్యం/పౌషం, ఫాల్గునం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టే, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కష్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు. మనకు భాద్రపద మాసంఅనగానే ఆ నెల శుద్ధచతుర్థి నాడు వచ్చే వినాయకచతుర్థి/వినాయకచవితి పండుగ గుర్తు వస్తుంది.
1120.	భారుండం	అడవి	వాల్యీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒక అడవి పేరు భారుండం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి వెళ్ళే దారిలో ఈ భారుండవనాన్ని దాటారు.
1121.	భార్గవుడు	ముని	భార్గవుడు ఒక ముని. రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అందరూ చూస్తూ ఉండగా, సీత తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోనికి ప్రవేశించినప్పుడు, అక్కడ ఉన్న మునులలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			భార్గవుడు ఒకడు. భృగువు వంశంలో పుట్టిన వాళ్లనందరినీ భార్గవులు అనే అంటారు. ఈ భార్గవుడు భృగువంశంలోని వాళ్ళలో ఒకడే లేక ఆ పేరుతో ఉన్న వేరే ఒక మునో స్పష్టంగా లేదు.
1122.	భాసకర్ణుడు 1	రాక్షసుడు	(భాసకర్ణుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) భాసకర్ణుడు ఒక రాక్షసుడు. సుమాలికి, అతని భార్య కేతుమతి అనే గంధర్వస్త్రీకి పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో భాసకర్ణుడు ఒకడు. తన అందరు సోదరులలాగే భాసకర్ణుడు కూడ రావణుడికి అనుచరుడు, సచివుడు. భాసకర్ణుడు అనే పేరుతో మరొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు కాని అతడు అశోకవనంలో హనుమంతుడి చేతిలో చచ్చిన ఐదుగురిలో ఒకడు. (వీళ్ళిద్దరూ ఒకటి కాదనిపిస్తున్నదిగాని, స్పష్టంగా తెలియటంలేదు).
1123.	భాసకర్ణుడు 2	రాక్షసుడు	(భాసకర్ణుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) భాసకర్ణుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో అశోకవనాన్ని ధ్వంసం చేసిన హనుమంతుణ్ణి పట్టితెమ్మని రావణుడు పంపగా పోయి హనుమంతుడి చేతిలో చచ్చిన ఐదుగురు రాక్షసులలో ఇతడొకడు. ఆ ఐదుగురు - విరూపాక్షుడు, యూపాక్షుడు, దుర్ధరుడు, ప్రఘనుడు, భాసకర్ణుడు అనే వాళ్ళు. భాసకర్ణుడు అనే పేరుతో ఇంకొక రాక్షసుడున్నాడు, అతడు రావణుడి మేమామలలో ఒకడు. వీళ్ళిద్దరూ ఒక్కటే కాదనిపిస్తున్నదిగాని, స్పష్టంగా తెలియటం లేదు.
1124.	భాసి	ఒక సృష్టిమాత	కళ్యపప్రజాపతికి, ఆయన భార్య తామ్రకు పుట్టిన ఐదుగురు కూతుళ్ళలో భాసి ఒకతె. ఈమె భాసజాతి పక్షులకు తల్లి (భాసం అంటే ఒక జాతి కొంగ.). జటాయువు రాముడికి తన వంశాన్ని గురించి, పూర్వుల గురించి తెలుపుతూ ఈమెను గురించి చెప్పాడు.
1125.	భాస్కరుడు	సూర్యుడు	భాస్కరుడు అనేది, సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. 'భాస్' అంటే వెలుగు, 'కరః' అంటే కలిగించేవాడు.
1126.	భిందివాలం / భిండివాలం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో భిండివాలం/భిందివాలం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో పళ్ళకత్తి అంటారు. పేరుకు తగ్గట్లు, దీని అంచులు రంపపు పళ్ళలాగా చీలి ఉంటాయి. కరవాలం అంటే సాధారణమైన కత్తి అని తెలిసిందే.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1127.	భీమం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు భీమం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరం దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ భీమరాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1128.	భీముడు	రాక్షసుడు	భీముడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. హనుమంతుడు లంకలో సీత కోసం వెదుకుతూ పరిశీలించిన రాక్షసుల ఇళ్ళలో భీముడి నివాసం కూడ ఒకటి.
1129.	భుసుండి	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో భుసుండి ఒకటి. భుసుంరి అన్నా ఇదే. ఇది జంట నాలుకలు ఉన్న కత్తి.
1130.	భూర్షం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో భూర్షం ఒకటి. భుజపత్రం అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో బుజపత్తిరి చెట్టు అంటారు. తాటి ఆకుల లాగానే భూర్షం చెట్టు బెరళ్యను కూడ ఒకప్పుడు వ్రాతకు వాడేవారు. ఐతే, దక్షిణాదిన తాళపత్రాల (= తాటి ఆకుల) వాడుక ఎక్కువ అనీ, ఉత్తరాదిన భూర్షత్వచాల (త్వచం=బెరడు) వాడుక ఎక్కువ అనీ, ఆయా ప్రాంతాలలో వాటి లభ్యతే అందుకు కారణం అనీ, ఒక పండితుడు నాకు చెప్పాడు. నేను మాత్రం భూర్షం చెట్టునూ చూడలేదు, దాని ఆకునూ చూడలేదు, దాని బెరడునూ చూడలేదు, వాటి మీద వ్రాసిన వ్రాతనూ చూడలేదు.
1131.	భృంగం	కీటకం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కీటకాలలో భృంగం ఒక్కటి. భ్రమరం అన్నా మిళిందం అన్నా, రోలంబం అన్నా, ద్వీరేఫం అన్నా, మధుపం అన్నా, షట్పదం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని తుమ్మెద అంటారు. ఇది పూలమీద, ముఖ్యంగా తామరపూల మీద, వాలి అందులోని మకరందాన్ని తాగుతుంది అని చెప్పుతారు. ఐతే, తేనెటీగలలాగా తుమ్మెదలు తేనెను చేయవు. తుమ్మెదలు నల్లగా ఉండటంతో, వాటిని నల్లగా ఉన్న ముంగురులకు పోలికగా చెప్పుతూ ఉంటారు.
1132.	భృగుతుంగం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు భృగుతుంగం. అయోధ్యరాజైన అంబరీషుడు లక్ష్మణుల వెల ఇచ్చి తన యజ్ఞానికి పశువుగా ఋచీకుడి కొడుకు శునఃశేషుణ్ణి కొన్నది ఇక్కడే.
1133.	భృగుప్రస్తవణం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు భృగుప్రస్తవణం. ఇక్కడ భృగుమహర్షి నివసించాడు. అయోధ్య రాజు సగరుడు తన భార్యలతో వచ్చి ఈయనను

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సేవిస్తూ తపస్సు చేసి, ఈయన అనుగ్రహంతో సంతతిని పొందింది ఇక్కడే.
1134.	భృగువు	మహర్షి	భృగువు ఒక మహర్షి. ఆయన చాల శక్తిశాలి. పరశురాముడు ఈయన వంశంలోని వాడే. భృగువు హిమాలయాలలోని భృగుప్రస్తవణం అనే కొండ మీద తపస్సుచేసుకొంటూ ఉండగా, సగరుడు అనే ఇక్ష్వాకు వంశపు రాజు, పుత్రులు కలగాలనే కోరికతో తన ఇద్దరు రాణులతో కలిసి వచ్చి ఆయనను సేవించాడు. అలా వాళ్ళొక నూరేళ్ళు ఆయన సేవలో తపస్సు చేసారు. భృగువు వాళ్ళ నిష్ఠకు సంతోషించి, ఆ ఇద్దరురాణులలో ఒకరికి మహాబలవంతులైన అరవై వేలమంది కొడుకులు, మరొకరికి వంశకర్త ఐన ఒక కొడుకు, కలుగుతారని చెప్పి, ఎవరికి ఎవరు కావాలో ఆ రాణులనే స్వయంగా ఎంచుకోమన్నాడు. సగరుడి పెద్ద భార్య కేశిని తనకు వంశకర్త ఐన కొడుకు కావాలన్నది, చిన్న భార్య సుమతి తనకు అరవైవేల మంది బలశాలులైన కొడుకులు కావాలన్నది. ఆ విధంగా భృగువు ఇక్ష్వాకు వంశానికి మేలు చేసాడు. నిమి అనే ఇక్ష్వాకువంశపురాజు ఐదు వేలవిళ్ళు పట్టే ఒక యజ్ఞం చేయబూని, దానికి ఇంక కొందరితోపాటు యాజకుడిగా భృగువును ఎన్నుకొన్నాడు. ఆ యజ్ఞం సందర్భంగానే వసిష్ఠుడి శాపం వల్ల నిమి దేహాన్ని కోల్పోయినప్పుడు, భృగువు నిమికి మళ్ళీ దేహాన్ని తెప్పిస్తానన్నాడుగాని, నిమి తనకు భౌతికదేహం వద్దనీ, జీవుల రెప్పపాట్లలో ఉంటాననీ, కోరుకొన్నాడు.
1135.	భృగ్వంగిరసులు (భృగ్వంగిరసః అని సంస్కృతమూలం)	ఇద్దరు ఋషులు	భృగువు, అంగిరసుడు అనే వాళ్ళు ఇద్దరు మహర్షులు. వాళ్ళ తపశ్శక్తి అనంతం. వీళ్ళ వంశంలోని వాళ్ళే కొందరు, హనుమంతుడి బాల్యంలో అతడి దుడుకుతనాన్ని సహించలేక, మరొకరు గుర్తు చేస్తే తప్ప తన శక్తులు తాను మరచిపోయేటట్లు అతడిని శపించారు. రాముడి కొలువులోకి ఒక కుక్క వచ్చి, సర్వార్థసిద్ధి అనే బ్రాహ్మణ భిక్షువు తనను నిష్కారణంగా కొట్టినందుకు అతణ్ణి శిక్షించుమని కోరిన సందర్భంలో, రాముడి సమక్షంలో కుత్సుడు, వసిష్ఠుడు అనే ఋషులు, కాశ్యపుడనే పురోహితుడు, ధర్మపాలకుడు మొదలైన మంత్రులతో పాటు భృగ్వంగిరసులు కూడ ఉన్నారు.
1136.	భృశాశ్వడు లేదా	ప్రజాపతి	భృశాశ్వడు ప్రజాపతులలో ఒకడు. ఈయనకే కృశాశ్వడు అనికూడ పేరు. దక్షుడి కూతులైన జయ, సుప్రభ అనే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	కృశాశ్వుడు.		ఇద్దరు ఆయనకు భార్యలు. జయకు పుట్టిన ఏబది మంది కొడుకులు, దివ్యాస్త్రాల ప్రయోగాల మంత్రాలకు అధిష్ఠాన దేవతలు. సుప్రభకు పుట్టిన ఏబది మంది కొడుకులు, ఆ దివ్యాస్త్రాల ఉపసంహరణమంత్రాలకు అధిష్ఠాన దేవతలు. దేవతల సూచన మేరకు, విశ్వామిత్రుడు ఆ ఏబది దివ్యాస్త్రాలను, ప్రయోగోపసంహరణమంత్రపూర్వకంగా రాముడికి ఉపదేశించాడు.
1137.	భేకం	ఒక జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఒకటి భేకం. తెలుగులో దీనిని కప్ప అంటారు. మండూకం అన్నా ఇదే.
1138.	భేరి	వాద్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో ఒకటి భేరి. దీనినే దుందుభి అని కూడ అంటారు. గిన్నె లాగా ఉన్న ఒక లోహపు/కొయ్య డిప్ప మూతిని పలుచటి చర్మంతో బిగించి మూస్తే భేరి/దుందుభి సిద్ధమౌతుంది. ఆ చర్మం మీద దండం/కొణుపు అనే దానితో కొడితే పెద్ద శబ్దం వస్తుంది. భేరిని తెలుగులో ఢంకా అంటారు. భేరి సాధారణ సంగీత వాద్యంకాదు. సాధారణ సందర్భాలలో చాటింపు వేయటానికి, సమయం తెలపటానికి భేరి ఉపయోగపడుతుంది. రాజులలాంటి గొప్పగొప్పవాళ్ళ ప్రయాణసమయాలలో బయలుదేరే వేళ ఐందని తెలపటానికి, ఉత్సవాలప్పుడు ఊరేగింపులలో సందడి కోసమూ, యుద్ధ సమయాలలో సైన్యానికి ఉత్సాహం కలిగించటానికి, భేరిని మోగిస్తారు. సందర్భాన్ని బట్టి, ప్రయాణభేరి/ప్రస్థానభేరి అనీ యుద్ధభేరి అనీ విజయభేరి అనీ వాడుతూ ఉంటారు. మన పురాణాలలో, ఏదైన అత్యద్భుతం జరిగినప్పుడు దానిని దేవతలు మెచ్చారనో దానికి దేవతలు సంతోషించారనో చెప్పేటప్పుడు " ఆకాశంలో దేవదుందుభులు మోగాయి. " అని వర్ణిస్తారు. ఇప్పటి వాడుకలో కూడ - కలహానికి సిద్ధమైనారు అనటానికి " యుద్ధభేరి మోగించారు" అనీ గెలిచారు అనటానికి " విజయభేరి/విజయదుందుభి మోగించారు" అనీ అంటారు.
1139.	భైక్షం	జీవనవిధానం	భిక్ష అంటే బిచ్చం. ఇల్లిల్లా తిరిగి ఆహారం యాచించి తెచ్చుకొని భుజించే జీవనవిధానమే భైక్ష్యం/భైక్షం. అందులోను, ధాన్యం తెచ్చుకొని వాటిని వండుకొనేది ఒక రకం భైక్షం, సిద్ధమైన ఆహారపదార్థాలను యాచించి తెచ్చుకొనేది మరొక రకం. విద్యార్థి దశలో మహారాజుకొడుకైనా భిక్ష చేసుకోవలసిందే, గృహస్థులు విద్యార్థులకు భిక్ష

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వేయవలసిందే. ఇక సన్యాసులకు భిక్ష మాత్రమే జీవనాధారం. ఏదో అడిగి తెచ్చుకోవటమే కదా అని భిక్ష అంత సులభం కాదు, దానికి కూడ చాల నియమాలున్నాయి.
1140.	బైమి	విదర్భ రాజపుత్రి, దమయంతి	దమయంతి విదర్భరాజైన భీముడి కూతురు. భీముడి కూతురు గాబట్టి దమయంతిని బైమి అని కూడ అన్నారు. ఆమె నిషధ దేశపు రాజైన నలుడి రాణి. గొప్ప పతివ్రతలలో దమయంతి ఒకతె. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని రాక్షసస్త్రీలతో చెబుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి ,ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; శ్రీమతి , కపిలుడు. ఆ సందర్భంలో సీత, దమయంతిని 'బైమి' అని కూడ అన్నది.
1141.	భోగవతి	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు భోగవతి. ఇది పాతాళంలో ఉంటుంది. అక్కడ నాగలోకానికి రాజైన వాసుకికి ఇది రాజధాని. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు భోగవతిని పేర్కొన్నాడు.
1142.			
1143.	భ్రమరం	కీటకం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కీటకాలలో భ్రమరం ఒక్కటి. భృంగం అన్నా మిళిందం అన్నా, రోలంబం అన్నా, ద్వీరేఫం అన్నా, మధుపం అన్నా, షట్పదం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని తుమ్మెద అంటారు. ఇది పూలమీద, ముఖ్యంగా తామరపూల మీద, వాలి అందులోని మకరందాన్ని తాగుతుంది అని చెప్పుతారు. ఐతే, తేనెటీగలలాగా తుమ్మెదలు తేనెను చేయవు. తుమ్మెదలు నల్లగా ఉండటంతో, వాటిని నల్లగా ఉన్న ముంగురులకు పోలికగా చెబుతూ ఉంటారు.
1144.	మంగళుడు (కుజుడు / అంగారకుడు)	గ్రహం	అంతరిక్షంలోని తొమ్మిది గ్రహాలలో మంగళుడు ఒకడు. అంగారకుడు, కుజుడు , భౌముడు అని కూడ మంగళుడికి పేర్లు. సూర్యుడు, చంద్రుడు, కుజుడు, బుధుడు, గురుడు, శుక్రుడు, శని, రాహువు, కేతువు అని తొమ్మిది గ్రహాలను మన జ్యోతిషాస్త్రం చెబుతుంది. సూర్యుడు ఈ గ్రహాలకు రాజు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అందుకనే సూర్యుడిని గ్రహరాజు అంటారు.
1145.	మండోదరి	రావణుడి భార్య	మండోదరి రావణుడి భార్య. ఈమె మయుడు అనే దైత్యుడికి హేమ అనే అప్పరసకు పుట్టింది. (వింధ్యపర్వతం మీది ఋక్షబిలం అనే గుహలో ఉన్న దివ్యభవనానికి సంబంధించిన మయుడు, హేమ, వీళ్ళే). మయుడు మండోదరిని వెంటబెట్టుకొని ఆమెకు తగిన భర్త కోసం వెదుకుతూ ఉండగా ఒక అడవిలో వేటాడుతున్న రావణుడు వాళ్ళకు తారసపడ్డాడు. పరస్పరం పరిచయం చేసుకొన్న తరువాత, రావణుడు బ్రహ్మవంశంవాడని తెలిసి మయుడు మండోదరిని రావణుడికిచ్చి పెళ్ళి చేసాడు. మండోదరి కొడుకులలో ఇంద్రజిత్తు, అక్షుడు ప్రముఖులు. మండోదరి గొప్ప పతివ్రత. సీతను అపహరించి తెచ్చినందుకు ఆమె తన భర్తను మందలించింది. విణిషణుడు, అవింధ్యుడు, కైకసి, మాల్యవంతుడు చెప్పినట్లే , మండోదరిగూడ, సీతను తిరిగి రాముడికి అప్పగించుమని రావణుడికి చెప్పింది. కాని ప్రయోజనం లేక పోయింది. యుద్ధంలో రావణుడు పడిపోయినప్పుడు, అతడి మొండితనానికి చింతిస్తూ మండోదరి భోరున ఏడిచింది. అహల్య, ద్రౌపది,తార,సీత, మండోదరి అని - ఆమెను కూడ పంచకన్యలలో ఒకదానినిగా లెక్కిస్తూ ఉంటారు మనవాళ్ళు.
1146.	మంత్రపాలుడు	దశరథుడి మంత్రి	దశరథుడి ఎనిమిది మంది మంత్రులలో మంత్రపాలుడు ఒకడు. ధృష్టి, జయంతుడు, విజయుడు, అర్థసాధకుడు, అశోకుడు, మంత్రపాలుడు, సిద్ధార్థుడు, సుమంత్రుడు అనే వాళ్ళు దశరథుడి మంత్రులు. వీళ్ళలో కొందరు రాముడికి కూడా మంత్రులే.
1147.	మంధర 1	రాక్షసి	(మంధర అనే పేరుతో, ఒక రాక్షసి, ఒక దాసి, ఉన్నారు. గమనించాలి.) మంధర ఒక రాక్షస స్త్రీ. ఈమె విరోచనుడి కూతురు. తాటక స్త్రీ ఐనప్పటికీ, ఆమె చేసే చెడుపనుల కారణంగా ఆమెను చంపటంలో ఏ దోషమూ ఉండదని విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పతూ, అలాంటి పాతసంఘటనను ఒకదానిని ఉదాహరిస్తూ, మంధర స్త్రీ కాబట్టి సాధారణంగా చంపదగ్గది కాకపోయినా ఆమె చేసిన దుష్కృత్యాల వల్ల ఇంద్రుడు ఆమెను చంపిన సంగతిని చెప్పాడు. ఇక్కడ ఒక విషయం . విరోచనుడు అన్నపేరు రామాయణంలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			ముఖ్యంగా మూడు చోట్ల వచ్చింది. మంథరకు తండ్రి అని ఒకసారి, బలికి తండ్రి అని ఒకసారి, కుంభకర్ణుడి భార్య ఐన వజ్రజ్వాలకు మాతామహుడు (తల్లికి తండ్రి) అని ఒకసారి. ఈ ముగ్గురు విరోచనులు ఒక్కరేనో లేక వేరు వేరో అన్నది స్పష్టంగా లేదు.
1148.	మంథర 2	కైకయి సేవకురాలు	(మంథర అనే పేరుతో, ఒక రాక్షసి, ఒక దాసి, ఉన్నారు. గమనించాలి.) మంథర, దశరథుడి చిన్న రాణి కైకయికి దాసి. ఈ మంథరకు గూని ఉండేది. దశరథుడు రాముణ్ణి యువరాజుగా చేయబోతున్నందుకు అందరిలాగా కైక తానూ సంతోషపడుతుంటే, మంథర కైకకు దుర్బేధ చేసింది. రాముడు యువరాజై, తరువాత రాజు కూడ ఐతే ఇక భరతుడికి అధోగతే అని, కైక కౌసల్యకు దాస్యం చేసి బతకాల్సిందేనని, చెవిలో పోరుపెట్టి, కైకను బెదరగొట్టింది. దశరథుడు గతంలో కైకకిచ్చిన రెండు వరాలను అడగటానికి అదే తగిన అదనని, రాముడి యౌవరాజ్యాభిషేకాన్ని ఆపి, రాముడికి మారుగా భరతుణ్ణి యువరాజుగా చేయుమని ఒక వరం, రాముణ్ణి అడవులకు పంపుమని రెండవ వరం, దశరథుడి నుండి కోరుకొమ్మని, ఊదరగొట్టి కైక అందుకు ఒప్పుకొనేటట్లు చేసింది. ఈ సందర్భంలోనే కైక మంథరను, 'శంబరుడి అంత మాయలమారిని ' అని మెచ్చుకొన్నది. తరువాత, మంథర చేసిన పనికి మనసు భగ్గుమన్న శత్రుఘ్నుడు ఆమెను చావగొట్టి వదిలిపెట్టాడు.
1149.	మందరం	పర్వతం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన పర్వతాలలో ఒక పర్వతం పేరు మందరం. ఇది ఒక దివ్యస్థలం. దేవదానవులు అమృతం కోసం పాలకడలిని చిలికినప్పుడు ఈ మందరపర్వతాన్ని కవ్వంగా వాడారు. ఈ సాగరమథనకథను విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు. రామకార్యార్థం ఎక్కడెక్కడి వానరవీరులనూ కిప్పింధకు రప్పించుమని హనుమంతుడితో చెపుతూ సుగ్రీవుడు , మందరపర్వతం మీద నివసించే వానరులకుకూడ వార్త పంపుమన్నాడు . ఆ తరువాత, సీతను వెదకటానికి తూర్పుదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆదిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరించేటప్పుడు కూడ సుగ్రీవుడు ఈ మందరపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1150.	మందాకిని	గంగ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు మందాకిని. మందాకిని అనేది గంగానదికి మరొక పేరు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(చూ: గంగ)		మిగిలిన వివరాలకు గంగ అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1151.	మందారం	పూవు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూవులలో మందారం ఒకటి. ఇందులో కొన్ని రకాలు ఉంటాయి. స్వర్గంలో ఉండే దివ్యవృక్షాలలో ఒకటైన మందారం వేరు, ఈ మందారం వేరు.
1152.	మందుడు	శని	నవగ్రహాలలో ఒకడైన శనికి ఉన్న పేర్లలో మందుడు అనేది ఒకటి. మందుడు అంటే "నెమ్మదిగా కదిలేవాడు" అని అర్థం. ఒక్కొక్క రాశిని దాటడానికి మిగిలిన గ్రహాలకు రెండున్నర దినాల నుండి సంవత్సరం వరకు పట్టుతుందిగాని, శనికి మాత్రం - మందుడు అన్న పేరుకు తగ్గట్టే - రెండున్నర సంవత్సరాలు పట్టుతుంది.
1153.	మందేహులు	రాక్షసులు	మందేహులు ఒక రాక్షసుల గుంపు. వీళ్ళు శాల్మలీద్వీపంలో ఎత్తైన పర్వత శిఖరాలకు వేలాడుతూ ఉండి, అనుదినం సూర్యుణ్ణి బాధించడానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉంటారు. కాని, సూర్యుడి దుర్నిరీక్షమైన తేజస్సు వలన, మూడు సంధ్యలలో ప్రజలు సూర్యుడికి ఇచ్చే అర్ఘ్యం మాహాత్మ్యం వలన, సూర్యుణ్ణి ఏమీ చెయ్యలేక మందేహులు సముద్రంలోకి పడిపోతూ ఉంటారు. ఐనాగాని, మళ్ళీ మళ్ళీ వాళ్ళు సూర్యుడిమీదికి దాడి చేస్తూనే ఉంటారు. సీతను వెదకటానికి తూర్పు వైపు వెళ్ళే వానరులకు సుగ్రీవుడు ఈ మందేహులను గురించి చెప్పాడు.
1154.	మంద్రం	ఏనుగులలో ఒక జాతి	రామాయణం పేర్కొన్న ఏనుగుల జాతులలో మంద్రం అనేది ఒక జాతి. దశరథుడి దగ్గర ఉన్న ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, అవి ఐరావతం, మహాపద్మం, అంజనం అనే దివ్యగజాల నుండి పుట్టినవి అని, వాటిలో భద్రజాతివి, మంద్రజాతివి, మృగజాతివి, భద్రమంద్రజాతివి, భద్రమృగజాతివి, మృగమంద్రజాతివి, భద్రమంద్రమృగ జాతివి, ఉన్నాయని చెప్పారు. ప్రముఖ వ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు ఈ సందర్భంలో - ఈ మూడు శుద్ధజాతుల పేర్లను, వాటి నాలుగు సంకరజాతుల పేర్లను చెప్పే హలాయుధుడి శ్లోకాలను కూడ ఉదాహరించాడు. (భద్రం అనేది రామాయణంలో పేర్కొన్న ఒక దివ్యగజానికి పేరు, అది వేరు. భద్రం 1 అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.)
1155.	మకరం 1	దివ్య నిధి	(మకరం అనేది ఒక దివ్యనిధికి పేరు, ఒక జలజంతువుకూ పేరు. గమనించాలి.) ఐశ్వర్యానికి అధిదేవత, ఉత్తరదిక్కుకు అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉంటాయి. ఇవే నవనిధులు (నవ=తొమ్మిది). వాటి పేర్లు -

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కచ్చపం, పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కుందం, నీలం, వరం, ముకుందం. ఈ తొమ్మిది నిధులకు తొమ్మిది మంది అధిదేవతలు ఉంటారు. ఆ నిధులపేర్లే ఆ దేవతల పేర్లు కూడ. రావణుడు కుబేరుడి మీదికి దండెత్తిపోయినప్పుడు కుబేరుడి వెంట పద్ముడు, శంఖుడు, అనే ఇద్దరు నిధిదేవతలు కూడ ఉన్నారు.
1156.	మకరం 2	జంతువు	(మకరం అనేది ఒక దివ్యనిధికి పేరు, ఒక జలజంతువుకూ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటిజంతువులలో మకరం ఒకటి. గ్రహం అన్నా, గ్రాహం అన్నా, నక్షం అన్నా, శింశుమారం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని మొసలి అంటారు. తామ్రపర్ణి నదిలో మొసలులు ఎక్కువగా ఉంటాయని రామాయణం చెప్పింది.
1157.	మకరాక్షుడు	రాక్షసుడు	మకరాక్షుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడు ఈ మకరాక్షుడికి తండ్రి. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో మకరాక్షుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ మకరాక్షుడి ఇల్లు ఉంది. యుద్ధంలో మకరాక్షుడు రాముడి ఆగ్నేయాస్త్రానికి బలైపోయాడు.
1158.	మకరాలయం (చూ: సముద్రం)	సముద్రం	మకరాలయం అంటే సముద్రం. మకరం అంటే మొసలి. ఆలయం అంటే నివాసం. మొసలులకు నివాసస్థలం గాబట్టి సముద్రానికి మకరాలయం అనే పేరు వచ్చింది. మిగిలిన వివరాలకు సముద్రం అనే ఆరోపం చూడండి .
1159.	మకరుడు 1	నిధిదేవత	(మకరుడు అనే పేరుతో ఒక నిధిదేవత, ఒక అస్త్రదేవత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ఉత్తరదిక్కుకు పాలకుడు, ఐశ్వర్యానికి అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉన్నాయి. అందులో మకరం అనేది ఒక నిధి. ఈ తొమ్మిది నిధులకు, తొమ్మిది మంది అధిష్ఠాన దేవతలు ఉంటారు. ఆ నిధుల పేర్లే ఆ అధిష్ఠాన దేవతల పేర్లు కూడ. ఆ నవనిధుల (నవ=తొమ్మిది) పేర్లు - పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కచ్చపం, నీలం, వరం, కుందం, ముకుందం.
1160.	మకరుడు 2	అస్త్రదేవత	మకరుడు అనే పేరుతో ఒక నిధిదేవత, ఒక అస్త్రదేవత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) విశ్వామిత్రుడు రాముడికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన ' పైశాచం ' (మోహనం అని కూడ పేరు) అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు మకరుడు
1161.	మఖ	నక్షత్రం	మన జ్యోతిషాస్త్రం చెప్పే ఇరవైవిడు నక్షత్రాలలో పదవదాని పేరు చిత్ర. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేశారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేరా ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాసులుగా మన జ్యోతిషాస్త్రం విభజించింది. అశ్విని, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం మొదలైనవి పన్నెండు రాశుల పేర్లు. రామాయణంలో పలుతావులలో వర్ణన సందర్భాలలో పోలికలు చెప్పేటప్పుడు సూర్యచంద్రనక్షత్రాల ప్రసక్తి వస్తుంది.
1162.	మగధం (మగధ అని అంటాం)	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు మగధం లేదా మగధ. ప్రాచీనదేశచరిత్రలోనేకాక అనంతరచరిత్రలోకూడ మగధరాజ్యానిది ప్రముఖస్థానమే. తన అధీనంలో ఉన్న రాజ్యాలలో ఒకదానినిగా దశరథుడు మగధను పేర్కొన్నాడు. సీతను వెదకటానికి తూర్పుదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పుతూ సుగ్రీవుడు మగధను ప్రస్తావించాడు.
1163.	మఘవంతుడు (మఘవానుడు) (మఘవాస్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	ఇంద్రుడు	మఘవంతుడు అనేది ఇంద్రుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. (మఘవాస్ అన్న సంస్కృతకణ్డాన్ని, తెలుగులో మఘవంతుడు అనేకాక, మఘవానుడు అనికూడ వ్రాయవచ్చు.).
1164.	మఘవానుడు (మఘవంతుడు) (మఘవాస్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	ఇంద్రుడు	మఘవానుడు అనేది ఇంద్రుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. (మఘవాస్ అన్న సంస్కృతకణ్డాన్ని, తెలుగులో మఘవానుడు అనేకాక, మఘవంతుడు అనికూడ వ్రాయవచ్చు.).

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1165.	మడ్డుకం	వాద్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సంగీత వాద్యాలలో మడ్డుకం ఒకటి. ఇది ఒక రకమైన మద్దెల వంటిది.
1166.	మణిపురి	సముద్ర నగరం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో మణిపురం ఒకటి. ఇది సముద్రం మధ్యలో ఉన్నది. ఈ మణిపురంలో, నివాతకవచులు అనే మహావీరులైన దైత్యులు నివసించేవాళ్ళు. వాళ్ళను గెలవటం దేవతలవల్లకూడ కాలేదు. ఒకసారి రావణుడు వాళ్ళమీదికి యుద్ధానికి వెళ్ళాడు. ఒక ఏడాదిపాటు పోరు నడిచినా గెలుపోటములు తేలేలేదు. బ్రహ్మ మాట మేరకు, రావణుడు వాళ్ళతో సంధి చేసుకొని, మరొక ఏడాదిపాటు వాళ్ళతోనే కలిసి ఉండి, వాళ్ళ దగ్గర ఆసురి అనే మాయావిద్యను నేర్చుకొన్నాడు.
1167.	మణిభద్రుడు (మాణిభద్రుడు/ మాణిచారుడు/ పార్వమౌళి)	యక్షుడు	మణిభద్రుడు ఒక యక్షుడు. ఇతడికే మాణిభద్రుడు అని, మాణిచారుడు అని, పార్వమౌళి అని పేర్లు ఉన్నాయి. మణిభద్రుడు కుబేరుడి సేనాపతులలో ఒకడు. రావణుడు కుబేరుణ్ణి జయించటానికి దండెత్తిపోయినప్పుడు జరిగిన యక్షరాక్షసయుద్ధంలో మణిభద్రుడు ధూమ్రాక్షుణ్ణి ఓడించి రావణుణ్ణి తీవ్రంగా గాయపరచాడు కూడ. కాని, రావణుడు కొట్టిన దెబ్బకు మణిభద్రుడి కిరీటం ఒక పక్కకు తిరిగి పోయింది. అప్పటినుండి మణిభద్రుడికి పార్వమౌళి (పార్వం= పక్క, మౌళి=కిరీటం) అని పేరు వచ్చింది.
1168.	మతంగవనం	ఆశ్రమం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన మున్యాశ్రమాలలో ఒక దాని పేరు మతంగవనం. మహాప్రభావశాలి ఐన మతంగుడు అనే ముని తపస్సుచేసుకొన్న స్థలం కాబట్టి, ఆయన పేరుమీదుగా అది మతంగవనం అనే పేరుపొందింది. మతంగుడు కల్పించిన సరస్సుకు మతంగసరస్సు అనిపేరు. ఈ మతంగవనంలో, మతంగుడు, ఆయన శిష్యులు, దాదాపు పన్నెండేళ్ళ క్రిందట వాడిన వల్కలాలు, పూజాసామగ్రి, అన్ని చెక్కుచెదరకుండా ఉన్నాయని శబరి రాముడికి చూపించింది. మతంగుడి శిష్యులు ఆ మతంగవనంలో పూలు, పండ్లు, సమిధలు, తెస్తున్నప్పుడు అలసిన వాళ్ళ శరీరాలనుండి రాలిపడ్డ చెమటబిందువులు పువ్వులుగా మారేవని, అవి ఎన్నటికీ వాడకుండా ఉండేవని, కబంధుడు రాముడికి చెప్పాడు. ఆ చుట్టూపక్కల తిరుగాడే ఏనుగులవంటి జంతువులుకూడ, మతంగమహామునిప్రభావం కారణంగా, ఆ ఆశ్రమంలోపలకు ప్రవేశించగలిగేవి కావు. వాలి విసిరిన దుండుభి శవం మీది

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రక్తపు బిందువులు ఈ మతంగాశ్రమంలో పడటమే, ఋష్యమూకం మీదికిగాని, మతంగాశ్రమంలోనికిగాని వస్త్ర చస్తాడని ఆయన వాలిని శపించటానికి కారణం.
1169.	మతంగసరస్సు (మతంగసరస్ అని సంస్కృతమూలం సకారాంతం, నపుంసకలింగం.)	సరస్సు	వాల్యేకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సరస్సులలో ఒక సరస్సు పేరు మతంగసరస్సు. ఇది నిజానికి పంపాసరస్సులోని ఒక భాగం. కబంధుడినుండి వీడుకొన్న రామలక్ష్మణులు, శబరిని చూడటానికి ముందు ఈ మతంగసరస్సులో స్నానం చేసారు. వయోభారం కారణంగా తీర్థప్రదేశాలకు స్వయంగా వెళ్ళజాలని మతంగుడు అనే ముని, తానున్నచోటికే అన్ని తీర్థజలాలను ఆవాహనచేసి ఈ సరస్సును కల్పించాడు. కాబట్టి, మతంగుడి పేరుమీద అది మతంగసరస్సు ఐంది. అలాగే, మతంగుడు నివసించిన వనం కూడ మతంగవనం అని పేరుపడ్డది.
1170.	మతంగుడు	ముని	మతంగుడు ఒక గొప్ప ముని. ఆయన దండకారణ్యంలో ఋష్యమూకపర్వతం దగ్గర పంపా సరస్సు సమీపంలో నివసిస్తూ తపస్సు చేసుకొంటూ ఉండేవాడు. ఒక వృద్ధ తాపసస్త్రీ ఐన శబరి, మతంగుడికి ఆయన శిష్యులకూ సేవ చేస్తూ వాళ్ళ ఆశ్రమం దగ్గరే ఉండేది. మతంగుడు నివసించిన ప్రాంతం, ఆయన పేరు మీదుగా మతంగవనం అని పేరుపడ్డది. ఆయన స్వయంగా సప్తసముద్రాలదగ్గరకు పోలేక వాటినే తన నివాసం దగ్గరకు రప్పించి, ఆ పుణ్యజలాలతో అక్కడే ఒక పుణ్య తీర్థాన్ని సృష్టించాడు. రాముడు చిత్రకూటం దగ్గర నివసిస్తూ ఉన్న కాలంలో మతంగుడు శరీరాన్ని విడచిపెట్టాడు. ఐనా, అప్పుడు ఆయన ఆరవేసిన తడి నార బట్టలు, అప్పుడు ఆయన చేసిన పూజలోని పువ్వులు, రాముడు శబరిని కలిసేటంతవరకు కూడ - అంటే దాదాపు పదమూడేళ్ళపాటు - చెక్కుచెదరకుండా ఉన్నాయి. దుందుభి అనే రాక్షసుడి శవాన్ని వాలి విసరి వేసినప్పుడు ఆ శవం మీదినుండి కొన్ని రక్తపు చుక్కలు మతంగముని ఆశ్రమంలో పడ్డాయి. ఆ అపవిత్రమైన పనికి కోపించిన మతంగుడు వాలిగాని, వాలి అనుచరులు గాని ఋష్యమూకం మీదకు వస్త్ర చస్తారని శపించాడు. ఆ కారణంగానే వాలి వల్ల భయం లేకుండా సుగ్రీవుడు ఋష్యమూకం మీద నిర్భయంగా ఉండగలిగాడు. శబరి మాత్రం రాముడి రాక కోసం ఎదురు చూస్తూ రాముడు వచ్చేదాక బలికి ఉంది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1171.	మత్తానీకుడు (మత్తుడు 1 / మహాపార్శ్వడు1) (చూ: మహాపార్శ్వడు1)	రాక్షసుడు	మహాపార్శ్వడు అనే రాక్షసుడికే మత్తానీకుడు అని, మత్తుడు అని, పేర్లు ఉన్నాయి. మిగిలిన వివరాలకోసం మహాపార్శ్వడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి. (మహాపార్శ్వడు అనే పేరుతో ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడి సేనానులలో ఒకడు. ఈ సేనాని మహాపార్శ్వడు సుగ్రీవుడి చేతిలో చనిపోయాడు.)
1172.	మత్తుడు 1 (మత్తానీకుడు/ మహాపార్శ్వడు1)	రాక్షసుడు	(మత్తుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) మహాపార్శ్వడు అనే రాక్షసుడికే మత్తుడు అని, మత్తానీకుడు అని, పేర్లు ఉన్నాయి. మహాపార్శ్వడు రావణుడికి తమ్ముడు వరస బెతాడు. మిగిలిన వివరాలకోసం మహాపార్శ్వడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి. (మహాపార్శ్వడు అనే పేరుతో ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడి సేనానులలో ఒకడు. ఈ సేనాని మహాపార్శ్వడు సుగ్రీవుడి చేతిలో చనిపోయాడు.)
1173.	మత్తుడు 2	రాక్షసుడు	(మత్తుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) మత్తుడు ఒక రాక్షసుడు. మాల్యవంతుడికి సుందరికి పుట్టిన ఏడుగురు కొడుకులలో మత్తుడు ఒకడు. తన అన్నదమ్ములందరిలాగే మత్తుడు కూడ రావణుడికి మేనమామ, అనుచరుడు. (మత్తుడు అనే మారు పేరు ఉన్న మహాపార్శ్వడు అనే రాక్షసుడు, ఈ మత్తుడు, ఒకరేనే లేక వేరు వేరో స్పష్టంగా లేదు.).
1174.	మత్స్యం 1	దేశం	(మత్స్యం అనే పేరుతో ఒక దేశం, ఒక జలజంతువు, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు మత్స్యం. తన అధీనంలో ఉన్న రాజ్యాలలో ఒకదానినిగా మత్స్యదేశాన్ని (అలిగిన కైకేయిని బుజ్జగించేటప్పుడు) దశరథుడు పేర్కొన్నాడు.
1175.	మత్స్యం 2	జంతువు	(మత్స్యం అనే పేరుతో ఒక దేశం, ఒక జలజంతువు, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి జంతువులలో మత్స్యం ఒకటి. ఝషం అన్నా, మీనం అన్నా, అనిమిషం అన్నా ఇదే. చేపలలో రోహితం లాంటి రకాలు ఉన్నాయి. చేపలలో చిన్నవాటిని పెద్దవి తింటూ ఉంటాయి. బలహీనుణ్ణి బలవంతుడు బాధించటాన్ని చెప్పే "మత్స్యనీతి" అనే నానుడి ఇందువల్ల వచ్చిందే. విష్ణువు అవతారాలలో ఒకటి చేప రూపం. అదే మత్స్యవతారం.
1176.	మథనం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో మథనం ఒకటి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఒకానొక సమయంలో విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ఈ అస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు. ఐతే, అన్ని అస్త్రాలలాగే ఇది కూడ వ్యర్థమై పోయింది.
1177.	మదనం (మన్మథం)	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో మదనం ఒకటి. ఇది మన్మథుడికి సంబంధించినది. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో మదనం కూడ ఉన్నది. ఒక సమయంలో విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడిమీద మదనం అనే అస్త్రాన్ని వాడాడు. బహుశః ఈ మదనం, మదనం, రెండూ ఒకటే ఐ ఉండవచ్చును.
1178.	మదయంతి	రాణి	మదయంతి, సూర్యవంశపు రాజైన సౌదాసుడి రాణి. లవణుణ్ణి సంహరించడానికి మధుపురం పోతూ మార్గమధ్యంలో శత్రుఘ్నుడు వాల్మీకి ఆశ్రమంలో ఆగినప్పుడు, ఆయన శత్రుఘ్నుడికి సౌదాసుమదయంతుల చరిత్రను చెప్పాడు. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని రాక్షసస్త్రీలతో చెప్పుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి, ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి, కపిలుడు.
1179.	మధువు	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి పక్షులలో మధువు ఒకటి. దీనిని తెలుగులో నీటికాకి అంటారు.
1180.	మద్రకం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు మద్రకం. ఇతరత్ర మద్రదేశం అని చెప్పినదేశమే ఈ మద్రకం. (భారతంలో చెప్పిన మద్రరాజు శబ్దుడి వల్ల, ఆయన చెల్లెలు మాద్రీ వల్ల, చాలమందికి మద్రదేశం పేరు బాగా గుర్తు ఉంటుంది.). సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ మద్రకరాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1181.	మధుచ్ఛందుడు	విశ్వామిత్రుడి కొడుకు	మధుచ్ఛందుడు విశ్వామిత్రుడి కొడుకులలో ఒకడు.
1182.	మధుపురం (మధుపురి / మధుర)	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు మధుపురం. మధువు అనే రాక్షసుడు నిర్మించిన నగరం గాబట్టి అతడిపేరుమీద ఇది మధుపురం ఐంది. దీనికే మధుపురి అని, మధుర అని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>మారుపేరులు ఉన్నాయి. ఇది యమునానదీతీరాన ఉన్నది. మధుపురం పక్కన ఉన్న అడవికి కూడ మధువు పేరు మీదనే మధువనం అనే పేరు వచ్చింది. ఈ నగరాన్ని స్థాపించిన మధువు తల్లి పేరు లోల, భార్య పేరు కుంభీనసీ, కొడుకు పేరు లవణుడు. తండ్రి తరువాత అధికారానికి వచ్చిన లవణుడు మునులను బాధించటంతో, ఇతణ్ణి వధించవలసినదని చ్యవనమహర్షి రాముడికి చెప్పాడు. రాముడు శత్రుఘ్నుడిని పంపి అతడిచేత లవణుణ్ణి చంపించి, ఆ రాజ్యానికి శత్రుఘ్నుడే రాజుగా నిలిపాడు. శత్రుఘ్నుడు మధుపురాన్ని పునర్నిర్మించి, తీర్చిదిద్ది, కొన్నేళ్ళ తరువాత రాముడితోపాటు మహాప్రస్థానానికి పోతూ, తన కొడుకు సుబాహువును మధుపురానికి రాజుగా చేసివెళ్ళాడు.</p>
1183.	<p>మధుపురి (మధుపురం/ మధుర)</p>		<p>మధుపురి అనేది మధుపురానికి మరొక పేరు. వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు మధుపురం. మధువు అనే రాక్షసుడు నిర్మించిన నగరం గాబట్టి అతడిపేరుమీద ఇది మధుపురం ఐంది. దీనికే మధుపురి అని, మధుర అనీ మారుపేరులు ఉన్నాయి. ఇది యమునానదీతీరాన ఉన్నది. మధుపురం పక్కన ఉన్న అడవికి కూడ మధువు పేరు మీదనే మధువనం అనే పేరు వచ్చింది. ఈ నగరాన్ని స్థాపించిన మధువు తల్లి పేరు లోల, భార్య పేరు కుంభీనసీ, కొడుకు పేరు లవణుడు. తండ్రి తరువాత అధికారానికి వచ్చిన లవణుడు మునులను బాధించటంతో, ఇతణ్ణి వధించవలసినదని చ్యవనమహర్షి రాముడికి చెప్పాడు. రాముడు శత్రుఘ్నుడిని పంపి అతడిచేత లవణుణ్ణి చంపించి, ఆ రాజ్యానికి శత్రుఘ్నుడే రాజుగా నిలిపాడు. శత్రుఘ్నుడు మధుపురాన్ని పునర్నిర్మించి, తీర్చిదిద్ది, కొన్నేళ్ళ తరువాత రాముడితోపాటు మహాప్రస్థానానికి పోతూ, తన కొడుకు సుబాహువును మధుపురానికి రాజుగా చేసివెళ్ళాడు.</p>
1184.	<p>మధుమంతం (మధుమంతం అని సంస్కృతమూలం అకారాంతం,</p>	నగరం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు మధుమంతం. ఇది దండుడు అనే రాజు రాజధాని. మనువు తరువాత అయోధ్యకు మొదటి రాజైన ఇక్ష్వాకువు, తన కొడుకులలో దండుడు అనే వాడి ప్రవర్తన సరిగా లేనికారణంగా, అతణ్ణి తన దేశంనుండి బహిష్కరించాడు. దండుడు వెళ్ళి, వింధ్యపర్వతానికి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
	నపుంసకలింగం.)		శైవలపర్వతానికి మధ్యన ఒకచోట మధుమంతం అనే నగరాన్ని నిర్మించుకొని, శుక్రాచార్యుణ్ణి గురువుగా చేసుకొని, అక్కడినుండి తనరాజ్యాన్ని పాలించాడు. కొంతకాలం తరువాత, తన గురువుగారి కూతురైన అరజను చెరచి, ఆ కారణంగా ఆయన కోపానికి శాపానికి కూడ గురై, దండుడు తన రాజ్యంతో సహా మట్టిలో కలిసిపోయాడు.
1185.	మధుమత్తుడు	రాముడి నిదూషకుడు, చారుడు.	రాముడి కొలువులో ఆయనను వినోదపరచే విదూషకులలో మధుమత్తుడు ఒకడు. విజయుడు, మధుమత్తుడు, కాశ్యపుడు, పింగళుడు, కూటుడు, సురాజుడు, కాళియుడు, భద్రుడు, దంతవక్త్రుడు, సుమాగధుడు అని వాళ్ళు పదిమంది. వాళ్ళలో భద్రుడు, నగరంలోని ప్రజలు సీత గురించి చెప్పుకొనే వదంతిని రాముడికి తెలిపాడు. అదే రాముడు సీతను అడవులకు పంపడానికి దారితీసింది.
1186.	మధుర (మధుపురం/ మధుపురి)		మధుర అనేది మధుపురానికి మరొక పేరు. వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు మధుపురం. మధువు అనే రాక్షసుడు నిర్మించిన నగరం గాబట్టి అతడిపేరుమీద ఇది మధుపురం ఐంది. దీనికే మధుపురి అని, మధుర అనే మారుపేరులు ఉన్నాయి. ఇది యమునానదీతీరాన ఉన్నది. మధుపురం పక్కన ఉన్న అడవికి కూడ మధువు పేరు మీదనే మధువనం అనే పేరు వచ్చింది. ఈ నగరాన్ని స్థాపించిన మధువు తల్లి పేరు లోల, భార్య పేరు కుంభీనసీ, కొడుకు పేరు లవణుడు. తండ్రి తరువాత అధికారానికి వచ్చిన లవణుడు మునులను బాధించటంతో, ఇతణ్ణి వధించవలసినదని చ్యవనమహర్షి రాముడికి చెప్పాడు. రాముడు శత్రుఘ్నుడిని పంపి అతడిచేత లవణుణ్ణి చంపించి, ఆ రాజ్యానికి శత్రుఘ్నుడినే రాజుగా నిలిపాడు. శత్రుఘ్నుడు మధుపురాన్ని పునర్నిర్మించి, తీర్చిదిద్ది, కొన్నేళ్ళ తరువాత రాముడితోపాటు మహాప్రస్థానానికి పోతూ, తన కొడుకు సుబాహువును మధుపురానికి రాజుగా చేసివెళ్ళాడు.
1187.	మధురుడు	రాక్షసుడు	మధురుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. ఇతడు వృత్రుడి కొడుకు. వృత్రుడు తన రాజ్యాన్ని మధురుడికి అప్పగించి తపస్సుకు వెళ్ళిపోయాడు. వృత్రుడి ఘోరతపస్సును చూసి భయపడ్డ ఇంద్రుడు, కపటంగా వృత్రుణ్ణి చంపాడు. దానివలన ఇంద్రుడికి బ్రహ్మహత్యాదోషం తగిలితే, దాన్ని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వదిలించుకోవటానికి ఇంద్రుడు నానాక్షేపాలు పడవలసి వచ్చింది.
1188.	మధువనం 1	తోట	(మధువనం అనే పేరుతో ఒక తోట, ఒక అడవి, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తోటలలో ఒక తోట పేరు మధువనం. ఇది వానరరాజధాని కిష్కింధలోని రాజోద్యానం. సుగ్రీవుడి మేనమామ దధిముఖుడు ఈ తోటకు రక్షణాధికారి. ఈ తోటలోని చెట్లమీది తేనెతెట్టెలను రాజకుటుంబికులు తప్ప ఎవరూ తాకరాదు. ఋక్షరజస్సు కాలంలోను, వాలికాలంలోను కూడ ఆ కట్టుబాటు ఉన్నది. సుగ్రీవుడు రాజైనతరువాత, సీతకోసం వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళి, ఆ ప్రయత్నంలో విజయం సాధించి సీత జూడను తెలుసుకొని వచ్చిన హనుమదాదివానరులు, యువరాజు అంగదుడి అనుమతితో ఈ మధువనంలోని తేనెలను ఇష్టం వచ్చినట్లు తాగారు. దధిముఖుడు, అతడి అనుచరులు ఆ పనికి అడ్డు వచ్చి వారిస్తే, మంచి ఉత్సాహం మీద ఉన్న వానరబృందం వాళ్ళనందరినీ చితకబాది ఎత్తి దూరంగా విసిరివేసి తమపని తాము కానిచ్చుకొన్నారు. దధిముఖుడు సుగ్రీవుడి దగ్గరకు పోయి లబ్ధుమని మొత్తుకొని, రాజాజ్ఞను అతిక్రమించిన నేరానికి ఆ వానరులను శిక్షించుమని చెప్పాడుగాని, ఎంతో కష్టసాధ్యమైన పనిని సాధించుకొని వచ్చిన వాళ్ళ మీద మెచ్చుకోలుగా సుగ్రీవుడు ఆ అపరాధాన్ని క్షమించి వదిలివేసాడు. (యమునాతీరాన, మధువు అనే రాక్షసుడు స్థాపించిన మధుపురం పక్కన ఉన్న అడవిపేరు కూడ మధువనమే. అది పేరు, కిష్కింధలోని ఈ రాజవనం వేరు.)
1189.	మధువనం 2	అడవి	(మధువనం అనే పేరుతో ఒక తోట, ఒక అడవి, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒక అడవి పేరు మధువనం. మధువు అనే రాక్షసుడు యమునాతీరాన తనపేరిట మధుపురం అనే ఒక నగరాన్ని స్థాపించాడు. ఆ నగరానికి దాపులలోనే ఉన్న అడవికికూడ మధువు పేరుమీదుగా మధువనం అనే పేరు వచ్చింది. మధువు తరువాత అతడి కొడుకు లవణుడు మధుపురానికి రాజైనాడు. అతడు నిత్యం మధువనంలో వేటాడుతూ అందులోని జంతువులను ఆహారంగా తింటూ ఉండేవాడు. ఈ మధువనం నుండి లవణుడు తన మధుపురానికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తిరిగివచ్చేదారిలోనే కాపుకాసి, శత్రుఘ్నుడు అతణ్ణి వధించాడు. (వానర రాజధాని కిప్పింధ సమీపంలో ఉన్న వానరరాజుల తోట పేరు కూడ మధువనమే. అది వేరు, మధుర పక్కన ఉన్న ఈ అడవి మధువనం వేరు.)
1190.	మధువు 1 (మధు: అని ఉకారాంత పుంలింగం సంస్కృతమూలం. కాని, ఉత్తరకాండలో, మధున: అని విశిష్టప్రయోగం ఉన్నది. ఆర్షమేమో!)	రాక్షసుడు	(మధువు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) మధువు ఒక ప్రాచీన కాలపు రాక్షసుడు. అతడి తోబుట్టువు కైటభుడు. ఈ ఇద్దరినీ విష్ణువు చంపాడు. వీళ్ళ కొవ్వుతో నిండడం వల్లనే భూమికి 'మేదిని ' అని పేరు వచ్చింది (మేదస్=కొవ్వు).
1191.	మధువు 2 (మధు: అని సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	(మధువు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) మధువు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడి తల్లి పేరు లోల. రావణుడి పినతల్లి ఐన అనలకు, విశ్వావసువు అనే గంధర్వుడికి, పుట్టిన కుంభీనసినీ (ఈమె రావణుడికి చెల్లెలు ఔతుంది) మధువు ఎత్తుకొని వచ్చి పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. తరువాత ఆ విషయం తెలుసుకొన్న రావణుడు మధువును దండించడానికి వెళ్ళాడు గాని, స్వయంగా కుంభీనసే వచ్చి తన భర్తను ఏమీ చెయ్యవద్దని కోరడంతో రావణుడు మధువును వదలివేసి ఇంద్రలోకం మీదికి దండయాత్రకు పోయాడు. మధువు తపస్సు చేసి శివుణ్ణి మెప్పించి ఆయన నుండి ఒక మహిమాన్వితమైన శూలాన్ని పొందాడు. ఆ శూలం చేత ఉన్నంతవరకు ఎవరిచేత చావు గాని ఓటమిగాని రాకుండా ఉండేటట్లు, మధువు కొడుకు తరం వరకు ఆశూలం మధువు ఇంటనే ఉండేటట్లు, శివుడు మధువుకు వరం ఇచ్చాడు. తరువాత మధువు తన పేరుమీద మధుపురం అనే నగరాన్ని నిర్మించి అక్కడనుండి రాజ్యం చేసాడు. ఆ నగరం పక్కన ఉన్న అడవికి కూడ మధువు పేరుమీదిగానే మధువనం అనే పేరు వచ్చింది. మధువు కొడుకు లవణుడు. రావణవధ తరువాత చాలకాలానికి, యమునాతీరనివాసులైన మునుల కోరిక మేరకు, రాముడు పంపగా శత్రుఘ్నుడు వెళ్ళి లవణుణ్ణి చంపాడు.
1192.	మధుష్యందుడు	విశ్వామిత్రుడి	మధుష్యందుడు విశ్వామిత్రుడి కొడుకులలో ఒకడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		కొడుకు	విశ్వామిత్రుడు తన భార్యతో సహా దక్షిణదిక్కున నివసిస్తూ ఘోరతపస్సు చేసే కాలంలో ఆయనకు హవిష్యండుడు, మధుష్యండుడు, దృఢనేత్రుడు, మహారథుడు అనే నలుగురు కొడుకులు కలిగారు.
1193.	మధూకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో మధూకం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని ఇప్పచెట్టు అంటారు. దీని నుండి మాదకపానీయాన్ని చేస్తారు. దానిని ఇప్పసారాయి అంటారు.
1194.	మనువు 1 (పు) (మను: అని సంస్కృతమూలం)	రాముడి పూర్వుడు	(మనువు పేరుతో ఒక రాజు, ఒక సృష్టిమాత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) మనువు రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. ఈయన సూర్యుడికి (వివస్వంతుడికి) కొడుకు, ఇక్ష్వాకువుకు తండ్రి. మనువు మానవజాతికి మొదటి పాలకుడు. మానవులలో ఉండే బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, క్షత్రియులు అనే నాలుగు వర్ణాల వారికి, వాళ్ళకు వర్తించే బ్రహ్మచర్యం, గార్హస్థ్యం, వానప్రస్థం, సన్న్యాసం అనే నాలుగు ఆశ్రమాలకు, వర్తించే నియమాలను ఏర్పరచింది మనువే. ఈ నియమాలనే మను స్మృతి అంటారు. ఇక, రాముడు తనను చాటునుండి కొట్టటం అధర్మం అని వాలి రాముణ్ణి తప్పు పట్టినప్పుడు, తన చర్యను సమర్థించుకొంటూ తన వాదానికి ఉపోద్బలకంగా రాముడు, మనువు చెప్పినవని రెండు శ్లోకాలను ఉదాహరించాడు.
1195.	మనువు 2 (స్త్రీ)	ఒక సృష్టిమాత	(మనువు పేరుతో ఒక రాజు, ఒక సృష్టిమాత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) దక్షుడి అరవై మంది కూతుళ్ళలో మనువు ఒకతే. ఈమె కశ్యపుడి భార్యలో ఒకతే. నాలుగు వర్ణాల మానవులకు ఈమె తల్లి. మానవులకు ఆ పేరు అందుకే వచ్చింది (మానవులు=మనువు సంతతి).
1196.	మన్మథుడు	దేవత	మన్మథుడు ఒక దేవత. ఇతడు విష్ణువుకు మానసపుత్రుడు. మనసిజుడు అని, కాముడు అని, దర్పకుడు అని, కందర్పుడు అని, మదనుడు అని, ఈయనకు పేర్లు. రతీదేవి ఈయన భార్య. ఒకసారి శివుడి నిష్ఠను సడలించజేయబోయి, ఆయన కోపానికి గురై, ఆయన నొసటికంటి మంటలకు కాళి మాడి మసి ఐనాడు. శరీరం లేకపోవడంతో అప్పటినుండి మన్మథుడికి అనంగుడు (అంగం=శరీరం, న=లేదు) అని కూడ పేరు వచ్చింది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1197.	మయుడు	దానవ శిల్పి	మయుడు దానవుల శిల్పి. మయుడు శిల్పకళానైపుణ్యానికేకాక, మాయలకూ తంత్రాలకు కూడ ప్రసిద్ధుడు. హిమాలయాలలో మైనాకపర్వతం మీద ఇతడు తన నివాసాన్ని తానే స్వయంగా నిర్మించుకొన్నాడు. మయుడికి హేమ అనే అప్పరస ద్వారా మండోదరి అనే కూతురు కలిగింది. మయుడు ఆమెను రావణుడికి ఇచ్చి పెళ్ళి చేసాడు. మయుడికి మాయావి, దుండుభి అనే ఇద్దరు కొడుకులు ఉన్నారు. వాళ్ళిద్దరూ వానరరాజు వాలి చేతిలో చనిపోయారు. హేమ కోసమని మయుడు వింధ్యపర్వతం మీద ఋక్షబిలం అనే గుహను, అందులో ఒక మహాభవనాన్ని నిర్మించాడు. అక్కడ మయుడు హేమతో నివసిస్తూ ఉండగా ఇంద్రుడు మయుడి మీద కోపించి అతణ్ణి శిక్షించాడు. తర్వాత బ్రహ్మ ఆ గుహను, భవనాన్ని, హేమకు ఇచ్చాడు. హేమ తన భవనాన్ని రక్షిస్తూ ఉండుమని తన స్నేహితురాలు స్వయంప్రభను కోరింది. ఈ స్వయంప్రభ మేరుసావర్ణి కూతురు, తాపసి జీవితం గడుపుతూ ఉండేది. సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడి బృందం ఋక్షబిలంలో చిక్కుబడిపోయినప్పుడు వాళ్ళనందరినీ క్షేమంగా బయటకు చేర్చినది ఈ స్వయంప్రభయే.
1198.	మయూరం	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో మయూరం ఒకటి. బర్హి అన్నా, శిఖండి అన్నా, నీలకంఠం అన్నా, కేకి అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని నెమలి అంటారు. నెమలి అరుపును కేక అంటారు. నెమలి పెంపుడు పక్షి. దీని పింఛపు అందం అంతా ఇంతా కాదు. మన పురాణాల ప్రకారం నెమలి కుమారస్వామికి వాహనం. కృష్ణుడికి నెమలి ఈకలు అలంకార చిహ్నం. రామాయణంలో ఒక చోట వర్ణించిన ప్రకారం - ఒక యాగశాలలోకి రావణుడు ప్రవేశించగానే అతడిని చూసి అక్కడున్న దేవతలు భయపడి తలా ఒక పక్షి రూపమో జంతురూపమో ధరించి కాలికి బుద్ధి చెప్పారట. అప్పుడు ఇంద్రుడు నెమలిరూపంలో జారుకున్నాడట. ఆ తరువాత నెమలి రూపం తనకు చేసిన ఉపకారానికి మెచ్చి, ఇంద్రుడు నెమలికి చిత్రవర్ణమైన పింఛం ఉండేటట్లు వరమిచ్చాడట. ఐనా, తెల్ల పింఛం ఉన్న నెమళ్ళు అక్కడక్కడ ఇంకా ఉన్నాయి.
1199.	మరిచం	మొక్క	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన మొక్కలలో మరిచం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఒకటి. మరీచం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని మిరియం అంటారు. దీని గింజలే మనం వాడే మిరియాలు. ఇవి ఆహారపు దినుసులగాను, ఔషధంగాను, ఉపయోగపడుతాయి. ఇప్పుడు మనం ఆహారంలో వాడే మిరపకాయలు మన దేశానికి రాకపూర్వం, కారానికి మిరియాలనే మనవాళ్ళు వాడేవాళ్ళు. కాబట్టి మిరపను మిరియపుకాయ అని అన్నారు. తరువాత అది మిరపకాయ ఐంది.
1200.	మరీచి (మరీచి: అని సంస్కృతములం)	ప్రజాపతి, రాముడి పూర్వుడు.	మరీచి ఒక ప్రజాపతి. ఈయన బ్రహ్మకు కొడుకు, కశ్యపుడికి తండ్రి. కశ్యపుడి కొడుకైన వివస్వంతుడు సూర్యవంశానికి మూలపురుషుడు గాబట్టి, రాముడు సూర్యవంశం వాడు గాబట్టి, ఈ మరీచి రాముడి పూర్వులలో ఒకడు గూడ ఔతాడు.. జటాయువు తన వంశాన్ని గురించి, పూర్వులను గురించి, రాముడితో చెబుతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో మరీచి ఒకడు. మారీచుడు అనే ఒక వానరుడు, అర్హిర్మాలులు అనే ఇంక కొందరు వానరులు, మరీచి ప్రజాపతి అంశతో పుట్టారు. సీతను వెదకటానికి సుషేణుడి నేతృత్వంలో పశ్చిమదిశకు వెళ్ళిన వానరబృందంలో సుగ్రీవుడు వీళ్ళనందరిని చేర్చాడు.
1201.	మరీచిపులు	మునులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన మునులలో మరీచిపులు అనే వాళ్ళు ఒకరకం మునులు. వీళ్ళు సూర్యకిరణాలను, చంద్రకిరణాలను, ఆహారంగా తీసుకొంటూ ఉంటారు. ఈ మునులు చేసే తపస్సును బట్టి వీళ్ళకు ఈ పేరుగాని, మరీచిపులు అంటూ మునులలో ఒక వర్గమో, ఒక తెగో ఉండదని గమనించాలి.
1202.	మరుకాంతారం (ద్రుమకుల్యం / వ్రణకూపం/వ్రణం)	సముద్రతీర స్థలం	వాల్యీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ప్రదేశాలలో ఒక ప్రదేశం పేరు మరుకాంతారం. ఇది ఒక సముద్రతీర ప్రాంతం. దీనికే వ్రణం అని, వ్రణకూపం అని, ద్రుమకుల్యం అని, పేర్లు. సముద్రం మధ్యలో ఉన్న లంకకు పోవటానికి తనకు సముద్రుడు ఎంతకూ దారి ఈయకపోవటంతో, కోపించిన రాముడు సముద్రం మీదికి తన అస్త్రాన్ని ఎక్కుపెట్టాడు. దానితో ప్రత్యక్షమైన సముద్రుడు, నలుడి చేత తన మీద ఒక వంతెన కట్టించుమని రాముడికి చెప్పాడు. ఎక్కుపెట్టిన తన బాణాం వమ్ముకాకుండ దానికి ఒక లక్ష్యం చూపించుమని రాముడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అడిగితే, సముద్రుడు ఆ బాణాన్ని, అక్కడికి ఉత్తరాన నివసిస్తూ తన నీటిని వాడుకొంటూ ఉన్న ఆభీరులు అనే క్రూరజాతి జనులు నివసించే ద్రుమకుల్యం అనే చోట వెయ్యమన్నాడు. రాముడు తన బాణాన్ని అక్కడ వేసి, అక్కడి నీటిని అంతా ఇంకించాడు. ఆ దెబ్బకు ఏర్పడే పెద్ద గోలికే వ్రణం అని, వ్రణకూపం అని, పేర్లు. మరుకాంతారం అనికూడ ఆ స్థలాన్ని అంటారు.
1203.	మరుత్తు (మరుత్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	వాయువు	మరుత్తు అనేది వాయువుకు ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. వాయువు కొడుకైన హనుమంతుడికి మారుతి అని పేరు రావడానికి, వాయువుకు ఉన్న ఈ మరుత్ అనే పేరుకూడ ఒక కారణం (మారుతి = మరుత్తు కొడుకు).
1204.	మరుత్తుడు (మరుత్తః అని సంస్కృతమూలం, అకారాంతం.)	రాజు	మరుత్తుడు ఒక ప్రాచీన కాలపు రాజు. ఈయన ఒకసారి ఉశీరబీజం అనే చోట, (బృహస్పతికి నోదరుడైన) సంవర్తుడి ఆధ్వర్యంలో గొప్ప యజ్ఞం చేస్తూ ఉండగా యుద్ధానికి రమ్మని అహ్వనిస్తూ అక్కడికి రావణుడు వెళ్ళాడు. రావణుణ్ణి చూడటం తోటే, ఆ యజ్ఞంలో హవిస్సులను అందుకోవటానికి అక్కడ చేరి ఉన్న దేవతలు తలా ఒక మారురూపం ధరించి (పక్షిజంతురూపాలలో) పారిపోయారు. రావణుడి ఆరభటం చూసి సహించలేక మరుత్తుడు అతడితో యుద్ధానికి సిద్ధమైనాడు. కాని, యాజకుడైన సంవర్తుడు మరుత్తుణ్ణి ఆపి, అప్పుడు జరిగేది మహేశ్వరం అనే యాగం అని, అది ముగిసేటంతవరకు దాని యజమానుడు యుద్ధంలో పాల్గొనరాదని, యజ్ఞం చేసే సమయంలో కోపానికి లోను కాకూడదని, చెప్పి అతణ్ణి శాంతపరిచాడు. మరుత్తుడు యుద్ధానికి పోకుండా తన యజ్ఞంలో మునిగిపోయాడు. రావణుడు, అతడి అనుచరులు, అక్కడ ఉన్న మునులను చంపి వాళ్ళ రక్తం త్రాగి, "గెలిచాము, గెలిచాము." అని అరుచుకుంటూ వెళ్ళిపోయారు. అది అలా ఉండగా - ఒకసారి ఇలుడు అనే రాజు ప్రమాదవశాత్ స్త్రీగా మారిపోతే, పోయిన అతడి పురుషరూపాన్ని మళ్ళీ తెప్పించడానికి ఇలుడి చేత బుధుడు చేయించిన అశ్వమేధయాగానికి కూడ మరుత్తుడు సహాయం చేసాడు. ఈ మరుత్తుడి యజ్ఞం కథ భారతంలో ఇంక కొంత వివరాలతో ఉన్నది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1205.	మరుత్తులు (మారుతులు) (మరుతః అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం, బహువచనం.)	దేవతలలో ఒక గణం	మరుత్తులు, దేవతలలో ఒక గణం. ఈ మరుత్తులను మారుతులు అనికూడ అంటారు. వీళ్ళు ఏడుగురు. వీళ్ళ తల్లి దితి. ఒకసారి దితి, ఇంద్రుణ్ణి మించిపోయేటంత గొప్ప కొడుకు కావాలని వ్రతాలు చేస్తూ ఉన్నది. ఏదో ఒక రకంగా ఆమె వ్రతాన్ని చెడగొట్టాలని తలచిన ఇంద్రుడు, ఆమెకు సేవ చేసే వంకతో ఆమె దగ్గరే ఉండి అదనుకోసం కాచి ఉన్నాడు. గర్భవతిగా ఉన్న దితి ఒక నాడు పగటివేళ అలసటతో, పడకమీద తలగడవైపు పాదాలు ఉంచుకొని, శయనించి నిద్రపోయింది. ఆ అపవిత్రతను ఆధారంగా చేసుకొని ఇంద్రుడు దితి గర్భంలోనికి ప్రవేశించి, ఆ శిశువును నరికాడు. ఆ దెబ్బకు ఆశిశువు పెద్దగా ఏడిచాడు. ఇంద్రుడు "మారుదః" (=ఏడవ వద్దు) అంటూ ఆ శిశువును ఏడు ముక్కలుగా కోశాడు. ఆ అరుపులకు మేల్కొన్న దితి విషయం తెలుసుకొని, తన కొడుకును చంపవద్దని ఇంద్రుణ్ణి కోరి, ఏడు రూపాలతో పుట్టే ఆ ఏడుగురినీ ఏడు వాయుమండలాలకు అధిపతులుగా చేసి, వాళ్ళతో సఖ్యంగా ఉండుమని చెప్పింది. ఇంద్రుడు అందుకు ఒప్పుకొని, ఆ ఏడుగురినీ ఏడు వాయుమండలాలకు అధిపతులుగా చేసాడు. "మారుదః" అని ఇంద్రుడు అన్న మాటను బట్టి వాళ్ళకు "మారుతులు" అన్న పేరు వచ్చింది. ఈ ఏడుగురు మరుత్తులలో ఒకడు బ్రహ్మలోకంలో, ఒకడు ఇంద్రలోకంలో, ఒకడు అంతరిక్షంలో, నలుగురు నాలుగు దిక్కులలోను వ్యాపించి ఉంటారు. వాయుమండలాలనే వాయుస్కంధాలు అంటారు. ఆవహం, ప్రవహం, సంవహం, ఉద్వహం, వివహం, పరివహం, పరావహం అని ఏడు వాయుస్కంధాలు. ఒక్కొక్క స్కంధంలో ఉండే ఒక్కొక్క వాయువు ఒక్కొక్క పనిని చేస్తూ ఉంటుంది. ప్రళయకాలంలో ఈ ఏడు వాయువులు ఒక్కొక్కటి ఏడుగా చీలి ప్రచండంగా వీస్తాయి.
1206.	మరువు 1 (మరుః అని సంస్కృతమూలం)	రాముడి పూర్వుడు	(మరువు అనే పేరుతో ఒక విదేహరాజు, ఒక కోసలరాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) మరువు సూర్యవంశపు రాజులలో ఒకడు. ఈయన రాముడికి పూర్వుడు. మరువు, శీఘ్రగుడికి కొడుకు, ప్రశుశ్రుకుడికి తండ్రి. (జనకుడి పూర్వులలో కూడ మరువు అనే పేరుతో ఒక ఆయన ఉన్నాడు. ఆ మరువు, హర్యశ్యుడికి కొడుకు, ప్రతింధకుడికి తండ్రి.)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1207.	మరువు 2 (మరు: అని సంస్కృతమూలం)	జనకుడి పూర్వుడు	(మరువు అనే పేరుతో ఒక విదేహరాజు, ఒక కోసలరాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి. మరువు, జనకుడికి పూర్వికులైన విదేహ దేశపు రాజులలో ఒకడు. ఈయన హర్యశ్యడికి కొడుకు, ప్రతింధకుడికి తండ్రి. (రాముడికి పూర్వులలో కూడ మరువు అని ఒక ఆయన ఉన్నాడు. ఆ మరువు, శీఘ్రుడుకి కొడుకు, ప్రశుశుకుడికి తండ్రి.)
1208.	మర్కటం	కోతి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో మర్కటం ఒకటి. మర్కటం అంటే తెలుగులో కోతి. మిగిలిన వివరాలకు కపి అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1209.	మలదం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు మలదం . మలదం , కరూశం అనే రెండు ప్రాంతాలను గురించి విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు. వృత్రుణ్ణి అన్యాయంగా చంపినందుకు ఇంద్రుడికి తగులుకొన్న బ్రహ్మహత్యాపాపాన్ని అతడు ఈ మలదకరూశదేశాలలోనే వదిలించుకొన్నాడని, యక్షస్త్రీగా పుట్టి రాక్షసిగా మారిన తాటక, ఆ ప్రాంతాలలోనే జనులను హింసిస్తూ ఉన్నదని, అప్పటికి ఆ రెండు దేశాలూ పాడుబడిపోయి ఉన్నాయని, రాముడికి విశ్వామిత్రుడు వివరించాడు. విశ్వామిత్రుడి వెంట ఆయన ఆశ్రమానికిపోతూ దారిలో ఈ పాడుబడ్డ మలదకరూశం దగ్గరలోనే తాటకావనం దగ్గర రాముడు తాటకను చంపాడు.
1210.	మలయం 1	కొండ	(మలయం అంటే చందనగిరి అని, ఋష్యమూకగిరిలో ఒక శిఖరం అని, లంకలో ఒక పర్వతం అని, సాధారణంగా ఏదైన పర్వతం అని, రకరకాల అర్థాలున్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు మలయం. ఇది ద్రవిడదేశంలో ఉన్నది. ఇదే గంధపు చెట్లకు ప్రసిద్ధమైన చందనాద్రి. భరతుడికి అతడి సైన్యానికి విందును వినోదాలను సమకూర్చటానికి, భరద్వాజమహర్షి ఈ మలయపర్వతం మీది వస్తువులను కూడా తన ఆశ్రమానికి రప్పించాడు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు ఈ మలయపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఈ సందర్భంలో అయోముఖం అని సుగ్రీవుడు చెప్పినది మలయపర్వతాన్నే అని వ్యాఖ్యాతలు అభిప్రాయపడ్డారు. ఋష్యమూకం దగ్గరనుండి బయలుదేరి లంకకు నడిచే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వానరసేన దారిలో ఈ మలయపర్వతం పక్కనుండి వెళ్ళింది.
1211.	మలయం 2	కొండ	(మలయం అంటే చందనగిరి అని, ఋష్యమూకగిరిలో ఒక శిఖరం అని, లంకలో ఒక పర్వతం అని, సాధారణంగా ఏదైన పర్వతం అని, రకరకాల అర్థాలున్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు మలయం. ఇది ఋష్యమూకపర్వతానికి ఆనుకొని ఉన్న మరొక కొండ. రామలక్ష్మణులను చూచి, వాళ్ళు వాలి పంపగా తనను చంపటానికి వచ్చారేమోననుకొని భయపడి మరొక పర్వతం మీదికి దూకి దాగుకొన్న సుగ్రీవుడికి మిగిలిన సహచరులకూ ధైర్యం చెప్పతూ హనుమంతుడు, అప్పుడు తామున్న మలయం వాలి భయం లేనిది అని చెప్పాడు. దుండుభి అనే రాక్షసుడిని వాలి వెన్నాడి తరుముతున్నప్పుడు, వాడు మలయ పర్వతపు గుహలలోకి దూరి దాక్కొన్నాడని సుగ్రీవుడు రాముడికి చెప్పాడు. ఆ తరువాత కథాసందర్భాన్ని బట్టి అది ఋష్యమూకపర్వతభాగమే అని అర్థమౌతుంది. (కొన్ని కొన్ని సందర్భాలలో, మలయం అనేది కేవలం కొండ అనే అర్థంలో వాడారు.)
1212.	మలయం 3	కొండ	(మలయం అంటే చందనగిరి అని, ఋష్యమూకగిరిలో ఒక శిఖరం అని, లంకలో ఒక పర్వతం అని, సాధారణంగా ఏదైన పర్వతం అని, రకరకాల అర్థాలున్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు మలయం. లంకాద్వీపంలోని సువేలగిరిని గురించి చెప్పేటప్పుడు దానిని మలయం అని పేర్కొన్నారు. ఇక బాలకాండలో, సువేలం అనకుండా, 'లంకామలయం' అని స్పష్టంగా చెప్పారు. ఈ సందర్భంలో, మలయం అంటే కేవలం కొండ అని మాత్రమే అనిపిస్తున్నది. ఒక వ్యాఖ్యాత కూడా దీనిని, అంటే సువేలపర్వతాన్ని, లంకామలయం అని వివరించాడు. అంటే, ద్రవిడమలయానికంటే వేరైనది అని సూచించటానికి.
1213.	మల్లము	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు మల్లము. దీని రాజధాని చంద్రకాంతపురం. లక్ష్మణుడి రెండవకోడుకు చంద్రకేతువు ఈ రాజ్యానికి రాజైనాడు.
1214.	మల్లిక	పూల చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూల చెట్లలో మల్లిక ఒకటి. మల్లిక అన్నా, మల్లి అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో మల్లె

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అంటాం. పూవులన్నీ సువాసనగలవే ఐనా, మల్లెల సుగంధానికి సాటి మరొకటి ఉండదు.
1215.	మశకం	కీటకం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కీటకాలలో మశకం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని దోమ అంటాం.
1216.	మస్కరం	వెదురు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తృణజాతి వృక్షాలలో మస్కరం ఒకటి. ఇది ఒకరకమైన వెదురు.
1217.	మహాకపాలుడు	రాక్షసుడు	మహాకపాలుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. రావణుడి ప్రతినిధిగా దండకారణ్యంలో ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో మహాకపాలుడు ఒకడు. శూర్యణఖ కారణంగా జనస్థానంలో రాముడితో సంభవించిన యుద్ధంలో మహాకపాలుడు రాముడితో పోరాడి చనిపోయాడు.
1218.	మహాకాయుడు	రాక్షసుడు	మహాకాయుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. స్వర్గాన్ని జయించాలని రావణుడు తన రాక్షససైన్యంతో ఇంద్రలోకంపైన దాడి చేసినప్పుడు జరిగిన దేవరాక్షసయుద్ధంలో, మహాకాయుడు దేవసైన్యాలతో పోరాడాడు.
1219.	మహాఖర్వం	సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం మహాఖర్వం అనేది ఒక సంఖ్య. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయ్యుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియ్యుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియంతానికి కోటికి మధ్య ప్రయ్యుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశా ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
1220.	మహాదంష్ట్రుడు	రాక్షసుడు	మహాదంష్ట్రుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. స్వర్గాన్ని జయించాలని రావణుడు తన రాక్షససైన్యంతో ఇంద్రలోకంపైన దాడి చేసినప్పుడు జరిగిన దేవరాక్షసయుద్ధంలో, మహాదంష్ట్రుడు దేవసైన్యాలతో పోరాడాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1221.	మహాదేవుడు	శివుడు	మహాదేవుడు అన్నది శివుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి.(మహాస్= గొప్ప, దేవః = దేవుడు). (ఐతే, యుద్ధకాండం చివరలో, పుష్పకంలోనుండి సీతకు నేల మీది ప్రదేశాలను చూపుతూ రాముడు, "అత్ర పూర్వం మహాదేవః ప్రసాదమకరోత్ ప్రభుః" అని వాడిన మహాదేవుడు అనే పదం సముద్రుడి పరం గాని, అంతకు ముందే రాముడిని చూడటానికి వచ్చిన దేవతల పరం గాని, ఔతుంది తప్ప శివుడి పరంగా కాదు అని గోవిందరాజీయ వ్యాఖ్యానం చెప్పుతుంది. గోవిందరాజ ప్రకారం, రాముడు శివలింగ ప్రతిష్ఠ చేయలేదు గాబట్టి, వాల్మీకిరామాయణంలో స్పష్టంగా ఆ విషయాన్ని చెప్పలేదు గాబట్టి, అలా చేసాడని చెప్పిన పురాణాలను తామసపురాణాలని, అప్రామాణికాలని, తాను తోసి పుచ్చాడు గాబట్టి, ఆయన అంత శ్రమపడి ఆ మాటకు ఆ అర్థం చెప్పాడు. ఋషిప్రోక్షమైన వాటిలో పురాణాల కంటే ఇతిహాసాలే ఎక్కువ ప్రమాణమన్నాడు గోవిందరాజు. ఆయన వాదనను అలా ఉండనీయండి గాని, శివలింగప్రతిష్ఠ వంటి ముఖ్యవిషయాన్ని వాల్మీకి ఎందుకు స్పష్టంగా చెప్పలేదో! గోవిందరాజు అన్నట్లే, వాల్మీకి చెప్పలేదు గాబట్టి అది జరగలేదనుకొందామా అంటే, రావణాదులు పూర్వజన్మలో జయవిజయులని గాని, ఋషిశాపం వలన ఆయా జన్మలు ఎత్తారని గాని , వాల్మీకి రామాయణంలో చెప్పలేదుగదా! మరి, ఆ మాటను చెప్పిన కొన్ని పురాణాలను సైతం, మరి ముఖ్యంగా భాగవతాన్ని కూడా, ప్రామాణికాలు కావని గోవిందరాజు తోసిపారవేయగలడా! లేకపోతే, "ఛ!ఛ! నేనన్నది తామసపురాణాలను గురించి సుమా! భాగవతం సాత్త్వికపురాణం, అది ప్రమాణం కాకపోవటమేమిటి?" అని వాదిస్తాడా! పండితులు నిర్ణయించాలి.)
1222.	మహానాదుడు	రాక్షసుడు	మహానాదుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. మహానాదుడు లంకాయుద్ధంలో జాంబవంతుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1223.	మహానాభుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'సైనాకం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు మహానాభుడు
1224.	మహాపద్మం 1	దిగ్గజం	(మహాపద్మం అనే పేరుతో- ఒక దిగ్గజం, ఒక దివ్యనిధి, ఒక సంఖ్య, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) రామాయణంలో ప్రసక్తమైన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(పుండరీకం)		దివ్యగజాలలో మహాపద్మం ఒకటి. దీనికే పుండరీకం అని కూడ పేరు. తమ తండ్రి యాగాశ్యం కోసం భూమిని తవ్వకొంటూ పాతాళానికి పోతున్న సగరపుత్రులు, దక్షిణదిక్కున ఉన్న మహాపద్మం అనే దిగ్గజాన్ని చూసారు.
1225.	మహాపద్మం 2	దివ్య నిధి	(మహాపద్మం అనే పేరుతో- ఒక దిగ్గజం, ఒక దివ్యనిధి, ఒక సంఖ్య ఉన్నాయి. గమనించాలి.) ఐశ్వర్యానికి అధిదేవత, ఉత్తరదిక్కుకు అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉంటాయి. ఇవే నవనిధులు (నవ=తొమ్మిది). వాటి పేర్లు - కచ్చపం, పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కుందం, నీలం, వరం, ముకుందం. ఈ తొమ్మిది నిధులకు తొమ్మిది మంది అధిదేవతలు ఉంటారు. ఆ నిధులపేర్లే ఆ దేవతల పేర్లు కూడ. రావణుడు కుబేరుడి మీదికి దండెత్తిపోయినప్పుడు కుబేరుడి వెంట పద్ముడు, శంఖుడు, అనే ఇద్దరు నిధిదేవతలు కూడ ఉన్నారు.
1226.	మహాపద్మం 3	సంఖ్య	(మహాపద్మం అనే పేరుతో- ఒక దిగ్గజం, ఒక దివ్యనిధి, ఒక సంఖ్య ఉన్నాయి. గమనించాలి.) మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం మహాబృందం అనేది ఒక సంఖ్య. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
1227.	మహాపద్ముడు	నిధిదేవత	ఉత్తరదిక్కుకు పాలకుడు, ఐశ్వర్యానికి అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉన్నాయి. అందులో మహాపద్మం అనేది ఒక నిధి. ఈ తొమ్మిది నిధులకు, తొమ్మిది మంది అధిష్ఠాన దేవతలు ఉంటారు. ఆ నిధుల పేర్లే ఆ అధిష్ఠాన దేవతల పేర్లు కూడ. ఆ నవనిధుల (నవ=తొమ్మిది) పేర్లు - పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కచ్చపం, నీలం,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వరం, కుండం, ముకుండం.
1228.	మహాపార్శ్వం 1 (మత్తుడు / మత్తానీకుడు)	రాక్షసుడు	<p>(మహాపార్శ్వం అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) మహాపార్శ్వం ఒక రాక్షసుడు. ఇతడికి మత్తుడు అని, మత్తానీకుడు అని కూడా పేర్లు ఉన్నాయి. మహాపార్శ్వం రావణుడికి తమ్ముడు వరస బెతాడు. సీతను బలాత్కరించి తనదానినిగా చేసుకొమ్మని మహాపార్శ్వం రావణుడికి చెప్పాడుగాని, పుంజికస్థల అనే అప్పరసను అలా చేయటం వల్ల, ఇక పైన ఏ స్త్రీని ఐనా బలాత్కరించితే తనకు చావు వస్తుందని బ్రహ్మ శాపం ఉందని రావణుడు తన రహస్యాన్ని వెల్లడి చేస్తూ సమాధానం చెప్పాడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో మహాపార్శ్వం నివాసం కూడా ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చిన లంకాగృహాలలో కూడా మహాపార్శ్వం ఇల్లు ఉంది. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో మహాపార్శ్వం కూడా ఒకడు. యుద్ధంలో మొదట మహాపార్శ్వం కొంతమందితో కలిసి రావణుణ్ణి ఎదిరించాడుగాని ఓడి పారిపోయాడు. మరల, కుంభకర్ణుడి వధ తర్వాత యుద్ధానికి వెళ్ళి, ఋషభుడి చేతిలో చనిపోయాడు.</p> <p>మహాపార్శ్వం అనే పేరుతో ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడి సేనానులలో ఒకడు. ఈ సేనాని మహాపార్శ్వం సుగ్రీవుడి చేతిలో చనిపోయాడు.</p>
1229.	మహాపార్శ్వం 2	రాక్షసుడు	<p>(మహాపార్శ్వం అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) మహాపార్శ్వం ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి సేనానులలో ఒకడు. ఇంద్రజిత్తు వధ తర్వాత రావణుడితో కలిసి యుద్ధానికి వెళ్ళిన మహాపార్శ్వం సుగ్రీవుడి చేతిలో చనిపోయాడు.</p> <p>మహాపార్శ్వం అనే పేరుతో ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడికి తమ్ముడి వరస బెతాడు. ఈ తమ్ముడు మహాపార్శ్వం ఋషభుడి చేతిలో చనిపోయాడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1230.	మహాప్రస్థానం	శరీరాన్ని వదలటానికి సిద్ధమై బయలుదేరి పోవటం	అవతారపురుషులుగాని, కారణజన్ములుగాని ఐనవాళ్ళు తమంతట తామే శరీరాన్ని వదలివేయటానికి సిద్ధమౌతారు. అలా దేహాన్ని వదలటానికి ఆయత్తులై తమ ఇంటిని, బంధువులను, విడచిపెట్టి వెళ్ళి ఏ అడవులలోనో, కొండలమీదనో, సముద్రంలోనో, నదిలోనో, తనువును వదిలివేస్తారు. అలా చేయటానికి బయలుదేరి వెళ్ళటమే మహాప్రస్థానం. ఒక్కొక్కసారి ఈ మహాప్రస్థానం కొందరు ఒంటరిగానైనా చేస్తారు, కొందరు తమవాళ్ళతో కలిసి ఐనా చేస్తారు. రామాయణంలో రాముడు తన అవతారాన్ని ముగిస్తూ, తమ్ముళ్ళతోను, సుగ్రీవుడితోను, ప్రజలతోనూ కలసి మహాప్రస్థానం చేసి, సరయూనదిలోని గోప్రతారతీర్థంలో మునిగి శరీరం విడచిన విధానాన్ని వివరంగా వర్ణించారు. ఐతే, ఇక్కడ, స్వర్ణగమనం లాంటి మాటలేతప్ప, మహాప్రస్థానం అన్నమాట వాడలేదు. భారతంలో పాండవులు చేసిన మహాప్రస్థానం ఇంకా వివరంగా వర్ణితమైంది. మహాప్రస్థానం చేయటానికి జరిపే క్రతువును మహాప్రస్థానికం అంటారు. ఇది ఒక విస్తృతమైన కార్యక్రమం. రాముడి మహాప్రస్థానికక్రతువులను వసిష్ఠుడు నిర్వహించాడు. మహాప్రస్థానం అంటే సన్న్యాసం కాదని అర్థం చేసుకోవాలి.
1231.	మహాబలి (బలి/ వైరోచనుడు / వైరోచని) (మహాబలి: అని, బలి: అని, సంస్కృతమూలం.	బలి	మహాబలి లేదా బలి ఒక రాక్షసుడు. ఈయన ప్రహ్లాదుడి వంశానికి చెందినవాడు. మహాబలి తండ్రి పేరు విరోచనుడు. అందుకని మహాబలికి వైరోచని అని, వైరోచనుడు అని, పేర్లు ఉన్నాయి. బలి ఒకసారి ఇంద్రుణ్ణి ఓడించి స్వర్గాన్ని ఆక్రమించాడు. అప్పుడు విష్ణువు అదితికి కశ్యపుడికి కొడుకుగా వామనుడై పుట్టి, మూడడుగుల నేల దానం నెపంతో బలిని పాతాళానికి పంపి స్వర్గాన్ని మళ్ళీ ఇంద్రుడికి అప్పగించాడు. ఈ చరిత్రనంతా విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
1232.	మహాబలుడు	రాక్షసుడు	మహాబలుడు ఒక రాక్షసుడు. సుమాలి అనే రాక్షసుడికి, కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీకి, పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో మహాబలుడు ఒకడు. అతని అన్నదమ్ములందరిలాగే మహాబలుడు కూడ రావణుడికి మేనమామ, సచివుడు.
1233.	మహాబాహువు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			'గాంధర్వం' (మానవం అని కూడ పేరు) అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు మహాబాహువు.
1234.	మహాబృందం	సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం మహాబృందం అనేది ఒక సంఖ్య. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
1235.	మహాభాగ	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు మహాభాగ. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. ఈ నదినిండా పెద్దపెద్దపాములు ఉంటాయనికూడా సుగ్రీవుడు వానరులకు వివరించాడు. అతడు నర్మదను గురించి కూడా ఇలాగే పెద్ద పాములతో నిండి ఉంటుందని చెప్పాడు.
1236.	మహామాలి 1 (మహామాలీ అని, సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	రాక్షసుడు	(మహామాలి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) మహామాలి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. రావణుడి ప్రతినిధిగా దండకారణ్యంలో ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో మహామాలి ఒకడు. శూర్పణఖ కారణంగా జనస్థానంలో రాముడితో సంభవించిన యుద్ధంలో మహామాలి రాముడితో పోరాడి చనిపోయాడు. లంకలోని నికుంభిలావనంలో ఇంద్రజిత్తును చంపడానికి వానరులను ప్రోత్సహిస్తున్నా ఉన్న విభీషణుడు, యుద్ధంలో అప్పటివరకు వానరులచేతిలో మరణించిన రాక్షసులను చెప్పుతూ మహామాలిని కూడ పేర్కొన్నాడు. దీనిని బట్టి, జనస్థానంలో చచ్చిన మహామాలికాక , లంకా యుద్ధంలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చచ్చిన మరొక మహామాలి ఉన్నాడని తెలుస్తున్నది.
1237.	మహామాలి 2 (మహామాలి అని, సంస్కృతములం. నకారాంతం.)	రాక్షసుడు	(మహామాలి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) మహామాలి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలోని నికుంభిలావనంలో ఇంద్రజిత్తును చంపడానికి వానరులను ప్రోత్సహిస్తున్నా ఉన్న విభీషణుడు, యుద్ధంలో అప్పటివరకు వానరులచేతిలో మరణించిన రాక్షసులను చెప్పుతూ మహామాలిని కూడ పేర్కొన్నాడు. రావణుడి ప్రతినిధిగా దండకారణ్యంలో ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో ఒకడైన మహామాలి వేరు. శూర్యఖి కారణంగా జనస్థానంలో రాముడితో సంభవించిన యుద్ధంలో ఈ మహామాలి రాముడితో పోరాడి చనిపోయాడు. నికుంభిల సందర్భంలో విభీషణుడు కేవలం లంకలో జరిగిన యుద్ధంలో మరణించిన రాక్షసులనే చెప్పుతున్నాడు గాబట్టి, జనస్థానయుద్ధంలో చచ్చిన మహామాలి వేరని, లంకా యుద్ధంలో చచ్చిన మహామాలి వేరని, తెలుస్తున్నది.
1238.	మహారథుడు 1	రథికులలో ఒక స్థాయి	(మహారథుడు అంటే ఒకస్థాయి యోధుడు అని అర్థం ఉన్నది, ఒక మునిపుత్రుడి పేరు కూడ మహారథుడు అని ఉన్నది. గమనించాలి.) మహారథుడు అనేది రథికులలో (రథం మీద ఉండి యుద్ధం చేసేవాళ్ళలో) ఒక స్థాయికి పేరు. ధనుర్వేదం ప్రకారం , పదకొండు వేల మంది విలుకాండ్రతో ఒకేసారి పోరగలవాడు మహారథుడు. నిపుణుడైన రథికుడితో ఒకడితో పోరాడగలవాడు సమరథుడు. ఎందరితోనైనా ఏకకాలంలో పోరాడగలవాడు అతిరథుడు. ఇది రథికులలో అత్యున్నతస్థాయి. అంతగా నైపుణ్యం లేని వాడు అర్ధరథుడు.ఇది రథికులలో అధమస్థాయి. మహాభారతంలో ఈ రథభేదాలమీద పెద్ద రగడ జరిగిందిగాని, రామాయణంలో మాత్రం - మహారథుడు, అతిరథుడు అన్న శబ్దాలను మహావీరుడు అనే అర్థం లోనే వాడారు.
1239.	మహారథుడు 2	విశ్వామిత్రుడి కొడుకు	(మహారథుడు అంటే ఒకస్థాయి యోధుడు అని అర్థం ఉన్నది, ఒక మునిపుత్రుడి పేరు కూడ మహారథుడు అని ఉన్నది. గమనించాలి.) మహారథుడు, విశ్వామిత్రుడి కొడుకులలో ఒకడు. తన భార్యతో సహా దక్షిణ దిక్కున నివాసం ఉంటూ తపస్సు చేసుకొంటున్న కాలంలో విశ్వామిత్రుడికి హవిష్యండుడు, మధుష్యండుడు, దృఢనేత్రుడు, మహారథుడు అనే నలుగురు కొడుకులు కలిగారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1240.	మహారుణం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు మహారుణం. రామకార్యార్థం, ఎక్కడెక్కడి వానరులనూ రప్పించుమని సుగ్రీవుడు హనుమంతుడికి చెప్పతూ, ఈ మహారుణపర్వతం మీద నివసించే వానరులకుకూడ వార్త పంపుమన్నాడు.
1241.	మహారోముడు (మహారోమా అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	జనకుడి పూర్వుడు	మహారోముడు జనకుడికి పూర్వికులైన విదేహదేశపు రాజులలో ఒకడు. ఈయన కీర్తిరాతుడికి కొడుకు, స్వర్ణరోముడికి తండ్రి.
1242.	మహావీరుడు	జనకుడి పూర్వుడు	మహావీరుడు జనకుడికి పూర్వికులైన విదేహదేశపు రాజులలో ఒకడు. ఈయన బృహద్రథుడికి కొడుకు, సుధృతికి తండ్రి.
1243.	మహాశంఖం	సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం మహాశంఖం అనేది ఒక సంఖ్య. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయితం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియంతానికి కోటికి మధ్య ప్రయతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
1244.	మహాసేనుడు	కుమార స్వామి	మహాసేనుడు అనేది కుమారస్వామికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. దేవతల మహాసైన్యానికి ఆయన నాయకుడు గాబట్టి ఆయనకు ఆ పేరు వచ్చింది (మహాత్ = గొప్ప, సేన=సైన్యం)
1245.	మహి	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు మహి. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొన్నాడు. (కొన్ని తెలుగు టీకలలో, ఈ మహిని, దాని వెంబడి వచ్చే కాలమహిని, రెండింటిని రెండు దేశాలుగా చెప్పారు.)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1246.	మహిషం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో మహిషం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని దున్న అంటారు. యముడి వాహనంగా ఇది మనకు పరిచితం. మూర్ఖుడికి, విద్యాహీనుడికి, పోలిక ఈ దున్నతోనే!
1247.	మహీధ్రకుడు	జనకుడి పూర్వుడు	మహీధ్రకుడు జనకుడికి పూర్వులైన విదేహదేశపు రాజులలో ఒకడు. ఈయన విబుధుడికి కొడుకు, కీర్తిరాతుడికి తండ్రి.
1248.	మహేంద్రం 1	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు మహేంద్రం. ఇది దక్షిణసముద్రం తీరాన ఉన్నది. ఈ మహేంద్రపర్వతం మీదినుండే హనుమంతుడు ఒక్క దూకులో సముద్రాన్ని లంఘించాడు. ఇది దక్షిణంగా ఉండటంతో, పరశురాముడు నివసించే మహేంద్రగిరి ఇది కాకపోవచ్చునని అనిపిస్తున్నది. లేదా, మహేంద్రగిరి ఆ కాలంలో పడమటినుండి దక్షిణం దాక వ్యాపించి ఉన్నదేమో తెలియదు. అందుకే రెండు ఆరోపాలు వేరువేరుగా ఇచ్చాను.
1249.	మహేంద్రం 2	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు మహేంద్రం. భూమినంతటినీ కళ్ళప్పుడికి దానం ఇచ్చిన తరువాత, పరశురాముడు తాను మహేంద్రపర్వతాన్ని నివాసస్థానంగా చేసుకొన్నాడు. సీతాన్వేషణం కోసం, ఎక్కడెక్కడీ వానరవీరులనూ కిష్కింధకు రప్పించుమని హనుమంతుడికి ఉత్తరువు చేస్తూ సుగ్రీవుడు, మహేంద్రపర్వతం మీది వానరులను కూడ పిలిపించుమన్నాడు. ఇక, హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటటానికి దూకింది కూడ మహేంద్రపర్వతం శిఖరం నుండే. కాని, అది బాగా దక్షిణానికి ఉన్నది గనుక, ఆ మహేంద్రపర్వతం వేరేది ఐ ఉండవచ్చు. లేదా ఆ కాలంలో మహేంద్రగిరి పడమటినుండి దక్షిణం దాక వ్యాపించి ఉండేదో! అందుకే రెండు ఆరోపాలు వేరువేరుగా ఇచ్చాను.
1250.	మహేంద్రుడు	ఇంద్రుడు	మహేంద్రుడు అన్నది ఇంద్రుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి.
1251.	మహేశ్వరం	యాగం	మహేశ్వరం అనేది ఒక వైదిక యాగం పేరు. లంకలోని నికుంభిలావనంలో, శుక్రుడి పర్యవేక్షణలో, శివుడిని మెప్పించి వరాలు సాధించటానికి ఇంద్రజిత్తు చేసిన ఏడు యాగాలలో మహేశ్వరం ఉన్నది. అగ్నిష్టోమం, అశ్వమేధం, బహుసువర్ణకం, గోమేధం, రాజసూయం, వైష్ణవం, మాహేశ్వరం అని ఆ ఏడు యాగాల పేర్లు. చివరిదైన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మాహేశ్వరయాగం పూర్తి కాగానే, శివుడు ప్రత్యక్షమై, ఇంద్రజిత్తుకు ఎన్నో వరాలిచ్చాడు. మనసులో అనుకోన్న ప్రకారం వెళ్ళగలిగే విమానం ఒకటి, ఒక దివ్య ధనుస్సు, రెండు అక్షయతూణీరాలు, ఒక మహాస్త్రం, వీటన్నిటికంటే ముఖ్యమైనది తామసి అనే ఒక మాయావిద్యను, శివుడు ఇంద్రజిత్తుకు ఇచ్చాడు. తామసిని ప్రయోగిస్తే, దాని ప్రభావంతో యుద్ధరంగంలో దట్టమైన చీకట్లు క్రమ్మి, ప్రయోక్త ఉనికిని శత్రువులకు తెలియనీయకుండా చేస్తాయి. ఇంద్రజిత్తు తాను వానరసేన మీద పోరాడిన అన్ని యుద్ధాలలోనూ ఈ తామసిని మహాసమర్థంగా ఉపయోగించుకొని, రామలక్ష్మణులను, వానరసైన్యాన్నీ చావుదెబ్బలు కొట్టాడు.
1252.	మహేశ్వరుడు	శివుడు	మహేశ్వరుడు అన్నది శివుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి.
1253.	మహోదయం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు మహోదయం. విశ్వామిత్రుడి పితామహుడైన కుశనాభుడు స్థాపించిన నగరమే మహోదయం. తన పూర్వుల గురించి, తన తాతలు నలుగురూ స్థాపించిన నాలుగు నగరాలను గురించి, విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
1254.	మహోదయుడు	ముని	మహోదయుడు ఒక ముని. విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకునిచేత చేయించే యజ్ఞానికి ఆహ్వానం అందినప్పటికీ మహోదయుడు, ఆయన కొడుకులు వెళ్ళలేదు. తన పిలుపును లెక్కచేయనందుకు విశ్వామిత్రుడు మహోదయుడిపై మండిపడి, మహోదయుణ్ణి, ఆయన కొడుకులనూ ప్లేచులగా ఐపోండని శాపం ఇచ్చాడు.
1255.	మహోదరం	వ్యాధి	మహోదరం అనేది ఒక వ్యాధి పేరు. ఈ రోగంవచ్చిన వాళ్ళకు పొట్టలు ఉబ్బిపోతాయి. ఇంద్రుడు వజ్రాయుధంతో బాలహనుమంతుణ్ణి పడగొట్టినందుకు హనుమంతుడి తండ్రి వాయువు కోపించి, లోకంలోని జీవులలో తన సంచారాన్ని బిగించుకొన్నాడు. దాంతో శరీరం నుండి మలినాలు బయటకు పోక ఊపిరాడక ఉక్కిరిబిక్కిరైన ప్రజలు, మునులు, దేవతలు, బ్రహ్మ దగ్గరకు పరుగులు తీసారు. ఆ సమయంలో వాళ్ళ అందరి పొట్టలూ మహోదరవ్యాధిగ్రస్తల ఉదరాలలాగ ఉన్నాయని వర్ణించారు. బ్రహ్మ హనుమంతుణ్ణి బతికించి ఎన్నో వరాలివ్వటంతో, వాయువు యథాప్రకారం జీవుల శరీరాలలో సంచరించాడు. అంతటితో ప్రజలకు ఉదరబాధ తొలిగింది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1256.	మహోదరుడు 1	రాక్షసుడు	<p>(మహోదరుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) మహోదరుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి సేనానులలో ఒకడు (రావణుడి తమ్ముడు మహోదరుడు వేరు) ఇంద్రజిత్తు కూలిన తరువాత ఇతడు రావణుడితోపాటు యుద్ధరంగానికి వెళ్ళి, అంగదుడి చేతిలో మరణించాడు. .</p> <p>మహోదరుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడికి తమ్ముడు ఔతాడు. ఈ మహోదరుడు , కుంభకర్ణుడు పడిపోయిన తర్వాత, యుద్ధంలో నీలుడి చేతిలో చనిపోయాడు.</p>
1257.	మహోదరుడు 2 (యుద్ధోన్మత్తుడు / ప్రమత్తుడు)	రాక్షసుడు	<p>(మహోదరుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) మహోదరుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడికే యుద్ధోన్మత్తుడు అని, ప్రమత్తుడు అని, పేర్లు ఉన్నాయి. మహోదరుడు రావణుడికి తమ్ముడి వరస ఔతాడు (రావణుడి సేనాని మహోదరుడు వేరు) . లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో మహాపార్శ్వడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ మహాపార్శ్వడి ఇల్లు ఉంది. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో మహాపార్శ్వడు కూడ ఒకడు.యుద్ధంలో మొదట మహాపార్శ్వడు కొంతమందితో కలిసి రావణుణ్ణి ఎదిరించాడుగాని ఓడి పారిపోయాడు. రావణుడు మొదటిసారి స్వయంగా యుద్ధరంగానికి వెళ్ళినప్పుడు అతడి వెంట మహోదరుడు కూడ ఉన్నాడు. తరువాత, కుంభకర్ణుణ్ణి నిద్రలేపినప్పుడు, అతడికి పరిస్థితి అంతా వివరించి, ముందు రావణుణ్ణి చూసి తరువాత యుద్ధానికి నడువుమని మహోదరుడే చెప్పాడు. సీతాపహరణం విషయంలో కుంభకర్ణుడు రావణుణ్ణి తప్పుపట్టినప్పుడు మహోదరుడు రావణుణ్ణి సమర్థిస్తూ కుంభకర్ణుడికి వ్యతిరేకంగా మాట్లాడాడు. రాముడు యుద్ధంలో మరణించాడని సీతను నమ్మించడానికి ఏ జిత్తు వెయ్యాలో మహోదరుడే వివరంగా రావణుడికి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			చెప్పాడు. మహోదరుడి వాహనం సుదర్శనం అనే ఒక బ్రహ్మాండమైన ఏనుగు. కుంభకర్ణుడు మరణించిన తరువాత మహోదరుడు మళ్ళీ యుద్ధానికి వెళ్ళి, నీలుడి చేతిలో ప్రాణాలు పోగొట్టుకొన్నాడు. మహోదరుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడి సేనానులలో ఒకడు. ఈ మహోదరుడు, ఇంద్రజిత్తు పడిపోయిన తర్వాత, యుద్ధంలో అంగదుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1258.	మహాఘం	సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం మహాఘం అనేది ఒక సంఖ్య. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
1259.	మాండకర్ణి (మాణ్డకర్ణి: అని సంస్కృతమూలం)	ముని	మాండకర్ణి ఒక గొప్ప ఋషి. దండకారణ్యంలో రాముడు సుతీక్ష్ణమహర్షి ఆశ్రమం నుండి ఇతరమునుల ఆశ్రమాలకు పోయేటప్పుడు ఒక చోట ఒక యోజనం మేర విస్తరించి ఉన్న ఒక తటాకాన్ని చూసాడు. ఆ తటాకం మధ్యనుండి సంగీతవాద్యధ్వనులు వినబడుతున్నవిగాని, వాళ్ళకు వ్యక్తులెవరూ కనబడలేదు. అప్పుడు రామలక్ష్మణులు ధర్మభృత్తు అనే మునిని ఆ వింత ఏమిటని అడిగారు. దానికి సమాధానంగా ధర్మభృత్తు వాళ్ళకు మాండకర్ణి ముని వృతాంతాన్ని చెప్పాడు. మాండకర్ణి ఒకసారి గాలిని, నీటిని మాత్రమే ఆహారంగా తీసుకొంటూ పదివేలవిళ్ళపాటు తపస్సు చేసాడు. తన తపశ్శక్తితో ఆయన ఒక సరస్సును సృష్టించాడు. ఆ తపస్సును చూచి బెంబేలెత్తిన దేవతలందరూ కలసి మాండకర్ణి తపోదీక్షను భగ్నం చెయ్యటానికి ఐదుగురు మేటి అప్పరసలను పంపారు. ఆ అప్పరసల వ్యామోహంలో పడి మాండకర్ణి తన తపస్సుకు మంగళం పలికాడు. ఆయన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తానొక అందమైన యువకుడిగా మారి, ఆ ఐదుగురు అప్పరసలతో విహరిస్తూ, తానంతకుముందు సృష్టించిన తటాకం అడుగున వాళ్ళకోసమని ఒక భవనాన్ని కూడ సృష్టించాడు. ఆ భవనంలో ఆ అప్పరసలు తమ నృత్యగానాలతో మాండకర్ణి మునికి వినోదం కలిగిస్తూ ఉండేవాళ్ళు. అందుకని ఆ సరస్సుకు పంచాప్పరము (పంచ=ఐదు, అప్పరస్=అప్పరస) అని పేరు వచ్చింది. ఐతే, ఆ సంగీతగానాల ధ్వనులు మాత్రమే బయటవాళ్ళకు వినిపిస్తాయిగాని, మాండకర్ణి ప్రభావం కారణంగా, ఆ మునిగాని ఆ అప్పరసలుగాని ఎవరికీ కనబడరు.</p>
1260.	మాండవి	భరతుడి భార్య	<p>మాండవి (రాముడి తమ్ముడైన) భరతుడికి భార్య, (సీత పినతండ్రి ఐన) కుశధ్వజుడికి కూతురు. సీతకు రాముడితోను, ఊర్మిళకు లక్ష్మణుడితోను, వివాహాలు ఐనప్పుడే మాండవికి భరతుడితోను, ఆమె చెల్లెలు శ్రుతకీర్తికి శత్రుఘ్నుడితోను, వివాహాలు ఐనాయి. తన అక్కచెల్లెళ్ళతోబాటు కలిసి తన అత్తలను శ్రద్ధగా సేవించిందన్న ఒక్క మాట తప్ప, మాండవి గురించి రామాయణంలో ఇంక ఏ మాత్రం ప్రసక్తి లేదు.</p>
1261.	మాంధాత (మాంధాతా అని సంస్కృతమూలం, ఋకారాంతం.)	రాముడి పూర్వుడు	<p>మాంధాత సూర్యవంశపు రాజులలో రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. మాంధాత తండ్రి పేరు యువనాశ్వడు, కొడుకు పేరు సుసంధి. ఒకసారి మాంధాత ఇంద్రుణ్ణి గెలవాలని స్వర్గం మీదికి దండయాత్ర చేసాడు. అప్పుడు ఇంద్రుడు ఆ రాజుతో "నీ ఏలుబడిలో ఉన్న భూలోకం లోనే, మధువనం దగ్గర మధురాపురంలో నివసించే లవణుడు అనే రాక్షసుడు నీ ఆజ్ఞకు విధేయుడిగా లేనప్పుడు నీవు స్వర్గాన్ని గెలవాలను కోవటం తగదు." అని చెప్పటంతో మాంధాత తన సైన్యంతో లవణుడి మీదికి యుద్ధానికని మధువనానికి పోయాడు. అప్పుడు జరిగిన యుద్ధంలో, లవణుడు తనదగ్గర ఉన్న మహిమాన్వితమైన శూలంతో మాంధాతను చంపాడు (ఈ చరిత్రనంతా చ్యవనమహర్షి శత్రుఘ్నుడికి చెప్పాడు.). రాముడు తనను చాటునుండి కొట్టడం అధర్మమని వాలి రాముణ్ణి తప్పుపట్టినప్పుడు, రాముడు తన చర్యను సమర్థించుకొంటూ, తన పూర్వికుడైన మాంధాత అనే రాజు ఒక సారి ఏదో తప్పుచేసిన శ్రమణుణ్ణి (ఆశ్రమవాసిని) శిక్షించినట్లుగానే, తప్పు చేసిన వాళ్ళు ఎవరైనాగాని,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఎక్కడున్నాగాని, కత్తియుడై రాజైనవాడు వాడు వాళ్ళను శిక్షించాల్సిందేనని, అందులో తన తప్పేమీ లేదని చెప్పుతూ - రాముడు మాంధాతను ఉదాహరించాడు.
1262.	మాగధులు	స్తోత్ర పాఠకులు	వందులు, మాగధులు అనే వాళ్ళు రాజభవనాలలో రాజులను ప్రస్తుతిస్తూ ఉండే ఒక వృత్తి వాళ్ళు. సాధారణంగా, రాజు వంశాన్ని గురించి, అతని పూర్వుల ను గురించి, వాళ్ళ గొప్పదనాన్ని గురించి, వాళ్ళ సత్ప్రవర్తన గురించి, ప్రశంసించే పాటలు పాడుతూ ఉదయాననే రాజును నిద్రనుండి మేలుకొలపటం ఈ మాగధుల కర్తవ్యం. అలా మేల్కోల్పటం వల్ల ప్రయోజనం ఏమిటంటే, తాను ఎంత గొప్ప పరంపరనుండి వచ్చాడో ఆ పరంపరకు ఉన్న ఔన్నత్యం ఎటువంటిదో అన్న సంగతిని, ఆ ఔన్నత్యాన్ని కాపాడటంలోను, అందుకు తగ్గట్టుగా ప్రవర్తించటంలోను, తనకు సహజంగా ఉండే బాధ్యతను రాజుకు అనుదినం గుర్తు చేయడమే. వివిధ సమయాలలో కాలాన్ని సూచిస్తూ రాజులకు ఎచ్చరికలు పలకటం కూడ వీళ్ళ పనే. ఇటువంటి స్తుతులు, మేలుకోలుపులు, ఎచ్చరికల వృత్తులలో ఉండే వాళ్ళను వైతాళికులు అంటారు. వైతాళికులు అంటే మేల్కోల్పేవాళ్ళు అని అర్థం.
1263.	మాఘం	నెల	మాఘం అనేది సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో పదకొండవ నెల పేరు. దీనిని మాఘం అని కూడా అంటారు. ఈ నెలలో షార్దూమినాడు చంద్రుడు మఖ అనే నక్షత్రంతో కలిసి ఉంటాడు. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ శ్రోష్ఠ పదం, ఆశ్వయుక్కు/ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశీర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గుణం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టి, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కష్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1264.	మాణిచారుడు (మాణిభద్రుడు / మాణిభద్రుడు / పార్వమౌళి)	యక్షుడు	మాణిచారుడు ఒక యక్షుడు. ఇతడికే మాణిభద్రుడు అని, మాణిభద్రుడు అని, పార్వమౌళి అని పేర్లు ఉన్నాయి. మాణిచారుడు కుబేరుడి సేనాపతులలో ఒకడు. రావణుడు కుబేరుణ్ణి జయించటానికి దండెత్తిపోయినప్పుడు జరిగిన యక్షరాక్షసయుద్ధంలో మాణిచారుడు ధూమ్రాక్షుణ్ణి ఓడించి రావణుణ్ణి తీవ్రంగా గాయపరచాడు కూడ. కాని, రావణుడు కొట్టిన దెబ్బకు మాణిచారుడి కిరీటం ఒక పక్కకు తిరిగి పోయింది. అప్పటినుండి మాణిచారుడి కి పార్వమౌళి (పార్వం= పక్క, మౌళి=కిరీటం) అని పేరు వచ్చింది.
1265.	మాణిభద్రుడు (మాణిభద్రుడు / మాణిచారుడు / పార్వమౌళి)	యక్షుడు	మాణిభద్రుడు ఒక యక్షుడు. ఇతడికే మాణిభద్రుడు అని, మాణిచారుడు అని, పార్వమౌళి అని పేర్లు ఉన్నాయి. మాణిభద్రుడు కుబేరుడి సేనాపతులలో ఒకడు. రావణుడు కుబేరుణ్ణి జయించటానికి దండెత్తిపోయినప్పుడు జరిగిన యక్షరాక్షసయుద్ధంలో మాణిభద్రుడు ధూమ్రాక్షుణ్ణి ఓడించి రావణుణ్ణి తీవ్రంగా గాయపరచాడు కూడ. కాని, రావణుడు కొట్టిన దెబ్బకు మాణిభద్రుడి కిరీటం ఒక పక్కకు తిరిగి పోయింది. అప్పటినుండి మాణిభద్రుడికి పార్వమౌళి (పార్వం= పక్క, మౌళి=కిరీటం) అని పేరు వచ్చింది.
1266.	మాతంగం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో మాతంగం ఒకటి. గజం అన్నా, దంతి అన్నా, కుంభి అన్నా, హస్తీ అన్నా, ద్విపం అన్నా ఇదే. మిగిలిన వివరాలకోసం గజం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1267.	మాతంగి	ఏనుగులకు తల్లి	కశ్యపప్రజాపతికి, క్రోధవశకు పుట్టిన పదిమంది కూతుళ్ళలో మాతంగి ఒకతె. ఈమె ఏనుగులకు జన్మనిచ్చింది. కొన్ని దివ్యగజాలు మాత్రం ఇరావతి వల్ల జన్మించాయి(ఈ ఇరావతి, మాతంగికి పినతల్లి ఐన భద్రమదకు కూతురు.).
1268.	మాతరిశ్య (మాతరిశ్యుడు) (మాతరిశ్యా అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	వాయువు	మాతరిశ్యుడు అనేది వాయువుకు ఉన్న పేర్లలో ఒకటి.
1269.	మాతలి (మాతలి: అని	ఇంద్రుడి సారథి	మాతలి ఇంద్రుడి రథసారథి. రావణుడితో యుద్ధం చేస్తున్న రాముడు రథం లేకుండానే పోరాడుతూ ఉండటంతో, ఇంద్రుడు తన రథాన్ని సారథినీ రాముడికోసం పంపాడు. ఆ విధంగా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)		రామరావణయుద్ధంలో మాతలి రాముడికి సారథిగా ఐనాడు. ఆ యుద్ధంలో మాతలి రాముణ్ణి ప్రోత్సహిస్తూ, బ్రహ్మాస్త్రం వేసి రావణుణ్ణి చంపుమని ప్రబోధించాడు. రావణవధ కాగానే మాతలి రథంతోసహా ఇంద్రుడి దగ్గరకు వెళ్ళిపోయాడు. మాతలి కొడుకు గోముఖుడు. ఇతడు ఇంద్రుడి కొడుకైన జయంతుడికి సారథి.
1270.	మాదనం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో మాదనం ఒకటి. దీనిని విశ్వామిత్రుడు ఒకప్పుడు వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడు. అది ఆయన శక్తి ముందు నిలవలేదు. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో మదనం అనేది ఒకటున్నది. బహుశః మదనం, మాదనం, రెండూ ఒకటే కావచ్చు.
1271.	మాధవి 1	భూదేవి	(మాధవి అనే పేరు భూదేవికే ఉన్నది, ఒక పూలచెట్టుకూ ఉన్నది. గమనించాలి.) మాధవి అన్నది, భూదేవికి మరొక పేరు. మాధవుడు అంటే విష్ణువు. మాధవుడికి సంబంధించినది గాబట్టి భూమికి మాధవి అని పేరు. మునులు దేవతలు అందరూ చూస్తూ ఉండగా, సీత రాముడి ఎదురుగా శపథం చేసినప్పుడు, తాను చెప్పేది సత్యమైతే భూమాత తనలోనికి ప్రవేశించటానికి తనకు దారి ఇస్తుంది అని పలుకుతూ, భూమిని మాధవి అని పేర్కొన్నది.
1272.	మాధవి 2	పూల చెట్టు	(మాధవి అనే పేరు భూదేవికే ఉన్నది, ఒక పూలచెట్టుకూ ఉన్నది. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూల మొక్కలలో ఒకటి మాధవి. మాధవీలత అన్నా వాసంతి అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని పూల గురివింద అంటారు. బండి గురివింద అనేది మళ్ళీ వేరు.
1273.	మానసం 1	సరస్సు	(మానసం అనే పేరుతో, ఒక సరస్సు, ఒక పర్వతం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సరస్సులలో ఒక సరస్సు పేరు మానసం. ఇది హిమాలయాలలో ఉంటుంది. ఇదే మన ప్రసిద్ధతీర్థస్థలమైన మానససరస్సు లేదా మానససరోవరం. బ్రహ్మ తన మనస్సు సంకల్పంతో దీనిని సృష్టించాడు గాబట్టి దీనికి మానససరస్సు అనే పేరు వచ్చింది. ఎన్నో భారతనదులకు ఈ మానససరస్సు మూలస్థానం. ఈ మానససరస్సు భారతీయులకు ఎంత పవిత్రమైనదంటే, జన్మలో ఒక్కసారైనా మానసాన్ని దర్శించాలని అనుకోనేటంత. మనదేశ దౌర్భాగ్యచరిత్ర కారణంగా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			ఇది ఇప్పుడు చైనా అధీనంలో ఉన్నది.
1274.	మానసం 2 (చూ: అవ్యక్షం, కామశైలం)	కొండ	(మానసం అనే పేరుతో, ఒక సరస్సు, ఒక పర్వతం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో, మానసం అనేది ఒకటి. దీనినే అవ్యక్షం అని, కామశైలం అని కూడ అన్నారు. ఇది హిమాలయాలలో, క్రౌంచపర్వతాన్ని దాటిన తరువాత ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి ఉత్తర దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ కామశైలాన్ని పేర్కొన్నాడు. సుగ్రీవుడు దీనిని అవ్యక్షం (=చెట్లు లేనిది) అని, విహగాలయం (=పక్షుల నివాసం) అని, కామశైలం (=కోరికలను తీర్చేది) అని కూడ అన్నాడు. (కాని, గమనించవలసినది ఏమిటంటే, ఇక్కడ సందర్భాన్ని పట్టి చూస్తే - అవ్యక్షం, కామశైలం, మానసం అనే మూడు పేరు పేరు పర్వతాలను గురించి చెప్పినట్లు అనిపిస్తున్నది. ఒక ప్రసిద్ధ వ్యాఖ్యాత అలానే గ్రహించాడు కూడ.)
1275.	మాయాధరం	అస్తం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్తాలలో మాయాధరం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్తాలలో ఇది కూడ ఉన్నది.
1276.	మాయామృగం	మాయ లేడి	మృగం అంటే జింక. మాయ అంటే " వట్టిది, లేనిది, నిజం కానిది " అని అర్థం. తాను సీతను అపహరించుకొని పోవటానికి వీలుగా రామలక్ష్మణులను కుటీరం నుండి తప్పించి దూరంగా తీసుకొనిపోవటానికి మారీచుడిచేత రావణుడు వేయించిన మారురూపమే మాయామృగం. రాముడితో చెలగాటమాడడానికి మొదట మారీచుడు జంకినా, రావణుడి బెదిరింపులకు భయపడి జింక రూపంతో రాముడి ఆశ్రమం దాపుల తిరిగాడు. రావణుడు చాటున పొంచి ఉన్నాడు. ఆ మాయ జింక చర్మం బంగారు రంగులో ఉంది. గిట్టలు, కళ్ళు, కొమ్ములు, అన్నీ రత్నమయాలలాగా కనపడుతున్నాయి. అంత వింతైన జింకను చూసిన సీత, రావణుడు అనుకొన్నట్లే దానిమీద వ్యామోహపడి, దానిని పట్టి తెమ్మని రాముడిని కోరింది. రాముడు అందుకు సిద్ధమౌతుంటే లక్ష్మణుడు వారించాడు. అది మారీచుడి మాయ తప్ప నిజంగా అలాంటి జింకలు ఉండవని, వాడి మాయలలో చిక్కుకోవద్దని, అతడు అన్నను గట్టిగా ఎచ్చరించాడు. ఐనా రాముడు వెనుకడుగు వేయక, అంతగా రాక్షసమాయే ఐతే వాణ్ణి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>చంపుతానులొమ్మని ఆ జింక వెంట పడ్డాడు. అనుకున్న పథకం ప్రకారం, జింక రూపంలోని మారీచుడు, రాముడికి అందినట్లే అంది తప్పించుకొని పోతూ, ఆశ్రమం నుండి రాముణ్ణి చాల దూరం తీసుకొని పోయాడు. అప్పుడు రాముడికి అనుమానం వచ్చి ఆ జింక మీద ఒక బాణం వేసాడు. ఆ దెబ్బకు మారీచుడు తాటి చెట్టంత ఎత్తు ఎగిరి పడి, తన నిజస్వరూపం తాల్చి చచ్చాడు. చస్తూ చస్తూ వాడు తన తెలివిని ఉపయోగించి, రాముడి కంఠస్వరంతో బిగ్గరగా, అడవంతా వినబడేటట్లు, 'అయ్యో! సీతా! అయ్యో! లక్ష్మణా! కాపాడు!' అని పెనుకేకలు పెట్టి మరీ చచ్చాడు. ఇక్కడ కూడా మారీచుడి ఎత్తు ఫలించింది. రాముడి గొంతుతో వినపడ్డ ఆ అరుపులను విన్న సీత అదిరిపడ్డది. రాముడికి ఏదో అపాయం వచ్చి ఉంటుందని శంకించి, పోయి చూడుమని లక్ష్మణుణ్ణి తొందర పెట్టింది. అదంతా మాయే అని నిక్కంగా తెలిసిన లక్ష్మణుడు తొణకలేదుగాని, సీత దుర్భాషలు పలకకటంతో, చేసేది లేక ఆమెను వదిలి రాముడికోసం వెళ్ళాడు. సందు చిక్కిందని సంతోషించిన రావణుడు ఒంటరిగా ఉన్న సీతను ఎత్తుకొని వెళ్ళిపోయాడు. ఆ విధంగా మారీచుడు చచ్చి సాధించాడన్నమాట. అందుకే, లేనిదానిని ఉన్నట్లు బ్రమింపజేసి మోసపుచ్చే వ్యక్తులను, వస్తువులను, "మాయలేడి" అంటారు.</p>
1277.	<p>మాయావి (మాయావీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)</p>	రాక్షసుడు	<p>మాయావి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు మయుడి కొడుకు. మాయావికి దుండుభి అనే నోదరుడు ఉన్నాడు. ఇద్దరూ వేరు వేరు సందర్భాలలో వానరరాజు వారి చేతిలో చచ్చారు. మాయావి ఒకసారి వాలిని ద్వంద్వయుద్ధానికి ఆహ్వానించాడు. వాలి, తన తమ్ముడు సుగ్రీవుడితో కలిసి వెళ్ళి, మాయావి వెంటపడి తరుమగా, వాడు ఒక గుహలోకి దూరాడు. సుగ్రీవుణ్ణి గుహ వాకిట ఉంచి వాలి మాయావిని పట్టుకోవటానికి గుహలోకి వెళ్ళాడు. చాల నెలల పాటు వెదకి వెదకి మాయావిని, వాడి సమస్త బంధువులను వాలి చంపేసాడు. కాని, ఒక ఏడు గడచినా వాలి బయటకు రాకపోవడం, గుహలోనుండి బయటకు రక్తం కాలువలుగా ప్రవహించటం, లోపలనుండి రాక్షసుల అరుపులు వినబడటం, వీటన్నిటినిబట్టి, వాలిని రాక్షసులు చంపి ఉంటారని ఊహించి, సుగ్రీవుడు గుహద్వారాన్ని ఒక పెద్ద బండతో మూసివేసి,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కీప్సింధకు తిరిగి వచ్చాడు. తరువాత వాలి బయటపడటం, అన్న దమ్ములకు వైరం రావడం, అది వేరే కథ.
1278.	మారీచుడు 1	రాక్షసుడు	<p>(మారీచుడు అనే పేరుతో ఒక రాక్షసుడు, ఒక వానరుడు, ఒక ప్రజాపతి, ఉన్నారు. గమనించాలి.) మారీచుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడి తల్లి తాటక, తండ్రి సుందుడు. (తాటక మొదట ఒక యక్షస్త్రీయేకాని, అగస్త్యుడి శాపం వల్ల నరమాంసభక్షకురాలిగా, వికృతరూపిణిగా ఐంది.) తల్లి లాగే మారీచుడు కూడ అగస్త్యుడికి కోపం తెప్పించి ఆయన శాపం వల్ల రాక్షసుడుగా ఐనాడు. మారీచుడు రావణుడికి అనుచరుడుగా ఉండి రావణుడు చేసిన అన్ని దండయాత్రలలోను పాల్గొన్నాడు. ఉపసుందుడి కొడుకైన సుబాహుడితో కలిసి దండకారణ్యంలోను, ఇతర మున్యాశ్రమాలదగ్గరను తిరుగుతూ, అక్కడ నివసించే మునులు చేసే యజ్ఞాలను భగ్నం చెయ్యడం మారీచుడికి అలవాటు. అలానే విశ్వామిత్రుడి యజ్ఞానికి కూడా విఘ్నాలు కలిగిస్తుంటే ఆయన రాముణ్ణి తన యాగానికి రక్షణగా పిలుచుకొని వచ్చి తన యాగాన్ని కొనసాగించుకొన్నాడు. ఎప్పటిలాగే అప్పుడుకూడ యజ్ఞాన్ని చెడగొట్టడానికి మారీచుడు, సుబాహుడు వచ్చారు. రాముడు ఆగ్నేయాస్త్రంతో సుబాహుణ్ణి చంపి, మానవాస్త్రంతో మారీచుణ్ణి సముద్రం మధ్యలోకి పడేశాడు. చాలసేపటికి ఆ మూర్ఖుడు నుండి తేరుకొన్న మారీచుడు చల్లగా లంకకు జారుకొన్నాడు. అప్పుడు తిన్న ఆ చావుదెబ్బకు తారెత్తిన మారీచుడు మళ్ళి రాముడి జోలికి పోలేదుగాని, అదను దొరికితే పగ తీర్చుకొందామని చూస్తూనే ఉన్నాడు. ఆ తరువాత కొన్నేళ్ళకు, అనుకోకుండా రాముడు వనవాసానికని దండకారణ్యంలోనే నివసించడంతో, మారీచుడు తన పాత వైరాన్ని తీర్చుకోవడానికని, తన మిత్రులిద్దరితో కలిసి ఒక క్రూరమృగం రూపం ధరించి రాముడి మీద దాడి చేసాడు. రాముడు వాళ్ళ మీద మూడు బాణాలు ప్రయోగించాడు. ఆ మిత్రులిద్దరు రాముడి బాణాలకు బలి ఐపోయినారుగాని మారీచుడు మాత్రం చావు తప్పి కన్ను లొట్టబోయినట్లు ప్రాణాలతో బయట పడ్డాడు. అప్పటినుండి మారీచుడికి రాముడు అంటేనే కాదు, ర అనే అక్షరం విన్నా గూడ గుండె గుబులే. ఇక తన పాత చేష్టలన్నీ మానేసి తపస్విగా మారి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తపస్సు చేసుకొంటూ కాలక్షేపం చేస్తూ ఉన్నాడు. ఆ సమయంలో మారీచుడి దగ్గరకు రావణుడు వచ్చాడు. వచ్చి, జనస్థానంలో ఉన్న తన నోదరుడు ఖరుణ్ణి, అతడి సమస్తసైన్యాన్ని, రాముడు అనే మానవుడు చంపాడని, అందుకు ప్రతీకారంగా రాముడి భార్య ఐన సీతను తాను ఎత్తుకొనిపోవాలనుకొంటున్నానని, అందుకు సహాయంగా మారీచుడు ఒక వింత లేడి రూపంతో సీతను ప్రలోభపెట్టాలని, తద్వారా రాముణ్ణి దూరంగా తీసుకొనిపోవాలని మారీచుణ్ణి కోరాడు. ఆ మాటలను వినడంతోనే గుండె జారిపోయిన మారీచుడు రాముడి గురించి, రాముడి పరాక్రమం గురించి, తనకు అంతకుముందు రాముడి చేతిలో పట్టిన దుర్గతి గురించి, వివరంగా చెప్పి, లంకకుగాని, లంకలోని రాక్షసులకుగాని, రాక్షసవంశానికిగాని, క్షేమమే కోరేటట్టైతే రాముడి మాటే తలపెట్టవద్దని రావణుడికి బుద్ధి చెప్పాడు. రావణుడు తిరిగి లంకకు వెళ్ళాడు గాని, అంతలోనే శూర్పణఖ వచ్చి తనకు రాముడిచేతిలో జరిగిన పరాభవాన్ని చెప్పుకొని, రావణుడిని నిందించి, తనకు జరిగిన దానికి ప్రతీకారంగా సీతను అపహరించుకొని రమ్మని రావణుడిని రెచ్చగొట్టింది. దానితో రావణుడు రోషపడి, మళ్ళి మారీచుడి దగ్గరకు పోయి, ఇంతకు ముందు చెప్పినట్లే చెప్పి, తనకు సాయపడుమన్నాడు. మారీచుడు మొదటిసారిలాగనే వారించాడు. కాని, కోపంతో ఉన్న రావణుడు, ఈ సారి మాత్రం తన పాత అనుచరుడి మాటను లెక్క చెయ్యక, చెప్పినట్లు చెయ్యక రాజాజ్ఞను ధిక్కరిస్తే చావు తప్పదని తీవ్రంగా ఎచ్చరించాడు. అటు రాముడిచేతిలోనో, ఇటు రావణుడి చేతిలోనో, తనకు చావు తప్పదని గ్రహించిన మారీచుడు, మరొకసారి రాముడితో తలపడడానికే తెగించాడు. రావణుడు చెప్పినట్లే - ఒళ్ళంతా వింత వింత కాంతులతో, బంగారు చర్మంతో నిగనిగలాడుతూ ఉన్న ఒక లేడి రూపం ధరించాడు మారీచుడు. ఆ లేడి రూపంతో సీత కుటీరానికి దాపులలో అటూ ఇటూ తిరుగుతూ ఉన్నాడు. సీత ఆ వింతలేడిని చూడటంతోనే వ్యామోహపడి దాన్ని వీలైతే ప్రాణాలతో పట్టితెమ్మని, కుదరకపోతే కనీసం దాని చర్మాన్నైనా తెమ్మని రాముణ్ణి కోరింది. రాముడు సీత అడిగిందని కొంత, తాను కూడ ముచ్చట పడి కొంత, మొత్తానికి ఆ లేడిని</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>పట్టుకోవటానికి బయలుదేరాడు. లక్ష్మణుడు మాత్రం చూసే చూడటంతోటే అది మారీచుడి మాయ తప్ప మరేమీ కాదని, అమయికంగా వాడి మాయలలో చిక్కుకోవద్దని స్పష్టంగా రాముడిని ఎచ్చరించి వారించాడు. కాని రాముడు భార్య సంతోషం కోసం, లేడిని తేవడానికే మొగ్గి, దానిపెంట పడ్డాడు. ఇక మారీచుడు కొంత సేపు కనబడి, కొంత సేపు కనబడక, ఒక్కొక్కసారి దగ్గరగా కనబడుతూ, ఒక్కొక్కసారి దూరంగా కనబడుతూ, ఒక్కొక్కసారి చేజిక్కినట్లే అనిపిస్తూ, మళ్ళి ఎక్కడో కనిపిస్తూ, ఇలా రాముణ్ణి ప్రమపెట్టి చాలా దూరం తీసుకొని వెళ్ళాడు. అదంతా రాక్షసమాయ కావచ్చని అప్పుడు రాముడికి అనుమానం వచ్చి ఆ లేడి మీదికి ఒక బాణం వేసాడు. ఆ దెబ్బకు ఆ మాయలేడి రూపంలో ఉన్న మారీచుడు తాటి చెట్టంత ఎత్తు ఎగిరిపడి ప్రాణాలు వదిలాడు. ఐతే, జిత్తులమారి మారీచుడు, చివరిక్షణంలో, రాముడి గొంతుతో పెద్దగా, అడవి మొత్తం వినబడేటట్లు, " లక్ష్మణా! కాసాడు. సీతా! లక్ష్మణా!" అని అరిచి మరీ చచ్చాడు. రాముడి కంఠస్వరంతో వినబడ్డ ఆ ఆర్తనాదానికి సీత అడలిపోయింది. రాముడికి ఏదో ఆపద వచ్చి ఉంటుందని, సాయపడటానికి వెళ్ళుమని లక్ష్మణుణ్ణి తొందరపెట్టింది. కాని, అదంతా మాయ అని తెలిసిన లక్ష్మణుడు సీతను ఒంటరిగా వదిలి వెళ్ళటానికి ఇచ్చగించలేదు. రాముడు లక్ష్మణుడిని పేరు పెట్టి మరీ పిలిచినట్లు స్పష్టంగా తెలుస్తున్నప్పటికీ లక్ష్మణుడు కదలకపోవడం వెనుక అతడికి ఏదో దురుద్దేశం ఉందని సీత నిఘ్నరాలు మాట్లాడడంతో చేసేది లేక లక్ష్మణుడు సీతను ఒక్కడాన్నే కుటీరంలో వదిలి రాముడికోసం వెళ్ళాడు. అంతా తన పథకం ప్రకారం అనుకొన్నట్లే జరగడంతో, మాటున పొంచి ఉన్న రావణుడు అసహాయంగా ఉన్న సీతను అపహరించుకొని వెళ్ళాడు. ఆ విధంగా మారీచుడు తన ప్రాణాలు పోయే చివరి క్షణంలో రాముడికి పెద్ద అపకారం చేసి, ఆ రూపంగా తన పగను తీర్చుకోగలిగాడు. చచ్చి సాధించడం అంటే అదే కదా!</p>
1279.	మారీచుడు 2	వానరుడు	<p>(మారీచుడు అనే పేరుతో ఒక రాక్షసుడు, ఒక వానరుడు, ఒక ప్రజాపతి, ఉన్నారు. గమనించాలి.) మారీచుడు ఒక వానరుడు. అతడు మరీచి ప్రజాపతి అంకతో పుట్టాడు. ఈ ప్రజాపతి అంకతో పుట్టిన మిగిలిన వానరులందరినీ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అర్చిర్మాలులు అంటారు. సీతను వెడకడానికి సుషేణుడి నేతృత్వంలో పడమటికి వెళ్ళిన వానరబృందంలో మారీచుడు, అర్చిర్మాలులు, అంతా సభ్యులు.
1280.	మారీచుడు 3	ప్రజాపతి	(మారీచుడు అనే పేరుతో ఒక రాక్షసుడు, ఒక వానరుడు, ఒక ప్రజాపతి, ఉన్నారు. గమనించాలి.) మారీచుడు అనేది కాశ్యపప్రజాపతికి మరిక పేరు. మరీచుడికి కొడుకు గాబట్టి, కాశ్యపుడు మారీచుడు ఐనాడు. జటాయువు రాముడితో తన వంశాన్ని గురించి, తన పూర్వుల గురించి చెప్పే సందర్భంలో ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో కాశ్యపుడు లేదా మారీచుడు ఒకడు. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి సిద్ధాశ్రమం చరిత్రను చెబుతూ వామనావతారం గురించి ప్రస్తావించినప్పుడు కాశ్యపుణ్ణి మారీచుడిగా పేర్కొని, ఆయనకూ అదితికి విష్ణువు వామనుడిగా పుట్టాడని చెప్పాడు. .
1281.	మారుతుడు	వాయువు	మారుతుడు అనేది, వాయువుకు ఉన్న మరొక పేరు. వాయువు కొడుకైన హనుమంతుడికి మారుతి అన్న పేరు రావడానికి ఈ పేరు కూడ మూలం (మారుతి=మారుతుడి కొడుకు)
1282.	మారుతులు (మరుత్తులు)	దేవతలలో ఒక గణం	మారుతులను మరుత్తులు అనికూడ అంటారు. ఈ మరుత్తులు, దేవతలలో ఒక గణం. వీళ్ళు ఏడుగురు. వీళ్ళ తల్లి దితి. ఒకసారి దితి, ఇంద్రుణ్ణి మించిపోయేటంత గొప్ప కొడుకు కావాలని వ్రతాలు చేస్తూ ఉన్నది. ఏదో ఒక రకంగా ఆమె వ్రతాన్ని చెడగొట్టాలని తలచిన ఇంద్రుడు, ఆమెకు సేవ చేసే వంకతో ఆమె దగ్గరే ఉండి అదనుకోసం కాచి ఉన్నాడు. గర్భవతిగా ఉన్న దితి ఒక నాడు పగటివేళ అలసటతో, పడకమీద తలగడవైపు పాదాలు ఉంచుకొని, శయనించి నిద్రపోయింది. ఆ అపవిత్రతను ఆధారంగా చేసుకొని ఇంద్రుడు దితి గర్భంలోనికి ప్రవేశించి, ఆ శిశువును నరికాడు. ఆ దెబ్బకు ఆశిశువు పెద్దగా ఏడిచాడు. ఇంద్రుడు "మారుడు" (=ఏడవ వద్దు) అంటూ ఆ శిశువును ఏడు ముక్కలుగా కోశాడు. ఆ అరుపులకు మేల్కొన్న దితి విషయం తెలుసుకొని, తన కొడుకును చంపవద్దని ఇంద్రుణ్ణి కోరి, ఏడు రూపాలతో పుట్టే ఆ ఏడుగురినీ ఏడు వాయుమండలాలకు అధిపతులుగా చేసి, వాళ్ళతో సఖ్యంగా ఉండుమని చెప్పింది. ఇంద్రుడు అందుకు ఒప్పుకొని, ఆ ఏడుగురినీ ఏడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వాయుమండలాలకు అధిపతులుగా చేసాడు. "మా రుదః" అని ఇంద్రుడు అన్న మాటను బట్టి వాళ్ళకు "మారుతులు" అన్న పేరు వచ్చింది. ఈ ఏడుగురు మరుత్తులలో ఒకడు బ్రహ్మలోకంలో, ఒకడు ఇంద్రలోకంలో, ఒకడు అంతరిక్షంలో, నలుగురు నాలుగు దిక్కులలోను వ్యాపించి ఉంటారు. వాయుమండలాలనే వాయుస్కంధాలు అంటారు. ఆవహం, ప్రవహం, సంవహం, ఉద్వహం, వివహం, పరివహం, పరావహం అని ఏడు వాయుస్కంధాలు. ఒక్కొక్క స్కంధంలో ఉండే ఒక్కొక్క వాయువు ఒక్కొక్క పనిని చేస్తూ ఉంటుంది. ప్రళయకాలంలో ఈ ఏడు వాయువులు ఒక్కొక్కటి ఏడుగా చీలి ప్రచండంగా వీస్తాయి.
1283.	మార్కండేయుడు1	ఋషి	(మార్కండేయుడు అనే పేరుతో ఒక ఋషి, ఒక పురోహితుడు, ఉన్నారు.) మార్కండేయుడు ఒక మహర్షి (మార్కండేయుడు అంటే 'మృకండుడి కొడుకు' అని అర్థం. ఈయన మొదటి పేరు ఏమిటో తెలియదు.). ఈయన కొన్ని యుగాలపాటు జీవించి ఉన్నాడని చెబుతారు. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ మార్కండేయుడు కూడ ఉన్నాడు. ఆ సందర్భంలో వాడిన " దీర్ఘాయుః " (=చాల కాలం జీవించిన వాడు) అనే విశేషణం వలన, ఆ మార్కండేయుడు మహర్షి మార్కండేయుడే అని తెలుస్తున్నది.
1284.	మార్కండేయుడు2	రాముడి పురోహితుడు, మంత్రి	(మార్కండేయుడు అనే పేరుతో ఒక ఋషి, ఒక పురోహితుడు, ఉన్నారు.) మార్కండేయుడు రాముడి పురోహితుడు, ఒక సచివుడు కూడ. ఒక బ్రాహ్మణ బాలకుడి అకాల మృత్యువుకు కారణం విషయమై చర్చించిన సందర్భంలో, రాముడు మార్కండేయుణ్ణి కూడ సంప్రదించాడు.
1285.	మార్గశీర్షం	నెల	మార్గశీర్షం అనేది సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో తొమ్మిదవ నెల పేరు. దీనిని మార్గశిరం అని కూడా అంటారు. ఈ నెలలో పౌర్ణమినాడు చంద్రుడు మృగశిరస్సు/మృగశిర అనే నక్షత్రంతో కలిసి ఉంటాడు. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ ప్రోష్ఠపదం, ఆశ్వయుక్కు/ ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశీర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గునం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టి, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కష్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.
1286.	మార్ఘారం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో మార్ఘారం ఒకటి. బిడాలం అన్నా, ఓతువు అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు పిల్లి. ఇది ఇళ్ళలో తిరిగే జంతువే ఐనా, ఇది ఎదురుపడటం అపశకునమని భావిస్తారు. పిల్లి తాకిన వస్తువులు కొన్ని కృత్యాలకు పనికిరావు. ఏ మాత్రం చప్పుడు చేయకుండా నడవగలగటం దీని ప్రత్యేకత. అందుకే ఇతరులకు తెలియకుండా వచ్చే వాళ్ళను " పిల్లి లాగా వచ్చాడు. " అంటారు.
1287.	మార్తండుడు	సూర్యుడు	మార్తండుడు అనేది సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి. ఈ మాటకు, మార్ఘారం అని కూడా రూపం ఉంది.
1288.	మాలతి	పూల చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూల చెట్లలో మాలతి ఒకటి. జాతి అన్నా ఇదే. దీనిని తెలుగులో జాజి అంటారు. నవమాలికా అంటే గనుక విరజాజి అని అర్థం.
1289.	మాలి (మాలి: అని ఇకారంతము, మాలీ అని నకారంతము, సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	మాలి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడి తండ్రి సుకేశుడు, తల్లి దేవవతి అనే గంధర్వ స్త్రీ. మాల్యవంతుడు, సుమాలి అని మాలికి ఇద్దరు అన్నలు. మాలి భార్య వసుధ అనే ఒక గంధర్వ స్త్రీ. మాలికి వసుధద్వారా అనిలుడు, అనలుడు, హరుడు, సంపాతి అనే నలుగురు కొడుకులు కలిగారు. ఈ నలుగురికి మాలేయులు అని పేరు. వీళ్ళు తర్వాత కాలంలో విభీషణుడికి మంత్రులుగా అయి, అతడు రాముణ్ణి చేరినప్పుడు కూడ అతని వెంటనే ఉన్నారు. దేవదానవ యుద్ధాలలో మాలి విష్ణువు చేతిలో చని పోయాడు. ఆ దెబ్బకు మాల్యవంతుడు సుమాలితో సహా తన పరివారంతో కలసి పాతాళానికి పోయి దాక్కొన్నాడు.
1290.	మాలిని	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు మాలిని. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి (రాజగృహానికి) వెళ్ళే మార్గంలో ఈ నదిని దాటారు.
1291.	మాలేయులు	రాక్షసులు	రావణుడి తాత ఐన సుమాలికి వసుధ అనే గంధర్వస్త్రీ ద్వారా - అనలుడు, అనిలుడు, హరుడు, సంపాతి అనే నలురు కొడుకులు కలిగారు. ఈ నలుగురినీ మాలేయులు అంటారు (మాలేయులు = మాలి కొడుకులు). ఈ నలుగురూ తర్వాతకాలంలో విభీషణుడికి మంతులై, అతడు రాముణ్ణి ఆశ్రయించినప్పుడు కూడ అతడితోపాటే ఉన్నారు.
1292.	మాల్యవంతుం (మాల్యవాస్ అని సంస్కృతమూలం, తకారాంతం.)	కొండ	వాల్యీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు మాల్యవంతుం. రావణుడు సీతను ఎత్తుకొని పోతున్నప్పుడు ఆమె భయంతో ప్రతి కొండను, చెట్టును పేరెత్తి పిలిచి కాపాడుమని కేకలు పెట్టింది. సీత ఆశ్రమానికి దాపులలో ఉన్న ఒక కొండ మాల్యవంతుం. ఆ కొండను కూడ పేరుతో పిలిచి తన సంగతి రాముడికి చెప్పుమని సీత ఆశ్రయించింది. హనుమంతుడి తండ్రి ఐన కేసరి ఒకప్పుడు ఈ మాల్యవంతుం మీద నివసించేవాడు. ఆకాలంలోనే, అతడు మాల్యవంతుంనుండి గోకర్ణపర్వతం దగ్గరకు వెళ్ళి, అక్కడ మునులను బాధిస్తూ ఉన్న శంబసాదనుడు అనే రాక్షసుణ్ణి సంహరించాడు.
1293.	మాల్యవంతుడు (మాల్యవాస్ అని నకారాంతము, సంస్కృతమూలం తకారాంతం)	రాక్షసుడు	మాల్యవంతుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడి తండ్రి సుకేశుడు అనే రాక్షసుడూ, తల్లి దేవవతి అనే గంధర్వస్త్రీ. సుమాలి, మాలి అని మాల్యవంతుడికి ఇద్దరు తమ్ముళ్ళు. మాల్యవంతుడి భార్య సుందరి అనే ఒక గంధర్వస్త్రీ. మాల్యవంతుడు, అతడి తమ్ములిద్దరు కలిసి బ్రహ్మాను గురించి తపస్సు చేసి, ఆయనను మెప్పించి, ఆయన ద్వారా తమకు అజేయమైన శక్తిని, తమలో తమకు పరస్పరప్రేమను, వరాలుగా పొందారు. ఆ వరాల వల్ల వచ్చిన శక్తితో వాళ్ళు దేవతలను, మునులను బాధించసాగారు. మాల్యవంతుడు లంకానగరాన్ని తనకు నివాసంగా చేసుకొన్నాడు. సుందరి ద్వారా మాల్యవంతుడికి - అనల అనే ఒక కూతురే కాక వజ్రముష్టి, విరూపాక్షుడు, దుర్ముఖుడు, సుప్తఘ్నుడు, యజ్ఞకోపుడు, మత్తుడు, ఉన్మత్తుడు అనే ఏడుగురు కొడుకులు కలిగారు. దేవాసురయుద్ధాలలో మాలి విష్ణువు చేతిలో చనిపోవడంతో, మాల్యవంతుడు బెదిరిపోయి లంకను వదిలి పాతాళంలో తలదాచుకొన్నాడు, ఆ పైన, తన తమ్ముడి మనుమడైన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>రావణుడు ఎక్కివచ్చి శక్తిమంతుడైన తర్వాత, మాల్యవంతుడు తనవారందరితో వచ్చి రావణుణ్ణి చేరి అతడిని ప్రోత్సహించి, అప్పటికి కుబేరుడి అధీనంలోకి వచ్చి ఉన్న లంకను మళ్ళీ రాక్షసులు చేజిక్కించుకొనేటట్లు చేసాడు. మాల్యవంతుడి కొడుకులందరూ రావణుడికి సచివులుగాను, అనుచరులుగాను ఉండిపోయారు. రావణుడు సీతను అపహరించి తెచ్చి లంకలో దాచినప్పుడు, ఆమెను తిరిగి రాముడికి అప్పగించి సుఖశాంతులతో బ్రతుకుమని రావణుడికి తల్లి కైకసి, తమ్ముడు విభీషణుడు, మంత్రి అవిధుడు చెప్పినట్లే మాల్యవంతుడు ప్రబోధించాడుగాని, రావణుడు ఈ విషయంలో తన పెద్దతాత మాటను వినలేదు.</p>
1294.	మాల్యవతి	నది	<p>వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు మాల్యవతి. ఇది చిత్రకూట పర్వతం దగ్గర ప్రవహిస్తూ ఉండేది. రాముడు వనవాసకాలంలో ఈ మాల్యవతీనదీతీరాన కొంతకాలం నివసించాడు.</p>
1295.	మాళవం	దేశం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు మాళవం. సీతను వెదకటానికి తూర్పుదిక్కునకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వర్ణిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ మాళవదేశాన్ని పేర్కొన్నాడు.</p>
1296.	మాహిషకం	దేశం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు మాహిషకం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెప్పతూ సుగ్రీవుడు ఈ మాహిషకరాజ్యాన్ని గురించి చెప్పాడు. సందర్భాన్ని బట్టి, మాహిషకానికి పక్కన ఉన్నట్లుగా చెప్పిన ప్రాంతాల పేర్లనుబట్టి, చూస్తే, మాహిషకం ప్రస్తుత మైసూరు (కన్నడ) ప్రాంతానికి దగ్గరలో ఉన్న స్థలం కావచ్చు.</p>
1297.	మాహిష్యుతి	నగరం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు మాహిష్యుతి. ఇది హైహయ వంశీయుడైన అర్జునుడి (అంటే, కార్తవీర్యుడి) రాజధాని. రావణుడు అర్జునుడి మీది యుద్ధానికి పోయి, ఓడి, అర్జునుడి బందిగా పడి ఉన్నది ఈ మాహిష్యుతీనగరంలో చెరలోనే. రావణుడి తాత పులస్తుడు వచ్చి, అర్జునుణ్ణి బతిమాలి, తన మనుమణ్ణి విడిపించుకొని పోయాడు.</p>
1298.	మాహేశ్వరం	అస్త్రం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో మాహేశ్వరం</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఒకటి. లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తు మీద ఈ అస్త్రాన్ని వేసాడు.
1299.	మిత్రఘ్నుడు	రాక్షసుడు	మిత్రఘ్నుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. యుద్ధం మొదటిలో ఇతడు విభీషణుడితో పోరాడు.
1300.	మిత్రసహుడు (కల్యాణపాదుడు / సౌదాసుడు / వీరసహుడు)	రాముడి పూర్వుడు	మిత్రసహుడు రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. ఈయన రఘువుకు కొడుకు, శంఖణుడికి తండ్రి. మిత్రసహుడి మొదటి పేరు ప్రవృద్ధుడు. ఈయననే సౌదాసుడు, మిత్రసహుడు, వీరసహుడు, కల్యాణపాదుడు అనికూడ అంటారు. ఈయన భార్య మదయంతి గొప్ప పతివ్రత. సీత రావణుడితో, తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాననని చెబుతూ, ప్రసిద్ధులైన కొన్ని జంటలను పేర్కొంటూ సౌదాసుణ్ణి మదయంతిని కూడ చెప్పింది. లవణుణ్ణి చంపటానికి మధుపురం పోతూ మార్గమధ్యంలో శత్రుఘ్నుడు వాల్మీకి ఆశ్రమంలో ఆగినప్పుడు, వాల్మీకి శత్రుఘ్నుడికి ఈ మిత్రసహుడి కథను చెప్పాడు. (ఐతే, ఇక్కడ వాల్మీకి కథనం ప్రకారం, ఈ వీరసహుడి లేదా కల్యాణపాదుడి తండ్రి సుదాసుడు. కాని, బాలకాండలోను, అయోధ్యాకాండలోను, కల్యాణపాదుడి తండ్రి పేరు రఘువు అని ఉన్నది. కాబట్టి రఘువుకే సుదాసుడు అనే మారుపేరు ఉన్నదేమో! కాని, భాగవతం ప్రకారం, సౌదాసుడికి ఐదారు తరాల తరువాత వాడు రఘువు. ఈ రఘువు మరొక రఘువేమో!పండితులు నిర్ణయించాలి.) ఒక రాక్షసుడు పన్నిన పన్నాగం వల్ల వసిష్ఠుడు ఇతణ్ణి పన్నెండేళ్ళపాటు నరభక్షకుడిగా ఉండిపోమ్మని శపించాడు. దానికి కోపగించిన సౌదాసుడు తాను కూడ వసిష్ఠుణ్ణి శపించడానికి మంత్రజలం చేతిలోకి తీసుకొన్నాడు. కాని, ఆయన రాణి మదయంతి ఆయనను వారించింది. దానితో, సౌదాసుడు ఆ మంత్రజలాన్ని తన పాదాలమీదనే చల్లుకొన్నాడు. ఆ మంత్రజలాల శక్తికి అతడి పాదాలు కమిలిపోయాయి. అప్పటినుండి సౌదాసుడికి కల్యాణపాదుడు అని పేరు వచ్చింది.
1301.	మిథి (మిథి: అని సంస్కృతమూలం)	జనకుడి పూర్వుడు	జనకుడికి పూర్వులైన విదేహదేశపురాజులలో మిథి ఒకడు. ఈయన నిమికి కొడుకు, ఉదావసుడికి తండ్రి. మిథి తన పేరుమీద నిర్మించిన నగరమే మిథిల. అది విదేహ దేశానికి రాజధాని. మిథి తరం నుండి విదేహదేశపు రాజులకు అందరికీ జనకుడు అనే పేరు సామాన్యమై పోయింది (వాళ్ళ సొంత పేర్లు వేరే ఉన్నప్పటికీ).

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1302.	మిథిల	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పుట్టణాలలో ఒక దాని పేరు మిథిల. ఇది విదేహదేశరాజుల రాజధాని. మిథి అనే రాజు ఈ నగరాన్ని నిర్మించటంతో అది ఆయనపేరుమీదుగా మిథిల ఐంది. రామాయణంలో ఈ నగరం ప్రాముఖ్యం ఏమిటంటే, సీత జనకుడికి దొరికి ఆయనకూతురిగా పెరిగింది, రాముడు శివధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి సీతను వివాహమాడింది, ఈ మిథిలానగరంలోనే. అంటే, మిథిల సీతకు పుట్టినిల్లు, రాముడికి అత్తగారిల్లు అన్నమాట.
1303.	మిశ్రకేశి	అప్పరస	మిశ్రకేశి ఒక అప్పరస. భరతుడికి అతడి సైన్యానికి, విందులు వినోదాలు అమర్చడానికి భరద్వాజ మహర్షి, ఇతరగంధర్వులతో అప్పరసలతోపాటు మిశ్రకేశిని కూడ రప్పించాడు.
1304.	మీనం	రాశి	మీనం అనేది జ్యోతిషశాస్త్రంలోని పన్నెండు రాశులలో పన్నెండవ రాశి పేరు. రామాయణంలో మీనరాశి ప్రాధాన్యం ఏమిటంటే, భరతుడు పుట్టినప్పుడు ఈ రాశి ఉదయిస్తూ ఉన్నది, అంటే ఇది భరతుడి జన్మలగ్నం అన్నమాట. జన్మరాశి మాత్రం కర్కటకమే. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలుగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేశారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేరా ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాసులుగా మన జ్యోతిషశాస్త్రం విభజించింది. అశ్విని, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం, మిథునం, కర్కటకం, సింహం, కన్య, తుల, వృశ్చికం, ధనుస్సు, మకరం, కుంభం, మీనం అనేవి పన్నెండు రాశుల పేర్లు.
1305.	ముకుందం	దివ్య నిధి	ఐశ్వర్యానికి అధిదేవత, ఉత్తరదిక్కుకు అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉంటాయి. ఇవే నవనిధులు (నవ=తొమ్మిది). వాటి పేర్లు - కచ్చపం, పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కుందం, నీలం, వరం, ముకుందం. ఈ తొమ్మిది నిధులకు తొమ్మిది మంది అధిదేవతలు ఉంటారు. ఆ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			నిధులపేర్ల ఆ దేవతల పేర్లు కూడ. రావణుడు కుబేరుడి మీదికి దండెత్తిపోయినప్పుడు కుబేరుడి వెంట పద్ముడు, శంఖుడు, అనే ఇద్దరు నిధిదేవతలు కూడ ఉన్నారు.
1306.	ముకుందుడు	నిధి దేవత	ముకుందుడు ఒక నిధిదేవత. ఉత్తరదిక్కుకు పాలకుడు, ఐశ్వర్యానికి దేవత ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్యనిధులు ఉన్నాయి. ప్రతి ఒక్క నిధికి ఒక అధిష్ఠాన దేవత ఉంటాడు. నిధి పేరే ఆ అధిష్ఠాన దేవత పేరు కూడా. ఆ తొమ్మిది నిధుల పేర్లు - పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కచ్చపం, నీలం, వరం, కుందం, ముకుందం
1307.	ముఖశేషుడు	రాహువు	ముఖశేషుడు అంటే రాహువు. దేహంలో ముఖం మాత్రమే మిగిలి మొండెం భాగం లేనివాడు గాబట్టి రాహువును ముఖశేషుడు అని (రామాయణంలో) వర్ణించారు. ముఖం వరకు మాత్రమే ఎందుకు మిగిలింది అంటే - కపటం పన్ని దేవతలతో కలిసి అమృతాన్ని తాగబోయే రాహువు కంఠాన్ని విష్ణువు నరికాడు. కాని, అప్పటికే అమృతస్పర్శ తగిలి ఉండడం చేత కంఠం వరకు మాత్రం ప్రాణంతో ఉండి మిగిలిన శరీరం నిర్జీవమై పడిపోయింది. అలా రాహువు ముఖంతో మాత్రమే మిగిలాడు (ముఖం=ముఖము, శేష=మిగిలినవాడు).
1308.	ముచుళిందం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ముచుళిందం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని పెద్ద నారింజ అంటారు. నారంగంఅన్నా నాగరంగం అన్నా, నారింజ అని అర్థం.
1309.	ముద్గరం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ముద్గరం ఒకటి. ఇది ఒక రకమైన గద.
1310.	మురచి	పట్టణం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు మురచి. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ మురచిపట్టణంలో కూడ ఆమెకోసం వెదుకుమన్నాడు.
1311.	మురజం	వాద్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో మురజం ఒకటి. మర్దలం అన్నా, మృదంగం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని మద్దెల అంటారు. మురజం, మద్దుకం, మర్దలం అనేవి రకరకాల మృదంగాల పేర్లు. ఇవి చర్మవాద్యాలు. మృదంగాలను సంగీతసభలలోను, ఉత్సవాలలోను, ఊరేగింపులలోను, యుద్ధరంగాలలోను కూడ వాయిస్తారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1312.	ముష్టికులు	ఒక తెగ ష్టేచ్చులు	ముష్టికులు ఒక ష్టేచ్చ జాతి. విశ్వామిత్రుడు తాను త్రిశంకుడి చేత చేయించే యజ్ఞానికి రమ్మని వసిష్ఠుడి కొడుకులకు ఆహ్వానం పంపినప్పటికీ వాళ్ళు రాలేదు. తన పిలుపును మన్నించని వాళ్ళమీద ఉగ్రుడైన విశ్వామిత్రుడు, వాళ్ళనందరినీ ముష్టికులు అనే ష్టేచ్చులుగా మారిపోయి, కుక్క మాంసాన్ని, శవాలను తింటూ బ్రతకండని శపించాడు. మరొక సారి, విశ్వామిత్రుడు తన కొడుకులలో ఎవరైనా ఒకరు అంబరీషుడి యజ్ఞానికి బలిపశువుగా వెళ్ళి శునఃశేపుణ్ణి కాపాడాలని చెప్పాడు. అందుకు వాళ్ళవరూ ఒప్పుకోకపోవడంతో వాళ్ళమీద చిర్రెత్తుకొనివచ్చి, సొంతకొడుకులనికూడా చూడకుండా, వాళ్ళనందరినీ ముష్టికజాతిష్టేచ్చులుగా మారి వెయ్యేళ్ళపాటు కుక్కమాంసాన్ని శవాలను తింటూ ఉండండని శపించాడు.
1313.	ముసలం 1	అస్త్రం	(ముసలం అనే పేరుతో ఒక అస్త్రం, ఒక సాధారణమైన ఆయుధం, ఉన్నాయి గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ముసలం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ముసలం ఉన్నది. ఆ అస్త్రాలలోనే ఉన్న మౌసలం అనేది వేరు. ముసలం, కంకణం, కాపాలం, కంకాళం అనే నాలుగు అస్త్రాలనూ అసురులు వాడుతారని విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
1314.	ముసలం 2	ఆయుధం	(ముసలం అనే పేరుతో ఒక అస్త్రం, ఒక సాధారణమైన ఆయుధం, ఉన్నాయి గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ముసలం ఒకటి. ఈష అన్నా ఇదే. ఒక కొన లావుగా ఉండి, రెండవ కొన వైపు పోయేకొద్ది సన్నగా ఔతూ ఉండి, లావు కొన చివరన ఇనుప చుట్టు బిగించిచుట్టిన లోహపు కడ్డీయే ముసలం. తెలుగులో దీనిని రోకలి అంటారు. చాల సందర్భాలలో సైనికుల ఆయుధాలను చెప్పేటప్పుడు ముసలం ప్రసక్తి వస్తుంది. భారతంలో బలరాముడి ముసలాయుధం ప్రసిద్ధం. మనం ఇళ్ళలో ధాన్యాన్ని దంచటానికి వాడే సాధనం కూడ రోకలే, అది కూడ ఇలానే ఉంటుంది, దానికి కూడ ముసలం అనే పేరు..
1315.	ముసుంఠి	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ముసుంఠి ఒకటి. (భుసుంఠి/భుసుండి అనేది, ఈ ముసుంఠి అనేది, ఒకటేనో, కాదో!) ముసుంఠి, ఒక రకమైన కొయ్య గద.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1316.	మూల	నక్షత్రం	మన జ్యోతిషశాస్త్రం చెప్పే ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలలో పందొమ్మిదవదాని పేరు మూల/మూలం. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలుగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేశారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేరా ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాసులుగా మన జ్యోతిషశాస్త్రం విభజించింది. అశ్విని, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం మొదలైనవి పన్నెండు రాశుల పేర్లు. రామాయణంలో పలుతావులలో వర్ణన సందర్భాలలో పోలికలు చెప్పేటప్పుడు సూర్యచంద్రనక్షత్రాల ప్రసక్తి వస్తుంది.
1317.	మృగం 1	జంతువు	(జింక అనే జంతువుకూ, ఏనుగులలో ఒక జాతికీ, ఈ రెండిటికీ మృగం అనే పేరు ఉన్నది. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో మృగం ఒకటి. ఏణం అన్నా, హరిణం అన్నా, సారంగం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని జింక అంటారు. ఏదైనా వన్య జంతువును కూడ మృగం అనవచ్చు గాని, జాతి పేరుగా చెప్పినప్పుడు మాత్రం మృగం అంటే జింక అని అర్థం. ఆడు జింకకు లేడి అని పేరు. జింక పెంపుడు జంతువు కూడ. మునుల ఆశ్రమాలలో ఉండే పెంపుడు జంతువులలో జింకలదే మొదటిస్థానం. లేళ్ళకు కళ్ళు పెద్దవిగా ఉంటాయి. అందుకని, కావ్యనాయికల విశాలమైన కళ్ళకు పోలిక ఈ లేడికళ్ళే. మృగాక్షి, ఏణాక్షి, హరిణాక్షి మొదలైన మాటలకు స్త్రీ అనే అర్థం, ఈ పోలిక వలననే వచ్చింది. రామాయణంలో, రాముడిని బురిడీ కొట్టించటానికి రావణుడు మారీచుడి చేత బంగారు లేడి వేషం వేయించాడు. అందుకే, మోసపుచ్చే వస్తువులను, వ్యక్తులను, 'మాయలేడి' అంటారు.
1318.	మృగం 2	ఏనుగులలో ఒక జాతి	(జింక అనే జంతువుకూ, ఏనుగులలో ఒక జాతికీ, ఈ రెండిటికీ మృగం అనే పేరు ఉన్నది. గమనించాలి.) రామాయణం పేర్కొన్న ఏనుగుల జాతులలో మృగం అనేది ఒక జాతి. దశరథుడి దగ్గర ఉన్న ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, అవి ఐరావతం, మహాపద్మం, అంజనం అనే దివ్యజాల నుండి పుట్టినవి అని,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వాటిలో భద్రజాతివి, మంద్రజాతివి, మృగజాతివి, భద్రమంద్ర జాతివి, భద్రమృగజాతివి, మృగమంద్రజాతివి, భద్రమంద్రమృగ జాతివి, ఉన్నాయని చెప్పారు. ప్రముఖ వ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు ఈ సందర్భంలో - ఈ మూడు శుద్ధజాతుల పేర్లను, వాటి నాలుగు సంకరజాతుల పేర్లను చెప్పి, వాటికి హలాయుధంనుండి, వైజయంతినుండి, శ్లోకాలను కూడ ఉదాహరించాడు. (భద్రం అనేది రామాయణంలో పేర్కొన్న ఒక దివ్యగజానికి పేరు, అది వేరు. భద్రం 1 అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.)
1319.	మృగమంద	జంతువుల తల్లి	కశ్యప ప్రజాపతికి క్రోధవశకు పుట్టిన పది మంది కుమార్తెలలో మృగమంద ఒకతె. ఋక్షజాతి (ఎలుగులు) జంతువులకు, చమరజాతి (తెల్లటి కుచ్చు తోక ఉండే జంతువులు) జంతువులకు, ఈమె జనని.
1320.	మృగమంద్రం	ఏనుగులలో ఒక జాతి	రామాయణం పేర్కొన్న ఏనుగుల జాతులలో మృగమంద్రం అనేది ఒక జాతి. దశరథుడి దగ్గర ఉన్న ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, అవి ఐరావతం, మహాపద్మం, అంజనం అనే దివ్యగజాల నుండి పుట్టినవి అని, వాటిలో భద్రజాతివి, మంద్రజాతివి, మృగజాతివి, భద్రమంద్రజాతివి, భద్రమృగజాతివి, మృగమంద్రజాతివి, భద్రమంద్రమృగ జాతివి, ఉన్నాయని చెప్పారు. ప్రముఖ వ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు ఈ సందర్భంలో - ఈ మూడు శుద్ధజాతుల పేర్లను, వాటి నాలుగు సంకరజాతుల పేర్లను చెప్పి, వాటికి హలాయుధంనుండి, వైజయంతినుండి, శ్లోకాలను కూడ ఉదాహరించాడు. (భద్రం అనేది రామాయణంలో పేర్కొన్న ఒక దివ్యగజానికి పేరు, అది వేరు. భద్రం 1 అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.)
1321.	మృగి	జంతువుల తల్లి	కశ్యప ప్రజాపతికి క్రోధవశకు పుట్టిన పది మంది కుమార్తెలలో మృగి ఒకతె. జింక జాతి జంతువులకు, ఈమె జనని.
1322.	మృతసంజీవని (సంజీవకరణి)	ఔషధమూలిక	మృత సంజీవని అనేది ఒక ఔషధ మూలిక. సంజీవకరణి అన్నా ఇదే. ఇంద్రజిత్తు దెబ్బకు రామలక్ష్మణులు, సర్వవానరసైన్యము, మూర్ఖబోయినప్పుడు, వాళ్ళనందరిని తేర్చటానికని, జాంబవంతుడు హనుమంతుడిని పంపి హిమాలయాలలోని ఔషధిగిరినుండి తెప్పించిన నాలుగు ఔషధమూలికలలో మృతసంజీవని/సంజీవకరణి ఒకటి. సంజీవకరణి/ మృతసంజీవని, సౌవర్ణకరణి/సౌవర్ణకరణి,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సంధానకరణి, వికల్యకరణి - అని ఆ నాలుగు మూలికల పేర్లు. పోతే, మృతసంజీవని అనే మంత్రవిద్య ఒకటున్నది. ఆ విద్య నేర్చుకొన్నవాడు , చనిపోయినవాళ్ళను తిరిగి బ్రతికించగలడు. శుక్రుడు ఈ విద్యను తెలిసినవాడని భారతం చెప్పింది. రామాయణంలో చెప్పిన వాతాపి, ఇల్వలుడు అనే రాక్షసులు ఈ మంత్రవిద్యను ఆలంబనం చేసుకొనే, ఎందరో మునులను చంపి తిన్నారు. ఇక భారతంలోనైతే, శుక్రుడి మృతసంజీవనీవిద్య ఒకరకంగా భారతకథకెల్ల మూలమని చెప్పవచ్చు.
1323.	మృత్యువు	మృత్యు దేవత	మృత్యువు, మరణదేవతకు పేరు. జీవుల చావు ఈ దేవత అధీనంలో ఉంటుంది. మృత్యువు అనే మాటకు సాధారణంగా సంభవించే మరణం అనికూడ అర్థం. మరణానికి, ధర్మానికి అధిపతి ఐన యముడికి ఈ మృత్యువు అనుయాయి. మృత్యువు పురుషరూపం ధరించి యముణ్ణి అనుసరించి ఉంటాడు. రావణుడు యముడి మీదికి యుద్ధానికి వెళ్ళినప్పుడు, ఆ యుద్ధంలో మృత్యువు, కాలదండం రెండూ పురుషరూపంలో ఉండి యముడితోపాటు యుద్ధభూమికి వచ్చారు.
1324.	మృదంగం	వాద్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో మృదంగం ఒకటి. ఇది చర్మవాద్యం, చేతితో కొట్టి వాయించేది. మృదంగాన్ని సంగీతసందర్భాలలోనే కాక, యుద్ధరంగాలలో కూడ వాడుతారు. మర్దలం, మురజం, మడ్డుకం అనేవి మృదంగాలలో రకాలు.
1325.	మేఖల	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు మేఖల. సీతను వెదకటానికి పడమటిదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ మేఖలానదిని ప్రస్తావించాడు.
1326.	మేఘనాదుడు (ఇంద్రజిత్తు) (చూ: ఇంద్రజిత్తు)	రాక్షసుడు	ఇంద్రజిత్తు మొదటి పేరు మేఘనాదుడు. ఇంద్రుణ్ణి గెలవటంతో ఇంద్రజిత్తు (ఇంద్రజిత్ అని సంస్కృత మూలం) అనే పేరు వచ్చింది. ఇంద్రజిత్తు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడికి, మండోదరికి పుట్టాడు. పుట్టినప్పుడు ఇతడి ఏడుపు మేఘాలు ఉరిమినంత భయంకరంగా ఉండడంతో ఇతడికి మేఘనాదుడు అని పేరు పెట్టారు. మిగిలిన వివరాలకోసం, ఇంద్రజిత్తు అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1327.	మేఘమాలి (మేఘమాలీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	రాక్షసుడు	మేఘమాలి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు ఖరుడి సేనాపతులలో ఒకడు. శూర్పణఖ కారణంగా జనస్థానంలో రాముడితో జరిగిన యుద్ధంలో మేఘమాలి చనిపోయాడు.
1328.	మేఘవంతం (మేఘవాన్ అని సంస్కృతమూలం తకారాంతం.)	పర్వతం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండపేరు మేఘవంతం. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపే వానరులకు, ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు ఈ మేఘవత్పర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఇది, సర్వసౌవర్ణం అనే పర్వతానికి ఇంకా పడమరదిశలో ఉంటుంది. దేవతలు ఇంద్రుణ్ణి స్వర్గరాజ్యాధిపతిగా అభిషేకించింది ఈ మేఘవంతం మీదనే.
1329.	మేఘాతిథి	ముని	మేఘాతిథి ఒక ముని. రాజ్యాభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి తూర్పునుండి వచ్చిన మునులలో మేఘాతిథి కొడుకైన కణ్వుడు కూడ ఒకడు.
1330.	మేన	హిమవంతుడి భార్య	మేన, పర్వతరాజైన హిమవంతుడికి భార్య. ఆమె మేరువు (దివ్య పర్వత దేవత. ఈ మేరువే దేవతల స్థానం.) కుమార్తె. మేనాహిమవంతులకు గంగ, ఉమ (పార్వతి) అనే ఇద్దరు కుమార్తెలు, మైనాకుడు అనే కొడుకు ఉన్నారు.
1331.	మేనక	అప్పర	మేనక ప్రముఖమైన అప్పరసలలో ఒకతె. పడమటి దిక్కున పుష్కరతీర్థంలో తపస్సు చేసుకొంటున్న విశ్వామిత్రుడి తీవ్రతపస్సును భగ్నం చెయ్యడానికి దేవతలు మేనకను పంపారు. ఆమె వ్యామోహంలో పడి విశ్వామిత్రుడు పదేళ్ళపాటు ఆమెతో విహరిస్తూ తన తపస్సుకు విఘ్నం చేసుకొన్నాడు. అప్పుడు దేవతల పన్నాగాన్ని గ్రహించి, మేనకను పంపివేసి, పుష్కరతీర్థాన్ని వదిలి ఉత్తర దిక్కున ఉన్న హిమాలయాలలో కౌశికి నదీ తీరానికి పోయి, అక్కడ మరల తన తపస్సును కొనసాగించాడు. (మేనకను ఒక చోట - కిష్కింధాకాండంలో- ఘృతాచి అనే పేరుతో చెప్పినట్లు ప్రముఖ వ్యాఖ్యాతలు చెప్పారు. వివరాలకు ఘృతాచి అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.)
1332.	మేరువు	పర్వతం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పర్వతాలలో ఒకదాని పేరు మేరువు. ఇది ఒక దివ్య స్థలం. మన కంటికి కనబడదు. (కొందరు ఆధునికులు దీనిని ఉత్తరద్రువం అనే భావించారు. కొందరు మేరువు అనేది ఖగోళంలో ఒక స్థానం అని అన్నారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			<p>రెండు స్థానాలూ ఉండి ఉండవచ్చు, ఒకటి ఖగోళస్థానం, మరొకటి భూగోళస్థానం.) ఈ మేరుపర్వతమే దేవతల నివాసస్థానం. మేరు పర్వతం సమీపాన సుమేరువు అనేచోట హనుమంతుడి తండ్రి కేసరి నివసించాడు. రామకార్యార్థం ఎక్కడెక్కడి వానరులనూ కిష్కింధకు రప్పించుమని హనుమంతుడిని ఆదేశిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ మేరుపర్వత నివాసులైనవానరులనుకూడా పిలిపించుమని చెప్పాడు. మేరువు కూతురు మేన, హిమవంతుడికి భార్య. త్రిపురాసుర సంహారసమయంలో శివుడికి మేరువే విల్లు. ఈ గాథలన్ని ఇతరపురాణాలలో వర్ణించారు.</p>
1333.	<p>మేరుసావర్ణి (మేరుసావర్ణి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)</p>	దివ్యవ్యక్తి	<p>మేరుసావర్ణి ఒక మహర్షి. ఆయన అస్తపర్వతం (పడమటి కొండ)మీద, ఉత్తరమేరుపర్వతం మీద, వింధ్యపర్వతం మీద నివసిస్తూ ఉండేవాడు. మేరుసావర్ణి కూతురు స్వయంప్రభ కూడ తాపసియే. ఈమె , వింధ్యపర్వతం మీది ఋక్షబిలం అనే గుహను అందులోని భవనాన్ని రక్షిస్తూ ఉండేది. సీతాన్వేషణచేస్తూ వచ్చి అందులో చిక్కుకొనిపోయిన వానరులను క్షేమంగా బయటకు చేర్చింది ఈ స్వయంప్రభయే. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపిన వానరులతో ఆ దిక్కున ఉండే ప్రదేశాలగురించి చెబుతున్నప్పుడు సుగ్రీవుడు వాళ్ళకు మేరుసావర్ణి గురించి కూడ చెప్పాడు. మేరుసావర్ణి అనే పేరుతో ఒక మనువును మన పురాణాలు పేర్కొన్నాయి. ఐతే, ఈ మేరుసావర్ణి, ఆ మేరుసావర్ణి, ఒకరో కాదో చెప్పటానికి రామాయణంలో ఆధారం లేదు.</p>
1334.	<p>మేషం</p>	జంతువు	<p>రామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో మేషం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని గొర్రె అంటారు. చాల మంది మేషం అంటే మేక అని పొరబడుతుంటారు. (ఇలా పొరబాటు పడ్డ వాళ్ళలో ఒక ప్రముఖజ్యోతిషాస్త్రపండితుణ్ణి నేను స్వయంగా చూసాను.). వాతాపి, ఇల్వలుడు అనే ఇద్దరు రాక్షసులు అన్నదమ్ములు. ఇద్దరూ మృతసంజీవని విద్య తెలిసినవాళ్ళు. దండకారణ్యంలోని మునులను చంపటానికి వాళ్ళు ఒక ఎత్తుగడ పన్నారు. వాతాపి గొర్రెగా మారితే వాడిని ఇల్వలుడు వండి ఆహారం సిద్ధం చేసి, బ్రాహ్మణ వేషంలో వెళ్ళి ఒక మునిని శ్రాద్ధభోజనానికి ఆహ్వానించి ఆ ఆహారాన్ని మునికి వడ్డిస్తాడు. ముని భోజనం పూర్తికాగానే ఇల్వలుడు వాతాపిని బయటకు రమ్మని పిలుస్తాడు. వాతాపి ముని పొట్ట చీల్చుకొని బయటకు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>రావటం, దానితో ముని చావటం, ఆ దేహాన్ని రాక్షససోదరులు భుజించటం, అలవాటుగా జరిగేవి. మునుల వినతి మేరకు అగస్త్యుడు వాళ్ళ ఇద్దరి ఆట కట్టించి, వాళ్ళ జీవితాలకు మంగళం పలికాడు.</p>
1335.	మైందుడు	వానరుడు	<p>మైందుడు ఒక వానర సేనాని. ఇతడు ద్వీవిదుడికి కవల సోదరుడు. ఇద్దరూ అశ్వదేవతల అంశతో జన్మించారు. మైందద్వీవిదులిద్దరు అంగదుడికి మేనమామలు (సుషేణుడి కొడుకులు కావచ్చునేమో!). వాలివధ తర్వాత సుగ్రీవుడి అభిషేకానికి ఏర్పాట్లు చేసినవాళ్ళలో మైందుడు, ద్వీవిదుడు ఉన్నారు. సీతాన్వేషణకై సుగ్రీవుణ్ణి ఎచ్చరించటానికి పోతూ లక్ష్మణుడు కిష్కింధలో చూసిన వానరప్రముఖుల ఇళ్ళలో మైందుడి నివాసం ఒకటి. సీతను వెదకటానికి అంగదుడి నాయకత్వంలో దక్షిణదిశకు వెళ్ళిన వానరబృందంలో మైందుడు, ద్వీవిదుడు ఉన్నారు. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటి లంకలోనికి ప్రవేశించినతరువాత, పటిష్ఠమై అభేద్యంగా ఉన్న ఆ నగరరక్షణవ్యవస్థను చూచి అచ్చెరువుపడి - అలాంటి లంకను చేరాలన్నా, లోపలకు చొరబడాలన్నా, తానుగాక మిగిలిన వానరవీరులలో - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, జాంబవంతుడు, మైందుడు, ద్వీవిదుడు, సుషేణుడు, కుశపర్వుడు, ఋక్షుడు, కేతుమాలుడు వంటి ఏ కొద్దిమందికో మాత్రమే సాధ్యమౌతుందని భావించాడు. దీనిని బట్టి మైందుడు ఎంతటి కక్తిశాలి అన్నది అర్థమౌతుంది. లంకాయుద్ధానికని, ఈ అన్నదమ్ములిద్దరూ చెరి వెయ్యి పటాలాల వానర సైన్యంతో సుగ్రీవుణ్ణి చేరారు. రావణుడి మంత్రులైన శుకుడు, సారణుడు తమ ప్రభువు రావణుడికి చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరప్రముఖులలో మైందుడు ఒకడు. యుద్ధంలో, మైందుడి చేతిలో వజ్రముష్టి, యూపాక్షుడు అనే రాక్షసులు చనిపోయారు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో మైందుడు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వీవిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వలీముఖుడు, ప్రజజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.
1336.	మైథిలి (సీత) (చూ: సీత)	సీత	సీతకు మరొక పేరు మైథిలి. మిథిలానగరపాలకుడు మిథిలుడు లేక మైథిలుడు. మిథిలుడి లేదా మైథిలుడి కూతురు మైథిలి. సీత తండ్రి సీరధ్వజుడు లేదా జనకుడు మిథిలానగరపు రాజు కదా ! మిగిలిన వివరాలకోసం, సీత అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
1337.	మైనాకము (చూ: మైనాకుడు - వ్యక్తులపేర్లలో)	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు మైనాకం. ఇది హిమాలయశిఖరాలలో ఒకటి. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఇ మైనాకశిఖరాన్ని గురించి ప్రస్తావించాడు. హిమవంతుడి కొడుకు పేరుకూడ మైనాకుడు. ఇతడు, ఇంద్రుడు తన రెక్కలను తెంచుతాడని భయపడి సముద్రంలో దాక్కొన్నాడు. కాని, హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటేటప్పుడు, నిర్భయంగా పైకివచ్చి, తనపై కొంతసేపు నిలిచి విశ్రాంతి తీసుకొమ్మని హనుమంతుడిని కోరాడు. హనుమంతుడు ఆగకపోయినా, ఆ చర్యకు సంతోషించిన ఇంద్రుడు మైనాకుడి రెక్కలను నరకనని అభయం ఇచ్చాడు.
1338.	మైనాకుడు (సునాభుడు / హిరణ్యనాభుడు)	హిమవంతుడి కొడుకు	మైనాకుడికే సునాభుడు అని, హిరణ్యనాభుడు అనే పేర్లు. మైనాకుడు పర్వతరాజైన హిమవంతుడి కొడుకు. ఇంద్రుడు వజ్రంతో పర్వతాల రెక్కలు నరుకుతున్నప్పుడు భయపడి మైనాకుడు వాయువు సాయంతో సముద్రంలో దాక్కొన్నాడు. హనుమంతుడు లంకకు పోవటానికి సముద్రాన్ని దాటుతూ ఉండగా, మైనాకుడు పైకి వచ్చి హనుమంతుణ్ణి కొంచెం సేపు తన శిఖరం మీద విశ్రాంతి తీసుకోమన్నాడు. హనుమంతుడు ఆగలేదుగాని, దేవకార్యం మీద పోయే మారుతిని అలా ఆదరించినందుకు ఇంద్రుడు మాత్రం సంతోషించి, మైనాకుడి రెక్కలు తెంచనని మాట ఇచ్చాడు. కాగా, హిమాలయాలలో మైనాకం అనే శిఖరం ఒకటి ఉన్నదని, ఆ దిక్కుకు సీతాన్వేషణకు పంపిన వానరులతో సుగ్రీవుడు చెప్పాడు.
1339.	మోదకరుడు	ఋషి	మోదకరుడు ఒక ఋషి . ఇలుడు అనే ఒక రాజు ప్రమాదవశాత్తు తన పురుషరూపాన్ని కోలుబోయి, ఇల అనే పేరుతో స్త్రీగా మారాడు. ఆ రూపంలో ఉన్న అతణ్ణి బుధుడు పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. కొంతకాలం తర్వాత , ఇలుడి పురుష

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రూపాన్ని తిరిగి తెప్పించటానికి శివప్రీతికరంగా బుధుడు అతని చేత అశ్వమేధం చేయించటానికి పూనుకొని, కొందరు ఋషులను పిలిచాడు. ఆ ఋషులలో మోదకరుడు ఒకడు. ఇలుడి అశ్వమేధానికి చ్యవనుడు, అరిష్టనేమి, ప్రమోదనుడు, మోదకరుడు, దుర్వాసుడు, పులస్టుడు, క్రతువు, వషట్కారుడు, ఓంకారుడు అనే మునులొకాక, మరుత్తుడు అనే ప్రఖ్యాతరాజు కూడ సాయం చేసాడు.
1340.	మోదకి (గద)	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో మోదకి ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో మోదకి కూడ ఉన్నది. ఇది ఒక సమంత్రకమైన గద. ఇలాంటిదే ఇంకొక గద ఉన్నది. దాని పేరు శిఖరి. దానిని కూడ విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించాడు.
1341.	మోహనం (పైశాచం)	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో మోహనం ఒకటి. దీనికి పైశాచం అనే పేరు కూడ ఉన్నది. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో మోహనం ఉన్నది.
1342.	మోహిని	విష్ణువు స్త్రీ అవతారం	మోహిని అనేది ఒక సందర్భంలో విష్ణువు ధరించిన స్త్రీ రూపం ఫేరు. దేవదానవులు కలిసి అమృతం కోసం పాలసముద్రాన్ని చిలికినప్పుడు అమృతం ఉద్భవించగానే దానికోసం దేవతలకు రాక్షసులకు యుద్ధం జరిగింది. ఆ సమయంలో విష్ణువు అత్యంతసుందరమైన స్త్రీ రూపంతో ఆవిర్భవించి, రాక్షసులను మాయచేసి, అమృతభాండాన్ని చేజిక్కించుకొన్నాడు. ఆ స్త్రీరూపానికే మోహిని అని పేరు. మోహిని అంటే 'మోహింపజేసింది' 'మాయ చేసింది' అని అర్థం. అలా తనకు దొరికిన అమృతాన్ని విష్ణువు దేవతలకు మాత్రమే పంచి, దైత్యులకు దాన్ని అందకుండా చేసాడు.
1343.	మోహుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'మాయాధరం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు మోహుడు.
1344.	మౌద్గల్యుడు	దశరథుడి పురోహితుడు, మంత్రి	మౌద్గల్యుడు, దశరథుడి పురోహితులలో ఒకడు. దశరథుడి మరణం తర్వాత వ్యవహారాలు నడిపిన పెద్దలలో మౌద్గల్యుడు ఒకడు. ఒక బ్రాహ్మణబాలకుడి అకాలమరణానికి కారణం గురించి సభలో చర్చిస్తూ ఉన్నప్పుడు రాముడు మౌద్గల్యుణ్ణి కూడ సంప్రదించాడు. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			భూమిలోకి అదృశ్యమై పోయినప్పుడు, అక్కడ మౌద్గల్యుడు కూడ ఉన్నాడు.
1345.	మౌసలం	అస్త్రం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో మౌసలం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో మౌసలం ఉన్నది. ఆ అస్త్రాలలోనే ముసలం అని ఒకటున్నది, అది వేరు.
1346.	వేద్యం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు వేద్యం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ రాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు. (రాను రాను, అనేక విదేశ, అనాగరిక, జాతులనన్నిటిని వేద్యులు అని, వాళ్ళ రాజ్యాలను వేద్యరాజ్యాలు అని, చెప్పటం పరిపాటి ఐపోయింది.)
1347.	వేద్యులు	ఒక తెగ	విశ్వామిత్రుడు తన సైన్యంతో వసిష్ఠుడి హోమధేనువైన శబలను బలవంతంగా పట్టుకోబోయినప్పుడు, ఆ సైన్యాన్ని నాశనం చేయటానికి శబల సృష్టించిన మొరకు జాతులను వేద్యులు అంటారు. పష్టవులు, శకులు, కాంభోజులు, హారీతులు, కిరాతులు, వేద్యులు అనే రకరకాల జాతుల సైన్యాలను శబల సృష్టించింది. వీళ్ళనందరికీ వేద్యులు అనే పేరు. రాను రాను అనాగరిక విదేశజాతులనందరినీ వేద్యులు అని చెప్పటం పరిపాటి ఐపోయింది.
1348.	యక్షుడు / యక్షులు	దివ్య జాతి	గంధర్వులలాగే యక్షులు కూడ ఒక దివ్య జాతి. రామాయణం ప్రకారం, సృష్టి మొదటిలో బ్రహ్మ తాను సృజించిన నీటిని కాపాడటానికి సృష్టించిన సత్త్వాలలో కొందరు "జక్షామహీ " అనటం వల్ల యక్షులు అని, కొందరు "రక్షామహీ" అనటం వల్ల రాక్షసులు అని, పేరు పడ్డారు. యక్షులకు, గుహ్యకులతో కిన్నరులతో పాటు కలిసి కుబేరుడిని సేవిస్తూ ఉంటారు. వీళ్ళందరూ భయంకరాకారులు, బలవంతులు, మాయాశాలులు. రామాయణంలో సుకేతుడు, సుందుడు, తాటక, మాణిభద్రుడు మొదలైన మొదలైన యక్షుల ప్రసక్తి ఉన్నది.
1349.	యజ్ఞం	వైదికక్రియ, దేవారాధనం.	ఇష్టి అన్నా, యాగం అన్నా, యజ్ఞం అన్నా ఒకటే. యజ్ఞంలో ప్రాథమికమైన పని ఏమిటంటే, తగిన మంత్రాలు చదువుతూ, ఒక పాత్రతో నేయి మొదలైన ద్రవ్యాలను దేవతల ప్రితి కోసం హోమకుండంలోని అగ్నిలో పోయటం. వైదిక క్రతువులలో విస్తారమైనది ఇష్టి. ఆశించిన ప్రయోజనాన్ని బట్టి, చేసే ఒక్కొక్క ఇష్టికి ఒక్కొక్క పేరు ఉంటుంది. కొడుకులు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>కావాలనుకొని చేసేది పుత్రీయేష్టి. దీనినే మనం పుత్రకామేష్టి అంటూ ఉంటాం. దైనందినంగా చేసుకొనే చిన్న చిత్తక ఇష్టలనుండి అతివిస్తృతమైన ప్రయోగవిధానాలు ఉండే బృహదిష్టలదాక, రకరకాల ఇష్టలు/యాగాలు ఉంటాయి. సత్రయాగాల వంటివి కొని సంవత్సరాల పాటు సాగుతాయి. యజ్ఞం నిర్వహించడానికి ఋత్విజులు, వాళ్ళకు కొందరు సహాయులు, ఉంటారు. వీళ్ళకందరికీ ఎవరు చేయవలసిన పనులు వాళ్ళకు ఉంటాయి. ఏ మాత్రం పొరబాటుగాని, తప్పుగాని యాగంలో జరగటానికి వీలు లేదు. క్రియలో, ఉచ్చారణలో, పరిపూర్ణమైన నిర్దుష్టత పాటించాలి. కొడుకులు కలగాలని దశరథుడు చేసిన యాగాలలో అశ్వమేధం, పుత్రీయయాగం, ఉన్నాయి. రాముడు అశ్వమేధం, పౌండరీకం, వాజపేయం వంటి యాగాలను చేసాడు. శివుడిని ప్రసన్నుడిగా చేసుకోవటానికి, ఇంద్రజిత్తు ఏడు గొప్ప యాగాలు చేసాడు. త్రిశంకుడిని శరీరంతోసహా స్వర్గానికి పంపటానికి, విశ్వామిత్రుడు అతడిచేత ఒక యజ్ఞం చేయించాడు. ఇక, విశ్వామిత్రుడి యాగానికి రక్షణగా రాముడు వెళ్ళటం తోనే కదా రామాయణంలోని నిజమైన కథ మొదలైంది!</p>
1350.	యజ్ఞకోపుడు	రాక్షసుడు	<p>యజ్ఞకోపుడు ఒక రాక్షసుడు. మాల్యవంతుడికి (ఈయన రావణుడి పెద్ద తాత), సుందరికి, పుట్టిన ఏడుగురు కొడుకులలో యజ్ఞకోపుడు ఒకడు. తన సోదరులందరిలాగే యజ్ఞకోపుడుకూడ రావణుడికి మేనమామ, సచివుడు. యుద్ధం మొదట్లో, యజ్ఞకోపుడు కొందరితో కలిసి రాముణ్ణి ఎదుర్కొని, రాముడి చేతిలో మరణించాడు.</p>
1351.	యజ్ఞశత్రుడు 1	రాక్షసుడు	<p>(యజ్ఞశత్రుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) యజ్ఞశత్రుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో యజ్ఞశత్రుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ యజ్ఞశత్రుడి ఇల్లు ఉంది. (యజ్ఞశత్రుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు ఖరుడి సేనానులలో ఒకడు.)</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1352.	యజ్ఞశత్రుడు 2	రాక్షసుడు	(యజ్ఞశత్రుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) యజ్ఞశత్రుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో యజ్ఞశత్రువు ఒకడు. శూర్పణఖ నిమిత్తంగా జనస్థానంలో జరిగిన యుద్ధంలో యజ్ఞశత్రుడు రాముడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1353.	యజ్ఞహుడు (యజ్ఞహా అని సంస్కృత మూలం. నకారాంతం.)	రాక్షసుడు	యజ్ఞహుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో యజ్ఞహుడు కూడ ఒకడు.
1354.	యతి (చూ: పరివ్రాజకుడు.)	సంన్యాసి	యతి అన్నా పరివ్రాజకుడు అన్నా సంన్యాసి అనే అర్థం. మన ధర్మ శాస్త్రం ప్రకారం, మూడవదైన వానప్రస్థాశ్రమం తరువాత చివరిదైన సంన్యాసాశ్రమంలోనికి ప్రవేశించాలి. సంన్యాసం అంటే అన్ని గృహస్థ విధులను, అగ్నులను వదలటం (సం=పూర్తిగా, న్యస్=ఉంచుట, వదలుట,) అలా సంన్యాసం చేసిన వ్యక్తి ఒకే చోట నివాసం ఉండకూడదు (ఒక్క వర్షాకాలం నాలుగు నెలలు తప్ప). ఎప్పుడూ తిరుగుతూ ఉంటాడు గాబట్టి సంన్యాసిని పరివ్రాజకుడు (పరి=అంతట, వ్రజ్ = తిరుగుట, వ్రాజకుడు=తిరిగేవాడు) అంటారు. సాధారణంగా సంన్యాసాశ్రమంలో ఉన్నవాళ్ళు ఆధ్యాత్మికబుద్ధితో ఉండే జ్ఞానులు గాబట్టి వాళ్ళను అందరూ చాలా గౌరవిస్తారు, నమ్ముతారు. అందుకే, సంన్యాసి వేషంలో వెళితే గనుక కుటీరంలో ఒంటరిగా ఉన్న సీతకు ఏ అనుమానం గాని భయం గాని కలగదనే ఆలోచనతోనే రావణుడు ఆ వేషంలో ఆమె దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఈ కాలంలో నిజంగానే దొంగ సంన్యాసులు ఎటుచూసినా కనబడుతున్నారనుకోండి!
1355.	యదువంశం	యదువు వంశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన రాజవంశాలలో యదువంశం ఒకటి. యయాతి కొడుకైన యదువు వంశమే యదువంశం. ఇది చంద్రవంశంలో ఒకశాఖ. రాముడు లక్ష్మణుడికి న్యగుడు అనే రాజు వృత్తాంతం చెప్పతూ, న్యగుడిని శపించిన బ్రాహ్మణులు, రానున్న కాలంలో యదువంశంలో పుట్టే వాసుదేవుడి దర్శనంతో అతడికి శాపవిముక్తి ఔతుందని తెలియజేసారని చెప్పాడు. బుధుడు,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పురూరవుడు, ఆయువు, నహుషుడు, యయాతి, యదువు, పూరువు, మొదలైన చంద్రవంశపు రాజులను రామాయణం పేర్కొన్నది. ఐతే, యయాతి, ఆ పైవాళ్ళు యదువుకు పూర్వులు. తండ్రి ఐన యయాతి శాపం కారణంగా యదువంశం వాళ్ళకు రాజ్యార్హత లేకపోయింది.
1356.	యదువు	క్షత్రియుడు	చంద్రవంశపు రాజైన యయాతి పెద్ద రాణి దేవయాని, చిన్న రాణి శర్మిష్ఠ. దేవయాని కొడుకు యదువు, శర్మిష్ఠ కొడుకు పూరువు. తనకంటే పూరువును ప్రేమగా చూసుకొంటున్నాడని యదువుకు తండ్రిమీద కోపంగా ఉండేది. శర్మిష్ఠ వ్యామోహంలో పడి యయాతి, తనను తన కొడుకు యదువును సరిగా ఆదరించటంలేదని, దేవయాని తన తండ్రి ఐన శుక్రాచార్యుడితో మొరపెట్టుకొన్నది. శుక్రుడికి కోపం వచ్చి, ముసలివాడివైపోమ్మని యయాతిని శపించాడు. యయాతి యదువును పిలిచి, తన అకాలవార్ధక్యాన్ని తీసుకొని అతడి యౌవనాన్ని తనకు ఇమ్మని అడిగాడు. అదేం కుదరదు, నీ ముద్దుల కొడుకు పూరువును అడుగుమని యదువు తండ్రి కోరికను తిరస్కరించాడు. యయాతి పూరువును కూడా అదే మాట అడిగితే, అతడు మారుమాట అనకుండా తన యౌవనాన్ని తండ్రికి ఇచ్చి, తండ్రి వార్ధక్యాన్ని తాను భరించాడు. తన మాటకాదన్న యదువుకు గాని, అతడి సంతతి వారికి గాని, రాజ్యం ఏలే అర్హత ఉండదని శపించి, యయాతి తన తరువాత పూరువును రాజుగా చేసాడు. ఆ విధంగా రాజ్యాధికారాన్ని కోలుపోయిన యదువు, అటుపిమ్మట క్రౌంచవనం అనే చోట నివసించాడు.
1357.	యమళుడు	రాక్షసుడు	యమళుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు విష్ణువు చేతిలో చనిపోయాడు. రాక్షసులను మట్టుపెడతానని విష్ణువు దేవతలకు అభయంఇచ్చిన సంగతిని విని, మాల్యవంతుడు తన తమ్ముళ్ళైన మాలి సుమాలులతో ఆ విషయమై చర్చిస్తూ, పూర్వం విష్ణువు చంపిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ, యమళుడి పేరును కూడ చెప్పాడు. ఆ రాక్షసులు - హిరణ్య కశిపుడు, సంహ్రాదుడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హార్దిక్కుడు, శుంభుడు, నిశుంభుకుడు.
1358.	యమశత్రువు	రాక్షసుడు	యమశత్రువు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. యుద్ధం మొదట్లో, యమశత్రువు కొందరితో కలిసి రాముడిని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఎదిరించాడుగాని, ఓడి పారిపోయాడు.
1359.	యముడు (కాలుడు)	దేవత	యముడు ఒక ప్రసిద్ధ దేవత. ధర్మానికి, మృత్యువుకు, ఈయన అధిదేవత. యముడు దక్షిణదిక్కుకు అధిపతి. పాపులకు తగినశిక్షలు వేసి వాళ్ళను నరకాలలో దండించటం యముడి కర్తవ్యం. యముడికి కాలుడు అనే పేరు కూడ ఉన్నది. యముడు సూర్యుడి కొడుకు. శని, ఆశ్వినదేవతలు (ఆశ్వినీదేవతలు అని అంటూ ఉంటారు.), ఈయనకు సోదరులు. యమున ఈయనకు చెల్లెలు. భయ అనే మరొక చెల్లెలు కూడ యముడికి ఉన్నది. ఆమె హేతి అనే రాక్షసుడి భార్య. ఈ హేతి వంశం పరంపరలోనుంచి వచ్చిందే రావణుడి తల్లి కైకసి. రావణుడు దిక్పాలకులను జయిస్తూ యముడి మీదకు కూడ దాడి వెళ్ళాడు. ఆ ఘోరయుద్ధంలో యముడు రావణుడి మీద కాలదండం ప్రయోగించబోతే, బ్రహ్మ వచ్చి వారించాడు. రాముడి రాజ్యపాలనకాలం చివరినాళ్ళలో, భూలోకాన్ని వదలవలసిన సమయం ఆసన్నమైనదని రాముడికి చెప్పటానికి బ్రహ్మ యముణ్ణి పంపాడు. యముడు త్రాహ్మణుడి రూపంలో వచ్చి రాముడిని కలిసి, తాను ఎకాంతంగా ఆయనతో మాట్లాడాలని, ఎవరన్న మధ్యలో వచ్చినా చూసినా విన్నా, వాళ్ళకు మరణశిక్ష విధించాలని నియమం పెట్టాలన్నాడు. రాముడు అలాగే అని చెప్పి, వాకిటి దగ్గర కాపలావాడిని పంపివేసి లక్ష్మణుణ్ణి ఉండమన్నాడు. కాలుడు రాముడితో ఎకాంతంగా సమావేశమై, బ్రహ్మ సందేశాన్ని వినిపించాడు. అంతలో దుర్వాసుడి బెదిరింపుల వలన లక్ష్మణుడు తానే లోపలకు వచ్చి వాళ్ళ ఏకాంతానికి భంగం కలిగించాడు. తదనంతరం లక్ష్మణుడి నిష్క్రమణం, రాముడి మహాప్రస్థానం జరిగిపోయాయి.
1360.	యమున (కాళింది)	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు యమున. ఇది భారతదేశపు ప్రసిద్ధపవిత్రనదులలో ఒకటి. యమున యముడికి చెల్లెలు. యమునకే కాళింది అనికూడ పేరు. భరద్వాజమహర్షి ఆశ్రమంనుండి చిత్రకూటగిరికి బయలుదేరిన రాముడికి ఆ మార్గాన్ని తెలియజేస్తూ భరద్వాజుడు, దారిలో యమునను దాటవలసి ఉంటుందని చెప్పాడు. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను తెలుపుతూ సుగ్రీవుడు యమునానదిని కూడ పేర్కొన్నాడు. భాగవతంలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చెప్పిన ప్రకారం కృష్ణుడి బాల్యం గడచిన ప్రదేశంగా మనకు యమునానది బాగా గుర్తు ఉంటుంది.
1361.	యయాతి 1 (యయాతి: అని సంస్కృతమూలం)	రాముడి పూర్వుడు	(యయాతి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాజులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) సూర్యవంశపురాజులలో రాముడి పూర్వులలో, యయాతి ఒకడు. ఈయన నహుషుడికి కొడుకు, నాభాగుడికి తండ్రి. (చంద్రవంశంలో కూడ నహుషుడు, యయాతి అనే పేర్లతో తండ్రికొడుకులు ఉన్నారు. వాళ్ళ కథ రాముడే ఒకసందర్భంలో లక్ష్యణుడికి చెప్పాడు.)
1362.	యయాతి 2 (యయాతి: అని సంస్కృతమూలం)	రాజు	(యయాతి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాజులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) యయాతి చంద్రవంశపు రాజులలో ఒకడు. ఈయన నహుషుడికి కొడుకు. అందుకే యయాతిని నాహుషుడు అని అన్నాడు రాముడు (నాహుషుడు = నహుషుడి కొడుకు). యయాతికి ఇద్దరు రాణులు. పెద్ద రాణి దేవయాని, శుక్రాచార్యుడి కూతురు. చిన్న రాణి శర్మిష్ఠ, వృషపర్వుడు అనే దానవరాజు కూతురు. దేవయాని కొడుకు యదువు, శర్మిష్ఠ కొడుకు పూరువు. తనకంటే తండ్రి పూరువును ప్రేమగా చూసుకొంటున్నాడని యదువుకు తండ్రి మీద కోపం. చివరకు, యయాతి తనను, తన కొడుకును సరిగా ఆదరించటంలేదని దేవయాని శుక్రాచార్యుడికి నివేదించుకొన్నది. కోపించిన శుక్రుడు, ముసలివాడైపోమ్మని యయాతిని శపించాడు. యయాతి యదువును పిలిచి, తన అకాల వార్ధక్యాన్ని తీసుకొని, అతడి యౌవనాన్ని తనకు ఇమ్మన్నాడు. ఇంతకాలం తెగ ముద్దు చేసిన నీ చిన్నకొడుకు పూరువునే అడుగుమని యదువు తండ్రి కోరికను తోసిపుచ్చాడు. యయాతి పూరువును పిలిచి ఆ మాటే అడుగగా, పూరువు మారుమాటాడకుండా తన యౌవనాన్ని తండ్రికి ఇచ్చి అతడి అకాలవార్ధక్యాన్ని తాను తీసుకొన్నాడు. తన మాటను కాదన్నాడని యదువుపై కోపించుకొన్న యయాతి, తన తరువాత రాజ్యాన్ని పూరువుకు ఇవ్వటమే కాక, యదువుకు గాని, అతడి సంతతికిగాని, రాజ్యాధికారం ఉండదని శపించాడు. ఈ యయాతి కథను రాముడు ఒక సందర్భంలో లక్ష్యణుడికి చెప్పాడు. (సూర్యవంశంలో కూడ నహుషుడు, యయాతి అనే పేర్లతో తండ్రికొడుకులు ఉన్నారు.)
1363.	యవం	ధాన్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ధాన్యాలలో యవలు ఒకటి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(యవలు)		ఇవి వడ్డలాగానే ఉంటాయి. ఆహారంగా వాడేదానికంటే, వీటిని సాధారణంగా క్రతువులలో, ముఖ్యంగా పితృకార్యాలలో, ఎక్కువగా వాడుతారు.
1364.	యవక్రీతుడు	ముని	రాజ్యాభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు యవక్రీతుడు . ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్గ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాదు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి నృషద్గువు, కవషుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .
1365.	యవనం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు యవనం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు యవనదేశాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఇటీవలి కాలంలో విదేశజాతులైన గ్రీకులను, తురుష్కులను, యవనులని చెప్పటం పరిపాటిగా వంది.
1366.	యవనులు	ఒక తెగ ష్టేచ్ఛులు	విశ్వామిత్రుడు తన సైన్యంతో వసిష్ఠుడి హోమధేనువైన శబలను బలవంతంగా పట్టుకోబోయినప్పుడు, ఆ సైన్యాన్ని నాశనం చేయటానికి శబల సృష్టించిన మొరకు జాతులను ష్టేచ్ఛులు అంటారు. పల్లవులు, శకులు, కాంభోజులు, హారీతులు, కిరాతులు, ష్టేచ్ఛులు అనే రకరకాల జాతుల సైన్యాలను శబల సృష్టించింది. వీళ్ళనందరికీ ష్టేచ్ఛులు అనే పేరు. రాను రాను అనాగరిక విదేశజాతుల నందరినీ ష్టేచ్ఛులు అని చెప్పటం పరిపాటి ఐపోయింది.
1367.	యవము	దీవి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ద్వీపాలలో యవద్వీపం ఒకటి. ఇది తూర్పు సముద్రంలో ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి తూర్పుదిక్కుకు వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, యవద్వీపాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఈ యవ ద్వీపం ఏడు రాజ్యాలుగా విడిచి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉంటుందని కూడ అతడు వివరించాడు. ఇప్పటి జావా ద్వీపమే పురాణాలలోని యవద్వీపం అని పండితులు అంటారు.
1368.	యష్టి	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో యష్టి ఒకటి. యష్టి అంటే, చివర వంపు తిరిగిన పొడవైన కొయ్య కడ్డి.
1369.	యామునం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు యామునం. సీతను వెదకటానికి తూర్పుదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి తెలుపుతూ సుగ్రీవుడు ఈ యామునపర్వతాన్ని ప్రస్తావించాడు. యామునం అన్నదానిని, "యామునాసంబంధినం పర్వతం = యామునకు సంబంధించిన కొండ" అని వ్యాఖ్యాత వివరించాడు. అంటే, యామున ఒడ్డుననే యామునకు దగ్గరగానే ఉన్న కొండ అని అర్థం.
1370.	యామ్యం	అస్త్రం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో యామ్యం ఒకటి. లంకాయుద్ధంలో అతికాయుడు లక్ష్మణుడి మీద యామ్యాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు.
1371.	యుద్ధకాండ / యుద్ధకాండం	రామాయణంలోని ఆరవ కాండం పేరు.	రామాయణంలో మొత్తం ఏడు కాండాలు/కాండలు ఉన్నాయి. వాటిలో ఆరవది యుద్ధకాండం. కొన్ని సంప్రదాయాల ప్రతులలో బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అంటారు. బాలకాండం, అయోధ్యాకాండం, అరణ్యకాండం, కిష్కింధాకాండం, సుందరకాండం, యుద్ధకాండం, ఉత్తరకాండం అనేవి ఆ ఏడు కాండాలు. బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అన్నట్లే, యుద్ధకాండాన్ని లంకాకాండం అని కూడ అంటారు. ఉత్తరకాండం వాల్మీకి రచన కాదని కొందరూ, వాల్మీకి రచనేకాని అక్కడక్కడ ప్రక్షిప్తాలు ఉన్నాయని కొందరూ, అంటారు. రాముడి పుట్టుకనుండి వివాహం వరకు జరిగిన కథ బాలకాండలో ఉంటుంది. రాముడి వివాహం తర్వాత నుండి, రాముడు అడవులకు వెళ్ళే అంతవరకు ఉన్న కథ అయోధ్యాకాండలో ఉంటుంది. రాముడి అరణ్యవాసం తొలినాళ్ళనుండి, సీతాపహరణం తర్వాత రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకోబోయే ముందు వరకు ఉన్న కథ అరణ్యకాండలో ఉంటుంది. రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకొన్నప్పటినుండి, సీతాన్వేషణలో వానరులు దక్షిణసముద్రాన్ని చేరేవరకు ఉన్న కథ కిష్కింధాకాండలో ఉంటుంది. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటటం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మొదలుకొని, అతడు లంకనుండి తిరిగి వచ్చి రాముడిని చేరే వరకు ఉన్న కథ సుందరకాండలో ఉంటుంది. రాముడు వానరసైన్యంతో లంకకు బయలుదేరడంతో మొదలై, యుద్ధం తర్వాత అయోధ్యకు వెళ్ళి రాజుగా పట్టం కట్టుకోవటం వరకు ఉన్న కథ యుద్ధకాండలో ఉంటుంది (ఐతే, ఒక సంప్రదాయప్రతి ప్రకారం, ఆ సుందరకాండలో, మన యుద్ధకాండలోని మొదటి సర్గలు కొన్ని కలిసి ఉంటాయి.). రాముడు రాజైన తరువాత, అగస్త్యుడిద్వారా రావణాదుల పూర్వవృత్తాంతాన్ని తెలుసుకోవటంతో మొదలై, రాముడి జీవితంలోని కొన్ని ముఖ్య సంఘటనలను తెలియజేస్తూ, అవతారసమాప్తి వరకూ ఉన్న కథ ఉత్తరకాండలో ఉంటుంది. రాముడి చరిత్రను వర్ణించిన కొన్ని పురాణాలలో ఈ ఉత్తరకాండలోని కథలు కనబడవు. అందుకే ఇది వాల్మీకి రచన కాదని కొందరు గట్టిగా అభిప్రాయపడుతారు.
1372.	యుద్ధోన్మత్తుడు (ప్రమత్తుడు / మహోదరుడు 1) (చూ:మహోదరుడు)	రాక్షసుడు	రావణుడికి తమ్ముడి వరుస అయ్యే మహోదరుడు అనే రాక్షసుడికే యుద్ధోన్మత్తుడు అని, ప్రమత్తుడు అని, పేర్లు ఉన్నాయి (రావణుడి సేనాని మహోదరుడు వేరు). మిగిలిన వివరాలకోసం మహోదరుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి. మహోదరుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడి సేనానులలో ఒకడు. ఈ మహోదరుడు , ఇంద్రజిత్తు పడిపోయిన తర్వాత, యుద్ధంలో అంగదుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1373.	యుధాజిత్తు 1 (అశ్వపతి) (యుధాజిత్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	కేకయరాజు కుమారుడు	(యుధాజిత్తు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక మంత్రి ఉన్నారు. గమనించాలి.) యుధాజిత్తు కేకయ రాజు కుమారుడు. కైకయికి సోదరుడు, కనుక భరతుడికి మేనమామ. ఈయనను, ఈయన తండ్రిని, అశ్వపతి అనే పేరుతో చెప్పుతూ ఉంటారు. యుధాజిత్తు భరతుడిని తమ దేశానికి తీసుకొనిపోవడానికి అయోధ్యకు వచ్చాడు. అప్పటికే దశరథుడు, ఆయన కొడుకులు, వివాహాల నిమిత్తమై మిథిలకు వెళ్ళి ఉన్నారు. యుధాజిత్తు మిథిలకు వెళ్ళి, వివాహాలైన తరువాత దశరథుడితోపాటు అయోధ్యకు వచ్చి, కొన్నాళ్ళ తరువాత భరతుడిని శత్రుఘ్నుడిని తనవెంట తీసుకొని కేకయరాజ్యానికి వెళ్ళిపోయాడు. కొన్ని ఏళ్ళ తరువాత, రకరకాల సంఘటనలు జరిగిన పిమ్మట రాముడు రాజ్యానికి పట్టం కట్టుకోవటప్పుడు యుధాజిత్తు ఆ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉత్సవానికి వచ్చాడు. ఉత్సవాల అనంతరం రాముడే ఆయనను స్వయంగా సాగనంపాడు. మళ్ళి ఎన్నో ఏళ్ళ తర్వాత, కేకయానికి పొరుగున ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని గెలుపుమని యుధాజిత్తు, అతడి తండ్రి, రాముడికి వార్త పంపారు. అందుకు ప్రతిగా రాముడు పంపిన భరతుడితోపాటు కలిసి యుధాజిత్తు కూడ గంధర్వరాజ్యానికి వెళ్ళి ఆ యుద్ధంలో భరతుడి గెలుపుకు సాయపడ్డాడు.
1374.	యుధాజిత్తు 2 (యుధాజిత్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	దశరథుడి మంత్రి	(యుధాజిత్తు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక మంత్రి ఉన్నారు. గమనించాలి.) యుధాజిత్తు దశరథుడి మంత్రులలో ఒకడు. చిత్రకూటం దగ్గర ఉన్న రాముడిని కలవటానికి పోయే భరతుడి వెంట ముఖ్యమైనవాళ్ళంతా రావాలని చెబుతూ వసిష్ఠుడు, ఇతరమంత్రులతోపాటు, సుమంత్రుణ్ణి, యుధాజిత్తును, పేర్కొన్నాడు.
1375.	యువనాశ్వుడు	రాముడి పూర్వుడు	సూర్యవంశపు రాజులలో రాముడి పూర్వుల లో, యువనాశ్వుడు ఒకడు. ఈయన దుంధుమారుడికి కొడుకు, మాంధాతకు తండ్రి. మాంధాత లవణుడి చేతి శూలానికి బలైపోయిన కథను చ్యవనమహర్షి శత్రుఘ్నుడికి చెప్పాడు.
1376.	యూపం	యాగస్తంభం	యాగం చేసేటప్పుడు బలిపశువును కట్టివేసే స్తంభం పెరు యూపం.. ఒక్కొక్క యాగానికి ఒక్కొక్క రకంగా యూపస్తంభాలు ఉంటాయి. వాటిని కొన్ని రకాల జాతుల చెట్ల మానులతోనే చేస్తారు. అందంగా కనబడటానికి వాటికి అలంకారం కూడ చేస్తారు. బాలకాండంలో దశరథుడి అశ్వమేధాన్ని వర్ణించేటప్పుడు పలురకాల యూపస్తంభాల ప్రస్తావన ఉన్నది. ఐతే, విడిగా యూపం అంటే గంగరావి చెట్టు అని కూడా అర్థం ఉంది, ఆ సందర్భం వేరు.
1377.	యూపాక్షుడు 1	రాక్షసుడు	(యూపాక్షుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) యూపాక్షుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు, సచివుడు. కుంభకర్ణుణ్ణి నిద్రలోపడానికి వెళ్ళిన రాక్షసులలో యూపాక్షుడు ఉన్నాడు. శతప్రయత్నాలమీద మేలుకొన్న కుంభకర్ణుడికి, యూపాక్షుడు అప్పటి పరిస్థితి అంతా వివరించి, ముందు రావణుణ్ణి దర్శించి ఆ తరువాత ఆయన మాటనుబట్టి యుద్ధానికి వెళ్ళమనిచెప్పాడు. లంకను తగులబెట్టుతున్న వానరులను తరిమివేయండని రావణుడు కుంభుణ్ణి, నికుంభుణ్ణి పంపించినప్పుడు యూపాక్షుడు కూడ వాళ్ళతోపాటు వెళ్ళి,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అప్పుడు జరిగిన యుద్ధంలో మైందుడి చేతిలో చనిపోయాడు. (యూపాక్షుడు అనే పేరుతో మరొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు అశోకవనంలో హనుమంతుడి చేతిలో చనిపోయాడు.)
1378.	యూపాక్షుడు 2	రాక్షసుడు	(యూపాక్షుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) యూపాక్షుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. అశోకవనాన్ని ధ్వంసం చేసిన హనుమంతుణ్ణి పట్టెమ్మని రావణుడు పంపగా పోయి హనుమంతుడి చేతిలో చనిపోయిన ఐదుగురు రాక్షసవీరులలో యూపాక్షుడు ఒకడు. అప్పుడు చనిపోయిన ఐదుగురు రాక్షసులు - విరూపాక్షుడు, యూపాక్షుడు, దుర్ధరుడు, ప్రఘుసుడు, భాసకర్ణుడు. (యూపాక్షుడు అనే పేరుతో మరొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు తరువాత మైందుడి చేతిలో చనిపోయాడు.)
1379.	యోగంధరుడు	అస్త్ర దేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన " కంకాళం " అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు యోగంధరుడు. కంకాళం, ముసలం, కంకణం, కాపాలం అనేవి రాక్షసులు వాడే అస్త్రాలు అని విశ్వామిత్రుడు రాముడికి వివరించాడు.
1380.	యోజనం	దూరానికి కొలత	పాతకాలంలో దూరాన్ని లెక్కించటానికి వాడే కొలతలలో యోజనం ఒకటి. తెలుగులో యోజనాన్ని ఆమడ అంటారు. నాలుగు కోసులైతే ఒక యోజనం ఔతుంది. ఇప్పటి లెక్కల ప్రకారం, రెండు మైళ్ళు ఒక కోసు. ఆ చొప్పున, యోజనానికి ఎనిమిది మైళ్ళు, లేదా 12.8 కిలోమీటర్లు. రామాయణంలో సముద్రం మీద నలుడు కట్టిన సేతువు పది యోజనాల వెడలుపు, నూరు యోజనాల పొడవు, ఉన్నది. లంకాద్వీపం నూరు యోజనాల పొడవున, ముప్పది యోజనాల వెడలుపున, వ్యాపించి ఉన్నది. అయోధ్యానగరం పన్నెండు యోజనాల పొడవున మూడు యోజనాల వెడలుపున విస్తరించింది. అలసిపోయి కాని చేతకాకగాని, కష్టపడికాని నడుస్తుంటే, ఆ ప్రయాణకష్టాన్ని సూచించటానికి " అడుగు ఆమడగా నడిచారు." అని అంటూ ఉంటారు.
1381.	యౌవరాజ్యం	యువరాజు పదం	ఒక దేశాన్ని పాలించే రాజు , తన తరువాత రాజు కాబోయే వాడిని, ముందు యువరాజుగా ప్రకటిస్తాడు. సాధారణ నియమాల ప్రకారం, రాజుగారి పెద్ద కొడుకే యువరాజు కావాలి. ఎక్కడన్నా ప్రత్యేక సందర్భంలో అందుకు భిన్నంగా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			జరుగవచ్చు. అలాటి యువరాజు పదవికి యౌవరాజ్యం అని పేరు. ఒకరికి యౌవరాజ్యాభిషేకం జరిగింది అంటే, ' ఆయనను యువరాజుగా అభిషేకించారు లేదా ఆయనకు యౌవరాజ్యం పట్టం కట్టారు.' అని అని అర్థం. రామాయణంలో దశరథుడు, తన తరువాత తన పెద్దకోడుకు రాముడు రాజు కావాలి కాబట్టి, రాముడినే యువరాజుగా చేద్దామని ఆ విషయం ప్రకటించాడు. కాని, కైక అందుకు అడ్డుపడి, పూర్వం దశరథుడు తనకిచ్చిన వరాలను అడ్డుపెట్టుకొని, తన కొడుకైన భరతుడికే యౌవరాజ్యం కట్టబెట్టుమని పట్టుబట్టింది. అదే రామాయణకథ జరగటానికి నాంది. అలా కాకపోతే ఇంత కథే లేదు.
1382.	రంభ	అప్పరస	అప్పరసలలో రంభ ఒక ప్రముఖురాలు. విశ్వామిత్రుడు చేసే ఘోరతపస్సును భంగం చేయడానికి దేవతలు రంభను పంపారు. ఆ ముక్కోపి ముని, పది వేల సంవత్సరాలపాటు బండరాయివై పడి ఉండుమని ఆమెను శపించాడు. ఒకసమయంలో, తన ప్రియుడైన నలకూబరుణ్ణి కలుసుకోవటానికి రాత్రివేళ ఒంటరిగా పోతూ ఉన్న రంభ, రావణుడి చేతిలో బలాత్కారానికి గురి ఐంది. దానికి కోపించిన నలకూబరుడు, ఇకపై రావణుడు ఏ స్త్రీనైనా బలాత్కరిస్తే అతడి తల ఏడు ముక్కలైపోతుందని శపించాడు. రాముడితో యుద్ధం జరుగుతున్నప్పుడు కిందిచేయిగా ఉన్న దశలో, రావణుడు తనకు తగిలిన శాపాలను గుర్తు చేసుకొంటూ రంభకారణంగా వచ్చిన ఈ శపాన్ని కూడ తలచుకొన్నాడు.
1383.	రంభుడు	వానరుడు	రంభుడు ఒక వానరుడు. ఈయన వింధ్య పర్వతం మీద, కృష్ణగిరి మీద, సుదర్శన పర్వతం మీద నివసించేవాడు. లంకాయుద్ధానికని , తన పదకొండవేల నూరుగురు అనుచరులతో కలిసి ఇతడు సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. వానరసైన్యం లంకకు పయనించేటప్పుడు - దరీముఖుడు, రభసుడు, ప్రజంఘుడు అనే వాళ్ళతో కలిసి రంభుడు ఆ వానరసైన్యానికి రక్షణగా నడిచాడు. రావణుడి మంతులైన శుకుడు, సారణుడు, రావణుడికి చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరులలో రంభుడు ఒకడు. ఆ సందర్భంలో, రంభుడు ఒక లక్ష ముప్పదివేలమంది వానరులకు నాయకుడని వాళ్ళు చెప్పారు.
1384.	రంహుడు	వానరుడు	రంహుడు ఒక వానరుడు. లంకాయుద్ధానికని, రంహుడు తన పది పటాలాల వానర సైన్యంతో సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(రంహ: అని సంస్కృతమూలం. అకారాంతం.)		
1385.	రక్షస్సు (రక్ష: / రక్షస్ అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	రాక్షసుడు	రక్షస్సు అంటే రాక్షసుడు అని అర్థం. రాక్షస: అనే సంస్కృతకబ్బం పులింగం, రక్ష: (=రక్షస్) అనే సంస్కృత కబ్బం నపుంసకలింగం. అంతకు మించి ఈ రెండు మాటలకు మధ్య ఏమీ తేడా లేదు. నిజానికి, రక్షస్ అనే పదం నుండే రాక్షస: అనే పులింగపదము, రాక్షసీ అనే స్త్రీలింగపదము, పుట్టాయి. వేదవతి రావణుణ్ణి "రక్షస్" అని సంబోధించింది. మిగిలిన వివరాలకు "రాక్షసుడు" అన్న ఆరోపం చూడండి.
1386.	రఘువు	రాముడి పూర్వుడు	సూర్యవంశపు రాజులలో, రాముడి పూర్వులలో రఘువు ఒకడు. ఈయన కకుత్స్థుడికి కొడుకు, ప్రవృద్ధుడికి (అంటే సాదాసుడనే పేరున్న కల్మాషపాదుడికి) తండ్రి. (ఐతే, ఉత్తరకాండలో వాల్మీకి శత్రుఘ్నుడికి చెప్పిన ప్రకారం, ఈ వీరసహుడి లేదా కల్మాషపాదుడి తండ్రి సుదాసుడు. కాని, బాలకాండలోను, అయోధ్యాకాండలోను, కల్మాషపాదుడి తండ్రి పేరు రఘువు అని ఉన్నది. కాబట్టి రఘువుకే సుదాసుడు అనే మారుపేరు ఉన్నదేమో! పండితులు నిర్ణయించాలి.) రామాయణంలో ఈ రఘువును గురించి ఏమీలేదుగాని, కాళిదాసమహాకవి తాను రచించిన రఘువంశకావ్యంలో రఘువును గురించి గొప్పగా వ్రాసాడు.
1387.	రజతం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు రజతం. (సాధారణంగా రజతాద్రి అన్నా వెండికొండ అన్న కైలాసం అని అర్థం. తెల్లగా ఉండటంతో కైలాసానికి ఆ పేరు వచ్చింది. ఇక్కడ అర్థం కైలాసం అనికాదు. ఈ కొండకు ఉన్న పేరే రజతం.). ఇది వింధ్యపర్వతశ్రేణిలో ఉన్నది. సీతకోసం వెదకటానికి దక్షిణదిక్కునకు పోయిన వానరులు, ఈ రజతపర్వతాన్ని కూడ గాలించారు.
1388.	రథం	వాహనం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాహనాలలో బృహి రథం. ప్రాచీన కాలపు వాహనాలలో ముఖ్యమైనది రథం. రెండు గాని, నాలుగుగాని, అంతకంటే ఎక్కువగాని గుర్రాలు లాగే పెద్ద బండిని రథం అంటారు. రథం నడిపే వాడిని సారథి/సూతుడు అంటారు. పాత కాలంలో, సూతులు అని ఒక వర్గం ఉండేది. వాళ్ళ వృత్తి రథాలను చేయటం, నడపటం. రథం,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రాజులలాంటి గొప్పగొప్పవాళ్ళు వాడే వాహనం. రామాయణంలో భరతుడు, సీతాసుమంత్రలక్ష్మణులు, సీతారామలక్ష్మణులు, సుమంత్రలక్ష్మణులు, సుమంతుడు, చేసిన రథప్రయాణాల వర్ణనలు ఉన్నాయి. సాధారణ ప్రయాణాలకు, ఊరేగింపులకు, విలాసాలకు, వాడే రథాలను పుష్కరథాలు అంటారు. ఇవి కాక, యుద్ధంలో వాడే రథాలు వేరు. ఆ నాటి చతురంగసైన్యంలో రథం ఒక అంగం. ఏనుగు, గుర్రం, కాల్పంటు, మిగిలిన మూడు అంగాలు. ఇక యుద్ధంలో రథం మీద ఉండి యుద్ధం చేసే వీరుడిని రథికుడు అంటారు. రథికులలో అతిరథుడు, మహారథుడు, సమరథుడు, అర్ధరథుడు, అని స్థాయిభేదాలు ఉన్నాయి. రామాయణంలో, దేవతల రథాలనేకాక, రాముడు, రావణుడు, ఖరుడు, ఇంద్రజిత్తు, అతికాయుడు మొదలైన వీరుల రథాలను కూడ వర్ణించి చెప్పారు.
1389.	రథాంగం (చక్రవాకం)	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో రథాంగం ఒకటి. కోకం అన్నా, చక్రం అన్నా, చక్రవాకం అన్నా, ఇదే. ఇవి పగలంతా ఆడుపక్షి, మగ పక్షి కలిసి జంటగానే ఉంటాయట. తెలుగులో దీనిని జక్కవ అంటారు.
1390.	రథసుడు 1	వానరుడు	(రథసుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాక్షసుడు, ఒక అస్త్రదేవత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) రథసుడు ఒక వానరుడు. వానరసైన్యం లంకకు పయనించేటప్పుడు - దరీముఖుడు, రంభుడు, ప్రజంఘుడు అనే వాళ్ళతో కలిసి రథసుడు ఆ వానరసైన్యానికి రక్షణగా నడిచాడు. యుద్ధంలో, నికుంభిలావనంలో లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తుతో పోరుతున్నప్పుడు - శరభుడు, ప్రమాధి, గంధమాదనుడు, రథసుడు కలిసి, ఇంద్రజిత్తు రథానికి ఉన్న నాలుగు గుఱ్ఱాలనూ చంపారు. దాంతో విరథుడైన ఇంద్రజిత్తును చంపటం లక్ష్మణుడికి తేలిక ఐంది.
1391.	రథసుడు 2	రాక్షసుడు	(రథసుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాక్షసుడు, ఒక అస్త్రదేవత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) రథసుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో రథసుడు కూడ ఒకడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1392.	రభసుడు 3	అస్త్రదేవత	(రభసుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాక్షసుడు, ఒక అస్త్రదేవత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'విష్ణుచక్రం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు రభసుడు.
1393.	రవి	సూర్యుడు	సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో రవి అనేది ఒకటి.
1394.	రశ్మికేతువు	రాక్షసుడు	రశ్మికేతువు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో రశ్మికేతువు నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చిన లంకాగృహాలలో కూడ రశ్మికేతువు ఇల్లు ఉంది. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణస్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో రశ్మికేతువు ఒకడు. యుద్ధం మొదటిలో, రశ్మికేతువు మరికొందరితో కలిసి రాముణ్ణి ఎదిరించి పోరి ప్రాణాలు కోలుపోయాడు.
1395.	రశ్మిమంతుడు (రశ్మిమాన్ అని సంస్కృతమూలం తకారాంతం.)	సూర్యుడు	సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో రశ్మిమంతుడు అనేది ఒకటి. (రశ్మి= " కిరణం " లేదా " కాంతి". మత్= కలవాడు) రశ్మి గలవాడు గాబట్టి సూర్యుడికి రశ్మిమంతుడు అని పేరు.
1396.	రసం	కవిత్యంలో ప్రధాన భావం	కవిత్యంలో ప్రధానమైనదిగా నిలబడే భావమే స్థాయిభావం. ఆ స్థాయిభావం, తనకు సజాతీయమైన భావాలవల్లగాని, తనకు విజాతీయమైన భావాల వలన గాని, మరుగునపడిపోకుండా, చివరిదాకా పుష్టిమంతంగా పోషించబడి నిలిస్తే, అదే రసం ఔతుంది. మన ఆలంకారికులలో, కొందరు రసాల సంఖ్య ఎనిమిది అని, కొందరు తొమ్మిది అని, చెప్పారు. ఇప్పుడు నవరస సిద్ధాంతమే అందరూ అంగీకరించినట్లు. శృంగారం, హాస్యం,, కరుణం,, వీరం, రౌద్రం, భయానకం, అద్భుతం, బీభత్సం, శాంతం, అద్భుతం అని తొమ్మిది రసాల పేర్లు. రసాలలో పూర్తిగా చేరకపోయినా, భక్తిరసం అనేది కూడ ఒక రసంగా కొందరు పరిగణించారు. ఒక్కొక్కరసానికి ఒక్కొక్క పేరు ఉన్నట్లే, ఆ రసాల ప్రధానభావాలకు/స్థాయిభావాలకు కూడ ఒక్కొక్క పేరు ఉంటుంది. ఉదాహరణకు - భయానకరసానికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>స్థాయిభావం " భయం " . వీరరసానికి స్థాయి భావం ఉత్సాహం. రామాయణాన్ని గూర్చి రామాయణంలోనే చెప్పినట్లు " రామాయణంలో శృంగార, హాస్య, కారుణ్య, వీర, రౌద్ర, భయానక రసాలు ఉన్నాయి. " . శాంతం, అద్భుతం అనే రెండు రసాలనే ఈ సందర్భంలో పేర్కొనలేదు. రామాయణం, భారతమూ రెండు శాంతరసప్రధానాలు అని పండితుల నిర్ణయం.</p>
1397.	<p>రసాతలం (రసాతలం ఒక అధోలోకం. ఇంకొక అధోలోకమైన పాతాళానికి కూడ రసాతలం అనే మారు పేరు.)</p>	<p>భూమి క్రింది లోకం</p>	<p>మన పురాణాల సంప్రదాయం ప్రకారం లోకాలు పదునాలుగు. భూమి, దాని పైన ఉన్న మరొక ఆరులోకాలు, మొత్తం ఏడిటిని కలిపి ఊర్ధ్వలోకాలు లేదా పై లోకాలు (ఊర్ధ్వం=పైన) అంటారు. ఆ ఊర్ధ్వలోకాల పేరులు - భూ, భువర్, సువర్, మహర్, జనన్, తపన్, సత్య లోకాలు. భూమి కింద ఉన్న ఏడు లోకాలను అధోలోకాలు (అధన్=క్రింద) అంటారు. ఆ ఏడు అధోలోకాల పేర్లు - అతలం, వితలం, సుతలం, తలాతలం, రసాతలం, మహాతలం, పాతాళం. కాబట్టి పాతాళం అన్నిటి కంటే క్రింద ఉన్న లోకమన్నమాట. మన వాడుకలో, " అధః పాతాళానికి పడిపోయాడు ." అంటాం కదా! ఐతే, సాహిత్యంలో పాతాళాన్ని రసాతలం అని కూడ అంటారు. రావణుడు తన జైత్రయాత్రలో ఒకసారి పాతాళానికి కూడ వెళ్ళి, జటి మొదలైన నాగులను గెలిచాడు. సగరుడి అశ్వమేధమ్యూగంలో యాగాశ్వం అపహరణకు గురైతే, దానిని వెదుకుతూ సగరుడి కొడుకులు భూమిని పాతాళం దాక తవ్వారు. అక్కడ కపిలమహర్షి కోపానికి గురై కాలి బూడిదైనారు. తరువాత తన పెదతండ్రుల జాడను వెదుకుతూ సగరుడి మనుమడు అంశుమంతుడుకూడ పాతాళానికి వెళ్ళాడు. అక్కడే గరుత్మంతుడు అంశుమంతుడిని చూసి, అతడి పెదతండ్రులకు ఏగతి పట్టందో చెప్పి, వాళ్ళకు సద్గతి కలగాలంటే ఆకాశగంగాజలాలతో వాళ్ళకు తర్పణాలివ్వాలని తెలిపాడు. కొన్ని తరాల తరువాత భగీరథుడు ముప్పుతిప్పలు పడి ఆకాశగంగను భూమి మీదుగా పాతాళానికి నడుపుకొనిపోయాడు. రామాయణం చివరలో, సీత రాముడిని విడచి, తన తల్లి భూదేవి ఒడిలోకి చేరి భూమిలోకి ప్రవేశించి పాతాళానికే వెళ్ళింది.</p>
1398.	రాక	రాక్షసి	<p>రాక ఒక రాక్షస స్త్రీ. సుమాలి అనే రాక్షసుడికి, ఆయన భార్య ఐన కేతుమతి అనే గంధర్వస్త్రీకి ప్రహస్తుడు, అకంపసుడు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			మొదలైన పదకొండుమంది కొడుకులేకాక నలుగురు కూతుళ్ళు కూడ కలిగారు. ఆ నలుగురు కూతుళ్ళు - రాక, పుష్పొత్కట, కైకసి, కుంభీనసి. వీళ్ళలో కైకసి రావణుడి తల్లి. కాబట్టి, రాక రావణుడికి పెద్దతల్లి బెతుంది.
1399.	రాక్షసం	అస్తం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్తాలలో రాక్షసం ఒకటి. లంకాయుద్ధంలో రావణుడు రాముడి మీద రాక్షసాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు.
1400.	రాక్షసుడు / రాక్షసులు	దివ్యజాతి	రాక్షసులు అనేది ఒక దివ్య జాతి. అనాదికాలంలో, జలాలను కాపాడడానికి బ్రహ్మ సృష్టించిన ఒక జాతి భూతాలు (భూతాలు అంటే సత్త్వాల లేదా జీవులు అని అర్థమే కాని, దయాలో బూచివాళ్ళో అని కాదు). జలాలను రక్షించుమని బ్రహ్మ వాళ్ళతో అన్నప్పుడు, వాళ్ళలో కొందరు "రక్షామ" (=రక్షిస్తాం) అనీ, ఇంక కొందరు "జక్షామ" (=పూజిస్తాం) అనీ అన్నారు. 'రక్షామ' అన్నవాళ్ళు రాక్షసులు అనే పేరుతోను, 'జక్షామ' అన్నవాళ్ళు యక్షులు అనే పేరుతోను, ఉంటారని బ్రహ్మ నిర్దేశించాడు. అలా , ఒక దివ్య సత్త్వాల గణమే రాక్షసులు. రాసురాను, మరీ ముఖ్యంగా పురాణ సాహిత్యంలో, రాక్షసులు అంటే, ఘోరాకారులైన నరమాంసభక్షకులు అనే భావన స్థిరపడిపోయింది. పైన చెప్పిన రాక్షసగణంలో ముఖ్యులైన హేతి, ప్రహేతి అనే ఇద్దరు సోదరులు ఉండేవాళ్ళు. వారిలో ప్రహేతి తపస్సుచేసుకోవటానికి వెళ్ళిపోయాడు. హేతి మాత్రం తన వంశాన్ని పెంపొందించాడు. ఆ హేతి పరంపరలో వాళ్ళే రావణుడు మొదలైన వాళ్ళు. దేవతల దాయాదులైన దైత్యులు, దానవులు ఈ రాక్షసులతో కలిసి దేవతలకు వ్యతిరేకంగా యుద్ధాలు చేసేవాళ్ళు. అందుకని, దేవతలకు విరోధులైన వాళ్ళ నందరినీ కట్టగట్టి రాక్షసులని, దానవులని, దైత్యులని, అనటం పరిపాటి ఐపోయింది. నిజానికి రాక్షసులు వేరు, దానవులు వేరు, దైత్యులు వేరు. ఇప్పటి వ్యవహారాన్ని బట్టి మనకు ఈ మూడు పేర్లూ కలగలిపి వాడుతూ ఉంటాం. వీటన్నిటికీ సమానార్థకంగా 'demon' అనే ఆంగ్లశబ్దాన్ని వాడుతాము. కాని, మన రాక్షసశబ్దానికి ఉన్న నిక్కమైన అర్థానికి, ఈ ఆంగ్లశబ్దానికి ఉన్న అర్థానికి, ఏ మాత్రం పోలిక లేదు.
1401.	రాఘవుడు (చూ : రాముడు 1)	రఘువు	రాఘవుడు అనే మాటకు అక్షరార్థం "రఘువు వంశంలో పుట్టిన వాడు" అని. రఘువు తర్వాత అదే వంశంలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		వంశంలో పుట్టినవాడు	వాళ్ళందరిని రాఘవుడు అని అనవచ్చు. దశరథుణ్ణి ఒక చోట రాఘవుడు అని నిర్దేశించారు కూడ. ఐనా, దాశరథి అనే మాటకు రాముడు అని అర్థం రూఢి పడ్డట్లుగానే, రాఘవుడు అన్నమాటకు కూడ రాముడు అని అర్థం రూఢి పడిపోయింది. సందర్భాన్ని పట్టి స్పష్టంగా తెలిస్తే తప్ప, రాఘవుడనే మాటకు రాముడని అర్థాన్నే తీసుకోవాలి. మిగిలిన వివరాలకు రాముడు 1 అన్న ఆరోపం చూడండి.
1402.	రాజగృహం 1 (గిరివ్రజం 1)	నగరం	(రాజగృహం అని, గిరివ్రజం అని, జంట పేర్లు ఉన్న రెండు నగరాలు రెండు వేరు వేరు దేశాలలో ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు రాజగృహం. దీనికే గిరివ్రజం. అనే పేరుకూడ ఉన్నది. ఇది కేకయ దేశానికి రాజధాని. (మగధలో కూడ గిరివ్రజం అనే నగరం ఉన్నది, దానికి రాజగృహం అనే నామాంతరం ఉన్నది.) దశరథుడు మరణించినప్పుడు, భరతశత్రుఘ్నులు ఈ కేకయ గిరివ్రజంలోనే ఉన్నారు. వాళ్ళను పిలుచుకొనిరావటానికి వెళ్ళిన అయోధ్యదూతలు మూడు దినాలు నిర్విరామంగా పయనించి గిరివ్రజానికి చేరారు. తన తిరుగు ప్రయాణంలో భరతుడికి గిరివ్రజం నుండి అయోధ్యకు రావటానికి ఏడు దినాలు పట్టింది. ఆ మార్గం కూడ వేరు.
1403.	రాజగృహం 2 (గిరివ్రజం 2)	నగరం	(రాజగృహం అని, గిరివ్రజం అని, జంట పేర్లు ఉన్న రెండు నగరాలు రెండు వేరు వేరు దేశాలలో ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు రాజగృహం. దీనికే గిరివ్రజం. అనే మారుపేరు కూడ ఉన్నది. ఇది మగధరాజ్యానికి రాజధాని. విశ్వామిత్రుడి పూర్వికుడైన వసువు అనే రాజు దీనిని నిర్మించాడు. విశ్వామిత్రుడు తన పూర్వుల గురించి రాముడితో చెబుతూ ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావించాడు. అంతకుమించి ఈ మగధ గిరివ్రజానికి రామాయణకథతో పెద్దగా సంబంధం లేదు. (కేకయరాజ్యం రాజధాని పేరు కూడ గిరివ్రజమే, దానినే రాజగృహం అని అంటారు. గమనించాలి. ఈ కేకయ రాజగృహానికి / గిరివ్రజానికి మాత్రం రామాయణకథతో ప్రత్యక్షంగా సంబంధం ఉంది.)
1404.	రాజర్షి	ఋషులలో	ఒక దివ్యవ్యక్తి ఋషి స్థాయిలో ఉంటే ఆయన దేవర్షి ఔతాడు. ఒక బ్రాహ్మణుడు తపస్సు చేసి ఋషి స్థాయికి వస్తే అతడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		ఒక స్థాయి	బ్రహ్మర్షి ఔతాడు. అలానే ఒక క్షత్రియుడు తపశ్శక్తితో ఋషి ఐత్య ఆయన రాజర్షి ఔతాడు. విశ్వామిత్రుడు జన్మతః క్షత్రియుడు. కారణాంతరాల వల్ల వసిష్ఠుడితో పఠం పెంచుకొని, ఆయన లాగా బ్రహ్మర్షి స్థాయికి చేరుకోవాలనే ఉద్దేశంతో సుదీర్ఘకాలం తపస్సు చేసి, అనేకవిఘ్నాలను అతిక్రమించి, బ్రహ్మను మెప్పించి ముందు రాజర్షి స్థాయిని, తరువాత ఋషి స్థాయిని పొందాడు. ఐనా, అంతటితో ఆగక, పట్టుబట్టి తపస్సు కొనసాగించి బ్రహ్మ చేత బ్రహ్మర్షి పదం ఇప్పించుకొని, దానిని సాక్షాత్తు వసిష్ఠుడే అంగీకరించితే గాని విశ్వామిత్రుడు తృప్తిపడలేదు. విశ్వామిత్రుడి పట్టుదల ఎంతటిదో చెప్పే ఈ చరిత్ర, బ్రహ్మర్షి స్థాయి ఏమిటో కూడ చెప్పుతూ ఉన్నది.
1405.	రాజసూయం	యాగం	రాజసూయం అనేది ఒక వైదిక క్రతువు. ఇది రాజులే చేస్తారు. రాజసూయం చేసినవాడు సమ్రాట్టు కింద లెక్క. పురాణాలలో హరిశ్చంద్రుడు, భారతంలో ధర్మరాజు, ఈ రాజసూయ యాగాన్ని చేసినట్లు దృష్టాంతాలున్నాయి. రామాయణంలో, సీతాపరిత్యాగం తరువాత రాముడు రాజసూయం చేయాలనే ఉద్దేశాన్ని బయటపెట్టినప్పుడు, దాని మూలంగా రాజ క్షయమూ జనహింసా, కలుగుతాయని చెప్పి భరతుడు వారించినట్లు, దానికిమారుగా అశ్వమేధాన్ని చేయుమని ప్రోత్సహించినట్లు, ఉన్నది. ఇక పోతే, లంకలోని నికుంభిలావనంలో, శుక్రుడి ఆధ్వర్యవంలో, ఇంద్రజిత్తు చేసిన ఏడుయాగాలలో రాజసూయం కూడ ఉన్నదని రామాయణం చెప్పుతున్నది. కాబట్టి, పైన చెప్పిన క్షత్రియరాజసూయం కాక, ఇతరులు చేయదగ్గది మరొక లాంఛనరాజసూయం వంటిది ఏమైనా ఉండి ఉండాలో, లేదంటే ఇంద్రజిత్తు చేసిన రాజసూయం వేరే రకం యాగమో!
1406.	రాత్రించరుడు	రాక్షసుడు	రాత్రించరుడు అంటే రాక్షసుడు. రాక్షసులు సాధారణంగా రాత్రివేళలో తిరుగుతూ ఉంటారు గాబట్టి వాళ్ళను రాత్రించరులు (రాత్రి=రాత్రి, చరుడు=తిరిగేవాడు) అంటారు. అలానే, నిశాచరుడు, క్షణదాచరుడు, క్షపాచరుడు, నక్తంచరుడు మొదలైన పేర్లుకూడ రాక్షసులకు ఉన్నాయి. నిశ,క్షణద, క్షప, నక్తం అనే మాటలకు "రాత్రి" అని అర్థం.
1407.	రాధేయుడు	రాక్షసుడు	రాధేయుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు విష్ణువు చేతిలో చనిపోయాడు. రాక్షసులను మట్టుపెడతానని విష్ణువు దేవతలకు అభయం ఇచ్చిన సంగతిని విని, మాల్యవంతుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తన తమ్ముళ్ళైన మాలి సుమాలలతో ఆ విషయమై చర్చిస్తూ, పూర్వం విష్ణువు చంపిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ, రాధేయుడి పేరును కూడ చెప్పాడు. ఆ రాక్షసులు - హిరణ్య కశిపుడు, సంప్రదాడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హార్దిక్కుడు, శుంభుడు, నిశుంభుడు.
1408.	రామతీర్థం	ఊరు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక గ్రామం పేరు రామతీర్థం. రామతీర్థం అంటే పరశురామతీర్థం అని పూర్వవ్యాఖ్యాతలు చెప్పారు (అప్పటికి దశరథరాముడు అంత ప్రసిద్ధుడు కాడు కనుక). ఇది వాలుకినీ నదికి దగ్గరలో ఉన్నది. లంకాయుద్ధం తరువాత అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ రాముడు భరద్వాజుడి ఆశ్రమంలో ఆగాడు. తన రాకను భరతుడికి తెలుపుమని అక్కడినుండి భరతుడిదగ్గరకు ఆంజనేయుణ్ణి పంపాడు. భరద్వాజాశ్రమంనుండి అయోధ్యకు పోతూ దారిలో నందిగ్రామం తరువాత ఈ రామతీర్థాన్ని హనుమంతుడు దాటాడు.
1409.	రామాయణం (ఆదికావ్యం)	వాల్మీకి రామాయణం	వాల్మీకిమహర్షి రచించిన రామాయణం మన దేశపు మొదటి ఇతిహాసం. రెండవ ఇతిహాసం వేదవ్యాసమహర్షి రచించిన మహాభారతం. మొదటి లౌకిక కవిత్వరచన కాబట్టి రామాయణానికే ఆదికావ్యం అని, దాని రచయిత వాల్మీకికి ఆదికవి అని, పేర్లు ప్రసిద్ధాలు. “ఆదికావ్య మిదం త్సార్వం” అని రామాయణమే పేర్కొన్నది. నారదుడు చెప్పిన దానిని బట్టి, బ్రహ్మ అనుగ్రహించిన శక్తి ద్వారాను, వాల్మీకి రాముడి చరిత్రను రచించాడు. దీనికి రామాయణం, సీతాచరితం, పౌలస్త్యవధం, అని మూడు పేర్లున్నాయి. రామాయణంలో దాదాపు 24000 శ్లోకాలు ఉన్నాయి. ఇది ఏడు కాండలు, 640 సర్గలుగా విభక్తమై ఉంటుంది. సర్గల సంఖ్య, శ్లోకాల సంఖ్య, భిన్నసంప్రదాయ ప్రతులలో భిన్నవిధాలగా ఉండటం సాధారణం. ఏదేమైనా రామాయణ కవితామాధుర్యానికి సాటి లేదు, కలగబోదు.
1410.	రాముడు 1	దశరథుడి పెద్ద కొడుకు	(రాముడు అనే పేరుతో ఇద్దరు ప్రసిద్ధులు ఉన్నారు. ఒకరు రఘురాముడు, ఒకరు పరశురాముడు. గమనించాలి.) రాముడు విష్ణువు అవతారం. రావణుణ్ణి సంహరించడానికి విష్ణువు మానవుడిగా పుట్టవలసివచ్చి, సూర్యవంశపు రాజైన దశరథుడికి నలుగురు కొడుకులుగా అవతరించాడు. ఆ

సంఖ్య	వ్యక్తిస్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			<p>నలుగురి కొడుకులలో పెద్దవాడు రాముడు. ఈయన చైత్రమాసంలో, శుద్ధనవమినాడు, పునర్వసు నక్షత్రంలో పుట్టాడు. రాముడి తల్లి కౌసల్య. సుమిత్ర , కైకేయి అనే ఇద్దరు ఆయనకు సవతి తల్లులు. కైక కొడుకు భరతుడు. సుమిత్రకు లక్ష్మణుడు, శత్రుఘ్నుడు అని కవల కొడుకులు. దశరథుడికి రాముడు అంటే, అమితమైన ప్రేమ. రాముడి భార్య సీత. కుశుడు, లవుడు అని రాముడికి ఇద్దరు కొడుకులు. రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నులు వేదవిద్యను, అస్త్రవిద్యను, తమ కులగురువైన వసిష్ఠుడి దగ్గరే అభ్యసించారు. రాముడు పదేనేళ్ళ వయసులో ఉండగా, విశ్వామిత్రుడు దశరథుడి దగ్గరకు వచ్చి, తన యాగాలకు రాక్షసుల వల్ల కలిగే విఘ్నాలను నివారించటానికి రాముణ్ణి తనవెంట అడవికి పంపుమని అడిగాడు. పసివాడైన తన రాముణ్ణి క్రూరులు, వీరులు ఐన రాక్షసులను ఎదుర్కోవటానికి పంపాలంటే దశరథుడు మొదట భయపడి ఒప్పుకోలేదుగాని, వసిష్ఠుడు కలగజేసుకొని, ' విశ్వామిత్రుడి వెంట ఉన్నంతవరకు రాముడి క్షేమాన్ని గురించి భయపడ నక్కర లేదు." అని నచ్చజెప్పినమీదట, రాముణ్ణి లక్ష్మణుడితోపాటు విశ్వామిత్రుడి వెంట పంపాడు. దారిలో వాళ్ళకు ఆకలిగాని దప్పికగాని అలసటగాని కలగకుండా ఉండటానికని, విశ్వామిత్రుడు వాళ్ళిద్దరికీ బల, అతిబల అనే రెండు మంత్రవిద్యలను బోధించాడు. మార్గమధ్యంలో తాటకావనం దగ్గర వాళ్ళను ఎదుర్కొన్న తాటకను విశ్వామిత్రుడి ఆజ్ఞ మేరకు రాముడు వధించాడు. ఆ తరువాత విశ్వామిత్రుడు తనకు తెలిసిన దివ్యాస్త్రాలన్నీటిని రాముడికి ఉపదేశించాడు. తరువాత, రాముడు తమ్ముడితో కలిసి, సిద్ధాశ్రమంలో ఉన్న విశ్వామిత్రుడి తపోవనం చేరి, అక్కడ ఆయన యాగానికి రక్షణగా ఉండి, యజ్ఞానికి విఘ్నాలు కల్పించటానికి వచ్చిన మారీచుడు అనే రాక్షసుణ్ణి సముద్రంలో పడేటట్లు కొట్టి, సుబాహుడు అనే వాడిని చంపి, మిగిలిన రాక్షసులను తరిమివేసాడు. యజ్ఞం ముగిసిన తరువాత విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులను, విదేహరాజు జనకుడు చేస్తున్న యజ్ఞాన్ని చూడటానికని, ఆయన దగ్గర ఉన్న శివధనుస్సును చూడటానికని చెప్పి, మిథిలానగరానికి తీసుకొని వెళ్ళాడు. దారిలో ఆ ముని ఆ అన్నదమ్ములిద్దరికీ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>గంగ చరిత్ర, పార్యతి చరిత్ర మొదలైన పురాణాధలను ఎన్నో చెప్పాడు. మిథిల చేరువలో శాపగ్రస్తురాలై అదృశ్యరూపంలో ఉన్న అహల్యకు రాముడు తన దర్శనంతో శాపవిమోచనం కలిగించాడు. మిథిలకు చేరి, జనకుడు తెప్పించిన శివధనుస్సును చూసి, విశ్వామిత్రుడి అనుమతితో రాముడు దానిని ఎక్కుపెట్టి లాగాడు. ఆ ధనుస్సు విరిగిపోయింది. ఎవరికీ సాధ్యం కాని ఆ గొప్ప పనిని చేసిన రాముడిని మెచ్చుకొని జనకుడు, అయోధ్యకు వార్త పంపి దశరథుణ్ణి రప్పించి, తన మాట ప్రకారం సీతను రాముడికి ఇచ్చి పెళ్ళి చేసాడు. అదే సమయంలోనే జనకుడి రెండవ కూతురు ఊర్మిళతో లక్ష్మణుడికి, జనకుడి తమ్ముడు కుశధ్వజుడి కూతులైన మాండవీతుతకీర్తులతో భరతశత్రుఘ్నులకు, పెళ్ళిళ్ళు జరిగాయి. రాముడు తన తండ్రితో తమ్ముళ్ళతో కలిసి అయోధ్యకు పోతూ ఉండగా దారిలో పరశురాముడు ఎదురై, తాను తెచ్చిన వైష్ణవ చాపాన్ని ఎక్కుపెట్టుమని, అలా చెయగలిగితే అప్పుడు తనతో ద్వంద్వయుద్ధం చేయుమని, రాముడిని ఆహ్వానించాడు. రాముడు ఆ వైష్ణవ ధనుస్సును కూడ తేలికగా ఎక్కుపెట్టి ఒక బాణం తోడిగి ఆ బాణంతో పరశురాముడి పుణ్యలోకాలను నాశనం చేసాడు. అయోధ్యకు వచ్చిన తరువాత భరతుడు, శత్రుఘ్నుడు తమ మేనమామ ఐన కేకయరాజు దగ్గరకు వెళ్ళారు. అప్పుడు దశరథుడు రాముణ్ణి యువరాజుగా ప్రకటించాడు. ఆ వార్తకు అందరితోపాటు కైక కూడ సంతోషించిందిగాని, ఆమె దాసి మంథర మాత్రం కైక మనసుకు విషం ఎక్కించింది. రాముడు యువరాజై ఆ తరువాత రాజుకూడ ఐతేగనుక కైకకు గాని భరతుడికి గాని భవిష్యత్తులో దాస్యం తప్ప ఏమీ మిగలదని, అందుచేత రాజు కైకకు ఎప్పుడో ఇచ్చిన రెండు వరాలను అప్పుడు కోరుకోనే వంకమీద, ఒక వరంతో రాముణ్ణి పదునాలుగేళ్ళు దండకారణ్యంలో ప్రవాసానికి పంపటానికి, రెండవ వరంతో భరతుడికి యువరాజాభిషేకం చేయటానికి, రాజుదగ్గర పట్టబట్టుమని మంథర కైకకు నూరిపోసింది. ఆమె మాటలలో పడ్డ కైక, దశరథుణ్ణి అలానే అడిగి తన మాట చెల్లాల్పించేనని భీష్మించుకొన్నది. తప్పనిసరై దశరథుడు రాముణ్ణి అడవులకు పంపాడు. సీత, లక్ష్మణుడు రాముడి వెంట వెళ్ళారు. ప్రాణానికి ప్రాణమైన తన రాముడిని విడిచి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఉండలేక దశరథుడు కొద్దిదినాలకే మరణించాడు. అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చిన భరతుడు, తన తల్లి చేసిన పనికి ఆమె మీద మండిపడి, రాముణ్ణి వెనుకకు పిలుచుకొని రావటానికి వెళ్ళి రాముణ్ణి రాజ్యం చేయుమని బతిమాలుచుగాని రాముడు ఒప్పుకోకపోవడంతో, రాముడి ప్రతినిధిగా ఆయన పాదుకలను తెచ్చి వాటి పేరుమీద రాజ్యపాలన చేస్తూ, రాముడి రాకకు ఎదురుచూస్తూ నందిగ్రామంలో ఉండిపోయాడు. అక్కడ రాముడు దండకారణ్యంలో విరాధుడనే రాక్షసుణ్ణి చంపి, అనేక మున్యాశ్రమాలను చూస్తూ, మునులకు రాక్షసబాధ లేకుండా కాపాడుతానని వాళ్ళకు అభయం ఇచ్చాడు. శరభంగుడు, సుతీక్ష్ణుడు, అత్రి, అగస్త్యుడు వంటి మహర్షులను దర్శించి, చివరకు జనస్థానంలో పంచవటి అనే చోట నివసించసాగాడు. అక్కడే జటాయువు అనే పక్షివీరుడు రాముడిని కలిసి, తాను సీతకు రక్షణగా ఉంటానన్నాడు. కొంతకాలానికి శూర్యణఖ అనే రాక్షసి అటుగా వచ్చి రాముణ్ణి చూసి మోహించి, ఆయన కాదంటే లక్ష్మణుణ్ణి చేరి, ఆయనా కాదంటే చివరకు సీతను చంపబోయింది. లక్ష్మణుడు ఆమె ముక్కు చెవులు కోసి తరిమేసాడు. శూర్యణఖ పోయి ఖరుడు అనే రాక్షసుడితో తనకు జరిగిన అవమానాన్ని చెప్పుకొని రాముణ్ణి చంపుమని కోరింది. ఖరుడు తన పదునాలుగు వేల సైన్యంతో, పదునాలుగు మంది సేనాపతులతో, త్రిశురుడు, దూషణుడు అనే సేనానులతో కలిసి రాముడిని ఎదుర్కొని, రాముడి చేతిలో సపరివారంగా చనిపోయాడు. ఆ వార్తను శూర్యణఖ ద్వారాను, అకంపనుడనే అనుచరుడిద్వారాను, తెలుసుకొన్న రావణుడు రాముడి మీద ప్రతీకారం తీర్చుకోవటానికి సీతను అపహరించాలని భావించాడు. మారీచుడిని ఒక బంగరు లేడి రూపంలో రాముడి ఆశ్రమస్రాంతంలో సీత చూసేటట్లుగా తిరుగుమని పంపి, ఆ లేడిని తేవటానికి ముందు రాముడు, ఆ తరువాత లక్ష్మణుడు కుటీరం నుండి దూరంగా వెళ్ళేటట్లు పన్నాగం పన్ని, రావణుడు మాటున కాచుకొని ఉన్నాడు. మారీచుడి మాయను గ్రహించిన రాముడు అతణ్ణి వధించాడుగాని, అతడు చనిపోతూ రాముడి గొంతుతో అరచిన అరుపులకు భయపడ్డ సీత బలవంతంగా లక్ష్మణుణ్ణి రాముడికి సహాయంగా వెళ్ళమని పంపడంతో, ఒంటరి ఐన సీతను రావణుడు అపహరించుకొని పోయాడు. అడ్డుపడ్డ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>జటాయువును రెక్కలు నరికి ఆకాశమార్గాన ఎగిరిపోయాడు. దారిలో ఒక కొండ మీద కొందరు వానరులను చూసిన సీత, వాళ్ళద్వారా రాముడికి తన వార్త తెలియటానికి పనికివస్తుందనే ఉద్దేశంతో, తన నగలను కొన్నిటిని మూటగా కట్టి వాళ్ళమధ్య పడేసింది. ఆఘమేఘాలమీద లంకను చేరిన రావణుడు సీతను అశోకవనంలో ఉంచి రాక్షసస్త్రీలను కాపలా పెట్టాడు. ఇక్కడ రామలక్ష్మణులు సీతను కానక, అంతటా వెదకుతూ, కొన ఉపిరితో ఉన్న జటాయువును చూసి, అతడి ద్వారా సీతాపహరణాన్ని తెలుసుకొన్నారు. దుఃఖంతో తల్లడిల్లిన రాముడు లక్ష్మణుడి ఓదార్పుతో మనసును చిక్కబట్టుకొని అడవి అంతా సీత కోసం వెదకసాగాడు. ఒకచోట ఘోరాకారుడైన కబంధుడు అనే రాక్షసుడి చేతులలో చిక్కుపడి, చివరకు ఆ రాక్షసుణ్ణి చంపాడు. ఆ చంపటం ఫలితంగా శాపవిముక్తుడై తన పూర్వపు గంధర్వరూపం పొందిన కబంధుడు, రామలక్ష్మణులకు తన కథను చెప్పి, సుగ్రీవుడు అనే వానరరాజు సీత జూడ చెప్పగలడని, అతడితో మైత్రి చేయుమని బోధించి, సుగ్రీవుడు నివసించే ఋశ్యమూకగిరికి దారి తెలియజెప్పి తనలోకానికి వెళ్ళిపోయాడు. రాముడు అదేవిధంగా ఋశ్యమూకానికి పోతూ మధ్యలో పంపాసరస్సు దగ్గర శబరికి దర్శనం ఇచ్చి, ఆమె దేహత్యాగం చేసిన తరువాత సుగ్రీవుడి నివాసానికి వెళ్ళి, అతడి మంత్రి హనుమంతుడి సాయంతో అతడితో మైత్రి చేసుకొన్నాడు. రాముడి కథ అంతా విన్న సుగ్రీవుడు, తాము ఒకసారి ఎవడో ఒక స్త్రీని తీసుకొని ఆకాశమార్గాన పోతూ ఉండగా చూసామని, ఆమె కొన్ని నగలను తమ మధ్య పడవేసిందని చెప్పి ఆ నగలను తెచ్చి రాముడికి చూపాడు. వాటిని ఆనవాలుపట్టిన రాముడు సీతను వెదకటానికి సాయం చేయుమని సుగ్రీవుణ్ణి కోరాడు. తన అన్న వాలి వలన అపాయం ఉన్న కారణంగా తాను ఋశ్యమూకాన్ని దాటి పోలేనని, వాలిని చంపితేగనుక తాను సీతను వెదికించుతానని సుగ్రీవుడు రాముడికి చెప్పాడు. రాముడు అందుకు సమ్మతించి, వాలిని చంపి సుగ్రీవుణ్ణి వానరులకు రాజుగా చేసాడు. తరువాత, సుగ్రీవుడు వానరులను నలుదెసలకు పంపి సీత కోసం వెదికించగా, దక్షిణం వైపు వెళ్ళిన వాళ్ళలో హనుమంతుడు, సీత లంకలో ఉన్నదన్న వార్తను తెచ్చాడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>రాముడు సుగ్రీవుడి వానరసైన్యం వెంటరాగా లంకకు పయనించి సముద్రం ఒడ్డున ఆగాడు. రావణుడి తమ్ముడు విభీషణుడు తన అన్నతో విభేదించి, అతణ్ణి వదలి రాముడిని చేరాడు. రాముడు అతనికి లంకకు రాజుగా ప్రకటించాడు. తరువాత రాముడు, సముద్రం మీద సముద్రుడి సూచన ప్రకారమే నలుడిచేత ఒక వంతెన కట్టించి, సముద్రాన్ని దాటి లంకను ముట్టడించాడు. చివరగా ఒకసారి అంగదుణ్ణి రావణుడి దగ్గరకు పంపి సీతను అప్పగించుమని ఎచ్చరించి, దానికి అతడు ఒప్పుకోకపోవటంతో, యుద్ధం మొదలుపెట్టాడు. వానరవీరుల పరాక్రమం, హనుమంతుడి అద్భుతమైన సహాయం, లక్ష్మణుడి శౌర్యం, ఇవన్నీ తనకు అండగా ఉండగా, రాముడు రావణుడి ముఖ్య వీరులను అందరిని పడగొట్టాడు. చివరకు ఇంద్రుడు పంపిన రథాన్ని ఎక్కి రావణుడితో అహోరాత్రాలు ఎడతెగక ద్వంద్వయుద్ధం చేసి బ్రహ్మాస్త్రంతో అతణ్ణి వధించాడు. పరగృహంలో నివాసం కారణంగా లోకులు అనుమానిస్తారనే భయంతో, సీత అగ్నిప్రవేశం చేసేటట్లు చేసి, ఆమె పవిత్రతను వెల్లడి చేసి సీతతో, లక్ష్మణుడితో, విభీషణుడితో, వానరులతో కలిసి రాముడు భరతుడి దగ్గరకు వెళ్ళి, ఆ తరువాత అయోధ్యకు వెళ్ళి రాజ్యానికి పట్టం కట్టుకొన్నాడు. కొన్నాళ్ళ తరువాత, ప్రజలలో సీత గురించి అపవాదు నడుస్తున్న సంగతిని తెలుసుకొని, అప్పటికి ఆమె గర్భవతి ఐనప్పటికీ, లక్ష్మణుడిచేత ఆమెను వాల్మీకి ముని ఆశ్రమం ప్రాంతంలో వదలిపెట్టించాడు. అక్కడే సీతకు కుశుడు, లవ్వుడు అనే ఇద్దరు కవల కొడుకులు పుట్టారు. విద్యతోపాటు వాళ్ళకు వాల్మీకి, తాను రచించిన రామాయణాన్ని గానం చేయటం కూడ నేర్పాడు. కొంతకాలానికి రాముడు శత్రుఘ్నుడిచేత మధురాపురం లోని లవణాసురుణ్ణి చంపించి ఆ రాజ్యానికి శత్రుఘ్నుడినే రాజుగా చేసాడు. సింధూనదీతీరాన ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని భరతుడి ద్వారా జయించి, అక్కడ భరతుడి కొడుకులను ఇద్దరినీ రాజులుగా చేసాడు. లక్ష్మణుడి ఇద్దరు కొడుకులలో ఒకరిని కారుపథ దేశానికి, మరొకరిని మల్ల దేశానికి రాజులుగా చేసాడు. రాముడు ఒక సారి అశ్వమేధయాగం చేస్తుండగా ఆ యాగశాలలో కుశలవులు రామాయణ గానం చేయగా విన్నాడు. వాళ్ళు సీత కొడుకులని</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>గుర్తుపట్టి, సీతను మరొకసారి అందరి ఎదుట తన పవిత్రతను నిరూపించుకొని తనతో రమ్మని ఆమెకు తెలియజేయుమని వాల్మీకితో చెప్పాడు. మరునాడు సీత దేవతలు, మునులు అందరూ చూస్తూ ఉండగా, తాను త్రిశుద్ధిగా రాముడికే అంకితం అని శపథం చేసి భూమిలోకి ప్రవేశించింది. రాముడు దీనంగా విలపించి, బ్రహ్మాదులు ఊరడించగా తేరుకొని, కొడుకులను తీసుకొని అయోధ్యకు వెళ్ళాడు. పదకొండు వేల ఏళ్ళు రాజ్యం చేసిన తరువాత, ఒక కారణంగా లక్ష్మణుడికి బహిష్కారశిక్ష విధించాడు. లక్ష్మణుడు వెళ్ళి సరయూనదిలోకి ప్రవేశించి దేహత్యాగం చేసాడు. కొద్ది నాళ్ళలోనే రాముడుకూడ కుశుణ్ణి కుశావతీనగరంలోను, లవుణ్ణి శ్రావస్తి నగరంలోను రాజులుగా నిలిపి, తన మిగిలిన ఇద్దరు తమ్ములు, సుగ్రీవుడు, సమస్త పౌరులు, వెంటరాగా మహాప్రస్థానం చేసి ఈ లోకాన్ని విడచిపెట్టాడు. ఒకటి అరా చిన్న లోపాలున్నప్పటికీ, ఏ కాలాన్ని బట్టి చూసినా రాముడి చరిత్ర ఆదర్శమే. రంగుకళ్ళబోళ్ళగాళ్ళు ఏవో నెరసులు వెదకకపోరనుకొండి!</p>
1411.	రాముడు 2	పరశు రాముడు	<p>(రాముడు అనే పేరుతో ఇద్దరు ప్రసిద్ధులు ఉన్నారు. ఒకరు రఘురాముడు, ఒకరు పరశురాముడు. గమనించాలి.) పరశురాముడు అనే పేరుతో బాగా ప్రసిద్ధికెక్కిన రాముడు భృగువంశంలో పుట్టిన ఒక ముని. దశరథరాముడిలాగా, ఈయన కూడ విష్ణువు అవతారమే. పరశువు అంటే గండ్రగొడ్డలి. అది ఆయుధంగా ఉన్నవాడు గాబట్టి ఆయనను పరశురాముడు అని అంటారు. భృగు వంశంలోనివాడు గాబట్టి భార్గవుడు అని, భార్గవరాముడు అని అంటారు. పరశురాముడు జమదగ్ని కొడుకులలో చివరివాడు. ఈయన తల్లి పేరు రేణుక. హైహయవంశపు రాజైన కార్తవీర్యుడు జమదగ్నిని అన్యాయంగా చంపినందుకు కోపించిన పరశురాముడు, క్షత్రియ వంశాలనన్నిటినీ ఇరవై ఒక్కసార్లు రూపుమాపి, చివరలో ఒక మహాయజ్ఞం చేసి ఆ యజ్ఞం సందర్భంగా ఈ భూమి మొత్తాన్ని కళ్ళప్పుడికి దానంగా ఇచ్చాడు. నాకు దానంగా ఇచ్చిన ఈ భూమి మీద ఇక నీవు నివసించవద్దని కళ్ళప్పుడు నిషేధిస్తే, అప్పటినుండి పరశురాముడు మహేంద్రగిరిని తన నివాసంగా చేసుకొని ఉన్నాడు. అదంతా పాత చరిత్ర. దానిని ఆయనే స్వయంగా రాముడికి చెప్పాడు. రామాయణంలో పరశురాముడు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఒక్కసారి మాత్రమే కనిపిస్తాడు. దశరథుడు తన కొడుకులు కోడళ్ళతో కలిసి మిథిలనుండి అయోధ్యకు పోతూ ఉండగా, దారిలో విశ్వామిత్రుడు అడ్డు తగిలాడు. సరాసరి రాముడితోనే మాట్లాడాడు. తన చేతిలో ఉన్న వైష్ణవచాపాన్ని చూపి, దాని చరిత్ర గురించి, శివధనుస్సుకు దానికి గల సంబంధం గురించి, తన పరాక్రమాన్ని గురించి, తాను పూర్వం చేసిన క్షత్రియసంహారం గురించి చెప్పి, శివ ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి విరచటం గొప్పపనేకాని, తాను తెచ్చిన వైష్ణవచాపాన్ని కూడా రాముడు ఎక్కుపెట్టగలిగితే అప్పుడు రాముడితో తాను ద్వంద్వయుద్ధం చేస్తానన్నాడు. భయపడ్డ దశరథుడు ఎంత బతిమాలినా పరశురాముడు చెవినిపెట్టలేదు. చివరకు రాముడు, పరశురాముడు తెచ్చిన వైష్ణవధనుస్సును తీసుకొని ఎక్కుపెట్టి ఒకబాణం తోడిగి, అమోఘమైన ఆ బాణం ఊరక పోగూడదు గనుక, దానితో పరశురాముడు సాధించుకొన్న పుణ్యాలను నాశనం చేయాలో, లేక, ఎక్కడకైనా క్షణంలో వెళ్ళగలిగే అతడి పాదగమనాన్ని నాశనం చేయాలో, ఆయననే చెప్పుమన్నాడు. పాదగమనాన్ని కోల్పోవటం కుదరకపోవటంతో, పరశురాముడు తన పుణ్యాలనే ఆ బాణానికి బలిపెట్టి, రాముణ్ణి సాక్షాత్ విష్ణువే అని పొగిడి, తన దారిన వెళ్ళాడు. ఆ తరువాత రామాయణం సంఘటనలలో ఎక్కడా పరశురాముడు రాలేదు. సీతాశపథ ఘట్టంలో భార్గవుడు అనే ఒక ముని ఉన్నాడని ఉంది గాని, ఆ భార్గవుడు ఎవరో తెలియదు.</p>
1412.	<p>రావణుడు (దశశిరుడు, దశకంఠుడు, దశముఖుడు, దశాననుడు, దశాస్యుడు, పౌలస్త్యుడు)</p>	రాక్షసుడు	<p>రావణుడు రాక్షసురాజు. ఇతడి తండ్రి విశ్రవసుడు. తల్లి కైకసి. కుంభకర్ణుడు, విభీషణుడు అనే ఇద్దరు తమ్ముళ్ళు, శూర్పణఖ అనే ఒక చెల్లెలు, రావణుడికి ఉన్నారు. రావణుడి భార్యలలో మయుడి కూతురు మండోదరి, ధాన్యమాలిని ముఖ్యులు. మేఘనాదుడు (ఇంద్రజిత్తు), అక్షుడు, నరాంతకుడు, దేవాంతకుడు మొదలైన వాళ్ళు రావణుడి కొడుకులు. రావణుడి మొదటిపేరు దశగ్రీవుడు.(రావణుడు అనే పేరు తరువాత వచ్చింది, అదే స్థిరపడిపోయింది.). పది తలలు, ఇరవై చేతులు ఉన్నవాడు గాబట్టి ఆయనకు ఆ పేరు పెట్టారు. దశశిరుడు, దశకంఠుడు, దశముఖుడు, దశాననుడు, దశాస్యుడు అనికూడా రావణుడికి పేర్లు ఉన్నాయి. పులస్త్యుడి వంశంలోని వాడు గాబట్టి పౌలస్త్యుడు అనే పేరు కూడా</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>రావణుడికి ఉన్నది. రామాయణానికి ఉన్న మూడు పేర్లలో ఒకటి పౌలస్త్యవధం అనేది. ఆ ఇతిహాసానికి ఆ పేరు రావణుడి పేరుమీదనే వచ్చింది. విశ్రవసుడికే దేవవర్ణిని అనే మరొక భార్య వలన పుట్టిన కుబేరుడు లేదా వైశ్రవణుడు రావణుడి అన్న. సవతి అన్న ఐన కుబేరుడికి సాటిగా ఎదుగుమని చెప్పిన తమ తల్లి కైకసి మాట మేరకు, రావణుడు, తమ్ముళ్ళతో లిసి గోకర్ణ పర్వతం మీద చిరకాలం ఘోరతపస్సు చేసి, బ్రహ్మను మెప్పించి, దేవదానవయక్షగంధర్వాది దివ్యజాతుల చేతులలో తనకు చావు లేకుండా ఆయన నుండి వరాలు పొందాడు. ఇంటికి తిరిగి వచ్చిన రావణుడు శ్రేష్ఠాతకవనంలో నివసిస్తూ, కొంతకాలం తరువాత తన మేనమామ ప్రహస్తుడి ప్రోత్సాహం మేరకు లంకను తనకు అప్పగించుమని కుబేరుడిని బెదిరించి లంకను స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు. తరువాత అతనిపై దండెత్తి పుష్పక విమానాన్ని కూడా లాక్కొన్నాడు. ఇక వరుసగా అందరు దిక్పాలకులనూ గెలిచి, ఇంద్రుడి మీదకు వెళ్ళాడు. ఒకసారి కైలాసం దగ్గరలో తన పుష్పకం ఆగిపోతే దానికి కారణం ఆ ప్రాంతాలలో శివుడు విహరిస్తూ ఉండడమే కారణమని నంది ద్వారా తెలుసుకొని, అక్కడినుండి వెళ్ళిపోమ్మని అతడు చెప్పే మాటలను లెక్క చేయక, కైలాసపర్వతాన్నే పెకలిస్తాను చూడుమని , ఆ కొండను పెల్లగించాడు. రావణుడి దుడుకుతనానికి బుద్ధి చెప్పటానికి శివుడు తన కాలి బొటనవ్రేలితో ఆ కొండను కిందకు అదిమాడు. దాంతో రావణుడి చేతులన్నీ కొండకింద ఇరుక్కొని నలిగిపోయాయి. అనొప్పికి తట్టుకోలేక, లోకాలన్నీ అదిరిపోయేటట్లు ఒక పెడబొబ్బ పెట్టాడు. అలానే ఉండి వెయ్యేళ్ళపాటు శివుణ్ణి స్తుతిస్తూ సామగానాలు చేసి ఆయనను మెప్పించాడు. శివుడు కనబడి అతడి చేతులు బయటకు రప్పించి, నీవు పెట్టిన పెనుకేక (రావణం=అరుపు) వల్ల ఇకనుండి నీ పేరు 'రావణుడు' ఔతుంది అని చెప్పి చంద్రహాసం అనే ఒక దివ్యఖడ్గాన్ని కూడ రావణుడికి ఇచ్చాడు. తన గర్వం, దుష్ప్రవర్తనల వల్ల రావణుడు - నంది, పార్వతి, అనరణ్యుడు, వేదవతి, నలకూబరుడు, బ్రహ్మ మొదలైన వాళ్ళందరిచేత రకరకాల శాపాలకు గురి ఐనాడు. అందరినీ యుద్ధానికి ఆహ్వానిస్తూ అందరి మీదకు దాడికి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>పోతూ రావణుడు ఒకసారి కార్తవీర్యార్జునుడి చేతిలో చావుదెబ్బలు తిని చెరలో పడి, తాత పులస్తు్యుడి దయతో బయటపడ్డాడు. ఇంకో సారి వానరరాజు వాలి చేతిలో ఉక్కిరిబిక్కిరై అతనితో మైత్రి చేసుకొన్నాడు. జనస్థానంలో శూర్యణఖకు జరిగిన అవమానానికి, అక్కడ ఉన్న తన ప్రతినిధి ఖరుడి చావుకూ కారణమైన రాముడి మీద పగ తీర్చుకోగోరి, మారీచుడి సాయంతో మాయ పన్ని సీతను అపహరించి తెచ్చి లంకలో బంధించాడు. అదే తన పతనానికి రావణుడు స్వయంగా చుట్టుకొన్న శ్రీకారం. తల్లి కైకసి, తాత మాల్వవంతుడు, తమ్ముడు విభీషణుడు, మంత్రి అవిధ్దుడు, వీళ్ళంతా సీతను రాముడికి అప్పగించుమని ఎంతగా చెప్పినా రావణుడు ఆ మాటలను పెడచెవిన పెట్టాడు. చివరకు విభీషణుడు తనను వదిలి రాముణ్ణి చేరినా రావణుడు బెడరలేదు . తన వీరులు ఎందరు కూలినా, కొండంత కుంభకర్ణుడు నేలకొరిగినా, ఇంద్రజిత్తు అంతటి కొడుకు యుద్ధానికి బలి ఐపోయినా, రావణుడు జంకలేదు. తానే స్వయంగా యుద్ధానికి దిగి, వానరసైన్యాన్ని చీల్చి చెండాడాడు. లక్ష్మణుణ్ణి చావుదెబ్బ తీసాడు. ఒకటి రెండు సార్లు రాముడి చేతిలో ఓటమి పాలైనా, మొండి ధైర్యంతో చివరిదాక పోరాడాడు. అంతిమ యుద్ధంలో, అహోరాత్రాలు ఎడతెగకుండా యుద్ధం చేసి, రాముణ్ణి ముప్పుతిప్పలు పెట్టి, చివరకు రాముడి బ్రహ్మాస్త్రం దెబ్బకు ప్రాణాలు విడిచాడు. రావణుడి మరణానికి దుఃఖిస్తున్న విభీషణుడిని ఓదారుస్తూ రాముడు రావణుడి పరాక్రమం గురించి చేసిన ప్రశంస గమనించ దగ్గది. ఎన్ని గొప్పదనాలు ఉన్నప్పటికీ, ఒక ఉండగూడని దుర్గుణం ఉంటే పతనానికి చాలని రావణుడు లోకానికి చెప్పకనే చెప్పాడు.</p>
1413.	<p>రాహువు (సింహికాసుతుడు, సైంహికేయుడు, ముఖశేషుడు)</p>	గ్రహం	<p>జ్యోతిషాస్త్రంలో చెప్పిన తొమ్మిది గ్రహాలలో రాహువు ఒకడు. సూర్యుడు, చంద్రుడు, కుజుడు, బుధుడు, గురుడు, శుక్రుడు, శని, రాహువు, కేతువు అన్నవి ఆ తొమ్మిది గ్రహాలు. ఆ గ్రహాల అధిష్ఠానదేవతల పేర్లుకూడ అవే. సూర్యుడు ఈ గ్రహాలకు రాజు. మొదటి ఏడు గ్రహాలకు వారంలోని ఏడు దినాలకు సంబంధం ఉందిగాని, రాహువుకు, కేతువుకు, వారంలోని దినాలతో సంబంధం లేదు. రాహువును కేతువును రాక్షసులు అని చెబుతారు. అమృతం పంపకం</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సమయంలో కపటం పన్ని దేవతలతో పాటు అమ్మతాన్ని త్రాగటానికి ప్రయత్నించిన రాహువును విష్ణువు నరికాడు. కాని అప్పటికే అమృతస్పర్శ తగలి ఉండటంతో, కంఠం వరకు ప్రాణంతో మిగిలాడు రాహువు. అందుకే రాహువును రామాయణంలో ఒకచోట "ముఖశేషుడు " అని అన్నారు. ముఖశేషుడు అంటే, ముఖంతో మాత్రమే మిగిలినవాడు అని అర్థం.
1414.	రాహువు	గ్రహం	జ్యోతిషాస్త్రం చెప్పిన తొమ్మిది గ్రహాలలో రాహువు ఒకటి. నిజానికి రాహువు ఒక దైత్యుడు. అమృతభాగం సమయంలో దేవతల వరుసలో నక్క అమృతం తాగబోతుంటే, విష్ణువు అతడి తలను నరికాడు. అప్పటికే అమృతస్పర్శ తగలటంతో, తల వరకు సజీవంగా మిగిలాడు రాహువు. విష్ణువు అతడిని అంతరిక్షంలో గ్రహంగా నిలిపాడు. అందుకే రామాయణంలో ఒకచోట రాహువును "ముఖశేషుడు" (ముఖంతో మిగిలినవాడు) అన్నారు. ఇలానే కేతువు అనే గ్రహం కూడ ఉన్నది. ఈ రెండింటినీ ఛాయాగ్రహాలగా లెక్కిస్తారు. వారంలో ఆది/రవి వారంనుండి శనివారం వరకు ఉన్న ఏడు దినాలు ఏడు ప్రధాన గ్రహాలకు సంబంధించినవేకాని, రాహుకేతువులకు సంబంధించి వారంలో ఏ దినమూ లేదు. సూర్యుడి చుట్టూ తిరిగే భూకక్ష్యను, భూమి చుట్టూ తిరిగే చంద్రుడి కక్ష్య ఎక్కడెక్కడ తాకుతుందో ఆ బిందువులే ఈ రాహుకేతువులు. రాహువు, కేతువు ఎప్పుడు సమసప్తకంలో ఉంటారు, అంటే, వాళ్ళిద్దరి మధ్య ఎడం ఎప్పుడూ 180 భాగలే ఉంటుంది. రామాయణంలో అతికాయుడి రథకేతువు మీద రాహువు బొమ్మ ఉన్నదని వర్ణించారు.
1415.	రుచిరుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'సంతాపనం ' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు రుచిరుడు.
1416.	రుద్రుడు (శివుడు)	శివుడు	శివుడికి ఉన్న పేర్లలో రుద్రుడు అనేది ఒకటి.
1417.	రుద్రులు	దేవగణం	రుద్రులు ఒక దేవగణం. వీళ్ళు పదకొండుమంది. (వీళ్ళపేర్లు ఒక్కొక్కచోట ఒక్కొక్క రకంగా ఉన్నాయి.). రుద్రులలో ఎనిమిదవ రుద్రుడి పేరు మహాదేవుడు. రావణవధ తర్వాత, సీత పవిత్రతను ప్రకటించేటప్పుడు బ్రహ్మ, రాముణ్ణి "

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సాక్షాత్తుగా రుద్రులలో ఎనిమిదవ వాడివే " అని స్తుతించాడు. (పదకొండు మంది రుద్రులలో ఎనిమిదవ రుద్రుడి పేరు మహాదేవుడు.)
1418.	రుధిరాశనుడు	రాక్షసుడు	రుధిరాశనుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. దండకారణ్యంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో రుధిరాశనుడు ఒకడు. శూర్పణఖ కారణంగా జనస్థానంలో రాముడితో జరిగిన పోరిలో రుధిరాశనుడు మరణించాడు.
1419.	రుమ	వానర స్త్రీ	రుమ ఒక వానరస్త్రీ. ఈమె తారుడు అనే వానరుడి కూతురు. రుమ సుగ్రీవుడి భార్య. వాలిసుగ్రీవులకు తమలో తమకు వాలితో విరోధం వచ్చినతరువాత, వాలి సుగ్రీవుణ్ణి తరిమేసి, రుమను తన భార్యగా చేసుకొన్నాడు. వాలిని చంపటానికి అతడు చేసిన ఈ పాపం కూడ ఒక కారణమని, నేలకూలి ఉన్న వాలితో రాముడు చెప్పాడు. వాలి వధ తరువాత రుమ మళ్ళీ సుగ్రీవుడికి భార్య ఐ , తారతో సహా సుగ్రీవుడితో కలిసి నివసించింది.
1420.	రుమణ్యంతుడు (రుమణ్యాస్ అని సంస్కృత మూలం. తకారాంతం.)	వానరుడు	రుమణ్యంతుడు ఒక వానరుడు. లంకా యుద్ధానికని, రుమణ్యంతుడు తన నూరు పటాలాల వానరసేనతో కలిసి సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు.
1421.	రురువు	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో రురువు ఒకటి. ఇది ఒక జింక జాతి జంతువు. తెలుగులో దీనిని నల్ల చారల దుప్పి అంటారు. ఇతరజాతుల దుప్పిల చర్యంతో చేసినట్లే దీని చర్యంతో కూడ కంబళ్ళు చేస్తారు.
1422.	రూప్యకం	దీవి	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒక దీవి పేరు రూప్యకం. ఇది తూర్పు దిక్కున ఉన్నది. ఈ దీవి నిండా వెండి గనులు ఉంటాయి (రూప్యం=రూప్యకం=వెండి). సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపే వానరులకు, ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ రూప్యకద్వీపాన్ని గురించి చెప్పాడు. ఇక్కడ- సువర్ణం, రూప్యకం అని రెండు పేర్లగా కాకుండా, సువర్ణరూప్యకం అని ఒకటే పేరుగా ఒక వ్యాఖ్యాత గ్రహించాడు.
1423.	రేణుక	ముని	రేణుక జమదగ్ని ముని భార్య. వీళ్ళ కొడుకులలో చివరివాడే పరశురాముడు అనే పేర ప్రసిద్ధుడైన రాముడు (రాముడు 2

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		భార్య	అన్న ఆరోపం చూడండి.)
1424.	రోమపాదుడు	రాజు	రోమపాదుడు అంగదేశానికి రాజు. (రోమపాదుడి మొదటి పేరు చిత్రరథుడు అని అట.) ఈయన అయోధ్యరాజైన దశరథుడికి మిత్రుడు. దశరథుడి అశ్వమేధయాగానికి ఆహ్వానించవలసిన ముఖ్యమైనవాళ్ళను సుమంత్రుడికి చెప్పతూ వసిష్ఠుడు రోమపాదుడిని పేర్కొన్నాడు. దశరథుడి కూతురైన శాంతను తనకు కూతురిగా రోమపాదుడు దత్తత తీసుకొన్నాడు. ఒకకాలంలో అంగదేశం పెనుకాటకానికి లోనైంది. వానలు పడాలంటే, ఋశ్యశృంగమహర్షి అంగదేశంలో కాలుమోపాలని రోమపాదుడి పురోహితులు చెప్పారు. అందుకని, ఎలాగైనా ఋశ్యశృంగుణ్ణి అంగదేశానికి వచ్చేటట్లు చేయండని రోమపాదుడు కొందరు వేద్యులను ఋశ్యశృంగుడి తపోవనానికి పంపారు. వాళ్ళు ఋశ్యశృంగుడి తండ్రి విభాండకుడికి తెలియకుండా అతడితో పరిచయం పెంచుకొని, మాటలలో పెట్టి ఎలాగో ఒకలాగ ఆయనను అంగదేశానికి తీసుకొని వచ్చారు. ఋశ్యశృంగుడి రాకతో అంగదేశంలో వానలు కురిసి, కరువుకాటకాలు తొలిగిపోయాయి. సంతోషించిన రోమపాదుడు, ఋశ్యశృంగుడికి శాంతను ఇచ్చి వివాహం జరిపించాడు. ఆ తరువాత కొన్నేళ్ళకు దశరథుడు తనకు కొడుకులు కలగాలని పుత్రకామయాగం చేయగోరి, ఆ యాగాన్ని నిర్వహించటానికి ఋశ్యశృంగుణ్ణి భార్యసహితంగా పంపుమని తానే స్వయంగా వెళ్ళి రోమపాదుడిని అడిగి ఆయన అనుమతితో వాళ్ళను తన నగరానికి తెచ్చుకొని తన యాగం పూర్తి చేసుకొన్నాడు.
1425.	రోమకుడు	రాక్షసుడు	రోమకుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సేతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో రోమకుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ రోమకుడి ఇల్లు ఉంది
1426.	రోహిణి 1	నక్షత్రం	(రోహిణి అనే పేరుతో ఒక నక్షత్రం, ఒక సృష్టిమాత, ఉన్నారు. గమనించాలి. నక్షత్రాన్ని ఒకజ్యోతిగాను, ఒక దేవతగాను కూడ భావిస్తారు.) మన జ్యోతిషాస్త్రం చెప్పే ఇరవైవిడు నక్షత్రాలలో నాల్గవదాని పేరు రోహిణి. మన సంప్రదాయం ప్రకారం, ఈ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఇరవై ఏడు నక్షత్రదేవతలు, దక్షుడికి కూతుళ్ళు, చంద్రుడికి భార్యలు. అందరిలోకెల్ల రోహిణి చంద్రుడికి మిక్కిలి ఇష్టమైనది అట. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని రావణుడితో చెప్పతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి ,ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి , కపిలుడు.</p> <p>ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేసారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేరా ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాసులుగా మన జ్యోతిషశాస్త్రం విభజించింది. అశ్విని, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం మొదలైనవి పన్నెండు రాశుల పేర్లు. రామాయణంలో పలుతావులలో వర్ణన సందర్భాలలో పోలికలు చెప్పేటప్పుడు సూర్యచంద్రనక్షత్రాల ప్రసక్తి వస్తుంది.</p>
1427.	రోహిణి 2	ఒక సృష్టిమాత, గోవుల తల్లి	<p>(రోహిణి అనే పేరుతో ఒక నక్షత్రం, ఒక సృష్టిమాత, ఉన్నారు. గమనించాలి. నక్షత్రాన్ని ఒకజ్యోతిగాను, ఒక దేవతగాను కూడ భావిస్తారు.) సృష్టిమాతలలో రోహిణి ఒకతె. కశ్యపుడికి, క్రోధవశకు పుట్టిన పదిమంది కూతుళ్ళలో ఒకతె ఐన సురభికి రోహిణి అని, గంధర్వి అని, ఇద్దరు కూతుళ్ళు. వీళ్ళిద్దరిలో, రోహిణి గోవులకు మాత, గంధర్వి గుఱ్ఱాలకు మాత.</p>
1428.	రోహిణి 1	జంతువు	<p>(రోహిణి అనే పేరుతో రెండు రకాల జంతువులు ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో రోహిణి ఒకటి. దీనిని తెలుగులో కేసరి జింక అని అంటారు. ఇది జింక జాతులలో ఒకటి.</p>
1429.	రోహిణి 2	జంతువు	<p>(రోహిణి అనే పేరుతో రెండు రకాల జంతువులు ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి జంతువులలో రోహిణి ఒకటి. రోహిణి అంటే చేపలలో ఒక జాతి చేప.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1430.	రోహితులు	గంధర్వుల గణం	ఒక ఐదుగురు గంధర్వుల జట్టుకు ఉన్న పేరే 'రోహితులు'. దక్షిణసముద్రంలో, ఋషభపర్వతం మీద ఉన్న గంధపు చెట్ల వనాలకు కాపలాగా ఈ ఐదుగురు గంధర్వులు ఉంటారు. వీళ్ళ పేర్లు - శైలాషుడు, గ్రామణి, శిర్గువు, శుభ్రుడు, బభ్రువు. ఈ గంధర్వులు ఎంతో భీకరులు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ చందనవనాలను గురించి, ఈ గంధర్వులను గురించి, చెప్పాడు. ఆ గంధపుచెట్లను వానరులను పొరబాటుననైనా తాకనైనా తాకరాదని కూడ సుగ్రీవుడు వాళ్ళను ఎచ్చరించాడు.
1431.	రౌద్రం	ఒక కావ్యరసం	కావ్యాలలో ఉండే కవితారసాలలో ఒకటి రౌద్రం. కవిత్వంలో, ఇతరభావాల వలన మరుగు పడకుండా ప్రధానస్థానంలో ప్రకటంగా ఉండే భావానికి స్థాయిభావం అని పేరు. ఈ స్థాయిభావమే కనుక చివరిదాకా పుష్టిమంతంగా పోషించబడితే దాన్నే రసం అంటారు. ఇవి ఎనిమిది అని కొందరు, తొమ్మిది అని కొందరు, చెప్పారు. ఇప్పుడు నవరస సిద్ధాంతమే అందరూ అంగీకరించినట్లు. ఒక్కొక్క రసానికి ఒక్కొక్క పేరు, ఆ రసపు ప్రధానభావానికి /స్థాయిభావానికి ఒక్కొక్క పేరు ఉంటుంది. రౌద్రరసానికి స్థాయిభావం " క్రోధం " . రామాయణాన్ని గూర్చి రామాయణంలోనే చెప్పినట్లు " రామాయణంలో శృంగార, హాస్య, కారుణ్య, వీర, రౌద్ర, భయానక రసాలు ఉన్నాయి. " . శాంతం, అద్భుతం అనే రెండు రసాలనే ఈ సందర్భంలో పేర్కొనలేదు. రామాయణం, భారతమూ రెండు శాంతరసప్రధానాలు అని పండితుల నిర్ణయం. రసాలలో పూర్తిగా చేరకపోయినా, భక్తిరసం అనేది కూడ ఒక రసంగా కొందరు పరిగణించారు.
1432.	రౌద్రేయుడు	ముని	రాజ్యాభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు రౌద్రేయుడు. ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్ఘ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాదు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి నృషధువు, కవషుడు, ధౌమ్ముడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కళ్ళప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .
1433.	రౌరవం	నరకం	మన సంప్రదాయం ఏమి చెబుతుందంటే - జీవులు, తాము చనిపోయిన తరువాత ఈ శరీరాన్ని వదలి యాతనాశరీరం అనే వేరే శరీరంతో యమలోకానికి పోతారు. మరణానికి ధర్మానికి అధిదేవత ఐన యముడు అక్కడ ఉంటాడు. జీవులు తమ జీవితకాలంలో చేసిన పుణ్యాలను బట్టి యముడు వాళ్ళకు స్వర్గం అనే లోకంలో సుఖాలను విధిస్తాడు. అలాగే, వాళ్ళు చేసిన పాపాలను బట్టి వాళ్ళకు నరకం అనే లోకంలో దండననూ విధిస్తాడు. ఆ దండనను పాపులచేత అనుభవింపజేసే వాళ్ళు యముడి కింకరులు. పాపాలు తీవ్రమైనవయ్యే కొద్దీ శిక్షలు కూడ తీవ్రాలౌతూ ఉంటాయి. ఒక్కొక్క రకమైన పాపానికి ఒక్కొక్క రకమైన చోట ఒక్కొక్క శిక్ష ఉంటుంది. అలా పాపులు శిక్షలను అనుభవించే స్థలాలకు కూడ నరకాలు అనే పేరు. వాటినే నరకకుండాలు అనికూడ అంటారు. అనేక రకాలైన నరకాలలో రౌరవం అనేది ఒక రకమైన నరకం. రామాయణంలో, రావణుడు యముడి మీదికి దండయాత్ర చేసినప్పుడు నరకలోకంలోని అనేక నరకాలను అతడు చూసినట్లు వర్ణించారు. రౌరవమే కాక, అసిపత్రం, అవీచి అనే నరకాలను గురించి రామాయణం ప్రస్తావించింది. నరకాలలోని శిక్షలు ఎలా ఉంటాయో తెలుసుకోవాలంటే గరుడపురాణం చదివితే చాలు. బ్రహ్మవైవర్తపురాణం లోని సావిత్రి కథలో, యముడు సావిత్రికి ఎనుబది ఆరు (86) నరక కుండాలను గురించి చెప్పాడు.
1434.	లంక	ద్వీపనగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు లంక. ఇది దక్షిణసముద్రం మధ్యలో, త్రికూటపర్వతం మీద ఉన్న ఒక ద్వీపనగరం. దీని అందం అంతా ఇంతా కాదు. ఈ లంకానగరాన్ని ఇంద్రుడి కోసమని విశ్వకర్మ నిర్మించాడు. ఇది నూరు యోజనాల పొడవు, ముప్పది యోజనాల వెడలుపు ఉన్న మహానగరం. కొంతకాలానికి మాల్యవంతుడు మొదలైన రాక్షసులు తమకొక నగరాన్ని నిర్మించి ఇమ్మని అతణ్ణి అడిగినప్పుడు, విశ్వకర్మ వాళ్ళను లంకానగరానికి వెళ్ళుమన్నాడు. అక్కడ నివసిస్తూ ఉన్న కాలంలో, రాక్షసులు దేవతలతో చేసిన యుద్ధాలలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>మాల్యవంతుడి తమ్ముడు మాలి చనిపోయి రాక్షసులు ఓడిపోవటంతో మాల్యవంతుడు తనవాళ్ళతో కలిసి లంకనుండి పారిపోయి పాతాళంలో దాక్కున్నాడు. ఆ కాలంలో విశ్రవసుడు తన పెద్ద కొడుకు కుబేరుడికి ఆ లంకానగరాన్ని నివాసస్థానంగా ఇచ్చాడు. మళ్ళి కొంతకాలానికి రావణుడు శక్తిమంతుడైన తరువాత, మాల్యవంతుడు, ప్రహస్తుడు మొదలైన వాళ్ళ ప్రోద్బలంతో అతడు కుబేరుడినుండి లంకను స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు. అప్పటినుండి లంక రావణుడి పాలనలోనే ఉన్నది. ఈ లంకానగరానికి నగరరూపమే కాక వ్యక్తి రూపం కూడ ఉన్నది. లంకలోనికి ప్రవేశించబోయే హనుమంతుణ్ణి అడ్డుకొని, అతడి దెబ్బకు గుడ్డు తెలేసిన లంక (లంకానగరదేవత), తనకు ఒకప్పుడు బ్రహ్మ చెప్పిన ప్రకారం, లంకకు చేటుకాలం వచ్చినట్లు తెలుసుకొని, హనుమంతుణ్ణి లంకానగరం లోపలకు వదిలింది. సీతకోసం లంకలో వెదికిన హనుమంతుడు, తన తోకకు రాక్షసులు పెట్టిన నిప్పుతోటే లంకను కాల్చాడు. రాముడు రావణుణ్ణి చంపినతరువాత విభీషణుడు లంకకు రాజైనాడు. ఈ లంకను కొందరు ఇప్పటి శ్రీలంకగా భావిస్తారు. అందుకు తగ్గ ఆధారాలనుకూడ చూపుతూ ఉంటారు. కొందరు మాత్రం లంక భారతదేశానికి అంత దగ్గరగా ఉండటానికి వీలు లేదంటారు. కాని, ద్వీప భాగాలు కొన్ని లక్షల ఏళ్ళక్రింద ఉన్న చోటనే ఇప్పుడు కూడ ఉండవు కదా!</p>
1435.	లంక 2	లంకానగర దేవత	<p>లంకానగరానికి రక్షణగా ఉన్న లంకానగర దేవత పేరు కూడ లంకయే. (మన తెలుగు వాళ్లు ఈమెకు లంకిణి అని ఒక అపూర్వమైన పేరు, వ్యాకరణాన్ని కాలదన్ని మరీ, పెట్టారు. కొందరు ఉత్సాహవంతులు మరీ గట్టిగా లంకిణి అని కూడ అంటారు.) సముద్రాన్ని లంఘించిన హనుమంతుడు లంకలోనికి ప్రవేశించబోతూ ఉండగా లంకానగరదేవత భయంకరాకారంతో అతణ్ణి అడ్డగించి నిలబడి, ఎవరు నీవని గద్దించి బెదిరించింది. హనుమంతుడు దానికి సమాధానంగా తాను లంకానగర సౌందర్యాన్ని చూసి వచ్చిన దారినే తిరిగి వెళతానని చెప్పాడు. కాని, లంకాదేవత వినకుండా, తన అనుమతి లేనిదే తన ప్రభువైన రావణుడి నివాసమైన లంకలోనికి ఇతరులు చొరజాలరని, నీవు నా చేతినుండి తప్పించుకొనిపోలేవని, నిన్నిప్పుడే చంపుతానని అదిలిస్తూ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చేతితో హనుమంతుణ్ణి కొట్టింది. అందుకు కోపగించిన హనుమంతుడు, స్త్రీ కాబట్టి ఆమెను ఏమీ చేయదలచుకోక తిరిగి చేతితో ఒక దెబ్బ కొట్టాడు. దాంతో కళ్ళు తిరిగి పడ్డ లంక హనుమంతుడితో, తాను ఒక వానరుడి చేతిలో ఎప్పుడు పరాజయానికి గురి ఔతానో అప్పుడు లంకారాక్షసులకు చేటు మూడుతుందని పూర్వమే బ్రహ్మ తనతో చెప్పాడని, సీత కారణంగా ఇప్పుడు రావణుడికి అతడి పరివారానికి నాశనం తప్పదని, నగరం లోనికి వెళ్ళి సీత కొరకు యథేచ్ఛగా వెదకుకొమ్మని చెప్పి హనుమంతుణ్ణి లోపలకు వదిలింది. మరి, ఆ లంకాదేవత ఈ సంగతిని తరువాత రావణుడికి ఎందుకు చెప్పలేదో!
1436.	లక్షం (లక్ష/ నియుతం)	ఒక సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం లక్ష/లక్షం అనేది ఒక సంఖ్య. లక్ష అంటే నూరు వేలు అని అర్థం. వాడుకలో లక్ష అంటూ గాని, నిజానికి దీనిని లక్షం అనాలి. లక్షనే నియుతం అని కూడ అంటారు. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియుతానికి కోటికీ మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
1437.	లక్షాక్షుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'బ్రహ్మశిరస్సు' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహార మంత్రదేవత పేరు లక్షాక్షుడు
1438.	లక్ష్మణుడు (సౌమిత్రి)	రాముడి తమ్ముడు	రాముడి ముగ్గురు తమ్ముళ్ళలో లక్ష్మణుడు ఒకడు. లక్ష్మణుడి తల్లి సుమిత్ర. రాముడిలాగే భరతుడు కూడ లక్ష్మణుడికి సవతి అన్న. శత్రుఘ్నుడు ఈయనకు కవల తమ్ముడు (అందుకే లక్ష్మణుడిని, శత్రుఘ్నుడిని 'సౌమిత్రి ' అని అంటారు.). వీళ్ళిద్దరూ చైత్రమాసంలో, దశమినాడు, ఆశ్లేషనక్షత్రంలో పుట్టారు. లక్ష్మణుడి భార్య పేరు ఊర్మిళ. అంగదుడు ,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>చంద్రకేతుడు అని లక్ష్యణుడికి ఇద్దరు కొడుకులు. చిన్నప్పటినుంచీ, లక్ష్యణుడు రాముడితో కలిసి ఒక జంటగాను, శత్రుఘ్నుడు భరతుడితో కలిసి ఒక జంటగాను, తిరుగుతూ ఉండే వాళ్ళు. రాముడు విష్ణువులో సగం అంక ఐతే, లక్ష్యణుడు విష్ణువులో పావు అంక. రామాయణంలో రాముడికి ఎంత ప్రాధాన్యమో లక్ష్యణుడికి అంత ప్రాధాన్యం ఉంది. లక్ష్యణుడు రాముణ్ణి అమితంగా ప్రేమించాడు, గౌరవించాడు. కష్టంలోను సుఖంలోను కూడ అతడు రాముడిని అంటిపెట్టుకొని ఉన్నాడు. దశరథుడి పనులను విశ్వామిత్రుడి యాగాన్ని రక్షించటానికి వెళ్ళిన రాముడి వెంట లక్ష్యణుడు కూడ వెళ్ళాడు. రాముడికి సీతతో పెళ్ళి ఐనప్పుడే లక్ష్యణుడికి ఊర్మిళతోను, భరతశత్రుఘ్నులకు మాండవీశ్రుతకీర్తులతోను, పెళ్ళిళ్ళు జరిగాయి. కైకేయి దెబ్బకు నిస్సహాయుడైన దశరథుడు రాముడి యౌవరాజ్యాభిషేకాన్ని ఆపి అతని వనవాసానికి సమ్మతించినప్పుడు లక్ష్యణుడు కోపం పట్టలేక తండ్రి మీద దాదాపు తిరుగుబాటు చేసినంత పనిచేసాడు గాని రాముడు వారించటంతో ఊరకున్నాడు. రాముడు వనవాసానికి పోయినప్పుడు, తనకు తండ్రి వనవాసం విధించకపోయినా లక్ష్యణుడు రాముడి వెంట అడవులకు వెళ్ళాడు. ఛిత్రకూటంలో ఉండగా రాముడి దగ్గరకు భరతుడు వెళ్ళినప్పుడు ముందు లక్ష్యణుడి అతడి రాకను దురుద్దేశపూరితమనే భావించాడు కాని, తరువాత తన ఊహ తప్పని గ్రహించాడు. రాముడి మీద అతడికి ఉన్న ప్రేమ అంతటిది. వనవాసంలో తరువాత కాలంలో కూడ, రాముడు తనను ఇంటికి తిరిగి వెళ్ళమని ఎంతచెప్పినా వెళ్ళకుండా, రాముడి పక్కనే ఉండి అతడికి సహాయం చేస్తూ తగిన సూచనలు ఇస్తూ ఉన్నాడు. రాముడితో అసభ్యంగా ప్రవర్తించిన శూర్పణఖ అనే రాక్షసిని ముక్కు చెవులు కోసి తరిమేసాడు. ఆ కారణంగా రాముడికి ఖరుడు మొదలైన రాక్షసులతో యుద్ధం సంభవించినప్పుడు రాముడు ఆ రాక్షసులను సంహరించేంత వరకు లక్ష్యణుడు సీతను రక్షిస్తూ ఉన్నాడు. తరువాత మారీచుడు బంగారు లేడి వేషంలో రాగా, ఆ లేడిని చూసి సీత మురిసి దానిని తెమ్మని రాముణ్ణి అడిగితే రాముడు అందుకు సిద్ధపడ్డప్పుడు, మొట్టమొదటిలోనే అది</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>మారీచుడి మాయ అని గ్రహించిన లక్ష్మణుడు రాముణ్ణి ఆ ఉచ్చులో పడవద్దని ఎచ్చరించాడు. ఆ ఎచ్చరికను పాటించకనే రాముడు తరువాత అన్ని కష్టాలు పడాల్సి వచ్చింది. మారీచుడు రాముడి గొంతుతో ఆర్తనాదం చేసినప్పుడు అక్కడ రాముడు కళవళపడ్డాడు, ఇక్కడ సీత బెదిరిపోయిందిగాని, లక్ష్మణుడు తోణకలేదు. చివరికి సీత అనరాని మాటలు అని దూషించటంతో తప్పనిసరై సీతను ఒంటరిగా వదలి రాముడికోసం వెళ్ళాడు. దానితో అసహాయంగా ఉన్న సీతను అపహరించడం రావణుడికి సులువైంది. అన్యాయంగా తనకు దూరమైన భార్యను గురించి దుఃఖించే రాముణ్ణి ఓదార్చడానికి లక్ష్మణుడే దిక్కైనాడు. ఆడుగడుగునా శోకంతో కుంగిపోయే రాముడికి ధైర్యం చెప్పతూ నిబ్బరాన్ని నూరిపోసింది లక్ష్మణుడే. విరాధవధ సమయంలోలాగే, తామిద్దరూ కబంధుడి చేతిలో చిక్కినప్పుడుగూడ, లక్ష్మణుడు తన తల్తరపాటు నుండి ముందుగా తేరుకొని, అన్నకు ధైర్యం చెప్పి, ప్రోత్సహించి వాడి చేతులు నరికేటట్లు చేసాడు. సుగ్రీవుడితో మైత్రి కుదిరినందుకు లక్ష్మణుడు ఎంతో సంతోషించాడు. రాముడు సుగ్రీవుడికి ఇచ్చిన మాట చొప్పున వాలిని చంపి సుగ్రీవుణ్ణి కిష్కింధకు రాజుగా చేసినతరువాత, వర్షకాలం దాటినా కూడా, సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ విషయం పట్టించుకోకపోవడంతో, రాముడి దుఃఖాన్ని చూచి సైచలేక కోపించిన లక్ష్మణుడు రాముడి పనుపున తానే స్వయంగా వెళ్ళి సుగ్రీవుణ్ణి తీవ్రంగా ఎచ్చరించి, అతడి కర్తవ్యాన్ని గుర్తుచేసి, అనుకొన్న ప్రకారం సీతను వెదికే పని మొదలుపెట్టుమని చెప్పాడు. హనుమంతుడి ద్వారా సీత జూడ తెలిసిన తర్వాత వానరసైన్యాలతో కలిసి రాముడితోపాటు లక్ష్మణుడు కూడ లంకకు వెళ్ళాడు. సముద్రుడు దారి ఇవ్వనందుకు కోపించిన రాముడు సముద్రం మీదికి బ్రహ్మాస్త్రం ప్రయోగించబోతే లక్ష్మణుడే శాంతింపజేసి వారించాడు. యుద్ధంలో ఇంద్రజిత్తు అస్త్రాల ధాటికి లక్ష్మణుడు రెండు సార్లు మూర్ఛపోయాడు. ఒకసారి గరుత్మంతుడు, మరొకసారి హనుమంతుడు లక్ష్మణుణ్ణి కాపాడారు. రావణుడి శక్తి ఆయుధం దెబ్బ లక్ష్మణుడికి రెండు సార్లు తగిలింది. ఒకసారి తానే కొంతసేపటికి కోలుకొన్నాడు గాని, ఇంకొకసారి మాత్రం హనుమంతుడు మళ్ళీ ద్రోణగిరి నుండి మూలికలను తెచ్చి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			<p>లక్ష్మణుణ్ణి కాపాడవలసి వచ్చింది. లంకా యుద్ధంలో లక్ష్మణుడి చేతిలో సాధారణ రాక్షసులే కాక, అతికాయుడు, అజేయుడైన ఇంద్రజిత్తు కూడ ప్రాణాలు కోలుపోయారు. అగస్త్యాది మహర్షులు రాముణ్ణి చూడడానికి అయోధ్యకు వచ్చినప్పుడు రావణుణ్ణి చంపినందుకు రాముడిని పొగడినదానికంటే, ఇంద్రజిత్తును చంపినందుకు లక్ష్మణుణ్ణి ఎక్కువగా కొనియాడారు. యుద్ధం ఐన వెంటనే, రాముడు సీతను తిరిగి స్వీకరించను అని అన్నప్పుడు, అందువలన సీత అగ్నిలోనికి దూకినప్పుడు, లక్ష్మణుడు అనంగీకారంతో చాల వ్యధపడ్డాడుగాని, తన అన్నకు మాత్రం ఏమీ ఎదురు చెప్పలేదు. అయోధ్యకు తిరిగి వెళ్ళిన చాల కాలానికి, లోకాపవాదానికి జంకిన రాముడు అప్పటికి గర్భవతిగా ఉన్న సీతను అడవిలో మున్యాశ్రమాల దగ్గర వదిలి రమ్మని లక్ష్మణుణ్ణి అదేశించాడు. అన్న మాటకు ఏమీ ఎదురు చెప్పకుండా, చెప్పరానంత మనోవ్యధతోనే లక్ష్మణుడు ఆ పనిని కూడానిర్వర్తించాడు. ఇంక కొన్ని సంవత్సరాల తర్వాత, రాముడి ఆదేశం ప్రకారం లక్ష్మణుడు తన పెద్ద కొడుకు అంగదుణ్ణి కారుపథ దేశానికి రాజుగా అంగదీయపురంలో స్థాపించి వచ్చాడు. లక్ష్మణుడి చిన్నకొడుకు చంద్రకేతువునేమో చంద్రకాంతపురంలో మల్లదేశానికి రాజుగా, భరతుడే స్వయంగా ప్రతిష్ఠించాడు. రాముడు అశ్వమేధయాగం చేసినప్పుడు ఆ యజ్ఞాశ్వానికి రక్షకుడుగా లక్ష్మణుడే వెళ్ళాడు. లక్ష్మణుడి జీవితం చివరినాళ్ళలో ఒక ముఖ్యసంఘటన జరిగింది. ఒకసారి ఒక బ్రాహ్మణుడు (ఈయన బ్రహ్మ పంపగా మారువేషంలో వచ్చిన కాలుడు) రాముడితో ఏకాంతం కోరి, తమ ఏకాంతానికి భంగం కలిగించినవాళ్ళకు మరణశిక్ష వేయాలనే నియమాన్ని పెట్టించి, రాముడితో రహస్యంగా మాట్లాడుతూ ఉన్నాడు. ఆ ఏకాంతసంభాషణకు - ముక్కోపి ముని దుర్వాసుడి బలవంతం కారణంగా తప్పనిసరై - లక్ష్మణుడు భంగం కలిగించాడు. ఆ కారణంగా రాముడు లక్ష్మణుడికి మరణశిక్ష వెయ్యవలసి వచ్చింది. కాని, లక్ష్మణుడి వంటి ఆపుడికి పరిత్యాగం మరణశిక్షతో సమానమని ధర్మసభ నిర్ణయించడంతో, రాముడు లక్ష్మణుణ్ణి పరిత్యజించాడు. లక్ష్మణుడు అటు నుండి అటే వెళ్ళి సరయానదీజలాలలో ప్రవేశించి దేహత్యాగం</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చేసాడు. వెంటనే కొన్ని నాళ్ళకే రాముడు కూడ మిగిలిన తమ్ముళ్ళు, సుగ్రీవుడు, నగరవాసులు, అందరూ తనను అనుసరించి వస్తూ ఉండగా, తాను కూడ మహాప్రస్థానం చేసి సరయూనదిలోనికి ప్రవేశించి ఈ లోకాన్ని వదిలి వెళ్ళాడు. ఒక రకంగా రాముడికి జీవితంలో చోదకకక్తి లక్ష్యణుడని చెప్పవచ్చు.
1439.	లవణుడు	రాక్షసుడు	లవణుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడి తండ్రి మధువు, తల్లి కుంభీనసి (రావణుడికి పినతల్లి కూతురు). మధువు నిర్మించిన మధురానగరం లవణుడికి రాజధాని. మధువుకు శివుడు ఇచ్చిన ఒక దివ్యశూలాన్ని కూడ తండ్రి అనంతరం లవణుడు పొందాడు. ఆ శూలం ధరించి ఉండగా అతణ్ణి ఎవరూ చంపలేరని శివుడి వరం ఉంది. రాముడి పూర్వికుడైన మాంధాత అనే రాజును లవణుడు ఈ శూలంతోనే చంపాడు. ఆ విధంగా శూలం ప్రభావం వల్ల అజేయుడైన లవణుడు మునులను బాధించసాగాడు. కొన్ని తరాలు గడిచిన పిదప, రావణవధ తరువాత, యమునా తీరనివాసులైన చ్యవనుడు మొదలైన మహర్షులు రాముడి దగ్గరకు వెళ్ళి, అతడికి లవణుడి దుష్కార్యాలను చెప్పి, అతడి పీడనుండి తమను రక్షించమని వేడుకొన్నారు. అప్పుడు రాముడు లవణుణ్ణి చంపుమని శత్రుఘ్నుణ్ణి పంపాడు. శత్రుఘ్నుడు వెళ్ళి, లవణుడు అడవిలో వేటనుండి తిరిగి తన నగరానికి పోయే దారిలో ఊరి ముందట కాపుకాసి, ఆ రాక్షసుడి చేతిలో శూలం లేని సమయంలో అతణ్ణి అడ్డగించాడు. అలా శత్రుఘ్నుడు తనకు అనువైన సమయంలో యుద్ధం చేసి, రాముడు తనకు ఇచ్చిన వైష్ణవాస్త్రాన్ని ప్రయోగించి లవణుణ్ణి చంపాడు.
1440.	లవుడు	రాముడి కొడుకు	లవుడు రాముడి కొడుకు. సీత ఇతడి తల్లి. కుశుడు ఇతడి కవల సోదరుడు. రాముడు లోకనిందకు వెరచి సీతను అడవులలో మున్యాశ్రమాలలో వదిలిపెట్టించినప్పుడు ఆమె వాల్మీకి మహర్షి ఆశ్రమంలో ఉండగా కుశుడు, లవుడు పుట్టారు. ఇద్దరూ వాల్మీకిమహర్షి దగ్గరే వేదవిద్యను, అస్త్రవిద్యను, నేర్చుకొన్నారు. వాల్మీకి రచించిన రామాయణాన్ని ఆయన ద్వారా ఇద్దరూ నేర్చుకొన్నారు. రాముడు అశ్వమేధయాగం చేసేటప్పుడు, ఆ యాగ కాలలో వాళ్ళిద్దరూ రామాయణాన్ని గానం చేసారు. వాళ్ళను రాముడు తన కొడుకులని గుర్తించాడు. సీత భూప్రవేశం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చేసినతర్వాత లవకుశులను ఇద్దరినీ వాల్మీకి రాముడికి అప్పజెప్పాడు. రాముడు మహాప్రస్థానికి సిద్ధమై, తనతర్వాత దక్షిణకోసల దేశానికి రాజుగా కుశుణ్ణి కుశావతీనగరంలోను, ఉత్తరకోసలదేశానికి రాజుగా లవుణ్ణి శ్రావస్తీ నగరంలోను, నిలిపాడు.
1441.	లాజలు	పేలాలు	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన మంగళద్రవ్యాలలో లాజలు ఒకటి. వీటిని తెలుగులో పేలాలు అంటారు. పొయ్యి మీద వేయించిన ధాన్యానికి పేలాలు అని పేరు. ఎవరైనా గొప్ప వ్యక్తులకు ఆధికారికస్వాగతం చెప్పుతున్నప్పుడు గాని, ఊరేగిస్తున్నప్పుడు గాని, పౌరస్థీలు ఆ వ్యక్తుల తలమీద లాజలు, పూలు, చల్లటం ఆచారం. బియ్యపు పేలాలను కొన్ని శుభకార్యాలలో వాడుతారు. పెళ్ళిలో చేయించే లాజహోమం అందరికీ తెలిసిందే. కొన్ని ప్రేతకార్యాలలోను, కొన్ని రకాల క్షుద్రపూజలలోను కూడ, పేలాలను వాడుతారు.
1442.	లికుచం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో లికుచం ఒకటి. లకుచం అన్నా కూడ ఇదే. తెలుగులో దీనిని కమ్మరేగు లేదా గజనిమ్మ అంటారు. డహువు అనే పేరు కూడ ఉంది.
1443.	లోకపాలుడు	రాక్షసుడు	లోకపాలుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. దేవతలకు విరోధులైన రాక్షసులను మట్టుపెడతానని విష్ణువు దేవతలకు అభయం ఇచ్చిన సంగతిని విని, మాల్యవంతుడు తన తమ్ములైన మాలి సుమాలులతో ఆ విషయమై చర్చిస్తూ, పూర్వం విష్ణువు చంపిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ, హిరణ్యకశిపుడి పేరును కూడ చెప్పాడు. ఆ రాక్షసులు - హిరణ్య కశిపుడు, సంహ్రాదుడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హార్దిక్యుడు, శుంభుడు, నిశుంభుడు.
1444.	లోద్ర	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో లోద్ర ఒకటి. తిరీటం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు లోద్దుగు చెట్టు. ఇందులో తెల్ల లోద్దుగు, నల్ల లోద్దుగు, ఎర్ర లోద్దుగు అని రకాలు ఉన్నాయి. పూర్వకాలపు స్త్రీల సౌందర్యసాధనాలలో ఈ చెట్టు పూల రసం ఒకటి.
1445.	లోపాముద్ర	ముని భార్య	లోపాముద్ర అగస్త్యమహర్షి భార్య. ప్రసిద్ధిగాంచిన మహాపతివ్రతలలో ఈమె ఒకతే. సీత తాను రాముడి నుండి విడదీయరానిదాన్నని రాక్షసస్త్రీలతో చెపుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వసిస్తున్నాడు; లోపాముద్ర, అగస్టుడు; మదయంతి, సాదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి, ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి, కపిలుడు.
1446.	లోల	రాక్షసి	లోల ఒక రాక్షసి స్త్రీ. ఆమె కొడుకు మధువు. ఈ మధువు, ఇతడి కొడుకు లవణుడు- ఇద్దరూ మధురానగరం నుండి పాలించేవాళ్ళు. యమునాతీరనివాసులైన కొందరు మహర్షుల కోరిక మేరకు రాముడి పంపున వచ్చిన శత్రుఘ్నుడు లవణుణ్ణి చంపి ఆ రాజ్యాన్ని తానే పాలించాడు.
1447.	లోహితం	సముద్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సముద్రాలలో ఒకదాని పేరు లోహితం. ఇది శాల్మలీద్వీపంలో ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు ఈ లోహితసముద్రాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1448.	లోహిత్యం	పట్టణం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు లోహిత్యం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు దారిలో ఈ పట్టణాన్ని దాటారు.
1449.	వంగం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు వంగం. మనం వ్యవహారంలో దీన్ని వంగదేశం అంటాం. ఇది ప్రస్తుతపు పశ్చిమ బెంగాల్, బంగాదేశ్ ప్రాంతం. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు వెళ్ళే వానరులకు, దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళే వానరులకు, ఆయా దిక్కులలో ఉన్న స్థలాలను వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు వంగదేశాన్ని పేర్కొన్నాడు. దీనిని బట్టి, ఆ కాలంలో వంగదేశం తూర్పునుండి దక్షిణానికి విస్తరించి ఐనా ఉండాలి, లేదా దక్షిణాన వంగం అనే పేరుతో మరొక రాజ్యం ఉండి ఐనా ఉండాలని అర్థమౌతున్నది. కాని, దక్షిణాన వంగదేశం అన్న మాట ఎక్కడా వినలేదు కనుక, మొదటిదే యుక్తం అని అనిపిస్తున్నది.
1450.	వంజుళం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో వంజుళం ఒకటి. అశోకం అన్నా, కంకేళి అన్నా, ఇదే. ఇప్పుడు పద్దగా వాడుకలో లేవుగాని, దీనికి తెలుగులో అనోగము, కంగెలి అనే పేర్లు ఉన్నాయి. ఇప్పుడు అశోకచెట్టు అని అనటమే సాధారణం.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1451.	వంది 1 (వందీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం .)	స్తోత్ర పాఠకుడు	(ఒకానొక వృత్తిలో ఉండేవాడిని వంది అంటారు. అది జాతినామం. వంది అనే పేరుతో ఒక పండితుడు కూడ ఉన్నాడు. అది వ్యక్తనామం. గమనించాలి.) వందులు మాగధులు అనే వాళ్ళు రాజభవనాలలో ఒక ప్రత్యేకమైన వృత్తిలో ఉండే వాళ్ళు. రకరకాలైన స్తోత్రపాఠాలతో, స్తుతిగేయాలతో రాజులనూ, వాళ్ళ వంశపరంపరనూ కీర్తిస్తూ ఉండటం, వాటిని పాడుతూ ఉదయాననే రాజులను మేలుకొలపటం, వీళ్ళ ప్రధాన చర్య. నిర్దిష్టసమయాలలో వేళను సూచిస్తూ రాజులను ఎచ్చరించటం కూడ వీళ్ళపనే. ఇటువంటి వృత్తులలో ఉండేవాళ్ళను వైతాళికులు అంటారు. అలా కీర్తించటం వెనుక ఆశయం ఏమిటంటే - ఆ రాజులు తమ వంశ మర్యాదనూ, తమ పూర్వుల ప్రతిష్ఠనూ గుర్తు ఉంచుకొని, వాటికి చెడుపేరు రాకుండా ప్రజారక్షణ చేయవలసిన వాళ్ళ బాధ్యతను వాళ్ళకు అనుక్షణం గుర్తు చేయటమే.
1452.	వంది 2 (వందీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం .)	ఒక పండితుడు	(ఒకానొక వృత్తిలో ఉండేవాడిని వంది అంటారు. అది జాతినామం. వంది అనే పేరుతో ఒక పండితుడు కూడ ఉన్నాడు. అది వ్యక్తనామం. గమనించాలి.) వంది ఒక పండితుడు. ఇతడు వరుణుడి కొడుకు. ఒక సారి జనకమహారాజు సభలో జరిగిన తాత్వికచర్చల లోను విద్యావాదాలలోను ఈ వంది పాల్గొన్నాడు. ఆ సందర్భంలో కహోళుడు (ఈయనను ఏకపాదుడు అని కూడ అంటారు.) అనే ముని వంది చేతిలో ఓడిపోయాడు. వాదానికి ముందుగా ఉభయులూ పెట్టుకొన్న నియమాల ప్రకారం, ఓడిన కహోళుణ్ణి, గెలిచిన వంది ఒక నీటిగదిలో బంధించాడు. కొన్నాళ్ళకు కహోళుడి కొడుకు అష్టావక్రుడు వచ్చి వందిని ఓడించి, తన తండ్రిని విడిపించుకొని పోయాడు. రావణవధ తర్వాత దేవతలతో కలిసి వచ్చిన దశరథుడు రాముణ్ణి ఆశీర్వదిస్తూ, "అష్టావక్రుడి వల్ల ఆతని తండ్రి తరించినట్లు నీ వలన నేను తరించాను " అని అష్టావక్రుడి పేరు ఉదాహరించాడు.
1453.	వంశం 1	చెట్టు	(వంశం అనేది వెదురుకు, ఒక సంగీతవాద్యానికీ కూడ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తృణజాతులలో వంశం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో వెదురు అంటారు. మస్కరం అన్నా కూడ వెదురే.
1454.	వంశం 2	వాద్యం	(వంశం అనేది వెదురుకు, ఒక సంగీతవాద్యానికీ కూడ పేరు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో వంశం ఒకటి. దీనినే వేణువు అంటారు. లేదా, ఇది ఒక రకమైన బూర కావచ్చు.
1455.	వకుళం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో వకుళం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని పొగడ చెట్టు అంటారు.
1456.	వక్రతుండం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి జంతువులలో వక్రతుండం ఒకటి. ఇది ఒక రకం చేప.
1457.	వజ్రం 1	కొండ	(వజ్రం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక ఆయుధం, ఒక అస్త్రం, ఇంద్రుడి ఆయుధం - మొత్తం నాలుగు వస్తువులు ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు వజ్రం. ఇది పడమటి సముద్రంలో, పారియాత్రపర్వతానికి పడమటగాను, చక్రవర్త్యర్వతానికి తూర్పుగాను, ఉంటుంది. వజ్రపర్వతం నూరు యోజనాల ఎత్తున ఉంటుందని సుగ్రీవుడు వానరులతో చెప్పాడు.
1458.	వజ్రం 2	ఇంద్రుడి ఆయుధం	(వజ్రం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక ఆయుధం, ఒక అస్త్రం, ఇంద్రుడి ఆయుధం - మొత్తం నాలుగు వస్తువులు ఉన్నాయి. గమనించాలి.) దేవతల రాజైన ఇంద్రుడి చేతిలో ఉండే ఆయుధంపేరు వజ్రం. దంభోళి అన్నా, అశని అన్నా, కళారం అన్నా, నిర్ఠాదం అన్నా, ఇదే. ఈ వజ్రాయుధంతోనే ఇంద్రుడు ప్రాచీనకాలంలో పర్వతాల రెక్కలను నరికాడు.
1459.	వజ్రం 3	అస్త్రం	(వజ్రం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక ఆయుధం, ఒక అస్త్రం, ఇంద్రుడి ఆయుధం - మొత్తం నాలుగు వస్తువులు ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో వజ్రం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో వజ్రం ఉన్నది. పూర్వకాలంలో ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు ఈ వజ్రాస్త్రాన్ని వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడుగాని, అది ఆయన ప్రభావం ముందు వీగిపోయింది.
1460.	వజ్రం 3	ఆయుధం	(వజ్రం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక ఆయుధం, ఒక అస్త్రం, ఇంద్రుడి ఆయుధం - మొత్తం నాలుగు వస్తువులు ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో వజ్రం ఒకటి. దీని వివరాలేమీ తెలియటం లేదు. వజ్రకర్షణం అని ఇంకొక ఆయుధం ఉంది. ఒకవేళ వజ్రమూ, వజ్రకర్షణమూ ఒకటేనా! లేక ఇవి వేరు వేరు ఆయుధాలే!
1461.	వజ్రకర్షణం	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో వజ్రకర్షణం ఒకటి. దీని వివరాలేమీ తెలియటంలేదు గాని, పేరును బట్టి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చూస్తేగనుక, ఇది శత్రువును పట్టి లాగేదో, చీల్చేదో ఐ ఉండవచ్చునని అనిపిస్తున్నది. వజ్రం అని ఇంకొక ఆయుధం ఉన్నది. వజ్రమూ వజ్రకర్షణమూ రెండూ ఒకటేనో, కాదో!
1462.	వజ్రకాయుడు	రాక్షసుడు	వజ్రకాయుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో వజ్రకాయుడి నివాసం కూడ ఒకటి.
1463.	వజ్రజ్వాల	రాక్షసి	వజ్రజ్వాల ఒక రాక్షసస్త్రీ. ఈమె కుంభకర్ణుడి భార్య. ఈమెకు కుంభుడు, నికుంభుడు అని ఇద్దరు కొడుకులు ఉన్నారు. వజ్రజ్వాల, వైరోచనుడు అనే దైత్యుడికి మనుమరాలు అని రామాయణం చెపుతున్నది. ఐతే, ఈ వైరోచనుడు బలిచక్రవర్తినా కాదా అన్నది స్పష్టంగా లేదు .
1464.	వజ్రదంష్ట్రుడు	రాక్షసుడు	వజ్రదంష్ట్రుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో వజ్రదంష్ట్రుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనలోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ వజ్రదంష్ట్రుడి ఇల్లు ఉంది. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో వజ్రదంష్ట్రుడు కూడ ఒకడు. యుద్ధం మొదట్లో ఇతడు కొందరితో కలిసి రాముణ్ణి ఎదుర్కొన్నాడుగాని ఓడి, పారిపోయాడు. చివరికి వజ్రదంష్ట్రుడు అంగదుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1465.	వజ్రపాణి	ఇంద్రుడు	వజ్రపాణి అంటే ఇంద్రుడు. (వజ్ర:=వజ్రం, పాణి:=చేయి) వజ్రం చేతిలో ఉన్నవాడు గాబట్టి, ఇంద్రుడికి వజ్రపాణి అనే పేరు వచ్చింది.
1466.	వజ్రభృత్తు (వజ్రభృత్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	ఇంద్రుడు	వజ్రభృత్తు అంటే ఇంద్రుడు. (వజ్ర:=వజ్రం, భృత్=ధరించేవాడు) వజ్రం ధరించినవాడు గాబట్టి, ఇంద్రుడికి వజ్రభృత్తు అనే పేరు వచ్చింది.
1467.	వజ్రముష్టి	రాక్షసుడు	మాల్యవంతుడు అనే రాక్షసుడికి (ఈయన రావణుడి పెద్ద తాత) ఆయన భార్య ఐన సుందరి అనే గంధర్వస్త్రీకి పుట్టిన ఏడుగురు కొడుకులలో వజ్రముష్టి ఒకడు. తన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సోదరులందరిలాగే, వజ్రముష్టి కూడ రావణుడికి మేనమామ, సచివుడు. వజ్రముష్టి లంకాయుద్ధంలో మైందుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1468.	వజ్రహనువు (వజ్రహను: అని సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	వజ్రహనువు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో వజ్రహనువు కూడ ఒకడు.
1469.	వజ్ర (వజ్రీ అని సంస్కృతమూలం నకారాంతం.)	ఇంద్రుడు	వజ్రీ అంటే ఇంద్రుడు. వజ్రం ధరించినవాడు గాబట్టి, ఇంద్రుడికి వజ్రీ అనే పేరు వచ్చింది. (వజ్రీ=వజ్రం కలవాడు.) ఈ వజ్రం అలంకారవజ్రం కాదు. ఆయుధవజ్రం.
1470.	వత్సం 1	దేశం	(వత్సం అనే పేరుతో ఒక దేశం, ఒక జంతువు, ఉన్నాయి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు వత్సం. వనవాసానికి పోతూ రాముడు ఈ వత్సదేశం మీదిగా వెళ్ళాడు.
1471.	వత్సం 2	జంతువు	(వత్సం అనే పేరుతో ఒక దేశం, ఒక జంతువు, ఉన్నాయి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో వత్సం ఒకటి. వత్సం అంటే తెలుగులో ఆవుదూడ. మరీ లేత దూడను తర్లకం అంటారు. లేగదూడ అన్నమాట.
1472.	వత్సదంతం	బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ప్రముఖమైనది బాణం. బాణాలలో ఒక రకం బాణం పేరు నారాచం. నారాచాన్ని తెలుగులో నారసం అంటారు. అర్ధచంద్రం, కురం, కురప్రం, కూర్మనఖం, వత్సదంతం, కర్ణి, భల్లం, కర్ణం, నారాచం, నాళీకం మొదలైనవి బాణాలలో రకాలు. మిగిలిన వివరాల కోసం బాణం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1473.	వనచరం	కోతి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో మర్కటం ఒకటి. మర్కటం అంటే తెలుగులో కోతి. మిగిలిన వివరాలకు కపి అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1474.	వనాయువు	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు వనాయువు. సింధు, బాహ్లిక, కాంభోజ దేశాలలాగే వనాయుదేశంకూడ మేలుజాతి గుర్రాలకు ప్రసిద్ధం. రామాయణం మొదటిలో అయోధ్యానగరాన్ని వర్ణిస్తూ,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దశరథుడికి ఉన్న గుర్రాలలో ఈ వనాయు, సింధు, బాహ్లిక, కాంభోజదేశాలలో పుట్టిన మేలుజాతి గుర్రాలు ఉన్నాయని చెప్పారు.
1475.	వరం 1	మేలు చేసేది	(వరం అనేది పూజ్యులు పలికే ఒక శుభదాయకమైన మాటకు, ఒక దివ్యనిధికికూడ పేరు.) శాపం అన్న ఆరోపాన్ని కూడ చూడండి.). వరం అంటే మేలు చేసేది లాదా కోరిక తీర్చేది అని సాధారణమైన అర్థం. కాని, ఈ మాటకు ఒక విశేషమైన అర్థం ఉన్నది. దేవతలు, ఋషులు, మునులు వంటి గొప్పవాళ్ళు ఎవరినైనా మెచ్చినప్పుడు, వాళ్ళకు ఏదైనా మంచి చేసేది అనుగ్రహిస్తూ ఉంటారు. అలా మంచి చేస్తూ చెప్పే మాటే వరం. అలాగే, కోపగించినప్పుడు వాళ్ళకు శిక్షగా ఏదైనా ఒక కష్టాన్ని విధిస్తూ ఉంటారు. అలా ఏదైనా క్షేమాన్ని విధిస్తూ చెప్పే మాటే శాపం. ఎంతో తపశ్శక్తి ఉన్నవాళ్ళు మాత్రమే వరాలైనా శాపాలైనా ఇవ్వగలరు. లోకంలో సాధారణంగా ఒకరు మరొకరికి ఏదైనా ఇస్తానని చేసిన వాగ్దానాన్ని కూడ వరం అనవచ్చు. రామాయణంలో దశరథుడు కైకకు ఇచ్చిన వరాలు ఇలాంటి వాగ్దానాలే. శాపాలు, వరాలు లేకుండా మన పురాణకథలు నడవవు. రామాయణంలో ప్రసక్తమైన వరాలను చూద్దాం. రాముడి జీవితంలో జరిగినవి, జరగబోయేవి, అందరి ఆలోచనలు, సమస్తం వాళ్ళీకికీ తెలుస్తాయని బ్రహ్మ వాళ్ళీకికీ వరం ఇచ్చాడు. దివ్యపాయసాన్ని రాణులకు తినిపిస్తే వాళ్ళకు కొడుకులు కలుగుతారని ప్రాజాపత్యపురుషుడు దశరథుడికి వరం ఇచ్చాడు. బ్రహ్మాస్త్రం వలన మరణం లేకుండా బ్రహ్మ హనుమంతుడికి వరం ఇచ్చాడు. ఆ సమయం లోనే దేవతలు పెక్కు వరాలను హనుమంతుడికి ఇచ్చారు. బ్రహ్మాస్త్రం వలన అపాయం లేకుండా జాంబవంతుడికి కూడ వరం ఉన్నది. శివుడు సుకేశుడికి చాల వరాలిచ్చాడు. రావణుడికి, కుంభకర్ణుడికి, విభీషణుడికి, బ్రహ్మ రకరకాల వరాలను ఇచ్చాడు. ఇక, శాపాలను గురించిన వివరాల కోసం, శాపం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1476.	వరం 1	దివ్య నిధి	(వరం అనేది పూజ్యులు పలికే ఒక శుభదాయకమైన మాటకు, ఒక దివ్యనిధికికూడ పేరు.) ఐశ్వర్యానికి అధిదేవత, ఉత్తరదిక్కుకు అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉంటాయి. ఇవే నవనిధులు (నవ=తొమ్మిది). వాటి పేర్లు - కచ్చపం, పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కుందం,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			నీలం, వరం, ముకుందం. ఈ తొమ్మిది నిధులకు తొమ్మిది మంది అధిదేవతలు ఉంటారు. ఆ నిధులపేర్లే ఆ దేవతల పేర్లు కూడ. రావణుడు కుబేరుడి మీదికి దండెత్తిపోయినప్పుడు కుబేరుడి వెంట పద్ముడు, శంఖుడు, అనే ఇద్దరు నిధిదేవతలు కూడ ఉన్నారు.
1477.	వరణం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకదాని పేరు వరణం. వరుణం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు ఉలిమిరి చెట్టు.
1478.	వరణుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన "శీతేషువు" (మనువుకు సంబంధించింది) అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు వరణుడు.
1479.	వరద	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు వరద. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు - గోదావరి, కృష్ణవేణి, మహాభాగ అనే నదులతోపాటు ఈ వరదానదిని పేర్కొన్నాడు.
1480.	వరాహం 1	కొండ	(వరాహం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక జంతువు, ఉన్నాయి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు వరాహం. ఇది పడమటి సముద్రంలో, పారియాత్రం, వజ్రం, చక్రవంతం అనే పర్వతాలను దాటిన తరువాత, ఇంకా పడమటికి ఉంటుంది. దీని విస్తారం అరవై యోజనాలు. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు వరాహ పర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఈ పర్వతం మీద ప్రాగ్జ్యోతిషం అనే నగరం ఉన్నది. ఆ నగరంలో నరకుడు అనే ఒక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. ద్వాపరయుగం చివరలో శ్రీకృష్ణుడి చేతిలో మరణించిన నరకుడి గురించి మనకు బాగా తెలుసు. ఈ నరకుడి నివాసం కూడ ప్రాగ్జ్యోతిషమే కాని, ఈ నరకుడు వేరు.
1481.	వరాహం 2	జంతువు	(వరాహం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక జంతువు, ఉన్నాయి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో వరాహం ఒకటి. కిటి అన్నా, ఘోణి అన్నా, పోత్రి అన్నా, భూదారం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని పంది అంటారు. వనవరాహం అంటే అడవిపంది. ఐనా, అడవిపందిని కూడ వరాహం అని చెప్పటం వాడుక.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1482.	వరుడు	నిధిదేవత	వరుడు ఒక నిధిదేవత. ఉత్తరదిక్కుకు పాలకుడు, ఐశ్వర్యానికి దేవత ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్యనిధులు ఉన్నాయి. ప్రతి ఒక్క నిధికి ఒక అధిష్ఠాన దేవత ఉంటాడు. నిధి పేరే ఆ అధిష్ఠాన దేవత పేరు కూడా. ఆ తొమ్మిది నిధుల పేర్లు - పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కచ్చపం, నీలం, వరం, కుందం, ముకుందం.
1483.	వరుణం (వరణం)	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో వరుణం/వరణం ఒకటి. తెలుగులో దీని పేరు ఉలిమిరి చెట్టు.
1484.	వరుణపాశం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో వరుణపాశం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో వరుణపాశం ఉన్నది. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద వరుణపాశాన్ని ప్రయోగించాడు గాని, అది ఆయనను ఏమీ చేయలేకపోయింది. ఇంకొక ముఖ్యమైన అంశం ఏమిటంటే - పశ్చిమదిక్పతి, జలాలకు అధిపతి, ఐన వరుణుడి ఆయుధం పేరు కూడ పాశమే. దక్షిణదిక్పతి, ధర్మదేవత, ఐన యముడి ఆయుధంకూడ పాశమే. వీటి తేడా తెలియటానికి, వరుణుడి పాశాన్ని వరుణపాశం అని, యముడి పాశాన్ని యమపాశం అని, అంటారు. ఈ దేవతల పాశాయుధాలు వేరు, ఒక అస్త్రమైన వరుణపాశం వేరు.
1485.	వరుణుడు	జలదేవత	వరుణుడు ఒక ప్రముఖ దేవత. పంచభూతాలలో ఒకటైన నీటికి వరుణుడు అధిష్ఠాన దేవత. పడమటి దిక్కుకు అధిపతికూడా వరుణుడే. వరుణుణ్ణి ప్రచేతసుడు (ప్రచేతాః అని సంస్కృతమూలం) అనికూడ అంటారు. వరుణుడి అంశతో సుషేణుడు అనే వానరవీరుడు పుట్టి రావణవధలో రాముడికి సహాయపడ్డాడు. రావణుడి తొలినాళ్ళ దండయాత్రలలో అతడు వరుణలోకం మీదికి కూడా వెళ్ళాడుగాని, ఆ సమయంలో వరుణుడు అక్కడ లేడు. అగస్త్యుడు జన్మించటానికి, శరీరాన్ని కోల్పోయిన వసిష్ఠుడికి నూతనశరీరం రావడానికి, సూర్యుడితోపాటు వరుణుడు కూడ కారణం .
1486.	వరూధం	పట్టణం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక దాని పేరు వరూధం. ఇది గంగానది ఒడ్డున ఉన్నది. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు మార్గమధ్యంలో ఈ ఊరిని దాటారు.
1487.	వర్ధమానం	ఒక రకం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఇళ్ళలో ఒక రకం ఇంటికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		ఇల్లు	వర్ధమానం అని పేరు. దక్షిణద్వారం లోని ఇంటిని వర్ధమానం అంటారు. హనుమతుడు లంకలో చాల వర్ధమానగృహాలను చూసాడని రామాయణం చెప్పింది.
1488.	వర్మం	ఆయుధ సామగ్రి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధసామగ్రిలో వర్మం/వర్మ ఒకటి. కవచం అన్నా, తనుత్రాణం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని మైమరువు అంటారు. మిగిలిన వివరాలకోసం కవచం అన్న ఆరోపం చూడండి.
1489.	వర్ష	ఋతువు	సంవత్సరంలో ఉండే ఆరు ఋతువులలో వర్ష ఒకటి. ఘన అన్నా ఇదే. వర్ష అంటే వర్షకాలం. వర్షాలు పడే ఋతువు కాబట్టి ఈ ఋతువుకు వర్ష/వర్షర్షువు అని పేరు. ఒక ఏడాదిలో, చైత్రం నుండి ఫాల్గునం దాక ఉన్న పన్నెండు నెలలను, చైత్రంతో మొదలుపెట్టి రెండేసి నెలల చొప్పున ఒక్కొక్క ఋతువుగా విభజించారు. అలా ఏడాదికి ఆరు ఋతువులు వస్తాయి. వసంతం, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం- అని ఆ ఆరు ఋతువుల పేర్లు. ఏడాదిపొడవునా కష్టించి పనిచేయటాన్నే "ఆరుగాలం శ్రమించటం" అంటారు.
1490.	వర్షణం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో ఒక దాని పేరు వర్షణం. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో వర్షణం ఉన్నది.
1491.	వలీముఖుడు	వానరుడు	వలీముఖుడు ఒక వానరుడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో వలీముఖుడు ఒకడు. అలా ఉన్న వానరులు - సుగ్రీవుడు, అంగదుడు, హనుమంతుడు, నీలుడు, నలుడు, కేసరి, కుముదుడు, గంధమాదనుడు, సుషేణుడు, పనసుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, జాంబవంతుడు, గవాక్షుడు, వినతుడు, ధూమ్రుడు, వలీముఖుడు, ప్రజంఘుడు, సన్నాదుడు, దరీముఖుడు, ఇంద్రజానువు.
1492.	వషట్	మంత్రం	స్వాహా, స్వధా అనే వాటిలాగే, వషట్ అనేది కూడ ఒక మంత్రపదం. కొన్ని హోమాలలో కొందరు దేవతలకు ఆహుతులను ఇచ్చేటప్పుడు సమర్పణవాక్యం చివర ఈ మాటను చేర్చి చెబుతూ ఉంటారు. "దేవాయ వషట్ " అన్నట్లు. వషట్ అని పఠించటానికి "వషట్కారం" అని పేరు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1493.	వషట్కారుడు	ఋషి	వషట్కారుడు ఒక ఋషి . ఇలుడు అనే ఒక రాజు ప్రమాదవశాత్తు తన పురుషరూపాన్ని కోలుపోయి, ఇల అనే పేరుతో స్త్రీగా మారాడు. ఆ రూపంలో ఉన్న అతణ్ణి బుధుడు పెళ్ళి చేసుకొన్నాడు. కొంతకాలం తర్వాత , ఇలుడి పురుష రూపాన్ని తిరిగి తెప్పించటానికి శివప్రీతికరంగా బుధుడు అతని చేత అశ్వమేధం చేయించటానికి పూనుకొని, కొందరు ఋషులను పిలిచాడు. ఆ ఋషులలో వషట్కారుడు ఒకడు. ఇలుడి అశ్వమేధానికి చ్యవనుడు, అరిష్టనేమి, ప్రమోదనుడు, మోదకరుడు, దుర్వాసుడు, పులస్త్యుడు, క్రతువు, వషట్కారుడు, ఓంకారుడు అనే మునులేకాక, మరుత్తుడు అనే ప్రఖ్యాతరాజు కూడ సాయం చేసాడు.
1494.	వసంతం	ఋతువు	సంవత్సరంలో ఉండే ఆరు ఋతువులలో వసంతం ఒకటి. వసంతం అంటే చెట్లు చిగిరించే కాలం. ఉగాది, శ్రీరామనవమి వంటి పండుగలు వచ్చే ఋతువుగానేకాక, మామిడి రుచులను, కోకిలకూజితాలను, అందించే ఋతువుగా మనకు వసంతం బాగా గుర్తు ఉంటుంది. ఒక ఏడాదిలో, చైత్రం నుండి ఫాల్గునం దాక ఉన్న పన్నెండు నెలలను, చైత్రంతో మొదలుపెట్టి రెండేసి నెలల చొప్పున ఒక్కొక్క ఋతువుగా విభజించారు. అలా ఏడాదికి ఆరు ఋతువులు వస్తాయి. వసంతం, గ్రీష్మం, వర్ష, శరతు, హేమంతం, శిశిరం- అని ఆ ఆరు ఋతువుల పేర్లు. ఏడాదిపొడవునా కష్టించి పనిచేయటాన్నే "ఆరుగాలం శ్రమించటం" అంటారు.
1495.	వసిష్ఠుడు 1	ఋషి	(వసిష్ఠుడు అనే పేరుతో ఒక ఋషి, సప్తర్షులలో ఒకరు, ఉన్నారు. ఆ ఋషి ఈ సప్తర్షులలోని ఋషి అంశే అంటారు కొందరు.) వసిష్ఠుడు ఒక గొప్ప ఋషి. (సప్తర్షులలోని వసిష్ఠుడి అంశే ఈయన అంటారు కొందరు..). దశరథుడికి, ఆయన పూర్వుల కు, కొన్ని తరాలనుండి వసిష్ఠుడు కులపురోహితుడు. విశ్వామిత్రుడు రాజుగా ఉండే కాలంలో ఒకసారి వసిష్ఠుడితో కలహం పెట్టుకొని, ఆ నిమిత్తంగా తాను కూడ వసిష్ఠుడిలాగ బ్రహ్మర్షి కావాలని తపస్సు చేసి, చివరకు బ్రహ్మ ద్వారా బ్రహ్మర్షి స్థాయిని సాధించి, ఆ స్థానాన్ని వసిష్ఠుడు కూడ అంగీకరించాల్సిందేనని పట్టుబట్టి అలాగే వసిష్ఠుడినోటనే తనను బ్రహ్మర్షి అనిపించుకొన్నాడు. ఈ విధంగా వసిష్ఠుడు విశ్వామిత్రుడి అభ్యున్నతికి ప్రత్యక్షకారణం. రాముడికి, అతడి తమ్ముళ్ళకు వసిష్ఠుడే అన్నిటా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ప్రథమగురువు. అయోధ్యలో జరిగిన ప్రతి ముఖ్యసంఘటన వసిష్ఠుడి కలయిక లేక జరగదు. దశరథుడి అశ్వమేధానికి, పుత్రకామయాగానికి, ఏర్పాట్లను వసిష్ఠుడే పర్యవేక్షించాడు. రాక్షసులను చంపటానికి విశ్వామిత్రుడి వెంట రాముడిని పంపటానికి జంకిన దశరథుడికి దైర్యం చెప్పి, విశ్వామిత్రుడి శక్తి మీద నమ్మకం కలిగించి, ప్రోత్సహించి, రాముడు ఆ ముని వెంట వెళ్ళేటట్లు చేసింది వసిష్ఠుడే. రాముడి వివాహానికి దశరథుడి వెంట మిథిలకు వెళ్ళి వసిష్ఠుడు అక్కడి క్రతువులన్ని నిర్వహించాడు. రాముడు అడవులకు పోవాల్సిందేనని సీత పట్టుబట్టినప్పుడు వసిష్ఠుడు ఆమెను తీవ్రంగా మందలించాడు. అంతగా ఇతే రాముడికిమారుగా సీతకే పట్టాభిషేకం చేస్తాం పొమ్మన్నాడు. దశరథుడి మరణం తర్వాత అయోధ్యలో వ్యవహారాలను నిర్ణయించిన పెద్దలలో వసిష్ఠుడు ఒకడు. భరతుడి కోసం కేకయకు దూతలను ఆయనే పంపాడు. రాముడిని వెనక్కు పిలుచుకొనివస్తానని చిత్రకూటానికి వెళ్ళిన భరతుడితోపాటు వసిష్ఠుడు కూడ వెళ్ళి, రాముడికి నచ్చజెప్పి ఆయనను తిరిగి అయోధ్యకు తేవటానికి ప్రయత్నించాడు. రావణవధ తర్వాత అయోధ్యకు రాముడు తిరిగివచ్చినప్పుడు ఆయనకు రాజ్యాభిషేకాన్ని వసిష్ఠుడే చేసాడు. రాముడి ధర్మసభలో వసిష్ఠుడు సామాన్యంగా ఉంటానేఉంటాడు. బ్రాహ్మణబాలుడి అకాలమృత్యువు విషయంలో రాముడు వసిష్ఠుడితో కూడ చర్చించాడు. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ కూడ ఉన్నాడు. రాముడు మహాప్రస్థానం చేసేటప్పుడు దానికి సంబంధించిన క్రతువులను వసిష్ఠుడే చేసాడు. రాముణ్ణి విడువలేక దుఃఖిస్తున్న పౌరులను రాముడికి చూపించి, వాళ్ళను దయజూడుమని చెప్పి, వాళ్ళనుకూడ రాముడివెంట వచ్చేటట్లు చేసాడు వసిష్ఠుడు. వసిష్ఠుడి భార్య అరుంధతి. ఆమె గొప్ప పతివ్రత. ఈనాటికీ మనదేశంలో వివాహసమయంలో, వధూవరులకు ఆకాశంలోని సప్తర్షిమండలంలో వసిష్ఠుడి పక్కన ఉన్న అరుంధతీనక్షత్రాన్ని చూపటం ఆచారం.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1496.	వసిష్ఠుడు 2	సప్తర్షులలో ఒకడు	(వసిష్ఠుడు అనే పేరుతో ఒక ఋషి, సప్తర్షులలో ఒకడు, ఉన్నారు. ఆ ఋషి ఈ సప్తర్షులలోని ఋషి అంశ అంటారు కొందరు.) సప్తర్షులు (సప్త=ఏడు) అని ప్రసిద్ధులైన ఏడుగురు ఋషులలో వసిష్ఠుడు ఒకడు. వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, అత్రి, భరద్వాజ, కశ్యప, జమదగ్ని, గౌతముడు అనే వాళ్ళు సప్తర్షులు. సప్తర్షుల పేర్లలో మనకు కనబడే ఋషులు, అదే పేర్లతో భూమిమీద ఉన్న ఋషులూ వేరు వేరు (వాళ్ళ అంశలే వీళ్ళు అంటారు, కొందరు.) ఈ సప్తర్షులు ఒక్కొక్క మన్వంతరానికి మారిపోతూ ఉంటారని మన పురాణాలు చెపుతున్నాయి. పట్టాభిషేకం తరువాత రాముణ్ణి చూడటానికి సప్తర్షులు కూడ వచ్చారు. సప్తర్షులు ఆకాశంలో ఒక గుంపు చుక్కలుగా మనకు కనబడుతూ ఉంటారు. నాలుగు చుక్కలు ఒక చతురస్రంగా, పక్క న మూడు చుక్కలు త్రిభుజంగా ఈ కూటమి కనబడుతుంటుంది.ఆధునిక ఖగోళశాస్త్రం ప్రకారం ఈ సప్తర్షి మండలానికి 'బిగ్ డిప్పర్' , 'గ్రేట్ బేర్', 'అర్నా మేజర్' అని పేర్లు.
1497.	వసుధ	గంధర్వ స్త్రీ	వసుధ, నర్మద అనే ఒక గంధర్వ స్త్రీకి కూతురు, మాలి అనే రాక్షసుడికి భార్య. వసుధకు అనిలుడు, అనలుడు, హరుడు, సంపాతి అనే నలుగురు కొడుకులు కలిగారు. ఈ నలుగురు తర్వాతికాలంలో విభీషణుడికి అనుచరులై, అతడు రాముణ్ణి చేరినప్పుడుకూడ అతనితోపాటే ఉన్నారు.
1498.	వసువు 1 (వసు: అని సంస్కృతమూలం)	వసువులలో ఒకడు	(వసువు అనేది - ఒక గణంలోని దేవతకు, ఇద్దరు రాజులకు పేరు. గమనించాలి.) వసువులు అంటే ఒక గణం దేవతలు. వీళ్ళు ఎనిమిది మంది ఉంటారు. వసువులు, కశ్యపబ్రహ్మపతికి అదితికి పుట్టారు. ఆదిత్యులు (12), రుద్రులు (11), వసువులు (8), అశ్రువులు/అశ్వినులు (2) అని నాలుగు ప్రధాన దేవగణాలు. మొత్తం ముప్పది మూడు మంది. వసువులు ఎనిమిదిమందికీ ఎవరి పేరు వాళ్ళకు ఉందిగాని, ఎవరినైనా వసువు అని చెప్పవచ్చు. రావణవధ తర్వాత, బ్రహ్మ సీతాదేవి పవిత్రతను ప్రకటించి రాముణ్ణి స్తుతిస్తూ, రాముడు సాక్షాత్ ఋతధాముడు అనే వసువే అన్నాడు .
1499.	వసువు 2 (వసు: అని సంస్కృతమూలం)	రాజు	(వసువు అనేది - ఒక గణంలోని దేవతకు, ఇద్దరు రాజులకు పేరు. గమనించాలి.) వసువు ఒక రాజు. ఇతడి తండ్రి న్యగుడు. ఇద్దరు బ్రాహ్మణుల శాపం కారణంగా న్యగుడు ఊసరవెల్లిగా మారాడు. అప్పుడు ఊసరవెల్లిగా తాను జీవించడానికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కావలసిన సౌకర్యాలన్నీ కల్పించుకొని, తన కొడుకుకైన వసువుకు రాజ్యం ఇచ్చి, న్యుగుడు ఊసరవెల్లిగా ఐ ఒక పెద్ద గుంటలో నివసించాడు.
1500.	వసువు 3 (వసు: అని సంస్కృతమూలం)	రాజు	(వసువు అనేది - ఒక గణంలోని దేవతకు, ఇద్దరు రాజులకు పేరు. గమనించాలి.) వసువు ఒక రాజు. ఈయన విశ్వామిత్రుడికి ముత్రాత. వసువు తండ్రి కుశుడు, కొడుకు కుశనాభుడు. గిరివ్రజం అనే నగరాన్ని స్థాపించింది వసువే. (ఈ గిరివ్రజం అనే నగరం మగధలోనూ ఉంది, కేకయ లోనూ ఉంది. రెండు నగరాలకూ రాజగృహం అనే నామాంతరం ఉన్నది. వసువు స్థాపించినది మగధలోని గిరివ్రజం.)
1501.	వసువులు (వసవ: అని సంస్కృతమూలం. బహువచనం.)	దేవగణం	వసువులు అంటే ఒక గణం దేవతలు. వీళ్ళు ఎనిమిది మంది ఉంటారు. వసువులు, కశ్యపప్రజాపతికి అదితికి పుట్టారు. ఆదిత్యులు (12), రుద్రులు (11), వసువులు (8), అశ్వలు/అశ్వినులు (2) అని నాలుగు ప్రధాన దేవగణాలు. మొత్తం ముప్పది మూడు మంది. వసువులు ఎనిమిదిమందికి ఎవరి పేరు వాళ్ళకు ఉందిగాని, ఎవరినైనా వసువు అని చెప్పవచ్చు. రావణవధ తర్వాత, బ్రహ్మ సీతాదేవి పవిత్రతను ప్రకటించి రాముణ్ణి స్తుతిస్తూ, రాముడు సాక్షాత్ బుతధాముడు అనే వసువే అన్నాడు .
1502.	వస్వాకసార (అలకాపురం)	అలకాపురం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు వస్వాకసార. కుబేరుడి నివాసమైన అలకాపురికి ఇది మరొక పేరు.
1503.	వహ్ని 1 (చూ : అగ్ని)	అగ్ని	(వహ్ని అనేది అగ్నికి ఒకానొక వానరుడికి కూడా పేరు.)వహ్ని అంటే అగ్ని అని అర్థం. మిగిలిన వివరాలకు అగ్ని అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
1504.	వహ్ని 2	వానరుడు	(వహ్ని అనేది అగ్నికి ఒకానొక వానరుడికి కూడా పేరు.) వహ్ని ఒక వానరుడు. లంకాయుద్ధానికని, ఇతడు తన పది పటాలాల వానరసైన్యంతో వచి సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు.
1505.	వాచస్పతి (చూ: బృహస్పతి)	బృహస్పతి	వాచస్పతి అంటే బృహస్పతి. మిగిలిన వివరాలకు బృహస్పతి అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
1506.	వాజపేయం	యాగం	వాజపేయం అనేది ఒక వైదికక్రతువు పేరు. రాముడు చేసిన యాగాలలో ఎన్నో వాజపేయాలు కూడ ఉన్నాయి. రామాయణం పారాయణం చేసేవాళ్ళకు పదివేల వాజపేయ యాగాలను చేసినంత పుణ్యం వస్తుందని రామాయణ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మహాత్మాన్ని గురించి రామాయణమే చెప్పింది.
1507.	వాతాపి (వాతాపి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)	రాక్షసుడు	వాతాపి ఒక రాక్షసుడు. ఇల్వలుడు ఇతడి అన్న. ఇద్దరూ మహా మాయావులు. దండకారణ్యంలో ఉన్న మునులను బ్రాహ్మణులను చంపి తినడానికి వీళ్ళిద్దరు ఒక ఉపాయం పన్నారు. వాతాపి ఒక మేకగా మారుతాడు. ఇల్వలుడు ఆ మేకను కోసి దాని మాంసాన్ని వండి భోజనం సిద్ధం చేసి, ఎవరో ఒక బ్రాహ్మణుడి దగ్గరకు బ్రాహ్మణ వేషంలో వెళ్ళి, తన ఇంటికి శ్రాద్ధభోజనానికి రమ్మని ఎంతో సంస్కారవంతంగా అడుగుతాడు. ఆ బ్రాహ్మణుడు అలాగే వస్తాడు. అప్పుడు ఇల్వలుడు అతకు ముందు సిద్ధం చేసి ఉంచిన మేక మాంసాన్ని ఆ బ్రాహ్మణుడికి వడ్డించి, అతని భోజనం పూర్తి ఐన తరువాత, 'వాతాపీ! బయటకు రా!' అని పిలుస్తాడు. వాతాపి బ్రాహ్మణుడి పొట్ట చీల్చుకొని బయటకు వస్తాడు. అలా చనిపోయిన బ్రాహ్మణుణ్ణి ఆ ఇద్దరు అన్నదమ్ములూ తినే వాళ్ళు. వీళ్ళను ఏమీ చేయలేక, దండకంలోని మునులు తమను కాపాడుమని అగస్త్యుణ్ణి అర్థించారు. అగస్త్యుడు ఒక అమాయక బ్రాహ్మణుడిలాగ ఇల్వలుడి ఇంటికి శ్రాద్ధభోజనానికి వెళ్ళాడు. ఎప్పటిలాగే వాతాపి మేకగా మారటం, ఇల్వలుడు దాని మాంసాన్ని అగస్త్యుడికి వడ్డించి, అతడు దానిని తినటం ఐపోయినాయి. తరువాత ఇల్వలుడు వాతాపిని బయటకు రమ్మని పిలిచాడు. దానికి అగస్త్యుడు నవ్వి, వాతాపి తనపొట్టలో ఎప్పుడో జీర్ణమైపోయాడని, ఆపాటికి యముడిలోకానికి చేరి ఉంటాడని నిశ్చలంగా చెప్పాడు. కోపించిన ఇల్వలుడు అగస్త్యుడి మీదికి దూకగా, ఆ ముని తన హుంకారంతో వాణ్ణి బూడిద ఐ పోయేటట్లు చేసాడు. ఆ రకంగా ఆ ఇద్దరు రాక్షసుల పీడ నుండి మునులు తప్పించుకొన్నారు.
1508.	వానరం / వానరుడు	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో వానరం ఒకటి. కపి అన్నా, వనచరం అన్నా, శాఖామ్మగం అన్నా, ప్లవం అన్నా, ప్లవంగం అన్నా, ప్లవంగమం అన్నా, మర్కటం అన్నా, ఇదే. నిజానికి రామాయణకథలో వానరం ఒక ప్రధాన వస్తువు. సాధారణంగా అడవులలో ఉండే వానరాలు కాక, దేవతాంశలతో వానరజాతిలో పుట్టిన మేటి వానరవీరులు రామాయణంలో ఎందరో ఉన్నారు. హనుమంతుడు ,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>సుగ్రీవుడు, వాలి, అంగదుడు వంటి వానరయోధులు ప్రసిద్ధులు. రావణుడికి దేవదానవులచేతిలో చావు లోడుగాబట్టి మానవుడే అతణ్ణి చంపాలి. నంది శాపం వలన, రావణుడి సైన్యం, పరివారం, అంతా వానరులచేతులలోనే చావాలి. అందుకని విష్ణువు మానవుడై రాముడిగా రావణవధార్థం పుట్టాడు. దేవతల అంశలతో అనేక వానరవీరులు పుట్టారు. ఆ రకంగా రామాయణంలో కనబడే వానరులు కారణజన్ములు.</p>
1509.	వానరసైన్యం	రాముడి సేన	<p>రామాయణంలో, లంకాయుద్ధానికి రాముడి వెంట నడిచిన సైన్యం వానరసైన్యం. వానరసైన్యం అంటే 'కోతుల దండు' అని అర్థం. దీనికి అధిపతి వానరాజైన సుగ్రీవుడు, దీనికి సేనాపతి నీలుడు. అనటం వానరసైన్యం అని అన్నా, ఈ సైన్యంలో కోతులు, కొండముచ్చులు, ఎలుగులు, ఉన్నాయి. కిష్కింధా కాండలో చెప్పిన బలసంగ్రహాన్ని బట్టి చూస్తే, సుగ్రీవుడు రప్పించిన వానరసేన సంఖ్య నిజంగానే అసంఖ్యేయమే. యుద్ధకాండలో, వానరులు లంకను ముట్టడించిన సందర్భంలో - "ముప్పది ఆరు కోట్ల వానరసేనానులు లంకను ముట్టడించారు." అని చెప్పారు. ఒక్కొక్క ద్వారం దగ్గర కోటి మంది చొప్పున వానర సైన్యం మోహరించినది, ద్వారాల మధ్యన మూలల దగ్గర తొబడి కోట్లకు పైగా వానరసైన్యం నిలిచి ఉన్నదని, ఎటు చూసినా పది ఆమడల మేర వానరసైన్యమే కనబడుతున్నదని కూడ చెప్పారు. ఇంద్రజిత్తు ఒకనాటి యుద్ధంలో అరవై కోట్ల వానరసైన్యాన్ని మట్టుపెట్టాడని కూడ చెప్పారు. దీనిని బట్టి వానరసైన్యం ఎంత పెద్దదో ఊహించుకోవాలి. అందుకే, 'అంతులేని అంతమంది' అని చెప్పటానికి, 'వానరమూక / వానరసైన్యం ' అని అంటూ ఉంటారు. యుద్ధంలో మరణించిన వానరులను అందరినీ యుద్ధం ఐన తర్వాత, రాముడి కోరిక మేరకు ఇంద్రుడు బ్రదికించాడు.</p>
1510.	వానరుడు / వానరం	కోతి జాతి	<p>వానరులు ఒకజాతి. వీళ్ళు దాదాపు నరులలాగే ఉంటారు గనుక వానరులు అని పేరు. వానరుడు అంటే కోతి అనే సాధారణంగా అర్థం. కాని, రామాయణంలో మనం చూసే వానరులు కోతిరూపాలతోనే ఉన్నప్పటికీ, వాళ్ళు సామాన్యమైన కోతుల కంటే విశిష్టులు అంటే వేరే లక్షణాలు కలవాళ్ళు. వాళ్ళంతా దేవతల అంశలతో పుట్టినవాళ్ళు, బలవంతులు, కామరూపులు. అదే రామాయణవానరులకూ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సామాన్యవానరజంతువులకూ తేడా. బ్రహ్మ ఆదేశాన్ని పట్టి, రావణవధలో రాముడికి సహాయపడటానికి, ఎందరో దేవతలు తమ తమ అంశలతో బలకాలులైన వానరవీరులను సృష్టించారు. ఆ వానరజాతికి రామాయణకాలంలో, మొదట ఋక్షరజస్సు, తరువాత వాలి, తరువాత సుగ్రీవుడు, తరువాత అంగదుడు, రాజులుగా ఉన్నారు. లంకాయుద్ధంలో రాముడి సైన్యంలో ఎక్కువ భాగం కోతులే. ఎలుగులు అంటే ఎలుగుబంట్లు (ఋక్షవీరులు) పెద్ద సంఖ్యలోనే ఉన్నప్పటికీ, ఆ సైన్యాన్ని వానరసైన్యం అని అనటమే పరిపాటి.
1511.	వామదేవుడు	దశరథుడి పురోహితుడు	వామదేవుడు, దశరథుడి పురోహితులలో ఒకడు. దశరథుడి మరణం తరువాత వ్యవహారాలు నిర్ణయించిన పెద్దలలో వామదేవుడు ఉన్నాడు. రాముడి పట్టాభిషేకం నిర్వహించిన పురోహితులలో కూడ వామదేవుడు ఒకడు. బ్రాహ్మణులు అకాలమృత్యువు గురించి రాముడు చర్చించినప్పుడు ఆ సభలో కూడ వామదేవుడు ఉన్నాడు. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ వామదేవుడు కూడ ఉన్నాడు.
1512.	వామనం	దిగ్గజం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన దివ్యగజాలలో వామనం ఒకటి. దశరథుడి ఏనుగులను వర్ణిస్తూ, అవి దివ్యగజమైన వామనం సంతతివి అని చెప్పింది రామాయణం. మన పురాణ సంప్రదాయం ప్రకారం భూమిని మోస్తూ ఎనిమిది దిక్కులా ఉండే దివ్యగజాలను దిగ్గజాలు అంటారు. ఇవి ఎనిమిది గాబట్టి వీటిని అష్టదిగ్గజాలు (అష్ట=ఎనిమిది, దిక్=దిక్కు, గజం=ఏనుగు) అంటారు. తూర్పు నుండి మొదలుకొని ఈశాన్యం దాక ఉండే దిగ్గజాల పేర్లు - ఐరావతం, పుండరీకం, వామనం, కుముదం, అంజనం, పుష్పదంతం, సారవభౌమం, సుప్రతీకం. వీటి భార్యలైన ఆడు ఏనుగుల పేర్లు , అదే వరుసలో - అబ్రమువు, కపిల, పింగళ, అనుపమ, తామ్రపర్ణి, శుభదంతీ, అంగనా, అంజనావతి . ఐతే, రామాయణం వీటినిన్నిటిని చెప్పలేదు. కాని, సగరుడి కొడుకులు భూమిని తవ్వకొంటూ పాతాళానికి పోయిన సంఘటనను వర్ణిస్తూ, వాళ్ళు చూసిన దిగ్గజాల పేర్లను వేరు తీరుగా చెప్పింది. ఆ ప్రకారం దిగ్గజాల పేర్లు - తూర్పున విరూపాక్షం, దక్షిణాన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మహాపద్మం, పడమట సామనసం, ఉత్తరాన భద్రం అనేవి. మరి, ఆ దిగ్గజాలకు ఈ పేర్లు కూడ ఉన్నాయేమో!
1513.	వామన	అప్పరస	వామన ఒక అప్పరస. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందును వినోదాలను సమకూర్చటానికి, గంధర్వులతోపాటు, ఇతర అప్పరసలతోపాటు, వామనను కూడా భరద్వాజమహర్షి ప్రయాగ దగ్గర ఉన్న తన ఆశ్రమానికి రప్పించాడు.
1514.	వామనాశ్రమం (సిద్ధాశ్రమం)	ఆశ్రమం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన మున్యాశ్రమాలలో వామనాశ్రమం ఒకటి. తరువాత దీనికి సిద్ధాశ్రమం అని పేరు వచ్చింది. విశ్వామిత్రుడి యాగానికి రక్షణగా వచ్చి నిలచి, రాముడు రాక్షసులను పారదోలింది ఈ సిద్ధాశ్రమంలోనే. ఎందరో తపస్వులకు ఇక్కడ వాళ్ళ తపస్సు సిద్ధించటంతో ఈ ఆశ్రమానికి సిద్ధాశ్రమం అనే పేరు వచ్చింది. ఈ సిద్ధాశ్రమానికి చాల పురాతనమైన చరిత్ర ఉన్నది. సాక్షాత్ విష్ణువే ఇక్కడ కొన్ని యుగాలపాటు తపస్సు చేసాడు. ఆయన అక్కడ ఉన్నప్పుడే దేవతలు ఆయన దగ్గరకు వచ్చి, తమను ఓడించిన బలిని దండించి తమను కాపాడుమని కోరారు. అదే సమయంలో కశ్యపుడు, అదితి కూడ విష్ణువును ఉద్దేశించి చేసే వెయ్యేళ్ళ వ్రతాన్ని ముగించి, ఆ ఆశ్రమానికి వచ్చి విష్ణువును దర్శించి తమకు కొడుకుగా పుట్టుమని అర్థించారు. తపస్వుల తపస్సు, తన కోరిక సిద్ధించటం ద్వారా ఆ ఆశ్రమానికి సిద్ధాశ్రమం అని పేరు రావాలని కశ్యపుడు విష్ణువును కోరాడు. అదితికి కశ్యపుడికి కొడుకై, వామనుడిగా పుట్టిన విష్ణువు, బలిని శిక్షించిన తరువాత సిద్ధాశ్రమంలో తపస్సు చేస్తూ కొంతకాలం ఉన్నాడు. విశ్వామిత్రుడు కూడ, మహాత్ములు నివసించిన భూమిగదా అనే ఆదరంతో, సిద్ధాశ్రమంలోనే తన యాగాలు చేసుకొనేవాడు. అక్కడ తన యాగాలను భంగపరచే మారీచసుబాహులనే రాక్షసులబారినుండి తన యాగాలను రక్షించుకోవటానికే విశ్వామిత్రుడు రాముడిని సిద్ధాశ్రమానికి తీసుకొని వచ్చాడు. నిజానికి, రాముడి శౌర్యం మొట్టమొదటిసారి ప్రకటితమైంది ఈ సిద్ధాశ్రమంలో/వామనాశ్రమంలో రాక్షసులను సంహరించటం మూలాననే.
1515.	వామనుడు 1	విష్ణువు అవతారం	(వామనుడు అనేది విష్ణువు అవతారాలలో ఒకదానికే కాక, ఒకానొక మునికే కూడ పేరు.) వామనుడు అనేది, ఒక అవతారంలో విష్ణువుకు వచ్చిన పేరు. వామనుడు అంటే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			"పొట్టివాడు, బుడుత" అని అర్థం. బలి /మహాబలి ఇంద్రుణ్ణి జయించి స్వర్గాన్ని ఆక్రమించినప్పుడు, దేవతలు అందరూ విష్ణువు దగ్గరకు పోయి, తమను బలిబారినుండి కాపాడుమని మొరపెట్టుకొన్నారు. అప్పుడు విష్ణువు కశ్యపప్రజాపతికి అదితికి కొడుకుగా, వామనుడు అనే పేరుతో పుట్టాడు. బలి దగ్గరకు వెళ్ళి, ఆయనను యాచించి, మూడు అడుగుల నేలను దానంగా తీసుకొని, రెండు అడుగులతోనే అన్నిలోకాలనూ ఆక్రమించి, మూడవ అడుగును బలి నెత్తిన ఉంచి, అతణ్ణి పాతాళానికి అణచి, ఇక అతణ్ణి అక్కడే ఉంచాడు. ఈ విధంగా మూడు అడుగులు వేసాడు గాబట్టి వామనవతారవిష్ణువు, త్రివిక్రముడు ఐనాడు (త్రి=మూడు, విక్రమః=అడుగు). ఈ వామనావతారకథను, వామనుడు తపస్సు చేయటాన్ని, అదితి తపస్సు చేయటాన్ని, వాళ్ళు తపస్సు చేసిన స్థలానికి సిద్ధాశ్రమం అనే పేరు రావటాన్ని, విశ్వామిత్రుడు రాముడికి సంగ్రహంగా చెప్పాడు.
1516.	వామనుడు 2	ముని	(వామనుడు అనేది విష్ణువు అవతారాలలో ఒకదానికే కాక, ఒకానొక మునికి కూడ పేరు.) వామనుడు ఒక ముని . సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ వామనుడు కూడ ఉన్నాడు.
1517.	వాయవ్యం (ప్రథనం)	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో వాయవ్యం ఒకటి. దీనికి ప్రథనం అనే పేరు కూడ ఉన్నది. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో వాయవ్యం ఉన్నది. పూర్వం ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు దీనిని వసిష్ఠుడి మీద వేసాడు గాని, అది ఆయన ముందు వమ్మైపోయింది. విశ్వామిత్రుడి యాగాన్ని కాపాడే సమయంలో, మారీచసుబాహుల అనుచరులైన రాక్షసులను తరిమికొట్టటానికి రాముడు వాయవ్యాస్త్రాన్ని వాడాడు. లంకాయుద్ధంలో , రాముడు కుంభకర్ణుడి మీద, లక్ష్మణుడు అతికాయుడి మీద, వాయవ్యాస్త్రాన్ని ప్రయోగించారు.
1518.	వాయుభక్తులు	మునులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన మునులలో, ఒక రకం తపస్సు చేసుకొనే మునులు వాయుభక్తులు. (వాయుః=గాలి. భక్తీ=తినుట) గాలిని మాత్రమే ఆహారంగా తీసుకొంటూ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తపస్సు చేసుకొనేవాళ్ళు గాబట్టి ఈ మునులకు వాయుభక్షులు అని పేరు. అంతే తప్ప వాయుభక్షులు అనే ఒక మునుల గుంపుగాని, వంశంగాని ఉన్నదని అర్థం కాదు.
1519.	వాయువు (వాయు: అని సంస్కృతమూలం)	దేవత	వాయువు ఒక ప్రసిద్ధ దేవత. పంచభూతాలలో ఒకటైన గాలికి ఈయన అధిష్ఠాన దేవత. ఉత్తరానికి, పడమరకు మధ్య దిక్కున వాయవ్యం అనే విదిక్కుకు అంటే మూలకు , అధిపతి వాయువు. వాయువు వరం వల్ల అంజనకు పుట్టిన వాడే హనుమంతుడు. కుశనాభుడి నూరుగురు కుమార్తెలకు వాయువు కారణంగా గూనిమూపులు వచ్చాయని, తరువాత బ్రహ్మదత్తుడు వాళ్ళను పెళ్ళాడగానే వాళ్ళకు ఆ వైకల్యం తొలగిపోయిందని, విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు. లక్ష్మణుడు అతికాయుడితో యుద్ధం చేస్తుండగా, వాయువు రహస్యంగా లక్ష్మణుడి చెవిదగ్గరకు చేరి, దివ్యకవచాన్ని ధరించి ఉన్న అతికాయుణ్ణి ఒక్క బ్రహ్మాస్త్రం తప్ప మిగిలిన ఏ అస్త్రాలూ ఏమీ చేయలేవనీ చెప్పి, బ్రహ్మాస్త్రాన్ని ప్రయోగించుమని సూచించాడు. రాముడి పట్టాభిషేకం సమయంలో, ఆయనకు కానుకగా ఇంద్రుడు ఒక ముత్యాలదండను వాయువు ద్వారానే పంపాడు.
1520.	వారణం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో వారణం ఒకటి. వారణం అంటే తెలుగులో ఏనుగు అని అర్థం. మిగిలిన వివరాలకోసం ఏనుగు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1521.	వారణాసి (కాశి 2)	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో ఒక దాని పేరు కాశి. ఇది కాశీరాజ్యానికి రాజధాని. ఈ నగరం పేరుమీదనే ఈ రాజ్యం కాశీరాజ్యం ఐనది. కాబట్టి కాశి అంటే నగరమే రాజ్యమే అన్నది సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి. కాశీనగరానికి వారణాసి అని, వారాణాసి అని కూడా పేరు. వరణ, అసి అనే రెండు నదుల మధ్యన ఉండటం వలన ఈ నగరానికి ఈ పేరు వచ్చిందని అంటారు. విదేశీయుల నోళ్ళలో పడి వారణాసి కాస్తా ఇప్పుడు బెనారస్ ఐపోయింది. కాశి మన దేశంలో అతి ప్రసిద్ధమైన అత్యంతపవిత్రస్థలం.
1522.	వారుణాస్త్రం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో వారుణాస్త్రం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో వారుణాస్త్రం ఉన్నది. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు ఈ అస్త్రాన్ని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడుగాని, అది నిష్ప్రయోజనమైంది. రావణుడు కుబేరుడి మీద, లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తు మీద, ఈ వారుణాస్త్రాన్ని ప్రయోగించారు.
1523.	వారుణి (సుర)	మద్యదేవత	దేవదానవులు అమృతం కోసం పాలసముద్రాన్ని చిలికినప్పుడు ఆ పాలసముద్రం నుండి సుర ఉద్భవించింది. ఈమె మద్యానికి అధిదేవత. సుర జన్మించినప్పుడు దానవులు ఆమెను తీసుకోలేదు అందుకని వాళ్ళు అసురులు (అసురాః=అసురులు; అ=లేకుండా, సురా=సుర) ఐనారు. దేవతలు ఆమెను స్వీకరించారు. అందువలన వాళ్ళు సురలు (సురాః) ఐనారు. సముద్రం నుండి పుట్టింది గాబట్టి సురను వరుణుడికి కూతురుగా కూడ చెబుతారు. అందుకే సురకు వారుణి (=వరుణుడి కూతురు) అనే పేరు కూడ ఉంది.
1524.	వార్తనాసకం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో వార్తనాసకం ఒకటి.
1525.	వాలఖిల్యులు	మహర్షులు	వాలఖిల్యులు అనేది ఒక ఋషిగణానికి పేరు. రాముడు దండకారణ్యంలో రకరకాల తపస్సులు చేసుకొనే మునులతోపాటు ఈ మునులను కూడ చూసాడు. వాలఖిల్యులు బ్రహ్మ రోమాల నుండి పుట్టారు అని పురాణకథ (రామాయణంలో ఈ మాట లేదు.). తూర్పున సౌమనసం అనే పర్వతం మీద, ఉత్తరాన హిమాలయాలలో వైఖానసం అనే సరస్సు దగ్గర - వాలఖిల్యులు వైఖానసులు అనే మహర్షులు ఉంటారని, సుగ్రీవుడు ఆ దిక్కులకు వెళ్ళే వానరులకు అక్కడి ప్రదేశాలను గురించి వివరించేటప్పుడు చెప్పాడు. సముద్రతీరాన ఉన్న సుభద్రం అనే పెద్ద మర్రిచెట్టు ఒకప్పుడు వాలఖిల్యులకు నివాసస్థానం. రావణుడు మారీచుడి దగ్గరకు పోయేటప్పుడు దారిలో ఈ వృక్షాన్ని చూసాడు.
1526.	వాలి (వాలీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం)	వానర రాజు	వాలి వానరరాజు. ఇతడు ఋక్షరజస్సు అనే వానరుడికి, ఇంద్రుడి అంశతో పుట్టాడు. వాలి తమ్ముడు సుగ్రీవుడు, వాలి భార్య పేరు తార. వీళ్ళకు అంగదుడు అనే కొడుకు ఉన్నాడు. వాలి మహాబలవంతుడు. వరగర్వంతో విజ్ఞవీగుతూ అందరి మీదకు యుద్ధానికి పోతూ ఉన్న రావణుడు ఒకసారి వాలిని గెలవటానికి కిష్కింధకు వెళ్ళాడు. ఆ సమయంలో వాలి సముద్రం దగ్గర సంధ్యావందనం చేసుకొంటున్నాడని తెలుసుకొని అక్కడికే వెళ్ళి, వెనుకనుండి వాలిని పట్టుకోబోయాడు. రావణుడి కదలికలను ఓరగంట కనిపెట్టిన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>వాలి, దగ్గరగావచ్చి తనను పట్టుకొన్న అతడి చేతులను తన చంకలో ఇరికించుకొని, పైకి ఎగిరి, అక్కడినుండి నాలుగు సముద్రాల నీళ్ళలోనూ మునిగి, తనతోపాటు రావణుణ్ణి కూడా నీట ముంచి, ఉక్కిరిబిక్కిరి చేసి, చివరకు కిష్కింధ ఊరి ముందు అతణ్ణి వదిలి, వెనక్కు మళ్ళి అతణ్ణి చూస్తూ, " ఎక్కడి నుండి రాక?" అని ఎగతాళిగా అడిగాడు. వాలి బలానికి ఆశ్చర్యపడ్డ రావణుడు అతడితో మైత్రి చేసుకొన్నాడు. గోలభుడు అనే గంధర్వుడితో ఒక సంవత్సరం పాటు పోరి, వాలి అతడిని చంపాడు. మాయావి, దుండుభి అనే ఇద్దరు రాక్షసులను కూడ వాలి చంపాడు. మాయావిని చంపే సందర్భంలో సుగ్రీవుడితో విరోధం వచ్చి అతణ్ణి రాజ్యం నుండి కట్టుబట్టలతో వెళ్ళగొట్టి, అతడి భార్యను తన భార్యగా చేసుకొన్నాడు. అంతలో ఊరుకోక సుగ్రీవుడి వెంటపడి తరిమి తరిమి, లోకమంతా తిప్పాడు. దుండుభిని చంపేటప్పుడు, వాలి ఆ కళబరాన్ని దూరంగా విసరివేయగా, ఆ శవంనుండి కొన్ని రక్తపు చుక్కలు ఋశ్యమూక పర్యతం మీద తపస్సు చేసుకొంటున్న మతంగముని ఆశ్రమంలో పడ్డాయి. ఆ అపవిత్రపు పనికి కోపించిన మతంగుడు, వాలి గనుక ఋశ్యమూకం మీద అడుగుమోపితే చస్తాడని శపించాడు. ఆ విధంగా ఋశ్యమూకం వాలికి అగమ్యమైపోయింది. అందుకే సుగ్రీవుడు అక్కడ వాలి భయం లేకుండా దాక్కొని ఉన్నాడు. తరువాత సుగ్రీవుడు రామలక్ష్మణులతో మైత్రి చేసుకొని, వాళ్ళ అండ చూసుకొని వాలిని యుద్ధానికి ఆహ్వానించాడు. మొదటి యుద్ధంలో వాలి సుగ్రీవుణ్ణి చితకగొట్టి తరిమాడు గాని, వెనువెంటనే జరిగిన రెండవసారి యుద్ధంలో, ప్రక్కనుండి రాముడు వదిలిన బాణం దెబ్బకు నేలకూలాడు. ఒకరితో యుద్ధంలో నిమగ్నుడైఉన్న తనను అలా చాటునుండి కొట్టటం అధర్మమని వాలి రాముణ్ణి తప్పుపట్టాడు. చనిపోతూ వాలి, అంగదుణ్ణి సుగ్రీవుడికి అప్పగించాడు.</p>
1527.	వాలుకిని	నది	<p>వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు వాలుకిని. ఇది శృంగిబేరపురానికి అయోధ్యకు మధ్యలో ఉంటుంది. వనవాసం ముగించుకొని రాముడు తిరిగి వస్తున్నాడన్న వార్తను చెప్పటానికి భరతుడి దగ్గరకు వెళ్ళే హనుమంతుడు, శృంగిబేరపురంలో గుహుణ్ణి చూసిన తరువాత నందిగ్రామంలో ఉన్న భరతుడిని కలవటానికి పోతూ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దారిలో ఈ వాలుకినీనదిని చూసాడు.
1528.	వాల్మీకి (వాల్మీకి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)	రామాయణ కవి	<p>వాల్మీకి ఒక ఋషి. ఈయన రామాయణాన్ని రచించాడు. మనదేశసాహిత్యంలోనే కాక సమస్తప్రపంచసాహిత్యంలో కూడ అది మొదటి కావ్యం కావటంతో దానికి అక్షరాలా ఆదికావ్యం అనే గౌరవం దక్కింది. మన దేశపు మొదటి ఇతిహాసం రామాయణం. రెండవది మహాభారతం. వాల్మీకి ప్రచేతనుడు అనే ప్రజాపతి కొడుకులలో పదవవాడు. ఈ మాట వాల్మీకి స్వయంగా రాముడితోనే చెప్పాడు. అంతకు మించి ఆయన వివరాలు రామాయణంలో లేవు. ఇతరపురాణకథలను బట్టి, ఆయన మొదటి పేరు ఋక్షుడు అనీ, ఒంటిమీద పుట్టలు సైతం పెరిగేటంత కాలం దీర్ఘతపస్సు చేసి, తరువాత అపుట్టలలోనుండి బయటకు రావటంతో ఆయనకు వాల్మీకి (వల్మీకం=పుట్ట, వాల్మీకి=వల్మీకం నుండి వచ్చినవాడు.) అనే పేరు వచ్చిందనీ, తెలుస్తుంది. తండ్రి శాపం వల్ల, బోయగా పుట్టాడనీ, తర్వాత ఋషుల బోధలతో తపస్విగా మారాడనీ, మరొక పురాణకథ. సమస్తసద్గుణాలూ ఉన్న మానవుడు ప్రస్తుతం మానవలోకంలో ఎవరు ఉన్నారో చెప్పుమని వాల్మీకి ఒకసారి నారదమునిని అడిగాడు. అలాంటి వాడు ప్రస్తుతానికి రాముడు ఒక్కడేనని, ఆయన దశరథుడి కొడుకు అనీ, సమాధానం చెప్పి, నారదుడు రాముడి చరిత్రను కూడ చెప్పాడు. తరువాత ఒక సందర్భంలో వాల్మీకి ఎదురుగా ఎగురుతూ ఉన్న క్రౌంచపక్షుల జంటలో మగ పక్షిని ఒక వేటగాడు కూల్చాడు. చనిపోయిన మగపక్షి చుట్టూ తిరుగుతూ అడుపక్షి చేసే ఆర్తనాదాలకు చలించిపోయిన వాల్మీకి, ఆ నిషాదుణ్ణి మందలించాడు. ఐతే, ఆ మాటలు అనుకోకుండా ఒక శ్లోకం రూపంలో రావటంతో ఆయనా, పక్కనే ఉన్న ఆయన శిష్యుడు భరద్వాజుడూ ఆశ్చర్యపోయారు. తరువాత బ్రహ్మ వాల్మీకికి ప్రత్యక్షమై, వాల్మీకి నోటి ద్వారా సరస్వతి శ్లోకరూపంలో అవతరించిందని చెప్పి, రాముడి చరిత్రను కావ్యంగా రచించుమని ఆదేశించాడు. రాముడి జీవితంలో జరిగిన, జరుగుతున్న, జరగబోయే విషయాలు, అందరి ఆలోచనలూ, అన్ని అవగతం అయ్యేటట్లు వాల్మీకికి వరమిచ్చి బ్రహ్మ వెళ్ళిపోయాడు. ఆ వరం వల్ల వచ్చిన శక్తితో వాల్మీకి రామాయణం వ్రాసాడు. ఆ విధంగా లోకంలో ఆదికవితోపాటు ఆదికావ్యం కూడ ఉద్భవించింది. ఏ కొంచెం</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>భాషాపరిచయం ఉన్నవాళ్ళకైనా అర్థం అయ్యేటంత సులభశైలిలో ఆ రచన ఉన్నది. వాల్మీకి రామాయణానికి రచయిత మాత్రమే కాదు, అందులోని కొన్ని ముఖ్యసంఘటనలలో సాక్షాత్ ఆయన ఉన్నాడు. రాముడు వనవాసానికి పోయి చిత్రకూటం దగ్గర మొదటిసారి వాల్మీకిని కలిసాడు. అంటే, వాల్మీకి తమసానది ఒడ్డుననేకాక, చిత్రకూటం దగ్గర కూడ కొంతకాలం ఉన్నాడన్నమాట. చాలా ఏళ్ళ తర్వాత, లోకనిందకు వెరచిన రాముడు సీతను అడవులలో వదలిపెట్టించినప్పుడు, వాల్మీకి ఆమెకు ఆశ్రయమిచ్చాడు. అప్పటికి ఆయన తమసానది ఒడ్డున నివసిస్తూ ఉన్నాడు. ఆయన ఆశ్రమంలో ఉండగానే సీతకు కుశుడు, లవుడు అనే కవల కొడుకులు పుట్టారు. ఆ ఇద్దరికి నామకరణాది సంస్కారాలు చేసి, విద్య మాత్రమే కాక, తాను రచించిన రామాయణాన్ని గానం చేయటం కూడ వాల్మీకి వాళ్ళకు నేర్పాడు. లవణుణ్ణి చంపటానికి మధురకు పోతూ తన ఆశ్రమంలో ఆగిన శత్రుఘ్నుడికి, వాల్మీకి సౌదాసుడి చరిత్రను చెప్పాడు. ఇంక కొంత కాలానికి, రాముడు అశ్వమేధం చేస్తున్నప్పుడు వాల్మీకి కుశలవులతో కలిసి ఆ యాగానికి వెళ్ళి అక్కడ వాళ్ళచేత రామాయణం గానం చేయించాడు. అది విన్న రాముడు వాళ్ళను గుర్తించి, సీత తన పవిత్రతను అందరిముందూ మరల ప్రకటించడానికి సిద్ధమేమో అడుగుమని వాల్మీకికి వార్త పంపాడు. దానికి సమ్మతించి వాల్మీకి మరునాడు సీతను తీసుకొని వచ్చి, ఆమె పరమ పవిత్రురాలని అందరి ఎదుట తానే శపథపూర్వకంగా చెప్పాడు. సీత కూడ రాముడి పట్ల తన నిబద్ధతను ప్రకటించి, భూమిలోనికి ప్రవేశించింది. వాల్మీకి కుశలవులను రాముడికి అప్పగించి, మిగిలిన కథను కూడ గానం చేయించి, తన ఆశ్రమానికి వెళ్ళిపోయాడు.</p>
1529.	వాసంతి	పూల చెట్టు	<p>వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూల మొక్కలలో వాసంతి ఒకటి. మాధవి అనీ మాధవీలత అనీ దీనికి పేర్లున్నాయి. దీనిని తెలుగులో పూల గురివెండ/గురిగింజ చెట్టు అని అంటారు. పూసలగురివెండ వేరు. బండి గురివెండ అని ఇంకొకటుంది, అది వేరు.</p>
1530.	వాసవి	వాలి	<p>వాసవి అంటే "వాసవుడి కొడుకు " అని అర్థం. వాసవుడు అంటే ఇంద్రుడు. వాలి ఇంద్రుడి కొడుకు గాబట్టి వాసవి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(వాసవి: అని సంస్కృతమూలం)		ఐనాడు.
1531.	వాసవుడు	ఇంద్రుడు	వాసవుడు అంటే ఇంద్రుడు. ఇంద్రుడికి ఉన్న పేర్లలో వాసవుడు అనేది ఒకటి.
1532.	వాసుకి (వాసుకి: అని సంస్కృతమూలం)	నాగరాజు	వాసుకి నాగజాతికి రాజు. కశ్యపప్రజాపతికి, కర్ణువకు పుట్టిన సంతతే నాగులు. వాసుకి పాతాళంలో ఉంటాడు. భోగవతి ఈయన రాజధాని. రావణుడు తన తొలినాళ్ళ దండయాత్రలలో వాసుకిని కూడ గెలిచాడు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉండే స్థలాలను వర్ణిస్తూ సుగ్రీవుడు పాతాళపాలకుడైన వాసుకిని ప్రస్తావించాడు.
1533.	వాసుదేవుడు	విష్ణువు	వాసుదేవుడు అంటే నారాయణుడి అవతారం. న్యగుడు అనే రాజును ఊసరవెల్లిగామారిపొమ్మని ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు శపించారు. ద్వాపర యుగంలో, భూభారాన్ని నిర్మూలించటానికి నరుడు, నారాయణుడు భూమిమీద అవతరిస్తారని, అందులో నారాయణుడు యదువంశంలో వాసుదేవుడిగా అవతరిస్తాడని, ఆ వాసుదేవుడి దర్శనంతో న్యగుడికి శాపం తీరిపోతుందని, ఆ బ్రాహ్మణులు న్యగుడికి తెలిపారు.
1534.	విందం (విజయం)	ఒక సమయం	పగటి కాలంలో ఒకానొక సమయాన్ని విజయం అంటారు. దానికే మరొక పేరు విందం. పగటి కాలం మొత్తంలో పడునేను ముహూర్తాలు ఉంటాయి. ఒక్కొక్క ముహూర్తం రెండు గడియలు, అంటే, ఇప్పటి లెక్కలో 48 నిమిషాలు. సూర్యోదయం మొదలుకొని సూర్యాస్తమయం దాక, ఈ పదేను ముహూర్తాల పేర్లు - రౌద్ర, శ్వేత, మైత్ర, సారభట, సావిత్ర, వైశ్యదేవ, గాంధర్వ, కుతప, రౌహిణ, తిలక, విజయ, వైర్యత, శంబర, వారుణ, భగ, ముహూర్తాలు. వీటిలో పదకొండవదైన విజయం అనే ముహూర్తానికే విందం అని కూడ పేరు. రావణుడు సీతను విజయముహూర్తంలో అపహరించాడని, అందువలన అతడికి నాశనం తప్పదని, జటాయువు రాముడితో అన్నాడు.
1535.	వింధ్యం	పర్వతం	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు వింధ్యం. ఇది అనేకశృంగాలు ఉన్న ఒక పర్వతశ్రేణి. ఒకప్పుడు వింధ్యం ఆకాశాన్ని అంటటంత ఎత్తుకు పెరిగితే అగస్త్యుడు దానిని మునుపటి స్థాయికి దిగేటట్లు చేసాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>అప్పటినుండే అగస్టుడికి ఆ పేరు వచ్చింది. అంతకు ముందు ఆయనకు మైత్రావరుణి అని పేరు. సీతాన్వేషణ కోసం దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు వింధ్యపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు. దక్షిణానికి వెళ్ళిన హనుమదాదులు ఈ వింధ్యపర్వతం మీద ఉన్న ఋక్షబిలం అనే గుహలో చిక్కుపడి, స్వయంప్రభ అనే తపస్విని దయవల్ల బయటపడ్డారు. జటాయువు అన్న ఐన సంపాతి తన రెక్కలు కాలిపోయిన తరువాత, జవసత్వాలు ఉడిగి, ఈ వింధ్యపాదాలలోనే చాలకాలం పడిఉండి, సీతకోసం వెదికివేసారిన వానరులను చూసి, వాళ్ళద్వారా జటాయు మరణాన్ని తెలుసుకొని, వాళ్ళకు సీత జాడ చెప్పి, తన్నూలకంగా తన రెక్కలు తిరిగి మొలవగా తన దారిన తాను ఎగిరిపోయాడు. వానరసేనాపతులలో ఒకడైన రంభుడికి - కృష్ణగిరి, సుదర్శనం అనే కొండలతో పాటు, వింధ్యపర్వతం కూడ ఒక నివాసస్థానం.</p>
1536.	వికట	రాక్షసి	<p>వికట ఒక రాక్షసి. అశోకవనంలో సీతకు కావలిగా రావణుడు ఉంచిన రాక్షసస్త్రీలలో ఈమె ఒకతే. రావణుడు పెట్టిన గడువు లోపల అతణ్ణి చేపట్టకపోతే గనుక, చంపేస్తామని సీతను బెదిరించిన రాక్షసస్త్రీలలో వికట కూడ ఉన్నది. వికట ఐతే, సీతను చీల్చి గుండెనే తినేస్తానన్నది.</p>
1537.	వికటుడు	రాక్షసుడు	<p>వికటుడు ఒక రాక్షసుడు. సుమాలికి ఆయన భార్య ఐన కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో వికటుడు ఒకడు. తన సోదరులందరిలాగే కూడ రావణుడికి మేనమామ , సచివుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలో వికటుడి నివాసం కూడ ఒకటి. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు వికటుడి పేరును కూడ చెప్పాడు. యుద్ధం తరువాత, పుష్పకం ఎక్కి అయోధ్యకు పోయేటప్పుడు ఆ విమానంలోనుండి సీతకు యుద్ధరంగంలోని స్థలాలను చూపిస్తూ రాముడు ఒకచోటును చూపించి, " అక్కడ అంగదుడి చేతిలో వికటుడు హతుడైనాడు. " అని చెప్పాడు. అభిషేకం తరువాత తనను చూడటానికి వచ్చిన అగస్టుడిని పూర్వరాక్షసులకథ చెప్పుమని అడుగుతూకూడ రాముడు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వికటుడి పేరును ప్రస్తావించాడు. ఐతే, ఈ వికటులందరూ ఒకరేనా లేక వేరు వేరా అన్నది స్పష్టంగా లేదు.
1538.	వికర్ణి	ఒక బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో బాణం ప్రముఖమైనది. బాణాలలో ఒక రకం బాణం పేరు వికర్ణి. మిగిలిన వివరాల కోసం బాణం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1539.	వికుక్షి (వికుక్షి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)	రాముడి పూర్వుడు	సూర్యవంశపు రాజులలో, రాముడి పూర్వుల లో, వికుక్షి ఒకడు. ఈయన, కుక్షికి కొడుకు, బాణుడికి తండ్రి.
1540.	విక్రీతుడు	ప్రజాపతి	విక్రీతుడు ఒక ప్రజాపతి. దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన వంశం గురించి, పూర్వుల గురించి చెప్పతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో విక్రీతుడు ఒకడు.
1541.	విఘ్నసుడు	రాక్షసుడు	విఘ్నసుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో విఘ్నసుడి నివాసం కూడ ఒకటి.
1542.	విజయం (విందం)	ఒక సమయం	పగటి కాలంలో ఒకానొక సమయాన్ని విజయం అంటారు. పగటి కాలం మొత్తంలో పడునేను ముహూర్తాలు ఉంటాయి. ఒక్కొక్క ముహూర్తం రెండు గడియలు, అంటే, ఇప్పటి లెక్కలో 48 నిమిషాలు. సూర్యోదయం మొదలుకొని సూర్యాస్తమయం దాక, ఈ పదేను ముహూర్తాల పేర్లు - రౌద్ర, శ్వేత, మైత్ర, సారభట, సావిత్ర, వైశ్వదేవ, గాంధర్వ, కుతప, రౌహిణ, తిలక, విజయ, నైరృత, శంబర, వారుణ, భగ, ముహూర్తాలు. వీటిలో పదకొండవదైన విజయం అనే ముహూర్తానికే విందం అని కూడ పేరు. రావణుడు సీతను విజయముహూర్తంలో అపహరించాడని, అందువలన అతడికి నాశనం తప్పదని, జటాయువు రాముడితో అన్నాడు.
1543.	విజయుడు 1	దశరథుడి మంత్రి	(విజయుడు అనే పేరుతో ఒక మంత్రి ఒక దూత, ఒక వానరుడు, ఒక పురోహితుడు, ఒక చారుడు, ఉన్నారు.) దశరథుడి ఎనిమిది మంది మంత్రులలో విజయుడు ఒకడు. ధృష్టి, జయంతుడు, విజయుడు, అర్థసాధకుడు, అశోకుడు, మంత్రపాలుడు, సిద్ధార్థుడు, సుమంత్రుడు అనే వాళ్ళు దశరథుడి మంత్రులు. వీళ్ళలో కొందరు రాముడికి కూడా మంత్రులే.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1544.	విజయుడు 2	ఒక దూత	(విజయుడు అనే పేరుతో ఒక మంత్రి ఒక దూత, ఒక వానరుడు, ఒక పురోహితుడు, ఒక చారుడు, ఉన్నారు.) దశరథుడి మరణం తర్వాత , కేకయరాజ్యంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి అయోధ్య నుండి వెళ్ళిన ఐదుగురు దూతలలో విజయుడు ఒకడు. సిద్ధార్థుడు, విజయుడు, జయంతుడు, అశోకుడు, నందనుడు - ఆ ఐదుగురు దూతలు. వీళ్ళలో మొదటి నలుగురి పేర్లు, దశరథుడి మంత్రుల పేర్లు ఒకటిగానే ఉన్నాయి, గమనించాలి.
1545.	విజయుడు 3	వానరుడు	(విజయుడు అనే పేరుతో ఒక మంత్రి ఒక దూత, ఒక వానరుడు, ఒక పురోహితుడు, ఒక చారుడు, ఉన్నారు.) విజయుడు ఒక వానరుడు. సీతను వెదకటానికి అంగదుడినాయకత్వంలో దక్షిణ దిక్కుకు వెళ్ళిన వానరబృందంలో విజయుడు ఒకడు.
1546.	విజయుడు 4	రాముడి పురోహితుడు	(విజయుడు అనే పేరుతో ఒక మంత్రి ఒక దూత, ఒక వానరుడు, ఒక పురోహితుడు, ఒక చారుడు, ఉన్నారు.) విజయుడు దశరథుడి పురోహితులలో ఒకడు. రాముడి పట్టాభిషేకం నిర్వహించటంలో, వసిష్ఠుడు, వామదేవుడు, జాబాలి, కాత్యాయనుడు, సుయజ్ఞుడు, విజయుడు, గౌతముడు పాల్గొన్నారు.
1547.	విజయుడు 5	రాముడి విదూషకుడు, చారుడు	(విజయుడు అనే పేరుతో ఒక మంత్రి ఒక దూత, ఒక వానరుడు, ఒక పురోహితుడు, ఒక చారుడు, ఉన్నారు.) రాముడి కొలువులో ఆయనను వినోదపరచే విదూషకులలో విజయుడు ఒకడు. విజయుడు, మధుమత్తుడు, కాశ్యపుడు, పింగళుడు, కూటుడు, సురాజుడు, కాళియుడు, భద్రుడు, దంతవక్త్రుడు, సుమాగధుడు అని వాళ్ళు పదిమంది. వాళ్ళలో భద్రుడు, నగరంలోని ప్రజలు సీత గురించి చెప్పుకొనే వదంతిని రాముడికి తెలిపాడు. అదే రాముడు సీతను అడవులకు పంపడానికి దారితీసింది.
1548.	వితర్దనుడు	రాక్షసుడు	వితర్దనుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. రాముడు యుద్ధంలో మరణించాడని సీత నమ్మేటట్లు చేయటానికి ఒక జిత్తు ఎలా పన్నాలో రావణుడికి చెబుతూ మహోదరుడు, ఆ పన్నాగంలో పాల్గొనేవాళ్ళలో ఒకడిగా వితర్దనుడి పేరు చెప్పాడు.
1549.	విదర్భ	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రస్తావించిన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు విదర్భ/విదర్భం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపిన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు విదర్భదేశాన్ని పేర్కొన్నాడు. నలదమయంతుల కథలో దమయంతి పుట్టిన దేశంగాను, రుక్మిణిక్కుష్టుల కథలో రుక్మిణి పుట్టిల్లుగాను, మనకు విదర్భ బాగా గుర్తు ఉంటుంది.
1550.	విదేహం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు విదేహం. దీని రాజధాని మిథిల. విదేహరాజులకు వాళ్ళకు ఉండే సొంత పేరుకాక అందరికీ జనకుడు అని సామాన్యమైన పేరు కూడ ఉంటుంది. రామాయణకాలానికి విదేహదేశాన్ని సీరధ్వజుడు అనే రాజు పరిపాలిస్తూ ఉన్నాడు. రాముడు విశ్వామిత్రుడి యాగాన్ని రక్షించిన తరువాత విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులను మిథిలకు తీసుకొని వెళ్ళాడు. అక్కడ శివధనుస్సును ఎక్కుపెట్టి సీరధ్వజుడి కూతురైన సీతను రాముడు వివాహం చేసుకొన్నాడు. కొంతకాలం తరువాత, రావణుడు అపహరించిన సీతను వెదకటానికి తూర్పుదిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ విదేహరాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1551.	విద్యాధరుడు / విద్యాధరులు	దివ్య జాతి	గంధర్వులలాగే విద్యాధరులు కూడ ఒక దివ్య జాతి. వీళ్ళకు కూడ ఇంద్రుడే అధిపతి. అనేకమాయావిద్యలు వీళ్ళ అధీనంలో ఉంటాయి. అందుకే వీళ్ళు విద్యాధరులు.
1552.	విద్యుజ్జిహ్వసుడు 1	రాక్షసుడు	(విద్యుజ్జిహ్వసుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు.) విద్యుజ్జిహ్వసుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో విద్యుజ్జిహ్వసుడి నివాసం కూడ ఒకటి. రాముడు యుద్ధంలో నిహతుడైనాడని సీతను నమ్మించటానికి, రావణుడి ఆదేశం మేరకు విద్యుజ్జిహ్వసుడు తన మాయాశక్తితో రాముడి తలవంటి తలను, రాముడి విల్లంబులవంటి విల్లంబులను సృష్టించి, రావణుడి వెంట అశోకవనానికి వెళ్ళి వాటిని సీతకు చూపించాడు. అంతటి మాయాకౌశలం చూపినందుకు మెచ్చి రావణుడు విద్యుజ్జిహ్వసుడికి ఒక ఆభరణం కానుకగా ఇచ్చాడు. నిజంగానే రాముడు యుద్ధంలో చనిపోయాడని నమ్మిన సీత విలపించింది. ఐతే, రావణుడికి తెలియకుండా, విభీషణుడి భార్య సురమ వచ్చి, అదంతా మాయ అని సీతకు చెప్పి ఓదార్చింది. (విద్యుజ్జిహ్వసుడు అనే పేరుతో ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు శూర్యణఖ భర్త.)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1553.	విద్యుజ్జిహ్వకుడు 2	రాక్షసుడు	(విద్యుజ్జిహ్వకుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు.) విద్యుజ్జిహ్వకుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు శూర్పణఖ భర్త. సముద్రం మధ్యలో అశ్మినగరంలో ఉండే కాలకేయులతో యుద్ధం చేస్తూ రావణుడు పొరబటున ఆ యుద్ధంలో విద్యుజ్జిహ్వకుణ్ణి చంపేసాడు. తరువాత శూర్పణఖ రావణుడి దగ్గరకు వచ్చి లబోదిబోమని మొత్తుకొన్నది. రావణుడు ఆమెను ఓదార్చి, దండకారణ్యంలోని జనస్థానంలో స్వేచ్ఛగా తిరుగుమనీ, తన సోదరుడు ఖరుడు పదునాలుగువేల సైన్యంతో ఆమెకు రక్షణగా ఉంటాడనీ చెప్పి, ఖరుణ్ణి తోడుగా ఇచ్చి శూర్పణఖను జనస్థానానికి పంపాడు. (విద్యుజ్జిహ్వకుడు అనే పేరుతో ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడి అనుచరుడు. అతడు, రాముడి తలను ధనుస్సును సృష్టించి, రాముడు చనిపోయాడని సీతను బ్రమపెట్టినవాడు.)
1554.	విద్యుత్కేకుడు	రాక్షసుడు	విద్యుత్కేకుడు తొలితరాలకు చెందిన రాక్షసుడు. ఇతడి తండ్రి హేతి, తల్లి భయ. విద్యుత్కేకుడి భార్య పేరు సాలకటంకట. వీళ్ళకు సుకేకుడు అనే కొడుకు పుట్టాడు. సుకేకుడి కొడుకులు ముగ్గురూ రావణుడి తాతలు (మాతామహులు).
1555.	విద్యుద్దంష్ట్రుడు	వానరుడు	లంకా యుద్ధంలో ఇంద్రజిత్తు ధాటికి దెబ్బతిని పడిపోయిన వానరులలో విద్యుద్దంష్ట్రుడు ఒకడు. ఓషధిగిరినుండి హనుమంతుడు తెచ్చిన మూలికలద్వారా, మిగిలిన వాళ్ళతో పాటు ఆయనా కోలుకొన్నాడు.
1556.	విద్యుద్రూపుడు	రాక్షసుడు	విద్యుద్రూపుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో విద్యుద్రూపుడి నివాసం కూడ ఒకటి.
1557.	విద్యున్మాళి 1 (విద్యున్మాళి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)	వానరుడు	(విద్యున్మాళి అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాక్షసుడు, ఉన్నారు.) విద్యున్మాళి ఒక వానరప్రముఖుడు. అనుకొన్న ప్రకారం వానకాలం గడచిన తరువాత కూడ సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ పని మొదలుపెట్టినందుకు కోపంతో, అతడిని ఆ పని నిమిత్తమై ఎచ్చరించటానికి పోతూ, లక్ష్మణుడు కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానర ప్రముఖుల నివాసాలలో విద్యున్మాళి ఇల్లు ఒకటి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
1558.	విద్యున్నాలి 2 (విద్యున్నాలి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)	రాక్షసుడు	(విద్యున్నాలి అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాక్షసుడు, ఉన్నారు.) విద్యున్నాలి ఒక రాక్షసుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో విద్యున్నాలి నివాసం కూడ ఒకటి. లంకాయుద్ధం మొదట్లో విద్యున్నాలి సుపేణుడితో పోరాడి అతడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1559.	విధాత (విధాతా అని సంస్కృతమూలం. ఋకారాంతం)	ఆదిత్యులలో ఒకడు	ఆదిత్యులు అనే దేవతాగణంలో ఉన్న పన్నెండు మంది దేవతలలో ఒక ఆదిత్యుడి పేరు విధాత. ఐతే, సాధారణమైన వాడుకలో మాత్రం, విధాత అన్నా ధాత అన్నా బ్రహ్మ అనే అర్థం ఉంది. సందర్భాన్ని బట్టి అర్థం స్పష్టమౌతుంది.
1560.	విధూతుడు	అస్త్ర దేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన "మదనం " (మన్మథాస్త్రం అని కూడ దీనికి పేరు) అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు విధూతుడు.
1561.	వినతం	పట్టణం	వాల్యీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు వినతం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు మార్గమధ్యంలో ఈ పట్టణాన్ని దాటారు.
1562.	వినత 1	సృష్టి మాత	(వినత అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఒక రాక్షసి, ఉన్నారు. గమనించాలి.) వినత, నత కూతురు. నత తల్లి శుకి . కశ్యపప్రజాపతికి తామ్రకూ కలిగిన ఐదుగురు కూతుళ్ళలో శుకి ఒకతే. వినత కొడుకులే పక్షివీరులైన అరుణుడు (అనూరుడు), గరుడుడు. రామాయణంలో వచ్చే సంపాతి, జటాయువు అనే ఇద్దరు , ఈ అరుణుడికి కొడుకులు (అంటే వినత మనుమళ్ళు). (వినత తల్లిదండ్రుల గురించి, భర్త గురించి, భారతంలో చెప్పిన వివరాలు వేరుగా ఉన్నాయి. కొడుకుల పేర్లలో మార్పు లేదు.)
1563.	వినత 2	రాక్షసి	(వినత అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఒక రాక్షసి, ఉన్నారు. గమనించాలి.) వినత ఒక రాక్షసి. ఈమె రావణుడి పరిచారిక. అశోకవనంలో సీతకు కావలిగా ఉన్న రాక్షసస్త్రీలలో వినత ఒకతే. రావణుడు సీతను భయపెట్టి, రెండు నెలల గడువు లోపల తనను చేపట్టాలని బెదిరించి వెళ్ళిపోయిన తరువాత, వినత సీతను నయాన భయాన దారికి తేవటానికి ప్రయత్నించింది. మానవస్త్రీగా చూపవలసినంత పతిభక్తిని చూపటం మంచిదేకాని, అతి చేస్తే ఎక్కడైనా చేట్కనుక,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అసాధ్యమైన రాముడి దర్శనం కోసం వ్యర్థంగా ఎదురుచూడక రావణుణ్ణి చేపట్టమని, లేకపోతే తామంతా కలిసి ఆమెను తినేస్తామని, వినత సీతను బెదిరించింది.
1564.	వినతుడు	వానరుడు	వినతుడు ఒక వానరుడు. తన అరవై లక్షల మంది అనుచరులతో ఈయన, పర్ణాస అనే నది ఒడ్డున నివసిస్తూ ఉండేవాడు. సీత కోసం వెదకటానికి సుగ్రీవుడు తూర్పు దెసకు పంపిన వానరుల బృందానికి వినతుడు నాయకుడు. సీత జూడ కనుగొనలేకపోయినా, ఇతడు తన పనిని ముగించుకొని, సుగ్రీవుడు పెట్టిన నెల గడువు లోపలే తిరిగివచ్చాడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో వినతుడు ఒకడు.
1565.	విపంచి	వాద్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో విపంచి ఒకటి. వీణ అన్నా, వల్లకి అన్నా ఇదే. మిగిలిన వివరాల కోసం, వీణ అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1566.	విపాఠం	బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ప్రముఖమైనది బాణం. బాణాలలో ఒక రకమైన బాణం విపాఠం. మిగిలిన వివరాలకు బాణం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1567.	విపాశ	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు విపాశ. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి (రాజగృహానికి) వెళ్ళే దారిలో ఈ నదిని దాటారు. భారతం ప్రకారం, పుత్రశోకాన్ని తట్టుకోలేని వసిష్ఠుడు ఆత్మహత్య చేసుకొనే ఉద్దేశంతో తన శరీరాన్ని తాళ్యతో బంధించుకొని ఒక నదిలో దూకితే, ఆ నది ఆ కళ్లను తెంచి ఆ ఋషిని క్షేమంగా ఒడ్డుకు చేర్చింది. అప్పటినుండి ఆ నదికి విపాశ అని పేరు వచ్చింది. (వి=తొలగిన, పాశః=కట్టు.).
1568.	విప్రచిత్తి (విప్రచిత్తిః అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)	రాక్షసుడు	విప్రచిత్తి ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు (దానవుడు). ఇతడి భార్య సింహిక. వీళ్ళ కొడుకు అంధకుడు. కావేరీనది సముద్రంలో కలిసేచోట, శ్వేతారణ్యం అనే ప్రదేశంలో, శివుడు అంధకుడిని వధించాడు. అందుకే శివుడికి అంధకారి, అంధకసూదనుడు అనే పేర్లు వచ్చాయి.
1569.	విబుధుడు	జనకుడి పూర్వుడు	విదేహదేశపు రాజులలో జనకుడికి పూర్వులలో, విబుధుడు ఒకడు. ఈయన, దేవమీధుడికి కొడుకు, మహీధ్రకుడికి తండ్రి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1570.	విబుధులు	దేవతలు	విబుధులు అంటే దేవతలు. దీనిని బట్టి దేవతలరాజైన ఇంద్రుడికి విబుధేశ్వరుడు అని పేరు వచ్చింది.
1571.	విబుధేశ్వరుడు	ఇంద్రుడు	విబుధులు అంటే దేవతలు. విబుధులకు రాజు గాబట్టి ఇంద్రుడికి విబుధేశ్వరుడు అని పేరు.
1572.	విభండకుడు (విభాండకుడు)	ముని	విభండకుడు / విభాండకుడు ఒక ఋషి. ఈయన కశ్యపప్రజాపతి కొడుకు. విభండకుడి కొడుకే ఋష్యశృంగుడు. దశరథుడి పుత్రకామయాగాన్ని నిర్వహించింది ఈ ఋష్యశృంగుడే.
1573.	విభాండకుడు (విభండకుడు)	ముని	విభాండకుడు / విభండకుడు ఒక ఋషి. ఈయన కశ్యపప్రజాపతి కొడుకు. విభండకుడి కొడుకే ఋష్యశృంగుడు. దశరథుడి పుత్రకామయాగాన్ని నిర్వహించింది ఈ ఋష్యశృంగుడే.
1574.	విభావసుడు (విభావసుః అని సంస్కృతమూలం)	అగ్ని	విభావసుడు అంటే అగ్ని.
1575.	విభీతకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో విభీతకం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని తాండ్ర చెట్టు అంటారు. కలిపురుషుడు ఈ చెట్టును ఆశ్రయించుకొని ఉంటాడు గాబట్టి కలిద్రుమం (ద్రుమం=చెట్టు) అని, భూతాలకు నెలవు గాబట్టి భూతావాసం అని కూడ తాండ్ర చెట్టుకు పేర్లు ఉన్నాయి.
1576.	విభీషణుడు	రాక్షసుడు	విభీషణుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు విశ్రవసుడికి కైకసికి పుట్టాడు. విభీషణుడికి రావణుడు, కుంభకర్ణుడు అనే ఇద్దరు అన్నలు, శూర్యణఖ అనే చెల్లెలు, ఉన్నారు. విభీషణుడి భార్య సరమ అనే గంధర్వస్త్రీ. అనల, త్రిజట విభీషణుడి కూతుళ్ళు. కైకసి సంతానం అందరూ క్రూరులైనా, విభీషణుడు మాత్రం ధర్మాత్ముడౌతాడని విశ్రవసుడు ఆమెకు చెప్పాడు. తగ్గట్టే విభీషణుడికి రాక్షసరూపమేకాని, రాక్షసలక్షణాలు లేవు. అన్నలతోపాటే విభీషణుడు కూడ తపస్సు చేసి బ్రహ్మను మెప్పించి, ఆయన ద్వారా బ్రహ్మస్త్రాన్ని, ధర్మబుద్ధినీ వరాలుగా పొందాడు. రావణుడు తన తొలినాటి దండయాత్రల కాలంలో అన్యస్త్రీలను అపహరించి తెచ్చినందుకు విభీషణుడు అతణ్ణి మందలించాడు. తరువాత కాలంలో సీతను తెచ్చినప్పుడు కూడ, ఆమెను తిరిగి రాముడికి అప్పగించుమని విభీషణుడు అన్నకు చెప్పాడు. విభీషణుడి భార్య సరమ, కూతురు అనల,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>సీతను తరచు రహస్యంగా ఓదార్చుతూ ఉండేవాళ్లు. రాక్షసస్త్రీలు సీతను బెదిరించి వేధిస్తుంటే, త్రిజట వాళ్ళను వారింది, రాముడు లంకను గెలిచినట్లు తనకు వచ్చిన కలను గురించి వాళ్ళకు చెప్పి, వాళ్ళబారినుండి సీతను తాత్కాలికంగా విడిపించింది. హనుమంతుడు సీతకోసం లంకలో వెదుకుతూ విభీషణుడి ఇంటిని కూడ పరిశీలించాడు. తన నగరంలోకి వచ్చి తన వనాన్ని పాడుచేసినందుకు రావణుడు హనుమంతుణ్ణి చంపించబోతే, దూతగా వచ్చినందున అతణ్ణి చంపగూడదని విభీషణుడు రావణుణ్ణి శాంతపరచాడు. అందుకనే, లంకాగృహాలను కాలుస్తున్నప్పుడు హనుమంతుడు విభీషణుడి ఇంటిని వదలివేశాడు. సీతను రాముడికి అప్పగించుమని మరల ఇంకొకసారి రావణుడికి గట్టిగా చెప్పి, అతడు తిరస్కరించి కోపంతో తనను బహిష్కరిస్తే, విభీషణుడు వెళ్ళి సముద్రానికి ఆవల ఒడ్డున విడిసిఉన్న రాముడితో చేరిపోయాడు. రాముడు అతడిని లంకానగరానికి రాజుగా చేస్తానని మాట ఇచ్చాడు. ధర్మం పేరుతో అన్నను వదలవచ్చుగాని, శత్రువుతో చేరటం మాత్రం విభీషణుడి శిలానికి మచ్చే. రావణుడి గూఢచారులను కనిపెట్టి రాముడికి అప్పగించటం ద్వారా, సీతువు రక్షణకు ఆవలి ఒడ్డున నిలవటం ద్వారా, అడుగడుగునా రాక్షసమాయలను వెల్లడించటం ద్వారా, లంకా రహస్యాలను తెలియపరచటం ద్వారా, ఇంద్రజిత్తు నికుంభిలాహోమాన్ని భగ్నం చేయించటం ద్వారా, విభీషణుడు రాముడికి యుద్ధంలో అన్నివిధాలా సాయపడ్డాడు. ఇంటిగుట్టు తెలిసినవాడు గదా! యుద్ధానంతరం రాముడు అయోధ్యకు పోవటానికి తన పుష్పకవిమానాన్ని ఇచ్చి, తానుకూడ అందులోనే రాముడి వెంట అయోధ్యకు వెళ్ళి రాముడి పట్టాభిషేకాన్ని చూసి, కొంతకాలం తరువాత విభీషణుడు లంకకు తిరిగి వచ్చాడు. మన సంప్రదాయం ప్రకారం, అశ్వత్థామ, బలి, వ్యాసుడు, హనుమంతుడు, విభీషణుడు, కృపుడు, పరశురాముడు అనే ఏడుగురు చిరంజీవులు.</p>
1577.	విమలుడు	అస్త్రదేవత	<p>విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో, "విష్ణుశక్తి, శివశక్తి " అనే రెండు అస్త్రాలకు సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు విమలుడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1578.	విమానం	వాహనం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాహనాలలో ఒకటి విమానం. ఆకాశంలో ఎగిరే వాహనం పేరు విమానం. వి అంటే పక్షి. మానం అంటే పోలిక లేదా సమానత్వం. పక్షిలాగా పోతుంది గాబట్టి దీనికి విమానం అని పేరు. సాధారణంగా దేవతలు విమానాలలో ప్రయాణిస్తారని మన పురాణాలు వర్ణిస్తాయి. రామాయణంలో ప్రసిద్ధమైన పుష్పకవిమానం పేర్కొనబడ్డది. ఇదేకాక, దివ్యులు ఆకాశంలో ఉండి తమ తమ విమానాలనుండి రామరావణ యుద్ధాన్ని చూసారని కూడా రామాయణం చెప్పింది.
1579.	విముఖుడు	ముని	విముఖుడు ఒక ముని. రాజ్యాభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఆయన ఒకడు. ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్ఘ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాడు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి నృషధువు, కవచుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .
1580.	విరాధుడు	రాక్షసుడు	విరాధుడు ఒక రాక్షసుడు. మొదట్లో ఇతడు, తుంబురుడు అనే పేరు గల గంధర్వుడు. ఇతడి తల్లి శతవ్రాద, తండ్రి జయుడు. ఒకసారి తుంబురుడు రంభతో కాలక్షేపం చేస్తూ సమయానికి కుబేరుడి దగ్గరకు వెళ్ళలేకపోయాడు. కుబేరుడికి కోపం వచ్చి, రాక్షసుడివైపోమ్మని తుంబురుడికి శాపం ఇచ్చాడు. ఆ శాపం వల్ల తుంబురుడు విరాధుడు అనే రాక్షసుడిగా మారాడు. రాముడి చేతిలో అంతమైనప్పుడు శాపం తీరుతుందని కుబేరుడు శాపవిమోచనం కూడా చెప్పాడు. అప్పటినుండి విరాధుడు దండకారణ్యంలో జంతువులను, మనుష్యులను తింటూ నివసిస్తున్నాడు. రాముడు, సీతతోను లక్ష్మణుడితోను కలిసి వనవాసానికి వచ్చి, దండకారణ్యంలో కాలు మోపి మోపగానే, వాళ్ళకు విరాధుడు ఎదురుపడ్డాడు. వెంటనే సీతను ఎత్తుకొని పోయాడు. రామలక్ష్మణులను కూడా ఎత్తుకొని పరుగుతీసాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వాళ్ళిద్దరూ వాడి చేతులు నరికినా, కాలా, చేతా, తన్నినా, పొడిచినా, కుమ్మినా, వాడు చావకపోవటంతో, గుంటలో పూడ్చి పెడదామనుకొన్నారు. ఆ మాటలు విన్న విరాధుడు రాముణ్ణి గుర్తు పట్టి, తన శాపం తీరబోతున్నదని తెలుసుకొని, వాళ్ళకు శరభంగ మహాముని ఆశ్రమానికి వెళ్ళండని చెప్పి, రాముడితో తనను అలాగే గుంటలో పూడ్చించుకొని శరీరాన్ని వదలి తనలోకానికి వెళ్ళాడు.
1581.	విరుచి	అస్త్ర దేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన "ప్రశమనం" అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు విరుచి.
1582.	విరూపాక్షం	దిగ్గజం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన దివ్యగజాలలో విరూపాక్షం ఒకటి. రామాయణం ప్రకారం, ఇది తూర్పు దిగ్గజం. మన పురాణ సంప్రదాయం ప్రకారం భూమిని మోస్తూ ఎనిమిది దిక్కులా ఉండే దివ్యగజాలను దిగ్గజాలు అంటారు. ఇవి ఎనిమిది గాబట్టి వీటిని అష్టదిగ్గజాలు (అష్ట=ఎనిమిది, దిక్=దిక్కు, గజం=ఏనుగు) అంటారు. తూర్పు నుండి మొదలుకొని ఈశాన్యం దాక ఉండే దిగ్గజాల పేర్లు - ఐరావతం, పుండరీకం, వామనం, కుముదం, అంజనం, పుష్పదంతం, సార్యభౌమం, సుప్రతీకం. వీటి భార్యలైన ఆడు ఏనుగుల పేర్లు , అదే వరుసలో - అభ్రమువు, కపిల, పింగళ, అనుపమ, తామ్రపర్ణి, శుభదంతీ, అంగనా, అంజనావతి . ఐతే, రామాయణం వీటినిన్నిటినీ చెప్పలేదు. కాని, సగరుడి కొడుకులు భూమిని తవ్వుకొంటూ పాతాళానికి పోయిన సంఘటనను వర్ణిస్తూ, వాళ్ళు చూసిన దిగ్గజాల పేర్లను వేరు తీరుగా చెప్పింది. ఆ ప్రకారం దిగ్గజాల పేర్లు - తూర్పున విరూపాక్షం, దక్షిణాన మహాపద్మం, పడమట సౌమనసం, ఉత్తరాన భద్రం అనేవి. మరి, ఆ దిగ్గజాలకు ఈ పేర్లు కూడ ఉన్నాయేమో!
1583.	విరూపాక్షుడు 1	రాక్షసుడు	(విరూపాక్షుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు.) విరూపాక్షుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో విరూపాక్షుడి నివాసం కూడ ఉన్నది. అశోకవనాన్ని ధ్వంసం చేసిన హనుమంతుణ్ణి పట్టితెమ్మని రావణుడు పంపగా పోయి, హనుమంతుడి చేతిలో చనిపోయిన ఐదుగురు రాక్షసవీరులలో విరూపాక్షుడు ఒకడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఆ ఐదుగురు - విరూపాక్షుడు, యూపాక్షుడు, దుర్ధరుడు, ప్రఘనుడు, భాసకర్ణుడు.
1584.	విరూపాక్షుడు 2	రాక్షసుడు	(విరూపాక్షుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు.) మాల్యవంతుడు అనే రాక్షసుడికి (ఈయన రావణుడి పెద్ద తాత) ఆయన భార్య ఐన సుందరి అనే గంధర్వస్త్రీకి పుట్టిన ఏడుగురు కొడుకులలో విరూపాక్షుడు ఒకడు. తన సోదరులందరిలాగే, విరూపాక్షుడు కూడ రావణుడికి మేనమామ, సచివుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో విరూపాక్షుడి నివాసం కూడ ఒకటి. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో విరూపాక్షుడు కూడ ఒకడు. యుద్ధం మొదట్లో విరూపాక్షుడు లక్ష్మణుడితో పోరాడాడు. తరువాత, రావణుడి చివరి యుద్ధంలో అతనివెంట ఉండి యుద్ధంచేసి, విరూపాక్షుడు సుగ్రీవుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1585.	విరోచనుడు 1	రాక్షసుడు	(విరోచనుడు అనే పేరుతో ఉన్న ముగ్గురు రాక్షసులను రామాయణం పేరుకొన్నది.) విరోచనుడు ఒక రాక్షసుడు. వామనావతారం ద్వారా ప్రసిద్ధుడైన బలి చక్రవర్తికి ఈ విరోచనుడు తండ్రి. ఇక్కడ ఒక విషయం . విరోచనుడు అన్నపేరు రామాయణంలో ముఖ్యంగా మూడు చోట్ల వచ్చింది. మంథరకు తండ్రి అని ఒకసారి, బలికి తండ్రి అని ఒకసారి, కుంభకర్ణుడి భార్య ఐన వజ్రజ్వాలకు మాతామహుడు (తల్లికి తండ్రి) అని ఒకసారి. ఈ ముగ్గురు విరోచనులు ఒక్కరేనో లేక వేరు వేరో అన్నది స్పష్టంగా లేదు.
1586.	విరోచనుడు 2	రాక్షసుడు	(విరోచనుడు అనే పేరుతో ఉన్న ముగ్గురు రాక్షసులను రామాయణం పేరుకొన్నది.) విరోచనుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇంద్రుడు చంపిన మంథర అనే రాక్షస స్త్రీకి ఈ విరోచనుడు తండ్రి. ఇక్కడ ఒక విషయం . విరోచనుడు అన్నపేరు రామాయణంలో ముఖ్యంగా మూడు చోట్ల వచ్చింది. మంథరకు తండ్రి అని ఒకసారి, బలికి తండ్రి అని ఒకసారి, కుంభకర్ణుడి భార్య ఐన వజ్రజ్వాలకు మాతామహుడు (తల్లికి తండ్రి) అని ఒకసారి. ఈ ముగ్గురు విరోచనులు ఒక్కరేనో లేక వేరు వేరో అన్నది స్పష్టంగా లేదు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1587.	విరోచనుడు 3	రాక్షసుడు	(విరోచనుడు అనే పేరుతో ఉన్న ముగ్గురు రాక్షసులను రామాయణం పేరుకొన్నది.) విరోచనుడు ఒక రాక్షసుడు. కుంభకర్ణుడి భార్య ఐన వజ్రజ్వాలకు, ఈ విరోచనుడు తాత (తల్లికి తండ్రి). ఇక్కడ ఒక విషయం . విరోచనుడు అన్నపేరు రామాయణంలో ముఖ్యంగా మూడు చోట్ల వచ్చింది. మంథరకు తండ్రి అని ఒకసారి, బలికి తండ్రి అని ఒకసారి, కుంభకర్ణుడి భార్య ఐన వజ్రజ్వాలకు మాతామహుడు (తల్లికి తండ్రి) అని ఒకసారి. ఈ ముగ్గురు విరోచనులు ఒక్కరేనే లేక పేరు పేరో అన్నది స్పష్టంగా లేదు.
1588.	విలాపనం	అస్త్రం	వాల్యేకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో విలాపనం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన ఆస్త్రాలలో విలాపనం ఉన్నది. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ఈ విలాపనాస్త్రాన్ని వేసాడు గాని, అన్ని ఆస్త్రాలలాగే ఇది నిరుపయోగమైపోయింది.
1589.	వివస్వంతుడు 1 (వివస్వాస్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	సూర్యుడు	(వివస్వంతుడు అనేది సూర్యుడికే కాక ఒకానొక ప్రజాపతికి కూడ పేరు. గమనించాలి.) వివస్వంతుడు అంటే సూర్యుడు. సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో ఇది ఒకటి.
1590.	వివస్వంతుడు 2 (వివస్వాస్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	ప్రజాపతి	(వివస్వంతుడు అనేది సూర్యుడికే కాక ఒకానొక ప్రజాపతికి కూడ పేరు. గమనించాలి.) వివస్వంతుడు ఒక ప్రజాపతి . దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన వంశం గురించి, పూర్వుల గురించి చెప్పతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో వివస్వంతుడు ఒకడు.
1591.	విశల్యం (విశల్యకరణి 1)	ఔషధ మూలిక	విశల్యం/విశల్యకరణి అనేది ఒక ఔషధమూలిక. ఇంద్రజిత్తు దెబ్బకు రామలక్ష్మణులతో సహా వానరసైన్యం మొత్తం మూర్ఛపోయినప్పుడు, వాళ్ళను తేర్చటానికి జాంబవంతుడు హనుమంతుడిని పంపి హిమాలయాలలోని ఓషధిగిరిమీదినుండి నాలుగు ఔషధ మూలికలను తెప్పించాడు. అవి - సౌవర్ణకరణి, సంధానకరణి, విశల్యకరణి, సంజీవకరణి/మృతసంజీవని. శరీరంలో కాలిపోయిన లేదా కమిలిపోయిన భాగాల రంగును ఎప్పటిలాగే చేసేది సౌవర్ణకరణి. విరిగిన శరీర భాగాలను తిరిగి అతికేటట్లు చేసేది సంధానకరణి. శరీరంలో ఇరుకుకొనిపోయిన ఆయుధపు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ముక్కలను బయటకు రప్పించేది విశల్యకరణి. చనిపోయినవారిని మరల బ్రదికించేది మృతసంజీవని/సంజీవకరణి.
1592.	విశల్యకరణి 1 (విశల్యం)	ఔషధ మూలిక	(విశల్యకరణి అనేది ఒక ఔషధమూలికకు, ఒక రక్షరేఖకు, పేరు. గమనించాలి.) విశల్యకరణి/విశల్యం అనేది ఒక ఔషధమూలిక. ఇంద్రజిత్తు దెబ్బకు రామలక్ష్మణులతో సహా వానరసైన్యం మొత్తం మూర్ఛపోయినప్పుడు, వాళ్ళను తేర్చటానికి జాంబవంతుడు హనుమంతుడిని పంపి హిమాలయాలలోని ఓషధిగిరిమీదినుండి నాలుగు ఔషధ మూలికలను తెప్పించాడు. అవి - సౌవర్ణకరణి, సంధానకరణి, విశల్యకరణి, సంజీవకరణి/మృతసంజీవని. శరీరంలో కాలిపోయిన లేదా కమిలిపోయిన భాగాల రంగును ఎప్పటిలాగే చేసేది సౌవర్ణకరణి. విరిగిన శరీర భాగాలను తిరిగి అతికేటట్లు చేసేది సంధానకరణి. శరీరంలో ఇరుకుకొనిపోయిన ఆయుధపు ముక్కలను బయటకు రప్పించేది విశల్యకరణి. చనిపోయినవారిని మరల బ్రదికించేది మృతసంజీవని / సంజీవకరణి.
1593.	విశల్యకరణి 2	మూలిక	(విశల్యకరణి అనేది ఒక ఔషధమూలికకు, ఒక రక్షరేఖకు, పేరు. గమనించాలి.) విశల్యకరణి అనేది ఒక మంత్రించిన మూలిక. వనవాసానికి బయలుదేరుతున్న రాముడి చేతికి కౌసల్య ఈ మంత్రోషధిని కట్టింది. యుద్ధంలో గాయపడ్డ వానరులను, లక్ష్మణుడిని, తేర్చటానికి హనుమంతుడు హిమాలయాలనుండి తెచ్చిన నాలుగు ఓషధులలో ఒకదానిపేరు విశల్యకరణి. కాని, ఈ రెండు మూలికలు వేరు వేరు.
1594.	విశాఖ	నక్షత్రం	మన జ్యోతిషశాస్త్రం చెప్పే ఇరవైపాడు నక్షత్రాలలో పదునారవ దాని పేరు విశాఖ. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేసారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగల మేర ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12 రాశులుగా మన జ్యోతిషశాస్త్రం విభజించింది. అశ్విని, భరణి మొదలైనవి ఇరవై

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం మొదలైనవి పన్నెండు రాశుల పేర్లు. రామాయణంలో పలుతావులలో వర్ణన సందర్భాలలో పోలికలు చెప్పేటప్పుడు సూర్యచంద్రనక్షత్రాల ప్రసక్తి వస్తుంది.
1595.	విశాల (విశాలం)	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో ఒక దాని పేరు విశాల. దీనినే విశాలం అని కూడ అంటారు. సూర్యవంశరాజైన ఇక్ష్వాకుడికి, అలంబుస అనే అప్పరసకు పుట్టిన విశాలుడు అనే రాజు నిర్మించటంతో ఈ నగరానికి విశాల/విశాలం అని పేరు వచ్చింది. ఇది గంగానది దక్షిణపు ఒడ్డున ఉన్నది. యాగసంరక్షణం తరువాత, రాముడిని మిథిలకు తీసుకొని పోతూ, మార్గమధ్యంలో విశాలానగరానికి చేరినప్పుడు విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఆ నగరాన్ని గురించి, దాని అప్పటి పాలకుడైన సుమతిని గురించి చెప్పాడు. ఆ సమయానికి వాళ్ళ రాకను తెలుసుకొని, సుమతి తన పరివారంతో ఎదురువచ్చి, విశ్వామిత్రుడికి రామలక్ష్మణులకు మర్యాదలు చేసి, ఆ నాడు వాళ్ళకు అక్కడ బసచేయటానికి ఏర్పాట్లు కూడ చేసాడు.
1596.	విశాలుడు	రాజు	విశాలుడు సూర్యవంశానికి చెందిన ఒక రాజు. ఇతడి తండ్రి ఇక్ష్వాకువు, తల్లి అలంబుస. ఒకప్పుడు దితి తపస్సుచేసిన కుశప్లవనం అనే చోట, గంగ ఒడ్డున, విశాలుడు తన పేరుమీద విశాల (లేదా విశాలం) అనే నగరాన్ని స్థాపించాడు. మిథిలకు పోతూ, దారిలో విశాలానగరాన్ని చేరినప్పుడు, విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఆ నగరరాజుల చరిత్ర అంతా చెప్పాడు.
1597.	విశ్రవుడు / విశ్రవసుడు (విశ్రవా: అని సంస్కృతమూలం. సకారాంతం.)	ఋషి	విశ్రవుడు / విశ్రవసుడు, పులస్త్యుడి కొడుకు. విశ్రవుడు. భరద్వాజమహర్షి కూతురైన దేవవర్షినిని వివాహమాడాడు. ఆమెకు పుట్టిన కొడుకే కుబేరుడు లేదా వైశ్రవణుడు. సుమాలి కూతురైన కైకసి అనే రాక్షసస్త్రీ సంతానాన్ని కోరుతూ తన దగ్గరకు వస్తే, విశ్రవసుడు ఆమెను కూడ వివాహం చేసుకొన్నాడు. కాని, ఆమె వచ్చి అడిగిన సమయం దారుణసంధ్యాకాలం కాబట్టి, ఆమె సంతానం కూడ దారుణగుణాలుగలవాళ్ళే ఔతారని విశ్రవుడు చెప్పాడు. అటువంటి దురాత్ములైన క్రూరసంతానాన్ని తనకివ్వటం భావ్యం కాదని కైకసి విన్నవిస్తే, ఆమె చిన్నకొడుకు ధర్మాత్ముడౌతాడని విశ్రవసుడు ఆమెను ఊరడించాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కైకసికి రావణుడు, కుంభకర్ణుడు, విభీషణుడు అనే ముగ్గురు కొడుకులు, శూర్యణఖ అనే కూతురు, పుట్టారు. తరువాత కాలంలో కుబేరుడు తండ్రి దగ్గరకు వచ్చి, ఆయన తనకు నివాసస్థానంగా ఇచ్చిన లంకను రావణుడు కావాలంటున్నాడని చెపితే, లంకను రావణుడికే ఇచ్చి, కుబేరుణ్ణి అలకానగరానికి వెళ్ళుమని విశ్రవసుడే చెప్పాడు.
1598.	విశ్వకర్మ (విశ్వకర్మా అని సంస్కృత మూలం. నకారాంతం.)	దేవ శిల్పి	విశ్వకర్మ దేవతల శిల్పి. (రామాయణంలో చెప్ప లేదుగాని, ఇతడి తల్లి యోగసిద్ధి, తండ్రి ప్రభాసుడు అనే వసువు.) అటు దానవులకు శిల్పి మయుడు. విశ్వకర్మ ఎన్నో దివ్యసౌధాలను, సభలను, విమానాలను, నగరాలను నిర్మించటమే కాక, దేవతల ఆయుధాలను ఆభరణాలనుకూడ చేసాడు. రామాయణంలో ప్రసిద్ధమైన లంక అనే నగరాన్ని, పుష్పకం అనే విమానాన్ని, నిర్మించింది విశ్వకర్మే. శాల్యశీ ద్వీపంలో గరుడుడి నివాసాన్ని, అస్తాద్రి మీద వరుణుడి నివాసాన్ని, కైలాసం దగ్గర అలక అనే నగరాన్ని (ఇది కుబేరుడి నివాసం), దక్షిణ సముద్రంలో అగస్త్యుడి నివాసాన్ని, విశ్వకర్మ నిర్మించాడు. విష్ణువు చక్రాన్ని, ధనుస్సును మాత్రమే కాక, చాల దివ్యాయుధాలను ఈయన నిర్మించాడు. అగస్త్యుడు ఒకసారి రాముడికి ఒక కంకణాన్ని బహూకరిస్తూ, దానిని చేసినవాడు విశ్వకర్మ అని చెప్పాడు. భరతుడికి అతడి సైన్యానికి విందును వినోదాలను సమకూర్చడానికి అప్పరసలను గంధర్వులనేకాక, విశ్వకర్మనుగూడ భరద్వాజమహర్షి ప్రయాగకు రప్పించాడు.
1599.	విశ్వజిత్తు	క్రతువు	విశ్వజిత్తు అనేది ఒక వైదిక క్రతువు. అశ్వమేధయాగం చేస్తూ దశరథుడు చేసిన ఉపక్రతువులలో విశ్వజిత్తు ఒకటి.
1600.	విశ్వాచి (విశ్వాచీ అని సంస్కృతమూలం ఈకారాంతం)	అప్పరస	విశ్వాచి ఒక అప్పరస. భరతుడికి అతడి సైన్యానికి విందునూ వినోదాలనూ సమకూర్చటానికి, గంధర్వులతోపాటు, మిగిలిన అప్పరసలతోపాటు, భరద్వాజమహర్షి విశ్వాచిని కూడ ప్రయాగలోని తన ఆశ్రమానికి రప్పించాడు.
1601.	విశ్వామిత్రుడు 1 (కౌశికుడు 1)	ఋషి	(విశ్వామిత్రుడు అనే పేరుతో సప్తర్షులలో ఒకరు, మరొక ఋషి కూడ ఉన్నారు. ఆ సప్తర్షులలోని ఋషి అంశే ఈ రెండవ ఋషి అని కొందరు అంటారు.) విశ్వామిత్రుడు మొదట రాజు, తరువాత బ్రహ్మర్షి ఐనాడు. విశ్వామిత్రుడు గాధి (లేదా కుశికుడు) అనే రాజు కొడుకు. అందుకే విశ్వామిత్రుడికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>గాధేయుడు, కౌశికుడు అనికూడ పేరు. తండ్రి తరువాత రాజై రాజ్యం చేస్తూ ఉండే కాలంలో విశ్వామిత్రుడు ఒకసారి సైన్యంతో సహా ఎక్కడికో పోతూ, దారిలో వసిష్ఠుడి ఆశ్రమానికి చేరాడు. వసిష్ఠుడు తన హోమధేనువు శబల సృష్టించి ఇచ్చిన అద్భుత పదార్థాలతో విశ్వామిత్రుడికి, ఆయన సైన్యానికి దివ్యభోజనాన్ని అందించాడు. అంత మహిమగల ఆవు రాజునైన తనకే చెందాలని, దానికి మారుగా ఏమి కోరినా ఇస్తానని విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడితో అన్నాడు. వసిష్ఠుడు అంగీకరించకపోవటంతో, విశ్వామిత్రుడు తన సైన్యాన్ని పంపి బలవంతంగా ఆవును లాగుకొని పోవటానికి ప్రయత్నించి, ఆ ఆవు సృష్టించిన ష్టేచ్ఛబలాల దెబ్బకు తన సైన్యాన్నంతటినీ పోగొట్టుకొన్నాడు. చివరకు తానే స్వయంగా వసిష్ఠుణ్ణి ఎదుర్కొని కూడా, తన పరాక్రమం వసిష్ఠుణ్ణి ఏమీ చేయలేకపోవటంతో, ఎలాగైనా వసిష్ఠుణ్ణి గెలవాలని విశ్వామిత్రుడు పంతం పట్టాడు. అప్పుడు రాజ్యాన్ని కోడుకుకు అప్పగించి, తపస్సు చేసి శివుణ్ణి మెప్పించి, ఆయన దగ్గరనుండి సంపూర్ణధనుర్వేదాన్ని, సమస్త దివ్యాస్త్రాలను, పొందాడు. తిరిగి వెళ్ళి వసిష్ఠుడితో తలపడి, ఆ అస్త్రాలను అన్నిటినీ ఆయన మీద ప్రయోగించాడు. కాని, బ్రహ్మాస్త్రంతో సహా, అవన్నీ ఆయన చేతి దండంలో లీనమైపోవటంతో సిగ్గుపడి, క్షత్రియబలం కంటే బ్రాహ్మణబలమే గొప్పదని, ఆ బ్రాహ్మణశక్తిని పొంది తానుకూడ వసిష్ఠుడిలాగా బ్రహ్మర్షి కావాలని నిశ్చయించుకొన్నాడు. లెక్కలేనంతకాలం కఠోర తపస్సు చేసి, మధ్యలో వచ్చిన పెక్కు విఘ్నాలను అతిక్రమించి, విశ్వామిత్రుడు క్రమంగా రాజర్షి, ఋషి, బ్రహ్మర్షి అనే స్థానాలను అధిగమించాడు. తన తపస్సును భంగం చేసినందుకు రంభను రాయిగా మారిపొమ్మని శపించాడు. మేనక వల్లగూడ పదేళ్ళపాటు తపసుకు అంతరాయం కలిగినా, ఆమెను మాత్రం శపించలేదు. అయోధ్య రాజైన త్రిశంకుడు శరీరంతో సహా స్వర్గానికి పోగోరి, అందుకు మొదట వసిష్ఠుణ్ణి అడిగి కాదనిపించుకొని, తరువాత ఆయన కొడుకులను అడిగి, వాళ్ళచేత కాదనిపించుకోవటమేకాక చండాలుడిగా మారేటట్లు శాపం కూడ పడి, చివరకు విశ్వామిత్రుడి దగ్గరకు వెళ్ళి తన బాధ చెప్పుకొని, తన కోరిక నెరవేటట్లు చేయుమన్నాడు. విశ్వామిత్రుడు త్రిశంకుణ్ణి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>మేనితోసహ స్వర్గానికి పంపుతానని మాట ఇచ్చి, అతడి చేత ఒక యజ్ఞం చేయించాడు. ఆ యజ్ఞానికి రాని వాళ్ళను శపించి, హవిర్భాగాలకు రాని దేవతలమీద పంతంతో, త్రిశంకుణ్ణి తన తపశ్శక్తితో స్వర్గానికి పంపాడు విశ్వామిత్రుడు. ఇంద్రుడు త్రిశంకుణ్ణి స్వర్గంలో కాలు పెట్టనీయక తోసివేయటంతో కింద పడుతున్న త్రిశంకుణ్ణి మధ్యలోనే నిలిపి, అతడికోసం ఒక కొత్త స్వర్గాన్నే నిర్మించటానికి పూనుకొన్నాడు విశ్వామిత్రుడు. బ్రహ్మ వచ్చి వారిచి, సృష్టించిన ఆ కొత్తలోకము, అందులోని త్రిశంకుడు, జ్యోతిశ్శక్తికి ఆవల శాశ్వతంగా ఉండేటట్లు వరమిచ్చి, విశ్వామిత్రుణ్ణి శాంతపరచి వెళ్ళిపోయాడు. ఇంకోకసారి, అయోధ్యరాజైన అంబరీషుడి యజ్ఞంలో బలిపశువు కాబోయిన తన మేనల్లుడు శునశ్శేపుణ్ణి విశ్వామిత్రుడు కాపాడాడు. ఇక, రామాయణకాలానికి వస్తే, తన యాగాన్ని కాపాడే మిషమీద రాముణ్ణి తనవెంట తీసుకొని వెళ్ళి, అతడికి అన్ని అస్త్రాలనూ ఉపదేశించి, ఒక మహావీరుడిగా చేసాడు. ఆ రాముడి ద్వారానే తాటక వంటి లోకబాధకురాలిని చంపించాడు, అహల్యకు శాపమోచనం కలిగించాడు. ఎన్నెన్నో పూర్వగాథలను రాముడికి ఎరుకపరచాడు. రాముడిచేత శివధనుస్సును ఎక్కుపెట్టించటంద్వారా రాముడికి, అతడి తమ్ముళ్ళకు వివాహాలు కావటానికి కూడ విశ్వామిత్రుడు కారణమైనాడు. ఆ తరువాత రామాయణంలోని ఏ సంఘటనలోనూ విశ్వామిత్రుడు కనబడలేదు. కాని, చివరలో సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు మాత్రం, అక్కడ విశ్వామిత్రుడు కూడ ఉన్నాడు.</p>
1602.	విశ్వామిత్రుడు 2	సప్తర్షులలో ఒకడు	<p>(విశ్వామిత్రుడు అనే పేరుతో సప్తర్షులలో ఒకరు, మరొక ఋషి కూడ ఉన్నారు. ఆ సప్తర్షులలోని ఋషి అంశ ఈ రెండవ ఋషి అని కొందరు అంటారు.) సప్తర్షులు (సప్త=ఏడు) అనే పేరుతో ప్రసిద్ధులైన ఏడుగురు ఋషులలో విశ్వామిత్రుడు ఒకడు. వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, అత్రి, భరద్వాజ, కశ్యప, జమదగ్ని, గౌతముడు అనే వాళ్ళు సప్తర్షులు. ఈ సప్తర్షులు ఒక్కొక్క మన్వంతరానికి మారిపోతూ ఉంటారని మన పురాణాలు చెపుతున్నాయి. పట్టాభిషేకం తరువాత రాముణ్ణి చూడటానికి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సప్తర్షులు కూడ వచ్చారు. సప్తర్షులు ఆకాశంలో ఒక గుంపుచుక్కలుగా మనకు కనబడుతూ ఉంటారు. నాలుగు చుక్కలు ఒక చతురస్రంగా, పక్క న మూడు చుక్కలు త్రిభుజంగా ఈ కూటమి కనబడుతుంటుంది. ఆధునిక ఖగోళశాస్త్రం ప్రకారం ఈ సప్తర్షి మండలానికి 'బిగ్ డిప్పర్' , 'గ్రేట్ బేర్', 'ఉర్సా మేజర్' అని పేర్లు.
1603.	విశ్వావసువు / విశ్వావసుడు (విశ్వావసుః అని సంస్కృతమూలం)	గంధర్వుడు	విశ్వావసువు / విశ్వావసుడు ఒక గంధర్వుడు. భరతుడికి అతడి సైన్యానికి విందునూ వినోదాలనూ సమకూర్చటానికి, అప్పరసలతోపాటు, మిగిలిన గంధర్వులతోపాటు, భరద్వాజమహర్షి విశ్వావసువును కూడ ప్రయాగలోని తన ఆశ్రమానికి రప్పించాడు.
1604.	విశ్వేదేవతలు / విశ్వులు (విశ్వే అని సంస్కృత మూలం. బహువచనం.)	దేవగణం	విశ్వేదేవతలు ఒక దేవ గణం. వాళ్ళు పదునాలుగు మంది ఉంటారు. ఆదిత్యులు, రుద్రులు , వసువులు అనే ప్రధానదేవతాగణాలు కాక, అశ్వినులు, పితృదేవతలు, విశ్వేదేవతలు, మరుత్తులు, క్రోధవకులు మొదలైన ఇతరదేవతాగణాలు కూడా ఉంటాయి.
1605.	విషముడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన " ఐషీకం " అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు విషముడు.
1606.	విషీకం	బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ప్రముఖమైనది బాణం. బాణాలలో ఒక రకమైన బాణం పేరు విషీకం. మిగిలిన వివరాలకోసం, బాణం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1607.	విష్ణుచక్రం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో విష్ణుచక్రం ఒకటి. ఇది విష్ణువు ఆయుధమైన సుదర్శనం కాదు. ఇది ఒక అస్త్రం. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో విష్ణుచక్రం ఒకటి. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ఈ విష్ణుచక్రాన్ని ప్రయోగించాడు గాని, అన్నిటిలాగే ఇది కూడ నిరర్థకమైపోయింది.
1608.	విష్ణుధనుస్సు	విష్ణువు విల్లు	విష్ణువు ఒకప్పుడు వాడిన ధనుస్సు పరశురాముడి దగ్గర ఉన్నది. రాముడు శివుడి ధనుస్సును విరిచిన సంగతినీ తెలుసుకొని. పరశురాముడు తన దగ్గర ఉన్న విష్ణుధనుస్సును తెచ్చి రాముడికి ఇచ్చి, దానిని ఎక్కుపెట్టి తన శక్తిని చూపుమన్నాడు. రాముడు దానిని ఎక్కుపెట్టాడు, అది వేరే కథ. ఐతే, ఈ విష్ణుధనుస్సు, విష్ణువు దగ్గర ఉండే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			శార్దూల కాదు.
1609.	విష్ణుపదం	క్షేత్రం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన పుణ్యస్థలాలలో ఒకదాని పేరు విష్ణుపదం. ఇది బాహ్లికదేశంలో, సుదామపర్వతం మీద ఉన్నది. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి (రాజగఢానికి) వెళ్ళే దారిలో ఈ విష్ణుపదాన్ని దాటారు.
1610.	విష్ణువు	దేవత	మన పురాణాలు త్రిమూర్తుల పేరుతో చెప్పే బ్రహ్మ, విష్ణువు, శివుడు అనే ముగ్గురు దేవతలలో విష్ణువు ఒకడు. విష్ణువు విశ్వానికి అధిపతి. (ఈయన నాభినుండి ఒక కమలమూ దానినుండి బ్రహ్మ, బ్రహ్మ నుదుటినుండి రుద్రుడు ఉద్భవించారని పురాణకథలు.). సృష్టి కావించటం (సృష్టి) బ్రహ్మ కర్తవ్యం, ఆ సృష్టిని రక్షించటం (స్థితి) విష్ణువు కర్తవ్యం, సృష్టిని సంహరించటం (లయం) శివుడి కర్తవ్యం అని, మన పురాణాలు చెబుతాయి. సృష్టిని రక్షించే పనిలో భాగంగా విష్ణువు అనేకమైన అవతారాల రూపంలో భూమి మీదికి వస్తూ ఉంటాడు. అలా అవతరించినప్పుడు, కొందరు దుష్టులను వధించటం, ధర్మాన్ని పునరుద్ధరించటం, సజ్జనులను కాపాడటం, అనే ఈ మూడు లక్ష్యాలను విష్ణువు నెరవేరుస్తూ ఉంటాడు. రామాయణంలో, రావణుడి బాధలను తట్టుకోలేని దేవతలు అతణ్ణి వధించుమని విష్ణువును ప్రార్థించారు. అలాగే చేస్తానని విష్ణువు వాళ్ళకు అభయం ఇచ్చాడు. రావణుడిని సంహరించటానికి మానవుడిగా జన్మించవలసివచ్చి, విష్ణువు దశరథుడికి నలుగురు కొడుకులరూపంలో అవతరించాడు. ఆ నలుగురిలో రాముడు పెద్దవాడు. భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నులు మిగిలినవాళ్ళు. రావణవధకార్యంలో రాముడికి సాయపడటానికి దేవతలు బలకాలులైన వానరులను సృష్టించారు. వేదవతి అనే దివ్యకాంత సీత అనేపేరుతో మానవకాంతగా పుట్టింది. లక్ష్మణుడి తోడ్పాటుతో, హనుమత్సుగ్రీవాదివానరవీరుల సాయంతో, రాముడు రావణుణ్ణి సమూలంగా వధించాడు. రావణవధ తరువాత బ్రహ్మ రాముణ్ణి స్తుతిస్తూ, రాముడు సర్వదేవతాస్వరూపుడని, సాక్షాత్ విష్ణువు అని స్తోత్రం చేసాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1611.	విష్ణుశక్తి	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో శక్తి ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో రెండు శక్తులు ఉన్నాయి. వాటి పేర్లను రామాయణం చెప్పలేదుగాని, వ్యాఖ్యాత మాత్రం వాటిని శివశక్తి, విష్ణుశక్తి, అని వివరించాడు.
1612.	విహంగముడు	రాక్షసుడు	విహంగముడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో విహంగముడు ఒకడు. శూర్పణఖ నిమిత్తంగా జనస్థానంలో రాముడితో జరిగిన యుద్ధంలో విహంగముడు రాముడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1613.	విహారులు	వానర గణం	విహారులు అనే వాళ్ళు ఒక వానరగణం. కుముదుడు అనే వానర సేనాని కింద ఉండే వానరసైన్యానికి విహారులు అని పేరు. వీళ్ళు ఒక లక్ష నలుబది వేల మంది (1 40 000). కుముదుడు, విహారులతో కలిసి సాల్వేయం అనే పర్వతం మీద నివసించేవాడు.
1614.	వీణ	వాద్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో వీణ ఒకటి. విపంచి అన్నా, వల్లకి అన్నా, ఇదే. ఇది సుప్రసిద్ధమైన సంగీత వాద్యం. సరస్వతీదేవి వీణ వాయిస్తుందని పురాణకథ. వీణ ఒక తంత్రి వాద్యం, అంటే, తీగలను మీటటం ద్వారా వాయిచే వాద్యం. వీణ వాయిచే వాడిని వైణికుడు అంటారు. వీణ వాయిచటంలో నేర్పరి ఐనవాడిని ప్రవీణుడు అంటారు. పోను పోను ఈ మాటకు నేర్పరి అనే సాధారణ అర్థం వచ్చింది. వాల్మీకి రామాయణంలో చెప్పలేదుగాని, రావణుడు గొప్ప సంగీతవిద్వాంసుడు, వైణికుడు కూడ అట. మనదేశంలో వాడుకలో ఉన్న వీణలలో ఒక రకం వీణకు రావణవీణ అని పేరు.
1615.	వీరం	ఒక కావ్యరసం	కావ్యాలలో ఉండే కవితారసాలలో ఒకటి వీరం. కవిత్యంలో, ఇతరభావాల వలన మరుగు పడకుండా ప్రధానస్థానంలో ప్రకటంగా ఉండే భావానికి స్థాయిభావం అని పేరు. ఈ స్థాయిభావమే కనుక చివరిదాకా పుష్టిమంతంగా పోషించబడితే, దాన్నే రసం అంటారు. ఇవి ఎనిమిది అని కొందరు, తొమ్మిది అని కొందరు, చెప్పారు. ఇప్పుడు నవరస సిద్ధాంతమే అందరూ అంగీకరించినట్లు. ఒక్కొక్కరసానికి ఒక్కొక్క పేరు, ఆ రసపు ప్రధానభావానికి /స్థాయిభావానికి ఒక్కొక్క పేరు ఉంటుంది. వీరరసానికి స్థాయిభావం " ఉత్సాహం " . రామాయణాన్ని గూర్చి రామాయణంలోనే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చెప్పినట్లు " రామాయణంలో శృంగార, హాస్య, కారుణ్య, వీర, రౌద్ర, భయానక రసాలు ఉన్నాయి. " . శాంతం, అద్భుతం అనే రెండు రసాలనే ఈ సందర్భంలో పేర్కొనలేదు. రామాయణం, భారతమూ రెండు శాంతరసప్రధానాలు అని పండితుల నిర్ణయం. రసాలలో పూర్తిగా చేరకపోయినా, భక్తిరసం అనేది కూడ ఒక రసంగా కొందరు పరిగణించారు.
1616.	వీరబాహుడు (వీరబాహు: అని సంస్కృతమూలం)	వానరుడు	వీరబాహువు ఒక వానరుడు. లంకాయుద్ధంలో వీరబాహువు, సుబాహుడితోను నలుడితోను కలిసి లంక కోటగోడలను ఆక్రమించి వానరులకు స్థావరాలను ఏర్పాటు చేసాడు.
1617.	వీరమత్స్యం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు వీరమత్స్యం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు దారిలో ఈ దేశాన్ని దాటారు.
1618.	వీరసహుడు (మిత్రసహుడు/ సౌదాసుడు / కల్మాషపాదుడు / ప్రవృద్ధుడు)	రాముడి పూర్వుడు	వీరసహుడు రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. వీరసహుడి మొదటి పేరు ప్రవృద్ధుడు. ఈయన రఘువుకు కొడుకు, శంఖణుడికి తండ్రి. ప్రవృద్ధుడినే మిత్రసహుడు, వీరసహుడు, సౌదాసుడు కల్మాషపాదుడు అనికూడ అంటారు. ఈయన భార్య మదయంతి గొప్ప పతివ్రత. సీత రావణుడితో, తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాననని చెబుతూ, ప్రసిద్ధులైన కొన్ని జంటలను పేర్కొంటూ సౌదాసుణ్ణి మదయంతిని కూడ చెప్పింది. లవణుణ్ణి చంపటానికి మధుపురం చోతూ మార్గమధ్యంలో శత్రుఘ్నుడు వాల్మీకి ఆశ్రమంలో ఆగినప్పుడు, వాల్మీకి శత్రుఘ్నుడికి ఈ మిత్రసహుడి కథను చెప్పాడు. (ఐతే, ఇక్కడ వాల్మీకి కథనం ప్రకారం, ఈ వీరసహుడి లేదా కల్మాషపాదుడి తండ్రి సుదాసుడు. కాని, బాలకాండలోను, అయోధ్యాకాండలోను, కల్మాషపాదుడి తండ్రి పేరు రఘువు అని ఉన్నది. కాబట్టి రఘువుకే సుదాసుడు అనే మారుపేరు ఉన్నదేమో! కాని, భాగవతం ప్రకారం, సౌదాసుడికి ఐదారు తరాల తరువాత వాడు రఘువు. ఈ రఘువు మరొక రఘువేమో!పండితులు నిర్ణయించాలి.) ఒక రాక్షసుడు పన్నిన పన్నాగం వల్ల వసిష్ఠుడు ఇతణ్ణి పన్నెండేళ్ళపాటు నరభక్షకుడిగా ఉండిపోమ్మని శపించాడు. దానికి కోపగించిన సౌదాసుడు తాను కూడ వసిష్ఠుణ్ణి శపించడానికి మంత్రజలం చేతిలోకి తీసుకొన్నాడు. కాని,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఆయన రాణి మదయంతి ఆయనను వారించింది. దానితో, సాదాసుడు ఆ మంత్రజలాన్ని తన పాదాలమీదనే చల్లుకొన్నాడు. ఆ మంత్రజలాల శక్తికి అతడి పాదాలు కమిలిపోయాయి. అప్పటినుండి సాదాసుడికి కల్మాషపాదుడు అని పేరు వచ్చింది.
1619.	వృకం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో వృకం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని తోడేలు అంటారు.
1620.	వృత్తిమంతుడు (వృత్తిమాస్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన "శోషణం" అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు వృత్తిమంతుడు.
1621.	వృత్తుడు	రాక్షసుడు	వృత్తుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు దైత్యుడు. ఇతడు తన కొడుకైన మధురుడికి రాజ్యం అప్పగించి తపస్సు చేయటం మొదలుపెట్టాడు. వృత్తుడి భీకరతపస్సును చూసి ఇంద్రుడికి గుండెలు జారిపోయాయి. వృత్తుడి భయం తట్టుకోలేని ఇంద్రుడు, అధర్మమార్గంలో వృత్తుణ్ణి చంపాడు. దానితో ఇంద్రుడికి బ్రహ్మహత్యాదోషం పట్టుకొన్నది. అశ్వమేధం, వైష్ణవం లాంటి యాగాలు చేసి, నానాకష్టాలు పడి, ఇంద్రుడు తన దోషాన్ని వదిలించుకొన్నాడు. వృత్తుణ్ణి చంపటం వలన ఇంద్రుడికి వృత్రహా అనే పేరు వచ్చింది. (వృత్రహా, హా=చంపేవాడు).
1622.	వృశ్చికం	కీటకం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కీటకాలలో వృశ్చికం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని తేలు అంటారు. ఇందులో నల్ల తేలు, ఎర్రతేలు, తెల్ల తేలు అని ఉంటాయి. తేలు తోక చివరన ఒక కొండి ఉంటుంది. ముందు భాగంలో అర్ధచంద్రాకారంలో ఇంకొక రెండు కొండ్లు ఉంటాయి. ఈ మూడు కొండ్లతో ఇది కుట్టుతుంది. తేలుకాటు బాధాకరం, ఒక్కొక్కసారి ప్రాణాపాయకరం కూడ.
1623.	వృషపర్వుడు (వృషపర్వ అని సంస్కృత మూలం. నకారాంతం.)	రాక్షసుడు	వృషపర్వుడు ఒక దానవుడు. ఈయన కూతురు శర్మిష్ఠ. చంద్రవంశరాజైన యయాతికి శర్మిష్ఠ చిన్నరాణి. పెద్ద రాణి పేరు దేవయాని. దేవయాని కొడుకు యదువు పెద్ద వాడైనప్పటికీ అతణ్ణి కాదని, అతడి కంటే చిన్నవాడైనా , శర్మిష్ఠ కొడుకు పూరువును రాజుగా చేసాడు యయాతి.
1624.	వేగదర్పి	వానరుడు	వేగదర్పి ఒక వానరుడు. వానరసైన్యం లంకాయుద్ధానికి ప్రయాణించేటప్పుడు, ఆ సైన్యానికి రక్షణగా వెనుకభాగంలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(వేగదర్శి అని నకారాంతం సంస్కృతమూలం)		సుగ్రీవుడు, జాంబవంతుడు, సుపేణుడు, వేగదర్శి నడిచారు. రావణుడి గూఢచారి ఐన శార్దూలుడు రావణుడితో వానరవీరులను గురించి వివరిస్తూ - సుముఖుడు, దుర్ముఖుడు, వేగదర్శి అనే ముగ్గురు వానరవీరులను , రాక్షససంహారంలో రాముడికి సహాయపడటానికని బ్రహ్మ సృష్టించాడని చెప్పాడు.
1625.	వేణువు	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తృణజాతి చెట్లలో వేణువు ఒకటి. వంశం అన్నా, మస్కరం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని వెదురు అంటారు. తృణజాతికి చెందినదైనా, దృఢంగా ఉండటంతో, వెదురును కలపగా వాడుతారు. లక్ష్మణుడు పర్ణశాలను నిర్మిస్తూ వెదురు గడలను వాసాలగాను, స్తంభాలగాను, వాడినట్లు రామాయణం చెపుతుంది.
1626.	వేతసం	మొక్క	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన మొక్కలలో ఒక దాని పేరు వేతసం. వానీరం అన్నా, వంజుళం అన్నా, ఇదే. నిజానికి ఇది ఒక నీటితీగ లాంటిది. తెలుగులో దీనిని ప్రబ్బలి అంటారు. అనువుగానప్పుడు అణగి ఉండి అనుకూలమైనప్పుడు తలెత్తాలన్న నీటిని చెప్పే "వేతసన్యాయం" అనే పదబంధం ఈ వేతసం నుండి వచ్చిందే. జలప్రవాహం మిక్కుటమైనప్పుడు వేతసాలు నేలకంటా వాలి ఉండి, ప్రవాహం తగ్గగానే మరల పైకి లేస్తాయి. అలా వంగని పెద్ద పెద్ద చెట్లు నీటి దెబ్బకు విరిగి కూలిపోతుంటాయి. అదే వేతసన్యాయం. నీటి ప్రబ్బలి అని ఇంకోటి ఉంది, అది వేరు, దానిని అంబువేతసం అని, నిచుళం అని, అంటారు.
1627.	వేత్రం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన మొక్కలలో వేత్రం ఒకటి.
1628.	వేదం	అనాది గ్రంథం	వేదం భారతీయపవిత్రగ్రంథం. ఇది ఒక వ్యక్తి వ్రాసింది కాదు గాబట్టి అనాది, అపౌరుషేయం. వేదాలలో ప్రధాన భాగం మంత్రాలు, వాటి వివరణ. మంత్రాలను దర్శించిన ఋషులను మంత్రద్రష్టలు అంటారు. వేదానికే శ్రుతి అని పేరు. మన ఆరాధనావిధానం అంతా వేదమంత్రాలప్రకారమే జరుగుతుంది. మొదట వేదం అంతా ఏకరాశిగా ఉండేదని, ద్వాపరయుగం చివరన వ్యాసుడు దానిని విభజించి వేదవ్యాసుడనే పేరు పొందాడని, పురాణకథ. వేదాలలో ఋగ్వేదం, యజుర్వేదం, సామవేదం, అథర్వవేదం అని నాలుగు వేదాలు ఉన్నాయి. ఈ నాలిగిట్టికీ మళ్ళి విడివిడిగా సంహిత, బ్రాహ్మణం, ఆరణ్యకం,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఉపనిషత్తు అనే నాలుగేసి భాగాలు ఉంటాయి. సంహితకు, బ్రాహ్మణానికి, వేదాంతం అని పేరు రూఢిపడిపోయింది. ఉపనిషత్తులకు వేదాంతం అని పేరు. ఒక్కొక్క వేదానికి ఎన్నో శాఖలు ఉండేవికాని, ఇప్పుడు చాలాశాఖలు నశించాయి. జన్మనుండి మరణం దాక, మన దైనందినకృతువులన్నీ వేదమంత్రాలతోనే జరుగుతాయి. రామాయణంలో పలుతావుల వేదాల ప్రసక్తి వస్తుంది.</p>
1629.	వేదవతి	దివ్యస్త్రీ	<p>వేదవతి ఒక దివ్యస్త్రీ. బృహస్పతి తమ్ముడైన కుశధ్వజుడికి ఈమె కూతురు. ఈమె తల్లి మాలావతి. వేదవతిని విష్ణువుకే ఇవ్వాలని కుశధ్వజుడికి కోరిక. అందుకే ఎందరు దివ్యులు ఆమెను వివాహమాడుతామని అడిగినా కాదన్నాడు. దంభువు అనే రాక్షసుడికి అందుకని కోపం వచ్చి ఒకనాడు నిద్రిస్తున్న కుశధ్వజుడిని చంపేసాడు. వేదవతి తల్లి భర్తతో సహగమనం చేసింది. ఇక వేదవతి తన తండ్రి కోరిక ప్రకారం విష్ణువును భర్తగా పొందాలనే ఉద్దేశంతో తపస్సు చేసుకొంటూ ఉన్నది. ఆ సమయంలో రావణుడు ఆమెను చూసాడు. ఆమె వివరాలన్ని అడిగి తెలుసుకొని, తానెవరో చెప్పి, ఆ విష్ణువు తనకంటే అధికుడేమీ కాదని ఆక్షేపించి, తనను చేపట్టుమని కోరాడు. తిరస్కరించిన ఆమెను బలవంతంగా జుట్టు పట్టుకోబోయాడు. వేదవతి తన చేతితో తన జుట్టును నరుకుకొని, వచ్చేజన్మలో మానవస్త్రీగా పుట్టి రావణుడి నాశనానికి కారణం బెతానని శపథం చేసి, అగ్నిలో ప్రవేశించి శరీరాన్ని విడచిపెట్టింది. తరువాత జన్మలో ఆమె ఒక పద్మంలో ఒక శిశువుగా పుట్టింది. ఎలాగో మళ్ళీ రావణుడు ఆమెను తీసుకొని లంకకు వెళ్ళాడు. కాని, అతడి మంత్రులు, ఆ శిశువు లంకలో ఉంటే రావణుడికి అపాయం తెస్తుందని చెప్పటంతో అతడు ఆ శిశువును సముద్రంలోకి విసరివేసాడు. ఆ శిశువే ఒడ్డుకుచేరి, భూమిలోకి ప్రవేశించి, జనకుడి యజ్ఞవాటంలో ఆయన దున్నే నాగలి చాలులోనుండి బయటకు వచ్చింది. నాగటిచాలులోనుండి వచ్చింది గాబట్టి ఆమెకు సీత (సీతా = నాగటి చాలు) అని పేరుపెట్టి జనకుడు తన కూతురుగా పెంచుకొన్నాడు. యుద్ధంలో ఓటమిపాలైనపుడు రావణుడు తనకు తగిలిన శాపాలను తలచుకొంటూ వేదవతి శాపాన్ని కూడ గుర్తు చేసుకొన్నాడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1630.	వేదశ్రుతి	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు వేదశ్రుతి. వనవాసానికి పోతూ రాముడు ఈ నదిని దాటాడు.
1631.	వేదాంగాలు	ప్రాచీన శాస్త్రాలు	మనకు నాలుగు వేదాలు కాక, ఇంకొక ఆరు శాస్త్రాలు ఉన్నాయి. వాటిని వేదాంగాలు అంటారు. ఇవి వేదంలో భాగాలు కావు. నిరుక్తం, కల్పం, జ్యోతిషం, వ్యాకరణం, ఛందస్సు, వ్యాకరణం అనేవి ఈ ఆరు వేదాంగాలు. నిరుక్తం, వేదంలోని పదాలకు అర్థాన్ని చెబుతుంది. కల్పం, యాగవేదికల నిర్మాణం మొదలైన విషయాలను చెబుతుంది. జ్యోతిషం గ్రహనక్షత్రాల గతులను, కాలనిర్ణయాన్ని తెలుపుతుంది. ఛందస్సు వేద మంత్రాలలోని శబ్దనిర్మాణకమాన్ని తెలియపరుస్తుంది. వ్యాకరణం శబ్దాలను గురించి, వాటి అర్థాల గురించి, తెలుపుతుంది. మన పూర్వులు నాలుగు వేదాలను, ఆరు వేదాంగాలను, తప్పక అభ్యసించేవారు. ఇప్పుడు మనకు ఒక్కడానిలో కొంత భాగం కూడ సరిగా రాదు.
1632.	వైఖానసం	సరస్సు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సరస్సులలో ఒక సరస్సు పేరు వైఖానసం. ఇది హిమాలయాలలో బాగా ఉత్తరానికి ఉంటుంది. ఉత్తరదిక్పాలకుడైన కుబేరుడి రాజవాహనమూ ఒక దిగ్గజమూ కూడా ఐన సార్యభౌమం అనే ఏనుగు, తన ఆడు ఏనుగులతో కలిసి ఈ సరస్సులో విహరిస్తూ ఉంటుంది. ఈ వైఖానస సరస్సు దగ్గర వైఖానసులు అనే ఋషులు, వాలఖిల్యులు అనే ఋషులు, తపస్సు చేసుకొంటూ ఉంటారు. ఈ ఋషులు తూర్పు సముద్రంలోని సౌమనసపర్వతం మీద కూడ ఉంటారు. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ, సుగ్రీవుడు ఈ సరస్సునూ ఈ ఋషులనూ పేర్కొన్నాడు.
1633.	వైఖానసులు	ముని గణం	వైఖానసులు అనేది ఒక ఋషిగణానికి పేరు. రాముడు దండకారణ్యంలో రకరకాల తపస్సులు చేసుకొనే మునులతోపాటు ఈ మునులను కూడ చూసాడు. వైఖానసులు బ్రహ్మ నఖాల నుండి (గోళ్ళ నుండి) పుట్టారు అని పురాణకథ (రామాయణంలో ఈ మాట లేదు.). తూర్పున సౌమనసం అనే పర్వతం మీద, ఉత్తరాన హిమాలయాలలో వైఖానసం అనే సరస్సు దగ్గర - వాలఖిల్యులు, వైఖానసులు అనే మహర్షులు ఉంటారని, సుగ్రీవుడు ఆ దిక్కులకు వెళ్ళే వానరులకు అక్కడి ప్రదేశాలను

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			గురించి వివరించేటప్పుడు చెప్పాడు. సముద్రతీరాన ఉన్న సుభద్రం అనే పెద్ద మర్రిచెట్టు ఒకప్పుడు వాలఖిల్లులకు నివాసస్థానం. రావణుడు మారీచుడి దగ్గరకు పోయేటప్పుడు దారిలో ఈ వృక్షాన్ని చూసాడు.
1634.	వైజయంతం 1	ఇంద్రుడి భవనం	(వైజయంతం అనే పేరుతో ఒక ఇంద్రభవనం, రెండు నగరాలు, ఒక నగరద్వారం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) రామాయణంలో ప్రసక్తమైన స్థలాల్లో వైజయంతం ఒకటి. ఇది స్వర్గలోకంలో, ఇంద్రుడి రాజధాని ఐన అమరావతీనగరంలో ఉన్న ఇంద్రుడి సౌధం.
1635.	వైజయంతం 2	నగరం	(వైజయంతం అనే పేరుతో ఒక ఇంద్రభవనం, రెండు నగరాలు, ఒక నగరద్వారం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో ఒక దాని పేరు వైజయంతం. ఇది శంబరుడు లేదా తిమిధ్వజుడు అనే పేరున్న రాక్షసుడి రాజధాని. ఈ శంబరుడితో ఒకప్పుడు దశరథుడు యుద్ధం చేసాడు. ఆ యుద్ధంలో దశరథుడి వెంట ఉన్న ఆయన రాణి కైకేయి ఒక సమయంలో ఆయన ప్రాణాలను కాపాడింది. అందుకు మెచ్చుకోలుగా దశరథుడు ఆమెకు రెండు వరాలు వాగ్దానం చేస్తే, ఆమె ఆ తరువాత కాలంలో వాటిని, రాముడి వనవాసానికి పంపటానికి ఒకటి, భరతుడికి యౌవరాజ్య పట్టాభిషేకం చెయటానికి మరొకటి, వాడుకొన్నది. వైజయంతం అనే పేరుతోనే ఇంకొక నగరం కూడ ఉన్నది. ఇక్ష్వాకువుకు పన్నెండు తరాల తరువాత వాడైన నిమి, విదేహరాజులకు రాజధానిగా దానిని నిర్మించాడు. ఐతే, కొంతకాలానికి విదేహుల రాజధాని మిథిలకు మారిపోయింది.
1636.	వైజయంతం 3	నగరం	(వైజయంతం అనే పేరుతో ఒక ఇంద్రభవనం, రెండు నగరాలు, ఒక నగరద్వారం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో ఒక దాని పేరు వైజయంతం. సూర్యవంశపు రాజైన ఇక్ష్వాకువుకు పన్నెండో తరంవాడైన నిమి అనే రాజు ఈ నగరాన్ని నిర్మించి, దానిని విదేహదేశానికి రాజధానిగా చేసాడు. కొన్ని తరాల తరువాత, మిథి అనే రాజు మిథిలా నగరాన్ని నిర్మించి రాజధానిని అక్కడికి మార్చాడు. అప్పటినుండి విదేహరాజ్యానికి మిథిలానగరమే రాజధానిగా ఉంటూ వచ్చింది. కాగా, వైజయంతం అనే పేరుతోనే మరొక నగరం కూడ ఉన్నది. అది శంబరుడు లేదా తిమిధ్వజుడు అనే పేరున్న ఒక రాక్షసుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రాజధాని. ఈ శంబరుడితో యుద్ధం చేసేటప్పుడే తన ప్రాణాలను కాపాడిన కైకకు దశరథుడు రెండు వరాలు ఇచ్చాడు. అనంతరకాలంలో ఆమె వాటిని వాడుకొని రాముడిని అడవులకు పంపింది.
1637.	వైజయంతం 4	అయోధ్య ద్వారం	(వైజయంతం అనే పేరుతో ఒక ఇంద్రభవనం, రెండు నగరాలు, ఒక నగరద్వారం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) అయోధ్య నగరానికి ఉన్న ప్రవేశద్వారాలలో ఒక దాని పేరు వైజయంతం. దశరథుడి మరణం తర్వాత వసిష్ఠుడి పిలుపు అందుకొని కేకయం నుండి తిరిగి వచ్చిన భరతశత్రుఘ్నులు, ఈ వైజయంతం అనే ద్వారం ద్వారానే నగరం లోనికి ప్రవేశించారు.
1638.	వైతరణి	దివ్య నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు వైతరణి. ఇది భూలోకంలోని నదీ కాదు, ఇందులో నీళ్ళూ ప్రహించవు. వైతరణి యమలోకంలో యమపురికి ముందు ఉంటుంది. ఈ నదిలో రక్తమాంసాలు ప్రవహిస్తూ ఉంటాయి. మరణించిన తరువాత అందరు మానవులూ తమ యాతనాశరీరంతో ఈ నదిని దాటాల్సిందే. వైతరణి, పుణ్యాత్ములకు ఆహ్లాదకరంగానూ పాపాత్ములకు దుర్గంధభూయిష్ఠంగానూ ఉంటుంది. జీవితకాలంలో సత్కార్యాలు చేసినవాళ్ళు ఈ నదిని సులభంగా దాటగలరు. పాపులు బహుశ్లేషంతో దాటుతారు. మరణసమయంలో ఆవును దానం చేస్తే, మరణానంతరం వైతరణిని దాటటానికి ఆ గోదానపుణ్యం ఉపయోగపడుతుందని మనవాళ్ళ విశ్వాసం. వితరణం అంటే దానం. వితరణం వలన దాటగలనది గాబట్టి ఆ నది వైతరణి ఐంది.
1639.	వైదర్భి	రాణి	విశ్వామిత్రుడి పూర్వికుడైన కుశుడు అనే రాజు భార్య పేరు వైదర్భి. వైదర్భి అంటే " విదర్భదేశపు రాజు కూతురు " అని మాత్రమే అర్థం. ఈమెకు మొదటి పేరు ఏమిటో తెలియదు. ఇదేవిధంగా, రాముడి పూర్వులలో సగరుడు అనే రాజు భార్య కూడ వైదర్భి. ఈ ఇద్దరు రాజుల గురించి రాముడికి విశ్వామిత్రుడు చెప్పాడు.
1640.	వైదిశం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు వైదిశం. మహాప్రస్థానం చేయబోయే రాముడితోపాటు తాను కూడ వెళ్ళే ముందు శత్రుఘ్నుడు, తన కొడుకు శత్రుఘానిని రాజుగా ఈ వైదిశం నగరంలో నిలిపాడు. తన మరొక కొడుకైన సుబాహువును మధురకు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రాజుగా ఉంచాడు.
1641.	వైదూర్యం	రత్నం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన రత్నాలలో వైదూర్యం ఒకటి. వైదూర్యం అని కూడ అంటారు.
1642.	వైదేహి (చూ : సీత)	సీత	వైదేహి అనేది సీతకు ఉన్న మరొక పేరు. విదేహ దేశపు రాజును విదేహుడు అనిగాని వైదేహుడు అనిగాని అనవచ్చు. సీత తండ్రి విదేహరాజు గాబట్టి, ఆమె విదేహుడికి లేదా వైదేహుడికి కూతురు ఔతుంది. విదేహుడి కూతురు గాబట్టి సీత వైదేహి ఐంది (వైదేహి =విదేహుడి కుమార్తె). మిగిలిన వివరాలకోసం సీత అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
1643.	వైద్యాధరం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో వైద్యాధరం ఒకటి. వైద్యాధరం అంటే విద్యాధరులకు సంబంధించింది అని అర్థం. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో వైద్యాధరం కూడ కూడ ఉన్నది. దానితోపాటు నందనం అనే సమంత్రకమైన అసిని/కత్తిని కూడ ఇచ్చాడు. ఇది కూడ ఒక అస్త్రమే. ఐతే, ఇక్కడ మూలంలో "వైద్యాధరం మహాస్త్రం చ నందనం నామ నామతః, అసిరత్నం మహాబాహో! దదామి చ నృపాత్మజ! " అని ఉంది. ప్రముఖవ్యాఖ్యాత గోవిందరాజు మాత్రం వైద్యాధరమనేదే నందనమని, అది అసిరత్నం అని, అసి విద్యాధరాస్త్రం అని, వివరించాడు. కాని, వైద్యాధరం అన్న వెంటనే మహాస్త్రం అని అనటం వల్ల, నందనం అన్న తర్వాత అసిరత్నం అనటం వల్ల, రెండు చోట్ల రండు చకారాలు ఉండటం వల్ల, నాకుమాత్రం వైద్యాధరం అనేది అస్త్రమని, నందనం అనేది అసి/కత్తి అని, అనిపించింది. నా వివరణ అలాగే వ్రాసాను. మూలాన్ని కాని, వ్యాఖ్యను కాని, అర్థం చేసుకోవటంలో నేను పొరబడితే క్షంతవ్యుణ్ణి.
1644.	వైద్యుతం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు వైద్యుతం. ఇది దక్షిణ సముద్రంలో, సూర్యవంతం అనే పర్వతానికంటే ఇంకా దక్షిణానికి ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పతూ సుగ్రీవుడు, ఈ వైద్యుతపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1645.	వైనతేయుడు (చూ: గరుడుడు)	గరుడుడు	వైనతేయుడు అంటే గరుత్మాంతుడు. వినత కొడుకు గాబట్టి, గరుడుడికి వైనతేయుడు అని పేరు. (వైనతేయుడు= వినత కుమారుడు)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1646.	వైరోచని (వైరోచనుడు / బలి / మహాబలి)	బలి	వైరోచని అనేది బలికి మరొక పేరు. బలి లేదా మహాబలి ఒక రాక్షసుడు. ఈయన ప్రహ్లాదుడి వంశానికి చెందినవాడు. మహాబలి తండ్రి పేరు విరోచనుడు. అందుకని మహాబలికి వైరోచని అని, వైరోచనుడు అని, పేర్లు ఉన్నాయి. బలి ఒకసారి ఇంద్రుణ్ణి ఓడించి స్వర్గాన్ని ఆక్రమించాడు. అప్పుడు విష్ణువు అదితికి కశ్యపుడికి కొడుకుగా వామనుడై పుట్టి, మూడడుగుల నేల దానం నెపంతో బలిని పాతాళానికి పంపి స్వర్గాన్ని మళ్ళీ ఇంద్రుడికి అప్పగించాడు. ఈ చరిత్రనంతా విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
1647.	వైరోచనుడు (వైరోచని / బలి / మహాబలి	బలి	వైరోచనుడు అనేది బలికి మరొక పేరు. బలి లేదా మహాబలి ఒక రాక్షసుడు. ఈయన ప్రహ్లాదుడి వంశానికి చెందినవాడు. మహాబలి తండ్రి పేరు విరోచనుడు. అందుకని మహాబలికి వైరోచని అని, వైరోచనుడు అని, పేర్లు ఉన్నాయి. బలి ఒకసారి ఇంద్రుణ్ణి ఓడించి స్వర్గాన్ని ఆక్రమించాడు. అప్పుడు విష్ణువు అదితికి కశ్యపుడికి కొడుకుగా వామనుడై పుట్టి, మూడడుగుల నేల దానం నెపంతో బలిని పాతాళానికి పంపి స్వర్గాన్ని మళ్ళీ ఇంద్రుడికి అప్పగించాడు. ఈ చరిత్రనంతా విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
1648.	వైవస్వతుడు (చూ: యముడు)	యముడు	వైవస్వతుడు అంటే యముడు. వివస్వాస్ అంటే సూర్యుడు. ఆ సూర్యుడికి కొడుకు గాబట్టి, యముడు వైవస్వతుడు ఐనాడు (వైవస్వతుడు= వివస్వంతుడి కొడుకు).
1649.	వైశాఖం	నెల	వైశాఖం అనేది సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో ఐదవ నెల పేరు. ఈ నెలలో పౌర్ణమినాడు చంద్రుడు విశాఖ అనే నక్షత్రంతో కలిసి ఉంటాడు. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ ప్రోష్ఠపదం, ఆశ్వయుక్కు/ ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశీర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గునం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి బెతుంది గాబట్టి, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కట్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1650.	వైశ్యుడు / వైశ్యులు	సంఘంలో ఒక వర్ణం	వైశ్యులు అనేది, పాతకాలంలో, సంఘంలో ఒక వర్ణం పేరు. ప్రాచీనకాలంలో భారతదేశ సమాజం నాలుగు వర్ణాలుగా ఉండేది. బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు అన్నవి ఆ నాలుగు వర్ణాలు. రామాయణం ప్రకారం, కశ్యపప్రజాపతికి, ఆయన భార్యలలో ఒకతే ఐన మనువు అనే ఆమెకు జన్మించిన మానవులే ఈ నాలుగు వర్ణాల వాళ్లు. ఈ వర్ణాలలో ఒక్కొక్క వర్ణం వారికి ఒక్కొక్క రకమైన విధులు ఉండేవి. వేదాలను అభ్యసించటం, అర్చనలైనవాళ్ళకు వాటిని నేర్పటం, యజ్ఞాలు చేయటం, ఇతరులు చేసే యజ్ఞాలను నిర్వహించటం, మిగిలిన వర్ణాలవాళ్ళకు మార్గదర్శకంగా ఉండడం అన్నవి బ్రాహ్మణుల ముఖ్య విధులు. వేదాలను అభ్యసించటం, యజ్ఞాలు చేయటం, దేశాన్ని ప్రజలను రక్షించటం, పరిపాలన చేయటం, క్షత్రియుల ముఖ్య విధులు. వేదాలను అభ్యసించటం, యజ్ఞాలు చేయటం, వ్యవసాయం, వాణిజ్యం, పశుపాలనం వైశ్యుల ముఖ్య విధులు. ఈ మూడు వర్ణాల వాళ్ళకు వారి వారి విధులు నిర్వహించడంలో కావలసిన సహాయం అందించే పనులు చేయటం శూద్రుల ముఖ్యమైన విధి. (వేదాలు అభ్యసించటం అనేది శూద్రులు కూడా చెయ్యవలసినపనే. కాకపోతే వాళ్ళకు అది తప్పనిసరి కాదు, మిగిలినవాళ్ళకు మాత్రం అది తప్పనిసరి.)
1651.	వైశ్రవణుడు (చూ: కుబేరుడు)	కుబేరుడు	వైశ్రవణుడు అంటే కుబేరుడు. విశ్రవుడికి కొడుకు గాబట్టి, నిరంతరం విశ్రవుడు చేసే వేదపాఠాన్ని విన్నవాడు గాబట్టి, ఆయనకు వైశ్రవణుడు అనే పేరు వచ్చింది. మిగిలిన వివరాలకు కుబేరుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1652.	వైశ్వదేవం	క్రతువు	వైశ్వదేవం అనేది ఒక దైనందినవైదికక్రతువు. ప్రతిదినం కొంత ఆహారాన్ని దేవతలకు ఉపహారంగా/బలిగా సమర్పించటమే వైశ్వదేవం. పంచసూనాదోషాల నివారణ కోసం గృహస్థాశ్రమంలో ఉన్నవాళ్ళు ఈ వైశ్వదేవాన్ని చేస్తారు. వానప్రస్థంలో ఉన్నవాళ్ళు కూడ వాళ్ళకు తగ్గ రీతిలో ఈ వైశ్వదేవాన్ని చేయాలి. వైశ్వదేవాన్ని గురించి మన గృహ్యసూత్రగ్రంథాలు వివరంగా తెలియచేస్తాయి.
1653.	వైశ్వానరుడు (చూ : అగ్ని)	అగ్ని	వైశ్వానరుడు అంటే అగ్ని. అగ్నికి ఈ పేరు వేదాలలో ప్రసిద్ధం. నరులకు అందరికీ ఇష్టుడైనవాడు గాబట్టి అగ్నికి వైశ్వానరుడు అని పేరు (విశ్వ=అందరు, నర= నరులు)
1654.	వైష్ణవం 1	యాగం	(వైష్ణవం అనే పేరుతో ఒక యాగం, ఒక అస్త్రం, ఉన్నాయి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			గమనించాలి.) వైష్ణవం అనేది ఒక వైదిక క్రతువు పేరు. లంకలో శుక్రుడి పర్యవేక్షణలో ఇంద్రజిత్తు శివప్రీతిగా చేసిన ఏడు యుద్ధంలో వైష్ణవయాగం ఒకటి. ఇంద్రజిత్తు చేత యుద్ధంలో కట్టుబడి విడుదల ఐన తరువాత, బ్రహ్మ సూచన మేరకు ఇంద్రుడు కూడ వైష్ణవయాగాన్ని చేసాడు. ఈ రెండు వైష్ణవయాగాలు ఒకే విధమైనవో, లేక వాటిలో ఏమైనా భేదం ఉన్నదో!
1655.	వైష్ణవం 2	అస్త్రం	(వైష్ణవం అనే పేరుతో ఒక యాగం, ఒక అస్త్రం, ఉన్నాయి. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో వైష్ణవం ఒకటి. లవణుడిని వధించటానికి వెళ్ళే శత్రుఘ్నుడికి రాముడు ఈ వైష్ణవాస్త్రాన్ని ఇచ్చాడు. ఈ అస్త్రంతో శత్రుఘ్నుడు లవణుడిని సంహరించాడు.
1656.	వ్యాఘ్రం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో వ్యాఘ్రం ఒకటి. శార్దూలం అన్నా, ద్వీపి అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని పులి/పెద్ద పులి అంటారు. ఇంకా కొన్ని పేర్లు ఉన్నాయి.
1657.	వ్యాళం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో వ్యాళం ఒకటి. వ్యాడం అన్నా, సర్పం అన్నా, భుజగం అన్నా, ఉరగం అన్నా, నాగం అన్నా, ఇదే. మిగిలిన వివరాలకు ఉరగం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1658.	వ్యూహం	సేన అమరిక	యుద్ధరంగంలో సేనను తీర్చి నిలబెట్టే అమరికకు వ్యూహం అని పేరు. యుద్ధంలో అనుసరించే ఆక్రమణ విధానాలను బట్టి, రక్షణవిధానాలను బట్టి, సేనలతో రకరకాల వ్యూహాలను పన్నుతుంటారు. లంకను ముట్టాడించిన రాముడు తన వానరసైన్యాన్ని గరుడవ్యూహంగా నిలిపాడని రామాయణం తెలిపింది. ఇంతకంటే ఎక్కువగా వ్యూహాలను గురించి రామాయణంలో లేదుగాని, భారతంలో వ్యూహాల గురించి వివరంగానే ఉంది. ఇప్పటి సంభాషణలలో కూడ, ఏదైనా ఉపాయం పన్నారు అనటానికి, “ఒక వ్యూహం రచించారు.” అని అంటారు.
1659.	వ్రణం (వ్రణకూపం/ ద్రుమకుల్యం/ మరుకాంతారం)	సముద్ర తీర ప్రాంతం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ప్రదేశాలలో ఒక ప్రదేశం పేరు వ్రణం . ఇది ఒక సముద్రతీర ప్రాంతం. దీనికే మరుకాంతారం అని, వ్రణకూపం అని, ద్రుమకుల్యం అని, పేర్లు. సముద్రం మధ్యలో ఉన్న లంకకు పోవటానికి తనకు సముద్రుడు ఎంతకూ దారి ఈయకపోవటంతో, కోపించిన రాముడు సముద్రం మీదికి తన అస్త్రాన్ని ఎక్కుపెట్టాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దానితో ప్రత్యక్షమైన సముద్రుడు, నలుడి చేత తన మీద ఒక వంతెన కట్టించుమని రాముడికి చెప్పాడు. ఎక్కుపెట్టిన తన బాణాం వమ్ముకాకుండ దానికి ఒక లక్ష్యం చూపించుమని రాముడు అడిగితే, సముద్రుడు ఆ బాణాన్ని, అక్కడికి ఉత్తరాన నివసిస్తూ తన నీటిని వాడుకొంటూ ఉన్న ఆభీరులు అనే క్రూరజాతి జనులు నివసించే ద్రుమకుల్యం అనే చోట వెయ్యమన్నాడు. రాముడు తన బాణాన్ని అక్కడ వేసి, అక్కడి నీటిని అంతా ఇంకించాడు. ఆ దెబ్బకు ఏర్పడే పెద్ద గోతికే వ్రణం అని, వ్రణకూపం అని, పేర్లు. మరుకాంతారం అనికూడ ఆ స్థలాన్ని అంటారు.
1660.	వ్రణకూపం (వ్రణం/ ద్రుమకుల్యం/ మరుకాంతారం)	సముద్ర తీర ప్రాంతం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ప్రదేశాలలో ఒక ప్రదేశం పేరు వ్రణకూపం . ఇది ఒక సముద్రతీర ప్రాంతం. దీనికే మరుకాంతారం అని, వ్రణం అని, ద్రుమకుల్యం అని, పేర్లు. సముద్రం మధ్యలో ఉన్న లంకకు పోవటానికి తనకు సముద్రుడు ఎంతకూ దారి ఈయకపోవటంతో, కోపించిన రాముడు సముద్రం మీదికి తన అస్త్రాన్ని ఎక్కుపెట్టాడు. దానితో ప్రత్యక్షమైన సముద్రుడు, నలుడి చేత తన మీద ఒక వంతెన కట్టించుమని రాముడికి చెప్పాడు. ఎక్కుపెట్టిన తన బాణాం వమ్ముకాకుండ దానికి ఒక లక్ష్యం చూపించుమని రాముడు అడిగితే, సముద్రుడు ఆ బాణాన్ని, అక్కడికి ఉత్తరాన నివసిస్తూ తన నీటిని వాడుకొంటూ ఉన్న ఆభీరులు అనే క్రూరజాతి జనులు నివసించే ద్రుమకుల్యం అనే చోట వెయ్యమన్నాడు. రాముడు తన బాణాన్ని అక్కడ వేసి, అక్కడి నీటిని అంతా ఇంకించాడు. ఆ దెబ్బకు ఏర్పడే పెద్ద గోతికే వ్రణం అని, వ్రణకూపం అని, పేర్లు. మరుకాంతారం అనికూడ ఆ స్థలాన్ని అంటారు.
1661.	వ్రతోపవాసులు	ఒక రకం మునులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన మునులలో, ఒక విధమైన తపస్సు చేసుకొనే మునులు వ్రతోపవాసులు. ఈ మునులు తీవ్రమైన ఉపవాసాలు ఉంటూ తపస్సు చేసుకొంటారట.
1662.	శంకరుడు	శివుడు	శివుడికి ఉన్న పేర్లలో శంకరుడు అనేది ఒకటి. శంకరుడు అంటే, " శుభం కలిగించేవాడు "అని అర్థం.
1663.	శంఖం 1	సంఖ్య	(శంఖం అనేది ఒక సంఖ్యకు, ఒక దివ్యనిధికి, ఒక వాద్యానికే కూడ పేరు. గమనించాలి.) మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం శంఖం అనేది ఒక సంఖ్య. శంఖం అంటే లక్ష కోట్లు అని అర్థం. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10²), సహస్రం (10³), అయితం (10⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియతం (10⁵), కోటి (10⁷), శంఖం (10¹²), మహాశంఖం(10¹⁷), బృందం (10²²), మహాబృందం (10²⁷), పద్మ (10³²), మహాపద్మం (10³⁷), ఖర్వం (10⁴²), మహాఖర్వం (10⁴⁷), సముద్రం (10⁵²), ఓఘం (10⁵⁷), మహాఘం (10⁶²). నియతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!</p>
1664.	శంఖం 2	దివ్య నిధి	<p>(శంఖం అనేది ఒక సంఖ్యకు, ఒక దివ్యనిధికి, ఒక వాద్యానికి కూడ పేరు. గమనించాలి.) ఐశ్వర్యానికి అధిదేవత, ఉత్తరదిక్కుకు అధిపతి ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్య నిధులు ఉంటాయి. ఇవే నవనిధులు (నవ=తొమ్మిది). వాటి పేర్లు - కచ్చపం, పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కుందం, నీలం, వరం, ముకుందం. ఈ తొమ్మిది నిధులకు తొమ్మిది మంది అధిదేవతలు ఉంటారు. ఆ నిధులపేళ్లే ఆ దేవతల పేర్లు కూడ. రావణుడు కుబేరుడి మీదికి దండెత్తిపోయినప్పుడు కుబేరుడి వెంట పద్ముడు, శంఖుడు, అనే ఇద్దరు నిధిదేవతలు కూడ ఉన్నారు.</p>
1665.	శంఖం 3	వాద్యం	<p>(శంఖం అనేది ఒక సంఖ్యకు, ఒక దివ్యనిధికి, ఒక వాద్యానికి కూడ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో శంఖం ఒకటి. శంఖం మంగళ వాద్యాలలో ఒకటి. సముద్రపు నీటిలో దొరికే ఒక రకమైన నత్త గుల్లచిప్పలను శంఖాలగా చేస్తారు. శంఖాన్ని నోటితో గాలి ఊదటం ద్వారా మోగిస్తారు. దీనిని పూజా సమయాలలో, ఉత్సవాలలో, ఊరేగింపులలో వాయిస్తారు. అంతేకాక, శంఖం ఒక యుద్ధవాద్యం కూడ. వీరులు తమ ఉనికికి, రాకకు, గెలుపునకు, సంకేతంగా శంఖాలను ఊదతారు. రణరంగంలో సైనికులకు సంకేతాలు ఇవ్వటానికి కూడ శంఖం మొదలైన వాద్యాలను ఊదతారు. పాతకాలలో, ప్రజలకు సమయం తెలియజేయటానికి, దేవాలయాలనుండి గాని, కోటగోడలమీదనుండి గాని, జాముకొకసారి భేరిని గాని,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			బాకాను గాని, శంఖాన్ని గాని, మోగించేవాళ్ళట.
1666.	శంఖచూడుడు	వానరుడు	శంఖచూడుడు ఒక వానరుడు. రాముడి రాజ్యాభిషేకం తర్వాత కొంతకాలం అయోధ్యలో గడిపిన సుగ్రీవుణ్ణి సాదరంగా కిప్పింధకు సాగనంపుతూ, రాముడు ప్రస్తావించిన వానరప్రముఖులలో శంఖచూడుడు ఒకడు.
1667.	శంఖణుడు	రాముడి పూర్వుడు	శంఖణుడు సూర్యవంశపు రాజులలో ఒకడు. ఈయన రాముడికి పూర్వికుడు. శంఖణుడు, ప్రవృద్ధుడికి (అంటే కల్మాషసాడుడు లేదా సాదాసుడు) కొడుకు, సుదర్శనుడికి తండ్రి.
1668.	శంఖుడు 1	నాగుడు	(శంఖుడు అనే పేరుతో ఒక నాగుడు, ఒక దివ్యనిధిదేవత, ఉన్నారు.) శంఖుడు ఒక నాగుడు. రావణుడు దేవతలమీద దాడిచేసి యుద్ధాలు చేసే కాలంలో శంఖుణి ఓడించాడు.
1669.	శంఖుడు 2	నిధి దేవత	(శంఖుడు అనే పేరుతో ఒక నాగుడు, ఒక దివ్యనిధిదేవత, ఉన్నారు.) శంఖుడు ఒక నిధిదేవత. ఉత్తరదిక్కుకు పాలకుడు, ఐశ్వర్యానికి దేవత ఐన కుబేరుడి అధీనంలో తొమ్మిది దివ్యనిధులు ఉన్నాయి. ప్రతి ఒక్క నిధికి ఒక అధిష్ఠాన దేవత ఉంటాడు. నిధి పేరే ఆ అధిష్ఠాన దేవత పేరు కూడా. ఆ తొమ్మిది నిధుల పేర్లు - పద్మం, శంఖం, మహాపద్మం, మకరం, కచ్చపం, నీలం, వరం, కుందం, ముకుందం.
1670.	శంబరహుడు (శంబరహా అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	ఇంద్రుడు	శంబరహుడు అంటే ఇంద్రుడు. శంబరుణ్ణి చంపినవాడు గాబట్టి, ఇంద్రుడికి శంబరహా అనే పేరు వచ్చింది. (హా=చంపినవాడు).
1671.	శంబరుడు 1	రాక్షసుడు	(శంబరుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు.) శంబరుడు ఒక రాక్షసుడు. మాయలకు, జిత్తులకు ఇతడు ప్రసిద్ధుడు. కైకయి తన గూని దాసి మంథరను పొగుడుతూ, శంబరుడికి ఎన్ని మాయలు తెలుసో అన్ని మాయలూ ఆమె గూనిలోనే ఉన్నాయని మెచ్చుకొన్నది. కైకయి ఉదాహరించిన శంబరుడు ప్రాచీనరాక్షసుడు కాక, దశరథుడితో యుద్ధం చేస్తూ ఉండగా తాను చూసిన శంబరుడు కావచ్చు. (ద్వాపర యుగంలో శ్రీకృష్ణుడి కొడుకు ప్రద్యుమ్నుడు శంబరుడు అనే మరొక రాక్షసుణ్ణి చంపాడు. అతడు వేరు.)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
1672.	శంబరుడు 2 (తిమిధ్యజుడు)	రాక్షసుడు	(శంబరుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు.) శంబరుడు ఒక రాక్షసుడు. శంబరుడికే తిమిధ్యజుడు అనే పేరుకూడ ఉన్నది. ఇతడు దండకారణ్యంలో వైజయంతం అనే పట్టణంలో నివసించాడు. దేవతలకు సహాయంగా దశరథుడు ఒకసారి ఈ శంబరుడితో యుద్ధం చేసాడు. అప్పుడు దశరథుడి వెంట కైకయి కూడ ఉన్నది. ఆ యుద్ధంలో దశరథుడి ప్రాణాలను కాపాడినందుకు మెచ్చి దశరథుడు కైకయికి రెండు వరాలు ఇచ్చాడు. ఆమె వాటిని తరువాత కోరుకొంటానన్నది. ఆ వరాలు తరువాత కాలంలో రామాయణకథకు మొత్తానికి మూలమై నిలిచాయి. కైకయి మంథరను మెచ్చుకొంటూ ఉదాహరించిన శంబరుడు ఈ శంబరుడే కావచ్చు. (ద్వాపర యుగంలో శ్రీకృష్ణుడి కొడుకు ప్రద్యుమ్నుడు శంబరుడు అనే మరొక రాక్షసుణ్ణి చంపాడు. అతడు వేరు.)
1673.	శంబసాదనుడు	రాక్షసుడు	శంబసాదనుడు ఒక రాక్షసుడు. గోకర్ణపర్వతం సమీపంలోని అడవులలో నివసించే మునులను ఇతడు హింసేస్తూ ఉండేవాడు. ఆంజనేయుడి తండ్రి ఐన కేసరి, మునుల కోరిక మేరకు ఈ శంబసాదనుణ్ణి చంపివేసాడు.
1674.	శంబుకుడు (శంబూకుడు)	ముని	శంబుకుడు లేక శంబూకుడు ఒక ముని. ఇతడు శూద్రుడు. ఆ ఒక్క విషయమే ఇతడి కథకు ఆయువు పట్టు. రాముడు రాజ్యం చేస్తూ ఉండగా, ఐదేళ్ళ వయసున్న ఒక బ్రాహ్మణబాలకుడు మరణించాడు. ఆ బాలుడి తండ్రి రాముడి దగ్గరకు వచ్చి, తన కొడుకు అకాలమరణానికి రాజదోషమే కారణం అనీ, దానికి రాజైన రాముడిదే బాధ్యత అనీ అన్నాడు. రాముడు సభలో ఉన్న ధర్మవేత్తలందరితో కలిసి ఆ విషయాన్ని చర్చించగా, నారదుడు అనే ఒక పురోహితుడు , ఎక్కడో ఒకచోట యుగధర్మానికి వ్యతిరేకమైన పని జరిగిందని, అదేమిటో కనుగొని, దానికి కారణమైనవాళ్ళను శిక్షించాలని, జరిగినదాన్ని బట్టి చూస్తే, ఎక్కడో ఒక శూద్రకులవ్యక్తి తపస్సు చేస్తూ ఉండిఉంటాడని తెలుస్తున్నదని, త్రేతాయుగంలో శూద్రులకు తపస్సు నిషిద్ధం గాబట్టి అతణ్ణి శిక్షించాలని, వివరించాడు. రాముడు పుష్పకం ఎక్కి అన్ని వైపులా వెదకి, చివరకు దక్షిణదిక్కున, వింధ్యపర్వతం దాటిన తరువాత శైవలం అనే కొండ పక్కన, ఒక సరస్సు ఒడ్డున , ఒక వ్యక్తి కఠోరతపస్సులో ఉండగా చూసాడు. రాముడు ఆ వ్యక్తిని సమీపించి అతడి పేరు మొదలైనవి అడిగాడు. దానికి ఆ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ముని, తన పేరు శంబుకుడు అని, తానొక శూద్రుడినని, శరీరంతోసహా స్వర్గానికి చేరాలనే ఉద్దేశంతో అంత తీవ్రమైన తపస్సు చేస్తున్ననని, చెప్పాడు. తాను వెదకుతున్న వ్యక్తి అతడేనని తెలుసుకొన్న రాముడు అతణ్ణి చంపాడు. అదే క్షణంలో అక్కడ బ్రాహ్మణబాలుడు తిరిగి బతికాడు. (ఈ కథలో గంపెడు లోసుగులు ఉన్నాయి. ఇది ప్రక్షిప్తం కావచ్చని కొందరి ఉద్దేశం. కావచ్చనికాదు, ఐ తీరుతుందని నా ఉద్దేశం.)
1675.	శంబుకుడు (శంబుకుడు) (చూ: శంబుకుడు	ముని	శంబుకుడు లేక శంబుకుడు ఒక ముని. ఇతడు శూద్రుడు. ఆ ఒక్క విషయమే ఇతడి కథకు ఆయువు పట్టు. మిగిలిన వివరాలకు శంబుకుడు అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1676.	శంభుడు	శివుడు	శివుడికి ఉన్న పేర్లలో శంభుడు అనేది ఒకటి. శంభుడు అంటే, "శుభానికి మూలం " అని అర్థం.
1677.	శకం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు శకం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ శకరాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1678.	శకులు	ఒక తెగ ష్టేచ్ఛులు	ష్టేచ్ఛులలో ఒక తెగ పేరు శకులు. విశ్వామిత్రుడు తన సైన్యంతో వసిష్ఠుడి హోమధేనువైన శబలను బలవంతంగా పట్టుకోబోయినప్పుడు, ఆ సైన్యాన్ని నాశనం చేయటానికి శబల సృష్టించిన మొరకు జాతులను ష్టేచ్ఛులు అంటారు. పల్లవులు, శకులు, కాంభోజులు, హారీతులు, కిరాతులు, ష్టేచ్ఛులు అనే రకరకాల జాతుల సైన్యాలను శబల సృష్టించింది. వీళ్ళనందరికీ ష్టేచ్ఛులు అనే పేరు. రాను రాను అనాగరిక విదేశజాతులనందరినీ ష్టేచ్ఛులు అని చెప్పటం పరిపాటి ఐపోయింది.
1679.	శక్తి 1	ముని	(శక్తి అనేది ఒక మునికి, ఒక అస్త్రానికి, ఒక ఆయుధానికి, కుమారస్వామి ఆయుధానికి, పార్వతికి, పేరు. గమనించాలి.) శక్తి ఒక ముని. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమై పోయినప్పుడు, అక్కడ శక్తి కూడ ఉన్నాడు.
1680.	శక్తి 2	అస్త్రం/ ఆయుధం	(శక్తి అనేది ఒక మునికి, ఒక అస్త్రానికి, ఒక ఆయుధానికి, కుమారస్వామి ఆయుధానికి, పార్వతికి, పేరు. గమనించాలి.)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో శక్తి ఒకటి. ఆయుధాలలో కూడ శక్తి అనేది ఒకటి ఉన్నది. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో రెండు శక్తులు ఉన్నాయి. రెండు శక్తులు అంటే విష్ణుశక్తి, శివ శక్తి అని వ్యాఖ్యాతలు వివరించారు. ఇక శక్తి అనే పేరుతో ఉన్న ఆయుధం కూడ చాల చోట్ల ప్రసక్తమైంది. శక్తి ఒక ఈటి వంటి ఆయుధం. ఈ శక్తి ఆయుధాన్ని ప్రభావవంతులైన వాళ్ళు నిర్మిస్తారు. ఇది సమంత్రకం. ఎప్పుడో తప్ప వమ్ము కాదు. బ్రహ్మ తాను స్వయంగా నిర్మించిన శక్తిని రావణుడికి ఇచ్చాడు. మయుడు కూడ ఒక శక్తిని నిర్మించి రావణుడికి ఇచ్చాడు. రావణుడు లంకాయుద్ధంలో విభీషణుడి మీద ఒకసారి , లక్ష్మణుడి మీద రెండు సార్లు, శక్తిని ప్రయోగించాడు. రెండవ సారి రావణుడి శక్తి తగిలిన లక్ష్మణుడు మూర్ఛపోయాడు. హనుమంతుడు హిమాలయాలలోని ద్రోణగిరిమీదనుండి ఔషధమూలికలను తెస్తే, వాటితో చికిత్స చేస్తేనేకాని, లక్ష్మణుడు కోలుకోలేదు. ఇందుడు పంపిన రథాన్ని ఎక్కే రావణుడితో అంతిమద్వంద్వయుద్ధం చేసేటప్పుడు రాముడు కూడ, రథంలో ఉన్న శక్తిని రావణుడి మీద ప్రయోగించాడు.</p>
1681.	శక్తిధరప్రియుడు	శివుడు	<p>(శక్తి:= కుమారుడి ఆయుధం, లేక, పార్వతి. ధర:=ధరించేవాడు. ప్రియ:-ఇష్టుడు) శక్తిధరప్రియుడు అంటే విష్ణువు. దీనికి రెండురకాలగా ఈ అర్థం చెప్పవచ్చు. శక్తి అనే ఆయుధాన్ని ధరించినవాడు శక్తిధరుడు, అంటే, కుమారస్వామి. కుమారస్వామికి ఇష్టుడైనవాడు గాబట్టి విష్ణువు శక్తిధరప్రియుడు. లేదా, శక్తి అంటే పార్వతి. ఆమెను ధరించిన శివుడు కూడ శక్తిధరుడు. శక్తిధరుడైన శివుడికి ఇష్టుడు గాబట్టి విష్ణువు శక్తిధరప్రియుడు.</p>
1682.	శక్తుడు	ఇంద్రుడు	<p>ఇంద్రుడికి ఉన్న పేర్లలో శక్తుడు అనేది ఒకటి.</p>
1683.	శచి	ఇంద్రుడి భార్య	<p>శచి ఇంద్రుడి భార్య. ఈమె పులోముడు అనే దానవుడి కూతురు. అందుకే శచిని పౌలోమి (=పులోముడి కూతురు) అని కూడ అంటారు. ఒకసారి అనుష్ఠాదుడు అనే రాక్షసుడు శచిని ఎత్తుకొని పోయాడు. ఇంద్రుడు, అనుష్ఠాదుడితోపాటు పులోముణ్ణి కూడ చంపి, శచిని తిరిగి తెచ్చుకొన్నాడు. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని రాక్షసస్త్రీలతో చెప్పుతూ, ప్రసీద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు;</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి, ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి, కపిలుడు.
1684.	శరుడు	రాక్షసుడు	శరుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి సహచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో శరుడి నివాసం కూడ ఒకటి.
1685.	శతం	సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం శతం అనేది ఒక సంఖ్య. శతం అంటే నూరు అని అర్థం. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం(10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
1686.	శతకృతుడు (శతకృతుః అని సంస్కృతమూలం)	ఇంద్రుడు	శతకృతువు అంటే ఇంద్రుడు. (శతం=నూరు, కృతుః=యజ్ఞం) నూరు యజ్ఞాలు చేసినవాడికే ఇంద్రపదవి అర్హత ఉంటుందని చెబుతారు. అందుకని ఇంద్రుడికి శతకృతువు అని పేరు.
1687.	శతఘ్ని	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ఒకటి శతఘ్ని. నూరు మందిని చంపేది (శత=నూరు, ఘ్ని=చంపేది) అని ఈ మాటకు అర్థం. దీని స్వభావం పూర్తిగా ఇప్పుడు మనకు తెలియకపోయినా, ఇది ఒక పేలుడు ఆయుధం అని అనిపిస్తుంది.
1688.	శతద్రువు (శతద్రు)	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు శతద్రు / శతద్రువు. ఇది ఏలాధానం అనే పట్టణం ప్రక్కగా ప్రవహిస్తూ ఉండేది. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ శతద్రు నదిని, ఏలాధానపట్టణాన్నికూడ దాటారు. ఈ నదికి వేదకాలంలో శతుద్రి అనీ శతద్రు అనీ పేర్లు ఉన్నట్లు ఋగ్వేదసూక్తాల వలన తెలుస్తున్నది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1689.	శతపత్రం	పూవు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి పూవులలో శతపత్రం ఒకటి. పద్మం అన్నా, తామరసం అన్నా, అరవిందం అన్నా, మహోత్పలం అన్నా, ఇదే. పద్మం నీటిలో పూస్తుంది. దీనిని తెలుగులో తామర అంటారు. తామరలో చాల రకాలు ఉన్నాయి, ఒక్కో రకానికి ఒక్కో పేరు ఉంది. మన సంప్రదాయం ప్రకారం తామరపూవు లక్ష్మీదేవికి నివాసస్థానం. అందుకని తామరను పవిత్రంగా భావిస్తారు. స్త్రీపురుషుల కళ్ళు వెడల్పుగా అందంగా ఉంటే వాటిని ఈ తామరపూవు దళాలతో పోలుస్తూ ఉంటారు. కవులు తమ కావ్యాలలో సృష్టించిన కావ్యనాయికల ముఖానికి పోలిక దేనితోరా అంటే, అటు నింగిలో చందమామతోగానీ ఇటు నేలమీద తామరపువ్వుతోగానీ!
1690.	శతబలి (శతవలి) (శతబలి: అని సంస్కృతమూలం)	వానరుడు	శతబలి లేదా శతవలి ఒక వానరుడు. లంకాయుద్ధానికని ఇతడు పదివేల పటాలాల వానరసైన్యంతో సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. సీతను వెదకటానికి సుగ్రీవుడు తూర్పు దిక్కుకు పంపిన వానరులకు శతబలి నాయకుడు. శుకసారణులు రావణుడికి చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరవీరులలో శతబలి కూడ ఒకడు. శతబలి సూర్యుణ్ణి ఆరాధిస్తూ ఉంటాడని సారణుడు రావణుడికి చెప్పాడు.
1691.	శతమఖుడు	ఇంద్రుడు	శతమఖుడు అంటే ఇంద్రుడు. (శతం=నూరు, మఖః=యజ్ఞం) నూరు యజ్ఞాలు చేసినవాడికే ఇంద్రపదవి అర్హత ఉంటుందని చెబుతారు. అందుకని ఇంద్రుడికి శతమఖుడు అని పేరు.
1692.	శతవక్త్రుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'కాలపాశం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు శతవక్త్రుడు
1693.	శతవలి (శతబలి) (శతబలి: అని సంస్కృతమూలం)	వానరుడు	శతవలి లేదా శతబలి ఒక వానరుడు. లంకాయుద్ధానికని ఇతడు పదివేల పటాలాల వానరసైన్యంతో సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. సీతను వెదకటానికి సుగ్రీవుడు తూర్పు దిక్కుకు పంపిన వానరులకు శతబలి నాయకుడు. శుకసారణులు రావణుడికి చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరవీరులలో శతబలి కూడ ఒకడు. శతబలి సూర్యుణ్ణి ఆరాధిస్తూ ఉంటాడని సారణుడు రావణుడికి చెప్పాడు.
1694.	శతశృంగం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు శతశృంగం. ఈ కొండ, సింధూనది సముద్రంలో కలిసే చోట ఉన్నది. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ శతశృంగపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఈ కొండ మీద ఉండే పక్షులు భయంకరంగా ఉంటాయనీ, ఏనుగులనూ మొసలులనూ కూడ తమ గూళ్ళలోకి ఈడ్చుకొనిపోయి తినగలిగేటంత బలం గలిగినవనీ, సుగ్రీవుడు వానరులను ఎచ్చరించాడు.
1695.	శతపూద	గంధర్వ స్త్రీ	శతపూద ఒక గంధర్వస్త్రీ. ఆమె జయుడికి భార్య. వీళ్ళిద్దరి కొడుకు తుంబురుడు. ఈ తుంబురుడే, కుబేరుడి శాపం వలన విరాధుడు అనే రాక్షసుడిగా మారాడు. రామలక్ష్మణులు దండకారణ్యంలో వధించినది ఈ విరాధుణ్ణి.
1696.	శతానందుడు	జనకుడి పురోహితుడు	శతానందుడు జనకుడి పురోహితుడు. ఈయన గౌతముడికి అహల్యకూ కొడుకు. విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులతో కలిసి మిథిలకు వచ్చినప్పుడు, ఈయన విశ్వామిత్రుడిని ఆహ్వానించి, రాముడు అహల్యను చూశాడా లేదా అని, ఆమె తిరిగి గౌతముడితో వెళ్ళిందా లేదా అని, అడిగాడు. విశ్వామిత్రుడి పూర్వ వృత్తాంతాన్ని, ఆయన తపస్సునూ, తపశ్శక్తితో ఆయన సాధించిన గొప్ప గొప్ప పనులను గురించి, బ్రహ్మ వసిష్ఠులచేత తన బ్రహ్మర్షిత్వాన్ని ఒప్పించటం గురించి , శతానందుడే జనకాదులకు వివరంగా చెప్పాడు. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ శతానందుడు కూడ ఉన్నాడు.
1697.	శతోదరుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'వారుణాస్త్రం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు శతోదరుడు.
1698.	శత్రుంజయం	ఏనుగు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒకానొక ఏనుగు పేరు శత్రుంజయం. శత్రుంజయం అంటే శత్రువులను గెలిచేది అని అర్థం. దీనిని రాముడికి ఆయన మేనమామ కానుకగా ఇచ్చాడు. రాముడు వనవాసానికి పోతూ శత్రుంజయానిని వసిష్ఠుడి కొడుకైన సుయజ్ఞుడికి దానం చేసాడు. ఐతే, చిత్రకూటం దగ్గర ఉండే సమయంలో, రాముడు తనను సమీపించే భరతుడి సైన్యాన్ని చూసి, దానికి ముందుభాగాన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తన తండ్రి ఏనుగైన శత్రుంజయం నడుస్తూ ఉన్నదని చెప్పాడు. అప్పటికే ఒకరికి దానం ఇచ్చిన శత్రుంజయం మరల సైన్యంలోనికి రావటం కుదరదు గాబట్టి, దానం చేసిన ఆ శత్రుంజయం రాముడి మేనమామ ఇచ్చింది గాబట్టి, సైన్యంలోని ఈ శత్రుంజయం దశరథుడిది అని అన్నాడు గాబట్టి, శత్రుంజయం అనే పేరుతో రెండు ఏనుగులు ఉండి ఉంటాయని అనిపిస్తున్నది.</p>
1699.	<p>శత్రుఘాతి (శత్రుఘాతీ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)</p>	<p>శత్రుఘ్నుడి కొడుకు</p>	<p>శత్రుఘాతి , శత్రుఘ్నుడి రెండవ కొడుకు. సుబాహుడు ఇతడి అన్న. రాముడు మహాప్రస్థానం చేస్తున్న సంగతి తెలిసి, సుగ్రీవుడు రాముడి దగ్గరకు వెళ్ళబోయే ముందు, సుబాహుణ్ణి మధురాపురంలోను, శత్రుఘాతిని వైదిశం అనే నగరంలోను, రాజులుగా నిలిపాడు.</p>
1700.	<p>శత్రుఘ్నుడు</p>	<p>దశరథుడి కొడుకు</p>	<p>శత్రుఘ్నుడు దశరథుడి కొడుకు. ఈయన తల్లి సుమిత్ర. లక్ష్మణుడు ఈయనకు కవల సోదరుడు. రాముడు, భరతుడు ఈయనకు అన్నలు. అంటే, రాముడి ముగ్గురు తమ్ముళ్ళలో శత్రుఘ్నుడు చివరివాడన్నమాట (ఇద్దరికీ వయసు తేడా రెండు దినాలే అనుకోండి!). శత్రుఘ్నుడి భార్య పేరు శ్రుతకీర్తి. వీళ్ళకు సుబాహువు, శత్రుఘాతి అని ఇద్దరు కొడుకులు. ఉత్తరత్ర సుబాహువు మధురానగరానికి, శత్రుఘాతి వైదిశం (విదిశ) అనే నగరానికి, రాజులైనారు. రాముడి లాగే శత్రుఘ్నుడు కూడ విష్ణువు అవతారమే. శత్రుఘ్నుడికి రాముడంటే ఎంతో భక్తిప్రేమ, గౌరవం. తన జీవితకాలం అంతా శత్రుఘ్నుడు రాముడికి విధేయుడుగా ఉన్నాడు. బాల్యం నుండి, లక్ష్మణుడు రాముడితో కలిసి తిరిగినట్లే, శత్రుఘ్నుడు భరతుడితో కలిసి తిరుగుతూ ఉండేవాడు. తన అన్నలందరితోపాటే శత్రుఘ్నుడికి కూడ మిథిలలోనే వివాహం ఐంది. వివాహం కాగానే శత్రుఘ్నుడు భరతుడితోపాటు కలిసి కేకయ రాజ్యానికి వెళ్ళాడు. వాళ్ళు అక్కడ ఉన్నప్పుడే అయోధ్యలో దశరథుడు రాముణ్ణి యువరాజుగా ప్రకటించాడు.కాని, కైకయి కారణంగా రాముడి యౌవరాజ్యాభిషేకం ఆగిపోయి, ఆయన అడవులకు వెళ్ళవలసి వచ్చింది. తరువాత దశరథుడు వెంటనే మరణించటంతో, అయోధ్య పెద్దలు భరతశత్రుఘ్నులను వెనక్కు పిలిపించారు. కైకయికి మంధర చేసిన దుర్యోధ వల్లనే అదంతా జరిగిందని తెలుసుకొన్న శత్రుఘ్నుడు మంధరను</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తీవ్రంగా శిక్షించాడు. రాముడు తిరిగి వచ్చేంతవరకు శత్రుఘ్నుడు అయోధ్యలోనే ఉన్నాడు. రాముడు రాజైన తరువాత, సీతను అడవులలో దించి రమ్మని లక్ష్మణుడిని పంపినప్పుడు, అది తనకు ఇష్టం లేకపోయినా, శత్రుఘ్నుడు అన్న మాటకు ఎదురు చెప్పలేదు. తరువాత కొంతకాలానికి, రాముడు పంపగా మధురానగరానికి వెళ్ళి, అక్కడ మధువనం దగ్గర ఉన్న లవణుడు అనే రాక్షసుణ్ణి, రాముడు తనకిచ్చిన వైష్ణవాస్త్రంతో వధించి, తాను మధురలో రాజుగా ఉండి రాజ్యం చేసాడు. ఆ తరువాత చాలా ఏళ్ళకు, అంటే పదివేల ఏళ్ళ తర్వాత, రాముడు మహాప్రస్థానం చేస్తున్న సంగతి తెలుసుకొని, తన రాజ్యాన్ని తన ఇద్దరుకొడుకులకూ పంచి ఇచ్చి, శత్రుఘ్నుడు రాముడి దగ్గరకు వెళ్ళి, ఆయనతో కలిసి మహాప్రస్థానం చేసి ఈ లోకాన్ని వదిలి వెళ్ళాడు.
1701.	శనైశ్చరుడు (శని)	శని (గ్రహం)	శనైశ్చరుడు అంటే శని. జ్యోతిషాస్త్రంలో చెప్పిన నవగ్రహాలలో శని ఒకడు. శని, సూర్యుడి కొడుకు. శనైశ్చరుడు అంటే, " నెమ్మదిగా కదిలేవాడు " అని అర్థం (శనై=నిదానంగా, చరః=కదిలేవాడు). ఒక్కొక్క రాశిని దాటటానికి మిగిలిన గ్రహాలు రెండు దినాలనుండి సంవత్సరం దాక తీసుకోంటే, శనైశ్చరుడు మాత్రం తన పేరుకు తగ్గట్టుగా, రెండున్నర ఏళ్ళ కాలం తీసుకోంటాడు.
1702.	శబరి	తాపస స్త్రీ	శబరి అనేది పేరు కాదు. శబరజాతి స్త్రీ అని ఆ మాటకు అర్థం. ఋష్యమూకపర్వతం దగ్గర తపస్సు చేసుకోంటూ ఉన్న మతంగుడు అనే ఒక గొప్ప మునికి, ఆయన శిష్యులకు, శబరి సేవచేస్తూ ఉండేది. మతంగుడు, ఆయన శిష్యులు కాలంచేసినా, రాముడికోసం ఎదురు చూస్తూ పంపాసరస్సు ఒడ్డున కాలం గడుపుతూ ఉన్నది శబరి. చిరకాలానికి రాముడు సీతను వెదుకుతూ అక్కడికి వచ్చాడు. శబరి రాముడిని పూజించి, ఆయనకు అతిథి సత్కారం చేసి, అగ్నిలో తనశరీరాన్ని దహించుకొని, మహర్షులకు సాధ్యమైన ఊర్ధ్వలోకాలకు వెళ్ళింది. శబరి తాను ముందుగా కొరికి రుచి చూచిన పండ్లను రాముడికి తినిపించిందనీ, ఆ ఎంగిలి పండ్లను రాముడు సాదరంగా తిన్నాడనీ, జనం చెప్పుకొనే కథ వాల్మీకి రామాయణంలో లేనిది.
1703.	శబల	వసిష్ఠుడి ఆవు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒకానొక మహిమాన్వితమైన ఆవు శబల. ఇది వసిష్ఠుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>హోమధేనువు. అడిగిన వాటిని ఇచ్చే శక్తిగల కామధేనువు ఇది. విశ్వామిత్రుడు రాజుగా ఉన్నప్పుడు ఒకసారి సైన్యంతో సహా ఎక్కడికో పోతూ అనుకోకుండా దారిలో వసిష్ఠుడి ఆశ్రమానికి వెళ్ళాడు. విశ్వామిత్రుడికి, అతడి సైన్యానికి, వసిష్ఠుడు ఆతిథ్యం ఇచ్చాడు. తన హోమధేనువు శబలను కోరి, ఆ ఆవుద్వారా వాళ్ళకు కావలసిన సమస్తపదార్థాలను కొల్లలు కొల్లలుగా సమకూర్చాడు. అంత మహిమ గల ఆవును చూసిన విశ్వామిత్రుడు, అది రాజైన తన దగ్గర ఉంటే బాగుంతుందని ఆ ఆవును తనకిమ్మని వసిష్ఠుడిని అడిగాడు. ప్రతిఫలం క్రింద, ఎన్ని లక్షల ఆవులనైనా తీసుకోమ్మన్నాడు. వసిష్ఠుడు ఒప్పుకోకపోవటంతో, ఆ ధేనువును బలవంతంగా లాక్కొనిపోబోయాడు విశ్వామిత్రుడు. అప్పుడు వసిష్ఠుడి అనుమతితో ఆ ఆవు రకరకాల మేల్చుసైన్యాలను సృష్టించి, విశ్వామిత్రుడి సైన్యాన్ని నాశనం చేసింది. విశ్వామిత్రుడు ఉగ్రుడై తనకు తెలిసిన సమస్తాయుధాలనూ వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడుగాని, అవన్నీ వసిష్ఠుడి ముందు పనిచేయలేదు. ఎలాగైనా విశ్వామిత్రుణ్ణి గెలవాలని పుతం పట్టిన విశ్వామిత్రుడు, రాజ్యాన్ని వదలి, శివుడిని గురించి తపస్సు చేసి ఆయనను మెప్పించి, ఆయన వల్ల సమగ్రధనుర్వేదనైపుణ్యాన్ని వరంగా పొంది, తిరిగి వసిష్ఠుడి మీదకు వచ్చి అసంఖ్యాకమైన దివ్యాస్త్రాలను ప్రయోగించాడు. అవన్నీ వసిష్ఠుడి బ్రహ్మాదండం ముందు వీగిపోయాయి. లజ్జించిన విశ్వామిత్రుడు, తన క్షత్రియశక్తి కంటే వసిష్ఠుడి బ్రాహ్మణశక్తి గొప్పదని భావించి, ఎన్నెన్నో విఘ్నాలకు ఓర్చి, చిరకాలం దృఢతపస్సు చేసి, చివరకు వసిష్ఠుడి నోటనే తనను బ్రహ్మర్షి అనిపించుకొన్నాడు. ఆ విధంగా ఒక దివ్యధేనువైన శబల నిమిత్తంగా విశ్వామిత్రుడు మహోన్నతస్థానానికి చేరుకొన్నాడు.</p>
1704.	<p>శబ్దభేది (శబ్దవేది)</p>	<p>ఒక రకమైన బాణప్రయోగ కౌశలం</p>	<p>శబ్దభేది / శబ్దవేది అనేది బాణవిద్యలో ఒక నైపుణ్యం. లక్ష్యాన్ని కంటితో చూడకుండా, లక్ష్యం నుండి వచ్చే చప్పుడును విని, దానిని బట్టి ఆ లక్ష్యాన్ని కొట్టటమే శబ్దవేది / శబ్దభేది (శబ్ద=చప్పుడు, వేది/భేది=కొట్టటం). దశరథుడు చిన్నప్పుడు ఒకసారి వేటకు వెళ్ళి, రాత్రివేళ నీటి కోసంవచ్చే జంతువులను చంపుదామని, సరయూనది ఒడ్డున పొంచి ఉన్నాడు. రాత్రివేళలో ఏ జంతువో నీటిని పీలుస్తున్నట్లు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>బుడబుడమని చప్పుడు వినపడి, అది ఒక ఏనుగై ఉంటుందని, తొండంతో నీటిని పీలుస్తుంటే ఆ చప్పుడు వచ్చిందని అనుకొని దశరథుడు శబ్దవేధి విద్యను ప్రదర్శించి ఆ చప్పుడును కలిగించే లక్ష్యాన్ని కొట్టాడు. దురదృష్టవశాత్, అది జంతువు చేసిన ధ్వని కాదు. ఎవరో తాపసబాలకుడు నీటిలో కుండను ముంచుతుంటే ఆ కుండ మునిగేటప్పుడు వచ్చిన బుడ బుడ చప్పుడు అది. దశరథుడి బాణం దెబ్బకు ఆ మునిబాలుడు చావటం, ఆ వార్తను అతడే ఆ బాలుడి తలిదండ్రులకు చెప్పటం, అందులైన వాళ్ళు పుత్రశోకాన్ని సైచలేక మరణిస్తూ, "మాలాగే నీవు కూడ పుత్రవియోగంతోనే మరణిస్తావు." అని దశరథుడిని శపించటం, కొన్నేళ్ళకు దశరథుడు తన కొడుకైన రాముడిని అడవులకు పంపవలసి వచ్చి అతడి ఎడబాటును తట్టుకోలేక మరణించటం, ఈ కథ అంతా బాలకాండలో ఉన్నది. దశరథుడు శబ్దవేధి విద్యను ఉపయోగించటంలో పొరబడి తన ప్రాణాలనే పోగొట్టుకొన్నాడు. రాముడు కూడ ఒకసారి ఈ శబ్దవేధి విద్యను చూపాడు. లక్ష్మణుడితో కలిసి విశ్వామిత్రుడి వెంట ఆయన ఆశ్రమానికి పోతూ ఉండగా, మార్గమధ్యంలో తాటక అడ్డగించి, అదృశ్యంగా ఉండి రాళ్ళు విసురుతూ అరుస్తూ ఉంటే, ఆ చప్పుడును బట్టి రాముడు తాటకను కొట్టాడు.</p>
1705.	శబ్దవేధి (శబ్దవేధి)	ఒక రకమైన బాణపుయోగం	<p>శబ్దవేధి / శబ్దవేధి అనేది బాణవిద్యలో ఒక నైపుణ్యం. లక్ష్యాన్ని కంటితో చూడకుండా, లక్ష్యం నుండి వచ్చే చప్పుడును విని, దానిని బట్టి ఆ లక్ష్యాన్ని కొట్టటమే శబ్దవేధి / శబ్దవేధి (శబ్ద=చప్పుడు, వేధి/వేధి=కొట్టటం). దశరథుడు చిన్నప్పుడు ఒకసారి వేటకు వెళ్ళి, రాత్రివేళ నీటి కోసంవచ్చే జంతువులను చంపుదామని, సరయూనది ఒడ్డున పొంచి ఉన్నాడు. రాత్రివేళలో ఏ జంతువో నీటిని పీలుస్తున్నట్లు బుడబుడమని చప్పుడు వినపడి, అది ఒక ఏనుగై ఉంటుందని, తొండంతో నీటిని పీలుస్తుంటే ఆ చప్పుడు వచ్చిందని అనుకొని దశరథుడు శబ్దవేధి విద్యను ప్రదర్శించి ఆ చప్పుడును కలిగించే లక్ష్యాన్ని కొట్టాడు. దురదృష్టవశాత్, అది జంతువు చేసిన ధ్వని కాదు. ఎవరో తాపసబాలకుడు నీటిలో కుండను ముంచుతుంటే ఆ కుండ మునిగేటప్పుడు వచ్చిన బుడ బుడ చప్పుడు అది. దశరథుడి బాణం దెబ్బకు ఆ మునిబాలుడు చావటం, ఆ వార్తను అతడే ఆ బాలుడి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తలిదండ్రులకు చెప్పటం, అంధులైన వాళ్ళు పుత్రశోకాన్ని సైచలేక మరణిస్తూ, "మాలాగే నీవు కూడ పుత్రవియోగంతోనే మరణిస్తావు." అని దశరథుడిని శపించటం, కొన్నేళ్ళకు దశరథుడు తన కొడుకైన రాముడిని అడవులకు పంపవలసి వచ్చి అతడి ఎడబాటును తట్టుకోలేక మరణించటం, ఈ కథ అంతా బాలకాండలో ఉన్నది. దశరథుడు శబ్దభేది విద్యను ఉపయోగించటంలో పొరబడి తన ప్రాణాలనే పోగొట్టుకొన్నాడు. రాముడు కూడ ఒకసారి ఈ శబ్దవేధి విద్యను చూపాడు. లక్ష్మణుడితో కలిసి విశ్వామిత్రుడి వెంట ఆయన ఆశ్రమానికి పోతూ ఉండగా, మార్గమధ్యంలో తాటక అడ్డగించి, అదృశ్యంగా ఉండి రాళ్ళు విసురుతూ అరుస్తూ ఉంటే, ఆ చప్పుడును బట్టి రాముడు తాటకను కొట్టాడు.</p>
1706.	శమి	చెట్టు	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక దాని పేరు శమి. దీనిని తెలుగులో జమ్మి చెట్టు అంటారు. భారతంలో పాండవులు తమ ఆయుధాలను దాచిన చెట్టుగాను, దశరా పండుగ అప్పుడు పూజించే చెట్టుగాను, అగ్నిని పుట్టించే సాధనమైన అరణిలో వాడే కట్టెను ఇచ్చే చెట్టుగాను, ఇది మనకు సుపరిచితం. జమ్మి ఆకులను ఇంటిలో ఉంచుకుంటే సంపదలు కలుగుతాయని మనవాళ్ళ నమ్మకం. శమీరం అంటే పన్నజమ్మిచెట్టు. పోతే, మినుములవంటి పప్పుధాన్యాలను శమీ ధాన్యాలు అంటారు, ఆ మాట వేరు, ఆ అర్థంవేరు.</p>
1707.	శమ్య	వాద్యం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వాద్యాలలో శమ్య ఒకటి. ఇది ఒక రకమైన చిప్ప తాళం వంటిది. రెండు చేతులతో రెండు శమ్యలను పట్టుకొని, ఒకదానితో ఒకటి కొడుతూ, పాటలయకు అనుగుణంగా వాయిస్తారు.</p>
1708.	శరం 1	బాణం	<p>(శరం అనేది బాణానికే రెల్లు గడ్డకీ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో బాణం ఒకటి. దీనిని ధనుస్సు మీది నుండి ప్రయోగిస్తారు. బాణానికే శరం, సాయకం, విశిఖం, అంబకం, ఇమువు, మొదలైన పేర్లు ఉన్నాయి. బాణాలలో కుర్రపుం, అంజలికం, అర్థచంద్రం, భల్లం, కూర్మనఖం, వత్సదంతం, శల్యం, నారాచం, మొదలైన రకాలు ఉన్నాయి. బాణాలను ఉంచుకొనే పొదులను తూణీరాలు అంటారు. ఈ తూణీరాలను విలుకాడు తన వీపుమీదుగా భుజాలకు తగిలించుకొంటాడు. సాధారణంగా</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అస్థ్రాలను ప్రయోగించేటప్పుడు, వింటిమీద ఒక బాణం సందించి ఆ బాణం మీదికి అస్త్రశక్తిని ఆవహింపజేసి ప్రయోగిస్తారు. అంటే, అస్థ్రాలకు భౌతికవాహకంగా కూడ బాణాలను వాడుతారన్నమాట.
1709.	శరం 2	గడ్డి జాతి	(శరం అనేది బాణానికి, రెల్లు గడ్డికీ పేరు. గమనించాలి.) రామాయణంలో ప్రసక్తమైన తృణజాతులలో శరం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని రెల్లు/రెల్లుగడ్డి అంటారు. శివుడి తేజస్సును అగ్ని హిమాలయపాదాలలో ఒక రెల్లుతోటలో వదిలితే ఆ రెల్లుతోటలోనే కుమారుడు /కుమారస్వామి పుట్టాడని రామాయణం, ఇతర పురాణాలు, చెప్పాయి.
1710.	శరగుల్ముడు	వానరుడు	సీతను వెదకటానికి సుగ్రీవుడు నాలుగు దిక్కులకూ తన వానరవీరులను పంపాడు. అప్పుడు అంగదుడి నాయకత్వంలో దక్షిణదిక్కుకు పోయిన వానరులలో శరగుల్ముడు ఒకడు. హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు, మైందుడు, ద్వీవిదుడు, నీలుడు, గజుడు, గవయుడు, గవాక్షుడు, గంధమాదనుడు, సుహోత్రుడు, శరారి, శరగుల్ముడు, ఋషభుడు, విజయుడు, ఉల్కాముఖుడు, అసంగుడు, సుషేణుడు (ఇతడు వాలి మామ కంటే వేరు) మొదలైన వాళ్ళు ఆ దక్షిణం జట్టులో ముఖ్యులు.
1711.	శరత్తు	ఋతువు	సంవత్సరంలో ఉండే ఆరు ఋతువులలో శరత్తు ఒకటి. శరత్ అంటే వెన్నెల బాగా కాసే కురిసే కాలం. వర్షకాలం ముగియగానే శరత్తు వస్తుంది. ప్రయాణాలకు అనుకూలం కాబట్టి, పూర్వకాలంలో రాజులు తమ యుద్ధ యాత్రలను శరత్కాలంలో మొదలుపెట్టేవాళ్ళు. ఒక ఏడాదిలో, చైత్రం నుండి ఫాల్గునం దాక ఉన్న పన్నెండు నెలలను, చైత్రంతో మొదలుపెట్టి రెండేసి నెలల చొప్పున ఒక్కొక్క ఋతువుగా విభజించారు. అలా ఏడాదికి ఆరు ఋతువులు వస్తాయి. వసంతం, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం- అని ఆ ఆరు ఋతువుల పేర్లు. ఒక ఇలా ఏడాదిలో ఆరు కాలాలు ఉంటాయిగాబట్టి, ఏడాదిపొడవునా కష్టించి పనిచేయటాన్నే "ఆరుకాలం శ్రమించటం" అంటారు.
1712.	శరదండ	నది	వాల్యేకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు శరదండ. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి (రాజగృహానికి) వెళ్ళే దారిలో ఈ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			నదిని దాటారు.
1713.	శరభం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో శరభం ఒకటి. దీనికి ఎనిమిది కాళ్ళు ఉంటాయని, ఇది సింహాన్ని సైతం అవలీలగా చంపగలదని, మన పురాణాలు చెప్పాయి. ఈ జాతి జంతువులు ఇప్పుడు అంతరించిపోయినై. శరభసాళువం అని ఒక మంత్రవిద్య ఉన్నది. దానిలో, "జయతి శరభః సాళువః పక్షిరాజః" అంటూ ముగిసే దేవతాధ్యానశ్లోకం ఒకటి రెక్కలతో ఉన్న శరభాన్ని వర్ణిస్తుంది. శరభసాళువం జంతువును మనం చూడకపోయినా ఆ వర్ణన మాత్రం భీకరంగా అనిపిస్తూ ఉంటుంది.
1714.	శరభంగుడు	ముని	శరభంగుడు ఒక ముని. ఈయన దండకారణ్యంలో తపస్సు చేసుకొంటూ ఉండేవాడు. రాముడి దర్శనం ఐన తరువాత శరీరాన్ని విడచిపెట్టాలని శరభంగుడు ఎదురుచూస్తూ ఉన్నాడు. ఇంద్రుడు స్వయంగా ఆయన దగ్గరకు వచ్చి, రాముడు రాబోతూ ఉన్నాడని, ఇక ఆయన శరీరాన్ని వదలి ఊర్ధ్వలోకాలకు రావచ్చని చెప్పి వెళ్ళాడు. ఇంద్రుడు వచ్చి వెళ్ళడం చూసిన రాముడు, శరభంగుణ్ణి చేరి, నమస్కరించి, ఇంద్రుడి రాకగురించి అడిగాడు. అప్పుడు శరభంగుడు తాను ఎప్పుడో దేహత్యాగం చేయవలసి ఉన్నా రామదర్శనం కోసమే అంతకాలం వేచి ఉన్నానని చెప్పి, సుతీక్ష్ణమహర్షిని దర్శించుమని రాముడికి సూచించి, తాను అగ్నిలో ప్రవేశించి దేహాన్ని వదలిపెట్టాడు.
1715.	శరభుడు	వానరుడు	శరభుడు ఒక వానరుడు. వర్షదేవత ఐన పర్వస్యుడి అంశతో ఇతడు పుట్టాడు. తన లక్ష నలువదివేల అనుచరులతో కలిసి ఋషభుడు శాలేయం అనే కొండ మీద నివసించేవాడు. వాలి వధ తర్వాత సుగ్రీవుడి రాజ్యాభిషేకానికి ఏర్పాట్లు చేసిన పెద్దలలో ఋషభుడు ఒకడు. అనుకొన్న ప్రకారం వానకాలం గడచిన తరువాత కూడ సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ పని మొదలుపెట్టినందుకు కోపంతో, అతడిని ఆ పని నిమిత్తమై ఎచ్చరించటానికి పోతూ, లక్ష్మణుడు కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానర ప్రముఖుల నివాసాలలో శరభుడి ఇల్లు ఒకటి. లంకాయుద్ధానికని, శరభుడు పది పటాలాల వానరసైన్యంతో సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. శుకుడు, సారణుడు తమ ప్రభువైన రావణుడికి చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరవీరులలో శరభుడు ఒకడు. నికుంభిలలో లక్ష్మణుడు ఇంద్రజిత్తుతో పోరుతూ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			ఉండగా - ప్రమాధి, రభసుడు, గంధమాదనుడు, శరభుడు కలిసి ఇంద్రజిత్తు రథానికి ఉన్న నాలుగు గుఱ్ఱాలనూ చంపారు. దానితో విరధుడైన ఇంద్రజిత్తును చంపటం లక్ష్యబుడికి తేలిక బంది.
1716.	శరవణం	రెల్లు తోట	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తోటలలో ఒక తోట పేరు శరవణం. శరం అంటే రెల్లు. రెల్లుతో నిండిన తోట గాబట్టి దీనిని శరవణం (=రెల్లుతోట) అన్నారు. శివుడి తేజస్సును అగ్ని విడిచినది ఈ శరవణంలోనే. అక్కడే కుమారుడు / కుమారస్వామి జన్మించాడు. అందుకే కుమారుడికి "శరవణభవుడు" అనే పేరు వచ్చింది (భవం=జన్మ, జన్మస్థానం). శరవణంలోనే, ఆరుగురు కృత్తికామాతలు కుమారుడికి పాలిచ్చి పెంచారు.
1717.	శరారి (శరారి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)	వానరుడు	సీతను వెదకటానికి సుగ్రీవుడు నాలుగు దిక్కులకూ తన వానరవీరులను పంపాడు. అప్పుడు అంగదుడి నాయకత్వంలో దక్షిణదిక్కుకు పోయిన వానరులలో శరారి ఒకడు. హనుమంతుడు, జాబవంతుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, నీలుడు, గజుడు, గవయుడు, గవాక్షుడు, గంధమాదనుడు, సుహోత్రుడు, శరారి, శరగుల్ముడు, ఋషభుడు, విజయుడు, ఉల్కాముఖుడు, అసంగుడు, సుషేణుడు (ఇతడు వాలి మామ కంటే వేరు) మొదలైన వాళ్ళు ఆ దక్షిణం జట్టులో ముఖ్యులు.
1718.	శర్మిష్ఠ	రాణి	శర్మిష్ఠ దానవరాజైన వృషపర్వుడి కూతురు. ఈమె చంద్రవంశపు రాజైన యయాతికి రెండవ రాణి. శుక్రుడి కూతురైన దేవయాని , యయాతికి పెద్ద రాణి. దేవయాని కొడుకు యదువు కంటే శర్మిష్ఠ కొడుకు పూరుడు చిన్నవాడైనా, యయాతి పూరువునే ఎక్కువ ప్రేమగా చూసుకొంటాడని యదువుకు కోపంగా ఉండేది . శుక్రుడి శాపం వల్ల యయాతికి అకాలవార్ధక్యం వచ్చిపడింది. ఆ ముసలితనాన్ని తీసుకొని దానికి మారుగా తనకు యౌవనాన్ని ఇమ్మని యయాతి యదువును అడిగాడు. యదువు కుదరదు పొమ్మన్నాడు. యయాతి పూరువును కూడా అలాగే అడిగితే, మరొక మాట అనకుండా పూరువు తండ్రికి తన యౌవనాన్ని ఇచ్చేసాడు. అందుకు మెచ్చుకొన్న యయాతి, తన తరువాత పూరువుకు రాజ్యం ఇచ్చి, యదువుకు, అతడి సంతతికి రాజ్యాధికారం ఉండదని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			శపించాడు.
1719.	శర్వుడు	శివుడు	శివుడికి ఉన్న పేర్లలో శర్వుడు అనేది ఒకటి.
1720.	శలభం	కీటకం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కీటకాలలో శలభం ఒకటి. పతంగం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని మిడుత అంటారు. ఇది, దీపం మంటను చూసి ఆకర్షించబడి ఆ మంట మీద వాలి, ఆ వేడికి కాలి చస్తుంది. ఇవి దండులు దండులుగా వచ్చి పంటలను నాశనం చేస్తాయి కూడ. శలభం అనే ఆరోపాన్ని కూడ చూడండి.
1721.	శల్యం 1	బాణం	(శల్యం అనేది ఒక రకమైన బాణానికి, ఒక జంతువుకు పేరు. గమ్మించాలి.) రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ప్రముఖమైనది బాణం. శల్యం అనేది ఒక రకమైన బాణం. బాణాలలో భల్లం, కర్ణి, కర్ణం, నారాచం, కురం, కురపుం, కూర్మనఖం, వత్సదంతం, అర్థచంద్రం, శల్యం, మొదలైన రకాలున్నాయి.
1722.	శల్యం 2	జంతువు	(శల్యం అనేది ఒక రకమైన బాణానికి, ఒక జంతువుకు పేరు. గమ్మించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో శల్యం ఒకటి. శలలి అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని ముళ్ళపంది / ఏదుపంది అంటారు. శత్రువును ఎదుర్కొనేటప్పుడు దీని శరీరం చుట్టూ పదునైన ముళ్ళ లాంటి చువ్వలు విచ్చుకొంటాయి. ఒంటి నిండా బాణాలతో పడి ఉన్న రామలక్ష్మణులు, చూడటానికి శల్యాలలాగా ఉన్నారని రామాయణం వర్ణించింది. శల్యం అంటే బాణాపు కొన అని కూడ అర్థం ఉంది, సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి. ఏదుపంది ముల్లును శలలం అంటారు. పాత కాలంలో దీనిని వ్రాతసాధనంగా వాడేవారట.
1723.	శల్యకర్తనం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు శల్యకర్తనం. ఇది శత్రువు నది ఒడ్డున ఉన్నది. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ పట్టణాన్ని దాటారు. వేదకాలంలో శత్రువు లేదా శత్రుత్వం అనే పేరున్న నదిని ఇప్పుడు సత్తెజ్ అని అంటున్నారు. ఈ సత్తెజ్ నది ఇప్పటి పంజాబ్ రాష్ట్రంలో ఉన్నది గాబట్టి, నది పేరును బట్టి చూస్తే, ఈ శల్యకర్తననగరం ఇప్పటి పంజాబ్ ప్రాంతాలలో ఉండి ఉండవచ్చు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1724.	శశాంకుడు	చంద్రుడు	శశి అంటే చంద్రుడు. శశం అంటే కుందేలు. కుందేలు లాంటి మచ్చ గుర్తుగా ఉన్నవాడు గాబట్టి చంద్రుణ్ణి శశి అంటారు.
1725.	శశి (శశి అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	చంద్రుడు	శశాంకుడు అంటే చంద్రుడు. శశం అంటే కుందేలు. కుందేలు లాంటి మచ్చ గుర్తుగా ఉన్నవాడు గాబట్టి చంద్రుణ్ణి శశాంకుడు అంటారు. (శశః=కుందేలు, అంకః=గుర్తు, మచ్చ. ఈ కుందేలు అచ్చుతప్పుగాదు! కుందేలు=కుందేలు.)
1726.	శశిబిందుడు (శశిబిందుః అని సంస్కృతమూలం)	రాజు	శశిబిందుడు ఒక రాజు. ఈయన బాహ్యిక దేశపు రాజైన ఇలుడికి కొడుకు. శివుడు ఇతరులరాకను నిషేధించిన ప్రాంతానికి పొరబాటున వెళ్ళి, ఇలుడు స్త్రీగా మారిపోయాడు. తరువాత బుధుడి సాయంతో మళ్ళి పురుషుడిగా మారాడుగాని, బాహ్యిక రాజ్యాన్ని తన కొడుకైన శశిబిందుడికి ఇచ్చి, తాను మాత్రం ప్రతిష్ఠానం అనే నగరం నుండి రాజ్యం చేసాడు. అప్పటినుండి బాహ్యిక దేశానికి శశిబిందువు రాజైనాడు.
1727.	శశిబిందులు (శశబిందవః అని సంస్కృతమూలం. బహువచనం.)	అసితుడి శత్రువులు	రాముడి పూర్వికుడైన అసితుడికి హైహయలు, తాళజంఘలు, శశిబిందువులు / శశిబిందులు అనే వాళ్ళు (ఆ వంశాల వాళ్ళు) శత్రువులు. శక్తిమంతులైన ఈ శత్రువుల దెబ్బ తట్టుకోలేక అసితుడు తన ఇద్దరు భార్యలతో కలిసి హిమాలయాలకు వెళ్ళిపోయాడు. అక్కడే అసితుడి భార్య కాళిందికి సగరుడు అనే కొడుకు జన్మించాడు. (సగరుడు రాజైన తరువాత, తన తండ్రిని ఓడించిన శత్రువులనందరినీ ఓడించి భంగపరచాడని భాగవతంలో ఉన్నది.)
1728.	శాంత	దశరథుడి కూతురు	శాంత దశరథుడి కూతురు. ఈమెను దశరథుడు, తన మిత్రుడైన అంగరాజు రోమపాదుడికి దత్తత ఇచ్చాడు. ఒకసారి అంగరాజ్యంలో ఏర్పడ్డ అనావృష్టిని పోగొట్టిన ఋశ్యశృంగుడు అనే మహర్షికి రోమపాదుడు శాంతను ఇచ్చి వివాహం చేసాడు. ఆ ఋశ్యశృంగుడే దశరథుడి పుత్రకామయాగాన్ని నిర్వహించాడు. ఆ సందర్భంగా పుట్టినంతికి వచ్చిన శాంతను, దశరథుడేకాక, అంతఃపురంలోని అందరు స్త్రీలూ ఆదరంగా చూసుకొన్నారు. (జానపదరామాయణగేయాలలో శాంతది ముఖ్య పాత్ర.)
1729.	శాఖామృగం	కోతి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో శాఖామృగం ఒకటి. శాఖామృగం అంటే తెలుగులో కోతి. మిగిలిన వివరాలకు కపి అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1730.	శాద్వలం	గడ్డి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన తృణజాతి మొక్కలలో శాద్వలం ఒకటి. శాద్వలం అంటే పచ్చిక.
1731.	శాపం	తిట్టు	(వరం అన్న ఆరోపాన్ని కూడ చూడండి.). శాపం అంటే సాధారణంగా "తిట్టు" అని అర్థం. కాని, ఈ మాటకు ఒక విశేషమైన అర్థం ఉన్నది. దేవతలు, ఋషులు, మునులు వంటి గొప్పవాళ్ళు ఎవరిమీదనైనా కోపగించినప్పుడు వాళ్ళకు శిక్షగా ఏదైనా ఒక కష్టాన్ని విధిస్తూ ఉంటారు. అలా ఏదైనా క్షేమాన్ని విధిస్తూ చెప్పే మాటే శాపం. అలానే, ఎవరినైనా మెచ్చినప్పుడు, వాళ్ళకు ఏదైనా మంచి చేసేది అనుగ్రహిస్తూ ఉంటారు. అలా మంచి చేస్తూ చెప్పే మాటే వరం. ఎంతో తపశ్శక్తి ఉన్నవాళ్ళు మాత్రమే వరాలైనా శాపాలైనా ఇవ్వగలరు. లోకంలో సాధారణంగా ఒకరు మరొకరికి ఏదైనా ఇస్తానని చేసిన వాగ్దానాన్ని కూడ వరం అనవచ్చు. రామాయణంలో దశరథుడు కైకకు ఇచ్చిన వరాలు ఇలాంటి వాగ్దానాలే. కొన్ని సార్లు, ఆ శాపం ఎలా తీరిపోతుందో కూడ ఆ శాపం ఇచ్చినవాళ్ళు తెలుపుతూ ఉంటారు. శాపం తీరే మార్గమే శాపవిమోచనం/శాపమోచనం/శాపవిముక్తి. శాపాలు, వరాలు లేకుండా మన పురాణకథలు నడవవు. రామాయణంలో ప్రసక్తమైన శాపాలను చూద్దాం. దశరథుడికి పుత్రవియోగంతో మరణం వస్తుందని ఒక వృద్ధముని శపించాడు. "మరొకరు గుర్తు చేస్తే తప్ప నీ శక్తిసామర్థ్యాలు నీకు తెలియవు." అని భృగ్వంగిరసకులం మునులు హనుమంతుడికి శాపం ఇచ్చారు. ఋష్యమూకం మీద కాలుమోపితే చస్తాడని వాలికి మతంగముని శాపం ఉన్నది. "రాక్షసివై పో." అని అగస్త్యుడు తాటకను శపించాడు. "నీకు శరీరం లేకుండా పోతుంది." అని నిమి, వసిష్ఠుడు, ఒకరినొకరు శపించుకొన్నారు. "నీవు పన్నెండేళ్ళు రాక్షసుడిగా ఉంటావు." అని వసిష్ఠుడు కల్యాణపాదుడిని శపించాడు. "తొండగా మారి వేల ఏళ్ళపాటు గుంటలో పడి ఉంటావు." అని నృగుడిని ఇద్దరు బ్రాహ్మణులు శపించారు. "ఎవరికీ కనబడకుండా కొన్ని వేలఏళ్ళ పాటు దుమ్ములో పడి ఉండు." అని అహల్యను గౌతముడు శపించాడు. "మనుష్యుడికి భార్యగా ఔతావు." అని సూర్యుడు ఊర్వశిని శపించాడు. "ఉన్నట్లుండి పండు ముసలివై పోతావు." అని శుక్రుడు యయాతిని శపించాడు. "దండుడు, అతడి రాజ్యం, వారం దినాలలో మట్టిగొట్టుకొని పోతారు." అని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			దండుడిని శుక్రుడు శపించాడు. "రాక్షసుడవై అడవులలో తిరుగు." అని జయుడనే గంధర్వుడికి కుబేరుడు శాపం ఇచ్చాడు. రాయివై పొమ్మని విశ్వామిత్రుడు రంభను శపించాడు. త్రిశంకుడిచేత తాను చేయించే యాగానికి పిలిచినా రాని మునులను "ఆచారహీనులై హీనజాతులుగా బతకండి." అని విశ్వామిత్రుడు శపించాడు. శునశ్శేపుడి విషయంలో తన మాటను కాదన్న తన కొడుకులను కూడ విశ్వామిత్రుడు ఇలానే శపించాడు. పరస్తీలను బలాత్కరిస్తే చావు మూడుతుందని రావణుడిని నలకూబరుడు, బ్రహ్మ శపించారు. "మా సూర్యవంశంలో పుట్టిన వాడి చేతిలోనే నీవు చస్తావు. " అని అనరణ్యుడు రావణుడిని శపించాడు. "వానరుల చేతిలోనే నీ పరివారం అంతా నశిస్తారు." అని నంది రావణుడిని శపించాడు. వేదవతి, పార్వతి, ఇతరస్త్రీలు, రావణుడిని శపించినట్లు రామాయణం చెబుతుంది. రామాయణాన్ని బట్టి చూస్తే, శాపాలు ఇవ్వటంలో విశ్వామిత్రుడికి, వాటికి గురికావటంలో రావణుడికి అగ్రతాంబూలం ఇవ్వవచ్చు. ఇక, వరాలను గురించిన వివరాల కోసం, వరం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1732.	శారీక	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో ఒక దాని పేరు శారీక. తెలుగులో దీనిని గోరువంక అంటారు. చిలుకలలాగే, గోరువంకలను కూడ ఒకప్పుడు ఇళ్ళలో పెంచుకొనే వాళ్ళు.
1733.	శార్లధన్యుడు (శార్లధన్యా అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	విష్ణువు	లంకాయుద్ధం తరువాత, సీత అగ్నిప్రవేశం చేసినప్పుడు, బ్రహ్మ దేవతలందరితో కలిసి రాముడి దగ్గరకు వచ్చి, సీత పవిత్రతను ప్రకటించే సందర్భంలో, ఆయనను విష్ణు స్వరూపుడని స్తుతిస్తూ రాముణ్ణి "శార్లధన్యా" అని కీర్తించాడు. అంటే "శార్లం అనే ధనుస్సును ధరించినవాడు" అని అర్థం.
1734.	శార్లము	విష్ణువు విల్లు	విష్ణువు ఆయుధమైన ధనుస్సు పేరు శార్లము. ఇదికాక, కౌమోదకి అనే గద, నందకం అనే ఖడ్గం, సుదర్శనం అనే చక్రం కూడ విష్ణువుకు ఆయుధాలే. విష్ణువు శంఖం పేరు పాంచజన్యం.
1735.	శార్లాలం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో శార్లాలం ఒకటి. వ్యాఘ్రం అన్నా, ద్వీపే అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని పులి/పెద్ద పులి అంటారు. ఇంకా కొన్ని పేర్లు ఉన్నాయి.
1736.	శార్లాలి	ఒక	కశ్యపప్రజాపతికి క్రోధవశకు పుట్టిన పదిమంది కూతుళ్ళలో శార్లాలి ఒకతే. ఈమె, పెద్దపులి జాతి జంతువులకూ,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		సృష్టిమాత	గోలాంగూలాలు అనే కొండముచ్చు జాతి జంతువులకూ మాత.
1737.	శార్దూలుడు	రాక్షసుడు	శార్దూలుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. రాముడు వానరసైన్యంతో వచ్చి విడిసి ఉన్నప్పుడు, ఆ సైన్యం గురించి తెలుసుకోవడానికి గూఢచారులను పంపటం మంచిదని శార్దూలుడు రావణుడికి చెప్పాడు. రావణుడి ఆ శార్దూలుడి నాయకత్వం కిందనే కొందరు గూఢచారులను పంపాడు. కాని, విభీషణుడు వాళ్ళను కనిపట్టి, రాముడికి అప్పగించాడు. ఐనా, రాముడు వాళ్ళను వదలిపెట్టి పంపివేసాడు.
1738.	శాలి (కలమం)	ధాన్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ధాన్యపు మొక్కలలో శాలి ఒకటి. కలమం అన్నా ఇదే. తెలుగులో వరి అంటారు. ఈ గింజలను వడ్లు అని, వాటిని దంచితే వచ్చే ధాన్యాన్ని బియ్యం అని, అంటారు. ఇవే తండులూలు. పైన పొట్టు ఉంటే వడ్లు, పొట్టు వలిస్తే బియ్యం, అదీ తేడా. వరి బియ్యం మనదేశంలో ప్రధానమైన ఆహార ధాన్యం. వీటిలో చాలరకాలు ఉంటాయి.
1739.	శాలి (కలమం)	ధాన్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ధాన్యాలలో శాలి ఒకటి. కలమం అన్న ఇదే. తెలుగులో దీనిని వరి అంటారు. శాలి ధాన్యపు గింజలను వడ్లు అని, వాటిని దంచితే వచ్చిన ధాన్యాన్ని బియ్యం అని అంటారు. దులూలు. పైన పొట్టు ఉంటే వడ్లు, పొట్టు వలిస్తే బియ్యం, అదీ తేడా. కలమం అన్న ఆరోపాన్ని కూడ చూడండి.
1740.	శాల్మలీ (శాల్మలీ అని సంస్కృతమూలం ఈకారాంతం.)	దీప్వం (ఇప్పటి భాషలో "ఖండం")	(శాల్మలీ అనేది ఒక దీప్వానికీ నరకం లోని బూరుగు చెట్టుకు, సాధారణమైనన బూరుగు చెట్టుకు, పేరు. గమనించాలి.) మన పురాణసంప్రదాయం ప్రకారం, భూమి ఒకప్పుడు సప్తదీప్వాలుగా (సప్త=ఏడు) ఉండేది. అప్పటి దీప్వాన్ని ఇప్పుడు మనం ఖండం అని అంటున్నాం. ఆ ఏడు దీప్వాలలో శాల్మలీదీప్వం ఒకటి. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ శాల్మలీదీప్వాన్ని, ఈ దీప్వంలో ఉన్న గరుత్మాంతుడి నివాసాన్ని, పేర్కొన్నాడు. జంబువు, ప్లక్షము, క్రౌంచము, శాల్మలీ, శాకము, పుష్కరము, కుశము, అని దీప్వాలు ఏడు.
1741.	శాల్మలీ 2	నరకంలోని	(శాల్మలీ అనేది ఒక దీప్వానికీ నరకం లోని బూరుగు చెట్టుకు, సాధారణమైనన బూరుగు చెట్టుకు, పేరు. గమనించాలి.)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		చెట్టు	శాల్మలి అనేది నరకంలో ఉన్న ఒక బూరుగు చెట్టు. తనను అపహరించికొని పోతున్న రావణుడిని నిందిస్తూ సీత, అతడు చేసిన పాపానికి నరకంలో పడి అక్కడ ఉన్న బూరుగు చెట్టును చూస్తాడని తిట్టింది. ఆ బూరుగు చెట్టు ఆకులు కత్తులలాగా ఉండి పాపుల శరీరాలను చీలుస్తాయట. సాధారణపు వాడుకలో విడిగా శాల్మలి అంటే బూరుగు చెట్టు అని, కూటశాల్మలి అంటే కొండబూరుగు చెట్టు అని, అర్థం.
1742.	శింశుప	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకటి శింశుపం/శింశుప. తెలుగులో దీని పేరు ఇరుగుడు చెట్టు. లంకలోని అశోకవనంలో సీతా దేవిని హనుమంతుడు మొదటిసారిగా చూసినప్పుడు, ఆమె ఒక ఇరుగుడు చెట్టు కింద కూర్చోని ఉన్నది.
1743.	శింశుమారం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి జంతువులలో శింశుమారం ఒకటి. తెలుగులో దీనిని మొసలి అంటారు. గ్రాహం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
1744.	శిఖరి	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో శిఖరి ఒకటి. ఇది ఒక సమంత్రకమైన గద. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో శిఖరి ఒకటి. దీనితోపాటు మోదకి అనే ఇంకోక సమంత్రకగదను కూడ ఆయన రాముడికి ఇచ్చాడు.
1745.	శిర్వు	గంధర్వుడు	శిర్వు ఒక గంధర్వుడు. దక్షిణ సముద్రంలో ఋషభపర్వతం మీద ఉన్న గంధపు చెట్ల వనాలకు కాపలాగా ఉండే రోహితులు అనే పేరున్న ఐదుగురు గంధర్వులలో శిర్వు ఒకడు. ఆ ఐదుగురు గంధర్వులు - శైలాషుడు, గ్రామణి, శుభ్రుడు, శిర్వు, బభ్రువు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపే వానరులకు, ఆ దిక్కులో ఉండే స్థలాల గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ ఋషభ పర్వతం గురించి, దాని మీది చందనవనాల గురించి, వాటికి రక్షణగా ఉండే రోహితులనే భీకరులైన గంధర్వుల గురించి చెప్పి, వానరులు ఆ గంధపు చెట్లను తాకనైన తాకగూడదని ఎచ్చరించాడు.
1746.	శితికంఠుడు	శివుడు	శితికంఠుడు అంటే శివుడు. హాలాహలాన్ని తన కంఠంలో నిలుపుకొన్నప్పుడు, దాని వేడికి శివుడి కంఠం నల్లగా (అంటే నీలంగా) మారింది. అందుకని శివుడికి శితికంఠుడు అని, నీలకంఠుడు అని, పేర్లు వచ్చాయి. (శితి=నలుపు, కంఠః=గొంతు).

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1747.	శిబి (శిబి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)	రాజు	శిబి ఒక ప్రాచీన కాలపు రాజు. అన్న మాటను తప్పవద్దని, సత్యానికి కట్టుబడి ఉండుమని, కైకయి దశరథుణ్ణి ఎచ్చరిస్తూ, అలా మాట నిలుపుకోవటానికి ప్రాధాన్యమిచ్చిన వాళ్ళను ఉదాహరిస్తూ, శిబిని పేర్కొన్నది. (శిబి ఉశీనరదేశపు రాజు. ఒకసారి ఒక పావురాన్ని దేగ బారినుండి రక్షిస్తానికి మాట ఇచ్చి, ఆ పావురమంత బరువు ఉన్న మాంసాన్ని తన శరీరం నుండి దేగకు ఆహారంగా కోసి ఇస్తానన్నాడు. ఎంత మాంసం కోసి ఇచ్చినా, పావురానికి సరితూగకపోవడంతో, చివరకు శిబి తానే తక్కిడలో కూర్చున్నాడు. వెంటనే ఆ పక్షుల రూపంలో ఉన్న అగ్ని, ఇంద్రుడు, తమ నిజరూపాలతో ప్రత్యక్షమై అతడిని మెచ్చుకొన్నారు. రామాయణంలో ఈ కథ అంతా లేదుగాని, పైన తెలిపిన సందర్భంలో కేవలం శిబి ప్రసక్తి ఉంది.)
1748.	శిరీషం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో శిరీషం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో దిరిసిన చెట్టు అంటారు. దిరిసిన పువ్వు ఎంతో మృదువుగా ఉంటుంది. అందుకే కావ్యనాయికల శరీరపు మార్గవానికి పోలికగా కవులు దిరిసిన పువ్వును చెప్పుతూ ఉంటారు. శకుంతలనాటకంలో శకుంతలను వర్ణిస్తూ కాళిదాసు శిరీషకుసుమాన్ని ప్రస్తావించాడు.
1749.	శిలం	జీవనవిధానం	శిలం అనేది ఒక నిరాడంబరమైన జీవనవిధానం. చేలలో రాలి పడ్డ ధాన్యపు కంకులను ఏరుకొని తెచ్చి వాటిమీద ఆధారపడి జీవించటం శిలవృత్తి.
1750.	శిలాపిఠాన	గుహ	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండగుహలలో ఒకదానిపేరు శిలాపిఠాన (శిలా=రాయి. పిఠానం=మూత). రాతితో/రాళ్ళతో మూతపడి ఉంటుంది గాబట్టి శిలాపిఠాన అని ఆ గుహకు పేరు వచ్చింది. (కొందరు ఈ శిలాపిఠాన అనే మాటను గుహకు విశేషణంగానే భావించారుగాని పేరుగా ఎంచలేదు.). దీనిలోనికి ప్రవేశించటం కష్టం అని వర్ణించారు. ఈ గుహ ఋశ్యమూక పర్వతం మీద ఉన్నది. ఈ గుహకు తూరుపు వైపున మంచి నీటి కొలను ఒకటి ఉన్నది. వాలికి వెరచి పారిపోయిన సుగ్రీవుడు చివరికి ఋశ్యమూకం మీదికి చేరి, అక్కడ ఈ శిలాపిఠాన గుహలో తన నలుగురు అనుచరులతో కలిసి దాగుకొన్నాడు. మతంగముని శాపం కారణంగా వాలిగాని, వాలి సచివులుగాని, ఋశ్యమూకం మీదికి వస్తే చస్తారు గనుక, వాళ్ళ బెదురు లేకుండా సుగ్రీవుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			నిర్భయంగా ఇక్కడ ఉండగలిగాడు. ఇక్కడ ఉన్నప్పుడే అతడికి రామలక్ష్మణులతో మైత్రి కలిగింది. ఇంతకూ, సుగ్రీవుడు ఇక్కడ ఉంటాడనీ అతడిని కలిసి మైత్రి చేసుకోమన్న రాముడికి చెప్పింది, రాముడి వలన శాపవిముక్తుడై తన పూర్వపు గంధర్వరూపం పొందిన కబంధుడు.
1751.	శిలావహ	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు శిలావహ. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ నదిని దాటారు.
1752.	శిలీముఖం	బాణం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ప్రముఖమైనది బాణం ఒకటి. దీనిని ధనుస్సు మీది నుండి ప్రయోగిస్తారు. బాణానికే శరం, సాయకం, శిలీముఖం, విశిఖం, అంబకం, ఇషువు, మొదలైన పేర్లు ఉన్నాయి. బాణాలలో చాల రకాలు ఉన్నాయి. కుర్రపం, అంజలికం, అర్ధచంద్రం, భల్లం, కూర్మనఖం, వత్సదంతం, శల్యం, నారాచం, మొదలైనవి రకరకాల బాణాలు. బాణాలను ఉంచుకొనే పొదులను తూణీరాలు అంటారు. ఈ తూణీరాలను విలుకాడు తన వీపుమీదుగా భుజాలకు తగిలించుకొంటాడు. సాధారణంగా అస్త్రాలను ప్రయోగించేటప్పుడు, వింటిమీద ఒక బాణం సంధించి ఆ బాణం మీదికి అస్త్రకక్తిని ఆవహింపజేసి ప్రయోగిస్తారు. అంటే, అస్త్రాలకు భౌతికవాహకంగా కూడ బాణాలను వాడుతారన్నమాట.
1753.	శివ	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో ఒకటి శివ. శివ అంటే ఆడు నక్క.
1754.	శివధనుస్సు	శివుడి విల్లు	విదేహరాజుల ఇంట ఉన్న దివ్యధనుస్సుకు శివధనుస్సు అని పేరు. అది ఒకప్పుడు శివుడు వాడినది కావటం వల్ల దానికి ఆ పేరు వచ్చింది. శివుడి పినాకం వేరు, ఇది వేరు. పూర్వకాలంలో ఒకసారి శివుడు, విష్ణువు, ఇద్దరూ యుద్ధం చేసారు. ఆ పోరు ముగిసిన తరువాత శివుడు వదిలిన ధనుస్సును దేవతలు వరుణుడి ద్వారా మిథిలారాజైన దేవరాతుడికి ఇచ్చారు. అప్పటినుండి ఆ ధనుస్సును ఆ వంశపు రాజులు పూజిస్తూ వచ్చారు. సీరధ్వజుడనే రాజు, ఆ శివధనుస్సును ఎత్తి ఎక్కుపెట్టినవాడికే తన కూతురైన సీతను ఇస్తానని ఒక పణం పెట్టాడు. ఎందరో రాజులు ఉత్సాహంతో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>వచ్చారుగాని, ఎవరూ దానిని కదల్చలేకపోయారు. సాంకాశ్యనగరరాజు సుధన్వుడనే ఆయన ఏకంగా మిథిలనే ముట్టడించి- సీతను, శివధనుస్సును అప్పగించకపోతే సర్వనాశనం తప్పదని జనకుడిని (సీరధ్వజుడిని) బెదరించి, చివరకు జనకుడి చేతిలో చనిపోయాడు. ఒక సందర్భంలో శివధనుస్సు కారణంగా భంగపడ్డ రాజులందరూ కలిసి జనకుడి మీదికి ఎత్తి వచ్చి, ఏడాది పాటు మిథిలను ముట్టడించి, అతడి సైన్యాన్ని సామగ్రిని నాశనం చేసారు. ఏమీపాలుపోని జనకుడు దేవతలను ప్రార్థించి, వాళ్ళు అనుగ్రహించిన సైన్యసంపత్తితో శత్రువులనందరిని తరిమికొట్టాడు. కొంతకాలం తరువాత, విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులను తన వెంట మిథిలకు తెచ్చి, జనకుడితో వాళ్ళకా ధనుస్సును చూపుమని చెప్పాడు. ఆ సందర్భంలో రాముడు ఆ ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టటానికి ప్రయత్నిస్తే, అది విరిగి రెండు ముక్కలైంది. రాముడి శక్తికి ఆశ్చర్యపోయిన జనకుడు సీతను అతడికిచ్చి వివాహం చేసాడు.</p>
1755.	శివశక్తి	అస్త్రం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో శక్తి ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో రెండు శక్తులు ఉన్నాయి. వాటి పేర్లను రామాయణం చెప్పలేదుగాని, వ్యాఖ్యాత మాత్రం వాటిని శివశక్తి, విష్ణుశక్తి, అని వివరించాడు.</p>
1756.	శివుడు	దేవత	<p>మన పురాణాలలో, బ్రహ్మ, విష్ణువు, శివుడు అనే పేర్లతో ప్రసిద్ధులైన ముగ్గురు దేవతలలో శివుడు ఒకడు. ఈ ముగ్గురినే త్రిమూర్తులు అంటారు. వీళ్ళలో, బ్రహ్మ సృష్టికి (లోకాలను కలిగించడం), విష్ణువు స్థితికి (లోకాలను కాపాడడం), శివుడు సంహారానికి లేదా లయానికి (సృష్టిని నశింపజేయటం) కారకులు అంటారు. శివుడు తమోగుణానికి ప్రతీక అనికూడ కొందరు చెబుతారు. ఉమ లేదా పార్వతి శివుడి భార్య. వినాయకుడు, కుమారుడు అని వీళ్ళకు ఇద్దరు కొడుకులు. శివుడి వాహనం నంది. ఈ నంది శివుడికి ధ్వజం మీది గుర్తుకూడా. రావణుణ్ణి శపించింది ఈ నందే. అమృతం కోసం దేవదానవులు పాలసముద్రాన్ని చిలికినప్పుడు పుట్టిన హాలాహలం అనే మహావిషాన్ని, విష్ణువు కోరగా శివుడు తన కంఠంలో నిలుపుకొన్నాడు. ఒక సందర్భంలో శివుడు వాడిన ధనుస్సు విదేహరాజులకు చేరింది. దానిని వాళ్ళు పూజిస్తూ వచ్చారు. రాముడు ఆ ధనుస్సునే ఎక్కుపెట్టి విరచి సీతను</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>పెళ్ళాడాడు. భగీరథుడు అనే సూర్య వంశపు రాజు ఆకాశగంగను భూమికి రప్పించేటప్పుడు, పైనుండి పడే గంగ ధాటిని తట్టుకోగలిగేవాళ్ళు ఎవరూ లేరు గాబట్టి శివుడు ఆ ప్రవాహావేగాన్ని భారాన్ని తన తలపై ధరించాడు. శివుణ్ణి ప్రవాహంలో కలుపుకొని శివుడితో సహా పాతాళానికి పోతానని తలచిన గంగ గర్వాన్ని హరిస్తూ, శివుడు గంగాప్రవాహాన్ని మొత్తాన్ని తన జటలమధ్యలో బంధించి గంగను కట్టిపడేశాడు. కాని, మళ్ళీ భగీరథుడి కోరిక మేరకు జటలమధ్యలోనుండి గంగకు దారి ఇచ్చాడు. ఆ సందులోనుండి గంగ బిందుసరస్సు మీదికి దూకింది. ఎవరూ తనను ఆరాధించినా వాళ్ళకు వరాలు ఇవ్వటం శివుడి లక్షణంగా పురాణాలు వర్ణిస్తాయి. సుకేశుడు అనే రాక్షసబాలుడు ఏడుస్తూ ఉంటే చూచి, పార్వతి అర్ధన మేరకు అతడికి దీర్ఘాయువును ఇచ్చి, ఒక విమానాన్నికూడ ఇచ్చాడు. సుకేశుడి తరువాత తరం నుండే రాక్షసులు సంఖ్యలోనూ శక్తిలోనూ ఎదిగి, దేవతలను ఓడించగలిగే స్థాయికి చేరారు. రావణుడు పోగరుతో కైలాసాన్నే పెకలించబోయినప్పుడు, మొదట శివుడు అతడి అవినయానికి శిక్షగా, అతడి చేతులను కొండకింద ఇరికించి, గావుకేకలు పెట్టించాడు. ఒక వెయ్యేళ్ళకు, రావణుణ్ణి అనుగ్రహించి, కనబడి, చేతులు విడిపించి, చంద్రహాసం అనే దివ్యఖడ్గాన్ని ఇచ్చి, లోకభయంకరంగా అరుపులు అరిచినందున ఇక నుండి అతడికి రావణుడు అనే పేరు వస్తుందని చెప్పాడు (రావణం=అరుపు . రావణుడికి మొదటిపేరు దశగ్రీవుడు.). రావణుడి కొడుకు ఇంద్రజిత్తు కూడా శివప్రీతిగా ఏడు యాగాలు చేసాడు. వాటిలో చివరిదైన మాహేశ్వరం అనే యజ్ఞం పూర్తి కాగానే, శివుడు ప్రసన్నుడై, అతడికి దివ్యరథాన్ని, దివ్యాయుధాలను, ఒక విమానాన్ని, వీటన్నిటినీ మించి తామసి అనే ఒక మంత్రవిద్యను, ఇచ్చాడు. అలానే, మధువు అనే రాక్షసుడికి, ఒక మహాశక్తిమంతమైన శూలాన్ని ఇచ్చాడు. అది ప్రయోగిస్తే శత్రువు చావకపోవటం అంటూ ఉండదు. ఐనా, ఆ శూలం మధువు కొడుకు జీవితకాలం వరకే వాళ్ళదగ్గర ఉంటుందని శివుడు ఒక నియమం పెట్టాడు. ఒక సందర్భంలో పురుషజీవులెవరూ ప్రవేశించరాదని శివుడు ఒక స్థలానికి ఆంక్ష పెట్టాడు. ఆ</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సంగతి తెలియక, బాహ్య దేశపు రాజైన ఇలుడు అక్కడికి పరివారంతో సహా వెళ్ళి స్త్రీగా మారిపోయాడు. తరువాత, బుధుడు శివప్రీతిగా ఇలుడిచేత అశ్వమేధం చేయిస్తే, శివుడు మళ్ళీ ఇలుణ్ణి పురుషుడిగా మార్చాడు. యుద్ధం తరువాత, రాముడు సీతను స్వీకరించకపోతే ఆమె అగ్నిప్రవేశం చేసినప్పుడు, సీత పవిత్రతను ప్రకటించడానికి అందరు దేవతలతో పాటు శివుడు కూడ వచ్చాడు. సీతువు నిర్మించేముందు రాముడు అక్కడ శివలింగప్రతిష్ఠ చేసాడని కొన్ని పురాణగాథల వల్ల తెలుస్తున్నదికాని, రామాయణంలో ఆ విషయం స్పష్టంగా లేని కారణంగా, కొందరు (ముఖ్యంగా గోవిందరాజు అనే ప్రముఖ వ్యాఖ్యాత) దానిని తిరస్కరించారు.
1757.	శిశిరం 1	కొండ	(శిశిరం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక ఋతువు, ఒక అస్తం, ఉన్నాయి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు శిశిరం. సీతను వెదకటానికి తూరుపుదిక్కుకు పోయే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ శిశిరపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఇది యవద్వీపాన్ని దాటిన తరువాత ఉంటుంది. ఈ శిశిరపర్వతం మీద దేవతలూ దానవులూ కూడ ఉంటారని సుగ్రీవుడు వాళ్ళకు తెలిపాడు. (సంవత్సరంలో ఉన్న ఆరు ఋతువులలో ఒక ఋతువు పేరు శిశిరం అని మనకు తెలిసిందే. అది వేరు.)
1758.	శిశిరం 2	ఋతువు	(శిశిరం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక ఋతువు, ఒక అస్తం, ఉన్నాయి.) సంవత్సరంలో ఉండే ఆరు ఋతువులలో శిశిరం ఒకటి. శిశిరం అంటే చలికాలం. ఒక ఏడాదిలో, చైత్రం నుండి ఫాల్గుణం దాకా ఉన్న పన్నెండు నెలలను, చైత్రంతో మొదలుపెట్టి రెండేసి నెలల చొప్పున ఒక్కొక్క ఋతువుగా విభజించారు. అలా ఏడాదికి ఆరు ఋతువులు వస్తాయి. వసంతం, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం- అని ఆ ఆరు ఋతువుల పేర్లు. ఏడాదిపొడవునా కష్టించి పనిచేయటాన్నే "ఆరుగాలం శ్రమించటం" అంటారు.
1759.	శిశిరం 3	అస్తం	(శిశిరం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక ఋతువు, ఒక అస్తం, ఉన్నాయి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్తాలలో శిశిరం ఒకటి. ఇది చంద్రుడికి సంబంధించినది. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్తాలలో శిశిరం ఒకటి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1760.	శీఘ్రగుడు	రాముడి పూర్వీకుడు	సూర్యవంశపురాజులలో, రాముడి పూర్వులలో, శీఘ్రగుడు ఒకడు. ఈయన, అగ్నివర్ణుడికి కొడుకు, మరువుకు తండ్రి. (గమనిక : జనకుడి పూర్వులలో కూడ మరువు అనే ఆయన ఉన్నాడు.)
1761.	శీతేషువు	అస్తం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్తాలలో శీతేషువు ఒకటి. దీనిని మానవం అన్నారు (మానవం=మనువుకు సంబంధించినది.). విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్తాలలో శీతేషువు ఒకటి. విశ్వామిత్రుడి యాగాన్ని రక్షించే సమయంలో రాముడు మారీచుడి మీద ఈ శీతేషువునే వేసి, వాడిని సముద్రమధ్యంలో పడగొట్టాడు. ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడిమీద మానవం అనే అస్తాన్ని వేసినట్లు రామాయణం చెప్పింది. బహుశా, ఈ మానవమూ ఆ శీతేషువూ ఒకటే కావచ్చునేమో!
1762.	శుంభుడు 1 (శుంభః అని సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	(శుంభుడు అనే పేరుతో ఒక రాక్షసుడు, ఒక వానరుడు, ఉన్నారు.) శుంభుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. ఇతడు విష్ణువు చేతిలో చనిపోయాడు. రాక్షసులను మట్టుపెడతానని విష్ణువు దేవతలకు అభయంఇచ్చిన సంగతిని విని, మాల్యవంతుడు తన తమ్ముళ్ళైన మాలి సుమాలలతో ఆ విషయమై చర్చిస్తూ, పూర్వం విష్ణువు చంపిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ, శుంభుడి పేరును కూడ చెప్పాడు. ఆ రాక్షసులు - హిరణ్య కశిపుడు, సంహ్రాదుడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హార్దిక్కుడు, శుంభుడు, నిశుంభకుడు.
1763.	శుంభుడు	వానరుడు	(శుంభుడు అనే పేరుతో ఒక రాక్షసుడు, ఒక వానరుడు, ఉన్నారు.) శుంభుడు ఒక వానరుడు. రాముడి రాజ్యాభిషేకం తర్వాత కొంతకాలం అయోధ్యలో గడిపిన సుగ్రీవుణ్ణి సాదరంగా కిప్పింధకు సాగనంపుతూ, రాముడు ప్రస్తావించిన వానరప్రముఖులలో శుంభుడు ఒకడు.
1764.	శుకం	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో శుకం ఒకటి. కీరం/కీరకం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని చిలుక అంటారు. గోరువంకలు, చిలుకలు, నెమళ్ళు, ఒకప్పుడు ఇళ్ళలో పెంచుకొనే పెంపుడు పక్షులు. ఇందులో రాజకీరం అని ఒక రకం ఉంది. దీనిని రాజచిలుక/రాచిలుక అంటారు. రాచిలుకే రామచిలుక ఐంది. చిలుకలకు నేర్పితే గనుక, మనంచెప్పిన మాటలను మళ్ళీ పలకగలవు. అందుకే, సొంత

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			బుద్ధితో కాక, ఒకరు చెప్పినట్లు మాట్లాడే వాళ్ళ మాటలను "అవన్ని చిలుక పలుకులే!" అని ఈసడిస్తూ ఉంటారు.
1765.	శుకనాసుడు	రాక్షసుడు	శుకనాసుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో శుకనాసుడి నివాసం కూడ ఒకటి.
1766.	శుకీ	పక్షుల తల్లి	శుకీ, సృష్టిమాతలలో ఒకతె. కశ్యపప్రజాపతికి తామ్రకూ పుట్టిన ఐదుగురు కూతుళ్ళలో ఈమె ఒకతె. ఈ శుకీ, చిలుక జాతి పక్షులకన్నిటికీ జనని. ఈమె కూతురు నత, నత కూతురు వినత, వినత కొడుకులే అరుణుడు (అనూరుడు), గరుత్మంతుడు (రామాయణం ప్రకారం).
1767.	శుకుడు	రాక్షసుడు	శుకుడు ఒక రాక్షసుడు. సారణుడు ఇతడి నోదరుడు. ఇద్దరూ రావణుడి అనుచరులు. రావణుడు దిక్పాలకులపైన చేసిన దండయాత్రలలోను, భూలోకంలో ఇతరరాజులతో చేసిన యుద్ధాలలోను, ప్రహస్తాదులతో కలిసి శుకసారణులు ఇద్దరు కూడ పాల్గొన్నారు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో శుకుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ శుకుడి ఇల్లు ఉంది. రావణుడు సుగ్రీవుడి దగ్గరకు దూతగా మొదట పంపిన శుకుడు వానరులకు పట్టుబడి రాముడు విడిపించి పంపితే తిరిగి వచ్చాడు. ఆ తరువాత రావణుడు శుకుణ్ణి సారణుణ్ణి ఇద్దరినీ మరొకసారి వానరసైన్యం ఆనుపానులను కనుక్కొని రండని పంపాడు. కాని, ఈసారికూడా విభీషణుడు వాళ్ళను పసికట్టి బంధింపజేసాడు. మళ్ళీ రాముడు వాళ్ళను వదిలించి పంపాడు. రావణుడు తన సౌధంలో కూర్చొని ఉండగా, శుకసారణులు ఒక్కొక్క వానరవీరుణ్ణి అతడికి చూపిస్తూ, వాళ్ళందరి నివాసస్థానాలు, సైన్యం సంఖ్య, శక్తిసామర్థ్యాలు, వివరంగా వర్ణించి చెప్పారు. యుద్ధం మొదట్లో, శుకుడు కొందరితో కలిసి రాముణ్ణి ఎదిరించాడు గాని, ఓడి పారిపోయాడు.
1768.	శుక్రుడు 1	ఋషి	(శుక్రుడు అనే పేరుతో ఒక ఋషి, ఒక గ్రహం, ఒక యక్షుడు, ఉన్నారు.) శుక్రుడు ఒక ఋషి. బ్రహ్మ మానసపుత్రులలో ఒకడైన భృగువు వంశానికి చెందినవాడు శుక్రుడు. శుక్రుడు రాక్షసులకు గురువుగా ఉండేవాడు. నవగ్రహాలలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			శుక్రగ్రహానికి సంబంధించిన దేవత ఈ శుక్రుడే. శుక్రుడికి భార్గవుడు, కావ్యుడు, ఉశనుడు అనే పేర్లు కూడా ఉన్నాయి. ఈయన కూతురు అరజను, ఇక్షాకు వంశీయుడైన దండుడు అనే రాజు చెరిచాడు. దానికి ఉగ్రుడైన శుక్రుడు, దండుడి రాజ్యం మొత్తం వారం దినాలలోపల మట్టివానకు నాశనమైపోతుందని శపించాడు. అలా నాశనమైన దండుడి రాజ్యం అడవిగా మారి, దండుడి పేరు మీదనే దండకారణ్యం అనే పేరు పొందింది. పాడుబడ్డ ఆ రాజ్యం నుండి పారిపోయి వచ్చిన జనం, మునులు, ఆ అడవికి చివర ఒకచోట స్థానం ఏర్పరచుకొన్నారు. అదే జనస్థానం. శుక్రుడు ఇంద్రజిత్తుచేత లంకలోని నికుంభిలావనంలో ఏడు గొప్ప యాగాలు చేయించాడు. వాటి ఫలితంగానే ఇంద్రజిత్తు శివుడినుండి దివ్యాయుధాలు, విమానం, తామసి అనే మంత్రవిద్యనూ పొందగలిగాడు. శుక్రుడి కూతురు దేవయాని. ఈమె చంద్రవంశీయుడైన యయాతికి రాణి. యయాతి, శర్మిష్ఠ అనే మరొక రాణిని, ఆమె కొడుకైన పూరువునూ ప్రేమగా చూసుకొంటూ, దేవయానిని గాని దేవయాని కొడుకైన యదువును గాని సరిగా ఆదరించలేదని కోపం వచ్చి శుక్రుడు యయాతిని ముసలివాడివై పొమ్మని శపించాడు. శుక్రుడి గురించి భారతంలో, భాగవతంలో ఇంక కొన్ని గాథలు ఉన్నాయి.
1769.	శుక్రుడు 2	యక్షుడు	(శుక్రుడు అనే పేరుతో ఒక ఋషి, ఒక గ్రహం, ఒక యక్షుడు, ఉన్నారు.) శుక్రుడు ఒక యక్షుడు. ఈయన కుబేరుడికి సచివుడు. రావణుడు కుబేరుడిని గెలవటానికి అలకాపురం మీదికి దాడికి పోయినప్పుడు, అక్కడ ఆ సమయంలో శంఖుడు, పద్ముడు అనే నిధిదేవతలతోపాటు, శుక్రుడు, ప్రోష్ఠపదుడు అనే ఇద్దరు మంత్రులు కూడ కుబేరుడి పక్కన ఉన్నారు.
1770.	శుక్రుడు 3	గ్రహం	(శుక్రుడు అనే పేరుతో ఒక ఋషి, ఒక గ్రహం, ఒక యక్షుడు, ఉన్నారు.) జ్యోతిషాస్త్రంలో చెప్పిన తొమ్మిది గ్రహాలలో శుక్రుడు ఒకడు. వారంలో శుక్రవారం, ఋషులలో శుక్రుడు, ఈ గ్రహానికి సంబంధించినవే.
1771.	శుచి	అస్త్ర దేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన ' వైద్యాధరం ' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు శుచి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1772.	శునకుడు	ముని కుమారుడు	ఋచీకుడు అనే ఋషి కొడుకులలో చివరివాడు శునకుడు. ఇతడి తల్లి సత్యవతి. ఈ సత్యవతి విశ్వామిత్రుడికి స్వయాన అక్క. కాబట్టి శునకుడు విశ్వామిత్రుడికి మేనల్లుడు. అంబరీషుడు అనే రాజు (అయోధ్య రాజు) ఒకసారి యజ్ఞం చేస్తూ ఉండగా ఆ యజ్ఞపశువు తప్పిపోయింది. ఆ పశువుకు మారుగా ఎవరినైనా పెట్టి యజ్ఞం పూర్తిచేద్దా మనుకొని అంబరీషుడు ఒక వ్యక్తిని కొనే ఉద్దేశంతో వెదుకులాట మొదలుపెట్టాడు. ఋచీకుడి దగ్గరకు వెళ్ళి, ఆయన కొడుకులలో ఒకడిని తనకు అమ్ముమని, లక్ష గోవులను వెలగా తీసుకొమ్మని, అడిగాడు. ఋచీకుడు తన పెద్ద కొడుకును అమ్ముటానికి ఒప్పుకోలేదు. సత్యవతేమో తన చిన్న కొడుకైన శునకుడిని అమ్ముదలచుకోలేదు. మధ్య కొడుకైన శునఃశేషుడు తనను అమ్మినట్లే భావించి, ఆవులను తండ్రికి ఇప్పించి, తాను అంబరీషుడి వెంట వెళ్ళాడు. తర్వాత విశ్వామిత్రుడు శునఃశేషుడిని గూడ యాగంలో బలికాకుండ కాపాడాడు.
1773.	శునశ్శేపుడు (శునశ్శేఫః అని సంస్కృతమూలం అకారాంతం)	ముని కుమారుడు	శునశ్శేపుడు, ఋచీకుడు అనే ఋషి కొడుకు. ఇతడి తల్లి పేరు సత్యవతి. ఈ సత్యవతి విశ్వామిత్రుడికి స్వయాన అక్క. కాబట్టి శునశ్శేపుడు విశ్వామిత్రుడికి మేనల్లుడు. అంబరీషుడు అనే రాజు (అయోధ్య రాజు) ఒకసారి యజ్ఞం చేస్తూ ఉండగా ఆ యజ్ఞపశువు తప్పిపోయింది. ఆ పశువుకు మారుగా ఎవరినైనా పెట్టి యజ్ఞం పూర్తిచేద్దా మనుకొని అంబరీషుడు ఒక వ్యక్తిని కొనే ఉద్దేశంతో వెదుకులాట మొదలుపెట్టాడు. ఋచీకుడి దగ్గరకు వెళ్ళి, ఆయన కొడుకులలో ఒకడిని తనకు అమ్ముమని, లక్ష గోవులను వెలగా తీసుకొమ్మని, అడిగాడు. ఋచీకుడు పెద్ద కొడుకును అమ్ముటానికి ఒప్పుకోలేదు, సత్యవతి చిన్న కొడుకును అమ్ముదలచుకోలేదు. మధ్య కొడుకైన శునఃశేషుడు తనను అమ్మినట్లే భావించి, ఆవులను తండ్రికి ఇప్పించి, తాను అంబరీషుడి వెంట వెళ్ళాడు. అంబరీషుడు ఆ బాలుణ్ణి తీసుకొని అయోధ్యకు పోతూ దారిలో పుష్కరం అనే చోట ఆగాడు. ఆ సమయంలో అక్కడ విశ్వామిత్రుడు తపస్సు చేసుకొంటూ ఉన్నాడు. శునశ్శేపుడు మేనమామ (విశ్వామిత్రుడు) దగ్గరకుపోయి, ఆయన ఒళ్ళో వాలి బావురుమన్నాడు. విషయం తెలుసుకొన్న విశ్వామిత్రుడు, తన కొడుకులను పిలిచి, వాళ్ళలో ఒకడిని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>శునశ్శేపుడికి మారుగా యజ్ఞపశువుగా వెళ్ళుమన్నాడు. వాళ్ళవరూ ఒప్పుకోకపోవటంతో, వాళ్ళను ముష్టికులు అనే ప్లేచ్చ జాతివాళ్ళుగా మారిపొడని శపించి, శునశ్శేపుడికి రెండు మంత్రాలు ఉపదేశించాడు. యజ్ఞంలో పశువును యూపస్తంభానికి కట్టేటప్పుడు ఆ రెండు మంత్రాలను చదువుమని. శునశ్శేపుణ్ణి దేవతలు కాపాడుతారని, చెప్పి పంపాడు. ఆ విధంగానే ఆ రెండు మంత్రాలను పఠించి, శునశ్శేపుడు ప్రాణాలు దక్కించుకొన్నాడు. (విశ్వామిత్రుడు, శునశ్శేపుడు అనే పేర్లు తప్ప మిగిలిన పేర్లలో మార్పుతో ఇలాంటి కథ ఒకటి హరిశ్చంద్రుడి పేరుమీద కూడ ఉన్నది. ఆ కథ ఐతరేయబ్రాహ్మణంలో ఉన్నది. అంబరీషుడికే హరిశ్చంద్రుడు అనే మారు పేరును భావించవచ్చని గోవిందరాజీయం చెప్పింది గాని, అలా ఎక్కడా లేకపోవటం మాట అటుంచితే, ఆ లొక్కన ఇంకా కొన్ని మారుపేర్లు అంగీకరించాల్సి వస్తుంది.)</p>
1774.	శుభ్రుడు	గంధర్వుడు	<p>శుభ్రుడు ఒక గంధర్వుడు. దక్షిణ సముద్రంలో ఋషభపర్వతం మీద ఉన్న గంధపు చెట్ల వనాలకు కాపలాగా ఉండే రోహితులు అనే పేరున్న ఐదుగురు గంధర్వులలో శుభ్రుడు ఒకడు. ఆ ఐదుగురు గంధర్వులు - శైలాషుడు, గ్రామణి, శుభ్రుడు, శిగ్రువు, బభ్రువు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపి వానరులకు, ఆ దిక్కులో ఉండే స్థలాల గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ ఋషభ పర్వతం గురించి, దాని మీది చందనవనాల గురించి, వాటికి రక్షణగా ఉండే రోహితులనే భీకరులైన గంధర్వుల గురించి చెప్పి, వానరులు ఆ గంధపు చెట్లను తాకనైన తాకగూడదని ఎచ్చరించాడు.</p>
1775.	శూద్రుడు / శూద్రులు	సంఘంలో ఒక వర్ణం	<p>శూద్రులు అనేది, పాతకాలలో, సంఘంలో ఒక వర్ణం. ప్రాచీనకాలంలో భారతదేశ సమాజం నాలుగు వర్ణాలుగా ఉండేది. బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు, వైశ్యులు, శూద్రులు అన్నవి ఆ నాలుగు వర్ణాలు. రామాయణం ప్రకారం, కశ్యపప్రజాపతికి, ఆయన భార్యలలో ఒకరైన మనువుకూ పుట్టిన మానవులనే జీవులే ఈ నాలుగువర్ణాల వాళ్ళు. ఈ వర్ణాలలో ఒక్కొక్క వర్ణం వారికి ఒక్కొక్క రకమైన విధులు ఉండేవి. వేదాలను అభ్యసించటం, అర్చనలైనవాళ్ళకు వాటిని నేర్పటం, యజ్ఞాలు చేయటం, ఇతరులు చేసే యజ్ఞాలను నిర్వహించటం, మిగిలిన వర్ణాలవాళ్ళకు మార్గదర్శకంగా</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఉండడం అన్నవి బ్రాహ్మణుల ముఖ్య విధులు. వేదాలను అభ్యసించటం, యజ్ఞాలు చేయటం, దేశాన్ని ప్రజలను రక్షించటం, పరిపాలన చేయటం, క్షత్రియుల ముఖ్య విధులు. వేదాలను అభ్యసించటం, యజ్ఞాలు చేయటం, వ్యవసాయం, వాణిజ్యం, పశుపాలనం వైశ్యుల ముఖ్య విధులు. ఈ మూడు వర్ణాల వాళ్ళకు వారి వారి విధులు నిర్వహించడంలో కావలసిన సహాయం అందించే పనులు చేయటం శూద్రుల ముఖ్యమైన విధి. వేదాలు అభ్యసించటం అనేది శూద్రులు కూడా చెయ్యవలసినపనే. కాకపోతే వాళ్ళకు అది తప్పనిసరి కాదు, మిగిలినవాళ్ళకు మాత్రం అది తప్పనిసరి.</p>
1776.	శూరం	దేశం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు శూరం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ శూరరాజ్యాన్ని ప్రస్తావించాడు.</p>
1777.	<p>శూర్యణఖ 1 (శూర్యణఖి) (శూర్యణఖా అని, శూర్యణఖీ అని, సంస్కృతమూలం రెండు రకాలగా ఉన్నది.)</p>	రాక్షసి	<p>(శూర్యణఖ అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు ఉన్నారు. గమనించాలి.) శూర్యణఖ (శూర్యణఖి) ఒక రాక్షసి. (శూర్యణఖ పేరుతో ఇంకో రాక్షసి ఉంది. ఆమె అశోకవనంలో సీతకు కావలి ఉన్నవాళ్ళలో ఒకతే). ఈమె విశ్రవసుడికి కైకసికి పుట్టింది. శూర్యణఖ రావణుడికి చెల్లెలు. ఈమె భర్త పేరు విద్యుజ్జిహ్వుడు. రావణుడు సముద్రగర్భంలో కాలకేయులతో యుద్ధం చేస్తూ ఆ యుద్ధంలో పొరబాటున గుర్తించక విద్యుజ్జిహ్వుణ్ణి చంపేసాడు. శూర్యణఖ వచ్చి రావణుడి దగ్గర గోలుగోలున ఏడిచింది. ప్రమాదవశాత్ చెల్లెలి భర్తను చంపినందుకు చింతించిన రావణుడు, శూర్యణఖను జనస్థానంలో (దండకారణ్యంలో) స్వచ్ఛగా తిరుగుమని, ఖరుడు అనే ఒక సోదరుడు పదునాలుగువేల సైన్యంతో ఆ ఆమెకు రక్షణగా ఉంటాడని, చెప్పి ఆమెను వాళ్ళవెంట జనస్థానం పంపాడు. రాముడు వనవాసం చేసే సమయంలో పంచవటిలో నివసిస్తూ ఉండగా, శూర్యణఖ అతణ్ణి చూసింది. తనను వివాహమాడుమని కోరింది. రాముడు ఆమెను ఆటపట్టించి లక్ష్మణుడి దగ్గరకు పంపగా , లక్ష్మణుడు ఆమెను తిరిగి రాముడి దగ్గరకే పంపాడు. కోపంతో శూర్యణఖ , సీత ఉండటం వల్లనే నన్ను వీళ్ళు అంగీకరించటంలేదని, ఆమెను మింగబోయింది. రాముడు శూర్యణఖను తరిమివేయుమని చెప్పటంతో లక్ష్మణుడు ఆమె ముక్కు చెవులు కోసి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సారదోలాడు. శూర్యణఖ కుయ్యోమని అరుస్తూ వెళ్ళి, తనకు జరిగిన అవమానాన్ని ఖరుడికి చెప్పి రాముణ్ణి చంపటానికి వాళ్ళను తీసుకొని వచ్చింది. ఖరుడు, అతడి సేనాపతులు, మొత్తం సైన్యంతో సహా రాముడి చేతిలో చచ్చారు. అకంపనుడు అనేవాడు ఒకడు మాత్రం చావుకుతప్పి, రావణుడికి ఆ వార్త చేరవేసాడు. ఇంతలో శూర్యణఖ రావణుడి వద్దకు పోయి, అతడు రాజు ఉండవలసిన విధంగా ఉండటంలేదని నిందించి, జనస్థానంలో జరిగిన సర్వనాశనం చెప్పి, సీత అందాన్ని వర్ణించి, ఆమెను అపహరించటం ద్వారా రాముడి మీద పగ తీర్చుకోమని రావణుణ్ణి ఉసిగొలిపింది. రావణుడు అలానే వెళ్ళి మారీచుడి సాయంతో సీతను అపహరించి తెచ్చాడు. ఆ తరువాత శూర్యణఖ ప్రసక్తి రామాయణంలో లేదు. శూర్యణఖ ఎలాంటిదైతే ఏమిలేకాని, ఆమె రావణుణ్ణి తిట్టుతూ చెప్పిన రాజనీతివాక్యాలు మాత్రం ఏ పండితుడి ఉపదేశానికీ తీసిపోవు!
1778.	శూర్యణఖ 2	రాక్షసి	(శూర్యణఖ అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు ఉన్నారు. గమనించాలి.) శూర్యణఖ ఒక రాక్షసి. ఈమె రావణుడి సేవకురాళ్ళలో ఒకతే. (శూర్యణఖ పేరుతో ఇంకో రాక్షసి ఉంది. ఆమె రావణుడి చెల్లెలు.) రావణుడు పెట్టిన గడువు తీరేలోపల అతణ్ణి గనుక పెళ్ళాడకపోతే చంపి తినేస్తామని సీతను బెదిరించిన రాక్షస స్త్రీలలో శూర్యణఖ కూడ ఉన్నది.
1779.	శూలం 1	అస్త్రం	(శూలం అనే పేరుతో ఒక అస్త్రం, ఒక సాధారణమైన ఆయుధము, ఉన్నాయి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో శూలం ఒకటి. అస్త్రాలలోనేకాక, సాధారణమైన ఆయుధాలలో కూడ శూలం అనేది ఒకటుంది. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో శూలం ఉన్నది. పూర్వం ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద త్రిశూలం అనే అస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు. బహుశః శూలం, త్రిశూలం, రెండూ ఒకటేనా! శివుడు మధువు అనే రాక్షసుడికి ఇచ్చిన దివ్యశూలం ప్రసిద్ధం. అది మధువు తరువాత మధువు కొడుకు లవణుడిని చేరింది. లవణుడు ఆ శూలం తోట అయోధ్య రాజైన మాంధాతను వధించాడు.
1780.	శూలం 2	ఆయుధం	(శూలం అనే పేరుతో ఒక అస్త్రం, ఒక సాధారణమైన ఆయుధము, ఉన్నాయి.) శ్రీకృతిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో శూలం ఒకటి. శూలం అనే అస్త్రం ఒకటుంది,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అది వేరు. పొడవైన లోహపు చువ్వకు ఒక చివరన రెండు గాని, మూడు గాని చీలిన పళ్ళు ఉంటే, అది శూలం ఔతుంది.
1781.	శృంగారం	ఒక కావ్యరసం	కావ్యాలలో ఉండే కవితారసాలలో ఒకటి రౌద్రం. కవిత్యంలో, ఇతరభావాల వలన మరుగు పడకుండా ప్రధానస్థానంలో ప్రకటంగా ఉండే భావానికి స్థాయిభావం అని పేరు. ఈ స్థాయిభావమే కనుక చివరిదాకా పుష్టిమంతంగా పోషించబడితే, దాన్నే రసం అంటారు. ఇవి ఎనిమిది అని కొందరు, తొమ్మిది అని కొందరు, చెప్పారు. ఇప్పుడు నవరస సిద్ధాంతమే అందరూ అంగీకరించినట్లు. ఒక్కొక్కరసానికి ఒక్కొక్క పేరు, ఆ రసపు ప్రధానభావానికి /స్థాయిభావానికి ఒక్కొక్క పేరు ఉంటుంది. శృంగారరసానికి స్థాయిభావం"రతి". రామాయణాన్ని గూర్చి రామాయణంలోనే చెప్పినట్లు "రామాయణంలో శృంగార, హాస్య, కారుణ్య, వీర, రౌద్ర, భయానక రసాలు ఉన్నాయి. " . శాంతం, అద్భుతం అనే రెండు రసాలనే ఈ సందర్భంలో పేర్కొనలేదు. నిజానికి ఆ రెండు రసాలు కూడ రామాయణంలో పుష్కలంగా ఉన్నాయి. రామాయణం, భారతమూ రెండు శాంతరసప్రధానాలు అని పండితుల నిర్ణయం. రసాలలో పూర్తిగా చేరకపోయినా, భక్తి రసం అనేది కూడ ఒక రసంగా కొందరు పరిగణించారు.
1782.	శృంగిబేరం	పల్లె	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక గ్రామం పేరు శృంగిబేరం. ఇది గంగ ఒడ్డున ఉన్న ఒక చిన్న పల్లె. రాముడికి మిత్రుడూ భక్తుడు ఐన నిషాదనాయకుడు గుహుడు, ఈ శృంగిబేరగ్రామంలో నివసించాడు. గంగా నది మీద తిరిగే నావలు ఈ గుహుడి అధీనంలోనే ఉండేవి. వనవాసానికి పోయే రాముడిని గుహుడు గంగానదిని దాటించింది శృంగిబేరం దగ్గరే. తరువాత, చిత్రకూటం దగ్గర నివసిస్తూ ఉన్న రాముడిని కలవటానికి వచ్చిన భరతుడు కూడ శృంగిబేరం దగ్గరే గంగను దాటాడు. లంకనుండి రాముడు తిరిగి వస్తున్నప్పుడు ఆ వార్తను చెప్పటానికి ముందుగా వెళ్ళిన హనుమంతుడు, మొదట శృంగిబేరం దగ్గర గుహుణ్ణి చూసిన తరువాతే నందిగ్రామంలో భరతుడిని కలిసాడు.
1783.	శేషుడు 1	ప్రజాపతి	(శేషుడు అనే పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, ఒక నాగరాజు, ఉన్నారు.) దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన వంశం గురించి, పూర్వుల గురించి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చెప్పుతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో శేషుడు ఒకడు.
1784.	శేషుడు 2	నాగరాజు	(శేషుడు అనే పేరుతో ఒక ప్రజాపతి, ఒక నాగరాజు, ఉన్నారు.) శేషుడు నాగప్రముఖులలో ఒకడు. ఈయన కశ్యప ప్రజాపతికి, కద్రువకూ జన్మించాడు. శేషుణ్ణి అనంతుడు అనికూడ అంటారు. అనంతుడు తన వెయ్యి పడగలమీద ఈ భూమిని మోస్తూ ఉంటాడు.
1785.	శైబ్యుడు	రాజు	శైబ్యుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాజు. పౌరబాటున దశరథుడి బాణం తగిలి మరణించిన తన కొడుకును గురించి వాపోతూ ఉన్న ఒక వృద్ధతాపసుడు, అన్యాయంగా మరణించిన తన కొడుకు, పుణ్యాత్ములైన పాతకాలపు రాజులు చేరిన లోకాలకు చేరాలని అంటూ ఉదాహరించిన కొందరు రాజులలో శైబ్యుడు ఒకడు. (ఈయన శిబి మహారాజు ఐ ఉండవచ్చు.)
1786.	శైలాషుడు 1	గంధర్వుడు	శైలాషుడు ఒక గంధర్వుడు దక్షిణ సముద్రంలో ఋషభపర్వతం మీద ఉన్న గంధపు చెట్ల వనాలకు కాపలాగా ఉండే రోహితులు అనే పేరున్న ఐదుగురు గంధర్వులలో శైలాషుడు ఒకడు. ఆ ఐదుగురు గంధర్వులు - శైలాషుడు, గ్రామణి, శుభ్రుడు, శిశువు, బభ్రువు. సీతను వెదకటానికి దక్షిణ దిక్కుకు పంపే వానరులకు, ఆ దిక్కులో ఉండే స్థలాల గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ ఋషభ పర్వతం గురించి, దాని మీది చందనవనాల గురించి, వాటికి రక్షణగా ఉండే రోహితులనే భీకరులైన గంధర్వుల గురించి చెప్పి, వానరులు ఆ గంధపు చెట్లను తాకనైన తాకగూడదని ఎచ్చరించాడు.
1787.	శైలాషుడు 2	గంధర్వుడు	(శైలాషుడు అనే పేరుతో ముగ్గురు గంధర్వులు ఉన్నారు.) శైలాషుడు ఒక గంధర్వుడు ఈయన కూతురు సరమ, విభీషణుడి భార్య.
1788.	శైలాషుడు 3	గంధర్వుడు	(శైలాషుడు అనే పేరుతో ముగ్గురు గంధర్వులు ఉన్నారు.) శైలాషుడు ఒక గంధర్వుడు. ఈయన, కేకయరాజ్యానికి దాపుల ఉన్న గంధర్వరాజ్యానికి అధిపతి. ఈ శైలాషుడికి మూడు కోట్ల గంధర్వసైన్యం ఉన్నది. గంధర్వరాజ్యాన్ని జయించుమని కేకయరాజునుండి వచ్చిన సందేశం మేరకు, ఆ రాజ్యాన్ని జయించటానికి రాముడు భరతుణ్ణి పంపాడు. పంపుతూ, అతడికి సంవర్తం అనే ఒక మహాస్త్రాన్ని కూడ ఇచ్చాడు. భరతుడు సైన్యంతో వెళ్లి, కేకయదేశం నుండి తన మేనమామ యుధాజిత్తును తనతో కలుపుకొని గంధర్వరాజ్యం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మీదికి దాడి చేసాడు. శైలుషుడు తన గంధర్వసైన్యంతో వాళ్ళనిద్దరినీ ఢీకొన్నాడు. ఏడు దినాలపాటు భీషణంగా యుద్ధం జరిగింది. చివరకు భరతుడు సంవర్తాస్త్రాన్ని ప్రయోగించి గంధర్వులనందరినీ రూపుమాపాడు. తరువాత భరతుడు, ఆ గంధర్వ రాజ్యంలో పుష్కలావతి, తక్షశిల అనే రెండు నగరాలను నిర్మించి, తన ఇద్దరు కొడుకులలో పుష్కరుణ్ణి పుష్కలావతిలోను, తక్షుణ్ణి తక్షశిలలోను, రాజులుగా నిలిపాడు.
1789.	శైలోద	నది	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో శైలోద ఒకటి. ఇది హిమాలయాలకు పైన, వైఖానస సరస్సు కంటే ఇంకా ఉత్తరానికి ఉంటుంది. ఈ శైలోదానది ఒక నిర్జనప్రదేశంలో ప్రవహిస్తూ ఉంటుంది. ఈ నది రెండు ఒడ్డులమీద వెదురు అడవులు ఉంటాయి. ఈ శైలోదానది చుట్టుపక్కల ఉన్న భూములనే ఉత్తరకురుభూములు అంటారు.
1790.	శైవలం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు శైవలం. ఈ శైవలగిరి ప్రసక్తి ఉత్తరకాండలో రెండు వేరు వేరు సందర్భాలలో వస్తుంది. శంబూకుడు అనే శూద్రముని ఈ కొండ మీద ఒక కొలను ఒడ్డున తపస్సు చేస్తూ ఉండగా కనుగొని రాముడు అతణ్ణి చంపాడు. పూర్వకాలంలో, ఇక్ష్వాకువు కొడుకైన దండుడు అనేవాడు తండ్రి వలన రాజ్యబహిష్కృతుడై, వింధ్యపర్వతానికి శైవలపర్వతానికి మధ్య ఒకచోట మధుమంతం అనే నగరాన్ని నిర్మించుకొని అక్కడినుండి రాజ్యం చేసాడు. ఆ దండుడి రాజ్యమే శుక్రాచార్యుడి శాపంవల్ల నాశనమై దండకారణ్యంగా మారింది.
1791.	శైవలం 2	నీటి గడ్డి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన తృణజాతులలో శైవలం ఒకటి. ఇది నీటిలో పెరిగే గడ్డి. శైవాలం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని నాచు అంటారు. నదులలో నీటి అడుగున శైవలం పెరుగుతుంది గాబట్టి నదికి శైవలీని అని పేరు.
1792.	శోణ (సుమాగధి)	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు శోణ. ఇది మగధరాజ్యంలో ప్రవహిస్తుంది. మగధదేశపు భూమిని సస్యవంతం చేస్తుంది గాబట్టి దీనిని సుమాగధి అన్నారు. శోణానదిని గురించి, మగధ భూములకు దాని ప్రాధాన్యం గురించి, విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
1793.	శోణం 1	సరస్సు	(శోణం అనే పేరుతో ఒక సరస్సు, ఒక నది, ఉన్నాయి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సరస్సులలో ఒక నది పేరు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			శోణం. (ఈ శోణం వేరు, శోణ అని మగధలో ఉన్న నది వేరు. పైన ఇచ్చిన శోణ అనే ఆరోపాన్ని చూడండి. ఇదే శోణం అనే పేరుతో ఇంకొక నది కూడ ఉన్నది. క్రింద ఇచ్చిన శోణం 2 అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.). సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పోయే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ శోణ నదిని ప్రస్తావించాడు. ఈ శోణ నది జంబూద్వీపంలోనే ఉన్నది. తూర్పు దిక్కుననే, శోణం అనే పేరున ఇంకో నది ఉన్నది కాని, అది జంబూద్వీపానికి ఆవల ఉన్నది.
1794.	శోణం 2	నది	(శోణం అనే పేరుతో ఒక సరస్సు, ఒక నది, ఉన్నాయి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సరస్సులలో ఒక నది పేరు శోణం. (ఈ శోణం వేరు, శోణ అని మగధలో ఉన్న నది వేరు. పైన ఇచ్చిన శోణ అనే ఆరోపాన్ని చూడండి. ఇదే శోణం అనే పేరుతో ఇంకొక నది కూడ ఉన్నది. పైన ఇచ్చిన శోణం 1 అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.). సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పోయే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ శోణ నదిని ప్రస్తావించాడు. ఈ శోణ నది తూర్పు దిక్కుననే ఉన్నది కాని, అది జంబూద్వీపానికి ఆవల ఉన్నది. శోణం అనే పేరున ఇంకో నది జంబూద్వీపంలోనే ఉన్నది.
1795.	శోణితాక్షుడు	రాక్షసుడు	లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో శోణితాక్షుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ శోణితాక్షుడి ఇల్లు ఉంది. యుద్ధంలో ఒక దశలో వానరులు లంకను తగులబెట్టినప్పుడు, వాళ్ళను తరిమి వేయండని రావణుడు కుంభుణ్ణి, నికుంభుణ్ణి పంపాడు. అప్పుడు వాళ్ళతోపాటు శోణితాక్షుడు కూడ యుద్ధానికి వెళ్ళి, ద్వీవిదుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1796.	శోషణం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో శోషణం ఒకటి. రాముడికి విశ్వామిత్రుడు ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో శోషణం ఉన్నది. ఒకానొకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ఈ శోషణాస్త్రాన్ని వేసాడు గాని, అది నిప్పుయోజనమైపోయింది.
1797.	శ్యామం	మట్టి చెట్టు	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒక దానికి శ్యామం అని పేరు. శ్యామం అంటే సాక్షాత్ ప్రయాగక్షేత్రమే అని ఒక

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>నిఘంటువులో అర్థం వ్రాసారు. ఇది ఒక మణ్ణి చెట్టు. యమునానదికి దక్షిణతీరాన, ప్రయాగ నుండి చిత్రకూటానికి వెళ్ళే దారిలో ఒకచోట ఈ చెట్టు ఉన్నది. ఈ చెట్టునుండి ఒక కోసు దూరంలో ఒక నల్ల (అంటే, దట్టమైన అని) అడవి, ఆ అడవికి ఆసుకొనే చిత్రకూట పర్వతము, ఉన్నాయి. ప్రయాగ నుండి చిత్రకూటానికి పోయే దారికి గుర్తులు చెప్పతూ, దారిలో ఒక చోట ఈ బ్రహ్మాండమైన మణ్ణి చెట్టు ఉంటుందని భరద్వాజుడు రాముడికి చెప్పాడు. అది చాల మహిమాన్వితమైనదని, ఆ చెట్టును చూచినప్పుడు సీత దానికి పూజలు చేయాలని కూడ ఆయన చెప్పాడు. ఆయన చెప్పినట్లే, సీత ఆ చెట్టును చేరినప్పుడు దానికి ప్రదక్షిణ నమస్కారాలు చేసి, తన భర్త వనవాసం నెరవేరాలని, అనంతరం తాను కౌసల్యనూ, సుమిత్రనూ చూడాలనీ కోరుకొన్నది. మరచిపోయిందో మరేమో గాని, ఇక్కడ సీత కైక మాట ఎత్తలేదు.</p>
1798.	శ్యేనం	పక్షి	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో శ్యేనం ఒకటి. ఇది గర్ద జాతికి చెందిన పక్షి.</p>
1799.	శ్యేనకపోతీయం	పూర్వకథ	<p>శ్యేనం అంటే డేగ. కపోతం అంటే పావురం. శ్యేనకపోతీయం అంటే, శ్యేనానికి, కపోతానికి సంబంధించినది అని అర్థం. ఈ డేగ, పావురాల కథ ఏమిటంటే - ఒకసారి, దేవతలు ఉశీనరదేశపు రాజు శిబి గొప్పదనాన్ని పరీక్షించాలనుకొన్నారు. ఇంట్నుండి డేగ రూపాన్ని, అగ్ని పావురం రూపాన్ని ధరించారు. డేగ పావురాన్ని తరిమింది. పావురం వెళ్ళి యాగం చేస్తూ ఉన్న శిబి దగ్గరకు వెళ్ళి తనను కాపాడుమని కోరింది. అలానే రక్షిస్తానన్నాడు శిబి. అంతలో డేగ వచ్చి శిబితో, పావురం తనకు సహజమైన ఆహారమని, దానిని తనకు దక్కకుండా చేయటం అన్యాయమని, లేకపోతే తనకు ఆకలిచావు తప్పదని, అందువలన శిబికే పాపమని, కనుక ఆ పావురాన్ని తనకు అప్పగించుమని, అన్నది. కాపాడుతానని ఒకసారి మాట ఇచ్చిన తరువాత, దానిని వదలిపెట్టటానికి తాను ఒప్పుకోనని, అంతగా కావాలంటే, ఆ పావురం ఎంత బరువు తూగుతుందో అంత ఎత్తు మాంసాన్ని తన శరీరం నుండి డేగకు ఇస్తానని, శిబి డేగకు సమాధానం చెప్పాడు. డేగ సరేనన్నది. శిబి ఒక తక్కిన తెప్పించి దానిలో ఒక వైపు సిబ్బిలో పావురాన్ని ఉంచి, తన శరీరంలో నుండి కోసిన</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మాంసపు ముక్కను మరొక వైపున సిబ్బిలో వేసాడు. ఐతే, చిత్రంగా, ఎంత మాసం కోసి తక్కినలో వేసినా, పావురం బరువుకు సరితూగలేదు. ఇక చివరకు శిబి తానే స్వయంగా సిబ్బిలో కూర్చున్నాడు. అప్పుడు తూకం సరిపోయింది. పావురం అంత బరువు మాంసానికి తాను సరిపోయాను గాబట్టి తననే తినుమని దేగతో శిబి అన్నాడు. అతడి గొప్పదనానికి మెచ్చి అగ్ని, ఇంద్రుడు, తమ పక్షిపాలను వదలి ప్రత్యక్షమై శిబిని మెచ్చుకొన్నారు. రాముడిని వనవాసానికి పంపటానికి దశరథుడు బాధపడుతూ ఉంటే, ఒకసారి అన్న మాటను తప్పకూడదని కైక దశరథుడిని ఎచ్చరిస్తూ, ఈ శ్వేనకపోతీయంలో శిబి ప్రవర్తనను ఉదాహరించింది.
1800.	శ్వేనగామి (శ్వేనగామీ అని సంస్కృతమూలం, నకారాంతం .)	రాక్షసుడు	శ్వేనగామి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో శ్వేనగామి ఒకడు. శూర్పణఖ నిమిత్తంగా జనస్థానంలో జరిగిన యుద్ధంలో రాముడి చేతిలో శ్వేనగామి మరణించాడు.
1801.	శ్వేని 1	పక్షుల తల్లి	(శ్వేని అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఒక పక్షిస్త్రీ ఉన్నారు.) శ్వేని, సృష్టిమాతలలో ఒకతే. కశ్యపప్రజాపతికి తామ్రకూ పుట్టిన ఐదుగురు కూతుళ్ళలో శ్వేని ఒకతే. ఈమె గ్రద్ద జాతి పక్షులకు జనని. (సంపాతికి జటాయువుకూ తల్లి, మరియు అరుణుడికి భార్య, ఐన శ్వేని వేరు.)
1802.	శ్వేని 2	పక్షిస్త్రీ	(శ్వేని అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఒక పక్షిస్త్రీ ఉన్నారు.) సూర్యుడి సారథి ఐన అరుణుడి (ఈయనను అనూరుడు అని కూడ అంటారు.) భార్య పేరు శ్వేని. ఈ శ్వేని కొడుకులు సంపాతి, జటాయువు. (కశ్యపప్రజాపతి కూతురు, గ్రద్ద జాతి పక్షులకు జనని, ఐన శ్వేని వేరు.)
1803.	శ్రమణుడు 1	అనామక తాపసుడు	(పేరు తెలియని శ్రమణకులను ఇద్దరిని రామాయణం ప్రస్తావించింది.) శ్రమణుడు లేదా శ్రమణకుడు అంటే తాపసుడు లేదా వనవాసి. ఈ శ్రమణకుడి పేరేమిటో రామాయణం చెప్పలేదు. ఊరక శ్రమణకుడు అని పేర్కొన్నది. అలా రెండు సందర్భాలలో ఇద్దరు శ్రమణకులను చెప్పింది. మొదటి శ్రమణుడు :- ఈ శ్రమణకుడు ఒక యువతాపసుడు. ఇతడి తల్లిదండ్రులు అంధులు. దశరథుడు యువరాజుగా ఉన్నప్పుడు ఒకసారి వేటకని సరయూ తీరానికి వెళ్ళి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			<p>రాత్రివేళ నీరుత్రాగడానికి వచ్చే జంతువుల కోసం మాటు వేసి కాచుకొని ఉన్నాడు. అదే సమయంలో ఈ యువశ్రమణుడు నీటికోసం సరయూ నదికి వచ్చి తన కుండను నీటిలో ముంచాడు. కుండలోకి నీళ్ళు పోయేటప్పుడు వచ్చే శబ్దాన్ని చాటునుండి విన్న దశరథుడు, ఏనుగేదో తొండంతో నీటిని పీల్చుకొంటున్నదని భ్రాంతిపడి, శబ్దభేది విద్యను ఉపయోగించి, ఆ చీకటిలోనే తానున్నచోటినుండే ఒక బాణాన్ని ఆ శబ్దం వచ్చిన చోటికి వదిలాడు. ఆ బాణం తగిలి ఆ మునిబాలకుడు కెవ్వున అరిచి పడిపోయాడు. మనిషి కేక విన్న దశరథుడు తత్తరపడి, త్వరత్వరగా నది దగ్గరకు పోయి, తన బాణం దెబ్బకు విలవిలలాడుతున్న ముని బాలుణ్ణి చూసి, దుఃఖంతో వ్రాసుపడిపోయాడు. అప్పుడు ఆ బాలుడు, సమీపంలో ఉన్న తన తల్లిదండ్రులకు నీరు అందించుమని, తన గుండెలోనుండి ఆ బాణాన్ని తీసివేయుమని కోరాడు. చేసేది ఏమీ లేక, ఆ కుర్రవాడి యాతన చూడలేక, దశరథుడు బాణాన్ని లాగాడు. ఆ మునిబాలకుడు వెంటనే ప్రాణాలు వదిలాడు. దశరథుడు నీరు తీసుకొనిపోయి, ఆ వృద్ధులను చూసి, తనవల్ల జరిగిన పొరబాటును వాళ్ళకు చెప్పాడు. ఆ ఘోరవార్తను విని ఆ అంధవృద్ధులు భోరుమని ఏడిచి, పుత్రకోకాన్ని తట్టుకోలేక, "మాలాగే నీవు కూడ కొడుకుకోసం ఏడ్చి ఏడ్చి చస్తావు." అని దశరథుణ్ణి శపించి ఇద్దరూ ప్రాణాలు విడచారు. రాముడు వనవాసానికి పోగా, కొడుకు ఎడబాటును సైచలేక, పొర్లి పొర్లి ఏడ్చిన దశరథుడు, కౌసల్యతో ఈ పాత సంఘటనను గురించి చెప్పాడు. చివరకు దశరథుడు కొడుకు మీది బెంగతోనే నిద్రలోనే మరణించాడు. ఇక రెండవ శ్రమణుడు - చాటునుండి తనను కొట్టిన రాముడి చేష్టను అధర్మమని తప్పుపట్టిన వాలికి సమాధానంచెప్పుతూ రాముడు తనను సమర్థించుకోవటానికి, పూర్వకాలంలో మాంధాత అనే రాజు చేతిలో దండనకు గురైన ఒక శ్రమణుడి అపరాధాన్ని ఉదాహరించాడు.</p>
1804.	శ్రమణుడు 2	అనామక తాపసుడు	<p>(పేరు తెలియని శ్రమణకులను ఇద్దరిని రామాయణం ప్రస్తావించింది.) శ్రమణుడు లేదా శ్రమణకుడు అంటే తాపసుడు లేదా వనవాసి. ఈ శ్రమణకుడి పేరేమిటో రామాయణం చెప్పలేదు. ఊరక శ్రమణకుడు అని పేర్కొన్నది. ఇలా రెండు సందర్భాలలో పేరు చెప్పకుండా శ్రమణకులను</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉదాహరించింది రామాయణం. ఒక శ్రమణుడు దశరథుడి బాణం తగిలి చనిపోయినవాడు. ఇక, ఈ రెండవ శ్రమణకుడు, వాలిలో మాట్లాడుతూ రాముడు ఉదాహరించిన వాడు. ఒకరితో యుద్ధంలో ఉన్న తనను రాముడు చాటునుండి కొట్టటం అధర్మమని వాలి రాముణ్ణి ఆక్షేపించాడు. రాముడు తన చర్యను సమర్థించుకొంటూ, వాలి తప్పులు కొన్ని ఏకరువు పెట్టి, తప్పు చేసినవారు ఎవరైనా, ఎక్కడ ఉన్నా, ఎలాంటివారైనా, రాజన్నవాడు వాళ్ళను శిక్షించాల్సిందేనని, అందులో ఏమీ తప్పు ఉండదని వాదించి, తన వాదానికి సమర్థనగా - పూర్వకాలంలో మాంధాత అనే మహారాజు కూడ అపరాధం చేసిన ఒక శ్రమణకుణ్ణి శిక్షించాడని ఉదాహరించాడు.
1805.	శ్రావణం	నెల	శ్రావణం అనేది సంవత్సరంలోని పన్నెండు నెలలలో ఐదవ నెల పేరు. ఈ నెలలో పౌర్ణమినాడు చంద్రుడు శ్రవణ అనే నక్షత్రంతో కలిసి ఉంటాడు. కృష్ణజయంతి/కృష్ణాష్టమి పండుగ వచ్చే నెలగాను, స్త్రీలు మంగళగౌరీవ్రతం చేసుకొనే నెలగాను, మనకు శ్రావణం సుపరిచితం. చైత్రం, వైశాఖం, జ్యేష్ఠం/జ్యైష్ఠం, ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం/ ప్రోష్ఠపదం, ఆశ్వయుకు/ ఆశ్వయుజం, కార్తికం, మార్గశిరం/మార్గశీర్షం, పుష్యం/పౌషం, మాఘం/మాఖం, ఫాల్గునం అని ఏడాదికి పన్నెండు నెలలు ఉంటాయి. వీటిలో చైత్రంతో మొదలుపెట్టుకొని, రెండు రెండు నెలలు కలిసి ఒక్కొక్క ఋతువు చొప్పున, ఏడాదిలో ఆరు ఋతువులు ఉంటాయి. వసంత, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం అనేవి ఆ ఆరు ఋతువులు. ఆరు ఋతువులతో ఒక ఏడు పూర్తి ఔతుంది గాబట్టి, ' ఏడాదిపొడవునా ' అనటానికి "ఆరుగాలం" (ఆరు కాలాలు) అంటారు. "వ్యవసాయం చేసే వాళ్ళు ఆరుగాలం కష్టించి పంటలు పండిస్తారు." అని అన్నట్లు.
1806.	శ్రావస్తీ (శ్రావస్తీ: అని సంస్కృతమూలం, ఇకారాంతం.)	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో ఒక దాని పేరు శ్రావస్తీ. ఇది ఉత్తరకోసల రాజ్యానికి కొత్త రాజధాని. రాముడు మహాప్రస్థానానికి పోతూ, ఉత్తరకోసల దేశానికి శ్రావస్తీనగరాన్ని రాజధానిగా చేసి, అక్కడ తన రెండవ కొడుకైన లవుడిని రాజుగా నిలిపాడు.
1807.	శ్రీమతి	కపిలుడి	కపిలుడి భార్య శ్రీమతి అని ఒకచోట రామాయణంలో సూచన ఉన్నది. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
		భార్య	రాక్షసస్త్రీలతో చెపుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి ,ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి , కపిలుడు.
1808.	శ్రుతకీర్తి	శత్రుఘ్నుడి భార్య	శ్రుతకీర్తి జనకుడి తమ్ముడైన కుశధ్వజుడి రెండవ కూతురు. మాండవి ఈమెకు అక్క. సీతకు రాముడితోను, ఊర్మిళకు లక్ష్మణుడితోను మాండవికి భరతుడితోను, శ్రుతకీర్తికి శత్రుఘ్నుడితోను , ఒకే సమయంలో వివాహాలైనాయి. శత్రుఘ్నుడికి, శ్రుతకీర్తికి సుబాహువు, శత్రుఘాతి అని ఇద్దరు కొడుకులు. శత్రుఘ్నుడు రాముడితో పాటు మహాప్రస్థానానికి సిద్ధమై పోతూ, సుబాహువును మధురానగరంలోను, శత్రుఘాతిని వైదికం అనే నగరం లోను, రాజులుగా నిలిపాడు. అక్కలతో కలిసి తన అత్తమామలను సేవించి వాళ్ళను సంతోషపరచిందని తప్ప , ఆ తర్వాత సంఘటనలలో వేరేదోట రామాయణంలో శ్రుతకీర్తి ప్రస్తావన లేదు.
1809.	శ్లేష్మాతకం 1	అడవి	(శ్లేష్మాతకం అనే పేరుతో ఒక అడవి, ఒక చెట్టు, ఉన్నాయి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన వనాలలో ఒక వనం పేరు శ్లేష్మాతకం. బ్రహ్మ నుండి వరాలు సాధించిన తరువాత రావణుడు తన తమ్ములతో కలిసి శ్లేష్మాతకవనంలో నివసించాడు. (రావణుడి తండ్రి ఐన విశ్రవసుడి తపోవనానికే శ్లేష్మాతకవనం అనే పేరున్నదని, ఆ వనంలో శ్లేష్మాతకపు చెట్టు ఎక్కు వగా ఉండటంతో దానికి ఆ పేరు వచ్చిందని, ఒక వ్యాఖ్యాత వ్రాసారు.). ఆ కాలంలోనే, తన చిన్న తాత మాల్వవంతుడు, మేనమామ ప్రహస్తుడు ప్రోత్సహించగా, రావణుడు కుబేరుడిని బెదిరించి అతడిని లంకనుండి వెడలగొట్టి, ఆ లంకను తాను స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు. ఇక అప్పటినుండి రావణుడి నివాసం లంకానగరమే.
1810.	శ్లేష్మాతకం 2	చెట్టు	(శ్లేష్మాతకం అనే పేరుతో ఒక అడవి, ఒక చెట్టు, ఉన్నాయి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో శ్లేష్మాతకం ఒకటి. ఉద్దాలం అన్నా, ఉద్దాలకం అన్నా, ఇదే. తెలుగులో దీనిని విరిగి చెట్టు అంటారు. రామాయణంలో రావణుడి మొదటి నివాసం, తన తండ్రి విశ్రవసుడు నివసించిన శ్లేష్మాతకవనం. ఆ వనంలో ఈ శ్లేష్మాతకపు చెట్టు ఎక్కువగా ఉండటంతో దానికి ఆ పేరు వచ్చింది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1811.	శ్లోకం	పద్యం	శ్లోకం అంటే పద్యం అని అర్థం. ఈ రెండూ సంస్కృతపదాలే, సమానార్థకాలే. ఐతే, మన వాడుకలో- పద్యం అంటే తెలుగు పద్యం అని, శ్లోకం అంటే సంస్కృతపద్యం అని, రూఢి పడిపోయింది. ఒకానొక సంఖ్య ఉన్న అక్షరాలు, ఒకానొక వరుస ప్రకారం, గురులఘువుల అమరికతో ఉంటే అది శ్లోకం/పద్యం ఔతుంది. దీనిలో చాల భేదాలు ఉన్నాయి. మన సాధారణవ్యవహారంలో శ్లోకం అంటే ' పాదానికి ఎనిమిది అక్షరాల చొప్పున నాలుగు పాదాలు గల అనుష్టుప్ శ్లోకం' అని అర్థం. క్రౌంచపక్షిని కొట్టిన వేటగాణ్ణి మందలిస్తూ బాధతో వాల్మీకి అప్రయత్నంగా పలికిన "మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వం" అనేది మొదటి లౌకిక శ్లోకంగా ప్రసిద్ధం. అందుకే వాల్మీకి శ్లోకమే శ్లోకమైనదని రామాయణం చెప్పింది. రామాయణం మొత్తం రకరకాల శ్లోకాలలో వ్రాయబడింది. కొన్ని శ్లోకాలు కలిసి ఒక సర్గం/సర్గ, కొన్ని సర్గలు కలిసి ఒక కాండం/కాండ. రామాయణంలో ఏడు కాండలు ఉన్నాయి.
1812.	శ్వేత	దిగ్గజాల తల్లి	శ్వేత, సృష్టిమాతలలో ఒకతే. కశ్యపప్రజాపతికీ, క్రోధవశకూ పుట్టిన పదిమంది కూతుళ్ళలో శ్వేత ఒకతే. ఈ శ్వేత, దిగ్గజాలకు జనని.
1813.	శ్వేతారణ్యం	అడవి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అడవులలో ఒక అడవి పేరు శ్వేతారణ్యం. కావేరీనది సముద్రంలో కలిసే చోట ఈ శ్వేతారణ్యం ఉన్నది. విప్రచిత్రికీ సింహికకూ కొడుకైన అంధకుడనే రాక్షసుడిని శివుడు చంపింది శ్వేతారణ్యంలోనే. ఈ అంధకవధకథ రామాయణంలో లేదుగాని, శివుడిని "అంధకసూదనుడు" అని రామాయణం పేర్కొన్నది.
1814.	శ్వేతుడు 1	వానరుడు	(శ్వేతుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాజు, ఉన్నారు.) శ్వేతుడు ఒక వానరుడు. ఇతడు సూర్యుడి అంశతో పుట్టాడు. రావణుడు తన సౌధంలో కూర్చోని ఉండగా, శుకుడు, సారణుడు, అనే మంత్రులు అతడికి చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరప్రముఖులలో శ్వేతుడు ఒకడు. శ్వేతుడు, జ్యోతిర్ముఖుడు, ఇద్దరూ సూర్యుడి అంశతో పుట్టారని అంతకు ముందే ఒకసారి శార్దూలుడు అనే గూఢచారి రావణుడికి చెప్పాడు.
1815.	శ్వేతుడు 2	రాజు	(శ్వేతుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాజు, ఉన్నారు.) శ్వేతుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాజు. విదర్భదేశపు రాజైన సుదేవుడికి ఇతడు పెద్దకొడుకు. సురభుడు ఇతడి తమ్ముడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తండ్రి తరువాత శ్వేతుడు వెయ్యేళ్ళపాటు రాజ్యం చేసి, తనకు ఇంకా ఎంత ఆయువు మిగిలినదో తెలుసుకొని, రాజ్యాన్ని సురభుడికి ఇచ్చి, తాను తపస్సు చేసుకోవటానికి అడవులకు వెళ్ళిపోయాడు. దట్టమైన అడవిలో, ఒక సరస్సు ఒడ్డున మూడు వేల ఏళ్ళపాటు కఠోరతపస్సు చేసి బ్రహ్మలోకనివాసం పొందాడు. కాని, విచిత్రంగా, అక్కడకూడ శ్వేతుడికి ఆకలి, దప్పిక కలుగుతూనే ఉన్నాయి. బ్రహ్మలోకంలో ఉన్నవాళ్ళకు ఉండగూడని ఆ బాధలు తనకు ఎట్లా వచ్చాయో అర్థం కాక శ్వేతుడు బ్రహ్మనే ఆ మాట అడిగాడు. శ్వేతుడు తీక్షణమైన తపస్సు చేస్తూ ఉండి కూడ శరీరపోషణమీద శ్రద్ధ వదులుకోలేకపోవటమూ, ఆ దృష్టిలోపడి అతిథులను భిక్షువులను సైతం ఆదరించలేకపోవటమూ, అందుకు కారణాలని బ్రహ్మ శ్వేతుడికి వివరించాడు. ఆ దోషానికి పరిహారంగా శ్వేతుడు, భూమిమీద సరస్సు ఒడ్డున పడి ఉన్న తన శవాన్ని తానే తింటూ ఉండాలని, ఎన్నిసార్లు తిన్నప్పటికీ అది ప్రతిదినం ఎప్పటికప్పుడు సిద్ధంగా ఉంటుందని, ఏ నాడు అగస్త్యమహర్షి దర్శనం జెతుందో ఆనాటితో ఆ దోషం పోయి, శ్వేతుడు తన బాధ నుండి విముక్తుడౌతాడని, బ్రహ్మ ఆదేశించాడు. ఏన్నో ఏళ్ళ తరువాత అగస్త్యుడు దక్షిణానికి వచ్చి అడవులలో తిరుగుతూ ఆ సరస్సు దగ్గరకు వచ్చాడు. అదే సమయంలో, ధగధగలాడే దివ్యరూపంతో విమానం నుండి దిగి, అక్కడ పడి ఉన్న శవాన్ని తింటున్న శ్వేతుణ్ణి చూసాడు. శ్వేతుడి దివ్యరూపానికి అతడు తినే జగుప్సాకరమైన ఆ తిండికి పొంతన లేదని ఆశ్చర్యపడి, ఆ వింతకు కారణం ఏమిటని శ్వేతుణ్ణే అడిగాడు. ఆ క్షణమే శ్వేతుడికి ఆకలి, దప్పిక నశించాయి. బ్రహ్మ మాటలు గుర్తుకు తెచ్చుకొన్న శ్వేతుడు, అగస్త్యుణ్ణి గుర్తించి, నమస్కరించి, తనకు శాపవిమోచనం కలిగించినందుకు కృతజ్ఞతతో ఆయనకు విశ్వకర్మనిర్మితమైన ఒక దివ్యకంకణాన్ని బహుమానంగా ఇచ్చి, తన లోకానికి వెళ్ళిపోయాడు. బహుకాలం తర్వాత, రాముడు శంబుకుణ్ణి వధించి తిరిగి అయోధ్యకు పోతూ దారిలో అగస్త్యుణ్ణి దర్శించినప్పుడు, ఆయన రాముడికి ఆ కంకణాన్ని బహుమతిగా ఇచ్చాడు. ఈ కంకణం కథ ఏమిటని రాముడు అడిగితే, అప్పుడు అగస్త్యుడు ఈ పాత కథనంతా రాముడికి చెప్పాడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1816.	షట్పదం/ షట్పాదం	కీటకం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైనకీటకాలలో షట్పదం ఒకటి. షట్పాదం అన్నా, షట్పరణం అన్నా, షడంఘ్రి అన్నా, భ్రమరం అన్నా, ద్వీరేఫం అన్నా, మధుపం అన్నా భృంగం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని తుమ్మెద అంటారు. ఇవి పూల మీద, ముఖ్యంగా తామరపూలమీద, వాలి వాటిలోని మకరందాన్ని తాగుతాయి. ఐతే, ఇవి తేనెటీగలలాగా తెనెను ఉత్పత్తి చేయవు. తుమ్మెదలు బాగా నల్లగా ఉంటాయి. మన కావ్యనాయికల ముంగురులకు పోలిక ఈ తుమ్మెదలే.
1817.	షడాస్యుడు	కుమార స్వామి	షడాస్యుడు అంటే కుమారస్వామి. కుమార స్వామి పుట్టినప్పుడు, ఆరుగురు కృత్తికలు (దేవతలు) ఆయనకు పాలు ఇచ్చారు. కుమారుడు అప్పుడు ఆరు ముఖాలు ధరించి, ఆరుగురి దగ్గర ఒకేసారి పాలు తాగాడు. ఆ విధంగా ఆరుముఖాలు ఉన్నవాడు గాబట్టి ఆయనకు షడాస్యుడు (షట్=ఆరు, ఆస్యం=ముఖం) అనే పేరు వచ్చింది. కృత్తికలు పెంచినవాడు గాబట్టి కార్తికేయుడు (=కృత్తికల కుమారుడు) అనే పేరుగూడ వచ్చింది.
1818.	సంకోచనం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సంకోచనం. ఇది గోమతి అనే నది ఒడ్డున ఉన్నది. కుముదుడు అనే వానరసేనాపతికి నివాసస్థానంఈ సంకోచనపర్వతం.
1819.	సంజీవకరణి/ మృతసంజీవని	బౌషధమూలిక	సంజీవకరణి/మృతసంజీవని అనేది ఒక బౌషధమూలిక. యుద్ధం మొదట్లో ఇంద్రజిత్తు నాగాస్తం ధాటికి రామలక్ష్మణులు నాగాపాశాలకు కట్టుబడి మూర్ఛిల్లినప్పుడు, వాళ్ళను తేర్పాలంట హిమాలయాలలోని చంద్రగిరి మీద, ద్రోణగిరి మీద, దొరికే బౌషధమూలికలు కావాలని చెప్పాడు. ఆ మూలికల పేర్లు - సంజీవకరణి, విశల్యం/విశల్యకరణి. ఐతే, అంతలోనే గరుడుడు వాళ్ళ రక్షణకు రావటంతో, అతడిని చూసిన పాములు తమ కళ్ళు వదలి పారిపోయాయి. రామలక్ష్మణులు నాగపాశబంధవిముక్తులైనారు. మరొకసారి ఇంద్రజిత్తు దెబ్బకు రామలక్ష్మణులతో సహా వానరసైన్యం మొత్తం మూర్ఛపోయినప్పుడు, వాళ్ళను తేర్పటానికి జాంబవంతుడు హనుమంతుడిని పంపి హిమాలయాలలోని ఓషధిగిరిమీదినుండి నాలుగు బౌషధ మూలికలను తెప్పించాడు. అవి - సౌవర్ణకరణి, సంధానకరణి, విశల్యకరణి, సంజీవకరణి/మృతసంజీవని. శరీరంలో కాలిపోయిన లేదా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కమిలిపోయిన భాగాల రంగును ఎప్పటిలాగే చేసిది సావర్ణకరణి. విరిగిన శరీర భాగాలను తిరిగి అతికేటట్లు చేసిది సందానకరణి. శరీరంలో ఇరుకుకొనిపోయిన ఆయుధపు ముక్కలను బయటకు రప్పించేది విశల్యకరణి. చనిపోయినవారిని మరల బ్రదికించేది మృతసంజీవని/సంజీవకరణి.
1820.	సంతానుడు	అస్త్ర దేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'దారుణం' (భగ్గుడు అనే దేవతకు సంబంధించింది) అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు సంతానుడు.
1821.	సంతాపనం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో సంతాపనం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో సంతాపనం ఉన్నది. ఒకానొకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ఈ సంతాపనాస్త్రాన్ని ఉపయోగించాడుగాని, అన్ని అస్త్రాలలాగే ఇది కూడ నిష్ఫలమై పోయింది.
1822.	సందనం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో సందనం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో అంటారు.
1823.	సంధానకరణి	ఔషధమూలిక	సంధానకరణి అనేది ఒక ఔషధమూలిక. ఇంద్రజిత్తు దెబ్బకు రామలక్ష్మణులతో సహా వానరసైన్యం మొత్తం మూర్ఛపోయినప్పుడు, వాళ్ళను తేర్చటానికి జాంబవంతుడు హనుమంతుడిని పంపి హిమాలయాలలోని ఓషధిగిరిమీదినుండి నాలుగు ఔషధ మూలికలను తెప్పించాడు. అవి - సావర్ణకరణి, సంధానకరణి, విశల్యకరణి, సంజీవకరణి/మృతసంజీవని. శరీరంలో కాలిపోయిన లేదా కమిలిపోయిన భాగాల రంగును ఎప్పటిలాగే చేసిది సావర్ణకరణి. విరిగిన శరీర భాగాలను తిరిగి అతికేటట్లు చేసిది సంధానకరణి. శరీరంలో ఇరుకుకొనిపోయిన ఆయుధపు ముక్కలను బయటకు రప్పించేది విశల్యకరణి. చనిపోయినవారిని మరల బ్రదికించేది మృతసంజీవని/సంజీవకరణి.
1824.	సంధ్య	దేవత	సంధ్య ఒక దేవత. ఈమె తన కూతురైన సాలకటంకటను, విద్యుత్కేశుడు అనే రాక్షసుడికి ఇచ్చి వివాహం చేసింది. వాళ్ళకు సుకేశుడు అనే కొడుకు పుట్టాడు. ఈ సుకేశుడి కొడుకులైన మాల్యవంతుడు, మాలి, సుమాలి అనే వాళ్ళే రావణుడికి తాతలు (వీళ్ళలో సుమాలి, రావణుడి తల్లికి తండ్రి.)

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1825.	సంన్యాసి (పరివ్రాజకుడు/ యతి) (సంన్యాసి అని వ్రాయటం తప్పు. సన్నాసి అని ఐనా వ్రాయవచ్చు) (సంన్యాసి అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	నాలుగో ఆశ్రమం ఆచరించే వాడు	సంన్యాసి అన్నా, పరివ్రాజకుడు అన్నా, యతి అన్నా, జీవితంలోని నాలుగవ ఆశ్రమం స్వీకరించినవాడు అని అర్థం. మన ధర్మ శాస్త్రం ప్రకారం, మూడవదైన వానప్రస్థాశ్రమం తరువాత చివరిదైన సంన్యాసాశ్రమం లోకి ప్రవేశించాలి. అగ్నిహోత్రం లాంటి గృహస్థకర్మలను వదులుతాడు గాబట్టి అతడికి సంన్యాసి అని పేరు (సం=పూర్తిగా, న్యస్= ఉంచుట, వదలుట) అలా సంన్యాసం చేసిన వ్యక్తి ఒకే చోట నివాసం ఉండకూడదు (ఒక్క వర్షాకాలం నాలుగు నెలలు తప్ప). ఎప్పుడూ తిరుగుతూ ఉంటాడు గాబట్టి సంన్యాసిని పరివ్రాజకుడు (పరి=అంతట, వ్రజ్ = తిరుగుట, వ్రాజకుడు=తిరిగేవాడు) అంటారు. యతి అన్నా సంన్యాసి అనే అర్థం. సాధారణంగా సంన్యాసాశ్రమంలో ఉన్నవాళ్ళు ఆధ్యాత్మికబుద్ధితో ఉండే జ్ఞానులు గాబట్టి వాళ్ళను అందరూ చాలా గౌరవిస్తారు, నమ్ముతారు. అందుకే, సంన్యాసి వేషంలో వెళితే గనుక కుటీరంలో ఒంటరిగా ఉన్న సీతకు ఏ అనుమానం గాని భయం గాని కలగదనే ఆలోచనతోనే రావణుడు ఆ వేషంలో ఆమె దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఈ కాలంలో నిజంగానే దొంగ సంన్యాసులు ఎటుచూసినా కనబడుతున్నారనుకోండి!
1826.	సంపాతి 1 (సంపాతి: అని సంస్కృతమూలం)	పక్షి	(సంపాతి అనే పేరుతో ఒక పక్షి, ఒక వానరుడు, ఇద్దరు రాక్షసులు, ఉన్నారు.) సంపాతి ఒక పక్షి. సూర్యుడి సారథి ఐన అరుణుడికి, శ్యేనికి పుట్టిన ఇద్దరు కొడుకులలో సంపాతి పెద్దవాడు, జటాయువు అతడి తమ్ముడు. సంపాతి కొడుకు పేరు సుపార్శ్వడు. ఒకసారి సంపాతి, జటాయువు పందెం పెట్టుకొని సూర్యమండలం దాక ఎగిరారు. సూర్యుడి వేడికి రెక్కలు మాడుతుంటే సంపాతి తన రెక్కలను జటాయువుకు అడ్డంగా కప్పాడు. దానితో జటాయువు క్షేమంగా కిందికి దిగాడుగాని, సంపాతి రెక్కలు కాలి, అతడు వింధ్యపర్వతం మీద పడిపోయాడు. అలానే కొన్నాళ్ళు పడి ఉండి, మెల్లగా కిందకు దిగి, తనకంతకు ముందు పరిచయం ఉన్న నిశాకరుడనే ముని దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఆయన సంపాతికి కలిగిన ఆపదను తెలుసుకొని, చాలాకాలం తర్వాత రామకార్యార్థమై కొందరు వానరులు అతడు ఉన్నచోటికి వస్తారని, వాళ్ళకు సహాయం చేయటం వలన సంపాతికి రెక్కలు మరల వస్తాయని, చెప్పి అతణ్ణి ఊరడించి పంపాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			నిశాకరుడు కాలం చేసిన ఎనిమిదివేల సంవత్సరాలకు, సీతను వెదుకుతూ వానరులు సంపాతి ఉన్న చోటికి వచ్చారు. వాళ్ళ ద్వారా జటాయువు రామకార్యార్థం మరణించాడని సంపాతి తెలుసుకొన్నాడు. వానరులు సీతజాడను గురించి చెప్పుమని అడిగితే, సీతను రావణుడు తన లంకానగరంలో నిర్బంధించి ఉంచాడని సంపాతి వాళ్ళకు తెలిపి, ఏదో ఒకరకంగా సముద్రాన్ని దాటి లంకలో వెదకితే సీత దొరుకుతుందని చెప్పాడు. ఆ విధంగా వానరులకు సహాయం చెయ్యగానే, నిశాకరుడు చెప్పినట్లుగా, సంపాతికి పోయిన రెక్కలు మళ్ళీ మొలిచాయి.
1827.	సంపాతి 2 (సంపాతి: అని సంస్కృతమూలం)	వానరుడు	(సంపాతి అనే పేరుతో ఒక పక్షి, ఒక వానరుడు, ఇద్దరు రాక్షసులు, ఉన్నారు.) సంపాతి ఒక వానరుడు. వానకాలం గడచిన తరువాత కూడ, అంతకు ముందు అనుకొన్న ప్రకారం సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ పని మొదలుపెట్టినందుకు కోపంతో, అతడిని ఆ పని నిమిత్తమై ఎచ్చరించటానికి పోతూ, లక్ష్మణుడు కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానర ప్రముఖుల నివాసాలలో సంపాతి ఇల్లు ఒకటి.
1828.	సంపాతి 3 (సంపాతి: అని సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	(సంపాతి అనే పేరుతో ఒక పక్షి, ఒక వానరుడు, ఇద్దరు రాక్షసులు, ఉన్నారు.) సంపాతి ఒక రాక్షసుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో సంపాతి నివాసం కూడ ఒకటి. విభీషణుడి నలుగురు మంత్రిులలో ఒకడి పేరు కూడ సంపాతి. ఐతే, ఈ సంపాతి, ఆ సంపాతి ఒకరేనో లేక వేరు వేరో స్పష్టంగా తెలియదు.
1829.	సంపాతి 4 (సంపాతి: అని సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	(సంపాతి అనే పేరుతో ఒక పక్షి, ఒక వానరుడు, ఇద్దరు రాక్షసులు, ఉన్నారు.) సంపాతి ఒక రాక్షసుడు. రావణుడి చిన్న తాత ఐన మాలికి, వసుధకు పుట్టిన నలుగురు కొడుకులు అనిలుడు, అనలుడు, హరుడు, సంపాతి. విభీషణుడికి మేనమామలైన ఈ నలుగురూ తర్వాత కాలంలో విభీషణుడికి మంత్రిులై, అతడు రాముణ్ణి చేరినప్పుడు కూడ అతడి వెంట ఉన్నారు. హనుమంతుడు లంకలో సీత కోసం వెదుకుతూ సంపాతి అనే రాక్షసుడి ఇంటిని కూడ పరిశీలించాడు. ఐతే, ఈ సంపాతి, ఆ సంపాతి ఒకరేనో లేక వేరు వేరో స్పష్టంగా తెలియదు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1830.	సంప్రక్షాళురు	మునులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన మునులలో సంప్రక్షాళురు అనే వాళ్ళు కొందరు మునులు. ఒకసారి బ్రహ్మపాదాలు కడిగిన నీటినుండి వీళ్ళు పుట్టారని, అందువల్ల వాళ్ళకు సంప్రక్షాళురు అని పేరు వచ్చిందని చెబుతారు (క్షాళ=కడగటం).
1831.	సంయోధ కంటకుడు	యక్షుడు	సంయోధకంటకుడు ఒక యక్షుడు. ఇతడు కుబేరుడి అనుచరుడు. రావణుడి కుబేరుడి మీద దాడి చేసినప్పుడు యక్షులకు, రాక్షసులకు జరిగిన యుద్ధంలో, సంయోధ కంటకుడు విజృంభించి మారీచుణ్ణి తీవ్రంగా గాయపరచాడు. కాని మారీచుడు తేరుకొని సంయోధకంటకుణ్ణి తరిమికోట్టాడు.
1832.	సంవర్తం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో సంవర్తం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో సంవర్తం ఉన్నది. సింధూనదీతీరాన ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని జయించటానికి వెళ్ళే భరతుడికి రాముడు సంవర్తాస్త్రాన్ని ఇచ్చాడు. ఆ అస్త్రాన్ని ప్రయోగించి భరతుడు గంధర్వులను రూపుమాపాడు.
1833.	సంవర్తుడు	దేవర్షి	సంవర్తుడు ఒక ఋషి. ఈయన అంగిరసుడికి కొడుకు, బృహస్పతికి నోదరుడు. సంవర్తుడు ఒకసారి, మరుత్తుడు అనే రాజు చేత ఒక యజ్ఞం చేయిస్తూ ఉండగా, రావణుడు అక్కడికి వచ్చి మరుత్తుణ్ణి యుద్ధానికి పిలిచాడు. ఆ యజ్ఞంలో హవిర్భాగాలను అందుకోవటానికి వచ్చి ఉన్న దేవతలు అందరూ రావణుడిని చూడటంతోనే రకరకాల మారురూపాలతో కాలికి బుద్ధిచెప్పారు. ఇక మరుత్తుడు స్వయంగా రావణుడితో యుద్ధానికి పూనుకొన్నాడు. కాని, సంవర్తుడు అడ్డుపడి, జరిగేది మహేశ్వరసంబంధమైన యజ్ఞం కాబట్టి దానిని అసంపూర్ణంగా వదిలివేస్తే వంశనాశనం ఔతుందని, యజ్ఞం మధ్యలో కోపానికి లోనుకాకూడదని, యజ్ఞం చేస్తూ ఉన్నవాడికి అది ముగిసే లోపల ఆయుధాలు పట్టటం తగదని చెప్పి, మరుత్తుణ్ణి శాంతపరచాడు. మరుత్తుడు యుద్ధప్రయత్నం మానివేసి, తన యజ్ఞంలో మునిగిపోయాడు. రావణుడు, అతని సహచరులు అక్కడ ఉన్న మునులను చంపి వాళ్ళ రక్తం తాగి, “ గెలిచాం, గెలిచాం ” అని అరుచుకుంటూ వెళ్ళిపోయారు.
1834.	సంశ్రయుడు	ప్రజాపతి	దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన వంశం గురించి, పూర్వుల గురించి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చెపుతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో సంశ్రయుడు ఒకడు.
1835.	సంహారులు	అస్త్రదేవతలు	అస్త్రాలను ప్రయోగించడానికి కొన్ని మంత్రాలు వాడినట్లే, వాటిని ఉపసంహరించేటప్పుడు కూడ కొన్ని మంత్రాలను వాడుతారు. ఆ ఉపసంహార మంత్రదేవతలే సంహారులు. కృశాశ్వుడు (లేక భృశాశ్వుడు) అనే ప్రజాపతికి జయ, సుప్రభ అని ఇద్దరు భార్యలు. వీళ్ళలో, జయకు పుట్టిన ఏబది మంది కొడుకులు అస్త్రదేవతలు. సుప్రభకు పుట్టిన ఏబది మంది కొడుకులు ఆ అస్త్రాల ఉపసంహారదేవతలు. వాళ్ళే సంహారులు. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఈ ఏబది అస్త్రాలను వాటి ఉపసంహారాలతో సహా ఉపదేశించాడు. పిమ్మట రాముడు వాటిని లక్ష్మణుడికి ఉపదేశించాడు.
1836.	సంహ్రాది (సంహ్రాది: అని ఇకారాంతమూ, సంహ్రాదీ అని నకారాంతమూ, సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	సంహ్రాది ఒక రాక్షసుడు. సుమాలికి ఆయన భార్య ఐన కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో సంహ్రాది ఒకడు. తన నోదరులందరిలాగే సంహ్రాది కూడ రావణుడికి మేనమామ , సచివుడు. యుద్ధంలో రాముడు హతుడైనట్లు సీతను నమ్మించడానికి ఒక జిత్తు వేస్తే సరిపోతుందని మహోదరుడు రావణుడితో అంటూ, ఆ ప్రవాదం సృష్టించడానికి ఎవరెవరు ఏం చేయాలో చెపుతూ సంహ్రాదిని కూడ పేర్కొని, అతడేం చేయాలో అన్నది కూడ చెప్పాడు. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపడానికి వానరులను ఉత్తేజపరచడానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు సంహ్రాది పేరును కూడ చెప్పాడు.
1837.	సంహ్రాదుడు	రాక్షసుడు	సంహ్రాదుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. ఇతడు విష్ణువు చేతిలో చనిపోయాడు. రాక్షసులను మట్టుపెడతానని విష్ణువు దేవతలకు అభయంఇచ్చిన సంగతిని విని, మాల్యవంతుడు తన తమ్ముళ్ళైన మాలి సుమాలులతో ఆ విషయమై చర్చిస్తూ, పూర్వం విష్ణువు చంపిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ, సంహ్రాదుడి పేరును కూడ చెప్పాడు. ఆ రాక్షసులు - హిరణ్య కశిపుడు, సంహ్రాదుడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హర్షిక్యుడు, శుంభుడు, నిశుంభకుడు.
1838.	సంహ్రాదుడు	రాక్షసుడు	సంహ్రాదుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. ఇంద్రుణ్ణి జయించడానికి రావణుడు స్వర్గలోకంపైన దాడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			చేసినప్పుడు, ఇతర రాక్షసులతోపాటు సంహారం కూడ రావణుడి వెంట ఉండి, దేవసైన్యాలతో యుద్ధం చేసాడు.
1839.	సగరుడు	రాముడి పూర్వుడు	సూర్యవంశపు రాజులలో, రాముడి పూర్వుల లో, సగరుడు ఒకడు. ఈయన అసీతుడికి కొడుకు. అసీతుడు శత్రువులకు ఓడి పారిపోయి, హిమాలయాలలో తలదాచుకొని ఉన్న సమయంలో సగరుడి తల్లి గర్భవతిగా ఉన్నది. ఆమె సవతులలో ఒకతె, ఆ గర్భంలోని శిశువును చంపాలనే ఉద్దేశంతో ఆమెకు విషాన్నం పెట్టింది. కాని చ్యవనమహర్షి దయవలన, ఆ శిశువు క్షేమంగా - తల్లి తిన్న విషంతో సహా - పుట్టాడు. విషంతో కలిసి పుట్టాడు గాబట్టి ఆ బాలుడికి సగరుడు (స=తో, గరం=విషం) అని పేరు వచ్చింది. సగరుడికి కేశిని, సుమతి అని ఇద్దరు రాణులు ఉన్నారు. కేశిని కొడుకు అసమంజుడు (అసమంజసుడు). సుమతికి అరవై వేల మంది కొడుకులు ఉన్నారు. అసమంజుడు నగరంలోని బాలకులను హింసిస్తున్నాడని పౌరులు నివేదించడంతో సగరుడు అసమంజుణ్ణి రాజ్యం నుండి బహిష్కరించాడు. అసమంజుడి కొడుకు అంశుమంతుడు మాత్రం బుద్ధిమంతుడు. ఒకసారి సగరుడు అశ్వమేధం చేస్తూ ఉండగా ఆయన యజ్ఞశ్వాన్ని ఎవరో అపహరించారు. దానిని వెదకుతూ, సగరుడి అరవైవేల మంది కొడుకులు భూమిని త్రవ్వుకొని పాతాళం దాక వెళ్ళారు. అక్కడ కపిలముని ఆశ్రమం దగ్గర వాళ్ళు తమ గుఱ్ఱాన్ని చూసారు. కపిలుడే దానిని కాజేసి ఉంటాడని భావించి వాళ్ళు ఆయన మీదికి దూకారు. కపిలుడు కళ్ళు తెరిచి చూడగానే ఆ చూపుదెబ్బకు వాళ్ళంతా కాలి బూడిద ఐపోయినారు. కొడుకులు ఎంతకూ రాకపోవడంతో సగరుడు అంశుమంతుణ్ణి పంపాడు. అంశుమంతుడు తన పెదతండ్రుల దారిన పోయి, అశ్వాన్ని చూశాడు. ఆ సమయంలో అక్కడ ఉన్న గరుత్మంతుడు (సగరపుత్రులకు మేనమామ), అంశుమంతుడి పెదతండ్రులకు ఏ గతి పట్టిందో చెప్పి, వాళ్ళకు సద్గతులు రావాలంటే ఆకాశగంగ నీరు వాళ్ళ దేహవశేషాలమీద ప్రవహించాలని, ఆ నీటితో వాళ్ళకు తర్పణాలు ఇవ్వాలని, చెప్పాడు. అంశుమంతుడు గుర్రాన్ని తెచ్చి తాతగారి యజ్ఞాన్ని పూర్తి చేయించాడు. సగరుడు తన కొడుకుల అధోగతికి బాధపడ్డాడుగాని, తన ముప్పదివేల ఏళ్ళ పాలనలో వాళ్ళను ఉద్ధరించటానికి గంగను భూమి మీదికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తెచ్చే విషయంలో మాత్రం ఏమీ చేయలేకపోయాడు.
1840.	సత్యకీర్తి	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన ధర్మచక్రం అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు సత్యకీర్తి.
1841.	సత్యలోకం (బ్రహ్మలోకం)	బ్రహ్మ స్థానం	మన పురాణాల సంప్రదాయం ప్రకారం లోకాలు పదునాలుగు. భూమి కింద ఉన్న ఏడు లోకాలను అధోలోకాలు (అధస్=క్రింద) అంటారు. ఆ ఏడు అధోలోకాల పేర్లు - అతలం, వితలం, సుతలం, తలాతలం, రసాతలం, మహాతలం, పాతాళం. భూమి, దాని పైన ఉన్న మరొక ఆరులోకాలు, మొత్తం ఏడిటిని కలిపి ఊర్ధ్వలోకాలు లేదా పై లోకాలు (ఊర్ధ్వం=పైన) అంటారు. ఆ ఊర్ధ్వలోకాల పేరులు - భూ, భువర్, సువర్, మహర్, జనన్, తపన్, సత్య లోకాలు. ఏడు ఊర్ధ్వలోకాలలో చివరిది - అంటే- అన్నిటికంటే పైది సత్యలోకం లేదా బ్రహ్మలోకం. అది చతుర్ముఖబ్రహ్మ స్థానం. అది ఎంతో తపస్సు చేసినవాళ్ళకే గమ్యం. అక్కడ ఏ చిత్త వికారాలు, దేహక్షేపాలు ఉండవు. కాని, తపస్సులో దోషంవల్ల, అక్కడకు పోయిన తరువాత కూడా ఆకలిదప్పుల తంటా తప్పించుకోలేని శ్వేతుడి కథ రామాయణంలో ఉంది.
1842.	సత్యవంతుడు 1 (సత్యవాస్ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	ప్రాచీన రాజ కుమారుడు	(సత్యవంతుడు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక అస్త్రదేవత, ఉన్నారు.) సత్యవంతుడు ఒక ప్రాచీన రాజకుమారుడు. ఈయన మద్ర దేశానికి రాజైన ద్యుమత్యేనుడికి కొడుకు. సత్యవంతుడి భార్య సావిత్రి గొప్ప పతివ్రతలలో ఒకతె. ఈ వివరాలన్నీ రామాయణంలో లేవుగాని, ఒకచోట సావిత్రిసత్యవంతుల ప్రసక్తి ఉన్నది. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరాని దాన్నని రాక్షసస్త్రీలతో చెపుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శబి , ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి , కపిలుడు.
1843.	సత్యవంతుడు 2 (సత్యవాస్ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	అస్త్రదేవత	(సత్యవంతుడు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక అస్త్రదేవత, ఉన్నారు.) విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన దండచక్రం అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహార మంత్రదేవత పేరు సత్యవంతుడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1844.	సత్యవతి (చూ : కౌశికి 2- నది)	ముని భార్య	సత్యవతి , గాధి అనే రాజుకు కూతురు. ఈమె విశ్వామిత్రుడికి అక్క. భృగువంశీయుడైన ఋచీకుడు సత్యవతికి భర్త. సత్యవతి తన భర్తను భక్తితో సేవించి, చివరకు హిమాలయప్రాంతంలో కౌశికి అనే నదిగా మారింది. తన అక్క మీది ప్రేమకొద్దీ విశ్వామిత్రుడు ఆ నది సమీపాన తపస్సు చేసుకొంటూ ఉండేవాడు.
1845.	సత్యాస్త్రం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో సత్యాస్త్రం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో సత్యాస్త్రం ఒకటి.
1846.	సత్యోపయాచనం (నికూలం)	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒకానొక చెట్టు పేరు సత్యోపయాచనం. నికూలం అనే పేరు కూడ దానికి ఉన్నది. ఐతే, ఇది ఆ చెట్టుకు ఉన్న ప్రత్యేకమైన పేరేతప్ప, మామిడి, వేప లాగా సత్యోపయాచనం జాతి చెట్లు అంటూ లేవు. ఈ చెట్టును పూజించి ఏది కోరుకోంటే అది సిద్ధిస్తుంది గాబట్టి దానికి సత్యోపయాచనం అని పేరు వచ్చింది (ఉపయాచనం=స్మారణ, సత్యం=నిక్కము). ఈ సత్యోపయాచనం చెట్టు శరదండానది ఒడ్డున ఉన్నది. దశరథుడి మరణం తర్వాత, భరతుడిని వెనక్కు పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి కేకయరాజ్య రాజధాని ఐన రాజగృహానికి పోతూ, దారిలో ఈ చెట్టును చూసారు.
1847.	సనత్కుమారుడు	దేవర్షి	సనత్కుమారుడు ఒక దేవర్షి. ఈయన బ్రహ్మ మానసపుత్రుడు. సనకుడు, సనందనుడు, సనత్కుమారుడు, సనత్కుజాతుడు (లేదా సనాతనుడు) అని వాళ్ళు నలుగురు. ఒకసారి సనత్కుమారుడు కొందరు మునులతో మాట్లాడుతూ,భవిష్యత్తులో విభండకుడనే మునికి ఋష్యశ్యంగుడనే కొడుకు పుడుతాడని, ఆయన దశరథుడి కుమార్తె ఐన శాంతను పెళ్ళాడుతాడని, ఆయనే దశరథుడి చేత పుత్రీయేష్ఠిని చేయిస్తాడని, అందువలన దశరథుడికి కొడుకులు కలుగుతారని, చెప్పాడు. ఆ సంగతులన్ని సుమంత్రుడు కూడ విన్నాడు. దశరథుడు సంతతి కోసం యాగం చేయదలచుకొన్న సంగతిని బయటపెట్టినప్పుడు, సుమంత్రుడు ఆ పాత కథనంతా దశరథుడికి చెప్పి, యాగం చేయుమని ప్రోత్సహించాడు.
1848.	సన్నాదనుడు	వానరుడు	సన్నాదనుడు లేదా సన్నాదుడు ఒక వానరుడు. రావణుడికి శుకసారణులు చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరవీరులలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(సన్నాదుడు)		సన్నాదుడు ఒకడు. సన్నాదుడు ఒక యోజనం ఎత్తున ఉంటాడని, కాళ్ళుచేతులతో అప్పుడు జీవించి ఉన్న జీవులలో అంతకంటే పెద్ద విగ్రహం ఎవరికీ లేదని, అతడొకసారి ఇంద్రుడితో కూడ పోరాడి అజేయుడై నిలిచాడని, సారణుడు చెప్పాడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో సన్నాదుడు ఒకడు.
1849.	సన్నాదుడు (సన్నాదనుడు)	వానరుడు	సన్నాదుడు లేదా సన్నాదనుడు ఒక వానరుడు. రావణుడికి శుకసారణులు చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరవీరులలో సన్నాదుడు ఒకడు. సన్నాదుడు ఒక యోజనం ఎత్తున ఉంటాడని, కాళ్ళుచేతులతో అప్పుడు జీవించి ఉన్న జీవులలో అంతకంటే పెద్ద విగ్రహం ఎవరికీ లేదని, అతడొకసారి ఇంద్రుడితో కూడ పోరాడి అజేయుడై నిలిచాడని, సారణుడు చెప్పాడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి అయోధ్యకు వెళ్ళి, అక్కడ రాముడి సత్కారం అందుకొని, అక్కడే ఒక ఏడాదిపాటు ఉన్న వానరులలో సన్నాదుడు ఒకడు.
1850.	సప్తజనులు (సప్తమునులు)	ఏడుగురు మునులు	సప్త జనులు అంటే ఏడుగురుజనులు అని అర్థం (సప్త=ఏడు, జనుడు=వ్యక్తి). ఋశ్యమూకం నుండి కిష్కింధకు పోయే దారిలో ఒక తపోవనంలో ఏడుగురు మునులు ఉండేవాళ్ళు. వాళ్ళు నీటి మధ్యలో తలక్రిందుగా నిలచి, ఏడుదినాలకొకసారి మాత్రమే ఆహారం తీసుకొంటూ, కఠోరమైన తపస్సు చేస్తూ ఉండే వాళ్ళు. ఏడుగురు కాబట్టి వాళ్ళకు సప్తజనులు అనే పేరు వచ్చింది. ఆ విధంగా ఆ ఏడుగురు మునులు ఏడు వందల సంవత్సరాలు తపస్సు చేసి, శరీరాలను విడచి, ఊర్ధ్వలోకాలకు పోయారు. వాళ్ళు ఈ లోకం విడచి వెళ్ళిన తరువాత కూడ, వాళ్ళ తపశ్శక్తికారణంగా, వాళ్ళ తపోవనంలోకి ప్రవేశించటానికి ఇతరులకు సాధ్యం కాలేదు. వాలితో పోరాడటానికి రామలక్ష్మణులతో కలిసి కిష్కింధకు పోతూ సుగ్రీవుడు దారిలో ఈ సప్తజనుల ఆశ్రమం దగ్గర వాళ్ళగురించి రాముడికి చెప్పాడు. ఈ సప్తజనులనే మునులు వేరు, ప్రఖ్యాతులైన సప్తర్షులు వేరు, గమనించాలి.
1851.	సప్తపర్ణం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో సప్తపర్ణం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో ఏడాకుల అరటి చెట్టు అంటారు. ఏడాకులు తోడిగిన వెంటనే కాపు కాస్తుందని దీనికి ఈ పేరు వచ్చింది. కప్పురపుటనటి అనే పేరు కూడ దీనికి ఉన్నది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1852.	సప్తర్షులు (సప్త+ఋషయః = సప్తర్షయః అని సంస్కృతమూలం. బహువచనం.)	ఏడుగురు ఋషులు	సప్తర్షులు (సప్త=ఏడు) అనే పేరుతో ప్రసిద్ధులైన ఏడుగురు ఋషులు ఉన్నారు. వసిష్ఠ, విశ్వామిత్ర, అత్రి, భరద్వాజ, కశ్యప, జమదగ్ని, భరద్వాజుడు అనే వాళ్ళు సప్తర్షులు. ఈ సప్తర్షులు ఒక్కొక్క మన్వంతరానికి మారిపోతూ ఉంటారని మన పురాణాలు చెబుతున్నాయి. పట్టాభిషేకం తరువాత రాముణ్ణి చూడటానికి సప్తర్షులు కూడ వచ్చారు. సప్తర్షులు ఆకాశంలో ఒక గుంపుచుక్కలుగా మనకు కనబడుతూ ఉంటారు. నాలుగు చుక్కలు ఒక చతురస్రంగా, పక్క న మూడు చుక్కలు త్రిభుజంగా ఈ కూటమి కనబడుతుంటుంది. ఆధునిక ఖగోళశాస్త్రం ప్రకారం ఈ సప్తర్షి మండలానికి 'బిగ్ డిప్పర్', 'గ్రేట్ బేర్', 'ఉర్వా మేజర్' అని పేర్లు.
1853.	సమిధ	హోమానికి వాడే పుడక	వైదికక్రియలలో హోమం ఒక ప్రధాన చర్య. అగ్నికుండంలో అగ్నిని రగిలించి, ఆ మండే అగ్నిలో ఒక పాత్రతో హవిస్సును వేసి వేల్పుటమే హోమం. హోమానికి కావలసిన అగ్నిని రగుల్చుటానికి, రగిలిన అగ్నిని నిలుపటానికి ఇంధనంకావాలి. ఈ ఇంధనమే సమిధ లేదా ఇథ్యం. అన్ని రకాల చెట్ల పుల్లలూ సమిధలగా పనికి రావు. పూర్వం గురుకులాలలో చదువుకోనే విద్యార్థులకే కాక, అడవులలో ఆశ్రమాలలో నివసించే తాపసులకు కూడ, అడవికి పోయి సమిధలు, దర్భలు, పూలు, పండ్లు, ఆకులు, తేవటం దినచర్య. సమిధలు కోసేటప్పుడు చదువవలసిన మంత్రాలు కొన్ని ఉంటాయి, వాటిని అగ్ని కుండంలో వేసేటప్పుడు చదవవలసిన మంత్రాలు కొన్ని ఉంటాయి. మంత్రాలు వల్లే వేసేటప్పుడు, విద్యార్థులు పచ్చి సమిధలను చిన్న చిన్న పుడకలగా తుంచుతూ ఉంటారు. పెద్దలను, గురువులను, దర్శించేటప్పుడు చేతిలో దర్భలు, సమిధలు, పట్టుకోవటం ఆచారం.
1854.	సముద్రం 1	సాగరం	(సముద్రం అంటే కడలికీ ఒక సంఖ్యకు కూడ పేరు. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన స్థలాలలో సముద్రం ఒకటి. దీనినే సాగరం అనీ, జలనిధి అనీ, జలధి అనీ, రకరకాల పేర్లతో చెబుతూ ఉంటాము. సాధారణంగా నదులన్నీ తాము ప్రవహించినంత దూరం ప్రవహించి, చివరకు ఏదో ఒక సముద్రంలో కలుస్తూ ఉంటాయి. అందుకే సముద్రుణ్ణి నదులకు భర్త అని చమత్కరించారు. (సంస్కృతంలో,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>సముద్రం/ సాగరం అనే స్థలానికి, జలదేవత ఐన సముద్రుడికి/ సాగరుడికి కూడా సముద్ర/ సాగరః అని ఒకే పుంలింగకల్పం వాడుతాము. తెలుగులో ఐతే, స్థలానికి సముద్రం/సాగరం అనీ, దేవతకు సముద్రుడు/ సాగరుడు అనీ వాడుతాము.). సముద్రానికి సాగరం అని పేరు ఎందుకు వచ్చిందో తెలిపే కథ రామాయణంలో వివరంగా ఉంది. భాగవతం వంటి ఇతరపురాణాలలో కూడ ఆ కథ ఉంది. సగరుడు అనే చక్రవర్తి కొడుకులు అరవై వేల మంది, తమ తండ్రి యాగాశ్వాన్ని ఎవరో అపహరిస్తే దానిని వెదుకుతూ భూమిని పాతాళం దాక తవ్వి ఒక పెద్ద గోతిని చేసారనీ, కొన్ని తరాల తరువాత వాళ్ళ వంశంలోని భగీరథుడు అనే రాజు ఆకాశగంగను భూమి మీదుగా పాతాళానికి తీసుకొని పోయినప్పుడు గంగాజలప్రవాహంతో ఆ పెద్ద గొయ్యి నిండి సముద్రంగా ఐందనీ, సగరుడి కొడుకులు (=సాగరులు) తవ్వటం చేత సముద్రానికి సాగరం అనే పేరు వచ్చిందనీ, రామాయణ కథ. (అంతకు ముందే అగస్త్యుడు అనే మహర్షి, ఒకానొక కారణం వల్ల సముద్రంలోని నీటిని మొత్తం తాగేసాడు. దానితో సముద్రం వట్టిపోయింది. ఆ ఎండిన సముద్రాన్నే సాగరులు ఇంకా అడుగంట తవ్వారు. వాళ్ళు తవ్విన ఆ గుంట గంగతో నిండింది.). వ్యక్తుల పేర్ల కింద ఇచ్చిన 'సముద్రుడు' అనే ఆరోపాన్ని కూడ చూడండి.</p>
1855.	సముద్రం 2	సంఖ్య	<p>సముద్రం అంటే కడలికి ఒక సంఖ్యకు కూడ పేరు. గమనించాలి.) మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం సముద్రం అనేది ఒక సంఖ్య. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10²), సహస్రం (10³), అయుతం (10⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10⁵), కోటి (10⁷), శంఖం (10¹²), మహాశంఖం(10¹⁷), బృందం (10²²), మహాబృందం (10²⁷), పద్మ (10³²), మహాపద్మం (10³⁷), ఖర్వం (10⁴²), మహాఖర్వం (10⁴⁷), సముద్రం (10⁵²), ఓఘం (10⁵⁷), మహాఘం (10⁶²) . నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుకః ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1856.	సముద్రుడు (సాగరుడు, సరిత్పతి)	జలాశయాధి దేవత	సముద్రుడు భూమిపైన ఉన్న అన్నిరకాల జలాశయాలకు అధిదేవత. నదులకు అధిపతి. సగరుడు అనే సూర్యవంశపు రాజు కొడుకులు అరవై వేల మంది త్రవ్వగా ఏర్పడ్డది గాబట్టి సముద్రానికి సాగరం అని పేరు కూడ వచ్చింది. సాగరుడు అంటే సముద్రుడు. మన తెలుగు వాడుకలో, సముద్రం అంటే జలానికి స్థానం అని, సముద్రుడు అంటే ఆ స్థానానికి అధిష్ఠాన దేవత అని అర్థం (సంస్కృతంలో రెండిటికీ సముద్రః అనే ఒక్క మాటే.). జలాధిదేవత ఐన వరుణుడి నివాసస్థానం కూడ సముద్రమే. లంకకు పోవాలంటే సముద్రాన్ని దాటాలి. అందుకని, తనకు దారి ఇమ్మని రాముడు సముద్రుణ్ణి మూడు దినాలపాటు ప్రార్థించాడు. ఐనా సముద్రుడు ఏమీ చేయకపోవటంతో రాముడు ఉగ్రుడై, సముద్రం మీద తన అస్త్రాలను ప్రయోగించబోయాడు. అప్పుడు సముద్రుడు కనబడి, నలుడి ద్వారా తనమీద ఒక వంతెన కట్టించుమని చెప్పి, సంధించిన రాముడి బాణాన్ని సముద్రతీరాన ఆభీరులు అనే క్రూరులు నివసించే ద్రుమకుల్యం అనే చోట వేయుమన్నాడు. అమృతం కోసం మఢించినప్పుడు లక్ష్మీ, చంద్రుడు, ఐరావతం మొదలైన వాళ్ళు సముద్రం నుండి జన్మించారు.
1857.	సమున్నతుడు	రాక్షసుడు	సమున్నతుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. సమున్నతుడు ప్రహస్తుడితోపాటు కలిసి యుద్ధానికి వెళ్ళి , దుర్ముఖుడు అనే వానరుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1858.	సరమ	గంధర్వ స్త్రీ	సరమ, శైలాముడు అనే గంధర్వుడికి కూతురు. ఈమె విభీషణుడి భార్య. అశోకవనంలో రావణుడి నిర్బంధంలో సీత ఉన్నప్పుడు, సరమతోపాటు , సరమ కూతుళ్ళైన అనల, త్రిజట కూడ సీత పట్ల సానుభూతితో ఉండే వాళ్ళు. సీతను రాముడికి తిరిగి అప్పగించుమని రావణుడికి మాల్యవంతుడు, విభీషణుడు, అవిద్దుడు, కైకసి, అందరూ బోధించినా రావణుడు వినలేదన్న సంగతి, సరమ పంపగా అనల వెళ్ళి సీతకు చెప్పి, ఆమెను ఊరడించింది.
1859.	సరయు (సరయువు అని కూడ)	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు సరయు/సరయువు. కోసలదేశపు రాజధాని రాముడి జన్మస్థలమూ ఐన అయోధ్య, ఈ సరయునది ఒడ్డుననే ఉన్నది. రామాయణంలో సరయునది ప్రస్తావం చాలసార్లు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వస్తుంది. దశరథుడు యువరాజుగా ఉన్నప్పుడు వేటకు వెళ్ళి, రాత్రివేళ జంతువులకోసం పొంచి ఉండి, ఏనుగునుకొని పొరబాటున ఒక మునిబాలుణ్ణి చంపి, తత్ఫలితంగా, శోకపీడితులైన ఆ బాలుడి తల్లిదండ్రులచేత “ మా లాగానే పుత్రకోకంతోనే నీవు కూడ మరణిస్తావు.” అని శాపాన్ని పొందింది ఈ సరయూనది ఒడ్డుననే. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు వెళ్ళే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు సరయూనదిని పేర్కొన్నాడు. రాముడు తన జీవితం చివరలో, మహాప్రస్థానం చేసి శరీరాన్ని విడచినది కూడ ఈ సరయూ నదిలోనే.
1860.	సరళం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్టలో ఒక దాని పేరు సరళం. తెలుగులో కూడ దీనిని సరళపు చెట్టు అంటారు గాని, తెగడ, అళది అనే పేర్లు కూడ ఉన్నాయి.
1861.	సరస్వతి 1	దేవత	(సరస్వతి అనే పేరుతో ఒక దేవత, రెండు నదులు, ఉన్నాయి.) సరస్వతి ఒక ముఖ్య దేవత. ఈమె విద్యకు, విజ్ఞానానికి, భాషకు, అధిదేవత. సరస్వతిని బ్రహ్మకు భార్యగా చెబుతారు. ఒక వేటగాడు క్రౌంచపక్షిని చంపటం చూసిన వాల్మీకి, కరుణతో, కోపంతో ఆ వేటగాడిని ఉద్దేశించి పలికిన మాటలు ఒక శ్లోకం రూపంలో ఉండడం వాల్మీకికే ఆశ్చర్యం కలిగింది. అప్పుడు బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమై, సాక్షాత్తు సరస్వతీదేవి ఆ మాటల రూపంలో ఆవిర్భవించిందని, ఇక రామాయణాన్ని రచించుమని, వాల్మీకికి చెప్పాడు. కుంభకర్ణుడు బ్రహ్మను వరాలు కోరుకొనే సమయంలో, దేవతలు అందరూ ప్రార్థించగా సరస్వతి కుంభకర్ణుణ్ణి ఆవేశించి, అతడి చేత నిద్రను వరంగా కోరుకొనేటట్లు చేసింది.
1862.	సరస్వతి 2	నది	(సరస్వతి అనే పేరుతో ఒక దేవత, రెండు నదులు, ఉన్నాయి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు సరస్వతి (ప్రయాగలో గంగతో కలిసి సరస్వతీనది ఇది కాదు.). దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ నదిని దాటారు. ఇది అక్కడ ఒక గంగానదిపాయలో కలుస్తూ ఉన్నదని చెప్పటంవల్ల, ఈ సరస్వతి సుప్రసిద్ధమైన సరస్వతీనది కంటే వేరైనది. ఎందుకంటే ఆ ప్రసిద్ధసరస్వతి గంగతో కలిసేది ప్రయాగ దగ్గర కనుక.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1863.	సరస్వతి 3		<p>(సరస్వతి అనే పేరుతో ఒక దేవత, రెండు నదులు, ఉన్నాయి.)</p> <p>వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు సరస్వతి. ఇదే సుప్రసిద్ధమైన పుణ్యనది సరస్వతి. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ సరస్వతీనదిని పేర్కొన్నాడు. సరస్వతీనది, యమునానదిలాగే, ప్రయాగ దగ్గర గంగానదితో కలుస్తుంది. ఈ మూడు నదుల సంగమస్థలమే త్రివేణీసంగమం లేదా త్రివేణి. ఈ ప్రయాగను మనం ఇప్పుడు అలహాబాద్ అని చెబుతున్నాము. ఐతే, ఈ సరస్వతీ నది ఇప్పుడు మనకు భౌతికంగా కనబడదు. అది ఎండి పోయింది. కాని, అంతర్వాహినిగా (అంతః=లోపల, వాహిని=ప్రవహించేది) భూమి లోపల ఉన్నదని సంప్రదాయం చెబుతున్నది. ఈ మధ్య నాసా వాళ్ళు తీసిన కొన్ని చిత్రాల వల్ల, పడమటి నుండి ప్రయాగ దగ్గర వరకు, భూమి అడుగున ఒక మహానదీప్రవాహపు జాడలు ఉన్నట్లు నిర్ధారించారు.</p>
1864.	సరిత్పతి (చూ: సముద్రుడు)	సముద్రుడు	<p>సరిత్పతి అంటే సముద్రుడు. (సరిత్=నది, పతి=భర్త) నదులన్ని సముద్రంలో కలుస్తాయి గాబట్టి సముద్రుణ్ణి నదులకు భర్తగా భావిస్తారు. సగరుడు అనే సూర్యవంశపు రాజు కొడుకులు అరవై వేల మంది త్రవ్వగా ఏర్పడ్డది గాబట్టి సముద్రానికి సాగరం అని పేరు కూడ వచ్చింది. సముద్రుడు భూమిపైన ఉన్న అన్నిరకాల జలాశయాలకు అధిదేవత. నదులకు అధిపతి. మన తెలుగు వాడుకలో, సముద్రం అంటే జలానికి స్థానం అని, సముద్రుడు అంటే ఆ స్థానానికి అధిస్థాన దేవత అని అర్థం. సంస్కృతంలో రెండిటికీ సముద్రః అనే ఒక్క మాటే. జలాధిదేవత ఐన వరుణుడి నివాసస్థానం కూడ సముద్రమే. లంకకు పోవాలంటే సముద్రాన్ని దాటాలి. అందుకని, తనకు దారి ఇమ్మని రాముడు సముద్రుణ్ణి మూడు దినాలపాటు ప్రార్థించాడు. ఐనా సముద్రుడు ఏమీ చేయకపోవటంతో రాముడు ఉగ్రుడై, సముద్రం మీద తన అస్త్రాలను ప్రయోగించబోయాడు. అప్పుడు సముద్రుడు కనబడి, నలుడి ద్వారా తనమీద ఒక వంతెన కట్టించమని చెప్పి, సంధించిన రాముడి బాణాన్ని సముద్రతీరాన ఆభీరులు అనే క్రూరులు నివసించే ద్రుమకుల్యం అనే చోట వేయుమన్నాడు. అమృతం కోసం మధించినప్పుడు లక్ష్మీ,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చంద్రుడు, ఐరావతం మొదలైన వాళ్ళు సముద్రం నుండి జన్మించారు.
1865.	సరిత్పతి	సముద్రం	సముద్రానికి ఉన్న పేర్లలో సరిత్పతి అనేది ఒకటి. సరిత్ అంటే నది. పతి అంటే భర్త. నదులన్నీ చివరకు సముద్రంలో కలుస్తాయి గాబట్టి సముద్రాన్ని/సముద్రుణ్ణి నదులకు భర్తగా చెబుతారు. రామాయణంలో, సముద్రుణ్ణి సరిత్పతి అని, నదీనదపతి అని, పేర్కొన్నారు. మిగిలిన వివరాలకోసం, వ్యక్తుల పేర్లలో ఇచ్చిన 'సముద్రుడు' అనే ఆరోపాన్ని, స్థలాల పేర్లలో ఇచ్చిన " సముద్రం' అనే ఆరోపాన్ని, చూడండి.
1866.	సరీస్పం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో సరీస్పం ఒక జాతి. నేల మీద పాకే పాములలాంటి జంతువులన్ని ఈ కోవలోకి వస్తాయి.
1867.	సర్గం /సర్గ	అధ్యాయం	ఒక గ్రంథంలోని విషయాన్ని విభజించే చిన్న ప్రమాణాలను సర్గం/సర్గం అంటారు. ఉదాహరణకు రామాయణంలోని ప్రధానభాగాలకు కాండాలు అని పేరు. ఒక్కొక్క కాండం మళ్ళి కొన్ని చిన్న చిన్న సర్గలగా విభక్తమై ఉంటుంది. రామాయణంలోని ఏడు కాండాలూ కలిసి దాదాపు 640 సర్గలగా విభక్తమై ఉన్నాయి. ఈ సంఖ్య, గ్రంథ ప్రతి యొక్క సంప్రదాయాన్ని బట్టి మారవచ్చు. ఒక్కొక్క సర్గలో కొన్ని శ్లోకాలు ఉంటాయి. ఈ శ్లోకాల సంఖ్యకు నియమం లేదు. దాదాపు సంస్కృతపద్యమహాకావ్యాలన్నీ సర్గలగానే విడగొట్టి ఉన్నాయి. భారతంలోని భాగాలను పర్వాలు అంటారు. ఆ పర్వాలు కొన్ని అధ్యాయాలగా విభక్తమై ఉంటాయి. భాగవతం స్కంధాలగా విభక్తమైంది. ఒక్కొక్క స్కంధం కొన్ని అధ్యాయాలగా విడగొట్టి ఉంటుంది.
1868.	సర్జం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో సర్జం ఒకటి. సర్జకం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని వేగి చెట్టు అంటారు. (సర్జం అంటే మద్ది చెట్టు అని కూడా నిఘంటువు చెబుతుంది.)
1869.	సర్వాస్యుడు	రాక్షసుడు	సర్వాస్యుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. రావణుడి ప్రతినిధిగా జనస్థానంలో ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో సర్వాస్యుడు ఒకడు. శూర్యణఖ నిమిత్తంగా జనస్థానంలో రాముడితో జరిగిన యుద్ధంలో సర్వాస్యుడు చనిపోయాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1870.	సర్వతీర్థం	ఊరు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన గ్రామాలలో ఒక గ్రామం పేరు సర్వతీర్థం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ గ్రామం మీదుగా ప్రయాణించారు.
1871.	సర్వనాభుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన " సుదామనం " (త్వష్ట అనే దేవతకు సంబంధించినది) అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు సర్వనాభుడు.
1872.	సర్వసౌవర్ణం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సర్వసౌవర్ణం. ఇది పశ్చిమ సముద్రంలో వరాహ పర్వతానికంటే ఇంకా పడమటికి ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ సర్వసౌవర్ణపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1873.	సర్వార్థసిద్ధుడు	భిక్షువు	సర్వార్థసిద్ధుడు ఒక బ్రాహ్మణ భిక్షువు. అతడు రాముడి కాలంలో అయోధ్యలో నివసించాడు. ఆ భిక్షువు ఒకసారి ఒక కుక్కను కొట్టాడు. ఆ కుక్క రాముడి కొలువులోనికి వెళ్ళి తనకు న్యాయం చేయుమని రాముణ్ణి కోరింది. రాముడు సర్వార్థసిద్ధుడిని పిలిపించి, అడుగగా, అతడు తన తప్పును ఒప్పుకొన్నాడు. బ్రాహ్మణుడు గాబట్టి, ఆ భిక్షువుకు మరణశిక్ష తగదని ధర్మాధికారులు చెప్పారు. అప్పుడు , సర్వార్థసిద్ధుడిని కౌలంచరం (లేదా కాలంజరం) అనే చోట పీఠాధిపతిగా నియమించుమని ఆ కుక్క రాముణ్ణి కోరింది. అందుకు కారణం ఏమిటంటే, అలాంటి పనులు చేస్తూ ఉండే వాళ్ళు తప్పనిసరిగా ద్రవ్యదుర్వినియోగం చేస్తారని, ఆ పాపానికి ఫలితంగా వాళ్ళు అవీచి అనే నరకంలో పడుతారని, అదే వాళ్ళకు తగిన శిక్ష అని, ఆ కుక్క వివరించింది. (ఈ కథ ఉన్న సర్గ ప్రక్షిప్తం అంటారు. అలానే అనిపిస్తున్నది.)
1874.	సర్వపం	ధాన్యం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ధాన్యాలలో సర్వపం ఒకటి. తెలుగులో వీటిని ఆవాలు అంటారు. ఇవి ఆహారవస్తువులలో కూరదీనుసుగా ఉపయోగపడతాయి. మన తెలుగు వాళ్ళకు ఆవకాయ గురించి చెప్పనక్కరలేదు. దానిలో ఈ ఆవాల్ ప్రముఖపదార్థం. ఆవాలలో తెల్ల ఆవాలను సిద్ధార్థాలు అంటారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1875.	సలిలాహారులు	మునులు	రాముడు దండకారణ్యంలో చూసిన మునులలో సలిలాహారులు అనే వాళ్ళు ఒక రకం మునులు. (సలిలం=నీరు, ఆహారం=తిండి) వీళ్ళు నీటినే ఆహారంగా తీసుకొంటూ తమ తపస్సులను సాగించుకొంటారు. వీళ్ళు చేసే తపస్సును బట్టి వాళ్ళను సలిలాహారులు అంటారుగాని, ఆ పేరుతో మునులలో ఒక వర్గమో ఒక సంఘమో ఉన్నదని అర్థం కాదు.
1876.	సవిత (సవితా అని సంస్కృతమూలం. ఋకారాంతం.)	సూర్యుడు	సవిత అనేది సూర్యుడికి ఉన్న పేర్లలో ఒకటి.
1877.	సహదేవుడు	రాజు	సహదేవుడు ఇక్ష్వాకు వంశీయులైన రాజులలో, విశాలానగరాన్ని పాలించిన విశాలుడి పరంపరలోని వాడు. రామలక్ష్మణులను మిథిలకు తీసుకొనిపోతూ దారిలో విశ్వామిత్రుడు, విశాలానగరాన్ని గురించి, దాని ప్రస్తుతపాలకుడైన సుమతి గురించి తెలిపేటప్పుడు, ఆ రాజు పూర్వుల పేర్లు చెప్పుతూ, సహదేవుణ్ణి పేర్కొన్నాడు.
1878.	సహస్రం	సంఖ్య	మన భారతీయ సంఖ్యామానం ప్రకారం సహస్రం అనేది ఒక సంఖ్య. సహస్రం అంటే వేయి అని అర్థం. వేయిని మనం వెయ్యి అని కూడా అంటాం. వానరసైన్యం పరిమాణాన్ని వర్ణిస్తూ శుకసారణులు రావణుడితో ఈ క్రింది సంఖ్యలను పేర్కొన్నారు. దశ (10), శతం (10 ²), సహస్రం (10 ³), అయుతం (10 ⁴), లక్ష/లక్షం లేదా నియుతం (10 ⁵), కోటి (10 ⁷), శంఖం (10 ¹²), మహాశంఖం (10 ¹⁷), బృందం (10 ²²), మహాబృందం (10 ²⁷), పద్మ (10 ³²), మహాపద్మం (10 ³⁷), ఖర్వం (10 ⁴²), మహాఖర్వం (10 ⁴⁷), సముద్రం (10 ⁵²), ఓఘం (10 ⁵⁷), మహాఘం (10 ⁶²). నియుతానికి కోటికి మధ్య ప్రయుతం అనే సంఖ్య (10 ⁶) ఉన్నదిగాని, దానిని రామాయణం ఇక్కడ చెప్పలేదు. ఐనా, సాహిత్యగ్రంథాలలో ఇంత బృహత్సంఖ్యలను ఇంత క్రమపద్ధతిలో బహుశా ఏ భాషలోనూ ఏ గ్రంథమూ పేర్కొనలేదేమో!
1879.	సహస్రచక్షువు (సహస్రచక్షుః అని మూలం. సకారాంతం.)	ఇంద్రుడు	సహస్రచక్షువు అంటే ఇంద్రుడు. సహస్రాక్షుడు అనే ఆరోపం చూడండి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1880.	సహస్రాక్షుడు	ఇంద్రుడు	సహస్రాక్షుడు అనేది, ఇంద్రుడికి ఉన్న పేరులలో ఒకటి. (సహస్రం=వెయ్యి. అక్షి=కన్ను) వెయ్యి కళ్ళు ఉన్నవాడుగాబట్టి సహస్రాక్షుడనే పేరు వచ్చిందని సాధారణంగా అనుకోవటం అని, విషయం అది కాదు. ఒక శాపం కారణంగా ఇంద్రుడి శరీరమంతా కళ్ళలాగా కనబడే మచ్చలతో నిండిపోయింది. అందుకని ఇంద్రుడికి సహస్రాక్షుడు అనే పేరు వచ్చింది.
1881.	సహ్యం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సహ్యం. వానరులు లంక మీదికి దండు నడిచేటప్పుడు, ఈ కొండ పక్కగా ప్రయాణించారు. కృష్ణానది ఈ సహ్యపర్వతం నుండే జన్మిస్తుంది. అందుకే కృష్ణను సహ్యజ (జ=పుట్టినది) అంటారు.
1882.	సాంకాశ్యం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లోదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు సాంకాశ్యం. ఇది ఇక్షుమతి అనే నది ఒడ్డున ఉన్నది. రామాయణకాలంలో, ఈ సాంకాశ్యనగరానికి సుధన్వుడు రాజు. ఇతడు ఒకసారి మిథిల మీదికి దండెత్తి వెళ్ళి, సీతనూ శివధనుస్సునూ తనకు అప్పగించుమని సీత తండ్రి జనకుడిని బెదిరించాడు. జనకుడు, సుధన్వుడిని యుద్ధంలో చంపి, తన తమ్ముడు కుశధ్వజుడిని సాంకాశ్యనగరానికి రాజును చేసాడు. రాముడు శివధనుస్సును విరచినప్పుడు, సీతారాముల వివాహానికి తన తమ్ముడు కుశధ్వజుడు కూడ రావాలని జనకుడు సాంకాశ్యనగరానికి దూతలను పంపి కుశధ్వజుడిని పిలిపించాడు.
1883.	సాంతానికం	పై లోకం	పుణ్యాత్ములు మరణం తరువాత తాము చేరుకొనే ఊర్ధ్వలోకాలలో ఒకదాని పేరు సాంతానికం. రామాయణంలో, రాముడు మహాప్రస్థానం చేస్తూ, తన ప్రజలకు పుణ్యలోకప్రాప్తిని కలిగించుమని బ్రహ్మను కోరగా, ఆయన అయోధ్యానివాసులకు అందరికీ ఈ సాంతానికం అనే లోకాన్ని ప్రసాదించాడు.
1884.	సాగరం	సముద్రం	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన స్థలాలలో సాగరం ఒకటి. దీనినే సముద్రం అనీ, జలనిధి అనీ, జలధి అనీ, రకరకాల పేర్లతో చెప్పుతూ ఉంటాము. సాధారణంగా నదులన్నీ తాము ప్రవహించినంత దూరం ప్రవహించి, చివరకు ఏదో ఒక సముద్రంలో కలుస్తూ ఉంటాయి. అందుకే సాగరుణ్ణి నదులకు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>భర్త అని చమత్కరించారు. (సంస్కృతంలో, సాగరం/సముద్రం అనే స్థలానికి, జలదేవత ఐన సాగరుడికి/సముద్రుడికి కూడా సాగరః/సముద్రః అని ఒకే పుంలింగశబ్దం వాడుతాము. తెలుగులో ఐతే, స్థలానికి సాగరం/సముద్రం అనీ, దేవతకు సాగరుడు/సముద్రుడు అనీ వాడుతాము.). సముద్రానికి సాగరం అని పేరు ఎందుకు వచ్చిందో తెలిపే కథ రామాయణంలో వివరంగా ఉంది. భాగవతం వంటి ఇతరపురాణాలలో కూడ ఆ కథ ఉంది. సగరుడు అనే చక్రవర్తి కొడుకులు అరవై వేల మంది, తమ తండ్రి యాగాశ్వాన్ని ఎవరో అపహరిస్తే దానిని వెదుకుతూ భూమిని పాతాళం దాక తవ్వి ఒక పెద్ద గోతిని చేసారనీ, కొన్ని తరాల తరువాత వాళ్ళ వంశంలోని భగీరథుడు అనే రాజు ఆకాశగంగను భూమి మీదుగా పాతాళానికి తీసుకొని పోయినప్పుడు గంగాజలప్రవాహంతో ఆ పెద్ద గొయ్యి నిండి సముద్రంగా ఐందనీ, సగరుడి కొడుకులు (=సాగరులు) తవ్వటం చేత సముద్రానికి సాగరం అనే పేరు వచ్చిందనీ, రామాయణ కథ. (అంతకు ముందే అగస్త్యుడు అనే మహర్షి, ఒకానొక కారణం వల్ల సముద్రంలోని నీటిని మొత్తం తాగేసాడు. దానితో సముద్రం వట్టిపోయింది. ఆ ఎండిన సముద్రాన్నే సాగరులు ఇంకా అడుగంట తవ్వారు. వాళ్ళు తవ్విస ఆ గుంట గంగతో నిండింది.).</p>
1885.	సాగరుడు (సముద్రుడు)	సముద్రుడు	<p>సాగరుడు అంటే సముద్రుడు. సగరుడు అనే సూర్యవంశపు రాజు కొడుకులు అరవై వేల మంది త్రవ్వగా ఏర్పడ్డది గాబట్టి సముద్రానికి సాగరం అని పేరు వచ్చింది. సముద్రుడు భూమిపైన ఉన్న అన్నిరకాల జలాశయాలకు అధిదేవత. నదులకు అధిపతి. సముద్రం అంటే జలానికి స్థానం అని, సముద్రుడు అంటే ఆ స్థానానికి అధిస్థాన దేవత అని కూడ అర్థం. జలాధిదేవత ఐన వరుణుడి నివాసస్థానం కూడ సముద్రమే. లంకకు పోవాలంటే సముద్రాన్ని దాటాలి. అందుకని, తనకు దారి ఇమ్మని రాముడు సముద్రుణ్ణి మూడు దినాలపాటు ప్రార్థించాడు. ఐనా సముద్రుడు ఏమీ చేయకపోవటంతో రాముడు ఉగ్రుడై, సముద్రం మీద తన అస్త్రాలను ప్రయోగించబోయాడు. అప్పుడు సముద్రుడు కనబడి, నలుడి ద్వారా తనమీద ఒక వంతెన కట్టించుమని చెప్పి, సంధించిన రాముడి బాణాన్ని సముద్రతీరాన ఆభీరులు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అనే క్రూరులు నివసించే ద్రుమకుల్యం అనే చోట వేయుమన్నాడు. అమృతం కోసం మఢించినప్పుడు లక్ష్మీ, చంద్రుడు, ఐరావతం మొదలైన వాళ్ళు సముద్రం నుండి జన్మించారు.
1886.	సాగరులు	సగరుడి 60000 మంది కొడుకులు	సూర్యవంశపు రాజైన సగరుడికి ఆయన రెండవ రాణి సుమతికి, పుట్టిన అరవై వేలమంది కొడుకులను సాగరులు అంటారు. సాగరులు అంటే, సగరుడి కొడుకులు అని అర్థం. సగరుడి పెద్ద రాణి కేశినికి అసమంజసు అనే కొడుకు ఉన్నాడు. (విడిగా 'సాగరుడు' అంటే 'సగరుడి కొడుకు' అనే అర్థంలో అసమంజసు కూడ వస్తాడు.) . ఒకసారి సగరుడు అశ్వమేధం చేస్తుండగా, అతడి యజ్ఞాశ్వాన్ని ఎవరో దొంగిలించారు. దానిని వెదకే పనిలో సగరుడి అరవై వేల మంది కొడుకులు భూమిని పాతాళం దాక తవ్వారు. అక్కడ కపిలముని ఆశ్రమం దగ్గర ఆ గుఱ్ఱం వాళ్ళకు కనబడ్డది. కపిలుడే ఆ గుఱ్ఱాన్ని కాజేసాడని భ్రమించి వాళ్ళు ఆయన మీదికి దూకారు. కపిలుడు కళ్ళు తెరిచి వాళ్ళను చూడటంతోనే వాళ్ళు కాలి బూడిద ఐనారు. కొడుకులు ఎంతకూ రాకపోవటంతో సగరుడు తన మనుమడు అంశుమంతుణ్ణి (ఇతడు అసమంజసు కొడుకు) పంపాడు. పెదతండ్రులు పోయిన దారినే పోయి అంశుమంతుడు గుఱ్ఱాన్ని చూసాడు. ఆ సమయంలో అక్కడ ఉన్న గరుత్మంతుడు అంశుమంతుడితో, అతడి పెదతండ్రులకు ఏం జరిగిందో చెప్పి వాళ్ళకు సద్గతులు కలగాలంటే ఆకాశంగా ప్రవాహం వాళ్ళ దేహశేషాల మీదుగా ప్రవహించాలని చెప్పాడు. గుఱ్ఱంతో తిరిగి వచ్చిన అంశుమంతుడు తాతగారి యజ్ఞాన్ని పూర్తి చేయించాడు. సగరుడి తరువాత వరుసగా రాజులైన అంశుమంతుడు గాని, దిలీపుడు గాని గంగను భూమిమీదికి తెచ్చే పనిని సాధించలేకపోయారు. దిలీపుడి కొడుకు భగీరథుడు పలు తిప్పలుపడి, మొక్కపోని పట్టుదలతో చివరకు గంగను భూమికి, అక్కడినుండి పాతాళానికి తీసుకొనిపోయి, ఆ జలాలను తన పూర్వికులైన సాగరుల అవశేషాల మీద ప్రవహింపజేయటం ద్వారా, వాళ్ళను పుణ్యలోకాలకు పంపగలిగాడు.
1887.	సాధ్యుడు /	దివ్య జాతి	సాధ్యులు ఒక దివ్య జాతి. వీళ్ళు పన్నెండు మంది. సిద్ధులలాగే సాధ్యులు కూడ దివ్యశక్తులు కలవాళ్ళు. రావణవధ తరువాత,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
	సాధ్యులు		సీత పవిత్రతను ప్రకటించేటప్పుడు రాముణ్ణి స్తుతినూ బ్రహ్మ, రాముణ్ణి సాక్షాత్ సాధ్యులలో ఐదవవాడని కీర్తించాడు.
1888.	సానుప్రస్థుడు	వానరుడు	సానుప్రస్థుడు ఒక వానరుడు. యుద్ధంలో, ఇంద్రజిత్తు అదృశ్యుడై ఆకాశంలోకి పోయినప్పుడు అతడి జాడ కనుగొనడని రాముడు పదిమంది వానరవీరులను పంపాడు. ఆ పదిమందిలో సానుప్రస్థుడు ఒకడు.
1889.	సాయకం	బాణం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో ప్రముఖమైనది బాణం. సాయకం అన్నా, శరం అన్నా, విశిఖం అన్నా, శిలీముఖం అన్నా, ఇషువు అన్నా, ఇదే. బాణాలలో ఎన్నో రకాలు ఉన్నాయి. కంకపత్రం, కర్ణి, కర్ణం, నారాచం, కూర్మనఖం, కురం, కురప్రం, అర్ధచంద్రం, వత్సదంతం, భల్లం, శల్యం, మొదలైనవి బాణాలలోని రకాలు. ఐతే, సాయకం అంటే కత్తి అనే అర్థం కూడా ఉంది, సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి.
1890.	సారంగం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో సారంగం ఒకటి. సారంగం అంటే, జింక అని, ఏనుగు అని, చాతకపక్షి (వానకోయిల) అని, అర్ధాలు ఉన్నాయి. వివరాల కోసం, ఏణం, గజం, చాతకం అన్న ఆరోపాలు చూడండి.
1891.	సారణుడు	రాక్షసుడు	సారణుడు ఒక రాక్షసుడు. శుకుడు ఇతడి నోదరుడు. ఇద్దరూ రావణుడి అనుచరులు. రావణుడు దిక్పాలకులపైన చేసిన దండయాత్రలలోను, భూలోకంలో ఇతరరాజులతో చేసిన యుద్ధాలలోను, ప్రహస్తాదులతో కలిసి శుకసారణులు ఇద్దరు కూడా పాల్గొన్నారు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో సారణుడి నివాసం కూడా ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడా సారణుడి ఇల్లు ఉంది. రావణుడు సుగ్రీవుడి దగ్గరకు దూతగా మొదట పంపిన శుకుడు వానరులకు పట్టుబడి రాముడు విడిపించి పంపితే తిరిగి వచ్చాడు. ఆ తరువాత రావణుడు శుకుణ్ణి సారణుణ్ణి ఇద్దరినీ మరొకసారి వానరసైన్యం ఆనుపానులను కనుక్కొని రండని పంపాడు. కాని, ఈసారికూడా విభీషణుడు వాళ్ళను పసికట్టి బంధింపజేసాడు. మళ్ళీ రాముడు వాళ్ళను వదిలించి పంపాడు. రావణుడు తన సాధంలో కూర్చోని ఉండగా, శుకసారణులు ఒక్కొక్క వానరవీరుణ్ణి అతడికి చూపిస్తూ, వాళ్ళందరి నివాసస్థానాలు, సైన్యం సంఖ్య, శక్తిసామర్థ్యాలు, వివరంగా వర్ణించి చెప్పారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			యుద్ధం మొదట్లో, సారణుడు కొందరితో కలిసి రాముణ్ణి ఎదిరించాడు గాని, ఓడి పారిపోయాడు.
1892.	సారసం	నీటి పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నీటి పక్షులలో సారసం ఒకటి. ఇది ఒక కొంగజాతి పక్షి. తెలుగులో దీనిని బెగ్గురు పిట్ట అంటారు. ఇందులో ఆడు పక్షిని లక్షణ అంటారు. సారసం అంటే తామరపూవు అనే అర్థం కూడా ఉంది. సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి.
1893.	సార్పిర్మాలి (సార్పిర్మాలీ అని సంస్కృతములం)	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'సారం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు సార్పిర్మాలి.
1894.	సార్పం (ఆశ్లేషం)	నక్షత్రం	సార్పం అంటే ఆశ్లేష నక్షత్రం. మన జ్యోతిషాస్త్రం చెప్పిన ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలలో తొమ్మిదవది ఆశ్లేష / ఆశ్లేషం. లక్ష్మణుడు, శత్రుఘ్నుడు, పుట్టిన నక్షత్రం ఆశ్లేషం. ఈ ఆశ్లేషనక్షత్రానికి అధిదేవత సర్పం గాబట్టి దీనిని సార్పం అని రామాయణం చెప్పింది. రాముడు పుట్టిన పునర్వసు నక్షత్రానికి అదితి దేవత గాబట్టి ఆ నక్షత్రాన్ని 'అదితిదైవత్యం' అని చెప్పినట్లన్నమాట. ఇక భరతుడు పుష్యమీ నక్షత్రంలో పుట్టాడు.
1895.	సార్వభౌమం	దిగ్గజం.	ఒక దిగ్గజం. ఇది ఉత్తర దిక్కున ఉంటుంది. భూమిని మోస్తూ ఎనిమిది చైపుల ఉన్న ఎనిమిది ఏనుగులనే అష్టదిగ్గజాలు (అష్ట=ఎనిమిది, దిక్=దిక్కు, గజం=ఏనుగు) అంటారు. ఆ అష్టదిగ్గజాల పేర్లు - తూర్పు నుండి ఈశాన్యానికి వరుసగా - ఐరావతం, పుండరీకం, వామనం, కుముదం, అంజనం, పుష్యదంతం, సార్వభౌమం, సుప్రతీకం. (సంస్కృతంలో ఇవన్నీ పుంలింగాలు.)
1896.	సార్వభౌమం	దిగ్గజం	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన దివ్యగజాలలో సార్వభౌమం ఒకటి. ఈ సార్వభౌమం, కుబేరుడి పట్టపుటేనుగు కూడా. మన పురాణ సంప్రదాయం ప్రకారం భూమిని మోస్తూ ఎనిమిది దిక్కులా ఉండే దివ్యగజాలను దిగ్గజాలు అంటారు. ఇవి ఎనిమిది గాబట్టి వీటిని అష్టదిగ్గజాలు (అష్ట=ఎనిమిది, దిక్=దిక్కు, గజం=ఏనుగు) అంటారు. తూర్పు నుండి మొదలుకొని ఈశాన్యం దాక ఉండే దిగ్గజాల పేర్లు - ఐరావతం, పుండరీకం, వామనం, కుముదం, అంజనం, పుష్యదంతం, సార్వభౌమం, సుప్రతీకం. వీటి భార్యలైన ఆడు ఏనుగుల పేర్లు , అదే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			వరుసలో - అబ్రమువు, కపిల, పింగళ, అనుపమ, తామ్రపర్ణి, శుభదంతీ, అంగనా, అంజనావతి . ఐతే, రామాయణం వీటినన్నిటినీ చెప్పలేదు. కాని, సగరుడి కొడుకులు భూమిని తవ్వకొంటూ పాతాళానికి పోయిన సంఘటనను వర్ణిస్తూ, వాళ్ళు చూసిన దిగ్గజాల పేర్లను వేరు తీరుగా చెప్పింది. ఆ ప్రకారం దిగ్గజాల పేర్లు - తూర్పున విరూపాక్షం, దక్షిణాన మహాపద్మం, పడమట సామనసం, ఉత్తరాన భద్రం అనేవి. మరి, ఆ దిగ్గజాలకు ఈ పేర్లు కూడ ఉన్నాయేమో!
1897.	సాలము	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో సాలం ఒకటి. అశ్వకర్ణం అన్నా సర్పం అన్నా ధవం అన్నా, ఇందులో రకాలు.. తెలుగులో దీనిని మద్ది చెట్టు అంటారు. మద్ది చెట్లలో తెల్ల మద్ది, ఏరుమద్ది, నల్ల మద్ది మొదలైన రకాలు ఉన్నాయి.
1898.	సావర్ణ్యకరణి	ఔషధమూలిక	సావర్ణ్యకరణి అనేది ఒక ఔషధమూలిక. ఇంద్రజిత్తు దెబ్బకు రామలక్ష్మణులతో సహా వానరసైన్యం మొత్తం మూర్ఛపోయినప్పుడు, వాళ్ళను తేర్చటానికి జాంబవంతుడు హనుమంతుడిని పంపి హిమాలయాలలోని ఓషధిగిరిమీదినుండి నాలుగు ఔషధ మూలికలను తెప్పించాడు. అవి - సావర్ణ్యకరణి, సంధానకరణి, విశల్యకరణి, సంజీవకరణి/మృతసంజీవని. శరీరంలో కాలిపోయిన లేదా కమిలిపోయిన భాగాల రంగును ఎప్పటిలాగే చేసేది సావర్ణ్యకరణి. విరిగిన శరీర భాగాలను తిరిగి అతికేటట్లు చేసేది సంధానకరణి. శరీరంలో ఇరుకుకొనిపోయిన ఆయుధపు ముక్కలను బయటకు రప్పించేది విశల్యకరణి. చనిపోయినవారిని మరల బ్రదికించేది మృతసంజీవని/సంజీవకరణి.
1899.	సావిత్రి	పతివ్రత	సావిత్రి పూర్వకాలం నాటి పతివ్రతలలో ప్రసిద్ధురాలు. ఈమె మద్రరాజకుమారుడైన సత్యవంతుడికి భార్య. చిన్న వయసులోనే సత్యవంతుడు చనిపోతే, సావిత్రి యముడిని ప్రార్థించి అతడి దయచూరగొని, తన భర్త ప్రాణాలేకాక, మామకు పోయిన కంటిచూపును, శత్రువులపాలైన రాజ్యాన్ని, తన తండ్రికి నూరుగురు కొడుకులను, వరాలుగా పొందింది. భారతంలోను, ఇతరపురాణాలలోను ఉన్న ఈ కథ అంతా రామాయణంలో లేదుగాని, ఒకచోట సావిత్రిని గురించిన ప్రసక్తి ఉన్నది. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరాని దాన్నని రాక్షసస్త్రీలతో చెపుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి, ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రీ, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి, కపిలుడు.
1900.	సావిత్రుడు	వసువులలో ఒకడు	సావిత్రుడు ఎనిమిది మంది వసువులలో ఎనిమిదవవాడు.(ఎనిమిది మంది దేవతలతో ఉండే ఒక దేవగణం పేరు వసువులు). రావణుడు స్వర్గలోకం మీదికి దాడి చేసినప్పుడు జరిగిన దేవరాక్షసయుద్ధంలో రావణుడి తాత ఐన సుమాలి, ఈ సావిత్రుడి చేతిలో చనిపోయాడు.
1901.	సింధువారం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో సింధువారం ఒకటి. సింధుకం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని వావిలి చెట్టు అంటారు. దీనిలో నల్లవావిలి అని, తెల్ల వావిలి అని, రకాలున్నాయి.
1902.	సింధు 1	గంగ పాయ	(సింధు అనే పేరుతో రెండు నదులు, ఒక దేశం, ఉన్నాయి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు సింధు. (సింధు అనే నది పేరును వేరు వేరు దిక్కులలో ఉన్నట్లు పేర్కొన్నారు. వాటిలో ఏది ఎక్కడ ఉన్నదో అన్నది కొంచెం జాగ్రూకతతో చూడాలి.). సింధు అనేది గంగానదికి ఒక పాయ. శివుడి తల మీది నుండి బిందుసరస్సు దగ్గర హిమాలయాల పైకి దూకిన గంగ, అక్కడి నుండి ఏడు పాయలుగా చీలింది. ప్లోదిని, పావని, నళిని అనే మూడు ప్రవాహాలు తూర్పు వైపు పారాయి. సుచక్షువు, సీత, సింధువు అనే మూడు పాయలు పడమటి వైపుకు ప్రవహించాయి. ఒక ప్రవాహం భగీరథుడి రథాన్ని అనుసరించి వెళ్ళింది. అదే భాగీరథి. ఇది ఒక సింధూనది కథ. సింధు అనే పేరున్న మరొక నది కథ ఏమిటంటే - సింధూనదీతీరాన ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని జయించుమని కేకయరాజు ఆహ్వానించగా, రాముడు ఆ పనికై భరతుడిని పంపాడు. భరతుడు జయించిన గంధర్వరాజ్యంలో ఉన్న సింధునదికూడ కేకయరాజ్యానికంటే పడమటగా ఉండటంతో, పైన చెప్పిన గంగపాయ సింధువు, ఈ గంధర్వరాజ్యపు సింధువు, ఒకటేనని అనిపిస్తున్నది. సీతను వెదకటానికి తూర్పు వైపునకు వెళ్ళే వానరులకూ ఒక సింధునది గురించి సుగ్రీవుడు చెప్పాడు, పడమటివైపునకు వెళ్ళే వానరులకూ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>శతశృంగపర్వతం దగ్గర సముద్రంలో కలిసే సింధువును గురించి చెప్పాడు. సింధు అనే పేరున్న నదులు తూర్పున ఒకటి , పడమట ఒకటి ఉన్నట్లు అనిపిస్తున్నది. లేదా, సింధూనది ఒక్కటే ఉంటే గనుక, ఆ కాలంలో అది, సుగ్రీవుడు ఎంచుకొన్న కేంద్రస్థలానికి తూర్పునుండి పడమటికి ప్రవహిస్తూ ఉండి ఉండవచ్చు. కాబట్టి మూడు చోట్లలో ఉన్నట్లు అనిపిస్తున్న ఈ సింధువు అనే నది, ఒకటేనో, లేక రెండో, లేక మూడో అలోచించి నిర్ణయించాలి. నావరకు నాకు, తూర్పున ఒక సింధూ నది ఉన్నట్లు, ఇది కాక, పడమట చెప్పిన రెండు సింధూనదులూ ఒకటేనని, అనిపిస్తున్నది.</p>
1903.	సింధు 2	నది	<p>(సింధు అనే పేరుతో రెండు నదులు, ఒక దేశం, ఉన్నాయి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు సింధు. (సింధు అనే నది పేరును వేరు వేరు దిక్కులలో ఉన్నట్లు పేర్కొన్నారు. వాటిలో ఏది ఎక్కడ ఉన్నదో అన్నది కొంచెం జాగ్రూకతతో చూడాలి.). నిజానికి ఇది గంగానదికి ఒక పాయ. శివుడి తల మీది నుండి బిందుసరస్సు దగ్గర హిమాలయాల పైకి దూకిన గంగ, అక్కడి నుండి ఏడు పాయలుగా చీలింది. ప్లాదిని, పావని, నళిని అనే మూడు ప్రవాహాలు తూర్పు వైపు పారాయి. సుదక్షువు, సీత, సింధువు అనే మూడు పాయలు పడమటి వైపుకు ప్రవహించాయి. ఒక ప్రవాహం భగీరథుడి రథాన్ని అనుసరించి వెళ్ళింది. అదే భాగీరథి. సింధూనదీతీరాన ఉన్న గంధర్వరాజ్యాన్ని జయించుమని కేకయరాజు ఆహ్వానించగా, రాముడు ఆ పనికై భరతుడిని పంపాడు. భరతుడు జయించిన గంధర్వరాజ్యంలో ఉన్న సింధునదికూడ కేకయరాజ్యానికంటే పడమటగా ఉండటంతో, పైన చెప్పిన గంగపాయ సింధువు, ఈ గంధర్వరాజ్యపు సింధువు, ఒకటేనని అనిపిస్తున్నది. కాగా, సీతను వెదకటానికి పడమటి వైపునకు పంపి వానరులతో సుగ్రీవుడు, సింధూనది సముద్రంలో కలిసేచోట శతశృంగం అనే కొండ ఉన్నదని చెప్పాడు. మరి పడమటి దిక్కున ఉన్న ఈ సింధువు కూడ, పైన చెప్పిన గంగ పాయలలో ఒకటైన సింధువుగాని, గంధర్వరాజ్యంలోని సింధువుగాని, ఐ ఉండాలి. లేదా, ఈ మూడు ఒక్కటే ఐనా ఐ ఉండాలి.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1904.	సింధు 3	దేశం	(సింధు అనే పేరుతో రెండు నదులు, ఒక దేశం, ఉన్నాయి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు సింధు. (ఇది ఇప్పటి పాకిస్తాన్ దేశంలోని సిండ్ రాష్ట్రం). ఆరట్టం, కాంభోజం వంటి దేశాలలాగే, ఈ సింధుదేశం కూడ మేలుజాతి గుర్రాలకు ప్రసిద్ధం. గుర్రానికి సైంధవం అనే పేరు రావటానికి కూడ సింధుదేశమే కారణం. దశరథుడు చేసే అశ్వమేధయాగానికి రమ్మని ఆహ్వానాలు అందుకొన్న వాళ్ళలో సింధుదేశరాజు కూడ ఉన్నాడు. ఐతే, గమనించాల్సినదేమిటంటే, సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కునకు పంపే వానరులకు సుగ్రీవుడు తెలిపిన స్థలాలలో ప్రసిద్ధమైన సింధుదేశం పేరు మాత్రం లేదు.
1905.	సింహం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో సింహం ఒకటి. కంఠీరవంఅన్నా, కేసరి అన్నా, హర్యక్షంఅన్నా, హరి అన్నా, పంచాస్యం అన్నా, మృగరాజు అన్నా ఇదే. అడవికి, మృగాలకు సింహాన్ని రాజుగా భావిస్తారు. అందుకే దీనికి మృగరాజు అని పేరు. దీని తీవి చెప్పనలవికానిది. బలానికి, శౌర్యానికి, సింహం ప్రతీక. తెలుగులో దీనిని సింగం అంటారు. ఇవి ఏనుగులను, ఇతర జంతువులను చంపి తింటాయి. గుండెలు అదిరే చప్పుడుకు ఉదాహరణం సింహగర్జనమే.
1906.	సింహదంష్ట్రం	బాణం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో బాణం ఒకటి. దీనిని ధనుస్సు మీది నుండి ప్రయోగిస్తారు. బాణానికే శరం, సాయకం, శిలీముఖం, విశిఖం, అంబకం, ఇషువు, మొదలైన పేర్లు ఉన్నాయి. బాణాలలో చాల రకాలు ఉన్నాయి. కుర్రపం, అంజలికం, అర్థచంద్రం, భల్లం, కూర్మనఖం, వత్సదంతం, శల్యం, నారాచం, సింహదంష్ట్రం, మొదలైనవి రకరకాల బాణాలు. బాణాలను ఉంచుకొనే పొదులను తూణీరాలు అంటారు. ఈ తూణీరాలను విలుకాడు తన వీపుమీదుగా భుజాలకు తగిలించుకొంటాడు. సాధారణంగా అస్త్రాలను ప్రయోగించేటప్పుడు, వింటిమీద ఒక బాణం సంధించి ఆ బాణం మీదికి అస్త్రకత్తిని ఆవహింపజేసి ప్రయోగిస్తారు. అంటే, అస్త్రాలకు భౌతికవాహకంగా కూడ బాణాలను వాడుతారన్నమాట.
1907.	సింహిక 1	రాక్షసి	(సింహిక అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు, ఒక సృష్టిమాత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) సింహిక ఒక రాక్షసి. ఈ సింహిక సముద్రంలో నివసిస్తూ ఉంటుంది. ఏ ప్రాణులనైనా వాటి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			నీడను బట్టి వాటిని తన దగ్గరకు లాగుకొని తినే శక్తి ఈమెకు ఉన్నది. అందుకే సింహికకు ఛాయాగ్రాహిక (ఛాయా=నీడ, గ్రాహికా= పట్టుకొనేది) అని పేరు. సీతను వెదకటానికి వానరులను దక్షిణదిక్కుకు పంపేటప్పుడు, సుగ్రీవుడు వాళ్ళకు ఈ ఛాయాగ్రాహిక ఐన సింహికను గురించి ఎచ్చరించాడు. సముద్రాన్ని దాటేటప్పుడు హనుమంతుడు కూడ దీని బారిన పడ్డాడు. ఉన్నట్లుండి తనను ఎవరో కిందికి లాగినట్లనిపించి హనుమంతుడు చుట్టు చూస్తే ఆయనకు సింహిక కనబడ్డది. దేహాన్ని పెంచి, అంతలోనే కుదించి ఆమె నోటిలోకి దూరి హనుమంతుడు సింహికను చీల్చి చంపి, తనదారిన పోయాడు.
1908.	సింహిక 2	రాక్షసి	(సింహిక అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు, ఒక సృష్టిమాత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) సింహిక ఒక రాక్షసి. ఈ సింహిక నిప్రచిత్తి అనే దానవుడికి భార్య. వీళ్ళ కొడుకు అంధకుడు. కావేరీనది సముద్రంలో కలిసేచోట, శ్వేతారణ్యం అనే ప్రదేశంలో శివుడు అంధకుణ్ణి సంహరించాడు. అందుకే శివుడికి అంధకాంతకుడు అని, అంధకారి అని పేర్లు వచ్చాయి. (రాహువు తల్లి పేరు కూడ సింహిక. ఐతే, ఈ సింహిక, ఆ సింహిక, వేరు వేరు వ్యక్తులు.)
1909.	సింహిక 3	ఒక సృష్టిమాత	(సింహిక అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసస్త్రీలు, ఒక సృష్టిమాత, ఉన్నారు. గమనించాలి.) సింహిక దక్షుడి కుమార్తెలలో ఒకతి, కశ్యపప్రజాపతి భార్యలలో ఒకతె . ఈ సింహిక కొడుకే రాహువు. సూర్య గ్రహణానికి, చంద్రగ్రహణానికి, ఈ రాహువే కారకుడు. సింహిక కొడుకు గాబట్టి రాహువును సైంహికేయుడు అని, సింహికాసుతుడు అని, అంటారు. (అంధకుడి తల్లి పేరు కూడ సింహిక. ఐతే, ఈ సింహిక, ఆ సింహిక, వేరు వేరు వ్యక్తులు.)
1910.	సింహికా సుతుడు (చూ: రాహువు)	రాహువు	సింహికా సుతుడు అంటే రాహువు. సింహిక కొడుకు గాబట్టి రాహువును సైంహికేయుడు అని, సింహికాసుతుడు అని, అంటారు.
1911.	సిద్ధార్థుడు 1	దశరథుడి మంత్రి	(సిద్ధార్థుడు అనే పేరుతో ఒక మంత్రి, ఒక దూత, ఉన్నారు.) దశరథుడి ఎనిమిది మంది మంత్రులలో సిద్ధార్థుడు ఒకడు. ధృష్టి, జయంతుడు, విజయుడు, అర్థసాధకుడు, అశోకుడు, మంత్రపాలుడు, సిద్ధార్థుడు, సుమంత్రుడు అనే వాళ్ళు దశరథుడి మంత్రులు. వీళ్ళలో కొందరు రాముడికి కూడా

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>మంతుల్. రాముణ్ణి అడవులకు పంపాలని కైకయి పట్టుబట్టినందుకు, ఈ మంతులలో సిద్ధార్థుడు అనే ఆయన ఆమెను రాజు ఎదురుగానే తిట్టాడు. సగరుడు తన కొడుకు అసమంజస్ణి అడవులకు పంపినట్లే దశరథుడు తన కొడుకును అడవులకు పంపాలని కైకయి అన్నప్పుడు, సిద్ధార్థుడు మండి పడ్డాడు. పౌరుల పిల్లలను చంపటం అనే ఘోరమైన తప్పు చేసిన అసమంజస్ణి అడవులకు పంపినదానికీ, నిరపరాధుడైన రాముణ్ణి వనవాసం పంపడానికీ పోలికేమిటని నిగ్గదీసాడు. రాముడిలో ఉన్న ఒక్క దోషం ఏదన్న చూపితే రాముణ్ణి అలానే అడవులకు పంపుదామనీ, సిద్ధార్థుడు కైకయిని దులిపి పారేసాడు.</p>
1912.	సిద్ధార్థుడు 2	దూత	<p>(సిద్ధార్థుడు అనే పేరుతో ఒక మంత్రి, ఒక దూత, ఉన్నారు.) దశరథుడి మరణం తర్వాత, కేకయరాజ్యంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి అయోధ్యనుండి వెళ్ళిన ఐదుగురు దూతలలో సిద్ధార్థుడు ఒకడు. సిద్ధార్థుడు, విజయుడు, జయంతుడు, అశోకుడు, నందనుడు - ఆ ఐదుగురు దూతలు. వీళ్ళలో మొదటి నలుగురి పేర్లు, దశరథుడి మంతుల పేర్లూ ఒకటిగానే ఉన్నాయి, గమనించాలి.</p>
1913.	సిద్ధాశ్రమం (వామనాశ్రమం)	ఆశ్రమం	<p>రామాయణంలో ప్రసక్తమైన మున్యాశ్రమాలలో సిద్ధాశ్రమం ఒకటి. మొదట దీనికి వామనాశ్రమం అని పేరు ఉండేది. విశ్వామిత్రుడి యాగానికి రక్షణగా వచ్చి నిలచి, రాముడు రాక్షసులను పారదోలింది ఈ సిద్ధాశ్రమంలోనే. ఎందరో తపస్సులకు ఇక్కడ వాళ్ళ తపస్సు సిద్ధించటంతో ఈ ఆశ్రమానికి సిద్ధాశ్రమం అనే పేరు వచ్చింది. ఈ సిద్ధాశ్రమానికి చాల పురాతనమైన చరిత్ర ఉన్నది. సాక్షాత్ విష్ణువే ఇక్కడ కొన్ని యుగాలపాటు తపస్సు చేసాడు. ఆయన అక్కడ ఉన్నప్పుడే దేవతలు ఆయన దగ్గరకు వచ్చి, తమను ఓడించిన బలిని దండించి తమను కాపాడుమని కోరారు. అదే సమయంలో కశ్యపుడు, అదితి కూడ విష్ణువును ఉద్దేశించి చేసే వెయ్యేళ్ళ వ్రతాన్ని ముగించి, ఆ ఆశ్రమానికి వచ్చి విష్ణువును దర్శించి తమకు కొడుకుగా పుట్టుమని అర్థించారు. తపస్సుల తపస్సు, తన కోరిక సిద్ధించటం ద్వారా ఆ ఆశ్రమానికి సిద్ధాశ్రమం అని పేరు రావాలని కశ్యపుడు విష్ణువును కోరాడు. అదితికి కశ్యపుడికి కొడుకై, వామనుడిగా పుట్టిన విష్ణువు, బలిని శిక్షించిన తరువాత సిద్ధాశ్రమంలో</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కొంతకాలం ఉన్నాడు. విశ్వామిత్రుడు కూడ, మహాత్ములు నివసించిన భూమిగదా అనే ఆదరంతో, సిద్ధాశ్రమంలోనే తన యాగాలు చేసుకొనేవాడు. అక్కడ తన యాగాలను భంగపరచే మారీచసుబాహులనే రాక్షసులబారినుండి తన యాగాలను రక్షించుకోవటానికే విశ్వామిత్రుడు రాముడిని సిద్ధాశ్రమానికి తీసుకొని వచ్చాడు. నిజానికి, రాముడి శౌర్యం మొట్టమొదటిసారి ప్రకటితమైంది ఈ సిద్ధాశ్రమంలో రాక్షసులను సంహరించటం మూలాననే.
1914.	సిద్ధుడు / సిద్ధులు	దివ్యజాతి	గంధర్వులు, విద్యాధరులు లాగే సిద్ధులు కూడ ఒక దివ్య జాతి. వీళ్ళకు చిత్రచిత్రమైన శక్తులు ఉంటాయి. సిద్ధులకు అధిపతి ఇంద్రుడు.
1915.	సీత 1 (జానకి , మైథిలి , వైదేహి)	రాముడి భార్య	(సీత అనే పేరుతో ఒక రాణి రెండు నదులు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) సీత రాముడి భార్య. ఈమె విదేహదేశపు రాజైన జనకుడికి పెంపుడు కూతురు. ఈ జనకుడి మొదటిపేరు సీరధ్వజుడు. ఈయన ఒకసారి యజ్ఞం కోసమని భూమిని దున్నుతుంటే, ఆ నాగటి చాలునుండి ఒక బాలిక ఉద్భవించింది. ఆ బాలికకు సీత (సీతా = నాగటి చాలు) అని పేరు పెట్టి జనకుడు ఆమెను తన కూతురుగా పెంచుకొన్నాడు. సీతకు ఊర్మిళ అనే చెల్లెలు ఉన్నది. సీత పినతండ్రి కుశధ్వజుడు. ఆయనకు మాండవి, శ్రుతకీర్తి అని ఇద్దరు కూతుళ్ళు ఉన్నారు. సీత తన పూర్వజన్మలో వేదవతి అనే ఒక దివ్య స్త్రీ. విష్ణువు తనకు భర్త కావాలని ఆమె తపస్సుచేసుకొంటూ ఉండగా చూసిన రావణుడు ఆమెను కామించి, ఆమె తిరస్కరించడంతో బలాత్కరించబోయాడు. వేదవతి క్రుద్ధురాలై, శరీరం దహించుకొని ప్రాణత్యాగం చేస్తూ, మరొక జన్మలో మానవస్త్రీగా పుట్టి అతడి అంతానికి కారణం బెతానని శపథం చేసింది. జనకుడు తన ఇంట ఉన్న శివధనుస్సును ఎక్కుపెట్టగలిగిన వీరుడికే సీతను ఇస్తానని నియమం పెట్టాడు. ఎందరో రాజులు వచ్చి ప్రయత్నించినా దానిని కనీసం కదల్చటం కూడా వాళ్ళ వల్ల కాలేదు. అది అవమానంగా భావించి, ఆ రాజులందరూ ఒక్కటై జనకుడి నగరాన్ని ముట్టడించారు. ఒక సంవత్సరకాలంలో జనకుడి సాధనసంపత్తి మొత్తం నశించినా, దేవతలను ప్రార్థించి వాళ్ళు ఇచ్చిన చతురంగస్త్రై న్యంతో జనకుడు ఆ రాజులనందరినీ ఓడించి తరిమివేసాడు. మరొకసారి, సాంకాశ్యనగరానికి రాజైన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>సుధన్వడు వచ్చి సీతనూ శివధనుస్సునూ తనకు అప్పగించుమని జనకుణ్ణి కోరాడు. జనకుడు అతణ్ణి యుద్ధంలో చంపి, సాంకాశ్యానికి రాజుగా కుశధ్వజుణ్ణి నిలిపాడు. మరికొంత కాలానికి విశ్వామిత్రుడి వెంట మిథిలకు వచ్చిన రాముడు శివధనుస్సును చూసి దానిని ఎక్కుపెట్టి లాగాడు. అది విరిగిపోయింది. జనకుడు సంతోషపడి, సీతను రాముడికి ఇచ్చి పెళ్ళి చేసాడు. అదే సమయంలో, లక్ష్మణుడికి ఊర్మిళతో, భరతుడికి మాండవితో, శత్రుఘ్నుడికి శ్రుతకీర్తితో, వివాహాలు జరిగాయి. సీత భర్తతో కలిసి అయోధ్యకు వచ్చిన కొన్నేళ్ళకు, దశరథుడు రాముడిని యువరాజుగా చేయటానికి నిర్ణయించినా, కైకయి కారణంగా ఆ యౌవరాజ్యాభిషేకం ఆగిపోయి, రాముడు పదునాలుగేళ్ళపాటు అరణ్యనివాసం చేయవలసి వచ్చింది. అప్పుడు సీత కూడ రాముడితో పాటే అడవులకు వెళ్ళింది. లక్ష్మణుడు వాళ్ళకుతోడుగా వెళ్ళాడు. సీత అడవిలో ఉండటం మూలాలన వచ్చే కష్టాలన్నిటినీ ఓర్పుతో సహించింది. దండకారణ్యంలోకి ప్రవేశించిన వెంటనే ఆమెను విరాధుడు అనే రాక్షసుడు పట్టుకొన్నాడుగాని, రామలక్ష్మణులు వాడిని చంపి ఆమెను విడిపించారు. అడవిలో సీత అనేకమునులను, మునిపత్నులను సేవించింది. అత్రిమహర్షి భార్య అనసూయ సీతకు ఎప్పటికీ వాడని మాలలు, వస్త్రాలు, మైపుతలు, కానుకగా ఇచ్చింది. సీత వనవాసం చివరి సంవత్సరంలో, పంచవటిలో నివసిస్తున్న సమయంలో, రావణుడి చెల్లెలైన శూర్పణఖ అనే రాక్షస స్త్రీ అటుగా వచ్చి రాముణ్ణి చూసి మోహించి, తనను వివాహం చేసుకోమ్మని కోరింది. రాముడు, తనకు భార్య ఉన్నదిగాబట్టి భార్యలేని లక్ష్మణుణ్ణి చేరుమని ఆమెను ఆట పట్టించటంతో, శూర్పణఖ సీత కారణంగానే రాముడు తనను అంగీకరించటం లేదని చెప్పి, ఆమెను మింగబోయింది. లక్ష్మణుడు శూర్పణఖ ముక్కుచెవులు కోసి, తరిమేసాడు. శూర్పణఖ తనకు రక్షణగా ఉన్న తన సోదరుడు ఖరుడు అనే రాక్షసుడికి తనకు జరిగిన పరాభవం సంగతి చెప్పి రాముణ్ణి చంపటానికి వాళ్ళను ఉసిగొలిపింది. రాముడి మీదికి వచ్చిన ఖరుడు, అతడి సేనాపతులు, పదునాలుగువేల సైన్యము, అందరూ రాముడి చేతిలో హతులైనారు. అప్పుడు శూర్పణఖ రావణుడి దగ్గరకు పోయి జరిగిన సంగతి చెప్పి, సీతను అపహరించి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తేవటం ద్వారా రాముడి మీద పగతీర్చుకోమని ప్రేరేపించింది. రావణుడు తన పూర్వ సహచరుడైన మారీచుణ్ణి బలవంతపెట్టి అతణ్ణి ఒక బంగారులేడిగా మారి సీత ఆశ్రమ చుట్టుపక్కల తిరుగుమని పంపించి, తాను పక్కన మాటువేసాడు. సీత ఆ వింత లేడిని చూసి ముచ్చటపడి, దానిని తెమ్మని రాముణ్ణి కోరింది. అదంతా రాక్షసుల మాయ అని లక్ష్మణుడు వారించినా వినక రాముడు లేడిని పట్టితేవడానికి వెళ్ళాడు. ఆ లేడి కనబడి, కనబడక, దొరికినట్లే దొరికి తప్పించుకొని పారిపోతూ, రాముణ్ణి చాల దూరం లాక్కొని పోయింది. అప్పుడు అనుమానం వచ్చి రాముడు దానిని చంపాడు. కాని, లేడి రూపం వదిలి చస్తూ చస్తూ మారీచుడు, అడవంతా వినబడేటట్లు, రాముడి గొంతుతో "అయ్యో! సీతా! లక్ష్మణా! "అని అరిచి మరీ చచ్చాడు. అది విన్న సీత రాముడికి ఏదో అపాయం వచ్చిందని భావించి లక్ష్మణుణ్ణి వెళ్లి చూడుమన్నది. మొదటినుండి అదంతా రాక్షసమాయ అని తెలిసి, ఆ మాట చెప్పతూ ఉన్న లక్ష్మణుడు ఆ అరుపులను నమ్మి వద్దని సీతకు ధైర్యం చెప్పాడు. కాని, భయంతో మైమరచిన సీత, లక్ష్మణుణ్ణి దుర్భాషలు పలకడంతో చేసేది లేక లక్ష్మణుడు రాముడు వెళ్ళిన దారిన వెళ్ళాడు. ఆ విధంగా సీత చేజేతులా లక్ష్మణుడి రక్షణను వదులుకొని అడవిలో ఒంటరిగా మిగిలి, రావణుడి పనిని సులువు చేసింది. అంతా తన పథకం ప్రకారమే జరగటంతో సంతోషించిన రావణుడు, సంన్యాసి వేషంతో సీతను సమీపించి, ఆమెతో కొంత సేపు మాట్లాడి, చివరకు తానెవరో చెప్పి, తనవెంట రమ్మన్నాడు. సీత ఛీత్కరించడంతో, ఆమెను పట్టి లాక్కొని బలవంతంగా రథం మీదకు ఎక్కించి, ఆకాశమార్గాన వెళ్ళటం మొదలు పెట్టాడు. కాపాడండి అని సీత అరిచిన అరుపులను విని, జటాయువు అనే పక్షివీరుడు రావణుణ్ణి అడ్డగించి పోరాడాడు గాని, రావణుడు అతడి రెక్కలు నరికి, సీతను తీసుకొని తన దారిన లంకకు సాగిపోయాడు. జటాయువు కొన ఊపిరితో నేలకూలాడు. దారిలో సీత, కింద ఒక కొండమీద కొందరు వానరులు ఉండటం చూసి, వాళ్ళ ద్వారా తన జాడ రాముడికి తెలుస్తుందనే ఉద్దేశంతో, తన నగలను కొన్ని కట్టగట్టి వాళ్ళ మధ్య జారవిడిచింది. అదేమీ గమనించని రావణుడు రివ్వున లంకా నగరం చేరి, అక్కడ అశోకవనంలో సీతను ఉంచి, రాక్షస</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>స్త్రీలను కావలి పెట్టి, ఎలాగైనా సీత తనకు లోబడేటట్లు చెయ్యమని వాళ్ళకు చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు. రావణుడు వచ్చి తనను వివాహమాడుమని అడగటం, ఆమె అతణ్ణి విదలించికోట్టడం దినచర్య ఐపోయింది. సీత చేసేది ఏమీ లేక, రాముణ్ణి తలచుకొంటూ కాలం గడుపుతూ ఉన్నది. అక్కడ అడవిలో రాముడు, రాక్షసుడు చస్తూ చస్తూ అరచిన అరుపులకు సీత గాని లక్ష్మణుడు గాని భయపడి ఉంటారేమోననే ఆందోళనతో వెనక్కు వస్తూ తనకు లక్ష్మణుడు ఎదురు రావటం చూసి, ఒంటరిగా మిగిలిపోయిన సీతకు కీడు శంకించాడు. అంతా లక్ష్మణుడు చెప్పగా తెలుసుకొన్న రాముడు తిరిగి పర్ణశాలకు వచ్చి సీత కనబడక, వెదకి వెదకి, చివరకు ఆమెను ఎవరో ఎత్తుకొనిపోయి ఉంటారని అనుకొన్నాడు. ఆనదమ్ములిద్దరూ సీత జూడకోసం తిరుగుతూ, కొసప్రాణంతో కొట్టుమిట్టాడుతున్న జటాయువును చూసి, రావణుడు సీతను అపహరించాడని అతడి ద్వారా తెలుసుకొని, అతడికి దహనసంస్కారాలు చేసి, సీతకోసం అడవిని గాలించటం మొదలు పెట్టారు. ఒకచోట కబంధుడు అనే రాక్షసుడి చేతులలో చిక్కి, వాడి చేతులు నరికి బయటపడ్డారు. కాని, ఆ కబంధుడు, తాను శాపగ్రస్తుడైన ఒక గంధర్వుణ్ణి, వాళ్ళు తన చేతులు నరికిన కారణంగానే, తాను తనశాపం నుండి బయటపడ్డానని, వాళ్ళకు తన పూర్వవృత్తాంతాని చెప్పి, ఋశ్యమూకపర్వతం మీద ఉన్న సుగ్రీవుడు అనే వానరవీరుడితో మైత్రి చేసుకోంటే, అతడి సాయంతో సీతను వెదకి తెచ్చుకో వచ్చునని తెలిపి, తనలోకానికి వెళ్ళిపోయాడు. కబంధుడు సూచించినట్లే రాముడు సుగ్రీవుడితో స్నేహం చేసాడు. కొంతకాలం కింద, ఎవడో ఒకడు ఒకస్త్రీని అపహరించుకొని ఆకాశమార్గాన పోతూ ఉండగా తాము చూసామనీ, ఆమె రామా రామా అని అరుస్తూ ఉన్నదని, తన నగలను తమ ముందు పడేసిందని, సుగ్రీవుడు రాముడికి చెప్పి, ఆ నగలు తెచ్చి చూపాడు. రాముడు ఆ నగలను గుర్తు పట్టి, సీత కోసం దుఃఖించి, ఆమెను వెదకటంలో తనకు సాయం చేయుమని సుగ్రీవుణ్ణి అడిగాడు. దానికి సుగ్రీవుడు, తనకు తన అన్న వాలితో వైరం ఉన్నదనీ, అజేయుడైన వాలికి భయపడే తాను ఋశ్యమూకం వదిలి వెళ్ళటం లేదనీ, రాముడు వాలిని చంపితేగనుక తాను</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>రాముడికి సాయపడగలననీ చెప్పాడు. అలాగే వాలిని చంపుతానని రాముడు మాట ఇచ్చాడు. ఐనా నమ్మకం కలగని సుగ్రీవుడు భయపడుతుంటే, అతడికి నమ్మిక కలిగించటానికి, అతడు కోరినట్లు, ఏడు మద్ది చెట్లనుకూల్చి, దుందుభి అనే రాక్షసుడి అస్థిపంజరాన్ని సుదూరంగా పడేటట్లు కాలితో తన్నీ, రాముడు అతడి భయాన్ని పోగొట్టాడు. అన్నమాట ప్రకారం వాలిని చంపి రాముడు సుగ్రీవుణ్ణి వానరరాజ్యానికి రాజుగా చేసాడు. సీతను వెదకటానికి సుగ్రీవుడు తన వానరవీరులను నాలుగు దిక్కులకూ పంపాడు. అందులో దక్షిణ దిక్కుకు వెళ్ళే వాళ్ళలో ఉన్న హనుమంతుడికి రాముడు తన ఉంగరాన్ని ఇచ్చి, సీత కనబడితే ఆమెకు తన ఆనవాలుగా దానిని చూపుమన్నాడు. ఆ వానరులు దక్షిణ దిక్కు అంతా వెదికి సముద్రాన్ని చేరి, అక్కడ సంపాతి అనే పక్షి ద్వారా సీత లంకలో రావణుడి నిర్బంధంలో ఉన్నదని తెలుసుకొన్నారు. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటి, లంకలోనికి ప్రవేశించి, సీతకోసం వెదకి, చివరకు అశోకవనంలో ఆమెను చూసి, రాముడి ఉంగరం చూపటం ద్వారా ఆమెకు తనమీద నమ్మకం కలిగించి, రాముడు క్షేమంగా ఉన్నాడనీ, సీత కోసమే వెదుకుతూ ఉన్నాడనీ, ఇక ఇప్పుడు ఆమె జాడ తెలిసింది గాబట్టి వెంటనే వచ్చి ఆమెను రక్షిస్తాడనీ, సీతను ఓదార్చాడు. సీత గనుక ఒప్పుకోంటే అప్పుడే ఆమెను తన వీపు మీద ఎక్కించుకొని రాముడి దగ్గరకు తీసుకొనిపోతానని హనుమంతుడు అన్నా, సీత అందుకు ఒప్పుకోలేదు. రాముడు వచ్చి రావణుణ్ణి చంపి తనను వెనక్కు తీసుకోవటమే తనకూ రాముడికి కూడా గౌరవం అని ఆమె చెప్పింది. రాముడికి నిదర్శనం చూపటానికి సీత తలమానికం తీసుకొన్న హనుమంతుడు వెంటనే వెనక్కు వెళ్ళకుండా, వనాన్ని పాడుచేసి, రాక్షసులను చంపి, చివరకు ఇంద్రజిత్తు చేతికి బందిగా చిక్కి, రావణుడిని ప్రత్యక్షంగా చూసి, అతడికి రాముడి గురించి చెప్పి, సీతను తిరిగి అప్పగించుమని ఎచ్చరించాడు. మండిపడ్డ రావణుడు, రాక్షసులచేత హనుమంతుడి తోకకు నిప్పు పెట్టించాడు. ఆ నిప్పుతోటే హనుమంతుడు లంకలోని సౌధాలను కాల్చివేసి, తిరిగి సముద్రాన్ని దాటి, తనవాళ్ళతో కలిసి రాముడిదగ్గరకు పోయి,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>సీత క్షేమంగానే ఉన్నదని, కాని, రాముడిని గురించిన దిగులుతో కృశించి ఉన్నదనీ తెలియపరచాడు. రాముడు వెంటనే సుగ్రీవుడితోకలిసి వానరసైన్యం తన వెంటరాగా లంకకు బయలుదేరాడు. దారిలో సముద్రం ఒడ్డున విడిసి, అక్కడ తనను చేరిన విభీషణుడిని తనతో చేర్చుకొని, అతడిని లంకకు రాజుగా చేస్తానని మాట ఇచ్చాడు. అడ్డుగా ఉన్న సముద్రం మీద నలుడిచేత ఒక వంతెన కట్టించి, సముద్రాన్ని దాటి, రాముడు లంకను ముట్టడించాడు. లక్ష్మణుడు, వానరవీరులు తనకు తోడుగా నిలువగా, పెక్కుదినాలపాటు యుద్ధం సాగించి, రావణుడి ముఖ్య వీరులనందరినీ చంపి, చివరకు రావణుణ్ణి వధించి, హనుమంతుడి ద్వారా సీతకు ఆ విషయాన్ని చెప్పిపంపాడు. తీరా, సీత తన ముందుకు రాగానే, " పట్టుదలకోసం రావణుణ్ణి చంపానేకాని, ఇంతకాలం అతడి చెరలో ఉన్న సీతను నేను స్వీకరించను " అని సీతకు చెప్పి ఆమెను ఆమెకు నచ్చినచోటికి వెళ్ళుమన్నాడు. ఖిన్నురాలైన సీత, తనను అలా అనటం తగదనీ, బలాత్కారంగా ఒక బలవంతుడు తనను ఎత్తుకొని వచ్చినదానికి తాను చేయగలిగినదేమీలేక దానిని సహించాల్సి వచ్చిందనీ, ఆ కారణంగా తన నడవడికను తప్పుపట్టటం అసంగతమనీ, రాముడితో పలికి, రాముడే తనను కాదన్నప్పుడు తనకు జీవితమే వద్దని, ప్రాణత్యాగం చేస్తానని చెప్పి లక్ష్మణుడి చేత చితిని ఏర్పాటు చేయించుకొన్నది. తానుగనుక సర్వవిధాలా రాముడికే అంకితమై ఉన్నదానైతే, అగ్ని తనను రక్షిస్తాడని శపథం పలుకుతూ సీత అగ్నిలోకి ప్రవేశించింది. అందరూ హాహాకారాలతో మ్రానుపడి ఉండగా, అగ్ని స్వరూపంతో ప్రత్యక్షమై, సీతను ఆదరంగా క్షేమంగా తెచ్చి రాముడి ముందు నిలిపి, సీత మహాపవిత్రురాలని, ఆమెను కాదనటం అనుచితమని, రాముడికి చెప్పాడు. అంతలో బ్రహ్మ మొదలైన దేవతలు అందరూ వచ్చి రాముడిని స్తుతించి, సీత పవిత్రతను వెల్లడి చేసి రాముణ్ణి ఆశీర్వదించారు. రాముడు అప్పుడు వాళ్ళందరితో, సీత పవిత్రురాలే అని తనకు తెలిసినా, లోకులు ఏమైనా దురుద్దేశంతో ఆమెను తప్పుపట్టకుండా ఉండేందుకే తాను అలా చేసి సీత పవిత్రతను లోకానికి ప్రకటించాల్సి వచ్చిందని చెప్పి దేవతలను వీడుకొలిపాడు. తరువాత విభీషణుడు, వానరులు వెంటరాగా ,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తమ్ముడితో, భార్యతో కలిసి పుష్పకవిమానం ఎక్కి రాముడు అయోధ్యకు వెళ్ళి రాజుగా పట్టం కట్టుకొన్నాడు. కొంతకాలానికి సీత గర్భవతి ఐనదని తెలుసుకొని రాముడు, ఆమెకు ఏమి కావాలో కోరుకోమన్నాడు. మళ్ళి మునుల ఆశ్రమాలకు వెళ్ళి, మునిపత్నులతో కలిసి ఒక దినం గడిపిరావాలని ఉన్నదని సీత తన కోరికను బయటపెట్టింది. రాముడు సరేనన్నాడు. ఇంతలో, ఎంతోకాలం పరుల ఇంట ఉండివచ్చిన సీతను రాముడు తిరిగి స్వీకరించటం భావ్యం కాదని కొందరు పౌరులు సీతను గురించి చెప్పుకోంటున్నారన్న వార్త, భద్రుడు అనే చారుడి ద్వారా రాముడికి అందింది. దానితో నిర్విణ్ణుడైన రాముడు, రాజుగా ఉండగా లోకనిందను ఉపేక్షించటం తనకు ధర్మం కాదని భావించి, సీతను వదిలివేయడానికి నిశ్చయించుకొన్నాడు. సోదరులను పిలిచి, సంగతి మొత్తం చెప్పి, మునుల ఆశ్రమాలను చూడాలని ఉన్నదని సీత అడిగితే, అలానే పంపుతానని తాను అంతకు ముందే ఆమెకు మాట ఇచ్చిఉన్నానని, ఆ నెపం మీద సీతను తీసుకొని వెళ్ళి, గంగకు ఆవల వాల్మీకి ముని ఆశ్రమం దాపుల ఆమెను దించి రమ్మని, లక్ష్మణుడికి చెప్పాడు. అన్న ఆజ్ఞకు ఎదురాడలేని లక్ష్మణుడు ఆమెను రథం ఎక్కించుకొని, అలానే అడవికి వెళ్ళాడు. దారిలో అతడు ఏడుస్తూ ఉండటం చూసిన సీత అతడు రాముడిని వదిలి వచ్చినందుకు దుఃఖిస్తున్నాడేమో అనుకొని, రెండు మూడు దినాలలో వెనక్కు వచ్చేస్తాం గాబట్టి బాధపడకుమని తానే అతణ్ణి అమాయికంగా ఊరార్పింది. చివరకు లక్ష్మణుడు, రాముడమెను అడవులలో వదిలి రమ్మని తనకు ఆనతి ఇచ్చాడని చెప్పినప్పుడు, దుఃఖం ఆపుకోలేక, నరికిన చెట్టులాగా కూలబడింది. ఎట్టకేలకు ధైర్యం తెచ్చుకొని, తనకు పుట్టబోయే సంతానం కోసం తాను బతికి ఉండాలని నిశ్చయించుకొని, లక్ష్మణుణ్ణి వెనక్కు పంపింది. కొందరు మునిబాలకులు ఆమె అక్కడ ఏడుస్తూ ఉండటం చూసి, వాల్మీకికి తెలియపరచారు. ఆయన వచ్చి సీతను చూసి, సంగతంతా తన తపశ్శక్తితో తెలుసుకొని, ఆమెను ఓదార్చి, తన ఆశ్రమం దగ్గర ఉన్న తాపసస్త్రీలకు అప్పగించి, వాళ్ళ రక్షణలో ఆమెను ఉంచాడు. అక్కడే ఆమెకు కుసుడు, లవుడు అనే ఇద్దరు కవల కొడుకులు కలిగారు. వాల్మీకి వాళ్ళకు విద్య,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>అస్తవిద్యలతోపాటు, తాను రచించిన రామాయణాన్ని గానం చేయటం కూడ నేర్పాడు. వాళ్ళు కౌమారవయసులో ఉన్నప్పుడు ఒకసారి రాముడు అశ్వమేధయాగం చేస్తూ ఉన్నాడు. ఆ యాగానికి లవకుశులను వెంటబెట్టుకొని వాళ్ళీకి కూడ వెళ్ళాడు. ఆ యాగశాలలో రామాయణ కథను గానం చేయండని వాళ్ళీకి వాళ్ళకు చెప్పాడు. వాళ్ళ రామాయణకథాగానం విన్న రాముడు, వాళ్ళిద్దరూ తన కొడుకులేనని గ్రహించాడు. మరొకసారి, అందరి ఎదుట తన పవిత్రతను ప్రకటించుకొని మరల అయోధ్యకు రావటానికి సీత ఒప్పుకొంటుందేమో అడుగుమని రాముడు వాళ్ళీకిమహర్షికి వార్త పంపాడు. దానికి అంగీకరించిన వాళ్ళీకి మరునాడు సీతను వెంటతీసుకొని రాముడి యాగశాలకు వెళ్ళాడు. సమస్త దేవతలు, మునులు, వానరులు, రాక్షసులు, ఆశ్చర్యంతో తనను చూస్తూ ఉండగా వాళ్ళీకి వెంట నడుస్తూ వచ్చిన సీత మౌనంగా నిలిచి ఉన్నది. అప్పుడు వాళ్ళీకి అందరూ వింటు ఉండగా, సీత ఎంతో పవిత్రురాలనీ, ఐనా లోకనిందకు వెరచి ఉన్న రాముడికి సంకయం పోగొట్టటట్లు సీత తన పవిత్రతను నిరూపించుకొంటుందని, ప్రకటించాడు. ఆయన చెప్పిన మాటలన్ని విన్న సీత, ఎవరితో ఏమీ పలుకకుండా, " నేను గనుక త్రికుద్ధిగా రాముణ్ణి తప్ప మరొకరిని కలలోగూడ తలచుకోని మాట నిజమైతే, ఈ భూమాత నన్ను తనలోనికి తీసుకొంటుంది." అని ముమ్మారు శపథం చేసింది. అ మాటలు పూర్తి ఖతూ ఉండగానే భూమిలోనుండి ఒక దివ్యసింహాసనం పైకి వచ్చింది. దానిమీద అసీనురాలై ఉన్న భూమాత సీతను సాదరంగా తనఒడిలోనికి చేర్చుకొని, మరల భూమిలోనికి ప్రవేశించింది. అంతా రెప్పపాటులో ఐపోయింది. చూస్తూ ఉన్న జనుల కోలాహలం మిన్నుముట్టింది. రాముడు కొయ్యబారిపోయాడు. తేరుకొన్న తరువాత సీతకోసం ఎంతో విలపించాడు. బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమై, ఆయనను ఊరడించి, ఆయన విష్ణుస్వరూపాన్ని గుర్తు చేసి, సీత గురించి బాధపడవద్దని చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు. రాముడు కూడ తన పుత్రులను ఇద్దరినీ తీసుకొని అయోధ్యకు వెళ్ళిపోయాడు. ఆ తరువాత రాముడు మరొక స్త్రీని పెళ్ళాడలేదు. యజ్ఞాలలో తనపక్కన సీతకు మారుగా ఆమె బంగారు విగ్రహాన్ని ఉంచుకొని యజ్ఞాలు చేసాడు. పాతివ్రత్యం,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			ఓర్పు, ధైర్యం, సమయస్ఫూర్తి, నిబ్బరం, ఔచిత్యం, ఇలా అన్ని గుణాలు కలబోసిఉన్న స్త్రీమూర్తి సీత. అకారణంగా తనకు తగని కష్టాలు వచ్చిపడ్డా, వాటిని సైతం సహనంతో సైచిన శాంతమూర్తిగా మాత్రం సీత చిరస్థాయిని. ఎంత రామభక్తుడైనవాడైనా సీతను మాత్రం రాముడికంటే ఎక్కువ అనే భావిస్తాడు.
1916.	సీత 2	గంగ పాయ	(సీత అనే పేరుతో ఒక రాణి రెండు నదులు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) శివుడి జటాబంధం నుండి వెలువడి బిందుసరస్సు మీదికి పడిన గంగ ఏడు పాయలుగా చీలి ప్రవహించింది. అందులో ఒక పాయ పేరు సీత. ప్లాదినీ, పావని, నళిని అనే మూడు ప్రవాహాలు తూర్పు దిశకు ప్రవహించగా, సుచక్రువు, సీత, సింధువు అనే మూడు పాయలు పడమటి దిశకు ప్రవహించాయి. ఒక చాలు భగీరథుణ్ణి అనుసరించి పాతాళానికి ప్రవహించింది.
1917.	సీత 2	గంగ పాయ	(సీత అనే పేరుతో ఒక రాణి రెండు నదులు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు సీత . నిజానికి ఇది గంగానదికి ఒక పాయ. శివుడి తల మీది నుండి బిందుసరస్సు దగ్గర హిమాలయాల పైకి దూకిన గంగ, అక్కడి నుండి ఏడు పాయలుగా చీలింది. ప్లాదినీ, పావని, నళిని అనే మూడు ప్రవాహాలు తూర్పు వైపు పారాయి. సుచక్రువు, సీత, సింధువు అనే మూడు పాయలు పడమటి వైపుకు ప్రవహించాయి. ఒక ప్రవాహం భగీరథుడి రథాన్ని అనుసరించి భూమిమీదకు, అక్కడినుండి పాతాళానికి ప్రవహించి వెళ్ళింది. అదే భాగీరథి.
1918.	సీరధ్వజుడు (జనకుడు)	సీత తండ్రి	సీత తండ్రి జనకుడి మొదటి పేరు సీరధ్వజుడు. ఈయన తండ్రి ప్రాస్వరోముడు. సీరధ్వజుడికి కుశధ్వజుడు అనే తమ్ముడు ఉన్నాడు గాని, కొడుకులు లేరు. జనకుడు విదేహరాజ్యానికి రాజు. మిథిల ఈయనకు రాజధాని. విదేహరాజులనందరిని జనకులని, విదేహులని చెప్పటం పరిపాటి. కొన్ని తరాల నుండి జనకుడి ఇంట శివధనుస్సు ఉంటూ వచ్చింది. జనకుడు ఒకసారి యజ్ఞం చేయటానికి భూమిని దున్నుతూ ఉండగా, ఆ నాగటిచాలునుండి ఒక బాలిక ఉద్భవించింది. ఆ బాలికకు సీత (సీతా=నాగటిచాలు) అని పేరుపెట్టి తన కూతురుగా పెంచుకొన్నాడు జనకుడు. జనకుడికి ఊర్మిళ అని ఇంకొక కూతురు కూడ ఉన్నది. సీతను పరాక్రమవంతుడైన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>వీరుడికే ఈయదలచుకొన్న జనకుడు, తన ఇంట ఉన్న శివధనుస్సును ఎక్కుపెట్టగలిగినవారికే సీతను ఇస్తానన్నాడు. ఎందరో రాజులు వచ్చి అందుకు ప్రయత్నించినా ఎవరూ దానికి కదల్చనే లేకపోయారు. దానితో రాజులందరికీ జనకుడి మీద కోపం వచ్చింది. అందరూ ఏకమై జనకుడి నగరాన్ని ముట్టడించారు. ఒక ఏడాదిలో జనకుడి సాధనసామగ్రి అంతా ఊడ్చుకొనిపోయింది. అప్పుడు జనకుడు తన తపశ్శక్తితో దేవతలను ప్రసన్నం చేసుకొంటే, వాళ్ళు ఆయనకు చతురంగసైన్యాన్ని ఇచ్చారు. దాని సాయంతో జనకుడు రాజులందరినీ ఓడించి పారదోలాడు. ఇంకొకసారి, ఇక్షుమతీనదీతీరాన ఉన్న సాంకాశ్యం అనే నగరానికి రాజైన సుధన్వుడు మిథిల మీదికి దండు నడిపి, సీతనూ, శివధనుస్సునూ తనకు అప్పగించుమని జనకుణ్ణి బెదిరించాడు. జనకుడు అతణ్ణి చంపి, తన తమ్ముడు కుశధ్వజుణ్ణి సాంకాశ్యానికి రాజుగా చేసాడు. కొంత కాలానికి విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులను వెంటబెట్టుకొని మిథిలకు వచ్చి వాళ్ళకు శివధనుస్సును చూపుమని జనకుడికి చెప్పాడు. అందరిలాగే వాళ్ళకూడ చూస్తారులేమ్మని జనకుడు ధనుస్సును తెప్పించి చూపాడు. రాముడు దానిని ఎక్కుపెట్టిలాగితే అది విరిగిపోయింది. ఆశ్చర్యపడ్డ జనకుడు అన్నమాట ప్రకారం సీతను రాముడికి ఇచ్చి వివాహం జరిపాడు. అదే సమయంలో ఊర్మిళను లక్ష్మణుడికి ఇచ్చి, కుశధ్వజుడి కుమార్తెలు మాండవీశ్రుతకీర్తులను భరతశత్రుఘ్నులకు ఇచ్చి, పెళ్ళిళ్ళు చేసాడు. జనకుడు దశరథుడికి పూర్వపరిచితుడే. దశరథుడి ఆశ్వమేధానికి పిలువవలసిన వాళ్ళపేర్లు సుమంతుడికి చెపుతున్న వసిష్ఠుడు జనకుడి పేరు గూడ చెప్పాడు. రాముడి పట్టాభిషేకానికి వచ్చిన జనకుడిని రాముడు స్వయంగా సాదరంగా సాగనంపాడు.</p>
1919.	<p>సుందరకాండ / సుందరకాండం</p>	<p>రామాయణంలో ని ఐదవ కాండం పేరు</p>	<p>రామాయణంలో మొత్తం ఏడు కాండాలు/కాండలు ఉన్నాయి. వాటిలో ఐదవది సుందరకాండం. మిగిలిన కాండలపేర్లలాగా కాక, ఈ సుందరకాండ పేరు విశిష్టంగా ఉంటుంది. కొన్ని సంప్రదాయాల ప్రతులలో బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అంటారు. బాలకాండం, అయోధ్యాకాండం, అరణ్యకాండం, కిష్కింధాకాండం, సుందరకాండం, యుద్ధకాండం, ఉత్తరకాండం</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
			<p>అనేవి ఆ ఏడు కాండాలు. బాలకాండాన్ని ఆదికాండం అన్నట్లే, యుద్ధకాండాన్ని లంకాకాండం అని కూడ అంటారు. ఉత్తరకాండం వాల్మీకి రచన కాదని కొందరూ, వాల్మీకి రచనేకాని అక్కడక్కడ ప్రక్షిప్తాలు ఉన్నాయని కొందరూ, అంటారు. రాముడి పుట్టుకనుండి వివాహం వరకు జరిగిన కథ బాలకాండలో ఉంటుంది. రాముడి వివాహం తర్వాత నుండి, రాముడు అడవులకు వెళ్ళే అంతవరకు ఉన్న కథ అయోధ్యాకాండలో ఉంటుంది. రాముడి అరణ్యవాసం తొలినాళ్ళనుండి, సీతాపహరణం తర్వాత రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకోబోయే ముందు వరకు ఉన్న కథ అరణ్యకాండలో ఉంటుంది. రాముడు సుగ్రీవుడిని కలుసుకొన్నప్పటినుండి, సీతాన్వేషణలో వానరులు దక్షిణసముద్రాన్ని చేరేవరకు ఉన్న కథ కిష్కింధాకాండలో ఉంటుంది. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటటం మొదలుకొని, అతడు లంకనుండి తిరిగి వచ్చి రాముడిని చేరే వరకు ఉన్న కథ సుందరకాండలో ఉంటుంది. రాముడు వానరసైన్యంతో లంకకు బయలుదేరడంతో మొదలై, యుద్ధం తర్వాత అయోధ్యకు వెళ్ళి రాజుగా పట్టం కట్టుకోవటం వరకు ఉన్న కథ యుద్ధకాండలో ఉంటుంది (ఐతే, ఒక సంప్రదాయప్రతి ప్రకారం, ఆ సుందరకాండలో, మన యుద్ధకాండలోని మొదటి సర్గలు కొన్ని కలిసి ఉంటాయి.). రాముడు రాజైన తరువాత, అగస్త్యుడిద్వారా రావణాదుల పూర్వవృత్తాంతాన్ని తెలుసుకోవటంతో మొదలై, రాముడి జీవితంలోని కొన్ని ముఖ్య సంఘటనలను తెలియజేస్తూ, అవతారసమాప్తి వరకూ ఉన్న కథ ఉత్తరకాండలో ఉంటుంది. రాముడి చరిత్రను వర్ణించిన కొన్ని పురాణాలలో ఈ ఉత్తరకాండలోని కథలు కనబడవు. అందుకే ఇది వాల్మీకి రచన కాదని కొందరు గట్టిగా అభిప్రాయపడుతారు.</p>
1920.	సుందరి	గంధర్వ స్త్రీ	<p>సుందరి, నర్మద అనే ఒక గంధర్వ స్త్రీకి కూతురు, మాల్యవంతుడు అనే రాక్షసుడికి భార్య. సుందరికి, అనల అనే ఒక కూతురితోపాటు, వజ్రముష్టి, విరూపాక్షుడు, దుర్ముఖుడు, సుప్తఘ్నుడు, మత్తుడు, ఉన్మత్తుడు , యజ్ఞకోపుడు అనే ఏడుగురు కొడుకులు కలిగారు. వీళ్ళంతా రావణుడికి అనుచరులుగా మారారు. అనలను విశ్వావసువు అనే గంధర్వుడు పెళ్ళాడాడు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
1921.	సుందుడు	రాక్షసుడు	సుందుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడి తండ్రి పేరు జంభుడు. (ఈ జంభుడు అనే పేరు, చాల ప్రతులలో రుద్దుడు అని ఉన్నది.) సుకేతుడు అనే యక్షుడి కూతురైన తాటక ఇతడి భార్య. వీళ్ళ కొడుకే మారీచుడు (రాముడి చేతిలో చనిపోయిన మాయలేడి.). సుందుడు ఒక సమయంలో అగస్త్యుడి కోపానికి గురి ఐ చనిపోయాడు.
1922.	సుకన్య	ముని భార్య	సుకన్య, శర్యాతి అనే రాజుకు కూతురు. భృగువంశానికి చెందిన చ్యవనుడు అనే ముని సుకన్యకు భర్త. సుకన్య వివరాలన్నీ రామాయణంలో లేవుగాని, ఒకచోట ఆమె ప్రసక్తి మాత్రం ఉన్నది. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని రాక్షసస్త్రీలతో చెబుతూ, ప్రసిద్ధులైన దంపతులను కొందరిని పేర్కొన్నది. వాళ్ళు - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సాదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి ,ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి , కపిలుడు.
1923.	సుకేతుడు 1 (సుకేతు: అని సంస్కృతమూలం)	యక్షుడు	సుకేతుడు / సుకేతువు ఒక యక్షుడు. అతడికి సంతానం లేకపోవటంతో సంతతి కోసమని బ్రహ్మను గురించి తపస్సు చేసాడు. బ్రహ్మ అతడికి పుత్రసంతానం ఇవ్వలేదుగాని, వెయ్యి ఏనుగుల బలం గల ఒక పుత్రికను అనుగ్రహించాడు. ఆ పుత్రిక పేరే తాటక. జంభుడి కొడుకైన సుందుడికి తాటకను ఇచ్చి వివాహం చేసాడు సుకేతుడు. ఈ తాటకనే రాముడు చంపాడు.
1924.	సుకేతుడు 2 (సుకేతు: అని సంస్కృతమూలం)	జనకుడి పూర్వుడు	విదేహ దేశపు రాజులలో, జనకుడి పూర్వుల లో, సుకేతుడు / సుకేతువు ఒకడు. ఈయన నందివర్ధనుడికి కొడుకు , దేవరాతుడికి తండ్రి .
1925.	సుకేకుడు	రాక్షసుడు	సుకేకుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడి తండ్రి పేరు విద్యుత్కేకుడు, తల్లి పేరు సాలకటంకట. సుకేకుడు పసిబిడ్డగా ఉన్నప్పుడు, అతణ్ణి మందర పర్వతం మీద వదిలిపెట్టి సాలకటంకట తన భర్తతో విహారాలలో మునిగిపోయింది. శిశువైన సుకేకుడు ఏడుస్తూ ఉండగా, అటుగా పార్వతీపరమేశ్వరులు వచ్చారు. ఆ బిడ్డ మీద జాలితో పార్వతి చేసిన అభ్యర్థన మేరకు శివుడు సుకేకుడిని అప్పటికప్పుడే యౌవనవంతుడిగా చేసాడు. అంతేకాక, దీర్ఘాయువును, ఎవరిచేతిలో చావు లేకుండాటట్లు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>వరం, ఒక విమానం కూడ సుకేశుడికి ఇచ్చాడు శివుడు. అప్పుడే పార్వతికూడ, రాక్షసస్త్రీలకు గర్భం ధరించిన వెంటనే సంతతి జన్మించేటట్లు, రాక్షసశిశువులు పుట్టిన వెంటనే యౌవనవంతులయ్యేటట్లు, వరం ఇచ్చింది. అ పైన సుకేశుడు గ్రామణి అనే గంధర్వుడి కూతురైన దేవవతిని వివాహం చేసుకొన్నాడు. దేవవతి ద్వారా సుకేశుడికి, మాల్యవంతుడు, సుమాలి, మాలి అనే ముగ్గురు బలశాలులైన కొడుకులు కలిగారు. ఇక అప్పటినుండి రాక్షసులు బలవంతులై దేవతలను జయించగల స్థాయికి చేరుకొన్నారు. ఈ ముగ్గురిలో సుమాలికి మనుమడే (కూతురి కొడుకు) రావణుడు. సుకేశుడికి రామాయణకథకూ అదీ లంకె.</p>
1926.	సుగ్రీవుడు	వానర రాజు	<p>సుగ్రీవుడు వానరరాజు. ఇతడు సూర్యుడి అంశతో ఋక్షరజస్సు అనే వానరుడికి పుట్టాడు. సుగ్రీవుడి అన్న వాలి. సుగ్రీవుడి భార్య పేరు రుమ. ఋక్షరజస్సు తరువాత వాలి వానరరాజైనాడు. కిష్కింధ వాళ్ళ రాజధాని. మొదట్లో వాలిసుగ్రీవులిద్దరూ అన్యోన్యంగానే ఉండేవాళ్ళు. ఒకసారి, మాయావి అనే రాక్షసుడు వాలిని యుద్ధానికి పిలిచాడు. సుగ్రీవుణ్ణి వెంటబెట్టుకొని వాలి వాడితో పోరాడటానికి వెళ్ళాడు. ఇద్దరిని చూసి భయపడ్డ మాయావి పారిపోయాడు. అన్నదమ్ములిద్దరూ వాడి వెంటపడ్డారు. మాయావి ఒక గుహలో దూరాడు. తాను తిరిగి వచ్చేటంతవరకు సుగ్రీవుణ్ణి గుహ వాకిళ్ళో ఉండుమని చెప్పి వాలి గుహ లోపలకు వెళ్ళాడు. ఎన్ని నెలలైనా వాలి తిరిగి రాలేదు. గుహలోనుండి రాక్షసుల అరుపులు పెడబోబ్బలు ఎక్కువగా వినబడుతున్నాయిగాని సుగ్రీవుడికి వాలి కంఠం వినబడలేదు. ఇంతలో గుహనుండి బయటకు రక్తం కాలువలు కట్టి పారటం మొదలైంది. అవన్నీ చూసి, వాలి హతుడై ఉంటాడని భావించి, సుగ్రీవుడు ఆ గుహను ఒక పెద్ద బండతో మూసివేసి, కిష్కింధకు తిరిగి వచ్చాడు. జరిగిన సంగతిని తెలుసుకొన్న వానరప్రముఖులు సుగ్రీవుణ్ణి రాజుగా చేసారు. కొన్నాళ్ళకు వాలి తిరిగి వచ్చాడు. తన ఆనతి మేరకు సుగ్రీవుడు గుహ దగ్గర ఉండకుండా తిరిగిరావటం, వస్తూ గుహను మూసి రావటం, పైగా రాజై రాజ్యాన్ని పాలించటం, వీటన్నిటిని బట్టి సుగ్రీవుడు రాజ్యకాంక్షతో తనను గుహలో వదిలి వచ్చాడని వాలి దృఢంగా నమ్మాడు. సుగ్రీవుడు ఎంత</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>చెప్పినా వినకుండా వాలి అతణ్ణి వెళ్ళగొట్టి, అతడి భార్య రుమను తన భార్యగా చేసుకొన్నాడు. వాలి ధాటికి తట్టుకోలేక సుగ్రీవుడు నేల నాలుగు చెరగులకూ పారిపోయి తిరిగి తిరిగి, చివరకు , మతంగముని శాపం కారణంగా ఋశ్యమూకం మీదకు వాలి రాలేడన్న సంగతి తెలుసుకొని, ఆ కొండ మీద తనకు ఇష్టమైన నలుగురు (నీలుడు, హనుమంతుడు, తారుడు, నలుడు) మంత్రులతో కలిసి తలదాచుకొన్నాడు. ఆ సమయంలోనే, సీతను వెదకే విషయమై సుగ్రీవుడి సహాయం వాంఛించి, అతడితో మైత్రిని కోరుతూ రామలక్ష్మణులు వచ్చారు. వాళ్ళను చూసి ముందు వాలి మనుషుల్మోసానని భయపడ్డా, తరువాత హనుమంతుడి సాయంతో వాళ్ళ కథ అంతా తెలుసుకొని, వాలి భయం వల్ల తనకు ఋశ్యమూకం వదిలి రావటం కుదరదని, వాళ్ళు వాలిని చంపితే గనుక తాను సీతాన్వేషణలో వాళ్ళకు సాయం చేయగలనని చెప్పాడు. రాముడు వాలిసుగ్రీవులకు వైరం ఎందుకు వచ్చిందో అడిగి తెలుసుకొన్నాడు. తప్పక వాలిని వధిస్తానని రాముడు సుగ్రీవుడికి బాసచేసాడు. ఐనా వాలి బలం తెలుసుగాబట్టి, అతడంటే చచ్చేభయం గాబట్టి, సుగ్రీవుడు ఒక మాత్రాన నమ్మలేదు. ఏడు మద్దిచెట్లు కూల్చి, దుండుభి శరీరాన్ని దూరంగా ఎగురజిమ్మి, రాముడు అతడికి నమ్మకాన్ని కలిగించాడు. రాముడు ఉన్నాడనే ధైర్యంతో వెళ్ళి సుగ్రీవుడు వాలిని యుద్ధానికి ఆహ్వానించాడు. క్రుద్ధుడైన వాలి, సుగ్రీవుణ్ణి చావగొట్టి వదిలాడు. ఎందుకు వాలిని చంపలేదని సుగ్రీవుడు రాముణ్ణి నిష్ఠురాలాడితే, వాళ్ళిద్దరిలో ఎవరెవరో తెలియనంతగా రూపసామ్యం ఉండటంతో ఏమీ చేయక ఊరకున్నానని రాముడు సుగ్రీవుణ్ణి సమాధానపరచాడు. ఈసారి తనకు గుర్తుగా సుగ్రీవుడి మెడలో ఒక పూలతీగ చుట్టించి, వాలిని మళ్ళీ యుద్ధానికి పిలుపుమని పంపాడు. గుండె దిటవు పరచుకొని, సుగ్రీవుడు మళ్ళీ వెళ్ళి వాలిని యుద్ధానికి పిలిచాడు. వాలికూడ మండిపడుతూ లేచాడు. ఇప్పుడే ఓడి పారిపోయినాడు ఇంతలోనే మరలిరావటం వెనుక ఏదో కుట్ర ఉంటుందని, ఇద్దరు రాకుమారులు సుగ్రీవుడితో కొత్తగా మైత్రి చేసుకొన్న సంగతి చారులద్వారా తెలిసిందని, కనుక అప్పుడు యుద్ధానికి పోవద్దని, వాలి భార్య తార అతణ్ణి వారించింది. ఐనా వాలి లెక్కచేయక వచ్చి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>సుగ్రీవుడితో తలపడ్డాడు. వాళ్ళు పోరుతూ ఉండగా రాముడు ఒకబాణం వేసి వాలిని చంపాడు. సుగ్రీవుణ్ణి వానరులకు రాజై, సుఖాలలో మునిగిపోయాడు. మధ్యలో హనుమంతుడు ఒకసారి గుర్తుచేస్తే, వానకాలం ముగిసిన తరువాత లక్ష్మణుడు వచ్చి తీవ్రంగా ఎచ్చరిస్తే, అప్పుడు సుగ్రీవుడు ఎక్కడెక్కడి వానరవీరులనూ పిలిపించాడు. నలుగురు వీరుల నాయకత్వంలో నాలుగు వానరబృందాలను నాలుగు దిక్కులకు పంపి, సీతకోసం వెదకి ఒక నెలలోపల తన దగ్గరకు తిరిగి రావాలని నియమించాడు. మిగిలిన జట్టు నెలలోపలనే తిరిగి వచ్చి సీత కనబడలేదని చెప్పారు. ఒక్క దక్షిణం జట్టు మాత్రమే నెల దాటినా తిరిగిరాలేదు. అకస్మాత్తుగా ఆ జట్టూ వచ్చింది. అందులో హనుమంతుడు తాను సీతను రావణుడి లంకలో చూసానని రాముడికి చెప్పాడు. వెంటనే రాముడు సుగ్రీవుడితోను, వానరసైన్యంతోను, కలిసి లంకకు బయలుదేరాడు. సముద్రం ఒడ్డున విడిసి ఉన్నప్పుడు, రావణుడి తమ్ముడు విభీషణుడు వచ్చి రాముడితో చేరుతానంటే, సుగ్రీవుడు గట్టిగా వ్యతిరేకించాడుగాని, రాముడు అతణ్ణి తనతో చేర్చుకోవటంతో మిన్నకున్నాడు. సుగ్రీవుడు, అతడి వానరసేన, హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు మొదలైన వీరులు యుద్ధంలో ప్రముఖపాత్ర నిర్వహించారు. సుగ్రీవుడు కూడ చాల పరాక్రమం ప్రదర్శించాడు. ఒకసారి రావణుణ్ణి దూరం నుండి చూసి, ఒక్క ఉదుటున అతడి దగ్గరకు దూకి, కొంతసేపు ముష్టి యుద్ధం చేసి, తిరిగి వచ్చాడు. కుంభకర్ణుడి చేతిలో చిక్కి స్పృహ కోల్పోయినా, వెంటనే తెప్పరిల్లకొని, అతడి ముక్కు చెవులు కొరికి, తప్పించుకొని వచ్చాడు. విరూపాక్షుడు, ప్రఘసుడు, మహోదరుడు, కుంభుడు అనే రాక్షసవీరులను సుగ్రీవుడు చంపాడు. యుద్ధం తర్వాత, అయోధ్యకు రాముడితోపాటు వెళ్ళి, రాముడి పట్టాభిషేకసమయంలో ఆయననుండి సత్కారం అందుకొన్నాడు. రాముడు సుగ్రీవుడికి ఒక బంగారుమాలను బహుమతిగా ఇచ్చాడు. కొంతకాలం తరువాత, సుగ్రీవుడు కిష్కింధకు తిరిగి వచ్చి తనరాజ్యం పాలించుకొంటూ ఉన్నాడు. రాముడు మహాప్రస్థానానికి సిద్ధమైనప్పుడు, సుగ్రీవుడు అంగదుణ్ణి వానరరాజ్యానికి రాజుగా చేసి తానుకూడా వచ్చి రాముడితో కలిసి నడచి సరయూనదిలో ప్రవేశించి శరీరాన్ని</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			విడచిపెట్టాడు. సీతకోసం వెదకటానికి వానరులను నలుదెసలకు పంపేటప్పుడు, సుగ్రీవుడు ఆయా బృందాలకు వాళ్ళు వెళ్ళే దిశలలో ఏ ఏ దేశాలు, నదులు, కొండలు, సరస్సులు, అడవులు ఉంటాయో వివరంగా చెప్పాడు. అది విని ఆశ్చర్యపడ్డ రాముడు, మానవమాతృడికి తెలుసుకోవటం సాధ్యంకాని అన్ని ప్రదేశాలు అతడికెట్లా తెలిసాయని అడిగాడు. దానికి సమాధానంగా సుగ్రీవుడు, వాలి తనను వెంటపడి తరుముతూ ఉండగా అతడికి భయపడి నిలచినచోట నిలువక పారిపోతూ ఉండేటప్పుడు, భూమి మొత్తం తిరగాల్సివచ్చిందని, అందుకని తనకు సమస్తభూగోళం కరతలామలకమని చెప్పాడు.
1927.	సుచంద్రుడు	రాజు	ఇక్ష్వాకువంశీయులలో, విశాలానగరాన్ని పాలించిన రాజుల పరంపరలో సుచంద్రుడు ఒకడు. ఈయన ధూమ్రాశ్వుడికి తండ్రి , హేమచంద్రుడికి కొడుకు . రామలక్ష్మణులను మిథిలానగరానికి తీసుకొనిపోతూ, దారిలో విశాలానగరం చేరినప్పుడు, ఆ నగరాని గురించి, దాని పూర్వపాలకుల గురించి, అప్పటి దాని రాజైన సుమతి గురించి, రాముడికి చెప్పుతూ విశ్వామిత్రుడు సుచంద్రుడిని పేర్కొన్నాడు.
1928.	సుచక్షు (సుచక్షువు)	గంగ పాయ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు సుచక్షువు. నిజానికి ఇది గంగానదికి ఒక పాయ. శివుడి తల మీది నుండి బిందుసరస్సు దగ్గర హిమాలయాల పైకి దూకిన గంగ, అక్కడి నుండి ఏడు పాయలుగా చీలింది. ప్లోదినీ, పావనీ, నళినీ అనే మూడు ప్రవాహాలు తూర్పు వైపు పారాయి. సుచక్షువు, సీత, సింధువు అనే మూడు పాయలు పడమటి వైపుకు ప్రవహించాయి. ఒక ప్రవాహం భగీరథుడి రథాన్ని అనుసరించి వెళ్ళింది. అదే భాగీరథి.
1929.	సుతీక్ష్ణుడు	ముని	సుతీక్ష్ణుడు ఒక ఋషి. రాముడు దండకారణ్యంలో వనవాసం చేస్తూ దర్శించి సేవించిన గొప్ప మునులలో సుతీక్ష్ణుడు ఒకడు. సుతీక్ష్ణుణ్ణి దర్శించుమని రాముడికి చెప్పింది శరభగుడు అనే ముని. రాముడు తన వనవాసకాలం మొదట్లో ఒకసారి సుతీక్ష్ణుణ్ణి దర్శించి, వేరు వేరు మున్యాశ్రమాలలో దాదాపు పది సంవత్సరాలు గడిపిన తరువాత, మళ్ళీ ఇంకొకసారి ఆయనను చూడటానికి వెళ్ళాడు. రెండవసారి వెళ్ళినప్పుడు రాముడు ఆయనను అగస్త్యమహర్షి నివాసం గురించి అడిగాడు. అప్పుడు

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సుతీక్ష్ణుడు రాముడికి అగస్త్యుడి అన్న ఆశ్రమానికి, అక్కడి నుండి అగస్త్యుడి ఆశ్రమానికి, దారి చెప్పి పంపాడు.
1930.	సుదర్శనం 1	దీవి	(సుదర్శనం అనే పేరుతో ఒక దీవి, ఒక సరస్సు, రెండు కొండలు, ఒక ఆయుధం, ఒక ఏనుగు కూడ ఉన్నాయి. గమనించండి.) రామాయణంలో ప్రసక్తమైన దీవులలో సుదర్శనం ఒక దీవి. ఇది ఉదయపర్వతం -అంటే- తూర్పుకొండకు పక్కన ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి తూర్పుదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పతూ సుగ్రీవుడు ఈ సుదర్శనద్వీపాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1931.	సుదర్శనం 2	సరస్సు	(సుదర్శనం అనే పేరుతో ఒక దీవి, ఒక సరస్సు, రెండు కొండలు, ఒక ఆయుధం, ఒక ఏనుగు కూడ ఉన్నాయి. గమనించండి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన సరస్సులలో ఒక సరస్సు పేరు సుదర్శనం. ఇది తూర్పున, పాలసముద్రలో, ఋషభపర్వతంమీద ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి తూర్పుదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పతూ సుగ్రీవుడు ఈ సుదర్శన సరస్సును పేర్కొన్నాడు.
1932.	సుదర్శనం 3	పర్వతం	(సుదర్శనం అనే పేరుతో ఒక దీవి, ఒక సరస్సు, రెండు కొండలు, ఒక ఆయుధం, ఒక ఏనుగు కూడ ఉన్నాయి. గమనించండి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సుదర్శనం. ఇది ఉత్తరాన, హిమాలయాలకంటే, కైలాస శిఖరానికంటే, ఇంకా ఉత్తరానికి ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి చెప్పతూ సుగ్రీవుడు ఈ సుదర్శనపర్వతాన్ని పేర్కొన్నాడు.
1933.	సుదర్శనం 4	కొండ	(సుదర్శనం అనే పేరుతో ఒక దీవి, ఒక సరస్సు, రెండు కొండలు, ఒక ఆయుధం, ఒక ఏనుగు కూడ ఉన్నాయి. గమనించండి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సుదర్శనం. రంభుడు అనే వానరసేనాపతి ఈ కొండ మీద నివసించేవాడు. రంభుడు, సుదర్శనం మీదనేకాక, వింధ్యపర్వతంమీద, కృష్ణగిరి మీద కూడ నివసించేవాడు.
1934.	సుదర్శనం 5	ఆయుధం	(సుదర్శనం అనే పేరుతో ఒక దీవి, ఒక సరస్సు, రెండు కొండలు, ఒక ఆయుధం, ఒక ఏనుగు కూడ ఉన్నాయి. గమనించండి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఆయుధాలలో సుదర్శనం ఒకటి. ఇది విష్ణువు ఆయుధమైన చక్రంపేరు. సుదర్శనంతోపాటు నందకంఅనే కత్తి, శా అనే విల్లు, కౌమోదకి అనే గద, పాంచజన్యం అనే శంఖం, విష్ణువు ఆయుధాలుగా ప్రసిద్ధాలు. చక్రవంతం అనే పర్వతం మీద విశ్వకర్మ ఈ సుదర్శనచక్రాన్ని నిర్మించాడని రామాయణం చెబుతుంది.
1935.	సుదర్శనం 6	ఏనుగు పేరు	(సుదర్శనం అనే పేరుతో ఒక దీవి, ఒక సరస్సు, రెండు కొండలు, ఒక ఆయుధం, ఒక ఏనుగు కూడ ఉన్నాయి. గమనించండి.) వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒకానొక ఏనుగు పేరు సుదర్శనం. రావణుడి తమ్ముడైన మహోదరుడి వాహనం ఈ సుదర్శనం. ఇది, ఐరావతపు జాతికి చెందిందని రామాయణం వర్ణించింది.
1936.	సుదర్శనుడు (అగస్త్యతాత)	ముని	అగస్త్యతాత అంటే 'అగస్త్యుడి నోదరుడు' అని అర్థం. పురాణాల ప్రకారం ఆయన పేరు సుదర్శనుడు. కాని, రామాయణం ఆయన పేరును చెప్ప లేదు. ఊరక 'అగస్త్యతాత' అని మాత్రమే పేర్కొన్నది. దండకారణ్యంలో అగస్త్యుడిని చూడటానికి ముందుగా రాముడు అగస్త్యతాత ఆశ్రమాన్ని దర్శించాడు. ఆయన ఆశ్రమానికి అగస్త్యుడి ఆశ్రమం ఒక యోజనం దూరంలో ఉన్నది. ఈ రెండు ఆశ్రమాలకు పోవటానికి రాముడికి దారి చెప్పింది సుతీక్ష్ణుడు అనే మహర్షి. ఇప్పుడు కూడ, ఎవరైన సుప్రసిద్ధులకు దగ్గర వాళ్ళైన అప్రసిద్ధులను గురించి మాట్లాడుతూ, "అగస్త్యతాత లాంటి వాడు" అని అంటూ ఉంటారు.
1937.	సుదామం (సుదామా అని సంస్కృతమూలం, నకారాంతం, సుదామన్.)	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సుదామం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వసిష్ఠుడు పంపిన దూతలు, అయోధ్యనుండి గిరివ్రజానికి (రాజగృహానికి) వెళ్ళే దారిలో ఈ కొండను దాటారు.
1938.	సుదామ (సుదామా అని మూలం. ఆకారాంతం.)	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు సుదామ. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ నదిని దాటారు.
1939.	సుదామనం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో సుదామనం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఇది

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(త్వష్టం)		ఉన్నది. సుదామనం, త్వష్ట అనే దేవతకు సంబంధించినది.
1940.	సుదామనుడు (సుదామనః అని సంస్కృతమూలం)	జనకుడి మంత్రి	సుదామనుడు, జనకుడి మంత్రులలో ఒకడు. మిథిలానగరానికి వచ్చి ఉన్న దశరథుణ్ణి, విడిది నుండి రాజసాధానికి ఆహ్వానించి తేవటానికి, జనకుడు సుదామనుణ్ణి పంపాడు.
1941.	సుదాసుడు	రాముడి పూర్వుడు	సూర్యవంశపు రాజులలో, రాముడి పూర్వులలో సుదాసుడు ఒకడు. ఈయన కొడుకు వీరసహుడు. ఈయనకే సాదాసుడు (=సుదాసుడి కొడుకు) అని, కల్మాషపాదుడు అని, పేర్లు. లవణుడిని వధించటానికి మధురానగరం పోతూ శత్రుఘ్నుడు దారిలో వాల్మీకిముని ఆశ్రమంలో ఒకనాటి రాత్రి బసచేసాడు. అప్పుడు మాటల మధ్యలో వాల్మీకి శత్రుఘ్నుడికి సుదాసుడి గురించి, కల్మాషపాదుడి గురించి, చెప్పాడు.
1942.	సుదుఃఖారోహణం (ఋశ్యమూకం)	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సుదుఃఖారోహణం (ఋశ్యమూకం అన్న ఆరోపాన్ని కూడ చూడండి.). ఇది పంపాసరస్సుకూ కిష్కింధకూ మధ్యలో ఉంటుంది. “ఋశ్యమూకశ్చ పంపాయాః పురస్తాత్ పుష్పితద్రుమః, సుదుఃఖారోహణో నామ శిశునాగాభిరక్షితః” అని అనటం వలన, ఋశ్యమూకానికే సుదుఃఖారోహణం అని పేరు ఉన్నట్లు అనిపిస్తున్నది. కాని, ఈ సుదుఃఖారోహణం అనే మాటను కొండకు విశేషణంగానే తప్ప పేరుగా ఎవరూ భావించినట్లు లేరు. ఋశ్యం అంటే ‘ఒక జాతి మృగం’ అనీ, మూకం అంటే ‘మౌనంగా ఉన్నది’ అనీ, అర్థాలు. ఋశ్యాలు ఆ పర్వతం మీద నిశ్చలంగా తిరుగుతూ ఉంటాయి గాబట్టి దానికి ఋశ్యమూకం అనే పేరు వచ్చింది అని వ్యాఖ్యాతలు చెప్పారు. ఎన్నో గున్న ఏనుగులు ఘోంకారాలు చేస్తూ తిరుగుతూ ఆ కొండను రక్షిస్తున్నట్లు ఉండటంతో, వాటిని తప్పించుకొని ఆ కొండను ఎక్కటం కష్టం గాబట్టి ‘సుదుఃఖారోహణం’ (సుదుఃఖం= ఎంతో కష్టం, ఆరోహణం=ఎక్కటం) అని పేరు పడ్డది. ఈ కొండను సాక్షాత్ బ్రహ్మ స్వయంగా సృష్టించాడు. ధర్మాత్ములు మాత్రమే ఈ కొండను ఎక్కగలరు. ఈ కొండ మీద నిద్రించినప్పుడు కలలో ఏది కనబడితే అది నిజంగా కూడ జరుగుతుంది. ఒకవేళ ఎవరైనా అపవిత్రులు ఈ కొండ మీద నిద్రిస్తే, నిద్రలోనే వాళ్ళను ఎత్తుకొనిపోయి రాక్షసులు తినివేస్తారు. రామాయణంలో వర్ణించిన కొన్ని ముఖ్యమైన సంఘటనలు ఈ ఋశ్యమూకం/సుదుఃఖారోహణం కొండ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>చుట్టుపక్కలే జరిగాయి. మహాతపశ్చాలి ఐన మతంగమహర్షి ఈ కొండ మీదనే తన శిష్యులతో కలిసి తపస్సు చేసుకొనేవాడు. ఆయనకు, ఆయన శిష్యులకు, శబరి అనే ఒక వృద్ధస్త్రీ సేవలు చేస్తూ ఉండేది. వానరరాజు వాలి ఒకసారి దుందుభి అనే దానవుణ్ణి చంపి వాడి మృతకళేబరాన్ని విసరివేయటంతో అది వచ్చి ఋశ్యమూక పర్వతం మీదపడింది. ఆ శవం మీదినుండి కొన్ని రక్తపు చుక్కలు మతంగముని ఆశ్రమంలో పడ్డాయి. అలా శవరక్తంతో తన ఆశ్రమాన్ని అపవిత్రం చేసినందుకుగాను వాలిపై కోపించిన మతంగుడు, తన ఆశ్రమంలోనికి ప్రవేశిస్తే వాలి చస్తాడని శపించాడు. అలా ఋశ్యమూకం వాలికి పోరాని చోటైంది. అందుకనే వాలి వెంటపడి తరుముతుంటే లోకమంతా పరుగులు తీసిన సుగ్రీవుడు, చివరకు వాలి నివాసానికి దగ్గరలోనే ఉన్న ఋశ్యమూకం మీదనే, శిలాపిదాన అనే గుహలో, నిర్భయంగా దాగుకొన్నాడు. ఆ కొండ మీద ఉన్నప్పుడే అతణ్ణి రామలక్ష్మణులు కలుసుకోవటం, వాలివధ, తరువాత సుగ్రీవుడి రాజ్యాభిషేకమూ, జరిగాయి. రాముడి వలన శాపవిముక్తుడై తన పూర్వగంధర్వరూపాన్ని తిరిగి పొందిన కబంధుడు, రాముడికి సుగ్రీవుడి గురించి తెలియజేసి, అతడితో మైత్రి చేసుకోమని చెప్పి, ఋశ్యమూకానికి దారికూడా చెప్పి తన లోకానికి వెళ్ళిపోయాడు.</p>
1943.	సుదుర్ధరుడు	వానరుడు	<p>సుదుర్ధరుడు ఒక వానరుడు. ఇతడు వసువుల వరంతో పుట్టాడని, రావణుడి గూఢచారి ఐన శార్దూలుడు రావణుడితో చెప్పాడు.</p>
1944.	సుదేవుడు	రాజు	<p>సుదేవుడు ఒక ప్రాచీన కాలపు రాజు. ఇతడు విదర్భ దేశానికి అధిపతి. సుదేవుడికి ఇద్దరు భార్యల ద్వారా కొడుకులు కలిగారు. శ్వేతుడు పెద్ద కొడుకు, సురథుడు చిన్న కొడుకు. సుదేవుడి తరువాత శ్వేతుడు రాజై, పిమ్మట రాజ్యాన్ని సురథుడికి ఇచ్చి, తపస్సు చేసి బ్రహ్మలోకాన్ని పొందాడు. ఐనా అక్కడకూడ అతడిని ఆకలి, దప్పిక వదలకపోవటంతో బ్రహ్మను అందుకు కారణం ఏమిటని అడిగాడు. తపస్విగా ఉన్నకాలంలో కూడ దేహాభిమానం వదలలేకపోవటమే అందుకు కారణమని చెప్పి బ్రహ్మ, అతణ్ణి ప్రతిదినం భూమిమీదికి వెళ్ళి అక్కడ అడవిలో పడిఉన్న అతడి శవాన్నే తింటూ ఉండుమని, అది ప్రతిదినం కొత్తగా సిద్ధంగా</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఉంటుందని, అగస్టుడి దర్శనం కలిగిననాడు ఆకలిదప్పుల బాధ తీరిపోతుందని చెప్పాడు. శ్వేతుడు అలాగే చేస్తూ ఉండి, చివరకు అగస్టుడిదర్శనంతో తన బాధనుండి బయటపడ్డాడు. అందుకు కృతజ్ఞతగా, విశ్వకర్మ చేసిన ఒక కంకణాన్ని అగస్టుడికి బహుమానంగా ఇచ్చాడు. ఎంతో కాలం తర్వాత, రాముడు శంబూకుణ్ణి చంపి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ దారిలో అగస్టుణ్ణి దర్శించినప్పుడు ఆయన రాముడికి ఆకంకణాన్ని బహుమతిగా ఇచ్చి, దాని వృత్తాంతం అంతా చెప్పాడు.
1945.	సుధస్వడు 1 (సుధన్వా అని సంస్కృతమూలం నకారాంతం)	రాజు	(సుధస్వడు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక విలుకాడు, ఉన్నారు. గమనించండి.) సుధస్వడు ఒక రాజు. ఇక్షుమతి నది ఒడ్డున ఉన్న సాంకాశ్యం అనే నగరం ఈయన రాజధాని. ఒకసారి సుధస్వడు జనకుడి మీదికి దండెత్తిపోయి, అతడి కూతురు సీతను, అతడి ఇంట ఉన్న శివధనుస్సును, తనకు అప్పగించుమని బెదిరించాడు. జనకుడు సుధస్వణ్ణి యుద్ధంలో చంపి, తన తమ్ముడు కుశధ్వజుణ్ణి సాంకాశ్యానికి రాజుగా చేసాడు.
1946.	సుధస్వడు 2 (సుధన్వా అని సంస్కృతమూలం నకారాంతం)	విలుకాడు	(సుధస్వడు అనే పేరుతో ఒక రాజు, ఒక విలుకాడు, ఉన్నారు. గమనించండి.) సుధస్వడు, అయోధ్యలో ధనుర్విద్య నేర్పే గురువులలో ఒకడు. చిత్రకూటం దగ్గర నివసిస్తూ ఉన్న రాముణ్ణి వెనక్కు తీసుకొనిరావటానికి భరతుడు అక్కడకు వెళ్ళినప్పుడు, అయోధ్యలో ఉన్న అందరి యోగక్షేమాలను గురించి భరతుణ్ణి అడుగుతూ రాముడు సుధస్వడి గురించి కూడ కుశలప్రశ్నలు వేసాడు.
1947.	సుధర్మ	ఇంద్రుడి సభామందిరం	స్వర్గలోకంలో, అమరావతీనగరంలో ఉన్న ఇంద్రుడి సభా భవనానికి సుధర్మ అని పేరు. ఈ సభామందిరాన్ని విశ్వకర్మ నిర్మించాడు. ఇది శిల్పనైపుణ్యానికి, అందానికి సాటిలేనిది.
1948.	సుధృతి	జనకుడి పూర్వుడు	విదేహ దేశపు రాజులలో జనకుడి పూర్వుల లో, సుధృతి ఒకడు. ఈయన మహావీరుడికి కొడుకు, ధృష్టకేతువుకు తండ్రి.
1949.	సునాభకుడు 1	అస్త్రదేవత	(సునాభకుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు వేరు వేరు అస్త్రదేవతలు ఉన్నారు. గమనించాలి.) విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ' మోదకి ', ' శిఖరి ' (ఈ రెండూ గదలు) అనే రెండు అస్త్రాలకు సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు సునాభకుడు. (సునాభకుడు అనే పేరుతోనే మరొక అస్త్రదేవత ఉన్నాడు -

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అతడు ఆగ్నేయాస్ట్రానికి ఉపసంహారదేవత.).
1950.	సునాభకుడు 2	అస్త్రదేవత	(సునాభకుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు వేరు వేరు అస్త్రదేవతలు ఉన్నారు. గమనించాలి.) విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'ఆగ్నేయం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్ర దేవత పేరు సునాభకుడు.(సునాభకుడు అనే పేరుతోనే మరొక అస్త్రదేవత ఉన్నాడు - అతడు 'మోదకి', 'శిఖరి' (ఈ రెండూ గదలు) అనే రెండు అస్త్రాలకు సంబంధించిన ఉపసంహార మంత్రదేవత.).
1951.	సునాభుడు (మైనాకుడు/ హిరణ్యనాభుడు)	హిమవంతుడి కొడుకు	మైనాకుడికే సునాభుడు అని, హిరణ్యనాభుడు అని పేర్లు. మైనాకుడు పర్వతరాజైన హిమవంతుడి కొడుకు. ఇంద్రుడు వజ్రంతో పర్వతాల రెక్కలు నరుకుతున్నప్పుడు భయపడి మైనాకుడు వాయువు సాయంతో సముద్రంలో దాక్కున్నాడు. హనుమంతుడు లంకకు పోవటానికి సముద్రాన్ని దాటుతూ ఉండగా, మైనాకుడు పైకి వచ్చి హనుమంతుణ్ణి కొంచెం సేపు తన శిఖరం మీద విశ్రాంతి తీసుకోమన్నాడు. హనుమంతుడు ఆగలేదుగాని, దేవకార్యం మీద పోయే మారుతినీ అలా ఆదరించినందుకు ఇంద్రుడు మాత్రం సంతోషించి, మైనాకుడి రెక్కలు తెంచనని మాట ఇచ్చాడు. కాగా, హిమాలయాలలో మైనాకం అనే శిఖరం ఒకటి ఉన్నదని, ఆ దిక్కుకు సీతాన్వేషణకు పంపిన వానరులతో సుగ్రీవుడు చెప్పాడు.
1952.	సునేత్రుడు	వానరుడు	సునేత్రుడు ఒక వానరుడు . అనుకోన్న ప్రకారం వానకాలం గడచిన తరువాత కూడ సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ పని మొదలుపెట్టినందుకు కోపంతో, అతడిని ఆ పని నిమిత్తమై ఎచ్చరించటానికి పోతూ, లక్ష్మణుడు కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానర ప్రముఖుల నివాసాలలో సునేత్రుడి ఇల్లు ఒకటి.
1953.	సుపర్ణుడు (చూ : గరుడుడు)	గరుడుడు	సుపర్ణుడు అంటే గరుత్మంతుడు. బలమైన రెక్కల ఈకలు గలవాడు గాబట్టి ఆయనకు సుపర్ణుడు అని పేరు వచ్చింది (సు=మంచి, పర్ణః= రెక్క ఈక. ఈ ఈక కథ ఏమిటో, దాని బలం అంతో అన్నది భారతంలో ఆదిపర్వంలో సౌపర్ణాఖ్యానంలో ఉన్నది.)
1954.	సుపాటలుడు	వానరుడు	సుపాటలుడు ఒక వానరుడు. అనుకోన్న ప్రకారం వానకాలం గడచిన తరువాత కూడ సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ పని మొదలుపెట్టినందుకు కోపంతో, అతడిని ఆ పని నిమిత్తమై

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఎచ్చరించటానికి పోతూ, లక్ష్యణుడు కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానర ప్రముఖుల నివాసాలలో సుపాటలుడి ఇల్లు ఒకటి. రాముడి రాజ్యాభిషేకం తర్వాత కొంతకాలం అయోధ్యలో గడిపిన సుగ్రీవుణ్ణి సాదరంగా కిష్కింధకు సాగనంపుతూ, రాముడు ప్రస్తావించిన వానరప్రముఖులలో సుపాటలుడు కూడ ఒకడు.
1955.	సుపార్వ్యుడు 1	రాక్షసుడు	(సుపార్వ్యుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు, ఒక పక్షివీరుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) సుపార్వ్యుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు.. ఈ సుపార్వ్యుడు లంకాయుద్ధంలో చనిపోయాడు. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు సుపార్వ్యుడి పేరును కూడ చెప్పాడు. (సుపార్వ్యుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు రావణుడికి మేనమామ. ఇంద్రజిత్తు వధకు పిమ్మట, రావణుడు సీతను చంపబోతే అడ్డుకొన్నది అతడే.)
1956.	సుపార్వ్యుడు 2	రాక్షసుడు	(సుపార్వ్యుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు, ఒక పక్షివీరుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) సుపార్వ్యుడు ఒక రాక్షసుడు. సుమాలికి, ఆయన భార్య ఐన కేతుమతి అనే గంధర్వ స్త్రీకి, పుట్టిన పదకొండు మంది కొడుకులలో సుపార్వ్యుడు ఒకడు. తన నోదరులందరిలాగే సుపార్వ్యుడు కూడ రావణుడికి మేనమామ , సచివుడు. ఇంద్రజిత్తు యుద్ధంలో చనిపోయిన వార్తను విన్నరావణుడు కోపం, దుఃఖం పట్టలేక, సీతను చంపుతానని అశోకవనానికి ఉరుకులు పెట్టాడు. అప్పుడు సుపార్వ్యుడు అడ్డుపడి, ఆ పని తగదని నచ్చజెప్పి రావణుణ్ణి వారించాడు. (సుపార్వ్యుడు అనే పేరుతోనే ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు ఇంద్రజిత్తు వధకంటే ముందే యుద్ధంలో చనిపోయాడు.)
1957.	సుపార్వ్యుడు 3	పక్షి	(సుపార్వ్యుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు, ఒక పక్షివీరుడు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) సుపార్వ్యుడు ఒక పక్షి. ఇతడు సంపాతికి కొడుకు. రెక్కలు కాలిపోవటంతో ఎగరలేక ఒకచోటనే ఉండే తన తండ్రికి సుపార్వ్యుడు ప్రతిదినం ఆహారాన్ని సంపాదించి తెచ్చి ఇస్తూ ఉండేవాడు. రావణుడు సీతను అపహరించి ఆకాశమార్గంలో పోతూ ఉండగా సుపార్వ్యుడు చూసి, తండ్రికి ఆహారంగా వాళ్ళను

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తీసుకొనిపోయే ఉద్దేశంతో రావణుడిని అడ్డగించాడు. తాను ఒక స్త్రీతో కలిసి వెళుతూ ఉన్నందున తనను అడ్డగించవద్దని, తనదారిన తనను పోనివ్వమని రావణుడు సుపార్కుడితో అన్నాడు. అలా అడిగినవాడి మాటను కాదనరాదన్న మర్యాదను పాటిస్తూ సుపార్కుడు రావణుణ్ణి వదిలివేసాడు. ఆ తరువాత ఆ చుట్టుపక్కల ఉన్న ఖేచరులు (ఆకాశంలో తిరిగే వాళ్ళు) సుపార్కుడి దగ్గరకు వచ్చి, ఆ వ్యక్తి రావణుడని, అతడి కంటబడి కూడ సుపార్కుడు ప్రాణాలతో మిగలటం అదృష్టమని, ఆ స్త్రీ కారణంగా రావణుడు ఏదో తొందరలో ఉండటం వల్ల అలా జరిగి ఉంటుందని చెప్పారు. ఇంటికి వెళ్ళిన తరువాత సుపార్కుడు సంపాతితో ఈ విషయమంతా చెప్పాడు. ఆ తరువాత కొంతకాలానికి సీతను వెదుకుతూ వానరులు సంపాతి ఉన్నచోటికి వచ్చినప్పుడు, వాళ్ళతో జరిపిన సంభాషణలో సంపాతి, ఆ పాత కథనంతా వానరులకు చెప్పాడు. (ఐతే, అంతకు ముందు సంపాతి వానరులతో - రావణుడు ఒక స్త్రీని పట్టుకొని ఆకాశమార్గాన పోతూ ఉండగా తాను చూసానని, ఆమె రామా,లక్ష్మణా, అని అరుస్తూ ఉన్నదని, కాబట్టి మీరు వెదుకుతూ ఉన్న సీత ఆమె కావచ్చుననీ, చెప్పాడు. ఇప్పుడేమో, తన కొడుకు సుపార్కుడు చూసి తనకు చెప్పగా తెలిసిందని చెప్పుతున్నాడు. ఈ సుపార్కుడి వృత్తాంతం ముందు చెప్పిన విషయాలకు వ్యతిరేకంగా ఉన్నది. అందువల్ల ఈ సుపార్కుడి కథ ప్రక్షిప్తం ఐ ఉండవచ్చు. ప్రసిద్ధవ్యాఖ్యాతలు కూడ సుపార్కుడి కథను, సంపాతి రెక్కలకథను చెప్పే ఐదు సర్గలను ప్రక్షిప్తమనే అన్నారు. లేదా, ఈ రకంగా ఐనా ఐ ఉండాలి. రావణుణ్ణి సుపార్కుడు చూసి దగ్గరకు వెళ్ళి అడ్డగించి ఉండవచ్చు. అంతకు ముందో ఆ తరువాతో సంపాతి కూడ రావణుణ్ణి చూసి ఉండ వచ్చు. సుపార్కుడు ఆహారం కోసం కాపు కాచి ఉన్నది, సంపాతి కదలలేక పడి ఉన్నది కూడ మహేంద్రగిరి ప్రాంతాల్ కాబట్టి, ఇద్దరూ ఎవరికి వారే రావణుడిని చూసి ఉండవచ్చు. సుపార్కుడు వచ్చి చెప్పినది, సంపాతి చూసినది ఒకటే ఐ ఉండవచ్చు. ఇంకా వేరే రకమైన సమర్థన ఏదైనా ఉండేమో పండితులు చెప్పాలి.)</p>
1958.	సుప్తఘ్నుడు	రాక్షసుడు	<p>మాల్వవంతుడు అనే రాక్షసుడికి (ఈయన రావణుడి పెద్ద తాత) ఆయన భార్య ఐన సుందరి అనే గంధర్వస్త్రీకి పుట్టిన</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఏడుగురు కొడుకులలో సుప్తఘ్నుడు ఒకడు. తన సోదరులందరిలాగే, సుప్తఘ్నుడు కూడ రావణుడికి మేనమామ, సచివుడు. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో సుప్తఘ్నుడు కూడ ఒకడు. లంకాయుద్ధం మొదట్లో మరికొందరితో కలిసి సుప్తఘ్నుడు రాముణ్ణి ఎదిరించాడుగాని, ఓడి పారిపోయాడు.
1959.	సుప్రభుడు (సుప్రభు: అని సంస్కృతమూలం)	ముని	సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ సుప్రభుడు కూడ ఉన్నాడు.
1960.	సుబాహుడు 1 (సుబాహు: అని సంస్కృతమూలం)	వానరుడు	(సుబాహువు/డు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాజు, ఒక రాక్షసుడు ఉన్నారు. గమనించాలి.) సుబాహుడు / సుబాహువు ఒక వానరుడు. అనుకోన్న ప్రకారం వానకాలం గడచిన తరువాత కూడ సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ పని మొదలుపెట్టినందుకు కోపంతో, అతడిని ఆ పని నిమిత్తమై ఎచ్చరించటానికి పోతూ, లక్ష్మణుడు కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానర ప్రముఖుల నివాసాలలో సుబాహువు ఇల్లు ఒకటి. సుబాహువు, వీరబాహువు, నలుడు కలిసి లంకానగర ప్రాకారాల మీద రక్షణస్థానాలను ఆక్రమించి శిబిరాలు వేసారు.
1961.	సుబాహుడు 2 (సుబాహు: అని సంస్కృతమూలం)	శత్రుఘ్నుడి కొడుకు	(సుబాహువు/డు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాజు, ఒక రాక్షసుడు ఉన్నారు. గమనించాలి.) శత్రుఘ్నుడి ఇద్దరి కొడుకులలో పెద్దవాడు సుబాహువు / సుబాహుడు. శత్రుఘ్నుడి రాముడితోపాటు మహాప్రస్థానం చేయటానికి పోతూ, సుబాహుణ్ణి మధురానగరంలో రాజుగా నిలిపాడు. రెండవ కొడుకైన శత్రుఘాతిని వైదిశం (విదిశ) అనే నగరంలో రాజుగా నిలిపాడు.
1962.	సుబాహుడు 3 (సుబాహు: అని సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	(సుబాహువు/డు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక రాజు, ఒక రాక్షసుడు ఉన్నారు. గమనించాలి.) సుబాహుడు / సుబాహువు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు ఉపసుండుడి కొడుకు (దశరథుడు విశ్వామిత్రుడితో ఈ మాట అన్నాడు). తాటక

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			కొడుకైన మారీచుడు, ఈ సుబాహుడు కలిసి దండకారణ్యంలో మునుల యజ్ఞాలను భంగం చేస్తూ తిరుగుతూ ఉండేవాళ్ళు. విశ్వామిత్రుడి యాగాలనుకూడ అలాగే అపవిత్రపరచి భంగపరుస్తుండటంతో, అయన తన యాగానికి రక్షణగా రామలక్ష్మణులను తెచ్చుకొన్నాడు. రాముడు ఆగ్నేయాస్త్రంతో సుబాహుణ్ణి చంపి, మానవాస్త్రంతో మారీచుణ్ణి సముద్రమధ్యలోకి విసరిపడేసి, మిగిలిన రాక్షసులను వాయవ్యాస్త్రంతో పారదోలాడు.
1963.	సుభద్రం	చెట్టు పేరు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకదాని పేరు సుభద్రం. ఇది ఆ చెట్టు పేరే తప్ప, సుభద్రం అంటే మామిడి, వేప లాగా ఒక జాతి చెట్టు కాదు. రావణుడు మారీచుడి ఆశ్రమానికి పోతూ దారిలో ఈ సుభద్రం అనే చెట్టును చూసాడు. పూర్వకాలంలో ఆ చెట్టు మీద వాలఖిల్యులు అనే మునులు నివసించే వారు. ఒకసారి గరుత్మంతుడు పెద్ద ఏనుగును, తాబేలును, తెచ్చి ఆ చెట్టు కొమ్మ మీద పెట్టుకొని తినబోయినప్పుడు ఆ బరువును అపలేక ఆ కొమ్మ విరిగింది.
1964.	సుమంతుడు (సుమంత్ర: అని సంస్కృతమూలం)	దశరథుడి మంత్రి	దశరథుడి ఎనిమిది మంది మంత్రులలో సుమంతుడు ఒకడు. ధృష్టి, జయంతుడు, విజయుడు, అర్థసాధకుడు, అశోకుడు, మంత్రపాలుడు, సిద్ధార్థుడు, సుమంతుడు వాళ్ళు దశరథుడి మంత్రులు. వీళ్ళలో కొందరు రాముడికి కూడా మంత్రులే. సుమంతుడు దశరథుడికి సారథి కూడా. కైక రాముడిని అడవులకు పంపాలని పట్టుబట్టినప్పుడు, ఆమె కారిన్యాన్ని తట్టుకోలేక, రాముడు అడవులకు వెళ్ళటాన్ని భరించలేక, సుమంతుడు మూర్ఖపోయాడు. మూర్ఖుని తేరుకొన్న తరువాత, సుమంతుడు కైకను తీవ్రంగా మందలించాడు. కైక తల్లి, తన భర్తకు రాగల ప్రాణాపాయాన్ని సైతం లెక్కచేయక ఒక సందర్భంలో ఆయనను ఏ విధంగా కష్టపెట్టిందో ఉదాహరించి అలా ప్రవర్తించవద్దని హితవు పలికాడు. ఐనా లాభం లేకపోయింది. రాముడు వనవాసానికి పోతున్నప్పుడు అయోధ్యనుండి శృంగిబేరం దాకా రథాన్ని తోలింది సుమంతుడే. తర్వాత కాలంలో, సీతను అడవులలో దించడానికి లక్ష్మణుడు తీసుకొని పోతున్నప్పుడు, వాళ్ళ రథాన్ని నడిపింది సుమంతుడే. రాముడు వాళ్ళు చిన్నపిల్లలుగా ఉన్నప్పుడు, దశరథుడి వెంట సుమంతుడు వసిష్ఠాశ్రమానికి వెళ్ళాడు. ఆ సమయంలో అక్కడ ఉన్న

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>దుర్వాసుడికి నమస్కరించి దశరథుడు, రాముడి భవిష్యత్తును గురించి చెప్పుమని అడిగాడు. అప్పుడు దుర్వాసుడు, రాముడికి కష్టాలు తప్పవని, భార్యవియోగం ఉందని, ఒక సమయంలో భార్యను నోదరులను కూడ పరిత్యజిస్తాడని చెప్పాడు. ఆ సంగతిని ఎక్కడా ఎవ్వరితోను అనవద్దని దశరథుడు సుమంతుణ్ణి శాసించాడు. ఎన్నో ఏళ్ళ తరువాత, సీతను అడవులలో దించి వస్తూ ఉండగా సుమంతుడు ఆ పాత విషయాలన్నిటినీ లక్ష్యణుడికి చెప్పాడు.</p>
1965.	<p>సుమతి 1 (సుమతి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)</p>	రాణి	<p>(సుమతి అనే పేరుతో ఒక రాణి, ఒక రాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) కశ్యప ప్రజాపతికి అరిష్టనేమి అనే పేరు కూడ ఉన్నది. అరిష్టనేమికి కూతురు, గరుత్మాంతుడికి చెల్లెలు ఐన సుమతి, సగరుడి రాణులలో ఒకతె. సగరుడి మరొక రాణి పేరు కేశిని. పుత్రసంతానం కలగాలనే కోరికతో సగరుడు తన ఇద్దరు రాణులతో కలిసి భృగుమహర్షిని సేవిస్తూ భృగుప్రస్తవణం అనే పర్వతం మీద నూరు సంవత్సరాలకాలం తపస్సు చేసాడు. వాళ్ళ తపస్సు ఫలించిందని, రాణులిద్దరిలో ఒకరికి వంశకర్త ఐన కొడుకు కలుగుతాడని, ఇంకొకరికి మహాశక్తిమంతులైన అరవైవేల మంది కొడుకులు కలుగుతారని, ఎవరికి ఎవరు కావాలో రాణులే ఎంచుకోవచ్చునని, భృగువు సగరుడితో చెప్పాడు. కేశిని వంశకర్త ఐన కొడుకు కావాలని కోరింది. తనకు అరవై వేల మంది బలవంతులైన కొడుకులు కావాలని సుమతి కోరింది. సగరుడు భార్యలతో కలిసి తిరిగి అయోధ్యకు వచ్చిన కొంతకాలానికి కేశినికి అసమంజసు అనే ఒక కొడుకు పుట్టాడు. సుమతికి ఒక సౌరకాయవంటి పిండం పుట్టి దానినుండి అరవైవేలమంది శిశువులు వెలువడ్డారు. వాళ్ళు పెరిగి పెద్దవాళ్ళై, బలవంతులైనారు. ఒకసారి, తమ తండ్రి యాగాశ్వాన్ని ఎవరో అపహరిస్తే దానిని వెదకి కనుగొని తిరిగి తెచ్చే ప్రయత్నంలో అరవైవేల మంది కపిలుడి కంటిచూపుల మంటలలో కాలి బూడిద ఐనారు.</p>
1966.	<p>సుమతి 2 (సుమతి: అని సంస్కృతమూలం ఇకారాంతం)</p>	రాజు	<p>(సుమతి అనే పేరుతో ఒక రాణి, ఒక రాజు, ఉన్నారు. గమనించాలి.) ఇక్ష్వాకు వంశీయులలో, విశాలానగరాన్ని పాలించినరాజుల పరంపరలో సుమతి ఒకడు. ఈయన కాకుత్స్థుడికి కొడుకు. రాముడి కాలం నాటికి విశాలానగరానికి రాజు ఈ సుమతియే. విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులతో కలిసి</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మిథిలకు పోతూ దారిలో విశాలలో బస చేసాడు. ఆయన రాకను తెలుసుకొని సుమతి తనవాళ్ళతో కలిసి వచ్చి విశ్వామిత్రుణ్ణి పూజించి, రామలక్ష్మణులను గురించి అడిగి తెలుసుకొని, వాళ్ళకు అతిథిసత్కారాలు చేసాడు.
1967.	సుమాగధి (శోణ)	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒకటైన శోణానదికి సుమాగధి అనికూడ పేరు. ఇది మగధరాజ్యంలో ప్రవహిస్తుంది. మగధదేశపు భూమిని సస్యవంతం చేస్తుంది గాబట్టి దీనిని సుమాగధి అన్నారు. ఈ శోణానదిని గురించి, మగధ భూములకు దాని ప్రాధాన్యం గురించి, విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
1968.	సుమాగధుడు	రాముడి విదూషకుడు, చారుడు	రాముడి కొలువులో ఆయనను వినోదపరచే విదూషకులలో సుమాగధుడు ఒకడు. విజయుడు, మధుమత్తుడు, కాశ్యపుడు, పింగళుడు, కూటుడు, సురాజుడు, కాళియుడు, భద్రుడు, దంతవక్త్రుడు, సుమాగధుడు అని వాళ్ళు పదిమంది. వాళ్ళలో భద్రుడు, నగరంలోని ప్రజలు సీత గురించి చెప్పుకొనే వదంతిని రాముడికి తెలిపాడు. అదే రాముడు సీతను అడవులకు పంపడానికి దారితీసింది.
1969.	సుమాలి 1 (సుమాలి: అని ఇకారంతము, సుమాలీ అని నకారంతము, రెండు రకాలుగా సంస్కృతములం)	రాక్షసుడు	(సుమాలి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) సుమాలి ఒక రాక్షసుడు (సుమాలి పేరుతో ఇంకొక రాక్షసుడు ఉన్నాడు. అతడు వేరు.) . సుకేశుడికి దేవవతికి పుట్టిన ముగ్గురు కొడుకులలో సుమాలి రెండవవాడు. మాల్యవంతుడు ఇతడి అన్న, మాలి ఇతడి తమ్ముడు. అన్నదమ్ములు ముగ్గురూ తపస్సు చేసి బ్రహ్మను మెప్పించి, ఎవరికైనా అజేయులుగా ఉండేటట్లు వరాలు పొందారు. సుమాలి భార్య పేరు కేతుమతి. ఈమె ద్వారా సుమాలికి ప్రహస్తుడు, అకంపనుడు, వికటుడు, కాలకార్ముకుడు, ధూమ్రాక్షుడు, దండుడు, సుపార్ముడు, మహాబలుడు, సంప్రోది, ప్రఘసుడు, భాసకర్ణుడు అనే పదకొండు మంది కొడుకులూ ; రాక, పుష్పొత్పట, కైకసి, కుంభీనసి అనే నలుగురు కూతుళ్ళూ, కలిగారు. మొదట్లో ఈ ముగ్గురు సోదరులూ లంకలో నివసించేవాళ్ళు. కాని, దేవరాక్షసయుద్ధాలలో విష్ణువు రాక్షసులను చిత్తుగా ఓడించటమేకాక, మాలిని చంపడంతో, మాల్యవంతుడు భయపడి మిగిలిన రాక్షసులతో కలిసి పారిపోయి పాతాళంలో తలదాచుకొన్నాడు. సుమాలి ఒకసారి భూలోకానికి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>వచ్చినప్పుడు విశ్రవసుడి కొడుకైన కుబేరుణ్ణి చూసి, అతడి వైభవానికి అచ్చెరువుపడి, తమ రాక్షసులలోకూడ అంతటి వైభవశాలి ఉండాలని కోరుకొని, తన కూతురు కైకసిని, విశ్రవసుడి ద్వారా సంతానం పొందుమని ప్రోత్సహించాడు. కైకసి తండ్రి మాటను తలదాల్చింది. అలా కైకసికి, విశ్రవసుడికి పుట్టినవాళ్ళే రావణుడు మొదలైనవాళ్ళు. రావణుడు బలశాలిగా ఎక్కివచ్చిన తరువాత మాల్యవంతుడు పాతాళంనుండి రాక్షసజనంతో వచ్చి రావణుణ్ణి చేరాడు. సుమాలి కొడుకులందరూ రావణుడికి సచివులుగా అనుచరులుగా ఉండి, అతడు చేసిన దేవాసురయుద్ధాలలోను, ఇతరయుద్ధాలలోను, పాల్గొన్నారు. ఒక దేవరాక్షసయుద్ధంలో సుమాలి సావిత్రుడు అనే వసువు చేతిలో చనిపోయాడు.</p>
1970.	<p>సుమాలి 2 (సుమాలి: అని ఇకారంతము సంస్కృతమూలం)</p>	రాక్షసుడు	<p>(సుమాలి అనే పేరుతో ఇద్దరు రాక్షసులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) సుమాలి ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. (రావణుడి తాత పేరు కూడ సుమాలి. అతడు వేరు.) లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో సుమాలి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ సుమాలి ఇల్లు ఉంది.</p>
1971.	సుమిత్ర	<p>దశరథుడి రాణి</p>	<p>దశరథుడి పట్టపురాణులు ముగ్గురిలో సుమిత్ర ఒకతే. కౌసల్య పెద్ద రాణి, కైకయి చిన్నరాణి. పుత్రకామయాగం చేసిన దశరథుడికి, ఈ ముగ్గురు రాణులద్వారా నలుగురు కొడుకులు పుట్టారు. నలుగురూ విష్ణువు అవతారాలే. కౌసల్య కొడుకు రాముడు పెద్దవాడు. కైకయి కొడుకు భరతుడు తరువాత వాడు. ఆ తరువాత వాళ్ళు సుమిత్ర కవల కొడుకులు - లక్ష్మణుడు, శత్రుఘ్నుడు అని. అందరు తల్లులూ అందరు కొడుకులనూ వాత్సల్యంతో చూసుకొనేవాళ్ళు. దశరథుడు రాముణి యువరాజుగా చేయటానికి నిశ్చయించినప్పుడు, కైకయి అడ్డుపడి రాముణ్ణి అడవులకు పంపాలని, భరతుణ్ణి యువరాజుగా చేయాలని, పట్టుబట్టినప్పుడు అందరిలాగే సుమిత్ర కూడ దుఃఖించింది. రాముడితోబాటు లక్ష్మణుడు కూడా అడవులకు పోతానన్నప్పుడు సుమిత్ర తన కొడుకును వారించలేదు. రాముడికి తోడుగా వెళ్ళటానికి కొడుకును అనుమతిస్తూ, సీతారాములను తల్లిదండ్రులలాగా</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చూసుకోమ్మని చెప్పింది. సీతారామలక్ష్మణులు అడవులకు వెళ్ళిపోయినతరువాత, రాముడి ఎడబాటు సైవల్క విలపిస్తున్న కౌసల్యను సుమిత్ర చాలసేపు ఓదార్చింది. దశరథుడి మరణం తర్వాత రాముణ్ణి వెనక్కు పీలుచుకొని రావటానికి వెళ్ళిన భరతుడి వెంట, కౌసల్యకైకేయిలతోపాటు సుమిత్ర కూడ వెళ్ళింది. రాముడు మళ్ళి తిరిగిరావటం, రాముడి రాజ్యాభిషేకం, సీతాపరిత్యాగం, మనుమళ్ళు పుట్టిపెరగటం, ఇవన్నీ చూసిన సుమిత్ర చిరకాలానికి కన్నుమూసింది.
1972.	సుముఖుడు 1	వానరుడు	(సుముఖుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక ముని, ఉన్నాది. గమనించాలి.) సుముఖుడు ఒక వానరుడు. రావణుడి గూఢచారి ఐన శార్దూలుడు రావణుడితో వానరవీరులను గురించి వివరిస్తూ - సుముఖుడు, దుర్ముఖుడు, వేగదర్శి అనే ముగ్గురు వానరవీరులను , రాక్షససంహారంలో రాముడికి సహాయపడటానికి బ్రహ్మ సృష్టించాడని చెప్పాడు.
1973.	సుముఖుడు 2	ముని	(సుముఖుడు అనే పేరుతో ఒక వానరుడు, ఒక ముని, ఉన్నాది. గమనించాలి.) సుముఖుడు ఒక ముని .రాజ్యాభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు సుముఖుడు . ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవక్రీతుడు, గార్ఘ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్మేయుడు (స్వస్థాశ్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాడు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి నృపధ్రువు, కవఘుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్ళు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .
1974.	సుమేరువు	కొండ	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక దానిపేరు సుమేరువు. హనుమంతుడి తండ్రి ఐన కేసరి, తన అధీనంలో ఉన్న వానరులను పరిపాలించుతూ ఈ సుమేరువు మీదనే నివసించేవాడు. సూర్యుడు ఇచ్చిన వరం కారణంగా ఈ పర్వతం బంగారురంగులో మెరుస్తూ ఉంటుందట. పురాణాలలో

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చెప్పే మేరుపర్వతాన్నికూడ కొన్నిచోట్ల సుమేరువు అని పేర్కొంటారుగాని, ఆ మేరువు వేరు, ఈ సుమేరువు వేరు.
1975.	సుయజ్ఞుడు	వసిష్ఠుడి కొడుకు	సుయజ్ఞుడు వసిష్ఠుడి కొడుకు. ఈయన కూడ దశరథుడి పురోహితులలో ఒకడు. రాముడు, సీత వనవాసానికి పోబోతూ సుయజ్ఞుణ్ణి పిలిపించి, ఆయనకు, ఆయన భార్యకు ఎన్నో నగలు, శత్రుంజయం అనే గొప్ప ఏనుగుతోపాటు ఇంకొక వెయ్యి ఏనుగులు బహుమానంగా ఇచ్చి పంపారు. రాముడి పట్టాభిషేకాన్ని నిర్వహించేటప్పుడు వసిష్ఠుడు, వామదేవుడు, జాబాలి, కాశ్యపుడు, విజయుడు, కాత్యాయనుడు, గౌతముడు మొదలైన వాళ్ళతోపాటు సుయజ్ఞుడు కూడ ఒక పురోహితుడు. సీత రాముడి అశ్వమేధశాలలో రాముడి ఎదుట, మునులు దేవతలు అంతా చూస్తూ ఉండగా, తనకు రాముడి పట్ల ఉన్న నిబద్ధతను గురించి ప్రమాణం చేసి భూమిలోకి అదృశ్యమైపోయినప్పుడు, అక్కడ సుయజ్ఞుడు కూడ ఉన్నాడు.
1976.	సుర (వారుణి)	మద్యదేవత	దేవదానవులు అమృతం కోసం పాలసముద్రాన్ని చిలికినప్పుడు ఆ పాలసముద్రం నుండి సుర ఉద్భవించింది. ఈమె మద్యానికి అధిదేవత. సుర జన్మించినప్పుడు దానవులు ఆమెను తీసుకోలేదు అందుకని వాళ్ళు అసురులు (అసురాః=అసురులు; అ=లేకుండు, సురా=సుర) ఐనారు. దేవతలు ఆమెను స్వీకరించారు. అందువలన వాళ్ళు సురలు (సురాః) ఐనారు. సముద్రం నుండి పుట్టింది గాబట్టి సురను వరుణుడికి కూతురుగా కూడ చెబుతారు. అందుకే సురకు వారుణి (=వరుణుడి కూతురు) అనే పేరు కూడ ఉంది.
1977.	సురథుడు 1	రాజు	(సురథుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాజులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) సురథుడు ఒక రాజు. అగస్త్యుడు రాముడికి రావణుడి పూర్వచరిత్రను చెబుతూ - రావణుడు తన తపశ్శక్తితో సాధించిన వరాల వల్ల అందరికీ అజేయుడిగా ఉండేవాడని, అతణ్ణి గెలవటం అసాధ్యమని తెలిసి, గాధి, సురథుడు, దుష్కంతుడు, గయుడు, పురూరవుడు అనే రాజులు యుద్ధం చెయ్యకుండానే అతడికి లొంగిపోయారని, తెలిపాడు.
1978.	సురథుడు 2	రాజు	(సురథుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు రాజులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) సురథుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాజు. విదర్భదేశపు రాజు సుదేవుడికి ఇతడు చిన్న కొడుకు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సురభుడికి శ్వేతుడు అనే అన్న ఉన్నాడు. సుదేవుడి తరువాత రాజ్యానికి వచ్చిన శ్వేతుడు కొంతకాలానికి తమ్ముడైన సురభుడికి రాజ్యాన్ని ఇచ్చివేసి, తాను తపస్సు చేసుకోవటానికి అడవులకు వెళ్ళిపోయాడు. గొప్ప తపస్సు చేసి బ్రహ్మలోకాన్ని పొందినా, అక్కడ సైతం ఆకలిదప్పులబారినపడి, బ్రహ్మ ఆనతి మేరకు తనకవాన్ని తానే తింటూ కాలం గడుపుతూ, చివరకు అగస్త్యుడి దర్శనంతో ఆ దురవస్థనుండి బయటపడ్డాడు శ్వేతుడు. సురభుడి గురించి రామాయణంలో ఇంకేమీ లేదు.
1979.	సురనాయకుడు	ఇంద్రుడు	సురనాయకుడు అంటే ఇంద్రుడు. (సురా=దేవతలు, నాయకః=నేత) దేవతలకు నాయకుడు గాబట్టి ఇంద్రుడికి సురనాయకుడు అనే పేరు వచ్చింది.
1980.	సురభి 1	గోవుల మాత	(సురభి అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఒక దివ్యగోవు, ఉన్నారం గమనించాలి.) సురభి, సృష్టిమాతలలో ఒకతె. కశ్యపప్రజాపతికి క్రోధవశకూ పుట్టిన పదిమంది కూతుళ్ళలో సురభి ఒకతె. సురసకు రోహిణి, గంధర్వి, అని ఇద్దరు కూతుళ్ళు. వీళ్ళలో - గంధర్వి గుర్రాలకు జనని, రోహిణి ఆవులకు జనని. ఈ సురభి అనే దేవగోవు పాలధారలనుండే పాలసముద్రం ఏర్పడింది. సురభి కొడుకు నంది. ఈ నంది, శివుడికి వాహనంగాను, ధ్వజం మీది గుర్తుగాను, ఉంటాడు.
1981.	సురభి 2	దివ్య దేనువు	(సురభి అనే పేరుతో ఒక సృష్టిమాత, ఒక దివ్యగోవు, ఉన్నారం గమనించాలి.) రామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఒక దివ్యగోవు పేరు సురభి. లోకంలోని ఆవులన్నీ ఈ సురభి సంతతి. సురభి కామధేనువు, అంటే, అడిగినదానిని ఇవ్వగల మహిమ ఉన్న ఆవు.
1982.	సురలు	దేవతలు	అమృతం కోసం పాలసముద్రాన్ని చిలికినప్పుడు సుర అనే దేవత పుట్టింది. ఆమె మద్యానికి అధిదేవత. రాక్షసులు ఆమెను తీసుకోలేదు. కనుక అసురులు (అసురాః) ఐనారు. దేవతలు ఆమెని తీసుకొన్నారు కనుక సురలు (సురాః) ఐనారు. (సురులు అని కావాలికాని, తెలుగు వ్యాకరణం ప్రకారం - విడిగా సురలు అనీ, సమాసంలో మాత్రం సురులు అనీ, ఔతుంది. భూసురులు, సురాసురులు అన్నట్లు.)
1983.	సురస (దాక్షాయణి)	నాగమాత	సురభి, సృష్టిమాతలలో ఒకతె. కశ్యపప్రజాపతికి క్రోధవశకూ పుట్టిన పదిమంది కూతుళ్ళలో సురస ఒకతె. దక్షుడికి మనుమరాలు గాబట్టి సురసనే దాక్షాయణి అని కూడ

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			అంటారు. నాగులలో ఒక వర్గానికి తల్లి ఈ సురస. హనుమంతుడు సముద్రాన్ని దాటుతున్నప్పుడు, అతడి శక్తిసామర్థ్యాలను పరీక్షించటానికి అతడికి అడ్డుపడుమని దేవతలు పంపింది ఈ నాగమాత సురసనే.
1984.	సురాజుడు (సురాజు: అని సంస్కృతమూలం అకారాంతం)	రాముడి విదూషకుడు, చారుడు	రాముడి కొలువులో ఆయనను వినోదపరచే విదూషకులలో సురాజుడు ఒకడు. విజయుడు, మధుమత్తుడు, కాశ్యపుడు, పింగళుడు, కూటుడు, సురాజుడు, కాళియుడు, భద్రుడు, దంతవక్త్రుడు, సుమాగధుడు అని వాళ్ళు పదిమంది. వాళ్ళలో భద్రుడు, నగరంలోని ప్రజలు సీత గురించి చెప్పుకొనే వదంతిని రాముడికి తెలిపాడు. అదే రాముడు సీతను అడవులకు పంపడానికి దారితీసింది.
1985.	సురాష్ట్రం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు సురాష్ట్రం. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ సురాష్ట్రం అనేదేశాన్ని పేర్కొన్నాడు. పేరును బట్టి, దిక్కును బట్టి చూస్తే, పడమట ఉన్న సౌరాష్ట్రమే ఈ సురాష్ట్రం ఐ ఉండవచ్చని అనిపిస్తున్నది.
1986.	సురేశుడు	ఇంద్రుడు	సురేశుడు అంటే ఇంద్రుడు. (సురాః=దేవతలు, ఈశః=అధిపతి) దేవతలకు అధిపతి గాబట్టి ఇంద్రుడికి సురేశుడు అనే పేరు వచ్చింది.
1987.	సురేశ్వరుడు 1	ఇంద్రుడు	సురేశ్వరుడు అంటే ఇంద్రుడు. (సురాః=దేవతలు, ఈశ్వరః=అధిపతి) దేవతలకు అధిపతి గాబట్టి ఇంద్రుడికి సురేశ్వరుడు అనే పేరు వచ్చింది.
1988.	సురేశ్వరుడు 2	విష్ణువు	సురేశ్వరుడు అంటే సాధారణంగా ఇంద్రుడు అనే అర్థం. కాని ఒక సందర్భంలో ఆ మాట విష్ణువును ఉద్దేశించి ఉపయోగించారు. దేవతలకు రాజు ఇంద్రుడే ఐనా, అందరికీ దిక్కు విష్ణువు గాబట్టి " దేవతలకు రక్షకుడు " అనే అర్థంలో ఆ మాట వాడారు.
1989.	సువర్చల	సూర్య తేజస్సు	సూర్యుడి వర్చస్సు పేరు సువర్చల. సీత తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాన్నని రాక్షసస్త్రీలతో చెబుతూ - అరుంధతి, వసిష్ఠుడు; లోపాముద్ర, అగస్త్యుడు; మదయంతి, సౌదాసుడు; దమయంతి, నలుడు; శచి ,ఇంద్రుడు; రోహిణి, చంద్రుడు; సుకన్య, చ్యవనుడు; సావిత్రి, సత్యవంతుడు; కేశిని, సగరుడు; శ్రీమతి , కపిలుడు - వంటి ప్రసిద్ధులైన కొందరు దంపతులతోపాటు సూర్యుడినీ సువర్చలనూ కూడ సీత

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			పేర్కొన్నది.
1990.	సువర్ణం	దీవి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన దీవులలో ఒక దీవి పేరు సువర్ణం. ఇది తూర్పుదిక్కున ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు ఈ సువర్ణద్వీపాన్ని, దానితోపాటే రూప్యకం అనే ద్వీపాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఈ సువర్ణ ద్వీపంలో బంగారుగనులు బాగా ఉంటాయనికూడ సుగ్రీవుడు చెప్పాడు. ఐతే ఇక్కడ - సువర్ణం, రూప్యకం అని రెండు పేర్లగా కాకుండా, సువర్ణరూప్యకం అని ఒకటి పేరుగా ఒక వ్యాఖ్యాత గ్రహించాడు.
1991.	సువేలం	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సువేలం. ఇది దక్షిణ సముద్రంలో లంకాద్వీపంలో లంకకు ఉత్తరపు వైపున సముద్రం ఒడ్డున ఉన్నది. సముద్రంమీదుగా నలుడు నిర్మించిన సేతువు సముద్రానికి ఉత్తరాన మహేంద్రపర్వతం నుండి దక్షిణాన ఈ సువేలపర్వతం దాక నూరుయోజనాల పొడవున వ్యాపించింది. సముద్రాన్ని దాటి లంకకు చేరుకొన్న తరువాత, రాముడు ఈ సువేలపర్వతాన్ని ఎక్కి అక్కడినుండి, లంకను, దాని రక్షణవ్యవస్థను, ఆ నగర సౌందర్యాన్ని పరిశీలించాడు.
1992.	సువ్రతుడు	రాముడి పినతండ్రి	సూర్యవంశంలో రాముడి పూర్వుల లో, సువ్రతుడు ఒకడు. ఈయన నాభాగుడికి కొడుకు, అజడికి తమ్ముడు. అంటే రాముడికి పినతండ్రి. ఐతే, రాముడి వివాహం సందర్భంగా జనకుడితో రాముడి వంశక్రమాన్ని చెప్పేటప్పుడు వసిష్ఠుడు ఈ సువ్రతుడి పేరు చెప్పలేదు. కాని, అడవులనుండి వెనక్కు రమ్మని రాముడికి నచ్చజెప్పేటప్పుడు రాముడితోనే వాళ్ళ వాంశపరంపరను గురించి వివరిస్తున్నప్పుడు మాత్రం అజడికి సువ్రతుడనే నోదరుడు ఉన్నట్లు అధికంగా చెప్పాడు. అదే విధంగా, ఆ మొదటి సందర్భంలో చెప్పిన యయాతి ఈ రెండవ సందర్భంలో మొదలే ఎగిరిపోయాడు.
1993.	సుషేణుడు 1	వానరుడు	(సుషేణుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు వానరులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) సుషేణుడు ఒక వానరుడు. ఇతడు వరుణుడి అంశతో పుట్టాడు. (సుషేణుడు అనే పేరుతోనే మరొక వానరుడు కూడ ఉన్నాడు. అతడు వేరు. అతడు దక్షిణదిక్కుకు వెళ్ళిన జట్టులో ఒకడు.) సుషేణుడి కూతురు తార. ఆమె వాలి భార్య. (యుద్ధకాండంలోని ఒకటి రెండు సందర్భాలనుబట్టి చూస్తే, మైందద్వివిదులు సుషేణుడి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>కొడుకులని అనిపిస్తున్నది.) అనుకొన్న ప్రకారం వానకాలం గడచిన తరువాత కూడ సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ పని మొదలు పెట్టనందుకు కోపంతో, అతడిని ఆ పని నిమిత్తమై ఎచ్చరించటానికి పోతూ, లక్ష్మణుడు కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానర ప్రముఖుల నివాసాలలో సుషేణుడి ఇల్లు ఒకటి. సీతను వెదకటానికి పడమటికి దిక్కుకు సుగ్రీవుడు పంపిన వానరుల జట్టుకు సుషేణుడు నాయకుడు. సీత జూడను తెలుసుకోలేకపోయినా, సుషేణుడు సుగ్రీవుడు పెట్టిన నెల గడువులోపలే తిరిగి వచ్చాడు. లంకాయుద్ధానికని, సుషేణుడు తన అసంఖ్యాక వానరసైన్యాలతో వచ్చి సుగ్రీవుణ్ణి చేరాడు. యుద్ధంలో సుషేణుడి చేతిలో విద్యున్మాళి అనే రాక్షసుడు హతుడైనాడు. రావణుడి శక్తి దెబ్బకు మూర్ఛపోయిన లక్ష్మణుడికి, హనుమంతుడు హిమాలయాల నుండి తెచ్చిన మూలికలతో వైద్యం చేసింది సుషేణుడే. రాముడి రాజ్యాభిషేకానికి తూర్పు సముద్రం నుండి పవిత్రజలాలను ఇతడే తెచ్చాడు. ఆ ఉత్సవాలలో రాముడి చేత సత్కారం అందుకొని, మిగిలిన వానర ముఖ్యులతోపాటు సుషేణుడు కొంతకాలం అయోధ్యలోనే ఉన్నాడు.</p>
1994.	సుషేణుడు 2	వానరుడు	<p>(సుషేణుడు అనే పేరుతో ఇద్దరు వానరులు ఉన్నారు. గమనించాలి.) సుషేణుడు ఒక వానరుడు. సీతను వెదకటానికి సుగ్రీవుడు దక్షిణ దిక్కుకు అంగదుడి నాయకత్వంలో పంపిన వానరుల జట్టులో సుషేణుడు ఒకడు. (సుషేణుడు అనే పేరుతోనే మరొక వానరుడు కూడ ఉన్నాడు. అతడు తారకు తండ్రి, వాలికి మామ. పడమటి దిక్కుకు వెళ్ళిన వానరుల జట్టుకు ఆ సుషేణుడు నాయకుడు.)</p>
1995.	సుసంధి	రాముడి పూర్వుడు	<p>సూర్యవంశపురాజులలో రాముడి పూర్వుల లో, సుసంధి ఒకడు. ఈయన మాంధాతకు కొడుకు. సుసంధికి ధ్రువసంధి, ప్రసీనజిత్తు అని ఇద్దరు కొడుకులు. వీళ్ళలో ధ్రువసంధి రాజైనాడు.</p>
1996.	సుహోత్రుడు	వానరుడు	<p>సుహోత్రుడు ఒక వానరుడు. సీతను వెదకటానికి సుగ్రీవుడు నాలుగు దిక్కులకూ తన వానరవీరులను పంపాడు. అప్పుడు అంగదుడి నాయకత్వంలో దక్షిణదిక్కుకు పోయిన వానరులలో సుహోత్రుడు ఒకడు. హనుమంతుడు, జాంబవంతుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు, నీలుడు, గజుడు, గవయుడు, గవాక్షుడు, గంధమాదనుడు, సుహోత్రుడు, శరారి,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			శరగుమ్మడు, ఋషభుడు, విజయుడు, ఉల్కాముఖుడు, అసంగుడు, సుషేణుడు (ఇతడు వాలి మామ కంటే వేరు) మొదలైన వాళ్ళు ఆ దక్షిణం జట్టులో ముఖ్యులు.
1997.	సూతుడు	సారథి	సూతుడు అంటే " సారథి"అని అర్థం. గుర్రాలు లాగే రథం వంటివాటినిగాని, లేక ఏవైనా జంతువులు లాగే బండ్ల వంటి వాహనాలనుగాని నడిపే వాడిని సారథి అంటారు. ముఖ్యంగా యుద్ధాలలో, రథికులకు సారథి ఎంతో అవసరం. అటువంటి సందర్భాలలో సారథి పాత్ర చాలా కీలకం. కొన్ని కొన్ని యుద్ధాలలో రథికుడి విజయానికి సారథి ముఖ్యకారణం కూడా బెతాడు. రామరావణయుద్ధంలో రాముడి రథాన్ని సాక్షాత్ ఇంద్రుడి సారథి ఐన మాతలి నడిపాడు. ఆ ముఖ్యమైన పనిని అతడు సమర్థతతో నిర్వహించాడు. రథికుడి ప్రాణాలకు అపాయం రాకుండా చూసుకోవటం సారథి ముఖ్యకర్తవ్యం. రావణుడి సారథి ఐన కాలకేతువు ఒకసారి, యుద్ధంలో మూర్ఖపోయిన రావణుడి రథం తొలగదోలి రావణుణ్ణి అపాయం నుండి తప్పించాడు. దానితో తన పరువు మంటగలిసిందని మొదట సారథిపై మండిపడ్డా, తరువాత రావణుడు అతడి కర్తవ్యనిష్ఠకు, సమయస్ఫూర్తికి మెచ్చి ఒక కంకణాన్ని బహుమతిగా ఇచ్చాడు. సుమంత్రుడు దశరథుడికి మంత్రి, సారథి కూడా. రాముడు వనవాసానికి పోయేటప్పుడు, అయోధ్యనుండి శృంగిబేరం దాక రథాన్ని తోలించి సుమంత్రుడే. తరువాత సీతను అడవులలో దించటానికి వెళ్ళిన లక్ష్మణుడి రథానికి సారథి కూడా సుమంత్రుడే.
1998.	సూర్యభానుడు	యక్షుడు	సూర్యభానువు ఒక యక్షుడు. ఇతడు కుబేరుడి అనుచరుడు. అలకాపురం ద్వారాలకు రక్షకులలో ఇతడు ఒకడు. రావణుడు కుబేరుడిమీదికి దాడిచేసి, అలకాపురంలోకి చొచ్చుకొని వస్తూ ఉండగా, సూర్యభానువు అతణ్ణి నిలువరించి, ఒక స్తంభంతో కొట్టాడు. రావణుడు అదే స్తంభాన్ని తీసుకొని సూర్యభానుణ్ణి మట్టుపెట్టి, అలకాపురిలోకి చొరబడ్డాడు.
1999.	సూర్యవంతం (సూర్యవాస్ అని సంస్కృతమూలం, తకారాంతం.)	కొండ	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సూర్యవంతం. ఇది దక్షిణ సముద్రంలో, పుష్పితకపర్వతానికి ఇంకా పదునాలుగు యోజనాల దక్షిణానికి ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి దక్షిణదిక్కునకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు దీనిని పేర్కొని, ఈ పర్వతాన్ని ఎక్కటం

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			చాల కష్టమని చెప్పాడు.
2000.	సూర్యశత్రుడు	రాక్షసుడు	సూర్యశత్రువు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో సూర్యశత్రువు నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తనతోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ సూర్యశత్రువు ఇల్లు ఉంది. రాముడు వానరసైన్యంతో సహా సముద్రపు ఆవలి ఒడ్డున విడిసిఉన్నాడని తెలిసి, రక్షణసన్నాహాలను గురించి చర్చించడానికి రావణుడు చేసిన సభలో, శత్రువులనందరినీ తానొక్కడనే సంహరించగలనని బీరాలు పలికిన రాక్షసులలో సూర్యశత్రువు కూడ ఒకడు. నికుంభిలలో, ఇంద్రజిత్తును చంపటానికి వానరులను ఉత్తేజపరచటానికి, అప్పటిదాక యుద్ధంలో కూలిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ విభీషణుడు, సూర్యశత్రువు పేరును కూడ చెప్పాడు.
2001.	సూర్యాక్షుడు	వానరుడు	సూర్యాక్షుడు ఒక వానరుడు. అనుకోన్న ప్రకారం వానకాలం గడచిన తరువాత కూడ సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణ పని మొదలుపెట్టినందుకు కోపంతో, అతడిని ఆ పని నిమిత్తమై ఎచ్చరించటానికి పోతూ, లక్ష్మణుడు కిష్కింధ వీధులలో చూసిన వానర ప్రముఖుల నివాసాలలో సూర్యాక్షుడి ఇల్లు ఒకటి.
2002.	సూర్యానసుడు	వానరుడు	సూర్యానసుడు ఒక వానరుడు. లంకా యుద్ధంలో ఇంద్రజిత్తు ధాటికి దెబ్బతిని పడిపోయిన వానరులలో ఆయన ఒకడు. ఓషధిగిరినుండి హనుమంతుడు తెచ్చిన మూలికలద్వారా, మిగిలిన వాళ్ళతో పాటు ఆయనా కోలుకొన్నాడు.
2003.	సూర్యుడు	దేవత	సూర్యుడు ఒక ప్రముఖ దేవత. ఈయన కశ్యపబ్రజాపతికి అదితికి జన్మించాడు. సూర్యుడి కొడుకు మనువు, మనువు కొడుకు ఇక్ష్వాకువు. వీళ్ళు ఇక్ష్వాకువంశానికి మొదటిరాజులు. కాబట్టి ఇక్ష్వాకు వంశమంటే సూర్యవంశం అని పేరు వచ్చింది. సూర్యుడు జ్యోతిశ్శాస్త్రంలో చెప్పిన తొమ్మిది గ్రహాలలో ఒకడు, ఆ గ్రహాలకు రాజు కూడ. వారం దినాలలో ఆదివారం సూర్యుడికి సంబంధించినది. రామాయణంలో, సుగ్రీవుడు అనే వానరుడు సూర్యుడి అంశతో పుట్టాడు. శ్వేతుడు, జ్యోతిర్ముఖుడు అనే వానరులు కూడ సూర్యుడి అంశతో పుట్టినట్లు యుద్ధకాండంలో ఉన్నది.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
2004.	స్వంజయుడు	రాజు	ఇక్ష్వాకువంశీయులలో, విశాలానగరాన్ని పాలించిన రాజుల పరంపరలో స్వంజయుడు ఒకడు. ఈయన ధూమ్రాశ్వుడికి కొడుకు, సహదేవుడికి తండ్రి . రామలక్ష్మణులను మిథిలానగరానికి తీసుకొనిపోతూ, దారిలో విశాలానగరం చేరినప్పుడు, ఆ నగరాని గురించి, దాని పూర్వపాలకుల గురించి, అప్పటి దాని రాజైన సుమతి గురించి, రాముడికి చెప్పతూ విశ్వామిత్రుడు స్వంజయుడిని పేర్కొన్నాడు.
2005.	స్వమరం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో స్వమరం ఒకటి. చమరంఅన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనికి సవరపు మెకం అని పేరు. దీని తోక కుచ్చులు తెల్లగా ఉంటాయి. ఆ కుచ్చులతోటే చామరాలు చేస్తారు. చమరమ్మగం ఈకలతో చేస్తారు గాబట్టే చామరాలకు ఆ పేరు వచ్చింది (చామరం=చనరానికి సంబంధించింది.). రాజులకు ఉండే లాంఛనాలలో ఛత్రం, ఛామరం ముఖ్యమైనవి.
2006.	సేతుబంధం	సేతువు కట్టిన చోటు	సేతువు అంటే వంతెన, బంధం అంటే కట్టటం లేదా నిర్మించటం. రావణుడి లంకానగరం ఒక ద్వీపనగరం కాబట్టి అక్కడకు చేరాలంటే సముద్రాన్ని దాటాలి. సముద్రుడి సూచన మేరకు, సముద్రం మీద ఒక సేతువును నిర్మించుమని రాముడు నలుడికి ఆనతిచ్చాడు. దక్షిణ సముద్రపు ఒడ్డున ఉన్న మహేంద్రపర్వతం నుండి, సముద్రం మధ్యలో లంకానగరం ఉన్న సువేలపర్వతం వరకు నూరు యోజనాల పొడవున, పది యోజనాల వెడలుపున, నలుడి ఆధ్వర్యంలో వానరసేన ఒక వంతెనను నిర్మించింది. ఆ వంతెనను నలసేతువు అనీ రామసేతువు అనీ అంటారు. ఒక్కొక్క నాడు 14, 20, 21, 22, 23 యోజనాల చొప్పున ఐదు దినాలలో ఆ సేతువు నిర్మాణం పూర్తి ఐంది. సేతునిర్మాణం మొదలుపెట్టిన చోటును సేతుబంధం అని అంటారు. యుద్ధం తరువాత పుష్పకవిమానం ఎక్కి అయోధ్యకు పోతూ రాముడు సీతకు అన్ని స్థలాలూ చూపిస్తూ ఈ సేతుబంధస్థలాన్ని కూడ చూపించాడు. సేతువును ఎంతో గొప్ప పుణ్యక్షేత్రాలలో ఒకటిగా భావిస్తారు.
2007.	సేతువు (నళసేతువు)	సముద్రం మీది వంతెన	సేతువు అంటే వంతెన. నలుడు కట్టిన సేతువు నలసేతువు. సేతువు అన్నా ఇదే. వానరసేనతో లంకకు పోతున్న

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>రాముడు, దారిలో అడ్డుగా ఉన్న సముద్రాన్ని తనకు దారి ఇమ్మని ప్రార్థించాడు. మూడు దినాలు ప్రార్థించినా సముద్రుడు కదలకపోయేటప్పటికి రాముడికి కోపం వచ్చి, సముద్రాన్ని ఇంకిస్తానని అస్త్రప్రయోగం చేయబోయాడు. అప్పుడు సముద్రుడు కనబడి, విశ్వకర్మ కొడుకైన నలుడు అనే వానర సేనానికి నీటిలో వంతెన కట్టే నైపుణ్యం ఉన్నదని, అందుకని అతడి చేత తన మీద ఒక వంతెనను కట్టించి ఆ వంతెన మీదిగా తనను దాటిపోమ్మని, వానరసైన్యం దాటేదాకా ఆ వంతెనను తాను నిలుపుతానని, చెప్పాడు. అంతట, సముద్రం మీద సేతువు కట్టమని రాముడు నలుడికి ఉత్తరువు ఇచ్చాడు. అప్పుడు నలుడు, వానరులు తెచ్చిన చెట్లను, రాళ్ళను, నీటి మీద పేర్చి, సముద్రపు ఈ చివర నుండి ఆ చివరకు , పది యోజనాల వెడలుపున, నూరు యోజనాల పొడవున, ఒక పెద్ద సేతువును నిర్మించాడు. ఒక్కొక్క దినానికి 14, 20, 21, 22, 23 యోజనాల చొప్పున నాలుగు దినాలలో ఆ సేతువు కట్టటం పూర్తి ఐంది. అదే నలసేతువు. ఆకాశంలో స్వాతీపథం లాగ సముద్రం మీద అంత పెద్దగా పరచుకొని ఉన్న ఆ సేతువును, ఆకాశంనుండి దేవతలు ఆశ్చర్యంతో చూసారట.</p>
2008.	<p>సేనాని (సేనానీ: అని సంస్కృతమూలం. ఈకారాంతం.)</p>	విష్ణువు	<p>లంకాయుద్ధం తరువాత, సీత అగ్నిప్రవేశం చేసినప్పుడు, బ్రహ్మ దేవతలందరితో కలిసి రాముడి దగ్గరకు వచ్చి, సీత పవిత్రతను ప్రకటించే సందర్భంలో, ఆయనను విష్ణుస్వరూపుడని స్తుతిస్తూ రాముణ్ణి "సేనాని" అని కీర్తించాడు. సేనాని అంటే "అందరికీ నాయకుడు" అని అర్థం.</p>
2009.	సోమగిరి	కొండ	<p>వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సోమగిరి. ఇది హిమాలయాల కంటే ఉత్తరంగా, ఉత్తరకురుభూములను దాటిన తరువాత, ఉత్తరసముద్రం మధ్యలో ఉంటుంది. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరం వైపునకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ సోమగిరిని పేర్కొన్నాడు. ఇంద్రలోకంలో ఉన్న వాళ్ళు, బ్రహ్మలోకంలో ఉన్నవాళ్ళు, తమ తమ ఉన్నతస్థానాలనుండి ఆ పర్యతాన్ని చూస్తూ ఉంటారని కూడా అతడు చెప్పాడు. రుద్రదేవగణంలోని పదకొండు మంది రుద్రులు ఈ పర్యతంమీద ఉంటారు.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
2010.	సోమద	గంధర్వ స్త్రీ	సోమద ఒక గంధర్వ స్త్రీ. ఈమె, చూళి అనే మహామునిని చాలకాలం సేవించింది. దానికి ప్రతిఫలం ఏమికావాలని ఆయన అడిగితే, ఆయన అంత తేజస్వంపన్నుడైన కొడుకు కావాలని అడిగింది సోమద. ఆయన ప్రభావం వల్ల సోమదకు బ్రహ్మదత్తుడు అనే ఒక తేజస్వీ ఐన కొడుకు పుట్టాడు. ఉత్తరత్ర ఈ బ్రహ్మదత్తుడు కాంపిల్యనగరానికి రాజై, కుశనాభుడి నూరుగురు కుమార్తెలను వివాహం చేసుకొని వాళ్ళకు ఉన్న అంగవైకల్యాన్ని పోగొట్టాడు.
2011.	సోమదత్తుడు	రాజు	ఇక్ష్వాకువంశీయులలో, విశాలానగరాన్ని పాలించిన రాజుల పరంపరలో సోమదత్తుడు ఒకడు. ఈయన కుశాశ్వుడికి కొడుకు, కాకుత్స్థుడికి తండ్రి. రామలక్ష్మణులను మిథిలానగరానికి తీసుకొనిపోతూ, దారిలో విశాలానగరం చేరినప్పుడు, ఆ నగరాని గురించి, దాని పూర్వపాలకుల గురించి, అప్పటి దాని రాజైన సుమతి గురించి, రాముడికి చెప్పతూ విశ్వామిత్రుడు సోమదత్తుడిని పేర్కొన్నాడు.
2012.	సోమాశ్రమం	ఆశ్రమం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆశ్రమాలలో ఒక ఆశ్రమం పేరు సోమాశ్రమం. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కునకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ సోమాశ్రమాన్ని పేర్కొన్నాడు. అక్కడ దేవతలూ గంధర్వులూ తిరుగుతూ ఉంటారని కూడ అతడు చెప్పాడు.
2013.	సోముడు (చూ : చంద్రుడు)	చంద్రుడు	సోముడు అంటే చంద్రుడు. వేదాలలో ప్రముఖ దేవతలలో సోముడు ఒకడు. అమృతం కోసం దేవదానవులు పాలసముద్రాన్ని చిలికినప్పుడు సోముడు ఉద్భవించాడు. ఈ సోముడు అత్రీ మహర్షికి కొడుకుగా కూడ పుట్టాడు. చంద్రగ్రహానికి, వారంలో సోమవారానికి అధిదేవత కూడ సోముడే.
2014.	సౌగంధికం	పూల చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పూలచెట్లలో సౌగంధికం ఒకటి. రామాయణంలో దీనిని కేవలం పేర్కొన్నారు అంతే. భారతంలోనైతే, ఈ సౌగంధికం అనే దాని కథ వేరు. అక్కడ సౌగంధికం కారణంగా అక్షరాలా పెద్ద యుద్ధం జరిగింది.
2015.	సౌదాసుడు (కల్యాషపాదుడు / మిత్రసహుడు /	రాముడి పూర్వుడు	సౌదాసుడు రాముడి పూర్వులలో ఒకడు. ఈయన రఘువుకు కొడుకు, శంఖణుడికి తండ్రి. సౌదాసుడి మొదటి పేరు ప్రవృద్ధుడు. ఈయననే మిత్రసహుడు, వీరసహుడు, కల్యాషపాదుడు అనికూడ అంటారు. ఈయన భార్య

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	వీరసహుడు / ప్రవృద్ధుడు)		<p>మదయంతి గొప్ప పతివ్రత. సీత రావణుడితో, తాను రాముడినుండి విడదీయరానిదాననని చెబుతూ, ప్రసిద్ధులైన కొన్ని జంటలను పేర్కొంటూ సాదాసుణ్ణి మదయంతిని కూడ చెప్పింది. లవణుణ్ణి చంపటానికి మధుపురం చోతూ మార్గమధ్యంలో శత్రుఘ్నుడు వాల్మీకి ఆశ్రమంలో ఆగినప్పుడు, వాల్మీకి శత్రుఘ్నుడికి ఈ మిత్రసహుడి కథను చెప్పాడు. (ఐతే, ఇక్కడ వాల్మీకి కథనం ప్రకారం, ఈ వీరసహుడి లేదా కల్మాషపాదుడి తండ్రి సుదాసుడు. కాని, బాలకాండలోను, అయోధ్యాకాండలోను, కల్మాషపాదుడి తండ్రి పేరు రఘువు అని ఉన్నది. కాబట్టి రఘువుకే సుదాసుడు అనే మారుపేరు ఉన్నదేమో! కాని, భాగవతం ప్రకారం, సాదాసుడికి ఐదారు తరాల తరువాత వాడు రఘువు. ఈ రఘువు మరొక రఘువేమో!పండితులు నిర్ణయించాలి.) ఒక రాక్షసుడు పన్నిన పన్నాగం వల్ల వసిష్ఠుడు ఇతణ్ణి పన్నెండేళ్ళపాటు నరభక్షకుడిగా ఉండిపోమ్మని శపించాడు. దానికి కోపగించిన సాదాసుడు తాను కూడ వసిష్ఠుణ్ణి శపించడానికి మంత్రజలం చేతిలోకి తీసుకొన్నాడు. కాని, ఆయన రాణి మదయంతి ఆయనను వారించింది. దానితో, సాదాసుడు ఆ మంత్రజలాన్ని తన పాదాలమీదనే చల్లుకొన్నాడు. ఆ మంత్రజలాల శక్తికి అతడి పాదాలు కమిలిపోయాయి. అప్పటినుండి సాదాసుడికి కల్మాషపాదుడు అని పేరు వచ్చింది.</p>
2016.	సామదేయుడు (చూ: బ్రహ్మదత్తుడు)	ప్రాచీనరాజు	<p>బ్రహ్మదత్తుడు అనే ప్రాచీనకాలపు రాజుకు ఉన్న మరొక పేరు సామదేయుడు. సోమద కొడుకు కాబట్టి అతడికి ఆ పేరు వచ్చింది. మిగిలిన వివరాలకోసం, బ్రహ్మదత్తుడు అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.</p>
2017.	సామనం	అస్తం	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో సామనం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ప్రసాదించిన అస్త్రాలలో సామనం ఒకటి.</p>
2018.	సామనసం 1	కొండ	<p>(సామనసం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక దిగ్గజం, ఉన్నాయి. గమించాలి.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన కొండలలో ఒక కొండ పేరు సామనసం. ఇది నిజానికి ఉదయపర్వతపు శిఖరాలలో ఒకటి. (ఉదయపర్వతం అంటే సూర్యుడు తొలుత ఉదయించే స్థలమైన ఒక పర్వతం.). సీతను వెదకటానికి తూర్పుదిక్కునకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, ఈ సౌమనసశిఖరాన్ని పేర్కొన్నాడు. ఈ సౌమనసశిఖరం ఆకాశంలోకి పదియోజనాల ఎత్తునకు ఉంటుందని, త్రివిక్రముడుగా ఎదిగిన వామనుడు తన తొలి అడుగును దీనిమీద పెట్టి, రెండవ అడుగును మేరుపర్వతం శిఖరం మీద ఉంచాడని, సుగ్రీవుడు చెప్పాడు. సూర్యుడు జంబూద్వీపంలో, ఆకాశాన ఉత్తరదిక్కున తన నడకను ముగించుకొని ఈ పర్వతాన్ని దాటినప్పటినుండి సూర్యుడి దక్షిణాయనం మొదలౌతుంది. అప్పటి నుండి సూర్యుడు, మేరుపర్వతానికి దక్షిణదిక్కున ఉన్న దేశాలలోనివాళ్ళకు కూడ కనబడుతుంటాడు. ఈ సౌమనసశిఖరం మీద వాలఖిల్యులు, వైఖానసులు అనే ఋషిగణాలు ఉంటారని సుగ్రీవుడు వానరులకు తెలిపాడు.</p>
2019.	సౌమనసం 2	దిగ్గజం	<p>(సౌమనసం అనే పేరుతో ఒక కొండ, ఒక దిగ్గజం, ఉన్నాయి. గమింించాలి.) రామాయణంలో ప్రసక్తమైన దివ్యగజాలలో సౌమనసం ఒకటి. మన పురాణ సంప్రదాయం ప్రకారం భూమిని మోస్తూ ఎనిమిది దిక్కులా ఉండే దివ్యగజాలను దిగ్గజాలు అంటారు. ఇవి ఎనిమిది గాబట్టి వీటిని అష్టదిగ్గజాలు (అష్ట=ఎనిమిది, దిక్=దిక్కు, గజం=ఏనుగు) అంటారు. తూర్పు నుండి మొదలుకొని ఈశాన్యం దాక ఉండే దిగ్గజాల పేర్లు - ఐరావతం, పుండరీకం, వామనం, కుముదం, అంజనం, పుష్పదంతం, సార్యభౌమం, సుప్రతీకం. వీటి భార్యలైన ఆడు ఏనుగుల పేర్లు, అదే వరుసలో - అబ్రమువు, కపిల, పింగళ, అనుపమ, తామ్రపర్ణి, శుభదంతీ, అంగనా, అంజనావతి . ఐతే, రామాయణం వీటినిన్నిటినీ చెప్పలేదు. కాని, సగరుడి కొడుకులు భూమిని తవ్వుకొంటూ పాతాళానికి పోయిన సంఘటనను వర్ణిస్తూ, వాళ్ళు చూసిన దిగ్గజాల పేర్లను వేరు తీరుగా చెప్పింది. ఆ ప్రకారం దిగ్గజాల పేర్లు - తూర్పున విరూపాక్షం, దక్షిణాన మహాపద్మం, పడమట సౌమనసం, ఉత్తరాన భద్రం అనేవి. మరి, ఆ దిగ్గజాలకు ఈ పేర్లు కూడ ఉన్నాయేమో!</p>
2020.	సౌమిత్రి (లక్ష్మణుడు)	రాముడి తమ్ముడు	<p>సౌమిత్రి అంటే 'సుమిత్ర కొడుకు' అని అర్థం. రామాయణంలో, దశరథుడి రాణి సుమిత్రకు లక్ష్మణుడు, శత్రుఘ్నుడు అని ఇద్దరు కవల కొడుకులు ఉన్నారు. కాబట్టి సౌమిత్రి అంటే</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
	(చూ: లక్ష్మణుడు)		లక్ష్మణుడు కావచ్చు లేదా ఈయన తమ్ముడు శత్రుఘ్నుడు కావచ్చు. కాని, సాధారణంగా సోమిత్రి అని వాడింది లక్ష్మణుడిని గురించే. ప్రత్యేకంగా సందర్భాన్ని పట్టి శత్రుఘ్నుడు అని స్పష్టమైతే తప్ప, సోమిత్రి అంటే లక్ష్మణుడు అనే గ్రహించాలి. రాముడి ముగ్గురు తమ్ముళ్ళలో లక్ష్మణుడు ఒకడు. మిగిలిన వివరాలకోసం, లక్ష్మణుడు అనే ఆరోపాన్ని చూడండి.
2021.	సౌరం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో సౌరం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో సౌరం ఉన్నది. లంకా యుద్ధంలో - ఇంద్రజిత్తు మీద లక్ష్మణుడు, లక్ష్మణుడి మీద అతికాయుడు, రాముడి మీద రావణుడు, ఈ సౌరాస్త్రాన్ని ప్రయోగించారు.
2022.	సౌరాష్ట్రం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు సౌరాష్ట్రం. దశరథుడు చేసే అశ్వమేధయాగం, పుత్రీయేష్టి (దీనికి పుత్రకామేష్టి అని అంటూ ఉంటారు.), అనే యాగాలు చేస్తున్నప్పుడు, వాటిని చూడటానికి ఏయే దేశాల రాజులను ఆహ్వానించాలో వసిష్ఠుడు సుమంతుడికి చెప్పాడు. ఆ రాజులలో - అంగదేశపురాజు రోమపాదుడు, విదేశాదేశపు రాజు జనకుడు, కేకయరాజు వంటి ముఖ్యులతోపాటు, సౌరాష్ట్రసింధు, సోవీర దేశాల రాజులూ, దాక్షిణాత్యదేశాల రాజులూ కూడ ఉన్నారు. ఈ సౌరాష్ట్రం, ప్రస్తుతం గుజరాత్ రాష్ట్రంలో ఉన్న సౌరాష్ట్రప్రాంతమే. ఇక, సీతను వెదకటానికి పడమటి దిక్కుకు పంపే వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు సురాష్ట్రం అనే రాజ్యాన్ని పేర్కొన్నాడు. బహుశః, సురాష్ట్రం అంటే సౌరాష్ట్రమే కావచ్చు (సౌరాష్ట్రం = సురాష్ట్రానికి/సురాష్ట్రుడికి సంబంధించినది.).
2023.	సౌరి (సౌరిః అని సంస్కృతమూలం)	శని	సౌరి అంటే శని. సూరుడు అంటే సూర్యుడు. సూరుడి కొడుకు ఐనందున శనికి సౌరి అని పేరు వచ్చింది. ఇదే విధంగా , సూరుడి కొడుకు గాబట్టి యముణ్ణి కూడ సౌరి అన వచ్చు. సందర్భాన్ని బట్టి తెలుసుకోవాలి.
2024.	సౌవీరం	దేశం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన దేశాలలో ఒక దేశం పేరు సౌవీరం. ఇది సింధు దేశానికి పొరుగు దేశం. దశరథుడి యాగాలకు ఆహ్వానాలు అందుకొన్న రాజులలో సౌవీరదేశరాజు కూడ ఉన్నాడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
2025.	స్కందుడు	కుమార స్వామి	స్కందుడు అంటే కుమారస్వామి. పరమేశ్వరుడి తేజస్సు అగ్ని నుండి జారి హిమాలయాలలోని శరవణం ప్రాంతాలలో పడ్డది. అక్కడే ఆ తేజస్సునుండి కుమారస్వామి ఉద్భవించాడు. జారిపడిన తేజస్సు గాబట్టి కుమారుడికి స్కందుడు అని పేరు (స్కండ్=జారటం).
2026.	స్తోకకం (చాతకం)	పక్షి	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో స్తోకకం ఒకటి. దీనికే చాతకం అని, సారంగం అని కూడ పేరులు. దాత్యూహం అని కూడ అంటారు. తెలుగులో దీనిని వానకోయిల అంటారు. ఇది ఒక విశిష్టమైన పక్షి. ఇది నేల మీద పడ్డ నీటిని తాగదట. మేఘాలనుండి వర్షపునీరు కిందపడుతూ ఉండగా మధ్యలోనే అందుకొని తాగుతుందట. అందుకని చాతకపక్షి మేఘాల రాక కోసం ఎదురు చూస్తూ ఉంటుందట. కొందరేమో, దీని కంఠానికి రంధ్రం ఉంటుందని, ఆ రంధ్రం ద్వారానే ఇది వాననీటిని పట్టుకొని తాగుతుందని, అంటారు. ఇలాంటి వింత పక్షి ఇంకొకటి ఉన్నది. దానిని చకోరం అంటారు. అది చంద్రుడి కిరణాలలో ఉన్న అమృతాన్ని తాగి బతుకుతుందట. అందుకని చకోరం చంద్రోదయం కోసం కాచుకొని ఉంటుందట. అందుకే చకోరాన్ని వెన్నెలపులుగు అంటారు. దేనికోసమైన తెగ ఎదురు చూసే వాళ్ళను గురించి "చకోరపక్షిలాగా ఎదురు చూస్తున్నాడు." అని అంటారు. ఐతే, హంసలలాగే ఈ చాతకాలు, చకోరాలు కూడ ఇప్పుడు లేవేమో!
2027.	స్థండిలశాయులు (స్థండిలశాయినః అని నకారాంతం మూలం. బహువచనం.)	మునులు	దండకారణ్యంలో రాముడు చూసిన మునులలో, స్థండిలశాయులు అనే వాళ్ళు ఒక రకం తపస్సు చేసుకొనే మునులు. ఈ మునులు, కటికి నేలమీదగాని, దర్భచాపల మీదగాని శయనిస్తారు.
2028.	స్థగరం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో స్థగరం ఒకటి. దీనిని తెలుగులో అంటారు.
2029.	స్థాణుమతి	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు స్థాణుమతి. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయదేశం నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ భరతశత్రుఘ్నులు ఈ నదిని దాటారు.
2030.	స్థాణువు 1 (స్థాణుడు)	శివుడు	(స్థాణువు అనేది శివుడికి, ఒక ప్రజాపతికి కూడ, పేరు. గమనించాలి.) స్థాణువు అనేది, శివుడికి ఉన్న పేరులలో ఒకటి.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గురు	వివరాలు
2031.	స్థాణువు 2	ప్రజాపతి	(స్థాణువు అనేది శివుడికి ఒక ప్రజాపతికి కూడ పేరు. గమనించాలి.) స్థాణువు ఒక ప్రజాపతి. దండకారణ్యంలో రాముణ్ణి మొదటిసారి కలిసినప్పుడు జటాయువు తన వంశం గురించి, పూర్వుల గురించి చెబుతూ ప్రస్తావించిన పదహారుగురు ప్రజాపతులలో స్థాణువు ఒకడు.
2032.	స్థాలాక్షుడు	రాక్షసుడు	స్థాలాక్షుడు ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావణుడి అనుచరుడు. జనస్థానంలో రావణుడి ప్రతినిధిగా ఉన్న ఖరుడి సేనాపతులలో స్థాలాక్షుడు ఒకడు. శూర్యణఖ నిమిత్తంగా జనస్థానంలో రాముడితో యుద్ధం జరిగిన యుద్ధంలో స్థాలాక్షుడు చనిపోయాడు.
2033.	స్వందనం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో స్వందనం ఒకటి. ఇది తిమిశ చెట్లలో ఒక జాతి.
2034.	స్పూర్ణకం	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో స్పూర్ణకం ఒకటి. తిందుకం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు తుమికి చెట్టు. కాలతిందుకం అంటే నల్ల తుమ్మి చెట్టు.
2035.	స్వందనం	చెట్టు	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో స్వందనం ఒకటి. తిమిశం అన్నా, అతిముక్తకం అన్నా, వంజుళం అన్నా, నేమి అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీని పేరు నెమ్మి చెట్టు. వంజుళం అంటే అశోకం అని కూడ అర్థం. గమనించాలి.
2036.	స్వందిక	నది	వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు స్వందిక. ఇది కోసలరాజ్యంలో ఉన్నది. అయోధ్యానగరంనుండి బయలుదేరి వనవాసానికని అడవులకు వెళుతూ రాముడు ఈ స్వందికా నదిని దాటాడు. ఇప్పుడు ఈ స్వందికానదిని స్థానికులు సఈ అని అంటారట.
2037.	స్వధా	మంత్రం	స్వాహా అన్న దానిలాగే, స్వధా కూడ ఒక మంత్రం. ఇది పితృదేవతలకు తర్పణాలు, ఆహుతులు, ఇచ్చేటప్పుడు వాడే మాట. "పితృభ్యః స్వధా నమః" అన్నట్లు.
2038.	స్వయంప్రభ	దివ్యస్త్రీ	స్వయంప్రభ ఒక దివ్యతాపసస్త్రీ. ఈమె మేరుసావర్ణికి కూతురు. హేమ అనే అప్పరసకు స్వయంప్రభ మిత్రురాలు. హేమ, తన ప్రియుడైన మయుడు అనే దానవరాజు తనకు వింధ్యపర్వతం మీద నిర్మించిన ఋక్షబిలం అనే బంగారు గుహకు, అందులోని సాధాలకు రక్షణగా స్వయంప్రభను ఉంచించింది. సీతకోసం వెదుకుతూ వానరులు ఆ బిలంలో చిక్కుబడిపోతే, హనుమంతుడి అభ్యర్థనమేరకు స్వయంప్రభ వాళ్ళనందరినీ క్షేమంగా గుహ బయటకు చేర్చింది. (మేరుసావర్ణి అనే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			మనువును మన పురాణాలు పేర్కొన్నాయి. ఐతే, ఈ స్వయంభువ తండ్రి, ఆ మనుషు, ఒకరో లోక వేరువేరో అన్నది చెప్పటానికి రామాయణంలో ఆధారం లేదు.)
2039.	స్వయంభువు (స్వయంభూః అని సంస్కృతమూలం) (చూ: బ్రహ్మ)	బ్రహ్మ	స్వయంభువు అంటే బ్రహ్మ. స్వయంభువు అంటే తనకు తానే పుట్టినవాడు అని అర్థం (స్వయం=తానే భూః=పుట్టుక, స్థానం). ఒక్కొక్కసారి ఈ మాట విష్ణువుకు కూడ వాడుతారుగాని, సందర్భాన్ని బట్టి అర్థం తెలుస్తుంటుంది.
2040.	స్వయంవరం	ఒక వివాహ విధానం	స్వయంవరం అంటే తానే ఎంచుకోవటం అని అర్థం. (స్వయం=తానే, వర=ఎన్నుకొనుట). పూర్వకాలంలో క్షత్రియుల కుమార్తెలు, ముఖ్యంగా రాజుల కుమార్తెలు, తమకు నచ్చిన వరుడిని తామే ఎన్నుకొనే సంప్రదాయం ఒకటి ఉండేది. దానిని స్వయంవరం అంటారు. అర్జున రాజులను, రాజకుమారులను, అందరినీ పిలిచి ఒక సభ పెట్టి, ఆ సభలో వధువుకు అందరి గురించి చెప్పి, ఆమెకు ఇష్టమైన వరుడిని భర్తగా వరించుమంటారు. తన చేతిలో ఉన్న వరమాలను నచ్చిన వరుడి మెడలో వెయ్యటం ద్వారా వధువు తన ఎన్నికను తెలియచేస్తుంది. ఆ ఎన్నికకు మిగిలిన వారు ఎవరూ అడ్డుచెప్పక ఒప్పుకోవాల్సిందే. తరువాత వివాహోత్సవం యథావిధిగా సాగుతుంది. ఇది సాధారణంగా జరిగే స్వయంవరపు తంతు. ఐతే, ఒక్కొక్కసారి వధువుకు గాని వధువు తండ్రికిగాని నచ్చిన ఒక పనిని చేయగలవాడిని ఆ రాజకుమారి తన భర్తగా ఎన్నుకొంటుంది. వరుడు చేయవలసిన ఆ పనిని "పణం" అంటారు. ఒక్కొక్కసారి ఆ పణం పరాక్రమాన్ని తెలిపేది కావచ్చు, ఒక్కొక్కసారి విద్యను తెలిపేది కావచ్చు. ఇక్కడ ఆ పణాన్ని నిర్వహించిన వాడిని రాజకుమారి పెళ్ళాడలి. ఇందులో ఆమెకు స్వేచ్ఛలేదుగాబట్టి ఇది స్వయంవరం ఎట్లా ఔతుందన్న అనుమానం రావచ్చు. కాని, రాజకుమారికి అంగీకారమైన పణాన్నే ప్రకటిస్తారుగాబట్టి, ఆమెకు నచ్చిన వరుడిని ఆమె ఎన్నుకొన్నట్లే లెక్క. రామాయణంలో ఒక సందర్భంలో సీత అత్రిమహర్షి భార్య అనసూయతో మాట్లాడుతూ, తన తండ్రి తన వివాహం నిమిత్తం ఒకసారి స్వయంవరం ఏర్పాటు చేసి, శివధనుస్సును ఎక్కుపెట్టే పణం నిర్ణయించాడని, కాని వచ్చిన రాజులలో ఎవరూ ఆ పని చేయలేకపోయారని,

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తరువాత విశ్వామిత్రుడి వెంట వచ్చిన రాముడు శివధనుస్సును సుకరంగా ఎక్కుపెట్టగలగటంతో తన తండ్రి తనను రాముడికి ఇచ్చి వివాహం చేసాడని, చెప్పింది. ఇక్కడ అనసూయ, సీత ఇద్దరూ స్వయంవరం అనే మాటను వాడారు. ఐతే, ఇక్కడ ప్రసక్తి రావటం తప్ప, ఆ సీతాస్వయంవరం రామాయణంలో ఎక్కడా వర్ణించబడలేదు. సీతాస్వయంవరానికి రాముడితోపాటు రావణుడు వచ్చాడని, శివధనుస్సును ఎత్తలేక భంగపడ్డాడని, చెప్పే కథలు మన కవులు, జానపదులు, రసవతరంగా కల్పించినవి. రాముడు లంకను ముట్టడించేటంతవరకు రామరావణులు ఒకరి ముఖం ఒకరు చూడలేదనటానికి రామాయణమే సాక్ష్యం. భారతంలో ధ్రోపదీస్వయంవరం, కాశిరాజకుమారికల స్వయంవరం, భాగవతంలో లక్ష్మణాస్వయంవరం, మొదలైనవి ప్రసిద్ధ స్వయంవరాలు.</p>
2041.	స్వర్గం	దేవలోకం	<p>స్వర్గం అనేది ఒక ఊర్ధ్వలోకం. ఇది దేవతల నివాసస్థానం. అమరావతి దీని రాజధాని. ఇందుడు దీనికి పాలకుడు. ధర్మాన్ని బాగా ఆచరించి పుణ్యం సంపాదించుకొన్న పుణ్యవంతులకు స్వర్గంలో నివాసం కలుగుతుంది. స్వర్గం అంటే, సుఖానికి, సంతోషానికి, వైభవానికి, అనుభవాలకు, నెలవు. ఐనా, మనవాళ్ళు స్వర్గసుఖాలను తక్కువస్థాయివాటిగానే పరిగణించారు. మన సనాతన ధర్మం ప్రకారం, మోక్షమే అత్యున్నతమైన లక్ష్యం.</p>
2042.	స్వర్గరోముడు (స్వర్గరోమా అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	జనకుడి పూర్వికుడు	<p>విదేహదేశపురాజులలో జనకుడి పూర్వులలో స్వర్గరోముడు ఒకడు. ఈయన, మహారోముడికి కొడుకు, హ్రస్వరోముడికి తండ్రి.</p>
2043.	స్వస్వయనం	క్రతువు	<p>స్వస్వయనం అనేది ఒక వైదిక క్రతువు. ఏదైనా పనిని - ముఖ్యంగా ప్రయాణాన్ని - మొదలుపెట్టబోయే ముందు, ఈ స్వస్వయనాన్ని నిర్వహిస్తారు. ప్రయాణం బాగుగా జరగాలని కోరుతూ దీన్ని చేస్తారు (స్వస్తి=బాగుగా, అయనం=ప్రయాణం). రాముడు వనవాసానికి బయలుదేరుతున్నప్పుడు కౌసల్య చేయించిన స్వస్వయనం రామాయణంలో చాలా వివరంగా ఉంది.</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
2044.	స్వస్థాత్రేయుడు (ఆత్రేయుడు)	ముని	రాజ్యాభిషిక్తుడైన రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన మునులలో ఒక ఆయన పేరు స్వస్థాత్రేయుడు (లేక ఆత్రేయుడు) . ఆ సమయంలో రాముణ్ణి చూడడానికి వచ్చిన ఋషులు - తూర్పు నుండి కౌశికుడు (విశ్వామిత్రుడు కాదు), యవకీర్తుడు, గార్గ్యుడు, గాలవుడు, కణ్వుడు (మేధాతిథి కొడుకు); దక్షిణం నుండి ఆత్రేయుడు (స్వస్థాత్రేయుడు), నముచి, ప్రముచి, అగస్త్యుడు, అత్రి(సప్తర్షులలోని అత్రి కాడు), సుముఖుడు, విముఖుడు; పడమటి నుండి నృషద్గువు, కవచుడు, ధౌమ్యుడు, రౌద్రేయుడు; ఉత్తరం నుండి సప్తర్షులు (అంటే, అత్రి, వసిష్ఠ, కశ్యప, విశ్వామిత్ర, గౌతమ, జమదగ్ని, భరద్వాజులు. ఇక్కడ ఉన్న అత్రి మొదలైన వాళ్లు దివ్యులు. వీళ్ళూ, అదే పేరులతో ఉన్న భూలోకపు ఋషులూ, వేరు.) .
2045.	స్వాపనం	అస్తం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో స్వాపనం ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ఈ స్వాపనాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ప్రస్వాపనం అని ఒకటున్నది. ఈ ప్రస్వాపనం, పైన చెప్పిన స్వాపనం, రెండూ ఒకటేనో!
2046.	స్వాహ 1 (స్వాహ అని సంస్కృతమూలం)	అగ్ని భార్య	అగ్నిదేవుడి భార్య పేరు స్వాహ. ఐతే, ఆహుతులు ఇచ్చేటప్పుడు వాడే మంత్రం కూడ స్వాహ అనే ఉంటుంది.
2047.	స్వాహ 2 (స్వాహ)	మంత్రం	హోమసమయంలో మంత్రాలను ఉచ్చరిస్తూ దేవతలకు ఆహుతులు ఇచ్చేటప్పుడు ఆయా దేవతలను ఉద్దేశించి ప్రతి మంత్రం తర్వాత, సమర్పణవాక్యం చివరన చెప్పే మాట "స్వాహ" . ఇది చతుర్థవిభక్తితో కలిసి వస్తుంది. అంటే, ఉదాహరణకు, అగ్నికి ఆహుతి ఇచ్చేటప్పుడు, "అగ్నయే స్వాహ" అని, ఇంద్రుడికి ఇచ్చేటప్పుడు "ఇంద్రాయ స్వాహ" అని, పఠిస్తారు. స్వాహ అనే మాటను అంటూ అంటూ అగ్నిలో ఆహుతిని వదులుతారు. స్వాహ లాగే, స్వధా, వషట్ అనే మాటలు కూడ ఆహుతి ఇచ్చేటప్పుడుగాని , తర్పణం ఇచ్చేటప్పుడుగాని వాడే మంత్రాలే. అగ్నిదేవుడి భార్య పేరు కూడ స్వాహదేవి/స్వాహ. ఇప్పటి సంభాషణలో, తిన్నాడు అనటానికి, ముఖ్యంగా అన్యాయంగా గాని దొంగతనంగా గాని తిన్నాడు అనటానికి - "స్వాహ చేసాడు." అని, "గుటకాయ స్వాహ" అంటూ ఉంటారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
2048.	హంస	పక్షి	<p>వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పక్షులలో హంస/హంసం ఒకటి. ఇది కూడ ఒక దివ్య పక్షి. దీనికి ఉన్న ప్రత్యేకత ఏమిటంటే, ఇది నీళ్ళు కలిసిన పాలలోనుండి పాలను మాత్రమే వేరుచేసి తాగగలదట. తామరతూడులు హంసలకు ఆహారం. కాళ్ళు, ముక్కుల రంగులను బట్టి, హంసలలో చాలరకాలు ఉంటాయి. కలహంస, రాజహంస, ధార్తరాష్ట్రం మొదలైనవి హంసజాతులు. సంపన్నులు, రాజులు, పూర్వకాలంలో నెమళ్ళలాగే హంసలను కూడ ఇళ్ళల్లో పెంచుకొనేవాళ్ళు. బ్రహ్మకు, సరస్వతికి వాహనం హంసే. హంసలు వానలు మొదలుకాగానే ఉత్తరాన హిమాలయాలలో ఉన్న మానససరస్సు దగ్గరకు వలస పోయి, వానలు తగ్గి మరల శరత్కాలం మొదలు కాగానే తిరిగి దక్షిణం వైపునకు వస్తాయట. అలా మానససరస్సుకు వలసపోయేటప్పుడు అవి, క్రౌంచపర్వతానికి కుమారస్వామి పూర్వకాలంలో చేసిన రంధ్రం ద్వారా ప్రయాణిస్తాయట. మన కావ్యనాయికల నడకలకు హంస నడకలే పోలిక. ఐతే, చాతకాలు, చకోరాలు మొదలైన పక్షుల లాగ, ఈ హంసలు కూడ ఇప్పుడు అంతరించిపోయాయేమో!</p>
2049.	<p>హనుమంతుడు (హనుమంతుడు / ఆంజనేయుడు) (హనుమాస్ అని, హనుమాస్ అని, సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)</p>	వానరుడు	<p>హనుమంతుడు ఒక వానర వీరుడు. ఈయన కేసరికి, అంజనకు, వాయుదేవుడి వరం వల్ల పుట్టాడు. అందుకని హనుమంతుణ్ణి వాయుసుతుడు, వాయుజుడు, మారుతి, మారుతాత్మజుడు, పావని, పవనజుడు అని కూడ అంటారు. అంజనకు కొడుకు గాబట్టి ఆంజనేయుడని ఇంకోక పేరు కూడ ఉంది. హనుమంతుడు శిశువుగా ఉన్నప్పుడు, ఉదయించే సూర్యుణ్ణి ఏదో పండు అనుకొని దానిని అందుకోవటానికి ఆకాశంలోకి ఎగిరాడు. ఎవడో సూర్యుణ్ణి మింగటానికి వచ్చాడని అనుకొని ఇంద్రుడు తన వజ్రాయుధంతో హనుమంతుణ్ణి కొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు దవడ పగిలి హనుమంతుడు ఒక కొండ మీద పడి స్పృహతప్పాడు. వాయువుకు దాంతో కోపం వచ్చి, అన్ని ప్రాణులదేహాలలోనూ తన సంచారాన్ని నిలిపి వేసాడు. బ్రహ్మ, ఇతరదేవతలు వచ్చి హనుమంతుణ్ణి తేర్చి, అతడికి ఎన్నెన్నో వరాలనిచ్చి వాయువు కోపాన్ని పోగొట్టి అతణ్ణి తిరిగి ప్రాణుల దేహాలలో ఎప్పటిలాగే సంచరింపజేసారు. దవడ పగలడంతో ఆయనకు హనుమంతుడు (హనువు=దవడ) అని పేరు వచ్చింది. పుట్టినప్పుడు ఈయనకు ఏ పేరు పెట్టారో</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>తెలియదు. ఆ వరాలతో హనుమంతుడు మరీ శక్తిశాలి ఐనాడు. బాల్యంలో ఇతడి దుడుకుతనాన్ని చూసి అందుకు శిక్షగా, "ఎవరైనా నీకు గుర్తు చేస్తే తప్ప నీ శక్తిని నీవు తెలుసుకోలేవు." అను భుగువు, అంగిరసుడు అనే ఋషుల వంశంలోని కొందరు మునులు ఈయనను శపించారు. తరువాత హనుమంతుడు విద్యాభ్యాసం కోసమని సూర్యుడిని ఆశ్రయించాడు. సూర్యుడు నిత్యమూ కదులుతూనే ఉంటాడు గాబట్టి, హనుమంతుడు ఆయనకు ఎదురుగా నిలబడి ఆయన వేగంతో సమానంగా వెనుకకు నడుస్తూ వ్యాకరణాభివృద్ధిపేదాదిసమస్తవిద్యలనూ నేర్చుకొన్నాడు. ఆయనకు నవవ్యాకరణవేత్త అని పేరు. (ఇక్కడ వ్యాఖ్యాత, సూత్రం అనే మాటకు అష్టాధ్యాయ అని అర్థం చెప్పాడుగాని, ఏ కాలపువాడో ఐన హనుమంతుడు, ఇటీవల పుట్టిన అష్టాధ్యాయాని సూర్యుడి దగ్గర నేర్చుకొన్నాడని చెప్పటం, నాకు మాత్రం అసంగతంగా అనిపిస్తున్నది. పండితులు మన్నించాలి. హనుమంతుడు సూర్యుడి దగ్గర నేర్చుకొన్నది ఐంద్రవ్యాకరణమో, బార్హస్పత్య వ్యాకరణమో, మాహేశ్వరవ్యాకరణం లాంటి మరేదో ఐ ఉంటుందని నా ఊహ.) కేవలం బలానికే కాక, నైపుణ్యానికి, కార్యసాధన సామర్థ్యానికి, బుద్ధినిశితత్వానికి కూడ హనుమంతుడు నెలవు. నలుడు, నీలుడు, తారుడు, హనుమంతుడు - ఈ నలుగురూ సుగ్రీవుడికి అనుచరులై అతడితోపాటు ఋష్యమూకం కొండ మీద ఉండేవాళ్ళు. రాముణ్ణి చూసి మొదట భయపడ్డ సుగ్రీవుడికి ధైర్యం చెప్పి, వారిద్దరికీ స్నేహాన్ని కుదిర్చింది హనుమంతుడే. తద్వారా, సుగ్రీవుడికి అన్న ఐనప్పటికీ ప్రబలశత్రువైన వాలిని చంపటానికి సాధనం సమకూర్చాడు. ఆ తర్వాత సీతను వెదకటం దగ్గరినుండి, రావణుణ్ణి చంపే వరకు, అన్ని సమయాలలోనూ తన పక్షాన్ని కాపాడుతూ యుద్ధవిజయానికి మూలస్తంభంగా నిలిచాడు హనుమంతుడు. సీతను వెదికే పని గురించి సుగ్రీవుణ్ణి ముందుగా ఎచ్చరించింది హనుమంతుడు. సీతను వెదుకుతూ దక్షిణ దిక్కుకు పోయిన వానరులలో ఒకడిగా ఉండి, సంపాతి ఇచ్చిన సమాచారంతో లంకలో సీత ఉనికిని తెలుసుకొని, సముద్రాన్ని దాటి, సీతను చూసి, అశోకవనాన్ని ధ్వంసం చేసి, విరూపాక్షుణ్ణి, యూపాక్షుణ్ణి, ప్రఘుసుణ్ణి, దుర్ధరుణ్ణి,</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>భాసకర్ణుణ్ణి, అక్షుణ్ణి, జంబుమాలిని, ఇంకా పెక్కురు రాక్షసులను చంపి, రావణుడితో ముఖాముఖి మాట్లాడి, లంకను కాల్చి, రావణుడినీ రాక్షసులనూ బెదరగొట్టి తిరిగి వచ్చి, సీత లంకలో బ్రతికే ఉన్నదన్న శుభవార్తను రాముడికి చెప్పి తనవాళ్ళనూ రాముణ్ణి కూడ హనుమంతుడు బ్రతికించాడు. యుద్ధంలో హనుమంతుడి చేతిలో - జంబుమాలి (అశోకవనంలో చచ్చిన జంబుమాలి వేరు), ధూమ్రాక్షుడు, అకంపనుడు, దేవాంతకుడు, త్రిశిరుడు, నికుంభుడు లాంటి ప్రముఖ రాక్షసులు చనిపోయారు. హనుమంతుడు ఒకసారి రావణుడితోటే బాహుబాహి తలపడ్డాడు. ఇంద్రజిత్తు ధాటికి సమస్త వానరసైన్యం మూర్చ పోయినప్పుడు, హనుమంతుడు ఒక్కడు గనుక బతికి ఉంటే అందరూ బతికినట్లు, లేదంటే అందరూ చచ్చినట్లే అని జాంబవంతుడు విభీణుడితో అనడమే హనుమంతుడి ప్రాధాన్యాన్ని తెలుపుతుంది. ఇంద్రజిత్తు అస్త్రాల ధాటికి రామలక్ష్మణులతో సహా సమస్తవానరసైన్యం మూర్చపోయి పడిఉన్నప్పుడు ఒకసారి, రావణుడి శక్తి దెబ్బకు లక్ష్మణుడు మూర్చపోయినప్పుడు మరొకసారి, మొత్తం రెండు సార్లు, హనుమంతుడు రాత్రికి రాత్రే హిమాలయాలనుండి సంజీవని మూలికకోసమని ఓషధిగిరినే పెకలించుకొని తెచ్చి దానిని మళ్ళీ యథాస్థానంలో ఉంచి వచ్చాడు. రాముడు గెలిచాడన్న వార్తను సీతకు చెప్పిందికూడ హనుమంతుడే. రాముడితో పాటు అయోధ్యకు పోతూ, రాముడి పనుపున ముందుగా వెళ్ళి గుహుడికి భరతుడికి రాముడి రాకను తెలిపాడు. రాముడి రాజ్యాభిషేకం అప్పుడు నదులనుండి పవిత్రజలాలను తెచ్చినవాళ్ళలో హనుమంతుడు కూడ ఒకడు. ఆ సమయంలోనే రాముడిని చూడటానికి వచ్చిన అగస్త్యుడు, ఆయనకు హనుమంతుడి గొప్పదనాన్ని గురించి వివరించాడు. మిగిలిన వానరవీరులతోపాటు రాముడి సత్కారాన్నే కాక సీత ఇచ్చిన కంఠహారాన్ని కూడ బహుమానంగా అందుకొని, అయోధ్యలోనే ఒక ఏడాది పాటు ఉండి కిష్కింధకు తిరిగి వెళ్ళాడు. మనదేశంలో రాముడికంటే ఎక్కువ పూజలు అందుకొనే రామభక్తుడు ఒక్క హనుమంతుడే. మన సంప్రదాయం ప్రకారం ఉండే ఏడుగురు చిరంజీవులలో హనుమంతుడొకడు. అతడు ఇప్పటి బ్రహ్మకు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			తరువాత కాబోయే బ్రహ్మ అని మన పురాణాలు చెబుతాయి.
2050.	హయగ్రీవుడు	రాక్షసుడు	హయగ్రీవుడు ఒక ప్రాచీన కాలపు రాక్షసుడు. పడమటి సముద్రంలో ఉన్న చక్రవంతం అనే కొండ మీద ఇతన్ని చంపి, విష్ణువు సుదర్శనం అనే చక్రాన్ని స్వాధీనం చేసుకొన్నాడు.
2051.	హయముఖం (బడబాముఖం బడబానలం)	బడబాగ్ని	సముద్రంలో నిరంతరం మండుతూ ఉండే అగ్నిని బడబానలం అంటారు. బడబానలం అన్నా, బడబాగ్ని అన్నా, బడబాముఖం హయముఖం అన్నా ఇదే. బడబ అంటే ఆడు గుర్రం. అనలం అంటే అగ్ని. ఒకప్పుడు భృగువంశీయుడైన ఔర్వుడు అనే ముని, తన పూర్వులపట్ల అపరాధం చేసిన రాజులను సంహరించబూని గొప్ప హోమం చేస్తూ ఉన్నాడట. అతడి పితృదేవతలు వచ్చి కోపాన్ని విడువవలసిందని ఔర్వుణ్ణి శాంతపరిచారట. అప్పుడు తన పితృదేవతల ఆనతి మేరకు ఔర్వుడు తన కోపాన్ని సముద్రంలో వదలివేశాడట. ఆ కోపాగ్ని గుర్రం ముఖంతో ఉండి సముద్రపు జలాలను తాగుతూ ఎప్పుడూ భయంకరంగా మండుతూ ఉంటుందట. సీతను వెదకటానికి తూర్పు దిక్కుకు పంపిన వానరులకు ఆ దిక్కున ఉన్న స్థలాలను గురించి వివరిస్తూ సుగ్రీవుడు, తూర్పు సముద్రం మధ్యలో ఉన్న బడబాగ్నిని గురించి ప్రస్తావించాడు.
2052.	హయశిరస్సు/ హయశిరం	అస్త్రం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన అస్త్రాలలో హయశిరస్సు ఒకటి. విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఇది ఒకటి. ఈ హయశిరోస్త్రాన్ని ఒకప్పుడు విశ్వామిత్రుడు వసిష్ఠుడి మీద ప్రయోగించాడుగాని, మిగిలిన అస్త్రాలలాగే అది కూడ వసిష్ఠుడి బ్రహ్మాదండంలో లీనమైపోయింది.
2053.	హరి 1	విష్ణువు	హరి అనేది విష్ణువు పేర్లలో ఒకటి.
2054.	హరి 2	వానరుడు	హరి అంటే కోతి అని, తద్వారా వానరుడు అని కూడ అర్థం ఉంది. హరివీరుడు అంటే వానరవీరుడు అన్నమాట.
2055.	హరి 3 (స్త్రీ)	సృష్టి మాతలలో ఒకతె.	కశ్యప ప్రజాపతికి, ఆయన భార్య క్రోధవశకు పుట్టిన పదిమంది కుమార్తెలలో హరి ఒకతె. ఈమె వానరజాతి జంతువులకు అన్నిటికీ తల్లి.
2056.	హరి 2	కోతి	రామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో హరి ఒకటి. హరి అంటే సింహం అనే అర్థం కూడ ఉన్నప్పటికీ, ప్రధానంగా హరి అంటే కోతి అనే అర్థం. మిగిలిన వివరాలకు కపి అన్న

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఆరోపాన్ని చూడండి. సింహం అనే అర్థంలో ఆ వివరాలకోసం సింహం అన్న ఆరోపాన్ని చూడండి.
2057.	హరిజట	రాక్షసి	హరిజట ఒక రాక్షసి. రావణుడు పెట్టిన గడువు లోపల అతణ్ణి చేపట్టకపోతే గనుక చంపుతామని సీతను బెదిరించిన రాక్షస స్త్రీలలో హరిజట ఒకతె.
2058.	హరిణం	జంతువు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన జంతువులలో హరిణంఒకటి. ఏణం అన్నా, మృగం అన్నా, సారంగం అన్నా ఇదే. తెలుగులో దీనిని జింక అంటారు. ఆడుజింకకు లేడి అని పేరు. జింక పెంపుడు జంతువు కూడ. మునుల ఆశ్రమాలలో ఉండే పెంపుడు జంతువులలో జింకలదే మొదటిస్థానం. లేళ్ళకు కళ్ళు పెద్దవిగా ఉంటాయి. అందుకని, కావ్యనాయికల విశాలమైన కళ్ళకు పోలిక ఈ లేడికళ్ళే. మృగాక్షి, ఏణాక్షి, హరిణాక్షి మొదలైన మాటలకు స్త్రీ అనే అర్థం, ఈ పోలిక వలననే వచ్చింది. రామాయణంలో, రాముడిని బురిడీ కొట్టించటానికి రావణుడు మారీచుడి చేత బంగారు లేడి వేషం వేయించాడు. అందుకే, మోసపుచ్చే వస్తువులను, వ్యక్తువులను, 'మాయలేడి' అంటారు.
2059.	హరిద్రుడు	అస్త్రదేవత	విశ్వామిత్రుడు రాముడికి ఉపదేశించిన అస్త్రాలలో ఒకటైన 'ముసలం' అనే అస్త్రానికి సంబంధించిన ఉపసంహారమంత్రదేవత పేరు హరిద్రుడు.
2060.	హరిలోముడు (హరిలోమా అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	వానరుడు	హరిలోముడు ఒక వానరుడు. ఇంద్రజిత్తు ధాటికి దెబ్బతిని పడిపోయిన వానరులలో హరిలోముడు ఒకడు. హనుమంతుడు తెచ్చిన ఓషధిగిరి మీది మూలికలవలన మిగిలిన అందరిలాగే అతడూ కోలుకొన్నాడు.
2061.	హరిహయుడు	ఇంద్రుడు	హరిహయుడు అంటే ఇంద్రుడు. (హరి=పచ్చని, (హయము=గుఱ్ఱము) పచ్చని గుఱాలు గలవాడు గాబట్టి ఇంద్రుడు హరిహయుడైనాడు.
2062.	హరుడు 1	శివుడు	(హరుడు అనేది శివుడికి, ఒక వానరుడికి, ఒక రాక్షసుడికి కూడ పేరు. గమనించాలి.) హరుడు అనేది శివుడి పేర్లలో ఒకటి.
2063.	హరుడు 2	వానరుడు	(హరుడు అనేది శివుడికి, ఒక వానరుడికి, ఒక రాక్షసుడికి కూడ పేరు. గమనించాలి.) హరుడు ఒక వానరుడు. రావణుడు తన సౌధంలో ఆసీనుడై ఉండగా శుకుడు, సారణుడు అనే

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			ఇద్దరు సచివులు అతడికి చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానర వీరులలో హరుడు ఒకడు.
2064.	హరుడు 3	రాక్షసుడు	(హరుడు అనేది శివుడికి, ఒక వానరుడికి, ఒక రాక్షసుడికి కూడ పేరు. గమనించాలి.) హరుడు ఒక రాక్షసుడు. మాలి అనే రాక్షసుడికి, వసుధ అనే గంధర్వ స్త్రీకి పుట్టిన నలుగురు కొడుకులు - అనిలుడు, అనలుడు, హరుడు, సంపాతి అనే వాళ్ళు. ఈ నలుగురూ విభీషణుడికి సచివులు. విభీషణుడు రాముణ్ణి చేరినప్పుడు వాళ్ళు అతడితో పాటే ఉన్నారు.
2065.	హర్యశ్యుడు	జనకుడి పూర్వుడు	హర్యశ్యుడు విదేహదేశపు రాజులలో ఒకడు, జనకుడికి పూర్వికుడు. ఈయన ధృష్టకేతువుకు కొడుకు, మరువుకు తండ్రి.
2066.	హవిష్యందుడు	విశ్వామిత్రుడి కొడుకు	హవిష్యందుడు విశ్వామిత్రుడి కొడుకులలో ఒకడు. విశ్వామిత్రుడు తన భార్యతో కలిసి నివసిస్తూ, దక్షిణదిక్కున తపస్సు చేసేటప్పుడు ఆయనకు హవిష్యందుడు, మధుష్యందుడు, దృఢనేత్రుడు, మహారథుడు అనే నలుగురు కొడుకులు కలిగారు.
2067.	హవిస్సు (హవిస్ అని సంస్కృతమూలం, సకారాంతం, నపుంసకం.)	హుతద్రవ్యం	వైదికరీత్యా చేసే హోమాలలో మంత్రపూర్వకంగా అగ్నిలో వేల్చే వస్తువు పేరు హవిస్సు. హవ్యం అన్నా ఇదే. ఒకసారి అగ్నిలో వేస్తే అది హుతం ఐనట్లు. సాధారణంగా ప్రధానహవిర్ద్రవ్యం ఆజ్యమే, అంటే నెయ్యే. కాని, వేరు వేరు సందర్భాలలో వేరు వేరు ద్రవ్యాలను వేల్చి హుతం చేస్తారు. యాగాలలో వేల్చిన హవిస్సులు దేవతలకు చెందుతాయి కాబట్టి దేవతలను హవిర్భుజులు అని, వాళ్ళకు హవిస్సులను అందించేది అగ్ని కాబట్టి అగ్నికి హవ్యవాహనుడు అని, హుతాశనుడు అని, పేర్లు ఉన్నాయి. (భుక్ = భుజించేవాడు, వాహనః = మోసేవాడు, అశనః = తినేవాడు)
2068.	హస్త	నక్షత్రం	మన జ్యోతిషాస్త్రం చెప్పే ఇరవైఏడు నక్షత్రాలలో పదమూడవదాని పేరు హస్త/హస్తం. ఖగోళంలో ఉండే తారామండలాన్ని మనవాళ్ళు ఇరవై ఏడు భాగాలుగా విభజించారు. ఒక్కొక్క భాగానికి నక్షత్రం అని పేరు. ఈ ఇరవై ఏడు నక్షత్రాలను ఒక్కొక్కదాన్ని నాలుగు పాదాలుగా - అంటే మొత్తం 108 పాదాలుగా - విడగొట్టి, వాటిలో ప్రతి తొమ్మిదేసి పాదాలు ఒక్కొక్క రాశిగా, అంటే, మొత్తం పన్నెండు రాశులుగా చేశారు. ఈ విధంగా అంతరిక్షంలో 360 భాగలమేర ఉన్న తారలను ఒక్కొక్కటి 30 భాగల మేర ఉండే 12

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			రాసులుగా మన జ్యోతిషశాస్త్రం విభజించింది. అశ్వినీ, భరణి మొదలైనవి ఇరవై ఏడు నక్షత్రాల పేర్లు. మేషం, వృషభం మొదలైనవి పన్నెండు రాకుల పేర్లు. రామాయణంలో పలుతావులలో వర్ణన సందర్భాలలో పోలికలు చెప్పేటప్పుడు సూర్యచంద్రనక్షత్రాల ప్రసక్తి వస్తుంది.
2069.	హస్తినపురం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు హస్తినపురం. దశరథుడు మరణించిన తరువాత, కేకయరాజ్యంలో ఉన్న భరతుడిని పిలవటానికి వేళ్లిన అయోధ్య దూతలు, గిరివ్రజానికి పోయే దారిలో ఈ నగరాన్ని దాటారు. ఈ హస్తినపురం భరతవంశీయుల రాజధాని. హస్తినపురం అనే రాజ నిర్మించిన కారణంగా దీనికి హస్తినపురం అనే పేరు వచ్చిందని మహాభారతం. ఈ హస్తినపురాన్ని మన తెలుగువాళ్ళం హస్తినాపురం అని అంటాము..
2070.	హస్తినపురం	నగరం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన నగరాలలో లేదా పట్టణాలలో ఒక దాని పేరు హస్తినపురం. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయ నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ, దారిలో భరతుడు ఈ నగరాన్ని దాటాడు.
2071.	హస్తినపురం	రాక్షసుడు	హస్తినపురం ఒక రాక్షసుడు. ఇతడు రావనుడి అనుచరుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో హస్తినపురం నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తన తోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చిన లంకాగృహాలలో కూడ హస్తినపురం ఇల్లు ఉంది.
2072.	హహా (హహా) (హహా: అని, హహా: అని, సంస్కృతమూలం. ఆకారాంతం.)	గంధర్వుడు	హహా ఒక గంధర్వుడు, ఈయనకే హహా అనికూడ పేరు. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందునూ వినోదాలనూ సమకూర్చడానికి, ఇతర గంధర్వులు అప్పరసలతోబాటు భరద్వాజుడు హహాను కూడ రప్పించాడు.
2073.	హరీతులు	షేచ్ఛ జాతి	హరీతులు ఒక షేచ్ఛ జాతి. వసిష్ఠుడి హోమధేనువు శబలను విశ్వామిత్రుడు బలవంతంగా లాక్కొని పోతున్నప్పుడు, విశ్వామిత్రుడి సైన్యాన్ని నాశనం చేయటానికి ఆ ఆవు సృష్టించిన అనేక షేచ్ఛులలో హరీతులు ఒకళ్ళు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
2074.	హార్దిక్కుడు	రాక్షసుడు	హార్దిక్కుడు ఒక ప్రాచీనకాలపు రాక్షసుడు. ఇతడు విష్ణువు చేతిలో చనిపోయాడు. రాక్షసులను సంహరిస్తానని దేవతలకు విష్ణువు అభయం ఇచ్చిన సంగతి తెలిసి, ఆ విషయమై మాల్యవంతుడు తన తమ్ముళ్ళు మాలి, సుమాలలతో చర్పిస్తూ అంతకు పూర్వం విష్ణువు చంపిన పెక్కురు రాక్షసులను ప్రస్తావించాడు. వాళ్ళు - హిరణ్యకశిపుడు, సంహ్రాదుడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హార్దిక్కుడు, శుంభుడు, నిశుంభకుడు.
2075.	హాలాహలం	విషాగ్ని	దేవతలు, దానవులు కలిసి పాల సముద్రాన్ని చిలికినప్పుడు అందులోనుండి పుట్టిన వస్తువులలో హాలాహలం ఒకటి. దీనినే హాలాహలం అని కూడ అంటారు. ఇది ఒక భయంకరమైన విషాగ్ని. లోకాలను బెంబేలెత్తించిన ఆ హాలాహలాన్ని, విష్ణువు సూచనమేరకు శివుడు మ్రింగివేసాడు. ఐతే, దానిని గొంతులోనే నిలిపాడు. ఆ హాలాహలం వేడికి శివుడి గొంతు నల్లగా ఐంది. అప్పటినుండి శివుడికి నీలకంఠుడని, శితికంఠుడని, శ్రీకంఠుడని, పేర్లు వచ్చాయి. ఆ హాలాహలకథనంతటినీ విశ్వామిత్రుడు రాముడికి చెప్పాడు.
2076.	హాస్యం	ఒక కావ్యరసం	కావ్యాలలో ఉండే కవితారసాలలో ఒకటి హాస్యం. కవిత్యంలో, ఇతరభావాల వలన మరుగు పడకుండా ప్రధానస్థానంలో ప్రకటంగా ఉండే భావానికి స్థాయిభావం అని పేరు. ఈ స్థాయిభావమే కనుక చివరిదాకా పుష్టిమంతంగా పోషించబడితే దాన్నే రసం అంటారు. ఇవి ఎనిమిది అని కొందరు, తొమ్మిది అని కొందరు, చెప్పారు. ఇప్పుడు నవరస సిద్ధాంతమే అందరూ అంగీకరించినట్లు. ఒక్కొక్కరసానికి ఒక్కొక్క పేరు, ఆ రసపు ప్రధానభావానికి /స్థాయిభావానికి ఒక్కొక్క పేరు ఉంటుంది. హాస్యరసానికి స్థాయిభావం " హాసం" . రామాయణాన్ని గూర్చి రామాయణంలోనే చెప్పినట్లు " రామాయణంలో శృంగార, హాస్య, కారుణ్య, వీర, రౌద్ర, భయానక రసాలు ఉన్నాయి. " . శాంతం, అద్భుతం అనే రెండు రసాలనే ఈ సందర్భంలో పేర్కొనలేదు. రామాయణం, భారతమూ రెండు శాంతరసప్రధానాలు అని పండితుల నిర్ణయం. రసాలలో పూర్తిగా చేరకపోయినా, భక్తిరసం అనేది కూడ ఒక రసంగా కొందరు పరిగణించారు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
2077.	హాహా (హాహా) (హాహా: అని, హాహా: అని, సంస్కృతమూలం. ఆకారాంతం.)	గంధర్వుడు	హాహా ఒక గంధర్వుడు, ఈయనకే హాహా అనికూడ పేరు. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందునూ వినోదాలనూ సమకూర్చడానికి, ఇతర గంధర్వులు అప్పరసలతోబాటు భరద్వాజుడు హాహాను కూడ రప్పించాడు.
2078.	హింతాళము	చెట్టు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన చెట్లలో ఒకటి హింతాళం. దీనిని తెలుగులో గిరకతాడి అంటారు. ఇది తృణవృక్షాల కోవకు చెందుతుందని నిఘంటువు చెపుతుంది.
2079.	హిమ	అప్పరస	హిమ ఒక అప్పరస. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందును, వినోదాలను సమకూర్చడానికి ఇతర అప్పరసలు గంధర్వులతోపాటు భరద్వాజమహర్షి హిమను కూడ రప్పించాడు.
2080.	హిమవంతుడు (హిమాలయుడు) (హిమవాస్ అని సంస్కృతమూలం. నకారాంతం.)	పర్వతరాజు	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పర్వతాలలో ఒకదాని పేరు హిమవంతుడు (హిమాలయం) . ఈ హిమాలయుడు లేదా హిమవంతుడు కొండలకు రాజు. ఈయన భార్య మేన. హిమవంతుడికి ఇద్దరు కూతుళ్ళు. పెద్ద కుమార్తె గంగ (నది), చిన్న కుమార్తె పార్యతి , అంటే, శివుడి భార్య ఐన ఉమ. హిమవంతుడి కొడుకు మైనాకుడు. మన దేశానికి ఉత్తరాన ఉన్న హిమాలయపర్వతం ఈయన భౌతిక రూపం. ఎన్నో నదులు హిమాలయం నుండే పుట్టాయి. ఎందరో గొప్ప ఋషులు హిమాలయం మీద తమ తపస్సును సాగించుకొనేవాళ్ళు.
2081.	హిమవంతం/ హిమాలయం (హిమవాస్ అని సంస్కృతమూలం. తకారాంతం.)	పర్వతం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన పర్వతాలలో ఒకదాని పేరు హిమాలయం. ఈ హిమాలయపు దేవతాస్వరూపాన్నే కొండలకు రాజుగా చెబుతారు. మన దేశానికి ఉత్తరాన ఉన్న హిమాలయపర్వతం ఈయన భౌతిక రూపం. ఎన్నో నదులు హిమాలయం నుండే పుట్టాయి. ఎందరో గొప్ప ఋషులు హిమాలయం మీద తమ తపస్సును సాగించుకొనేవాళ్ళు. ఎక్కడెక్కడి వానరులూ తన సన్నిధికి రావాలని ఆదేశిస్తూ సుగ్రీవుడు, హిమాలయంలోని వానరులను కూడ పిలిపించుమని హనుమంతుడికి ఉత్తరువు ఇచ్చాడు. సీతను వెదకటానికి ఉత్తరదిక్కుకు పంపి వానరులకు ఆ దిక్కున వెదకవలసిన స్థలాలను గురించి చెబుతూ సుగ్రీవుడు మళ్ళి

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			<p>ఈ హిమాలయాన్ని పేర్కొన్నాడు. హిమాలయం ప్రసక్తి చాలచోట్ల వస్తుంది. విశ్వామిత్రుడు హిమాలయాలలో కొశికీనదీతీరాన తపస్సు చేసుకొనేవాడు. భృగువు, చ్యవనుడు వంటి మహర్షులు ఇక్కడే తపస్సులు సాగించారు. అసీతుడు అనే ఇక్ష్వాకువంశరాజు శత్రువులకు ఓడిపోయి ఈ హిమాలయాలలోనే కాలం గడిపాడు. యుద్ధంలో మూర్ఖిల్లిన లక్ష్మణుడిని, వానరులను, కాపాడటానికి కావలసిన ఔషధీమూలికలను హనుమంతుడు హిమాలయాలలో ఉన్న ద్రోణగిరి నుండే తీసుకొని వెళ్ళాడు. ఆకాశంనుండి శివుడి తలమీదికి దూకిన గంగ అక్కడినుండి మొదటిసారిగా భూమిని తాకింది ఈ హిమాలయంలోని బిందుసరస్సు దగ్గరే. కుమారస్వామి జన్మించింది కూడ హిమాలయాలలోని శరవణం లోనే. శివుడి నివాసమైన కైలాసం కూడ హిమాలయాలలోనే ఉంటుంది.</p>
2082.	హిరణ్యకశిపుడు	రాక్షసుడు	<p>హిరణ్యకశిపుడు ఒక రాక్షసుడు (దైత్యుడు). కశ్యపుడికి, దితికి, జన్మించాడు. విష్ణువు తన నరసింహావతారంలో హిరణ్యకశిపుడిని సంహరించాడు. రాక్షసులను మట్టపెడతానని విష్ణువు దేవతలకు అభయంఇచ్చిన సంగతిని విని, మాల్యవంతుడు తన తమ్ముళ్ళైన మాలి సుమాలులతో ఆ విషయమై చర్చిస్తూ, పూర్వం విష్ణువు చంపిన రాక్షసులను పేర్కొంటూ, హిరణ్యకశిపుడి పేరును కూడ చెప్పాడు. ఆ రాక్షసులు - హిరణ్య కశిపుడు, సంప్రోదుడు, కాలనేమి, నముచి, రాధేయుడు, లోకపాలుడు, యమళుడు, అర్జునుడు, హర్షిక్కుడు, శుంభుడు, నిశుంభకుడు.</p>
2083.	హిరణ్యనాభుడు (సునాభుడు / మైనాకుడు)	హిమవంతుడి కొడుకు	<p>మైనాకుడికే సునాభుడు అని, హిరణ్యనాభుడు అనే పేరు. మైనాకుడు పర్వతరాజైన హిమవంతుడి కొడుకు. ఇంద్రుడు వజ్రంతో పర్వతాల రెక్కలు నరుకుతున్నప్పుడు భయపడి మైనాకుడు వాయువు సాయంతో సముద్రంలో దాక్కున్నాడు. హనుమంతుడు లంకకు పోవటానికి సముద్రాన్ని దాటుతూ ఉండగా, మైనాకుడు పైకి వచ్చి హనుమంతుణ్ణి కొంచెం సేపు తన శిఖరం మీద విశ్రాంతి తీసుకోమన్నాడు. హనుమంతుడు ఆగలేదుగాని, దేవకార్యం మీద పోయే మారుతిని అలా ఆదరించినందుకు ఇంద్రుడు మాత్రం సంతోషించి, మైనాకుడి రెక్కలు తెంచనని మాట ఇచ్చాడు. కాగా, హిమాలయాలలో మైనాకం అనే శిఖరం ఒకటి ఉన్నదని, ఆ దిక్కుకు</p>

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			సీతాన్వేషణకు పంపిన వానరులతో సుగ్రీవుడు చెప్పాడు.
2084.	హుతాశనుడు (హుతాశుడు)	అగ్ని	హుతాశనుడు అనేది అగ్నికి పేరు. హుతం అంటే హోమంలో ఆహుతి ఇచ్చిన పదార్థం. దాన్ని రహిస్తాడు గాబట్టి అగ్ని హుతాశనుడు ఐనాడు. హుతాశుడు అన్నా ఇదే అర్థం.
2085.	హుతాశుడు (హుతాశనుడు)	అగ్ని	హుతాశుడు అనేది అగ్నికి పేరు. హుతం అంటే హోమంలో ఆహుతి ఇచ్చిన పదార్థం. దాన్ని రహిస్తాడు గాబట్టి అగ్ని హుతాశుడు ఐనాడు. హుతాశనుడు అన్నా ఇదే అర్థం.
2086.	హుళము	ఆయుధం	వాల్మీకిరామాయణంలో ప్రసక్తమైన ఆయుధాలలో హుళం ఒకటి. ఇది రెండు అంచులున్న కత్తి.
2087.	హూహూ (హూహూ) (హూహూ: అని, హూహూ: అని, సంస్కృతమూలం. ఊకారాంతం. తెలుగులో హూహూవు, హూహూవు.)	గంధర్వుడు	హూహూ ఒక గంధర్వుడు, ఈయనకే హూహూ అనికూడ పేరు. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందునూ వినోదాలనూ సమకూర్చడానికి, ఇతర గంధర్వులు అప్పరసలతోబాటు భరద్వాజుడు హూహూవును కూడ రప్పించాడు.
2088.	హూహూ లేదా హూహూ ((హూహూ: అని, హూహూ: అని, సంస్కృతమూలం. ఊకారాంతం. తెలుగులో హూహూవు, హూహూవు.)	గంధర్వుడు	హూహూ ఒక గంధర్వుడు, ఈయనకే హూహూ అనికూడ పేరు. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందునూ వినోదాలనూ సమకూర్చడానికి, ఇతర గంధర్వులు అప్పరసలతోబాటు భరద్వాజుడు హూహూను కూడ రప్పించాడు.
2089.	హృషీకేశుడు	విష్ణువు	రావణ వధ తర్వాత సీత పవిత్రతను ప్రకటించి, రాముణ్ణి విష్ణుస్వరూపుడని స్తుతిస్తూ బ్రహ్మ, రాముడు సాక్షాత్తు హృషీకేశుడే అన్నాడు.
2090.	హేతి (హేతి: అని సంస్కృతమూలం)	రాక్షసుడు	హేతి ఒక రాక్షసుడు. ఆదికాలంలో, నీటిని రక్షించటానికి బ్రహ్మ సృష్టించిన భూతాలలో రాక్షసులు ఒకళ్ళు. వాళ్ళలో హేతి, ప్రహేతి అని ఇద్దరు అన్నదమ్ములు ఉన్నారు. ప్రహేతి తపస్సుకని అడవులకు వెళ్ళాడు. హేతి, యముడి చెల్లెలు భయను వివాహమాడాడు. వీళ్ళ కొడుకే విద్యుత్కేశుడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
			విద్యుత్కేసుడి కొడుకు సుకేశుడి తరం నుండి రాక్షసులు ప్రబల శక్తిగా ఎదిగారు.
2091.	హేమంతం	ఋతువు	సంవత్సరంలో ఉండే ఆరు ఋతువులలో హేమంతం ఒకటి. హేమంతం అంటే మంచు కురిసే కాలం. ఒక ఏడాదిలో, చైత్రం నుండి ఫాల్గునం దాక ఉన్న పన్నెండు నెలలను, చైత్రంతో మొదలుపెట్టి రెండేసి నెలల చొప్పున ఒక్కొక్క ఋతువుగా విభజించారు. అలా ఏడాదికి ఆరు ఋతువులు వస్తాయి. వసంతం, గ్రీష్మం, వర్ష, శరత్తు, హేమంతం, శిశిరం- అని ఆ ఆరు ఋతువుల పేర్లు. ఒక ఇలా ఏడాదిలో ఆరు కాలాలు ఉంటాయిగాబట్టి, ఏడాదిపొడవునా కష్టించి పనిచేయటాన్నే "ఆరుగాలం శ్రమించటం" అంటారు.
2092.	హేమ	అప్పరస	హేమ ఒక అప్పరస. దానవ శిల్పి మయుడు హేమ మీద వ్యామోహపడి ఆమెను పెళ్ళాడి ఆమెతో కొంతకాలం నివసించాడు. వింధ్య పర్వతం మీద ఋక్షబిలం అనే గుహను, అందులో మనోహరమైన భవనాన్ని హేమకోసం మయుడు నిర్మించాడు. మయుడు హేమకు వశుడై ఉండటంతో కోపించి ఇంద్రుడు మయుణ్ణి చంపాడు. ఆ తర్వాత బ్రహ్మ ఆ గుహను హేమకు ఇచ్చాడు. మేరుసావర్ణి కూతురు, తనకు స్నేహితురాలు ఐన స్వయంప్రభకు ఆ గుహను కాపాడే బాధ్యతను హేమ అప్పగించింది. సీతకోరకు వెదుకుతూ పొరపాటున ఋక్షబిలంలో చిక్కుపడిపోయిన హనుమంతుడి బృందాన్ని అక్కడి నుండి క్షేమంగా బయటకు పంపింది ఈ స్వయంప్రభ అనే తాపస స్త్రీయే.
2093.	హేమకూటుడు	వానరుడు.	హేమకూటుడు ఒక వానరుడు. తన సాధంలో ఆసీనుడై ఉన్న రావణుడికి, శుకుడు సారణుడు అనే ఇద్దరు సచివులు అతనికి చూపి వర్ణించి చెప్పిన వానరవీరులలో హేమకూటుడు ఒకడు. హేమకూటుడు వరుణుడి అంశతో పుట్టాడని రావణుడి గూఢచారి శార్దూలుడు రావణుడితో చెప్పాడు.
2094.	హేమచంద్ర	అప్పరస	హేమచంద్ర ఒక అప్పరస. భరతుడికి, అతడి సైన్యానికి, విందును, వినోదాలను సమకూర్చడానికి ఇతర అప్పరసలు గంధర్వులతోపాటు భరద్వాజమహర్షి హేమచంద్రను కూడ రప్పించాడు.
2095.	హేమచంద్రుడు	రాజు	హేమచంద్రుడు ఇక్ష్వాకు సంతతి రాజులలో ఒకడు. ఈయన విశాలుడికి కొడుకు, సుచంద్రుడికి తండ్రి. విశాలనగరాన్ని ఏలిన పూర్వరాజులలో హేమచంద్రుడు కూడ ఒకడు.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
2096.	హైహయులు	అసీతుడి శత్రువులు	రాముడి పూర్వికుడైన అసీతుడికి హైహయులు, తాళజంఘలు, శశిబిందువులు అనే వాళ్ళు (ఆ వంశాల వాళ్ళు) శత్రువులు. శక్తిమంతులైన ఈ శత్రువుల దెబ్బ తట్టుకోలేక అసీతుడు తన ఇద్దరు భార్యలతో కలిసి హిమాలయాలకు వెళ్ళిపోయాడు. అక్కడే అసీతుడి భార్య కాళిందికి సగరుడు అనే కొడుకు జన్మించాడు.
2097.	హోమము	వైదిక క్రియ	మంత్రపూర్వకంగా ఏదైన హవిస్సును అగ్నిలో వేల్చటాన్ని హోమం అంటారు. విశిష్టమైన యాగాలలో చేసే ప్రక్రియలకూ, సాధారణంగా ప్రతిదినం చేసే అగ్నికార్యానికి కూడ హోమం అని పేరు. హోమానికి కావలసిన పాలు, పెరుగు, నెయ్యి మొదలైన వస్తువులు ఏ ఆవు ద్వారా లభిస్తాయో ఆ ఆవును హోమ ధేనువు అంటారు. హోమం చేసే వాడే హోత.
2098.	ప్రాస్వకర్ణుడు	రాక్షసుడు	ప్రాస్వకర్ణుడు ఒక రాక్షసుడు. లంకలో సీతను వెదుకుతూ హనుమంతుడు పరిశీలించిన రాక్షసగృహాలలో ప్రాస్వకర్ణుడి నివాసం కూడ ఒకటి. తరువాత లంక రాక్షసులు తన తోకకు పెట్టిన నిప్పుతో హనుమంతుడు కాల్చివేసిన లంకాగృహాలలో కూడ ప్రాస్వకర్ణుడి ఇల్లు ఉంది.
2099.	ప్రాస్వరోముడు (ప్రాస్వరోమా అని మూలం నకారాంతం..)	జనకుడి తండ్రి	ప్రాస్వరోముడు విదేహదేశపు రాజులలో ఒకడు. ఈయన స్వర్ణరోముడి కొడుకు, సీరధ్వజుడి (అంటే సీత తండ్రి ఐన జనకుడికి) తండ్రి.
2100.	ప్లూదిని 1	గంగ పాయ	(ప్లూదిని అనే పేరుతో రెండు నదులను చెప్పారు. అవి రెండూ లేక వేరు వేరో స్పష్టంగా తెలియదు.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు ప్లూదిని. వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు పావని. నిజానికి ఇది గంగానదికి ఒక పాయ. శివుడి తల మీది నుండి బిందుసరస్సు దగ్గర హిమాలయాల పైకి దూకిన గంగ, అక్కడి నుండి ఏడు పాయలుగా చీలింది. ప్లూదిని, పావని, నళిని అనే మూడు ప్రవాహాలు తూర్పు వైపు పారాయి. సుచక్రువు, సీత, సింధువు అనే మూడు పాయలు పడమటి వైపుకు ప్రవహించాయి. ఒక ప్రవాహం భగీరథుడి రథాన్ని అనుసరించి వెళ్ళింది. అదే భాగీరథి. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయ నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ, దారిలో భరతుడు ప్లూదిని అనే పేరున్న ఒక నదిని దాటాడు. ఈ ప్లూదిని, బహుశః పైన చెప్పిన గంగ పాయయే కావచ్చు. కాని, అలా స్పష్టంగా ఉండకపోవటంతో, రెండు ఆరోపాలు వేరువేరుగా ఇచ్చాను.

సంఖ్య	వ్యక్తి/స్థలం/వస్తువు	గుర్తు	వివరాలు
2101.	ప్లాదిని 2	నది	(ప్లాదిని అనే పేరుతో రెండు నదులను చెప్పారు. అవి రెండూ లోక వేరు వేరో స్పష్టంగా తెలియదు.) వాల్మీకి రామాయణంలో ప్రసక్తమైన నదులలో ఒక నది పేరు ప్లాదిని. దశరథుడి మరణం తరువాత, కేకయ నుండి అయోధ్యకు తిరిగి వస్తూ, దారిలో భరతుడు ఈ ప్లాదినీనదిని దాటాడు. కాగా, శివుడి జటాజుటం నుండి బయటపడి బిందుసరస్సు మీదికి దూకిన గంగ, ఏడు ప్రవాహాలుగా చీలింది. వాటిలో ఒక పాయ పేరు కూడ ప్లాదినే. ఈ ప్లాదిని, బహుశః పైన చెప్పిన, అంటే, భరతుడు దాటిన నదే కావచ్చు. కాని, అలా స్పష్టంగా ఉండకపోవటంతో, రెండు ఆరోపాలు వేరువేరుగా ఇచ్చాను.

***** ఇతి శమ్ *****

సంకలనకర్త : బొడ్డుచెర్ల మార్కండేయ ప్రసాద్. ఆంధ్ర బ్యాంక్ విశ్రాంతాధికారి,

గుంటూరు. 9440260163
